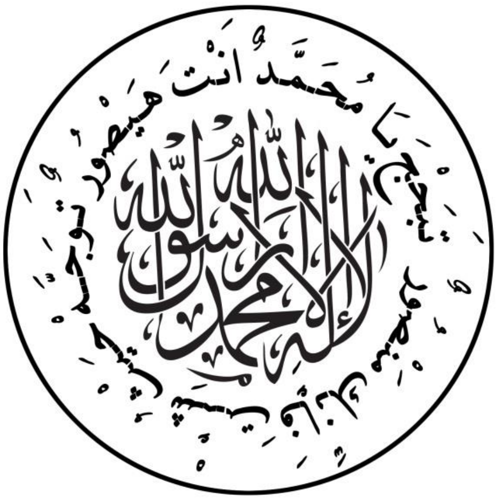
YAZILAR
29

2014

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

İSBN:
ismailhakkialtuntas@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak :
Baskı- Cilt :

2014

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

İnternetteki sitemiz **http://ismailhakkialtuntas.com/** da 2014 yılarında okuyucularımızla paylaştığım yazılardan bir kısmıdır.

Yazılarda sıra gözetilmedi. Değişik konular peş peşe yazıldı. Bu şekilde okuyan açısından fazla sıkıntı oluşturmayacağı düşünüldü.

Tevfik ve inayet Allah Teâlâ'dandır.

İhramcızâde
İsmail Hakkı ALTUNTAŞ
Esenler /İstanbul

Başlangıç: 19. 12. 2014

Bitiş : 29. 12. 2014

İÇİNDEKİLER

KUTB-I CİHAN MEHMET ŞAKİR EFENDİ'NİN ŞEYHİ "ŞİRANLI ŞEYH HACI MUSTAFA EFENDİ" 11

Çocukluğu ve Gençliği ... 11
İlk Hac Ziyareti ve Mürşidini Buluşu ... 11
Anadolu'ya Hareket ... 12
Şiran'dan Çorum'a ... 12
Gurbet ve Hasret ... 13
İlahi Aşk ve Yakarış ... 13
İrşat Faaliyetleri ve Halifeleri ... 14
Yaşayışta Örnek olmak ... 15
Hattata Saygı ... 15
Mesnevi Sohbetleri ... 16
Ruh, Nefis, Âlem ve Ubudiyet ... 16
Bir Hac Dönüşü ... 17
Hıdırlık Tutkusu ... 18
Çorum Hıdırlık Camii ... 18
Son Haccı ve Vefatı ... 18

KUTB-I CİHAN DEDİKHASANLILI ŞAKİR EFENDİ (KADDESELLÂHÜ SIRRAHU'L ÂLÎ) 20

YETİŞTİĞİ MUHİT VE MÜRŞİDLERİ ... 21

ŞİRAN'LI (ÇORUMLU) ŞEYH HACI MUSTAFA RÛMÎ EFENDİ (KADDESELLÂHÜ SIRRAHU'L ÂLÎ) (1838 - 1899) ... 22
IRŞAD SAHASI VE HALİFELERİ ... 23

KUTB-I CİHAN DEDİKHASANLI ŞAKİR EFENDİ (KADDESELLÂHÜ SIRRAHU'L ÂLÎ) (1853-1937) ... 24
YOZGAT'A DÖNÜŞÜ ... 26
KESB-İ KEMÂL-İ HÜNER EYLEMEK ... 26
VEFATI ... 27

KÖLE AYAKLANMALARI 31

Köle ayaklanmaları: ... 31

TARİH BOYUNCA İNKİLÂPLAR – İHTİLÂLLER VE SİYONİZM 38

TARİH DÜŞMANLIĞI ... 44

'LACAN'IN ÇEKİCİYLE PUT KIRMAK' -SLAVOJ ZİZEK 49

Anamorfoz (Yamuk Bakmak) ... 52
İmge ve Bakış ... 57
Semptom ... 58
Semptom'un Diyalektiği ... 59
Sinthome ... 60
Gerçek ... 61
İdeoloji, Sinizm, Kinizm ... 64
İdeolojik Fantezi ... 66

İdeolojik Anamorfoz ... 67
Jouissance ... 67
Objet Petit a (Küçük Öteki Nesnesi ya da Arzu Nesnesi) ... 68
Büyük Öteki ... 70
Büyük Öteki'nin İzin Verdiği "Sistem İhlalleri" ... 71
Büyük Öteki'nin Çöktüğü Anlar ... 71
Matrix ve Büyük Öteki ... 72
Sonuç ... 73
"AKLISELİM" İLE DİNSİZLİĞİN TEMEL İLKELERİ 74
AKADEMİK HÜRRİYET VE AKADEMİK ANARŞİ- SİDNEY HOOK 77
HRİSTİYAN KOMÜNİSTİK DOKTRİNİN İBRANÎ KÖKENLERİ 82
Luka İncil'inde Komünist eğilimler ... 87
KENDİME- MARCUS AURELIUS ANTONIUS'ÜN DÜŞÜNCELERİ 92
ÖNSÖZ ... 92
AHLÂKÎ HAYATIN PRENSİPLERİ ... 94
II— AHLÂKÎ HAYATİN İCRA VE TATBİK! ... 94
III — AHLÂKÎ HAYATIN TEKÂMÜLÜ ... 94
MARK OREL — KENDİME ... 95
AHLÂKÎ HAYATIN PRENSİPLERİ BİRİNCİ KİTAP ... 95
İKİNCÎ KİTAP ... 104
Ben Kendim neyim ve benim için hakikaten faydalı olan şey nedir? ... 104
ÜÇÜNCÜ KİTAP ... 111
HAYATA AİT ŞEYLER NEDIR VE BUNLARIN BENİM İÇİN HAKİKÎ KIYMETLERİ NEDİR? ... 111
DÖKDÜNCÜ KİTAP ... 118
HÜRRİYET VE SAFFET ... 118
BEŞİNCİ KİTAP ... 124
ALTINCI KİTAP ... 131
ÇALIŞMA VE İŞTİRAKİ MENAFİ ... 131
YEDİNCİ KİTAP ... 137
İTİDAL VE CESARET ... 137
SEKİZİNCİ KİTAP ... 143
DOKUZUNCU KİTAP ... 151
DOSTLUK, MÜSAMAHA, MERHAMET, KEREM. ... 151
HAYATIN KEMÂL VE SELÂMETİNİN TEMİNİ ONUNCU KİTAP ... 157
FELSEFE PRENSİPLERİNE VE AKLA MÜTAVAATA RÜCU ... 157
ON BİRİNCİ KİTAP ... 167
VİCDANIN TEDKÎKI VE HAYATIN TANZİMİ ... 167
ON İKİNCİ KİTAP ... 174
RUHUN ÎLASI VE ÖLÜME HAZIRLANMASI ... 174
AŞK VEYA ZİYAFET 183
AŞK, YAHUT ZİYAFET ... 184
GORGİAS 227
Mütercimi: Semiha Cemal, İstanbul Kız Muallim Mektebi Ruhiyat Muallimi 1936 ... 227
AŞK VEYA ZİYAFET ... 227

İKİNCİ KISIM 227
KEVİS'İN TABLOSU-[H A Y A T I B E Ş E R] 255
ÖNSÖZ 255
HAYATI BEŞER 255
EFLÂTUNÎ FEYLOSOF KEVİS'İN TABLOSU 255
ALKİBYAT [EFLÂTUNUN KÜLLİYATINDAN] SEMİHA CEMAL 273
SOKRAT ALKİBYAT 274
UMUMİ SİYASET MES'ELELERİNE GELİNCE BUNLAR DOĞRU OLANIN BİLİNMESİNE MÜTEVAKKIFTIR 278
ALKİBYAT, DOĞRUNUN NE OLDUĞUNU BİLMİYOR 280
DOĞRU İLE FAYDALININ AYNİYETİ 286
ŞÜPHE VE TELEVVÜN, KENDİNİ TANIMAMAK CEHALETİNDEN İLERİ GELİR 291
ALKİBYATIN HAKİKÎ HASIMLARI, SPARTANIN VE FARİSİN KIRALLARI 294
İNSAN TEKEMMÜL ETMEK İÇİN NE YAPMALIDIR. 298
APOLOJI-METHİYE VE KRİTON VAZİFE 316
SOCRATE IN APOLOJISİ-METHİYE 316
BİRİNCİ KISIM 316
SOCRATE'IN MUDAAFANAMESİ 316
SOKRAT MUTTEHİMLERİ İKİ KISMA AYIRIYOR' 317
Eski ittihamlar 317
SOKRATIN İLMİ NEDEN IBARETTİR 318
HUSUMETLER AZAR AZAR NASILTOPLANMIŞTI 320
MELETOS'UN ŞİKÂYETİ 321
SOKRATIN VAZİFESİ 325
MEVZUU BAHS OLAN ATİNANILILARIN MENFAATIDIR, SOKRATIN DEĞİL 326
SOKRAT UMUMA AİT İŞLERE KARIŞMAKTAN NİÇİN İHTIRAZ ETMİŞTİR? 327
SOKRATIN IDDIA VE FARZ OLUNAN MÜRİTLERİ 328
SOKRAT TAZARRU VE İSTİRHAMLARDA BULUNMAYA KAİL OLMUYOR 329
İKİNCİ KISIM 330
SOKRAT'A TERETTÜP EDEN CEZA 330
HÜKÜM HAKKINDA MÜLAHAZALAR 330
VERİLMESİ MÜMKÜN MÜHTELİF CEZALAR HAKKINDA MÜNAKAŞA 331
SOKRAT UZLAŞMA ŞEKLİYLE KÜÇÜK BİR NAKDİ CEZA VERMİYİ TEKLİF EDİYOR 332
ÜÇÜNCÜ KISIM 332
MAHKÛMUN HAKİMLERİNE KARŞI KISA NUTKU 332
SOKRAT'IN KENDİ İDAMINA REY VEREN HAKİMLERE KARŞI HITABESİ 332
SOKRATIN ADEMİ MES'ULİYETİNİ TECVİZ EDENLERE KARŞI SÖZLERİ 333
KRİTON 335
KRİTON'UN ŞAHSİYETİ 335
KRİTON 336
SOKRAT — KRİTON 336

BAŞLANGIÇ 336
SOKRATIN PRENSİPLERİ 339
KANUNLARIN TECSİM VE TEŞHİSİ 343
DONNİE DARKO- KARANLIK YOLCULUK (2001) 348
THE PHILOSOPHY OF TIME TRAVEL : 349
– Her canlı daha önceden belirlenmiş bir yolu takip eder. Eğer yolunu görebilirsen, geleceğini de görebilirsin. 355
"ERDEMLİ TOPLUM VE DÜŞMANLARI"- İLHAN KUTLUER 359
QUO VADİS: DEĞİŞİMİN RÜZGÂRIYLA 359
DEĞİŞİMİN ÜÇ TARZI: Evrim, Devrim, Diriliş 362
KUŞLAR MASALI 366
HAYIZLI VE NİFASLININ CİNSİ MÜNASEBETİ 368
Hayızlı Kadınlarla Ailevî Münasebetin Yasaklığını Bildiren Hadisler: 368
TARİHTE YAHUDİLER-DÜŞMANLIK VE SEBEPLERİ 379
Günahkâr kimdir ? 386
MİLATTAN EVVEL İLK İBRANÎ CEMİYETİ NE GİBİ ESASLAR ÜZERİNE KURULDU ? 388
MİLATTAN EVVEL YAHUDİ DÜŞMANLIĞI 391
BABİLDE, İRANDA VE SAİR YERLERDE 396
MİLATTAN SONRA 396
İSPANYA'DA: 398
DÖNMELER 399
PORTEKİZ'DE 399
FRANSA'DA 400
İNGİLTERE'DE 401
ALMANYA'DA 401
VENEDİK TACİRİ W. SHAKESPEARE 405
VENEDİK TACİRİ 408
BİRİNCİ PERDE 408
SAHNE I. 408
SAHNE II 411
SAHNE III 413
İKİNCİ PERDE 416
SAHNE II. 417
SAHNE III. 421
SAHNE IV. 422
SAHNE V. 423
SAHNE VI 424
SAHNE VII 425
SAHNE VIII 427
SAHNE IX. 428
ÜÇÜNCÜ PERDE 430
SAHNE I. 430

SAHNE II. ... 432
SAHNE III. ... 437
SAHNE IV. ... 438
S A H N E V. ... 439

DÖRDÜNCÜ PERDE ... 441
SAHNE I. ... 441
SAHNE II. ... 449

BEŞİNCİ PERDE ... 450
SAHNE I. ... 450

THE MERCHANT OF VENİCE- VENEDİK TACİRİ (2004) 457

YAHUDİ SORUNU- "YAHUDİ DÜŞMANI"- "ANTİSEMİTİN PORTRESİ" -JEAN PAUL SARTRE 464

YAHUDİ SORUNU ÜZERİNE DÜŞÜNCELER ... 464
II ... 480
III ... 481
IV ... 509
Ek 1: AVRUPA SOLUNUN "YAHUDİ SORUNU" ... 512
Ek-2: JEAN-PAUL SARTRE'NİN MİRASI ... 516
HOLOKOST, İSRAİL'İ HAKLI ÇIKARMAZ ... 516
BALİBAR'IN ANTİ-BOYKOTÇULUĞU ... 517
ZİZEK'İN NATO UMUDU ... 518
SİYONİST KOLONİCİLİK ... 518
Ek-3: YAHUDİLERE DAİR ... 519
Ek-4: ÇATIŞAN KÜLTÜRLER-Keşifler Çağında Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler ... 521

BEYYİNE SURESİ

Ahmet Tekin- Tefsir Meali

1. Kutsal kitaplarda müjdelenen, oğulları gibi tanıdıkları âdil önder Allah'ın Rasulü Muhammed, hak delil Kur'ân ile tebliğ görevine başlayıncaya kadar, ehl-i kitaptan ve müşriklerden küfürde ısrar edenler, görevlendirilecek hak peygambere iman ederek tâbi olacakları konusunda verdikleri sözden ve kararlarından vazgeçmiş değillerdi.

2. Sonunda, Allah tarafından görevlendirilen, içinde şirk bulunmayan tertemiz sayfaları, Kur'ân sayfalarını okuyan Allah'ın Rasulü Muhammed geldi.

3. Okuduğu sayfalar içinde, çok kıymetli, hakkı, zamanla değişmeyen insanî değerleri, tabiî hukuk kurallarını ayakta tutan, tahrife uğramamış kitapçıklar, kitapçıklardan bölümler var.

4. İşte bundan sonra, müjdelenen peygamberin, kendi içlerinden görevlendirilmeyip, âdil önder Muhammed'in hak delil Kuran ile tebliğe başlamasından sonra, kendilerine verilen kutsal kitapların hükmünce sorumlu tutulanlar ihtilâf çıkardılar, ayrı baş çektiler, düşman oldular.

5. Halbuki onların da, yalnız Hakka ve tevhide yönelerek, Allah'ın dinini ve düzenini içtenlikle benimseyerek samimiyetle toplumlarında uygulayıp, Allah'a kulluk ve ibâdet etmeleri, O'nun şeriatına bağlanmaları, O'na boyun eğmeleri, namazı âdâbına riâyet ederek, aksatmadan âşikâre kılmaları, vicdanlarını, servetlerini, sosyal bünyelerini arındıran, berekete vesile olan zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte sağlıklı bir toplumun dini, insanlığı, insanî değerleri ayakta tutacak hak din, zamanla değişmeyen tabiî hukuk kurallarını içeren şeriat, düzen, medeniyet budur.

6. Ehl-i kitaptan ve müşriklerden küfürde ısrar edenler cehennemdedirler. Orada ebedî kalırlar. Onlar, işte onlar, insanların en kötüleridir.

7. İman edip, hâlis niyet ve amaçlarla, İslâm esaslarını, İslâmî düzeni hayata geçirenler, iş barışı içinde bilinçli, planlı, mükemmel, meşrû, faydalı, verimli çalışarak nimetin-ürünün bollaşmasını sağlayanlar, yerinde, haklı çıkışlar yaparak, düzelmeye, iyiliğe, iyileştirmeye ön ayak olanlar, cârî-kalıcı hayırlar-sâlih ameller işleyenler, işte onlar da, insanların en hayırlı olanlarıdır.

8. Rableri katındaki mükâfatları, altlarından ırmaklar akan Adn cennetlerinin konaklarıdır. Orada ebedî yaşarlar. Allah onlardan hoşnut olmuştur. Onlar da Allah'tan hoşnut oldular. Bu mükâfatlar, Rabbine saygı göstererek korkanlar içindir.

****

Kendilerine kutsal kitapları, Tevrat'ı, İncil'i verdiklerimiz onu, Muhammed'i, öz oğullarını bildikleri gibi, kitaplarında zikredilen özellikleri sebebiyle tanırlar. Böyle iken içlerinden bir kısmı bile bile hakikati, onun Hak Peygamber olduğunu gizliyorlar. (146)

Kesin doğrular, Rabbinden gelen Kur'ân âyetleriyle bildirilen doğrulardır. Ehl-i kitabın kutsal kitaplardaki tahrifatına aldanarak sakın şüpheye düşenlerden olma.(147)

(Ahmet Tekin- Tefsirî - Meâl)

KUTB-I CİHAN MEHMET ŞAKİR EFENDİ'NİN ŞEYHİ "ŞİRANLI ŞEYH HACI MUSTAFA EFENDİ"

Hzl: Ethem Erkoç

Çocukluğu ve Gençliği

Mustafa Efendi, aslen Bayburtlu bir aileye mensuptur. Ailesi 1829 yılında Ruslar tarafından Bayburt'un işgali üzerine Şiran'a göç etmişlerdir. **Günümüzde Gümüşhane'nin bir ilçesi olan Şiran'ın Sarıcalar Köyü'nde 1254/1838 tarihinde Mustafa Efendi dünyaya gelmiştir.** Annesinin adı Havva, babasınınki ise Ömer'dir. Şiran'da doğduğu için Şiranî, Hz. Ömer soyundan geldiği için Faruk-ı Şiranî diye anılmıştır.

Mustafa Efendi, dindar bir aileye mensuptu. Dört yaşında babasından ilk dersleri alarak okumaya başladı. On yaşlarında Trabzon'da medreseye kaydoldu. Burada temel ilimlerden icazet aldıktan sonra tahsilini ilerletmek için Tokat medreselerine gitti. Burada dört yıl kaldı. Zekâ ve kabiliyetiyle dikkat çeken Mustafa Efendi, hocalarının da delaletiyle Uşak'a gönderildi. Orada iki yıl kadar kaldı. Birçok dersten icazet aldı. Dini ilimlerde belli bir düzeye geldi. Ancak kendinde manevi bir boşluk hissediyordu. Arkadaşlarına "***Heybenin bir gözünü doldurduk, öbür gözü boş kaldı"*** diyerek bunu dile getiriyordu. Onun tasavvufa meylini bilen hocası, ona hacca gitmesini tavsiye etti ve orada aradığı kişiyi bulabileceğini söyledi.

İlk Hac Ziyareti ve Mürşidini Buluşu

Hocasının tavsiyesi üzerine Mustafa Efendi, yirmi yaşlarında iken hac farizasını yerine getirmek üzere yola çıkar. Uzun ve çileli bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaşır. Kalacak yeri olmadığı için mezarlıklarda kaldığı rivayet edilir. Mualla kabristanında uykuya daldığı bir sırada bir sufi onu uyandırır. O zat, Nakşibendiyye tarikatının Halidiyye koluna mensup Abdullah Erzincani'nin halifesi Yahya Dağıstani'ye mensupmuş; Mustafa Efendi'yi ona götürür.

Mustafa Efendi, hocasının işaret ettiği zatı bulmuştur. Ancak Yahya Efendi, müritlerinin çokluğu nedeniyle onunla ilgilenmemiştir. Kim olduğu, nereden geldiği bile sorulmamıştır. Sonra Yemenli bir arkadaşının delaletiyle Yahya Efendi'nin huzuruna çıkmıştır. İntisap, bu buluşmada gerçekleşmiştir. Derhal seyr-i sülük ve riyazata başlamıştır. Takvasının gereği olarak tekkedeki yemekleri bile yemeyip dağlardaki otlarla karnını doyurmuştur. Buradaki nefis terbiyesi, yedi yıl kadar sürmüştür. Manevi mertebesi yükselmiş ve kalp gözü açılmıştır. Tasavvuf terbiyesinin sonunda irşatla görevlendirilme zamanı gelmiştir.

Yahya Efendi'nin dergâhında mürşid seviyesine ulaşmış üç Mustafa vardır. **Biri Şiranlı, biri Yemenli, diğeri de Pakistanlıdır.**

Bunlardan sadece birisi Medine'de kalabilecek, diğerleri gönderileceği yerlere gideceklerdir. Yahya Efendi, kendisi bir tercihte bulunmak istememiş. Üçünün de eline birer kâğıt verip Medine'ye göndermiş. Üç arkadaş Medine'ye gelip Ravza-ı Mutahhara'ya varmışlar ve boş kâğıtları oraya bırakıp sabahı beklemeye başlamışlar. **Sabah ezanıyla birlikte Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin kabrinin başına vardıklarında Pakistanlının kâğıdına Hindistan, Yemenlinin kâğıdına Medine yazıldığını görmüşlerdir. Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin kâğıdında ise Anadolu/Çorum yazısı bulunmaktadır.**

Anadolu'ya Hareket

Mustafa Efendi, görev yeri belli olmasına rağmen bir türlü Medine'den ayrılmak istemez. Ama verilen göreve, gösterilen yere gitmek zorunda olduğunun da bilincindedir. Günlerce Mescid-i Nebevi'ye gider, Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin kabri başında gözyaşı döker. Bir gün huzuruna kabil edileceğine dair manevi işaret aldıktan sonra Medine'den ayrılır.

İstanbul'a gitmek için Cidde limanına gider. Ancak yanında yol parası yoktur. Fakir bir derviş olarak gemiye biner. Kontrol esnasında biletsiz olduğu için gemiden indirilir. Kaptan limandan ayrılmak için bütün hazırlıkları tamamlamıştır ama gemiyi bir türlü hareket ettiremez. Makine akşamı elden geçirilir, bir arızaya rastlanmaz. Hikmeti araştırılırken bileti olmadığı için indirilen yolcu gelir akıllarına. Şehrin her yerinde o dervişi ararlar. Sonunda bir mescitte namaz kılarken bulurlar. Ona yalvarıp gemiye binmeye razı ederler. Artık manevi bir engel kalmamıştır. Gemi normalden daha hızlı yol alır ve beklenenden önce İstanbul'a varır.

Gemiyi durduran Kara Şeyhin kerameti, kısa zamanda tüm İstanbul'da yankılanır. Bu olay o kadar çok meşhur olur ki devrin padişahına kadar ulaşır. **Sultan II. Abdülhamit Han, şeyhülislamın başkanlığında İstanbul'un tanınmış âlimlerini toplar. Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin de katıldığı birçok mesele tartışılır.** Mustafa Efendi, manevi ve ilmi ağırlığıyla dikkatleri üzerine toplar. Padişah, Şeyh Efendi'den çok etkilenir ve sarayda kalmasını teklif eder. Ancak Mustafa Efendi, Şeyh Yahya Dağıstani'nin görevlendirdiği yere gitmek arzusundadır. Bu nedenle teklifi kabul etmez. Kendisine verilen atiyyeleri de hâzineye bağışlayarak maddi bağımlılık altına girmekten kurtulur.

Şiran'dan Çorum'a

İstanbul'dan ayrılışında vatan hasreti ağır basar. Görev mahalli olan Çorum'a gitmeden önce Şiran'a gider. Orada babasının ısrarıyla kendi köyünden **Güllü Hanım'la evlenir** ve bir süre Şiran'da kalmaya karar verir. Orada tekke kurarak irşat faaliyetlerine başlar. Ancak Şiran'ın nüfuzlu ailelerinden Telli sülalesine mensup Ali Çavuş ile arası açılır. Tartışmalardan canı sıkılan Mustafa Efendi, Şiran'dan ayrılır. Önce Niksar'a, oradan da bazı müritleri ve akrabalarıyla birlikte Medine'de işaret edilen Çorum'a gelir.

Mustafa Efendi Çorum'a gelince Mekke'deyken tanıştığı bir zengin tarafından kendisine **Kellegöz Cami**inin kıble tarafında bir ev tahsis edilir.

Şeyh Efendi buranın üst katını ev olarak, alt katını da tekke olarak kullanır. Bir bağ ve bir de tarla alır. Çiftçilikle hayatını devam ettirmeye çalışır. **Tekkede de manevi ağırlıklı sohbetler yapar. Çorum'a yerleşince İskilipli Emine Hanım'la evlenir.**

Hacı Mustafa Efendi'nin irşat halkası, Tokat'tan Afyon'a kadar uzanmıştır. Tokat'ta zengin bir hanımla evlendiği ve bu hanımın tüm servetini, onun rızasını alarak ilim ve irşat hizmetlerinde harcadığı rivayeti de yaygındır.

Şiranlı Şeyh Efendi, bir ara Kayseri'ye gider. Bir Cuma günü Kayseri uleması arasında seçkin yeri bulunan Hacı Torun Efendi'nin bir sohbet meclisine dinleyici olarak katılır. Mecliste sözü edilen konunun yeterince halledilmemesi üzerine izin ister ve doyurucu malumat verir. Hacı Torun Efendi, onu kucaklar ve "Allah bu ülkeden sizin gibilerini eksik etmesin!" diye dua eder.

Gurbet ve Hasret

Çorum'da irşat faaliyetlerini yürütürken zaman zaman doğduğu yer olan Şiran'a hasreti depreşir ama ayrılış sebebini unutamadığı için Çorum'da kalmaya kararlıdır. Bu duygularını mısralara döker.

Yeter artık bu hasretlik
Aşk ile olan halvetim
Sana gelmektir gayretim
Daha dönmem ben Şiran 'a

Burada tamam olsun ömrüm
Vuslat olsun hem bu günüm
Sultanıma gider gönlüm
Daha dönmem ben Şiran 'a

Bu can cananı arzu eder
Garip kulun niyaz eder
Ümmet Muhammed 'e gider
Daha dönmem ben Şiran 'a

On beş kıtadan oluşan bu şiirinde ilahi aşkın cazibesine kapılıp irşatla meşgul olduğu için artık Şiran'a gitmesine gerek kalmadığını apaçık ortaya koymaktadır.

İlahi Aşk ve Yakarış

Tasavvuf yolunu seçmiş ve dünya sevdasından vazgeçmiş insanlar, Allah ve Resulünün aşkıyla yanıp tutuşur. İlahi aşka dalan derviş, ondan başka bir şeyden manevi haz duymaz.

Maşukumun güldür teni,

ben gülzarı neylerem

Aşkın çölü makber bana,

başka mezar neylerem

Bülbül niçin verdin gönül

rengin sola bir goncaya

Solmaz benim gonca gülüm,

fani baharı neylerem

Tek hücreli evdir gönül,

sığmaz ona bin bir emel

Tek dilbere verdim gönül,

başka nigârı neylerem

Bu şiirin tamamı on iki kıtadır. Şeyh Mustafa Efendi, bu şiirinde Allah aşkı ve Peygamber sevgisinden başka hiçbir şeyin gönlünde mekân tutamayacağını ifade etmektedir. Aynı temayı şu münacatında da terennüm etmektedir:

Seherde kölendir bu erdi arif
Halleri sana malum, istemez tarif
Dertlere dermandır İhlâs-ı Şerif
Hürmetine bizi affeyle Allah 'ım!
Günahım çoktur eyleme tazir
Şiranlı hacıyım, cevherim hazır
Güm dükkânım açtım, pirimdir
Hızır Hürmetine bizi affeyle Allah 'ım!

İrşat Faaliyetleri ve Halifeleri

Çorumlu Pir diye de bilinen Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi, Çorum'daki dergâhından hareketle İskilip, Tokat, Niksar, Sivas, Alucra, Samsun, Amasya, Darende, Afyon gibi belli başlı merkezlerde irşat faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu nedenle talebe ve müritlerinin sayısı bilinemiyor.

366 tane halifesinin olduğu söyleniyor.

Bayburtlu Ahmet (Amcasının oğlu),

Tokatlı Hacı Salih Efendi,

Darendeli Mahmut Efendi,

Alacalı Ahmet Efendi,

Tokatlı Mustafa Haki,

Niksarlı Ahmet Efendi,

Sivaslı Mustafa Taki,

Başçiftlikli İnce İmamzade Hasan Efendi,

Mesudiyeli Sarıalizade Ahmet Efendi,

İskilipli Ömer Efendi,

Tosya Çeviklili Mehmet Gülşen,

Torullu Hacı Osman,

Çalganlı Osman,

Alucralı Hacı Hasan,

kendi oğlu Hacı Faik Efendi

Dedikhasanlılı Mehmet Şakir Efendi en çok tanınanlarıdır.

Şeyh Mustafa Efendi'nin ilk eşi Güllü Hanımdan iki oğlu bir kızı olmuştur. Kızı Çorum'un meşhur müderrislerinden **Kürt Hacı Mustafa Efendi** ile evlenmiştir. İskilipli Emine Hanımdan Faik ve Hilmi Efendiler dünyaya gelmiştir. Faik Efendi, babasının halifesi Niksarlı Ahmet Efendi'den tasavvuf! eğitimini tamamlayarak Nakşibendî silsilesini devam ettirmiştir.

Şiranlı Hacı Mustafa Efendi, müritlerine görev verirken usulüne uygun yapmalarını ve gereken fedakârlığı göstermelerini tembih edermiş. Bir gün civar kazalardan ziyaretine gelen bir müridine memleketine dönmek için izin vermiş. Ertesi gün aynı zatın çarşıda vasıta aradığını görünce.. ***" Ya... Vesait de mi aranırmış. Biz Mekke vadilerinde yalın ayak mürşid-i kâmil arayıp gezdiğimizde ayaklarımızın yarıklarına çekirgeler gizlenirdi. Şimdi siz kolay buldunuz da kıymetini bilmiyorsunuz"*** diyerek uyarmış ve tasavvuf yolunun çileli olduğuna işaret etmiş. Bunun üzerine o zat memleketine yürüyerek dönmek zorunda kalmış.

Yaşayışta Örnek olmak

Şeyh Hacı Mustafa Efendi, irşadı söz ile değil, örnek yaşayışla olacağına inananlardandır. Bir başka ifadeyle irşat, kâl ile değil hâl iledir. Onun tasavvuf terbiyesinde sükût/sessizlik hâli çok önemlidir. Zira sükût, derûnî tefekkürdür. Bir kişinin hâli, bin kinin sözünden daha tesirlidir. Hem günlük ferdi zikirde, hem de hatme-i hacegân denilen toplu zikirde bunu titizlikle uygular.

Bir gün Mustafa Efendi'nin tekkesine medrese tahsili görmüş bir kişi geldi. Şeyhin halkasına oturdu. Şeyh Efendi, sükût halindeydi. Beklemekten sıkıldı.

-Efendi, böyle sükût etmek yerine burada toplanan insanlarla sohbet etseniz ve onlara İslam'dan bir şeyler öğretseniz daha iyi olmaz mı?

Mustafa Efendi hiç cevap vermedi. Adam çıkıp gitti. Olayı izleyen müritlerden biri:

-Efendim, adam sizi azarlar gibi konuştu. Niye cevap vermediniz? Deyince Mustafa Efendi,

-Sükûtumuzu anlamayan sözümüzü hiç anlamaz, diyerek sükût halini kavramanın önemine işaret etmiştir.

Hattata Saygı

Şiranlı Şeyh Efendi, maneviyatı güçlü bir insandı. Allah aşkı ve Peygamber sevgisiyle birlikte Kur'an-ı Kerim'e büyük bir saygısı vardı. Onu okuyan ve yazana da elbette hürmet ederdi. **Kazancızade Hacı Osman Efendi** iyi bir hattattı. Geçimini Kur'an-ı Kerim yazarak sağlardı. Yazdığı Kur'an-ı Kerim sayısı kırkı geçmişti. 1877 Osmanlı-Rus Savaşı, diğer adıyla 93 Harbi sırasında memlekette kıtlık hüküm sürüyordu. Osman Efendi de ailece üç gün aç kalmışlardı.

Osman Efendi, bir sabah Kellegöz Camii'nde namazı kılıp aceleyle evine yönelir. Yazmakta olduğu Kur'an-ı Kerim'in kalan cüzünü tamamlamak niyetindedir. Onu yazıp teslim edecek ve ailesinin geçimini temin için üç beş kuruş alacaktır. Fakat ardından kendisine seslenildiğini duyar. Dönüp bakar ki Şiranlı Şeyh Efendi'dir. Eliyle gelmesini işaret eder. Gitmeze olmaz. İçinden, **"Be mübarek, senin yanına gelinceye kadar ben iki sayfa daha yazardım"** diye geçirir. Şeyh Efendi ısrarla içeri girmesini ister. Osman Efendi de aynı şeyleri içinden geçirmeye devam eder. Şeyh Efendi, **"Hoca, bırak şu iki sayfa derdini. Sen bunun şevkiyle iki Kur'an daha yazacaksın"** derken kapının arkasındaki un çuvalını gösterir. Onu alıp

götürmesini, afiyetle yemelerini söyler. Hattat Hacı Osman Efendi ömrü boyunca bu iyiliği unutmaz.

Mesnevi Sohbetleri

Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi, tekkesinde manevi ağırlıklı sohbetlerine devam ederdi. Zaman zaman Mevlana Celalettin Rumi'nin Mesnevi Şerifini okutur ve açıklamalarda bulunurdu. Bu sayede ilim erbabından bazı kişiler de sohbetlere katılırdı.

O günlerde Çorum'a yeni gelmiş ve talebe okutmaya başlamış olan **Kürt Hacı Mustafa Efendi** de bunu öğrenmişti. Şeyhin ilmi seviyesini tespit etmek amacıyla bir akşam tekkeye gitmişti. O anda Mesnevi'den Miraç bahsi okunuyordu. Şeyh Efendi, dinleyenlere yönelerek **"Keşke aramızda ilim erbabından bir zat bulunsa da bize bu konuyu açıklasa"** dedi. Herkes Kürt Hoca'yı işaret etti. Şeyh Efendi de **"Evladım, şöyle buyur! Bize Mirac-ı Nebi'yi anlat!"** dedi.

Ünlü âlim Kürt Hacı Mustafa Efendi, sohbet meclisinin manevi ağırlığından olacak ki konuyu bir türlü toparlayıp anlatamaz. Hazırlıklı olmadığını beyan ederek süre ister. Şeyh Efendi de ona yirmi günlük süre verir. Hoca Efendi çalışır, hazırlanır ancak bir türlü anlatacak cesareti kendinde bulamaz. Bir süre tekkeye gitmeyerek konuyu geçiştirmek ve unutturmak ister. Fakat rüyasında birkaç defa ihtar edilir. Sonunda tekkeye gitmeye karar verir. Şeyh Efendi onu görünce hürmet edip yer gösterir. Konuyu sunmasını bekler. Ama Kürt Hoca bir türlü konuya başlayamaz. Aslında Miraç onun çabukça hazırlanabileceği ve çok iyi anlatabileceği bir konudur. Oradaki manevi ortamda bunu bir türlü toparlayıp anlatamaz. Özür dileyerek, **"Efendim, buyurun siz anlatın biz dinleyelim"** demek zorunda kalır.

Şeyh Efendi konuyu ayrıntılarıyla anlatır, bir takım manevi işaretlere temas eder. Bu esnada Kürt Hoca baygınlık geçirir. Sohbetin bitiminde ayıldığı esnada yanında sadece Şeyh Efendi vardır. Elini yüzünü yıkattırır. Şöyle bir dolaşalım, diye dışarı çıkarlar. Geze geze Hıdırlık mezarlığına gelirler. Kürt Hoca'nın bileğinden tutar. **"Evladım, zaman zaman ibret almak için buraya gelmek istiyorum. Ama buradaki mevtaya zahmet verdiğim için utanıyorum"** der.

Kürt Hacı Mustafa Efendi bu ziyareti şöyle anlatır: **"Şeyh Efendi bileğimden tuttuğu zaman gözümün perdesi sıyrıldı. Baktım ki Kabristan'da ne kadar cenaze varsa dimdik ayakta. Şeyh Efendi'ye karşı el pençe divan durmuşlardı. Bileğimi bıraktığı zaman perde kapandı. Mezar taşlarından başka bir şey göremez oldum."**

Aslında Şiranlı Şeyh Efendi, Kürt Hoca'yı mahcup etmek niyetinde değildir. Onun "ene"den kaynaklanan gururunu kırarak "ben" duygusundan sıyrılmasını sağlamaktı. Bu olaylar zinciri hedefine ulaştı. İleride Kürt Hoca Şeyh Efendi'nin damadı oldu.

Ruh, Nefis, Âlem ve Ubudiyet

Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi, altı yedi defa hacca gitmiştir. 1303/1886 yılındaki hac ziyaretinden dönerken meşakkatli olan yolu seçmiştir. Niyeti Şam'ı ziyaret etmektir. Şam'a vardığında onu ulema ve meşayıhtan müteşekkil bir heyet karşılamıştır. Bu heyetin içinde Aşçı İbrahim Dede de bulunmaktadır.

Aşçı İbrahim Dede hatıratında Şeyh Efendi ile ilgili izlenimlerini uzun uzun anlattıktan sonra onun ruh, nefis, âlem ve ubudiyetle ilgili sohbetlerinden bazı örnekler verir:

“Ruh ikidir. Birincisi, ruh-ı hayattır. İşte bu ruh, emr-i Rabbani olan ruhtur. Diğeri, melekler âlemine gidip gelen ruh-ı revanidir. ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ hitabında ‘evet’ diyen ruh budur. Bu ruh, cism-i latiftir ve hakikat-i insandır. ‘Nefis denilen şey, bir cevher-i latiftir. Ruh ile kalp arasında bir vasıtadır. Ruhtan feyz-i Rabbaniyi alıp kalbe döker. Bu nefis, hakikate karşı ve Cenab-ı Hakk’a asi değildir. Bu nefse sövmek ve lanet etmek caiz değildir. Bu nefis, daima ruh tarafına meyleder. Ancak buna nefs-i emarelik ve sair sıfat-ı mezmume insan tarafından gelir ve nefse arız olur. Nefis, daima seni Hakk’a ulaştırmaya çalışır. Sen onun muhalifi olan şeyleri ona teklif etmekle onu yoldan çıkarırsın. ‘Nefsini tanıyan, Rabbini tanır’ hadis-i şerifi bunu beyan eder.”

“Süluk-ı afakiden ilerisi süluk-ı enfiisidir. İşte burada Cenab-ı Hakk’ın esma ve sıfat-ı ilahiyyesine sülük vardır. Burada nefis tekmil-i meratip edip Cenab-ı Hakk’a mir’at (ayna) olur. Yani ilahi isim ve sıfatlar aynaya tecelli eder.”

“Âlem de ikidir: Âlem-i mülk ve âlem-i melekût vardır. Âlem-i mülk bu dünyadır, her şeyin zahiridir. Âlem-i melekût ise semavattır, her şeyin batınıdır. Bu dünya onun gölgesi gibidir. Zira her şey batınıyla kaimdir. Yani her şeyin zahiri olduğu gibi batını da vardır. Ona, onun hakikati sabitesi derler.”

“Lailaheillah” kelime-i tevhidindeki lam elif, yazılış itibarıyla makas gibidir. Nasıl makas bir şeyi kesip iki parça ederse lam elif de masivallahı kestiği için ona işaret olarak makas biçiminde yazılmıştır. Ancak, “La mevcud” mülahazasında “Masivallah yoktur” deyip keser atarsan o zaman bu gerçekleşir. Burada maksat, onun yok ve Allah’ın var olduğunu ispat etmektir. İnsan da lam elife benzer. Başını aşağı, ayaklarını yukarı çevirdiğimizde lam elif gibi olur. Bu da insanın fani olduğuna bir işarettir. Bu remizler ancak aşk ile kavranır.

“Sünnet namazlarına gelince, farzlardan önce kılınır ki Cenab-ı Hakk’ın huzuruna varmadan önce insan kendini ibadete hazırlamış olur. Fatihanın evvelinde Cenab-ı Hakk’a hitap yoktur. “Yalnız sana ibadet ederiz” ayetine kadar kul kendini Cenab-ı Hakk’ın huzurunda olmaya hazır eder. “Yalnız sana ibaret ederiz” ayetinden itibaren kul, Mevla’sının huzurunda olduğunun şuuruna varır ve ona göre namaza devam eder.”

Aşçı İbrahim Dede, Şiranlı Şeyh Mustafa Efendi’nin zahir ile batını birleştiren derin tetkiklerini hayranlıkla dinlemiştir. Hatırında kalanlardan bazılarını böylece nakletmiştir. Biz de sadeleştirerek ve özetleyerek buraya alabildik.

Bir Hac Dönüşü

Şiranlı Şeyh Mustafa Efendi’nin o dönemin zor şartlarına rağmen altı- yedi defa hacca gittiğini belirtmiştik. Bir defasında müritleriyle birlikte deniz yoluyla hacca gitmek için İstanbul’a uğramıştı. Bu esnada Hacı Hasan Paşa’nın delaletiyle saraya davet edilmişti. Yemekler yendikten sonra padişah, Hicaz’a gidecek yolculara “surre” adı altında bağış ve ihsanda bulunmuştu. Herkes bu ihsanı kabul etmesine rağmen Şeyh Efendi verilen hediyeyi kabul etmemiştir. Sebebini açıklama babında kendi kendisine “Bi’se’l-ulema fi-babi’l-ümera.” Yani “alimlerin kötüsü emirlerin kapısında bulunur” demiştir. Yavaş sesle söylemesine rağmen padişah bunu duymuş ve şeyhe gücenmiştir. Ancak Şeyh Efendi Hasan Paşa’nın himmetiyle saraydan kurtulabilmiştir.

Hıdırlık Tutkusu

Hoca Kamil (Yöney)'in anlattığına göre, Şeyh Hacı Mustafa Efendi, Hıdırlık'a on beş günde bir gider ziyarette bulunurmuş. Ancak şadırvandan ileri gitmez ve türbelere çıkmazmış. Ziyaretlerini türbenin kıble tarafındaki pencereden yaparmış. Sebebini soran bir müridine **"Mescidin girişinde iki mübarek şehit daha yatıyor. Nasıl olur da ben çiğneyerek sahabelerin kabirlerini ziyarete gidebilirim?"** diye cevap vermiş. Yıllar sonra cami ve türbenin bugünkü şekliyle inşası için temel kazılırken Şeyh Efendi'nin işaret ettiği noktada mumyalaşarak hiç bozulmadan kalabilmiş çok eskiye ait iki ceset bulunmuş. O zaman Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin kerameti anlaşılabilmiştir. İhsan Sabuncuoğlu o mezarların günümüzdeki çifte merdivenin altında kalmış olduğunu belirtir.

Çorum Hıdırlık Camii

Şeyh Efendi, Hıdırlık Şeyhi namıyla tanınan Abbas Efendi'yi de yanma alıp bir gün Suheyb-i Rumi türbesini ziyarete gider. Âdeti hilafına bu defa türbeye girip o mübarek sahabe kabirlerini ziyaret eder. Türbeden ayrılmadan önce Abbas Efendi'ye vasiyet niteliğinde şöyle der: **"Ben alemdar-ı Resul Hz. Suheyb-i Rumi'yi rüyamda gördüm. Onun işaretiyle Çorum'a gelip yerleştim. Hicaz'da ölmek isterim. Şayet Çorum'da ölürsem beni Suheyb-i Rumi'nin eşiğine defnedin!"**

Bu Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin Hıdırlık'a son ziyareti olmuştur.

Son Haccı ve Vefatı

Hıdırlık'ı son kez ziyaret ettiği sene yedinci haccını yapmak üzere Tokatlı hanımı ve dört oğlu ile birlikte yola çıkmıştır. Deniz yoluyla önce Cidde, ardından kara yoluyla Mekke'ye giderek Hac görevini tamamladıktan sonra Medine'ye varıp Ravza-ı Mutahhara'da Hz. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'i ziyaret etmek arzusundadır.

Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi, niyetini gerçekleştirmiştir ama orda doyasıya kalamamıştır. Hastalığı nedeniyle fazla ziyarette bulunamamıştır. Ama Hicaz'da kalmak ve o topraklarda vefat etmek arzusundaydı. Bu niyeti ve duası Allah indinde makbul olmuş olmalı ki orada vefat etmiştir. Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve selleme komşu olmak istiyordu. Arzusuna uygun olarak Baki kabristanında Hz. Osman (radiyallâhü anh)'ın kabri yanına defnedilmiştir.

Servetini eşine teslim eden, irşat hizmetlerinde harcamasından hoşnut olan gönlü zengin Tokatlı eşi de üç gün sonra Medine'de vefat etmiştir.

Vasiyeti üzerine Baki Mezarlığındaki eşi Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin vefat tarihi konusunda iki farklı tarih vardır. İhsan Sabuncuoğlu, Şeyh Efendi'nin torunu Hakkı Akyol'un beyanına dayanarak Rumi 1315/1899 tarihini vermektedir. Hamdi Ertekin de 1886 doğumlu olan oğlu Hacı Faik Efendi'nin o tarihlerde 20 yaşında olduğuna istinaden Şiranlı Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin vefat tarihinin 1906 yılı olduğunu iddia etmektedir. Bunun bir yazım hatası olduğunu tahmin ediyoruz. Zira aynı eserin birinci basımında 1899 yılında vefat ettiğini kaydetmiştir.

Şeyh Efendi'nin Medine'de vefatından sonra görevi, oğlu Hacı Faik Efendi'ye intikal etmiştir. O da 1925 yılında tekkelerin kapatılmasına kadar vazifesine devam etmiştir.

Şeyh Hacı Mustafa Efendi, zahiri ve Bâtıni ilimlerde derinleşmiş kâmil mürşitlerdendir. Keşif ve kerameti açık bir derviştir. Çok konuşmak yerine yaşamıyla insanlara İslam'ı anlatmayı tercih etmiş bir gönül insanıdır. Allah rahmet eylesin!

Sh: 52-65

Kaynak: Yozgat - Sorgun - Dedikhasanlılı Kutb-ı Cihan Mehmet Şakir Efendi-(1853-1937) Yozgat Yenigün Gazetesi 2. BASKI KASIM 2014, YOZGAT

Çorum Hıdırlık Camii

KUTB-I CİHAN DEDİKHASANLILI ŞAKİR EFENDİ (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)

Hzl: Ali Şakir ERGİN

Tarihin on birinci ve on ikinci asırlarından itibaren başlayan Türk – İslâm yücelmesi ve Türk – İslâm Medeniyeti'nin perde arkasında hiç şüphe yok ki Horasan Erenleri'nin ruh ve gönül bağıyla başlattığı, Anadolu velîlerinin/erenlerinin devam ettirdiği sosyal hareketin çok büyük etkisi ve katkısı vardır. Bunlar, her zaman ve mekânda kendilerine değer verip muhabbetle bağlanan halk ve devlet ricaliyle beraber ve Ümerâ'nın yanında, yolları aydınlatan birer kandil olmuşlar, Devlet'in perde arkasında, güçlü manevî birer destek ve rehber görevi yapmışlardır. Yine bunlar birçok sefer ve fetihlere daha başlamadan, zaferle neticeleneceğinin müjdelerini vermiş, Hak dostu, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem varisi ve milletlerin geleceğinin ümîdi, manevî önderler olmuşlardır.

Anadolu insanının gönül dünyasında müstesnâ bir yer edinen, kalplerde derin izler bırakan ve halkı irşad eyleyip onları iyiye, doğruya ve güzele yönlendiren bu Allah Teâlâ dostları her dönemde çeşitli yollarla çok büyük hizmetler yapmışlardır. Gönüllerde taht kuran bu âbide şahsiyetler, âdemoğlunu Hazret-i İnsan ve halkı Hakk'a kul, yığınları Ümmet-i Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) ve yurdu vatan yapma hususunda ruhlarıyla ve Anadolu toprağını İslâm mayasıyla mayalanmışlardır.

Beylikler ve İmparatorluk döneminde bu kadar ulvî ve mukaddes bir görev ifâ eden bu zümre, Osmanlı Devleti'nin I. Cihan Harbi'nden müttefikleriyle beraber mağlup çıkmasından sonra Avrupa yöresinde başlayıp Osmanlı ülkesinde arz-ı endam eden kavmiyetçilik/milliyetçilik hareketleri Osmanlı İmparatorluğu'nu bitirmiştir. Bu dalgalanma sonunda her millet kendi devletini kurmaya başlamış ve Anadolu topraklarında da Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Avrupai düzende kurulup, lâik düzene geçtikten sonra da Türkiye Cumhuriyetinde din işleri devlet işlerinden ayrılmış, birçok konuda inkılâp yapılarak yeni bir rejim uygulamaya konmuştur. Zamanın siyasî iktidarları dinî tedrisatı yasaklayıp, milletin inanç ve dinini yaşama konularına müdahele ederek halkı baskı altında tutmak istemiştir. Osmanlı Devleti döneminde milleti ayakta tutan ve halkın manevî hayatının dinamik temsilcileri olup, rejimin baskın fırtınasında erimeden Cumhuriyet dönemine intikal ettikleri halde kendilerine faaliyet imkânı verilmeyen Osmanlı'dan kalma medrese ve tekke mensubu ulemâ ve mutasavvıf zümrenin son temsilcileri üzerinde büyük bir sorumluluk kalmıştı.

Bu ağır yükün bir vebal olduğunun idrakinde olan bu din adamlarından her birisi kendi başlarına, görünmez birer üniversite olmuşlardır. Her türlü ezâ ve cefayı göze alarak hayatları pahasına, taşıdıkları sorumluluğun gereğini edâ etmek üzere, bulundukları çorak bölgenin gözlerden uzak mütevazî bir noktasında gönüllere girmek ve gönülleri nebevi bir ruhla eğitmek için gayret sarfetmişlerdir. Böylece ruhsuz dünya sakinlerinin manevî eğitimiyle meşgul olarak unutulmaz hizmetler ifâ etmişlerdir. Aynı zamanda nice mânâ ehli halk ve Hak dostu velîlerin yetişmesine de vesile olmuşlardır.

Yine, hayatları boyunca varlık âlemine muhabbet gözüyle bakan, yaratılanı yaratandan ötürü Allah Teâlâ aşkıyla kucaklayan, insanları yaratılış gayesi istikametinde bir hayat yaşamaya

sevk eden, Peygamber âşıkı ve vârisi, kutsal gönüllü bu güzel insanlar tarih boyunca ümmet-i Muhammed'in gönül mimarları olmuşlar ve halkı Muhammedi hakikatin ışığıyla tenvir etmişlerdir.

Bu güzel insanlar, âdeta yağmur olup gönüllere yağmışlar, güneş olup karanlıkların bağrına doğmuşlar, yarınlara irfanî bakışlarla nazar etmişler, sözleriyle-sohbetleriyle, tebliğlerini temsil eden hal ve hareketleriyle, satırlara ve sadırlara yazdıklarıyla nice kâmil insanlar yetiştirmişlerdir.

İşte bu altın silsilenin son dönemde yetişen gönül mimarlarından, milletin inancı yönünden bunaltıldığı sıkıntılı bir dönemde insanları Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in yoluna çağıran ve Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişteki kırılmaların hasarlarını azaltma yolunda gayretler ortaya koyanlardan biri de **Yozgat'tı Ahmed Şevki Ergin Hoca Efendi**'dir.

Her büyük rûhu şekillendiren bir veya birkaç mürşit, her ummanı besleyen bir kaynak, her kalbi yeşerten ve gönülleri doyuran manevî feyz ve irşad sofraları vardır. Onlar bir başka dil, bir başka kalem, bir başka mürekkep kullanır; böylece rahle-i tedrisinden geçen gönül erlerini insan-ı kâmil yapar ve okunmasına doyum olmayan mürettep dîvanlara dönüştürürler.

Bu sebeple biz de, Ahmed Şevki Ergin Hoca Efendi'yi anlatmaya başlamadan önce, irşadıyla O'nun ruhunu şekillendiren, tasavvûfî terbiyeyi hayatına nakşeden, manevî sofralarında onu besleyen kaynaklardan ve yetiştiği ortamdan bahsetmek istiyoruz. Ayrıca bir hususu daha zikretmemiz gerekir ki, Ahmed Şevki Ergin Hoca Efendi'nin bu manevî yolla alâkası daha çocukluğunda başlamış, aile ortamındaki dinî iklimde ilk temelleri atılmıştır. İklimin de sahibi olan **'Büyük Şeyh Efendi'** olarak temayüz eden **Hacı Ahmed Velî (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)** Hazretleri'nin manevî himmetleri de 'ilim, hâl ve amel yolu' olan tasavvufî hayata girmesi ve sevmesinde önemli tesirleri olmuştur. Zira insan şahsiyetinin oluşmasında maddî ve manevî eğitim temellerinin ailede atıldığı ilmen de inkâr edilemeyecek bir gerçektir.

Konumuza girmeden evvel şunu da ifade etmemiz gerekir ki gerçek Allah Teâlâ dostlarının medh ü senâ edilmeye ihtiyaçları yoktur. Çünkü onları Cenâb-ı Mevlâ sevmiş, derecelerini âlî eylemiş ve onları seveni de Zât'ı sevmiş saymıştır. Bu sebeple bizim onları sevmemiz ve yazmamız hem Rıza-yı Bârî'ye erişmek, hem füyûzât-ı Ilâhiye'den istifade etmek ve ettirmek, hem de tarihe not düşmek sadedindedir.

YETİŞTİĞİ MUHİT VE MÜRŞİDLERİ

Hazreti Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin ashabından iki muhterem sahabînin **[Süheyb Rûmî ve Ubeyd Gâzî (r.a.)]** de makar ve makam olarak şereflendirdiği Çorum şehri, yine bu sahabîlerin himmetiyle zamanla evliyâ yurdu olmuştur. Bu toprağın bağrında nice velî kullar yetişmiştir. Velîler, ıssız ve karanlık gecelere yön veren yıldızlar gibi Anadolu'nun dört bir bucağında, köy kasaba demeden her yerde otağ kurmuşlar, yerleştikleri çorak arazi çevresindeki cahil halkı terbiye ve tenvir ederek, bunlar arasından olgun/kâmil insanlar yetiştirmişlerdir. Bunlar, Hak âşığı, Hak ve halk dostu mümtaz şahsiyetlerdir.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın velîsi, halkın sevgilisi, seçkin kullardan birisi de, Bozok diyarında dünyasını değiştirdikten sonra ***'Kutb-ı Cihan'*** namıyla anılacak olan **Dedikhasanlılı Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)**'yi hal-hamur edip yetiştiren büyük velî, **Şîranlı (Çorumlu) Hacı Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)**'dir.

Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) Yozgat ve Kayseri Medreseleri'nde zamanın maddî ilimlerini tahsil ederek mükemmel bir surette yetiştikten sonra, Tokat, Amasya, Merzifon gibi çevre illeri dolaşarak vaaz ve dinî irşatlarda bulunur ve halkla sohbet edip, gezdiği yerlerde ilimî münazaralar yapacak âlimler ararmış. Böyle bir seyahatten Merzifon'dan döndüğü sırada yolu Çorum'a uğramıştır. Şakir Efendi mânevî ilimlerden bî-behre olarak kuvvetli bir medrese tahsili gördüğü dönemde, tasavvufun bir ihtiyaç olduğuna inanmamaktadır. Fakat bu dönemde, kendisindeki üstün rûhî cevheri keşfeden Şiranlı Mustafa Rûmî Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) onu bir seyahat dönüşünde ileride tafsilatıyla anlatılacağı gibi manevî çekim alanına dâhil eylemiş ve tekkesinde alıkoymuştur. Bu mağrur bendeyi bir seneden kısa bir sürede yoğurup yetiştirdikten sonra *'zülcenâheyn'* olarak beldesine görevlendiren yüce velî Şîranlı Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'yi rahmetle yâd etmeden ve O'nun rûhaniyetinden istimdâd etmeden nasıl geçilebilir.

http://www.dunyabulteni.net/haber/159713/corumda-uc-sahabe-mezari

ŞİRAN'LI (ÇORUMLU) ŞEYH HACI MUSTAFA RÛMÎ EFENDİ (KADDESELLÂHÜ SIRRAHU'L ÂLÎ) (1838 -1899)

Hacı Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) 1254/1838 tarihinde Şiran'da dünyaya gelmiştir. [**Şeyh Hacı Mustafa Rumî Efendi için bk. E. Erkoç,** *Sahabe Evliyâ, Ulemâ Yurdu Çorum,***(Çorum, 2008).**] Dindar bir aileye mensup olup dört yaşında iken okumaya babasından başlamış, Trabzon, Tokat ve daha sonra da iki yıl devam ettiği Uşak medreselerinden dinî ilimlerde birçok icazetler aldıktan sonra, kendisindeki kabiliyeti keşfeden hocasının tavsiyesiyle, heybesinin dinî-manevî ilimlerden boş kalan gözünü doldurmak ve mürşidini bulmak üzere Hicaz'a gitmiş. Mekke-i Mükerreme'de tanıştığı Abdullah Erzincanî'nin halifesi Yahya Dağıstânî'ye intisap ederek seyr-i sülûke başlamıştır. Yedi senenin sonunda kalp gözü

açılmış kâmil bir mürşid olarak memleketine dönmüştür.

Çorum'dan Afyon'a kadar uzanan sahada irşad faaliyetlerini yürütmekle beraber gönlü Allah Teâlâ ve Hz. Peygamber (sallallâhü aleyhi ve sellem) aşkıyla yanıp tüter. Hacı Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), irşadın kâl ile değil hâl ile olmasına bilhassa dikkat eder, sözüyle yaşayışının âhenk içinde olmasına özel bir itina gösterirdi. Tasavvuf yoluna baş koyanların önce nefislerindeki gururu atmaları gerektiğini önde tutardı. Dervişlik için kendisine gelenlerin hallerine keşfiyle vâkıf olduğu için, onları azarlamadan mutedil ve etkileyici misâllerle hemen yumuşatır, cazibesiyle muhabbet halkasına alır ve gerekli dersini telkin ederdi.

Çevresinde **Hz. Pir diye anılan Şiranlı Hacı Mustafa Rûmî Efendi** (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), İlâhî aşk ile şiirler de yazmıştır. Şu mısralar O'nun İlâhî aşk duygularının güzel örneklerindendir: **[E. Erkoç, aynı eser, s. 209.]**

Ma'şûkumun güldür teni, ben gülzârı neylerem.

Aşkın çölii makber bana, başka mezarı neylerem.

Bülbül niçin verdin gönül, rengi solan bir goncaya,

Solmaz benim gonca gülüm, fânî bahân neylerem.

Tek hücreli evdir gönül, sığmaz ona bin bir emel,

Tek dilbere verdim gönül, başka nigârı neylerem.

IRŞAD SAHASI VE HALİFELERİ

Çorum'da yerleştikten sonra artık Çorumlu Pîr diye de anılan Şiranlı Pîr, Çorum merkez olmak üzere Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Darende ve Afyon'a kadar uzanan sahalarda irşad faaliyetlerinde bulunmuş ve pek çok taraftar ve halîfe yetiştirmiştir. Halîfelerinin sayısı çok olmasına rağmen meşhur olan birkaç halîfesi şunlardır: Tokatlı Hacı Salih Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), Bayburtlu Ahmed Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), Tokatlı Mustafa Hâkî Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), **[Bu zât 1336 (1920) yılında vefat etmiş olup, kabri Fatih Camii'nin ön hazîresindedir.]** Niksarlı Ahmed Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), Sivaslı Mustafa Takî Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), Tosya Çeviklili Mehmet Gıılşen Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), Torullu Hacı Osman Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), Alucralı Hacı Haşan Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) ve oğlu Hacı Faik Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî). Halifelerinin tamamı bunlardan ibaret olmayıp daha başka halifeleri de vardır.

Hazret-i Pîr, birden fazla evlilik yapmış ve yedi defa Hacca gitmiştir. Tokatlı, zengin ve cömertliğiyle meşhur olan son hanımı, efendisindeki İlâhî cevheri ve Hak yolundaki canla ve malla olan cihâd aşkını büyük bir ferasetle keşfetmiş olacak ki; sadaka-i cariye olacak hayır hizmetlerinde bulunmak üzere bütün servetini kocasına teslim edip kendisi de ona hizmet ve itaata köle gibi teslim olmuştur. Yedincisi olan son haccına bu hanımı ve dört oğluyla beraber gitmişler, Hac görevini ifa ettikten sonra Medine-i Münevvere'de rahatsızlanmış ve bu kutlu diyarda Hakk'a yürümüş, ondan üç gün sonra hanımı da orada vefat etmiştir. İkisinin de kabri Bakî' (Cennetü'l-Bakî') kabristanında Hz. Osman (r.a.)'ın kabri yanındadır. Bu zatın vefat tarihi olarak değişik iki tarih zikredilmekle beraber, bu konuda araştırma yapanlarca daha çok

Rûmî 1315/M-1899 tarihinin doğru olduğu kabul görmektedir.[1]

KUTB-I CİHAN DEDİKHASANLILI ŞAKİR EFENDİ (KADDESELLÂHÜ SIRRAHU'L ÂLÎ) (1853-1937)

'Altın Silsile'nin nûrânî birer halkası olan güzel insanlar, 'İslâm ve iman' sevdâsıyla **'acıyı bal eylediler'** ve Anadolu'nun pek çok yerinde yaşayan insanlara ufuk oldular, kısacık insan ömrüne nice güzellikler sığdırdılar. Allah (c.c.)'m inâyetiyle rahmet olup gönüllere yağdılar, karanlıkların bağrına güneş olup doğdular ve herkesi Ehl-i Sünnet çizgisine ve Muhammedi bir hayata çağırdılar. Onlar, isimleri farklı olsa da, yaşadıkları mekân ve zaman değişse de; istikametleri, niyetleri, himmet ve hizmetleri aynı noktada buluşan ve **'Allah Dostları'** diye tesmiye olunan kutsal gönüllü insanlardır. İşte bu güzel insanlardan birisi de Şeyhzâde Ahmed Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'nin yetişmesinde çok büyük emeği olan Dedikhasanlılı Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'dir.

Dedikhasanlılı Şakir Efendi aslen, Kayseri'nin Cami-i Kebir Mahallesi'nde yerleşmiş Cücezâdeler ailesindendir. Babası İlmiyeye mensup Hoca Ali Efendi, annesi Ayşe Hanım'dır. Hoca Ali Efendi, ailesiyle beraber, **Kayseri'den göçerek Sorgun ilçesinin Gedikhasanlı köyüne yerleşmiştir. Köyün adı daha sonra Dedikhasanlı olarak değişmiştir.** Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), Hoca Ali Efendi'nin üç çocuğundan ortanca oğludur. H. 1269/M. 1853 tarihinde Dedikhasanlı köyünde dünyaya gelmiştir. İlk dinî bilgilerini ve Kur'ân derslerini babasından aldıktan sonra, önce Osmanpaşa daha sonra da Kayseri medreselerinde zamanın meşhur âlimlerinden Küçük Hafız Hoca Efendi (1822-1897), Müridzâde ve diğer ülemâdan Usul, Fıkıh, Hadis ve Tefsir esas olmak üzere dinî ilimlerdeki tahsilini tamamlamış, icazetlerini aldıktan sonra Yozgat'a gelmiştir. Dedikhasanlılı Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'nin en çok etkisinde kaldığı ve feyz alıp hatıralarıyla yaşadığı hocası Müridzâde Ali Efendi (1835- 1935) olmuştur.[2] Medrese mezuniyetini müteakip Kayseri'de Emine Hanım'la evlenmiş, bu hanımın 1917 yılında vefatı üzerine, Yozgat- Sorgun'da Atiye Hanım'la ikinci izdivacını yapmıştır.

Yozgat'ta Şevkî Efendi Medresesi'nde ve Demirli Medrese'de daha çok tefsir ağırlıklı başarılı dersler vermeye başlamış. Bir taraftan da Ramazan aylarında ve çeşitli vesilelerle Tokat, Amasya, Merzifon taraflarında vaaz ve sohbetler yapmak üzere dolaşmıştır. Talebelikteki keskin zekâsıyla sınıf arkadaşlarıyla yaptığı ders tartışmalarının alışkanlığı, bu yaşlarda da devam etmiştir. İlmine güvenip gezdiği yerlerde İlmî tartışmalar yapacak hocalar arayan ve her karşılaştığı hoca efendiye soru sorup münazara açan bir huya sahipmiş. İşte böyle bir seyahatten dönerken, tasavvuf neşvesinden bihaber klâsik medrese ilmiyle mücehhez fakat

---

1 E. Erkoç, aynı eser, s. 216

2 S. B. Kapusuzoğlu, Şakir Efendi'nin hocaları arasında Kızıldı Hacı Kasını Efendi (d. 1843- ölm.l924)'yi zikretmekte ise de ister resmî kayıt, ister naklî rivayet kaydı esas alınsın, aralarındaki (3-10) arası yaş farkı Kızıklı Kasım Efendi'nin Şakir Efendi'nin hocası olmasına uygun düşmeyeceği, belki medrese arkadaşı olabilecek muasırı olmasına denk geleceği kadardır. Bu bilginin doğruluğu şüphelidir. Bkz: B. Kapusuzoğlu, ***Şeyhu'l-Ulema Şakir Efendi,*** Sorgun Belediyesi Yayını 5, Öncü Basımevi, Ankara, 2011, s. 39.

batmî dünyadan dağarcığına bir şey koymak nasip olmadığını ve mükemmel bir ruh aydınlığına sahip olduğunu uzaktan keşfeden Şiranlı Velî Mustafa Rûmî Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) dervişlerden birini Merzifon yoluna çıkararak; ***'Gelen her yolcuya nereli ve adının ne olduğunu sor. Yozgat'lı Şakir diye bir Molla'yı bulunca, Şeyh Efendi sizi tekkede bekliyor, buyurun de ve al buraya getir.'*** emrini verir. Derviş efendi de her gelen yolcudan sorarak Şakir Efendi'yi bulmuş ve Şeyh Efendi'nin huzuruna getirmiştir.

Gelirken de **'bu şeyh efendi beni nereden biliyor, acaba ne için çağırdı bakalım. Belki bana soru soracak, ben de ona şöyle sorular sorarım'** diye kafasında birçok şeyler tasarlayarak Şeyh Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'nin huzuruna kadar getirilir. Gelir amma, daha ilk karşılaşmada Şeyh Efendi, *'Gel bakalım ilmiyle mağrur molla (kör) Şakir'* hitabıyla bütün havayı alt üst eder. Şakir Efendi'nin münazara için tasarladıklarının hepsi hafızasından silinir. Bu andan itibaren münazara yerine ciddî bir etkilenme başlar. Hâl hatır sorup hoş beşten sonra, sofra kurulur. Şeyh Efendi'nin önüne (biri sıcak et yemeği, diğeri soğuk hoşaf için iki kaşık getirilir. Molla Şakir Efendi, Şeyh Efendi'nin kibirden iki kaşık kullandığını zannederek tenkit edecek bir husus bulduğunu düşünür. Her defasında olduğu gibi Şeyh Efendi, bu sefer de yüksek ses ve yumuşak bir edâ ile sohbet eder gibi, ortaya: *'Hocalık taslıyorlar, Hz. Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetinden, sofrada yemek yemenin âdabından haberleri yok'* diye cevap verir. Molla Şakir, biraz düşündükten sonra, hatâ yaptığını ve tasarladığı sorunun da yersizliğini idrak eder. Huzurdaki bu hırpalama birkaç defa daha devam ettikten sonra Şeyh Efendi, Molla Şakir'e dönerek: *'Molla Efendi bir* aşr-i şerif oku da cemaat dinlesin' der demesine de Molla Şakir Efendi baştan-aşağı şimdiye kadar medresede öğrendikleri de dâhil her şeyi unutur. Hiçbir şey hatırlayamaz. Hattâ, Eûzü besmele'yi bile hatırlamaz ki okusun. Okuyamaz. Son derece mahcup olur. Şeyh Efendi'nin ayaklarına kapanır, elini öper özür diler. O günden itibaren bende olup yanında kalmak istediğini Şeyh Efendi'ye arz eder.

Kabul gören bu talep son derece memnuniyet vericidir. Sağlam bir şeriat ilimleri tahsili üzerine, kâmil ve mükemmil aynı zamanda muktedir bir mürşidin eşiğinde başladığı bu manevî eğitimin merhaleleri Şakir Efendi için hayatının en zevkli ve feyizli devresi olmuştur.

Çorum'da bulunduğu sürede kısa zamanda tasavvufta kazandığı mevki ve dereceler vesilesiyle diğer talebelerin gıpta edip imrendikleri kişi olmuştur. Şakir Efendi, ciddî bir riyazetten sonra manevî olgunluk çağma da ermiştir. Şeyh Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'nin yanında bazen şehirde dolaşmaları, bazen Hıdırlık Kabristanı'na Sahabe kabirlerini ziyarete gitmeleri, halk nazarında Molla Şakir Efendi'nin, Şeyh Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'nin yanında en gözde ve önde gelen talebesi olduğu kanaatini uyandırmıştır. Hocası'nın müsaadesiyle, Çorum Merkez Camii'nde halka etkili vaaz ve nasihatlar da etmeye başlamıştır. Kısa sürede, tekkedeki dervişlerin de itibar ettiği bir molla-derviş olur. Zaman zaman arkadaşlarıyla da sohbetler eder. Onun bu denli terakkî etmesi bazı dervişlerin kıskançlıklarının artmasına da yol açmıştır.

Şiranlı Hoca Efendi'nin hân-gâhında memleketin dört bir yanından gelmiş hizmet eden ve tekkenin bir bölümünde riyazet için ayrılmış mahal-i mahsusunda riyazet geçiren, sırr-ı Rahmân'a müştâk olup himmet bekleyen nice şâgirdleri vardır. Bunlar, her daim huzurda kendilerine buyurulacak bir işareti muntazırdırlar. Aralarında Molla Şakir Efendi gibi riyazetten geçmiş, kemâlât ufkunu müdrik dervişler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi de ilerde **Çorum Müftüsü olacak Derviş Mustafa Efendi**'dir.

Derviş Mustafa Efendi, Şakir Efendi ile beraber riyazette iken bir rüyâ görür ve rüyâsını arkadaşı Şakir Efendi'ye anlatır. Rüyâsında **'Şeyhi ve hocası Şiranlı Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'nin Rabbine iki kurban hediye ettiğini'** söyler. Şakir Efendi o rüyayı şu şekilde tevil eder:

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem birisi kendine, diğeri damadına olmak üzere iki kurban keserlerdi. Allahu alem, Şeyh Efendi sana kızını verecek, onun damadı olacaksın , diye ileriye dönük bir mükâşefede bulunur. Bir zaman sonra Kürt Hacı Mustafa Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) (1856-1946) diye ünlenecek olan bu derviş, zaman içinde hem, Şeyh Mustafa Rûmî (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) Efendi'nin damadı olur, hem de Çorum Müftülüğü yapar.

YOZGAT'A DÖNÜŞÜ

Tekkeye zaten müsbet ve şer'î ilimlerle memlû ve bu haliyle de mağrûr olarak gelen Molla Şakir, Şiranlı Velî'nin tekkesinde O'nun rûhanî himmet-i kâmilesiyle hâl-hamur edilerek kemâle ermiştir. Ho- cası-şeyhi Şiranlı Mustafa Rûmî Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî), O'nun nefsindeki benliği yok edip, rûh âleminin yüceliklerine pervâz edecek mertebeye yetiştirdikten sonra, artık bir an önce tekkeden ayrılma vaktinin geldiğini düşünerek, Şakir Efendi'yi hizmet ve irşat göreviyle memleketi Yozgat'a yetkili olarak göndermiştir.

Şakir Efendi'nin cennet-mekân, Şiranlı Hoca Efendi'den hilâfet alıp Yozgat'a döndükten sonra, Çorum'da geçirdiği manevî eğitim ve kazancını şu veciz cümlelerle ifade ettiğini Efendi Babam'dan dinlemiştim:

"Yıllarca medrese tahsilinden sonra çıkıp da hocayım diye diyar diyar gezdiğim dönemdeki bildiklerim ve ilmim, meğerse bir zarfın üzerindeki adresten ibaretmiş. Halbuki zarfın içindeki asıl ilim ve malûmattan hiç haberim yokmuş. Şiranlı Hazretleri, beni zarfın içinden haberdar etti. Kendilerine diinyâ-âhiret minnettarım" buyurmuşlardır.

Yozgat'a geldikten sonra Şevkî Efendi Medresesi'nde ve daha sonra da Çapanoğulları tarafından tesis edilmiş olup devrinin ve bölgenin meşhur hoca efendilerinin toplandığı Demirli Medrese'de Tefsir dersleri vermeye başlamıştır. Bu medresede, kendisi gibi nice kâmil hocalarla beraberliğin hazzıyla verdiği dersler, Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'nin mâneviyatını daha da yükseltmiş, Kur'ân âyetlerini tefsir ve izahtaki üstün kudreti, kabiliyet ve İlmî nüfûzu ulemâ ve medrese çevresinde takdire şâyân bir şöhret bulmuştur.

Demirli Medrese'deki hocalığı, Cumhuriyet'ten önce ve sonra da devam etmiştir. Bu arada, bir süre de Osmanpaşa Medresesi'nde hocalık yaptıktan sonra medrese eğitimi tamamen yasaklanmasıyla birlikte kendi köyü Dedikhasanlı'ya dönmüş, burada hem hoca, hem camide İmam olarak irşad ve hizmete devam etmiştir.

KESB-İ KEMÂL-İ HÜNER EYLEMEK

Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) merhumun Çapanoğulları'nın ikbal döneminde Yozgat'ta kurdukları Demirli Medrese'deki hocalığı, Cumhuriyet'ten önce ve sonra olmak üzere devam etmiştir. Tefsir ve Hadis müderrisi (hocası) olmuş, daha sonra, bir zamanlar Osmanpaşa Medresesi'nde Ulûm-i Diniye ve Arabiye okutmuştur.

Dedikhasanlılı Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) 1924'te Medreselerin tamamen kapatılmasından sonra, yaşı da ilerlediği için, kaderine sitem ederek köyüne çekilmiştir. Zaman içinde, hikmet ve şöhreti her tarafa yayılan meşhur hoca sadece Şeyhzâde Ahmed

Efendi'nin değil çevre köy ve kasabaların tamamının dert babası, **hallâl-ı meşâkili** muhterem bir zâttır. Köydeki odası, günün her saatinde açıktı. Burada, gelen ziyaretçilerin kimine hoca olur, mesele çözer, kiminin aile anlaşmazlıklarına çâre olur fetvâ verirdi. Yolsuzlara yol tarif eder, cahillere de din öğretirdi. O, her daim halkın içinde, beş vakit camide cemaatin önünde, kâmil bir Şeyh Efendi, olgun bir müderris, fakat görünüşte sadece bir köy imamıdır. İlerleyen yaşma rağmen, vatandaşa hizmet edip faydalı olma azmiyle dünyasını değişinceye kadar, doğduğu köyün imam ve hatibi olarak görev yapmıştır.

Medrese hocalığı, Osmanlı Devleti'nin çöktüğü ve Cumhuriyetin de kurum ve kurallarıyla tam olarak yerleşmediği bir döneme rastlar. O yıllarındaki siyasî rejimin baskın durumu bir yanda, öte yanda halkın mahrumiyet ve sefalet içinde oluşu, Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'yi tereddütlere sürüklemiştir.

Gittikçe artan aile nüfusunu cüz'î bir müderrislik maaşıyla zor geçindirdiğinden, hayat şartları onu ata ocağı olan köyüne dönerek çiftçilik yapmaya yönlendirmiştir. Bu sayede, gönlünce İslâmî hayatı tam olarak yaşamış, edep ve ahlâkından tâviz vermemiş olmakla beraber, yeni rejimin uygulamalarını hep tereddütle ve endişeyle karşılamıştır. Gelişen yeniliğe ve değişikliklere hiç bir şekilde ayak uydurmak için gayret de göstermemiştir. Netice olarak, kendini yalnızlığa bırakmış, kabuğuna çekilmiş, köyde ne şehirli gibi yaşayabilmiş, ne de kendi köyünde tam bir köylü olabilmiştir. Bu haliyle açık arazide yetişen tek bir meyve ağacı gibi, bulunduğu yerde, ilmiyle-irfanıyla etrafına faydalı olmaya gayret etmiştir.

Konyalı Mehmed Vehbi Efendi'nin *Hulâsatul-Beyan,* Kur'ân Tefsiri'nin 1928 yılında üçüncü baskısı ciltler halinde yeniden basılmaya başlayınca, Efendi Babam ilk iki cildi alıp hocası Şakir Efendi'ye göstermeye getirmiş. Hocaefendi, bir kısım âyetlerin meâl ve tefsirlerini inceledikten sonra, lehte ve aleyhte bir şey söylemeden, hayıflanır gibi, başını sağa sola salladıktan sonra sükût geçmiş. Biraz sonra Efendi Babam kendisine:

'Hocam, bu kadar ilminiz ve tecrübenizle siz neden bir eser yazıp, ilminizi yazıya nakletmediniz?' diye sorduğunda ise, cevap olarak: 'Ah evlâdım âh! Bu kadarını tahâyyül edemedim, işin bu kadar ileri gideceğini, her şeyin bu kadar değiştirileceğini, sonunda da ilim ve ilim adamı diye bir şey kalmayacağını tahmin edemedim. Yaptıkları yenilikler adına onlar nasıl her şeyi bitirdilerse, içine kapandığım bu köy hayatı da beni böylece bitirdi.' demiştir.

Ömrünün son yıllarını, cahil köy halkı arasında kendi kazancıyla geçinip, hâlisane düşüncelerle geçirmeye mecbur kaldığı bu gidişat, onu çok, pek çok sıkmaktadır. Buna rağmen, olup bitenlere katlanmaktan başka çaresi de yoktur. İşte, Şinasi'ye ait olduğunu hatırladığım şu beyit, gâliba onun bu hâlini tarif için söylenmiş gibidir.

'Bed-baht ona derler ki elinde cühelanın,
Kalır olmak için kesb-i kemâl-i hüner eyler.'

VEFATI

Vücutça sıhhatli olmasına rağmen Dedikhasanlılı Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) ömrünün son yıllarında iki gözünü birden kaybetmiştir. Bu haline rağmen, normal zamanlarında olduğu gibi camiye ve cemaate devam etmiştir. Bundan sonraki hayatında keşfi ve kerameti daha çok zahir olmuştur. Bu sebeple de çareyi Hoca'da bulmak isteyen halkın rağbeti azalmamış ve ziyaretçileri de eksik olmamıştır.

Nihayet, 1937 yılının 5 Haziran Cuma gecesi da'vet-i İlâhî vâkî olup Hakk'a yürüdüğünde vasiyeti üzerine köy kabristanına defnedil- miştir. Vefatından sonra mübarek kabri de nice hasta, dertli, çaresiz müslümanın ziyaret ettiği uğrak yeri olmuştur. Sağlığında kabrinin üzerinin kapatılmamasını vasiyet ettiği için üzerine türbe yapılmamıştır.

Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî)'nin Kabr-i Şerifi

Buna rağmen Hoca Efendi'nin velâyet ve rûhaniyetinin yüksekliği ve himmetiyle ziyaretgâh haline gelen kabri ve çevresi her dönemde ayrı bir îmar görmüştür. Son dönemde, ona karşı gönül bağı ve sonsuz sevgisi olan hayırsever iş adamı Hacı Bilâl Şahin Bey, Hazret'in ziyaretgâh olan kabri merkez olmak üzere, köyü dâhil tüm çevresini imar etmiştir. Muazzam külliye şeklinde inşa edilen cami, müştemilâtı, medrese, Kur'ân Kursu ve ilâve tesisleri, halka ve ziyaret için gelenlere devamlı hizmet vermektedir.

Kanaatimizce, ilim, irfan ve marifet sahibi olan muhterem Hoca Efendi'nin ilmi ve meslekî birikimlerini değerlendirme, kendi biyografisini, geçmişini, ailesi ve soyu-sülâlesi hakkında birçok şeyleri, geleneğe bağlı olarak, yazmaması mümkün değildir ve mutlaka birçok şeyler yazmıştır. Ne yazık ki, elimizde bu konuda bir vesika bile bulunmamaktadır. Cennetmekân Hoca Efendi'nin ailesi kalabalık bir nüfusa sahip olmasına rağmen, Hoca Efendi'nin çocuklarından/neslinden okuyan ve O'na halef olacak kimse yetişmemiş olması da bu mevkûtelerin bulunmamasında çok önemli bir âmil olmuştur. Üzüntü ile ifade etmek gerekir ki, ailesini temsil eden neslinin elinde tek yaprak bile olsun bir yazılı vesika yoktur.

Anadolu'da eskiden kötü bir âdet vardı. Bir yerde bir Hoca Efendi vefat etti mi, çevreden gelip cenazeye iştirak eden tanıdıklar ve özellikle okuryazar olanlar ve hocaların her biri, vefat eden Hocanın kitaplarından veya ona ait eşyadan birşeyler alır *'Bu batın Hoca'nın hatırası olsun, O'nu çok severdim.'* diyerek alıp götürürlerdi. Muhtemeldir ki Şakir Efendi'ye ait birçok malzeme de bu şekilde yok olmuştur. Eğer bunlardan da arta kalan kitap-defter gibi bir şey varsa, harf devrimini yaşayan ve bunların kıymetini bilemeyecek bir neslin eline düşmüş ol- ması da yok olmaları için yeterli bir sebeptir. Tek parti döneminde, köy kasaba gibi taşra yerleşim yerlerinde uygulanan baskılı rejim sonucu, jandarma ve karakol dayağı korkusuyla

nesillerin elinde bulunan eski yazılı her türlü kitap ve vesikanın yakılarak veya topraklara gömülerek imha edilmesi yaşanılmış hazin bir gerçektir.

Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) Cennetmekân ile ilgili bilinen ve anlatılanların çoğu O'nun Yozgat'a geldikten sonraki ve köydeki hayatına dair yaşadığı olaylar ve nakledilen menkıbelerden ibarettir. Bunların büyük bir ekseriyetini ise kendisine madden ve mânen yakın talebesi Efendi Babam'dan birinci ağızdan dinlediklerimiz teşkil etmektedir. Maalesef, onun ne tahsil hayatıyla, ne de müderrislik yaptığı yerler ve görevleriyle ilgili resmî bir kayıt veya vesikaya bu güne kadar ulaşılamamıştır. Bu konuda, Başbakanlık Cumhuriyet ve Osmanlı Arşivleri, Meşihat Arşivi, Vakıflar ve Millî Kütüphane koleksiyonları dâhil, ilgili yerlerdeki araştırmalarımız devam etmektedir. Şakir Efendi'ye ait 1 Temmuz 1329 tarihinde Müstehikkîn-i İlmiye'den olup, Rical-i İlmiye Tertibi'nden maaş aldığını gösterir belge ise, Yozgat eski Müftüsü Mehmed Hüsnü Efendi'nin (1274[1858-9]-1919) Meşihat Arşivi'ndeki dosyasında görülmüştür.

Yozgat Müftüsü Mehmed Hulûsi Efendi tarafından Şakir Efendi'nin mezar taşı için yazdığı manzûme [3]

Bilüb Şakir Efendi etmedi bu fâniye rağbet,

Ferıâ darını âlâm ü kederden dopdolu mihnet.

Çekiliib hâne-i uzlet-sarây-ı kalbine (kabrine) el-hâk

Edüb tenvir derûnunu Hiidâ'ya eyledi rağbet.

Erince irciî emri uçup ol rûh-i mardiyye,

Karar etdi selâmetle yerine, Ravza-i Cennet.

Kabrin baştaşı kitabesi

Ey züvvâr kabrin medfûnu fuzalâ-yı kiram

Şakir Efendi merhûm ülemâ-i benâm.

Ceıınet'de (el) Firdevs-i a'lâ, olsun makam,

Fatiha ihdâ eyle ve Rasûle Salât ü selâm.

Kabrin ayak taşı kitabesi

Merhûm ve Mağfûr'un leh fuzalâ-i asırdan Cennet-mekân Şakir Efendi

Rûhuna el-Fâtiha

'Fenâdan azm edüp Şakir Efendi dâr-ı ukbâya

'Erişdi rûh-i pâki bak bu dem firdevs-i âlâya'[4]

Halk arasında Cennetmekân Şakir Efendi (kaddesellâhü sırrahu'l âlî) hakkında, bir kısmı

---

3 Yozgat Müftüsü (Büyük Müftü Efendi) Mehmet Hulûsî Efendi tarafından yazılan bu kitabe mezar taşma yazılmış ancak, mezardaki tadil dolayısıyla bu kitâbe artık okunamaz hâle gelmiştir.

4 Yozgatlı halk şairi Gamlı (Gamlı Baba) (1883-1934) tarafından tarih beyti olarak söylenmiş ve mezar taşına yazılmıştır.

anonim olan menkıbeler anlatılmaktadır.[5]

Sh: 23-40

Kaynak: GONUL UFKUNDA ŞEYH- BİR ŞEYHZÂDE Dr. Ali Şakir ERGİN, 2. Baskı: Kasım 2014 Yozgat

5 Bunlar için bakınız: S. Burhaneddin Kapusuzoğlu, ***Şeyhu 'l-Ulemâ Şakir Efendi.*** Sorgun Belediyesi Yayınları 5, Öncü Basımevi, Ankara 2011

KÖLE AYAKLANMALARI

Roma işgücü sıkıntısı çekiyordu ve bunun doğal sonucu olarak da bir faal köle piyasası işliyordu. Bu kölelerin kaynağı başlıca savaş esirleriyle köle tacirlerinin geliştirdikleri veya Roma ile barış halindeki bölgelerden cebren kaçırdıkları insanlardı. Bu sonuncular arasında büyük çoğunluk Mısırlı ve Suriyelilerden oluşuyordu. O kadar Titus Livius (en önemli üç tarihçiden biri, M.Ö. 59/64–M.S. 17) M.Ö. 191'ın Suriyeli ve **Asyalılarına** *genera hominum servitate nata* deyimini kullanmıştı. Zayıf sülâlelerin idaresinde Kilikya ve Suriye korunmasızken korsan ve köle tacirleri buralara serbestçe giriyorlardı. Köle ihracı çok kârlı olup alabildiğine kolaydı: büyük Delos pazarı yakındı ve bu merkezde günde onbin köle girip sevkedilebiliyordu. Suriye ve Kilikya'dan İtalya'ya varan sayı tam olarak bilinmemekle birlikte M.Ö. 135'de Sicilya'daki köle ordusunda çoğunluğu Suriyeli ve Kilikyalı olan yaklaşık 60.000 adam bulunuyordu. İtalya'da bunların çok daha kalabalık olduklarından hiç şüphe yok. Bu yüzyılın sonlarında İtalya ve eyaletlere köle ithali işini etkin Romalı şirketler ele almıştı. Bunlar eski doğu alanlarında çalışmaya devam etmekle birlikte Bithynia da bunlara dahil edilmişti, o kadar ki 102'de buranın kralı neredeyse bütün hür halkının eyaletlerde köle olarak çalıştığından şikâyetçiydi. Bunun gibi daha başka Asya bölgelerinin de bulunduğu şüphesizdir.

Köle ayaklanmalarının öyküleri işbu köle muhaceretinin büyük hacmini teyidediyor.

Köle sahiplerinin çoğu fazla hümanist sayılmazdı...

Köle ayaklanmaları:

Bunların ilk İtalya'da ikinci Kartaca Savaşı'nın bitiminden sonra üç yıl Latin kentlerde yer almıştı. 198'de Kartacalı rehinelerin *familiae* (hizmetkârların tümü)si Setia'da kendi milliyetlerinden öbür kölelerle birlikte hareket etmişler ve hareket Norba ve Circeii'yi tehdit etmiş; beşyüz köle tutuklanıp cezalandırılmış. İki yıl sonra Etruria'da daha tehlikeli bir ayaklanma vaki olmuş olup ve köleler ancak bir Roma lejyonunun sert müdahalesi sonunda dağıtılabilmiş. Apulia'da köleler, açık patlamalar yerine eşkiyalıkla kendilerini kurtarmaya çalışmışlar. Sonunda eşkiya güruhundan 9000 kişi mahkûm edilmiş.

Sosyal tarih açısından fazla önemli olmamakla birlikte bu ilk hareket, çok daha ciddilerine yol açacaktı.

Öbürlerine geçmeden önce Roma'da köleliğin tarihinde iki belirgin olguya işaret edelim. Bunlardan ilki azad etme (olma) nın kolaylığı idi; öbürü de azad edilmiş kölelerin yurttaşlar sınıfına geçme kolaylığı oluyordu. Her ne kadar bunlar çoğu kez proletarya içinde sayıldıklarından proletaryayı saran oy verme sınırlamasına dahil olmuşlarsa da uzun süre özel siyasî sınırlama çekmemişlerdi. Bunun sonucunda, *liberti*'ler, sınıf olarak özel siyasî sınırlamalara sokulmaları, kendilerini hissettirecek ve korkutabilecek derecede artmış olmaları nedeniyle idi.

Asıl büyük köle hareketleri

Büyük çap ve kapsamlı ihtilalci sarsıntıların ilki Sicilya'da. M.Ö. yaklaşık bir buçuk

asır önce vaki olmuştu. Köle Savaşı adı altında tarihe geçerek gerçekte ezilenlerin, onları ezenlere karşı bu ilk ciddî hareketinde sınıf duygusu az çok münhasıran egemen olmuş ve bayrağı altında, birleşik ve korkutucu kitleler halinde, hiçbir bağımlılık ve milliyet tefriki yapmadan, hür proleter ve köleleri, kent adamı ve kırsal kesim sakinlerini toplamayı bilmişti.

Her şeyden önce işbu ünlü destanın evveliyatını ortaya çıkarıp onun, ilk çağlardan itibaren Grek ve Latin etkilerinin kesiştikleri, ruhun Helen idealine doğru çok açık bir eğilimini her zaman muhafaza ettiği ve maddî yaşamın Latin dehasının damgasını yediği bir adanın toprağında vaki olmasına yardım eden nedenleri saptamak gerekir.

Sicilya'da ilk Grek kolonileri, metropolün sitelerinin örgütlenmesini az çok aynen tatbik etmişlerdi. Aynı nedenler aynı sonuçlara burada da götürüyordu ve Grek kentlerini aralıksız sarsan sosyal çatışmalar, kaçınılmaz şekilde ve ilke veçhelerini muhafaza ederek yeni mekânlarda yeniden meydana geliyordu. Böylece de Roma Devleti'nin kapılarında — Sicilya'ya, haklı olarak, "Romanın bir dış mahallesi" adı verilmişti — ışıkları Romulus'un kentinde farklı şekilde Romalıların gönlüne yansıyan ve adanın fethinden çok önce çeşitli yorumları intaç eden sönmez bir başkaldırı odağı yaratılmıştı.

Sirakuza'da kuruluşundan yaklaşık bir yüzyıl önce bir sosyal ihtilâl kaydediliyor. Ayrıntılarına girmeyeceğimiz bu harekette halk ve köleler birleşerek varlıklıları def ediyorlar, kentin idaresine el koyup sürgünlerin mülklerini aralarında paylaşıyorlar.

Bu halkın hükümeti ancak altı yıl sürecek ve Uranlıkta son bulacaktı. Grek sitelerinde mutad olduğu veçhile. Çok kanlı olaylara sahne olmuştu ada. bu arada.

Bu koşullarda Romalıların gelişinin adanın varlıklı sınıfı tarafından kabul edilişi kolaylıkla anlaşılır; yerli büyük mülk sahipleriyle ada toprağında büyük işler kurmuş olan zengin Romalılar arasında en candan anlaşma hızla yerleşmişti ama hiç kimse, atılmış olan tohumların bir gün yeşerebileceğini düşünmüyordu.

Kısa süre sonra Ada halkının genel veçhesi kökünden değişecekti. Nispeten çok küçük Cumhuriyet memuru ve Sicilyalı ve Romalı büyük mülk sahibi sayısına karşın, dünyanın her köşesinden getirilmiş, en değişik dilleri konuşan, en çeşitli tanrılara tapan yüzbinlerce köle bulunuyordu. Bu ilk çığ, ikinci Kartaca Savaşı'nın sonuna tekabül eder. Köle olarak satılan hesab edilemeyecek kadar kalabalık esir yığınları galiplerden köle tacirlerine, bunlardan da daima işgücünü artırmayı düşünen büyük toprak sahiplerine geçmişti. Bu sadece işin başıydı. Bir yirmi yıl kadar sonra. Kuzey Yunanistan ve Epir'in fethedilmesiyle yeni köle kitleleri piyasaya sürülecekti. Sadece bu sonuncu bölgede 150.000 esir alınmıştı ve bu, Roma kapitalizminin emrine o kadar köle demekti.

Ama bütün bunlar, Kartaca'nın nihaî ve kat'î tahribiyle geride kalacaktı. İşte o zaman bir köle el emeğinin gerçek bir göçü vaki olmuştu. Bu büyük Afrika sitesini yıkarak Romalılar, mükemmelen örgütlenmiş ve eğitilmiş, Kartacalı büyük mülk sahiplerine ait olmuş ve işe çok iyi alıştırılmış geniş işçi kollarıyla karşılaşmışlardı. Bu bölüklerin çoğu Sicilya'ya yöneltilmiş ve tarımsal işlerde istihdam edilmişlerdi. Bunların arasında Sami unsur çoğunluktaydı. Aralarında Grekler ve böylece hiç

beklemedikleri şekilde vatanlarına iade edilmiş olan Sicilyalılar da bulunuyordu.

Bu insan sürüsünde bir imtiyazlı kategori tefrik ediliyordu: genç, gürbüz, gözü pek erkekler arasından seçilen sürü çobanları. Arkadaşlarının mahrum oldukları bazı kayırmalardan faydalanıyorlardı. İşleri gereği olan yer değiştirebilme kabiliyetinin yanısıra bunlara silâh talimleri yaptırılıyor ve sürülerini eşkiyaya karşı korumak üzere ellerine silâh bile veriliyordu. Ama bu hürriyet kuruntusuna karşın efendileri, bunların varlıklarının koşullarıyla hiçbir surette ilgilenmiyorlardı. Yiyeceklerini, giyeceklerini, yatacak yerlerini kendileri bulacaklardı. Bu itibarla büyük yollar üzerinde rastladıkları, ellerinde efendinin verdiği "pasaport" bulunmayan yolcuları buna yardımcı kılmaları doğal oluyordu...

Ve irili ufaklı ayaklanma silsileleri. Kimi kaçıp mağaraları sığındı, yeni bir hareketi bekledi, kimi daha başından çarmıhta can verdi. Bu hareketlerin ^rihte kalıcı iz bırakmış ilkinde, köle Devlet'inin müstakbel hükümdar, "peygamber Eunus", başrolü oynamıştı. Bu Suriyeli kölenin öyküsü, serüven romanlarının en uydurma türlerini andırır.

M.Ö. II. yy'ın sonlarına doğu Filistin bir Mehdi bekliyordu. Eunus'un sahneye girişi de, İsa vaazının başlangıçlarıyla çok fazla benzerlik de arzediyor-.. Bu hususlarda ihtiyatlı olunması gereğinin yanısıra kitlelerin ona, doğaüstü bir varlık, tanrının vahiylerini alan bir keşif ve dolayısıyla da esrarengiz bir güç sahibi gözüyle bakmış oldukları bir vakıadır. Kısaca Eunus, ihtilâlci hareketlerin tarihinde büyük vahiy veya tanrı ilhamına mazhar kişilerin yolunu açmıştı. Bu karismatik kişilere kitleler, nihaî, kesin sanılan mutlulukların fethi bahis konusu olduğunda, daima kaderlerini emanet etmeyi yeğlerler. Bütün Ortaçağ boyunca Eunus'un sayısız taklitçisi çıkacak olup Reform çağında da bütün bir mümtaz harekete geçiriciler takımı, ve bunlar arasında Thomas Münzer, birçok fiillerinde Sicilyalı kölelerin önderiyle şaşırtıcı bir benzerlik arzedeceklerdir.

M.Ö. 135-132 arasında Sicilya'da Romalılara karşı patlak veren köle ayaklanmasının bu lideri karismatik Eunus, Suriye doğumlu olup Sicilya'nın Enna kentinde köleydi. Yaklaşık yetmişbin köleyi örgütleyerek 135'te kenti ele geçirmişti. Antiokhos adıyla kendini kral ilân etmiş, kısa süre içinde Sicilya'nın orta ve doğu kesimlerinin büyük bölümünün denetimi altına almayı başarmıştı. Üstüne gönderilen orduları ağır bir yenilgiye uğratmışsa da Konsül Lucius Calpurnius Fiso 133'te Enna'ya ulaşmıştı. Onun halefi Publius Rupilius ertesi yıl ayaklanmayı bütünüyle bastıracak, yakalanan Eunus, zindanda ölecekti.

*

* *

Bu aynı çağda, antik köleliğin bütün büyük merkezlerinde, milyonlarca insan sanki aynı düşünce ile çalkanıyor gibiydi: zincirlerini kırmak ve kaybolmuş hürriyetlerine kavuşmak. Sanki esrarengiz yeraltı mecralarıyla aralarında bağlantı kuruyorlar ve birbirlerine, isyanın seyrine dair bilgileri aktarıyorlardı. Sicilya'da kardeşlerinin elde ettikleri başarının ilk şayiasında Yunanistan ve Küçük Asya kıyıları kölelerinin başkaldırmaları basitçe rastlantının işi olamazdı. Bunun önceden, uzun uzadıya

tasarlanıp düşünülmüş ve tezahür etmek için kararlaştırılmış işareti bekleyen bir anlaşmanın sonucu olduğu hissini veriyor. Mamafih bütün bu girişimler bir yere varamıyor ve mahallî idareler, efendilerin yardımıyla işi derhal boğuyorlardı. Bunu yapabilmeleri de hareketin başında, âsilerin eylemini örgütleyip bunu yönetme kabiliyetinden yoksun şeflerin bulunmasıydı. Bu arada Akdeniz bölgesinde aralıklarla patlayan nice eyleme benzer basit bir kaçak köle ayaklanması, bastırılabilmesi için bütün bir komşu Devlet'ler koalisyonunu ve Roma gücünün çok sert müdahalesini gerektirecek kadar geniş çapta bir ihtilâl girişimine dönüşmüştü. Keyfiyet, başlarda âsi kölelerin yakınma ve özlemleriyle hiç alâkası olmayan basit bir rastlaşma sayesinde vaki olmuştu.

M.Ö. 133'ün yazında, Bergama kralı III. Attales, cinayet ve ahlâk dışı davranışlarla dolu bir yaşamdan sonra ölüyor ve muazzam serveti ve Devlet'ini bir vasiyetname ile Roma halkına bırakıyor. Ama ortaya, babası Eumenes'in bir köle harpist kadından olma bir gayrimeşru kardeşi çıkıveriyor. Genç Aristonikos, Attales'in aile erkânına uyguladığı âkibetten korkarak, saraydan uzak bir gizli yaşam sürdürmüştü. Etrafına yandaşlar sağlamayı başarmış Aristonikos, kendini tahta vâris ilân edip halkını Romalılara bırakan vasiyetnameyi iptal edeceğini bildiriyor. Herhalde yurttaşlarının milliyetçi duygularına güveniyordu ve ülkesinin yabancıya karşı bağımsızlığını savunmayı üstleniyordu. Bazı ikinci derecede nahiyeleri kendisine bağlamayı başarıyorsa da büyük siteler, geleceği meçhul bir talip için Romalılarla bozuşmayı göze alamıyorlar ve hatta Ephesos, bu sonunculardan bu işi kökünden tasfiye etme talimatını alıyor. Başlarda Aristonikos ard arda mağlûb oluyor ama aklına "dâhiyane" bir fikir geliyor: bölgede düzensiz eşkiyalık hareketlerine tevessül eden kaçak kölelere sesleniyor ve bunlara sadece hürriyeti değil, ama asıl içinde ne efendi ne köle, ne fakir ne zenginin bulunmayacağı, herkesin eşit olacağı ve "Güneş'in Sitesi" adını alacak bir Devlet'i de vaadediyor. Onunla birleşecek olanların hepsi bu müstakbel devlete dahil olacak ve *güneş'in yurttaşı* tesmiye edilecek. Bunda herhalde, âsi kölelerin başlıca kitlesini oluşturan Suriyeliler arasında çok yaygın güneş kültünün hesabı da yatıyordu. Nitekim Sicilya'nın Suriyeli köleleri herşeyden önce teşebbüslerini tanrılarının himayesine tevdi etmişlerdi... Bu hile son derece başarılı olmuş, krallığın her köşesinde köleler, baskı altında olanlar, her perdeden gayrimemnunlar ona doğru akın etmişler. Bir anda mağlûb taht davacısı korkunç bir hasma dönüşmüştü ve birçok kenti ele geçirivermişti. Heryerde fakirler ona koşuyor, zenginler talan edilip servetlerine el konuyor ve böylece de bir kamu hâzinesi oluşuyor. O denli zenginleşiliyor ki Trakyalı paralı askerlerle birlikler takviye ediliyor. Ama Aristonikos'u özellikle cezbeden, Attales'in bıraktığı muazzam servet olup başlıca hedefi, Bergama üzerine yürümek oluyor. Kentin erkânı bundan hayli kaygılanıyor ve onun taktiğinden esinlenerek, o güne kadar ihmal edilip aşağılanmış yurttaşlarına medenî hakların tamamını vaadediyor. Krala ait ve kamu kölelerini de kendilerine bağlamak için (herşeye rağmen, kendilerinkinden vazgeçmek istemiyorlardı) bunları siyasî hakları olmayan yerleşik yabancı sınıfına yükseltiyorlar. Attales'in kullandığı ve bunun ölümüyle işsiz kalan yabancı paralı askerleri orada tutmak için, yurttaşlık hakkıyla donatıyorlar. Bütün bunlara tehditleri de eklemeyi ihmal etmiyorlar.

Bu arada Aristonikos terakki etmeye devam ediyor ve birbiri ardına kentleri ele geçiriyor. Bir nevî dünya çapında üne kavuşuyor ve Romanın bazı entektüel çevrelerinde teşebbüsünün seyri büyük ilgi uyandırıyor. Stoacı feylosoflar *Güneş'in Sitesi*'nin mucidine Zenon'un bir tilmizi gözüyle bakar oluyorlar. Gracchus'ların büyüğünün eski hocası, talihsiz Blossius, öğrencisinin fecî âkibetinden sonra, onu Tiberius'un başlıca ilham kaynaklarından biri olarak gören yetkililerden korkarak Aristonikos'a sığınıyor, bu yeni Devlet'in oluşmasından onunla işbirliği yapmaya karar veriyor. İsyan şiddet kazanıyor ve az sonra komşu Bithynia ve Kappadokya Devlet'lerinin sınırlarına dayanıyor. Cysikos (Sızık) kenti, Romalılardan yardım arıyor.

Roma başlarda bu işte hayli gevşek davranıyor. KUçiik Asya'ya gönderdiği kişiler beceriksiz çıkıyor (ayrıntılarına girmiyoruz). Ama sonunda artık bir ciddî askerî müdahalenin geciktirilemeyeceği anlaşılıyor ve 131 'de Sicilya isyanı bastırılır bastırılmaz Aristonikos'a karşı dönülmesi bahis konusu oluyor. Mütefikler, Bithynia kralı II. Nikomedes, Pontos kralı V. Mihridat. Kappadokya kralı V. Ariarathes, Pamphlagonia kralı I. Pylaemenes. Roma seferî kıtalarına iltihak etmeye "davet ediliyorlar". "Hastalık"ın onlara da sirayet etmesinden korkan bu kralcıklar. "davet'e icabet etmekte yarışıyorlar.

Ve kabiliyetsiz komutanlar yüzünden zaman kaybından sonra Roma beklenebileceği gibi. Andronikos'un hakkından nihayet gelecek, destanın kahramanı da zincire vurulmuş olarak Roma'da boğdurulacaktı.

Ve bu destan, Anadolu'nun içinde yaşanmıştı...

Az çok öbürlerindekilerine benzeyen olaylarla dolu Sicilya'nın ikinci köle isyanına (yakl. M.Ö. 105) girmeyeceğiz ve konuyu, gladyatör ayaklanmasının (M.Ö. 73-71) önderi Spartacus'un öyküsüne girmeden, hareketinin bir toplumsal devrim sayılmasa da XVIII. yy sonlarında Adam Weishaupt, daha sonra da Kari Liebknecht ve Rosa Luxemburg gibi devrimcilere ve Alman Spartakistlerine (1916-19) esin kaynağı olmuş olduğunu belirterek kapatacağız.

*

* *

Grek dünyası ister istemez efendisi Romalıdan birşeler kapacaktı ki bunların arasında gladyatör gösterileri zevki de vardı. Bunlar en erken M.Ö. 7O'da Grek Doğu'da, Romalı general Lucullus bu tür döğüşleri büyük ölçüde tertip ettiğinde görülmüştü; bunları daha sonra Grek eşrafı, masraflarını karşılayarak sergiletecekti ve bunlar çok tutulacaktı. Hattâ kadın gladyatörleri görülüyordu. Louis Robert'in deyimiyle "Grek toplumu Roma'dan gelmiş bu hastalıktan kangren olmuştu. Bu, Grek dünyasının Romalılaşmasının başarısıdır' ·

Her ne kadar birçok farklı topluma dair belge ve kanıtlarda genel sonuç çıkarmak çoğu kez tehlikeli ise de birçok köleli toplumda, köleye merhametsizce davranışın bu kurumu ayakta tuttuğu ve amacına en iyi hizmet ettiği doğru gibidir. Bir sabık kölenin şu ifadelerinde hayli doğru yanlar var: "Kölenizi tokatlayıp dövünüz, onu aç ve cansız bırakınız, efendisinin zincirini köpek gibi takip edecektir; ama onu iyi

doyurup giydirin, ılımlı çalıştırın, ona rahatlık sağlayın, hürriyet düşleri görmeye başlayacaktır. Ona kötü bir etendi veriniz, iyi bir efendi arzulayacaktır; ona iyi bir efendi veriniz, kendi efendisi olmayı arzulayacaktır".

Hıristiyanlığın köleliğe karşı tamamen yeni ve daha iyi bir tavır aldığı çoğu kez söylenmişse de bunun muhteşem bir yalan olduğu her vesileyle ayan olmaktadır. İsâ bunu, Ahd-i Atik'te kabul edildiği gibi, çevrenin bir olgusu olarak görmüş, muakıpları da bildiğimiz Greko-Roman görüşü kabul ve uyarlamışlardır. Aziz Augustinus, hiç değilse köleliğin prensip itibariyle kötü bir şey olduğunu itiraf etmiş ama her zaman insanı şaşırtan fevkalâde sapkın hüneriyle bunu Âdem'in günahı dolayısıyla Tanrı'nın beşeri cezalandırması olarak tefsir etmiş. Hıristiyan yazarlar köleliği önlemek çabalarını çoğu kez tebarüz ettirmişlerse de bunun Hıristiyan sürüsünün dışına teşmil etmemişler ve zımnî olarak da inanmayanların köleleştirilmesini, hele bunun sonunda tanassur vaki olursa, caiz ve hattâ takdire değer bulmuşlardır. Hıristiyanlık, bu itibarla, XV. ilâ XVIII. yy'ın köle ticaretinde çok müspet rol oynanacaktı. Aziz Pavlus, bizim Hz. Mevlânâ gibi, siyasî yetkelere mukavemetin Tanrı'nın fermanına mukavemet demek olup dolayısıyla mahkûmiyeti müstelzim olduğunu açık seçik ifade etmemiş miydi?

Özellikle kölelerle ilgili bir itiraz şekli de fabl olmaktadır. İmparator Augustus'un azadlısı, ve I. yy'ın ilk yarısında Latince Yazan Phaedrus, Aisopos'un fabl'ları divanından çok faydalanmış. (Bu sonuncusunun da M.Ö. VI. yy'ın başında yaşamış bir eski köle olduğunu biliyoruz). Üçüncü Kitab'ının Prolog'unda büyüleyici bir bölüm bulunuyor. Orada niçin fabl'ın icadedildiğini anlatacağını söylüyor: bu, köleye, mücazat korkusuyla yüksek sesle ifade etme cesaretini bulmadığı hislerini biçim değiştirmiş şekilde söyleme olanağını sağlıyor; ama Phaedrus'un kafasında, fabl'ların kılık değiştirmiş kahramanları olarak sadece köleler bulunmuyordu.*

* Amerikada zencilerin boksta neden ileri oldukları sorulduğunda siyahilerin cevabı "beyazları dövebilmenin tek yoludur" şeklinde.

İki boğa arasında döğüşten dehşete kapılmış bir kurbağa hakkındaki bir Parça, kurbağanın şu sözleriyle başlıyor: **"güçlüler kavga ettiklerinde aşağıdakilerin başı belâya girer"**.*

* Bu konuda bir anımızı zikretmeden geçemeyeceğiz. Askerlik hizmetimiz yıllarında subaylara emir eri tahsis edilirdi. İki yüzbaşının arası açıldığında, birbirlerinin emir erini döverlerdi....

Ve bu Üçüncü Kitab'ın Epilog'unun sonunda da Ennius'tan iktibas ediyor: **"Bir halk adamı (*plebeius*) için alenen homurdanmak, dinî şeylere hürmetsizliktir".** "Hürriyetin ne denli tatlı şey olduğunu kanıtlamaya matuf bir başka fabl'da kurt, köpek tarafından kendi efendisine hizmet etmeye tam ikna edileceği zaman köpeğin boynunun zincirle yaralanmış olduğunun farkına varıyor; bunun ne demek olduğunu kavrayarak köpeğe kullukta katılmayı reddediyor. Yine sadece köle ile değil de genel olarak fakirle (*pauperes*) ilgili bir fabl'da Phaedrus şöyle başlıyor: **"Devleti denetleyen kişinin değişmesi, fakire durumunda bir değişme getirmiyor, o sadece efendi değiştiriyor".**

Bu fabl'da yaşlı, çekingen bir adam, çayırda eşeğini otlatıyor. Derken bir düşman ordusunun yaklaştığını görüyor. Yaşlı adam, yakalanmaktan kurtulmak üzere eşeğine birlikte kaçmak için yalvarıyor; ama eşek mahza düşmanın ona iki yükü bir arada taşıtıp taşıtmayacağını soruyor; sahibi bunu yapacaklarını tahmin etmediğini söyleyince, hareket etmeyi reddediyor: **"Benim kimin hizmetkârı olduğum beni ne ilgilendirir diyor"** bir seferde sadece bir yük taşıdıktan sonra?"

İnsanın aklına halk masallarımız, deyişlerimiz, atasözlerimiz... gelmiyor mu?... Devam edelim.

Şimdi de köle olmayan, aksine, Telmessus'lu (Fethiye cıvan) bir Helenistik bilgin olan Daphitas'ın öyküsü. Bu zat Bergama krallarını, Lydia ve Phrygia'yı idare etmiş olan Lysimachus'un (Makedonyalı general, satrap, kral) hâzinesini "törpülemek"le itham ederek tahkir etmekle kalmayıp onlara doğruca **"mor iz"** (deri üzerinde halat veya kırbaçla yapılan bere) diye hitabediyor. Kralları bir insanın sırtında kamçı izlerine benzetiyor. Birçok bilgin Grek Doğusu'nda sosyal gerçekleri görüp Daphitas için, kralların, zalim olarak, insanların sırtında "mor iz" oldukları vakıasını kavramakta nâkıs kalmışlar, ifadeden Attalî krallarının kendilerinin bir zamanlar "bere, çürükle" veya "kamçıyla mor" köle olmuş oldukları manasını çıkarmışlar. Bu arada Daphitas'ın bu *devlet büyüğüne karşı ağır cürümünü* hayatiyle ödediği söyleniyor: Strabon'a göre, Manisa civarında Thorax Dağı* üzerinde çarmıha gerilmiş.

* Menderes (Meandros) Magtıesia'sı yakınında bir dağın adı (Strabon XIV. 1.39). Helen dilinde hem "Göğüs", hem de "göğsü koruyan zırh' demektir (Bilge Umar.— Türkiye'de tarihsel adlar. İst 1993. s. 785).

*

* *

Sh: 176-184

Kaynak: Burhan OĞUZ, Türk Halk Düşüncesi ve Hareketlerinin İdeolojik Kökenleri, I. Baskı: Haziran 1997,İstanbul

Tarih Boyunca İnkilâplar – İhtilâller ve SİYONİZM

Hzl: Tarihçi Ziya UYGUR

Beni bu notları birleştirmeğe sevkeden âmil, Yahudilerin müslümanlığa ve müslüman milletlere karşı olan sonsuz husumetlerini öğrenmiş bulunmamla beraber, ondan evvel bu husumetin bizimle, yâni müslüman Türklerle olan ciddî münasebetidir. Yahudilerin (bizim büyük mefahir hâzinemiz olan) Osmanlı Devletine karşı oynadıkları tahripkâr oyunlardan da haydi sarfınazar edelim. Fakat Cumhuriyetten sonra da aynı yoldaki neşriyat ve tecavüzlerine devam ederek, dinimize, milliyetimize, mazimize, ecdadımıza karşı (ancak Yahudi seciyesinden beklenebilecek) saygısızlığı aşan bir cür'etle müdahalelere girişmiş bulunmalarıdır. Bu hâdiseler beni, topladığım notları birleştirerek bu umumî tehlikeye işaret etmeğe mecbur etti. —Bunlara ait vesikalı bilgiler kitabın üçüncü kısmındaır. — Bununla beraber bir iki misalini hemen aşağıya alıyorum ki, ibretle görülsün, dikkatle düşünülsün...

Müslüman Türkün cihanı titrettiği tarihler henüz unutulmamıştır. Bu cihangirlik devrimizde bize tâbi olan müslüman olmayan milletlerin (Yahudiler şüphesiz dahil) dinlerine, ahlâklarına, an'anelerine karşı gösterdiğimiz âlicenaplığı, ve civanmertliği hem kendileri hem de tarih parlak bir ahlâk ve adalet örneği olarak kaydetmiş bulunmaktadır. Yahudilerin vaktile varlığına, şimdi de tarihine ve hâtırasına musallat oldukları ve yüzümüze karşı kötüledikleri o büyük Osmanlılar ki, bizim öz ve mukaddes dedelerimizdir. Hâlen olduğu gibi, ilelebet varlığıyla övüneceğimiz o büyük maziyi istikbalimizin teminatı olarak göreceğimiz şüphesizdir.

Tarihle sabittir ki, Yahudi kendini kuvvetli hissedince, içlerinde barındığı milletlerin, ne dinlerine, ne tarihlerine, ne de varlıklarına tahammül edebiliyor. Bu sebeple de milletlerin varlıklarının temeli olan ahlâk ve an'anelerini, yâni din ve mukaddesatlarını her türlü sebep ve bahanelerle tahribe girişiyor.

Yahudilerin 3500 senedenberi Orta Şark ve Garp milletleri arasında hem yaşadıkları hem de bu milletlerle nasıl mücadele ettiklerini bilinmektedir. Yahudi büyüklerinin ifadelerinden anlaşılacaktır ki dünya milletleri arasında dinine ve şeriatine korkunç bir taassupla bağlı tek millet Yahudi milletidir. Bu milletin yegâne hususiyeti kendisini «cevher kavim» yâni milletler arasında en yüksek millet olduğunu kabul etmiş olması ve bu düşünce ile cihan idaresinin kendinden başkasına lâyık olmadığına, dünyayı kendisi için hazırlanmış bir çiftlik, diğer milletlerin de bu çiftlikte Yahudiler için çalışmak üzere yaratılmış (azat günü olmayan) esirler ve ırgatlar olduğuna inanmış bulunmasıdır. Bu korkunç fikri sabit Yahudinin dini, milliyeti, şeriatidir. O bu emeline kavuşmak için milletlere karşı kullanacağı her türlü hile ve vasıtaları mübah ve meşru sayar. Bu düşünce Yahudiyi tehlikeli bir kibir ve gurura sürüklemiştir. O her milleti hakir, her itikadı efsane telâkki edecek kadar zalim bir egoizmin esiridir.

**

Maziyi yıkmak, hâtıraları yok etmek, hâfızaları boşaltıp kupkuru bırakmak, tarihi red, ecdadı terzil ve tahkir, an'aneleri tahrip etmek mânasına gelen inkılâplar da, tarih bir takım bid'at ve itizâl ehlinin gizli cemiyetler halindeki faaliyetlerinin pek ehemmiyetli roller oynadığını

gösteriyor. Bu gizli hazırlıklar ihtilâlleri, ihtilâller de inkılâpları hazırlıyor, bu mânadaki inkılâplar ise Yahudi arzu ve ideallerinin bir ifadesi olmuş oluyor.

Bize garpçılığı telkin etmek isteyen Yahudiler, din ve milliyetin 'garplılık yolunu tıkadıklarını söylüyorlar. Kendilerinin dinî ve millî an'anelerine aykırı gelmeyen garp inkılâpçılığı, bize gelince ne dinimize, ne de tarih ve milliyetimize tahammül ediyor. işte aşağıdaki örnekler bu isteklerin ifadeleridir.

ZİYA GÖKALP beyi bir talebe gibi adım adım takip eden ve yanından ayrılmayan bir Yahudi (MOÎZ KOHEN) TEKİN ALP takma adile yazdığı «Türkleştirme» adlı eserinde kendini Türk göstererek inkılâp perdesi arkasından müslüman Türkün dinine ve tarihine bakınız nasıl saldırıyor:

1 — **«Fakat şurası kabili inkâr değildir ki dinin akide üzerine tesiri nisbî ve İzafîdir. Asri şuuru millîden mahrum olanlar için din demek her şey demektir. Fakat lâiklik devresinde, dinin umumî hayattan çekilip fertlerin vicdanına iltica ettiği bir zamanda din ve mezhebin her hal ve kârda millî akidenin lâzımı gayri müfariki olduğu iddiası, Türkçülüğün iki üstadına isnat olunamaz.»**

Türkçülüğün iki üstadı ZÎYA GÖKALP beyle AĞAOĞLU AHMET beydir

2 — «Meseleyi lâyıkile tamik [derinleştirme, iyice inceleme.] edersek görürüz ki birçok ahvalde din milliyeti meydana getirmek şöyle dursun, büsbütün uyuşturur.»

3 — (Bunu Yahudilere söylüyor) «Bugün cemaat ruhu muhitine hâkim ise kabahat senin değil, bütün bu evlâdı vatanı bedbaht eden meş'um mazinindir. Fakat inkılâp ruhuna dikkat et, bu inkılâp ruhu mazi ile kat'ı alâka etmeğe azmetmiştir.»

4 — «Mazinin asarı meş'umesi [Kötü. Uğursuz. Bedbaht] ortadan kalkıncaya kadar beş on senelik fazla bir zaman geçmesi, bir milletin tarih ve mukadderatı üzerine haizi tesir olamaz.» diyor. (Türkleştirme adlı kitabın 40 — 41 - 67 - 68 inci sahifelerinden alınmıştır)

**

1 — Dinin akide ve iman üzerine tesirinin derecesini Yahudi herkesten daha iyi bilir. Zira onun bütün akidesi dindir. Din Yahudi akidesi üzerine İzafî değil, mutlak bir tesir icra etmektedir. Fakat Yahudi, milletleri dinsizleştirmekle çözüyor, çözülen milletler, ırgat, esir, köle onun tâbirile «proleter» yâni kendi sermayesinin esiri olarak emrine girmiş, otomatik bir grev makinesi halini almış oluyorlar.

Asrî şuuru millîden mahrum olanlar için din demek her şey demekse, bu şuurdan en fazla mahrum olan yine Yahudidir. Dünyada dinden başka bir mesnet tanımayan tek şeriatçı millet Yahudi milletidir. O, bütün beka ve muvaffakiyetlerini dinine borçludur. Eğer inkılapçılar onun dinine ve ahlâkına menfi bir tesir yapmıyorsa, bu hareketler, diğer milletlerin batmasını mümkün kıldığı halde, Yahudinin tahakküm etmesini temin eden bir yoldur. Yahudilerde din nasıl millî akidenin lâzımı gayri müfariki ise, her millet için de din o kadar ehemmiyetli, hayatî bir meseledir.

2 — Din, milliyeti meydana getirmek şöyle dursun büsbütün uyuştururmuş. Halbuki MOÎZ'in milletini kırk asırdan beri ayakta tutan ve bugün de milletlerin başına çıkaran büyük kuvvetin sadece "din" olduğunu kendileri söylüyorlar. **Eğer din milliyeti uyuştursaydı, bugün yeryüzünün, tarihte dikili taşı bulunmayan Yahudiden haberi bile olmazdı.**

3 — Bu evlâdı vatanı ve Yahudileri bedbaht eden bizim meş'um mazimizmiş ve inkılâp ruhu bu mazi ile alâkasını kesmeğe azmetmiş. Bu cümle, Yahudinin, müslüman Türk milletinin varlığına karşı beslediği iğrenç niyetlerinin ve arzularının açıklanmasından ibarettir. Yahudi Süleymaniye'nin, Sultanahmed'in, dünyada eşi olmayan Topkapı sarayını dolduran hâzinelerin ve nihayet bugün üzerinde hür ve müstakil nefes aldığımız vatan parçasının büyük ve ebedî sahiplerine yani muazzez ve mukaddes dedelerimize dil uzatıyor. Onların şanlı hayatının bize emanet edilen şerefli bir ifadesi olarak teslim aldığımız mazimize meş'um diyor. Bu hususta Yahudi hakkındaki düşünce ve hükümleri okuyuculara bırakıyorum. Yahudi propagandalar ile bugün Avrupayı yıkmış, Amerika'nın dinî ve ahlâkî mukadderatı üzerinde derin rahneler açmış bulunuyor. Yukardaki ifadelerde Yahudilerin millî mazileri yıkmak için dünya ölçüsündeki faaliyetlerinin Türkiyedeki örneğidir.

İşte yukarda verdiğim örneklere uygun olarak yapılan umumî propaganda baskısı altına alınan müslüman Türk gençliği arasında ben de vardım. Henüz benliğimi idrâk etmemiş bir halde iken bu yaygaralara aynen inandım. Dini terk, ecdadımı tezyif, tarihimi tahkir edenlerle âdeta birleşmiştim. Fakat zihnimde bir düğüm vardı. Yahudinin ırkçı ve şeriatçi olduğu halde aynı zamanda inkılâpçı ve lâik de olabilmesi idi.

Bizim dinimiz, şeriatimiz, mazimiz, tarihimiz Yahudi tarafından inkılâpçılığa bir mâni olarak gösterildiği, ya ondan, ya ondan vazgeçmeniz ileri sürüldüğü halde, Yahudi neden böyle bir zorlukla karşılaşmıyordu. Yahudiden başka bütün milletlerin dinlerine, mazilerine musallat olan inkılâpçılık ve lâiklik düşünceleri Yahudi şeriatine nasıl mutabık düşüyor, Yahudi milletinin arzularını nasıl ifade ediyordu? Çünkü bu ve daha bir kaç kelimeyi cânı gönülden müdafaa eden Yahudi, dönme veya farmasondan başka dünya yüzünde bir kalem sahibine rastlanamaz. Çünkü bunların üçü de birdir. Müdafaa ettikleri ise kendi şeriatleridir.

Halbuki, tarih ve hal Yahudinin ne kadar egoist ve dindar olduğunu göstermektedir. Yahudiler, eski Mısır ve Orta Şark dinlerile hep mücadele halinde bulundukları halde, Yunan felsefesini, ve bu felsefeye dayanan inkılâpları neden var kuvvetlerile müdafaa ederek yeryüzüne ve milletlerin içine yayılmasını arzu ediyorlar?

Yahudi yeryüzünde kendinden başka hiç bir milletin iyiliğine hizmet etmiyeceği tabiî iken, Yahudinin bu dileğinin insanlığın ve milletlerin hayrına ve yararına olmadığında şüpheye düşmek yersiz ve mânasızdır. Zira Yahudi kendi maksatlarına hizmet etmiyen hiç bir varlığı yaşatmak istemez.

Bu inkılâplar ya Yahudi şeriatine uygun olarak milletleri Yahudileştiriyor, yahut Yahudinin siyasî ve İçtimaî gayelerine mutabık, maksatlarına muvafık düşüyor. Böyle olmasa, Garp İçtimaî ve iktisadı hayatına hâkim olan inkılâpçılar ellerindeki medeniyeti, diğer milletlerin dinî, millî, tarihî ve ahlâki hülâsa İçtimaî ve hukukî hürriyetlerini tehdit ve tahrip için korkunç bir vasıta haline getirmezlerdi.

Garpta din bertaraf edilmiş, dinî müesseseler kapatılmış, dindar ve namuslu insanlar takip ve tahkir olunmuş ve sindirilmiştir. Maamafih durmadan vicdan hürriyetinden bahsetmek, her şeyi devirmeğe kâfi bir sebep teşkil etmektedir. Zamanla dinden bahsetmek bir cehil ve cinayet sayıldığı gibi, gitgide milliyetten, tarihten, an'anelerden bahsetmek te inkılâpçıları kuşkulandırdı. **Milliyetçilik te affolunmaz bir cinayet, cehalet ve gerilik olarak utanç veren bir mesele haline sokuldu.** Asri mânada yâni dinsiz milliyetçiliğe dahi müsaade ve müsamaha edilmiyordu. Bu yolda yürümek istiyenler de nazist, faşist ve yahut da «pan» cı oluyorlardı.

Bir kelime ile mukaddesatçılık ve milliyetçilik ihanet olmuştu. Bunlar Allahla kullarının, hükümdarla tebaasının, milletle hükümetinin, dede ile torunun, baba ile oğulun, koca ile kadının arasını açmak suretile cemiyetlerin tesanüt ve birlik direklerini devirmiş, bugün cihanın başına çökmüş bulunan müthiş buhranları hazırlamışlardır. Fakat Yahudi hem ırkçı ve hem de şeriatçı olduğu halde o ne mürteci, ne de faşisttir.

Bugün inkılâp kelimesi, maddeperest misyonerlerin ellerinde milletlerin mahrem ve muhterem yerlerinin kapılarım açan esrarengiz bir tılsım mânası ifade etmektedir. Beynelmilel sır simsarları milletler harimine medeniyet ve inkılâp maskeleri takarak girmekte, millî gizlilikleri keşfetmeğe çalışmaktadırlar.

Yahudi'nin bize telkin ettiği din, an'ane, tarih ve mazi düşmanlığına dayanan inkılâpçılığın tarihini tetkik etmeğe kalkarsak, kendimizi 35 asır kadar gerilere gitmiş buluruz. Bugünkü propagandaların cümleleri ve kelimeleri bile değişmemiş olarak aynını, aynı insanların müthiş bir mücadele hayatı içinde çağların gerisinden zamanımıza kadar getirdiklerini görürüz. Bu tarihî mukayese bizi şu neticeye ulaştırıyor:

İnkılâp Yahudi'nin siyasî, lâiklik ise dinî arzusunun nihaî gayesidir.

Hükümler bizim değil, tarihî vesikalarındır.

Asrî (çağa uygun) milliyetçilikte dinden ve maziden bahsedilemiyeceği ileri sürülüyor. **Milliyetçilikten dini attık, tarih ise mazidir, mazi de meş'umdur.** Böyle bir mazi «asrî şuuru millî» nin sıhhatini bozar. O halde elimizde dinsiz, mazisiz, tarihsiz, an'anesiz, hudutsuz; onların tâbirile hür bir milliyetçilik (!) kalıyor. Yâni nesillere intikal ettirilmemeğe, sür'atle unutturulup yok edilmeğe mahkûm ismi var cismi yok fakat ismine bile tahammül edilmeyen bir milliyetçilik. İşte bu milliyetçilik, tarihî, dini, an'anevî şe'niyetini kaybetmiş milliyetçiliktir. Bu milliyetçilik ideal milliyetçiliktir (!) Yâni bazılarımızın hayal ve tasavvurlarımızda bir müddet salkıyabileceğimiz fakat ne sözle, ne yazı ile izahına fırsat ve imkân bulamayacağımız bir milliyetçilik. Yahudiye göre «asri şuuru millî» yahut inkılâpçılık karşısında din nasıl umumî hayattan kovulup fertlerin vicdanlarına gömülüyorsa, asri milliyetçilikte de, milliyetçilik hakikat ve şe'niyet âleminden toparlanıp zihnimizin ıssız bir köşesine defnedilmesi gereken, hatırlanması inkılâba ihanet suçu tevlit eden bir felâkettir.

Bu unutmanın hedefi şüphesiz unutulmak, yok olmak, varlık âleminden silinip gitmektir. Dünyayı olduğu gibi, bizi de bu yola sevketmek isteyenlerin bir ihtilâl âleti olarak elleri altında bulundurdukları benliksiz ırgatlar arasına intikal etmektir.

Rekabet, aynı cinsten ayrı ellerdeki şeyler arasında olur. Ticarî ve İktisadî sahada şahit olduğumuz sonsuz rekabetler, dinler ve itikatlar sahasında daha müthiş bir surette asırlardır devam etmektedir.

Tarihte insan hak ve hürriyetlerinden evvel din hak ve hürriyetleri tanınmıştır. Harplerden sonra yapılan muahedelerde iki tarafın birbirinin dinine, an'anesine riayet edeceklerine dair kayıtlar ilk maddeleri teşkil eder. Siyasî coğrafyayı altüst eden Birinci ve İkinci Cihan Harplerinden sonra milletlerin din ve itikatları lâisizmin mevhum fakat tehlikeli baskısı altında her halde ya terkedilmiş yahut da sonuncu plânda bırakılmıştır. Bununla beraber, milletler arasında itikat hodgâmlığının oynadığı tesirli rolleri inkâr etmek imkânsızdır. Bu hodgâmliğın örnek olacak kadar mutaassıp şeklini ancak Yahudiler vermektedir.

Fransız ihtilâlindenberi medeniyet âleminin siyasi ve İçtimaî mukadderatına hâkim bulunan mahdut bir zümrenin tarihî ve millî ideallerinin tahakkukunu sağlamakta olan syasî manevralarını birer medeniyet mezhebi gibi samimî bir şekilde karşılayan, böylece hakikî ve millî varlıklarını bu siyasî cereyanlara aldanarak ihmal eden milletlerin hayatları çok ciddi tehlikelerle karşı karşıya yahut iç içedir.

Bugün akidesini kaybeden dünyanın uğradığı müthiş ahlâk buhranı karşısında din ve itikadını her türlü tesir ve tecavüzden korumasını bilmiş olan Yahudi milleti tam bir bütünlük ve zindelikle yekpâre bir manzara arzetmekte ve dindarlığı sayesinde kuvvetçe bugün dünya milletlerine nümune olacak bir halde bulunmaktadır. Bu örneğin taklide değer tarafı tam bir din ve şeriat bağlılığı, müsamahasız bir tarih ve maziseverliktir. Dünyada, medeniyeti, fikir ve felsefeyi millî menfaatlerinin hizmetinde bulundurmakta hatâ etmeyen, kendi şeriatinin bir takım yabancı fikir ve felsefe cereyanları tarafından zedelenmesine meydan vermeyen, bu hususta her türlü tedbirleri almakta kusur etmeyen yegâne millet Yahudi milletidir. Zira öğreniyoruz ki, din başka, inkılâp ve medeniyet başka şeydir.

Medeniyetin ve inkılâpçılığın felsefesini ve edebiyatını temsil ve idare edenler, bu fırsatları ve imkânları kendi lehlerine çok esaslı olarak istismar etmesini biliyorlar. Bunların elinde medeniyetin varlığı, inkılâbın mahiyeti sonsuz nazariyelerin, sayısız mütalâaların izdihamı arasında bir mâna buhranına uğratılmıştır. Bu nazariyat izdihamı içindeki medeniyetten faydalanmak isteyen diğer milletlerin bilhassa Şark ve îslâm milletlerin iyi niyetleri daima suiistimal edilmiş, medeniyetle inkılâp aynı mânaya geldiği istikametindeki cereyanlar, bu milletlerin milli ve dinî varlıkları için pek ciddî bir tehlike halini almıştır. Medeniyetle temas eden her millete, evvelâ hayatını inkılâpların yahut Fransız inkılâbının siyasî ve İçtimaî icaplarına uydurması bir şart ve zaruret olarak kabul ettirilmek istenmiştir. Halbuki bu inkılâbın ihtiva ettiği esaslar evvelâ Avrupa milletlerinin ne millî, ne de dinî bünyelerine kat'iyen uygun değildi. Bu sebeple ilk çağ Yunanistanında ve Hristiyanlıktan evvelki Romada olduğu gibi, Reformdan beri de Avrupa milletlerinin (Hristiyanlığın on beş asırda takarrür ettirdiği) siyasî ve İçtimaî hayatını altüst etmiştir. Her milletten evvel bugün Avrupa milletleri yirmi asır evvelki dedelerinin, yâni muazzam Roma cihangirlerinin uğradıkları vahim âkibetin pençesinde bulunuyorlar.

Hristiyanlığın ve müslümanlığın varlığını tanımak istemeyen bu medeniyet ve inkılâp adlı tabiatçı hareketin adına dinden başka bir isim verilemez. Bizim Garp inkılâpları ve medeniyeti ile temasımız 1839 da başladığına göre, bir asırdan fazla bir zamandan beri Garp karşısında şahsiyetimizi muhafaza edebilseydik, şimdiye kadar çoktan kendimize has bir medenî çığır açmış olabilirdik. Halbuki bugün ekser düşünür ve yazarlarımızın da üzerinde birleştikleri gibi, bu, böyle olmamıştır. Biz, mütemadiyen Garptan İçtimaî ve şer'î içtihatlar almağa zorlandık, sanat ve medeniyetten uzak tutulduk. Bu mânadaki garplılaşmada, Avrupanın bugünkü perişan haline düşmemize az kaldığı halde, ciddî bir sanat ve medeniyet hareketinin henüz başlangıcında bile değiliz.

Gerek memleketimizde, gerekse dünya milletleri arasında, edebiyatçı, felsefeci, politikacı ve gazeteci gibi umumî efkâra hitap imkânlarına malik bulunan Yahudi, dönme veya bunların fikirdaşları olan farmasonlar, aralarında yaşadıkları milletlere yaptıkları inkılâp aşıları ile, ilim ve sanatta terakkiyi değil, din, tarih ve milliyet düşmanlığını telkin edip duruyorlar. Bu telkinlerin komünist dostluğundan kozmopolit ve enternasyonalist bir dâvadan başka bir hedef gütmediğini isbat etmek imkânsızdır.

Bu mânadaki inkılâp kendisine, millî varlığın büyük ve feyizli menba-ı olan millî, harsî ve tarihî mukaddesatı rakip olarak almaktadır. Böyle bir hareket hedefi itibarile mahiyetini gizlemiş, adım değiştirmiş dinden başka bir şey değildir. Bu inkılâp anlayışı dünya milletlerinin millî ve tarihî hüviyetlerini İçtimaî ve hukukî güçlüklere sürüklerken, Yahudi ırkçılığını ve şeriatçılığını daima beslediği müşahade edilmektedir.

Bu medeniyet ve inkılâba tecrübe malzemeliği yapan Hristiyan milletler arasında gün geçtikçe birlik ve tesanüt bağları gevşeyip, İçtimaî ve ahlâkî hayat daimî surette tereddi işaretleri kaydederken, bu milletlerin idarelerini ellerinde bulunduran Yahudi münevver ve mütefekkirlerinin koyu bir din ve milliyet humması içindeki şayanı hayret çalışmaları, bu milletin nüfuzunun artmasını, cihan hâkimiyeti sabit fikrinin büyük ölçüde bir tahakkuk mertebesine ulaşmasını mümkün kılmaktadır.

Bu vaziyeti görmek için yüksek bir bilgiye, derin bir muhakemeye hacet yoktur. İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan, şu veya bu milletten gibi görünerek dünya matbuatını dolduran imzaların, dünya fikriyatını idare eden filozofların, dünya siyasetini idare eden politikacıların hangi millete mensup olduklarını araştırmak ve öğrenmek sadece korkunçtur.

Bu büyük dünya-şümûl saltanat, yüz milyonlarca Yahudi olmayan Hristiyan, Müslüman ve diğer milletlerin uyuşturulmuş şuurları, koma haline getirilmiş benlikleri üzerinde kurulmuştur. Medenî Garp, materyalist bir şeriatin istilâsı altına alınmış, vicdan hürriyeti adına her türlü hürriyetten mahrum edilmiştir.

Bugün Garp medeniyeti, altın sahibi bankerlerin hesabına çalışan, dünyanın en verimli bir müstemlekesidir.

Bu egoist ve istismarcı şeriatin adı rasyonalizm, yâni akliyeciliktir. Aklı, tabiatın ve tabiî meyillerimizin en yüksek bir ifadesi olduğuna inanarak kendisine temel ittihaz eden bu din, Allahı, vicdanı, imanı, ahlâkı ve bütün mâneviyatı asılsız bir masal ve hurafat olarak kabul etmekle, kürenin üstünü dolduran yüz milyonlarca insanların itikatlarını ve vicdanlarını tahkir etmekte, mukadderatı beşeriyeyi emir ve direktiflerine esir ve râm etmeğe çalışmaktadır.

Reformdan beri Hristiyan Avrupanın hayatına hâkim olan inkılâp fikrinin temeli materyalizmdir. Rasyonalizm materyalizmin, idealizm rasyonalizmin nazari ve tasavvurî, yâni ütopik ifadesidir. Ütopizm ve idealizm, materyalizmin ve rasyonalizmin maneviyat buhranından ileri gelmiştir.

Bu akılcı şeriatin sahipleri ve mensuplarının millî an'aneleri yıkmak, tarihleri itibarsız, maziyi meş'um göstermekten gayeleri; insanları milli ve tarihî şuurdan, milletleri İçtimaî ve dinî insicamdan mahrum bırakarak her emirlerine âmade âvâre «proleter» kafileleri haline getirmektir. Şiddet ve taassupla bağlı oldukları din, şeriat ve tarihlerile ilgili hurafelerinin ve masallarının bir harfinden bile fedakârlığa katlanmayan bu sahte mürşitler, bu haller ile tel'in ve tekfir ettikleri Nazist ve Faşistleri solda sıfır bıraktıkları tarih sahifelerini dolduran bayağı bilgilerdendir.

Bunlar mahkûm ve muzmahil insanlığı Tevrat şeriatinin etrafında ve kendi liderlikleri altında toplamak, bir cihan diktatoryası kurmak azmindedirler. "Buhtı Nasır"ın kendilerine tatbik ettiğini cihana tatbik ve bu menfur esaret rejimi ebedîleştirmek dâvasındadırlar.

İlk çağda Mısır, Ninova, Babil, İran, Yunan ve Roma Tevrat'ın darbeleriyle yerlere serilmiştir. Orta çağda, Yunan felsefesi ve Yahudi «FİLON»un İskenderiyede Tevrat muhteviyatile,

Kabbala adlı maddeci Yahudi tasavvufunu yeniden EFLÂTUN felsefesine aşılamak suretile asrın o günkü icaplarına uygun olarak hazırladığı yeni Eflâtunculuk (işrakiye felsefesi) namı altındaki komünist bir tasavvuf ile Hristiyanlığa ve Müslümanlığa saldırmıştır. Bunlarla Hristiyanlık arasındaki din ve şeriat savaşı çetin bir şekilde altı asır devam etmiş, Hristiyanlığın zaferile sona ermiştir. Şarkî Roma imparatoru JÜSTİNYANUS milâdî 529 da bu komünist mülhitlerin tanınmışlarını ve sabıkalılarını toplayıp memleketten kovmuş, Hristiyan halkın umumî nefretini üzerinde topladığından itibarsız ve talebesiz kalmış olan felsefe mekteplerini de kapatmıştı.

İslâmiyet de aynen Hristiyanlık gibi, daha zuhurile beraber bunların gizli ve açık taarruzlarına uğradı. (Bu husustaki bilgi bu kitabın ikinci kısmındadır.) Bunlar Hazreti Peygamberin irtihalini müteakip İslâm âleminde vukua gelen dinî, siyasî, bid'at, ilhad, itizal, ihtilâl hareketlerini tanzim, tahrik ve idare ettikleri gibi dört büyük halifenin hayatlarına karşı da süikastlar tertiplemekten geri durmamışlardır. Hülefayi râşidin (radiyallâhü anhüm.) hazretlerinin kimini zehirleterek, kimini katlettirerek İslâm tarihinin şeref ve saadet ciltleri arasına kanlı fitne ve fesat sahifeleri karıştırmışlardır. Feleğin kim bilir kaçıncı defa çemberinden geçmiş bulunan bu çok bilgili, derin tecrübeli münafıklar ve mülhitler, İslâm dininin muhkem ve muallâ esasları karşısında tam bir hezimete uğramışlardır. İslâmiyetin cihana saçtığı (asla hayal olmayan) hakikat nurunun karşısında gözleri kamaşmış, mantıklarının kudretsizliğini, akıllarının takatsizliğini, ilimlerinin hikmetsizliğini, her türlü tecrübelerinin kifayetsizliğini aciz içinde görmüşlerdir. Bu sebeple bunlar, İslâm âleminde, Bizans'taki gibi kanun yoluyla değil, İslâmiyetin ihtiva ettiği ebedî hakikat karşısında mağlûp ve perişan olmuşlardır. Bunlar siyasî baskılarla değil, hür dininin hür ve mümin âlimlerinin karşısında en serbest münazaralar neticesinde yenilmişler ve dağılmışlardır. Bunlar hakikate değil, yalan ve riyaya, masal ve hurafata meyil ve itikat etmiş olduklarından hakikat karşısında susmaları ve hattâ hakikati görmeleri bunları yollarından döndüremez. Bu nevi küfre, küfrü cuhudî denir.

> CÜHUD: Bilerek inkâr etmek. Bildiği hâlde yanlış söylemek. * Peygamberimiz Rasûlüllâh sallallâhü aleyhi ve sellemi bildikleri ve mukaddes kitablarında O'nun evsâfını okudukları hâlde inkâr eden Yahudiler. (Türkçedeki "cıfıt" kelimesi bundan gelir.) * Bir kimseyi bahil bulmak

Bunlar bu hezimetten sonra büsbütün ateşlenmişler, İslâmı yıkmak, Kur'anı ortadan kaldırmak ve Peygamber Aleyhisselâmın mübarek nâmını yer yüzünden silmek için mücadele şekillerini değiştirmeğe, yeni usuller tatbik etmeğe mecbur olmuşlardır.

14 asırdanberi devam eden Kur'an ve İslâm düşmanlığı medeniyete tahakküm eden komünist müçtehidlerin en karakteristik vasıflarındandır.

TARİH DÜŞMANLIĞI

Hâtırasız bir insan tasavvur etmek mümkün değildir. İnsan hayatı, acı ve tatlı hâtıraların dokuduğu bir kumaştır. Tarih de milletlerin maziye ait hayatlarının hâtılarından ibarettir. İnsanın kıymeti, haiz olduğu derin bilgiye veya malik bulunduğu hesapsız servetlere göre değil, mefkûre ve şahsiyet sahibi olup olmadığına göredir. Bilgi ve para ancak mefkûre sahibi ahlâklı ve şuurlu insanların elinde bulundukları ve mukaddes hizmetlerde kullanıldıkları zaman bir kıymet ifade ederler. Aksi takdirde, bilgi, akıl ve para dalâlet ehlinin elinde tarih' anane ve mukaddesat yıkıcı menfur bir silâhtan başka bir şey olmaz.

Bu sebeple, milletler için en evvel tahsil edilecek ilim, millî ilimdir, mefkûredir. Bir ferdin ahlâk ve terbiyesinin neden ibaret olduğu mensup olduğu milletin millî ilminde, harsında mündemiçtir. Millet tarihin, tarih de milletin fidesidir. Bir milletin çocukları kendilerine ait olan dini, millî ve tarihî bilgileri yâni kim olduklarını, nasıl bir tarih ve ecdada sahip bulunduklarını, öğrenmeden, millî şahsiyetlerini kazanmadan yabancı milletlerin kültür baskısı altına düşerlerse, bu yabancıların tarihleri ve millî mefahirleri gözlerinde büyür. Kendilerini böyle bir tarihten ve millî mefahirden mahrum zannederek milli gururlârı kırılır, izzeti nefisleri harap olur, kendilerini küçük görürler. Bu vaziyet onları ecdada, dine, tarihe ve mukaddes an'anelere karşı fena düşüncelere sürükler. O zaman bütün kabahati, millî mukaddesata, dedelerine ve tarihlerine yükletirler. Daha ileri gidecek olurlarsa mensup oldukları milletle alâkalarım kesmeğe kalkarlar, komünist olurlar. Bunu yapamazlarsa dedelerinin hareket tarzlarını hatâlı görerek dinin, an'anenin ve mazinin kıymetsizliğine hükmederler. Bu düşünce ile binlerce senelik millî tarihin seyrini değiştirmeğe, bütün mukaddes kıymetleri söküp atmağa, yabancılarda gördükleri veya öğrendikleri âdât ve an'aneleri kendi milletlerine mal ve millî hayatlarına tatbik etmeğe ve ellerile milletlerini mahvetmeğe teşebbüs ederler. Böyleleri, sadece yabancı memleketlerde okuyanlar arasından değil, maarif sistemleri bozuk olan, tedris usullerinde millî harsları ihmal edilmiş, yabancı kültürlere haddinden fazla ehemmiyet verilmiş memleketlerin mekteplerinde bol bol yetişirler. Bu tip maarif sistemleri yabancı müstevli ideolojilere gönüllü yetiştiren uşak fabrikalarından başka bir şey değildirler. Bu mekteplerde yetişen insanlar, milletleri birbirine katmak, milli mazileri ve mukaddesatları yıkmak isteyen fesat teknisyenlerinin ellerinde en verimli bir vasıta olurlar. Bu yol milletin evlâdını milletin başına belâ etmekten başka bir netice vermez. Gençlerinin millî şahsiyetlerini tesis edemeyen milletler çocuklarını kendilerine hasım, düşmanlarına köle etmiş olurlar.

**

Durup dururken fırsatlar keşf veya ihdas etmek veya basit fırsatları istismar etmek çok kuvvetli ve iyi yetişmiş şahsiyetlerin harcıdır. Dünyaya, tarih ve mukaddesat düşmanlığını salgın bir hastalık gibi bulaştıranlar bu neviden çok tecrübeli usta politikacılardır. Bunlar kendi hesaplarına en mutaassıp dindar, en koyu muhafazakâr, en ciddî an'aneperesttirler. Cihanı itikat ve içtihat anarşizmine sürüklemelerinin tek hedefi, kendi din ve an'anelerinden başka ortada, ne dinî, ne de millî bir topluluk bırakmamak içindir.

Tarihte ve zamanımızda dinî ve millî şahsiyetleri bütün, muhafa-zekâ insanları en çok Yahudiler arasından zuhur etmiş ve etmektedir. ***Bütün milletlerde dinî ve milli şuurun zaman zaman durakladığı, tereddi devirleri geçirdiği görüldüğü halde, Yahudilerde asırlardır böyle bir hal görülmemiştir.*** Tarih, iki bin sene evvelki «FİLON» un, «JOSEFUS» un faaliyeti ile bugünkü «TEKÎNALP» ın, «BERGSON» un, «EÎNSTEÎN» in, «FREUD» un ve sair memleketlerdeki dönmelerle belli Yahudilerin çalışmaları arasındaki farkın, gayede olmayıp, ilerlemiş bulunan zamanın sinesinde belirmiş olan imkânlardan ve icaplardan faydalanmanın şekillerinden ibaret olduğunu gösteriyor.

Yahudilerin haiz oldukları dinî ve tarihî uyanıklık üzerine kurulan şuurlu şahsiyetlerini görmemek bir noksanlık ve hatâdır. Yahudiler dindarlığın, an'aneciliğin milletleri ayakta tutan, beka ve muvaffakiyetlerini temin eden en büyük bir kuvvet ve kudret menbaı olduğunu her milletten iyi bildiklerini yaşadıkları hayatları ile isbat ediyorlar. Bu hakikat dünya milletleri, bilhassa müslümanlar için pek güzel bir örnektir.

Kendi ifadelerine göre, Yahudi gençliği dinî ve millî şahsiyetini elde etmek için hususî surette itina ile terbiye ediliyor. Yabancı milletlerin tesiri altına bırakılmıyor. Bunlar felsefenin (*) zulmünden, yabancı akidelerin tesir ve tazyikinden masun olarak, evvelâ dinlerine ait akait ilimlerile bir haham gibi yetiştiriliyorlar. Ondan sonra her biri vazifesini kavramış bir insan olarak, fikir selâmeti, iman salâbeti, din gayreti, muvaffakiyet neş'esi içinde kendilerinden evvelkilerden teslim aldıkları milli programın tatbikine devam ediyorlar. **Seçtikleri meslekler tabiblik, avukatlık, maliyeciliktir. Bu avukatlar ve doktorlar, bir İslâm âlimi kadar «fıkıh» ve diğer İslâmî ilimleri bildikleri gibi bir hıristivandan fazla da Hristiyanlığı bilirler.** Bu türlü zengin bilgileri ve bu bilgileri sayesindeki hulûl kabiliyetleri ile dünya imparatorlarının, vezirlerinin ve her büyük devlet adamının yanında bulunurlar. Nabızlarını ellerinden düşürmezler. Ustalıklı bir sadakat ve yakınlık rolü oynamakta ömürlerinin sonuna kadar devam edip, yerlerini ya çocuklarına veya yine kendilerinden birine bırakırlar.

* Bizde olduğu gibi Yahudilerde felsefe okutmak serbest değilmiş, dine ve itikada zarar vermesinden korkulduğu için hususî bir şekilde yüksek kabiliyetlilere okutulurmuş, bu çok esaslı bir harekettir. Zira felsefe; her dimağa sığmaz, hele dinî akidesi ve millî şahsiyeti zayıf insanları mahveder. Yahudiler bunu bildiklerinden felsefeye karsı çok sıkı bir tedbir almışlardır

Erimez eritir, bozulmaz bozarlar. Kendilerine gösterilen teveccühleri milletleri namına kullanarak milletlerinin himayesini, iş ve kazanç hususunda müsaade ve müsamahalar gösterilmesini sağlarlar. Bütün imparatorların, devlet ve hükümet reislerinin yanında bulunurlar. Beynelmilel siyasetin umumî istikametini daima gözaltında bulundururlar. Menfaatlerinin iktizasına göre devletlerin sırlarını birbirlerine taşırlar. Harplerde ve sulhlarda derece derece müessir olmakla beraber, son asrın harplerini ve sulhlarım bizzat yapmakta, devamım ve idaresini ellerinde bulundurmaktadırlar. ***Her harpten sonra milletler daima zararlı ve bitkin, Yahudi daima daha kuvvetli ve zengin olarak bulunur. Çünkü milletler harbin malzemeliğini, Yahudi kurmaylığını yapar.***

Osmanlı imparatorluğunun sarayında ilk defa FATİH SULTAN MEHMED'in babası İkinci MURAD'ın hekimlerinden biri Yahudi idi. FATİH'in hekimi de Yahudi olmak üzere saraya tamamen yerleşmiş bulundular. KANUNÎ'nin oğlu Sarı SELİM'in tahta geçişinde dahi Yahudi tesiri barizdir. Çünkü İKİNCİ SELİM'in en sevdiği gözdesi «NURBANU» adındaki Yahudi kızı idi. SARI SELİM'in bu Yahudi kızından doğma oğlu ÜÇÜNCÜ MURAD zamanında imparatorluğun bütün işleri Yahudilerin elinde kaldı. AHMET RASİM beyin 4 ciltlik Osmanlı Tarihinin birinci cildinin (ikinci tabı) 453 üncü sahifesinde KOÇİ bey risalesini okuyanlar NURBANU sultanın müdahalâtı vâkıasile devletin inkırazı mânevi ve malisinin başladığım anlarlar» (*) deniyor. Osmanlı sarayına nüfuz eden Yahudiler çevirdikleri entrikalarla Garp devletleriyle Osmanlılar arasındaki siyasî İktisadî münasebetleri tanzim ve idare etmişlerdir. Bunlar, FATİH devrinden başlayarak İmparatorluğun birinci cihan harbinde (1914-1918) çöktüğü güne kadar aralıksız olarak mahvına çalışmışlar ve muvaffak olmuşlardır.

* Koçi bey risalesinin ilgili kısımları bu kitabın üçüncü kısmında «Osmanlı Sarayında Yahudiler» başlıklı bahistedir.

Tarihin kıymeti, ihtiva ettiği ibret levhaları ile bir kat daha artmaktadır. Tarih ve mazi düşmanlarının sade kendilerini ilgilendiren sahifeleri değil, bütün tarihi yok ederek dost ve düşmanı unutturmak istedikleri anlaşılıyor.

Millete hizmet, an'anelere bağlılık, ecdada ve mukaddesata hürmet, tarihe sadakatle olur. Bu yolda en örnek millet yine Yahudilerdir. İstikbalimiz, mazimize, mukaddesatımıza, ecdadımıza ve an'anelerimize karşı çok hassas ve muhafazakâr bir imanla meşbu olarak düşmanlara fırsat vermemekte mütesanit ve yekpâre bulunmamıza bağlıdır.

**

Bizce, dünya milletlerinin tarihleri mukayese edilecek olursa, bunlar arasında en yüz kızartıcı tarih Yahudi tarihidir. **Böyle bir mazi yükünün altına düşmüş bulunan bir millet bize göre bedbahttır.** Bu tahammül edilmez ağırlığın altından kurtulmak, şerefli bir tarih yapmak Yahudi milleti gibi egoist ve mutaassıp bir milletin ihtimal ki en tabiî meyillerini ifade eder. İhtiva ettiği ciltler arasında örnek olarak ele alınacak bir forma bile bulunmayan bir mazi, istikbalin manii, hürriyet ve iradenin kösteğidir. Bizce böyle bir mazi, kelimenin mutlak mânasile şeamettir.[Uğursuzluk, kötülük, bedbahtlık] Bu maziyi ihtiva eden tarih ise meş'umdur.

Bu mazi, zilletin, sefaletin, sürgünün ıstıraplarını tatmış bir millet için onların kitaplarında yeri olmamasına rağmen sadece cehennemî dir. Bu zaviyeden Yahudi'nin mazi ve mukaddesat düşmanlığını haklı ve mazur görmek icap ederse de, en düşünülecek ve daima hatırdan çıkmayacak cihet, onun kendi mazisine olan sıkı ve sarsılmaz bağlılığıdır. **Yahudi hahamlarının veya liderlerinin yıkmak istedikleri tarih, din ve mazi, kendi ideallerine ve tasavvurlarına Çin sedleri gibi mâni teşkil eden başka milletlerin dinleri ve tarihleridir.** Bu sebeple onların mazi ve mukaddesat düşmanlıklarını siyasî ve İçtimaî gayelerinde aramak lâzımdır. Bu ibret verici suikastlar karşısında milletlere Yahudininkine nazaran kıyas edilmeyecek kadar çok şerefli olan mazilerine bağlanmak, dinlerine sahip olmak, ecdatlarına hürmette kusur etmemek, hayatlarının ve mazilerinin kıymetlerini bilerek onları her türlü tecavüzden korumak düşer. Zira her milletin tarihi kendi din ve ahlâkının eseridir. Yahudi tarihi de Yahudi şeriatinin ve ahlâkının mahsulüdür. **Altın dahi -her elde- şerefli bir mazi, örnek bir tarih yapmağa muktedir değildir. Tarihte materyalist itikadın tamamen veya kısmen hâkim olduğu milletler, evvela ahlâkî, sonra iktisadi, siyasi ve malî buhranlar içinde yer yüzünden silinip gitmişlerdir.**

Kadim cemiyetlerde Sodan ve Gomore hayatının meşru tanınıp, zinanın ve oğlancılığın rağbet bulduğu, fuhşun ayıp sayılmadığı, nesebi belirsizlerin adetlerini çoğalıp itibarlarının arttığı, dört gönül bayramı mahsullerinin milletler mukadderatına el koyduğu günden sonradır ki, Mısırın yerinde yeller esmiş, Ninova çökmüş, Babil batmış,. İran mağlûp ve perişan olmuş, Yunan çürümüş, cihangir Roma tarihîn karanlıklarına gömülmüştür.

Dikkat etmelidir ki tarih tekerrür ediyor, aynı sebepler aynı neticeleri tevlit ediyor. Roma'yı ve Yunanistan'ı mahveden içtimai, hukukî ve ahlâkî felâketleri meydana getiren maddeci felsefe veya şeriat çoktanberi hâkimiyeti altına aldığı Garp içtimai, hukukî ve ahlâkî hayatında da aynı meş'um âkibetleri hazırlamış bulunmaktadır. Bu, daima ahlâk ve an'ane düşmanlığı halinde tezahür eden bulaşıcı ve öldürücü hastalık, Avrupa merkezinden bütün dünyaya sireyt ettirilmekte, komünizm inkılâp perdesi altında bir âfet halinde dünya milletlerini sarmaktadır

Bugün Avrupa bu yüzden ahlâkî, malî, İktisadî, İçtimaî, siyasî ve askerî bir iflâs ve izmihlâl içindedir. İnkılâbın beşiği olan Fransa ise tam bir hükûmetsizlik hayatı yaşamaktadır. O halde Garp, bütün birlik ve tesanüt imkânlarını kaybetmiş tam bir anarşi halindedir. Garpta ve

taklitçilerinde şeref, namus, iffet bir nakise [Kusur, ayıb, eksiklik, kabahat, noksanlık], ehliyetsizlik ise bir mabut olmuştur.

Tekrar edelim: Yunan çöktüğü, Roma inhilâl ettiği vakit, bu memleketlerin tarihten silinmesine sebep olanların hepsi çok akıllı hattâ feylesoftular. Bu materyalistlerin kendilerine göre pek derin muhakemeleri, çok ince düşünceleri vardı. Fakat onlarda olmayan tek kuvvet ahlâktı. O derin bilgileri, mâneviyatı ve ahlâkı istihfaf eden akılları, iftiharla müdafaa ettikleri ‘inkârcı ve tabiatçı dar felsefeleri onları m'ahv ve nâbud [Perişan olmuş] olmaktan bir saniye bile alıkoyamadı.

Judeo -Grece (Yahudi) kültürünün yerleştiği, Siyon yılanının başını soktuğu, israiliyat hurafatının karıştığı her itikat ve bu itikadı benimseyen millet yıkılmağa, her cemiyet tefessüh etmeğe mahkûmdur. Tarih bunun misallerile doludur.

Sh: 5-19

Kaynak: Ziya UYGUR, Tarih Boyunca İnkilâplar – İhtilâller ve SİYONİZM, Kardeşler Basımevi 1952 İstanbul

‘LACAN’IN ÇEKİCİYLE PUT KIRMAK’ -Slavoj ZİZEK

Hzl: **Prof. Dr. Nurdoğan Rigel**,
İ.Ü. İletişim Fak.

Slavoj Zizek, 1949 yılında, bugün Slovenya’nın başkenti olan Ljubljana’da doğdu. Zizek, bir sosyal bilimci olarak kendisine kurduğu matriksi bu coğrafyaya borçludur. Üniversite eğitimine sosyoloji ve felsefe alanında başladı. Yüksek lisansını (1975) felsefe alanında, doktora derecesini de (1981) yine felsefe alanında Ljubljana Sanat Fakültesi Felsefe Bölümü’nde tamamladı. İkinci doktorasınıysa Paris VIII Üniversitesi’nde psikanaliz alanında 1985 yılında tamamladı. Bu dönemde Jacques Lacan’ın asistanı olan Jacques Alain Miller ile çalıştı. 1970’lerin ilk yarısında düşüncelerini şekillendiren Fransız düşünürler Lacan, Derrida ve Foucault oldu. 1970’lerde Slovenya’da Kuramsal Psikanaliz Derneği’ni kurdu.

Slovenya Lacan ekolünün öncüsü olan Zizek, Lacancı psikanaliz konusunda Slovenyalı bilim adamları Miram Bozoviç, Zdravko Kobe, Mladen Dolar, Renata Salecl ve Alenka Zupancic ile oluşturdukları grupla çalışmalarını sürdürmektedir. Grup incelemelerini üç temel alanda şekillendirmektedir:

1. **Klasik (özellikle Alman idealistler) ve modern felsefede Lacan çözümlemeleri.**
2. **Güç ve ideoloji alanında Lacan teorisinin ayrıntılarına girme çabalan.**
3. **Kültür ve sanatta (özellikle sinemada) Lacan analizleri.**

Yurtdışı deneyimlerini kazandığı süreçse 1982 yılında Paris VIII Üniversitesi’nde ikinci doktorası olan psikanaliz alanında çalışmaları ile başladı. 1986 eğitim dönemine kadar bu üniversitedeki psikanaliz bölümünde çalışmalarını sürdürdü.

1991 yılında Buffalo’da Sanat ve Psikanaliz Çalışmaları Merkezi’nde, 1992’de Minnesota Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü’nde, 1993 yılında New Orleans Tu- lane Üniversitesi’nde, 1994’te New York Cardozo Hukuk Okulu’nda, 1995’te Columbia Üniversitesi’nde, 1996’da Princeton Üniversitesi’nde ve 1997’de New York New School Sosyal Araştırmalar Bölümü’nde ve 1998’de Michigan Üniversitesi’nde konuk öğretim üyesi olarak çalıştı.

Son 15 yıl içinde felsefe, psikanaliz ve kültürel eleştiri konularında, ABD, Fransa, İngiltere, İrlanda, Almanya, Belçika, Hollanda, Avusturya, Avustralya, İsviçre, Norveç, Danimarka, İsveç, Finlandiya, İspanya, Brezilya, Meksika, İsrail, Romanya, Macaristan ve Japonya’da düzenlenen 250 uluslararası sempozyuma katıldı. **Eserleri, temel olarak yazdığı iki dil olan İngilizce ve Fransızca’nın yanı sıra, Almanca, Japonca, Portekizce, İspanyolca ve İsveç diline çevrilmekte- dir.**[6]

Yugoslavya’nın parçalanması sırasında Zizek ve arkadaşlarından oluşan Ljublyana Okulu, Slovenya’nın bağımsızlığı ve totaliter rejimin yıkılması süreçlerine aktif katılarak, liberallerle işbirliği yapan ancak bağımsızlığını koruyabilen Marksist bir çekirdek oluşturdu. Zizek bir söyleşisinde, politikanın içinde bir akademisyen olmasını Balkan coğrafyası içindeki

[6] Wright Elizabeth - Edmond, The Zizek Reader, Blackwemm, 1999, s.2-8

konumuyla şöyle açıklıyor:

"Doğu Avrupalı aydınların bir tür mesihlik kompleksleri var. Buna karşı değilim. Ne var ki aydınların bu kurtarıcı hayalleri, sağcılar arasında pek sevilen bir tutum olan kaba Amerika karşıtlığıyla birleştiğinde Slovenya'da son derece tehlikeli oluyor. Onlar için Amerika, milli dayanışmanın olmaması, kirli liberalizm, çok kültürlülük, bireycilik ve piyasayı temsil ediyor. Çoğulcu demokrasiden korkuyorlar ve bence bu, içinde proto-faşist bir potansiyel taşıyor. Ben öyle bir şey yaptım ki, karşılığında neredeyse tüm dostlarımı yitirdim, iyi bir solcunun asla yapmayacağı bir şeyi yaptım: Slovenya'da iktidardaki partiyi destekledim. Bundan dolayı tüm solcu dostlarım ve kuşkusuz sağcılar da benden nefret ediyorlar. Liberal demokratik partinin yaptığı şey bir mucizeydi. Beş yıl önce bizler, feminist ve çevreci gruplar gibi toplumsal hareketlerin artıklarıydık. O dönemde herkes bizim silinip gidecek arabulucular olduğumuzu düşünüyordu. Şimdi en güçlü partiyiz. Bu durumun bana karşı muazzam bir nefret uyandırmasını hiç şaşırtıcı bulmuyorum. Slovenya medyası beni tamamen görmezden gelir, benim hakkımda hiç makale çıkmaz. Kötü, uğursuz, komplocu, politik açıdan manipüle edici biri olarak algılanıyorum: Bu benim çok hoşuma giden ve son derece keyif aldığım bir rol. Sorulması gereken soru; küçük, ahmak, milliyetçi devletlerden biri mi olacağız, yoksa ilk çoğulcu başlangıcı mı sürdüreceğiz? Bu amaç tüm tavizlere değer. Benim yüreğime bakarsanız, eski kafalı bir solcu olduğumu görürsünüz." [7]

Batılı entelektüel çevrede bilimsel olarak akademik yetkinliğini güçlendiren Zizek, Fransa ya da ABD'de bilimsel yaşamını sürdürmeyi neden hiçbir zaman düşünmediğini de şöyle açıklar: "Komünist yönetim yıllarca devrimci entelektüelleri yalıtmak için bizleri öğrencilerden uzak tutmaya çalıştı. Görünen en iyi seçenek ülkemde kalmak. Burada popüler kültürün, diğer yanda siyasetin tarafında oynayabilirim; ama inandığım bir şey dc bu ikisinin bağdaşmış olduğudur. Eski Yugoslavya'da, popüler kültüre, özellikle de underground kültüre göndermeler oldukça kesin ve iddia ediyorum, son derece ilerici bir siyasal güce sahip. Birkaç yıl önce, 'Tanrım, ülkeniz alevler içinde yok olup giderken siz tutmuş Hitchcock'tan söz ediyorsunuz', diyen Amerikan akademisyenlerin eleştirilerine maruz kaldığımda şöyle diyordum: 'Evet, alevler içindeyiz, çünkü yeterince Hitchcock'umuz yok'. Bu ulusçuluğa karşı en iyi panzehirdir. Öte yandan yeni liberal demokratik düzenin sonsuza kadar süremeyeceği, büyük olasılıkla çevrel kriz türü bir nedenden ötürü bir patlama anının olacağı, kendimizi o an için hazırlamamız gerektiği yollu bir hayli geleneksel Markşçı bir inancım da var."

Zizek, sosyoloji, felsefe ve psikanaliz yardımıyla neredeyse "Lacan'ın çekici" olarak tüm putları kırarak yoluna devam ediyor. Bu arada 1979 dan bu yana, kendisine ders verilmemesine, çalışmalarına yardım etmesi ve yetiştirmesi için araştırma asistanı bile olmamasına rağmen, Ljublyana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde öğretim üyeliğini araştırmalarıyla sürdürüyor.

Slavoj Zizek'in İngilizce'de yayınlanan eserlerinden bir bölümü şöyle:

- The Sublime Object of Ideology, (İdeolojinin Yüce Nesnesi) London and New York, Verso, 1989.
- For They Know Not What They Do: Enjoyment as a Political Factor, (Biliyorlar Ama

[7] Cogito, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:24, Güz 2000, ss-43-45

Yapmıyorlar: Siyasi Etmen Olarak Eğlence) London andNew York,Verso, 1991.

- Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan Through Popular Culture, (Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Lacan'a Giriş) Cambridge Mass., and London, MIT Press, 1991.

- Everything You Alvvays Wanted To Know about Lacan (but were Afraid to Ask Hitchcock), (Lacan Hakkında Bilmek İstediğiniz Herşey: Ama Hitchcock'a Sormaya Korktuğunuz) ed. Slavoj Zizek, London and New York,Verso,1992.

- Enjoy Your Symptom! Jacques Lacan in Hollyvvood and Out. (Semptom'unla Eğlen! Hollywood'un İçinde ve Dışında Lacan) New York and London, Routledge, 1992.

- Tarrying with the Negative: Kant, Hegel, and the Critique of Ideology. (Olumsuzu Ertelemek: Kant,Hegel ve İdeolojinin Eleştirisi), Durham,NC,Duke University Press, 1993.

- Mapping Ideology, (İdeolojiyi Haritalamak) ed. Slavoj Zizek, London and New York, Verso, 1994.

- The Metastasis of Enjoyment: Six Essays on Women and Causality. (Keyfin Çoğalması: Kadınlar ve Nedensellik Üzerine Altı Deneme) London and New York, Verso, 1994.

- The Indivisible Remainder: An Essay on Schelling and Related Matters. (Bölünemeyen Artık: Schelling ve Bağlantılı Konular Üzerine Bir Deneme) London and New York, Verso, 1996.

- Gaze and Voice as Love Objects, (Aşkın Nesneleri Olarak Bakış ve Ses) ed. Renata Salecl and Slavoj Zizek. Durham, NC, Duke Univesity Press, 1996.

- The Plague of Fantasies, (Fantezilerin Sıkıntısı) London and New York, Verso. 1997.

- The Abyss of Freedom/Ages of the World. (Özgürlük Uçurumu / Dünyanın Evreleri) Slavoj Zizek/F. W. J. von Schelling. Schelling's Die Weltalter, trans. Judith Norman. Ann Arbor, Mich., Michigan Universiy Press, 1997.

- Cogito and the Unconscious (Cogito ve Şuursuz) (ed. Slavoj Zizek, Durham, NC, Duke University Press, 1998.

- The Ticklish Subject: A Treatise in Political Ontology. (Nazik Konu: Siyasi Gerçekliğin içinde Bilimsel bir Eser)London and New York, Verso, 1998.[8]

İletişim alanında Zizek, özellikle film analizleri ile tanınıyor. 1970'lerden bu yana film analizlerine egemen olan göstergebilimsel yöntemin tek katmanlı çözümleme yarattığından hareketle, filmin yüksek metin (hipertext) kurgusu nedeniyle çok katmanlı yapısına dikkat çekiyor. Filmin görüntüleri ve diyalogları birleştirerek neredeyse ikinci el bir yaşam olduğundan hareketle, psikanalizi bir film çözümleme yöntemi olarak kullanıyor.

Psikanalizin babası Sigmund Freud, bu yöntemi bir klinik metod olarak rüyalara uygulayan ilk düşünürdü. Bir post-freudyen olan Jacques Lacan ise psikanalizi dil üzerinden çözümlemelere kattı. Lacan, 1951'den itibaren yine Freud'un yol göstericiliğinde, dil kullanımı ve dil sürçmeleri üzerinde çalışarak, "Freud'a Dönüş" seminerleri başlattı Freud'un daha 1895'te sözünü ettiği "konuşmaya katılan belirtiler" den hareketle, belirtilerin ve eylemlerin, nasıl sözcüğün tam anlamıyla bedenin içinde tuzağa düşmüş kelimeler olabileceğinden yola

[8] Wright, a.g.e, s.321-322.

çıkan Freud'un ayak izlerinden giden Lacan, psikanalizi dile uygulayan ilk bilimadamı oldu. Lacan film çözümlemelerinde de psikanalizi kullandı. Hitchcock filmlerinde sıklıkla psikanalitik çözümlemelere giden Lacan, İspanyol yönetmen L. Bunuel'in El Bruto-1952 filmini meslektaşları ile izleyerek psikanalitik yöntemle karşılıklı fikir alışverişi içinde incelemeye alır. Lacan'ın geliştirdiği metodu Zizek klinik çalışmaların dışına alarak, popüler kültüre ve sinemaya uyguladı.

Zizek, Freud'un rüya çözümlemelerini, sinemanın da bir rüya endüstrisi, (Spielberg'in film şirketinin isminin Dreamworks "rüya çalışmaları" olduğuna dikkat) bu kez yönetmenin bakışıyla toplumun bilinçaltını deşen bir endüstri olduğundan hareketle, buradaki görüntüler kadar diyalogların da (Matrix filminde Morfeus'un, Neo'ya Chicago'nun son halini, neredeyse 11 Eylül 2001 tarihini, 1999'dan öngören bir kurguyla **'gerçeğin çölüne hoşgeldiniz'** diye takdim etmesi) analize tabii tutulması gerektiğini görerek, film analizlerini başlattı. Ancak Zizek, bu yöntemi, daha çok popüler kültür ve toplumsal çalışmalarının içinde birer anektot gibi dağıtmayı uygun gördü.

Anamorfoz (Yamuk Bakmak)

Zizek'in psikanalitik film çözümleme yöntemini anlamak için öncelikle Freud'dan, Lacan'dan aldığı kavramları düşünsel dönüşümlere nasıl uğrattığını görmekte yarar var. Bakış kavramı üzerinde ilk olarak bu dönüşümleri irdeleyelim.

Bakmak, akıp giden sürekli bir eylemlilik halidir. Bakışsa bu devamlılığın içindeki, aklın sessizliğinin gözün müziğine dönüştüğü andır. Bu an'ı yakalayan bir ressamın, bir fotoğrafçının ya da bir sinemaçının gözü olabilir. Bir anlık bakış (gaze) bazen çok katmanlı anlam yükünü beraberinde taşır. "Çünkü görüntülerin türdeşleşme yönündeki eğilimi aynı zamanda gizli bir körleşmenin başlangıcıdır. " [9]

Maurice Merleau Ponty, "görmek sahip olmaktır" diyor.[10] Bu çok şey ifade eden nazarı yakalayan, beraberinde Guy Debord'un deyişiyle, "bu altüst edilmiş dünyada, yanlışlığı bir doğruluk anı" olarak ele geçiriyor.[11]

1984 yılında National Geographic'in fotoğrafçısı Steve McCurry'nin Pakistan'daki bir Afgan mülteci kampında fotoğrafladığı Afganlı genç kızın büyüleyici güzelliğiyle tezat oluşturan korkak, korkak olduğu kadar da yırtıcı delici bakışı, Debord'un sözünü ettiği **"doğruluk anı'**na en güzel örneklerden biridir. Afgan kızının neredeyse tüm Afganlılar'ın acısını anlatan bakışı, derginin klasikleri arasına girdi. Fotoğrafçı Mc Curry'yi de dünya çapında bir sanatçı yaptı. Dünya, tarihi savaş ve yoksunluklarla örülmüş bir halkın acılarını Afgan kızının gözlerindeki yansımada gördü. Bu portre insanın yüreğine işleyen o imgelerden biri haline geldi ve derginin Haziran 1985 sayısına kapak oldu. Kızın gözleri görenin aklından bir daha çıkmıyordu. Bu gözlerde savaşın tükettiği bir ülkenin trajedisini okuyabilirdiniz.[12]

Afgan kızının tasarımlanmamış, ruhundakini yansıtan bakışını yakalayan Steve Mc Curry,

---

[9] Mehmet Ergüven, Görmece, Metis Yayınları, İstanbul, 1997, s.93

[10] Maurice Merleau-Ponty, Göz ve Tin, Metis Yayınları, İstanbul, 1996, s.39

[11] Guy Debord, Gösteri Toplumu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 156.

[12] National Geographic, "İşte O!: 17 Yıl Aradan Sonra...", Nisan 2002, s.66.

tarihi fotoğrafıyla ilgili olarak, **"Filmi gördüğümde görüntünün bu derece dingin bir duygu vermesi beni şaşırttı. O dönümde Sovyetler beş yıldır Afganistan'daydı. Yani tarihin özel bir anıydı bu. Ama o an aynı zamanda sonsuz bir andı. Fotoğrafın Afganistan'da olup bitenleri simgelediği düşünüldü. Ama pek çok insan fotoğrafın Afganistan ile ilgili olduğundan habersiz olsa da bu bakıştan etkileniyor** "diyor.[13]

Herhangi bir dolayımdan geçmemiş, taşarmışız, Lacan'ın dediği gibi, kişinin kendisinin bile göremediği, çoğu zaman da kontrolsuz olduğu için daha değerli ve gerçeğe ilişkin veriler taşıyan, ruhun yansıması olan bakış, Coelho'nun 'Simyacı'sında, çöl bedevilerinin komutanının, yardımcısının başını vurdurtmasına neden olur. Komutan, yardımcısının başını vurdurtmasına gerekçe olarak, savaş esnasında gözlerinden bir anlığına geçen korkuyu gördüğünü söyler ve **"bu bakışı asker gördüğü zaman zaten komutanlığın bitmiştir"** der. Bu da ruhun bakışlardaki yansımasının nasıl fıltrelenemediğinin, bir başka göstergesidir.

Yönetmenliğini Peter Weir'in üstlendiği 1998 yapımı **The Truman Show** filminde başroldeki Jim Carrey'nin (Truman Burbank) yaşamında, dolayısıyla da filmin örgüsünde **"dolayımsız bakış"** neredeyse anahtar rol üstlenir. Burada Truman'ın kendi onayı ve bilgisi dışında yaşamının ilk gününden bu yana bir TV dizisi içinde olduğunu anlamasına neden olan sevgilisinin bakışıdır. Çevresindeki herkesin, annesinin, eşinin bile kurgusal dünyaya uygun bakışlarına maruz kaldığını sevdiği kadının dolayımsız, kurgusuz bakışları ile anlayan Truman, beyhude bir çaba ile dergilerdeki fotoğrafların gözlerinde sevgilisinin bakışını arar. Bu arayış, kendi dünyasının yapaylığını bulmasına neden olur.

İtalyan düşünür, Umberto Eco, "güzelde nesnel bir nitelik vardır ama bu niteliğin göstergesi bizim bakışımızla verdiğimiz onaydır" diyor.[14] Eco'nun sözünün ettiği onaylanma sürecine bakışla gelen son noktayı, bir şampuan markası'nın "hep bakacaklar" sloganıyla hazırladığı TV reklamında da görüyoruz. Reklam filminde genç kızların saçlarının güzelliğine bir pekiştirme yapılarak, nazar boncukları serpiştirilmiş. Bu reklamda iki bakış türü istenen ve istenmeyen bakışlar karşımıza çıkıyor. İstenen bakış: Genç kızların saçlarının güzelliğiyle birer arzu nesnesine dönüşmelerinin sonucu elde edecekleri erkeklerin hayranlık dolu nazarlarıyken, istenmeyen bakış, nazar boncuğuyla simgeleştiriliyor. İstenmeyen bakışlar (genellikle saçları o kadar da güzel olmayan diğer genç kızların kıskançlık dolu nazarları) aynı zamanda bir kadının güzelliğinden emin olmasının tek garantisi olan hemcinsinin haset dolu bakışı, nazar boncuğu imgesiyle bertaraf ediliyor. Dolayısıyla bir şampuanla iki tür bakışı aynı anda üzerinize çekebiliyorsunuz. Bu reklamda, arzu dolu bakışın elde edilmesi için gösterilen çabaya da tanık oluyoruz.

Sartre **"Varlık ve Hiçlik"** adlı eserinin **"Bakış"** başlıklı bölümünde, Hegel'in efendi-köle diyalektiğinde iki küçük değişiklik yapar. Birincisi Sartre, mücadeleyi açıkça aynalaştırır. Sartre'a göre, birbiriyle rekabet halindeki bakışların mücadelesinde göz merkezi bir konum edinir. İkincisi, bakışın yalnızca tek öznesi olabilir, öteki nesnedir. Bakışlar arasındaki iktidar mücadelesi, bakışın öznesi konumunu elde etmek uğraşma girişilen bir mücadeledir. Sartre'ın efendi-köle mücadelesine ilişkin açıklamasının odak noktasında şu paradoks yer alır: Benlik bir yandan Ötekinin bakışına bağımlıyken, diğer yandan da bu bakış benlik

[13] National Geographic, a.g.m, s.73.

[14] Umberto Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, Can Yay. İst. 1998, s.l 18.

açısından temel bir tehdittir. Sartre, “Beni gören bir öznenin benim tarafımdan görülen nesneyle ikame edilmesi imkânı sürekli gündemdedir. Öteki tarafından görülüyor olma. O halde Öteki, ilke olarak, bana bakandır. Ben bakışa bağımlıyımdır. Ama bu bakış beni nesneleştirir, imkânlarımı sabitler, özgürlüğümü yadsır. Mücadele bu nedenle doğar; aşkınlık isteniyorsa, bakışa direnmek gerekir ve bakışa özgür bir özne olmam ölçüsünde direnebilirim. Bu (uyku, aşk ve ayna karşısında olma durumları hariç) kaçınılamayacak bir mücadeledir; bakışın potansiyel tehditinden kaçış yolu yoktur. O nedenle benlik, Ötekinin nesneleştirici bakışına karşı girişilmiş sürekli bir mücadeledir” diyerek, ben-öteki ilişkisini “bakış” üzerinden bir özne-nesne mücadelesi olarak açımlar.[15]

Bakış kavramı bir sorunsal olarak Foucault ve Lacan’da ayrı ayrı incelenir. Michel Foucault, bakışı panoptik kavramıyla ele alır. Panoptik, görülmeden gören, hükmedici iktidarın bakışıdır. Dindeki görülmeden gören tanrının bakışı ile aynı anlamdadır. Panoptik bakıştaki iktidar, baktığını nesneye dönüştürür. Bakışın sahibi öznedir. Çünkü iktidar, güç ondadır. Erkeğin bakışı da panoptiktir ve baktığını nesneye çevirir. Feminizm düşüncesinin odağında da buna karşı çıkış vardır.

Oysa Lacancı bakış kavramında durum tam tersidir. Bakış nesnedir. Bakılan bakışı üzerine alan, üstlenen öznedir, bakan ise nesnedir. Lacan için bakış konumunu sahiplenen kadındır.

Lacan’a yabancı olan bir şey varsa, o da erkeğin konumunun kadını nesneleştiren bakış olduğu anlayışıdır.[16] Lacan’a göre, göz sadece bir duyu organı değil, aynı zamanda bir haz organıdır. İzleme dürtüsüne tabi olmalarından, imgesel fanteziyle simgesel olanın talepleri, Öteki’nin arzusu arasındaki çatışmaya katılmalarından dolayı bütün nesneler için bir **“göz ve bakış diyalektiği”** (göz simgesel bir düzene kısılıp kalmıştır, bakışsa narsist bir fantezinin peşinden koşar) söz konusudur. Lacan’a göre, yanlış tanıma (yamuk bakmak) öznenin kurulması sürecinden ayrılamaz, çünkü özne asla kendisini bakan noktasına yerleştiremez. Görsel alan bir ayna olmaktan çıkıp bir ekrana dönüşür. Bu yüzden kastrasyonun belirmesi, nesne ile özne, **“neye baktığım ile ne olduğum”** arasındaki ayrımı bozduğundan, izleyicinin imgesel tanımlamalarına yoğunlaşmak kuramsal olarak yetersizdir. Bu nedenle, ekran ya da perde, öznenin bakışıyla karşılaşan ve buna karşı çıkan yabancı bir geçirimsiz unsur haline gelir.[17]

Bakış, Hegel’den başlayarak, Sartre’da, ve Foucault’da “iktidar- mücadele alanı” olarak incelenir. Aslında dinlerde de “tanrının görülmeyen bakışı” inancı nedeniyle “bakış” hep bir iktidar, denetim, gözetim, yönetim özelliğini üzerinde taşımıştır. İktidarın görülmeyen bakışında bir tahayyül vardır. Örneğin hükümdar, tanrının yeryüzündeki gölgesi olarak görev yaptığı için yönetilenlerden kimse, hükümdarın gözleri ile karşılaşamaz. Yönetilenlerin bakışı yerdeyken, hükümdarın bakışı onları birer nesneye dönüştürerek tarar. Yönetilenler de hükümdarın bakışını tahayyül ederek, kendilerini bir otokontrol içine alırlar.

---

[15] Aktaran: Ann Game; Toplumsalın Sökümü, Dost Yayınları, Ankara, 1998, s.l 12 Mimar Jeremy Bentham’ın hapishane için tasarladığı ve hiçbir zaman gerçek hayata geçirilememiş olan hapishane dizaynı. Binanın tam ortasında bir gözetleme kulesi yer alır ve kuleden tüm mahkûmların hücreleri görülebilir. Böylece amaçlanan, mahkûmların sürekli gözetlendikleri hissi ile hareket etmelerini sağlamaktır. Foucault panoptik kavramını “iktidarın bakışı” olarak ortaya atar.

[16] Peter Osbome, a.g.e, s.61

[17] Elisabeth Wright, Lacan ve Postmodernizm, Everest Yay. İst. 2002, s.55-56

Bu aktarımlar ışığında bakışı iki temel üzerinden ele alabiliriz: Tasarımlanmış (kurgulanmış) bakış ve tasarımlanmamış (kurgusuz) bakış. Tasarımlanmış bakış kavramı içindeki temel değişkenler; iktidar, mücadele, denetim, gözetim ve yönetim iken, tasarımlanmamış bakış'taki temel değişkenler; anlık olması, ruh yansıması ve içeriğinin gerçeği barındırmasıdır.

Zizek'in psikanalitik yöntemle film çözümleme örneklerine başlamadan önce, bakış üzerine temellendirdiği anamorfoz kavramını açıklamakta yarar var: "Görme duyusuyla dolaysız olarak algılanamayan, belirli bir biçime sahip değilmiş gibi görünen nesnelerin özel bir bakış açısından algılanabilir olması anlamına gelir. Anamorfık cisimler, ancak belirli (ve sıradan olmayan aykırı) bir bakış açısından, 'yamuk bakarak' algılanabilir, ancak bu sayede simgesel düzende bir yere oturtulabilir. Lacan'ın bakış/nazar anlayışına göre ancak belirli bir konumdan ve belirli bir açıdan bakıldığında (gözucuyla) görünebilir gibi olan anamorfık nesnenin en iyi örneği Holbein'ın 'Sefirler' tablosudur. Bu tabloda iki sefirin önünde, yerde duran ve anlamsız bir döşeme deseniymiş gibi görünen şey, tabloya yandan ve hafifçe başımızı eğerek (yamuk) baktığımızda bir kafatası olarak algılanır.[18]

Lacan'ın sık sık seminerlerinde bahsettiği Holbein'in bu tablosundaki ideolojik anamorfozu John Berger ise ünlü eseri **"Görme Biçimlerimde, tablodaki elçilerin bakışlarından hareketle, şöyle anlatıyor:**

"Tablodaki iki adam kendilerinden emin ve resmidirler: Aralarındaki ilişki açısından bakıldığında rahattırlar. Peki, ressama -ya da bize- bakışları nasıldır? Gözlerinden duruşlarından, kimse onları tanımasa da olurmuş gibi bir şey okunmaktadır: Sanki başkaları onların değerlerini anlayamazmış gibi bir bakış. Adamların ait olmadıkları bir şeye bakar gibi bir halleri vardır. Onları çevreleyen ama adamların dışında kalmak istedikleri birşeydir bu. En iyisini düşünürsek onları çevreleyen, onları alkışlayan bir kalabalık, en kötüsünü düşünürsek, rahatlarını kaçıran insanlar olabilir bunlar. Bu adamların dünyanın geri kalan kesimiyle ilişkileri nelerdir? Resimde adamların arkasındaki rafta görülen nesneler- imleri çözebilen birkaç kişiye- bu adamların dünyadaki yeri hakkında belli bir bilgi vermek amacıyla konmuştur oraya. Dört yüzyıl sonra biz bu bilgiyi kendi görüşümüze göre yorumlayabiliriz artık. Üst raftaki bilimsel araçlar denizcilikte kullanılıyordu. Deniz yollarının tutsak ticaretine, ticaret gemilerine açıldığı sıralardaydı bu. Öbür kıtaların zenginlikleri bu gemilerle Avrupa'ya aktarılıyordu. Bu zenginliklerle sanayi devriminin çıkış noktası olan kapital birikimi sağlandı. Alt raftaki kürenin yanında bir aritmetik kitabı, bir ilahi kitabı, bir de ud vardır. Bir ülkeyi sömürgeleştirebilmek için insanlarını Hıristiyan yapmak, onlara hesap öğretmek gerekiyordu: Böylece onlara dünyada en ileri uygarlığın Avrupa uygarlığı olduğu kanıtlanıyordu. Elbette Avrupa sanatı bunun dışında değildi. Burada bizi ilgilendiren onların dünyaya karşı takındıkları tutumdur. Bu da bir sınıfın genel tutumudur. İki elçi dünyanın kendilerine hizmet etmek için var olduğuna inanan bir sınıfın insanlarıdır. En aşırı biçimiyle bu inanç sömürgecilerle sömürgeleştirilenler arasındaki ilişkileri haklı göstermeye yaramıştır."[19]

Bu eski bir İngiliz ilkesidir: "Might is right" (güçlü olan haklıdır). Elçilerdeki güçlü olanın tepeden bakışıdır. Sağdaki elçinin neredeyse gölgesi gibi döşemeye düşen ve yamuk bir

---

[18] Slavoj Zizek (a), İdeolojinin Yüce Nesnesi, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s.303.

[19] John Berger, Görme Biçimleri, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s.96-97

bakış ile görülebilen kafatası ise elçinin sorumluluk bölgesindeki sömürgeleştirme işlerinin hızla devam ettiğinin de bir yansımasıdır.

Zizek, "yamuk bakmak" kavramı ile tasarımlanmış bakış'la gelen, iktidarın önbelirlenilmiş iletisini çözümlemeyi, **"ruh yansımasına",** kurgusuz bakışa çevirmenin yolunu açıyor. Bir anlamda sizi gerçeğe götüren "semptom"u yakalama şansı tanıyor. "Yamuk bakmak" kavramını "gerçeği görmek" anlamında kullanıyor.

"Bakış" konusunu iletişim süreci içinde incelediğimizde ise; klasik iletişim sürecinde kaynak kendini hedef kitleye göre ileti tasarımlayan durumda tuttuğu için, kendi hakkında da ipucu, semptom bırakmıyor. Kaynak örtülü olduğu için ileti çözümlemesi hedef kitleye göre yapılıyor. Kitle iletişim sürecinde de neredeyse geri besleme kullanılmadan bir işleyiş sürdürülmek istendiğinden iletişim; kaynak, ileti, hedef kitle olarak linear (çizgisel) olarak devreye giriyor.

Oysa kaynağın bakışını (Lacancı yaklaşımla kendisinin bile görmediği) hedef kitleye göre değil, kendini yansıttığı ileti tasarımından geçirdiğinde ise ileti çözümlemesi kaynağın "bilinçaltı" ile başlıyor. Bu iletişim sürecinde geri dönüşüm, kaynağın şeffaf bir şekilde ortaya çıkmasını sağlıyor ve circular (döngüsel) iletişim oluşuyor.

Zizek, psikanalitik film çözümlemelerinde ilk adım olarak "yamuk bakmak"la başlıyor. Ancak burada, her tür analizin temelinde duran, ileti çözümlemesinde, dairesel iletişimi kullanan kaynağın bilinçaltı kurgusuna yöneliyor. **Örneğin Charlie Chaplin filmlerinde canalıcı özelliğin, çocuklara karşı takınılan kötü, sadistçe, aşağılayıcı tutum olduğundan söz ediyor.** "Chaplin'in filmlerinde çocuklara o alışılmış tatlılıkla davranılmaz: Başarısız olduklarında onlarla dalga geçilir, alay edilir, gülünür, onlara sanki tavukmuşlar gibi yemek dağıtılır, vb. Gelgelelim, burada sorulması gereken soru, bize korunmaya muhtaç yumuşak yaratıklar gibi değil de alay etme ve dalga geçme nesneleri olarak görünmeleri için çocuklara hangi noktadan bakmamız gerektiğidir. Bunun cevabı tabii ki çocukların kendilerinin bakışıdır. Yalnızca çocuklar çocuklara bu şekilde davranır; nitekim çocuklara karşı alınan sadistçe mesafe çocukların kendilerinin bakışıyla simgesel özdeşleşme kurulduğunu ima eder."[20]

Zizek'e göre, Chaplin, çocukluğunun geçtiği sokakların etkisini üzerinde taşıyor. Bilinçaltında yaşayan sokak çocuğunu,[21] Charlie Chaplin film kamerasında, çocuğun bakışı ile izleyiciye yansıtıyor.

Öteki uçta, "sıradan iyi insanlara" duyulan Dickensvari hayranlık, onların yoksul ama mutlu, yakın, bozulmamış, iktidar ve para için verilen acımasız mücadeleden arınmış hayatlarıyla kurulan imgesel özdeşleşme vardır. Ama (ki Dickens'ın sahteliği buradadır) Dickensvari bakış, hoş görünebilmeleri için "sıradan iyi insanlara" yozlaşmış para ve iktidar dünyasının bakış açısından değilse nereden bakmaktadır? Brueghel'in köylülerin hayatından sahnelerle (kır şenlikleri, öğle molası vermiş orakçılar, vb.) dolu son dönem pastoral resimlerinde de aynı mesafeyi görürüz: Amold Hauser bu resimlerin gerçek bir pleb (Eski Roma'da ikinci sınıf vatandaş) tavrından, emekçi sınıfla gerçek bir kaynaşmadan fena halde uzak olduklarına işaret eder. Bu resimlerin bakışı tam tersine, aristokrasinin köy hayatının kırsal şiirselliğine yönelik dışsal bakışıdır, köylülerin kendilerinin kendi hayatlarına bakışı değil.

---

[20] Slavoj Zizek(a), a.g.e, s. 123.

[21] Pam Brown, Charlie Chaplin, İlkkaynak Yayınları, Ankara, 1996.

Aynı şey sosyalist "sıradan işçilerin" vakarını dilinden düşürmeyen Stalinizm için de geçerlidir tabii ki: Bu idealize edilmiş işçi sınıfı imgesi, egemen Parti bürokrasisinin bakışı için sahnelenir. Onların egemenliğini meşrulaştırmaya hizmet eder. Milos Forman'ın Çekoslovakya dönemi filmleri işte bu yüzden, küçük, sıradan insanlarla dalga geçtikleri, onların hiç de vakur olmayan hallerini, düşlerinin boşunalığını, vb. gösterdikleri için o denli yıkıcıydılar... Bu jest egemen bürokrasiyle alay etmekten çok daha tehlikeliydi. Forman bürokratın imgesel özdeşleşmesini ortadan kaldırmak istemiyordu; akıllıca bir tavırla kendi bakışı için oynanan gösterinin maskesini indirerek, kendi imgesel özdeşleşmesini yıkmayı tercih etmişti.[22]

İmge ve Bakış

"İmgesel ve simgesel özdeşleşme arasındaki ideal ego ile ego-ide- ali arasındaki ilişki, Jacques-Alain Miller'in (yayınlanmamış seminerinde) yaptığı ayrımı kullanacak olursak, "kurulmuş" özdeşleşme ile "kurucu" özdeşleşme arasındaki ilişkidir: Basit bir biçimde ifade edersek, imgesel özdeşleşme, içinde kendi kendimize hoş göründüğümüz imgeyle, "olmak istediğimiz şeyi" temsil eden imgeyle özdeşleşmedir; simgesel özdeşleşme ise, tam da gözlediğimiz yerle, kendi kendimize hoş, sevilmeye değer görünecek şekilde baktığımız yerle özdeşleşmedir.

Başat, yaygın özdeşleşme anlayışımız, modelleri, idealleri, image-maker'ları taklit etmeye dayalı özdeşleşmedir; (Çoğunlukla tepeden bakan bir "yetişkin" perspektifinden) gençlerin popüler kahramanlarla, pop şarkıcılarıyla, sinema yıldızlarıyla, sporcularla, vb, özdeşleştikleri söylenir. Bu yaygın anlayış iki kere yanıltıcıdır. Bir kere, biriyle özdeşleşmemizin temelinde yatan özellik çoğunlukla gizlidir. Bunun ille de şahane bir özellik olması gerekmez. Bu paradoksu ihmal etmek siyasi olarak ciddi yanlış hesaplar yapmaya yol açabilir; burada sadece, merkezinde tartışmalı Waldeim figürünün bulunduğu 1986 Avusturya başkanlık seçimini hatırlamamız yeterli olacaktır. Waldheim'ın seçmenlere büyük devlet adamı imajı yüzünden cazip geldiği varsayımından yola çıkan solcular, kampanyalarında, Waldheim'ın yalnızca şaibeli bir geçmişi olan (muhtemelen savaş suçlarına bulaşmıştı) biri olmakla kalmayıp, bu geçmişiyle hesaplaşmaya hazır olmayan, onunla ilgili önemli sorulardan kaçan biri -kısacası, en belirgin özelliği travmatik geçmişi "işlemeyi" reddetmek olan biri- olduğu üzerinde durdular. Ama merkezde yer alan seçmenlerin çoğunluğunun tam da bu özellikle özdeşleştiklerini gözden kaçırmışlardı. Savaş sonrasının Avusturyası, varoluşu travmatik Nazi geçmişini "işlemeyi" reddetme üzerine kurulu olan bir ülkedir. Bu da Waldeim'ın geçmişiyle hesaplaşmaktan kaçınmasının, seçmenlerin çoğunluğu için özdeşleşilecek bir özellik olduğunu gösterir.

Bundan çıkarılacak teorik ders, özdeşleşilecek özelliğin ötekinin belli bir başarısızlığı, zaafı, suçluluk hissi de olabileceğidir, öyle ki başarısızlığa işaret ederek özdeşleşmeyi istemeden pekiştiriyor olabiliriz. Özellikle sağcı ideoloji insanlara özdeşleşilecek özellik olarak zaaf ya da suçluluk hissi sunmakta çok beceriklidir: Hitler'de bile bunun izlerini görürüz. Hitler halk önüne çıktığında, insanlar kendilerini özellikle onun histerik, iktidarsız öfke patlamalarıyla özdeşleştiriyorlardı. Yani bu histerik poz kesmede kendilerini buluyorlardı.

Ama daha da ciddi ikinci hata, imgesel özdeşleşmenin her zaman Öteki'deki belli bir bakış (gaze) adına yapılan bir özdeşleşme olduğunu gözden kaçırmaktır. Nitekim, bir model

[22] Zizek (a), a.g.e, s.37.

imgenin her taklidinde, her "poz kesme"de sorulacak soru şudur: Özne bu rolü kimin için yapıyor? Özne kendini belli bir imgeyle özdeşleştirirken hangi bakış dikkate alınıyor? Kendimi görme tarzım ile kendi kendime hoş görünebilmek için kendime baktığım nokta arasındaki bu mesafe, histeriyi anlamak için elzemdir."[23]

Kendimizi görme tarzımıza bir örnek olarak **Frank Kapra**'nın "It's a Wonderful Life" filmindeki karakteri gösterebiliriz: Kahraman, bir Amerikan kasabasında yaşayan ve kasaba halkının acımasız, vahşi kapitalist karşısında ayakta kalması için mücadele eden bir kişidir. Sürekli isteklerini erteleyerek kasabanın ihtiyaçları ile kendi ihtiyaçlarını uyumlu hale getirmeye çabalar. Tüm kasaba onun kendisine bakmakta (gaze) olduğu büyük Öteki'dir. Ne zaman ki bu bakışı yitirir, mevcut gerçekliği ayakta tutan bağlantıyı kaybeder. İşte o zaman intihar etmeye karar verir. Bu "bir" şeyi seçmek yerine hiçbir şeyi seçmektir, gerçeklikten kaçmak ve "gerçek"in acımasızlığına boyun eğmektir. Böylesi bir boyun eğmenin üstesinden gelmek için kendisine bir fantezi inşa eder; eğer o olmasaydı kasaba ne hale gelirdi: Bu fantezi sayesindedir ki, Öteki için ne anlama geldiği sorusuna cevap bulur, simgesel evrene bir dayanak oluşturur.[24] Bir başka deyişle kendisini görmek istediği simgesel aynayı, fantezi dünyasının yardımıyla yaratır ve izleyiciyi de aynadaki imgesine yöneltilen bakışa ortak eder.

Semptom

Zizek'te "yamuk bakmak" aynı zamanda Lacan'ın bastırılmış olanın geri dönüşü olarak kullandığı Semptom kavramını da açıklar. Semptom kavramını ilk ortaya atan Marx'tır. Marx, Lacan'a göre, burjuva "haklar ve görevler'in evrenselciliğini yalanlayan bir asimetri, belli bir patolojik dengesizlik olduğunu saptaması sayesinde 'semptomu icat etmiş'ti.[25]

Bu dengesizlik, bu evrensel ilkelerin 'eksik biçimde gerçekleştirildiği'ni –yani bu yetersizliğin ilerideki gelişmelerle ortadan kaldırılacağını ilan etmek şöyle dursun, bu ilkelerin kurucu uğrağı işlevini görür: Semptom, kendi evrensel temelini yıkan tikel bir unsur, ait olduğu takımı yıkan bir türdür. Tam olarak Semptom'u bulma işlemi, verili bir ideolojik alanda hem heterojen olan hem de aynı zamanda bu alanın kapanımını tamamlaması, son biçimine ulaşması için zorunlu olan bir bozulma noktası saptamaktan ibarettir.[26]

Bu işlem belli bir istisna mantığını gerektirir: Her türlü evrensel ideolojik kavram –örneğin özgürlük, eşitlik– zorunlu olarak bütünlüğünü bozan, yanlışlığını açığa çıkaran özgül bir durum içerdiği sürece "yanlış"tır. Örneğin özgürlük, bir dizi türden oluşan (ifade ve basın özgürlüğü, vicdan özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, siyasi özgürlük vb.) evrensel bir anlayıştır. Ama aynı zamanda yapısal bir zorunluluk sayesinde, bu evrensel anlayışı yıkan özgül bir özgürlüktür de (işçinin piyasada kendi emeğini özgürce satabilme özgürlüğü). Yani bu özgürlük fiili özgürlüğün tam zıttıdır: İşçi emeğini "özgürce" satarak, özgürlüğünü kaybeder. Bu özgür satış ediminin gerçek içeriği, işçinin sermayeye köle olmasıdır. Buradaki can alıcı nokta şüphesiz, burjuva özgürlükleri çemberini kapatan, tam da bu paradoksal özgürlüktür,

---

[23]Zizek(a), a.g.e, s. 121-122.

[24] Burak Bakir, "Filmin Psikanalitik Çözümlemesinde Temel Kavramlar", Sinemasal Dergisi, Güz 2002, Sayı:7, İzmir, s.60.

[25] Zizek (a), a.g.e, s.36.

[26] Zizek (a), a.g.e, s.37.

kendi zıttının biçimidir. Bu paradoks aynı zamanda özgürlük ideolojisinin içindeki semptomdur.[27]

Semptom'un Diyalektiği

Semptom'u "bastırılmış olanın geri dönüşü" diye tanımlayan Lacan ilk seminerinde Weiener'in zamanın yönünün tersine çevrilmesi metaforunu semptomu açıklamada kullanır:

"Wiener, ikisinin de zaman boyutları birbirlerine zıt yönde hareket eden iki varlık soyutlar. Tabii ki bu hiçbir anlama gelmez ve hiçbir anlama gelmeyen şeyler birdenbire, ama gayet farklı bir alanda işte böyle bir anlam ifade ediverirler. Eğer bunlardan biri diğerine bir mesaj, söz gelimi bir kare gönderirse zıt yönde hareket eden varlık, kareyi görmeden önce karenin ortadan kalkışını görecektir. İşte biz de böyle görürüz. Semptom başlangıçta bize, analiz epey uzun bir yol kat edene kadar, biz anlamını fark edene kadar anlaşılmamayı sürdürecek bir iz olarak görünür.'[28]

"Bastırılmış olanın dönüşü" olarak semptom tam da, nedeninden (gizli çekirdeğinden, anlamından) önce gelen bir sonuçtur ve semptomu işlerken tam da geçmişi yaratmaktayız. Geçmişin, uzun zaman önce unutulmuş travmatik olayların simgesel gerçekliğini üretmekteyiz.[29]

Gerçeği ortaya çıkaran "Bit yeniği," olan semptomu yakalamak için Lacan "gözden kaçırılanları" incelemek gerektiğini söyler. Eylemimizin bakmakta olduğumuz durumun çoktan bir parçası olduğunu, yanlışımızın Doğru'nun kendisinin bir parçası olduğunu gözden kaçırırız. Doğru'nun/Hakikat'in "yanlış tanımadan" çıktığı bu paradoksal yapı bize şu sorunun cevabını verir: Aktarım neden zorunludur, analiz neden ondan geçmek zorundadır? Aktarım, sayesinde nihai Doğru'nun (bir semptomun anlamının) üretildiği temel yanılsama ortaya çıkar.

Zizek, doğruyu ele geçirmemizi sağlayan semptom'un "yanlış tanıma"nın içinde saklı olduğunu göstermek için Jane Austen'in "Gurur ve Önyargı" adlı eserini örnek olarak verir:

"Elizabeth ve Darcy, farklı toplumsal sınıflara ait olmalarına rağmen (Darcy son derece zengin bir aristokrat aileden, Elizabeth ise yoksullaşmış orta sınıftandır) güçlü bir karşılıklı çekim hissederler: Darcy, gururu yüzünden, duyduğu aşkı değersiz bir şey olarak görür: Elizabeth'e evlenme teklif ettiğinde onun ait olduğu dünyaya duyduğu horgörüyü açıkça itiraf eder ve Elizabeth'in onun teklifini eşsiz bir onur olarak kabul etmesini bekler. Ama Elizabeth, önyargısı yüzünden, Darcy'yi gösterişçi, ukala ve kendini beğenmiş biri olarak görür: Darcy'nin ona tepeden bakan bir eda ile evlenme teklif etmesinden incinir ve onu reddeder. Bu çifte başarısızlık, bu karşılıklı yanlış -tanıma, her öznenin kendi mesajını ötekinden tersine çevrilmiş biçimde aldığı çifte bir iletişim hareketi yapısına sahiptir: Elizabeth kendini Darcy'ye görgülü, zeki bir genç kadın olarak sunmak ister ve ondan **"sen sahte incelikler yapan, zavallı, boş kafalı bir yaratıktan başka bir şey değilsin"** mesajını alır: Darcy kendini Elizabeth'e gururlu bir centilmen olarak sunmak ister ve ondan "senin gururun aşağılık bir kendini beğenmişlikten başka bir şey değil" mesajını alır. Aralarındaki ilişkinin kopmasından sonra, ikisi de bir dizi rastlantı sayesinde, ötekinin gerçek mizacını–Elizabeth, Darcy'nin

---

[27] Zizek (a), a.g.e, s.37.

[28] Aktaran; Zizek (a), a.g.e, s.70.

[29] Zizek (a), a.g.e, s.71.

duyarlı ve hassas mizacını, o da onun gerçek onur ve zekâsını- keşfederler ve roman, -bitmesi gerektiği gibi- mutlu sonla biter."[30]

Bu örnekteki karakterlerin her biri, ötekinin kusurunu algılarken- farkında olmadan- kendi öznel konumunun sahteliğini de algılar; ötekinin kusuru kendi bakış açımızın çarpıtmasının nesneleştirilmesin- den ibarettir.

Semptom, kusursuz bir simgesel oluşum, kendisi de bir gösteren olduğu için yorumlama yoluyla feshedilebilen şifreli, kodlanmış bir mesajdır. Semptom kavramını, Lacan'ın teorik gelişiminin ana aşamalarını ayırt etmemizi sağlayan bir tür ipucu ya da işaret olarak kullanabiliriz. Başlangıçta, 1950'lerin başlarında, semptom simgesel, anlamlandırıcı bir oluşum olarak, bir tür şifre, sonradan ona gerçek anlamını kazandırdığı varsayılan büyük Öteki'ye yöneltilen kodlanmış bir mesaj olarak kavranıyordu. Semptom dünyanın başarısız kaldığı yerde simgesel iletişim devresinin koptuğu yerde ortaya çıkar. "İletişimin başka araçlarla sürdürülmesi"dir bir tür; başarısız, bastırılmış söz kendini kodlanmış, şifrelenmiş bir biçimde ifade eder. Semptom, deyim yerindeyse, yorumuna doğru giderken "kendi kendini sollayan"- yani analiz edebilen- bir anlamlandırın oluşumdur: Fantezi, analiz edile-meyen, yoruma direnen atıl bir inşadır. Semptom, ona geri dönüşlü olarak anlamını yükleyecek, engellenmemiş, tutarlı bir büyük Öteki'yi içerir ve onu muhatap alır; fantezi engellenmiş, bütünleşmemiş, tutarsız bir Öteki'yi içerir-yani Öteki'deki bir boşluğu doldurur. Semptom (örneğin bir dil sürçmesi) ortaya çıktığında rahatsızlık ve hoşnutsuzluğa neden olur ama yorumunu hazla kucaklarız; sürçmelerimizin anlamını başkalarına memnuniyetle açıklarız; bunların "öznelerarası tanın ması" genellikle bir entelektüel tatmin kaynağıdır. Son tahlilde semptom, iletişime ve yoruma direnen atıl bir leke, söylemin, toplumsal sağlığının dolaşıma dahil edilemeyen ama aynı zamanda da onun pozitif koşulu olan bir leke.[31]

Sinthome

Lacan, üç düzeni; gerçek, simgesel ve imgesel düzenleri bir araya getirme işlevi görebilecek unsura yeni bir isim verdi. Fransızca'da bir kelime oyunu yaparak, bu unsuru "Saint" (Aziz) ve "Saint Thomas"a gönderme yapan "Sinthome" olarak adlandırdı.[32] Lacan'ın kuramında bu kavram bir yönüyle Baba'nın Adı'nın yerini alır; Babanın Adı özellikle simgesel düzen açısından büyük öneme sahiptir, oysaki Sinthome kavramı üç düzeni belirlemektedir ve "düğüm yapıları" tarafından belirlenir.[33]

Düğümler: Bu formülasyon kişiye, (sözcüğün tam anlamıyla) bir psikozdaki sabuklama ve kuruntu yapılanmalarını anlama olanağı verdiği için klinik açıdan çok önemlidir. Bu yapılanmalar gerçek simgesel ve imgeseli bir araya getirmeye yarayabilirler. Dolayısıyla bazı psikoz hastalarında makineler, bilgisayarlar ve bilimsel ürünlerle ilgili temaların bu denli yaygın oluşu, yeni bir yoldan açıklanabilir. Nesneler beden imgesini (imgelemsel), dilsel ya da bilgisayar döngü- selliğini (simgesel) ve aşın uyarma ya da acıyı (gerçek) bir araya getirmek

---

[30] Zizek (a), a.g.e, s.78.

[31] Zizek (a),a.g.e, s.88-91.

[32] Darian Leader, Judy Groves, Yeni Başlayanlar İçin Lacan, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1997, s. 167

[33] Burak Bakir, a.g.m, s.62.

için kullanılabilir. Bu anlamda psikozun hastada yarattığı sistem başarılıysa üç düzeni bir araya getiren bir düğüm ya da daha çok bir özel isim işlevi görür.[34]

Sinthome olarak semptomla özdeşleşme konumu, özellikle Lacancı psikanalizin en temel noktasıdır ve aslında bu öznenin de mutlak dayanağıdır. Çünkü üç düzeni bir araya getiren ve tüm belirtileri olmasına karşın, özneyi bir psikoz durumuna düşmekten alıkoyan sinthome'dur.[35]

Zizek ise sinthome'u şöyle tanımlar: Bir ağa/şebekeye bağlanmış olmayan ama hemen keyif tarafından doldurulan, nüfuz edilen belli bir gösterge olduğu için statüsü tanım gereği "psikosomatik"tir, hiçbir şeyi ya da kimseyi temsil etmeden iğrenç bir keyfe tanıklık eden dilsiz bir şahadetten başka bir şeyi olmayan korkunç bir bedensel işaretten ibarettir.

Franz Kafka'nın "Köy Hekimi" hikâyesi, en saf biçimiyle bir sinthome hikâyesidir. Çocuğun bedeni üzerinde büyüdükçe büyüyen açık yara, bu bulantı verici, haşaratvari açıklık, canlılığın kendisinin, anlamsız keyfin en radikal boyutu içinde yaşam-tözünün cisimleşmesidir.[36]

Gerçek

Lacan, simgesel ve imgesele ek olarak, araştırmalarının çeşitli evrelerinde gerçeği yeniden formüle ettiği bir kategori olarak öne sürer. 1953'te Lacan, "gerçek, sadece simgeleştirilemeyen, simgeselin dışında bırakılandır" der. Lacan'ın söylediği gibi, gerçek "simgeselleştirilmeye mutlak anlamda direnendir. Gerçek, simgesel ve imgelemseli, insan gerçekliğinin üç kaydı" olarak adlandırırın Dolayısıyla günlük dilde "gerçeklik" olarak söz ettiğimiz şey, simgesel ve imgelemselin bir bileşimidir. Gerçek, tam olarak bizim gerçekliğimizin dışında bırakılanı, anlamsız olanın sınırını ve yerleştirmekte ya da keşfetmekte başarısız olduğumuz noktayı temsil eder.[37]

Gerçek, Lacan'ın ardışık üç düzeninde (Gerçek, İmgesel, Simgesel) ilk yeri işgal etmesine rağmen, Lacan'ın düşünsel gelişiminde en son ortaya çıkan, önemi giderek artan bir kavramdır. Tanımı ancak olumsuz yoldan yapılabilir ki, bu olumsuzluk tanımının kendisinde de içkindir. Lacan'a göre, Gerçek, Simgesel tarafından içerilemeyen sert bir çekirdektir. Gerçek'i Simgesel'e olan bu dışsallığı ile tanımlamak, onu her şeyden önce, dil öncesi, yani insan öncesi bir konuma yerleştirmektir. Dolayısıyla ontogenetik açıdan, henüz konuşamayan ve imgeler oluşturamayan bebeğin tüm deneyimi Gerçek'in alanına girdiği gibi, fılogenetik açıdan da, insan öncesi olan herşey, dolayısıyla "Doğa" dediğimiz şey de "Gerçek"tir. Doğal nesne ve olguları her ne kadar "kontrol altına alarak" Simgesel'in alanına çeksek de, "Gerçek her zaman aynı yere döner". Dolayısıyla tanımlanamayan bir salgın hastalık (örneğin Orta Çağ'da veba, 20. yüzyılın sonunda AİDS) deprem, fırtına, yıldırım, daima Gerçek'in gen dönüp kendi simgeselleştirilemeyen çekirdeğini ortaya koymasıdır. Lacan'ın deyişiyle, 'İmkânsız olan Gerçek'. Bu anlamda ölüm deneyimi, aktarılamaz, yani simgeselleştirilemez olmasıyla daima Gerçek'tir. Simgesel sistem, bir eksik'in ihtiyaca dönüşerek kendini bir talep

---

[34] Leader, Grove, a.g.m, s. 166

[35] Bakır, a.g.m, s.62.

[36] Zizek(a), a.g.m, s.91.

[37] Leader, Groves, a.g.e, s.61.

biçiminde ifade etme zorunluluğu sonucu ortaya çıkar. Simgesel'in nedeni ve amacı olan bu eksik, aslında Gerçek'in ta kendisidir. Felsefede ve insan bilimlerinde kullandığımız temel kavramlardan biri olan 'Gerçeklik'in Lacan'ın Gerçek'iyle örtüşmediğini belirtmek gerekir. Gerçeklik, Gerçek'in simgeselleştirilebilen kadarıdır: Felsefe ve insan bilimlerinin anlamlandırılmayı (dilin alanına çekmeyi) başaramadığı bir artık, bir fazla her zaman varolacaktır ki, Lacan'ın Gerçek'i tam da bu fazladır.[38]

Zizek ise gerçeği, **"aynı anda hem simgeselleştirmeye direnen sert, nüfuz edilmez çekirdek hem de kendi içinde hiçbir ontolojik tutarlılığa sahip olmayan saf hayali bir kendiliktir."** diye tanımlar. Gerçek, Zizek'in tanımlamalarında, düşünürün zengin kavramsallaştırmalarıyla da şöyle irdelenir:

"Gerçek, her simgeselleştirme girişiminin karşısına dikilen kaya, olası bütün dünyalarda aynı kalan sert çekirdektir; ama aynı zamanda adamakıllı istikrarsız bir statüsü de vardır; ancak başarısız, ıskalanmış olarak, bir gölgede kalarak varlığını sürdüren ve onu pozitif doğası içinde kavramaya çalıştığımız anda dağılan birşeydir de. Daha önce de gördüğümüz gibi, bu tam da travmatik olay kavramını tanımlayan şeydir: Simgeselleştirmenin başarısız olduğu, ama hiçbir zaman pozitifliği içinde verili olmayan bir nokta. Bu nokta ancak geriye doğru, yapısal sonuçlarından kalkarak inşa edilebilir. Bütün etkililiği, öznenin simgesel evreninde yarattığı çarpıtmalardadır. Travmatik olay nihai olarak, bir simgesel yapıdaki belli bir boşluğu dolduran bir fantezi inşasıdır ve bu haliyle bu yapının geri dönüşlü bir sonucundan ibarettir."[39]

Lacancı Gerçek kavramını tanımlayan bir dizi başka karşıtlık daha vardır: Simgeselleştirme sürecinin kalkış noktası, temeli olarak Gerçek, yani bir anlamda simgesel düzenden önce gelen ve sonuçta onun ağına yakalandığı zaman onun tarafından yapılanan Gerçek çıkıyor karşımıza ilk olarak. Ama Gerçek aynı zamanda bu simgeselleştirme sürecinin ürünü, artığı, kalıntısıdır, simgeselleştirmeden kaçan aşırılıktır ve bu haliyle simgeselleştirme tarafından üretilir. Gerçeğin çekirdeği keyiftir. Jouissance "keyif' simgeselleştirmenin üzerinde işlediği temel, simgeselleştirme tarafından boşaltılan, cisimsizleştirilen, yapılanan temeldir, ama bu süreç aynı zamanda bir artık, bir kalıntı üretir ki bu da artı-keyiftir.

-Gerçek, atıl mevcudiyetin, pozitifliğin doluluğudur. Gerçek'te hiçbirşey eksik değildir- yani eksiği yalnızca simgeselleştirme getirir. Eksik, Gerçek'te bir boşluk, bir yokluk açan bir gösterendir. Ama aynı zamanda Gerçek kendi başına simgesel düzenin ortasında bir delik, bir boşluk, bir açıktır; Simgesel düzenin etrafında yapılandığı eksiktir. Bir kalkış noktası olarak, bir temel olarak Gerçek eksiksiz bir pozitif doluluktur; oysa simgeselleştirmenin bir ürünü bir artığı olarak simgesel yapı tarafından yaratılan, kuşatılan boşluktur da. Aynı karşıtlar çiftine negatiflik perspektifinden de yaklaşabiliriz: Gerçek, olumsuzlanamayan bir şey, olumsuzlanmaya duyarsız, negatiflik diyalektiği içinde yakalanamayan pozitif, atıl bir başlangıç noktasıdır. Ama hemen şunu da eklememiz gerekir ki bunun nedeni Gerçek'in kendisinin, pozitifliği içinde, belli bir boşluğun eksiğin, radikal negatifliğin cisimleşmesinden başka bir şey olmayışıdır. Gerçek olumsuzlanamaz çünkü zaten kendi içinde, pozitifliği içinde, saf bir negatifliğin, boşluğun cisimleşmesinden başka bir şey değildir. Bu yüzden de

---

[38] Zizek (a), a.g.m, s.247.

[39] Zizek(a), a.g.m, s. 183.

gerçek nesne kelimenin Lacancı anlamıyla yüce bir nesnedir. Öteki'deki, simgesel düzendeki eksiğin cisimleşmesinden ibaret olan bir nesnedir. Yüce nesne, fazla yaklaşılamayan bir nesnedir: Eğer ona fazla yaklaşırsak, yüce özelliklerini kaybeder ve sıradan, bayağı bir nesne haline gelir. Ancak bir ara mekânda, bir ara durumda, belli bir perspektiften bakıldığında, yan görülür yarı görülmez bir halde ayakta kalabilir. Onu gün ışığında görmek istersek, gündelik bir nesneye dönüşür, kendi kendini dağıtır. Fellini'nin Roma filminden ünlü bir sahneyi ele alalım: Metro inşaatı için tünel kazan işçiler eski Roma binalarından bazı kalıntılar bulurlar, arkeologlar çağırırlar, arkeologlar hep birlikte binalara girdiklerinde muhteşem bir manzara beklemektedir onları: Hareketsiz, melankolik figürlerin resmedildiği fresklerle dolu duvarlar- ama resimler çok narindir, açık havaya dayanamaz ve hemen dağılmaya başlar, seyircilerini boş duvarlarla baş başa bırakırlar.

-Jacques - Alain Miller'in (yayınlanmamış seminerinde) belirttiği gibi, Gerçek'in statüsü aynı zamanda hem bedensel olumsallığın hem de mantıksal tutarlılığın statüsüdür. Bir ilk yaklaşımla şunu söyleyebiliriz ki, Gerçek, simgesel mekânizmanın otomatik dolaşımını bozan bir olumsal karşılaşmanın yarattığı şoktur. Bu mekânizmanın düzgün işlemesini önleyen bir kum tanesidir; öznenin simgesel evreninin dengesini mahveden travmatik bir karşılaşmadır. Ama travmada da gördüğümüz gibi, tam da bütünsel olumsallığın istilası olarak travmatik olay hiçbir noktada pozitifliği içinde verilmez; simgeselleştirme- den kaçan bir nokta olarak mantıksal inşası ancak daha sonra yapılır.

Lacancı Gerçek'i tanımlayan şey, karşıt, hatta çelişkili belirlenimlerin böyle dolaysızca örtüşmeleridir. Böylece karşıtlık çiftlerinin imgesel, simgesel ve gerçek statüleri arasında bir ayrıma gidebiliriz. İmgesel ilişkide, karşıtlığın iki kutbu birbirini tamamlar, bir arada uyumlu bir bütünlük oluşturur, her biri ötekine onda eksik olanı verir. Her biri ötekindeki eksiği doldurur. Simgesel ilişki içindeki karşıtların, kutupların herbiri ötekine kendi eksiğini iade eder: ortak eksikleri temelinde birleşirler. Bu aynı zamanda simgesel iletişimin de tanımı olabilir: Özneler arasında dolaşan şey, öncelikle bir boşluktur. Özneler birbirlerine ortak bir eksiği iletirler. Bu perspektifte kadın erkeğin tamamlayıcısı değildir, erkeğin eksiğini cisimleştirir. (Bu yüzden Lacan güzel bir kadının, erkeğin kastrasyonunun -eksikliğinin- mükemmel bir cisimleşmesi olduğunu söyler.)

Lacan, Encore seminerinde **"Gerçek ancak biçimselleştirmenin çıkmaza girmesi sayesinde kaydedilebilir"** dediğinde, karşıtların bu paradoksal örtüşmesine ilişkin bir ipucu verir. Gerçek şüphesiz kaydedilemeyen, **"kendini kaydetmemeyi hiç bırakmayan"** şeydir. Her türlü biçimselleştirmenin takılıp sendelediği kayadır. Ama Gerçek'in boş yerini bir biçimde kuşatmayı, tespit etmeyi tam da bu başarısızlık sayesinde başarabiliriz. Başka bir deyişle, Gerçek kaydedilemez, ama bu imkânsızlığın kendisini kaydedebiliriz, yerini tespit edebiliriz: Bir dizi başarısızlığa neden olan travmatik bir yerdir bu. Lacan'ın bütün söylemek istediği, Gerçek'in, kaydedilmesine dair bu "imkânsızlık"tan başka bir şey olmadığıdır.

Lacancı perspektifte, Gerçek olarak nesne, son analizde belli bir sınırdan ibarettir, demek ki: Onu sollayabiliriz, ardımızda bırakabiliriz, ama ona ulaşamayız. Klasik Akhilleus ve kaplumbağa paradoksunun Lacancı okuması şöyledir: Akhilleus kaplumbağayı tabii ki sollayabilir ama ona ulaşamaz, ona yetişemez. Brecht'in Üç Kuruşluk Operası'nda tanımladığı mutluluk paradoksuna benzer bir durum söz konusudur. Mutluğun peşinden öyle çok fazla koşmamak gerekir, çünkü onu sollayabilirsiniz, o zaman da mutluluk arkada kalacaktır. Lacancı Gerçek budur işte: Her zaman ıskalanan belli bir sınır-her zaman ya çok erken ya da

çok geç geliriz.[40]

Lacancı Gerçek üzerinden medyanın içeriklerine baktığımızda da kurgusal yapının oluşmasıyla birlikte ilk vazgeçilenin Gerçek olduğunu daha kolay algılayabiliriz. Çünkü medyanın içeriklerindeki temel iddiası Gerçek'tir. Oysa Gerçeğin peşinden çok fazla koştuğu için onu sollamaktadır. Bu nedenle medyada Gerçeğin yerini Baudrillardcı deyişle hipergerçeklik almaktadır.

İdeoloji, Sinizm, Kinizm

“İdeoloji”, toplumsal gerçekliğe bağımlılığını yanlış-tamyan düşünümcü bir tavırdan, eylem odaklı bir inançlar kümesine, bireylerin toplumsal bir yapıyla aralarındaki ilişkiyi yaşamalarını sağlayan vazgeçilmez mecradan hakim bir siyasi iktidarı meşrulaştıran yanlış fikirlere kadar herşeyi adlandırabilir. Tam da ondan uzak durmaya çalıştığımızda ortaya çıkı veriyor gibidir. İdeoloji içsel bir zorunluluğun sonucunun dışsallaştırılmasında yatar. Benzer bir tersine çevirmenin en son örneği, Batı medyasının Bosna savaşı hakkındaki haberlerinde görülmüştür. İlk göze çarpan, standart ideolojik kişileştirmenin yaşandığı 1991 ’deki Körfez Savaşı haberleri ile bunlar arasındaki karşıtlıktır:

“Medya, Irak’taki toplumsal, siyasi ya da dini eğitim ve antagonizmalar hakkında bilgi vermek yerine, çatışmayı son kertede Kişileşmiş Kötülük ile kendi kendini medeni uluslararası topluluktan dışlamış kanun kaçağı Saddam Hüseyin’le verilen bir kavgaya indirgemişti. Gerçek amaç, Irak’ın askeri kuvvetlerinin imhasından bile önce psikolojik bir şey olarak **“itibarını kaybedecek”** olan Saddam’ın küçük düşürülmesi olarak sunuluyordu. Ancak Bosna savaşında, Sırp devlet başkanı Miloseviç de ara sıra şeytanlaştırılmış olmasına rağmen, hakim tavır yarı-antropolojik bir gözlemci tavrıydı. Medya, bize çarpıtmanın etnik ve dini arka planı hakkında ders vermek için birbiriyle yarışıyordu; yüzlerce yıllık travmalar yeniden sahneye konmaktaydı, öyle ki çatışmanın kökenlerini anlamak için sadece Yugoslavya’nın tarihini değil, Orta Çağdan beri bütün Balkanlar’ın tarihini anlamak gerekiyordu. Dolayısıyla Bosna çatışmasında, taraf tutmak açıkça imkânsızdı, tek yapılabilecek şey, bizim medeni değerler sistemimize yabancı bu vahşi gösterinin arka planını sabırla kavramaya çalışmaktı... Ama bu ters yöndeki işlem, Saddam Hüseyin’in şeytanlaştırılmasından bile daha kurnazca bir ideolojik mistifıkasyon içerir.”[41]

İdeoloji, bizi kendisinin “doğruluğuna” ikna etmesi amaçlanan, ama aslında ikrar edilmemiş, tikel bir gücün çıkarlarına hizmet eden bir öğreti, bir fikirler, inançlar, kavramlar topluluğudur. Habernas’a göre ideoloji sistematik olarak çarpıtılan bir iletişimdir. İkrar edilmeyen toplumsal çıkarların etkisiyle “resmi” kamusal anlamını gerçek niyetinden ayıran bir mesafenin bulunduğu bir metin; yani metnin açık sözcelenmiş içeriği ile pragmatik önvarsayımları arasında üzerinde düşünülmemiş bir gerilimle karşı karşıya olduğumuz bir metin.[42]

İdeolojinin en temel tanımı herhalde Marx’ın Kapital’deki şu cümlesidir: **“Bilmiyorlar, ama**

---

[40] Zizek (a), a.g.e, s. 184-188.

[41] Renata Salecl, The Spoils of Freedom, Londra, Routledge, 1995, s. 13. Aktaran: Zizek (b) Kırılgan Temas, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yay., İstanbul, 2002, s.48-49

[42] Zizek(b), s.56-57

yapıyorlar". İdeoloji kavramının kendisi bir tür temel, kurucu naifliği içerir. Kendi önvarsayımlarını, kendi fiili koşullarını yanlış-tanımayı, toplumsal gerçeklik denilenle bizim ona ilişkin çarpıtılmış tasarımımız, yanlış bilincimiz arasındaki bir mesafeyi, bir ayrılığı içerir. Bu tür bir "naif bilinç"in eleştirel-ideolojik bir işleme tabi tutulabilmesinin nedeni budur. Bu işlemin amacı, naif ideolojik bilinci kendi etkin koşullarını, çarpıtmakta olduğu toplumsal gerçekliği tanıyabileceği ve tam da bu sayede kendi kendini feshedeceği bir noktaya götürmektir. İdeoloji eleştirisini daha incelikli versiyonlarında-örneğin Frankfurt Okulu'nun geliştirmiş olduğu eleştiride- mesele sadece şeyleri (yani toplumsal gerçekliği) gerçekte oldukları gibi görme, ideolojinin çarpıtıcı gözlüğünü çıkarıp atma meselesi değildir: Aslolan gerçekliğin kendisini bu ideolojik mistifıkasyon denen şey olmadan yeniden üretemeyeceğini görmektir. Maske sadece şeylerin gerçek durumunu saklamamaktadır: ideolojik çarpıtma tam da bu durumun özüne yazılmıştır.[43]

İdeolojinin bu klasik açıklamasının halen geçerli olup olmadığını sorgulayan Zizek, Peter Sloterdjik'in çok satan kitabı "Sinik Aklın Eleştirisi"nde savunduğu tezi şöyle aktarıyor:

"Ne yaptıklarını gayet iyi biliyorlar, ama yine de yapıyorlar. Sinik akıl artık naif değildir; Aydınlanmış yanlış bilinç gibi bir paradokstur. Kişi yanlışlığı gayet iyi bilmektedir, ideolojik bir evrenselliğin ardındaki tikel çıkann gayet iyi farkındadır, ama onu yine de reddetmez.[44]

Sinizmi, Sloterdjik'in kinizm adını erdiği kavramdan ayıran Zizek, bu kavramları ideoloji bağlamında şöyle tanımlar:

"Kinizm halkın, alt tabakaların, resmi kültürün ironi ve alay yoluyla reddetmesini temsil eder: Klasik kinik işlem, egemen resmi ideolojinin ağırbaşlı, ciddi havalarının karşısına gündelik sıradanlığı çıkartmak ve bunlarla alay etmek, böylelikle de ideolojik lafların yüce soyluluğunun ardında gizlenen bencil çıkarları, şiddeti, kaba iktidar hırsını teşhir etmektir. Bu işlem argümana dayalı olmaktan çok pragmatiktir: Resmi önermeyi, onun karşısına sözcelendiği durumu çıkararak altüst eder; kişiye yönelik davranır. (Örneğin bir politikacı kendini vatan için feda etmenin kutsal bir görev olduğunu vaazederken, kinizm onun başkalarının fedakarlığından elde ettiği kişisel kazancı teşhir eder.)

Sinizm ise egemen kültürün bu kinik bozuşturmaya verdiği cevaptır: İdeolojik evrenselliğin ardındaki tikel çıkarı, ideolojik maske ile gerçeklik arasındaki mesafeyi tanır, hesaba katar, ama yine de maskeyi korumak için nedenler bulur. Bu sinizm dolaysız bir ahlaksızlık konumu değildir, daha çok ahlaksızlığın hizmetine koşulmuş bir ahlaktır. Sinik hikmetin modeli, doğruluğu, dürüstlüğü en üst namussuzluk biçimi olarak, ahlakı en üst utanmazlık biçimi olarak, doğruyu da en etkili yalan biçimi olarak kavramaktadır. Bu yüzdendir ki, sinik bir akıl karşısında geleneksel ideoloji eleştirisi artık işe yaramaz. Artık ideolojik metni "semptomatik okuma"ya tabi tutarak, onun karşısına boş noktalarını, kendini düzenlemek, tutarlılığını korumak için bastırmak zorunda olduğu şeyleri çıkartamayız. Sinik akıl bu mesafeyi daha en baştan hesaba katmıştır zaten. O zaman bize sadece, sinik aklın egemenliğiyle birlikte, kendimizi ideoloji sonrası denen bir dünyada bulduğumuzu olumlamak mı kalmaktadır? Adomo bile, ideolojinin bir doğruluk iddiasında -yani basitçe bir yalan değil, doğru diye yaşanan bir yalan- olduğu sonucuna varmıştır.[45] Böylece Adorno ideolojiye eleştirel bakışta

[43] Zizek (a),a.g.e, s.43.

[44] Zizek(a) ,a.g.e, s.44

[45] Zizek (a), a.g.e, s.44-45.

sinizmi düşünsel boyutta önceleyen isim olmuştur.

Zizek, ideoloji, sinizm, kinizim üçlemesine Michael Anderson'un İngiliz kolejlerindeki yaşamı betimlediği filmi "If'te yaptığı çözümleme ile açıklık getirir: "Bu kolejlerdeki günlük yaşamın, uygar, açık görüşlü ve liberal yüzeyinin altında, küçük ve büyük öğrenciler arasında acımasız güç ilişkilerinin egemen olduğu başka bir dünya yatmaktadır. Bir dizi ayrıntılı yazısız kural, büyük öğrencilerin küçükleri sömürme ve aşağılamasının çeşitli yollarını gösterir. Burada yer altı isyan tarzlarının zayıflattığı (otorite ile alay etmek vs.) kamu ve düzenin baskılayıcı yönetimiyle değil, tam tersiyle karşı karşıyayız: kamusal otorite sivil, nazik bir görüntüyü sürdürürken, onun acımasız güç kullanımının gölgeli bir âlemi vardır. Hiç kuşkusuz, buradaki hayati nokta, bu gölgeli âlemin kamusal gücün uygar görüntüsünü zayıflatmaktan çok, onun temel dayanağı olarak işlev görmesidir. Bir öğrenci ancak bu âlemin yazısız kurallarına dâhil olarak okul hayatının sağladığı olanaklardan yararlanabilir. Bu yazısız kuralları çiğnemenin cezası resmi kuralları çiğnemeninkinden çok daha ağırdır. Kamusal-yazılı yasa ve onun süper-ego bütünleyicisi arasındaki bu uzaklık, geç kapitalizmin öznelerinin egemen ideolojik tutumu olarak kinik uzaklığın nerede yetersiz kaldığını göstermemizi de sağlıyor: Bir kinik kamusal yasayla, gizli konumundan alay eder ve böylece onu sağlam bırakır. Bu gizli yöne nüfuz eden haz fantezilerde kurulduğu ölçüde, kişi kiniğin dokunmadan bıraktığı şeyin fantezinin kendisi, kamusal yazılı ideolojik metnin arka planı olduğunu söyleyebilir. Kinik uzaklık ve fantezi arasında kuvvetli bir karşılıklı bağımlılık vardır. Günümüzün tipik öznesi, bir yandan her tür toplumsal- ideolojiye kinik bir güvensizlik gösterirken, bir yandan da kendini hiç kısıtlamaksızın Ötekinin komploları, tehditleri ve hazzın aşın formları hakkında paranoyak fanteziler kuran kişidir."[46]

İdeolojik Fantezi

İdeoloji sonrası bir toplumda yaşadığımız fikrinin biraz fazla hızlı gittiğini göstermek için işte burada, bu noktada, semptom ile fantezi arasındaki ayrımı devreye sokmak gerekir: Sinik akıl, bütün o ironik mesafesine rağmen, temel ideolojik fantezi düzeyine, ideolojinin, üzerine toplumsal gerçekliğin kendisini yapılaştırdığı düzeye dokunmamaktadır. Eğer bu fantezi boyutunu kavramak istiyorsak Marx'ın **"bilmiyorlar ama yapıyorlar"** formülüne dönmemiz ve çok basit bir soru sormamız gerekir: İdeolojik yanılsamanın yeri neresidir, gerçekliğin kendisi "bilmek"te mi yoksa "yapmak"ta mı? Cevap ilk bakışta bariz görünür: İdeolojik yanılsama "bilmek"te yatar. İnsanların fiilen yaptıkları şey ile yaptıklarını düşündükleri şey arasındaki uyumsuzlukla ilgili bir mesele söz konusudur-ideoloji, tam da insanların "insanların aslında ne yaptıklarını bilmemeleri"nden, ait oldukları toplumsal gerçekliğe ilişkin yanlış bir tasarıma (Şüphesiz aynı gerçekliğe ilişkin çarpıtma yüzünden) sahip olmalarından ibarettir. İnsanların bilmedikleri şey, faaliyetlerinin, toplumsal gerçekliklerinin kendisinin, bir yanılsama, fetişist bir tersine çevirme tarafından yönlendirildiğidir. Gözden kaçırdıkları, yanlış-tanıdıkları şey gerçeklik değil, kendi gerçekliklerini, kendi gerçek toplumsal faaliyetlerini yapılaştıran yanılsamadır. Şeylerin gerçekte nasıl olduğunu gayet iyi bilirler ama yine de bilmiyormuş gibi davranırlar. Dolayısıyla bir çifte yanılsama söz konusudur. O da gerçeklikle kurduğumuz gerçek, fiili ilişkimizi yapılaştıran yanılsamayı gözden kaçırmayı içerir. Bu gözden kaçırılan, bilinç- dışı yanılsamaya da "ideolojik fantezi" adı verilebilir. Eğer ideoloji anlamışımız, yanılsamanın bilgiye yerleştirildiği klasik anlayış olarak kalırsa, o zaman günümüz toplumu

---

[46] Slavoj Zizek, "Müstehcen Efendi," Toplum ve Bilim, Güz 1996, Sayı; 70, s.64-65.

ideoloji sonrası bir toplum olarak görünecektir: Yaygın ideoloji sinizm ideolojisidir, insanlar ideolojik doğruya artık inanmazlar: ideolojik önermeleri ciddiye almazlar. Gelgeldim, ideolojinin temel düzeyi, şeylerin gerçek durumun maskeleyen bir yanılsama düzeyi değil, bizatihi toplumsal gerçekliğimizi yapı- laştıran (bilinçdışı) bir fantezi düzeyidir.[47]

İdeolojik Anamorfoz

Bir ideolojide "değişmez adlandırıcı", "gösterilensiz bir gösterendir". Nitekim ideolojik bir yapının analizindeki canalıcı adım, onu bir arada tutan unsurun (Tanrı, Ülke, Parti, Sınıf) göz kamaştırıcı ihtişamının ardında, bu kendi kendine gönderme yapan permormatif işlemi teşhis etmektir. Örneğin, bir Yahudi son analizde "Yahudi" gösterinin damgaladığı biridir, Yahudileri karakterize ettiği varsayılan özelliklerin (açgözlülük, dolapçılık vb.) bütün fantazmik zenginliği burada, "Yahudilerin aslında böyle olmadıkları"nı, Yahudilerin ampirik gerçekliğini değil, antisemitik bir "Yahudi" inşasında, salt yapısal bir işlevle karşı karşıya olduğumuzu gizlemeye yarar. Demek ki has "İdeolojik" boyut, belli bir "Perspektif hatası"nın sonucudur: Anlam alanı içine saf göstereni temsil eden unsur-Anlam'ın ortasında gösterenin anlamsızlığının fışkırmasını sağlayan unsur-Anlam'ın aşın bir doygunluğa ulaştığı bir nokta olarak, bütün diğerlerine "anlam veren" ve böylece (ideolojik) anlam alanını totalize eden nokta olarak algılanır. Yalnızca belli bir eksiğin yerini işgal eden, nedensel mevcudiyeti belli bir eksiğin cisimleşmiş halinden başka bir şey olmayan unsur, en üst tamlık noktası olarak algılanır. Bu perspektif hatasına "ideolojik anamorfoz" diyebiliriz.[48]

Jouissance

Lacan'ın öğrencisi olarak Zizek'in tüm metinlerinde sık sık kullandığı Lacan'ın jouissance kavramını açıklarken, bu terimin yalnızca Türkçe'ye değil, diğer dillere de çevrilmesinin son derece güç olduğunu eklemekte yarar var. "İngilizceye bliss ve son zamanlarda da enjoyment olarak çevrilse de, çoğu kez bu terimler jouissance'in anlamını tam olarak karşılamakta yetersiz kaldığı için terim İngilizce metinlerde de zaman zaman Fransızca olarak bırakılır. Jouissance Lacan'ın Freud'un "haz ilkesinin" ötesine yerleştirdiği bir kavramdır. Freud'da haz bedensel/ruhsal bir gerilimin boşalmasından ibarettir. Dolayısıyla haz, bir tatmin ve rahatlama duygusuyla birlikte anılmalıdır. **Oysa jouissance basit bir tatminin ötesinde, bir "dürtü tatmini"dir; dolayısıyla imkânsızdır.** Örneğin ilksel eksiğin (anneden koparılmış olmanın) giderilmesi arzusunun gerçek bir tatmini yoktur; ancak psikotik bir durumda mümkündür bu tatmin. Oysa jouissance bu eksiğin giderilmesi fantezisini yaratarak kendini Gerçek'te temellendirir. Haz, benliğin iç dengesini kurmaya / korumaya yöneliktir; jouissance ise bu dengeyi daima bozarak "haz ilkesinin ötesine" geçer. Acıda, ölümde, semptomların sürdürülmesinde bulunduğu farzedilen paradoksal haz, aslında haz değil jouissance'ın ta kendisidir. Zizek jouissance'ı yer yer olduğu gibi bırakarak, yer yer ise enjoyment ile karşı- layarak kullanır."[49]

1960'larda Lacan'ın çalışmaları Jouissance kavramının mantığını formüle etmeye çalışmak üzerinde yoğunlaştı. Bu sözcük, Edmund Spencer'ın 16. yüzyıldaki Faerie Queene ve diğer

---

[47] Zizek (a), a.g.e, s.47-48.
[48] Zizek (a), a.g.e, s. 115-116.

[49] Zizek (a), a.g.e, s.248.

yapıtlarında kendini göstermesi nedeniyle aslında İngiliz edebiyat mirasının bir parçasıdır. Genellikle tercüme edildiği şekliyle "tad alma" anlamına gelebilir, ancak Lacan'ın kullandığı anlamda, 'organizmanın kaldıramayacağı kadar fazla olan herşey' demektir. Jouissance, örneklerin yüzde 99'unda dayanılmaz acı olarak hissedilir. Sözcüğün Lacancı anlamıyla bu, gerçek bir acıdır; simgeleştirme ve anlamın dışında, size acıyı getirmek üzere, sürekli ve her defasında aynı yere dönen bir şeydir. Asıl sorun bizim dayanılmaz acı olarak yaşadığımız şeyin bilinçdışı dürtüler tarafından tam tersine bir doyum olarak yaşanmasıdır. Bedenimizde jouissance ile birlikte doğarız: Bu organizmanın kendisini kurtarması gereken aşın bir tahrik ya da uyan bombardımanıdır. Büyüdükçe, sütten kesilme, eğitim, toplumsal dünyanın kuralları ve düzenlemeleri ile bedenimizden akıp gider. Lacan 1970'lerden itibaren de dilin bir jouissance biçimi olduğunu ileri sürüyordu.[50]

Zizek'e göre jouissance, simgeselleştirmenin üzerinde işlediği temel, simgeselleştirme tarafından boşaltılan cisimsizleştirilen, yapılanan temeldir, ama bu süreç aynı zamanda bir artık, bir kalıntı üretir ki bu da artı keyiftir. Lacan'a göre ise bilgiye ulaşmanın bedeli, keyfin kaybedilmesiyle ödenir, keyif bütün o aptallığıyla ancak belli bir bilgisizlik temelinde mümkündür.[51]

Bu noktada medyanın içerikleri anlamında bilgi ve enformasyon arasındaki farktan hareketle, enformasyonun temel etkisinin keyif, dolayısıyla eğlence olduğunu söyleyebiliriz. Medya içeriklerinden bilgiden kaçışın temel nedeni ise keyfin kaybedilmesi olarak açıklanabilir.

Objet Petit a (Küçük Öteki Nesnesi ya da Arzu Nesnesi)

Jouissance tam olarak kastre edilemez daima bilinçaltında bir artı bırakır. Bu simgesele giriş işleminden geriye kalan bir artık, bir kırıntıdır; ve dürtüler sayesinde bir kimlik oluşturmayı vaadeden bu nesne Lacan'ın ünlü objet petit a'sıdır. Bu gerçek bir resne değildir ama öznenin fantezisinin nesnesidir; (öznenin arzu nesnesidir) diğer bir söyleyişle Öteki'ne tutarlılığını veren, sahip olduğu varsayılan nesnedir: Küçük öteki nesnesi.[52]

Nesnenin kimliğine dayanak olan şey gösterendir. Olası bütün dünyalarda aynı kalan nesnedeki bu "artı/fazla" Lacan'ın objet petit a'sı "kendinde kendinden fazla olan birşeydir.[53]

Sözlük anlamı ile verirsek, Lacan'ın diğer dillere yapılan çevirilerinde Fransızca olarak korunmasında ısrar ettiği bu kavram Türkçe'ye kabaca "küçük öteki nesnesi" olarak çevrilebilir (Buradaki "a", Fransızca'da "öteki" anlamına gelen autre kelimesinin baş harfidir). Objet petit a, gerçek bir nesne değildir, bir fantezi nesnesidir. Özne, simgesel sistemin bir türlü sınırları içinde alamadığı Gerçek'in açıklanamayan, adlandırılamayan bu "fazla"sı ile başa çıkabilmek için, daha bir "ben" olarak ilk oluştuğu yıllardan başlayarak bir fantezi nesnesi yaratır. Bu nesne, arzu nesnesi aslında "yok"tur, öznenin ne olduğunu bilmediği, sadece göz ucuyla görebildiği ilksel eksik'in fantazmik eşdeğeridir. Ancak özne bir yandan

---

[50] Leader, Grove, a.g.e, s. 140-155.

[51] Zizek (a) a.g.e, s.84.

[52] Burak Bakir, a.g.m, s.62.

[53] Zizek (a), a.g.e, s. 111.

da bu nesnenin fantazmik özelliğini, gerçekten varolmadığını bilir. Tam da bu nedenle bilinçsiz olarak objet petit a'ya ulaşmaktan kaçınır; yolu uzatır, çıkmaza sokar. Aramaktan vazgeçemez, ama asla bulmak istemez.[566]

Zizek, Lacancı küçük öteki nesnesi ya da arzu nesnesi objet petit a'yı açıklarken Coca-Cola örneğinden hareket eder: Cola'nın ilk önce bir ilaç olarak sunulması hiç de şaşırtıcı değildir. Garip tadı herhangi özel bir tatmin sağlamadığı gibi üstelik hoş ve cazip de değildir: Fakat, tam da böyle olduğu için mevcut herhangi bir kullanım değerini (susuzluğumuzu gerçekten gideren ya da arzulanan tatmin edilmiş dinginlik etkisini sağlayan su, bira ve şarabın aksine) aşan bir şey olarak Cola, O'nun, yani, sıradan tatminlerin üstündeki hazzın katışıksız fazlalığının, malı tüketme tiryakiliği içinde hepimizin peşinden koştuğu gizemli, anlaşılmaz X'in doğrudan somutlaşması işlevini görür. Bu özelliğin umulmadık sonucu, Cola hiçbir somut ihtiyacı tatmin etmediğinden, ihtiyacımızı başka bir içecekle giderdikten sonra onu sadece bir ek olarak tüketmemiz değil, fakat bu gereksiz karakteri dolayısıyla Cola'nın susuzluğumuzu daha da çok doyumsuz hale getirmesidir: Jacques Alain Miller'in özlü biçimde belirttiği gibi, Cola paradoksal özelliğe sahip olduğundan onu içtiğin kadar çok susarsın ve aynı zamanda susuzluğunu söndürmediği ölçüde bu garip, buruk-tatlı lezzete ihtiyacın o kadar da artar. Öyle ki, birkaç yıl öncesinde Cola'nın reklam sloganı "Cola odur!"u reklamın muğlaklığıyla almamız gerekir: "İşte o" tam da gerçekten hiçbir zaman o olmadığından dolayı, tam da her tatmin "daha fazla isterim!" boşluğu açtığından dolayı "İşte o" dur. Paradoks, dolayısıyla, Cola'nın kullanım değeri onun saf (değişim) değeri 'nin özgün atmosferik boyutunun ifadesiyle yer değiştirmiş (ya da ifadesiyle tamamlanmış) sıradan bir mal olmasından değil, onun tuhaf kullanım -değerinin ifade edilemez tinsel artığın olağanüstü atmosferinin zaten onda doğrudan cisimleştiği, maddi niteliklerini zaten mal oluşundan alan bir mal olmasındadır. Fakat bu süreç kafeinsiz diet Cola ile sona erdirilmiştir. Niçin? Cola'yı -ya da herhangi bir içeceği- iki nedenle içeriz: susuzluk gidermesi ve besin değeri ya da tadı için. Kafeinsiz diet Cola'da besin değeri askıya alındığı gibi Cola'nın tadının temel maddesi kafein de kullanılmaz. Geriye kalan saf dış görünüş, bir maddenin hiçbir zaman gerçekleştirilemez sahte vaatleridir. Bu anlamda, kafeinsiz diet Cola ile adeta "bir şey kılığında hiçbirşey içtiğimiz" doğru değil midir? Bu örnek üç düşünce arasındaki doğal ilişkiyi ortaya koyar: Marksist artı-değer, artı-haz olarak Lacancı objet petit a (Lacan'ın doğrudan Marksçı artı-değeri referans alarak kullandığı kavram) ve de Freud tarafından çok önceden algılanan süperego paradoksu: Ne kadar çok Cola içersen o kadar çok susarsın: ne kadar çok kâr yaparsan daha fazlasını istersin: Süperego'nun emirlerine ne kadar çok uyarsan kendini daha çok suçlu hissedersin- her üç durumda da dengeli değişim mantığı; ne kadar çok verirsen o kadar çok borçlanırsın, ya da arzuladığına ne kadar çok sahip olursan, o kadar özlem duyarsın; ya da tüketicilik versiyonu, ne kadar çok satın alırsan daha çok harcaman gerekir. Bu dengenin bozulmasına anahtar, kuşkusuz ki, bir çeşit kavisli alan olarak var olan (ya da daha iyisi, ısrar eden) artı haz, objet petit a ne kadar yakınına gelirsen kavranması o kadar güç olan bir alandır.[54]

Fantezide de benzer bir mekânizma yürürlüktedir: Ampirik, pozitif olarak verili bir nesne nasıl bir arzu nesnesi haline gelir; bir X, bilinmeyen bir nitelik, "onda ondan daha fazla olan" ve onu arzumuza değer hale getiren bir şeyi içermeye nasıl başlar? Fantezi çerçevesine

[54] Slavoj Zizek (c), Kırılgan Mutlak, Encore Yayınları, İstanbul, 2003, s.32-35.

girerek, öznenin arzusuna tutarlılık kazandıran bir fantezi-sahnesine dahil edilerek. Bu süreci çok net bir şekilde kurgulayan Hitchcock'un "Arka Pencere" filmini ele alalım: Sakatlanıp tekerlekli sandalyeye mahkum olan James Stevvart'ın sürekli olarak dışarıya baktığı pencere, açıkça bir fantezi penceresidir. Arzusu pencereden görebildiği şeylerin büyüsü altındadır. Ve talihsiz Grace Kelly'nin sorunu, ona evlenme teklif ettiğinde, onu güzelliğiyle büyülemek yerine, pencereden görünüşü bozan bir engel, bir leke olarak davranmasıdır. Sonuçta. Stewart'ın arzusuna layık olmayı nasıl başarır? Sözcüğün düz anlamıyla, onun "arzusunun çerçevesine" girerek; avluyu geçip onun kendisini pencereden görebileceği "öteki tarafta" görünerek. Stewart onu caninin apartmanında görünce, bakışı hemen büyülenir, oburlaşır, onu arzulamaya başlar: Kelly onun fantezi-mekânındaki yerini bulmuştur.[55]

Böylece Grace Kelly, James Stevvart'ın objet petit a'sına yani arzu nesnesine dönüşür. Çünkü fantezilerinin içinde, arzu çerçevesinde yerini almıştır. Ridley Scott'ın (Heinrich Kleist'in bir kısa öyküsünden uyarlanan) olağanüstü ilk filmi Düellocular'da, iki yüksek rütbeli asker arasında, tam anlamıyla üst sınıftan bir soylu ile orta sınıf kökenli gözü yukarıda bir subay arasında ömür boyu süren bir mücadele anlatılır. Bunları birbirinden sonsuza kadar ayrı tutan şey, her birinin üst sınıfın onur koduyla kurduğu ilişki biçimindeki farktır: Gözü yukarıda, orta sınıf mensubu subay bu kodu şaşmaz bir biçimde takip eder, bu yüzden de hep beceriksiz, gülünç biri izlenimi verir; oysa rakibi olan soylu, resmi kodun açık kurallarını sürekli ihlal ederek gerçekten üst sınıfa mensup olduğunu gösterir. Gözü yukarıda alt-orta sınıfların sorunu, başarısızlıklarının gerçek nedenini yanlış algılamalarıdır. Kendilerinde bir şeyin, gizli bir kuralın eksik olduğunu, o yüzden de bütün kuralları daha da sıkı biçimde takip etmeyi öğrenmeleri gerektiğini zannederler. Oysa yanlış algıladıkları şey gerçekten üst sınıftan gelmeyi açıklayan gizemli X'in özgül bir pozitif simgesel özelliğe bağlanamayacağıdır. Burada, yine objet petit a ile karşılaşırız: Birbirlerinden açıkça tanım-lanmış herhangi bir pozitif simgesel özellikle ayrılmayan ama yine de ikisi arasındaki farkın gerçek üst sınıfla onun beceriksizce taklidi arasındaki şaşmaz fark olduğu iki davranış dizisiyle karşı karşıya geldiğimizde, o farkına vannanın son derece güç olduğu X, söz konusu mesafeyi açıklayan -kısacası, herhangi bir pozitif farkın belirlenemediği yerde fark yaratan nesne- tam da arzu nesnesi / nedeni olarak objet petıt a dır.[56]

Büyük Öteki

Bu kavram, Lacan'ın simgesel düzenine işaret eder. Örneğin bir yargıç, simgesel görevinin nişanlarına büründüğü anda, onun aracılığıyla konuşan simgesel kurumun Büyük Öteki'si olur.[57] Lacan'a göre, öznenin oluşumu daima "öteki"yi varsayar. Büyük Öteki bir muhatap değil, hitap edenin içinde varolduğu simgesel sistemin belirleyicilerinin toplamıdır. Büyük Öteki, bir eksik'i olmadığı varsayılarak (eksik'i gizli tutularak) tüm arzunun mekânı olarak kurulur; bu mekânı Babanın Adı, devlet, tanrı, yasa kısaca özne için simgesel düzenin bü-tünlüğünü temsil eden herhangi bir şey doldurabilir.[58]

[55] Zizek (a), a.g.e, s. 136

[56] Zizek (b), a.g.e, s. 158-159.
[57] Zizek (b), a.g.e, s.308.

[58] Z izek (b), a.g.e, s.

George Orwell'ın 1984'ündeki Big Brother "Büyük Ağabey" kurgusu tam anlamıyla Lacan'ın Büyük Öteki'sine karşılık gelir. Kavramın İngilizcesinde Brother kelimesinden "B ve R"yi çıkarttığımız zaman, kavram Big Other'a "Büyük Öteki"ye dönüşür. Ayrıca kavramın sözlük açıklamasındaki simgesel düzenlerden -baba adı, tanrı, devlet, yasa- her birini yarattığı boş alan içine alır. Büyük Ağabey, istediğiniz, hayal ettiğiniz simgesel düzen hangisi ise ona karşılık gelecek kadar "açık" bırakılmıştır.

Aynı şekilde Kafka'nın eserlerinde de kurgulanan simgesel düzen, Lacan'ın Büyük Öteki'sinin temellendirdiği mekânlarda örgüsünü kurar. Franz Kafka'nın yaşamı psikanalitik incelemeye alındığında ise daha çok Büyük Öteki kendini sanatçının yaşamında "Baba Adı" olarak temsil eder.

Büyük Öteki'nin İzin Verdiği "Sistem İhlalleri"

Büyük Öteki simgesel düzeninde sistem ihlallerine sınırlı da olsa, kendi gücünü yeniden kurmak adına izin verir. Buna örnek olarak ülkemizde "Yasak İlişki" adı ile gösterilen The Bridges of Madison County filmi ile "Benden Bu Kadar" As Good As It Gets'i gösterebiliriz: Yasak İlişki'de Francesca'nın evlilik dışı ilişkisi aslında üç evliliği kurtarır: kendi evliliğinin (aşk dolu dört günün anısı Francesca'nın sıkıcı kocasıyla olan evliliğine katlanmasına olanak verir) yanısıra, Francesca'nın itirafını okuduktan sonra şaşkına dönen, soğudukları eşleriyle barışan iki çocuğunun evliliğini. Medyanın haberlerine göre, filmin büyük bir başarı kazandığı Çin'de resmi ideologlar bile aile değerlerinin olumlanması dolayısıyla filmi övmüş: Francesca ailesiyle kalır, aile görevlerini aşkına tercih eder. Film trajik olmak üzere tasarlanmıştır; Francesca aşkta hayatının gerçek mutluluğunu kaçırır; kendisinin gerçekten önem verdiği şey Kinkaid'le ilişkisidir. Ancak daha derin bir düzeyde, film aile değerlerinin olumlanmasıdır, ilişkinin kopması gerekmekteydi, zina olsa olsa aileyi destekleyen, ayrılmaz bir ihlaldir.

İkinci film, Benden Bu Kadar'a gelince, işler daha da karışır: Filmin püf noktası, Jack Nicholson karakterinin en sonunda altın bir kalbe sahip olduğunu ve iyi bir adama dönüşeceğini, yani alaycılığı bırakacağını bildiğimiz için iki saatliğine sınırsız politik yanlışlıktan hoşlanmamıza izin verilmesi değil midir? Bu noktada yeniden ayrılmaz ihlal yapısıyla karşı karşıyayız. Alaycılığı Nicholson'ın objet petit a'sıdır; artık-hazzıdır. Ancak normal olmak için bundan vazgeçmesi gerekmektedir. Bu anlamda film doğru etik duruşun ihanetinin hüzünlü bir hikâyesini anlatır: Nicholson "normalleş"tiğinde ve sıcak bir insana dönüştüğünde, doğru etik duruşu denen, onu çekici de yapan şeyi yitirir: Sıkıcı, sıradan bir çift çıkar karşımıza.[59]

Büyük Öteki'nin Çöktüğü Anlar

Büyük Öteki aynı zamanda toplumsal anlaşmanın nihai bir garantörü olarak da karşımıza çıkar. Eğer üzerimize yığılan enformasyon bolluğu yeterince ayıklanırsa, Büyük Öteki'nin çöküşü zaman ve mekân içinde kesin bir noktada (an) sabitlenebilir; Ryszard Kapuscinki 1979'daki İran devrimi konusunda bunu örnek biçimde yapmıştır: *'Şah* rejiminin "sonun başlangıcı", Tahran'daki belli bir kavşakta, sıradan bir yurttaş polisin "bas git" emrine uymayı reddettiği zaman gelmiştir. Haber büyük bir hızla yayıldı ve birdenbire insanlar "Büyük

---

[59] Slavoj Zizek, (d) Gülünç Yücenin Sanatı: David Lynch'ın Kayıp Otoban'ı Üzerine, Om Yay. İstanbul, 2001, s.21-22.

Öteki"ye inanmamaya başladılar. Burada tabii ki geri dönüşlü olarak yapılan bir yeniden inşayla karşı karşıyayız: Söz konusu olay, çığı harekete geçiren o ufak kartopudur.[60]

"Şimdi en önemli an, ülkenin, Şah'ın ve devriminin kaderini belirleyecek an, bir polisin görev yerinden çıkıp kalabalığın kenarındaki bir adamın yanına giderek sesini yükselttiği ve adama evine dönmesini emrettiği andır. Polis ve kalabalığın kenarındaki adam sıradan, isimleri bilinmeyen insanlardır, ama karşılaşmalarının tarihsel bir önemi vardır. İkisi de yetişkindir, ikisi de belli olaylardan geçmişler, ikisi de kendilerine ait deneyimler yaşamıştır. Polisin deneyimi: eğer birine bağırıp copumu vuracak gibi kaldırırsam, adamın önce korkudan dili tutulacak, sonra da kaçıp gidecektir. Kalabalığın kenarındaki adamın deneyimi: Bana doğru yaklaşan polisi görünce korkuya kapılıp koşmaya başlarım. Ama bu sefer herşey başka türlü olur: Polis bağırır, ama adam koşup kaçmaz. Orada öylece durup polise bakar. İhtiyatlı bir bakıştır bu, hala korku emareleri içeren, ama aynı zamanda sert ve küstah bir bakış. Demek böyle! Kalabalığın kenarındaki adam üniformalı otoriteye küstah küstah bakıyor. Hiç kımıldamıyor. Etrafına bakıyor ve diğer yüzlerde de aynı bakışı görüyor, onların yüzleri de, kendisininki gibi ihtiyatlı, hâlâ biraz korkulu, ama çok sert ve kararlı. Polis bağırmaya devam ettiği halde kimse kaçmıyor, polis en sonunda duruyor. Bir sessizlik anı oluyor. Adam artık korkmuyor. İşte devrimin başlangıcı bu andır. Devrim burada başlar"[61]

Burada, sıradan yurttaşlar ile polisler arasına giren "üçüncü unsur" doğrudan doğruya korku değil Büyük Öteki'dir: Polisten, sadece kendisi olmadığı, onun eylemleri iktidarın eylemleri olduğu için, bizim gibi insan olmadığı sürece korkarız, yani Büyük Öteki'nin, toplumsal düzenin ikamesi olarak deneyimlediği sürece korkarız. Bu analizi devam ettirip Doğu Avrupa'nın eski Komünist ülkelerinin her birinin yakın tarihinde Büyük Öteki'nin ortadan kalktığı "görüntünün parçalandığı" bu anın tam koordinatlarım belirlemek ilginç olurdu. Bu an, bazen gerçekten de bir iki saniye süren bir andı. Örneğin Romanya'da "büyünün bozulduğu an", Timisoara'daki gösterilerden sonra Bükreş'te Çavuşesku tarafından halkın kendisini hala desteklediğini kanıtlamak için düzenlenen kitle toplantısında, kalabalığın Çavuşesku'ya bağırmaya başladığı, onun da trajikomik ve şaşkın, güçsüz düşmüş bir baba edasıyla, adeta hepsini kucaklamak istercesine ellerini kaldırdığı andı. Bir an önce saygıyla karışık korku uyandıran şey, şimdi biraz farklı bir karışım gibi gülünç poz kesmeyle kaba, gayri meşru güç gösterisinin karışımı gibi yaşanmaktadır. Bu toplumsal bağı kuran simgesel dokudaki bir kaymaya denk düşer.[62]

Matrix ve Büyük Öteki

Andy ve Larry Wachowski kardeşlerin 1999 yapımı Matrix filmini, "Büyük Öteki" kavramı içinde çözümleyen Zizek, Matrix'i yabancılaşmış öznelerin kurgusu içinde şöyle okur:

"Matrix, tek kelime ile Lacancı "Büyük Öteki", sanal sembolik düzen, gerçekliği bizim için yapılandıran şebekedir. Bu "Büyük Öteki" boyutu, sembolik düzende öznenin yapılandırıcı

[60] Zizek (b), a.g.e, s.253.

[61] Ryszard Kapuscinki, The Shahof Shahs, Londra, Picador, 1986, s. 109-110. Türkçesi: Şahların Şahı, Metis Yay. İst. 1989, s.89-90. Aktaran: Zizek (b), a.g.e, s.254.

[62] Zizek (b), a.g.e, s.257.

yabancılaştırılmasının boyutudur: Büyük Öteki ipleri elinde tutar, özne konuşmaz, sembolik yapı tarafından "konuşturulur". Matrix'in tezi, büyük Öteki'nin gerçekten var olan bir Mega-Bilgisayarda cisimleştiğidir. Matrix'in merkezi imgesi, milyonlarca insanın tüpler içinde edilgen bir biçimde yatarak Matrix'e enerji temin etmesidir. Bu yüzden Matrix'in kontrol ettiği sanal gerçeklikten uyandıklarında, bu uyanma dış gerçekliğin geniş alanına bir açılma değildir. Bu mutlak edilgenlik, bilinçli tecrübemizi etkin, kendi kendini gerçekleştiren özneler olarak sürdüren ipotek altına alınmış fantezidir. Nihayetinde hayat özümüzü bizler birer yaşayan aküymüşüz gibi söküp alan Öteki'nin (Matrix'in) jouissance aracı olduğumuz nosyonu mutlak fantezidir. İlk bakışta, bizim siberuzam tecrübemizin bu evrene uyduğu düşünülebilir: Siber-uzam Gerçek'in atıllığıyla engellenmemiş, sadece bizim koyduğumuz kurallarla sınırlı bir evren değil miydi? Matrix'teki Sanal Gerçeklik'le aynı değil mi? İçinde yaşadığımız 'gerçeklik' değiştirilemez karakterini yitiriyor: bir insanın iradesi yeterince güçlüyse değiştirebileceği olumsal kuralların yürürlükte olduğu bir alan haline geliyor. Ne var ki, Lacan'a göre bu standart bakış açısının hesaba katmadığı şey, Öteki ile jouissance arasındaki ilişkidir. Bunu iç-edilgenliğin, dünyaya etkin müdahelemizin bedelini ödediğimiz, mükemmel fantezi senaryosu olarak okuyamaz mıyız?"[63]

Sonuç

Bu çalışma Zizek'in Türkçe'de yayımlanan dört kitabı temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Zizek'in son derece üretken bir düşünür olduğu dikkate alınırsa, dört kitaplık bir değerlendirme Zizek hakkında sadece temel bir perspektif verebilmektedir. Zizek'in felsefi yönünün derinliği dikkate alınarak, Marx'tan, Freud'dan özellikle de Lacan'dan aldığı kavramlarla salt popüler kültür üzerinden sinema okumaları örneklerine yer verilmiştir. Bu çalışma sadece Zizek'e başlangıç olarak değerlendirilmelidir.

Sh:295-327

Kaynak: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar, KADİFE KARANLIK, McLuhan • Foucault • Chomsky • Baudrillard Postman • Lacan • Zizek, Hazırlayanlar: Prof. Dr. Nurdoğan Rigel, Doç. Dr. Gül Batuş, Yrd. Doç. Dr. Güleda Yücedoğan, Barış Çoban, SU Yayınları, İkinci Baskı: 2005, İstanbul

[63] Slavoj Zizek, "Matrix veya Sapıklığın İki Yüzü" William Irwin, Matrix ve Felsefe, Güncel Yay., İstanbul, 2003, s-284-308.

"AKLISELİM" İle DİNSİZLİĞİN TEMEL İLKELERİ

Hzl. Tarihçi Ziya UYGUR

İslâm aklıselimi hakkı ve hakikati kabul ve tasdika hizmet ettiği halde Garp aklıselimi inkâr, ric'at ve dolayısile cehil, taassup, irtica ve istibdadı hazırlamaktadır.

İslâmiyet sade uhrevî bir din olmadığı için dünyevîleşmekte Garbın irşad ve ikazına ihtiyacı yoktur. Zira Garp zihniyetinin dünyacılığı ile İslâm zihniyetinin dünyayı ve hayatı anlayışı arasında kapanmasına imkân olmayan mesafe vardır. Her iki zihniyetin birbirine irca edilecek tarafı da yoktur. Yalnız makul ve mutedil olan beşerî ve hayatî bir yola gidilmek lâzımsa o da ancak İslâmiyetin açtığı büyük caddedir. Bu yol her türlü ifratlardan ve taassuplardan, hayal ve safsatalardan uzak, hakikat ve saadet yoludur. İslâmiyetin geliştirdiği zihniyet ve akıl ile. Garp zihniyetini geliştiren ve karıştıran istikrarsız, şahsî ve hususî düşüncelere istinad eden akıl arasındaki büyük fark aşağıdaki ifadelerinden anlaşılacaktır. Bu aklın yegâne vasfı inkâr, ifrat, taassupta müsamahasızlık, hunharlık, zulüm ve istibdattan başka bir netice vermediği ve vermeyeceğidir.

Düşünülebilir ki aklî faaliyet inkâr sınırlarına yâni aciz hudutlarına dayanıncaya kadar sarfettiği cehidler neticesinde bazı kıymetli hakikatlere ulaşabilir, ilim kimde ve nerede olursa olsun bir kıymet, hakikat ise her zaman muhteremdir. İlim bu kıymet ve ihtirama ancak, ilim hüviyet ve şahsiyetini muhafaza ettiği müddetçe lâyıktır. Ne zaman ki siyaset levsine [Kirli ve pis şeyler] batırılıp âdi maksatlara maskelik vazifesile kirletilirse o zaman o ilmin ve sahibinin zerre kadar değeri yoktur. O ilim milletleri ahlâk ve anarşi vadisinde boğmak isteyen şeytanî bir şeamettir, işte ilmin haysiyetini iki paralık eden o karanlık gayeli hilekâr akılda insanlığın ebedî düşmanı şeytandan başka bir şey değildir. Çünkü vatan, millet, din ve ahlâk ilimden evvel ve elzemdir. İlim bu unsurların sıhhatli varlığile hasıl olur ve bir kıymet ifade eder. Garbın aklıselim dediği bütün dünya nizamını bu akla göre kurmak ve değiştirmek istediği zihniyetin mahiyet ve hakikati maddî ve Tevratî (gerçek Tevrata göre) olmayan bilcümle dinî, millî ve tarihî nizam ve istikrar müesseselerinin yıkılması demektir. Bunun gayesi insaniyeti ahlâksızlık, Allahsızlık, vicdansızlık vadisinde hayvanlarla birleştirmektir. Allahsızlığı hürriyet ve her nevi ahlâksızlığı en tabiî bir meziyet olarak tanıyan bu "aklıselim" İslâmiyet bakımından mel'un, meş'um, menfur ve iğrenç olduğu için merduddur.

Aşağıdaki satırlar (J. MESLİER = JAN MELÎYE) adlı bir rahibe isnad edilen ve VOLTER tarafından neşredilmiş bulunan ilk defa dilimize ABDULLAH CEVDET tarafından tercüme edilen sonra da Millî Eğitim Bakanlığı neşriyatı arasında yeni yazı ile tekrar bastırılan "Aklıselim" adlı kitaptan alınmıştır.

"Materyalizmin nev'i beşer için muhilli haysiyet olması doğru değildir."

"Her mevcut olan şey maddenin sinesinden çıkmıştır."

"Cihan yaratılmamıştır. Ve madde kendi kendine hareket eder."

"Felsefe vasıtasile iktisap olunan ahlâk fazilete kâfidir."

"Dinin yerine felsefe kaim olsaydı cihanda ne kadar mes'ut ve büyük inkılâp husule gelirdi."

“Bir Allaha inanmak lâbüd [şüphesiz, kesin.] değildir ve en makbulü onu hiç düşünmemektir.”

“Allahın mevcudiyeti isbat edilmemiştir.”

“Ruhaniyet bir hayali hamdır.”

“Allaha perestiş etmek bir mevhuma tapmaktır.”

“Havariki tabiat Allahın varlığını isbat etmez.”

“Nev’i beşer mevzu ve gayei hilkattir demek saçmadır.”

“Ne Allah insan için yapılmıştır. Ne insan Allah için.”

“Lûtfu Subhanî denilen şey boş bir kelimeden ibarettir.”

“Bu sözde lûtfu Rabbani, dünyayı hüsnü muhafaza etmekten ziyade bozmakla meşgul ve insanın muhibbi olmaktan ziyade hasmıdır.”

“Hayır cihan zekâ sahibi bir mevcut tarafından idare edilmez.”

“Allah lâyetegayyer (Kayyum) olarak tanınamaz.”

“Hayırlar ve şerler esbabı tabiiyenin ûsarı zaruriye sidir. Bunda hiçbir şeyi değiştirmiyen Allah ne Allahtır.”

“Bir lûtfu Rabbaniye, namütenahi iyi ve zi-kudret bir Allaha inanılamaz.”

“Fenalık Allahtan gelmez demek saçmadır.”

“İradei cüz’iye bir hayali hamdır.”

“Bu dünyanın zulüm ve sefaletlerinin diğer bir âlemde (âhiret) tamiri bâtıl bir zuum, abes bir faraziyedir.”

“Bir ruhun mevcudiyeti saçma bir faraziyedir. Lâyemut bir ruhun mevcudiyeti daha ziyade saçma bir faraziyedir. “Bu bedihîdir ki insan tamamen ölür, yâni insanın ölümü tam ve kat’îdir.”

“Mucizelerin doğru olduğunu hiçbir şey isbat etmez.”

“Hayat uhrevî akidesi, ancak halkın safderunluğu vasıtasile bunu istismar edenler için faydalıdır.”

“Allah bir kuruntudur ve ona verilen sıfatlar yekdiğerlerini tahrip ederler.”

“Yalnız tek din hak olduğunu talim etmek, bir saçmadır ve milletlerde bir şuriş [Karışıklık, kargaşalık.] sebebidir.”

“Allah korkusu ihtiraslara karşı âcizdir.”

“Bir Allahın mevcudiyetini farzetmek Allaha ahlâka lâzım değildir.”

“Allahsızlığın bütün cemiyet bağlarını parçaladığı doğru değildir.”

“Her din tahakküm etmek arzusundan doğmuştur.”

“Din ahlâk ve fazilet için hiç lâzım değildir.”

“Din ihtiraslara karşı en kudretsiz bir maniadır.”

"Din politika için meş'umdur. Din., edepsiz, fasik müstebidlerden ve müstekreh ve bedbaht tebaadan gayri bir şey vücude getirmez."

"Din hunharlığı meşru kılarak gaddarlık dizginini gevşetir, ve ilahi maksadlara muktazi olabileceğini talim ederek cinayeti rnübah kılar."

"Her ahlâk dinî içtihadlarla gayrikabili teliftir."

"Din ve dinin fevkattabia ahlâkı akvam için meş'umdur ve fıtreti beşere zıddır."

"Din ahlâkı felce uğratır."

"İbadetler ağır ağır ekseriya milletler için yıkımdırlar."

"Akıl insanı din yokluğuna ve Allahsızlığa sevkeder; çünkü din saçmadır ve rahiplerin Allahı fena ve korkunçtur."

Yukarıdaki ifadeler lâik Garp zihniyetini dokuyan ana fikirlerdir. İslâm âleminin ihtiyacı, Garbın bu eğri ve iğrenç zihniyetine, bu zihniyet ve akidelerden çıkmış bir takım yıkıcı, uyuşturucu ve yok edici (komünist) içtihadlara değil, hakikî ilme ve teknik medeniyetedir.

Garbın özü ve mahiyeti bilindikten sonra İslâm milletlerin ittihad ve ittifakları her Müslümanın canı gönülden arzusudur. Hiç değilse, hür ve mukaddes dinimizin, yüksek ve müşterek tarihimizin, medeniyetimizin ve harsımızın hür ve parlak mihverine bağlanarak yakınlaşmak ve yardımlaşmak suretiyle İslâm düşmanı müfsid politikanın devam eden gayretlerini hiçe çıkarmak İslâm milletlerin hakikî gayesi olmalıdır. Bu garazsız ve halis çalışmalar İslâmları emperyalistlerin zulmünden ve yine aynı zümreden olan komünistlerin şerir, hak ve ahlâk tanımaz istilâlarından kurtaracak ve koruyacaktır. Bu suretle meydana gelecek feyizli ve imanlı yüksek bir medeniyetin nimetlerinden bol bol istifade edecek olan yarınki insanlık yüksek dinimize şükranı bir borç bilecektir.

Bu birleşmenin ve kaynaşmanın husulünü temin yolunda gayret sarfedenlerden Allah razı olsun ve emeklerinin mükâfatlarını ihsan buyursun âmin..

Sh: 288-291

Kaynak: Ziya UYGUR, Tarih Boyunca İnkilâplar - İhtilâller ve SİYONİZM, Kardeşler Basımevi 1952 İstanbul

İNANÇSIZLIĞA GİDEN YOLDA "AKL-I SELİM"

AKADEMİK HÜRRİYET ve AKADEMİK ANARŞİ- Sidney HOOK

Çeviren Sencer TONGUÇ

SIDNEY HOOK (20 Aralık 1902 - 12 Temmuz 1989)

Columbia Üniversitesinde John Dewey'in öğrencisi olmuş, o zamandan beri tarih, felsefe ve eğitim konularında 35 kitap yazmış veya derlemiş, bilhassa her çeşit dogmatizm ve diktatörlüğe karşı çıkmıştır,

Kanaatince hiçbir şey zekânın yerini tutamazsa da sadece zekâ yeterli değildir.

"Zeki nice insanlar vardır ki medenî cesaret sahibi olmadıkları için zekâları işe yaramaz. Diğer taraftan, zekâ olmaksızın cesaret te tehlikelidir: fanatik insan yaratır. Eğitimin amacı zekâyı ve cesareti geliştirmektir."

Daha önce olmasa bile, 2000'li yıllarda Amerikan eğitim müesseselerinin 1960 – 70 yılları arasındaki hali acayip bir manzara arz edecektir. Memleketin üniversite sistemi, hem program hem de organizasyon bakımından değiştirilmektedir ve bu, öğrencilerin eğitim bakımından gerçek ihtiyaçlarını karşılamak ve gelişmelerini sağlamak için değil de, öğrenci ayaklanmaları tehdidini karşılamak için yapılmaktadır. Eğitim reformu için ölçüler açıkça belirtilmektedir: Üniversitelerde sükûn nasıl sağlanabilir? Eğitim alanında kargaşalık nasıl sona erer?

Amerikan yüksek tahsil tarihi bir değişmeler tarihidir. Ders programları, şayanı kabul görünen şıkların çeşitli tesirlerinin müşahedesine dayanarak teklif edilmiş ve değerlendirilmiştir. Her ne kadar tatbikat hususunda bazen geri kalınmışsa da, bugüne kadar yapılan ders programı değişiklikleri için ileri sürülen sebep daima eğitimle ilgili olmuş, geçmişteki tecrübeleri, gelecek için de ümitleri nazarı itibara almıştır. Bunların başarısı da öğrencilerin entellektüel problemlere duydukları ilgi ve bu sahaya olan hâkimiyet dereceleri ve belirli formlara, hareketlere, renklere ve fikirlere olan hassasiyetleri ile ölçülür. Üniversitelerde kanun ve nizamları tesis etmedeki tesirlilikleri hiç bir zaman rol oynamamıştır.

Bugünkü durum ne kadar farklıdır! Memleketin bir ucundan öbür ucuna hocaları ve idarecileri meşgul eden önemli problemler "Modern kadın ve erkekler için en iyi eğitim nedir?" değil (ki eğitimciler için en temel sorunun bu olması gerekir), fakat **"Akademik hayatı kesintiye uğratan şiddet hareketleri veya şiddet hareketleri tehdidine nasıl mâni olabiliriz?"** dir. İkinci sorunun birincinin cevabı olduğuna inanan safdiller var, fakat esasında olsa olsa yeterli bir cevap için lüzumlu şartı sağlayabilir.

Programları sadece günümüzün problemlerine inhisar ettirmek isteyenler Oscar "Wilde'ın şu sözünü hatırlasınlar:

"Bugün bir kimse için var olan "tek şey"se, o içinde yaşadığı devir hakkında hiç bir şey bilmiyor demektir." Üniversitelerdeki karışıklıkların baş sebebinin öğrencilerin eğitim ameliyesinden duydukları memnuniyetsizlik olduğuna dair elimizde katî deliller olsaydı, ders programlarının üniversiteleri yatıştırma problemine yönelmesi haklı görülebilirdi. Eğer

öğrenciler eğitim programının modası geçmiş, dünyanın önemli problemleri ile ilgisiz, entellektüel açıdan kalitesiz ve hattâ alçaltıcı olduğunu, âciz hocalar yüzünden okuma haklarından tam mânasıyle istifade edemediklerini sahiden hissetseler, yetersiz bir eğitim ile öğrenci ayaklanmaları arasında bir bağ kurmanın imkânsız olmadığı akla gelebilirdi.

Öğrenci huzursuzluğunun varlığını herkes kabul etmektedir. Fakat bu huzursuzluğun kaynağının üniversite programlarından memnuniyetsizlik olduğuna, öğrencilerin derslerin kalite ve muhtevasına karşı boş yere şikâyet ve protestoda bulunduklarına dair en ufak bir delil dahi yoktur. Ancak böyle bir durum, eğitim reformları yoluyla öğrenci şiddet hareketlerine çare bulunabileceği faraziyesine kuvvet kazandırırdı.

Hâlbuki durumu yakından takip edebilen herkes Amerikan üniversitelerinde büyük ayaklanmaların ve şiddet hareketlerinin ders programlan ile pek az ilgisi olduğunu bilmektedir. İdare sisteminde veya derslerde yapılacak reformların bu şiddet hareketlerini durduracağını ummak hayal olur. Aralarında bağlantı olmayan olayların birbirine ne tesiri olabilir? Bu, daha iyi inşa edilmiş evlere kundak sokulamayacağını sanmaktan farksızdır. Evler eğer dış siyaseti protesto için ateşe veriliyorsa, onları daha iyi inşa etmek yakılmalarını önleyemiyecektir.

Üniversiteleri istilâ edip ele geçiren "eylemci" öğrencilere derslerin nasıl verildiği vız gelir. **Kendilerinin de ifade ettiği gibi, onlar üniversitenin dışındaki toplumu cezalandırmak veya harekete geçirmek gayesini gütmektedirler.**

Öğrenci ayaklanmalarının fırtınalı yılları eğitim sistemimizin önderliğini yapmak ödevini yüklenmiş olan kimseler arasında birçoğunun cesaretlerini kırmış, zekâlarım geçici olarak işlemez hale sokmuştur. Kuvvetli delil, gerçeğe dayanan iddia, objektif olmağa çalışma, ihtilâflarda dürüstlük gibi lâflar bugün kulağa çılgınca paradokslar gibi geliyor. Ne kadar aşırı olursa olsun, bugün inanılmayacak veya söylenmeyecek bir şey yok. **Üniversitelerde sükûnun sağlanması için teklif edilen çarelerin hepsini bir araya getirmek bir saçmalıklar ansiklopedisi ortaya çıkarırdı.**

Bütün teklifler arasında belki de en radikal olanı bizzat öğrenci ayaklanmalarını ders programının mevzuu yapmaktır. Olgun yaşta bazı kimseler, öğrencilerden bazılarının üniversitedeki ders hayatını altüst etmekle hayat hakkında öğrendiklerinin sınıflarda öğrendiklerinden daha fazla olduğu hususundaki iddialarının o kadar tesiri altında kalmışlardır ki öğrenci hareketlerini suçlamayı terbiyevî sebeplerden dolayı reddetmektedirler. Daha ileri gidenler de var: "Mâna taşıyan" değişiklikleri kolaylaştırabilmek için devlet üniversitelerinin "gerilla kursları" açmasını teklif ediyorlar. ***Devletin kendi varlığına yöneltilmiş faaliyeti desteklemesi bekleniyor.*** Bu çeşit derslerin hakikî içyüzü ortaya konunca akademik hürriyet tehlikede yaygarası ortalığı sarıyor; en çok bağıranlar da, akademik hürriyet fikrine bir "burjuva hayali" diye hücum eden, aynı fikirde olmadıkları âlimler ve hocalara karşı hareketleri bu ideale zerrece inanmadıklarını gösteren kimselerdir.

Öğrenci hareketlerinin beklenmeyen bir neticesi — beklenmiyen diyoruz, zira makul veya gayrimakul hiçbir öğrenci istekleri listesinde adı geçmemişti — üniversitelerde öğretim metodları mevzuuna duyulan alâka oldu. Bu metodlar utanç verici bir şekilde ihmal edilmekteydi, hem de bazı yerlerde iftiharla. **Kaliteli öğretim öğrencileri yatıştırmak için değil, onları iyi bir şekilde yetiştirmek için lüzumludur.** Ayaklanma için yeterli ahlâkî ve siyasî sebep varsa, dünyanın en iyi öğretim metodlarının uygulanması dahî buna mâni olamaz ve

olmamalıdır da — hattâ dolaylı olarak böyle bir hareketi teşvik bile eder. **Önümüzdeki yıllarda üniversitelerimizde öğretim seviyesinin yükseleceğini umuyoruz, fakat bütün diğer ıslah hareketlerinde olduğu gibi, bu sahada da neticeye ulaşmak için kütle halinde şiddete ve kanunsuzluğa başvurmağa hiç lüzum yoktu.** Öğrenci ayaklanmalarını, yarattıkları tek tük iyi neticelere bakarak tasvip etmek, müessir yangın söndürme metotlarının bulunmasına yol açtığı için kundakçılığı tasvibe benzer. Reformlar bize çok daha ucuza malolabilirdi.

Önümüzdeki yıllarda eğitim mevzuunda ciddi münakaşalar yapılacaktır; ayaklanan öğrencilerle eğitimciler arasında değil — zira ayaklanan öğrenciler maalesef bugüne kadar münakaşayı reddetmişlerdir — fakat öğrenci ayaklanmalarının hocalar arasında müttefikleri ve destekçileri ile onlara karşı çıkan hocalar arasında. Öğretim metodlarına duyulan ilginin devamı tabiî ki elzemdir, fakat şimdiki bütün öğretimin, ister iyi olsun ister kötü, çok entellektüel ve "hayatla" alâkası olmadığı ileri sürülerek hücuma uğraması ise bambaşka bir şeydir.

Öğretim hakkında benim sahip olduğum intiba, yeterli derecede entellektüel ve muhayyele gücüne sahip olmadığıdır. Zekâyı işletmekle "entellektüelliği" aynı şey sananlar, fikirlere hararetle bağlı kalmanın öğrencileri şimdiki "eylemci" hareketlerinden uzaklaştıracağından korkuyorlar. Haksız olmayabilirler, zira bütün vaktini "eylemciliğe" ayıran bir öğrencinin istidadına uygun bir genişlik ve derinlikte bir eğitim görmesi imkânsızdır: bir günkü toplantılar, gösteriler, basın konferansları sona erdikten sonra o öğrencinin okuyup düşünmeye vakti kalmaz.

Aklî olmayan "anti entellektüel" öğrenci hareketlerini müdafaa etmeye çalışanlar iki şeyi birbirine karıştırıyorlar: alışılmış mânada okula lüzum göstermeksizin, biriken tecrübelerin yardımı ile az çok yeterli bir şekilde gelecekte karşımıza çıkabilecek meselelerin halline yarayan bir eğitim; diğer taraftan, öğrenme ameliyesinin gönüllü olarak, organize edilmiş bir mevzuda, aklî metodla bir disiplin olarak ele alındığı öğrenim.

Herkesi eğitmeye çalışan modern eğitim sistemimizin bazı kritikleri, bütün fertlerin gelişmesi için gerekli eğitim şartlarını sağlamanın zorluğu karşısında dehşete düşerek, eğitilmek için okula gitmenin şart olmadığı keşfinde bulunmuşlar ve bunu büyük bir marifet olarak ortaya sürmüşlerdir.

Herkesin aynı eğitime ihtiyaç göstermediği doğrudur. Fakat yanlış olan, herkesin bir miktar eğitim görmesinin faydalı olacağım reddetmektir. Birçok kimseler kendilerini yetiştirmişlerdir. Fakat bir mahrumiyet ve mecburiyeti bir imtiyaza çevirmek saçmalığın ta kendisi olur. Üniversite tahsili esnasında bir yandan da çalışarak hayatım kazanmak insanın mecbur olursa yapacağı bir iştir, lüzum olmadığı takdirde böyle hareket etmekte mâna görmüyorum.

Ender ve şanslı şahıslar hariç, bugün "sokak" yahut "arkadaş grubu" yahut "zanaat" yahut "çiftliğin" insan için tek "okul" olarak kaldığı hallerde, bahis konusu kimsenin gayet sınırlı bir çerçeve içinde kalmaması imkânsızdır. İnsanların tabiat, cemiyet ve kendileri hakkında bilmeleri gereken birçok şeyler vardır ki hayattaki tesadüfi tecrübeler zinciri bunları kendilerine veremez, verse bile aynı şeyleri ehliyetli hocaların yardımıyla okullarda çok daha iyi, süratli ve ucuz bir şekilde öğrenebilir.

Kötü eğitimin hiç eğitim görmemekten daha fena olduğu münakaşa götürür, fakat eğitim görmemeği iyi eğitime tercih etmek bile bile saçmalamaktır. Milyonlarca insanın eğitiminden bahsettiğimiz düşünülürse, bu çeşit tavsiyelerin ciddiyeti anlaşılır. Âdeta, Lincoln'ın gençlik yıllarını hatırlayarak gaz lâmbasının ışığında okumanın avantajlarını övmek gibi birşey. İnsanın hayatı boyunca lüzum hâsıl oldukça herhangi bir konuyu öğrenebileceği görüşü de buna benzer: okuma, yazma ve aritmetik için dahi bu yanlıştır, bir temel isteyen birçok konular için de öyle. Gençlik yıllarında kuvvetlendirilmesi gereken öğrenme itiyadı ve kabiliyetini de unutmayalım.

Bu menfi tutumdan çok uzak olmayan bir eğilim de üniversitelerin dışında, kütüphanelerden, seminerlerden, hocalardan uzak bir eğitim görmektedir. Bu modern Rousseaulardan birine göre dersleri sınıfta değil de, yüzme havuzunda yapmak çok daha iyi neticeler vermektedir. Normal bir grup için hareketli ve başarılı bir dersin herhangi bir yerde, yüzme havuzunda bile, yapılabileceği doğrudur, fakat gerçek soru bu şartlar altında bir konunun devamlı olarak gelişip gelişemeyeceği ve bir mevzua hâkimiyet sağlanamayacağıdır. Bir yüzme havuzunda başarıyla yüzme öğretilebilir, mantık, fizik, tarih veya ekonomi değil.

Aynı kaynaktan öğrendiğimize göre "yalnız normal dershaneler değil, fakat elbiseler de insanların arasına mesafe koyup öğrenme ameliyesini engeller" miş. Elbise giyilmediği zaman öğrenme engellerinin kalkıp kalkmadığı söylenmiyor, öğrenilen şeyin ne olduğuna bağlı olsa gerek. Dewey'in eski bir müridi de (ki üstadını çok geçmiştir) şöyle felsefe öğretiyor: kendisi sırası karıştırılmış ders notlarını okurken üç perdeye rasgele resimler aksettiriliyor ve Bach'tan Cage'e kadar değişen müzik kendisine refakat ediyor. Bu şekilde herhangi bir önem taşıyan bir şey öğrenilse üniversitelerden vazgeçelim, fakat elimizde en ufak destekleyici delil dahi yok.

Çok daha tehlikeli bir karışıklık, öğrenilirken "eyleme" yol açmayan, hayat tecrübelerine dalmayı kolaylaştırmayan bilgi ve fikirlerin ölü olduğu görüşünden doğmaktadır. "Eylemcilere" göre, öğrenciler inançları için hayatlarını tehlikeye atmadıkça ciddî sayılmazlar. Bu düşünme ve analizin yerine, rol yapmayı getiren romantik bir saçmadır.

Kelleyi koltuğa almakla hiçbir İlmî problem halledilmez. Yaparak pek çok şey öğrenilir, fakat her yapış öğrenmeye yol açmaz. Düşünce ile hareket arasında bağlar gören pragmatik prensipi sanki her hareketin pratik, faydalı, uygun olması gerektiği şeklinde tefsir etmek, onu barbarlığın bir sloganı haline sokmaktır.

Bilhassa zararlı olan bir görüş, sosyal bilimlerde fikirleri anlamak için o sahalarda bilfiil çalışmak gerektiğidir: eğer sendikacılık cereyanını anlamak istiyorsanız bir sendika organizatörü olmalısınız. Karl Marks hayatında bir gün bile fabrikada geçirmemişti, sadece fabrika sistemini ve tatbikatını, doğruluğu veya yanlışlığı kendi şahsî tecrübelerine değil de, tecrübeye ve tarihî delillere dayanan fikirlerin ışığında inceledi.

Eğitim ile tecrübe arasındaki ilişki, bir öğrencinin eğitim derecesi için en iyi ölçü, onun "yaşama şeklidir" diyenlerin ifade ettiğinden çok daha girifttir.

Üniversite eğitiminin gayesi bir şahsa "nasıl yaşanılacağını" öğretmek değildir. Bir insan o eğitim olmaksızın da yaşayabilir. Eğitimin gayesi ona bir perspektif — fikirler, cereyanlar, değerler sahasında bir görüş — kazandırmaktır. Bir insan iyi yetişmiş bir mühendis, âlim veya doktor olup ta, eğitimi ile hiç alâkası olmayan sebepler yüzünden hayatta başarı

kazanamamış bir sarhoş olarak ölebilir. Bir insanın hayatını kazanma şekli, tabiî ki, gördüğü eğitime bağlıdır ve iyi bir cemiyette bağlı olmalıdır da; fakat bir insanın hayatını kazanma şekli onun hayatını sürdürmek şeklinin bütünü değildir ve olmamalıdır.

Öğrenci kargaşalıklarına karşı doğan tepkinin farketmediği bir nokta var: şu anda öğrenciler arasında moda olan "eylem" merakına rağmen öğrenci hareketlerinin kaynağı bir takım fikirlerdir, hem de çürük fikirler. Zorbalık ve şiddete karşı hocalar cesaretle karşı durabilirler; felâket hâd bir şekil aldığı zaman mahkemeler ve idari makamlar işe karışır. **Fakat uzun vadeli en iyi tedbir, onların karşısına daha iyi fikirlerle çıkmak, sloganlarını tekrarladıkları mitolojiler ve sahtekârlığı ortaya konmuş ideolojilerin hakikî mahiyetini onlara açıklamaktır.**

Eğitimden ayrı bir meslekî hazırlık olabileceğini tasavvur edemiyorum, öğrencilerin çoğuyla fikrî alanda bir Diyalog kurmak ve onları hareketlerinden geniş ölçüde mesul tutmak da pekâlâ mümkündür. **Tutumlarına yöneltilen tenkitlere kulaklarını tıkamaları, Sokrat'tan Dewey'e kadar liberal ve hümanist geleneğin ideallerine gözlerini ısrarla kapamaları imkân dahilinde olmakla beraber, onlar doğru yolu görünceye kadar bu gayret gösterilmelidir.** Bu tenkitlerin temelinde bu pozitif eğitim felsefesi yatmaktadır.

Sidney HOOK
South Wardsboro, Vermont

Eylül, 1969

Sh:7-15

Kaynak: Sidney HOOK, **Akademik Hürriyet Ve Akademik Anarşi**, Çeviren Sencer TONGUÇ, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, Millî Eğitim Basımevi, 1973— Ankara

HRİSTİYAN KOMÜNİSTİK DOKTRİNİN İBRANÎ KÖKENLERİ

Tanrı'nın "sevgili yaratığı" Yahudi kavmi tarihe barbar ve acımasız bir barbar fatih olarak giriyor. Gezginci kalabalıklar, faal ve çalışkan bir halkın çabası sayesinde verimli ve müreffeh kılınmış bir ülkeyi baştanbaşa dolaşıyorlar ve yerli halkı, sonunda tamamen imha ediyorlar. Her şey Yahudi kavminin eline geçiyor. Fethedilmiş Filistin toprağın taksimine geçiliyor. O zamanlar İsrail'de ne asalet, ne theokrasi, ne burjuvazi var. Dolayısıyla taksim, tam eşitlik esasına göre yapılıyor: her klan, onu oluşturan ailelerin müşterek mülkü haline gelen bir hisse alıyor. Bu müşterek mülkiyet rejimi fazla sürmüyor ve İbranîler göçebelikten vazgeçip feth edilmiş topraklar üzerine kesin olarak yerleştikten sonra yerini özel işletmeye bırakıyor. Bununla birlikte özel toprak mülkiyeti İsrail'de mutlak bir yayılma göstermiyor şöyle ki birey, basit bir mutemet, ömrü süresince aile malvarlığının bir nevi işleticisi olarak telâkki ediliyor.

Sonunda bir kral sahibi olunuyor ve Samuel de "peygamberlerin ilki", "bütün peygamberlerin efendisi" olarak yerleşiyor geleneğe. Tarihte "peygamberler mektepleri" olarak bilinen yarı-laik, yarı-dinî bir takım toplulukların meydana getirilmesi bu krala atfediliyor. Bu topluluklar daha sonra, yüzyıllar boyunca, Hıristiyan manastırlarının prototipi olarak görüleceklerdir.

Ahd-ı Atik, I. Samuel Kitabı'nda (X/5), bu kralın Saul'e söyledikleri arasında, şunları kaydetmiş:

"Ondan sonra Filistî askerinin bulunduğu Allah tepesine (İbranîce *Gibeaelohim*) varacaksın; ve vaki olacak ki, oraya şehre girdiğin zaman, *önlerinde santur, ve tef, ve zurna, ve çenk olarak* yüksek yerden inmekte olan bir peygamber zümresine rastlayacaksın; ve onlar peygamberlik etmekte olacaklar...".

Ortaklaşa yaşam, hayli çok olan bu derneklerin genel kaidesi gibi görünüyor. Herhangi bir nedenle bu derneklerden biri mekân değiştirmek zorunda kalınca, topluca yeni yere taşındırdı. Dinî meşgalelerinin dışında, topluluk üyeleri el işleri ve tarımla uğraşırlardı ve ürünleri herhalde geçimlerine yardımcı oluyordu. Ama daha çok, bunların peygamberce aydınlatmalarına muhtaç kişilerin bağış ve armağanları başlıca olanaklarını teşkil etmiş olmalıydı. Yemek birlikte yenirdi. Bu "Tann'nın Adamları 'nın içinden toplandığı ortam çok karışıktı. Derneğin bütün üyeleri aralarında eşitti. Büyük şefler, Samuel'ler, Eliezer'ler, özel meskene sahiptiler ve derneklerin dışında otururlardı. Onları sırayla ziyaret etmekle yetinirlerdi.

Eldeki verilerden aşağıdaki başlıca özellikler ifade edilebilir:

a) çok ileri bir eşitçilik zihniyeti (derneğin bütün üyelerinin mutlak eşitliği bunlarda doğuş ya da servetten ileri gelen her türlü imtiyazın ortadan kaldırılması, herkes için zorunlu çalışma);

b) ileri bir komünist eğilim (mesken birleşikliği, üretim birleşikliği, ortaklaşa yemek);

c) sıkı bir iç disiplin (müşterek sorumluluk duygusu, şefin en yüce yetkesini körü

körüne tanıma, bireysel kişiliğin azaltılması).

Böylece, Hıristiyanlığın ortaya çıkmasından on asır önce, bunun gün göreceği ülkede, bu aynı zamanda komünist ve dinî derneklerin ilk bir taslağının varlığı kaydediliyor; ilk Hıristiyan kuşaklar, doktrinlerinin temel tezinden bazılarını uygulama alanına getirmek için bunlardan esinleneceklerdir.

Şimdi birinci derece kişiliklere, hocalara, "İncil'in peygamberlik doktrini" tesmiye edilmesi uygun görülmüş şeye adlarını vermiş olanlara, insanların belleğinde bütün haksızlıkların muhbiri, bütün mutsuzların savunucusu, ezilenlerin intikamcısı, güçlülerin korkusu olarak kalmış olanlara geçelim. Halkın bu ateşli savunucuları, bu havariler, fakir, kaderin çarptığı sefil ve açlık ve sefaletin sınamasından geçmiş kişiler değillerdi. Bunun çok uzağındaydılar. Bunların en büyükleri hali vakti yerinde olan sınıf mensubuydular. Çoğu mülk sahibiydi.

Tarihte sık görülen bir olgu olarak, köken itibariyle olduğu kadar servet bakımından da bu imtiyazlı durum, kaderin her bakımdan güldüğü bu insanların açıkça isyankâr ifadeler serdetmelerine, kendilerine bu maddî zevkleri sağlayan bu aynı sosyal örgütlenmeye açık bir husumet tavrı takınmasına mani olmamıştı.

Bu arada ülkenin ve çağın Yahudi toplumunun durumu neydi? Krallığın yerleştirilmesi arzu edilen sükûneti getirmemişti. Daha Şaul'un saltanatı sırasında iç savaşlar patlamıştı ki Davud'un bu sonuncusuyla mücadelesi oldukça belirgin göstermeler sergiliyor.

Davud'un çevresinde zengin düşmanı olarak doğmuş kaçak kölelerden bir kalabalık oluşmuştu: **"Ve sıkıntıda olan herkes, ve borçlu olan herkes, ve canı yanmış olan herkes onun yanma toplandılar; ve onların üzerine reis oldu; ve onun yanında dörtyüz kişi kadar vardı"** (I. Samuel XXII/2). Öbür yandan mülk sahipleri sınıfı başlarda ona düşmanca tavır alıp yaklaşımlarını yanıtsız bırakmış gibi oldu. I. Samuel'in 25. babında daha bu çağda İsrail'de birbirine hasım iki sınıfın, burjuvazi ve proletaryanın, karşılıklı dikildikleri açıkça görülüyor; müteakip krallar döneminde bu karşıtlık ancak artacak ve Süleyman'ın ölümünde doruğuna varacaktır.

Monarşi rejimi büyük mülkiyetin gelişmesine yardımcı olmuştu. Küçük toprak sahipleri, büyük maliklerle mücadele etmekten aciz olup onlara boyun eğiyor, çoğu onlara bağımlı hale geliyor ve nihayet toprak parçalarını tamamen elden çıkarmak zorunda kalıyorlardı.

Sayıları aşağı yukarı altmış bin kadar tahmin edilen bu güçlü burjuvaların karşısına işçilerden, toprağından olmuş küçük köylülerden, Süleyman'ın delice savurganlığının Kudüs'e çektiği mahir yabancı tüccarların rekabetine dayanamayan küçük esnaftan oluşan kent ve kır proletaryası dikiliyordu. Bütün bu nasipsiz kitle, hiçbir politik hakka sahip olmayıp kamu yaşamına hiçbir surette iştirak etmiyordu. Dahası da var: askerî ve aristokrat kastının imtiyazı olarak kalmış dinî âyinlere iştiraktan men edilmişlerdi.

Süleyman'ın zamanında başkentin zenginlik ve lüksü ile kırsal kesimin sefaleti arasındaki çelişki çarpıcı olup keyfiyet haliyle tepkiye neden olacaktı. Halk çevrelerinde, varlıklı sınıfın lüks ve sefahatına karşı çok ciddi bir itiraz hareketinin

çizgileri belirmeye başlayacaktı.

Bir takım insanlar ortaya çıkıp kentlerin yaşamına, zengin ve güçlülerin lüks ve sefahatına karşı savaşımı ve eski zamanların ilkel yaşamına dönüşü vaaz eder olmuştu. Çölde göçebelerin gezginci ve basit varlığı bir ülkü haline getirilmişti; zenginliklerin biriktirilmesi zamanın toplumunu kemiren bütün kötülüklerin kaynağı olarak telâkki ediliyordu. Doğaya dönüş haykırılıyordu. Bütün zararlı sonuçlarıyla, ezcümle sosyal farklılıkların oluşması, kişisel zenginliğin gelişmesi, kentsel uygarlık ağır şekilde mahkûm ediliyordu. Bu hareketin mürevvici Yonadab bin Rekab olup bu kişi, çok kesin programını çizdiği rekabit tarikatının kurucusuydu. Rekabitler arasında hiç kimse en ufak bir toprağa tesahüp etmeyeceklerdi: **"Ve dediler: Şarap içmeyiz; çünkü atamız Rekab oğlu Yonadab bize emredip demiştir: Siz ve oğullarınız ebede kadar şarap içmeyeceksiniz ve ev yapmayacaksınız ve tohum ekmeyeceksiniz ve bağ dikmeyeceksiniz ve sizde bunlar olmayacak..."** (Yeremya XXXV/6-7). Bu tarikatın üyeleri, fazla bir kalabalığı peşlerinde sürükleyememişlerse de uzun süre etkin bir grup olarak kendilerini devam ettirebilmişlerdi ve Babil kralı Nebukadretsar Kudüs'ü alana kadar da bunlara bu kentte rastlanıyordu.

Rekabitlerle birlikte varlıklı burjuvazi ve ruhban sınıfına mensup bazı kültürlü kişiler, yurtlarının sosyal tedenniine karşı savaşmaya yeltenmişler. Peygamberlerde, meslekdaşları hakkında her zaman samimi olmayan düşünceler beslemiş olmakla birlikte, bir noktada birleşiyorlardı. Bunların hepsi /enginlere karşı yenilemez bir düşmanlık besleyip fakirlere de özellikle hayırhah hisler besliyorlardı. Ve sesleniyor Amos:

"Ey hakkı pelin otuna döndürenler, ve adaleti yere atanlar!" (V/7);"... mademki fakiri ayak altına alıyorsunuz ve ondan buğday hediyeleri koparıyorsunuz; yonulmuş taştan evler yaptınız, fakat onlarda oturmayacaksınız, güzel bağlar diktiniz, fakat onların şarabını içmeyeceksiniz. Çünkü cinayetlerinizin çok ve suçlarınız ağır olduğunu biliyorum, ey salihi sıkıştıranlar, rüşvet alanlar ve kapıda yoksulların hakkını saptıranlar!" (V/I 1-12).

"Bunu dinleyin, sizler ki yoksulu yutmak istiyorsunuz ve memleketin fakirlerini helak ediyorsunuz ve diyorsunuz: Ne vakit aybaşı geçecek ki, zahire satalım? ve ne vakit Sebt günü geçecek ki, satılığa buğday çıkaralım. efayı küçültelim ve şekeli büyütelim[1] ve hileli teraziler kullanalım ve fakirleri gümüşe, ve yoksulları bir çift çarığa satın alalım ve buğdayın süprüntüsünü satalım?" (VIII/4-6).

İşaya tehdit savuruyor:

"İçki peşinde koşmak için sabahleyin erken kalkanların, geceleyin geç vakte, şarap onları kızdırıncaya kadar eğlenenlerin vay başına!" (V/11). Amos bunda, kadınları da esirgemiyor:

"Ey sizler Samiriye dağındaki Başan inekleri, fakirleri sıkıştıran, yoksulları ezen efendilerine: getir de içelim diyen kadınlar, şu sözü dinleyin: Rab Yehova kudsiyeti üzerine and etti ki, işte, üzerinize o günler geliyor ki, sizi çengeller ile, ve geri kalanlarını balık oltalarıyla çekip götürecekler" (IV/1-2).

Kadınlara karşı fazla "centilmence" ifadede bulunmayan Amos'tan başka İşaya da, bu

"burjuva" kadınlarını hedef alıyor:

"Ve Rab dedi: Mademki Sion kızları kibirlidir, ve boyunlarını ileri uzatarak göz edip yürüyorlar, gezerken kırıtarak gidiyorlar, ve ayaklarının halkalarını çıngırdatıyorlar; bundan ötürü Rab Sion kızlarının tepesini kel ile vuracak ve Rab onların gizli yerlerini açacak..." (III/16-17).

Bütün bu büyük haksızlıklar elbette ki cezalandırılacaktır. Tanrı bizzat bu işi üstlenecektir ve intikamı müthiş olacaktır. Bundan böyle peygamberler ellerini uğuşturuyorlar:

"Atalarının fesadından ötürü, onun oğullarını boğazlayacak yer hazırlayım ve ayağı kalkmasınlar ve diyarı kendilerine mülk edinmesinler ve dünya yüzünü şehirlerle doldurmasınlar. Ve orduların Rabb'i diyor: Onlara karşı kalkacağım, ve adı, ve baki kalanı, ve oğlu ve torunu Babil'den kesip atacağım, Rabb diyor..." (İşaya XIV/21-22).

"İnnallahü, azizzuntikam!"... (Aziz Allah intikam sahibidir).

Görüldüğü gibi, bütün varlıklı sınıfın tam anlamıyla genel katliamı söz konusu oluyor. Kökün kazınması mutlak olacak:

"Rabb'i mezbahın yanında durmakta gördüm; ve dedi: Başlıklara vur da eşikler sarsılsın; ve hepsinin başı üzerinde onları parçala; ve onlardan sonra kalanları kılıçla öldüreceğim; onların kaçağı kaçmayacak, ve onların kurtulanı kurtulmayacak" (Amos IX/1).

Zengin ve güçlülere karşı Ahd-ı Atik yazarlarının sözlerini dolduran kin ve kıyım hissine koşut olarak bunlarda fakirlere, bütün ezilmişlere sonsuz bir şefkat belirgin oluyor. Yoksul, özen bir saygıya layıktır:

"Ve Zekaryaya Rabbin şu sözü geldi: Orduların Rabbi: Doğru hükmedin, ve herkes kardeşine inayet ve merhamet etsin; ve dul kadını ve öksüzü, misafiri ve düşkünü sıkıştırmayın... diye söylemişti" (Zekarya VII/8-10).

Lem Yezl eğer Sodom'u yok ettiyse bunun nedeni, sâkinlerinin, sair hususların yanısıra, yoksula elini uzatmadığı içindir:

"İşte, kızkardeşin Sodomun kötülüğü şu idi: kendisinde ve kızlarında kibir, ekmeğe tokluk... vardı; ve düşkünle yoksulun elini pekiştirmedi" (Hezekiel XVII/49).

İşaya'nın da bu babda söyledikleri var:

"Eğer boyunduruğu, parmak uzatmayı ve fesat söylemeyi ortanızdan kaldırırsan ve canının çektiği şeyi aç olana verirsen ve alçaltılmış canı doyurursan; o zaman karanlık içinde ışığın doğacak..." (İşaya LVIII/9-10).

Hayırhah olana Rabb, görüldüğü gibi, ödül vaadediyor. Daha iyi zamanların adalet ve faziletin zaferinin ümidi, en mükemmel şekliyle İşaya kitabında bulunuyor. Ancak bu "güzel gün", hayli uzakta görünüyordu. Ama Lem Yezl, "adalet güneşi"nin ilk ışınlarının parıldamasından önce bütün ölmüşleri diriltecek. Ölüm "ebediyen yok olacak" ve sürekli bir mutluluk yaşamı başlayacak. Ne tür bir mutluluktan, bu vaad edilen?

"Ve bütün kavimleri örten örtünün yüzünü, bütün milletler üzerine çekilmiş perdeyi

bu dağda yok edecek" (İşaya XXV/7).

Bu ifadede bir internasyonalist tez görmek isteyenler var. İlk bakışta bunun böyle olduğu görülüyorsa da bu internasyonalismin İsrail kavini ve devletinin etrafında oluşacağının hayali de bir gerçektir. Ama ne olursa olsun, "milliyet" kavramının ilga edileceği düşüncesi bir vakıadır: **Yeryüzünün krallarını çok acı bir son beklemektedir...**

Yahudi peygamberliğinin sosyal idealini özetleyecek olursak bunu şöylece ifade etmek mümkün olmaktadır: bütün sınıf tefriklerini yok edecek, içinden her türlü imtiyazın ilga edileceği bir yeknasak toplumun yaratılmasına varacak bir nevi genel tesviye. Bu, en uç noktasına getirilmiş eşitçi duygu, müstakbel cennete sokulmayacak olan zenginler ve güçlülere karşı durdurulamaz öfke ile birlikte vardı. Ancak Juda ve İsrail krallıklarının yıllıkları gerçek sosyal devrimi amaçlayan hiçbir ciddi girişimi kaydetmiyor. Çok sonra, peygamberlerin devrimci propagandası meyvelerini verecek ve Hıristiyanlık, adalet ve eşitliğin zaferi amacıyla bunları değerlendirecektir.

*

* *

Ahd-i Atik'in *Mezmurlar kitabı,* Hıristiyanlığın kurucularının dinî düşüncesi üzerinde en derin etkiyi yapmış olan bölüm olup tam bir Hıristiyanın ideal tipinin mezmurlarda görülen Adil numunesine göre tasarlanmış olduğu bir gerçektir. Bununla birlikte, fikrî düzeyi sınırlamanın altında olan Yahudi proletaryasının bu dinî şiirlerden fazla bir şey anlamış olduğu da söylenemez. Sürgün ve sonrası mezmurlara gelince, sorun başka türlü ortaya konsa da çözüm aynı oluyor. Önce **"Yahudi ulusunun büyük acısı"nı yerli yerine oturtmak gerekir ki ilâhiyatçıların eşi olmayan bir felâket olarak gösterdikleri ikibin kadar Yahudi soylu ve zengin toprak sahibinin Filistin'den Babilon'a tehçiri, ülke için tasavvur edildiği kadar büyük bir felâket sayılmazdı.** Gerçi başkent bundan müteessir olmuştu. Ne kral, ne dalkavuk, ne nikâhsız odalık (metres) (bu sonuncular efendilerini sadıkane takibetmişlerdi) ne de halkın nefret ettiği bürokrat kalmıştı. Mamafih yenileri gelip boşluğu doldurmakta gecikmemiş olduğundan kent proletaryası için işlerin çoğu eski haline rücu etmişti.

Ama doğruca ülkeye, vaktiyle birkaç büyük malikin gasbettiği geniş topraklara gelince, bu sonuncuların yok olmasıyla yoksulların, başkasının mülküne saygıyı zorunlu kılan kutsal emri fazla tereddüt göstermeden ihlâl edip bütün bu münbit toprakları ele geçirmelerini mümkün kılmıştı. Bütün bunlar, Kutsal Kitap'ların çok sayıda öğütüne rağmen özel mülkiyet duygusunun orta Yahudinin vicdanına bu denli derince yerleşmemiş olduğunu gösterir. Komşu ulusların (Moabitler, Ammonitler, İdumeanlar-Edomlular)[1] temsilcileri de fırsattan faydalanmaya gelmişler ve içtenlikle karşılanmışlardı. Hattâ aralarında evlenmeler bile olmuştu ki keyfiyet daha sonra ruhban sınıfının hiddet ve tiksinmesini mucip olacaktı. O tarihlerde ortalama Yahudi sanıldığı kadar şoven değildi.[Gerard Walter.— op. cit.,s. 28-36 .]

Tevrat dışındaki, ayrıntılarına girmediğimiz Kitapların da ortak teması şöyle: **"Herkes**

eşit olmalıdır zira Tanrı toprağı herkese müşterek olarak verdi. Bütün felâketlerin kaynağı, zenginlerin altın hırsı ve doymak bilmezliğidir. Ve toprak herkesin müşterek malı olacak, ne duvar, ne sınır kalacak. Herkes birlikte yaşayacak ve zenginlik faydasız olacaktır. O zaman ne fakir, ne zengin, ne zalim, ne köle, ne büyük ne küçük, ne kral, ne senyör kalacak, herkes eşit olacak". Bütün bu işlerde Tanrı sadece cari rejimi yok edip onun yerine yeni bir şeyin ikamesini amaçlayan devrimci hareketi başlatmak üzere müdahale edecek ve sonra bu dağın tepesinden işlerin nasıl yürüdüğünü denetleyecek... Vay zenginlerin başına geleceklere!...

M.Ö. II. ve I.yy'ın Yahudi mesihçilerinin ülküsü en demokratik türden ve tamamen eşitçi olup Mesih'in gelişine olan imanları yaşamlarının maddî koşullarının kökten değişeceği ümidine sıkıca bağlıydı.[İbid., s. 42-51]

*

* *

Luka İncil'inde Komünist eğilimler

Bu üçüncüsü İncil, öncekilerden (Matta ve Markos'unkiler) çok daha özen ve metodla kaleme alınmış ve tahlile daha iyi gelen bir tarihî ve edebî belge olarak görülüyor. Bunun ötesinde Luka'nın dile getirdiği sosyal tezlerin belirginliği, dikkatlerimizi üzerine çekiyor. Gerçi, daha az bir açıklıkla da olsa, ama yine de yeterli bir kesinlikle bu aynı tezlerin Markos, Matta ve Yuhanna'da da ana çizgilerini buluyoruz: **"Matta ile Luka arasında bir bilgin insanseverle günümüzün bir militan sosyalisti arasındaki kadar bir ayrılık bulunuyor"** ... Ancak bu "sosyalist İncilci"nin, eserini çok yüksek bir mevkide bulunan, şüphesiz zengin malikler sınıfına mensup bir kişi için yazmış olduğu unutulmayacaktır ve elbette zamanının Hristiyan cemaati beynindeki zenginlik, özel mülkiyet ve sosyal eşitlik telâkkileri çarpıtmak ve bunları yan tutacak şekilde takdim etmek yanlış olacaktır. Öbür yandan Luka'nın zamanındaki ne de daha sonraki dindaşları arasında kimse bu üçüncü Incil'in "ilerici" ruhunu kınamayı, ya da bunun yazarının anti-kapitalist eğilimlerini hafifletmeyi düşünmemişlerdi. Tam aksine, aynı çağda kaleme alınmış ya da en fazla müteakip kuşağa ait eserler bu ifadeleri daha da büyük açıklıkla teyidetmişlerdir. Bundan da Milâdî ilk asrın Hıristiyan toplumunun Luka'nınkilerle aynı düşünceleri paylaştığı sonucu çıkıyor.

Bu İncil'in başlıca tabiatı, herşeyden önce, fakirin, mutlak bir sefalet içinde olanın övgüsü oluyor. Yazar, bütün malların, hiçbir şeye malik olmayanlarla ortaklaşa kullanımı gereğini şiddetle vurguluyor:

"...çölde Zekeryanın oğlu Yahyaya Allahın sözü geldi... kendisi tarafından vaftiz olunmak için çıkıp gelen kalabalıklara dedi: **...İki gömleği olan hiç olmayana versin: yiyeceği olan kimse de böylece yapsın"** (Luka III/2-11).

Ve İsâ'nın ağzından da: **"Bunun için sizden her kim bütün varından böylece vazgeçmezse, benim şakirdim olamaz"** (Luka XIV/33).

Luka ayrıca daha İsâ'dan önce Filistin ortamında belli bir komünist akımın varlığına işaret ediyor ki Yahya'nın yukardaki sözleri bunu doğruluyor. Hıristiyanlığa yeni girenlerin, cemaata kesin olarak katılmadan önce, mutlaka sordukları bir soru vardı:

yeryüzündeki yaşamın hüzünlü ve kaçınılmaz sınaması süresince hiç değilse yiyecek ve başını sokacak bir yer bulunabilecek mi?

Luka (XII/22-34) buna en özlü yanıtı veriyor: hiç böyle şeylere aklınızı takmayın, Allah herşeyin icabına bakar; O. sevgili çocuklarını açlık ve susuzluktan öldürmez. Dolayısıyla özel mülkiyetin ne olduğu kesin olarak unutulacak ve "benimki" ile "seninki" arasındaki fark hakkında tüm telâkkiler bellekten silinecek:

" ... senin abanı alandan gömleğini de esirgeme. Senden her isteyene ver, ve senin eşyanı alandan geri isteme" (Luka VI/29-30).

Ama bu sözler, hiçbir tehlike olmadan komşunun mallarının üstüne oturma cevazını da vermiyor mu? **... İsâ bile Zeytindağı'nda başkasına ait eşeği "Rabbin ona ihtiyacı" var mülâhazasıyla almamış mıydı?** (Luka XIX/2934)...

Devam etmeden önce bir kez daha vurgulayalım: Hıristiyanlığın bütün bu "sosyal" doktrinlerini süsleyen vaadler, bu dünyada değil, "öbür"ünde yerine gelecek...

*

* *

Sınıf mücadelesine bir çağrı olarak Yakub'un mektubu

Hıristiyanlığın gelişmesi Ahd-ı Cedid in geleneksel verilerine göre mütalâa edildiğinde başlıca üç aşama farkedilebilir. İlki, yeknasak olmayan, örgütlenmemiş, köşeleri belli bir tasarısı bulunmayan, özellikle coşkulu ve tasasız bir heyecan ile dolu, kendiliğinden oluşmuş bir nevi kuruluş olup keyfiyet kendi öz nihaî kaderi hususunda, belki de bilinçli bir cehaletten ileri geliyordu. Kudüs'e nihaî yerleşmesinden önce göçebe halinde var olan bu ilk Hıristiyan topluluğu, **"mülk sahiplerinin misafir ettikleri, paraca destekledikleri ve ücretle Çalıştırdıkları bir vaizler kervanı"** idi.

"Ruh yüceliği ve düşüncesizlikle karışık bir yoksunluk tutkusu" ile belirgin ikinci aşama bize iyice örgütlenmiş, bu deneyi mümkün olduğu kadar uzun yaşatmaya çalışan becerikli ve güçlü kişilerce idare edilen bir dernek görünümünü sergiliyor. Belki de bu idareciler (sayıları oniki idi) kişisel olarak, idare ettikleri kişilerin bu denli ateşlilikle değer verdikleri eşitçi ve komünist tezlerin harfiyyen ve bütünüyle uygulanmasının olanaksızlığının farkındaydılar; ancak akım çok kuvvetli idi ve buna, beslenemediğinden dolayı kendiliğinden duracağı anı önceden görerek ister istemez boyun eğiyorlardı. Gerçekten Kudüs'ün Hıristiyan cemaati "varını günü gününe yiyor ve kendine bir açlık ve sefalet geleceğini hazırlıyordu". Aslında bunun pek yakın olduğunu görmek için çok uzak görüşlü olmaya gerek yoktur. Bu nedenle de propaganda alanına özellikle büyük ağırlık verilmekle birlikte ilk bakışta düşünülemez bazı uzlaşma, orta yol, bir nevi eyyamcılık gün görmüştü. Ve üçüncü aşama açılıyordu: ilk Hıristiyan derneğinin eşitçi programını ve anti-kapitalist eğilimlerini yavaş yavaş törpüleyen ödünlü uzlaşmalar dönemi idi bu.

Bu denli kesin bir tavır değişikliği müminlerin bazılarında doğal olarak hoşnutsuzluk ve öfke uyandıracaktı. Ama idareci takımın önünde bir ölüm kalım sorunu vardı: cemaatin varlığı, ancak elle tutulur mali yardımlar yapabilecek yeni unsurların

katılmasıyla sağlanabilirdi. Pavlus'un parlak şekilde ortaya koyduğu ve ikinci sınıf bazı misyonerler tarafından ustaca kullanılan, sadece imanla bunun doğruluğuna varılır doktrini yayılmıştı, böylece de varlıklı sınıflara bazı yararlar ve işin bütün yük ve sorumluluklarını taşımadan yeni dinin lûtuflarından faydalanma olanağı sağlanmış oluyordu.

Bu noktada içi rahatlayan zengin burjuvazi artık yeni dine daha az ayak diriyor ve bu ortamdan tenasur [Yardımlaşma. Karşılıklı yardım etme.] daha sık vaki oluyordu. Bu bir eli yağda bir eli balda yeni gelenler cemaatin önderleri tarafından aşırı bir içtenlik ve saygı ile karşılanıyordu.

Ünlü *Yakub'un mektubu,* cemaatin çok sayıda üyesinin bu hususa gösterdikleri kızgınlığı sadıkane şekilde yansıtıyor [*ibd.,* s. 91-2].

"Katolik" yedi mektup arasında "Allah'ın ve Rabb İsâ Mesih'in kulu Yakub"unki olup diasporanın "dağılmış olan oniki şıpta selâm olsun" ibaresiyle başlıyor. İyi bir Grek dilinde yazılmış olup bilgelikli üslûbu ile "Hikmet-İbranî *hokma,* Grek *sophia"* yazılarını hatırlatıyor ve zengin zalimlere hücumlarıyla da bayrağı peygamberlerden alıyor. Bir somut dindarlığı öğütleyerek Yakub sadece imana bağlı olanlara savaş açıyor ki bu öğreti Pavlus'inkine ters düşebiliyor. [Edouard Cothenet.— Jacques, in Coll.— Dictionnaire des religions. P.U.F. Paris 1984.]

Buna rağmen Katolik dünyası buna büyük değer atfediyor:

"Zenginlere karşı ve fakirin lehine tanrısal Efendinin karşı çıkmalarının, en çetin yansıması hiç şüphesiz Âdil Yakub'un Katolik mektubudur";

"Aziz Yakub dolambaçsız olarak bütün zenginleri aforoza mahkûm etmiştir"; "Aziz Yakub'un Mektubu, Kudüs'ün tüm ilk Kilise'sinin bir bildirgesi gibidir" sözleri Katolik din adamlarına aittir.

"Ey kardeşlerim, Rabbimiz İsâ Mesih'in, izzet Rabbinin imanını şahsa riayet ederek tutmayın. Çünkü eğer toplandığımız yere altın yüzüklü, parlak esvap içinde bir adam girerse, bir fakir adam da kirli esvap içinde girerse, ve parlak esvap giyen adama bakıp; Sen burada iyi yerde otur, derseniz, ve fakire: Sen orada dur, yahut: Benim basamağımın altında otur derseniz, aranızda ayırt etmiyor, ve kötü düşünceler sahibi hâkimler olmuyor musunuz? ... Fakat siz fakiri tahkir ettiniz. Zenginler size gadretmezler mi, ve onlar sizleri mahkemelere sürüklemezler mi? Onlar çağırıldığınız iyi isme küfretmezler mi ?... Fakat eğer şahsa riayet ederseniz, günah işlersiniz, şeriat tarafından suçlular gibi ilzam olursunuz" diyor Yakub (II/1-9).

Onun beddualarında Tevrat peygamberlerinin etkisi açıkça görülüyor. Şöyle diyor Amos (III/9-12):

"Aşdodda, saraylarda ve Mısır diyarında, saraylarda işittirin ve deyin: Samiriye dağlan üzerinde toplanın ve onun ortasındaki büyük karışıklıkları ve onun içindeki gaddarlıkları görün. Çünkü onlar doğruluk yapmayı bilmiyorlar, Rabbin sözü, onlar ki saraylarda zorbalık ve soygunculuk yapmışlardır. Bundan dolayı Rab Yehova şöyle diyor: Düşman çıkacak ve diyarı kuşatacak ve kuvvetini senden soyacak, ve sarayların çapul edilecek. Rab şöyle diyor: Çoban arslanın ağzından nasıl iki bacak yahut bir kulak parçası çekip kurtarırsa, İsrail oğulları, Samiriyede sedir köşesinde

ve yatağın ipekli yastıkları üzerinde oturanlar da böyle kurtulacaklardır".

Ama Yakub. şiddette bunları geride bırakıyor:

"Gelin şimdi, ey zenginler, gelecek olan sefaletlerinizin üzerine feryad ederek ağlayın. Malınız çürümüş, ve esvabınızı güve yemiştir. Altınınız ve gümüşünüz pas tutmuştur; ve onların pası aleyhinize şahadet olacak ve sizin etinizi ateş gibi yiyecektir. Son günlerde hazine topladınız. Tarlalarınızı biçen işçilerin tarafınızdan hile ile alakonulan ücreti, işte bağırıyor: ve orakçıları feryadı Ordular Rabbinin kulaklarına ermiştir. Dünyada zevkle yaşadınız ve eğlendiniz; kital gününde yüreklerinizi beslediniz. Salihi mahkûm ettiniz, öldürdünüz..." (V/1-6).

İşaya'nın ağzından da Rabb şöyle dememiş miydi? (LI/7-8):

"Ey sizler, salâhı bilenler, şeriatım yüreklerinde olan kavm, beni dinleyin; insanların hakaretinden korkmayın ve onların sövmelerinden yılmayın. Çünkü güve onları esvap gibi yiyecek, ve kurt onları yapağı gibi yiyecek...".

Hezekiel'de de "kötü adamlar", en ağır mücazatla tehdit ediliyorlar (XXI/39-32). Yakub'da da aynı şeyleri okuyoruz... O. fakirleri zenginlere karşı tek bir cephe kurmaya teşvik ediyor. Ve zenginlere karşı bir gerçek ithamname tanzim ediyor. Bunda başlıca dört madde sıralanıyor:

1.Sermaye istifçiliği;

2.İşçilerin sömürüsü;

3.Maddî zevklerde ifrad;

4.İsâ'nın öldürülmesi.

Konu üzerinde daha fazla yayılmıyoruz.

*

* *

Sınıf yapısı üzerindeki tetkikimizin alanını geçmişe taşıyacak olursak eski zamanlarda çalışanlarla bunların çalışmalarından faydalananlar arasındaki ilişki sorununun iki türlü vaz edildiğini görürüz: başkalarının çalışmasının sömürüsünde öncelik ya kumanda etme gücü, ya da ekonomik üstünlüğe tanınmış.

Aşağıda daha ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi Aristo'ya göre sosyal yapıda temel ikilik (dichotomy), hür adamlarla köleler arasındaki bölünmeden ibaretti. Bu bölünmenin, kelbiyyûnun (Cynics) öğretisine rağmen, çok eskilere dayanan bir düşünce olup beşerî tabiatın örneklerinde bir doğal temele sahip olduğu farzedilirdi. Aslında Aristo, hür site yurttaşlarına göre ekonomik tabakalaşma ile daha yakından ilgiliydi, ancak orta durumu ("orta sınıfı") en iyisi olarak görürdü, dolayısıyla hür insanlarla köleler arasındaki temel tefriki daha da kuvvetle belirgin olmuştu. Bunların ötesinde Aristo, bütün bedenî işleri kölelere bırakmak eğiliminde olup onun toplum tasarımındaki ayırımı, yani hür insanla köle arasındaki, aynı zamanda çalışmayanla çalışan — işçi arasındaki ayırım olacaktır. Eski Yunan ve Roma toplumlarında efendi ve köle ilişkileri ile saptanan sınıf kutuplaşması, yani güç ilişkisi içinde ifade edilmiş kişisel bağlılık ve bir doğruca ve koşulsuz sömürü, aşikâr

olarak bireylerin yasal durumuna, yani hür insanla köle arasındaki ayırıma dayanan bölünme ile aynı ölçüde değildi. Bu iki ayırımın, örneğin her hür site yurttaşının bir kuvvede efendi olarak telâkkii, sosyal yapıyı dichotomic olarak tasavvur etmeyi kolaylaştırıyorsa da bu gerçekle çatışıyor.

Roma İmparatorluğunda, Milâdî I. yy'dan sonra köle sayısı azalıp sosyal durumları iyileşince, başka bir ayırım türü geniş ölçüde dikkatleri çekmeye başlamıştı. Bu, yurttaşların "varlıklı" (orta ve yüksek "burjuvazi") ve "varlıksız" olarak ayrılmasıydı. Bu ayırım, ekonomik olmayan tâbirlerle *honestiores* ve *humiliores,* kurumsallaşmıştı: mamafih bu tâbirler işin gerçek durumunu değiştirmiyor, sadece zenginliğin nüfuzunu teyid ediyordu, yukarda Yakub'un Mektubu'da gördüğümüz gibi.

Kilise Pederleri'nin yazılarında sosyal eşitsizliğin temel sorunu hür insan ile köle veya efendi ile köle olarak değil, ekonomik olarak mütalâa edilmişti. **Gerçi Augustin'in *civitos terrena* (dünya vatandaşlığı)'nın sosyal yapısı üzerindeki düşünceleri her iki tür, efendi-köle ve zengin-fakir ilişkiye değiniyor.** Hegel'in bu mahir habercisi diyalektik yöntemi kullanarak kendi ilk tutumlarıyla ters düşen sonuçlara varıyor ve Hıristiyan cemaatında zenginle fakirin ve köleliğin varlığını haklı çıkarıyor. Ama o dahi sosyal tabakalaşmaya başlıca sahiplik ilişkilerine dayalı olarak bakıyor [Stanislaw Ossowski.— op. cit.,s. 28 -9]

Sh: 74-84

Kaynak: Burhan OĞUZ, Türk Halk Düşüncesi ve Hareketlerinin İdeolojik Kökenleri, I.Baskı: Haziran 1997,İstanbul

KENDİME- MARCUS AURELIUS ANTONIUS'ÜN DÜŞÜNCELERİ

Gustav Loisel'den tercüme olunmuştur.
Mütercim: Semiha Cemal
İstanbul Kız Muallim Mektebi Ruhiyat Muallimi
1932

M. Orel-Kendime
Stoisien hayatına dair
İmparator Filozof M. Orel Antonin'in kendi için yazdığı eser.

ÖNSÖZ

Büyük müverrih feylesof ***Taine,*** Mark Orel'in yaşamış en asil bir ruh olduğunu ilân etmişti. Bunun doğru olduğunda şüphe yoktur. Çünkü Mark Orel, servet, kudret ve zaferin kusvasına vardığı halde sadeliğini ve doğruluğunu muhafaza etmiştir.

Dördüncü asrın ihtiyar bir müellifi, ***Aurelius Victor,*** onun için diyor ki; "M. Orel İlâhî bir deha için lâzım gelen bütün fezaili haiz ve büyük musibet ve felâketlerle çarpışmak için imparatorluğa konulmuş bir prensti. Zira eğer o, bu zamanlar için doğmamış olsaydı, hiç şüphesiz bütün Roma devletini ayni sukut sürükleyip götürecekti. Hakikaten o vakit silâhlar hiçbir yerde rahat yüzü göstermiyordu. Bütün şarkta ***İllyrie,*** İtalya ve ***Gaule*** de muharebeler zuhur ediyordu. Kasabaların harabisini takip eden zelzeleler, nehirlerin taşması, kesretle vaki olan veba, tarlaları, kırları harap eden çekirge bulutları, hâsılı fanilere isabet eden afetlerin, elemlerin en dehşetlisi Mark Orel'in hüküm sürdüğü zamanda pek mübalağalı olarak şiddet kesp etmişti. Kâinatın, tabiatin kanunu ve yahut insanlara meçhul olan başka bir kudret, belâ ve musibetleri ziyadeleştirdiği vakit, öyle zannediyorum ki, bu kadar zalim ve acı afetlere karşı insanları idare edenlerin güzel ve hakimane nasihatlerinin ilâç gibi tesir etmesi takdiri İlâhidendir"

Umumî hâzinenin tükendiği, hatta askerlere bile atiyeler dağıtılamadığı bir zamanda, hükümdar M. Orel eyaletlere ve senatoya fevkalâde bir teklifte bulunmuş olmamak için, Trajan'ın umumun işlerini rüyet ve müzakere ettiği meydanda saltanatın bütün mobilyelerini, altın vazolarını, Sere'lerin en kıymetli kumaşlarından kendisinin hükümdarlık elbiselerini müzayedeye koydurdu, bu müzayede iki ay mütevaleyen devam etti ve dehşetli bir yekûn hasıl etti. Zaferden sonra M. Orel bunları satmak isteyenlerden tekrar satın aldı, fakat istemeyenleri de satmaya icbar etmeyerek kendilerine bıraktı. Serbest sanayi onun saltanatı zamanında o kadar intişar etti ki, benim fikrime göre bu asrın en mühim zaferi bu idi. Kanunların karanlıkları şayanı hayret bir surette aydınlatılmıştı. Mahkemeye şahit olarak getirilen bir adamdan bir kefil göstermek mecburiyeti kaldırılmış, imparatorluğun bütün teb'ası farksız olarak Roma vatandaşı namını almıştı. Birçok kasabalar inşa olundu, büyütüldü, tezyin olundu, ve bilhassa Afrika'da yangın âfeti ile harap olan Kartaca, Asya'da zelzelelerle hâk ile yeksân olan ***Ephese*** ve ***Nicomedie*** bu meyandadır. Mark Orel'in büyük babası olan ***Annius Verus*** bizce meçhul ahval yüzünden İspanyada ***Saccubis*** şehrinden Romaya gelmiş ve orada pretör (Sulh Hakimi) vazifesini görmüştü. Onun oğlu ki, Mark Orel'in babasıdır, ***Vespasien*** ve ***Titus*** namındaki imparatorlar tarafından asalet unvanı verilerek üç konsülle beraber Roma şehreminliğine tayin edilmiştir. ***Calvisus Tullus*** ün kızı ***Domitia Coielius*** ile evlenerek, bundan bir gün imparator olacak olan çocuk, yani Mark Orel

doğmuştur. Bu prens *Coielius* tepesinde aile ocağında milâdî 121 senesinde Nisan ayında dünyaya gelmiştir.

M. Orel daha çocukluğunda yakın akrabası olan *Adrien* in sarayına kabul olundu. *Mars* taki papaz mektebine girdi. Gramer, edebiyat ve felsefeye, hukuk ve fenni kavanine, riyaziyeye çalışmakla beraber, jimnastik egzersizlerini de ihmal etmedi. Ona zamanın en meşhur mürebbi ve muallimlerini tedarik ettiler. Nihayet fazilete vasıl olmak arzusu ona Revakî felsefesini tercih ettirdi. Adrien hastalandığı vakit M. Orel henüz 18 yaşında idi. Adrienin M. Orel hakkındaki teveccühü çok ziyade olmakla beraber, hükümetin idaresini teslim için kendisine henüz pek genç göründü, ve *Antonin* i intihap ederek onun da M. Orel'i intihap etmesini vasiyet etti. Adrien bir kaç ay sonra vefat etti. Antonin, M. Orel'i kızı *Faustin* ile evlendirdi. Antonin evlâtlığı M. Orel'i hiç kendine yabancı bilmez ve hükümetin bütün sırlarım emniyetle kendisine tevdi ederdi. M. Orel de onu bir model ittihaz ederek takip ederdi. Yegâne arzusu ona benzemekti. 161 senesinde M. Orel'i halef olarak bıraktı...

M. Orel'in irtihali de hayatına lâyık bir surette oldu. Askerleri tarafından kendisinin onuncu defa olarak imparator ilân edilmesile neticelenen barbar muharebesini idare ettikten sonra Sirmium'da yol üzerinde 17 Mart 180 tarihinde 59 yaşında vefat etti [[64]].

Viktor diyor ki, Mark Orel'in Roma'da irtihali haberi alınır alınmaz, bütün şehirlerde bir ümitsizlik hasıl oldu. Matem elbisesine bürünmüş olan Senato âzası meclise ağlayarak gitti ve *Romulus'un* göğe çekildiğine güçlükle inandıkları halde M. Orel hakkında bütün kalpler ayni histe olarak göğe kabul olunduğunu kolayca tasdik ettiler. Onun şerefine mabetler, kolonlar ve daha bir çok takdimede bulundular. **Ancak müteassıplar ve cahiller M. Orel'in Hristayanları tazyik ettiğini ve başlarına bir belâ olduğunu söylerler. Halbuki M. Orel Hristayanların ne tazyikini emir, ne de buna müsaade etmemiştir. Bu XVI inci asırda papazlar tarafından uydurulmuş bir efsanedir..**

M. Orel kendi hayatına ait risalesini şeklen tamamlanmamış olarak bırakmıştır. Bahislerde ve fasıllarda kelime bekelime tekrarlanmış tâbirler ve daha sair mütenakıs şeyler görülecektir. Her ne kadar bunlar eseri kendisine yazan M. Orel için o kadar mühim değilse de, bizler esasa olduğu kadar şekle de ehemmeyet verdiğimiz için maalesef bunlar risalesinin okunmasını bazan işkâl edecek şekildedir. M.ı tercim bu tercümeyi M. Orel hakkında yazılan başlıca risalelerle mukabele ettikten sonra 1916 da Londra'da *Haines* tarafından tab'olunan yunanca metninden yazmıştır.

M. Orel'in yeni mütercimlerinden biri olan *Commelin* M. Orel'in Ellenist mantığı suretinde tertip olunmuş bir plân içinde gelişi güzel cep defterine kaydettiği düşüncelerinin bu suretle tertip ve tanzim edilişini sitayişle söyledikten sonra diyor ki: Bizim felsefemiz moralistlerin mütalâa ve sünuhatile terviç olunmalıdır. Bir felsefe talebesi — kafasında demiyorum — çıkınında ne kadar boş ve beyhude mes'eleler ve mübahaseler biriktiriyor. Biçare genç kolejden veya liseden, tıpkı müzeden çıkan meraklı bir ziyaretçi gibi çıkıyor. Müze ziyaretçisi nasıl tablolara, heykellere yalnız bir nazar atfetmişse, o da sistemleri müphem bir surette

---

[64] Tertulliyen Marc Aurele'in burada irtihal ettiğini pek az sonra bildirmiş ve (Philostrate)onun sözünü tasdik etmiştir. Maamafih birçok müverrihler (Aurelius Viktor)un dediğini kabul etmişlerdir. Viktor Vindobona da yani Viyana'da olduğunu söylemişse de, kendisi bunu hâdiseden iki asır sonra yazmıştır

görüyor. San'atın esrarı onun nazarından nasıl kaçıyorsa, bu da vazife karşısında öyle itminansız, kanaatsiz ve hemen silâhsız bir vaziyette bulunuyor. Gençliği ikna etmek için, onu, hayır yolunda gözleri önüne mubahase ve tezekkürden müstağni parlak hakikatler koyan müelliflerle temas ettirmelidir. Muharebeden evvelki senelerde Fransada, Reybiyum mezhebi tercih ediliyordu. Bu mağmum bir felsefe idi. Bizim bugünkü millî dehamız bunu izaleye maildir, işte efendim, sizinle birlikte M. Orel'in neşredilen fikirlerinin kat'î zaferini temenni edelim...

Mark Orel düşüncelerini gelişi güzel ve intizamsız bir surette yazmıştır. Mütercim, kitabı asıl metindeki tertipsizlikten kurtararak herkesin istifade edebileceği bir şekilde, on iki kitabın her birini on iki fasla ve her faslı da iki veya üç kısma ayırmıştır. Burada M. Orel'in düşünceleri ruhu beşerin üç büyük nevi faaliyetine tekabül eden üç kısımda toplanıyor ki bunlar; mütalâa, fiil ve hareket ve tefekkürdür.

M. Orel'in mensup olduğu revakı mesleği ve risalesinin on iki kitabı hakkında bir tablo:

AHLÂKÎ HAYATIN PRENSİPLERİ

I — Tabiatı külliye içinde vahit bir ruh (zekâ, akıl, ruhu hâkim, Zeus, Allah) vardır ki, bu birliğin, intizamın, âhengin ve hüsnün ruhanî prensibidir ve namütenahi kudret ve tesiri bütün mevcudatı, göğü ve arzı idare eden, bunları büyük bir kül içinde yekdiğerine zincirleyen ve ebediyen genç ve faal kalıp *(Cosmos),* kâinat, kudreti rabbaniye tesmeye olunan bir kanundur.

II — Kozmosun mükevvin kısmı olan insanda, ruhu külden neşet etmiş ve aklın, idrâkin ve ferde hayatım idare etmek için verilmiş iradenin ruhanî prensipi olan bir mütefekkir ruh vardır ki bu, yaşamak, vücudüne hükmetmek ve hareket etmezden evvel düşünmek üzerine mecburdur.

III — Hayatta fazilet, düşünücü ruhun kendi kanununa ve tabiatı küllün teşekkülü kanununa muvafık surette faaliyeti, demektir. Bu, hayrı ve beşerî tabiatın tekâmülünü yaratıcı bir prensiptir.

II— AHLÂKÎ HAYATİN İCRA VE TATBİK!

Üç aslî fazilet; hürriyet, adalet, müşterek kefalet.

Üç rütebî fazilet; cesaret, emniyet, dostluk.

III — AHLÂKÎ HAYATIN TEKÂMÜLÜ

I — Ruhunu teşvik ve fazilete irca etmek için idrâk prensiple- lerine ve mezhebine avdet.

II — Onu muayene, tetkik, tanzim ve istikmal için onun hayatına avdet.

III — Ölümü anlamak, onun gelişini korkusuz idrâk ve (Kozmos) un kanunile tam bir mutabakatta bulunarak karşılamak için umumî hayata avdet.

İşte Revakî hayatı hakkındaki risalenin büyük satırlarında okunacak şeyler bunlardır.

MARK OREL — KENDİME

AHLÂKÎ HAYATIN PRENSİPLERİ BİRİNCİ KİTAP

I

Senin sanatın, mesleğin nedir?[65]

"iyi adam olmak" değil mi?

Fakat tabiatı kül [66] ve insanın kendisine mahsus tabiatı mutalea olunmaksızın, insana yakışacak surette buna nasıl muvaffak olunur? (XI —5*).

2. Hadisatın, tabiatın istediği gibi olduğunu insanlara öğretmek maksadile, bunları evvelâ trajedi suretinde göstermişlerdir. Taki tiyatroda hoşunuza giden şey, daha geniş bir sahnede sizi fütura düşürmesin.

Orada vak'aların zarurî bir kanuna göre husule geldiği ve bundan "Ah *Citheron!"* diye nida edenlerin bile müstesna olmadığı görülür. Tiyatro oyunları yazan şairler bazan şu aşağıda kaydettiğimiz tarzda faydalı şeyler de söylemişlerdir:

"Eğer ben ve çocuklarım ilâhlar tarafından terkedilmişsek bunun da bir sebebi ve hikmeti vardır.

Ve: Olan şeyler için hiddetlenmemelidir.

Ve: Hayatı mahsuldar başak gibi biçmek lâzımdır."

Daha buna mümasil, şeyler de söylemişlerdir.

Trajediden sonra, eski komedi gelir ki bu, aynı zamanda serbest lisanı ve serbestliği ile edep ve terbiyeye sevketmek için faydadan halı olmamıştır. Bunun içindir ki, Diyojen ondan iktibaslarda bulundu. Bundan sonra âdi komedinin ne maksatla yapıldığım nazarı itibara al; nihayet hayatın alelâde mahirâne bir taklidini gittikçe değiştiren hikâyeyi gör. Orada da faydalı şeyler olduğunu kimse inkâr edemezse de, böyle bir ceht ve gayretin şairane ve facıalı san'at içine, yani hayata, ne tohumlar saçtığını da gör. (XI — 6)

---

65 *Marc Aurele* burada dostları tarafından ona sorulmuş olması lâzım gelen bir suali ima ediyor "hangi mezhebe saliksiniz? Stoisien mi, yoksa Eflâtunî mi, yahut Epiküriyen misiniz? Zira ekseriyetle bütün bu adamlar gibi söylüyorsunuz" Marc Aurele de cevabında: "Benim mezhebim, ancak bir adam olmak, ifası için yaratıldığım ve dünyaya gönderildiğim rolü hiçbir mutlak akidenin esiri olmaksızın icra etmektir" diyor. Hakikaten stoisienler için iyi olmanın ayni zamanda mes'ut olmak demek olduğunu, Mark Orel'in risalesinde göreceğiz.

66 Tabiatı kül, müşterek tabiat, umumî tabiat sözleri Marc Aurel'e göre Stoisienlerin kullandığı manada (Allah) i ifade etmez. Bundan maksat Allah tarafından tanzim edilmiş eşya teselsülü ve argacı demektir. Tabiat kelimesi, yalnız kullanıldığı vakit, bir vücudun kendine ve kondi gibilerine mahsus olan evsafla cevherini ifade eder, ve bu halde burada olduğu gibi teşekkülün müradifi olmuş olur; yahut ta, daha hususî bir mânada, meyveyi tohumdan çıkaran, nebatı teşkil eden, inkişaf ettiren ve tayin eden faal kuvveti ifade eder.

[*] Kitapta görülecek numaralar, kitabın asıl metnindeki kitap ve şapitr numaralarıdır.

3. Felsefenin tatbiki için senin şimdi takip ettiğin esastan başka bir esas olmadığı ne kadar aşikârdır. (XI — 7)

II

Sen öğrenmeden evvel yazıcılık san'atında yahut kıraatta üstat olamazsın. Bu keyfiyet, hayat san'atı için ise elbette daha ziyade doğrudur. (XI — 29)

2. Doktorlar ansızın zuhur edecek şeyler için nasıl elleri altında daima aletler bulunduruyorlarsa, sen de her şeyi ve hatta en küçük fiilleri bile mütekabil rabıtalarım hatırlıyarak yapacak surette rabbanî ve beşerî şeylerin bilgisi üzerine müstenit pratik prensipleri pek yakınında tut: Zira, eğer rabbanî şeylerden istimdat etmezsen, hiçbir beşerî işi [67] hayra sevk edemeyeceksin, buna ancak bu şeylere istinat edersen muvaffak olabileceksin. (III — 13)

3. Ne vakittenberi ihmâl ettiğini ve kaç defalar ilâhların verdiği fırsatları kullanmadığını [68], nihayet hangi kozmos'a ait olduğunu ve mevcudiyetinin kozmosun hangi idare edicilerinden neş'et ettiğini anlaman lâzımgelir; sana mahdut bir zaman verilmiştir, eğer ruhuna parlak bir ışık vermek için ondan istifade etmezsen, o kaybolacak, sen kaybolacaksın ve o sana bir daha avdet etmeyecek. (II — 4)

4. Yalnız hayatın her gün erimekte olduğunu ve bize kalan kısmın gittikçe küçüldüğünü düşünmekle iktifa etmemeli, pek uzun müddet yaşansa da, düşüncenin istikbalde daima şimdikine benzer bir hal de kalması ve hadisatı anlayabilmesi bizi rabbanî ve beşerî şeylerin marifetine sevkeden mütalâalarla meşgul olabilmesi muhakkak olmadığını da düşünmelidir.

Hakikaten, bir insan aklını kaybetmeye başlamakla bundan dolayı teneffüs ve tagaddi etmekten, eşyayı tasavvur etmekten, ikalara malik olmaktan yahut diğer bu gibi fiilleri yapmaktan geri kalmaz, bunlar gene olur, yalnız kendi kendini idare etmek, yapılması lâzım gelen bütün vazifelerin hesabım yapmak, intihalarını kontrol etmek ve işten çekilmek zamanının gelip gelmediğini kendi kendine sormak yahut böyle mutlaka şuurlu bir muhakeme isteyen bu neviden bir faaliyette bulunmak gibi şeyler sönmüş bulunur.

Bu halde yalnız her lâhza ölüme yaklaştığımız için değil, fakat eşyanın marifeti ve hüküm vermek melekesi bizi diğerlerinden evvel terkettiği için acele etmek lâzımdır. (III — 1)

III

Niçin ham ve cahil ruhlar terbiye görmüş ve âlim ruhları alt üst ediyor? Terbiye görmüş ve âlim bir ruh ne demektir? Bu, mebdei ve eşyanın sonunu bilen, cevhere nüfuz ederek bütün ebediyette muntazam mukannen tekâmüllerle her şeyi tedvir eden aklı tanıyan ruhtur. (V — 32)

2. Kozmosun ne olduğunu bilmeyen kimse, nerde olduğunu da bilmez. Niçin olduğunu bilmeyen kimse ise ne kendinin ne de kozmos'un ne olduğunu bilmez ve bunlardan birini

---

67 Metinde (İlâhî ve beşerî şeyleri anlamak için) deniyor. Halbuki buıada bir istinsah yanlışı olsa gerektir. (Commelin) in fikri de böyledir.

68 Marc Aurele'in burada kullandığı ıstılah (evvelden tesbit olunan günler) demektir. Şüphesiz burada din tarafından umumî işlerle iştigalden menedildiği meş'um günlerden, ve ayni zamanda bir devlet adamının istediği gibi kullanılabileceği boş günlerden bahsetmek istiyor.

öğrenmeyi ihmâl eden kimse de, bizzat kendinin niçin mevcut olduğunu söyleyemez. Öyle ise nerde olduklarını ve kendilerinin ne olduğunu bilmeyen yaygaracıların hükmünden kaçan ve yahut onları arayan kimse hakkında ne düşünüyorsun? (V. III — 52)

3. Sokrat diyor ki: "Âkil bir ruh mu, yoksa akılsız bir ruh mu istersiniz ?"

– Âkil bir ruh isteriz.

"— Hangi âkil ruhtan bahsediyorsunuz? Sâlim ruhtan mı, hasta ruhtan mı?"

– Sâlim ruhtan.

"—O halde onu niçin aramıyorsunuz?"

– Ona malikiz de ondan.

"—Öyleyse aranızda bu mücadeleler ve bu ihtilâflar neden? (XI — 39)

IV

Ayni kısa bir zaman içinde, ruhî olsun fizikî olsun, her birimizin içimizden geçen şeyleri düşün, bu suretle birçok hadisatın veyahut her şeyin Kozmos namını verdiğimiz (vâhit ve kül) içinde ayni zamanda hep birden husule geldiğine hayret etmeyeceksin. (V–I — 25)

2. Akıldan mahrum vücutlara yalnız hayatî bir ruh, hayvanî bir ruh dağılmıştır. Akıl sahibi mevcutlara ise yalnız mütefekkir bir ruh tevzi edilmiştir. Bütün toprağa mensup olan şeyler için bir toprak olduğu gibi, görmek ve teneffüs etmek melekesine malik olan bütün bizler için de bizi tenvir eden bir ziya ve teneffüs ettiğimiz bir hava vardır. (IX — 8)

3. Güneşin ziyası her ne kadar duvarlar, dağlar ve diğer bin türlü arızalara taksim olunmuş, müşterek cevherde her biri kendisine has vasıflarla muttasıf olmuş ve birçok cisimlere ayrılmışsa da gene birdir; bunun gibi hayatî veya hayvanî ruh ta, her ne kadar binlerce tabiata ve zatî taayyünlere taksim olunmuşsa da gene birdir; mütefekkir ruh ta böyle her ne kadar inkısam etmiş görünürse de, o da birdir. Bu saydığım şeyler içinde rüzgârların esmesi, nefesler ve eşyanın maddî heyulâsı gibi bazıları her ne kadar ayni vahdet içine dâhil ve cazibei arziye tarafından ayni cihete sevkedilirlerse de histen mahrum ve biribirine yabancıdırlar. Fakat tefekkür, kendi tabiatından olan şeye meyletmek ve onunla ittihat etmek hassasına maliktir ki„ onun bu ittihada olan meyli sarsılmaz [69]. (XII — 30)

V

Kozmos içindeki bütün eşyanın sıkı vahdetini ve onların mütekabil münasebetlerini düşün. Zira bunların hepsi yekdiğeri içinde girift olmuş gibidir; hepsi biribirinin dostudur; çünkü bunlar cevherin münasebeti ve vahdetin muntazam hareketiyle biri birine merbuttur. (VI _ 38)

2. Teakup eden, her vakit takaddüm edenin zümresindendir; fakat bu, her birinin ayrı ayrı kıymeti olan müteferrik vahitlerin âdî bir toplanışı değil, mantıkî bir teselsülüdür; mevcut olan bütün eşya ahenktar bir intizamla tertip olunduğu gibi, her doğan şey yalnız bir teakup deği, bir nevi acayip karabet izhar eder. (IV — 45)

---

69 Marc Aurele'de tesadüf olunan (mütefekkir ruh) ve (fikir) sözlerindeki (fikir) den maksat, aklın bizde kendisile filiyatta bulunduğu kuvvettir.

Tabiatin teşekkülâtına karışan şeylerin bir nevi letafet ve cazibeleri olduğunu da mülâhaza etmelidir. Meselâ, ekmek piştiği vakit, etrafından yarılır, bu kırıklar her ne kadar kısmen fırıncının verdiği şekle mugayir ise de, gene bir nevi letafeti haizdir. İncirler tam kemale gelip ortalarından yarıldıkları vakitte de böyledir. Hele olmuş zeytinlere, çürümeye yüz tuttukları vakit aşikâr bir zinet gelir. Toprağa doğru eğilen başakların inhinası, aslanın hiddet halinde yüzünde hâsıl olan işmizazlar, [Can sıkma, üzülme, yüzünü ekşitme. Titreyip ürperme] yaban domuzlarının ağızlarından akan salyalar ve daha buna mümasil şeyler, haddi zatında muhakeme edildikleri vakit lâtif olmaktan uzak iseler de, tabiatin teşekkülâtının inkişafına yoldaşlık ettikleri için bize zinet halinde görünürler ve bizi meftun ederler. Bundan anlaşılıyor ki, küllün hadiseleri hakkında derin duygusu ve itminanı olan kimse için, velev diğerlerinin ârizî bir neticesi de olsa, hiçbir şey yoktur ki kül ile lâtif bir münasebeti olmasın.

İşte bu kimse yırtıcı hayvanların açık ağızlarına, ressamlar ve heykeltraşlar tarafından yapılmış simalardan daha az zevkle bakmayacak ve onun metin gözleri bir ihtiyar erkekte ve bir ihtiyar kadındaki tam inkişafına vasıl olmuş güzelliği, sinni rüştte bulunan bir gencin letafetinden aşağı görmeyecektir. Hâsılı, buna benzer daha birçok şeyler vardır ki, tabiatla ve onun eserlerile samimî bir mahremeyet peyda eden kimselerden başkası için mer'î değildir. (III — 2)

VI

(Kozmos) u daima tek bir madde ve tek bir ruhu olan yegâne canlı vücut olarak hatırda tutmalıdır. Bütün burada geçen şeyler nasıl oluyor da onun bir tek reyine tabi oluyor ve her şey onun bir tek sevk ve ilcasile nasıl yapılıyor; her var olan nasıl tevvellüt edenin sebebi oluyor; eşyanın irtibat ve ittihadı nedir? (IV — 40)

2. Bütün eşya yekdiğerine merbuttur, bunları bağlayan silsile mukaddestir ve bu silsilede biribirine yabancı olan hiç bir şey yoktur. Çünkü bunlar ahenktar olarak tertip edilmiş ve ayni (kozmos) un emrini icrada müsabakaya girmişlerdir. Filhakika mademki ayni idrake sahip olan ayni cinsten bütün vücutların tekâmülü için yalnız bir tarz ve keyfiyet vardır, o halde her şeyden teşekkül etmiş yalnız bir Allah vardır; bütün düşünücü vücutlara şamil olmak üzere de yalnız bir cevher, bir kanun ve bir hakikat vardır (VII — 9)

3. Eğer kendimizi düşünmek hassası âm ise bizi idrâk sahibi vücutlar yapan temyiz hassası da âmdır; eğer bu böyle ise, bize şunu yapmak veya yapmamak hususunu gösteren idrâk te âmdır; böyle olunca kanun da bize âmdır; kanun âm olunca biz hemşerileriz; tanzim ve tertip olunmuş bir heyetin azalarıyız; bu da böyle olunca, kozmos bir belde gibidir. Yoksa bunun aksine olarak bütün cinsi beşerin başka hangi teşkilâta tâbi olduğu söylenebilir? İşte düşünmek, fark ve temyiz etmek, kanun vazetmek hassaları bize buradan, bu müşterek beldeden geliyor; zaten başka nereden eğilebilirdi? Benim mevcudiyetimin toprağa mensup kısmı topraktan, mayi kısmı buna müşabih bir unsurdan, nefes diğer başka bir membadan geldiği gibi, sıcak ve ateş te kendilerine mahsus membalardan gelirler. Zira hiç, hiçe avdet etmediği gibi, hiçten de hiç bir şey vücude gelmez. Bu böyle olduğu gibi, kendimizi düşünmek hassası da bize başka yerden gelmiştir. (IV —4)

4. İster avakibi umur yolile olsun, ister doğrudan doğruya olsun, herşey sevk ve idare edici prensipten gelir. Demek oluyor ki, aslanın gümürdiyen ağzı, zehirler, diken, çamur gibi bütün mazarrat verici şeyler bu azametin, bu güzelliğin maiyeti ve hizmetçileridir. Öy leyse senin tazim ettiğin bu kudrete yabancı bir şeyin vücuduna ihtimal verme; fakat düşüncelerini

daima her şeyin menbaına şevket. (VI — 36) B

VII

Tabiatı kül, kozmosun hilkati için harekete gelmiştir; şimdi, ya her olan şey bunun filinin netice ve semeresidir, demeli veyahut hiç bir yerde hatta kozmosun idaresi fevkinde kendi zatî sevk ve ilcalarile hareket eden ulvî vücutlarda bile aklın olmadığım kabul etmelidir. Bunu hatırladığın surette, birçok hususlarda müsterih olacaksın [70]. (VII —75)

2. Herşey tabiatı külle göre ikmâl ve ifa olunmaktadır. Ama bu ikmâl, bunu hariçten kuşatacak yahut bununla ihata olunacak veyahut ta kendi haricinde muallâkta kalacak başka bir tabiata göre değildir. (VI — 9)

3. Tohum rahme konulduktan sonra, başka bir saikın tesiri altında hareket eder ve bu saik bir çocuğu tamamlamak için çalışır. İlk esere nazaran ne şayanı hayret netice değil mi ? (X — 26)

Sonra, çocuk doğar, boğazından yemek geçer ve diğer bir saik (hava) onu yakalayarak, ihsası, sevk ve ilcayı, hülâsatan hayatî kuvveti ve vücutta o kadar mebzul ve şaşılacak derecede güzel olan sair hassaları husule getirir. Bütün bunları kendilerini setreden kesif örtü altında hayretle seyret, cisimleri düşüren ve kaldıran kudreti nasıl görüyorsak, bunları husule getiren kudreti de öyle açıkça görmüş olacaksın.

4. Güzel işleyen aletler muvaffak olmuş demektir. Çünkü bunun için vücuda getirilmiştir. Maamafih onu yapan, onu terketmiştir. Fakat tabiatın eserlerini vücuda getiren kudret onlarla beraberdir ve onlarda sakindir; işte bunun için ona daha ziyade hürmet göstermek ve itikat etmek lâzımgelir, eğer onun iradesine göre hareket eder ve yaşaran, nasıl kozmosta her şey onun emeline göre oluyorsa, o vakit te her şey senin emeline göre olur. (VI 40)

VIII

Herkesin tabiatında ünsiyet kabiliyeti vardır. Bunun için o kudret, âlâ vücutlara mukabil edna vücutlar yaratmıştır. Alâ vücutları da biribirine tevfik etmiştir. Bunları nasıl tanzim ve tertip ettiğini ve her birine kendi kıymetine göre hisse verip en mükemmel olanlarını da beyinlerinde mutabakat etmek üzere ihdas ettiğini gör. (V — 30)

2. Ayni tabiatta müşterek olanlar, kendi benzerlerine doğru cezb olunmuşlardır. Hâkî olanlar toprağa meyleder; suya mensup olanlar suya mensup olanlarla imtizaç eder. Hava tab'ında olanlar da böyledir; bunlar o suretle imtizaç etmiştir ki yekdiğerinden ayırmak için manialara veyahut bir kuvvete lüzum vardır. Ateş unsurî ateşe doğru suut eder. Dünyada bile iştial eden herhangi bir ateşle birleşmeye o kadar müheyyadır ki, oldukça kuru ve yanmaz maddeleri az muhtevi olan herhangi bir şey bunun için daha kolaylıkla iştial eder, işte umumî aklî tabiatla iştiraki olan her şey de böyledir ve hatta daha ziyade kuvvetli bir surette kendi

---

[70] Eğer kâinatta mantıkî bir intizam olduğu inkâr olunursa, o halde insanların başlarında tefevvuk etmesi için tabiatı küllün hususî bir ihtimam gösterdiği aklı da inkâr etmek lâzımgelirdi. Mademki sana ne olursa, bu dünyayı idare eden en büyük akıl tarafından istenilmiştir, o halde ruh sakin ve müsterih olsun.

benzerine meyleder. Zira bir vücut ne kadar ulvî ise kendi müşabihile ittihat ve iltihak için müsaraat ve inhimaki de o nisbette büyüktür. Akılsız vücutlarda, arı, hayvan ve kuş sürülerinde alâka vardır. Çünkü kendilerinde ruh mevcuttur. Daha ziyade tekâmül etmiş olan bu vücutlarda mütekabil bir cazibe vardır ki, bu cazibe ne nebatlarda, ne taşlarda ve ne de ormanlarda bulunmaz.

Akıllı vücutlarda hükümetler, dostlar, aileler, cemaatlar ve muharebe zamanlarında muahedeler, mütarekeler vardır. Daha mükemmel vücutlarda ise her ne kadar yıldızlardaki gibi ayrılık olsa da, gene bir nevi birlik vardır. İşte böylece alâ bir şekle itilâ ve uruç, ayrılışta bile bir imtizaç husule getirmeye muktedirdir [[71]].

Şimdi vaki olan şeylere bak; zira yalnız akıllı insanlar mütekabil alâka ve münasebeti, meyil ve inhimâki kaybetmişlerdir, ittihat yalnız bunlarda görünmüyor. Fakat istedikleri kadar kaçsınlar; tutulurlar, zira tabiat onlara hâkimdir. İyice dikkat edersen, bu söylediğimi göreceksin. Bütün topraktan ayrılmış küçük bir parça toprağı şüphesiz daha kolaylıkla bulabileceksin, fakat tamamıyla beşeriyetten tecrit edilmiş bir insan vücudu bulamayacaksın. (IX — 9)

3. Eflâtunun sözü ne güzeldir: İnsandan bahsetmek isteyen, arzda mevcut şeyleri yüksek bir yerden bakar gibi görmelidir. O vakit bu kimse altında insan kalabalıkları, kırda sürüler, çiftçiler, evlenmeler, boşanmalar, doğumlar, ölümler, parlak muhakemeler, gayri meskûn ülkeler, her neviden vahşi kavimler, bayramlar, matemler, içtimalar ve bütün bunların ihtilâfını, bütün bu zıtları tevhit eden âlemi bir intizam görecektir. (VII — 48)

IX

Daima her şeyin bir tahavvülden doğduğunu düşün ve aklın şu keşfine de alış ki, tabiatı küllün en hoşuna giden şey, mevcut olanı gene kendine benzer şeyler yapmak için değiştirmektir; zira mevcut olan, doğacak olanın tohumu gibidir. Fakat sen, bu tohum kelimesinden yalnız yere atılan ve rahme konulan şeyi anlarsın; bu anlayış ise pek basittir. (IV — 36)

2. Tabiatı kül, küllün cevherile bugün bir beygir, sonra yarın onu bozup gene ayni maddeyi kullanarak küçük bir ağaç, sonra âciz bir insan vücudu, daha sonra başka bir şey yapar ve bunların her biri az imtidat eder. Fakat bir sandığın yapılışında olduğu gibi, tahrip edilişinde de bir felâket yoktur. (VII — 23)

3. Bir değişikliğin neticesi olmakta bir fenalık olmadığı gibi, bir değişikliğe tâbi olmakta da bir fenalık mütesavver değildir. (IV —42)

4. Küllün cevheri mülâyimdir ve elle tutulabilir, bunu idare eden aklın ise kötü yapması için hiç bir sebep yoktur; çünkü onun hiç fena bir şeyi yoktur, hiç bir şeyi fenalıkla yapmaz ve hiç bir şey ondan zarar görmez. Demek oluyor ki her şey ondan doğar, sonra ikmâl ve itmam

---

[71] Fourneir diyor ki: M. Orel burada mevcudat merdiveninin muhtelif derecelerinde durduktan sonra yükseliyor ve yükseldikçe inkişaf eden istinas [Alışmak. Ünsiyetli olmak] istidadını buluyor. Bu ibare işte bunu ifade ediyor. Yalnız M. Orel imtizacın, inkişafın vücutların terakkisine bağlı olduğunu yazacağı yerde, daha cesur ve daha seri bir devri tercih ederek, vücutların terakkisi imtizacı inkişaf ettirir diyor ve bu suretle ilâhlar vasıtasıyla ruhların bütün kâinatta husule gelen imtizacına vasıl oluyor.

olunur. (VI — 1)

X

Her şey tahavvüldedir, sen de daima tahavvüldesin, bir cihetten de inhilâldesin; bütün kozmos ta böyledir. (IX — 19)

Hayatın zıyaı bir tahavvülden başka bir şey değildir. İşte mevcudatı lâzım olduğu gibi yaratan tabiatı kül bundan zevk duyuyor ve bunu ezeldenberi böyle yaptığı gibi, namütenahi bir surette de aynını yapmakta devam edecektir. Bakalım sen ne diyorsun?

Her şey fena olmuş ve fena olacak, bu kadar mabutlar içinde hiçbir kuvvet buna bir intizam vermeye muktedir olmamış, kozmos yekdiğerini velyeden fasılasız fenalıklarla zincirlenmeye mahkûmdur, mu diyorsun? (IX-35)

3. Yoksa intizamla tertip olunmuş bir kozmos veyahut gene kozmos olmak üzere müşevveş bir heyulâ mı vardır? Sen küllün bir cüz'ü olduğun halde böyle bir kozmosun vücudunu nasıl kabul edebilirsin, ve eşya her ne kadar ayrılmış ve dağılmış ise de gene aralarında samimî surette müttehit oldukları halde, bunlarda nasıl bir intizamsızlık farz edebilirsin? (IV — 27)

4. Küllün parçaları, yani kozmos içinde ne varsa hepsi şüphesiz fena bulacak; yâni değişecektir. Eğer bu parçalar hakkında bu hal tabiat tarafından vücuda getirilmiş bir kötülük ve ayni zamanda bir lüzum ise, o halde bunlar bin türlü vasıtalarla ifna edilmek için husule getirilmiş olduğundan, her şey fena bir surette tanzim edilmiş demektir. Yahut filhakika tabiat bizzat kendi parçalarına, bunları sade fenaya tâbi etmekle değil, zarurî olarak fenalığa düşürmekle fenalık etmeyi iltizam etmiş demektir. Veyahut ta bütün bunlar kendinin haberi olmaksızın vücude gelmiş olacaktır ki, her ikisi de doğru değildir.

Şimdi biri gelip te tabiatı bir tarafa bırakarak, bu hal mevcudatın aslî teşekkülü icabatındandır derse, o vakit küllün parçaları tahavvül etmek için yapılmışlardır, demek gülünç olacağı gibi, ayni zamanda tabiata mugayir bir hadise imiş gibi buna taaccüp etmek veya incinmek lâzım gelecekti ve bahusus bu hal, vücutların inhilâli onları teşkil eden anasıra müncer olduğu vakit, daha bariz olmuş olacaktı. Filhakika ölüm ya beni teşkil eden anasırın dağılmasıdır yahut bir cismi sulbun toprağa ve nefesin havaya avdetidir; her şey gibi bizzat anâsır da gerek mukannen ve muayyen bir devirde mahv u fâni olmak suretile olsun, gerek ebedî tahavvüllerle tecdit olunmak suretile olsun, yemlenmektedir [72].

Fakat bu sulp cismin ve nefesin senin çocukluğundaki cisim ve nefesin olduğunu tasavvur etme; zira bunların hepsi düne ve evvelki güne aittir, aldığın gıdalardan ve teneffüs ettiğin havadandır. Demek oluyor ki tahavvül eden bu menbadan husule gelenidir, yoksa annenin doğurduğundan, yani senin şahsiyetinden değildir [73]. Hatta sen bunlara kendi zatî olan

---

72 M. Orel ne burada ne de başka bir yerde bütün dünyanın bir yancınla nihayet bulacağına ve bunu bir basübadelmevt (ölümden sonra dirilme) takip edeceğine inanan Heraclite mezhebi taraftar ve aleyhtarları arasında kalmak istemiyor. O müşahedat hâdiselerine atfen kâinatın kısmen ölüp teceddüt ettiğine kani oluyor ki, bu keyfiyet, bugün için de doğru görünüyor.

73 Tegaddi ve teneffüs M. Orel'e göre, cismin bütün hayatını hulâsa ve icmal ediyor ki, bu da pek doğrudur. Bizde her şey mütemadiyen cereyan ediyor ve vücudumuzu idame edecek yeni br maddeye mevkiini terkediyor, o suretle ki, bugünkü cismimiz bir gün evelki cismimiz

şahsiyetinle sıkı bir surette merbut olduğunu da farzetsen gene bu şimdi söylediğim şey değişmez. (X — 7)

XI

Tabiat her halde bir gaye takip eder. Nihayetinde olduğu gibi başlangıcında ve devamı müddetince de böyledir. Bir topu fırlatıp atan da böyledir. Fırlatılmış bir topun ne yükselmesinde bir iyilik ve ne de inmesinde hatta düşmesinde bir fenalık vardır. Bir su habbesinin ne teşekkül etmesinde bir iyilik ve ne patlamasında bir fenalık vardır. Bir kandil hakkında da böyledir. (VIII — 20)

Yere atılan bir taşın düşmesinde bir fenalık olmadığı gibi, yükselmesinde de bir fenalık yoktur. (IX— 17)

2. "Salatalık acıdır" — Onu at. "Yolda zararlı şeyler var." — Onlardan sakın, kâfi. Bunlar kozmosun içinde neden bulunuyor, deme. Bir marangoza atölyesinde yonga ve talaş gördüğün için itiraz ettiğin vakit onu nasıl güldüreceksen, tabiatı tanıyan bir adamı da böylece güldürmüş olacaksın. Halbuki bu adamların bunları atmak için, bir yeri vardır. Tabiatın ise kendinden hariç bir şeyi yoktur. Fakat tabiatın sanatında şayanı hayret olan şey; bozulmuş, ihtiyarlamış, faydasız görünen ne varsa hepsini değiştirmek üzere alması ve gene bunlardan yenilerini yapmasıdır. Böylece onun ne hariçten ariyet olarak alınmış bir maddeye ihtiyacı vardır, ne de fazla olan kısımları atacak bir köşesi vardır. Ona kendi yeri, malik olduğu madde ve zatına mahsus sanatı kâfi gelir. (VIII — 50)

3. Umumî hayrın tabiatı, bir lüzum üzerine bunu böylece yapmak mecburiyetindedir [[74]]. (IV — 9)

Gördüğün her şeyi, hâkim olan tabiat bir anda değiştirecektir. Onun cevherinden başka şeyler yapacak, bunların cevherlerinden de daha başka şeyler vücuda getirecek ve bu suretle kozmos daima gençliğini muhafaza edecektir. (VII — 25)

XII

İlâhlar her şeyi beşeriyet için muhabbetle ve muvafık olduğu surette tanzim ettikten sonra [[75]], yüksek bir fazilete malik olan ve hayatlarında ulûhiyetle sıkı bir ittihatta bulunan ve

---

değildir. Bunu da bugünkü ilim tamamen tasdik etmiştir. Burada M. Orel'in gene doğru olan bir sözü daha var, filhakika cismimizin, hislerimizin ve ihtiraslarımızın bu teceddüdüne rağmen şahsiyetimiz ayni olarak devam eder.

74 Allah kadere mi merbuttur?

—Yok hayır, kader Allahtır demek daha iyi olur. Allahın iradeleri bizzat Allah için bile değişmez. Çünkü o bir şeyin bugün olandan daha iyi olmasını arzu etmemiştir. Bir kere emretti, daima itaat ediyor. Bu onun ne hürriyetine, ne de kudretine nakise vermez;, çünkü o kendi kendine itaat ediyor.

75 Bazı Stoisienlere nazaran, ilâhlar, dünya ruhunun ve umumî enerjinin tecsim edilmiş muhtelif tezahüratını gösteriyordu; onların hakikî mevcudiyeteri yoktu. Başkalarına nazaran da, bunlar bilâkis yahudilerin melekleri gibi akıllı kabili muaşeret ve akılca insana

güzel işleri ve fedakârlıkları yüzünden Allah'la tamamen ünsiyet etmiş olan insanların ölümlerinden sonra avdet etmemesi ve hayatlarının büsbütün sönmüş olması mes'elesini nasıl olur da bir tarafa bırakmış olurlar, bu kabil midir? Eğer işler böyle ise, iyi bil ki, bunların başka türlü olması lâzım geleydi, mabutlar onları o suretle ihzar ederlerdi; zira eğer bu doğru olsaydı ayni zamanda mümkün de olurdu ve eğer bu tabiata muvafık olaydı, tabiat bunu kendisile beraber husule getirirdi. Fakat emin ol ki, böyle olmamakla — ki böyle değildir — bu tarzda olmaması lâzımgeliyormuş.

Zira iyice görüyorsun ki, bu ahmakça suali sormakla sen de ulûhiyete itiraz etmiş oluyorsun. Eğer ilâhlar çok iyi ve çok âdil olmasaydılar, sen onlarla böyle münakaşa edebilir midin? Mademki onlar çok iyi ve adildir, böyle bir şeyi haksız ve akılsızca kozmosun intizamı haricinde bırakmak kayıtsızlığında bulunmayacakları bu suretle âşikâr olumuş olur [x]. (XII — 5)

2. idare edici akıl maksadının ne olduğunu, ne yaptığını ve ne sebep üzerine hareket ettiğini bilir [76]. (VI — 5)

3. Eğer ruhlar tekrar hayata geliyorlarsa, hava bütün ebediyette bunları nasıl ihtiva edebilir? Dersen, toprak nasıl bu kadar asırlardan beri kendisine defnolunmuş vücutları ihtiva ediyor? Topraktaki cisimler muayyen bir müddet sonra başka cisimlere yerlerini bırakarak tahavvül ve inhilâl ettikleri gibi, ruhlar da havayı aktara geçerler, bir müddet te orada bulunduktan sonra değişirler, incelirler, ve kozmosun nutfî sebebine dâhil olmak için telehhüp ederler, ve bu suretle teakup eden ruhlara yer bırakırlar, işte ruhların yaşaması nazariyesi hakkında verilebilecek cevap budur.

Sade defnedilmiş olan cisimlerin çokluğunu değil, hayvanlarınkini de nazarı dikkate almalıdır. Filhakika, tegaddi eden kimselerin cisimlerinde ne kadar canlı vücutlar istihlâk edilerek kayboluyor. Maamafih bunlar orada yer buluyorlar, çünkü kana tahavvül ediyorlar ve buhara yahut ateşe münkalip oluyorlar.

4. **Burada hakikat yolu nedir?** Cevhere ve kat'î gayeye ayrılmak. (IV — 21)

Kat'î gaye ve madde benim vücudumu teşkil eder; bunlardan ne bu, ne de o âdemde mahvolmayacaktır, nasıl ki hiç biri de ademden husule gelmemiştir. Fakat benim vücudumun her parçası tahavvülden sonra kozmosun bazı akşamına geçecektir. Bu da sırasile kozmosun, diğer bir kısmına tahavvül edecek ve bu veçhile bir nihayetsizliğe doğru devam edecektir. Ben de, ebeevynim de böylece diğer nihayetsizliğe yükselerek buna benzer bir tahavvülle doğduk. Mademki kozmos ta muayyen devirlerle idare ediliyor, onun hakkında da böyle söylemekte bir mâni yoktur. (V — 13)

---

mütefevvık, sakil maddeden daha ziyade tecerrüt etmiş, insan gibi fakat daha geniş bir sahada dünyanın intizam ve ahengi için çalışmakla mükellef hakikî şahsiyetlerdi.

Bu iki fikir de kitapta mevcut, fakat M. Orel kat'iyetle diyor ki: İlâhlar eğer mevcut olup ta benimle meşgul olmıyorlarsa, bundan bana ne? Bende bir akıl var ki, doğrudan doğruya Allahtan geliyor ve benim kendisile münasebette bulunmama müsaade ediyor. Bu bana hayatta ne yapacağımı bilmem için kâfidir.

76 Buradaki mezhep tamamile ruhanîdir. Dünyadan büsbütün temey- yüz etmiş olan İlâhî zekâ, namütenahi bir kudretle ve hayırlarla dünyayı idare etmektedir.

İKİNCÎ KİTAP

Ben Kendim neyim ve benim için hakikaten faydalı olan şey nedir?

I

Ben zaif bir vücut ve düşünücü bir ruhtan teşekkül etmişim. Cisme göre her şey birdir, zira onun hiçbir şeyi fark ve temyiz etmeye iktidarı yoktur. Fakat düşünce yalnız kendinin faaliyetine dahil olmayan şeyler hakkında kayıtsızdır, çünkü ancak kendinin faaliyeti dahilinde olan şeyler iktidarı dahilindedir.

Onun indinde müstakbel veya geçmiş faaliyetlerinin hali hazır için ehemmeyeti yoktur. Çünkü o içinde bulunduğumuz hali anlar. (VI —32)

2. Kendi kendini görmek, kendi kendini tahlil etmek, kendini olmak istediği gibi yapmak, düşünücü ruhun hassalarıdır. Bahçelerde ve sair yerlerdeki yemişler başkaları tarafından toplandığı halde, o hamil olduğu yemişleri kendi kendine toplar. Hayatının hududu ne olursa olsun, o daima sonunu düşünür.

O bir balet, bir komedi veya buna benzer bir oyun oynayan kimse gibi değildir, balet veya komedi oynayan kimsenin vücudunda bir yarası ve kusuru olsa oyununda muvaffak olamaz. Fakat ruh, hayatın herhangi bir sinninde olursa olsun ve ölüm ona nerede çatarsa çatsın, kast ve niyet ettiği şeylerden tamamlanmış ve ikmal edilmiş bir kül hasıl etmiştir ve kendi kendine: "Ben ecr ü mükâfatımı aldım" diyebilmiştir. Bununla beraber o ruh, bütün kâinatı ve onu ihata eden boşluğu kucaklar, ondan kendi plânım çizer ve nazarı, zamanların nihayetsizliğine kadar uzanır; küllün devrî bir surette taze hayat buluşunu anlar, ve bunları düşünmekle beraber bizden evvel gelenlerin bizden fazla bir şey görmediklerini ve ayni zamanda bizden sonra geleceklerin de yeni bir şey görmeyeceklerini, biraz akıl sahibi olmak şartile kırk yaşında bir adamın o âna kadar olanı ve ilerde olacağı nev'ama gördüğünü teyakkun eder; çünkü her şey hep ayni suretle vukua gelmektedir.

Düşünücü ruhun bir hassası da, kendi yakinini, doğruluğu, edep ve hayâyı sevmesi ve hiç bir şeyi kendi fevkine çıkarmamasıdır ki, kanunun da hassası budur.

İşte bu veçhile müstakim bir akıl, âdil akıldan hiçbir suretle ayrılmaz[77]. (XI —1)

3. Okun hareketi başkadır, düşüncenin hareketi gene başkadır; maamafih düşünce iyice ihtiyat ettiği ve eşyayı tetkik için atıldığı vakit doğru ve gayet doğru gitmekte oktan aşağı kalmaz. (VIII — 69)

II

Bizatihi mahsus olan şeyler ruha hiçbir cihetten temas etmez, onlardan ruha yol yoktur, onlar ruhu ne tebdil ederler, ne de harekete getirirler. Ruh yalnız kendi tebeddül eder ve kendi hareket eder, ruhun eşya hakkında yürüttüğünü zannettiği muhakemeler bunlardır. Eşya onun nazarında işte böyledir. (V — 19)

---

[77] Antonin demek istemiştir ki, ruhumuzu her şeyden ziyade kendine itibar ve hürmet etmeye sevkeden akıl olduğu gibi, kanunun her şeyin fevkinde olmasını istiyen de odur ve ikisi de adalet ve doğruluktan başka bir şey değildir. İki akıl bir ve ayni şey olduğu gibi bizim ruhumuz da kanunla bir ve ayni şey olmuş olur. Hiçbir kimsenin onu kanundan daha ziyade muhakeme etmeye hakkı olmadığı halde o her şeyi muhakeme eder, deriz

2. Bir noktai nazara göre kendisine iyilik ve ihtiram gösterdikçe bize daha yakından temas eden, insandır. Fakat bazıları da; benim hareketime muarız olunca, o vakit insan benim için güneş, rüzgâr veyahut vahşî hayvan gibi bir şey olmuş olur, bunlar benim yapacağım işlerin birkaçını tevkif edebilir; fakat benim isteğim ve-derimi istidadım mânia tanımaz, çünkü ben ihtiyatla hareket edebilirim ve tesadüflere uyabilirim, der. Filhakika onun takip ettiği gayeye ermesi için faaliyetine mâni olan her şey, düşünce ile tahvil olunmuş veya istikameti değiştirilmiştir. Bu veçhile benim filime mâni olan şey bir fiil ve bu da bizzat yolumu şeddeden bir yol oluyor [78]. (V — 20)

3. Tabiatı kül her düşünücü kimseye kendinin hemen bütün diğer hassalarını verdiği gibi, biz bunu da ondan aldık. O mukavemet ve mücadele eden her şeyi nasıl kaderin intizamına sokmak için kendisine uyduruyor ve onu kendinin parçalarından bir parça yapıyorsa, düşünücü bir vücut ta ayni suretle kendisine hail olan şeylerin içinde kendinin zatî faaliyeti için, ve ilk tasavvuru ne ise ona göre onu kullanmak için vesile bulur [79]. (VIII — 35)

4. Bizde hâkim olan hassa tabiata uygun olursa, hadiseleri, kendi için mümkün ve müsait olanlarını tercih etmek zahmetine katlanmaksızın, kabul eder. Çünkü o muayyen bir işi tercih etmez, fakat azim ve niyet ettiği şeye ihtiyatla teveccüh eder ve tesadüf ettiği maniadan, kendi işinin vesilesini düzer. Kendine anlan şeylere hâkim olduğu vakit ateş gibidir, evvelâ atılan şeyden onun küçük bir alevi söner gibi görünse de, derhal şiddetli bir ateş onun üzerine yığılan şeyleri çabucak kavrayacak, derhal ifna edecek ve onlarla beraber daha ziyade yükselecektir. (IV — 1)

Hissî şeyler bizim civarımızda yekdiğeri üzerinde kendilerini tanımaksızın ve hiç bir şey söylemeyerek kalırlar. O halde bunlar hakkında söz söyleyen kimdir? Sevk edici fikir, yani irade. (IX—15)

2. İrade! Bizde kendi kendine tenebbüh ve teharrük eden ve olduğu gibi ve olmak istediği gibi kendi kendini kemale erdiren, kendine gelen her şeyin arzu ettiği gibi olmasını isteyen bir kuvvettir [80]

(VI-8)

3. Fazilet ilahi bir şey olup anlaşılması güç bir yoldan gider ve emin bir hatve ile ilerler. (VI — 17)

---

78 Eğer benim maksadım filimin hakikatinden meşgul olmaksızın iyi hareket etmek ise, ben fiil değiştirmekle gayeyi değiştirmiş olmuyorum

79 Plotinden: "Herkeste olan müşterek akıl, kâinatın ruhunu tavsif eden asıl saf ve kat'î akıl değildir; bu manadan anlaşılıyor ki, akıl, zekâ ve hayatın tamameyetinden başka bütün hassalarını Allahtan almıştır. Binaenaleyh Cenabı Hak ihtilât ve irtibatta bulunduğu vücutlara kendi cevherinin tamamını ve umumeyetini nakil ve isal etmez." M. Orel burada Stoisienlerden uzaklaşıyor, onlara göre, ruhu beşer ulûhiyetin bütün hassalarına iştirak eden tam bir tecellisidir.

80 O, şeyleri değiştirmek suretile değil, bize verdikleri intibaları tam bir istiklâl dairesinde tanzim ederek imal eder

IV

"Mutlak iradenin hırsızı doğmamıştır.'' Bu, *(Epiket)* in bir sözüdür. (XI — 36)

2. O derdi ki: Vukuata muvafakat ve rıza göstermek sıfatını kazanmak lâzımdır [81]. Niyetlerimize gelince, bunları umumun menfaatine tevfik ve kıymetlerine göre ölçmek için çok dikkatli bulunmak lâzımdır. Arzularımıza da gelince, bir cihetten bunların önünü almak diğer cihetten de bize ait olmayan şeyleri de menetmekten sakınmak lâzımdır. (XI — 37)

3. O derdi ki: Bu mücadelede nazarı dikkata alınacak şey, her hangi bir iş değil, deli olup olmamak mes'elesidir. (XI — 38)

V

Kozmos içinde beygir, asma, ve saire gibi her şey bir maksat için vücuda gelmiştir, buna niçin taaccüp etmelisin? *Helios* deyecek ki, 26

ben bir vazifeyi ikmal etmek için halkolundum, diğer ilâhlar da ayni şeyi söyleyecekler. Ya sen niçin doğdun, eğlenmek için mi? idrakin, tertip ve tanzim edilmiş bir dünya hakkında bunu kabul eder mi? (VIII — 19)

2. Biz hepimiz tek ve ayni eseri işlemekte müşterekiz; bazıları bunu bilerek ve tamamen şuurlu olarak, diğerleri ise bilmeyerek işler. Hatta *Heraclite:* "uyuyanlar bile kozmosun büyük eserine iştirak etmiş amelelerdir" diyor [82], Biri bu esere şu suretle, diğeri başka bir suretle iştirâk ediyor ve diğer itiraz eden, olanı kaldırmaya çalışan ise muzaaf olarak çalışıyor [83]. Çünkü kozmosa ait olan nizamın böyle bir muavine de ihtiyacı vardı. Şimdi sana bu ameleler arasında hangi sırada olduğunu bilmek kalıyor; zira, ister istemez herşeyi idare eden kuvvet seni işine geldiği gibi kullanacak ve kendi çalışıcılarının ve müşterek işçilerinin her hangi bir zümresine koyacaktır. Fakat sen dramda *Crysippe* in bahsettiği gülünç şiirler içinde mevki alma [84]. (VI —42)

3. Güneş yağmurun rolünü oynamak ister mi? (Asklepiyos) ta hasatlar ilâhesinin vazifesini

---

81 Biz bu muvafakatten azadeyiz. Zira ihsas ve hatta onu itmam eden tasavvur her zaman bize ait olmasa bile, biz hiç olmazsa ona gösterdiğimiz rızanın hâkimiyiz ve ondan çıkardığımız bütün muhakemeler ve sebepler bizim kendi eserlerimizdir; hatta bizim gayrimakul olan ihtiras ve hareketlerimizin bile akıldan başka bir mastarı yoktur.
Fournier

82 Zira uyku tabiatın ameliyelerinden biri olduğu için onun da hiç şüphesiz bir nihayete bağlı olması ve bir iş görmesi lâzımgelir.

83 Allahın arzularına muarız olan kimse bu arzularla muzaaf olarak mücadele etmiş olur. O, Allahın iradesine karşı durduğu sırada, Allah onda kendi iradesini itmam eder; işte birinci emek Allaha itiraz etmesi, ikinci emek te tevakki edebileceği lüzumsuz bir zahmeti ihtiyar etmiş olmasıdır.

84 Chrysippe diyor ki; komediler bile bazan hiçbir kıymeti olmayan gülünç şiirlerden ibaret olduğu halde bir lütuf olarak manzumeye güzellik verdiği gibi, şüphesiz fenalık ta bizatihi gülünç ve merdut ise de kâinatın güzelliğine hadimdir, iyilerin kıymetini bildirmek hususunda faydalıdır. İşte Plutarquebu hakikati anlamadığı için bununla mücadele ediyor

yapmak ister mi? Bu suali bütün seyyarelere de teşmil edemez miyiz? Bunların hepsi de ayni maksada hizmet etmekte oldukları halde, başka başka değil midirler? (VI — 43)

VI

İlâhlarla yaşamak! Kendi halinden daima razı ve memnun bir ruh taşıyan ve Zeus'ün kendinden ayırıp rehber ve şef olarak verdiği perii müekkelin istediğini yapan kimse ilâhlarla yaşar. Bu peri ve melek her ferdin zekâ ve aklıdır [85]. (V — 27)

2. Seni bir işe teşebbüs ettiren, senin içinde olan, seni konuşturan, yaşatan, hâsılı söylemeye lüzüm var mı, seni bir adam yapanı unutma. Bu kudreti, kendisini ihata eden cismanî zarfla ve ona ait olan âzalarla karıştırma, zira bunlar ikiyüzlü baltadır ve sana tabiat tarafından bu farkla verilmişlerdir; çünkü çulhasız mekik, yazıcısız kalem, arabacısız kamçı olmadığı gibi, bunlar da kendilerini tahrik eden ve ya tutan sebep olmaksızın sana hizmet edemezler. (X — 38)

3. Ey cisim, sen esir halkolunmuşsun, sana söz düşmez.

(XI — 30)

VII

Mademki basiret gözlerile bakabiliyorsun, hakimane bak ve muhakeme et. (VIII — 38)

2. Başkalarının iradelerini nazarı itibare alma, sen doğruca kendi önüne bak, senin başına gelen hadisata, kendi tabiatına, tabiatı küllün seni sevkettiği yere bak. Çünkü böyle yapmıya mecbursun. Her kesin yapacağı şey kendi cibilleti tarafından gösterilmiştir. Binaenaleyh bü- tün diğer mevcutlar akıllı kimseler için yaratılmıştır. Demek oluyor ki hilkati beşerin birinci noktası istinas ve muaşeret imiş.

İkinci derecede, cismin sevk ve ikalarına mukavemet iktidarı gelir. Zira aklî hareketin hassasası kendi kendine hudut tayin etmek ve kendini ne hislerin ve ne de ihtirasların hareketlerile alçaltmamaktır. Bunların her ikisi de hakikaten tamamıyla hayvanî hareketlerdir. Zekânın hareketi tefevvuk talep ve iltimas eder, kendine tefevvuk edilmesini istemez ki bu da doğrudur. Çünkü kendisi bunları istihdam etmek için tab'an böyle yaratılmıştır.

Üçüncüsü, akıllı bir vücudun kendini kaptırmamak ve aldanmamak cibilleti iktizasındandır, irade bu üç noktaya merbut olur ve yolunu doğruca takip ederse, kendisine ait olan her şeye temellük eder. (VII —55)

3. İyi yola giden her tabiat kendinden memnundur. Tabiatler ne vakit zulmete razı olmaz, inhimakini cemeyete faydalı fiillere sevkeder. Arzularını ve istikrahlarını yalnız kendi iktidarı dâhilinde olan şeylere hasreder ve tabiatı âmmeden kendisine gelen her şeyi iyi karşılarsa, iyi yolu takip etmiş olur. Çünkü yaprağın tabiatı nebatın -tabiatının bir cüz'ü olduğu gibi onun

---

85 M. Orel'in burada melek dediği, bizim düşünücü ruhumuzdur ki, eşyayı tanımak için tetkika koyulduğu vakit (zekâ) namını alır. Eşyayı muhakeme ve onlara kıymet vererek kendini muhakeme etmeye koyulduğu vakitte (akıl) namını alır. Bu ikinci halde ona (vicdan) namı da verilir; hasılı bu, ihsasa ve arzuya kumanda eden ve bize hayatımızı istediğimiz gibi yaşamak müsaadesini veren müdir bir prensiptir

kendisi de tabiatın bir cüz'üdür: Yalnız aralarında şu fark vardır ki, yaprağın tabiatı kendine istirkak [Köle edinme, bir kimseyi kendine köle olarak alma] olunabilecek şuurdan âri, hissiz bir tabiatın cüz'üdür. İnsanın tabiatı ise, asla hail ve mânia tanımayan bir tabiatın cüz'üdür, âkil ve doğrudur, zira o her kese zamandan, maddeden, kudretten ve hadiseden hissesini istihkakına göre hakkaniyet üzere dağıtır. Fakat bu hakikatten mutmain olmak için bir kimsenin hayatının bir kısmı diğer birinin hayatının mecmuuna müsavi olduğuna bakmamalısın, belki bunu, birinin diğerinin mecmuundan aldığı kısımla mukayese etmelisin [[86]]. (VIII — 7)

VIII

İnsan için nebatlar gibi teneffüs etmek, ehlî ve vahşi hayvanlar gibi havayı alıp vermek, eşyadan müteessir olmak, bir kukla gibi arzuları tarafından çekilmiş olmak, sürü halinde yaşamak, semizlemek marifet değildir. Zira bunların hepsi gıda rüsubunun tabiat tarafından ret ve ihracı cümlesindendir.

O halde itibar ve hürmete lâyık olan nedir?

Kendine el çırptırmak mı?

Hayır. Kendi lehinde dilleri çırptırmak mı? Zira insanların medihleri lisanların çırpılmasıdır. Zavallı şan ve şerefi de bir tarafa bırak. O halde itibara lâyık ne kalır? Benim fikrimce kendi faaliyet ve sükûnetini, kendi cibilletinin gösterdiği tarzda tanzim etmek ve bütün mütalâa ve san'atların vardığı yere varmaktır. Her işçi çalıştığı işin yapmak istediği şeye tatbik edilmiş olmasına dikkat eder; bağım eken bağcı, beygirlerini zapteden, köpeklerini yetiştiren insanların hepsi de bu gayeye teveccüh eder. Terbiye ve marifetin gayesi de budur, kıymeti olan nokta da budur. Buna tamamıyla kani oldun mu başka bir şey elde etmeye lüzum görmezsin. Eğer bundan başka daha bir çok şeylere kıymet verirsen, o vakit ne hür olur, ne kendine kifayet edecek iktidarda bulunur ve ne de ihtiraslardan azade olursun; zira o vakit pek tabiî olarak imrenecek, kıskanacaksın ve bu şeyleri senden refetmeye muktedir olanlar hakkında şüpheye düşeceksin. Kendince büyük bir kıymeti olduğuna hükmettiğin şeylere, malik olanlar için tuzaklar kuracaksın; elbette bundan mahrumeyet seni şaşırtacak ve bu suretle ilâhların kendilerine bile itirazlarda bulunmaktan münkati olmayacaksın. Bunun aksine, kendi fikirlerini tebcil ve takdir edersen, o vakit kendi kendini seveceksin, insanlarla tam bir mutabakat halinde ve ilâhlarla hemahenk olarak yaşayacaksın. Yani onların tertip ve tanzim ettikleri ve emrettikleri her şeyi hoş göreceksin. (VI — 16)

2. ilâhlar benim başıma gelecek şey hakkında her ne kararlaştırmışlarsa, bu kararı hakîmane vermişlerdir. Çünkü hikmetsiz bir ilâh kabul etmek kolay bir şey değildir. Hem bana fenalık yapmak için onları hangi sebep teşvik edecek? Bundan onlara, yahut kendilerinin asıl endişesi olan külle ne fayda hâsıl olacak? Eğer bu faydayı hususî surette benim hakkımda

---

[86] Bir mevzu kısmen nazarı itibara alınır ve her kısım diğerinin bütününe kıyas olunursa, dünya taksimatında müthiş bir müsavatsızlık görülür. Fakat bu böyle muhakeme edilmemelidir. Hepi heple tutmalıdır. İşte o vakit tamamile müsavat görüldüğü gibi tabiatin bu mucizesi de görülür ki, dünyada en büyük şeyin en küçüğüne nispetle hiçbir takaddümü yoktur.

kararlaştırmamışlarsa, hiç olmazsa umum hakkında kararlaştırmışlardır ya. Bana vaki olan hadiseler de onların kararlarından ileri geldiği için bu hadiselere hüsnü kabul göstermeliyim ve onlardan memnun olmalıyım. Eğer ilâhlar bunları sebepsiz kararlaştırmışlarsa ki bu adalete zıt bir faraziyedirdir o halde kurbanlara, fedakârlıklara, töbelere, dualara hasılı ne yapıyorsak bütün bunlara ne hacet aklır ? Fakat hakikaten ilâhlar bize ait hiç bir şey üzerine karar vermiyorlarsa, o halde kendi hareketime karar vermek ve faydalı olanı aramak bana düşer. Bir kimse için faydalı olan şey, o kimsenin tabiat ve bünyesine muvafık olan şeydir. Benim tab'ım ise akıllr ve muaşerete kabiliyetli olan bir vücudun tab'ıdır; demek oluyor ki ***Antonin*** namile benim beldem ve vatanım Roma ise de insan namile vatanım kâinattır. Binaenaleyh bu iki beldeye faydalı olan şeyler benim için en faydalı şeyler olacaktır. (VI — 44)

3. Ferde faydalı olan külle de faydalıdır, bu sana kâfi gelebilir.

Fakat herşeye esasından bakacak olursan, göreceksin ki, bir adama faydalı olan şey, hemen daima diğer insanlara da faydalıdır. (Faydalı) kelimesi burada âmayane manasında alınmıştır ki, iyi ile kötü beyninde olan her şeye hep birden tatbik olunan şey, demektir. (VI — 45)

IX

En güzel hayat, ruhun kendi iktidarı dahilindedir. Elverir ki, o ehemmeyetsiz şeylere ehemmeyet vermesin. Bu da neyle olur? Her şeyi kendi heyeti mecmuası ve eczası içinde nazarı itibara almak, bir kimse hakkındaki zannımızda o kimsenin bizi zorlıyamayacağını, o kimseden bu cüzülerin bize kadar gelmeyip hareket etmeksizin kaldığını ve onlara ait muhakemelerimizi bizzat kendimiz teşkil ettiğimizi, sanki bunları kendimize tesbit ettiğimizi, tesbit edip etmemek, arzumuz hilâfına olduğu surette derhal silmek ve imha etmek te gene bizim iktidarımız dahilinde olduğunu; nihayet böyle bir nezaret için pek az bir zaman kâfi olduğunu, hayatın geri kalan kısmının ise asude geçirileceğini teemmül etmekle olur.

Esasen bunları niçin neş'esiz karşılamalı? Eğer beşerin tabiatına uygun ise mahzuz ol ve bunlar seni mes'ut etsin; eğer muvafık değilse, o vakit bu tabiata uygun olanı ara ve eğer bunu beklemekte bir fayda yoksa ona doğru koş, zira her kesin kendisine hasolan hayrı aramaya hakkı vardır. (XI — 16)

2. Eğer hayatta adaletten, hakikatten, itidalden, cesaretten, hülâsa aklı müstakimden, ve hareketinin muvafık olduğunu gördüğü vakit kendisinden memnun olan ve kendi iktidarı dahilinde olmayıp mukadderatı tarafından takdir olunan şey için kendi taliinden memnun olan fikirden daha iyi bir şey görürsen, bütün ruhunla bucihete dön ve bu bulduğun güzide menfaatten mahzuz ol. Fakat eğer sende kendi inhimaklerine hâkim ve ef'aline nazır olan ve ***Socrate'm*** dediği gibi, hislerinin sarsıntılarından kurtulup ilâhlara tabi olan ve insanlara hayrı dokunan hasisei zatiyenin fevkinde bir şey yoksa, ve eğer ona nazaran her şey sana küçük ve kıymetsiz görünüyorsa, bundan başka hiç bir şeye mevki verme; zira bir kere sürüklenip sapıttın mı, sana mahsus, senin olan menfaatlarından terketmedikçe bir daha ona bağlanamazsın. Çünkü hiç bir şeyin akıl ve beldenin menfaatine muhalif olmaya hakkı yoktur, halkın medihleri, mansıp ve çalıları, servet, zevk ve mahzuziyetleri kadar onun aslına zıt bir şey yoktur. Bütün bunları hatta az bir müddet bile olsa onunla mutabık bulun-durursan, onu derhal esir ve idlâl ederler.

Sen, dediğim gibi, sadece ve serbestçe senin için en alâ neyse onu intihap et ve ona merbut

ol: "fakat en iyi olan, faydalı olandır." tetkikini aldanmaksızın yapmış olmak için, kararını kendi kendine ver ve muhakemelerini kibrin düşmanlarından koru. (III — 6)

3. Senin iktidarın haricinde iyi veya kötü diye telâkki ettiğin şey ne olursa olsun, meselâ ne vakit sana bir fenalık gelse veya senden bir iyilik fevt olsa, ilâhlara karşı mırıldanırsın, ve felâket ve zararına sebep olduklarını zannettiğin için insanlardan nefret edersin; işte bir çok haksızlıklar da bundan ileri geliyor ya! Fakat eğer iyilik ve kötülüğün sırf bize ait olan şeylerden, yani bizden olduğuna hükmedersek, o vakit Allahı muahezeye ve insana kabahat bulmaya hiçbir sebep kalmaz. (VI — 41)

X

Kozmosta en ziyade kudretli olanı tebcil ve tevkir et: her şeyi kullanan ve her şeyi idare eden odur. Bu böyle olduğu gibi kendinde de en kudretli olan şeye tazim et, çünkü bu kudret diğer kudret ile ayni asıldandır, sende bütün diğer kudretleri kullanan ve senin hayatını tanzim eden budur. (V — 21)

2. Halkın sevdiği şeylerin çoğu, taşlar, ormanlar, incir ağaçları, asmalar, zeytin ağaçları gibi en âdi şeyler zümresine dahil olanlardır. Bunlar kendi bünye veya fıtratlarına göre yaşarlar. Halktan biraz daha yüksekçe olanlar hayvanı bir ruha sahip olan sığır, beygir, katır ve merkep gibi hayvanatı severler; yüksek kimseler ise sanayide veya her hangi bir hüner ve marifette insanı mahir yapan veya sadece birçok esirler elde etmeye muktedir olan fikir sahibi kimseleri takdir ederler. Fakat, umumî ve medenî 'düşünceleri olan bir ruhu tevkir edenler, kendi ruhlarını düşünücü ve medenî faaliyet ve kabiliyetile muhafaza etmek hususunda başka bir tesire kapılmaz ve kendi hemcinslerinin de böyle olmasına yardım ederler. (VI -— 14)

3. Düşünücü ve medenî hassanın takdir ettiği ise, ne akıllı ve ne de munis olmaktır, çünkü o bunu, haklı olarak kendinden daha aşağı görür. (VII — 72)

XI

Muhakeme etmek hassasım tevkir et [[87]]. Dikkat et ki niyetin hiçbir vakit tabiata mugayir ve akıllı bir kimsenin mizacına muhalif olmasın, işte bu muhakeme insanın kendisiyle istişare etmesini, insanlarla vifak ve hüsnü münasebette bulunmasını ve ilâhlara itaat etmesini istilzam eder. (III — 9)

2. Bundan maadasını at ve yalnız şu birkaç noktayı nazarı itibara al. Şunu da hatırla ki, her kes yalnız pek kısa olan zamanı halini yaşamaktadır; ondan ötesi ya yaşanmıştır, yahut muzlim bir istikbale kalmıştır. Demek oluyor ki, her kesin yaşadığı zaman az bir şeydir, yaşadığı toprak köşesi de küçüktür. Hatta vefatından sonra kalan şan ve şeref, en süreklisi de olsa, gene az bir şeydir. Esasen bu şeref te yakında ölecek olan âciz insanların taakubüne bağlıdır, halbuki onlar kendilerini bile tanımaktan acizdirler, nerede kaldı ki çoktan beri gideni tanısınlar. (III — 10)

---

[87] Mark Orel burada {tinipoliptikin dinamin) ıstılahını kullanıyor ki, bunun tam manasını bilmek pek mühimdir. Çünkü bu Stoisienlerce hakikatin mihengidir. Bundan maksat, zekâ ve vicdan tarafından kâfi derecede tenvir edildiği vakit aklı muhakeme etmek hassasıdır ki, bu, sade fikre gelen tasavvurat içinde bize doğru görünenler hakkında değil, fakat tekrar olunanlar hakkında da aldanmadığımız hissini ayni vuzuhla bizde takviye eder.

İmanına karşı olan sadakatim bir gün sana nakz ve bir kimse hakkında seni ondan, nefret, şüphe, lânet, ve muvazaaya sevkedecek, duvarların veya hicapların arkasında olabilecek şeylerin arzusunu sana verecek her ne olursa olsun, onları kendine faydalı bularak tevkir etme. Aklını, ferasetini ve faziletinin esrarengiz yolunu her şey üzerine tercih eden kimse hailebaz olmaz, ah ü enin [acı ve sızıdan inleyiş.] etmez. İnzivayı da, kalabalığı da aramaz, bunun fevkinde olarak, hırssız ve korkusuz yaşar. Ruhunun cisminde bulunacağı zaman, ister kısa, ister uzun olsun, asla onunla meşgul olma. Zira o, şimdiden şeref ve edebe muvafık diğer bir işi yapmaya gider gibi kendi hüsnü rıza ve muvafakatile gitmeye hazırdır. Onun düşüncesi, ancak şuurlu ve ünsiyete kabiliyetli yaratılmış bir kimse hakkında aykırı, yabancı bir meyli olmak korkusudur. (III — 7)

Tabiatı kül nedir ve benim tabiatım nedir; bununla onun beynindeki münasebet nedir? Hangi küllün hangi cüzundendir? Bunu daima hatırlamalısın; ve hiç bir şey seni cüz'ünden olduğun tabiata muvafık olanı yapmaktan ve söylemekten menedememelidir. (II—9)

2. Daima *Heraclite*'in bu sözünü hatırına getirmelisin: "arzın ölümü suya meydan vermekle, havaninki ateşe meydan vermekle, ve mütekabilen ateşinki de havaya meydan vermekledir. "

"Yolunun kendisini nereye sevkedeceğini hiç bilmeyen seyyah" da hatırda tutulmalıdır ki, insanların çoğu, bağlandıkları daimî rabıtalara rağmen her şeyi idare eden akıl ile mutabakatta değildir; bunların çoğu her gün tesadüf ettikleri şeyleri kendilerine yabancı olarak muhakeme ediyorlar. Ne uyur gibi hareket etmeli ne de söz söylemelidir, zira uykuda da hareket ediyor ve söylüyor gözüküyoruz; nihayet dudaklarında yalnız: "ebeveynimiz böyle yapardı" hükmü bulunan çocuklara benezmemeliyiz. (IV — 46)

3. Kozmos içinde ne bulunduğunu tanımayan kimse ona ne kadar yabancı ise, orada ne vuku bulmakta olduğunu tanımayan kimse de o kadar yabancıdır [88].

İçtimaî akıldan gizlenen kimse, sürgüne gönderilmiş demektir [89] Akla karşı gözlerini kapayan, da, kördür; başkasına ihtiyacı olan ve hayatının sevk ve idaresi için lâzım olan şeye malik olmayan kimse, dilencidir; tabiatı âmmenin esbabı hakkında başka türlü düşünen ve hadisata karşı isyan etmekle kendini ondan hariç bırakan kimse, komzosun çıbanıdır. Çünkü o hadisatı husule getiren, seni vücuda getirendir. Akıllı vücutların bir tek olan ruhundan kendini hariç bırakan kimse, beldenin tortusudur. (IV—29)

ÜÇÜNCÜ KİTAP

HAYATA AİT ŞEYLER NEDİR VE BUNLARIN BENİM İÇİN HAKİKÎ KIYMETLERİ NEDİR?

I

Mahsus olan hiç bir şeyin kıymeti ve hassası üzerinde aldanma, onun içine bak. (VI — 3)

Hâdisatı, eşyayı, madde, sebep, ve nihayetlerine göre tahlil ederek, bunların asıllarında ne

---

88 Dünyada olan biten şeyi bilmemek, vaki olan müessif hadiselerle karşılaşıp ta onlara tâbi olmayı reddetmek demektir. Bu cehalet, bunların asla evvelden hissolunamadığına ve bilinmediğine kat'î bir alâmettir.

89 Fournier (İçtimaî) kelimesine, beldeyi tesis eden akıl, namını veriyor.

olduklarını gör. (XII —10)

3. Her biri nereden geliyor, hangi unsurdan mürekkeptir; neye tahavvül edecek ve kendisine ne suretle hiçbir fenalık gelmeyecek. (XI 7 1)

4. Bize ölüm geldiği vakit, cismanî cihetten olduğu gibi, ruhanî cihetten de nasıl olmak lâzım geldiğini ve hayatın kısalığını, geçmiş ve gelecek zamanların payansızlığını, her maddenin bakımsızlığını, devamsızlığını gör. (XII — 8)

II

Bir şeyi olduğu gibi yaratan sebebin aslına kadar çık [90]. Onu maddeden tecrit ederek dikkatle mülâhaza et, ve sonra da bu suretle mevsuf olan bir şeyin azamî ne kadar zaman dayanabileceğini tayin et. (IX—25)

2. Kışırlarından mücerret olarak kat'î sebepleri, ef'âlin sonunu, zevk ve sürürün, ölümün, sıyt ü şöhretin ne olduğunu ve insanın, kendi amelinin cezasına kendi sebep olduğunu; ve hiç bir şeye bir kimsenin hail olmadığını, her şeyin fikirden ibaret olduğunu dikkatle mülâhaza etmelidir. (XII — 8)

3. Her şeyin bir fikir neticesi olduğu ***Cynique Monimos'un*** ifadesile vazıh olarak isbat olunmuştur. Hakikat nokta i nazarından C. Monimos'un söylediğinin faideden hali olmadığı aşikârdır. [91]

işte halkın iyilik telâkki ettiği şeyi sana anlatacak mülâhaza. Eğer biri tedbir, itidal, cesaret gibi hakikî iyilikler hakkında istihzalı bir söz söylese hayır hakkında edindiğin fikre nazaran bunu kabul etmezsin; bunun aksi olarak, halkın hayır diye telâkki ettiği bir şeye ait olunca muthik kelimesinin yerinde kullanıldığını kabul edersin. Esasen avam bu farkı kendisinin de hissettiğini göstermiş oluyor. Eğer böyle olmasaydı kendisinin de istihzadan incinmiş olması lâzım gelirdi. Halbuki o, lüks ve mağrur bir hayat bahşeden zenginliği ve bunları makul ve tamamıyla muvafık diye kabul eder. (Onda o kadar servet var ki, tagavvut edecek bir yeri bile yok) sözlerini söyletecek olan bu iyilikleri tevkir etmek mi etmemek mi lâzım geldiğini kendine sor. (V—12)

2. Nedamet, faydalı bir şeyi bıraktığı için insanın kendi kendine karşı yaptığı muahezedir. O halde servet, güzel ve iyi bir insanın mesaisine müfit ve lâyık bir şey olmalıdır. Fakat hiç bir faziletli ve iyi adam bir haz ve telezzüzü terkettiğinden dolayı nedamet etmeyecektir. Bu böyle olunca demek oluyor ki, haz ne faydalı bir şeydir, ne de bir hayırdır. (VIII — 10)

3. Bu telezzüz, bu haz, bizatihi, esasında nedir? Cevheri ve maddesi nedir? Sebebi nedir? Kozmos içinde ne vazife görüyor? Ne kadar devam ediyor? (VIII — 2)

IV

Et yemekleri nasıl balık, kuş veya domuz leşlerine ve yahut (Talerne) şarabı azıcık üzüm usaresine, ve işlemeli beyaz elbise bir kakaonun kanma batırılmış koyun yününe, cinsî ve

---

[90] (Tin Piitita), bir şey veya bir vücudun şahsiyeti hakkında alâmeti farikasıdır.

[91] (Monimos Sinik) diyor ki; her şey boş bir alettir, yani biz mevcut olmayan şeye zan ve fikrimizce mevcudiyet atfediyoruz. Burada mübalâğalı yani hatalı bir şey varsa o da, (her şey) kelimesidir. Akıl, hikmet, hayırve fikir buna dahil değildir; bunlar dünyanın güzelliğini vücuda getiren hakikatlerdir.

tenasülî alışveriş te bir barsağın sürtmesine, ve nutfeyi dışarı çıkarma (imna) da bir nevi teşennüçle [Buruşuk olma, buruşma. * Adalelerin gerilip büzülmesi, kasılması. * Korkmak. * Titremek] karışık bir az yumurta akına benzetilirse, şu ve bu tasvirlerle de eşyanın künhüne giderek, hakikî kıymetlerini görmek için, onlara nüfuz etmelidir. Bu suretle bütün hayatta çok itimada şayan görülen şeylerin tasvirinde, onları soyarak, küçüklüklerine nüfuz etmeli ve onları icazlarından tecrit etmelidir. Zira kibir tehlikeli bir aldatıcıdır ve sen en ziyade gayretine lâyık zannettiğin şeylere müptelâ olduğun vakit seni daha çok aldatır. Bak Krates, Ksenokrat hakkında ne söyleyor [92]. (VI — 13)

2. Teganninin, dansın, yarışın letafeti nedir? Eğer ahenktar sesi, onu teşkil eden ayrı ayrı seslere dağıtsan o vakit bunların her biri hakkında (benim bu kadar hoşuma giden bu muydu?) deyecek ve bu itiraftan kızaracaksın, işte ayni surette dans için de böyle yap. Onu her bir hareketine dağıt. Yarış için de böyle yap. O vakit bunlara hiç bir kıymet vermeyeceksin. Hülâsa fazilet veyahut faziletin eseri olmayan her şeyi bütün kendi cüzülerinde görmeye alışırsan [93] onlara hiç bir kıymet vermemeye varacaksın. Bu usulü bütün hayata tatbik et. (XI — 2)

3. Lüksün vahi olan zevki: tiyatroda dramlar, anfiteatrlarda küçük büyük hayvanların resmi geçitlerini seyretmek, gladyatörlerin müsaraalarını görmek, tıpkı, bir kemik için hırlaşan köpekleri, ekmek kırıntılarına atılan balıkları, yüklerini çekmekten yorulan karıncaları, şaşırıp öteye beriye koşuşan fareleri, iplerle oynatılan kuklaları görmek gibidir. Böyle olmakla beraber bu temaşalara istikrah ve nefret gözile bakmayıp hüsnü zanla nazar etmelidir. Fakat bunu da bilmeli ki, her kesin kıymeti, meclup olduğu şeylerin kıymetile ölçülür. (VII–3)

Yalnız yiyen, uyuyan, çifleşen, defihacet eden kimselere mi insan denir? Mühim tavırlar takınan, azamet satan, hiddet eden ve diğer kimselere yüksekten muamele edenler de bu meyanda değil midir ? Bunlar az zaman içinde ne kadar şeylere ve ne gibi sebeplerle esir oldular, ve gene az zamanda daha nelere esir olacaklardır. (X — 19)

2. İşte yekdiğerinden istikrah eden birbirlerine iltifatlar eden yekdiğerinin yerini kapmaya çalışan ve biribirlerini tezlil eden bu gibi kimselerdir. (XI —14)

---

92 Ksenokrat Eflâtunî bir feylesoftu. O kadar büyük ve ciddî bir ehemmeyeti vardı ki, hakkında (Xenocrate'tan daha ehemmeyetli) darbımeseli irat olunurdu. Kelbiyundan olan (Crates) bu ehemmeyeti teşrih ediyor ve bunun bir gösteriş ve tantanadan ibaret olduğunu ve doğru bir şey olmadığını ispat ediyordu. Bir feylesofta bu kadar sahtelik bulunursa, herkesin istediği gibi ve istediği kadar ilâveler yaptığı başka şeylerde sahtelik nasıl bulunmasın ?

93 Bu tahlile yalnız fazilet mukavemet eder ve bununla zevk ve hazzın fevkinde olduğunu gösterir. Mark Orel'in muhakemesini kuvvetten düşürmek için denebilir ki, güzellik ayrılmış kuvvetlerde, tonlarda değil, fakat bunların yekdiğerile olan münasebetlerinde ve az çok mükemmel bir ahenk husule getiren hareketlerinin tenasübündedir ki, bu tenasüp te, onun göstermek istediği vahdete yaklaştığı nispettedir. Eş'arın, dansın, muharebenin güzellikleri hakkında da bu suretle muhakeme olunabilir ve bu muhakemeler doğrudur. Fakat bu, imparatorun nazariyesini asla çürütmez. Çünkü, musikinin güzelliği de diğer hislere tesir eden sair güzellikler gibi natamam olduğu sabittir. Bunlar, firarî şeylerden mürekkep olmak hasebile zemin ve zamana nispetle güzeldirler. Hakikati, birliği ve tam müsavatı natamam olarak gösterirler. Güzelliğin, yegâne modeli ise hakikî birlik ve tam müsavattır. Dacier

3. Haydutlar, baba ve ana katilleri, zalimler de hangi zevklere nail olmamışlardı ki! (VI — 34)

4. Bir örümcek bir sineği, bir adam bir tavşan yavrusunu, bir diğeri gümüş balığını, bir başkası ayı, bir diğeri (Sarmate) avladığından dolayı mağrurdur. Bunlara rehber olan prensipleri tamik edecek olursan, bunlar da sana haydut görünmeyecekler mi?

(x—ıo)

VI

Bir çok kimseler bu gibilere ne kadar bayağı menfaatlerle yaranmak isterler. Halbuki zaman bunların hepsini ne kadar çabuk silecektir, hatta daha şimdiden nicelerini silmiştir. (VI — 59)

2. Onların müptelâ oldukları, sevdikleri ve tevkir ettikleri şeyler için arzularını gör. Onların küçük ruhlarını çıplak olarak görmeye alış. Onlar sana zemleri veya medihlerile zarar yahut ta menfaat vereceklerini ne kadar kuvvetli olarak zannederler, (IX — 34)

3. "Bu sırada benim aziz kalbim, içinden bana güldü" (IX— 31)

4. "İşte acı sözlerle faziletten bahsedecek kimseler de bunlardır." (XII —32)

VII

Bu sayısız halka, bu sayısız bayramlara, denizin sükûnu veya fırtınaları içinde her nevi derya seferlerine, bu doğan, birlikte yaşayan ve ölen mevcudatın tenevvüüne yüksekten bak. Başkalarının başka bir

38

zamanda yaşadıkları hayatı da düşün, o hayatı şimdi bir çokları yabancı kavimlerde yaşıyorlar. Ne kadarları senin ismini bilmez; ve tanıyanların da ne kadarı az zaman içinde onu unutacak; seni bugün methedenlerin ne kadarı yarın zemmedecek; şöhretin, zaferin ve diğer şeylerin kıymeti olmadığını düşün. (IX — 30)

2. Methedenin de, metholunanın da, müverrihin de, tarihi yazılanın da ömürleri kısadır. Bütün bunlar bu arzın bir köşesinde yapılıyor; o köşede kim varsa biribirile ve hatta her fert kendi kendisile bile mutabık kalmıyor. Halbuki bütün arz da bir noktadan ibarettir. (VIII —21 B)

3. Asya, Avrupa, Kosmosun küçük köşeleridir; bütün deniz* Kosmostan bir su damlası; (Atos) dağı Kosmosun küçük bir toprak yığını; hasılı bütün hali hazır ebediyette bir noktadır. Her şey küçük, mütehavvil, ve fanidir. (VI — 36 A)

4. Hep mahsus olan şeyler, yakında tahavvül edecektir. Basit ecsam tebahhur edecek; atomlardan teşekkül edenler ise dağılacaktır. (VI.–.4)

VIII

Zamanın ebediyetini ve maddenin payansızlığını hatırına getir. Her şey buna nisbetle bir darı tanesi ve ezmineye nisbetle devamı bir burgunun dönmesi gibidir. (X—17)

2. Her gün bunlardan bazısı doğar, bazısı da ölür. Bazıları da kendinden bir cüzü nabedit olduğu halde, zahir olur. Zamanın münkati olmayan seyri daima yeni ömürlerin nihayetsizliğini husule getirdiği gibi, seyelânlar, tahavvüller de daima kozmosu tecdit

ederler. Koşarak geçen ve tevakkufa müsaadesi olmayan bu eşya nehrinde hangi şeye yapışmak? Bu, tıpkı uçup geçen kuşlara gönül vermek gibi olmaz mı? Halbuki bunlar gözlerden uzaklaşmış ve nabedit olmuştur. İşte, bizim her birimizin hayatı da böyledir, kanın buharına ve teneffüs edilen havaya müşabihtir; çünkü her an yaptığımız gibi; havayı derhal geri vermek üzre içeri çekmek, dün ve yahut tevvellüt anında aldığını büsbütün iade etmek gibidir. (VI — 15)

Sebebi umumî, bir seldir, her şeyi alıp götürür (IX — 29 a)

3. Zeytin yağı, ter, pislik, tuzlu su, hasılı her nahoş şey le ıslanırtak senin hoşuna gitmediği gibi hayatın ve eşyanın akşamı da böyledir. (VIII — 24)

4. Nasıl anfiteatro ve buna benzer sair yerlerde aynı şeyin tekerrürü ve görülmesi sana tokluk verdiği için temaşası hoşuna gitmiyorsa hayan da bir ucundan diğer ucuna kadar nazarı itibara aldığın vakit ayni duyguları hissedeceksin. Zira her şey yukarıdan aşağı ayni şeydir, ve ayni sebeplerden husule gelmiştir. Bu ne vakte kadar devam edecektir, orası malûm değil. (VI — 46)

IX

Senin önüne çıkan her vücudun inhilâl, tahavvül ve tefessüh etmek üzere olduğunu ve tabiatı iktizası olarak ölmek için yapılmış bulunduğunu düşün. (X—18)

2. Tefessüh; suyun, enkazın, kemiklerin, pis ve ağır kokunun, arzın nasırlanmasından husule gelen mermerlerin, depolardan çıkarılan altın ve gümüşlerin, kıldan yapılan elbiselerin, erguvan rengi kanın hasılı her şeyin ve her ferdin madde i asliyesini teşkil eder. Bir vücuttan diğer birine geçen ruhu hayvanı de bundan başka bir şey değildir [94]. (IX—36)

3. Epiktet'in dediği gibi, sen bir cife taşıyan küçük bir ruhsun. (IV — 41)

4. Onun ihtiyarlıkta, hastalıkta ve işü işrette ne hale geldiğini tetkik et. (VIII —21 a)

X

Zaman, her tevvellüt edenin çabuk akıcı bir nehridir. Her hangi bir şey zahir olur olmaz, daha o anda o nehre sürüklenmiş demektir; onun yerine bir başkası zahir olur, o da ayni suretle sürüklenir gider (IV—43)

2. işte bir selde olduğu gibi, umumî madde içinde de bütün cisimler kül ile bir olarak sürüklenir ve bizim azamız nasıl bir eser için birlikte çalışıyorlarsa, onlar da böylece müşterek çalışırlar. Zaman şimdiye kadar ne kadar (Crysippe) ler, ne kadar (Sokrat) lar, ne kadar (Epiktet) 1er yutmuştur. Bütün insanlarla eşya hakkında da böyle düşün. (VII— 19)

3. (Satyryron) u görmekle Sokrat'a mensup (Eutyhes) yahut (Hymen) i; (Euphrates) i görmekle (Eutyion) u yahut (Sylvanus) u; (Alciphron) u görerek (Tropaeophorus) ü; (Severus) ü görmekle (Criton) u yahut (Xenophon) u; kendini görmekle de (Cesar) lardan birini gözünün önüne getir, ve her şey için böyle kendi müşabihile onun akibetini gözünün önüne getir. Sonra da şunu düşün. "Şimdi bunlar nerede? Hiç bir yerde değil, ve yahut nerede olursa

---

94 Marc Aurele de ilk Revakiler gibi (Pnevma) kelimesini ve onun müştaklarını düşünücü bir ruh mukabilinde kullanmıyor; o bununla her vakit nefhai hayatiyi, ruhu hayvaniyi ifade ediyor.

olsunlar" de. İşte eğer böyle düşünürsen, beşerî işlerde duman ve âdemden başka bir şey göremeyeceksin; bilhassa bir kere değişenin nihayetsiz zaman içinde bir daha görünmeyeceğini de ayni zamanda hatırına getir. Niçin kendini sıkıyorsun? Bu kısa meydanı lâzım olduğu veçhile geçmek sana kifayet etmez mi ? Ne mühim bir düşünce mevzuu kaçırıyorsun. Filhakika hayata ait şeyleri tabiat ilmine göre ve dikkatle muayene eden bir akıl için bunların hepsi nedir? Bir jimnastikten başka bir şey midir? Verilen her şeye alışan sağlam bir mide, kendine atılan her şeyden alev ve zıya çıkaran şiddetli bir ateş gibi, sen de bütün bu hakikatlere alışmaya kadar sebat et. (X — 31)

XI

Her türlü şerefe kendini yabancı tutmak için, bütün hayatın olmasa bile, hiç olmazsa gençliğinden beri geçen zamanın bir feylesof hayatı olmalıdır. Zira çok kimseler gibi senin de felsefeden uzak olduğun pek aşikâr idi. işte şimdi şaşırdın; filvaki artık senin için bir feylesof itibarı kazanmak kolay bir şey değildir, çünkü yaşayış tarzın bile ona muhaliftir. Eğer sen hakikatin nerede bulunduğunu gördünse, gösteriş kaygusunu bir tarafa bırak, sana cibilletinin istediği gibi yaşamak kâfi gelsin. Onun istediğini anla ve başka bir şey seni bundan alıkoymasın. Zira sen bunu ne kadar şeylere koşmakla tecrübe ettin; ne mantıkin inceliklerinde, ne zenginlikte, ne şerefte, ne diğer zevklerde hulâsa hiç bir yerde saadet bulmadın. O halde bu saadet neredDuring? insanın tabiatının istediği iştedir Öyle ise ne yapmalı? Arzularını ve ef'alini tevlit eden prensiplere sahip olmalı. Ne gibi prensipler ? Bunlar bize iyiyi, kötüyü tanıtan ve insanı hür, cessur, doğru, kanaatkar ve perhizkâr yapan şeyin haricinde bir hayır olmadığını, bu faziletlerin aksini hasd edenden baş ka da bir kötülük olmadığım ifade eden prensiplerdir. (VIII — 1)

2. Her şeyi hemen hayatı bırakacakmış gibi yapmalı, söylemeli, düşünmelidir. İnsanları terketmek tehlikeli bir şey değildir. Eğer İlâhlar mevcutsa o vakit insanlar seni fenalığa atamazlar; mevcut değillerse ve yahut beşere müteallik olan şeyleri düşünmiyorlarsa, kudretten ve ilâhlardan hâli bir kozmosta yaşamaktan ne çıkar ? Halbuki bunlar mevcuttur ve beşere ait şeylerle alâkadardır; insanın hakikî kötülüğe düşmemesi için de ona kudret vermişlerdir ve eğer onun için bir fenalık olsa idi, ihtiyatlı davranması için bunu da evvelden derpiş etmiş olurlardı. Öyle ise insanı daha fena yapmayan, insanın hayatını nasıl daha fena yapmış olur [95] ? Tabiatı kül bunları, bilmemek, yahut ihtar veya tashih etmeye muktedir olmaksızın tanımak için kendi haline bırakmış değildir; zira o vakit tabiat gerek ihtiyatsızlığından ve gerek avam indinde iyilik, kötülük tabir olunan hasenat ve mesaviye karşı lâkaydane hareket etmiş olmasından dolayı çok aldanmış olacaktı. Ölüm ve hayat, şeref ve rezilet, keder ve sürür, zenginlik ve fakirlik haddi zatında ne güzel ve ne de çirkin olmadıkları gibi, aynı zamanda iyi ve kötü kimselerde vaki olmasına nazaran, ne hasenattan ve ne de seyyiattandır. (II — 2)

3. İnsan beşerî tesmeye olundukça bunların hiç biri insana ait olamaz. Hiç biri tabiat tarafından insana vadolunmadığı ve ondan istenmediği gibi insanın tabiatım tekâmül

---

95 Marc Aurele'in bundan maksadı ahlâkî fenalık addolunmayan her şey dir. Mumaileyhin bu fikri büsbütün felsefenin ulûhiyet ve vicdaniyatına ait bir düşüncedir. O, kudreti ilâhiyeyi tasdik ediyor ve bu üç şey hakkında kendisine vâki olan esatirî itirazlara cevap veriyor: ahlâkî fenalık, fizikî fenalık, saadet ve adaletin ıtlakı, *Fournier*

ettirmeye kabiliyetleri de yoktur. İnsanın asıl gayesi ve bu gayenin tekâmülü demek olan hayır da şüphesiz bunda değildir £[96]].

Eğer bunlardan biri insana ait olsaydı ve bunlar hayırdan madut bulunsaydı, insanın ondan nefret ve ihtiraz etmesi muvafık olmayacağı gibi bunlardan vazgeçeni methetmek münasip olmayacak ve bazılarım hayatında atan kimsenin de iyi bir insan olmuş olması lâzım gelmeyecek idi. Bilâkis insan bu ve buna benziyen şeylerden halâs oldukça yahut bunları kaybetmeye razı oldukça daha iyi olmuş oluyor. (V—13)

XII

Bütün şeyler o kadar muzlim bir zarf ile ihata olunmuşlardır ki, yalnız küçük feylosoflar değil bir çokları, bunların anlaşılmaz olduklarına hükmetmemişlerdir; Revakîler bile onların anlaşılmasını müşkül telâkki ediyorlar. Esasen bizim hükmümüz daima tebeddüle maruzdur, zira asla tagayyür pezir [değişmeyi kabul etmeyen]olmayan şey yoktur. Şimdi de eşyanın kendilerine geç, onların devamları ne kadar kısadır, kıymetleri ne kadar azdır. Bir sefihin, bir rezilin, bir haydudun eline düşmeye mahkûmdurlar. Sonra da en ziyade arasında yaşadığın kimselerin âdetlerini nazarı dikkate al, bunların en hoşlarına bile ancak tahammül edilebilir.

Böyle karanlıkların, bu madde ve zamanın, hareketin ve epkem eşyanın bu büyük cereyanı içinde ihtiyatsız bir düşünce ve merbutiyet kimin için iyi olabilir? Ben böyle bir kimseyi görmiyorum. Bilâkis teahhürden sabırsızlanmayarak ve yalnız atideki hakikatlere iptina ederek hahişle (arzu) inhilâli tabiîyi beklemek lâzımdır. Bu hakikatlerden biri, tabiatı külle muhalif hiç bir şey olmayacağı; diğeri de Allahıma ve perii müekkelime karşı isyan etmemek benim iktidarım dahilinde olduğudur. Filhakika bunlara karşı itaatsızlığa beni kimse sevkedemez. (V —10)

2. Kosmosun müstedir hareketleri, yukarıdan aşağı ve her asırda ayni hareketlerdir. Ya aklı kül her fert için harekete gelir ve o vakit aklın gösterdiği hareketi kabul eder; yahut o birden harekete gelmiştir, mütebakisi de avakibi umur tarikini takip eder, ve her hâdise bu tek sevk ve ikanın neticesidir; o halde zihnini neden teşviş ediyorsun? Her şey atom ve taksime gelmeyen cüzülerden ibarettir. Hulâsa, eğer bir Allah varsa, her şey yolunda gider;

---

96 Kâinat bir vahdettir, bir ahenktir. İnsan, istikbalin değil fakat halin ebedî neticeleri kendinde olduğu için her şeyi yapmaya mecburdur. Demek oluyor ki, bu vahdeti, bu ahengi muhafazaya mail olan her şey, bir hayırdır; bunu ifnaya mail olan her şey de bir şerdir. Düşüncesizlik, adaletsizlik, yalan, gazep ve ruhun ihtirasatına tebaiyeti hakikî fenalıklardır. Çünkü bunlar birçok intizamsızlıkların ahenksizliklerin sebebidir. Bu seyyiat filhakika dünyanın cüzündendir. Allah böyle istediği için değil, fakat bunları intihap serbestliğini insana verdiği için böyledir. Allah'ın bunu böyle yapmasının sebebi, insanın iyiliğe istihkakı olması içindir. Yoksa Allah kendisine karşı mukavemet ve mücadeleyi mukadder etmemiştir. Niçin kötülüğü yapmak serbestiyetine de malikiz? Eğer buna malik olmayaydık, ötekine de malik olamazdık ve kötülüğün kendisi de dünyanın tekâmülü için lâzımdır. Niçin fenalık yapmak hususundaki hürriyet asıl hürriyet değildir? Çünkü akla yani bizim tabiatimizin arzusuna muhaliftir de ondan. Yahut başka bir ifadeyle akıl yalnız insana mahsus olduğu için, insanın hakikî, hürriyeti, sadece aklının istiklâlidir. Bir insanın nazarı ve hisleri ne kadar fena ve âlemin intizamım tahribe müheyya olsa, gene kendine karşı hiçbir şey yapmak iktidarını haiz olmadığı kanaatinde bulunursa neticede aldanmış olur. *Fournier*

eğer tesadüf varsa, hiç olmazsa sen tesadüfî olarak hareket etme [97].

Yakında toprak hepimizi örtecektir; sonra kendisi de başka şeye tahavvül edecektir. Bu başka şey de nihayetsiz olarak böylece değişecek, değişecektir. İşte bunlar gibi süratle taakup eden bu tahavvülât ve tagayyüratı nazarı itibara aldıkça, her fanî olan şeye karşı kayıtsızlık göstereceksin. (IX — 28)

3. Hayatı beşerin devamı fezada bir noktadır maddesi değişicidir. Ihsasatı muzlimdir. Vücudu kütlesi tagayyüre, bozulmıya mahkûm bir yığın; ruhu bir kasırgadır [98]; kaderi bir muammadır; şöhreti, şüphelidir. Hülâsa cisminin her şeyi akıcı sudan başka bir şey değildir. Ruhuna ait her şey rüya ve dumandır; hayat, bir mücadele ve yabancı bir menzilde tevakkuf, ölümden sonra kalan zafer ve şan ise, bir nisyandır. O halde seyahatta bize kim rehber olabilir? Yalnız, bir şey, tek bir şey ki, o da felsefedir. Bu felsefe de hiç bir şeyi tesadüfî olarak ve sahtelikle, hile ile yapmıyarak, ve başkalarının bunu yapıp yapmadıklarına lâkayıt kalarak, hasisei zatiyeyi bulaşıklardan, zarar ve halelden, sürür ve kederlerden daha ziyade muhafaza etmektir. Bununla beraber hadisatın ve kaderin kendinin çıktığı ayni menbadan geldiğini kabul etmek ve bahusus ölüme kemali sükûnetle intizar etmek, ve onda her vücudün müteşekkil olduğu ayni -anasırın dağılmasından başka bir şey görmemek te lâzım gelir, anasırın yekdiğeri içinde daima tahavvül etmesinde tehlike olmadığı halde heyeti umumîyenin birden tahavvül ve inhilâlinden niçin korkmalı? Bu tabiata muvafıktır; tabiata muvafık olanda ise hiç bir fenalık yoktur. Bunlar, (Pannosanie) nin bir şehri olan "Carnunt" ta yazılıdır. (II — 17)

DÖKDÜNCÜ KİTAP
HÜRRİYET VE SAFFET

I

Marifet bir hayır adamının ne olacağım münakaşa etmek değil, hayır adamı olmaktır. (X—16)

2. İçtimaî ve akıllı bir kimse için, iyilik ve kötülük kanaatta değil, fiildedir; fazilet ve rezilet te böyledir. (IX—16)

3. Şerefi seven bir kimse kendi hayatım diğerlerinin ef'ali içine, kendi sürürünü seven bunu hassasiyeti içine, mütefekkir bir kimse ise düşüncelerini kendi amellerine talik eder. (VI — 51)

4. Cisim, ruh, fikir... ihsaslar cisme, arzular ruha, prensipler de fikre aittir. Eşyanın tezahüratından müteessir olmak hayvanatı ehliyede de vardır; bir kukla gibi arzular tarafından sürüklenmek vahşî hayvanlarda, kadınlaşmış erkeklerde, bir (Phalaris) te bir

---

97 Bu iki şıktan biri diğerini nakzetmiyor. İki hareketin her ikisi de doğru olabilir: M. Orel'e göre Allah hareketi bir kere ika etmiştir, fakat busesli duada olduğu gibi yine her ferdin hareketini daima idare etmesine mâni değildir. Üçüncü şıkta Marc Aurele (Epicurien) lere kendi prensipleri üzerinde bile söylenip şikâyet etmemeleri lâzım geldiğini gösteriyor, mademki her şeyi tesadüf idare ediyormuş, o halde bizi de o idare ediyor demektir; öyle ise umumî bir kanundan müstesna olmayı istemek haksızlık ve delilikolmuş olmaz mı? Dacier

98 Mark Orel, burada hayatî nefhadan yani ruhu hayvaniden bahsetmek istemiştir.

(Neron) da da vardır. Fikri saikı zahirî şeylere sevketmek ilâhlara itikat etmeyenlerde, vatanlarına ihanet edenlerde ve kapılar kapalı iken her şeyi yapmaktan içtinap etmeyenlerde de vardır.

Eğer bunların hepsi benim demin bahsettiğim adamlara âm ise, o halde hayır, kaderimizin argaçını teşkil eden hadisatı sevmek ve hüsnü kabul etmek ve bununla beraber bizim âmakımızda bulunan hasisei zatiyemizi bulandırmamak ve bir çok tezahüratla onu teşviş etmemek, hakikata karşı bir şey söylemeyerek ve adalete muhalif bir şey yapamayarak, zevkle ve mütevaziane bir surette hakkın emrine tâbi olmaktır. Buna inanmayan kimseler mutmain olmak için saf, ve mütevazi olurlar, ve bahusus kalp hoşnutluğu ile kimseden incinmez ve hayatın nihayetine kadar saf, sâkin, serbest olarak tam bir vifak içinde takip edilmesi lâzım gelen yoldan ayrılmazlarsa dediğimizi ancak o vakit anlarlar. (III — 16)

II

Ne yapmak lâzım geldiğini görebildiğin halde kendini zanniyat ve faraziyata kaptırmıya ne lüzum var? Eğer onu görüyorsan, hiç bir şey tarafından menedilmeye meydan vermeksizin o tarafa neşe ile teveccüh et. Eğer onu göremiyorsan, tevakkuf et ve hakimane nasihatlardan istimdat et. Eğer yolda bir maniaya tesadüf edersen, zuhur eden hal ve tesadüfleri düşün, ve kendine doğru görünene bağlanarak yürü; zira ona vusul en büyük iyilik ve hayır olduğu gibi ona erememek te kötülüklerin ve şerin en büyüğüdür. İşe hazır olmakla beraber atılmamak, neşeli olmakla beraber temkinli ve' vıkarlar olmak her şeyde aklı takip eden kimsenin halidir. (X—12)

2. Hazır bulunman lâzım gelen iki şey vardır: biri insanların kalbinde hükmeden ve onların hayrına kanun yapan aklın sana ilham ettiğini yapmak; diğeri, eğer seni irşat edecek ve fikirlerinden vazgeçirecek biri bulunursa hattı hareketini onun irşadına göre değiştirmek.. Fakat bu hareket tebdili daima adalete veya umumî menafie merbut olmak gibi kat'î bir mazmundan dolayı olmalı, yoksa ondan bir haz ve yahut şeref beklemek için olmamalıdır. (IV — 12)

3. Eğer bir kimse benim muhakememin ve yahut hareketimin doğru olmadığına beni ikna ve onu bana isbat ederse, onu değiştirmekten zevk alırım; çünkü ben hiç bir vakit kimseyi incitmemiş olan doğruluğu arıyorum. Hatasında ve cehaletinde İsrar eden kimse rencide ve mecruh olur. (VI — 21)

III

Hiç öteye beriye dolaşma; zira ne yazdığın notları, ne eski Romalıların ve Yunanlıların maceralarını ve ne de ihtiyarlığında okumak için bir tarafa bıraktığın müelliflerin asarını görmeye vaktin yok. Öyle ise gayeye doğru istical et. Eğer kendinle alâkan varsa, bu beyhude ümitlerden geçerek, fırsat elde iken kendine yardım et. (III — 14)

2. Prensiplerin tatbikinde, yumruk pehlivanlarına benzemek lâzımdır, glâdyatörlere değil. Zira gladiyatörün elinden kılıç düşerse onu öldürürler. Diğerinin ise bilâkis yumruğuna gene sahip olması için tekrar ayağa kalkması kifayet eder. (XII — 9)

3. Fikrine gelen her bir şey için daima ve mümkün olduğu kadar onun tabiatını, ahlâkî karekterini ve hakikattan ihtiva ettiği kısmı nazarı dikkata al. (VIII—13)

4. Şimdiye kadar söylenmiş vesayaya bir tane daha ilâve edelim. Her gün hatıra gelen ve

tasavvur edilen şeyin bir târif ve tavsifini yapmalı, bu tasvir onun aslını ve cevherini tamamıyla ve her cephesile çıplak görecek, ismini ve onu teşkil eden unsurların isimlerini ve hangi anasırda eriyeceğini söyleyebilecek tarzda olmalı. Hakikaten hayatta tesadüf olunan her şeyi asıl ve hakikatile tetkik etmek kadar ruha büyüklük veren bir şey yoktur. Yani bu şeyin her gün kozmos içinde ne mevki işgal ettiğini ve ne faydası olduğunu, külle nisbetle ve diğer memleketler kendisine nisbetle evleri mesabesinde olan bu muazzam memleketin vatandaşı bulunan beşere göre kıymeti ne olduğunu görebilmelisin; benim bu anda hatırıma getirdiğim şeyin ne olduğunu hangi unsurlardan mürekkep bulunduğunu ve ne kadar devam edebileceğini; ona nazaran mülâyemet, cesaret, sıdık, itimat, saffet ve saire gibi faziletlerden hangisine ihtiyacım olduğunu bilmeliyim.

İnsan kendine gelen her hadise hakkında, bu bana Allahtan geldi; bu, mukadderat tarafından dokunmuş –eşya argaçında hadisatın teselsülünden biri geliyor, demelidir. Bunun böyle olduğunu bilmeyen kimse ise, bu bana bir vatandaş bir akraba, bir arkadaşın arzusile geliyor, der. Fakat ben, bunun nereden geldiğini bildiğim için, ehemmeyetsiz şeyler hakkında kendi kıymetlerine göre muamele ettiğim gibi, buna karşı da müşterek menfaatların tabiî kanunu üzerine, yani hayırhahlık ve adalet üzerine muamele ederim. (III — 2)

IV

Seni bir kimse tahkir mi etti ? Çobucak kâinatın, kendinin ve bu adamın ruhunu düşün: Kendi ruhunu düşünmen ona adalet ilka etmen, kâinatın senin kimin cüzü olduğunu' hatırlaman, o adamın kini de bunu cehaletinden mi yoksa isteyerek mi yaptığını bilmen içindir. Aynı zamanda, insan olmak hasebile onun da senin kardeşin olduğunu nazarı itibare al. (IX — 22)

2. Niçin yaratıldığını sormak iradene kâfi gelmediği için binlerce zararlar ve acılar gördün. Fakat artık yeter. (IX — 26)

3. Kendini hâdisatın kasırgası tarafından sürüklenmeye bırak. Fakat her teşvik ve meyelânı [Bir tarafa eğilmiş olma]doğru bir işle hallet ve her hadisede muhakeme hassasım hatadan kurtar. (IV — 22)

4. Sana zahir olan şey üzerine yürüteceğin muhakemeye ve onun sana yaptıracağı işe, sana söyleteceği sözlere dikkat et. İşte sen, asıl bunlardan zarar görüyorsun ıztırap çekiyorsun, zira bu gün iyi olacağına yarın iyi olmasını istiyorsun. (VIII — 22)

Her şeyden evvel kendini bulandırmamaya çalış; bil ki, her şey tabiatı küllün iradesine göre hasıl olur, ve sen az zaman içinde (Hadrien) ve (Auguste) gibi hiç olacaksın. Sonra da gözlerin hakikata teveccüh ettiği halde o hakikati olduğu gibi gör ve iyi bir adam olman lâzım geldiğini, tabiatın insandan ne beklediğini tahattür et, bundan hiç inhiraf etme ve sana en doğru görüneni söyle ve dikkat et ki bu, hayırhahane, mütevazıane ve hürriyetle olsun. (VIII — 5)

2. Kâinatın vazifesi, buradakini oraya ve oradan da alıp başka yere götürmektir. Her şey, korkulacak bir ciheti olmaksızın, yeniden tekâmül eder, Her şey alelâdedir; fakat haklı nisbetlerle tevzi olunmuştur. (VIII — 6)

3. Hasılı ya her şeyin neş'et ettiği bir tek menbaı aklî varda ki, bu suretle küllün menfaati için yapılan şeylerden cüz'üri müşteki olması lâzım gelmez ve yahut her şey atomlardan ibarettir ki bu da bir toplanma ve ya dağılmadan başka bir şey değildir. Öyle ise niçin sakınmalı, niçin şaşırmalı? Sen aklına de ki: "sen göründüğün gibi değilsin. Sen ölüm ve

bozulma için yapılmış ham ve kaba bir şeysin; komedya oynuyorsun, sürüdensin, ve otluyorsun.” (IX — 39)

Her şeyin daima bu günkü gibi olduğunu ve istikbalde de hep böyle olacağını nazarı dikkate al. Bu hususta kendi zatî tecrübeni, yahut tarihte gördüğün biribirine müşabih bütün komedyaları ve bütün sahneleri de nazarı dikkate al.

(Adrien) in, (Philippe) in (İskender) in’ (Cresus) ün saltanatlarını gözünün önüne getir; göreceksin ki bunların hepsi de şimdikilere müşabihtir, yalnız aralarındaki fark, bunların başka şahıslar tarafından temsil olunmasıdır. (IX — 27)

2. Evvelce geçen hadisatı, hükümetlerin bir çok tebeddüllerini gözden geçir. Bu sana ilerde gelecek hadisatı evvelden görmek imkânım verecektir. Çünkü onlar tamamıyla şimdikilere müşabih olmakla beraber ayni ahenkten harice çıkmazlar. Bunun için hayatı beşeri kırk sene görmekle on bin sene görmek müsavidir. Esasen fazla ne göreceksin ? (VII — 49)

3. Meselâ (Vespasien) lerin zamanım; evlenen ve çocuk yetiştiren, hasta düşen, ölen, muharebe eden, düğün bayram yapan, ticaret eden, çift süren kimseleri; dalkavukları mütekebbirleri, müvesvisleri, ve diğerlerinin ölümünü isteyen antirikacıları, kendini aşka kaptıranları düşün. Görüyorsun ki şimdi bunların hiç birisi yaşamıyor. Şimdi de (Trajan) ların vaktine geç; bunlar da tıpkı böyledir ve şimdi hepsi de ölmüş bulunuyor.

Bütün akvamın tarihlerini düşün ve ne kadar kimselerin bir çok zahmetler çektikten sonra çabucak düştüklerini ve anasır içinde eridiklerini mülâhaza et. Bahusus senin tanıdıkların içinde hırs peşinde koşarak, beşer için lâzım olanı ifa etmiyi ve buna merbut olmayı ihmal edenleri düşün. Evet, bu suretle her şeye edilen ihtimamın o şeyin kıymetile mütenasip olması lâzım geldiğini tahattür et; işte o vakit süfiî şeyler için lüzumundan fazla zaman sarf etmediğine teessüf etmezsin. (IV — 32)

VII

Şer nedir? Bu, senin çok def’alar gördüğün bir şeydir. Bunun gibi, her vaki olan şey hakkında da şunu düşün ki, bu da senin ekseriyetle gördüğün şeydir. Şimdi şehirlerin ve kırların mâli oldukları eski zaman tarihlerinde ne buluyorsan, hali hazır ve şimdiki tarihlerde de yukarıdan aşağıya ayni şeyleri bulacaksın; hepsi alelâde ve kısa süren şeylerdir. (VI — 1)

2. Siyah hasletler: kadına benziyen, katı, vahşî, tıflane karakterlerle, alçaklık, hile, müdahane, hırs, zulüm sıfatlarıdır. (IV — 28)

3. İtiyat ile ülfet edilen bütün bu şeyler zamanla madde ile beraber fena bulur. Bu, toprağa gömdüklerimizin vaktinde böyle olduğu gibi, bu gün de böyledir. (IX — 14)

4. Çocuk kavgaları, komedyalar, "cife taşıyan küçük ruhlar” bu (Nekuia) yi [[99]] ne kadar iyi

[99] Bu Odysse’ninbir şarkısıdır ki, orada Homere,İlâhî Ulysse tarafından ölülerin sihrî davetini anlatıyor: ".... O vakit Erebe’in dalgalarından şimdi mevcut olmayanların ruhları bir kalabalık halinde çıkar ve koşarlar. Sıkıntı çekmiş, evlenmiş, faal, genç, ihtiyar, kalpleri acılardan müteessir olmuş bakirler, mecruh olmuş tunç mızraklı, kanlı silâhlı muharipler, bunların hepsi çukurun etrafında kalabalık teşkil ederek fevkalâde bir korku içinde telâş ve heyecanla Ulysse’e kendilerini cehennemlere sevkeden günahlarım anlatırlar. Bu ruhları cezaya duçar eden bu hatalar bugünkü insanların yaptıklarına tamamen müşabihtir.”

anlatır. (IX — 14)

VIII

Bütün hayatını hatırına getirerek müteheyyiç olma. Muhakkak surette başına gelecek bir sürü sıkıntıları düşünme, ve her sıkıntının zuhurunda kendi kendine: "tahammül ve ya müsamaha edilmeyecek bir şey var mı?” de. Göreceksin ki, bu itiraftan mahcup olacaksın. Sonra gene de ki: "Bu seni ezen ne istikbaldir ne mazidir, yalnız haldir.” Binaenaleyh eğer bu kadar hafif bir yük altında duramadığı için ruhunu utandırırsın, zamanı hal sana pek ehemmeyetsir görünür. (VIII — 36)

2. Eğer sana muzır görünen şeyler için fikrini yormazsan, sağlam bir zemin üzerinde yerleşmiş olursun. Sence kendi mevcudiyetin nedir ? Akıl değil mi ? Fakat, ben sade akıldan ibaret değilim, deyeceksin. Senin dediğin gibi olsun, fakat o halde akıl kendine fenalık yapmasın ve senin akşamından bir başkası da fenalık hissedecek olursa o da bunun üzerine fikrini yürütsün ve fenalık yapmamaya çalışsın. (VIII —46)

3. Akıl kendiliğinden bulanmaz; yani, kendine kendinden ne korku ne de arzu yaratmaz. Eğer başkası onu tehdit ve taciz edebilirse etsin. Çünkü bu gibi hallere o kendi ihtiyarile düşmez. Cisim eğer muktedirse, hiç sıkıntı çekmemek için hazırlansın ve eğer muztarip olursa ıztırabmı göstersin; fakat korkftıak hassasına malik olan ve muhakeme etmek yalnız kendisine ait bulunan ruh muztarip olmayacaktır; çünkü onun tab’ı böyle bir muhakeme yürütmeye onu mecbur etmez.

Akıl, akıl olarak kaldıkça bir şeye ihtiyacı yoktur; binaenaleyh, o, sakin ve hür kalır, elverir ki kendi kendini bulandırmasın ve sektedar etmesin (VII — 16)

IX

Gelecek hadisattan endişe etme; zira onları icap ederse hali hazırda şimdiki şeyler için seni tenvir eden aklın yardimile aşacaksın. (VII _ 8)

2. Bütün vukua gelen şeyler, gülün ilk baharda, hasadın yaz mevsiminde olması kadar tabiîdir; hastalık, ölüm, iftira, riyakârlık ve bütün ahmakları sevindiren yahut mükedder eden her ne varsa, hep böyledir. (IV—44)

3. Hayatta her neden olursa olsun taaccüp eden kimse ne kadar gülünç ve acemidir. (XII — 13)

4. Hali hazırı gören, şimdiye kadar ne olmuşsa ve daima ne olacaksa hepsini görmüş demektir. Çünkü bunların hepsi ayni soydan olduğu gibi, biribirine benziyen şeylerdir. (VI — 37)

X

Hislerinin ilk görüşlerinden başka kendi kendine bir şey ilâve etme. Sana senin hakkında birinin gıybet ettiğini yetiştiriyorlar; fakat sana ancak bunu yetiştirdiler, ondan rencide olmam söylemediler ki! Görüyorum ki çocuğun hastadır, işte benim gördüğüm bu. Fakat onun tehlikeli olduğunu görmüyorum. İşte daima böylece ilk görüşünde kal, bunlara kendinden bir şey ilâve etme; eğer ilâve edeceksen kozmosta her şeyin olabileceğini bilen bir İnsan gibi ilâve et. (VIII — 49)

2. Saadet güzel biri jeni yahut hoş bir dilektir. Ey hayalim orada ne yapıyorsun? Geldiğin gibi git, çünkü sana ihtiyacım yok. Eski itiyadın sebebile geldin, ben seni istemiyorum, yalnız buradan git. (VII —17)

3. Bugün beni şaşırtan her şeyin içinden çıktım; yahut daha doğrusu demek istiyorum ki, her televvünden geçtim, zira bu televvün benim dışımda değil içimde, zanlarımda idi. (IX—13)

XI

Sende olmayan şeylerin, malik olduğun şeylerden daha güzel olduklarım mülâhaza etme; fakat malik olduğun şeylerin en iyi olanına bak, ve bir gün gelip te bunlar senden zayi olacak olursa bunlara tekrar malik olabilmek için ne kadar zahmet çekmek lâzım geleceğini düşün. Bunun gibi sevindiğin ve ferahlandığın bir şeyi de onu sonra kaybedeceğin vakit, şaşıracak surette yükseltmemeye dikkat et.. (VII — 27)

2. Şehir ve kır farelerini ve bunların korku ve perişanlığı hikâyesini hatırla. (XI — 22)

3. (Socrate) in, (Perduccas) in davetine gitmemesini mazur göstermek için verdiği cevabı da hatırla: (davete icabet etmediğinin sebebi, ölümlerin en dehşetlisile ölmemek içindir.) demişti. Sokrat'ın bundan maksadı: mukabele edemeyeceği bir iyiliği kabul edemeyeceğini söylemekti [[100]]. (XI — 25)

XII

Kuruntuyu sil, arzuyu idare et, ihtirası boğ, aklı saikını olduğu gibi muhafaza et. (IX — 22)

3. Sana daima zahir olsun ki, bir şehir tıpkı bir kır gibidir, ve burada ne olursa, dağlarda, deniz kenarlarında, yahut başka yerlerde de o olur. Sen dosdoğru (Eflatun) un şu sözüne geleceksin, "dağ üzerinde bir ağılda kapanarak ve koyunlarından süt sağarak...." [[101]](X —23)

4. Setresi olmayan, kitabı olmayan kimse gibi feylosofça yaşar; evvelki yan çıplak olarak der ki, benim ekmeğim yoktur, fakat akla sadıkım. Öteki de der ki: benim ilim gıdam yoktur, fakat ben de ona sadıkım. (IV — 30)

---

[100] Seneque ve Pluîarque diyorlar ki: isterse bu davet Makedonya Kıralı Perdiccas'm oğlu tarafından yapılmış olsun, ne ehemmeyeti var! Mark Orel bununla sadece Sokrat'in tarla farelerinden daha ziyade aklı olduğunu hatırlatmak istemiştir; insan kendinden daha zengin olanların hediyelerini reddetmelidi, fakat bunu nezaketle yapmalıdır.
iki fare masalı, Horace'tadır.

101 işte *Eflâtun*'un sözlerinin tamamı: Hakîm, kaşısında bir zalimin, yahut bir kiralın methedildiğini işittiği vakit, domuz, koyun, sığır çobanlarından herhangi bir çobanın ifratla methedildiğini tahayyül eder. Çünkü bunlar sürülerinden çok süt sağarlar, yalnız ben kralların daha müşkül ve daha az emin bir hayvanı otlatmaları ve sağmaları lâzım geldiğini düşünüyorum. Esasen onlar ilim tahsil etmek için az zamana malik olduklarından ve bir dağ başında ağılda imişler gibi duvarlar içinde mahpus bulunduklarından, çobanlardan ne daha az kaba ve ne de daha az cahildirler.

BEŞİNCİ KİTAP

I

Saffet ve adalet:

Milyonlarca sene ömrün varmış gibi hareket etme, çünkü ihtirazı mümkün olmayan ölüm elbette sana da gelecektir; yaşadığın ve iktidarın olduğu müddetçe iyi ol (IV — 17)

2. Kalbinde inşiraha malik olmak istersen denildiği gibi "az şey yap." İçtimaî bir hayat için yaratılmış bir mahlûkun kendisine yakışacak surette lâzım olanı yapması daha iyi değil midir? Zira bu sade iyi bir işin yapılmış olmasından husule gelen sürurla kalmaz, fakat az bir şey yapmış olmak hazzını da verir. Bizim işlerimizin, ve sözlerimizin çoğu şüphesiz lüzumsuzdur, bunlardan bazısını hazfedecek olursan daha hâli ve daha az gürültülü bir vakit kazanmış olursun. Binaenaleyh bunların her biri hakkında: acaba bu, lüzumsuz olanlar kısmından mıdır, diye kendi kendine sormalıdır. Hazfedilecek olan yalnız lüzumsuz ef'al değil lüzumsuz tasavvurların da atılması lâzımdır; işte bu suretle sende lüzumsuz fazla bir şey bulunmamış olacaktır. (IV — 24)

3. İnsanın sevinci, insana hasolanı yapmakladır; insana hasolan ise hemcinsine karşı hayırhahlık, hislere kapılmamak, makul tasavvurları fark u temyiz, tabiatı külle ve onun kanunlarına vukuf ve yakin peyda etmektir. (VIII — 26)

II

Küllün kendisine bahşettiği hisseden memnun olan ve adaletle hareket ederek ruhunun hayırıhahlık istidadını göstermekle kendini memnun eden adamın hayatı nasıl muvaffakiyetle geçtiğini tecrübe et. (IV —25)

2. Senin aklın var mı?—var.—Onu niçin kullanmıyorsun? Eğer o kendi vaifesini yaparsa daha ne istersin? (IV —13)

3. İdrâk ve muhakeme etmek san'atı, insanın kendisine ve kendisine has olan ameliyelere kifayet edecek hasiyettedir. Doğru yolu takip ettiklerini göstermek için bu ef'ale (Cathorthoses) namı verilmiştir. [102], (V—14)

III

Daima en kısa yoldan git, en kısa yol da tabiata muvafık olanıdır ki, bu da en nezih bir şekilde hareket etmek ve konuşmak demektir. Bu tarzda hareket seni kederlerden, muhasamalardan, bütün sun'î muamelelerden ve hilekârlıktan esirgeyecektir. (IV—51)

2. Tabiata muvafık olan her söz ve amelin kendine lâyık olduğuna hükmet. Sana yapılacak hareketler ve başkalarının senin aleyhinde söyledikleri sözler sebebile geri dönme. Ancak yapacağın şeyin eğer yapılması veya söylenmesi iyi olmayacaksa bunun sana lâyık olmadığına hükmet. O kimselerin kendilerine göre arzu ve istekleri vardır, sen kendi etrafına bakma, yalnız kendi tabiatına ve tabiatı müşterekeye itaat ederek kendi yolunu doğruca takip et; zira her ikisinin de yolları birdir. (V — 3)

3. Fikirle mücehhez olan bir kimse için tabiata muvafık olan her bir iş, akla da muvafıktır.

---

[102] *Cathorthoses* **Stoisienler için, kendinden haberdar olan bir fail tarafından, aklıselime mutabık olarak nihayete kadar ikmal olunmuş bir vazife demektir.**

[103], (VII—11)

IV

Fazilet ve rezilet arasında bulunan her şey için ruhunu sadelik* edep ve kayıtsızlıkla güzelleştir; insanların dostu ol, hakkın iradesini takip et. Allah diyor ki, her şey, içinde ilâhlar ve yahut yalnız atomlar bulunan kanunlarla ifa olunur. O halde her şeyin bir kanun tarafından tanzim edilmiş olduğunu tahattur etmek kâfidir ki, bu da pek kolay bir şeydir.. (VII — 31)

2. Eğer sen kendin istersen, karışık yollardan vasıl olmak istediğin ve aradığın şeylere daha şimdiden malik olabilmen güç değildir. Adalet ve nezahate müstait olmak için maziyi bırakmak ve istikbal için kendini kudreti ilâhiyeye teslim etmek ve yalnız hali hazırla meşgul olmak lâzımdır. Nezahate istidat demek, sana tefviz ve ihale olunan (insan san'atı) m sevmektir; çünkü o san'at senin için ve sen de onun için yaratıldınız. Doğruluğa istidat: doğruyu serbestçe ve hilesiz söylemek, kanuna ve eşyanın kıymetlerine göre hareket etmektir. Ne fenalıktan, ne zandan, ne başkalarının sözlerinden, ne seni ihata eden bu zaif vücudun ihtisaslarından dolayı kendini geri bırakma; zira bunların ancak ıztırap çeken cüz için ehemmeyeti vardır. Avdet ânı ne olursa olsun, eğer yalnız ruhunu ve sende olan İlâhî şeyi şereflendirmek için geride kalanları ihmâl ettin ve eğer hayatının nihayet bulmasından değil, asla tabiata göre yaşamadığından endişe ettinse, o vakit seni vücude getiren (Kozmos) a lâyık olacak ve vatanında bir yabancı olmaktan ve her gün vaki olan gayrimuntazır şeylere hayret etmekten ve ya bu şeyin esiri olmatkan kurtulacaksın [104]. (XII — 1)

3. Atomlar olsun, tabiat olsun bunun ne ehemmeyeti var, her şeyden evvel benim mülâhazaya mecbur olduğum şey, bütün bir tabiatı idare edenin bir cüz u olmaklığımdır. Sonra da ben kendi nev'imden olan ecza ile bir nevi akrabayım; işte bunu hatırıma getirmekle umumdan bana isabet eden şeylere isyan etmeyeceğim; zira umuma faydalı olan bir şey cüz'e de zarar vermez [105].

Ve küllün içinde hiç bir şey yoktur ki kendine faydalı olmasın. Bütün tabayi bunda müşterektir, yalnız kozmosunki fazla olarak kendisi için fena olacak hiç bir haricî sebeple

---

103 *Zira her ikisi de bizden olan ayni fikirden tevellüt eder. Hakikî felsefe ve tabiat bize tahmil ettikleri vazifelerin icrası hususunda mutabıktırlar. Çiçeklerle müzeyyen görünen fenalık yolu bize daha eğlenceligelir. Bazı vazifeler tahmil etmekle bizi icbar eden tabiat değildir, kendimizi intizamsız arzularımıza tâbi etmekle icbar eden ve kabahatlerimizle bizi şerefsiz yapan biziz.*

104 **Mark Orel demek istemiştir ki, *Kozmos* bir tek umumî kanunla idare olunsun olunmasın, şüphe yoktur ki, bende beni insan yapan, beni idare eden hususî bir kanun vardır. Biraz aşağıda ve ayni fasılda, sade herhangi bir cemeyeti beşeriyenin intizam ve ahengine muhalif olanlar değil, beşeriyete ve bundan da bütün kâinata muhalif olanlar, demek istemiştir.**

105 **Tabiatte herkese faydalı olan ihtilâcat vardır; fakat bu ihtilâcat, volkan, harekâtı arziye, insanları öldüren veya hayatlarını tağyir eden tuğyanlar gibi, fizikî cihetten muvafık görünmeyorsa da ahlâkî ve medenî cihetten tamamile doğrudur..**

muazzep olmaz. Böyle bir küllün bir cüz'ü olduğumu hatıra getirmekle bütün bana vaki olacak şeylerin hepsini hüsnü kabul etmiş olurum ve benimle ayni cinsten olan şeylere bir alâka ile bağlı oldukça, cem'iyete zararlı olabilecek hiç bir şey yapmış olmam; bilâkis bütün faaliyetimi umumun istifadesi olan cihete sevkedecek ve onu bu cem'iyetin hilâfına olan şeyden döndüreceğim. Bu hal devam ettikçe, bütün zamanım vatandaşlarına faydalı şeylere tahsis eden ve beldenin kendisine vereceği hisseyi hüsnü rizasile kabul ettiği farz olunan kimse gibi, benim de hayatım tabiî olarak mes'ut geçecektir. (X — 6)

V

Bir nefes, et ve bir irade; işte ben buyum. Kitapları bir tarafa bırak, kendini dağıtma, buna asla mezun değilsin: şimdi ölecekmiş gibi gayri saf bir kandan, kemik yığınından, nahif ensiceden, evride ve şerayin şebekelerinden başka bir şey olmayan bu etten istikrah et. Senin her vakit alıp verdiğin bu nefesi de tedkik et. Üçüncüye yani iradeye gelince, orada kal, onun üzerine nezaret et, artık ihtiyarladın, bu iradenin esir olmasına ve hey'eti umumeyeye muhalif ilcaatla bir kukla gibi sürüklenmesine müsaade etme. (II — 2)

2. Senin mutadın olan ef'alin, harekâtın ne ise, düşüncen de öyle olur; zira ruh, bu ef'al ve harekâtla meşbu olur; öyle ise ruhunu bu şeylerle işba et, ve şöyle söyle: yaşanılabilen yerde iyi de yaşanılabilir ; sarayda yaşanabilir, bu halde sarayda iyi de yaşanılabilir. Ve bundan başka her mahlûk, mecbul olduğu gayeye teveccüh eder. Onun teveccüh ettiği gaye isterse onun nihayeti olsun, ve yahut nihayet orada bulunsun, her vücudun hayrı ve faydası da oradadır. Müdrik kimsenin hayrı cemeyettedir. Zira bizim cemeyette yaşamak için doğduğumuz keyfiyeti, çoktan isbat olunmuş bir hakikattir. Dun olan şeylerin, alâ olanlar için ve âlâların da yekdiğeri için halk olundukları bedihi değil midir? Binaenaleyh canlı mahlûklar cansızlara ve temyiz sahibi olanlar da diğer canlı vücutlara faiktir. (V — 16)

3. Bu üç şeyi daima hatırda bulundurmak lâzımdır: birincisi, her yaptığın şey için kendi kendine niyetsiz hareket edip etmediğini ve yahut onu doğruluğun icap ettiği surette yapıp yapmadığını sorman lâzımdır. Sana hariçten gelen şeyler için kendi kendine bu, bana kaderden ve ya kudreti rabbaniyeden gelmiştir, demen ve ne taliden ne de kudreti rabbaniyeden şikâyet etmemen lâzım gelir. İkincisi: bizden her birimizin, rahimden itibaren bir ruha malik oluncaya kadar, ve bir ruha malik olduktan onu iade edinciye kadar ne olduğumuzu ve vücudumuzun unsurlardan müteşekkil olduğunu ve hangi maddelerle inhilâl edeceğini düşünmektir.

Üçüncüsü: eğer birdenbire sen havaya kaldırılmış olup ta oradan beşeriyete ve eşyanın tenevvu üne ihata naazrile bakmış olaydın, havanın ve esirin nihayetsiz boşluğunu ve onda sâkin olan hesapsız mahlûkatı bir nazarla deraguş etmekle tamamıyla istihfaf etmiş [106] ve böylece yükseldikçe, aynı şeylerin yeknesaklığını görmüş olurdun. işte bize gurur veren şeyler bunlar imiş! (XII — 24)

VI

Sen iştirâk ettiğin madde mecmuunun küçük bir cüz'ü olduğunu ve müddet mecmuundan da sana pek edna ve kısa bir kısım verildiğini ve kaza ve kaderden sana düşen hissenin pek küçük olduğunu tahattür et. (V — 24)

---

106 *Eflâtunî*ler ve *Stoisin'l*er hava ve esiri, perilerin ve henüz maddenin levsi içinde dolaşan mevta ruhlarının ikamtegâhı zannederlerdi

2. Hudutsuz olan zamandan her birimize ne kadar edna bir hisse verilmiştir! Hakikaten bu kısım az zamanda ebediyet içinde kaybolacaktır. Bütün madedden de sana ne küçük bir kısım, ruhu külden ne az bir kısım verilmiştir [107]. Süründüğün bütün bu topraktan ne küçük bir parça verilmiştir. Bütün bunları naazrı dikdikate al da, tab'ımn sana emretiğini yapmaktan ve tabiatı umumîyenin işlediğini kabulden büyük bir şey olmadığını kendi kendine söyle. (XII —32)

3. İrade kendi kendini nasıl kullanıyor, bunu bilmeli, çünkü her şey bundandır. Bundan ötesini ister bil ister bilme, bir cife ve dumandan başka bir şey değildir. (XII — 33)

VII

Sana kalan hayatı menfaati umumeye haricinde diğerlerinin ahvalini tecessüs veya onlar hakkında zanlarda bulunmakla sarfetme. Çünkü, hiç şüphe yok ki, senin yapacağın başka şey var, ve sen, başkasının ne yaptığı ne yapmadığı ve niçin yaptığı, ne söylediği, ne düşündüğü yahut neye teşebbüs ettiğile ve daha buna müşabih şeylerle meşgul olmakla bu vazifede kusur ediyorsun. Bunlar kendi iradeni gözetmiyi sana ihmâl ettirecek şeylerdir. Binaenaleyh tasavvurların silsilesinden intizamsızlığı, değersizliği, ve daha ziyade tecessüsü, fenalığı atmalısın, ve ruhunda öyle tasavvurata malik olmaya alışmalısın ki, birdenbire sana: "ne düşünüyorsun?" denildiği vakit, derhal ve açıkça, şunu veya bunu düşünüyorum, diyebilmelisin ki, bu suretle o anda sende her şeyin vaıh, doğru, basit ve iyi olduğunu görebilsinler. Hazlarda, sırf şehvet engiz olan asılsız ve esassız şeylerde tevakkuf etmediğini, kin, gibet, şüphe, ve saire gibi medenî bir adamda bulunmaması lâzım gelen ve seni utandıracak her hangi bir hissin sende bulunmadığım görsünler.

Çünkü böyle olan ve çok intizara lüzum görmeden kendini âlâ dereceye isal için sayü gayreti ihmâl etmeyen bir adam, kendinde mevcut olan ilâhın rengile boyanmış bir reisi ruhanisi ve nazırı gibidir ki, ilâhlar onu huzuzatın bulaşıklığından ve her türlü kederlerin isabetinden, cevrücefa ve tahkirlerin zararlarından, her türlü fena duygulardan muhafaza eder. Nefsin huzuzatına galip olup, doğruluğa derinden ittiba ve kendi kaderinin icabı olan hadiseleri hüsnü kabul eden ve başkasının söylediğini, yaptığını veya düşündüğünü menfaati umumeye için nadiren ve bir lüzumu âcil olduğu vakit hatırlayan kimse mücadelelerin en asilini yapmış olur. Çünkü bu kimse fikirlerini yalnız kendi faaliyetine sevk ve külden kendisine vaki olan hadisatın teselsülünü teemmül eder. O, bu hadiselerin hayır olduğuna mutmaindir; zira her kesin kaderi, umumî kader içine dahil olup, sırasında onu zimethal eder.

Aynı zamanda her müdrik adam kendinin akrabası olduğu, ve insanlar için çalışmak, tabiatı beşeriyenin icabatından olduğu için her kesin fikrine değil ancak tabiata muvafık bir surette yaşayanların fikirlerine merbut olmak lâzım geldiğini tehattur eder. Tabiata muvafık olmayarak yaşayanlara gelince, o, bunların gece gündüz, evlerinde ve dışarıda ne olduklarını ve ne gibi refiklerle kendilerini bulaştırdıklarını unutmaz. Kendilerile bile sulhta olmayı bilmeyen bu kimselerin medihlerile de alâkadar olmaz. (III — 4)

2. Eşyanın etrafında toprağın barsaklarını karıştırırcasına dönen ve zannu ihtimallerle diğerlerinin ruhunu araştıran ve kendi içinde olan hisisei zatiye ile temasta bulunmanın kendisine kâfi olduğunu bilmeyen ve onu ciddî bir ibadetle şereflendirmeyen adam kadar

---

[107] Mark Orel bundan, dünyayı idare eden ruhu âkili, yani ulûhiyeti kastetmiyor, maksadı ruhu hayvanı ve umumî hayattır

sefil ve zelil kimse yoktur. Bu ibadetten maksat, onu ihtiraslardan gururdan beri bulundurmak ve bize ilâhlardan ve insanlardan gelen her şeyi neş'e ile karşılamaktır. İlâhlardan gelen şeylere, bunları büyük hikmetle yapdıkları için hürmet, [108] insanlardan gelen herşeyi onlarla olan akrabalığımız cihetile dostça hatta bazan da iyi ve kötüyü fark ve temyizde âciz oldukları için, bir nevi şefkatle kabul etmeliyiz. Bizim için beyazı siyahtan fark etmeye mâni olan körlük gibi büyük bir körlük olur mu? (II — 13)

3. Komşusunun dediğine, düşündüğüne, yaptığına bakmayıp, yalnız kendi yaptığı şeyin temiz olmasına dikkat eden kimse, ne kadar çok vakit kazanmış olur. Diğerlerinin meşrep-lerini, âdetlerini nazari itibara almayarak, hiç bir tarafa sapmadan dosdoğru yürümek ne iyi şeydir. (IV — 18)

VIII

Doğru yolu takip edebilir, fikir ve amellerini güzelce tanzim edebilirsen, daima mes'ut bir hayat geçirebilirsin. Bunun için hem Allahın ruhuna hem beşerin ve her şuurî olan vücudun ruhuna âm olmak üzere iki şey vardır; biri, hareketinde kendinden başka bir kimse tarafından tevkif edilmemek iktidarıdır; diğeri de, iyiliği doğruluğun duygu ve tecrübesi ile mezcederek arzularını tahdit etmektir. (V — 34)

2. El ve ayak kendi vazifelerini ifa ettikçe bunlar için hiç bir vakit iztırap olamaz. İnsan için de insanlık vazifesini yaptıkça bir iztırap olmaz. Bu vazife tabiata muhalif olmadıkça, o kimse için hiç bir fenalık musavver değildir. (VI — 33)

3. İlâhlara ve insanlara âm olan şuur dahilinde bir eser yapıldıkça korkulacak bir şey yoktur; binaenaleyh sen faali yetini cibilletin tarafından tayin olunan iyi yola sevkedip faydalı bir gayeye vasıl olabildiğin vakit hiç bir zarardan korkmamalısın. (VII-3)

IX

Tesadüfi olarak, ve filini kemâle vardıracak san'at kaidelerinin haricinde bir şey yapma. (IV — 2)

2. Görmüyor musun? En sade san'atkârlar bile mütehassıs olmayan kimseleri bir derece dinleseler de, gene kendi sanatlarının kaidelerine merbut kalırlar ve ondan ayrılmak istemezler. Mimarlar ve hekimler kendi san'atlarına hasolan kaidelere ihtiram ettikleri halde, insanların ilâhlarla müşterek olan kendi san'atlarına hürmetkâr olmamaları şayanı hayret değil midir? (VI — 35)

3. San'atlar tabiatı taklit ettikleri için bunların aşağı cinsi yoktur. Binaenaleyh, bunların en mükemmeli, hepsini birden câmi olanıdır. Bütün san'atlarda dun şeyler ulvî şeylere nazaran yapıldığı gibi, tabiat ta böyle hareket eder; işte bütün diğer faziletlerin esas ve asılları olan adalet te bunun içindedir; eğer ehemmeyetsiz şeylere kendimizi kaptırırsak, yahut kendimizi hayalâta ve bir şeyin tahkikinden evvel leh ve aleyhinde hasıl olan fikir ve zehaba ve televvüne bırakırsak, hakikati görmüş olmayız. (XI — 10)

---

108 [1] Cauatburada not olarak diyor k i: "N e güzel fikir. Fakat Stoisienler burada kendilerni diğer kimselerden istisna ediyorlar, ve iyilikle kötülüğün ilmini yalnız kendilerine isnat ediyorlar." Bu diğer mezheplerin saliklerine de isnat olunması lâzım gelen bir fikirdir. Zira, kanaat bize nihayet akıl ve ilhamdan geldiği için, daim a şahsî riza ve muvafakat lâzım dır. Bu düşüncenin verdiği kibir M ark Orel'e tahmil olunamaz.

4. Daima bir tek ve ayni'gayesi olmayan kimse bütün hayatında tek ve ve ayni insan olarak kalamaz, eğer bu gayenin ne olmak lâzım geldiğini sen kendin bu sözlere ilâve etmezsen, söylenilmiş olan şey sana kifayet etmez. Esasen bütün insanlar avamın iyilik tabir ettikleri bu şeylerin yalnız cemeyete faydalı olan bir kaçı hakkında aynı fikirde olup diğerleri hakkında aynı fikirde değildir. Takip olunan gaye de cemeyetin ve beldenin menfaatine salih olmalıdır. Zira o vakit bütün arzularını bu gayeye doğru sevkeden bütün ef'alini de öyle yapmış olacak ve bu hal daima böyle devam edip gidecektir. (XI —21) '

X

Hayatı her işte tanzim etmeli ve eğer her bir fiil ondan beklenen gayeyi mümkün mertebe hasıl ediyorsa, memnun olmalıdır; binaenaleyh o filin semere vermesi için çalışmaktan seni kimse menedemez. Eğer bana haricî bir şey mâni olacak dersen, hiç bir şey yoktur ki adalete itidale, hazm ü ihtiyata karşı koyabilsin. Benim faaliyetim başka noktalar üzerinde tevkif olunabilir dersen, o vakit maniin kendisile uyuş ve açık kalple mümkün olan şeye ve fili hazıra dön. O vakit benim bahsettiğim hayat kaidesile uygun yeni bir fiil ıstibdal etmiş olursun. (VIII — 32)

2. Eğer bir kimse sana: (Antonin) in ismi nasıl yazılır, diye sorsaydı, bütün harfleri müteheyyiç olarak mı telâffuz edecektin? Ne demek, eğer bir kimse hiddetlense sen de hiddetlenmek mi isteyeceksin? Sen her harfi müsterihane sıralamakta devam etmeyecek midin? Öyle ise, bu dünyada her vazifenin, bazı mecburiyetlerin neticesi olduğunu düşün. Bu mecburiyetle bulanmıyarak, can sıkıcı şeylere neş'esiz cevap vermeyip, gayeye sevkeden yolu takip suretile riayet etmek lâzımdır. (VI—)

3. Bu hal içinde yapacak ve söyleyecek bundan daha salim ne olabilir? Zira ne olursa olsun, onu söylemek ve icra etmek sana aittir. Bahane olarak bundan menedildiğini ileri sürme. (Sana her vaki olan şeyde, veya tesadüf ettiğin ahvalde şehvetperestler için şefıvetengiz ve gayretsiz bir hayat ne ise, cibilleti beşere muvafık olan amellerin ifası da senin için böyle olduğunu hissettiğin gün inlemekten kendini alamayacaksın.) Kendi tabiatını takip ederek inkişaf etmek imkânım veren her faaliyeti bir mazhariyet gibi telâkki etmelidir.

Üstüvaneye kendi hareketile taharrük etmek hassası verilmemiştir, su, ateş ve sade bir tabiat tarafından idare olunan ve yahut şuursuz bir ruha malik olan diğer cisimler de böyledir; çünkü bunlar için bir çok mâni ve hailler vardır. Sâkin akıl ve zekâ kendi mecbuliyetleri iktizası olarak, istedikleri yolu, müşkülât içinde de katederler.

Yükselen ateş, düşen taş, ve bir meyilde yuvarlanan üstüvane* gibi, şuurun da her yere kolaylıkla gidebileceğini gözlerinin önüne getir. Diğer mevâni ise cisim için bir kadavradır; fikir müdahalesini kesip akıl kendisini gevşetmedikçe bunlar ruhu mecruh etmediği gibi bir fenalık ta yapamazlar. Eğer fikir müdahale etmez, akıl da kendini gevşetirse bizzat bunun sahibi fena olacaktır [109]. Sair taazüvlerde vaki olan her meş'um hadise, bunların kıymetlerini düşürür. Bilâkis insan burada -tesadüf ettiği müşkülâtı hüsnü istimâl ettiği takdirde, tabir caizse, daha âlâ olur. Hülâsa hatırla ki, umumî beldeye zarar vermeyen hiç bir şey tabiatına, vatandaşına zarar vermez, ve kanuna zarar vermeyen hiç bir şey de beldeye zarar vermez,

---

109 Eğer herhangi bir şey, bizim istek ve muvafakatimiz olmadan bizi ızrar edebileydi, seni şerir olmaktan menedebilecek bir kimse olamazdı; lâkin zanlarımıza bunları hâkim etmekle hürriyetlerini verdikçe bize zarar veremeyeceklerdir. **Dacier**

öyle ise bizim felâketimiz de, mademki bunlara böyle isim vermişler böy diyelim, kanuna zarar vermez [110],

Demek oluyor ki, kanuna zararı dokunmayan, ne beldeye ne de vatandaşa zarar vermez. (X — 33)

Eğer sen sağlam bir akılla, gayret, cesaret ve neş'eyle, ve hiç bir tali şey tarafından geri döndürülmeksizin, kendi hasisei şahsiyeni hemen o anda iade edecekmişsin gibi muhafaza ederek hiç bir şeyden korkmıyarak ve bir şey için arzu ve heves duymıyarak, yalnız buna bağlanırsan halihazırdaki vazifeni ikmâl ettiğinden memnun oJacaksın, sözlerine ve sedana kahramanca bir hakikat koyacak, mes'ut olacaksın. Bunu yapmaktan seni menedebilecek hiç bir şey yoktur. (III —12)

2. Kendi tabiatının kanununa göre yaşamaktan seni kimse menedemeyeceği gibi, tabiatı müşterekenin kanununa mugayir olarak ta sana hiç bir şey vaki olmayacaktır. (VI — 58)

3. Her yerde ve her vakit hadisatı hazırayı mütevekkilâne bir surette kabul etmek, insanlarla adalete muvafık rabıtaları haiz olmak, ve hiç bir fena fikrin zuhur etmemesi için icraatını dikkatli bir imtihana tâbi tutmak senin elindedir [111]. (VII — 54)

XII

Daima kendi kendine: "Şimdi ruhumdan her kötü ahlâkı, her emeli, hasılı beni bulandıran her şeyi silmek benim elimdedir" diyerek kendinden hayalât fikirlerini sil, ve her şeyi olduğu gibi görüp kıymetine göre hükmet. Tabiatın sana verdiği bu iktidarı hatırla. (VIII — 29)

2. Hangi mevkide olursan ol, mes'ut bir adam olabilirsin. Mes'ut kimse ise kendi kendine iyi bir nasip veren kimsedir. İyi bir nasip te, ruhun hayırhahane niyetleri, güzel emelleri, güzel amelleridir. (V—36)

3. İnsan, Allah, kozmos, her şey semere verir, ve her şey bu semereyi zamanında hasıl eder [112].

---

110 Yani Cenabı Hakkın dünyanın idaresi için vazettiği intizamın güzelliği, ne afetler ve mihnetlerle, ne musibetlerle ihlâl edilemez. Yoksa iyiliğin ve adaletin âletleri Allahın elindedir ki, bu âletleri, şerirleri tecziye,, iyileri tecrübe için istimal eder.

111 Mark Orel diyor ki: Acatalaptique'te (Ademülfehim hastalığı) olduğu gibi, fena olan bir zan sâde doğru olmaması ve yanlış olmasıyla bizi aldatmıyor; belki, ruhun istediği itminanı vermediği için ruhu da bulandırıyor.

112 Allah insanların ruhlarına ilâhî tohumlar saçmış, fakat onları istediğimiz gibi kullanmayı bize bırakmıştır Güzel bakıldığı surette bunlar tenebbüt eder, güzellikte yükselir ve kendi asıllarına lâyık bir surette yetişirler; işte o vakit insan semere olarak sükûnet, kalp huzuru ve hürriyet iktitaf eder. Bilâkis dikkat ve ihtimam edilmezse, o vakit bunlar çorak ve bataklık bir toprakta imiş gibi ölürler. Yahut ta hasılat olarak fena meyvalar verirler ki, bundan insan ve cemaat için her nevi fenalık ve felâketler zuhûr eder. Her şey semere verir. Ruhunu kinin istilâsına terketmiş olan kimse günün birinde kendi payını alır, kini olduğu kimseye okunu atması, işte fena adamın meyvesidir. Ok gider ve ceriha açar. İşte kâinatın maddeyi idare eden şedit kanunlara tâbi olan semeresi budur. Fakat mecruh adamın her şeyden kuvvetli olan gayrimerî kuvveti haiz ruhu İlâhisi maddeye karşı koyar; işte insanda Allahın semeresi

Bu yemiş ismini tabiî yalnız üzüm ve buna mümasil şeylere vermek mutat ise de zararı yok, şuurun da her şey için müşterek ve her şeye has semeresi vardır. Ayni tabiattan olmak üzere ondan da diğerleri zuhur eder. (IX — 10)

4. Eğer eşyayı dikkatle nazardan geçirirsen her vaki olanın doğru olduğunu anlıyacaksın; sana yalnız her şeyin kurulmuş düzen üzere olduğunu söylemiyorum, tazminat nasıl liyakata göre veriliyorsa, her şeyin de böyle adalet üzere olduğunu söylüyorum. Öyle bir şeye baş-ladığın vakit iyi dikkat et, her ne yapıyorsan iyi olmak arzusile hareket et ve kelimenin bütün manasile iyi olmaya çalış. Bunu her işinde böyle yap. (IV — 10)

ALTINCI KİTAP

ÇALIŞMA VE İŞTİRAKİ MENAFİ

I

Sabahleyin erken uykudan uyanmak sana zahmetli geliyorsa kendi kendine de ki: "sen insanlık vazifesini yapmak için uyanıyorsun." Öyle ise kendisi için yaratılmış olduğum vazifeye karşı neş'esiz mi gitmeliyim? Yahut, ben yorganlarım altında ısınmak için mi halkolundum ? Fakat bu bana daha iyi geliyor dersen, sen zevk için mi, yoksa mutavaat veya çalışmak için mi doğdun? Görmüyor musun? Nebatat, serçeler, karıncalar, örümcekler, arılar hepsi kendilerine hasolan işi görüyorlar, ve iktidarlarına göre kozmosun

intizamı için müsabaka ediyorlar. Sonra sen, kendi İnsanî vazifeni yapmak istemiyorsun. Sen tabiatına muvafık olana koşmuyorsun. "Fakat istirahat lâzım." dersen, bunu ben de kabul ediyorum, lâkin tabiat yemek, içmek hususunda olduğu gibi bu ihtiyaçlara da hudutlar tayin etmiştir. Halbuki sen bu hudutları tecavüz ediyor, ve lüzumundan fazlaya gidiyorsun. Ama işe gelince, böyle değil, yapabileceğin şeyden geri kalıyorsun. Bu, kendi kendini sevmemek demektir. Eğer böyle olmayaydı, sen tabiatı ve onun arzusunu sevmiş olurdun. Kendi san'atlarını sevenler, saiyleri içinde hamama gitmek ve hatta gıda almaktan bile mahrum olacak kadar bunalıp kalıyorlar; sen ise kendi tabiatını, oymacının nakşı, rakkasın raksı, tamakârın parayı, hariscahın cah ve şöhreti sevdiğinden daha az seviyorsun. Bunlar hissiyatlarına kapıldıkları vakit kendilerini tahriş eden eserin icrasına vakfı nefsetmek için ne yemek, ne uyku düşünmiyorlar. Ya senin için cemaata faydalı olan işler bunlardan daha aşağı ve daha az saye mi lâyıktır? (V— 1)

2. Senin için yalnız bir zevk, bir istirahat vardır ki o da Allahı hatırlayarak cemaatin faydalı bir işinden gene cemaatin diğer bir faydalı işine geçmekten ibarettir. (VI — 7)

insan hiç bir iş yapmadığı vakit nasıl haksız olursa, yalnız bir kaç iş yapmakla kaldığı vakit te ekseriya böyledir. (IX — 5)

II

Yataktan kalkmak istemediğin vakit, cem'iyete faydalı ef'alde bulunman kendi hilkatin ve tabiati beşeriyen iktizasından olduğunu ve uykunun seninle gayri müdrik vücutlar beyninde müşterek bir şey olduğunu unutma. Binaenaleyh her vücudun tabiatına göre olan bir şey o vücut için de en âlâ, en hoş ve yapılması en kolay şeydir. (VIII—12)

---

de budur. Allahın meyvesi ise, hastalıktan sıhhati, kinden muhabbeti, mevtten hayatı fışkırtan şeydir.-

2. Kimse kendine faydalı olan şeyden yorulmaz; bu halde faydalı olan şey tabiata muvafık olan şey demektir, öyle ise başkalarına faydalı olmakla kendine faydalı olmaktan yorulma. (VII — 74)

3. Arı sürüsüne faydalı olmayan, arı için de faydalı olamaz. (VI — 34)

4. Yakinine faydalı olacak bir şey yaptın mı; kendi kendine hizmet etmiş oldun demektir. İşte bu daima ve her yerde senin zihninde olsun ve bundan asla ayrılma. (XI — 4)

III

Her vakit vazifei hazıranı, bir Romalı, bir erkek gibi muhabbet ve doğrulukla, vicdanî, sade bir surette, pervasızca yapmıya ve kendini bütün gösterişlerden kurtarmıya alış.

Kendi ef'alinin her birini, sanki ömrünün sonu imiş gibi, yapar ve seni aklın hükmünden çevirecek ihtirastan ve her türlü hafiflikten, riyakârlıktan, hodbinlikten, ve kadere itiraz etmekten içtinap edersen bunlardan kurtulursun. Mesut ve dindar yaşaman için sende "bulunması lâzım gelen şeylerin ne kadar az olduklarım görüyorsun ya [113]. Zira ilâhlar, bunlara dikkat edenlerden, fazla bir şey talebinde bulunmazlar. (II — 5)

2. Ne bir bedbaht gibi, ne de kendinden şikâyet ettirmek ve yahut kendini methettirmek istermiş gibi çalışma. Yalnız medenî aklın istediği gibi irade ile hareket et [114]. (IX— 12)

3. Evvelâ ne tesadüfî olarak ve ne de gayesiz; saniyen, umumun menfaatinden başka bir maksada malik olma. (XII — 20)

4. İdrâki olmayan hayvanlara nezaket ve muafiyetle ve alelumum her şeye idrake malik olan bir kimsenin idrâki olmayan şeyler hakkında nasıl hareket etmesi lâzım gelirse, öyle muamele et. Cüz'î akla malik olan insanlara, onlar da cemeyeti beşeriyeden imiş gibi muamele et. Her hususta ilâhlardan istimdat et. Ve bu suretle hareket etmek için zamanın imtidadmdan endişe etme zira bu tarzda geçmiş üç saat kâfidir. (VI — 23)

IV

Fena kalple hareket etme, gayri munis bir adam gibi azamet ve gafletle hareket etme. Hiç bir sahte tavur ve hareket zihnini çelmesin, ne gözlerinde, ne işlerinde itnaba varma, tâki sende olan Allah, yaşta kemale gelmiş böyle bir erin, bir vatandaşın, bir Romalının, kendini ıslah etmiş bir reisin, hareket emrini bekleyen bir asker gibi muti ve kimsenin şahadet ve yeminine ihtiyaç göstermeyen böyle bir kimsenin hamisi olsun.

İşte bu suretle yabancı bir yardıma ve başkalarının temin edeceği rahat ve huzura muhtaç olmadan, kendi kendine kâfi olan derunî inşirahı iktisap edeceksin. Bunun için, doğru olmak, başkası tarafından doğrultulmıya muhtaç olmamak lâzımdır. (III — 5)

2. Sen nasıl uzviyetini ikmâl ediyorsan, bütün hareketlerin de öylece İçtimaî hayatın bir tamamlayıcısı olsun. Zira eğer amalinden biri yakından olsun, uzaktan olsun, umumî hayata uygun olmazsa bu fiil cemaat içinde ya bir tefrika yahut bir fesat olmuş olur. Bu kimse bütün kuvvetile kanunî birleşmeden ayrılan bir kimse gibi ittihadı boğmuş olur. (IX — 23)

---

113 Yan i ahlâk umdeleri içinde rahat ve asude ve fakat çok semereli olarak cereyan eden ve kendine -olduğu gibi etrafına da bahtu devlet vesaadet neşreden bir hayat demek istiyor.

114 **Yani Allah'ın ubudiyetine yakışacak surette, demektir.** *Fournier*

3. Taifeler pilotlarına, hastalar hekimlerine karşı hiddet te göstermiş olsalar, gene pilotun gemidekileri, hekimin hastalarını kurtarmak için çalışmaktan başka bir maksadı olmayacağı tabiî değilimdir? (VI —55)

V

Bir şey sana müşkül görünmekle bunun beşer için gayri mümkün olduğunu zannetme, beşer için mümkün ve muvafık olan bir şeyin senin için yapılması kabil olduğunu da kendine söyle.. (V—19)

2. Seni meyus eden şeylere bile alış; alışık olmadığı her hangi bir şey için beceriksiz olan sol el, sağ elden daha kuvvetli olarak gemleri tutar; çünkü ona alışıktır. (XII — 6)

3. Benim düşüncem bu hususta kâfi midir, değil midir, eğer kâfi ise ben sâyimi tabiatı kül tarafından verilmiş bir alet gibi kullanırım, eğer düşüncem kâfi değilse o işi ikmâl için benden daha kabiliyetli bir kimsenin karşısında ne at ederim. Elverir ki, benden başka birinin onu yapması muvafık olsun. O vakit hali hazırda cemaata uygun ve faydalı olan şeyi icra etmek için kendime irademin idaresi altında çalışabilecek bir muavin tayin ederek istediğim gibi hareket ederim. Zira yalnızca ve ya başka birile beraber yaptığım şey, umumun fayda ve ahengini korumalıdır. (VII — 5)

4. Başkasının yardımından asla utanma, çünkü senin gayen hücuma hazır bir asker gibi sana düşen vaizfeyi yapmaktır. Ayağın mecruh olunca bu vazifeyi bir başkasının yardimile yapabilmen lâzım geldiği vakit ne yapacaksın? (VII — 7)

VI

Şehadetlerini almak istediğin kimselerin kendilerini ve ruhlarını daima imtihan et: zira onların fikir ve inhimaklerinin esasına varırken cehille bir iş işlemiş olduklarım görürsen levemtmez, yalnız hizmetlerinden vazgeçersin. (VII — 62)

2. Söylenen şeye bütün dikkatini, vermek ve fikren hadise ve sebeplere nüfuz etmek lâzımdır. (VII — 30)

3. ***Telauges'***un fıtrî istidadının, Sokrat'ın istidadından daha değerli olmadığı nasıl bilinir? Zira Sokrat'ın daha şanlı ölmüş olması, daha parlak surette Sofistlerle münakaşa etmesi, geceleri soğua daha cesaretle tahammül göstermesi ve Salaminien'in tevkifi için aldığı emirde ruh büyüklüğü göstermesi, hasılı sokaklarda başı yukarda yürümesi kifayet etmez, nazarı itibare alınacak şey diğerlerinin fenalıklarından incinmemek, kimsenin cehaletine esir olmamak ve küllün tahmil ettiği şeyleri kendine yabancı ve tahammül olunmaz bir yük gibi kabul etmemek ve nihayet nefsi emmarenin sarsıntılarına meyil ve muhabbet etmemek [115}, insanlara karşı doğru ve ilâhlara karşı dindar olmakla iktifa etmiyi bilmek hususunda Sokrat'm nasıl bir ruha malik olduğudur. (VII — 66)

VII

Başkalarının sözlerini dikkatle dinlemek ve mümkün olduğu kadar söyleyenin ruhuna nüfuz etmek itiyadım edin. (VI — 33)

2. Hitabelerde sözlere ve fiillerde azme ehemmeyet vermen lâzımdır. Ef'alde işin ne gayeye müteveccih olduğunu derhal görmeli, hitabelerde de kelimelerin manasına dikkat etmelidir.

---

[115] Marc Aurele burada göstermek istiyor ki, ahlâkî kıymet, işte değil, niyet ve azimdedir.

(VII — 4)

3. Hırsızlık etmek, tohum ekmek, satın almak, boş kalmak, yapılması lâzım geleni görmek, kelimelerindeki mâna bu gözlerle değil, bam başka bir nazarla bilinir. (III — 15)

4. Ne işler içinde sürüklenmeli, ne cemeyetler' içinde bunalmalı, ne hayalât içinde kaybolmak, ne büsbütün ruh içinde temerküz etmeli, ne hariçte dağılmalı, ne de hayatta bir çok şeylerle meşgul olmalıdır. (VIII —51)

VIII

Senatoda ve rasgele bir kimse ile konuşurken sade ve açık bir surette, salim bir lisanla söz söylemelidir (VIII — 30)

2. Her kesin iradesine nüfuz etmeli, fakat başkalarının da senin iradene girmesine müsaade etmeli. (VIII — 6)

3. Sana karşı açıkça hareket etmeye karar verdim; diyen adam ne kadar çirkin ve aldatıcıdır. Ey adam, ne yapıyorsun? İnsanın sözüne bu tarzda başlamasına lüzum yok; iş, kendi kendini gösterir. İki sevgiliden aşık bir nazarla maşukasının kalbinin derinliklerine nüfuz ettiği gibi söylenecek söz de hemen alına yazılmalı ve doğrudan doğruya gözler içinde görünmelidir. Hülâsa saf ve iyi bir adam hususî bir koku neşreden bir insan gibi olmalıdır ki, ona yaklaşan kiminle işi olduğunu hissetmelidir. Saffet gösterişi, gizli bir hançer gibidir. Bir kurdun dostluğu kadar utandırıcı bir şey yoktur; her şeyin fevkinde böyle bir kimseden sakın. İyi ve saf olan kimse yüzünden tanınır ve kimse bunda aldanmaz [[116]]. (X—15)

IX

Kendini büsbütün hayalâta kaptırma, fakat gücün yettiği kadar başkalarının liyakatine göre yardımına koş, eğer onlar ehemmeyetsiz şeyler için bir zarar da vermiş olsalar, senin bunu hakikî bir zarar telâkki etmememen lâzımdır. Çünkü bu, fena bir huydur.

Sen de yolda giderken talebesinin fırıldağım—bunun bir fırıldaktan başka bir şey olmadığını bildiği halde— metheden ihtiyar pedagog gibi hareket et.

Ey adam! şimdi kendini kürsünün üzerinde şan ve şöhretle söz söyleyor görsen bile, hakikatte ne olduğunu unuttun mu ? "Hayır, fakat ahali bunu tehalükle arıyor ve istiyor" dersen bu senin de deli olman için bir sebep teşkil eder mi? (V — 33 b)

2. Bu biçare adamlar ne kadar safdildirler ki, amelî işleri felsefe ile tâkip edebileceklerini tahayyül ediyorlar. Ey biçare tecrübesiz, insan, nihayet ne istiyorsun? Şimdi tabiatın senden istediğini yap, eğer müktedirsen, onun bilgisine zihnini saplamadan ileri git. Eflâtunun (cümhuriyet) ini tesis etmiyi ümit etme; fakat en küçük bir terakkiden memnun ol, ve bunu az bir şey telâkki etme. Eğer prensipleri değiştirmezlerse, inleyen esirlerden ve mürailerden başka neye sahip olacaklar? Devam et, ve bana şimdi ***Alexandre'***dan, ***Philippe***'ten ***Demetrius'***ten, ve ***Pbalere'*** den ***bahset.***[117]

---

[116] (Sokrat) diyor ki: "Hakikî zafer kök salar ve uzaklara kadar uzanır. Yapma ve sahte olan ise bilâkis çabuk geçer. Yalancılığın sebat ve kararı yoktur. Yalandan aşağı bir şey yoktur. Bir parça dikkatle buna nüfuz edilir."

[117] Alexandre, Plilippe, Demetrius'ünsiyasetle felsefeyi birleştirmiş olduklarını söylüyorlardı, fakat Marc Aurelebu meseleyi büyük adamlara hürmetinden dolayı tamik etmek istemiyor.

Eğer onlar tabiati müşterekenin arzularını tanımışlar, onun mektebine girmişlerse, o vakit ben onları takip ederim. Yok, eğer trajedi kahramanlığından başka bir şey yapmadılarsa, onları taklide beni hiç kimse mecbur edemez. Felsefe sade ve mütevazı olmaktır,beni kibre tahrik etme. (IX — 29 b)

3. Ne trajediyenlik, ne de zanilik yapmamalı. (V — 28 b)

X

Dikkat et müstebit olma, fikrini gaddarlıkla doldurma. Saf, İyi, namuslu, doğru, ciddî, dindar, hayırhah, rahim, vazifenin ikmalinde metin ve sabit ol. İlâhları tâzim et, insanların yardımına koş. Hayat kısadır, toprağa mensup vücudun yegâne meyvası, musaffa bir ruha malikiyet ve cemeyete hizmettir. Akıl dairesinde hareket etmek arzuyu sabiti, mizacın her hususta değişmeyen ayniyeti, saffet, sükûnet, mülâyimet, mağrur olandan nefret, doğruluğu aramak hususunda germeyet, bunların hepsi (Antonin) in evsafındandı. O, çalışmayı ne kadar severdi, ve ne kadar sebatlı idi.

Kendi mutat saatlerinin haricinde teselli edilmeye ihtiyaç göstermeden kanaati sayesinde vazifesinde akşama kadar kalırdı. İşte bu suretle o tam bir takayyütle tedkik etmediği ve iyice anlamadığı hiç bir şey bırakmazdı. Evinde yatağı, elbisesi, sofrası ve hizmeti için azla kanaat ederdi. Haksız hareketlere cevap vermeden tahammül ederdi. Bütın hükümlerinde tehalüklerden sakınırdı, casusluğu menederdi, Kendi karakterine ve amellerine ehemmeyetle dikkat ederdi, bununla beraber onda ne hakaretamiz kelimeler, ne cebanet, ne itimatsızlık, ne de cahilâne malûmat furuşluk yoktu. Ya dosluğunun sağlamlığına, sebat ve devamına, kendi düşünüş tarzına yapılan açık muhalefetlere kolayca tahammül göstermesine, bir kimse kendisine hisse alacak iyi bir fırsat gösterdiği zamanki sevincine, merhametine deyecek yoktu. Onun gibi ol ki, neticede son saatlerin seni de, onun gibi selâmeti vicdan içinde bulsun (VI — 30)

2. Taki aklı selim yolunda sana hail olanlar salim bir surette hareket etmene mani olmasın ve kendilerine karşı hayırhahlık yapmaktan seni menedemesin, fakat bu iki şeyi kendinde ihtimamla muhafaza et. Kararında ve işlerinde sarsılmaz bir metanet, bir de sana hail olmak isteyenlere ve yahut sana başka zahmetler verenlere karşı sarsılmaz bir lütüf ve mülâyemet göster. Zira bunu yapanlardan incinmek şüphesiz bir zaiflık olmakla beraber, aynı zamanda düşman korkusile işten vaz geçmek yahut tabiatın sana kardeş ve dost olarak verdiği kimselerle ihtilâfta bulunmak suretile yaşamak demek olacağından aynen eskeri hizmetten kaçmak demektir. (XI — 9)

3. Güneş aydınlıkta erir gibi görünüyor ve hakikaten de her tarafa yayılıyor, fakat tükenmiyor. Binaenaleyh bir şuaın ne olduğunu karanlık bir yerin küçük bir deliğinden giren güneşin ziyasına baktığın vakit görürsün. Bu müstakim bir çizgi halinde uzanır, ve sanki tesadüf ettiği sulp cisim üzerine ittikâ eder; diğer tarafta olan havayi tevkif eder; işte burada akmadan ve düşmeden kalır.

Ruhunun izharı ve açılması da böyle olmak lâzım gelir; o dağılmamalı, fakat tesadüf ettiği

---

Bunların görünmek istedikleri gibi ve amellerinin vakarlar ile mütenasip olup olmadığını görmek onlara aittir, çünkü vıkar sahte olabilir, adalet ise asla böyle değildir; demekle iktifa ediyor

haillerde şiddetsiz, hiddetsiz uzanmalı; dayanmalı düşmemeli, doğru kalmalı ve ziyalarını ahzedeni tenvir etmeli. Buna nüfuz etmeyen, kabiliyetsiz kalpler ise ziyadan kendi kendini menetmiş olur. (VIII — 57)

Vazifenden çıktığın vakit yaşamayı nasıl düşünüyorsan burada da öyle yaşayabilirsin [118] eğer onlar müsaade etmeyip, seni öldürürler ve sustururlarsa bunda fenalık görmeyen bir kimse gibi hayattan çık. Ev tütüyor ben gidiyorum bu sana büyük bir iş gibi mi görünüyor? Fakat böyle bir şey beni kovmadıkça, ben hürüm ve kimse benim istediğimi yapmama mâni olamaz; öyle ise İçtimaî ve akıllı bir kimsenin tabiatına muvafık olan şeyi isterim (V — 29)

2. Ben tabiat yolunda yoruluncıya kadar, son nefesimi verip istirahat edinciye kadar, babamın bana hayat veren tohumu istihsâl ettiği, anamın bana beni teşkil eden kam ve beni tagdiye eden sütü verdiği, beni bu kadar sene beslemiş ve iskân etmiş ve çok defa lar sui istimâl ettiğim ayaklarımı taşımış olan bu toprağa düşünciye kadar her gün teneffüs ettiğim bu hava içinde yürürüm. (V — 4)

3. Benim yapacak bir vazifem var mı? Ben onu insanın saadetine sevkederek işlerim; başıma bir şey mi geldi? Onu ilâhlara ve her şeyin sıkı bir ittihat içinde aktığı menbaa isnat ederek kabul ederim. (VIII — 23)

4. Ben mükellef olduğum vazifeyi yapıyorum; beni başkaları bundan çeviremez, çünkü onlar cansız, akılsız ve yahut yollarım şaşırmış vücutlardır. (VI — 22)

XII

Onları iknaa çalış; fakat doğruluk mefhumu seni sevkettiği yere onların hilâfında da olsa icap ettiği gibi hareket et. Eğer sana cebirle, şiddetle mukavemet olunursa, sen sükûnet ve tevekkülde kendine bir melce ara, ve başka bir fazilete erişmek için bu arızadan istifade et. Ruhunun ihtiyatla sayü gayrette bulunmuş olduğunu ve senin muhal olanı istemediğini hatırla. Sen ne istiyordun? Sâyini lâalettayin bir cihete sevketmek değil mi? O halde her ne kadar senin teveccüh ettiğin netice tahakkuk etmemiş olsa bile [119], sen maksadına vardın, demektir. (VI — 50)

2. "Öldürseler, parçalasalar, lânet etseler" Bu, senin fikrinin, saf, mâkul ve doğru olmasına mani olur mu? Bu, sanki, suyu berrak ve tatlı olan bir çeşmenin yanında durup ona taş atan, küfürbazlık eden bir kimsenin haline benzer. Bu çeşme bunun bu hareketi le akmasını kesmez ve suyunu kurutmaz ve eğer onun içine çamur ve süprüntü de atılsa çarçabuk onları

---

[118] Müellifler Marc Aurele'in intihardan bahsetmek istediğini söylüyorlar. Bununla beraber "sen yaşayabilirsin, azimet ettiğin, yaşamak istediğin gibi" sözlerini tercüme etmişlerdir; o halde bunun intihar nazariyesinde ne yeri olabilir? Gelecek fasılda görüleceği üzere M. Orel intiharı zımnen muatap ediyor: Bu gibi hallerde insan sükûnet ve teslimeyette kendine melce aramalıdır, diyor. Diğer bir yerde de; Allaha mütevekkil olmalıdır, diyor. M. Orel «burada duman var» demek istememiş; fakat «ben dumanım» demek istemiştir. Bu suretle insanın fâni kısmının nefhasından (hayvanî ruhtan) bahsetmek istemiştir.

[119] Filhakika sen bir iyilik yapmak üzere olsan da karşı koymaya muktedir olmadığın yabancı bir sebep senin filini ifaya mâni olsa, senin hayırhahlığın gene mevcuttur; ve bu suretle senin niyetin ruhun için kaybolmamıştır. Çünkü herkes kendi sayinin sahibidir, fakat muvaffakiyetinin değil.

eritecek ve onlardan temizlenerek zerre kadar kir tutmayacaktır. Ya sen kendini her an hür, hayırhah, sâde ve mütevazı tuttuğun halde müteaffin bir kuyu olupta tükenmez bir çeşme olmaman kabil mi? (VIII —51 b)

3. Bundan sonra beni zem ve gıybet etsinler, bütün istediklerini yapsınlar, hüsnü hareket ve doğruluk benimle olduktan sonra, bunlar benim hakkımda onlara karşı muharip olacaklardır. (VII — 42)

YEDİNCİ KİTAP

İTİDAL VE CESARET

I

Uykudan uyanır uyanmaz derhal kendi kendine, yapacağın doğru ve güzel işleri bir kimsenin takbih veya sitayişlerinin senin için ehemmeyeti olur mu? demelisin, göreceksin ki, bunun ehemmeyeti yoktur. Kendi zem ve tahkirlerinde ve sitayişlerinde bu kadar nahvet gösteren bu kimselerin, yataklarında, sofralarında nasıl bulunduklarım ve onlardan kaçan ve onları tâkip edenlerden ellerile, ayaklarile değil fakat onların hayâ, doğruluk, kanun, îman gibi en kıymetli şeylerinden nasıl çalıp gasbettiklerini unuttun mu? (X—13)

2. Onların iradelerine nüfuz ettiğin vakit ne gibi hâkimlerden korkmuş olduğunu bunların da kendileri hakkında ne biçim hâkiftıler olduğunu göreceksin. (IX—18)

3. Kendini saatte üç def'a levmeden bir kimse tarafından methedilmem ister misin? Kendinden memnun olmayan bir kimsenin hoşuna gitmek ister misin? öyle ya, hemen her yaptığından nedamet eden bir kimse nasıl kendinden memnun olabilir? (VIII — 53)

4. Ekseriya kendi kendime taaccüple sorarım: bir insan kendi hakkındaki fikrine başkalarının kendi üzerine olan fikrinden daha az kıymet verdiği halde, nasıl olur da kendisini başkalarından daha fazla sevebilir? Eğer bir hâmi, ilâh, yahut akıllı bir mürebbi bir kimseye yüksek sesle söyleyemeyeceği bir şeyi asla düşünmemesini emredecek olsa, o buna bir gün bile tahammül edemez. Hatta kendi hakkımızda olan kendi fikirlerimize, başkalarının bizim hakkımızda olan fikirlerinden daha ziyade riayet ettiğimiz doğru olduğu halde bile (XII — 4)

II

Hali hazırı kendin için faydalı bir hale koymıya bak, müstakbel şöhreti takip etmiyi tercih edenler düşünmiyorlar ki istikbalde olacak şeyler şimdiki halde olanlara benzer, ve bunlar da fanî olacaktır. O halde, bunların bugün işittiğin sayhalara mümasil sayhalar etmelerinden ve yahut senin hakkında böyle zanlarda bulunmalarından sana ne ? (VIII _ 44)

2. Kim ki evlât ve ahfat yetiştirmekle meşhur olmak fikrinde bulunursa, kendini hatırlayacak olanların da her birini aynı suretle ankarip öleceğini hatırlasın). Hasılı onu, tâkip eden de bütün hatıralar silininciye kadar müteakiben parlak ve sönük hayatlar geçirdikten sonra sırası gelince nabut olacaktır. Farzet ki, seni tahattür eden ler lâyemut olsunlar, ve senin hatıran da ebedî olsun, bundan sana ne fayda hasıl olacak? Ben bunu yalnız ölüler hakkında söymiyorum; hayatta olanlar için de söyleyorum. Şöhret ne ye yarar? Eğer bundan bazı pratik faydalar hasıl olabilirse ona deyecek yok.

Şöhret için akıldan başka şeylere bağlanıyorsun ve bu suretle tabiatın bahşettiği ihsanı ihmâl

ediyorsun. [120]. (IV—19)

3. Her ne suretle olursa olsun güzel olan, kendiliğinden güzeldir o, kendi akibetini kendi taşır; kendisinde sitayişten husule gelmiş hiç bir şey yoktur. Demek oluyor ki, methü sitayiş olunan kimse, ne daha âlâ olur, ve ne daha fena olur. Hatta ben bunları maddî eşya ve san'at eserleri gibi alelumum güzel tesmeye olunan şeyler hakkında da söyleyorum. Öyle ise hakikaten kendisi güzel olan bir şeyin, hiç bir şeye hatta kanuna da, hakikate de, iyiliğe de, terbiyeye de, ihtiyacı olmaz. Bunlardan sitayişle güzel olan, ve yahut zem ve takbih ile çirkin olan hangisidir? Zümrüt metholunmadığı için güzelliğinden kaybeder mi ? Altın, fil dişi, erguvan, rükap, kılıç, çiçek bir ağaç ta böyle değil mi ? (IV — 20)

4. İnsanların ne garip hali vardır! Kendi aralarında yaşayan muasırlarım methetmezler de, kurunu atiyede hiç görülmemiş ve asla görülmeyecek olan kimselerin medihlerine büyük bir kıymet verirler. Bu hemen sanki senden evvel yaşamış olanların seni, methetmediklerinden müteessir olmana benziyor. (VI—18)

III

Kendini ölmüş ve son nefesini vermiş gibi farzet. Sana kalan günleri, hakkında lûtf bilerek tabiata muvafık olarak yaşaman lâzım gelir. [121]. (VII—56)

2. Bunun için şu anda prensiplerinin doğruluğuna nüfuz etmiş ve yalnız cem'iyete faydalı ef'alile meşgul olmuş ve sebebi hariciden sana gelebilecek her hangi bir şeyi riza ile kabule müsait olmuşsan, senin için bu kâfidir, memnun ol. (IX — 6)

3. Üç şeyle münasebetim vardır ki biri beni ihata eden muhit; digeri bütütn mahlûka vaki olan şeylerin zuhur ettiği İlâhi sebep, üçüncüsü de: benimle yaşayanlarla olan münasebettir. (VIII — 27)

IV

Mülâhaza et ki, tabiat senden, yalnız sade bir tabiat ile idare olunuyormuşsun gibi olmam ister; öyle ise böyle hareket et bunu kabul et. Elverir ki, tabiati hayvaniyen ondan muztarip olmasın. Sonra da tabiatı hayvaniyenin talep ettiği şeyi mülâhaza et ve icraatım reddetme. Elverir ki, sen şuurî bir vücut oldukça tabiatın tahavvüle maruz kalmasın. Binaenaleyh ben müdrik bir vücudum diyen kimse ayni zamanda ünsiyet ve muaşerete de kabiliyetli olduğunu söylemiş oluyor. Şaşmadan bu hareketleri tatbik et ve başka hiç bir şey aramak zahmetine katlanma. (X — 2)

2. Adalete mugayir bir fazileti, şuur sahibi bir kimsenin cibilletinde görmüyorum; fakat zevka karşı itidal görüyorum ki, bu da: riyazat ve imsâktır. (VIII — 99)

3. Bedenin de vaziyeti sabit olmalı ve ne harekâtında, ne de evzaında intizamsız hiç bir şey olmamalıdır. Güzel bir ruhun simaya neşrettiği ağırlık ve edep ifadesinin bütün vücuda aksetemsi lâzım gelir. Fakat, her türlü gösterişten ihtiraz olunmalıdır. (VII—60)

---

120 M. Orel hakikî güzellik olarak ancak ahlâkî güzelliği tanıyor; onun için tabiatin bir eserini ve hatta bir şaheserini bile güzel görmek bayalığında bulunmuyor.

121 Eğer bugün ölüm gelip seni bulsa ve, birkaç zaman için sanam ühlet bahşetse, geçmişte yapmadıklarını yapmak için yaşamak istiyecektin. Evet sen kendini çabuk bu hale k oy; ve kaderin için o kadar kat'î olan bir zaman fasılasını, istifadeli olarak kullan. Dacier

4. Nagihânî ve beklenilmeyen hadisat ve tehlikelere karşı sebat ile mukavemete daima hazır bulunulması lâzım geldiği cihetle hayat san'atinin raks san'atından daha ziyade cüdal san'atile münasebeti vardır. (VII — 61)

V

Ruhunun esası kısmı ki, idare edici ve hâkim kısmıdır, nefsin yumuşak ve ya sert harekâtı karşısında metin ve kavî olsun. Kendini nefsi emmareye karıştıracağına, kendi salâhiyeti dairesinde tayini hudut etsin, ve nefsin sarsıntıarmı, nefytesin. Eğer kendine ait olmayan bir sebepten dolayı ruhun cisimle ittihadından tevellüt edea bir imtizaç hasebile bu sarsılmalar fikre kadar gelirse o vakit tabiî bir nizamla husule gelmiş olan bu hislerle mücadele lâzımgelmeîv

Yalnız, iraden bunu bir iyilik veya fenalık olarak telâkki etmekten içtinap etmelidir. [122]. (V — 26)

2. ihsas için olan bir mania, tabiatı hayvaniyeye bir zayandır. Şevki tabiiye ve arzuya karşı olan bir mania da, gene tabiatı hayvaniyeye fenalıktır. Zümrei nebatide tenebbüt için olan mania nebata zarar olduğu gibi zekâ için olan bir mani de, tabiatı akliye için bir ziyandır. Bütün bu mülahazaları kendine tatbik et. Sana bir sürür ve ya keder mi geldi ? Bu hislerin işidir. Arzularının husulü için bir mania mı var? Eğer bunları şartsız veya ihtiyatsız sen teşkil etmişsen akıllı bir kimse oldukça, bu senin için bir fenalıktır. Eğer bu manii bir umumî hal gibi telâkki edersen, bundan münkesir ve mecruh olmazsın. Filhakika fikrin kendine hâsolan vazifesini, ifa etmesine, senden başkası mani olmamıştır. Ne ateş, ne demir, ne zulum, ne hareket, her ne olursa olsun bunu yapamaz. O kendisi içinde toplandı mı sathı değişmez bir daire gibi olur. (VIII — 41)

3. Kendi kendime fenalık yapmaklığım doğru değildir; zira ihtiyarımla şimdiye kadar kimseye bir fenalık yapmadım. (VIII — 42)

VI

Maruz kaldığın bütün kederlerde, kendine de ki bunda senin için hacaleti mucip olacak ve seni idare eden ruhu zillete düşürecek ve zihnini dolaştıracak bir şey yoktur. Sen müdrik ve ünsiyetle yaşamaya müsait oldukça, keder ruhunu ifsat etmez. Her muztarip olduğun hal için Epicure'ün (kederler ne gayrikabili tahammül, ne de ebedîdirler.) sözlerini de imdadına çağır; elverir ki onların hududu olduğunu tahattur edesin, ve bunlara kendi hayalinden hiç bir şey ilâve etmeyesin. Bunu da düşün ki, bizde uyku ihtiyacı, ziyade sıcak, iştiha noksanı gibi gizli teheyyüce sebebiyet veren bir çok müellim ve kedere müşabih şeyler de vardır. Eğer bu şeylerin birinden şikâyet edecek olursan, o halde kederin mağlubu olduğunu itiraf et. (VII _ 64)

---

122 Burada *Fournier* bir yeni nazariye sebebile mühim mülâhazalardan bahsediyor. Ve yahut M. Orel burada vücut ve iradetin imtizacına müteallik iki keşif meydana koyuyor Kelimenin edeb/yatça ve avamfiribane mânasına göre, ruh ne vakit cismin geçirdiği tezelzüllere ihtirası sebebile iştirak ederse, bu imtizaç bir esaret olur. Ruhun ve cismin imtizaçları muhtacı izah değildir. Bu, devamlı bir tecrübenin işidir; nazariyata göre o, umumî maddiliğe ithal olunmuştur; yoksa aksi söylenmediği takdirde, bu imtizaç iradenin mutlak istiklâli ile tahdit olunmuştur.

2. Maruz kaldığın şeyler, ya tabiatın sana verdiği kuvvetlerle tahammül edebileceğin şeylerdir, ve yahut kendinin tabiî kuvvetlerinle, tahammül edemeyeceğin şeylerdir. Eğer sana tabiî surette tahammül edebileceğin bir şey gelirse gücenme, fakat ona ta biatin sana verdiği kuvvetlerle tahammül edebilmeye çalış. Eğer bu tahammülünün üstünde ise, gene gücenme sabret, çünkü her müptelâ olduğun şey seni telef etmekle mahvolacaktır. Bununla beraber tahattür et ki, kendi kanaatinin kabili tahammül olarak hükmettiği şeylere, bunda kendi menfaatin ve ya bu vazifen olduğu mülâhazasile tahammül edebilirsin. (X — 3)

3. Bir kimse tabiî olarak tahammül edemeyeceği bir şeye maruz kalmaz. Ayni şeyler gerek ruh büyüklüğü göstermek için olsun ve yahut ehemmeyet vermemezlikten olsun, gayret ve sebat gösteren sükûn ve itidâl sahibi bir başka kimseye de gelir. Hamakat ve nahvetin hikmetten daha ziyade mukavemet göstermesi şayanı istiğrap değil midir? (V—18)

VII

Iztırap, ya vücut için bir fenalıktır ki şikâyet etmek ona düşer, yahut ruh için bir fenalıktır. Fakat ruha düşen, kendine hasolan sükûnet ve tatlılığı muhafaza etmek ve bunun kendi için fena olduğuna hükmetmektir. Çünkü her hüküm, her talep, her arzu, her nefret ve istikrah tekmil içimizdedir; hiç bir fenalık oraya kadar yükselemez. (VIII — 28)

2. Senin şer ve zararın ne başkasının iradesi içinde ve ne de senin maddî kalıbının değişmeleri içinde gizlidir. Öyleyse o neredthough? Senin seyyiat üzerine beyanı mütâlea eden cüz'ün içindedir. Bu hususta o, rey beyan etmezse her şey yolunda gider. Bu cüz'e en yakın olan cisim bu cüz'ün rahat durmasile mi kesilmiş yanmış, yaralarla istilâ olunmuş ve çürümüş olur, yoksa aynı zamanda iyi ve ya kötü bir kimseye vaki olabilecek bir şeyin iyi ve ya kötü olduğuna hükmetmez ve mütalea yürütmezse mi, her şey yolunda gitmiş olur? Çünkü tabiata muvafık ve ya gayrı muvafık suretle yaşayan bir kimseye de, aynı suretle vaki olan şey, ne tabiata muvafıktır, ne de gayri muvafıktır. (IV — 39)

3. (Epikür) diyor ki: "hastalığım esnasında sefil vücudumun istirahatı hakkında müsahabe etmezdim; beni görmeye gelenlere asla hastalıktan bahsetmezdim. Fakat bunlara evvelce olduğu gibi tabiatın en mühim meseleleri hakkında münakaşa etmeyerek cismin harekâtına iştirâk eden ruhun, nefsi emmarenin sademelerine karşı ve kendisine hasolan hayırda nasıl sebat edebildiğini göstermeye çalışırdım. Hatta doktorlara bir şey yapmıya muvaffak olacakmış gibi böbürlenmek fırsatını bile vermezdim; fakat hayat bende mes'udane ve lâyıkı olduğu veçhile devam ederdi." İşte sen de gerek hastalığında ve gerek hayatında vukua gelebilecek bütün hadisatta onu taklit et. Zira her ne vaki olursa olsun, felsefeyi ihmâl etmemek ve tabiatın kanununa vakıf olmayan bir cahil âminin vâhı sözlerini dinlememek lâzımdır. Her meslekte kaide budur. Kendini ancak hali hazırda olan işe ve onu vücude getiren alete terketmek her felsefî zümre için müşterek bir mecburiyettir.. (IX — 41)

VIII

Sen vazifeni yaptığın vakit, üşüyor musun, yoksa sıcak mı geliyor, uykun mu var, yoksa kâfi derecede uyudun mu, seni zem mi yoksa metih mi ediyorlar, ölüm tehlikesinde misin yoksa başka bir tehlike içinde misin? Bunları düşünme, ölmek te hayatın ef'alinden birini ifa etmek

demektir, bunun için asıl iş hali hazırını iyi istimâl etmektir [123]. (VI — 2)

2. Ölümü istihkar etmek için en âmî ve fakat pratik bir yardım, çok ömür süren ihtiyarların genç ölenlerden fazla ne fazilete mazhar olduklarını düşünmektir. Bir çoklarım idam ettirdikten sonra kendileri de o akibete duçar olan ***Cesidianus'iet, Fabius'let, Julianus'|tt*** ve ***Lepidus'letin*** ve emsalinin belki ancak bir yerde mağaraları bulunabilir. Hasılı, zaman farkı çok ehemmeyetsizdir; bu zamanı ne gibi hadiseler ve kimlerle ve ne vücutlar arasında geçirmek lâzım geldiğine ehemmeyet verme, arkanda müddetin uçurumunu ve önünde de diğer bir lâyetenahiliği gör. Bu lâyetenahilik içinde, üç gün yaşayanla ***Nestor'dan*** üç kere daha yaşlı olanın ne farkı vardır? (IV — 59)

3. ölümü istihfaf etmeye insanı en kuvvetli olarak teşvik eden şey, zevki bir hayır ve kederi bir şer bilen Epikürien'lerin bile ölümü istihfaf ettiklerini düşünmektir. (XII — 34)

IX

Sokrat kendini muhakeme eden hâkimlere diyor ki, eğer bir kimse bu gün içinde bulunduğum ölüm tehlikesindeki yaşayış tarzını intihap ettiğimden dolayı beni tâyip etseydi, ona doğruca şu kelimelerle cevap verecektim: "ey beşerî, eğer sen bir adamın her türlü harekâtında haklı, mı haksız mı, iyi bir adam gibi mi, fena bir adam gibi mi hareket ettiğini mülâhaza etmeyip, ehemmeyetli işlerde bile olsa, hayat ve ölümün tehlikelerini hesap etmesi lâzım geldiğini düşünüyorsan, icap ettiği gibi konuşmuyorsun." (VII — 44)

2. "Zira, ey Atinalılar bir adam kendisi için en iyi olduğuna hükmedilerek seçilen ve yahut şefleri tarafından kendisine tahsis edilen mevki ne olursa olsun, benim fikrimce her şeye rağmen ve hatta ölüm ve namussuzluktan başka hiç bir şeyi nazarı itibara almadan, orada kalması lâzım gelir." (VII — 45)

3. "Fakat, ey zengin, dikkat et ki, namuskârlık ve hayır diğerlerinin selâmetile beraber kendi selâmetimize nezaret etmekten başka bir şey olmasın; zira hakikî bir insan ne yaşıyacağı hayatla evvelden meşgul olur, ne de hayata bağlanır, Allaha mütevekkil olur, ve kadınların söyledikleri (insan kaderinden kaçmaz) sözüne itikat ederek, hayatını mümkün olduğu kadar alâ surette yaşamak ister." (VII—46)

X

Her kes senin üzerine tahkirler yağdırsa, ve hatta vahşi hayvanlar seni ihata eden bu vücudun zaif azâsım parçalasa bile, sen gene en derin sulh ve sükûn içinde sıkıntısız yaşayabilirsin. Çünkü bütün bunların içinde, fikrinin kendi kendisine iltica ve sana vaki olan şeyler hakkında salim bir düşünce taşıyarak, sana engel olan şeyleri savaba makrun bir surette kabul ederek derin bir sükûnet muhafaza etmesine kim mâni olur?

Bunu o suretle yapmalı ki, senin muhakemen sana vaki olan şeyler hakkında: "her ne kadar zannın seni başka bir surette göstermiş isede bak hakikatinde sen ne imişsin" dediği vakit senin menfaatim da ona "ben seni arıyordum" diyebilmeli. Zira hali hazır müdrik ve İçtimaî

---

[123] M . O rel'in kullandığı tâbirin edebî tercümesi budur: (muvafık olanı yap) Revakîlerce Cenabı Hakka ve cemeyete karşı olan borcunu ödemek vazifesinin ne olduğu anlaşılmamıştı. Onlar, insan her şeye, hatta Cenabı Hakka karşı bile hürdür, derler. Vazife, eğer tâbir caizse, kendi insanlık tab'ına yakışan ef'ali ifa etmeye aittir, işte bunun için Allah onu tek başına hâkim bırakmıştır, derlerdi

bir adamın faziletini mevkii file koydurmak, hülâsa insana ve Allaha yarayacak sanatı ifa ettirmek için bir fırsattır. Filhakika bana vaki olan bütün şeyler beni daha samimeyetle Allaha ve insaniyete bağlıyor, bunlar ne yenidir ne de kullanılması güçtür. Belki tanınmış ve mevkii file konması kolay şeylerdir. (VII — 68)

2. Beni ister al, ister nereye arzu edersen at; çünkü ben her yerde hasiseyi şahsiyemi kendi zatında ve faaliyetinde, kendi tab'ının muktezasını takip etmek şartile, müsait, yani memnun ve şat olarak muhafaza edeceğim. Bana vaki olan şey, ruhumun fenalaşması, daha zelil olması, küçülmesi, bulanması, arzu ve korkularla dolması zahmetine değer mi? (VIII — 45)

3. Hiç bir adama, insana mahsus bir hadiseden başka bir şey gelmediği gibi; bir ineğe, ineğe mahsus olandan, bir asmaya mahsus hatta bir taşada taşa mahsus olandan başka hiç bir şey vaki olmaz. Görülüyor ki, her kese ancak mutat ve tabiî şey vaki oluyor, o halde niçin teessüf etmelisin? Tabiatı müştereke senin tahammül edemeyeceğin hiç bir şeyi sana yapmaz. (VIII — 46)

4. Hariçten gelen bir şey için mükedder olduğun vakitte, sana azap veren bu şey değil, belki onun hakkında verdiğin hükümdür. Binaenaleyh, bu hükmü sür'atle silmek, senin iktidarın dahilindedir. Demek oluyor ki senin elemin senin derunî mizacından geliyormuş, o halde bu eleme delâlet eden prensipin tashihinden seni kim meneder? Eğer senin elemin sana mâkul görünen bir fiili yapmamaktan geliyorsa, mükedder olacağına, onu yapıver.

"Fakat, benden daha kuvvetli bir şey, beni ondan menediyor.'' dersen mademki seni hareketten meneden sebep, senin iktidarın dahalinde değildir, o halde artık mükedder olmaya da lüzum kalır mı ya!

"Lâkin, bunu yaparsam, hayat yaşamak zahmetine değmez bir hacalet demek olur." dersen, o halde yapmak istediğin şeye muvaffak olduğun vakit hayattan nasıl çıkacak idisen ölürken de hayattan öyle acısız ve sana şiddet ve fenalık yapanları affedici olarak çık [124]. (VIII — 47)

XI

Her ne için olursa olsun, muztarip ve müteheyyiç olan kimselerle her türlü saadet ve felâktelerin, adavet ve güzel tâlilerin en yüksek derecesine malik olan kimseleri daima hatırına getir, ve sonra da böyle de: "bütün bu kimseler şimdi neredediler?" Bunlar duman, kül, masal, yahut, masal bile olmamışlar. Ayni zamanda, Fabius Catullinus'ü sayfiyesinde, Lucius Lupus'ü bahçelerinde, ***Stertinus'ü Baies'de, Tibere'i Capree'de, Virginius Rufus'ü Alsium'de,*** hasılı gururun bu nevinden bütün şekillerini ve kendi kendine bütün bu sayü emellerin ne çocukça ve beyhude olduklarım, düşün; ve: doğru, mutedil ve ilâhlara riyasız muti olmak için bize verilmiş olan cevheri kullanmak daha hakimane olmuş olmaz mıydı? de. zira, tezellül altında gizlenmiş olan gurur, her şeyden daha tahammülfersadır. (XII — 27)

2. Sana vaki olan her şey için, bu tarzdaki şeylere kederlenen, taaccüp eden, hiddetlenen kimseleri gözlerinin önüne getir. "Şimdi onlar neredediler?"—Nabut oldular.—O halde sen de onlar gibi mi hareket etmek istiyorsun ? Bu münasebetsizlikleri ahlâk bozan ve ahlâkı bozulmuş kimselere bırakıp hadisattan bile istifade etmek için olanca sayini toplaman daha

---

124 M . Orel, burada Fournier'nindüşündüğü gibi, intihan mı haklıçıkarıyor, yoksa Daçier'ningördüğü gibi denaatlerini haklı çıkarmak için ahmakça delliler serdedenlerle istihza mı ediyor?

iyi değil midir ? Şüphe yok ki bundan istifade edebilecek ve faziletini icraya vesile bulabileceksin. Yalnız dikkatli, ve her şeyde iyi olmak iradesine malik ol! Bu iki şeyi de hatırla: filimizin şekli ehemmeyetsizdir, fakat filimiz öyle değildir. (VII —58)

3. Tabiatı külden her ferde gelen şey, her fert için faydalıdır; ve hatta bu vaki olan şey, vaki olduğu zamanda bile faydalıdır. **(X — 20)**

XII

Benim vücudumun azasına ıztırap vermek isteyen şey, hariçten gelir. Zira, muztarip olan kısımlar eğer ellerinde olsa şikâyet edeceklerdir; fakat ben eğer bana vaki olana bir fenalık nazarile bakmazsam, ondan müteessir olmam ve ona böyle bakmamak ta elimdedir. (VII — 14)

2. Ne yaparlarsa yapsınlar, ne derlerse desinler, bana iyi olmak düşer; altın, yakut, zümrütün daima demek istedikleri şudur: "ne yapılırsa yapılsın, ve ne denirse densin, benim zümrüt kalmam ve parlaklığımı muhafaza etmem icap eder. (VII—15)

3. Dalgaların üzerinde kırıldığı burun gibi olmak lâzımdır; o, daima doğru durur ve onun kıyıları bütün emvacın tehevvürünü teskin eder. "Bu bana gelen ne felâkettir." dememeli, fakat "Bu bana vaki olan şey hakkında yese düşmeden, istikbalden korkmadan, kedersiz kalmam ne saadettir." demelidir. Çünkü bana olan bu şey başkalarına da olabilirdi, fakat onların hiç biri elemsiz kalmazdı. O halde bu şeylerde neden saadet görmeyip felâket görmeli? Beşerin cibilletine hail olmayan şeyi sen beşer için felâket mi telâkki ediyorsun? Onun cibilletinin iradesine muhalif olmayan şeyi beşerin cibilleti için bir mania mı addediyorsun? O halde ne istiyorsun, sen bu iradeyi tanımaz değilsin ki. Sana vaki olan şey seni âdil, alicenap, mutedil düşünceli, tedbirli, samimî, ciddî, hür olmaktan ve beşere hasolan saadeti temin eden diğer faziletlere malik olmaktan men mi ediyor [[125]], (IV —49)

4. Hatırla ki, sana rehber alan akıl yalnız kendini dinler ve hatta kâzip bir ısrarla da olsa istediğinden başka bir şey yapmaz ise mağlûp olmaz, ya her şeye akıl dairesinde ve derin tetkikattan sonra hükmettiği vakit ne olması lâzım geleceğini düşün. İşte hür bir fikrin bir hi-sar olması ve beşerin hiç bir zaman fetholunmamak suretile iltica ve ikamet edeceği en emin bir istihkâm olması bundan ileri gelir. Bunu görmemiş olan bir cahil, buraya iltica etmeyefı kimse ise, bir bedbahttır. (VIII —48)

SEKİZİNCİ KİTAP

I

Sefil hayat, şikâyetler ve maymunluklar artık elverir. Seni teşviş eden nedir? Sana vaki olan şeyde yeni olarak ne vardır? Senin cesaretini kıran nedir ? Suret mi ? Madde mi ? Onları kendiliklerile gör. Binaenaleyh kendini ilâhlara daha saf ve liyakatli göster. Bütün bunları yüz sene görmüş olmakla, üç yüz sene görmüş olmanın da bir farkı yoktur. (IX — 37)

2. Hatta üç bin sene ve daha o kadar on bin kerre yaşamaya mecbur olsan, yaşanılan

---

[125] M ark Orel burada bizim bir felâket tesmeye ettiğimiz şeyin hakikatte hüsnü ahlâkın şartı olduğunu gösterirken, ayni zamanda bunların arz üzerindefaydasını da gömek istiyor. "Böylece, fili mukayyet nazariyesile metafiziğiniki büyük davası zincirlenmiş oluyor: nikbinik ve serbesiyet." Fournie

hayattan başkasının terkedilmeyeceğini ve terkedilenden başkasının yaşanılamayacağım hatırla. Bu halde tahattür et ki, hiç kimse kendi yaşadığı hayattan başkasını kaybetmez ve kaybettiğinden başkasını da yaşamaz. Hayatın en uzunu da en kısası da ayni şeye rücu eder. Bu halde en uzun hayatla en kısa hayat aynı şey olmuş olur. Mazi değilse bile hali hazır her kes için müsavidir. Bu suretle sarar nihayetsiz surette küçük görünür. Filhakika, hiç kimse, ne maziyi, ne de istikbali kaybedemez. Çünkü tasarruf edilmeyen şey, nasıl zayi edilebilir? Binaenaleyh şu iki hakikati hatırlaman lâzımdır; biri her şeyin bütün ebediyetçe aynı surette olup aynı dairede döndüğü cihetle ayni şeyleri iki yüz sene veya bütün ebediyetçe görmekten ne çıkar! Diğeri de, en uzun yaşamış olanla birden bire ölen kimse, kendilerinden başka bir şey kaybetmediklerine ve temellük olunmayan bir şeyin de kaybedilmeyeceğine nazaran, bunların her ikisi de aynı suretle zamanı halden soyunmuş olurlar. (II —14)

3. Bir çok günlük taneleri aynı mihrapta buhurdanlık içinde yanar :Biri daha evvel, diğeri daha geç yanar. Aralarında fark yoktur. (IV-15)

II

Eğer düşüncenle bütün kozmosu ihata eder, zamanın ebediyetini düşünür ve her hissolunan şey akşamının seri tahavvüllerini teemmül edersen, onların doğmalarından inhilâllerine kadar geçen zamanın ne kadar kısa olduğunu, tevellütlerine takaddüm eden zamanın ne asırlar uçurumu olduğunu, onların inhilalinden sonra da gene pek derin asırlar uçurumu olduğunu düşünürsen, seni müteessir eden faydasız şeylerle muhayyilende mevcut şeyleri izale edebilir ve kendine sür'atle geniş bir saha açmış olursun. (IX — 32)

2. Gördüğün her şey yakında mahvolacak ve bu imha ve fenayı görenler de yakında mahvolacaklar. Bu halde çok ihtiyar olarak ölen kimse ile vakitsiz ölen kimse müsavi olacaktır. (IX — 33)

3. Her maddî olan şey pek çabuk küllün cevheri içinde nabut olur; esbap ta kâinatın iptidaî idrakine pek sür'atle avdet eder; bütün hafıza ise zamanla bir kabre gömülmüş gibi olur. (VII — 10)

4. Makedonyalı (İskender) ve onun katırcısı öldükten sonra aynı hale duçar oldular; yahut aynı noktada kozmosun esbabı nutfiyesi içine alındılar. Yahut ta mütesaviyen atomlara dağıldılar. (VI — 24)

III

Yıldızların hareketini, gûya onlarla berabermişsin gibi mülâhaza et, onların arasında anasırın mütemadî tahavvüllerini düşün; zira böyle tasavvurlar hayatın[126] kirlerini temizler. (VII — 47)

---

126 Mark Orel ve birçok Revakîler indinde, yıldızların manevî kuvvetlerle canlı olduklarını, bunların ruhu külliden bizim gibi, fakat daha mükemmel bir surette neş'et etmiş olduklarını hatırlamak lâzımdır; M. Orel'in o zamanın lisanınca ilâhlar tesmeye ettiği şeyler bu kevkebî kudretlerdir. Her ne olursa olsun, sema yalnız göz ve zekânın hazzını temin için boş bir manzaradan ibaret olmak üzere yaratılmadığı için M. Orel burada bize yıldızların hayretle temaşasını teklif etmekle kalmıyor, fasılasız yollarına devam eden ve asla öteye beriye dolaşmaksızın haliklarına itaat eden ve kendilerini taklit etmek için bizi tenvir eder görünen bu ziyadar mevcutları taklit için düşünce ile karışık bir istiğraka bizi teşvik ediyor..

X. Fisagoriyen'ler, daima ayni kanunlara göre ayni suretle vazifelerine devam eden bu vücutların intizam ve safiyetlerini, sadeliklerini hatırlamamız için şafak vaktinden itibaren gözleri semaya kaldırmayı tavsiye ederler. Çünkü bu yıldızlar için perde yoktur. (XI — 27)

3. Senden: "ilâhları nerede gördün? Ve böyle onlara tazim etmek için mevcut olduklarım nereden istintaç ediyorsun?" diye sorarlarsa şöyle cevap ver: "Evvelâ onların mevcudiyeti gözlere çarpar ben ruhumuda görmedim. Maamafih ona rivayet ediyorum. Bu keyfiyet ilâhlar için de böyledir: Onların kudretinin daimî delillerinden mevcut olduklarım istintaç ediyor ve onlara hürmet ve riayet ediyorum." (XII — 28)

IV

Yalnız bizi ihata eden havayla birleşmemeli fakat her şeyi ihata eden kudreti manevile daha şimdiden birleşmelidir. (VIII — 54)

2. İlâhların ya kudreti vardır, ya yoktur. Eğer onların kudreti yoksa, niçin onlara dua ediyorsun? Ve eğer kudretleri varsa, seni haricî şeylerin korkusundan, arzusundan, kederinden halâs etmesi için ve sana bunu ve ya şunu bahşetmesi için neden dua etmiyorsun? Eğer ilâhlar beşerîlerin imdatlarına gelebiliyorlarsa, elbette bunları da yapabilirler. "Fakat, ihtimâl sen, ilâhlar bu kudreti bana verdiler, onlardan istemeye lüzum yok." deyeceksin, pek âlâ öyle olsun, o halde, iktidarın dahilinde bulunan şeyi serbesçe kullanmak, iktidarın dahilinde olmayan şeye karşı esaret ve alçaklıkla hareket etmekten iyi değil mi?

Ya, bizim iktidarımızda bulunan şeylerde de ilâhların bize muavenet etmediklerini sana kim söyledi? Bunun için onlara duaya başla, o zaman sözümün hakikatini anlarsın. Biri: "Bu kadına nasıl malik olacağım?" diye dua ediyor. Sen ise: "Bu kadına temellük etmek arzusunu nasıl bırakacağım?" diye dua et. Bir diğeri: "Bundan nasıl kurtulacağım?" diyor. Sen: "Bundan kurtulmak arzusundan nasıl vazgeçeceğim?" de. Bir başkası da: "Çocuğumu kaybetmemek için ne yapıyım?" diyor. Sen "Onu kaybetmekten korkmamak için ne yapıyım?" diye dua et. Hulâsa dualarını bu tarzda edersen o vakit ne olur görürsün [[127]]. (IX — 40)

3. Atinalıların duası böyledir: "Ey aziz Zeus, bütün Atinalıların mezruatı ve çayırları üzerine yağmur yağdır, yağdır!" İşte ya böyle bir sadelikle, ve açık, mert kalple dua etmeli, yahut ta hiç etmemeli. (V — 7)

[1] Burada *Dacier'nin* dediği gibi, Allahın bize imdat etmesi asla bizim hüriyetimizi bozmaz, çünkü o bize kendi iradesini tatbik etmeden daima intihap hürriyetini kendimize bırakarak, bizim filimizi intaç eden müessir ilhamlarile ve tatlılıkla bu imdatta bulunur.

[2] Yalnız başına gelen ve kaderinin argaçını teşkil eden şeyi sev. Zira ondan daha iyi tanzim ve tertip edilmiş ne olabilir? **(VII — 57)**

2. Senin başına gelen her hangi bir şey, ezelden beri senin içint hazırlanmıştır ve esbabın kombinezonu, senin mevcudiyetini ve bu vak'anın zuhurunu aynı argaç içinde dokumuştur. (X — 5)

3. Hatta açıkça: "Eskülap bu adama binicilik, soğuk banyolar yahut çıplak ayakla yürümeyi

---

[127] Burada Dacier'nin dediği gibi, Allahın bize imdat etmesi asla bizim hüriyetimizi bozmaz, çünkü o bize kendi iradesini tatbik etmeden daima intihap hürriyetini kendimize bırakarak, bizim filimizi intaç eden müessir ilhamlarile ve tatlılıkla bu imdatta bulunur.

emretti.” denildiği gibi, tabiatı kül de bu adama hastalık, sakatlık, bir zıya, yahut buna benzer başka bit imtihan tertip etti denilebilir. Filhakika birinci halde "emretti” sözü, evvelâ şuna delâlet eder: Hekim bu ilâçları bu adamın sıhhatini temin etmek üzere tertip etti demektir. İkinci halde: Bir kimseye vaki olan şey, kaderine uygun bir surette tertip edilmiştir demektir. Hatta işçiler nasıl duvarların ve ehramların yontulmuş taşlarım muayyen yere yerleştirip te, biribirine uyduruyorlarsa biz de hayatımızda bu gibi uygunluklar olduğunu söylemiyor muyuz? Çünkü nihayet tek bir ahenk vardır. Ve nasıl ki kozmos, bu payansız vücut, bütün vücutlardan teşekkül ediyorsa, bu yegâne sebep olan kader de bütün es-baplardan teşekkül eder [128]. Burada ileriye sürdüğüm fikir, yalnız cahillerin anlayabileceği bir fikirdir. Çünkü onlar derler ki: "Bunu o kimsenin başına getiren kaderdir.” Evet, bu onun başına geldi* amma onun hayatına bu uygundu da onun için geldi. Bu tedavi emirleri içinde bir çok nahoş şeyler olduğu halde, Eskülap’in emirlerini sıhhat ümidile nasıl meserretle kabul ediyorsak [129] tabiatı müşterekeye uygun görülen şeylerin icra ve ikmâli de böylece senin sıhhatin için tertip olunmuş devalar gibidir; senin başına gelen şeyler her ne kadar sana pek ağır görünürse de, onları meserretle kabul et, çünkü bunlar kozmosun selâmetine, mes’ut yola ve Zeus’ün arzularının tatminine isâl edicidirler. Bunlar o kimselere lâzım olmasaydı ve aynı zamanda umuma taalluk etmeseydi kader bunları yapmazdı. Hakikatte onun idare ettiği mevcuda uygun olmayacak surette hiç bir şey vaki olmaz. Binaenaleyh sana vaki olacak şeyi iki sebepten dolayı sevmelisin: Biri, senin için yapıldığı, senin için emrolunduğu, senin hayatına muvafık olduğu, senin mevcudiyetin argaçından ezelden çok eski sebeplerden dolayı dokunmuş bulunduğu cihetle sevmelisin. Diğer sebep te her kesin başına gelen şeylerin o kimseyi saadet ve tekâmüle isal etmeye saik olan hususî sebepler olmasıdır. Bu sebepler Zeus namına her şeyi idare edenin deymumetine saidir. Binaenaleyh onun teselsü-lünü bozmak ve cüzülerinde olduğu gibi sebeplerinde de velev bir noktasından olsun onu sakatlamak, her şeyi hurdehaş etmek demektir. işte bunun içindir ki başına gelen şeyden şikâyet ettiğin vakit elinden geldiği kadar onu sakatlıyor ve bir cihetle imha ediyorsun

(V — 8)

---

128 M. Orel burada kaderin ne olduğunu pek kuvvetli olarak izah ediyor: Bu, rabbani kudret tarafından birbirine bağlanmış müteaddit esbabın bir mabadinden, bir tesirinden başka bir şey değildir. Onun bir tek ve ayni sebep olduğunu söylerken, bazı feylesofların kaderle karıştırmak istedikleri tesadüfi sebepleri istisna etmek istiyor. Çünkü bizatihi sebep ancak muayyen» sabit, tek ve basit olabilir; halbuki arızî olan esbap, eğer varsa, asla bir tek olmayıp, namahdut ve nihayetsiz olacağından, tamamile birbirinden farklı müteaddit arazlar da ayni fiilde toplu olarak bulunmayacaklardı. Eflâtun da kaderi, daima Allahı takip eden ve onunla beraber olan, Allahtan sadır olmuş- kanun diye tavsif eder ki; bu da hiçbir şeyin kendisinden içtinap edemeyeceği ve ona muhalefet gösteremeyeceği rabbani akıldır. *D.*

129 Hastalıklarımızı Allaha atfü isnat etmemeliyiz; onlar az çok uzak ecdadımızın, ebeveynimizin ve kendimizin hareket ve hatalarımızdan, yanlışlıklarımızdan ve ihtimal bilhassa içinde yaşadığımız İçtimaî taazzuvun fenalığından husule gelir. Tabiatı kül insanı, ölümden başka vahim hastalık bilmemek üzere yüz sene yaşayabilecek surette düzmüştür. Ölüm de bir hastalık değil midir? M. Orelin sözü natürist tababet ilmince tamamen tasdik edilmiştir. Bu ilme göre, hastalıklar fert için olduğu kadar cins için de mükemmeliyet vasıtaları ve safiyet âmilleridir.

VI

Bütün kendi isteyeceği vak'alarla senin kaderin argaçının dokunmasını Clotho'ya (Allaha) bırakarak, kendini isteğinle ona teslim et. (IV—34)

2. Her neden dolayı olursa olsun müteessir olan yahut hiddetlenen kimsenin, kurban etmeye götürülürken çırpınan ve yahut haykıran domuz gibi ve yatak içinde bizi bağlayan bağlar içinde sessizce şikâyet eden kimse gibi olduğunu, yalnız müdrik vücudun istekle vakaiye itaat etmek iktidarını haiz bulunduğunu, ve bu itaatin da bütün vücutların menafi i iktizasından bulunduğunu hatırına getir. (X —28)

3. Efendisinden kaçan kimse, bir asker kaçağıdır; binaenaleyh kanun efendi, ona tecavüz eden ise bir asker kaçağıdır. Ayni zamanda müteessir olan, hiddetlenen, korkan, vaki olan ve yahut vaki olması iktiza eden bir şeyi istemeyen kimse de böyledir. Ben burada, her şeyi idare eden İlâhî kudret tarafından tertip olunmuş şeylerin birinden bahsediyorum, yani her kese nasibini veren kanundan bahsediyorum. Demek oluyor ki, korkan, müteellim olan, yahut hiddetlenen kimse, bir kaçaktır. (X — 25)

VII

Senin vücudun hayattaki vaizfesine razı olduğu halde, ruhunun kendi vazifesini yapmaması ayıptır, bir şindir. (VI — 29)

2. Senin uzviyetine dahil olan hava ve ateş akşamının her ne kadar havai nesimeye yükselmeye karşı tabiî bir temayülleri varsa da küllün umumî emrine itaat edip, mevkilerinde kalıyorlar. Sende hâkî ve maî ne varsa, hepsi zemine meyyal iken, gene bu suretle kendileri için tabiî olmayan bir mevkide duruyorlar. Demek oluyor ki anasır umumî kanuna tabi oluyor kendisini tahrik ve ona aynı kanun tarafından inhilâl işareti verilinciye kadar kudretin kendilerini yerleştirdiği mevkide sarfı makderet ediyor.

Binaenaleyh, yalnız şendeki aklî kısmın itaatsizlik etmesi ve kendisine verilen mevkiden hoşlanmaması garip değil midir? [130] Maamafih tabiatına uygun olan şeyden başka kendisine hiç bir şey verilmediği için, bu aklî kısım hiç bir gadre ve zulme mazhar olmamıştır. O ise bunu kabul edeceği yerde kendine zıt olana temayül ediyor, Kendini adaletsizliğe, perhizsizliğe, hiddete, kedere, korkuya sevketmek, şüphesiz tabiata karşı isyandan başka bir şey değildir, işte bu suretle irade de her hangi bir vak'aya karşı isyan etse, mevkiini terketmiş olur. Zira o yalnız adalet için değil, ayni zamanda takva ve velâyet için halk olunmuştur.

---

130 Bu muhakeme çok güzel ve pek metindir. Bizi teşkil eden unsurlar, Kozmosun efendisine itaat etmek için kendi meyillerini unuturlar ve tabılarına zıt ta olsa, kendilerine tahsis edilmiş olan makamı muhafaza ederler. Aklın bu maddî ve çürüyebilen unsurlardan daha ziyade muti olması lâzım- gelirken, kendine müşkül gelecek ve bünyesine zıt bir şey tahmil edilmediği halde, gene yalnız o bu umumî kanuna karşı isyan ediyor ve boyunduruğunu kımıldatmaya çalışıyor. Denecek ki, Allah anasıra ancak itaat hareketini, akla da intihap hürriyetini verdi. Fakat, bu bizim haksız olduğumuzu daha ziyade göstermez mi ? Allah bizim ruhumuzu kendisine tav'an ve aşkla itaat ederek mükâfata nâil olabilmesi için, kerhen itaat etmek zaruretinden berî etti. Ruh ise bu kadar büyük bir lütfe karşı şükran için daha tam ve mükemmel bir surette itaat göstereceği yerde, bu müsaadeyi ancak isyana atrimak suretile kullanmış olmuyor mu?

Filhakika bu faziletler küllî müşareketin terakkisine medar olmakla beraber aynı zamanda adaletin tatbikinden de daha eskidirler. (XI — 20)

3. Haksızlık, ahlâka mugayirdir, küfüramizdir. Çünkü küllün, tabiatı şuurlu mevcutları, kıymetlerine göre yekdiğerine yardım etmek ve biri birine karşı hatada bulunmamak için halketmiştir. Kendi iradesini tecavüz eden kimse, ulûhiyetlerin en muazzamına karşı aşikâr bir kâfir olmuş olur. Yalancı da aynı ulûhiyete karşı küfürde bulunmuş olur. Tabiatı kül, bütün hakikati ihata ettiği için her vücut ta, bütün hakikatin akrabasıdır. Ona hakikat namı verilmesi de bütün hakikatların mübdii olmasındandır. Binaenaleyh, ihtiyarî olarak yalan söyleyen bir kimse, şu manâda kâfirdir ki, aldatmak demek, bir haksızlık irtikâp etmektir; gayri ihtiyarî surette yalan söyleyen kimse ise, kendini küllün tabiatı ile ihtilâf ve nifakta bıraktığı için kâfirdir; binaenaleyh o, kozmosun tabiatı ile mücadeleye girdiğinden bir ihtilâf unsuru sayılır. Demek oluyor ki, gayri ihtiyarî bile olsa, hakikata karşı gelen kimse küllün tabiatına karşı muharip olmuş olur. Okimse yalanı hakikattan temyiz etmek için tabiatın bütün vasıtalarına sahip olmuşken, onları unutmakla bu hususta istidatsızlık göstermiş demektir [131].

Zevkleri hakikî hayır olmak üzere tâkip eden ve elemlerden hakikî fenalıkmış gibi kaçan kimse de kâfirdir. Çünkü böyle bir kimse, ekseriyetle fenalar zevk ve sefa içnde yaşadıkları ve bu zevk ve sefaya sebep olan şeylere malik oldukları halde, bilâkis iyiler an-

cak elem ve keder içinde bulunup bunların sebeplerine malik olduklarına nazaran, iyilere ve kötülere vaki olan taksimde kıymet gözetilmeyerek ihsanda bulunulduğundan tabiatı küllü bu suretle muaheze edecektir.

Elemden korkan kimse bir gün kozmosta zarurî olarak kendine vaki olacak bazı şeylerden korkacaktır ki, bu da bir küfürdür. Bu böyle olduğu gibi zevklere tabi olan kimse de haksızlık yapmaktan çekinmeyecektir ki, bu hal de hiç şüphe yok, aşikâr bir küfürdür.

Bunun için tabiatın rizasında olmak isteyenler tabiatın yaptığı her şeyi farksız ve hoş görmelidir. Zira bu yapılanlar, tabiatın noktayı nazarınca tamamıyla müsavi olmayaydı bunları böyle yapmış olmazdı.

Binaenaleyh elem ve haz, ölüm ve hayat şeref ve namussuzluk gibi tabiatı küllün iyilere de, kötülere de farksız olarak verdiği bütün bu şeyler hakkında tabiatın aldığı vaziyeti almayan kimse de şüphesiz kâfirdir, çünkü bunlar teakup ve tevellüt eden bütün vücutlara kudreti rabbaniyenin bir nevi ezelî sevk ve ikasının mantıkî neticesi olmak üzere vaki olur. İşte intizamı umumîyi tasavvur etmiş ve bu tasavvurdan vücutların tahavvüllerini ve bu nevi hadisatın teakubunun tevellüt edeceği esbap ve illeti çıkarmış ve kuvayı müessireyi tâyin etmiş olan bu ilk meylü ilcadır. (IX—1)

VIII

Talihin lütüflerini gurursuz kabul ve kedersiz kaybetmelidir. (VIII — 33)

---

131 Allah insana hakikate vâsıl olmak için, iradei cüziye, şevki tabiî, vicdan, zekâ, akıl gibi bütün bu hususta vücudu lâzım olan vasıtaları bahşetti; bundan başka insan, aklı kâfi derecede malûmat sahibi olmadığı vakit, daima hükmünü tehir etmek iktidarını da haizdir. O halde bundan şu netice çıkıyor ki; hakikate muhalif olarak söylenmiş bir söz ve ayni zamanda teemmülsüz verilmiş bir hüküm doğrudan doğruya insanın kendine racidir.

2. Sen bazan cisimden kesilmiş bir el veya ayak, kopmuş bir baş görürsün; işte hadisatı olduğu gibi kabul etmeyen, cemeyetten harice çıkan yahut ona karşı böyle bir harekette bulunan kimse de kendini ayni vaziyete düşürmüş olur. Böyle bir kimse küllün cüz'ünden olmak üzere doğmuş olduğu tabiatın arzu ettiği ittihattan kendini dışarı atmış ve böylece kendi kendini budamış oluyor. Fakat hoşa giden bir şey varsa, o da bu kimsenin kendiliğinden gene birliğe girmek iktidarını haiz olmasıdır. Cenabıhak, bir kere harice çıkıp ta tekrar külle ulaşmak iktidarını insandan başka hiç bir cüz'e vermemiştir. Düşün ki, Allah insanı külden ayrılmayacak surette ne kadar lütüf ve bahşayişle yükseltip vücuda getimiştir. Yâni eğer insan külden ayrılmış olsa bile, gene oraya avdet edebilmek, onunla ittihat etmek ve orada uzvu müştereklik mevkiini almak iktidarını haiz bulunmuşoluyor. (VIII — 34)

3. Allahın razı olduğu şeyden başka hiçbir şey yapmamak ve Allahın kendisine bütün gönderdiğini kabul etmek hususunda hür bırakılmış olan insana ne büyük kudret verilmiştir. (XII — 2)

IX

1. "Hadisata karşı hiddetlenmemelidir, çünkü onlar bundan endişe etmezler." (VII — 38)

2. "Hayat bir başak gibidir, bazan olgunlaştığı bazan da henüz olmadığı halde hasat olunur." (VII — 40)

3. "Eğer ben ve çocuklarım ilâhlar tarafından terkedilmişsek elbette bunun da bir hikmeti vardır." (VII — 41)

4. "Kimseden feryat etmemeli, şiddetli heyecana kapılmamalıdır.'*[132] (VII–43)

Kışın bir ağacın üzerinde bir incir aramak, mecnun olmak demektir. İşte çocuğuna malikiyet

---

132 Bütün bu sayfa bugün ancak elimizde cüzüleri kalan *Euripide'in* trajedilerinden çıkarılmıştır. İşte *Hinstin*'in tercümesinde fıkraların bütün metin Mark Orel tarafından alınmış ve zikredilmiştir.

"Eşyaya karşı hiddetlenmemelidir, çünkü onlar ondan hiç endişe etmezler. Kendine gelen bütün vakayie uymasını bilen kimse bahtiyardır."

"Beni dinle. Hiçbir fani yoktur ki, hayatın bütün imtihanlarından geçmek mecburiyetinde olmasın. Ölen çocuklar defnolunur; yerine başkaları olur. Bizzat insanın kendi de ölür, toprağa ait olanı toprağa iade etmekte üzülecek bir şey var mı? Fakat, bu değişmeyen bir hakikattir ki, hayatın olmuş buğday tarlası gibi biçilmesi lâzımdır; o buğdayların biri yaşar, biri ölür. Tabiatin kanununa karşı niçin ahu enin etmeli? Mukadder olan şeyler içinde bizim için mutlak surette merhametsizce konulmuş hiçbir şey yoktur.

"İlâhlar seni ve çocuklarını terkettiler. Bundan daha tabiî ne olabilir? Fanilerin bahtı böyledir, bir kısmı mes'ut olur, bir kısmı reddedilir. Sana verilecek hikmet dersim yok: Ey kadın, bilhassa düştüğün ifratlardan kork, ve kendini müstekreh ve menfur etmemeye dikkat et.

"Yunan şarkısı *Hypsipyle* de *Lemnos*'un bedbaht bir kıraliçesinden böyle bahseder ve feryat eder, bu kıraliçe kahraman *Jason* tarafından sevildikten sonra iki çocuğile beraber terkedlmişti."

hakkı alınan bir kimsenin de onu talep etmesi böyledir (XI. 33) :

2. Epiktet diyor ki: insan çocuğunu deraguş ederken kendi kendine: "çocuğum, belki yarın öleceksin:" demelidir.

- Bu uğursuz bir söz değil mi ?'

- Hayır bu uğursuz bir söz değildir. Tabiatın bir ameliyesinin tabiridir. Yoksa, o halde buğdayların hasadından bahstemenin de uğursuz olması lâzımgelirdi diyor. (XI — 34)

3. Koruk, üzüm, kuru üzüm, bunların hepsi bir tahavvülden başka bir şey değildir. (XI — 35)

XI

Hakikî prensiplerden muazzep olan kimseye bütün keder ve korkusunu defetmek için, şu atideki en kısa ve amayane kelimeler kifayet eder: "insanların tenasülleri rüzgârın koparıp topraklar üzerine yatırdığı yapraklar gibidir" [133]. işte senin çocukların da küçük yapraklardır; seni alkışlayan ve ciddî surette methedenler, yahut bilâkis seni itapları, hicivlerile gizlice gıybet edenler de küçük yapraklardır. Sen öldükten sonra, hatıram nakledecek olanlar da küçük yapraklardır. Bunların hepsi ilkbahar mevsiminde doğar, sonra rüzgâr bunları düşürür, ve orman onların yerine başkalarını tevlit eder. Az imtidat etmek, her şeyin müşterek nasibidir; fakat sen onlardan daima devam edecekmiş gibi kaçıyor ve yahut onları arıyorsun. Bir az sonra sen de gözlerini kapıyacaksın, ve yakında seni mezara gömene de ağlıyacaklardır. (X — 34)

2. Sâlim göz her görülebilen şeyi görmelidir, ve: "ben yeşil isterim." dememelidir. Çünkü bu, malul gözün işidir. Sâlim olan samia ve şâmme her işidilebilecek ve ya hissedilebilecek şeyi işidebilmeli ve duymalıdır. Sâlim mide, bünyesinin müsait olduğu her şeyi öğüten bir değirmen gibi her nevi gıdaları ahze müheyya olmalıdır.

Bunun gibi, sâlim fikir de her türlü hadisata hazır olmalıdır. Benim çocuklarım yaşasın, yahut benim yaptığım şeyi her kes methetsin, diyen, bir fikir, hep yeşil isteyen bir göz, yahut çiğnemek için yumuşak şey isteyen dişler gibidir. (X — 35)

3. Bu dünyada ya zarureti cebriye ve lâyetagayyer bir emir, yahut ta şefik bir kudreti rabbaniye ve ya tesadüf tarafından istikametsiz husule getirilmiş müşevveş bir halita vardır [134].

Eğer her şey bu lâyetegayyer zarurete itaat ediyorsa o halde neden mücadele etmeli?

Eğer duayı kabul edici bir kudreti İlâhiye mevcutsa, ulûhiyetin imdadına lâyık ol. Eğer bu,

---

133 Mark Orel'in bahsettiği bu parça Iliade'in bir parçasıdır: insanların tenasülleri yapraklar gibidir. Rüzgâr yapraklan yere atar. Fakat, mahsuldar orman daha başkalarını hâsıl eder. İlkbahar mevsimi tekrar avdet eder; işte beşerîlerin ırkı bu suretle doğar ve geçer.

134 Mark Orel burada kendi zamanında yaşıyan insanları biribirindeU' ayıran metafizikleri şu birkaç kelime ile ihtisar ediyor. O vakit henüz hıristiyan mezhebi tamamen teessüs etmemişti. Onun kaziyesinin ilk iki nazariyesi (Revakı) lere aittir; zarureti cebriye, mantıkî ve şuurî bir zarurettir; üçüncü nazariye (Epikürien) lere aittir. Mark Orel tamamen Revakî olmakla beraber ayni zamanda koyu bir Hristiyan'dır; zekâ bizde Allahtan başka birşey değildir, ve bu zekâyı da bizzat kendisinden başka sevkedecek bir şey yoktur.

başsız müşevveş bir halita ise, kendini kullanmak için muharrik dalgalar içinde, İlâhî bir ruha, akla malikiyetinden dolayı mesrur ol.

Eğer dalgalar seni alıp götürüyor ise, senin sefil cismini, nefsi hayvanini ve saireyi alıp götürür, ruhunu götüremez. (XII — 14)

XII

Münevver ve mütevazı olan bir kimse her şeyi veren ve tekrar alan tabiata der ki: "Bana istediğini ver, benden istediğini al." O' bunu babayeğitliğinden söylemez. Belki itaatından ve aşkından söyler. (X—14)

2. *Gaia*, yağmuru aşk ve şevkle sever; kâinatın muazzam ruhunun, Kozmosta doğacak şeyi yapmayı da böyle sever. Öyle ise ben kozmosa diyorum ki: Ben senin sevdiğini seviyorum [135]. (X–21)

3. Ey Kozmos, senin için ahenk sayılan her şey benim için de ahenktir. Bence ne ilk turfanda, ne son turfanda olan hiç bir şey yoktur. Ey tabiat, senin mevsimlerinin bana getirdiği her şey olmuş bir yemiştir. Her şey senden gelir, her şey şendedir ve her şey gene sana döner. Biri ona "Ey Kekrops'un aziz beldesi!" demiş. Ya sen: "Ey Zeus'un aziz beldesi" demeyecek misin? (IV—23)

DOKUZUNCU KİTAP

DOSTLUK, MÜSAMAHA, MERHAMET, KEREM.

I

İlâhlar için lâyemut, bizim için de neş'e ve sürür ol! (VII — 39)

2. Kaderin sana tahsis ettiği şeylere kendini alıştır. Kader icabı olarak beraber yaşıyacağın insanları sev, fakat onları cidden sev. (VI —39)

3. Kâinattaki idrâk sahibi mahlûkların mevkii ayrı ayrı vücutlara ait olmalarına rağmen, bir fertteki uzuvların mevkii gibidir. Zira bunların cümlesi aynı müşterek sayi ifa için vücut bulmuşlardır. Eğer sen ekseriya kendi nefsine hitap ile, idrâk sahibi mahlûkat uzviyetinin bir âzası olduğunu söylersen, bu hususta daha ziyade kanaat getirmiş olursun. Fakat nefsine hitabında, bu uzviyetin bir aza5i değil, bir cüz'ü olduğunu söylersen, bu insanları henüz kalpten sevmediğini, onlara iyilik etmekteki derunî zevki hissetmediğini ve bu iyiliği âdet yerini bulsun diye yaparak kendine ait bir iyilik gibi yapmış olmadığını göstermiş olursun. (VII — 13)

II

insan şefakta nefsine karşı öyle bir hitapta bulunmalıdır: Ben muacciz, nankör, kaba bir kimseye, bir hasut ve hudendişe tesadüf edeceğim. Bunların bütün kusurları, hayır ve şer hakkındaki cehaletlerinden doğar. Fakat hayrın tabiatı güzellik, şerrin tabiatı çirkinlik

---

135 Gaia'dan maksat, ana topraktır. Muazzam ruhu kâinat, yahut şanlı esirden maksat, kuvvei failedir.
Eski Yunanistanda dinin esas ve aslı, bu iki prensip üzerine mebni idi. Bunlardan biri ilkah edici kuvveti, diğeri münfail kuvveti gösteriyor. Bunların yekdiğerine inhimaki ebediyettir, mukaddes aşktır ki, bütün canlı dünyaya mevcudiyet veren Eros'tur.

olduğunu, ve hatta yolunu şaşıran kimsenin bile aynı kan, aynı cevherden olmak itibarile değilse de, fikir ve ülûhiyete iştirak: itibarile benim yakinim olduğunu onlardan hiç biri beni çirkinlik levsine atamayacağı için kendilerinden bana zarar gelmeyeceğini anlamış olan ben, ne bir yakine karşı hiddet göstermeliyim, ne de ondan yüz çevirmeliyim; zira biz, ayaklar, eller, göz kapaklan, alt ve üst dişler gibi müşterek işi birlikte ifa için dünyaya gelmişiz Binaenaleyh, biribirinin aleyhine hareket etmek, tabiata karşı muhalefet olduğu gibi, onlara karşı infial göstermek ve onlardan uzaklaşmak ta böyle bir harekettir. (II — 1)

2. Her kime tesadüf edersen et, hemen kendine şöyle bir hitapta bulun: "Bu kimsenin hayır ve şer hakkındaki prensipleri nedir?" Zira bu kimse haz ve elem ve bunları tevlit eden şeref ve denaet, hayat ve ölüm hakkında şu ve ya bu prensiplere sahip olduğuna göre şöyle veya böyle hareket edişinde taaccüp edecek hiç bir şey görmeyeceğim; pek tabiî olarak bu suretle hareket etmesi icap edeceğini hatırlayacağım. (VIII — 14)

3. Sarılık hastalığına tutulmuş olanlara bal acı gelir; kuduza tutulanlar sudan nefret ederler, küçük çocuklar topu güzel bulur. Binaenaleyh ne diye hiddet ediyorsun? Hatanın kuvvetini, safranın sarılıktaki, Virüs'ün kuduzdaki kuvvetinden daha mı az zannediyorsun? (VI —57)

III

1. İnsana hasolan, kendini rencide edenleri bile sevmektir. Eğer sen bu kimselerin seninle aynı aileden olduklarım, cehalet yüzünden hata ettiklerini ve yakında onların da, senin de burada kalmayacağınızı, ve bilhassa iradeni olduğundan daha fena bir hâle ge-tiremediklerinden sana bir fenalık yapamadıklarını göz önüne getirirsen buna muvaffak olursun. (VII — 22)

2. "O beni rencide etti" düşüncesini bırakırsan şikâyeti de bırakmış olursun. "O beni yaraladı" şikâyetini bırakırsan, yarayı da kaldırmış olursun. (IV — 7)

3. İnsanı olduğundan daha fena bir hale koymayan, onun hayatını da fena bir hale koymuş olmaz; ve kendisini ne dahilden ne hariçten yaralamış olmaz. (IV — 8)

4. Beldenin umumuna zarar vermeyen şey, beldeye de zarar vermez. Zulüm gördüğünü tasavvur ettiğin vakit, daima şu esasa müracaat et: Eğer belde zulüm görmediyse, ben de zulüm görmedim. Eğer belde zulüm gördü ise, zulmü irtikâp edene karşı infial göstermemeli, belki o kimseye nerede hata ettiği gösterilmelidir. (V — 22)

IV

İnsanlar biribirleri için yaratılmışlardır. Binaenaleyh ya onları talim et yahut tahammül göster. (VIII — 59)

2. Bir dal, merbut olduğu daldan ayrılınca bütün ağaçtan ayrılmış demektir. Bunun gibi tek bir insanla olan rabıtasını kesen kimse de kendini cemeyetin umumuna bağlayan rabıtayı kesmiş demektir. Dal, şüphe yok ki bir başkası tarafından koparılmıştır, halbuki insan, diğer bir hemcinsinden kin ve ya düşmanlık yüzünden kendi kendine ayrılır, ve bunu yaparken umumun dahil olduğu beldî uzviyete kendisini bağlayan rabıtaları kırdığının farkında olmaz. Maamafih cemeyetin nazımı olan Zeus, bize hem nevimizle tekrar rabıta tesis etmek ve küllün mükevven bir cüz'ü olabilmek lûtfunu bahşetmiştir. Şukadar ki, bu ayrılık çok defa tekerrür ederse, ayrılan kısım için tekrar birlik dairesine rücu etmek, eski mevki ve şeraitini yeniden kazanmak müşkil olur. Velhasıl bahçevanlar ne derlerse desinler, doğduğundan beri

diğerlerile birlikte tenebbüt ve teneffüs etmekte devam eden bir dal ile, diğerlerinden ayrıldıktan sonra yeniden onların arasına giren bir dal arasında fark vardır. Ayni prensiplere malik olmayarak aynı gövdede bitmelidir. (XI — 8)

3. Lacedemonien'ler büyük şenliklerinde misafirlere gölge yerleri verirler, kendileri lâalettayin bir yerde otururlardı. (XI — 24)

V

Bir kimsenin zevk şeref bahusus para ve buna mü masil şeyleri hayır telâkki etmek nevinden irtikâp ettiği bir hata ile karşılaştığın vakit, kendi harekât ve sekenatını göz önü ne getir ve yaptığın hemen hemen buna benzer hataları dü şün. Bu düşünce derhal hiddetini izale edecek ve eğer aynı zamanda kendi kendine o kimsenin bunu yapmakta muztar olduğunu da söylersen bu netice daha çabuk husule gelecektir. Eğer elinden gelirse, o kimseyi bu mecburiyetten kurtar. (X — 30)

2. Lâyemut olan ilâhlar, adedi çok olan bu kabil "fenalar"a o kadar uzun müddet tahammül mecburiyetinde kaldıkları halde hiddet etmek şöyle dursun onlar hakkında her suretle ihtimam göstermektedirler [[136]].

Sen bu fenalardan biri olduğun ve hayatını bitirmek üzere bulunduğun halde bunu yapmaktan yoruluyorsun. (VII — 70)

3. Kendi günahından kaçınmak mümkün iken kaçınmamak tuhaf ve gülünçtür; fakat güç olan, diğerlerinin günahından sakınmaktır ki bu imkânsızdır. (VII — 71)

VI

1. Senin sarayı kıralide sürülen hayattan şikâyet ettiğini kimse duymasın, hatta sen kendin de işitme (VII — 9)

2. insanların kendilerine muvafık ve ya faideli gördükleri şeyleri yapmalarına müsaade etmemek bir nevi insaniyetsilizk olmuş olur. İşte senin bunların hatalarından infial etmen bunlara bu müsaadeyi vermemen gibi oluyor; zira onlar daima bu hataları, muvafık, ve ya faideli gördükleri şeyler için yaparlar. Fakat onlar aldanıyorlar mı? O halde kızma, onları tenvir et, irşat et. (VI — 27)

3. Zira sen çatlasan da onlar hata yapmaktan fariğ olmayacaklardır. (VIII —4)

VII

Başkalarının hatalarını kendilerine bırakmalıdır. (IX—20)

2. Hata irtikâp eden birisi, o hatayı kendisine karşı işlemiş olur. Bir haksızlık yapan kimse ise, kendini fenalaştırmış olduğundan nefsine karşı haksızlık irtikâp etmiş olur. (IX — 4)

3. Eğer o bir hatada bulunmuşsa, fenalık kendine aittir. Fakat belki hata işlememiştir. (IX — 38)

---

[136] Zira tabiat, güneşi iyiler ve fenalar üzerine doğdurmak, yağmuru salih ve gayrisalihlerin çayırlarına yağdırmakla kalmaz. İhtimamlarını daha ileri götürerek onlara her gün, her an muhabbet eserlerini bezleder. Bu da kendisine karşı nankörlük ve mücadele asarı gösterenlere bile şefkatli, hayırhah olmasıyla sabittir.

4. Sende bir hata işlemiş tesirini bırakan kimse hakkında kendi kendine şöyle bir hitapta bulun : "Bunun bir hata olduğundan emin miyim?" Eğer hata muhakkak ise kendi kendine de ki "O muhti kendisini mahkûm etmiştir. Bu suretle kendi gözlerini çıkarmış gibidir."

Fena bir kimsenin hata işlememesini istemek, incir ağacının incirlere usare vermemesini, yeni doğanların bağırıp ağlamamasını, atın kişnememesini ve sair bunun gibi içtinabı mümkün olmayan şeylerin vaki olmasını istemek demektir. Filhakika bu türlü bir kabiliyetle başka ne yapılabilir? Eğer kâfi derecede gayret sahibi isen, muhitinin istidadını ıslah etmelisin. (XII — 16)

VIII

İnsaniyetsizlere karşı besleyeceğin hislerin, bu nevi insanların diğer insanlar hakkında duydukları hisler nevinden olmamasına dikkat et. (VII — 65)

2. Eşya hakkında, seni rencide eden kimse gibi hüküm yürütme. Onları olduğu gibi gör. (IV—11)

3. Keçi gibi kokan bir şahsa karşı hiddet etme, nefesi kokan kimseye hiddet eder misin? Ne yapsın? Onun ağzı ve koltuklan böyle kokar. İşte böyle menbaların mahsulü elbette böyle olur. Fakat denebilir ki, insanın aklı vardır, isterse ne hususta hata ettiğini anlayabilir. Bu doğru. Senin de aklın var, o halde sen de kendi idrakin nisbetinde onun idrak kabiliyeti üzerine müessir ol, ona hatasını göster, ihtar et, eğer seni dinlerse onu hata işlemekten sayanet ve tedavi etmiş olursun, hiddetlenmene lüzum yoktur. (V — 28 a)

4. Sokratın zevcesi (Ksantip) bir gün Sokrat'ın mantosunu üstünden atıp mantosuz bırakmıştı, o da bir koyun postu ile örtünmüştü. Feylesofu böyle acip bir kıyafette gören dostlarının mahcubiyet ten kızarmalarına karşı onun ne dediğini hatırla [[137]]. (XI — 28)

İntikam almak için en iyi çare: onlara benzememektir. (VI—6)

Jimnazda [Bazı memleketlerde orta tahsil müesseselerine verilen isim. İdadî mektebi.] güleşirken bir kimse bizi tırmıklar ve ya şiddetli bir baş vurursa, biz o adama karşı bundan dolayı ne infial ne de hiddet göstermeyiz, bize fenalık etmek istediğinden şüpheye düşmeyiz; ona karşı itimatsızlık hissi de beslemeyip kendisinden düşmandan kaçar gibi kaçmayız, kine kapılmaksızın kendisinden sadece ihtiraz ederiz. Hayatın diğer hallerinde de aynı suretle hareket edelim, Jimnazda geçen şeylere benzer bir çok hallere müsamaha gösterelim, Zira şunu tekrar edeyim ki, onlara şüpheli bir nazarla bakmaksızın ve kin beslemeksizin onlardan tevekki mümkündür. (VI — 20)

2. Güreşte senden mahirmiş varsın olsun, senden daha munis, daha mütevazı, hadisat

---

[137] Sokrat'ın zevcesi çok geçimsiz ve sert mizaçlı bir kadındı. Fakat M. Orel'in burada hangi sahneyi telmih etmek istediği kestirilemez. (Epiktet) e göre Sokrat'ın birinci meziyeti, bir münakaşa esnasında hiç kızmaması, namus ve haysiyeti muhil bir söz sarf etmemesi, kendisini tahkir edenleri istediklerini söylemekte serbest bırakması, ve münazaayı kısa kesmesi idi. Zira hiçbir kimsenin bir başkasının ruhuna hâkim olamayacağını yakin ile bilirdi. Sokrat ne diyordu? Başkasını tabiate muvafık bir surette hakketmeye icbar etmek iddiasında bulunmamalı, zira bu bizim elimizde değildir; yapılacak şey şudur: diğerleri kendi hesaplarına diledikleri gibi hareket etsinler. Sen dürüst yasa, dürüst hareket et ve kudretin nispetinde onların da doğru yolu takip etmelerine çalış.

karşısında daha metin ve yakininin hatalarına karşı daha müsamahakâr değil ya! (VII — 52)

3. Eğer o hata ettise hatasını kendisine lütufla göster. Şayet buna muvaffak olamazsan kendini itham et hatta kendini de itham etme, zira muvaffakiyet senin elinde değildir. (X — 4)

X

Hatırla ki, bir incir ağacının incir verdiğine şaşmak ne kadar gülünç ise Kozmostaki mevludatın da onun semereleri olduğuna hayret etmek te o kadar gülünçtür. Bu itibarla bir doktorun bir hastasının harareti olmasına .şaşması, ve bir klavuzun muhalif bir rüzgârın zu-huruna taaccüp etmesi de bu kabildir. (VIII —15)

2. Mümkün olmayan bir şeyin peşine düşmek cinnettir. Binaenaleyh, fenaların yaptıklarını yapmamaları imkânsızdır. (V — 7)

3. Bazı hareketlerin bazı adamlardan suduru tabiî ve mukadderdir, bunun böyle olduğunu istememek, incirin sütlü usaresi olmasını istememek kabilindendir. Hatırla ki yakında o da, sen de öleceksiniz ve az zaman sonra her ikinizin de adı ve şanı unutulacaktır. (IV-6)

4. Eflâtun der ki: Bir ruh hakikatten ve bunun neticesi olarak hakkaniyet, itidal, hayırhahlık ve buna benzer faziletlerden kastı olmayarak mahrumdur. Bunu unutmamak esaslı bir noktadır, zira sen bu sayede başkasına karşı daha müsamahakâr olacaksın. (VII — 63)

XI

Birisi sana karşı bir hata işlese kendi kendine: Bu adama bu hatayı işleten hayır ve şer hakkında edindiği fikirdir." dersen bu suretle görüş sana merhamet telkin edecektir. O vakit ne hayret, ne de hiddet duymayacaksın. Filhakika senin hayır hakkındaki fikrin ya onun fikrinin aynı ve yahut ona benzer bir fikirdir; o halde onu affetmelisin. Yahut hayırlar ve şerler hakkında verdiğin hükümler başkadır; bu takdirde ise görüşü fena olan birisi hakkında müsamahakâr olmak senin için daha kolaydır. (VII — 26)

2. Bir kimse seni tenkit ve ya biri senden nefret .ettiği vakit, onların ufak ruhlarının derinliğine nüfuz et ve ne olduklarına bak, bunların bir gün senin hakkında başka türlü bir fikirde bulunmaları kabil olduğu için muazzep olmana hiç mahal olmadığım görürsün. Maamafih onlara iyilik etmelisin. Zira onlar tabiî olarak, yani fıtratan senin dostundur, ilâhlar bile onlara, rüyalar, kehanetler vasıtasıyla endişe veren şeyler hakkında yardım etmektedir. (IX — 27)

3. Muktedirsen onları fikirlerinden vazgeçir. Olamadığı takdirde, iyiliğin sana bu gibi ahval için ihsan olunduğunu hatırla. Böyle insanlara karşı ilâhlar da kerimdir; ilâhlar o kadar rahimdirler ki, bu kabil insanlara sıhhat, servet, şeref gibi şeylerde yardım ederler. Bu, senin için de kabildir. Eğer değilse bana söyle, seni bundan men eden kimdir ? (IX — 11)

4. *Anthistene* diyor ki: "Bir insanın iyilik etmesi, ve aynı zamanda hakkında gıybet edildiğini işitmesi şahane bir şeydir." (VII —36)

XII

Bir küstahın küstahlığına maruz kalırsan, kendi kendine derhal de ki: kozmosta küstahların bulunmasına imkân yoktur. Binaenaleyh, mümkün olmayan bir şeyi isteme. Bu adam da, dünyada bu-

lınmamasına imkân olmayan hayâsızlardan biridir. Hilekâr, hain ve ya tesadüf edeceğin her

hangi kusurlu insanlar hakkında da aynı mütalaayı yürüt. Zira böyle insanların mevcut olmamasının imkân dahilinde olmadığını hatırlarsan, bunların her biri hakkında daha merhametli olursun. Pek faydalı bir şey daha var, gene kendi kendine de ki: "Bu hata için tabiat hangi fazileti vermiştir." Çünkü o nankörlüğe karşı merhameti bir panzehir olarak verdiği gibi, herhangi bir seyyieye mukabil de başka bir fazilet kuvveti vermiştir. Yolunu şaşıran birisini irşat etmeye daima mezunsun, zira her hata insanı gayeden uzaklaştırır ve yolundan alıkoyar. Fakat sen neden rencide oldun? Zira seni kendi hakkında iğzap eden kimsenin, senin düşünceni, olduğundan daha fena bir hale koyabilmesi asla mümkün değildir. Halbuki fenalık ve hatır kırılması asıl bundadır .

Bir cahilin cahil gibi hareket etmiş olmasında senin için fena ve ya garip addedilecek ne olabilir? Bilâkis sen böyle bir adamın bu hatayı irtikâp edeceğini düşünmediğin için kendi kendini muaheze etmen lâzım gelip gelmediğine dikkat et. Çünkü aklına müracaatla bu adamın bu hatayı işlemesi melhuz olduğunu anlayabilirdin. işte sen bu noktayı unuttuğun için o kimsenin o hatayı yapmış olmasına şaşıyorsun. Hususile birisinin vefasızlığını ve ya nankörlüğünü ayıpladığın vakit, kendine itapta bulunmalısın. Eğer böyle bir adamın sadakati muhafaza edeceğine bel bağladın, yahut o adama bir iyilik yaparken lütfunu bu hareketinin bütün semeresini hemen iktitaf edecek bir surette yapmadınsa, hata şenindir. İnsanlara iyilik yaparken başka ne bekliyorsun, tabiatına uygun bir surette hareket etmiş olman sana kifayet etmiyor mu? Bu, gözün görmek, ayağın yürümek için bir ücret istemesi gibidir. Bu azalar muayyen bazı vezaıfi ifa için yaratıldıkları ve tabiatlarına muvafık bir surette hareekt etmekle istihkaklarım almış oldukları gibi, iyilik yapmak için yaradılmış olan insan da, hayirkâr ise iyilik etmek ve yahut diğer bir suretle müşterek saye iştirâk etmekle, ancak yaradılışına sebep olan vazifeyi yapmış ve istihkakını tamamıyla kazanmış olur. (IX — 42)

2. Bir iyilik yaptığın ve bir diğeri de bu iyilikten istifade ettiği vakit, iyilik yapmış olmak şerefine malikiyet ve yahut bu iyiliğe mukabele görmek gibi üçüncü bir şey daha mı istiyorsun? Bu, mecnunlara yakışır. (VII — 73)

3. Bir iyilik yaptığı zaman hemen bunu hesap pusulasına geçirmekte istical eden kimse ise, işte böyle hareket etmiş olur; diğer birisi bu isticali göstermez, maamafih kendi kendine bir borçlu olduğunu söyler ve ne çin böyle hareket etmiş olduğunu pek âlâ bilir. Bir başkası ise, ne yapmış olduğunu bilmez denilebilir, bu sonuncu kimse, üzüm veren ve kendi kendine hasolan bu meyvayı hasıl eyledikten sonra başka bir şey istemeyen bir asmaya benzer. Bir at koştuktan, köpek avını avladıktan, arı balını yapaktan sonra da hal böyledir. Nasıl mahsulünü veren bir asma gelecek sene gene aynı mahsulü verecekse, iyilik yapan bir insan da onu ilân etmek şöyle dursun, diğer bir hayırlı işe koşacaktır. — O halde yaptığından haberdar değil gibi görünen insanlar gibi mi hareket etmelidir ? dersen, — Şüphesiz. — Bununla beraber iyilik yapan adamın iyilik yapağını bilmesi lâzımdır. Zira İçtimaî insanın evsafı, cemeyet ve Zeus için hareket ettiğini bilmesidir. Buna etrafındakiler de vakıf olmalıdırlar." deniliyor öyle mi? — Söylediğin doğrudur, fakat sözlerimi yanlış tefsir ediyorsun. Bunun için evvelce bahsettiğim insanlardan olacaksın. Zira bunlar da zahirî bir muhakemeye esir olmuşlardır. Fakat sen benim söylediğimi iyice anlamak istersen, umumî hayır namına hareket etmekten seni meneden şey hiç bir vakitte bu olmayacaktır [[138]]. (V —6)

---

[138].Sokrat derdi ki: dikkat et, idrakin ziyasile, nevama bir İçtimaî mahlûliyet mevcut olduğunu, bu İçtimaî mahlûliyetin neticesi olarak diğerlerine yapılan iyiliğin daima iyilik

HAYATIN KEMÂL VE SELÂMETİNİN TEMİNİ ONUNCU KİTAP

FELSEFE PRENSİPLERİNE VE AKLA MÜTAVAATA RÜCU

I

intihap ettiğin mütevazı san'atı sev ve ona bağlan, hayatının bakiyesini, mukadderaanı bütün ruhile ilâhlara tevdi etmiş ve kimsenin ne efendisi, ne kölesi olmamış bir adam gibi geçir. (IV — 31)

Haricî şeylerin takibi seni teşevvüş ve heyecana duçar edecek dereceyi bulduğu vakit hemen nefsine rücu et, ve mecbur olduğundan fazla manevî hayatının ahenginden uzaklaşma [139], (VI—11)

2. Eğer aynı zamanda hem kayınvaliden hem validen varsa, kayınvalidene hürmet edeceksin, fakat daima validene rücu edeceksin, şimdi senin için saray ile felsefe de aynı vaziyettedir, baima felsefeye rücu et ve ona bel bağla, zira bu dünyadaki şeyler felsefe sa-yesinde sana kabili tahammül görünecek ve sen de başkaları için ancak bu suretle kabili tahammül olacaksın. (VI—12)

3. Eğer, felsefe prensiplerine ve akla mütavaata rücu edersen, hakkında idraksiz bir mahlûka ve bir maymuna yapılacak muameleyi reva .görenler seni on gün sonra ilâh yerine koyacaklardır [140] (IV—16)

II

Ey ruhum, sen kendini' alçaltıyorsun, alçaltıyorsun. Kendi kendini tebcile vaktin kalmayacak. Zira her şeyin, her kesin hayatı kısadır. Seninki ise hemen hemen son demine erişmiştir. Sen saadetini başkalarının ruhunda aradığın için kendi kendine hürmet etmiyorsun. (II — 6)

2. Niçin haricî hadisatın seni iztırap ve telâşa düşürmesine meydan veriyorsun? iyi bir şey daha öğrenebilmek için boş vakit bırak, seni ıztıraba düşüren şeyden çekin. Hayatta bütün tasavvur ve inhimaklerini tevcih edebileceğin bir gaye taayyün etmedikçe yorulmak bir hamakattır, bu nevi hatadan çekin. (II — 7)

---

sahibine rücu ettiğini göreceksin; ve o vakit anlayacaksın ki, yalnız kendini sevmek, fena bir seviştir, ve tesanüt hissi seni iyilik fikrine kadar yükseltecektir.
İdrak nurları senin el dokunmamış istidat ormanına nüfuz edince sana gerek bu istidadın ve gerek bunlarla müşterek gayelerin arasındaki ahengi tesis imkânını bahşedecektir. Sende olan akıl, nefsine hakimeyeti, fikrine o hakimeyetin kanunu olan intizam fikrini ilâve edecektir. Saadetin hâkim fikri işte bunda mündemiçtir.
139 Manevî hayat burada bir ahenk mecmuasına benzetilmiştir. Biz yalnız bu ahengi husule getiren musiki âleti değil, fakat ayni zamanda o âleti tanzim eden musikişinasız; bu âleti muhafaza değilse de, daima ele almak bize düşer.
140 M. Orel burada Aristo'nun şu sözlerine telmih ediyor: "Ya bir hayvan, ya bir ilâh!".. Ayni zamanda bu sözler, halkın, insanlar ve hususile hükümdarlar hakkındaki hükümlerinde ifrat veya tefrite düşmemeye kadir olmadıklarını anlatmak istemiştir. M. Orel bu fikrini kaydederken şüphesiz Roma halkının âdetlerine muvafık gelmeyen bazı emirnamelerinden şikâyet ettiklerini düşünmüş ve ittihaz ettiği kararda sebat için kendi kendini teşci etmek istemiştir. Akla mutavaattan maksat ta, bizdeki sultanî ruha ihtiram ve ubudiyettir.

3. Bir mukallit, kavga, korku, bataet, esaret, gibi şeyler tabiatı tetkik ile elde ettiğin mukaddes prensipleri senden yavaş yavaş silecek, ve bu prensipleri böylece elinden kaçırmış olacaksın. Her türlü ahval ve şeraitte vüzuhla görmek ve o suretle hareket etmek JSâzımdır ki hem hale ait vazife yapılmış ve hem de, tetkik hassası icra edilmiş olsun; eşya hakkında hasıl olacak vukuftan gizlenemeyecek bir hoşnudî kalsın. Ne vakit daha fazla bir sadelikten vıkar ve ciddiyetten, her şey hakkında daha büyük bir vukuftan ve o şeyin mahiyeti ne olduğunu, kozmosta nasıl bir mevki işgal eylediğini, ne kadar müddet devam edeceğini, ona kimin temellük ettiğini, onu bize kimin verebileceğini, aynı zamanda kimin elimizden alabileceğini bilmekten zevk duyacaksın. (X — 9)

4. ilâhların asan, hikmetle dolu olduğu gibi taliin asarı da, tabiat ve mukadderatın tanzim eylediği şeylerin cereyan ve teselsülü haricinde değildir, işte her şey gibi senin bir cüz'ü bulunduğun oKzmosa lâzım ve nafi olan şey de buradan inbias eder. Tabiatın her kısmı için hayır olan şey, küllün cüz'ünün istilzam ettiği ve küllün selâmetini temin eden şeylerdir. Kâinatın selâmetini temin eden şey de, anasırın tahavvülâtıla, tabiat tarafından vücude getirilen cisimlerin tahavvülâtıdır. Bu hakikatlar sana kâfi gelsin, ve senin daima prensiplerin olsun. Iştikâ ile değil, hüsnü rıza ile ve kalbin ilâhlara karşı samimî surette minnettar olarak ölmek istersen, kitaplara karşı çok meyli bırak. (II — 13)

III

İyi, mütevazı, doğru, tedbirli, sabırlı, âlicenap vasıflarile muttasıf olduktan sonra hiç bir vakit seni bunlardan başka türlü tavsif etmemelerine dikkat et. Hatırla ki senin için tedbir kelimesi, her şeyi olduğu gibi dikkatle ve ihmâl göstermeksizin tetkik etmek, demektir, sabır demek, umum tabiattan hissei 'mukadderini tam bir rıza ile kabul etmek demektir, âlicenap demek te mevcudiyetimizin mütefekkir ve müdrik cüz'ünün, nefsi emmarenin hoş ve nahoş hislerile bisut şeref ve sairenin fevkine yükselebilsei demektir.

105

Başkalarının sana bu sıfatları verip vermemesile zihnini işgal etmeksizin eğer sen bu sıfatlara sadık kalırsan sen başka bir adam olacak ve yeni bir hayata dahil olacaksın. Zira, şimdiye kadar yaşadığın gibi bu sıkıntı ve levsiyat hayatında kalmak çok eblehane ve denaetkârane bir şey olacaktır ve bu hal, yarıdan ziyadesi vahşi hayvanların dişleri altında, kanlar, yaralar ve tozlar içinde kaldıkları halde yeniden aynı diş ve pençelere atılmak üzere ertesi güne kadar muhafaa edilmelerini isteyen hayvan pehlivanlarına benemek demektir. Bu bir kaç ismin muhafazasına saadet adalarına sevkedilecekmişsin gibi gayret et. Eğer sen düşeceğini ve kendine sahip olmadığım hissedersen kemali cesaretle tekrar kendine sahip olacağın bir köşeye çekil, hatta bu hayattan tamamıyla çekil. Fakat hiddetle değil, sâde, mütevazı, serbest bir surette çekil; böyle hareket etmekle ve hiç olmazsa hayatı bu suretle terketmekle ömründe bir defa iyi bir şey yapmış ol [141].

Bu evsafın hatırasını saklamak hususunda sana en ziyade yardımı dokunacak şey, ilâhların

141 Bütün bu fıkradan çıkan fikir, mânen sukuta, ölümün müreccah bulunduğu, ve Allahın lütfuna imanın, insan için hata ve zâfa düştükten sonra yeniden kesbi kuvvet eylemek hususunda en metin bir mesnet olduğudur.

senden methüsena olunmak istemeyip, kendilerinin canlı ^svirlerini her şuurlu insanda aramam istemeleridir. Bir incir ağacı nasıl incir ağacı vazifesini, köpek köpeklik, arı arılık va- zifesini yapıyorsa insanın da böylece vazifesini yapmasını arzu ettiklerini tahattür et. (X — 8)

2. Harekâtını doğru prensiplere tevfik edemezsen meyus olma, nevmit olma, cesaretsizliğe düşme; bir muvaffakıyetsizlikten sonra gene aynı maksada rücu et, ekseri ahvalde bir insana yakışır gibi hareket ettiğin surette memnun ol, ve rücu ettiğin bu san'atı sev. Felsefeye müracaatın bir terbiye mütehassısının müracaatı gibi olmasın, gözü ağrayan kimselerin süngere, yumurta ile tedaviye başvurmaları, bazılarının lapa, bazılarının ise duşlara müracaatları kabilinden olsun. Böyle yaparsan idrakine mutavaat etmekte zorluk hissetmeyecek, bilâkis sükûn ve rahat bulacaksın. Hatırla ki felsefenin istediği, senin naturanın istediğinden başka bir şey değildir. Halbuki sen naturana uygun olmayan bir şey istiyorsun (huzuzat) nasıl daha hoş değil midir? Halbuki haz, bizi dalâlete sevkeder. Ulviyet ruhta, hürriyette,

sadelikte, tedbir ve ihtiyatta, saffette ise daha fazla hoşnutluk vardır. Eğer her şeyde hazmı ihtiyatı nazarı mütalaaya alırsan, anlamak ve bilmek kudretinin bize verdiği hakîmlik kadar cazip bir şey olmadığım görürsün. (V — 9)

3. Sokrat'a Heraklit'e, Diojen gibi adamlara karşı Pompe, Gaiüs, Aleksandr, gibi insanların ne kıymetleri vardır? Evvelkiler hadisata ve bu hadisatın esbap ve mahiyetine derinden vakıf idiler, bunların ruhlarının muvazenesini hiç bir şey ihlal etmezdi. Diğerleri ise ne endişelere, ne esaretlere maruz kalmışlardır! (VIII — 3)

IV

Sayıklamadan kendini kurtar, kendine gel, uyandıktan sonra göreceksin ki seni iz'aç eden şeyler rüyadan başka bir şey değildir. Böylece yeniden hayat bulduktan sonra seni taşviş eden şeyleri, eşyayî evvelce rüyalarınla mülâhaza ettiğin gibi mülâhaza et. (VI — 31)

2. Ben atomlardan mürekkep isem, mevt dağılma demektir. Yahut prensipimle ittihat demektir; her halde, bu ya bir sönme ve ya bir hayattan diğerine geçmek demektir. (VII — 32)

3. Îztirap hakkında bilinecek şey: Iztirap eğer tahammül edilemez ise öldürür; devam ederse tahammül edebilir. Fakat o vakiü bütün kuvvetlerini toplayan müfekkire sükûneti muhafaza eder, irade de bundan dolayı bir tahavvüle maruz kalmaz. Iztiraptan şikâyet ise* yapılabilirse, iztirabı çeken uzuvlere düşer. (VII — 33)

4. Şan ve şeref hakkında bileceğin şey budur: Seni alkışlayanların düşüncelerine ve bunların nasıl adamlar olduklarına, neden kaçtıklarına, neye rağbet ettiklerine dikkat et. Bir kumsalda kum lar biribiri üzerine yığılır ve son tabaka ilk tabakaları örterse ayım: suretle hayatta da evvelki yükseleni son yükselen setreder, gölgede bırakır. (VII — 34)

V

Nefsini ruhunda hapset. Ruhun ulvî ve ziidrâk kısmının hassası, hakkaniyete tevfikı hareket ederek huzura [142] nail olmak ve bu suretle kendi kendine kifayet etmektir. (VII — 28)

---

142 Revakiyunun ve hususile Mark Orel'in kastettiği huzur, sükûnetten daha fazla bir şeydir. Bu bütün mevcudiyeti kaplayan ve ona aynı zamanda sükûnu tam ve neşat veren derin bir saadet hissidir.

2. Tabiat seni, cismini terkip eden moleküllere kendi kendini tahdit edemeyecek ve sana ait olan şeye sahip olamayacak surette bağlamamıştır. Filhakika İlâhî bir adam olmak ve kimsece mâlûm bulunmamak pek âlâ mümkündür. Bunu daima hatırında tut ve şunu da unutma ki mes'ut bir hayat temini için pek az bir şey lâzımdır. Bir dialektisien, bir fizisien olmakta ümidin kalmazsa, bu hür, mütevazı, İçtimaî ve Allahın rızasına muti bir adam olmana mâni midir ?(VII _ 67)

3. insan kırda, deniz kenarında, dağlarda inzivagâh aramak itiyadındadır; senin de böyle şeyleri arzulaman adetindir, istediğin zaman kendinde inzivaya çekilmek imkânı varken böyle bir arzuda bulunmak ne kadar akılsızca bir harekettir. Zira hiç bir kimse kendi ruhu inzivagâhmdan daha sâkin ve daha sükûnet bahş bir inzivagâh bulamaz. Hususile o kimse derununda doğrudan doğruya tam bir huzur temin eden şeylere malik olursa; bu tabirden maksadım, iyi tanzim edilmiş bir ruhun halinden başka bir şey değildir. Binaenaleyh sık sık kendine bu inzivayı bahşet, ve bu suretle kendini tekrar yenileştir. Karşılaşacağın her nevi endişeyi izaleye kâfi gelecek ve seni bunlara karşı infialden âri kılacak bu kısa ve esaslı hüküm ve vecizeleri hatırında tut. Seni münfeil eden nedir? insanların fenalığı mı? O halde şu hakikatler üzerinde teemmül et ki: insanlar yekdiğeri için halk olunmuşlardır; tesamüh, hakkaniyet cümlesindendir. Hatalar kastsız yapılır, bir zamanlar biribirile kavga eden, şüpheye düşen, nefret eden, biribirini yaralayan insanlar bugün ölüm ile devrilip gitmiş, ve onlardan şimdi tozdan başka bir şey kalmamıştır. Bütün bunları düşün ve iştikâyı bırak.

Fakat belki de, mukadderatın, sana bahşayişi olan tahinden münfeilsindir? O halde şunu da hatırla ki, "ister kudreti fatıra olsun, ister atomlar olsun." Kozmosun büyük bir belde gibi olduğu sana ne kadar delillerle isbat edilmiştir. Iztirabın sebebi, halâ senin üzerinde nufuzu baki olan nefsi emmareye ait şeyler midir? Teemmül et ki; kuvvei müfekkire, kendine hâkim ve kudretine vâkıf olduğu takdirde, nefhai hayatiyenin tatlı ve ya acı hareketlerine iştirâk et-mez. Hülâsa, haz ve elem hakkında bütün öğretilen şeyleri düşün.

Seni muazzep eden şan ve şeref midir? O halde her şeyin ne kadar çabuk unutulduğunu ve önümüzde olduğu gibi, arkamızda da bulunan ebedî girdabı, alkışların boşluğunu seni alkışlayanların televvün ve anlayış noksanım, şöhretinin bulunduğu mahallin darlığını mülâhazaya al. Bütün arz bir noktadan ibaret olduğu gibi bizim üzerinde sâkin olduğumuz köşe de, o arzın son derece ufak bir parçasından ibarettir. Sen bu köşecikte ne kadar ve ne gibi adamlar tarafından alkışlanacaksın? Hülâsa kalbinin malikânesinde bir inziva aramayı hatırına getir, endişeye düşme, huşunet gösterme, fakat hür kal. Bütün eşyaya bir erkek, bir insan, bir vatandaş ve fâni bir mahlûka yakışır gibi bak. Ruhunda prensiplerinin geçit resmini yapacağın vakit şu iki büyük hakikat dikkatini celbetmelidir. iBri eşyanın ruhumuzla teması yoktur, bunlar hareketsiz olarak ruhun haricinde kalırlar ve bizim endişelerimiz, ancak ruhun kendi hakkında ettiği enfüsî düşüncesinden doğar.

Diğeri de, bütün gözünün önünde olan şeylerin bir lâhzada değişeceği ve fena bulacağıdır. Şimdiye kadar ne tahavvüllere şahit olduğunu düşün! Dünya tebeddül, hayat ise fikir demektir. (IV — 3)

VI

Ruhunu iyice araştır. Hayır menbaı onun derinliğindedir. Eğer daima o derinliği karıştırırsan o menba zinde kalır. (VII — 59)

2. Fanusun ziyası, sönünceye kadar yanar ve parlaklığını muhafaza eder; hakikat, hakkaniyet, itidâl gibi sende olan şeyler senden evvel mi zevale uğrasınlar? (XII —15)

3. Prensiplerin nasıl zeval bulur, bunlara tevafuk eden fikirler fena bulmadıkça. Halbuki bu fikirleri mütemadiyen canlandırmak senin elindedir. Ben bu veya şu şey hakkında muvafık olanı düşünmeye kadirim. Ben buna kadir olduğum halde neye telâşa düşeyim ? Ruhumun haricinde olan şeyin, müfekkirem için hiç bir hakimeyeti yoktur. Bunu böyle düşünürsen doğru olursun. Yeniden yaşamak senin için mümkündür: Görmüş olduğun şeyleri evvelce gördüğün gibi tekrar görürsen yeniden yaşamış olursun. (VII — 2)

4. Evvelâ, beni bu insanlara hangi tabiî rabıta bağlıyor ? Bu yekdiğerimiz için doğmuş olmamızdır. Yahut diğer bir noktai nazara göre, bir koçun koyunların başında bulunması, ve buğanın, öküzlerin başında bulunması kabilinden, ben de diğer insanların başında bulunmak için dünyaya geldim. Daha yukarı çık, muhakemeyi ta mebdee kadar götür: eğer atomlar mevcut değil ise, kâinatta her şeyi idare eden tabiattir. Eğer keyfiyet böyle ise, az iyi olan vücutlar daha alâlan için bunlar da yekdiğeri için vücuda gelmişlerdir.

İkincisi, bunlar sofrada, yatakta ve sair yerlerde nasıl hareket ederler, ve bunların prensipleri kendilerini ne gibi mecburiyetlere tabi kılar, maamafih safaletlerine rağmen ne kadar da mağrurdurlar?

Üçüncüsü, eğer bunlar hareketlerinde iyi gidiyorlarsa bundan memnun olmamak lâzım gelmez; eğer fena gidiyorlarsa bu, şüphesiz gayri ihtiyarî ve cehalet saikasiladır. Zira bir ruhun bir şeye kıymetine göre muamele etmesi kastla olmadığı gibi kendisini hakikatten mahrum eylemesi de gene kastla olmaz. Bundan dolayıdır ki, bu kimselere haksız, tamahkâr hülâsa başkaları için muzır denildiği vakit tahammül edemezler.

Dördüncüsü, şeninde bir çok zafiyetlerin ve diğerleri gibi aynı hataların vardır. Bazı hataları işlemekten tevekki eylesen bile, bu hal o hataları irtikâp etmeye meylin yok demek değildir, bunlar filen zuhur etmese de halen sende mevcuttur. Bunlardan senin tevekki eylemekliğin, ya cebanet, ya gurur ve yahut her hangi bir nakısa saikasiladır.

Beşincisi, onların hata işlediklerini tamamıyla bilmiyorsun. Zira çok fiiller sence meçhul olan bir hareket düsturuna göre yapılmıştır. Velhasıl diğerlerinin ahval ve harekatı hakkında vukufu ciddi ile karar verebilmek için bir çok teferrüat ve tafsilâta agâh olmak lâzımdır.

Akıncısı, infial ve ya sabırsızlığa nefsini teslim ettiğin vakit, düşün ki hayatı beşer çok kısadır, ve az bir zaman içinde hepimiz kabirdeyiz.

Yedincisi, bizi iz'ac eden diğerlerinin ef'al ve harekâtı, değil çünkü, bunlar faillerinin idaresi sahasına tabidir, bizim bunlar hakkında edindiğimiz fikirlerdir. Binaenaleyh o fikri bertaraf et, seni infiale sevkeden hükmü imhaya karar ver, hiddetin hemen geçer. Bu hükmü nasıl kaldırmalı? Bu, senin böyle yapmakta hacaleti mucip bir şey olmadığını teemmül etmenle mümkündür. Hacaleti mucip olan şey, manevî fenalıktır. Eğer hacaleti mucip olan ahlâkî fenalıktan başka bir şey olmuş olaydı sen de şüphesiz bir çok hatalar irtikâp etmiş olacak, bir haydut veya bir şerir olmuş bulunacaktın.

Sekizincisi, şuna, buna karşı duyduğumuz infialler ve hiddetler, bize hiddet ve infialimizi mucip olan o şeylerin kendilerinden daha ziyade fenalıklar iras eder.

Dokuzuncusu, sahte bir hareekt ve bir mürayilik olmayıp samimî olan mülâyemet hiç bir

vakit cerh ve iptal ve mağlup edilemez. Filhakika en şedit ve haşin olan bir kimseye karşı lutfunu muhafaza ve fırsat düştükçe onu mülâyemetle iyiliğe teşvik edersen sana fenalık etmek istediği anda bile sen ona hiddet etmeyerek "hayır hayır oğlum, biz dünyaya başka şey için geldik, bunun için gelmedik; sen bana değil, kendine fenalık edeceksin!" diyerek onu ilzam edersen ve sonra da kendisine mahirane bir surette gûya umumî şeylerden bahsediyormuş gibi her yerde keyfiyetin bu merkezde olduğunu arıların, ve cemeyetle yaşamak şevki tabiileri iktizasından olan sair diğer hayvanların bile böyle yapmadıklarını anlatırsan, o, sana karşı ne yapabilir? Fakat bunu istihzasız, haysiyeti rencide etmeksizin hakikî bir muhabbet ve her türlü meraretten azâde bir ruh ile yapmak lâzımdır. Bunu ne bir mürebbi tavrile, ne de başkalarının takdirini celb etmek istermişçesine değil, hatta başkaları da hazır olsa yalnız ona hitap eder gibi yapmalısın.

Bu dokuz düsturu ilâhların armağanı imiş gibi hatırında tut, ve artık yaşadığın müddetçe insan olmaya bak. Fakat diğerlerine karşı hiddete kapılmaktan tevekki ettiğin gibi bu hususta da müdaheneden kaçın. Zira her ikisi de cemeyet hayatına münafi ve fenalık etmeye müncer olan hareketlerdir. Hiddete kapıldığın vakit şu hakikati Jıatırla: hiddetlenmek, mertlik değildir; hilim ve nezaket, daha İnsanî olmakla beraber daha mertçedir. Hilim ve nezaketle hareket eden kimse, parlayan ve tehevvüre kapılan kimseden daha ziyade cesaret, metanet, ve kuvvet ibraz etmijş ,olur. Sabır ne kadar sükûne»te yaklaşırsa o nisbette kuvvete de yaklaşmış olur. înfial za'af eseri iolduğu gibi, hiddet te tamamen öyledir. Her iki halde de insan yaralanmış, ve elindeki silâhını teslim etmiş demektir.

Eğer istersen Apolon'un şu onuncu armağanını da kabul et: fenaların fenalık yapmamalarını istemek cinnettir, zira bu, muhali temenni olur. Onların bu fenalığı sana karşı değil de başkalarına karşı yapmalarını istersen iz'ansız ve zalim bir kimseye yakışır bir harekette bulunmuş olursun. (XI — 18)

VII

Şat ve mesrur olmak istediğin vakit, beraber yaşadığın kimselerin en iyi vasıflarının, meselâ filânın hayırkârlığım, filânın tevazuunu, bir diğerinin de cömertliğini ve sair evsafını hatırına getir. Bizimle yaşayanların maneviyatında parlayan fezail kadar kalbe neşat veren bir şey ol- maz. Hususile bu fazilet sahipleri mümkün olduğu kadar etrafımızda çok toplanmış bulunursa. Binaenaleyh daima gözünün önünde bu lâvhayı bulundur. (VI — 48)

2. Bu gibi insanların ve bahusus aklı selim sahiplerinin iradesine dikkat et, ve bu kimselerin neden kaçındıklarını ve neye rağbet ettiklerini nazarı dikkate al (IV — 38)

3. Epiküriyenlerin kitaplarında: Eskiler içinde faziletkâr olanlardan birini daima hatırda bulundurmak düsturu vardı. (XI — 26)

VIII

Muhtelif kimselerden aldığım fazilet misal ve dersleri:

Büyük babam *Verus* ten: ahlâki hamide, sekinet ve asla sabırsız olmamak, (I— 1)

2. Babamdan: gerek şöhreti, ve gerekse kendisinden bana kalan hatıra sayesinde: mahviyet ve mertçe cesareti. (I — 2)

3. Validemden: dindarlık, cömertlik, fenalıktan, hatta fenalık fikrinden kaçmak. Bundan başka, zenginlerin tarzı hayatından uzak olan hayat sadeliği. (I — 3)

4. Ceddi ekberimden de: umumî mekteplere gitmemek, evimde mükemmel hocalar bulundurmak, tahsil ve taallüm için hiç bir masraftan kaçmamak. (I — 4)

IX

Mürebbimden: koşu meydanlarında ne yeşil ne mavi elbise taraftarı olmamak ve gladiyatörlerin musaraalarında büyük ve ya küçük kalanlar tarafını iltizam etmemek. Çalışmaya ve yorgunluğa tahammül, aza kanaat, kendi işimi kendim görmiyi bilmek, çok iş yüklenmemek, gammazlardan sakınmak. (I — 5)

2. *Dtognete*'ten: kıymetsiz ve abes mütalâalarda bulunmamak, şarlatanların sihir ve büyü hakkında naklettikleri şeylere ve peri, cin sihirlerile sair sihirbazlıklara inanmamak, uğur için bıldırcın beslemek gibi deliliklere hasrı nefsetmemek, hakkında açık söylenen söze tahammül etmek.

Tamamıyla kendimi felsefeye vermiyi ve ta çocukluktan beri muhavereler kaleme almayı ve örtüsü sadece posttan ibaret olan mütevazı bir yatakla iktifa etmeyi ve bütün yunan disiplinine tebaiyet etmiyi, evvelâ Bacchius'e, sonra Tandasis ve Marcianus'e borçluyum (I — 6)

3. N&hviyundan Aleksandr'dan: hataları müahazede itidal, garabeti elfaz, veya zâfı telif veya bir telâffuz hatası için huşunetle tekdire kalkışmamak, fakat cevap verir ve ya tasdik eder gibi görünerek, yahut o yanlış kelime üzerinde değil, kelimenin taalluk ettiği şey hakkında münakaşaya girişerek mahir bir surette münasip kelimeyi kullanmak ve yahut diğer bir ince ipham kullanarak hatayı hissettirmek. (I — 10)

4. Fronton'dan: bir hükümdarın sarayında, ne kadar haset, riyâ, hile bulunduğunu ve bizim, zengin ve asil ismini verdiğimiz: kimselerin ne kalpsiz insanlar olduğunu anlamış olmak. (I — 11)

X

Rustiius'tan: insanın seciyesini ıslah ve terbiye etmek lüzumunu anlamış olmak. Sophist'leri taklit edeceğim diye doğru yoldan ayrılmamak, ve ulumu mücerrede (riyazi ilimler) hakkında yazı yazmamak, can sıkıcı nutuklar iradına kalkışmamak, gösterişle fa'al ve hayırkâr insan tavurları takınmamak, İlmî beyan, İlmî aruz ve tumturaklı üslubu bir tarafa bırakmak, evimde merasim elbisesile çalım satmamak ve buna mümasil bir şey yapmamak, Sinuesse'in valideme yazdığı mektuplar gibi sâde mektuplar yazmak, bizi darıltan kimseleri affetmeye müheyya olmak ve bu kimseler bir nedamet işareti verir vermez kendilerile barışmıya hazır olmak, dikkatle mütalâa etmek ve az anlamakla iktifa etmemek, çok söyleyenlerin sözünü birden bire tasvip etmemektir. Bana Epiktetin muhaverelerini evinden getiren bu zat olmuştur. (I — 7)

2. Appolonius'ten: kararlarında hür ve metin olmak, velev bir saniye bile aklı temyizden başka bir şeyi nazarı dikkate almamak, evlât zıyaı, uzun rahatsızlıklar ve büyük elemlerde de aynı halde kalmak. Mumaileyhin derslerini verirken sabırsızlık göstermemesinden: Bir insanın aynı zamanda hem pek metin hem de pek halim olması mümkün bulunduğunu anlamış olmak; dostlarımızın lutuf ve ihsan ismini verdikleri şeyleri kabul ettiğimiz zaman, onların önünde küçülmemek, nankör de olmamak. (I — 8)

3. Plutarque'in hafidi olan Sexstus'ten: Hayırhah olmak ve pederâne idare edilen bir ev

nümunesi görmüş olmak ve tabiata muvafık bir hayat tarzını öğrenmek; gösterişsiz bir .ciddiyet, dostlarımızın menfaatine dikkat,kumakaya ve düşünmeden fikir beyan edenlere tahammül etmek, her türlü mizaca uymak. Mumaileyhin bu uysallığı o derecede idi ki, kendisine takarrüp daima hürmet hissi vermekle beraber muhaveresi müdahinlerinkinden bile hoş ve mizaçgirane idi. Bunlardan başka hayatın sevk ve idaresinde elzem prensipleri bulup tanzim etmek hususunda şumullü ve usullü bir maharet sahibi olmak. Sextus, hiddet etmez ve bir ihtiras göstermezdi, sakin ve müşfik bir kalbe sahipti. Birini gizli olarak medihten zevkiyap olurdu; çok bilir, fakat bilgiçlik satmazdı. (I — 9)

XI

Eflâtunnî Aleksandr'dan: her kime olursa olsun, lüzumsuz yere (vaktim yok) sözlerini ne söylemek ve ne yazmak. Çünkü böyle bir harekette bulunmak, bir iş bahane ederek cemeyetle olan münasebatımdan doğan vazifelerden kaçınmak demek olur. (I — 12)

2. Katülüs'ten: esassız bile olsa, bir dostun iştikâlarına karşı lâkayıt kalmamak, bilâkis onu teskine ve eski dostluk münasebatını iadeye çalışmak. *Athenodotus* ve *Domitius'*ün yapmış oldukları rivayet olunduğu veçhile muallimleri candan methetmek, çocuklara karşı samimî ve sabit bir muhabbet göstermek. (I—13)

3. Biraderim Severüs'ten: Akrabamı, hakikat ve adaleti sevmek.

Severüs vasıtasıyla *Thraseas, Helvidus, Caton* ve *D'ton* ve *Brutus'ü.* (bunlar meşhur ravakilerden olup zalimlerin düşmanı idiler), ne adamlar olduğunu öğrenmek, herkesin tabiî müsavatı üzerine müesses ve herkese nas müvacehesinde serbest söz söylemek hakkını bahşeden hükümet fikrine, tab'anın hürriyet hakkına hürmetini vazifelerin birinci derecesi addeden bir idare fikrine sahip olmak ve bundan başka seciyemde muttarit olmak, felsefeye, hayırhahlığa, cömertliğe mukdimâne merbut kalmak; hiç bir vakit ümidimi kesmemek, dostlarımın muhabbetinden şüphe etmemek, takbihe müstahak olanlardan hissiyatımı ketmetmemek, neden hoşlanıp neden hoşlanmadığım hakkında dostlarımı tereddüde düşürmeyerek arzumu kendilerine açıkça göstermek. (I — 14)

4. Maximus'ten nefsime sahip olmak, ve hiç bir şeyden telâş ve heyecana düşmemek, hastalık ve ya sair musibet anlarında cessur olmak, hilmü vıkar ile mâlî muttarit bir mizaca malik bulunmak ve her günkü vezaifi neş'e ile ifa etmek, herkeste sözlerimle düşünerek söylediğim, ahvalimle de fena hiç bir şey yapmak istemediğim kanaatini tevlit etmek, her şeye şaşmamak, hiç bir şeyden telâşa düşmemek ne ihmalci, ne kararsız, ne düşkün olmamak, câli sükûnet, yahut calî hiddet ve ya emniyetsizlik göstermemek, iyiliğe ve affü samimeyete mütemail olmak, herkeste ıslah edilmiş değil, bizatihi doğru bir seciye uyandırmak, kimsede beni, nazarı hakaretle görüyor, fikrini asla uyandırmamak, kimseye ben ondan daha iyiyim zehabına düşmek cesaretini vermeyecek bir insan olmak, yalanın düşmanı olmak, hasılı vücudü daima bir iyilikle meşbu kılmak. (1 — 15)

XII

Manevî babam olan Titüs Antonin'den: halim olmak, mülâhaza edilmiş hükümlere sarsılmaz surette merbut bulunmak; şânü şeref nazarile bakılan bütün şeylerin bisut şâşaasına ehemmeyet vermemek, sâyü ikdama muhabbet etmek, cemeyete nafi olabilecek bir şey söyleyecek olan bir kimseyi dinlemeye daima müheyya olmak, herkese kıymeti nisbetinde muamele etmekte kusur etmemek, ne zaman şiddet ve ne zaman afle hareket etmek lâzım

geleceğini bilmek, Şabemretlere fena gözle bakmamak.

Titus Antonin ile sühuletle kesp muarefe edilirdi, doyulmaz nezaketi vardı. Kendisinde ne sertlik, ne şiddet ve ne de " kan ter içinde kaldım ! " sözünü söyleyecek tehevvür görülmemiştir. Bilâkis bütün harekâtı heyecana kapılmaksızın, inti zam, azim ve kendisile hem ahenk olarak uzun müddet tasarlanmış gibi tam bir teemmül mahsülü idi. Vücudüne itidal ile itina eder, fakat bunu hayata merbut ve hoşa gitmek hevesinde olan bir adam gibi yapmazdı. Maamafih bu hareketi sayesinde tıbba ve edviyeye müracaat ihtiyacım nadiren hissederdi. Kendine arız olan şiddetli baş ağrılarından sonra tekrar kuvvet bulur, ve bir genç gayretile gündelik mesaisine tekrar başlardı. Mutadı haricindeki saatlerde katiyen banyo yapmaz, bina yaptırmayı sevmez, yeni yemekler icat etmekten hoşlanmazdı. Elbiselerinin kumaş ve rengine, kölelerinin güzelliğine o kadar ehemmeyet vermezdi. *Lanuvium'* da ekseriya aşağıki çiftlikten gelen *Lorium* yününden yapılmış sade uzun bir gömlek giyer, *Tusculum'*da ihtiyacı olduğu zaman kâhyasından istediği bir manto ile iktifa ederdi, diğer hareketleri de bukabildendi [143].

Her yerde, her zaman aynı keyif ve neşe içinde kendi yağıla kavrulmasını bilirdi; ilerisini evvelden görürdü. En ufak teferrüata bile müşkülât çıkarmadan nezaret ederdi. Muazzam bir servetin temin ettiği menfaatlardan debdebesiz ve tekellüfsüz bir surette istifade ederdi. Elinde olduğu zaman bu menfaatlardan gayet tabiî bir surette istifade ettiği gibi, olmadığı zaman da müstağni görünürdü.

Sokrat hakkında söylendiği gibi, onun da, bir çok insanların nefislerini mahrum etmekten büyük bir eza duydukları şeyler için esef etmediği, yahut malik oldukları vakitte pek çok sevindikleri şeylerden kendini müstağni görmek hususlarında aynı kudre te malik olduğu söylenebilirdi. Kavi ve nefsine hâkim ol mak hususlarında itidal derecesini muhafaza etmek, mütevazin ve yenilmez ruhlu bir insanın şiarıdır. *Maximus'ün* hastalığında kendisi işte bu tarzda hareket etmiştir.

İlâhlara karşı hurafelere kapılmaz, insanlara karşı müfrit hürmet ve ikramdan tevekkî eder, ahaliye yaltaklanmaz ve fazla cemile göstermez, her şeyde itidal ihtiyar ederdi. Tavru hareketi metîn, âdi zevklerden ve yeniliklerden muarra idi. Tafra furuşluk göstermeyerek her şeyde ecdadının isrine giderdi, mütemadiyen yer ve iş değiştirmekten hoşlanmaz, aynı yerde kalmayı ve aynı işle meşgul olmayı tercih ederdi.

Müzakerelerde en iyi kararı ittihaz için dikkat ve gayretle çalışır, işittiği malûmat ile kanaat etmeyerek tahkikat ve tetkikata girişmekte tereddüt etmezdi. Sırları pek azdı, ve bu sırlar da hükümet işlerine müteallik şeylere aitti.

Umumî şenliklerde, inşaatta, ahaliye verilen atiyelerde ve buna benzer şeylerde yapılacak masraflarda itidal ve basiret gösterir, bu gibi şeylerde kendi rolünün ehemmeyetini idrâk

---

143 Metindeki tahrifler yüzünden bu kısmın tercümesi çok müşkülleşmiştir; birçoklarının tercüme ettikleri "aşağıki" kelimesi pek iyi anlaşılmakta ve asarı atika ilmi mütehassıslarının eski Lorium hakkında bize öğrettikleri şeyler, M. Orel'in beyanatını teyit etmektedir. Filhakika Antonin'lerin sarayı bir tepe üzerine kurulmuştu; M . Orel'in bahsettiği çiftik ağlebi ihtimal bir tepenin eteğinde ve bugün hâlâ akmakta olan bir ırmakla sulanan kısımda idi ki, burada şimdi Bottaciadenilen bir çiflik mevcuttur ve elyevm buranın ismi, Castel'di Guido'dm .

ederdi. Ahali arasında fazla rağbet temini kaygusuna düşmez bilâkis alkış ve âdi dal-kavuklukları menederdi. Hiç durmadan hükümet uzuvlarının muhafazasına çalışır yaptığı tasarrufun şikâyete sebebiyet vereceğinden korkmayarak temaşa masraflarını sıkı bir surette tanzim ederdi. Dostlarını kendisile birlikte yemek yemeye gelip gelmemek, seyahatlerinde kendisine refakat edip etmemek hususunda serbest bırakmak, işleri dolayısıyla gelemeyenlere karşı muamelesini değiştirmemek dostlarından hiç birisine şahsî infial, ve ne de fazla irtibat göstermemek suretile kendisini değiştirmemiyi bilirdi.

Kimse onun hakkında, ukalâ, şaklaban ve ya malûmat furuştur, diyememiştir. Bilâkis kendisinden bahsederken; olgun, kâmil, dalkavukluğa iltifat etmez, başkalarına olduğu gibi nefsine de hükmetmeye kadir bir insandır, derdi.

Hakikî feylesofları daima tebcil eder; fakat feylosof görünenlerin sözlerine kapılmamakla beraber onları da hakir görmezdi.

Belâgatta, kanunlar tanziminde ahlâkiyatta ve yahut her hangi bir bahiste başkalarında gördüğü tefevvuk kudreti önünde hasetsiz serfüru etmesini bilir, onların menfaatlerini hararetle gözetir ve müdafaa eder ve her birinin kıymetine göre muamele görmesine itina ederdi. (I — 16)

Şunları ilâhların lütuflarına medyunum:

2. iyi ecdada, iyi bir anneye ve kızkardeşe, iyi muallimlere, hiz* metçilere, hemen hepsi iyi olan dostlara ve mütefekkirlere malik olmak, bir vesile ile kendilerini gücendirebilecek bir mizaçta olduğum halde ilâhların lütuf ve inayeti sayesinde bunlardan hiç birini rencide etmemiş olmak, büyük babamın müstefrişesinin yanında uzun müddet kalmamak, gençliğimin saffetini muhafaza edebilmek, ne *Benedicte'ye* ve ne *Theodotus'ı* dokunmamak, ve aşka düştükten sonra bundan yakamı sıyırmak, gençliğinde ölmesi mukadder olan annemle hayatının son senelerinde beraber yaşamak, sarayda muhafızlar parlak elbiseler, meşale tutanlar, heykeller ve bu kabilden zinete ihtiyaç görmeksizin yaşanabileceğini ve bir hükümet reisi sıfatile hareket etmek icap ettiği zaman daha az asalet ve kudret göstermek lâzım geldiğini, ve bir imparator için tarzı hayatımı sadece bir vatandaşın hayatı derecesine indirmek imkânı bulunduğunu anlatarak beni her türlü ihtişamdan soğutan bir mürebbinin, bir babanın emri elanda bulunmak ve muvaffak olduğumu hissettiğim takdirde belki de beni alıkoyabilecek olan belâgat, şiir ve ya bu gibi sanatlarda büyük bir eseri terakki göstermemek, felsefeye karşı derin bir muhabbet duyduktan sonra, Sofistlerden birinin eline düşmemek, ne müellifleri tetkik, ne kıyasların halli, ne de semavî hadiseler hakkında mübahaselere çok vakit kaybetmemek *Appolonius, Rusticus, Maüimus'ü* tanımak *Rusticus'e* karşı hiddetlenip te sonra beni nedamete düçar edecek hiç bir harekette bulunmamak, ahlâk ve tabiatile beni kendi ahlâk ve tabiatına dikkat etmeye sevkeden, bununla beraber bana karşı gösterdiği hatırşinaslık merbutiyetile beni teshir eden bir kardeşe tesadüf etmiş olmak, zevcem gibi son derece h2İim, muhabbetli ve sâde bir hayat arkadaşına malik olmak, zekâdan mahrum ve kusurlu çocuklara malik olmamak, hocalarıma, henüz genç olmalarına rağmen, arzularını sonra tatmin etmek ümidile savsaklamaksızın, hemen istedikleri mevkileri vermek, bir sefaleti tehvin yahut bir ihtiyaca yardım etmek istediğim zaman param kalmadığı cevabına maruz kalmamak, bu gibi ihtiyaç anlarında başkalarına müracaat ihtiyacım duymamış olmak ve çocuklar için pek mükemmel hocalara tesadüf etmek, böyle bir hayata bu kadar uzun müddet tahammül edebilecek bir vücude malik bulunmak, rüyada bir çok

devalar ve bahusus [144] *Gaete'* de tutulduğum kan tükürme ve baş dönmesine karşı devalar hakkında malûmat almak, tabiata uygun bir hayatın nasıl olacağım vazıh surette ve mükerreren görmek...

Uzun müddettenberi beni hiç bir şey ilhamlarımın müsaadesi nisbetinde tabiata muvafık bir surette yaşamaktan menetmemiştir. Eğer bugün ben gayenin gerisinde kalmışsam, bu kendi kusurumdur ve ilâhların ihtarlarım, ve daha doğrusu derslerini ihmâl etmiş olmanı neticesidir. Zira bütün bu şeyler, ilâhların, ve hüsnü taliin, yani kaza ve kaderin yardımlarına muhtaçtır.

*Bu Kuad'l*arın memleketinde *Gratnua* nın sahillerinde yazılmıştı. *Granua* karpatlardan zuhur edip Tuna'ya dökülen bir nehirdir ki Gran şehrinin karşısındadır. (I — 17)

ON BİRİNCİ KİTAP

VİCDANIN TEDKÎKI VE HAYATIN TANZİMİ

I

Yaşryacağın müddet azaldı. Bir dağ tepesinde yaşar gibi yaşa. Mademki kozmos içinde bir beldede imişin gibi yaşıyorsun, dağda ve ya şurada burada yaşamaklığınnın hiç bir ehemmeyeti yoktur. İnsanlar seni, hakikaten tabiata muvafık surette yaşayan bir insan olarak görsünler. Eğer onlar senin bu haline tahammül edemiyorlarsa seni öldürsünler; zira bu akibet, onlar gibi yaşamaya müreccahtır. **(X— 15)**

2. Diğerlerinin yaptığı her hareket hakkında imkân nisbetinde kendi kendine şu suali sor: Bu adam acaba ne maksat t2kip ediyor? Fakat buna evvelâ kendinden başka, ve evvelâ kendini tedkik et. (X — 37)

Nihayet bil ki, ihtiraslarını teşkil eden ve seni bir kuklanın ipleri gibi oynatan şeyden daha mühim, daha İlâhî bir diğer şeye maliksin [145]. Fikrinde şimdi ne var, korku mu, şüphe mi, haset yahut bunı mümasil bir fenalık mı? (XII — 19)

3. Başkalarının ruhlarında neler cereyan ettiğini tedkik etmeyen bir kimsenin felakete duçar olduğu asla görülmemiştir; fakat kendi kalblerinin hareketlerini mütalâa etmeyenlerin betbaht olmaları bir zarurettir. (II — 8)

II

Her harekette kendi kendine şunu sor: Bu hareketim beni nereye sevkediyor? Acaba bundan

---

144 M arc Aurele, rüyaya itikat ettiği için, tarize uğram ıştır. Fakat M ark Orel'in doktoru büyük Gabin'de buna pekâlâ inanır ve rüyaya hastalıkları teşhis hususunda büyük bir ehemmiyet verirdi ki, bunda fenne mugayir bir şey yoktur. Edviyenin bilinmesi hususunda da rüyayı mühim addederdi. Tabiî bu, ilâhların şahsiyeti meselesi bir tarafa bırakılmak şartile, akla muvafık görünür

145 İhtirasları tevlit eden şey hayvani ruhumuz, hayvanı fikirlerimizdir. Haricî eşya bu fikirleri tevlit eder, bunlar da bizi tahrik ederler. Mark Orel, başka bir tarafta bunlara, yabancı zemberekler ismini verir; çünkü bunlar bizden hariçtedirler. İhtiraslarımızı doğuran hayvanı ruhumuzun en mükemmel parçamız olmadığına bir delil de şudur: Bizde ayni zamanda bu hayvani ruhtan tamamile başka, ve hayvani ruhun ihtiraslara hükmetmek istediği zaman onları cerheden ve âtbiiyeti altına alan bir kısım bulunmasıdır.

pişman olmayacak mayım? Bir az daha sonra, benim için her şey müsavidir, eğer şimdi hareketim zekî, muaşerete müstait, Allahın takip eylediği kanuna tebaiyet eden bir insanın [[146]tabiatına muvafık ise, daha ne isteyebilirim? (VIII — 2)

2. Münasip olmayan şeyi yapma, doğru olmayan şeyi söyleme, iraden her şeyde ve her zaman sende bir tasavvura sebep olan şeyin ne olduğunu anlamaya o şeyi, sebebi, mahiyeti, gayesi ve mevcudiyetini tahdit eden zamanın kısalığı itibarile tahlil ederek tedkike çalışın. (XII —17 —18)

3. Hayatın selâmeti, her şeyi iyice ve tamamen görmek, o şeyin hakikatte ne olduğuna, maddesine, sebebine vukuf peyda etmek, ve bütün ruhile hakkaniyeti iltizam etmek, doğruyu söylemektir. Aralarında en ufak bir fasıla bile bırakmamak suretile, hayırlı bir işi diğer bir hayırlı işe bağlamak suretile hayattan istifade etmekten başka yapılacak ne vardır ? (XII — 29)

Acaba ruhum şimdi ne haldedir? Her vesile ile insan kendi kendine bu suali sormalı ve buna nazaran kendisini tedkik etmelidir. Benliğimin "irade" denilen kısmı içinde ne var, acaba şimdi ruhum nasıl? Bir çocuk ruhu mu, bir delikanlı ruhu mu, yahut kadın tabiatlı ve gevşek bir adam ruhu mu, bir zalimin, bir terbiyesizin, yahut vahşi bir hayvan ruhu mu? (V — 11)

2. iradem ne halde bulunuyor? Şimdi onu nasıl kullamyorumHâlen benim ne işime yarıyor? Zekâdan mahrum mu? Cemeyetten ayrılmış, ve kim bilir koparılmış mı? Nefsi emmareye ve onun bütün harekâtına tâbi olacak derecede yapışmış ve karışmış mı ? (X — 24)

3. İnsanın ruhu kozmosun cisminin bir cerihası ve cerahatlenmesi gibi oldukça, kendi kendini rezil etmiş olur. Zira evvelâ her hangi bir şeye karşı infial göstermek, hususî tabiatlardan her birini o nisbette mürekkep cüzüler gibi ihtiva eden tabiata karşı isyan et-mektir. İkincisi, ruh, her hangi bir kimseye karşı bir husumet besler yahut onu yaralamak istiyormuş gibi aleyhinde hareket ederse, aynı akibete maruz kalır. Demek ki hiddete kapılan insanların ruhları bu halde bulunuyor. Üçüncüsü, ruh, zevk veya eleme mağlûp olursa şeref ve haysiyetini kaybetmiş olur. Dördüncüsü ruh, komedi oynar, veya şaşırtıcı, aldatıcı surette söz söylerse aynı vaziyete düşer. Beşincisi, idrâk sahibi mahlûkların gayesi, teşkilâtların en muazzamile müesses alemşumul beldenin hikmet ve kanununu tâkiptir. Binaen aleyh, en ufak fiillerin bile bu gayeye göre tanzim edilmiş olması lâzım geldiği halde, ruh, faaliyet ve istidatlarını bir hedefe tevcih etmediği ve her şeyi gelişi güzel ve irtibatsız bir surette yaptığı zaman da bednam olur. (II — 16)

IV

Şimdiye kadar ilâhlara, ebeveynine, zevcene, çocuklarına, muallimlerine, mürebbilerine, süt babalarına, dostlarına, hizmetçilerine karşı nasıl hareket ettin, bunların cümlesine karşı "kimseye fenalık etmemeli ve kimse hakkında fena söylememeli" [[147]] düsturunu takip ettin mi? Başından ne gibi hadiseler geçtiğini ve ne gibi hadiselere tahammül etmek kudretini gösterdiğini hatırla. Şimdi sen hayatının tarihi olmuş ve mevdu vazifeni ifa etmişsindir. Söyle,

---

[146] Hayır adamının kanunu, Cenabı Hakkın Kozmos'u tedvirdeki kanundan, yani, hayrı umumî kanunundan başka bir şey değildir, demek istiyor

147 Bu sözlerde *Odyssee* den, bir hâtıra sezilmektedir; bu kısımda *Penelope* zevcinden bahsederken der ki: O, hiç kimseye karşı haksız muame lede bulunmamış, kimse hakkında muhakkırane söz söylememiş, hiç kimseyeşiddet ve huşunet gösterm em iştir.

ne kadar güzel hareketlerde bulundun? Ne kadar zevk ve ıztıraplara galebe ettin? Ne kadar şan ve şerefe rağbet göstermedin? Kaç nanköre karşı uluvvü cenap gösterdin?[148]. (V — 31)

2. iradenin hassatan dört meyli vardır ki, bunları mütemadiyen gözetlemeli, ve tesadüf ettiğin anda, onların her biri hakkında kendi kendine: "Bu boş bir hayaldir [149], lüzumsuzdur; cemeyetin inhilâlini istihdaf eder; bu söylemeye hazırlandığın şey, senin esas malın değildir. Halbuki insanın bizzat düşünmediğini söylemesi abestir." diyerek cümlesini reddetmelisin. Nefsinden defetmen lâzım gelen dördüncü meyil de, benliğinin en İlâhî, en asıl kısmının, en az asıl ve fânî olan kısmına ve maddî cisme ve onun kaba iştihalarına tabiiyet ve esaretinden mütevellit olan meyildir. (XI— 19)

3. *Theophraste,* hataların mukayesesini yaparken, en basit bir fikri selimin de düşünebileceği gibi, memnu olan hazlardan mütevellit hataların, hiddet hatasından daha vahim olduğunu ifade etmekle, çok akilâne bir söz söylemiştir. Filhakika, hiddetlenen bir kimse bir nevi ıztırabın tesiri altında gizli bir kalp darlığı ile aklını kaybeder gibi görünür.

Halbuki, memnu olan hazların hatasına düşen bir kimse, hazzın esiridir ve nev'ama daha sefih ve daha kadınlaşmış gibidir. Binaenaleyh *Theophraste* pek doğru olarak hakikî bir feylesofa yakışır bir lisanla; haz ile hataya düşen kimsenin, elemle hata irtikâp eden kimseden daha şiddetle takbih edilmesi lâzım geleceğini söylemiştir. Hülâsa biri, bir tecavüzden mütevellit ıztırap saikasile hareket ediyormuş gibi hiddete kapılmış görünmekte, halbuki diğeri, kendi tam rizasile haksızlığa koşmakla memnun olan hazzın tatminine atılmaktadır. (II — 10)

Bunu anladın ya? Şimdi de şuna dikkat et; heyecan ve endişeye düşme. Kendini sadeleştir. Birisi bir hata mı irtikâp etti? O kimse hatayı kendine karşı yapmıştır. Başına bir şey mi geldi? Bu, kozmosun reyine muvafık surette vaki olmuştur. Zira bu hal ve sana vaki olan bütün şeyler ta ezelden umumî mukadderatı mezceden, dokuyan "kül" den gelir. Hülâsa hayat kısadır. Şimdiki zamanından tedbir ve hakkaniyetle istifade et; istirahat hususunda kanaatkâr ol. (IV —26)

2. Doğru ol, kendini ıslah et **[150]**. (VII — 12)

3. Hatırla ki, fikrini değiştirmen ve senin hatanı tashih eden kimseye tabi olman hürriyetinin bir eseridir. Filhakika senin filin, ruhunun ve muhakeme kuvvetinin bir hareketi ve bu itibarla da aklının ve kararının neticesidir. (VIII — 16)

VI

Hiç kimse senin için haklı olarak, sâde ve ya iyi değildir, diyemesin ve hakkında böyle bir hüküm veren her hangi bir kimse yalan söylemiş olsun. Bütün bunlar senin iktidarın dahilindedir. Çünkü seni iyi ve ya sâde olmaktan kim menedebilir? Halbuki eğer böyle

---

148 M . Orel'in nefsin tetkiki hakkında yazdığı bu satırlara asıl metinde olmayan istifham işaretlerini koymak lüzumunu hissettim. Daçier ve Couat'ta böyle yapmışlardır

149 M. Orel'in burada ruhunda bulunduğunu söylediği dört meyil, ağlebi ihtimal; şüphe, gıybet, riya ve memnu hazlar temayülü olsa gerektir.

150 Mark Orel burada, imparatora değil, sâdece bir insana hitap ederek-, doğru ol, hatalarını tashih et, kendini ıslah et! diyor. doğru ol, hatalarını tashih et, kendini ıslah et! diyor

değilsen, yapacağın şey, artık yaşamamaya karar vermekten ibarettir. Zira akıl başka türlü yaşamana müsaade edemez [151], (X—'32)

2. Eğer bu senin elinde ise, niçin yapıyorsun? Eğer bu başkalarının elinde ise, kimden şikâyet edeceksin? Atomlardan, yahut ilâhlardan mı? Bu, her iki halde de, cinnettir. Hiç bir şeyden şikâyet etmemelidir. Eğer kadirsen, onu doğru yola şevket, buna muktedir değilsen o şeyi düzelt, eğer bunu da yapamıyorsan, şikâyet etmek neye yarar? Lüzumsuz hiç bir şey yapmamalıdır. (VIII — 17)

3. Tabiata muvafık olan şey için ilâhlara târizde bulunmamak lâzımdır; bunu bil ki ilâhlar ne isteyerek ne de istemeyerek hiç bir fenalık yapmazlar. İnsanları da târize kalkışma, zira insanlar da fenalığı istemeyerek yaparlar. Binaenaleyh hiç bir şeyden şikâyet etmemeli [152]. (XII —12)

4. Hadit bir yüz, tabiata tamamen muhaliftir. Hiddet, evvelâ yüzün azametini düşürür ve gittikçe de imha eder; o suretle ki, bir daha o azametin ihyasına imkân bulunamaz. Bu sözlerim hiç olmazsa sana hiddetin bizzat akla muhalif olduğunu anlatsın. Zira hatalarımıza vukuf hissini kaybettiğimiz takdirde, arak yaşamamız için ne sebep kalır ? (VII — 24)

VII

Çehrenin mutiâne fikre uyması ve ona göre bir şekil alması, fikrin ise kendi kendine uymaması, ona göre bir şekil almaması utanılacak bir şeydir. (VII — 37)

2. "Sen artık tetebbü edemezsin!" Fakat seni utandıran şeyi reddedebilirsin ; haz ve elemlere hâkim olabilirsin; kendini faydasız olan şan ve şerefin fevkine yükseltebilirsin; akılsız ve nankörlere karşı hiddetlenmeyebilirsin; hatta onlara iyilikte bile bulunabilirsin. (VIII—8)

3. Fikrinin inceliğine hayran olmaya mahal yok. Pekâlâ öyle olsun. Mademki öyle o halde ben bununla dünyaya gelmedim (bu benim fıtratımda yoktur), diyemeyeceğin başka çok şeyler var. Samimeyet, vıkar, faaliyet, imsak, tevekkül, arzularda itidâl, iyilik, hürriyet, sâdelik, ketumeyet, uluvvücenap gibi tamamıyla iktidarın dahilinde olan bu şeyleri göstersene. îstidatsızlığını ve kudretsizliğini ileri sürmeksizin bu anda gösterebileceğin bu kadar şeyler mevcut olduğunu hissetmiyor musun? Bununla beraber, sen bililtizam gene ataletinde ısrar ediyorsun. Daima gayri memnun, ifrat derecede hasis olmaya, vücudunu hoşlamaya, ondan şikâyet etmeye, hoşa gitmek için çabalamaya, tefahür etmeye mecbur musun? Katiyen hayır! Bilâkis, çoktan beri bundan yakayı sıyırman lâzım gelirdi. İhtimal, bu hususta mazeret olarak yalnız fikrinin bati ve ferasetten pek mahrum olduğunu dermeyan edeceksin. Böyle olsa bile bu nakise ile telezzüz ve kendini ona terkedeceğin yerde izalesine çalışmak icap eder. (V—5)

---

151 Burada M.Orel ölümün, manen sukuta müreccah olduğunu söylemek istiyor. *Pierron*

152 **Eğer şikâyet etmek lâzımgelirse, insan kendisinden şikâyet etmelidir. Fakat buna da lüzum yoktur; zira hayrı arayan bir adamın nazarında, günahtan maada hiçbir şey haizi ehemmeyet değildir. Bu maalde olarak Epiktet pek doğru olarak demiştir ki: "Kendi kabahatlarından dolayı başkalarını mesul etmek bir cahile yalnız kendini ittiham etmek, tenevvür etmeye başlayan bir insana, ne kendini, ne başkalarını mesul etmemek se tamamen tenevvür etmiş bir insana yakışır."**

VIII

Tahayyülü sil. İhtirasların galeyanına hâkim ol. Şimdiki zamana bir had tayin et. Sana ve diğer birine vaki olan şeyi anla. Seni işgal eden şeyin sebep ve mahiyetini temyiz ve tefrik et, hatayı, onu irtikâp edene bırak. (VII — 29)

2. Eğer, bu benim tabiatımın bir kusuru, benim günahkâr tabiatımdan, mütevellit bir kusur, ve beldeye muzır bir fiil değilse, neden bundan müteessir olıyım? Fakat beldeyi kim yaralayabilir? (V–35)

3. Umumeyet itibarile nazarı dikkate alındığı surette seyie kozmosa zarar vermez; ayrı olarak nazarı dikkata alınırsa başkalarına da zarar iras etmez [[153]], bu seyie, ancak istediği zaman bundan kurtulabilmek iktidarı kendine verilen kimseye mazarrat verir (VIII — 55)

4. Komşunun cismi ve nefesi bana nasıl lâkayıtsa, onun iradei cüz'iyesi de benim iradei cüz'iyeme karşı öylece lâkayıttır. Zira her ikimiz de yekdiğerimiz için yaratılmışsak ta, iradelerimizin sahaları hususî ve ayrıdır. Aksi takdirde komşunun seyiesi, benim de seyiem olmak lâzım gelecekti. Allah beni bedbaht etmenin kimsenin kudreti dahilinde olmaması için böyle bir şeyi istememiştir [[154]]. (VIII — 56)

IX

Herkesin kendine mahsus zevkleri vardır. Benim zevkim de insanlara ve onlara vaki olan şeylere karşı adâvet beslemeyen ve bilâkis her şeyi hayırhah nazarla gören ve kabul eden, onlara kıymetlerine göre muamele eden sâlim bir iradeye malik olmaktır. (VIII — 43)

2. Birisi beni hor mu görecek? Bu onun bileceği şeydir. Bana düşen de, hiç kimseye istihkara lâyık bir şey yaptığım ve ya söylediğim hissini vermemektir. Bir kimse benden nefret mi edecek? Bu onun bileceği şeydir. Fakat ben herkese, hatta bu adama karşı da halim ve hayırhah olacağım, ve hatasını kendisine göstermeye daima müheyya bulunacağım; fakat bunu, o kimseyi tahkir etmeksizin, kendisine karşı cebrinefs ettiğimi hissettirmeksizin samimeyet ve hulusla yapacağım. Netekim büyük *Phocion* da böyle hareket ederdi. Zira bütün bunlar, ilâhlara karşı hiç bir şeyde infial göstermeyen, hiç bir şeyden şikâyet etmeyen bir adam gibi hareket edecek surette» insanın içinden gelmelidir. (XI — 13)

---

153 Şerrin Kozmos'a zarar vermesine imkân yoktur. Zira o şer bizatihi mevcut olmayıp ancak ruhumuzda vaki olan arızî bir haldir. Binaenaleyh bu ârızayı def ile kurtulmak için, kuvvet ve cesaret göstermediği müddetçe, bundan yegâne zarara görecek olan da ruhumuzdur. Eğer şer bizatihi mevcutsa, şerri irtikâp edenlerin gayesi şer olmak lâzım gelirdi. Fakat görülüyor ki, bütün insanların gayesi serden tevakkidir; zira kastederek fenalık yapmak isteyen bir fert yoktur; fenalık yapanların fenalığı, gaye edindikleri sahte ve hayalî bir iyilikle örtülü olmasıyla izah olunabilir. Keyfiyet böyle olduğu takdirde – ki, aksini kabule imkân yoktur – eğer şer bizatihi mevcut olsaydı, içtinap edilmek için mevcut olması, yani olmaması için olması icap ederdi; böyle bir iddia ise hedefin hedef olmamak için mevcut olduğunu, yahut isabet ettirilmemek ve yahut ta görülmemek için konulduğunu dermeyan etmek kadar saçmadır.

154 Onun gösterdiği misaller beni ya ıslah ve ya idlâl edecektir. Fakat her iki halde de benim rızamın lâhik olması lâzımdır. Bir insanın yalnız nefsinde bulunan seyyie ile sefil olması keyfiyeti, insanlar için büyük bir saadet eseridir.

3. Birisi sana karşı bir hata mı işledi? Sana karşı bir kusurda mı bulundu? Bu onun bileceği şeydir. Elbette onun da şahsına mahsus temayülü, ve hareket tarzı vardır. Ben şimdi tabiatı umumeye neye malik olmamı istiyorsa, ona malikim ve şimdi tabiatım ne yapmamı istiyorsa, onu yapıyorum. (V — 25)

4. Beni endişeye düşüren bir şey varsa o da, insanın tabının istemediğini yapmak yahut istemediği gibi yapmak, yahut ta onu şimdi istemediği bir tarzda yapmaktır [155]. (VII — 20)

X

Sen yakında öleceksin, sende ne ruh saffeti, ne tam sükûnet var, ne de hariçten gelecek darbeler korkusundan azadesin; hemcinsinin kâffesi hakkında tam bir hayırhahlığın yok; hikmetin, hakkaniyete tebaiyet olduğuna kani değilsin. (IV — 37)

2. Bir şeye zahmetle tahammül ettiğin vakit her şeyin külden sudur ettiğini unutuyorsun; gayrın hatası ise sana yabancıdır. Şunu da unutuyorsun ki vaki olan şey daima böyle olagelmiş ve böyle olacak ve bu esnada da her yerde böyle olmaktadır. Bir insanı nev'i beşerle birleştiren karabet, kan ve nesil karabeti değil, fakat alemşümul akılla umumî iştirâkdir. İnsanlardan her birinin aklı bir ilâh olduğunu ve ilâhtan sudur ettiğini ve hiç bir kimsenin kendisinden bir şeye malik olmayıp, çocuklarımız, cismimiz ve hatta nefsimizin bile bu menbai İlâhîden geldiğini, her şeyin fikir (telâkkî) den başka bir şey olmadığım, ve nihayet her bir insanın ancak ânı hazırı yaşadığını ve ancak bunu gaybettiğini de unutuyorsun. (XII — 26)

3. Gene unutuyorsun ki yakında sen mâdun olacak ve hiç bir yerde olmayacaksın. Şimdi gördüğün bütün bu şeyler ve şimdi seninle beraber yaşayanlar da aynı akibete giriftar olacaklardır. Zira dünyaya her gelen hakkında diğerlerinin doğması için temessül, tebeddül ve tagayyür etmek mukadderdir. (XII — 21)

4. Unutuyorsun ki her şey zandır, ve zanda senden sudur eder. Binaenaleyh o zannı bertaraf et, o zaman burnu iki kerre dolaşan (Afrika nihayetindeki ümit burnu olsa gerektir) kimse gibi sâkin bir deniz, büyük bir huzur ve fırtınasız bir körfez bulacaksın. <XII — 22)

XI

Batıl fikirlerini, zannı at, selâmete ermiş olursun. Bunları atmaktan seni kim menedebilir? f][156]}. (XII — 25)

---

155 Antonin bu mekalede, vaifemizi yapmak hususunda elzem olan üç şartı toplamıştır ki, bunlar Cenabı Hakkın istediğini yapmak ve bunu da onun rızasına göre ve tensip ettiği zaman yapmak. İki son şarttan birisi eksik olursa, ilk şart ta tesirsiz kalır. Zira Cenabı Hakkın dilediğini başka bir zamanda ve onun arzusu dahilinde yapmamak, onun dilediğini değil, kendi arzumuzu yerine getirmek demektir.

156 Burada Mark Orel, Sokrat felsefesile hemfikir olarak; zanna karşı ilmi ileri sürer ki, her ikisi de kuvvei müdrikenin eşyaya vukuf peyda etmek için istimal ettiği şekli zekâdır.

Fakat zan ile kuvvei müdrike yalnız zahir havasını kullanır; eşyanın ne mahiyet, ne sebebini görmeksizin bu eşya hakkında ancak arızî ve müşevveş bir yakın hâsıl eder. Bilâkis ilim ianesile kuvvei müdrike eşyayı, mahiyet, illet ve gayeleri itibarile öğrenir. Burada Mark Orel

2. Hakikî hayırlarını bilen ve bu hayrı nerede bulacaklarına vakıf olanlar için ruhu taciz ve teşviş eden her düşünceyi defetmek ve tam bir huzur ve sükûna nail olmak ne kadar kolaydır. (V — 2)

3. Bu veya şu şey hakkında bir zanda bulunmamak ve ruhunu endişeye düşürmemek câizdir; zira bizatihi eşya bize kararlarımızı tav'an ve kerhan kabul ettirebilmek mahiyetini haiz değildirler. (VI —52)

4. Sokrat avamı nasın efkârına çocuklar umacısı, karakoncolos namını verir idi. (XI — 23)

IIX

Seciyeyi kemâli derecesine isal eden şey, her günü telâş, heyecan ve gaflete kapılmıyarak calî etvar ve evza göstermeksizin, son gün gibi geçirmektir. (VII — 69)

2. Daha kâmil bir insana yakışan, ne kizipten, ne ufak bir riyadan ne behimî ezvaktan, ne de gururdan tatmaksızın hayattan çıkmaktır ; fakat bu saadete mazhar olmayanlar hiç olmazsa bu gibi şeylerden nefret ve istikrâh ederek ölmelidir. Yoksa sen seyyienin yanında yerleşmiyi mi tercih etmektesin? Tecrübe, bu vebadan kaçmayı sana daha öğretmedi mi? Zira ruhun bozulması veba, bizi ihata eden havayı bozan ve ifsat eden ise vebadan daha büyük bir vebadır. Zira bu nevi veba, havayı ifsat eden veya canlı mahlûkata arız olan ve bunları canlı olmaları itibarile imha eden bir vebadır; öteki ise insanlığa arız olan bir vebadır. Birinci veba, çişimi ve maddiyatı öldürür; ikinci veba ise insanlığı imha eder. **(IX-2)**

3. Nefsini iyice islâh ve tasfiye eden bir kimsenin ruhunda mutekayyih, mülevves ve dahilden tekayyüh eden hiç bir şey yoktur,[157] Böyle bir insanda ölüm hiç bir vakit hayatı natamam bir şekilde yakalıyamaz... Bu kimse hakkında, bir facia oynayan aktör hakkında rolünü oynamaksızın ve ikmâl etmeksiizn sahneyi terketti denilebilmesi kabilinden sözler söylenemez. Bununla beraber bu insanda âdî, calî, tab'ı isyankâr ve affı icap ettiren ve ya saklanması lâzım gelen bir şey yoktur. (III — 8)

---

kuvvei müdrikesine hitapla ancak ilmi muhafaza ederek zannı atmak lâzımgeleceğini söyliyor. Bunu bu üçüncü kısmın hemen her tarafında tekrar etmektedir. Filhakika bu, selâmtin esasî şartıdır.

Rum stoisienlerine göre ihtiraslardan teberri etmek bunların hepsini ruhundan tardeylemektir. Fakat ahlâkiyatının her kısmında olduğu gibi Mark Orel bu bahiste de *Aristot* ile hemfikirdir; *Aristot*'un mütalâası ise, ihtirasları daima kuvve i müdrikeye tâbi olacak surette vasat bir hale irca etmek merkezindedir. Mark Orel şu suretle devam eder: ölüm hiçbir vakit onda hayatı tam olmayarak yakalayamaz. Filhakika öldüğümüz vakit hayatımızın daha tamamlanmamış olduğuna bizi inandıran ancak hâkim olan ihtiraslarımı zdır.

[157] Rum stoisienlerine göre ihtiraslardan teberri etmek bunların hepsini ruhundan tardeylemektir. Fakat ahlâkiyatının her kısmında olduğu gibi Mark Orel bu bahiste de Aristotile hem fikirdir; Aristot'un mütalâası ise, ihtirasları daima kuvvei müdrikeye tâbi olacak surette vasat bir hale irca etmek merkezindedir. M ark Orel şu suretle devam eder: ölüm hiçbir vakit onda hayatı tam olmayarak yakalayamaz. Filhakika öldüğüm üz vakit hayatımızın daha tamamlanmamış olduğuna bizi inandıran ancak hâkim olan ihtiraslarımızdır.

ON İKİNCİ KİTAP

RUHUN ÎLASI VE ÖLÜME HAZIRLANMASI

I

Ey ruhum, acaba bir gün gelecek te sen, iyi, sâde, ve üryan ve seni ihtiva eden cisimlerden daha mer'i olacak mısın? Acaba bir gün gelecek te muhabbetkâr ve müşfik bir kalbin halâvetini tatabilecek misin? Acaba bir gün gelecek te kendini tamamen hoşnut ve ihtiyaçtan teessüften vâreste, huzuzannı temin için canlı ve ya cansız şeylerden daha uzun müddet intifa emelinde bulunmayacak ve daha çok kalmak için zaman ve daha müsait mahalleri, memleketleri iklimleri ve ya daha muaşerete kabil insanları arzu etmeyecek bir halde görecek misin? Yoksa şimdiki halinden ve bugün elinde bulunandan memnun olarak mes'ut olmak için ne lâzım ise bugün onlara malik bulunduğuna, her şeyin ilâhlardan olduğuna ve bütün iyiliği, bütün hakkaniyeti, bütün hüsnü nefsinde cemeden her şeyi muhafaza ve onlara temellük eden ve mevtin inhilâle uğrattığı mahlûkatı buna müşabih mahlûkat meydana getirmek üzere tekrar sinesine alan mahlûku mükemmelin selâmetini temin gayesile ilâhların sana göndermek lûtfunda bulunduğu şeylerin senin için iyi olduğuna ve olacağına kendini ikna etmek sana nasip olacak mı? Nihayet bir gün gelecek te ilâhlar ve insanlar önünde sen onlardan müşteki olmayacak ve onlar da seni mahkûm etmeyecek bir surette yaşayabilecek bir hale gelmeye muvaffak olacak mısın? (X—1)

2. Eğer sen, sana gelen hadisatın takip, ve ya firarında muztar isen, bu hal şu ve ya bu tarzda senin onlara şitap etmen dolayısıladır. Eğer onlar hakkındaki hükmün müsterih olursa, onlar da hareketsiz kalacaklar ve seni de onları artık tâkip ve ya onlardan firar ederken görmeyeceklerdir. (XI — 2)

3. Ruh, eğer haricî bir şeye teveccüh ve temayül ve ya kendi kendini tazyik etmez ve kuvvetini zayi etmeyip her şeyde ve kendisinde olan hakikati gösterecek bir nur ile parlarsa o vakit tam bir küreye benzemiş olur. (XI — 12)

4. Sana vaki olan şey haricî bir sebepten ise ruhun huzurunu muhafaza et. Her niyet ve ef'alin için cemaatın bir hayrı ve tabiatla münasebettar olmasını sebep ittihaz ederek hakkaniyeti iltizam et. (IX —31)

II

Eşyanın biri biri içinde nasıl temessül ettiklerini anlamak için bir teemmül ve murakaba usuli kabul et. Daima felsefenin bu kısmına çalış ve bu kısımda mümarese yap; zira hiç bir şey bunun kadar ulüvvu himmete sebep olmaz. Ankarip insanları terkederken her şeyi beraber terkedeceğini teemmül eden insan, cismine karşı hür kalmış demektir; böyle bir insan kendine ait olan ef'alde hakkaniyete ve diğer başka hadiselerde nefsini küllün tabiatına hasreder. Kendi hakkında ne söyleneceğini ne düşünüleceğini aklından bile geçirmez. Ancak şu iki şey ile meşgul olur: h2.1en yaptığı şeylerde hakkaniyete göre hareket etmek ve şimdiki halini sevmek, ve her hangi diğer bir kaygudan azâde olduğu halde doğru yolu gösteren Allahın isrini tâkip ederek kanuna tevfikan doğru yolda yürümek. (X — 11)

2. Cenabı Hak bütün ruhları üryan olarak, maddî zarfından, bu kışırdan, bu levsten soyulmuş olarak görür. Zira, zatı hak ancak kendi aslî cevherinden sudur ve neş'et eden tecellilerle alâkadar olur.

Eğer sen de bu itiyadı kesbedersen sende olan bir çok endişe sebeplerinden yakanı sıyırmış olursun. Zira ruhunu ihata eden et kitlesine daimî surette bağlanıp kalmayan bir kimse libas, hane, şöhret ve yahut bu kabil eşyaya bakmıya tenezzül eder mi? (XII — 2)

3.. Sen üç şeyden mürekkepsin: cisim, nefis, ve müd rik bir ruh. Bunlardan ikisi ancak onlara göstermeye mecbur olduğun ihtimam nisbetinde şenindir. Yalnız üçüncüsü bilhassa şenindir. Binaenaleyh sen kendinden yani ruhunda başkalarının bütün söylediklerini ve yaptıklarını ve kendilerinin bütün yaptıklarını ve söylediklerini ve istikbâlde vukuu mümkün hadisat için korktuklarını, ve seni muhat olan cisminden ve ya bu cisimle beraber doğan nefhadan iraden haricinde sudur eden bütün şeyleri, ve haricî şeyler girdibadının senin etrafında dalgalandırdığı ve sürükledikleri şeyleri, sende olan manevî kudret felâketten kurtulup sâf ve temiz bir halde doğruluğu icra ve ne vâki olursa kabul ederek ve doğruyu söyleyerek kudreti zatiyenle yaşar ve eğer sen bu iradeden ihtiraskâr arzuların tevellüt eylediği bütün şeyleri, mazi ve istikbâli uzaklaştırır ve kendiini tam istikrarile mağrur, ve müdevver bir kürre olan Empedocle'a benzetirsen, yegâne düşüncen yaşadığım yaşamak, yani hali hazır olursa işte o vakit ömrünün bakiyesini endişeden azâde, asîl bir istiklâl içinde ve, sende olan "perii müekkelin" e hoş görünerek geçirirsin. (XII — 3)

III

Halen mevcut olan ve yeniden doğan şeylerin ne kadar sür'atle geçip gittiğini ekseriya mülâhaza et: Zira madde mütemadiyen akıp giden bir nehir gibidir. Kuvvetler mütemadi tahavvüllere ve şekiller sayısız tebeddüllere tabidir; hemen hiç bir şey müstakar değildir; her şeyin nabedit olduğu mazi ve istikbalin derinliğini tayin mümkün olmayan uçurumunu mülahaza et. Guya zaman bir şeymiş ve endişeyi mucip olan daima devam edecekmiş gibi bu nihayetsiz uçurumun içinde de fazla gurura kapılan, endişe ile çırpınan ve ya tazallüm ve iştikâ eden kimse ne akılsızdır? (V — 23)

2. Her şeyin, ecsamın kozmosta ve hatıralarının zaman içerisinde ne kadar sür'atle nabut olduklarına bak! Gerek bizi haz cazibesile teshir eden, gerekse elem korkusile nefret ettiren, yahut gururun methini ayyuka çıkardığı bütün şeyler hakkında da aynı mütalâa varittir. îdrâk nuruna maruz kalınca bütün bu şeyler ne kadar vâhi, zelil âdî, tefessühe müstait, müteaffin görünürler! Mütalâa ve fikirleri dolayısıyla şan ve şeref temin eden kimselerin de kıymetleri nedir? Ölüm nedir? Ölüm binefsihi tetkik edilir ve bizim ona ilâve ettiğimiz hayallerden teemmülle tecrit olunursa, tabiî bir fiildir. Böyle tabiî bir fiilden korkan kimse ise çocuk demektir. Ölüm yalnız tabiî bir fiil değil, aynı zamanda tabiata nafi bir fiildir. İnsanın hangi cüze müteallik olduğunu ve bu cüz un Allah indinde ne derece huzur, bulacağını düşün. (II — 12)

3. Eflâtun'dan: Fikri ulviyetle mali olan, deymumet ve maddenin heyeti umumeyesini ihata eden bir kimsenin insan hayatına çok kıymet ve ehemmeyet vereceğine ihtimâl verir misin? Bu mümkün değildir. Böyle bir kimse ölümü korkulu bir şey gibi telâkki etmeyecektir değil mi? Bundan şüphe edilmez. (VII — 35)

IV

Her cins, sınıf ve memlekete mensup olup ölen insan kalabalığım daima düşün, *Philistion. Phocbus, Origanion'a.* kadar in. Ve şimdi diğer kavimlere geç., işte bizim nihayet gideceğimiz yer burası.. Bir çok büyük hatipler, *Heraclite, Pythagore, Socrate* gibi büyük feylesoflar, ve

eski zamanın bir çok kumandan ve gaddarları, *Eudoxus, Hipparchius, Archimede* ve daha ne kadar müdekkik, âlicenap, fa'al, iddiacı, mağrur, seciye sahibi insanlar, hatta *Menippus* ve emsali gibi kısa ve çabuk geçici olan insan hayatını hiçe sayan kimseler de hep bu meyandadır. Bu insanların çok zaman evvel öldüklerini düşün. Gerek bunlar, gerek isimleri bile anılmayanlar için korkulacak bir şey var mı?. Binaenaleyh itibar olunmıya lâyık ancak bir şey vardır ki o da, hayatı hakikat ve hakkaniyetle geçirmek, aralarında yaşadığımız yalancı ve haksızlara karşı igmaz ve müsamaha ile muamele etmektir. (VI — 47)

2. Hastalarım gördükleri zaman ekseriya yüzünü ekşiten doktorlardan, başkalarının vefatını büyük bir vak'a gibi evvelden keşfeden müneccimlerden, ölüm ve ebediyet hakkında daima fikir serdeden feylesoflardan, binlerce insanın hayatına kayan kumandanlardan tebaalarının hayat ve ölüm haklarını, kendileri lâyemut imiş gibi bir kibirle kullanan hükümdarlardan, ne kadarlarının öldüklerini ve *Helice, Pompei, Herculanum* ve daha bunun gibi kâmilen denecek surette ne kadar şehirlerin mahv ve nabut olduklarını düşün.

Bütün tanıdıklarının da biri biri ardınca öldüklerini gözünün önüne getir. Filân kimse, dostunu gömdükten sonra o da, öldü, diğer biri de onun gözlerini kapadı ve bütün bunlar ne kadar kısa bir zaman içinde olup bitti. Velhasıl beşerî şeylerin devamsızlığını ve fâni olduğunu daima nazarı dikkate al. Dün bir az şeref ve şan ... Yarın mumya ve ya kül....! Bu halde hayatın bu kısa zamanını tabiata muvafık bir surette geçirelim. Kemale gelmiş bir zeytinin kendini besleyen yaprağı takdis ve kendisini taşıyan ağaca şükranını arzederek yere düşmesi gibi, biz de ölüme dindarane bir neşat ile teslim olalım. (IV — 48)

3. *Hippocrate* bir çok hastaları iyi ettikten sonra, kendi de hastalandı ve öldü.

Müneccimler birçok kimselerin vefatını evvelden keşfedip haber verdikten sonra, kendileri de aynı akibete uğradılar. *Alexanclre, Pompee, Gaius Cesar* birçok şehirleri baştan aşağı tahrip ettikten ve bir çok muharebelerde binlerce süvari ve piyadeyi tarumar ettikten sonra bir gün kendileri de hayatı terkettiler. *Heraclite* dünyanın ve maddenin esası ateş olduğuna dair bir çok kerreler mütalâa beyan ettikten sonra, vücudu su ve pislik ile dolu ve gübre ile örtülü olarak öldü. Haşarattan biri *Democrite'i*, diğer bir kısım haşaratta da *Socrate'ı* öldürdü.

Ne demek? Sen bir sefineye bindin, seyrüsefer ettin, limana vasıl oldun, artık gemiden çık. Eğer bu başka bir hayat için ise, hiç bir şey uluhiyetten halî olmadığı gibi, bu hayat ta halî olmaz. Eğer bu artık hiç bir şey hissetmemek için ise, sen ezvak ve mezahimin tahakkümü altında bulunmayacak, nazımına nazaran o kadar aşağı bir mevkide bulunan bu et mahafazasının esiri olmayacaksın. Senin bir kısmın fikir ve ruh, diğer kısmın da toprak ve pis kandan ibarettir. (III–3)

V

Her şey fânidir. Hatırayı idame eden gibi, hatırası idâme olunan da fânidir. (IV — 35)

2. *Auguste*'iin saray halkı, zevcesi, kızı, torunları, ced ve ceddeleri, hemşiresi, tevabii, *Areius, Mecene* gibi dostları, hekimleri, rahipleri velhasıl bütün saray halkı öldü. Sonra başkalarına yalnız bir adamın değil, bütün bir silsilenin meselâ *Pompee* neslinin ölümüne geç. Mezarların üzerindeki şu: "ailesinin son ferdi" kitabesini ve ecdadın bir halef bırakmak için ne kadar çırpındıklarını düşün. Fakat her halde o aileden bir ferdin sonuncu olması, kaderin muktezasıdır. İşte o fert ile bütün aile ademe intikal eder. (VIII — 31)

3. Evvelce kullanılan kelimeler, bugün köhne tabirlerden olduğu gibi Camillus, Caeson, Volesus, Seomatus ve az müddet sonra da Scipion ve *Caton,* sonra *Auguste* ve daha sonra *Hadrien, Antoni?ı* gibi evvelce en ziyade şöhretli olan adamların isimleri bugün unutulmuş tabirler haline gelmiştir. Her şey mahvolur, pek çabuk efsane haline geçer, ve süratle tam bir nisyana düşer. Bu söylediğim adamlar, zamanlarında nev'ama fevkalâde bir şaşaa ile parlayanlardır. Ya diğerleri?... Bunlar son nefeslerini teslim eder etmez meçhul ve unutulmuş şahıslardan b2§ka bir şey değildir. Zaten haddi zatında hatıranın ebediyeti bir hiçten başka bir şey midir? O halde gayretimizi yalnız doğru bir düşünüşe bir İçtimaî faaliyete sarf ve bize vaki olan her hangi bir şeye karşı bizimle aynı menşe ve menbadan sudur etmiş elzem bir şey imiş gibi muhabbet ve teslimeyet göstermeye sarfetmeliyiz. (IV — 33)

VI

Şöhret içinde yaşamış olan kimselerden bugün ne kadarı nisyana gömülmüştür. Onları tebcil ve sena edenlerden de ne kadarı çoktan beri nabut olmuştur. (VII — 6)

2. *Verus Pantheia,* yahut *Pergamos* bugün halâ üstadlarının mezarı başında oturuyorlar mı? —Ne?— Ya *Hadrien, Chabrias* ve yahut *Diot/mos'un* mezarlarının başında mı? Ne tuhaf sual! Eğer hakikaten o zevat bu mezarların başında bulunmuş olsalar bile, ölmüş olanlar bu halin farkında mı olacaklar? Haydi farkında olsunlar diyelim, acaba bundan memnun olacaklar mı? Memnun olduklarını farzedelim, bundan dolayı layemût mu olmuş olacaklar? Mukadderat muktezası olarak bunlar ihtiyar erkek ve ihtiyar kadın olmayacak ve sonra da ölmeyecekler midi [[158]] ? Bu dünyadan gidenlere, geride kalanlar ne yapabilir ki! Bütün bunlar fena bir koku, kefen içinde müteaffin bir cisme münkalip olmuşlardır. (VIII — 37)

3. Kozmos'a, beraberce dahil olduğumuz insanlardan ne kadarı geçip gitti. (VI — 56)

4. *Lucilla'dan* evvel, *Verus* sonra *Lucilla; Maaximus, Secunda'dm* evvel, sonra *Secunda; Epitynchanus'tan* evvel, *Diotimus,* sonra *Epitynchatnus; Antonin'den* evvel *Faustina* sonra da *Antonin* ve böylece devam ederek *Hadrien, Çeler* denevel, sonra da *Çeler* gitti.

Ya onlar! O kadar ince, nafiz ve mağrur fikirli olanlar? Onlar nerede? Meselâ *Charax,* Eflâtunî *Demetrius, Eudemon* ve bunların emsali ince dehalar nerede? Bunların hepsi bir zaman yaşadılar, ve şimdi öleli çok oldu. Bazıları hiç bir hatıra bile bırakmamışlardır. Diğerlerinin şahsiyetini efsaneler tebdil etmiştir ve nihayet bir kısmı da sırf efsaneden doğmuştur. Binaenaleyh şunu iyice fikrine yerleştir: Ya senin bir cüz'ünü teşkil ettiğin mürekkep inhilâl

---

[158] Unutmamalıdır ki, M. O rel'e göre kader Epicureve ya Eschybe'in kastettikleri kader değildir. Bu kâinatın nâzımı olan nizamı ezelîdir. Diğer bir tâbirle de kudreti İlâhiyedir

edecek ve yahut hayatının zaif prensipi sönecek ve yahut ta başka bir yerde tekrar mesken ittihaz etmek üzere mevkiini değiştirecektir. (VIII —25)

VII

Senin her şeyi unutacağın ve seni de herkesin unutacağı zaman yakındır. (VII — 21)

2. Yakında sen ya bir avuç kül ve ya bir iskelet, yahut bir namdan ibaret olacaksın, hatta bir nam bile bırakmayacaksın.. Nam ise bir şayia ve aksi sadadan başka bir şey değildir. Hayatta en ziyade kıymet verilen şeyler, boş, tefessüh edecek naçiz şeylerdir. Bunlar, ısıran ufak köpekler, kavga eden, ağlayan ve akibinde gülen çocukları andırır. İman, hayâ, adalet ve doğruluk geniş arz dan uzaklaşarak *Olypee* kaçtılar [[159]]. Seni' halâ bu dünyaya bağlayan nedir? Mademki her şey değişiyor ve devam etmiyor, mademki* havas zaiftir ve aldatılması kolaydır, ve senin küçük ruhun [[160]] kanın buharından, başka bir şey değildir, ve bu gibi mahlûkat nezdinde şöhret vahî bir şeydir, o halde ne yapmalı? Ölüm ve yahut yer tebdili anına sükûn ve huzurla intizar etmelidir. Ya bu zaman gelinciye kadar ne yapmalı? Yapılacak şey, ilâhları tebcil ve tahmit, insanlara iyilik etmek mütehammil ve müstenkif olmak [[161]] ve senin küçük et kitlenin ve zaif nefesinin haricinde kalan şeylerin ne senin ne de senin kudretiin dahilinde olmadığını unutmamaktır. (V–33)

3. Topraktan doğan, toprağa avdet eder, esirden tevellüt eden semalar küresine avdet eder. Başka bir tabirle ölüm, atomlar imtizaçlarının dağılması, ve ya hissî olmayan anasırın buna müşabih bir inkısımadır. (VII — 50)

4. Onlar ölmemek ve hadisatın cereyanını çevirmek için, bunu yemek içmek ve sihirlerle temin etmek isterler. Fakat hikmeti ilâhiyenin mukadder rüzgârı gene eser. Sen bağıra bağıra iştikâ edecek yerde, nasibine mütevekkil olsan daha iyi değil mi? (VII — 51)

VIII

Ne istiyorsun? Hayatının devamım mı? Fakat bunu niçin istiyorsun? Hissetmek, hareket etmek, şişmanlamak, zaiflamak, söz söylemek için mi? Tasavvuratta bulunmak için mi, niçin? Bütün bu şeylerde senin derin muhabbetine lâyık olabilecek ne ver? Mademki bunların cümlesi kıymetten arî şeylerdir, o halde Allaha ve akla itaatten ibaret olan nihaî gayeye eriş. Fakat bunlardan evvelâ nefret edip te mevt elimizden aldığı zaman telehhüf etmek • tenakuza düşmektir. (XII — 31)

2. Sıkletinin üç yüz okka olacağı yerde, şu kadar okka olmasına kederlenir misin? O halde yaşıyacağın müddetin de şu kadar olup daha fala olmaması hakkında da aynı suretle

---

159 M. Orel burada Hesode'un (mesai ve eyyam) namındaki eserinden şu bahsi hatırlıyor: İçinde bulunduğumuz şu demir devrinde insanlarda ne merhamet, ne adalet vardır. Mevcut olan yalnız şiddet ve haksızlıklardır; hal böyle devam ederse bir gün (N emesi s ve Aidos (adalet, şeref ve haysiyet) insan ırkına tahammül edemeyerek beyaz kisvelerine bürünecek ve bu geniş afzı terkederek gidip lâyemutlara mülâki olacak ve işte o vakit insanlara yalnız ıztıraplar kalacak ve dertlerine deva bulunmayacaktır.

160 Bundan maksat: nefhai hayat, ruhu hayvanidir.

161 Epictete iyi yaşamak san'atını "tahammül et ve müstenkif bulun" kaidesine tevkifi hareketten ibaret addetmiştir. Marc Aurele de bu kaideyi kabul etmiş ve fakat buna üç kaide daha ilâve etmiştir.

müteellim olma. Hissene düşen şey miktarına nasıl pek âlâ kanaat ediyorsan, hayattan düşen hissen için de böyle yap.. (VI — 49)

3. Eğer Allah tarafından sana yarın, yahut her halde öbürgün öleceğin tebliğ edilmiş olsaydı, son derece cebin değilsen, bu akibetin yarın olmayıp ta üç gün sonra vaki olmasına büyük bir ehemmeyet atfedecek miydin? Aradaki mühlet nedir ki! Binaenaleyh yarın ölecek yerde bir çok seneler sonra ölmeye de aynı nazarla bak (IV —47)

IX

ölüme hakaret nazarile bakma; ona hilkatin icabı olan bir şey gibi hüsnü kabul göster. Çocukluk, ihtiyarlık, gençlik ve kemal yaşları, dişlerin, sakalın, beyaz saçların çıkması, tena-sül, hamil, doğurma ve buna mümasil hayat mevsimlerinin sana getirdiği tabiî vazifeler ne ise nihaî inkisamda odur.

Binaenaleyh akıl ve hikmete göre hareket eden bir kimseye yakışan, ölüme karşı ne korku ne infiâl ve ne de istikrâh göstermemek, ve ona tabiî ef'alden birisi gibi intizar etmektir. Zevcenin karnından çocuğun çıkacağı zamanı şimdi nasıl bekliyorsan, ruhunun uçacağı saate de o suretle hüsnü kabul göster.

Kalbine işleyecek ve seni ölüme karşı halim ve sâkin bulunduracak pek sâde bir mülâhaza daha istiyorsan, etrafında bulunup, ayrılmıya mecbur olduğun şeylere ve artık aralarına karışamayacağın insanların ahlâk ve tabiatlarına dikkatle bak, onlara karşı infial göstermek şöyle dursun bilâkis onlara iyilik etmek ve onlara hoşlulukl.ı tahammül göstermek lâzımdır. Fakat şunu da unutma ki, bu terkedeceğin insanların prensipleri, senin prensiplerinin aynı değildir.

Zira hayata bizi bağlıyacak bir şey varsa o da bizimle aynı prensiplere tabi insanlarla birlikte yaşamaktır.

Mademki **"ey ölüm, çabuk gel, ben kendi kendimi unutmaktan korkuyorum.."** demeye kadar varıyorsun, o halde, seninle hayat refiklerinin arasındaki tezadın sana verdiği usancın ne kadar büyük olduğunu görüyorsun demektir. (IX — 3)

2. Dünyada bir insan yoktur ki vefatında başına gelen bu akibetten sevinecek bir kimse bulunmasın. Ölen faziletkâr ve âkil mi idi? Her halde son dakikasında başı ucunda içinden şöyle diyecek birisi bulunacaktır: "Hele nihayet şu akıl hocası bize geniş bir nefes almak imkânını verecek; filhakika o hiç birimize karşı fenalık yapmadı; fakat içinden bizi hatalı çıkaracağım hissediyordum!" İşte faziletkârın nasibi de bu!.. Ya kim bilir bir çoklarının biz hükümdarlardan kurtulmak istemeleri için bizde ne kadar sebepler vardır. Rihlet ederken kendi kendine şöyle hitap edersen, duyacağın eza daha az olur: "Ben böyle bir hayatı terkediyorum ki, o hayatta artık daha iyi bir ömür sürecekleri ümüdile gaybubetimden en ziyade sevinecek olanlar: kendileri için o kadar mücadele ettiğim, temennilerde bulunduğum, endişelere düştüğüm hayat arkadaşlarımdır. O halde bu hayatta daha uzun müddet kalmak için neye ısrar etmeli?."

Maamafih sen bundan dolayı onlara münkesir olarak gitme ... . Bilâkis dostluk, tesamüh ve iyilik itiyatlarına sadık kal. Onları kendini bu hayattan çıkarırlarmış gibi terketme, sâkin bir ölümde nefes cismi nasıl yavaşça terkederse sen de onları öyle terket. Seni onlara rapteden tabiat idi . Aynı tabiat şimdi o rabıtayı çözüyor. O' halde kolayca ve mukavemet göstermeksizin bir aile nasıl terkedilirse ben de öyle gidiyorum. Zira, bu müfarekat ta tabiata

mutabıktır, demelisin. (X — 36)

3. Sönmek, inkısam etmek veya başka yerde baki olmak üzere cismi hemen ve icap ederse şu anda terke hazır olan ruh, nasıl ruhtur? Hiristayanların yaptıkları gibi [162] sırf takaddüm arzusu saikasile değil, bizzat kendi muhakemesile kanaat ve ciddiyetle ve bir rol yaptı] mak kaygusu olmaksızın etrafındakileri ikna edecek bir tarzda müheyya olan ruhtur. (XI — 3)

X

Yaptığın vazifelerden her birini tedkik et ve kendi kendine sor: Ölüm seni şu veya bu vazifeden mahrum ettiği için mi korkunçtur?" (X — 29)

2. Bir hareketin nihayeti, bir fikrin, bir meyelânın sükûnet ve ölümü bir fenalık değildir. Şimdi tufuliyet sabavet, gençlik, ihtiyarlık gibi hayatın muhtelif devrelerine geç. Bu devirlerin her birinin tebeddülü, hakikî bir ölüm demektir. Görüyorsun ki bu kor kulacak bir şey değilmiş. Sonra kendi hayatına, büyük pederinin, validenin ve en sonra da babalığının zamanlarındaki hayatına geç, burada da ne kadar tebeddüller, ne kadar tahavvüller göreceksin. Sonra kendi kendine, bu korkulacak bir şey midir? diye sor. İşte bütün hayatın nihayeti, inkitaı da bundan fazla bir şey değildir. (IX — 21)

3. Zamanında biten her hangi bir iş, bitmiş olmasından dolayı kıymetinden bir şey zayi etmez. Bu işi yapan kimse de filin böyle nihayetlenmiş olmasından muztarip olmaz. Bütün ef'al ve hareketlerimizin muhassalası olan hayat ta zamanında nihayet bulursa bundan dolayı bedbaht olmaz ve zamanında bu silsilenin son halkasına erişen kimse de bunda bir felâket bulmaz. Hayatın zaman ve müntehası tabiatça tayin olunmuştur. Bahusus ihtiyarlık saikasile ölen kimse için bu zamanı ve haddi bizim kendi hususî tabiatımız tayin etmiş demektir. Başka hallerde ise bu hal ve zamanı onun eczasını tebdil suretile, kâinatın bütün heyetini bir tazelik ve gençlik içinde bulunduran kül tayin eder. Kül için faide verici şey de daima güzel ve zamanında yapılmıştır.

Hayatın inkitaı hiç kimse için bir fenalık değildir: Onun hiç bir hacaleti yoktur, bu, her noktadan bizim iradei cüz'iyemizin kudreti haricinde ise de kavanini umumeyeye muhalif bir ciheti de yoktur. Bilâkis külle muvafık ve faide verici olması itibarile bir hayırdır. Binaenaleyh Allahın sırf rızasından başka bir şey istememek Allahı kendinde bulundurmak demektir. (XII — 22)

Ölüm, artık aksülameller husule getirmeyecek olan havasın, bizi artık iz'ac etmeyecek olan arzuların, efkâr ve muhakemenin, nefsi emmareye karşı esaretine nihayet verir (VI — 28)

XI

Her şeyin iyi ve vakti münasibinde vaki olduğunu düşünen ve hakka karşı az çok muvafık iş görmüş olan ve bu dünyanın temaşasını kendi için mühim addetmeyen kimse için ölümün korkulacak bir ciheti yoktur. (XII — 35)

2. Ölümden korkan artık histen mahrum kalacağından ve ya başka türlü hissedeceğinden korkar. Eğer histen mahrum kalacaksa artık bir ıztırap duymayacak demektir. Eğer başka

---

162 M. Orel yedinci kitabın sekizinci faslında ölümü istihkar etmelidir, demişti. Fakat bu, vazife mevzuubahs olduğu ve ölüm daha görünmediği vakitte idi. Burada ise, ölüm bizi gelip yakaladığı zaman ona hüsnü kabul göstermelidir, diyor.

türlü hissetmek hassasına malik olacaksa diğer bir mahlûk olacak ve binaenaleyh ya-şamaktan geri kalmayacaktır. (VIII — 58)

3 . însnın korktuğu tahavvül müdür ? Fakat tahavvül ol maksızın kim meydana gelebilir, ve küllün tabiatına daha hoş ve daha mülâyim ne vardır? Odun tahavvül etmese yıkanabilir misin? Tahavvülsüz hangi faydalı şey vuku'a gelebilir? Senin tahavvülün hakkında da aynı şey varit olduğunu ve bu keyfiyetin küllün tabiatı için aynı suretle zarurî bulunduğunu anlamıyor musun? (VII — 18)

4. Ölüm de, doğum gibi tabiatın bir sırrıdır. Aynı anasırın yeni terkibi, aynı anasırda inhilâlidir. Hülâsa bunda zararlı bir şey mevcut değildir; zira kendisinde akıllı bir mahlûkun cevherine ve teşekkülünün plânına mugayir hiç bir şey yoktur. (IV — 5)

XII

-Ey insan, sen bu büyük beldenin hemşerilerindensin.. Bu sıfatla beş sene veya beş yüz sene yaşamış olmaklığının ne ehemmeyeti olur? Malûmdur ki buna muvafık olan şey, her kes için müsavidir. Mademki sen bu beldeden ne bir hükümdar ne de haksız bir hâkim tarafından tardedilmeyerek seni oraya ithal eden tabiat tarafından çıkarıldın, o halde bunda senin için korkacak ne var? Sen, bir tiyatro müdürü tarafından hizmete alındıktan sonra aynı adam tarafından sahneden çıkarılan bir aktör gibisin. — Fakat ben beş perde değil ancak üç perde oynadım. — dersin, söylediğin doğrudur, fakat hayatta üç perde tam bir dram teşkil eder. Zira onun nihayetini tayin eden, senin eczasından bulunduğun anasırı evvelce cem ve ihzar edendir ki, şimdi de o anasırı dağıtıyor. Sen ne şunu ve ne de bunun sebep ve illeti değilsin. Binaenaleyh güler yüzle git, zira sana izin veren, bu izni güler yüzle veriyor. (XII — 36)

2. Sen bir cüz olarak dünyaya geldin, ve seni vücude getiren, tekrar seni sinesine çekecek. Daha doğrusu bir tahavvülât silsilesile onun sebebi nutfisine rücu edeceksin [163]. (IV—14)

ölen, kozmosun haricine düşmüş olmaz; içinde kalır, tahavvül eder ve asıl unsurlarına inkisam eder ki, bunlar hem kozmosun unsurları hem de kendi unsurlarıdır. Bu anasır da tahavvül eder, ve bundan dolayı hiç bir şikâyette bulunmaz. (VIII — 18)

4. Ya anasırın umumî bir teşevvüşü, ya atomların içtima ve inkısamı ve yahut ta vahdet, intizam, hikmeti İlâhiye mevcuttur [164]. Birinci faraziyede böyle bir intizamsızlıkla gelişi

---

163 Ölüm hayatın cereyanından ibaret olup bizde yalnız madde üzerinde tesir icra eden ve fakat "ayniyet" imizi oduğu gibi bırakan tahayyüllerden farklı olmakla beraber umumî ve kat'i bir tahavvüldür; biz ayniyetin istiklâl demek olmadığını anlıyarak kendimizi kozmos ile mütesanit hisseder ve tam hayatı kâinata atfedersek, ölüm bize diğer tebeddüllerden ziyade haşyet vermez. Böylece anlaşıldığı takdirde bizi sinesine alacak olan aklı küllünebedî olması ve her ruhun rücu edeceği ilâhî ateş bütün mahlûkatın mastarı bulunması hasebile ölüm, kat'î bir inhilâl demek değildir

164 **Bu, Antoninin itikadından şüpheye düştüğünü ifade etmez. O, bu husustaki fikrini başka taraflarda kâfi surette tasrih etmiştir. Onun söylemek istediği şudur: o tarihte hüküm süren iki büyük nazariyeden gerek tesadüfü dünyaya hâkim addeden (Epicurien'lerin, gerekse kâinatın nizam ve idaresini rabbanî kudret atfeden Stoiciens'lerin nazariyesi doğru olsun, her iki şıkta da arzusuz ve korkusuz ölüme intizar âzımdır.**

Bu kitap aynı zamanda Commelin'in tercümesile de tatbik olunmuş ve bazı yerleri ona göre yazılmıştır. *Semiha Cemal*

güzel husule gelen bir halita içinde uzun müddet kalmayı neden isteyim, ve bir gün nasıl toprak olacağım, diye neden endişe edeyim?

Parçalanma, bir gün benim de başıma gelecek. Eğer keyfiyet böyle değilse, ben her şeyin nâzımı ve müdürü olan kudret önünde dindarane rükû eder ve nefsimi tam bir kalp huzurile ona teslim ederim. (VI—11)

Kaynak: KENDİME-MARCUS AURELIUS ANTONIUS'ÜN DÜŞÜNCELERİ - Gustav Loisel'den tercüme olunmuştur. Türkçeye tercüme eden: Semiha Cemal-İstanbul Kız Muallim Mektebi Ruhiyat Muallimi, DEVLET MATBAASI, 1932, İSTANBUL

AŞK VEYA ZİYAFET

Semiha CEMAL

ÖN SÖZ

Bilmenin tahattur [**Hatırlamak**] etmek demek olduğunu hatırına getiren bir kimsenin Eflâtun'un fikrini, bu (ziyafet) ve ya (Aşk) ta olan tasavvufî parlaklığı, kendi ruhunda tasavvur etmemesi mümkün değildir.

Ölümün ayırdığını birleştirenin, her mahvolanı tekrar yapanın, her ayrılanı bitiştirenin, her zafa duçar olana tekrar derman verenin ve âdemden bu mevcudu zuhura getirmeye çalışmış ve çalışmakta bulunmuş olanın, bu ebedî faaliyetin aşk olduğunu, Eflâtun en geniş sahasile ve en vasi bir yakinle bize telkin etmiştir. Yoksa ebedî cereyana şevk ve imanla iltihak etmek için insan kendi kendisine **«bir şey halk olmaz, bir şey devam etmez, her şey yürüyor ve hiç bir şey durmuyor, demek ve, bize gelen aynı nehir olmadığı için aynı nehre inmediğimizi düşünmek kâfi gelecekmiydi?»** şüphesiz ki hayır. Aşk, Eflatûn'un varlığında, fena bulan ebediyete bağlıyan rabıta ve onu zamana ve kendi hududunda tahakkuk etmesi lâzımgelen ve bu tahakkuk eden evveli yaşamış olan ve ilerisi için yaşamaya hazırlanana sevkeden kanatlı bir aydınlatıcı idi.

Harekete iltihak etmek sadakati ile onun ruhu daima tesadüften kurtularak, yeni ve mütenevvi hayatın ve aklın ruşenlik süruruna sahib olurdu. Eflatûn'a göre bizim mukadderatımız, çerhi, sade cebir ile sevk edilmiyor, çünkü eğer biz bir şeye muktedir olamıyorsak, bu, evvelce bunu böyle istemiş olduğumuzdan ileri geliyor. Bu çerhin bu günkü dönüşüne göre de, istikbalde alacağı istikamet için bir şeye muktedir olabiliyoruz. Demek oluyor ki biz, kendi yolumuzu bizzat intihab [**seçme**] etmekle mes'ul oluyor ve bu suretle yolumuzun zahmet veya mükâfatını kendimiz taşıyoruz.

Hülâsa: Olduğumuz, bulduğumuz geçen amellerimizin neticesi olduğu gibi şimdiki amellerimizle de geleceği hazırlıyoruz.

Eflâtun için zaferlerin en kıymetlisi kendi ruhunun sesinde bir delil, bir ilham edici ve bir hâkim bulmasıdır. Bizim ruhumuz kendi tab'ı iktizasiyle bütün iyiliklere ve bütün fenalıklara daimî bir istidadı haiz olmasıyla, yükselen tariki İlâhîyi takib etmek için alçalan yoldan ihtiraz etmesi kendine düşer.

Öyle ise bizi âlâya ulaştıracak ve bizi kendimizle sulh ve sükûn ile ve Allaha merbut olarak yaşamayı nasib edecek müstakar [**kararlı]** rabıta nedir? İşte bu rabıta, güzelliğin aşkıdır, yani ruhudur: Güzelliği sevmek, insanı salih ve hakikî olan hayrı aramaya sevkeder. Bizim hakikatimiz hayrımızla karışarak, hayrımız hayatımız olmuştur. Yani her şeyin geldiği ve tekrar yenilenmek ve yeniden tevsik olunmak için, her şeyin kendisine rucu ettiği hüsnü mutlakın inikâs ve tecellisi olur. Hüsne rücuun ebedî memuru aşktır. Aşk» bizi nefsimizin ve ruhumuzun hayrına sevketmekle, bizde İlahî olan şeye, dünyada ulaşmaya müsaade eder ve bizi ölümden sonra hakîmlerin mükâfat olarak bu hayret içinde daimî bir mesleğe nail oldukları ve Diotima'nın dediğine nazaran, bizim hayatımızı yaşanmaya lâyık kılan, her saatte yeni ve cazibedar, ebedî uluhiyetin temaşa hayretini istihsal ettikleri çiçeklerle müzeyyen bir ziyafete intizaren yaşamaktır.

Binaenaleyh hayat demek aşk demektir; aşk demek hayat demektir.

Hüsnü mutlakın aşkından başka olan, her şey zahirde şeker gibi tatlı da olsa bu tatlılıklar manada can çekişmek gibi acılıklardır. Proklus der ki: **Aşk hikmetten daha İlâhîdir.** Buda da der ki:

Marifet ve aşk kâinatta iki büyük âmildir. Aşkı olmayan kimse, daimî surette beden zindanında kalmaya ve devri daimin çemberinden kurtulmamaya mahkûmdur.

Cüzî akıl, hüsnü mutlakı görmekten mahcubdur. Ne vakit aşk nuru zuhur ederse, bu nur akıl gözüne kuvvet verir; Akıl gözü ancak bununla kudret bulur. Yoksa akla inanıp onun her şeye kadir olduğunu hattâ Allahı da görebileceğini zanneden kimseler yanlış düşünenlerdir. Paskal bu hususta akla hitabın **«tais toi raison imbecile»** demiştir ki: **sus be ahmak akıl sen hududundan ileriye gidemezsin** demektir. Bunavantor der ki: Ruhun zatı mevcuda desteres olabilmesi için aklın muntazaman her failiyeti tecavüz etmesi lâzımdır.

Hâsılı hayat bir çiçek, Aşk da onun balıdır.

AŞK, YAHUT ZİYAFET

Apollodorof [165]— Evet, öğrenmek istediğiniz şey hakkında epey şeyler biliyorum...

Geçende (Faler) deki evimden gelirken ahbaplarımdan biri beni arkamdan görerek uzaktan lâtife tarzında:

– Ey! Faleron'lu (Apollodor), beni niye beklemiyorsun? diye seslendi.

Bu söz üzerine ne söyleyeceğimi anlamak için durdum. O, bana:

– İyi oldu bende seni arıyordum, hani şu Sokrat'ın (Alkibiad)ın ve daha başkalarının hazır bulundukları ve aşk hakkında konuştukları (Agathon)un [166] ziyafetinden biraz malûmat almak istiyordum. Biri bana bu hususta (Filip)in oğlu (Phenix)ten işittiğini nakletti, fakat mevsuk surette doğruluğunu temin etmedi, orada ne olup bittiğini sen biliyormusun? Şu vak'ayı sen anlat, çünkü sen dostunun o vakit söylediği hitabeyi bilerek söyleyebilirsin. Fakat her şeyden evvel: bu toplantıda bizzat bulundun mu, bana onu söyle!

Dedim ki — Bu ziyafetin yakında olduğunu ve benim de orada bulunduğumu sana nakleden kimse, hiçte doğru birşey söylememiş.

---

[165] Apollodor, Sokrat'ın dostudur ve Eflâtûn'un rivayetine göre, Sokrat'ın son zamanda yanında bulunanların kendilerini zaptettikleri halda bu, hüngür hüngür ağlamıştır.

[166] Atinalı meşhur şairdir, öripid ve Eflâtûn'un dostları ve Gorgias'ın arkadaşı idi. Bunun güzel bir beyaz yüzü olup, sesi kadın sesi gibi idi ve kendisi cazibeli idi. Hatta Eflâtûn der ki «Agathon'a» sarıldığım vakit, ruhum başka yere gidecekmiş gibi dudaklarıma gelirdi.

Glokon — Ben bunu doğru zannediyordum, dedi.

- Bu nasıl olur, Glokon? [167] Sen (Agaton)un birçok senelerden beri Atinava gelmediğini ve benim de Sokrat'a müdavemet edip hergün sözlerini ve hareketlerini dikkatle takip edeli ancak üç seneyi geçmediğini bilmiyor musun? dedim. Ben ona devama başlamadan evvel, rast gele öteye beriye dolaşıyordum ve bu suretle kendimi, bir iş görüyor zannediyordum. Meğerse senin şimdi olduğun gibi dünyanın en bahtsızı ben imişim! Çünkü felsefeyle meşgul olmaktansa başka herhangi birşeyle uğraşmanın daha iyi olduğu kanaatındaydım.

Glokon — kuzum, alay etme de, şu ziyafetin ne vakit yapıldığını bana söyle, dedi.

Ben — Biz daha o vakit çocuktuk, (Agaton)un ilk trajedisinin muzafferiyeti, eserinin mugannilerile tes'it edildiğinin ertesi günüydü, dedim.

Glokon — Zannıma kalırsa bu halde sen çok uzak bir zamandan bahsediyorsun, dedi. Fakat bu vakanın ne suretle cereyan ettiğini kimden işittin? Sokrat'ın kendisinden mi?

Ben — (Zeus)e yemin ederim ki ondan işitmedim !

Ben onu kısa boylu ve çıplak ayaklı (Sidaten) li (Aristodem) [168] den işittim. Aristodem bunu (Feniks)e de hikâye etmişti. O, bizzat bu ziyafette bulunmuş ve o vakitler zannederim, Sokrat'ın en yaman aşıklarından biri imiş. Maamafih Aristodem'in Sokrat için bana anlattığı bazı hususiyetleri Sokrat kendi de teyit etti.

Glokon — Öyle ise (Apollodor) bu vak'ayı bana hikâye etmekte niye gecikiyorsun? Bizi Atina'ya götüren bu yolda giderken bunu söylemek ve dinlemek isteyenler için bu ne hoş birşey olur!

İşte biz böylece yürürken, bu ziyafetten konuştuk. Mademki benden malûmat almak istiyorsunuz, işte bunun için evvelce size söylediğim gibi onu nakletmekten nazlanmayacağım. Zaten ne vakit felsefeden bahsetsem, yahut onun bahsini işitsem, ondan edeceğim istifadeden başka buna müteallik bahislerde büyük bir zevk de duyarım. Bunun hilâfına olarak, sizin zenginlerle ve iş adamlar ile konuştuğunuz sözleri işittiğim vakit ise, sıkıntıdan çatlayacak gibi olurum, onların dostları olan sizlere acırım, çünkü siz hepiniz işe yarayacak hiç bir şey yapmadığınız halde harikalar vücuda getirdiğinizi zannedersiniz. Belki siz de beni bedbaht zannedersiniz, belki de düşünceniz doğrudur; fakat ben kendi payıma sizi sade acınmaya lâyık zannetmekle kalmıyorum, acınmaya lâyık olduğunuzu pek sarih olarak biliyorum.

Apollodor'un dostu — Sen hep o Apollodor'sun. Hem kendini, hem başkalarını daima tahkir edersin. Kendin de dahil olduğun halde Sokrattan başka bütün insanların bedbaht olduklarına kanisin. Sana çabuk kızan ve müstehzi lâkabının niçin verildiğini bilmiyorsam da; konuşmaya başlayınca, onlara hak veriyorum. Çünkü Sokrat hariç olmak üzere gerek kendin

167 Bu Eflâtun un kardeşi değildir. Felsefenin bütiin kültürüne yabancı bir kimsedir.

168 Sokrat'in şakirdi olup efendisini taklit etmek için çıplak ayak gezerdi.

hakkında gerek başkaları hakkında durmadan hiddete geliyorsun.

Apollodor — Aziz dostum, ben kendimi ve sizi düşündüğüm vakit çıldırmış yahut kudurmuş bir halde görünüyorsam bundan benim deli olduğum mu anlaşılır?

Apollodor'un dostu — Apollodor, bu mes'elenin münakaşasını bir başka vakta bırakalım. Senden rica ettiğimiz veçhile şimdi Agaton'un evinde söylenilen hitabeleri tekrar et de dinliyelim.

Apollodor — Öyle ise Aristodem'in başladığı yerden başlamam ve onun hikâyesini bana anlattığı gibi anlatmaya gayret etmem daha iyi olur. Aristodem bana dedi ki:

– Sokrata hamamdan çıkarken rasgeldim; hiç itiyadı olmadığı halde ayaklarına sandallar giymişti. Kendine bu kadar çeki düzen verdiğine nazaran nereye gitmekte olduğunu sordum.

Sokrat — Agaton'a akşam yemeğine gidiyorum. Kalabalıktan hoşlanmadığım için zaferini tes'it için verdiği şenliklerde bulunmayı dün reddetmiştim, fakat bu gün için gideceğimi kendisine vadettim. Güzel bir gencin [169] yanına güzel olarak gitmek için ben de süslendim. Fakat Aristodem, sen hakikaten davetliler meyanında değilsen de akşam yemeğine benimle beraber gelmek istemez misin?

Aristodem — Nasıl münasip görürsen öyle yaparım.

Sokrat — Öyle ise hadi, beni takip et. Şerefli adamlar, şerefli adamların sofrasına davetsiz gidip oturur, diyerek bu husustaki darbı meseli [170] değiştirelim. (Homer) sade bu darbı meseli değiştirmekle kalmıyor, fazla olarak onunla eğleniyorda. Agamemnon'u çok cessur bir muharip olarak gösterdiği gibi (Menelas)da korkak bir asker gibi gösteriyor, böyle olduğu halde küçüğü büyüğün ziyafetine, yani (Menelas) ı, Agamemnon'un tes'it ettiği şenliğe ve kurban âyinine davetsiz getiriyor.

Aristodem — Sokrat'tan bu sözleri işittikten sonra senin dediğin gibi, kendimi şerefli bir insan addetmiyorum, (Homer) 'in aldığı manada âkil bir adamın şenliğine davetsiz giden manasız bir insan gibiyim. Mademki beni oraya sen götürüyorsun, Kendini ne türlü müdafaa etmek lâzım geldiğini de sen bilirsin, çünkü ben, orada davetsiz gelmeye razı olmadığımı ve beni senin davet ve teşvik ettiğini söyleyeceğim.

Sokrat — Yolda giderken ne söylemek lâzım geldiğini beraberce düşünürüz, şimdi yalnız yürü gidelim.

Böylece konuşarak Agaton'un ikametgâhına doğrulduk. Fakat yolda giderken Sokrat ikide

---

[169] Eflâtun diyor ki: «Eğer bir kimse birini arıyor ve seviyorsa, onunla sevilen şey beyninde gerek ruhen ve gerek fikren, hatta haricen olsun bir uygunluk olmalıdır. Bu olmazsa, o, ona ne meyleder, ne de onu arar.» Güzeli güzel bulur; kötüyü kötü, cinsine meyleder dünyada her kişi.

[170] Zengin adamlar, zengin adamların sofrasına davetsiz gidebilirler ki bunu Lupoiis: servet sahibi adamlar, kendilerinden aşağı kimselerin sofrasına kendiliklerinden giderler, demiştir. İhtimal ki Sokrat bunu telmih etmiştir.

birde düşünmeye ve geri kalmaya başladı. [171] Onu beklemeye kalkıştıkça, bana daima yürümemi rica ediyordu. Agaton'un evine geldiğim vakit kapıyı açık buldum, ve orada tuhaf bir vak'a ile karşılaştım. Ben kapıda görünür görünmez, içerden kölelerden biri önüme çıkarak beni davetlilerin akşam yemeğini yemek üzere oturdukları sofranın bulunduğu salona götürdü. Agaton'da beni görünce:

– Aristodem, yemeğimize iştirâk etmek için tam vaktinde geliyorsun! Eğer başka şey için geldinse, onu bir başka vakta bırak. Bugün davetlilerim arasında bulunmanı rica etmek için seni aradım; maalesef bulmak mümkün olamadı. Fakat Sokrat'ı niçin beraber getirmedin? dedi.

Birde arkama dönüpte ne göreyim? Meğer Sokrat beni takip etmemiş değil mi?

– Maamafih ben Sokrat'la beraber geldim, ve burada akşam yemeğine onun tarafından davet olundum, dedim.

Agaton — Ne iyi ettin de geldin. Fakat, Sokrat nerede?

– O, demin arkamdan geliyordu, ben de ne olduğuna şaşıyorum.

O vakit Agaton bir köleye hitaben:

– Git, onu ara bul, ve buraya getir. Sen de Aristodem, Eriksımak'ın yanına uzanıver, dedi.

Bunun üzerine bir köle ayaklarımı yıkamaya geldi. Bu esnada idi ki bir başka köle Sokrat'ın komşu evlerden birinin kapı kemeri altına çekilmiş ayakta durduğunu ve kendisinden ne kadar rica edildise de oraya girmek istemediğini söyledi. Agaton ona:

– Ne garip şeyler söylüyorsun Git onu çağır ve bir yere gitmesine mani olarak buraya getir! dedi.

O, vakit ben:

– Hayır, hayır onu bırakınız. O her yerde böyle hareket eder; bazan tenhaya çekilmek âdetidir. Eminim ki, az zaman sonra gelir. Onu rahatsız etmeyin, bırakın, dedim.

Agaton, bunun üzerine:

– Pekâlâ, öyle olsun, dedi ve kölelere hitap ederek:

– Çocuklar, yemekleri getiriniz ve bizi neyle isterseniz ikram ediniz, çünkü size kimse yemeğin ne suretle hazırlanacağını söylemedi ve yapılmak için bir şey ısmarlamadı, esasen

---

171 Âşık, ne kadar güç te olsa, sevdiğine ancak düşünce ile kavuşmayı ümit edebilir En asîl ve ruhların elde etmek için çalışacakları en yüksek gaye güzelliği hayretle temaşaya vasıl olabilmektir. Ruhların en büyük gayesi güzelliği temaşaya varabilmektir. (Ploten)

bu benim itiyadım değildir [172] Dostlarımı ve beni davet etmiş misafirleriniz gibi tutun, ve bizim medihlerimize lâyık olacak surette bize muamele edin; ha göreyim sizi! dedi. Yemeğe başladık; Sokrat daha gelmemişti. Agaton her dakika gidilip onun getirilmesini istiyordu, fakat ben de daima buna mani oluyordum. Nihayet Sokrat her vakitkinden daha az gecikerek yemeğin ortasında bize yetişebildi. Masanın son kerevetinde yalnız başına uzanmış yatan Agaton:

– Buraya gel, Sokrat, gel benim yanıma uzan da, temasınla komşunun dehlizinde bulunduğun sırada sana gelen hikmetli fikirlerden istifade edeyim. Aradığını bulduğundan hiç şüphe etmem, çünkü buna muvaffak olmadan yerini bırakıp gelmeyeceğini bilirim.

Sokrat (Oturarak), Agaton, eğer, bir tülbent parçasile örtülü dolu bir kabı, bir diğer boş kaba naklettiğimiz gibi Hikmet te ilk temasla dolu bir ruhtan boş bir ruha intikal edebileydi, senin yanında bulunmakla pek mes'ut olacaktım. Çünkü o vakit senin yanında bulunmakla bol ve mükemmel hikmetinle dolacaktım. Bendeki hikmet, bir rüya gibi hafif ve şüpheli, seninki ise daha gençliğinde bile öyle bir ihtişam içinde parlıyor, öyle şâşaalar saçıyor ki, hatta buna evvelki gün otuz bin Yunanlı şehadet etmiştir.

Agaton — Sokrat, sen yaman bir alaycısın! Sonra akıllarımızın üstlüğü davasını müdafaa etmek için (Dionisos) u hâkim yaparız [173].

Şimdilik sen yemekten başka bir şey düşünme. Sokrat bu sözlerden sonra, kerevetine uzandı. Öteki davetliler de yemeklerini bitirince, şaraplar dağıldı, ilâha İlâhiler okundu; ve mutad olan öteki merasimde yapıldı, sonra içmeye hazırlanılıyordu, tam bu sırada (Pozanios) [174] söze başladı:

Pozanios — Dostlarım! içelim. Fakat kendimizi rahatsız etmeyecek surette! ben kendi payıma daha dünkü işretten yorgun olduğum için, bu gün biraz dinlenmek istiyorum. Çoğunuzun da böyle olduğundan şüphe etmiyorum, çünkü siz de dün ziyafette idiniz. Rahatsız olmadan içebilmenin çaresine bakalım.

Aristofan — Doğru, ben hakikaten dün şarabın içine batmışlardan biriydim. Pozanios, senin bu teklifini kabul ediyorum, dedi.

Akümenos'un oğlu Projeleriniz çok güzel, yalnız reyini alacağımız biri daha var bakalım Agaton ne diyecek.

Agaton — Benim de tahammülüm yok!

Eriksimak— Bu benimle Aristodem ve Fedr için ve diğer davetliler için beklenilmeyen bir nimet! Ey meşhur ayyaşlar, şimdilik içmekten vazgeçiyorsunuz, değil mi ? Bizim ayaşlıkta daima geri kaldığımızı bilirsiniz, Sokrat'a gelince, o başka, icabında içmekte de içmemekte de irade sahibi olduğu için onu karıştırmıyorum. O, ne verirsek ona razı olur. O halde mademki çok şarap içmek için kimsenin fazla arzusu yok, sarhoşluk hakkında doğru bir kaç

---

[172] Eflâtûn der ki; hikmet, akla sahip ruhun, eşyanın harekâtından bir lâhza ayrılıp önüne geçmeksizin onu takip için gösterdiği gayrettir. Mark Orel de der ki hikmet, hâdisatı severek olduğu gibi kabul etmektir.

[173] Dionisos'u hâkim yaparız, tabiri kupalarımızı boşalttığımız vakit konuşuruz demektir. Dionisos ilham ilâhıdır.

[174] Posanios, belki de Aşaton'un aşıklarındandı, hemen meçhul bir kimsedir

kelime söylesem, belki size çok fena gelmez. Ben hekim olduğum için çok şarap içmenin insanlara muzur olduğuna tecrübelerimle iyice inandım. Bile bile itidal [175] derecesini aşmadığım gibi bahusus bir gün evvel başı dumanlanmış olanlara da hiç bir vakit bunu tavsiye etmem bahusus bir gün evvel başı dumanlanmış olanlara da hiç bir vakit bunu tavsiye etmem.

(Mirrinos) lu (Fedr) sözü keserek:

– Seni bahusus hekimlikten bahsettiğin vakit dinlemek mutadım olduğunu pek iyi bilirsin. Bugün herkes aklı başında olmak istiyor.

Bu sözden sonra bu ziyafete sarhoşlukla nihayet vermeyip yalnız zevk verecek kadar içmiye hep birden karar verdiler.

Eriksimak — Mademki herkesin kendi istediği gibi içmesi ve bu hususta hiç kimsenin mecbur edilmemesi kararlaştı, o halde ben de size şimdi içeri giren çalgıcı kızı, geri göndermenizi teklif ediyorum. Filavutasını ya kendine yahut isterse içerideki kadınla çalsın! [176].

Biz ise bugün konuşalım, bir mübahase açalım. Eğer razı olursanız, bu hususta ben kendim bir mevzu ortaya koyayım [177].

Bütün davetliler Eriksimark'ın teklifini kabul ettiler ve ondan bir mübahase mevzuu bulmasını rica ettiler. Bunun üzerine :

Eriksimak — Öyle ise söze (Öripid)'in (Melanip)i gibi şu mısra ile başlayacağım dedi: Bu hitabe benim değil Fedr'in dır.

Filhakika Fedr bana hergün infial ile: «Eriksimak, ilâhların bir çoğuna ilâhilar, ve şiirler yapan bu kadar şair arasında birisinin çıkıp ta o kadar büyük ve kadir olan Eros'un şerefine bir tek İlâhi yapmayı düşünmemesi tuhaf değil mi? Diğer taraftan Sofistlerin şu en mükemmelerine de bak, bunların en coşkunlarından (Prodikos)a ne diyelim. Bunların kitaplarında (Herakles)i ve öteki yarı ilâhları metheden nesirler bulunuyor. Hâttâ bir kitapta okumuştum âlim bir adam tuzun faydasından bahsederek, garip bir surette onu methediyordu. Hasılı bu şeyler kendilerine birçok methidiciler bulabildiği halde, bugüne kadar bir kişi çıkıp ta Eros'u[178] şöyle şanına lâyık surette tebcil ve tekrime yeltenmemiş! Şaşılacak şey değil mi ? Böyle bir muazzam ilâh bu derece ihmal edilmeli miydi.» Fedr'ın infiale hakkı vardı, ben de onunla birlikte cizyemi götürüp bu ilâha takdim edeceğim. Bizi burada toplayan fırsatın Eros'u tebcil ve tazime pek müsait olduğunu zannediyorum. Eğer bu mevzuu hoşunuza gidiyorsa, bu

---

175 İtidal ile hazzın ifratı bir yerde olmaz, çünkü hazzın ifratı rnhu teşviş etmekte kederin ifratından aşağı kalmaz. Xenofon ziyafette Sokrat'a «dostlar ben vücudu uyuşturan Mandrago gibi içmek taraftarıyım. Şarap zihinlerimizi sular, kederlerimizi muvakkaten olsun teskin eder, zeytin yağ nasıl aleve can verirse, o da neş'eyi uyandırır. Fakat çok içince vücut sarsılır, düşünce zayıflar, söz söylemek şöyle dursun, nefes almak bile zorlaşır» demişti.

176 Eflâtun aşk için kendisinden bir şey öğrenmeyeceğinden dolayı çalgıcı kızı iade ediyor. Fakat Sokrat Eros hakkında ne biliyorsa onu İlâhî bir kadından öğrendiğimi biraz sonra söylüyor.

177 Eski bir darbı mesele göre, mübahasesiz bir sofranın bir yemlikten farkı yokmuş.

178 Eros, dünyanın ilk unsurudur. Arzla ve eşyanın başlangıciyle beraber doğar ve ilk anasırın teşekkülünde bulunur. O, mevcudatın hayatında ilk prensiptir. Onların deymumetinin zarurî şartıdır. Beşeriyette olduğu gibi, bütün hayvanî cisimlerde, karada, denizde cinsiyetleri birbirine yaklaştırır ve birleştirir. Böylece tabiata hâkim olur.

bizim musahabemizi beslemiye kâfi gelecektir. Öyle ise, soldan sağa doğru, herkes muktedir olduğu kadar Eros'a güzel bir methiye söylemeli. Soldan birinci kereveti Fedr işgal ettiği için en evvel o söyleyecek; hem de Fedr, bu söylediğim şeyi yapabilecek ilk kahramandır.

Sokrat — Eriksiak, hiç kimse senin teklifine muhalif rey vermeyecektir.

Bahusus aşklar ilminden başka birşey bilmediğimi iddia eden ben, buna muhalefet etmeyeceğim, daima (Dionisos) ve (Afrodit) le meşgul olan Agaton, Pozanias, Aristofan, hasılı hiçbirimiz buna itiraz etmeyeceğiz. Sonlarda oturduğumuz için bu hususta taliimiz yaver olmadıysa da, eğer bize tekaddüm edenler güzel ve bol söz söylerlerse biz de memnun olacağız. Fedr Eros'u eşref saatte ve muvaffakiyetlerle tebcile başlasın!

Bu teklif galebe çaldı ve Sokrat'ın reyi hep birden kabul olundu. Hepsinin ayrı ayrı söylediklerini size kelime kelime nakletmeye imkân yok. Aristodem bile bunu hiç hatırlamayacak. Ben de onun bana naklettiğini aynen size anlatamam. Onun için size şimdi söyleyeceğim şeyler davetlilerin her birinin söyledikleri hitabelerde esaslı ve zikre şayan gördüğüm şeylerden ibaret olacaktır. Biraz evvel de söylediğim gibi, bu mevzu üzerine ilk sözü Fedr söylüyor.

Fedr hitabesine şu suretle başlıyor:

Eros, büyük bir ilâhtır. O, sade doğuşu cihetile değil, fakat birçok ve muhtelif sebeplerle insanların da ilâhların da takdirine lâyık olması daha ziyade, en eski ilâhlar meyanında bulunmasındandır. Babası anası yoktur, onu doğuranların ismini ne bir nesirci ne de bir şair söylememiştir. (Hesiod) der ki: «Evvelâ heyula doğmuştur. Ondan sonra geniş sineli ve her şeyin istinatgâhı olan ebedî ve sarsılmaz Arz daha sonra da Eros vücuda gelmiştir. Hesiod Eros'u [179] Heyûlâ ve Arzdan sonra zuhur ettiriyor. (Parmenid) ise onu dünyaya hâkim olan âliheden [180] vücuda gelen ilâhların en birincisi olmak üzere tavsif ediyor.

(Akusilâos) ta Hesiod'un fikrini takip etmiştir. Demek oluyor ki, Eros en eski ilâhlardandır, ve böyle olmakla beraber, en büyük hayırların müsebbibi olduğu da bizce bir çok şehadetlerle sabit olmuştur. Ben hakikaten bir delikanlı için faziletkâr bir âşıka malikiyetten daha büyük bir lütuf, bir âşık için de iyi bir gözde intihabından daha kıymetli bir saadet bilmiyorum. Bütün ömürlerini güzellikler içinde geçirmek isteyenlere yardımcı olan kan rabıtaları, zenginlikler, mansıp ve cah gibi şeyler içinde Eros kadar güzelliği tevlit edecek hiçbir şey yoktur. [181] Yani demek istiyorum ki, fenalıktan utanmayan ve hayır içinde gayrette bulunmayan bir şehir, bir fert, hiçbir vakit büyük ve güzel eserler meydana getiremez. Ben bunu da söylemeğe cesaret ediyorum ki, bir âşık fena bir iş yapar da cezasını çekmezse, bundan dolayı bu âşık maşukunun huzurunda duyduğu ıztırabı ne babasının, ne dostlarının ve ne de bir kimsenin yanında duyamaz.

Maşuk ta böyledir. O da bir hatası görüldüğü vakit, âşıkından o kadar utanır ki, bu hicabı

---

179 Eros'un ne babası ne anası vardır; çünkü onun zuhur ettiği nihayetsizlikte hiç birşey ne başlamış ve ne de bitmiştir.

180 Bu ilahe Plütark'a göre Afrodit dir.

181 Sevgilide hasıl olan güzellik tezahüratı âşıkta bir aynaya akseder gibi in'ikâs eder. Sonra bu tecelli sevgilinin ruhuna avdet ederek oradaki kanatları canlandırır ve ona aşkı isal eder. Sevgili, kendisinde Hüsnü Mutlakm bir sureti bulunandır. Aşık, ilâhını sevgilisinde bulunduğuna kani olur, ve onda ilâhının mümkün olduğu kadar tam bir suretini düzer. Phedre.

başka hiçbir yerde duyamaz. Eğer kabil olup ta bir şehir veya bir ordu aşık ve maşuklardan teşkil olunsaydı, bu şehir veya ordunun bu sayede en büyük refah ve emniyete nail olmaması kabil olmazdı. Çünkü böyle kimseler her türlü fenalıktan sakınacaklar ve kendileri için mütekabilen hayırdan başka bir şey temenni etmeyeceklerdi. Muharebelerde de bu suretle birleşmiş askerlerin sayıları az da olsa, galip gelecekler ve daha iyi söylemiş olmak için, bütün beşeriyete galebe çalacaklardı. Silâhını atarak cebheden kaçacak bir âşık, kendi maşukuna o halde görünmektense, bütün orduya görünmeyi ve bu hicaba duçar olmamak için ekseriya ölümü tercih edecektir.

Sevgilisini tehlike halinde imdatsız terk etmeye gelince, aşık ne kadar korkak da olsa, Eros onu o vakit en merd adamın cesaretinden aşağı kalmayacak bir cesaretle canlandıracaktı. Homer'in terennüm ettiği gibi hakikaten: «Allah bazı kahramanlara [[182]] cesareti nefhetmiştir.» Eros ise onu sevenlere buna muadil bir tehevvür ilka eder. Biribirini sevenler yekdiğeri için ölmeyi de bilirler.

Sade erkekler değil, kadınlar da aşkları uğrunda canlarını feda etmişlerdir.

(Pelias) ın kızı (Alkest) [[183]] Yunanistan için buna kâfi bir şahittir. Kocasının anası babası sağdı, ikisinden biri hayatlarını feda etmek suretile onu kurtarabileceklerken bunu yapmadılar. Halbuki yalnız o, kocasının yerine ölmeyi kabul etti.

İşte böylece bu âşıkın aşkı ailevî muhabbeti o kadar geçti ki, bu hususta evlât ebeveynine yabancı göründü ve onlar evlâtlarına yalnız merbutiyet namına bir nam vermiş oldular. Onun bu hareketi insanların ve ilâhların çok makbulüne geçtiği için ilâhlar, ruhunu (Hades)'e davet ettiler. Büyük eserler yapanların muvaffakiyetleri ne olursa olsun bunlar içinde pek azının ruhu ilâhlar tarafından (Hades)e davet edilmek şerefine nail olmuştur.

Fakat ilâhlar Alkes'in fedakârlığını takdir ettiklerinden onun ruhuna tekrar dünyaya gelmek için müsaade ettiler, ilâhlar bile aşktan husule gelen şecaat ve sehavete karşı en büyük lütüfte bulunuyorlar. Halbuki onlar, (Oyagr)ın oğlu (Orfe)ye karşı böyle yapmadılar. Onu maksuduna nail etmeden (Hades)ten geri gönderdiler. İstediği kadını kendisine verecekleri yerde, yalnız onun hayalini gösterdiler. Çünkü bir kitara çalgıcısı olan Orfenin, sevdiğinin![[184]] uğrunda ölmek cesaretini haiz olması ilâhlara pek zayıf görünmüştü. O, Alkest'i taklit etmek şöyle dursun, Ahrete diri olarak gitmek için bütün vasıtalara başvurmuştu, ilahlar da onun bu gevşekliğini cezalandırmak için, onu kadınlar tarafından itlâfa mahkûm ettiler.

İlâhlar buna mukabil, (Tefis) in oğlu (Aşil)i bahtiyarlar adasına gönderdiler. Annesi ona haber

---

[182] Kahramanlar nim ilâhlardır. Çünkü bunlar bir ilâhın bir dünya kadınına ve bir ilâhenin bir dünya erkeğine olan aşkından zuhur «tmiştir. Demek oluyor ki bunlar aşkın çocuklarıdır.

[183] Admet'in karısı idi. Kocasının yerine babası ve anası veya zevcesi öldüğü surette kocası ölümden kurtulacaktı. Bu fedakârlığa baba ve ana katlanamayıp yalnız zevcesi katlandı.

[184] Eflatun burada, yeniden doğmak için ölmek lüzumunu gösteriyor Fedros ta diyor ki: ruhlar hayatlarını tamamladıktan sonra kanatlanırlar, ve zuhur mebdei olan yıldızlara rücuları da ölümden sonra yabanmış olan şeyi tekrar yaşamayı istemek, kendi kendini boşluk rabıtasına mahkûm etmek, demektir. Bizim bu günkü mevcudiyetimiz dunku hareketlerimizin neticeleridir. Daima ileri gitmeli. Geri dönüp te geçmişi tekrar yaşamak istiyene yazık! Orphe ve Sath'in zevcesinin misalleri, ilen doğru yürümiyenlerin başına ne geleceğini gösterir birer nümunedir.
Orphe'yi rahibeler parçalamışlardır.

vermişti ki, bir gün (Hektor)u katlederse muharebede ölecek ve onu öldürmediği takdirde ise vatanına dönüp ancak ihtiyarladığı vakit ölecekti. Bunu bildiği halde bu muharip, (Patrokl)a muavenet etmekte tereddüt etmiyerek hem onun intikamını aldı, hem de olen sevgilisinin naşı üzerinde can verdi. Bu ölüm ilahların hoşuna gitti ve sevgilisi için yaptığı bu feda karlıktan dolayı (Aşil)i hususî surette mükâfatlandırdılar. (Eşİlos): «Patroklos maşuk, (Aşİl) de aşıktı» diye iddia ediyorsa da, doğru değildir. Aşil, Patrokl'den ve bütün kahramanlardan güzel olmakla beraber, Homer'in dediği gibi henüz bıyıkları da terlememişti.

Hakikaten, İlâhlar maşuk için yapılan cesaret ve fedakârlığı çok takdir ederler lâkin maşukun aşıkı için yaptığı fedakârlığı aşıkın maşukuna yaptığı fedakârlıktan daha ziyade takdir ederler ve ona daha çok İhsanlar ederler. Çünkü Aşık Allah tarafından mülhem olmak hasebile maşuktan daha İlâhîdir, işte İlâhların Aşil'i Bahtiyarlar adasına göndermekle ona Alkest'ten ziyade in'am etmelerinin sebebi budur. Hulâsa, Eros'un bütün Bakîlerin en eskisi, en şanlısı olduğunu, ve insana hayatta da ölümde de fazilet ile saadeti hepsinden ziyade temine muktedir olduğunu söyleyerek, sözüme nihayet veriyorum.»

İşte Fedr'in söylediği bunlardı. Ondan sonra da başkaları söz aldılar. Fakat Arİstodem onların ne söylediklerini hatırlamadığı için bana evvela Pozanias m nutkunu nakletti.

Pozanias hitabesine şu suretle başladı:

«Ey Fedr, senin bize yalnız Eros'un bayramını tesit etmemizi teklif etmen bana pek hoş görünmüyor. Eğer Eros bir olaydı dediğini yapmak doğru olurdu, fakat bu ilâh bir olmadığı için hangi Eros'u methedeceğimizi bize evvelden söylemen daha muvafık olurdu. Bunun için evvelâ tes'it edilmesi lâzım geleni söylemek ve sonra da bu ilaha layık methiyeyi yapmaya gayret etmekle senin hatanı tashihe çalışacağım. Biz hepimiz (Afrodit) in hiç bir zaman esassız olmadığını biliyoruz. Afrodit'in iki olduğuna kimsenin şüphe etmediğine nazaran Eros'un da iki olması zarurîdir. İşte bu iki Afrodit ten, (Semavî Afrodit)tesmiye ettiğimiz yaşlıdır. Semanın kızıdır ve anasızdır. (Dünyevî Afrodit) tesmiye ettiğimiz ikinci Afrodit ise evvelkinden daha küçüktür ve (Dione) ile (zeüs') ün kızıdır. Bu iki âlihenin iki de muavini olması zarurîdir ki, bunlardan birine (Semavî Eros), diğerine de dünyevî Eros demek yakışık alır ([185]). Bizim sitayişimizin gayesi bütün ilâhları istihdaf ettiğine göre bende her iki Eros'un evsafını sana arzetmiye çalışacağım!

Her fiil işlendiği vakit, haddizatında ne iyidir ne fena. Meselâ şurada içmek, taganni etmek nutuk söylemek gibi fiillerden hangisini yaparsak vapalım, bunlardan hiç biri haddizatında güzel olamaz, bu iş ancak nihayeti tarzına göre güzel olabilir. Biz eğer bunu güzellik ve insafla yaparsak güzel olur, fesadı ahlâkla hareket edersek fena olur. Sevmek te böyledir. Her Eros haddi zatında methe şayan ve güzel değildir. İyi olan, bizi güzelliği sevmiye teşvik

---

[185] Aynı yolu takıp etmiyen ve bizim ruhlarımıza aynı ateşi nelhetmiyen iki aşk vardır. Biri çocukca oyunlarla meşguldür, akıl ' onun düşüncelerinde* hiç birinin yularım tutamaz. O şuursuz insanlar üzerine şiddetle hükümran olur. Onları kadınlara doğru sürükliyen arzular ondan gelir. Onları hırslarının matuf olduğu şeye sürükliyen fanî ateşin mizacındadır.
Oayges'in asırlardan daha eski olan öteki aşk ise herkese vekarlı ve şayanı hürmet bir surette tecellî eder. O namuskârane duygular verir, onun nefhası ruhlarımıza sessizce dahil olur. Biz zevki, faziletle karışık olarak bu sayede tatarız.

edendir[186]. Dünyevî Afrodit' in aşkı hakikaten âdlî ef'ali telkin etmek cihetile pek bayağıdır. Bu, avamın sevdiği aşktır. Avam bir kere kadınlardan aşağı olmamak *üzere* delikanlılara da meftun olur. Sonra sevdiklerinin vücuduna bağlanmakla iktifa ederek ruhu ihmal eder. Bunlar güzel yaşamak ve ya yaşamamak hususunu nazarı itibare almazlar, yalnız nefislerinin hazzını tatmin etmek isterler, bunun için henüz dimağları inkişaf etmemiş mahlûklara tutulmak kabiliyetindedirler. İşte bu sebeple bu gibi tesadüfî buluşmalarda onlar iyiye olduğu gibi fenaya da bağlanırlar. Bunların aşkları semavî Afrodift'e nisbetle çok genç olan dünyevî Afrodit' ten sudur eder. Bu âlihenin esasında hem erkek hem de kadının iştiraki vardır.

Fakat semavî Afrodit neş'etini kadına bağlı değildir. O yalnız erkekten doğduğu için onun telkin ettiği aşk ta ancak delikanlılara taallûk eder. Daha yaşlı olan ve mizacı ateşîn olmayan bu âliheye tabi olanları Eros, tabiatan daha kavî ve daha zeki bir cinse, yani erkeğe meftun eder [187]. İşte bu gibilerin Semavî Eros'un hakikî teşvikine mazhar oldukları delikanlılara olan aşklarile anlaşılır [188]. Fakat bunlar çocuklara meftun olmayıp, sinlerinin ve akıllarının ilerlemesini beklerler, yani bıyıkları terlemiş gençleri severler. Bu aşka tutulanlar bence bütün hayatlarında aşk ve şevk ile sevişmiye ve bütün ömürlerini maşuklarile beraber geçirmeye müheyyadırlar. Onları, bırakıp başka bir dost ittihaz etmek suretile aldatmazlar ve onlarla eğlenmezler. Halbuki aşkında metanet olmayan aşıkın kendisine çocuk denecek kadar genç iken teslim olan maşukunu terkedip bir başkasına gitmesi ekseriya vaki olmaktadır. Böyle bir belirsiz netice için bu kadar gayret ve kuvvet sarfedilmesini ve çok küçük çocukların sevilmesini meneden bir kanunun bulunması temenni olunur [189]. Genç bir çocuğun gerek vücutça gerek akılca nasıl inkişaf edeceği, yani aklının onu sonradan kötülüğe mi fazilete mi sevkedeceği bilinmediği için, neticenin ne olacağı kestirilemez. Esir olmayan kadınlara tasallutu nasıl mümkün olduğu kadar menettiysek, aklı başında olanlar da bunun için bir kanun koymalı, avamı bunu kabule icbar etmelidir. Çünkü bunlar aşkı o derece kötülediler ki yapılan bu münasebetsizlikler ve yolsuzluklar yüzünden, hiç kimse, bir maşuka sahip olmanın ayıp bir şey olmadığını müdafaaya cesaret edemiyor. Usulî ve kanunî olan hiç bir şey bihakkın tahkire şayan olamaz. Tahkire şayan olanlar usulsüz ve kanunsuz olan şeylerdir. Mamafih başka şehirlerin aşk hakkında vazettikleri kanunları vazıh ve parlak oldukları için

---

186 Sevilen, güzelliğin görünüşü kanatların açılmasına mani olan her şeyi bir anda eritmek kudretine maliktir. Maşukun güzelliğinin sünuhatı kendi aşkının ruhuna inikas ettikten sonra gene kendi ruhuna avdet eder ve ona tekrar kanatlar bahşeder.

187 Eflatun bu nutuktan: Yalnız bizi yükseltenlerle birleşmek ve en ulviye bağlanmak düsturunu ortaya koyuyor. Göte de Müller ile muhaveresinde diyorki; «insanların yekdiğerine karşı duydukları aşk erkeğin bediî cihetten tamamile kadından daha güzel ve daha mükemmel olmasından ileri gelir».

188 İnsanlar hakkında icrayi tesir eden iki nevi aşk vardır. Biri deniz köpüklerinden doğmuş, mütehevvir müteheyyiç ve mecazî bir aşıktır, ruhta gençliğin serkeşliğile kabarmış dalgalarla galeyan eder. Bu hakikî bir fırtınadır, diğeri bizi gökten inen bir altın zincirle çeker, umulmaz yaralar açacak ne demiri ne de oku yoktur. Onun güzelliğinin saf ve şuleler saçan cemali ruhlara hikmetle dolu bir teheyyüç ilka eder.

189 Eforyalar yetişkin adamlarla tüysüz delikanlıların arasındaki münasebetlerde ahlâka karşı vaki olan her türlü tecavüzü şiddetle tecziye ediyordu. «Maamafih nüfusun artmasına karşı meşru çocukların çokluğu arzu olunmadığından oğlancılığın bazı vazu kanunlar tarafından bir tedbir olarak kabul olunduğu anlaşılıyor.

anlamak kolaydır. Bu kanunlar, yalnız Atina'da ve Lakedemonya'da karmakarışıktır [190]. (Elid) de ve (Beotienler) de sadece, aşıka ram olmanın iyi olduğu kabul olunmuştur, ve bunu genç, ihtiyar hiç kimse afip saymamıştır. Zannediyorum ki bu memleketler ehalisi söz söylemek san'atında pek tecrübeli olmadıkları ve maşuklarını iğfal için lisan hünerlerinden âciz bulundukları için bu kaideyi kabul etmişler Iyonya ve Barbarların hükmüne tâbi diğer bütün memleketlerde ise, böyle bir alış veriş doğrudan doğruya rezalet sayılır. Barbarlarda istibdat, aşkla beraber felsefeyi ve jimnastik kültürünü de tecziye ediyor. Anlaşılan müstebit hükümdarlar tabaaları arasında, Semavî Eros'un yaratmaktan zevk duyduğu büyük cesaretlerin, kuvvetli ittihat ve dostlukların husule gelmesini menfaatları icabından bulmuyorlar Hadisat bunu bizim Atinalı müstebitlerimize daha evvelden öğretmişti; çünkü (Aristogiton) un aşkı ve (Harmodios) un sarsılmaz sadakati hükümetlerini devirdiği için bu hadiselerden bizim Atinalı müstebitlerimiz evvelden ibret almışlardı [191]. İşte bundan dolayı sevdiğine ramolmanın ayıp olduğunu bildiren kanun, ricali umurun hakimiyet hırsından, halkın korkaklığından ve kanunu koyanların ahlakları fesadından mülhemdir. Sevdiğine ram olmanın makbul olduğu kabul olunan memleketlere gelince, bu da bu kanunu vazedenlerin ruh tembelliğini ifade eder. Bizim beldemizde ise, aşk kanunu daha âkılâne yapılmıştır. Yalnız söylediğim gibi bizim örflerimizin anlaşılması pek kolay değil, bilâkis karışıktır. **Düşünce sahibi insan, bizde gizli sevmekten ise aşikâr sevmenin daha makbul olduğunu görür ve vücut cihetile çirkin de olsa en asil ve en faziletkâr olana müptelâ olmanın müreccah olduğunu bilir.** Sonrada bu kimse, aşıkı herkesin teşci ettiği ve hareketlerini fena bulmayıp ona hak verdiğini görür. Eğer sevmek namuskârane bir iş olmayaydı, böyle telâkki edilir miydi? Kanun aşıklara, bütün gayelerine vasıl olarak itibar ve makbuliyet kazanmaları için o kadar garip vasıtalara müracaatta serbest bırakmıştır ki, eğer bir kimse bu serbesiyeti sevilebilmekten başka bir şeyi istihsal için kullanacak olsa, hâkimlerin en ağır muahazelerine duçar olurdu. Binaenaleyh bir vatandaş, zengin olmak, bir mansıp yahut nüfuz ve hususiyetçe tefevvuk elde etmek için âşıkların maşuklarını elde etmek hususunda yaptıkları şeyi yapmaya cesaret etse, yani onlara tezezllülle yalvarsa, bir çok vaat ve taahhütlerde bulunsa, kapılarında yatsa ve bir esirin bile tahammül edemeyeceği bir zilletle kul ve kurban olsa dostu düşmanı ona karşı isyan eder, dostları onun bu gibi şeyler için yüz suyu döktüğünü hoş görmeyerek, onun yaptığı şeyden utanır ve onu yola getirmeğe, hasılı bu teşebbüsünden vaz geçirmeğe çalışırdı. Halbuki maşuku için bu tezellüllerde bulunan âşıklar bilâkis umumun teveccühünü kazanır, hattâ kanun da bu âşıka en güzel bir projeyi meydana çıkarmaya çalışırmış gibi utanmadan istediğini yapmasına müsaade eder. Daha garibi, rivayete göre, ilâhlar yalan yere yemin edenler içinde yalnız âşıkların yeminlerini bozmalarını

---

190 **Spartalılarda bir delikanlının hiç bir kimse tarafından aşka lâyık görülmemesi bir sin** [kusur] **idi. Bu böyle olduğu gibi bir adamın da bir delikanlı intihap etmesi ayıp sayılırdı.** Bir kerre rabıta hasıl oldu mu, aşık maşukunu güzel bir yola sevketmeyi üstüne alır ve onun bu yoldan inhitafında mes'ul o'urdu **Şehvetprestane bir münasebetle bu alışverişin saffetini ihlâl edenler halk tarafından namussuz addolunur ve o kadar nefret ve istikrahla karşılanırdı ki bu kimseler halkın nazarından gizlenmek için ölümü yahut sürgünü tercih ederlerdi.**

191 Harmodikos ile Aristogiton, Hippias ve Hippargue'ın istibdadını devirmek içi birleşmiş iki genç Atinalı idiler.

affederler. Onun için Afrodit'in [192] yemininin bir şeyi taahhüt etmediği söyleniyor. Hasılı insanlar ve ilâhlar âşıklara böylece her vasıtayı meşru sayıyorlar; örfî kanunlarımız da aşktan bu manayı anlıyor, beldemiz sevmeyi ve sevenlerin meftuniyetine nail olmayı çok güzel asîl bir hareket telâkki ediyor. Buna rağmen babalar çocuklarının sevgililerile görüşmelerini menetmek için onlara gözcüler koyuyorlar. Kendilerini böyle bir halde gören yaşıtları ve arkadaşları da bu genç gözdeleri tahkir ediyor, ihtiyarlar ise bu hakarette bulunanlara muhalefet etmemekle beraber tekdir de etmiyorlar.

Bu tezadı görenler sanki memleketimizde delikanlıları sevmenin ve onlar tarafından sevilmenin büyük bir ayıp olduğunu zannederler. Halbuki bu tezadı ben şu suretle telif ediyorum. Aşk basit bir şey değildir. Evvelce de size söylediğim veçhile haddizatında iyi veya fena hiçbir şey yoktur. Bunun iyi veya fena olması, bizim muamele tarzımıza bağlıdır. Binaenaleyh âdı bir adama alçakça ram olmak çirkindir, güzel bir insanın aşkına ramolmak güzeldir. Ben ruhtan ziyade vücude âşık olanın bu âdı aşkını bayağı bulurum. O vücut gibi devamsız bir şeyi sevdiği için devamlı olamaz. Vücudun çiçeği solunca o da sevmekten vazgeçer, bu sefer başka aşklara uçar ve vaktile döktüğü dilleri ve ettiği birçok vaitleri onlara da döker. [193] Bilâkis iyi ruhlu bir âşık ise ruhu sevdiği için, bütün hayatında aşkına sadık kalır, onun izaz ettiği ancak aşktır, aşk ise müstakardır. Bizim âdetlerimizi iyiden iyiye tetkik ve imtihan ettikten sonra yaklaşılmasını ister, ve ancak seven ile sevileni birbirlerinin aşkını anladıktan sonra takip edilecekleri takibe ve kaçılması lâzım gelenlerden kaçmaya teşvik eder. Çünkü gelişi güzel hemen mübtelâ olmakta ve tecrübe için müsait meydan bırakmamakta fenalık vardır. Bununla beraber gerek korku veya zafiyetten, gerek paraya mağlûp olarak siyasî mevkiler elde etmek için zenginlere ve iktidar sahibi kimselere ramolmak alçaklığında da hacalet vardır. Bu sebeplerle olan iptilânın âlîcenabane bir muhabbet vücude getirmesi için metîn ve devamlı istinat noktaları yoktur. Bizim âdetlerimizde âşıkına güzellikle hoş görünmek isteyen maşuk için bir tek yol vardır ki, o da dostun iradesine necip bir zihniyetle ramolmaktır. Bu halde aşıkın maşuku için yaptığı hareket, bir müdahene veya ayıp telâkki olunamaz. Ayni zamanda maşukun da gideceği tek bir yol vardır ki o da dostun iradesine ancak fazilet uğrunda hizmet etmektir. [194] İşte bu ihtiyarî esirlik, hiçbir vakit ayıp ve tabasbus telâkki olunmamıştır. Maşukun, âşıkına iltifatlarını bezletmesi, felsefeye raci ve fazilet iktisabına ait kanunlarla aşka ait kanunları birleştirmesi lâzım gelir.

Âşık maşukunun arzularını, yapabileceği bütün hizmetleri munsifane yapmakla tatmin eder, maşuk ta kendisini hakîm ve faziletkâr yapan kimsenin hayırlı hizmetlerini tanır ve yapmaya muktedir olduğu şeyi munsifane bir surette yapar, bu suretle her ikisi de kendi tabiatlarının kanunlarına itaat ederek yekdiğerinin olurlar. Âşık maşukuna ilim ve fazilet verir, maşuk ta âşıkın ilim ve hikmet iktisabı ihiyacını duyarsa işte o vakit, yalnız bütün bu şartların husulile bir maşukun âşıkına ramolması güzel bir hareket olur. Bunun haricinde maşukun âşıkına

---

192 Mademki her şey değişiyor, bir adam da daima sevebileceğimiz ayni adam değildir, herkese kendisile birlikte ayni mukadderatın yolunu takip edecek ruha, araştırmadan tesadüf etmek müyesser değildir.

193 Proclus der ki : Bayağı bir âşık sevgilisinin ancak çiçeğini arzu eder. Çağı geçince, onu terkeder.

194 Bir adamın diğer br adam tarafından sevilmesi demek, Eflâtuaa göre, aşıkın maşukunda kendi ilâhının tasvirini bulması demektir. Onun bayatı ilâhiyeyi taklid ve sevgilisi..in tasvirini kendinde istik mal için yagtığı savaşlar, kendine şeref, saadet ve fazilet kaynağı olur.

ramolması hiçbir vakit muvafık olamaz. Bu sebeplerle birleşen ruhların aldanmaları da ayıp değildir.

Maddî istifade ümidile zengin bir âşıka ramolan ve fakat âşıkın bilâhare tebeyyün eden fakrı hasebile arzu ettiğini elde edemediği için kendini aldanmış gören maşukun duyacağı hicap her halde az olmayacaktır; çünkü bu adam para aşkı için her şeyi fedaya hazır bulunuyor demektir ki, bu hiç te güzel bir şey değildir. Fakat faziletkâr olmak için aşktan muavenet görmek niyetile iyi zannettiği bir aşıka teslim olup ta sonradan bu âşıkı fâsik ve faziletten âri olduğunu görerek iğfal olunduğunu anlarsa elbette bu aldanış kendisi için şereflidir, çünkü o, faziletli olmak ve tekâmül etmek maksat ve niyetile çok istekli atıldığını gösteriyor, bundan güzel bir şey de olamaz. Netice itibarile, fazileti iktisap etmek için ramolan maşuk ta fevkalâde iyidir. Böyle bir aşkı ilham eden Semavî Afrodit'tir, bu bizatihi semavî olan aşkın beldeler ve fertlerce kıymeti şahanedir, çünkü âşıka da maşuka da fazileti iktisap için azamî ihtimam göstermek lüzumunu tahmil eden odur.

Diğer aşklar dünyevî Afrodit'e tâbidir. İşte ey Fedr, »ana Eros hakkında irticalen söyleyebileceğim şeyler bundan ibaret.

Pozanias durdu: ve işte böyle söylemiyi Sofistlerden öğrendim. Şimdi sıra Aristofan'a geldi dedi. Fakat Aristofan'ı o sırada ya çok içmiş (olduğu için, yahut ta başka bir sebepten söyleyemeyecek kadar hıçkırık tutmuş olduğundan yanında bulunan hekim Eriksimak'a hitap ederek dedi ki :

Eriksimak, ya beni bu hıçkırıktan kurtarmak, yahut ta duruncıya kadar benim için söz söylemek mecburiyetindesin!

Eriksimak — Pekâlâ! ikisini de yaparım. Senin yerine şimdi ben söylerim. Hıçkırığın geçince de sen benim yerime söylersin. Sen de ben söylerken nefesini uzunca müddet tutmaya çalış ki hıçkırığın geçsin. Eğer böyle geçmezse, suyla gargara et. Fakat eğer hıçkırığın şiddetlenirse burun deliklerini gıcıklıyacak bir hareket yap ki aksırasın, bir iki kerre aksırdın mı hıçkırığın nekadar şiddetli de olsa geçer.

Aristofan — Sen çabuk söze başla, ben de senin dediğini yaparım dedi. Bunun üzerine Eriksimak şu suretle hitabesine başladı:

Eriksimak — Pozanias, nutkuna güzel başladı; fakat onu iyi bitirmediği için, onun takririni bitirmeye kendimi mecbur görüyorum. Onun iki Eros beyninde gösterdiği fark bana çok doğru göründü. Fakat san'atım olan tababet sayesinde ben aşkın yalnız insanların ruhlarında onları içlerindeki güzele sevketmek için değil daha başka bir çok gayeler için bir çok şeylerde bütün hayvanların vücutlarında, yerde yetişen her şeyde, hasılı bütün mevcudatta bulunduğunu keşfetmiş olduğumu zannederim. İşte ben bu sayede bu ilâhın azamet ve harikalarının ilâhı ve beşerî [195] bütün eserlerde tecelli ettiğini bildim. San'atımı tebcil etmek için onun kudretini evvelâ tababet cihetinden arzedeceğim. Uzvî tabiat iki Eros'u da ihtiva eder. Filvaki vücudun sihhat haîile hastalık hali inkâr olunmaz surette muhtelif ve

---

[195] Proclus der ki Her şey yekdiğerini sever, yekdiğerini arzu eder ve herşey ebedî bir rabıta ile tevhid edilmiştir. Onların beyinlerinde manevî bir aşk ve vasfa gelmez bir iştirak ve içtima vardır. Bir müşterek rabıta; muhabbet, adalet, itidal, insaf vasıtasile yerle gökü birleştirmiştir. İşte bu pek aziz sebeple bu kâinata intizam namı verilir. Eriksimakbütün nutkunda Eroszıtların birleşmesi ve ahengi olduğunu ve ilâhın iş sahasının maddî şeylerin intizamiyle bütün ruhlar âlemini ihata ettiğini göstermiye çalışır.

yekdiğerinden farklı hallerdir, ve her biri ötekinin zıddını ister. Binaenaleyh sâlim bir vücutta bulunan aşk başka olduğu gibi, hasta bir vücutta bulunan aşk gene başkadır. Pozanias'ın demin iyi adamlara iltifat etmenin güzel ve fâsiklere ram olmanın ayıp ve utandırıcı olduğuna dair serdettiği vesaya cisimlere tatbik olunabilir. Her uzviyette sağlam ve sâlim olan her şeyden telezzüz etmek iyi ve zarurîdir, bunun aksi, fena ve marazî şeyi tercih etmek ayıptır. Tecrübeli hâzık bir hekim olmak istenilirse bu prensiplere riayet edilmesi lâzım gelir [[196]]. Kısaca izah etmek için diyebilirim ki: Tababet bize, tabiatın iki nevi temayülünü gösterir, en hâzik bir hekim de bu inhimakin bu gayeler için iyi ve öteki inhimak ve neticeler için fena olduğunu en iyi teşhis edendir.[[197]] Bu inhimakleri tahvil edebilen, birini diğerinin yerine geçiren, kendilerine lâzım olduğu halde mâlik olmayanlarda onu vücuda getiren, zararı dokunacaklardan onu alan kimse, cismin düşman olan anasır arasında muhabbeti tevlit etmeyi ve herkese daimî bir aşk ilham etmeyi bildiği için, hakikaten çok iyi tecrübe görmüş bir insandır. Binaenaleyh en düşman anasır, soğuk, sıcak, acı, tatlı, kuru, yaş v. s. gibi yek-diğerinin zıddı olanlardır. İşte bizim ceddimiz olan (Eskulâp) şairlerin terennüm ettiği ve benim de inandığım veçhile, bütün bu zıtlar arasına aşk ve vifak sokabildiği için bizim san'atımızı o tesis etmişti. Binaenaleyh bütün tababete, jimnastiğe ve ziraate hâkim olan bu ilâhdır ve bunlar onun tarafından idare olunmaktadır. Musikiye gelince, biraz teemmül etmek istiyenler için, bunda aşkın hâkim olduğu, pek bariz bir surette görürler. [[198]] Belki Heralit'te fikrimi pek iyi izah etmemiş olmakla beraber; «işte bir yay veya rübabın akordu da böyledir» demek istemiştir. [[199]] Eğer Heraklit âhengin bir zıddiyet olduğunu, veyahut bunun zıt olan anasırdan zuhura geldiğini söylemiş olaydı, büyük bir münasebetsizlik yapmış olurdu.

Fakat bu hâkim şüphesiz burada sadece âhengin evvelemirde zıt olan yani kalın ve ince sesler gibi unsurlardan husule geldiğini ve sonra da musiki san'atile tevafuk ettirildiğini söylemek istemiştir. Filhakika kaba ve ince sesler zıt kaldıkça, zıt âhengin husulü mümkün olamaz. Demek oluyor ki, âhenk, seslerin bir uygunluğudur. Bu uygunluk ta bir akorttan iba-rettir, Mütezat olan unsurlar tevafuk etmeyip daimî zıddiyette kaldıkça bunların âhenge kabiliyetleri imkânsızdır. [[200]]

Bunun gibi, vezin için de böyledir. Yani çabukluk ve ağırlık ölçülerinin evvela birbirine muhalif iken sonra tevafuk etmeleri, vezini tevlid eder. Binaenaleyh musikiyi ahenk ve vezne

---

[196] Hayır, bizi hayatın ebedî hareketine bağlayandır; şer ise tabiatın bütün mevcudatına karşı temayülümüze mani olandır.

[197] Hippocrat der ki: imtilâdan husule gelen bütün hastalıkları ifrağile, ifrağdan husule gelenleri de imtilâ ile tedavi ederler; diğer hastalıklarda zıtlarile tedavi olunur.

[198] Jimnastik ve musikinin; ruhu ve cismi tanzim edip ahenktar bir hale koymaktan başka bir gayeleri yoktur. Maddî kuvvetlere aklın yüksek hayatını feda etmek doğru değildir. İnsanın ruhunu Muselere hizmetle tezyin etmesi lâzım geldiği gibi, ruhun büyük hayrı namına jimnastikle de cismin inkişafına gayret etmelidir.

[199] Eflâtun der ki: «Vahdet, kesrette inkişaf eder; işte tezat ve ihtilâf buradan çıkar. Her yerde kesret vahdete rücu eder, işte umumî ahengi ve umumî aşkı yapan bu rücudur.» Okun mürtesem kavsinde olduğu gibi, her müstakim hat kendi azimet noktasına dönmek için kavis haline geçmeğe meyleder.

[200] Sesler ayrı ayrı nazarı itibara alınırsa, beyinlerinde hiç münasebet hiç münasebet yoktur. Asla birleşmeksizin yükselirler, alçalırlar, ve kaba ile tiz kadar biribirine zıt bir şey yoktur. Bunları azimet noktalarına iade eden ve beyinlerinde bir rabıta tesis eden, yalnız ses uygunluğu kanunudur. Musikî san'ati böylece bu sesleri tanzim ederek, onlara muntazam lasılalar tayin eder ve onları birleştiren, ahengi bir vahdetle takviye eden bir rabıta husule getirir.

ait aşkların ilmi, diye tarif [201] etmek muvafık olur. Ahengin ve veznin teşekkülünde bile, aşkın rolünü tanımak güç değildir. Burada iki Eras bulunmaz. Fakat ahenk ve vezni insanlara göre yapmak lâzım gelince, gerek musiki tesmiye olunan şeyi yaratmakta olsun gerek yaratılmış mevlodi ve vezinleri kullanmakta olsun, ki buna musiki bilgileri tesmiye olunur, eser güç olur ve bunu iyi bir hale irca etmek lâzım gelirse mükemmel bir musikişinasa ihtiyaç vardır. [202] İşte akıllı kimselere tabi olmaya ve insanı daha akıllı olmaya sevk edenler, cemile yapmıyı güzel ve semai aşkı (Müs Urani)'nin Eros'u muhafafaza etmiyi o vakit tahattur etmek münasip olur. (Polimni)nin ilham ettiği meçazî aşka gelince, onun verdiği zevk hiç bir vakit bizde bir inhiraf tevlit etmemek için onun hakkında ihtiyatla hareket etmelidir. Bizim san'atımız olan hehimlikte çok güç olan bir şey de, sofraya ait zevkleri ahenkdar bir surette tanzim ve onlardan gelecek elemden kaçınmaktır [203]. Musikide de tababette de, hasılı İlâhî, beşerî her şeyde mümkün olduğu kadar iki Eros'u da nazarı itibara almalı, çünkü o her şeyde mevcuttur. Her ikisi de mevsimlerin tabiatında tasarruf eder. Evvelce söylediğim anasırdan sıcak soğuk kuru ve yaş arasında eğer muvafık bir aşk münasebet kurar, mütevazin bir ahenk ve halita tertip ederse, o vakit insanlar, hayvanlar ve nebatat için mebzul, bereketli, salim bir sene husule getirir ve onlara hiç bir surette zararı dokunmaz. Fakat sene mev–simlerinin uzviyeti içinde itidalsiz bir aşk galebe çaldığı vakit, hemen her şeyi tahrif eder ve yıkar. İşte o vakit vebalar baş gösterir ve hayvanlarla nebatlar üzerine bir çok musibetler verir, zira donlar, dolular ve ekin yanmaları unsurların arasındaki intizansız ve müvazenesiz aşktan husule gelir. Yıldızların harekâtına ve senelerin taksimatına ait olan aşkların ilmine astronomi namı verilir [204] Bundan başka insanları ilâhlarla münasebette bulunduran fedakâlık veya gayıptan malûmat vermek meslek ve san'atları geliyor, ki bunların gayesi aşkı muhafaza ve ıslah etmektir. Bütün imansızlıklar, hareketlerimizde, sağ veya ölmüş ebeveynimize ve ilâhlara karşı olan vazifelerimizde, mutedil aşkı değil, intizamsız aşkı izaz ve ona riayet etmemizden ileri gelir. Gayıptan haber veren san'atın hassası, bu iki aşka nezaret ve ıslah etmek olduğundan bu san'at insanların arasında intizam tesis ve bu ulûhiyete tazime saik olur insanları ve ilâhları birleştiren muhabbetin müsebbibi olmuş olur. İşte bu suretle Eros, müteaddit, büyük ve hülâsa her şeyi ihata eden bir kudrete sahip bulunmaktadır. Fakat bu, bizde ve ilâhlarda kendi hâkim kudretini hayır ve itidal ile hakimane tedvir ettiği ve bizi yekdiğerimize yaklaştırıp büyüklükleri bizimkini tecavüz eden ilâhlarca [205] aziz olmak bahtiyarlığını bize kazandırdığı vakit hasıl olur. Şüphesiz, ben Eros'un methini çok eksik söyledim. Bu istediğim gibi olmadı. Aristofan, eğer bir şey

---

201 Ahenk, tizle kabanın uygunluğudur. Vezin veya sayı ise, uzun ve kısanın uygunluğudur.

202 Plotin derki: « Musiki yapanlar düşünmeksizin aşktan ilham alırlar. Fisagorîler musikiyi böyle tarif ederlerdi: mütezat şeylerin tam bir birleşmesi, kesrette vahdet, ve nihayet vifaksızfık içinde vifaktır. Çünkü musiki sade vezin ve makamları tanzim etmez, bütün sistem içine intizam koyar. Allah da ahenge muhali! olan şeylerin nazımıdır. Onun büyük eseri yekdiğerine düşman olan şeyleri musiki ve tababet kanunları vasıtasile telif etmektedir. Mevcudatın ahengi ve kâinatın idaresi de kendilerini musiki ile muhafaza ediyor. Çünkü, dünya için ahenk ne ise, hükümet için kanunlar, ailede itidal de odur. Onun kesrete intizam vermek kudreti vardır.»

203 Philebe der ki mevcudatın her yerde güzelliğini ve faziletini tesis eden vezin ve tenasüptür. Güzel olan hiç bir şey tenasüpten hâli olamaz.

204 Fisagorîler astronomi ile musikinin kardeş olduğunu ve musiki akortlarındaki kaidelerin semanın ahengi kaidelerile bir olduğunu düşünürlerdi

205 Proklüs diyor ki vahidin kendisinden başka ittihadından daha İlâhî biç bir şey yoktur. Phedre nutkunda Eros hakkında, bize isabet edebilecek en büyük hayırların en mübeccel sebebidir, diyor.

unuttumsa, onu telâfi etmek sana düşer. Eğer bu ilâhı benim yaptığımdan başka bir tarzda methetmek niyetinde isen, hazır hıçkırığın durmuşken, hemen başlıyabilirsin.

O vakit Aristofan şu surette mukabele etti.

Aristofan—Evet hıçkırığım geçti ama, aksırmam durmadı. Doğrusu, vücüdun intizamında ahengi tesis etmek için aksırmaya ve bunun da kaşınma gibi bir çareciğe lüzum göstermesine çok şaştım. Bu çareye tevessül edince hıçkırığım durdu [206]

Eriksimak — Aziz Aristofan yaptığına, dikkat et! Sen söz söyliyeceğine şaka ediyorsun. Ciddiyet ve sükûnla söyleyecekken, hitabendeki gülünç sözleri kontrol etmeye beni mecbur ediyorsun.

Aristofan gülümsiyerek; Eriksimak, hakkın var. Demin söylediğim sözleri söylenmemiş tut; benim hitabemi kontrol etme, çünkü söyliyeceğim şeyler içinde benim Müs'ümün zaferi ve âdeti icabı olarak, gülünecek şeyler değil, gülünç şeyler söylemekten korkuyorum.

Eriksimak beni hem iğneliyor hem de kaçıp kurtulmak istiyorsun, değil mi? Dikkatli ol ve haklı çıkmayacağın şey üzerinde yürüme. Maamafih işime gelirse, belki seni rahat bırakırım.

Aristofan — Eriksimak, ben senden ve Pozanias'tan daha başka tarzda söylemek niyetindeyim.

Aristofan hitabesine başladı:

– «Bana öyle geliyor ki, insanlar şimdiye kadar aşkın kudretini tamamıyla bilmemişlerdir. Eğer onu farketmiş olsalardı, en güzel mabetleri en güzel mihrapları bu ilâha yaparlar ve en büyük kurbanları ona takdim ederlerdi.

Bu ilâh bütün bunlara şahane bir surette lâyık olduğu halde bu güne kadar şerefine maalesef bu gibi birşey yapılmamıştır. Hâlbuki o, bütün ilâhların en İnsanîsi, insanların hamisi ve beşeriyetin, bahtiyarlığın gayesine irtika etmesine mani olan her türlü derdin şifa verici hekimidir. Ben size Eros'un kudreti mutlalakasını tanıtmaya çalışacağım, sizde bütün öğrendiklerinizi başkalarına öğretirsiniz. Fakat bunu yapmadan evvel, size beşerin yaratılışından ve onun uğradığı tebeddüllerden malûmat vererek söze başlamak lâzım geliyor. Evvelleri beşerin yaradılışı bu günkü olduğu gibi değildi; pek farklıydı. Beşeriyet evvelce şimdiki gibi, iki değil üç nev'e taksim olunuyordu. Dişi ve erkek nesillerile bu ikisini cami bir üçüncü nesil daha vardı ki bu cins şimdi münkariz olmuştur, yalnız ismi hacil bir nam olarak yaşıyor. Bu cinse o vakit hünsa tesmiye ederlerdi, çünkü onun manzarası ve ismi hem erkeği hem de kadını hatırlatıyordu, ikinci derecede bu hünsaların bütün cisimleri görünüşte yuvarlaktı, hem göğüsleri, hem sırtları müdevverdi, dört elleri, dört bacakları vardı. Bir müstedir boyun üzerinde birbirine benzeyen iki yüzleri vardı, ve bu iki karşılıklı yüz için birtek baş vardı, dört kulak, iki tenasül aleti vardı, işte sair şeyleri de buna göre farz edebilirsiniz [207]. Gitmek istedikleri yere, bizim gibi doğru yürürlerdi. Fakat hızlı gitmek istedikleri vakit sekiz azaları üzerinde taklak atar gibi giderler; seri bir dairevî hareketle atılırlardı: Bu üç cins adamı ayırt eden sebep, erkek neslinin evvelce Güneşin oğlu, dişi

---

206 Plutargue diyor ki: Aksırık haddi zatinda ehemmiyetsiz bir şey görünürse de İlâhî bir kabiliyette en mühim hadiselerin bir işareti ile olabilir. Bu, İlâhî bir ilham ve ihbarda olabilir.

207 Veda, Zend-avesta ve Incil'de iptidaî veya umumî adamın hem erkek hem dişi olarak yaratıldığı yazılıyor.

neslinin Arzın evlâdı olmasından ve bu ikiden hasıl olan mürekkep neslin de Ayın evladı olmasından ileri geliyordu [208].

Çünkü ay, hem güneşle, hem de arzla iştirak eder.

Bu hünsalar müstedir şekillerini ve dairevî hareketlerini müvellitlerinden alırlar. Bunlar harikulâde bir kuvvet ve tesir ve fevkalâde bir cesaretle muttasıftırlar. Homer'in (Efialtos) ve (Otos) tan bahsederken söylediği gibi, bu hünsalar ilâhlara taarrüz [209] etmek için semaya çıkmaya teşebbüs ettiler. Zeus ile diğer ilâhlar ne yapacaklarını istişare ettiler, toplantıları ne netice vereceğini bilmiyorlardı. Bu insanları, evvelce devler kavmini yıldırımla yok ettikleri gibi, ortadan kaldırmak, istemiyorlardı. Böyle yapsalardı, insanların kendilerine karşı ettikleri ibadetler ve verdikleri kurbanlar da aynı surette mahvolmuş olacaktı. Fakat bir cihetten, böyle bir küstahlığa ehemmiyet vermemezlik te edemezlerdi. Nihayet epeyce düşündükten sonra, Zeus dedi ki:

«Ben bu adamları yaşatmakla beraber küstahlıklarına bir nihayet vermenin yolunu buldum. Bu da onları daha kuvvetsiz ve daha zaif bir hale getirmektir. Bunun için bunları şimdi ikiye böleceğim. Bu surette her birinin kuvvetini zayıflatmakla beraber, kullarımızın adedini de ziyadeleştirmiş olacağım. Şimdiden sonra bunlar iki ayak üzerinde doğru yürüyecekler. Eğer bununla küstahlıklarından vazgeçmez, rahat durmak istemezlerse, tek ayak üzerinde sekecek surette tekrar ikiye böleceğim.

Bu beyanattan sonra, Zeus hünsaları tıpkı üvezleri ikiye ayırdıkları gibi, yahut ta yumurtaları bir saçla ikiye böldükleri gibi, ikiye ayırdı. Sonra eskisinden uslu olmak üzere yaralarını tedavi ve yüzleri ile yarım boyunlarını kesilen tarafa çevirtmek için Apollon'a verdi. Apollon, kesilmiş bütün derileri karın denilen uzva doğru topladı ve ortasından bir torba gibi bağlayıp düğümlediği yerde bir delik bıraktı ki bu da göbektir. Bundan başka vücuttaki birçok katları ve buruşukları kunduracıların meşinleri düzeltmek için kullandıkları alete benzer bir aletle düzelterek göğsü vücuda getirdi. Yalnız eski cezanın daima hatırlanması için göbekle mide arasında birkaç buruşuk kat bırakmıştır. İşte, bu taksim yapınca, her yarım, diğer kendi yarısile birleşmek için bir arzu duyardı. Birbirine tesadüf ettikleri vakit örülecek ve adeta yapışacak surette sarılırlardı, bunlar öteki yarımları olmayınca hiç bir şey yapmak istemedikleri için açlıktan ve hareketsizlikten kendilerini böylece ölüme bırakırlardı. Bu iki yarımdan biri öldüğü vakit, hayatta kalan bir başka bırakılmışı arardı, bu yarım, isterse bugün bizim kadın dediğimizin yarısı isterse bir erkeğin yarısı olsun, buna bakmazdı: Bu suretle cinsi beşer sönüyordu. Merhamete gelen Zeus, yeni bir çareye tevessül etti. Hünsaların o zamana kadar arka taraflarında olan tenasül uzuvlerini öne koydu Halbuki bunlar tıpkı ağustos böcekleri gibi toprağa ilkah eder ve yerden doğururlardı.

Zeüs tenasül uzuvlarını öne getirince, tenasül biribirine ilkah suretile oldu. Bu birleşme sayesinde erkek kadınla birleştiği vakit çocuk tevellüt ederdi. Fakat eğer erkek erkekle çiftleşirse bu birleşme bir nefretle neticelenir ve başka bir hayat yaşamak münasebetlerini keserdi. Bu vakitten beri insanlarda aşk anadan doğma bir ihtiyaç olmuştu; o bizi evvelki hilkatımıza iade eder; iki mevcuttan bir vücut yapmaya ve insanın, tab'ını idbarını ve

---

208 Erkeğin menşei olan Güneş, mevcudata şekil verir ve zekâ ile fili temsil eder. Dişinin menşei olan Arz mahlûkata mutavaat verir. Güneş ve arz arasında bulunan Ay ise, hem fail hem münfeiî vücuda, yani hem erkeğe hem dişiye iştirak eder. Plethon.

209 Aklın fevkine yükselmek akılsızlığa düşmeklir. Plotin.

mihnetini telâfiye çalışır. Bizim her birimiz tamamından ayrılmış bir yarı adamız, tıpkı ikiye kesilmiş bir dil balığının bir yarısı daima diğer yarısını arayıp durduğu gibi. Hünsa denilen ve iki cinsli olan vücutlardan husule gelen bu adamlar kadınları ve ayni bütünden ayrılmış kadınlar da erkekleri severler. Müennes bir cinsten husule gelen kadınlar ise erkeğe düşmeyip tercihen kadınlara temayül ederler, işte zürefa kadınlar bu cinstendir. Erkek cinsinden ayrılmış olan erkekler erkekleri ararlar, daha pek genç iken erkekleri sevmekten, onlarla yatmaktan, onları kucaklamaktan hoşlanırlar. Bunlar bu itibarla er yaratılmışlardır, gençlerin ve civanların en cesurlarıdır. Bunları arsızlıkla itham edenler, yalan söylemiş olurlar. Bunların kendi ayarında olanları sevmeleri arsızlıklarından değil, er olup erkek cesaretine malik olmalarındandır. Sözümün en büyük isabeti işte: yetişkin er oldukları vakit devlet umurunu idareye ancak bunların muvaffak olmalarıdır. Bunlar yetişkin çağa gelince, delikanlıları severler, ve çocuk yapmak için evlenseler de bunu arzularile değil, kanunun icbarile yaparlardı. İşte bu adamlar yalnız kendi benzerlerine merbut olmak arzusunda bulunduklarından oğlanların âşıkı ve maşuku olurlar. Oğlanları sevenlerden biri kendi yarısına tesadüf edince, ikisi birden yekdiğerine öyle garip bir aşk, bir dostluk ve bir alâka ile bağlanırlardı ki bir saniye bile ayrılmak istemezlerdi. İşte bütün hayatlarını birlikte geçiren bu bir ve ayni vücutlar biribirinden ne istediklerini ne kendileri bilir, ne de başkalarına anlatabilirlerdi. Onları bu kadar şiddetli bir iştiyakla bu müşterek hayata atan, her halde âşıkane münasebetlerin zevki olmasa gerektir. Şüphe yok ki, onların ruhu kendilerinin de tarif edemedikleri ve fakat ancak hissettikleri bir başka şeyi istiyor. Bunlar yekdiğerinin aguşunda birleştikleri sırada (Hefaistos) [[210]] san'atına mahsus aletlerle onlara görünüp te: Ey insanlar, hangi arzunuzun daimî tahakkukunu istiyorsunuz? dese ve bunların cevap vermekte tereddütlerini gördüğü vakit, gene sormakta devam ederek ikinizin de istediğiniz; gece, gündüz biribirinizden ayrılmamak mı? Eğer arzunuz bu ise, ikiniz bir vücut olacak ve hayatınızı tek bir vücut olarak geçireceksiniz, öldükten sonra da Hades'te tek bir vücut olarak bulunacak surette sizi biri birinize kaynatayım. Söyleyiniz, arzunuz bu mu ve bu temenninin husulü sizin saadetiniz için yeter mi? dese Hefaiston'un bu söylediklerine karşı, hiç şüphe yok başka bir arzuları olduğundan bahsetmeyecekler ve maşukalarile bir vücut olarak kaynamayı isteyeceklerdir. İşte bu ihtiyaç evvelce hilkatimizin bir olduğu ve o vakit her birinizin tam bir bütün teşkil ettiğimizden ileri geliyor. Bugün, eski birliğin arzu ve iştiyakına, aşk namını veriyoruz. Evvelce, söylediğim gibi, biz bir vücut idik; işlediğimiz günahtan dolayı, (Arkadien) lerin (Lakedemonien) 1er tarafından iki parçaya bölündüğü gibi biz de Zeus tarafından ikiye ayrıldık. Binaenaleyh ilâhları gücendirirsek bir kere daha ikiye bölünmek tehlikesi mevcut olmakla beraber, mezar taşlarındaki kabartmalar gibi testereyle ikiye ayrılmış burunlu şekiller gibi gezip yürümeye mahkûm olmamız korkusu da vardır. Bütün insanlar, yeni bir cezadan kurtulmak ve Eros'un sayesinde eski vahdetimizi bulmak için birbirimizi ilâhlara karşı hürmete teşvik etmeliyiz. Hiçbir kimse Eros'un zıddına gitmemelidir, diğer ilâhların nefretini kazanmak, Eros'a karşı muharib olmak demektir. Binaenaleyh bu ilâhın dostu ve itaatli kulları olursak şimdiki halde az kimseye nail olan saadeti maşuklarımızda bulmuş oluruz.

Eriksimak, burada Pozaniasla Agaton'u kastettiğini zannederek sözlerimle eğlenmesin. Şüphesiz bunlar da kendi nısıflarına tesadüf etmişlerdir ve erkek cinsindendirler. Fakat ben şu noktada ısrar ediyorum ki, biz erkekler ve kadınlar bütün beşer cinsi hepimiz aşkımızı

---

[210] Hefaiston, volkan, ateş ve demircilik mabududur.

tekemmül ettirir ve kendimizi aslımıza kavuşturacak maşuku bulabilirsek mes'ut oluruz. Aslımıza rücu etmek nasıl en mükemmel bir hal ise, bizi buna en ziyade yaklaştıran da elbet mevcut şeylerin en mükemmeli olmak lâzım gelir. Binaenaleyh bu tekemmül bizim ruhumuzu anlayan maşuku bulmakla kazanılır. Bize bütün bu hayırları bahşeden ilâha sitayiş ve şükranda bulunmak istersek bu ancak aşk İlâhi Eros'a karşı olmalıdır, çünkü o bize kendimize has olan şeyde rehberlik ediyor, sade bize bu hayatta büyük yardımlarda bulunmuş olmakla kalmıyor ilâhlara karşı mecbur olduğumuz hürmeti muhafaza ettiğimiz takdirde istikbalde de bizi aslımıza kavuşturarak felâketlerimizi tedavi ve bize saadet, bahtiyarlık ihsan ediyor.

İşte Eriksimak, Eros'a dair seninkilerden başka söyleyeceğim sözler bunlardır. Yalnız istihza etmemeni tekrar rica ederim, bu hususta başkalarını da, bahusus bizden sonra söylemeye hazır olan Agaton ile Sokrat'ın hitabelerini de dinlemeliyiz.

Eriksimak dedi ki: Arzularına muvafakat ediyorum, çünkü hitaben beni o kadar mahzuz etti ki eğer Sokrat'la Agaton'un aşka ait her şey hakkında ve harikulâde olduklarını bilmeseydim, bu kadar bol ve mütenevvi sözlere onların bir şey ilâve edemeyeceklerinden korkardım. Binaenaleyh kendilerinden de bu hususta söz beklerim.

Sokrat Eriksimak'a hitaben: — Kendi hissene düşeni çok güzel yaptın, fakat şimdi sen benim yerimde olaydın ve bahusus Agaton söz söyledikten sonra benim mevkiimde bulunaydın tıpkı benim gibi endişe ve sıkıntı içinde kalırdın.

Agaton — Beni büyülemek istiyorsun. Sokrat! Bana güzel şeyler söyleyecekmişim gibi burada hazır bulunanların beni büyük bir sabırsızlıkla beklediği zannını vererek şaşırtmak istiyorsun.

Sokrat Agaton, bunu yapmak için, senin komediyenlerinle birlikte vekar ve cesaretle çıkıp şiirlerini dinlemek için gelen büyük bir halk kütlesi önünde pervasızca gösterdiğin cesareti unutmam lâzım gelir. Hakikaten bizim gibi bir kaç dinleyici karşısında şaşıracağını düşünmek için pek unutkan olmalıyım.

Agaton — Ne diyorsun Sokrat, şuursuz bir halk kütlesinden akıllı bir kaç kimsenin daha korkulu olduğunu unutacak kadar, tiyatronun aklımı başımdan aldığını mı farz ediyorsun ?

Sokrat — Agaton, seni bu kadar adî bilseydim, şüphesiz haksızlık etmiş olurdum. Sen kendince akıllı bulduğun kimselere tesadüf ettiğin vakit onların hükümlerine avamın hükümlerinden daha fazla ehemmiyet vereceğini pekâlâ bilenlerdenim. Fakat belki biz o akıllılardan değiliz, çünkü biz de tiyatroda ve halkın içinde idik. Maamafih başka akıllıların refakatinde bulunmuş olsaydım, onların önünde fena hareket etmekten şüphesiz utanırdım, değil mi ? Buna ne dersin ?

- Doğru söylüyorsun.

- Ya halkın önünde fena hareket ettiğini düşündüğün vakit, hiç utanmaz mıydın? Bu sözler üzerine, Fedr söze karışarak:

Aziz Agaton, sen sokrat'a cevap vermeye kalkışacak olursan, bu sözlerin mevzuumuzla hiç alâkası kalmayacak. O, söyleyecek bir kimse buldu mu ve bahusus bu muhatap güzel de oldu mu memnun olur. Ben şüphesiz Sokrat'ın sözünü zevkle dinlerim! fakat şu saatta Eros'un methiyesinin tamamlanması için ısrar etmeliyim ve bu hususta ker kesin ayrı ayrı söylicekleri hitabelere ehemmiyet vermeliyim. Bu ilâh hakkında söylenecek şeyler söylendikten sonra

gene siz mübahesenize başlarsınız.

Agaton — Fedr, bizi haklı olarak protesto ediyorsun, mademki Sokrat'la mübahase etmek fırsatını ileriye bırakıyoruz, o halde şimdi beni söylemekten menedecek hiç bir sebep kalmadı, demektir.

Agaton hitabesine şu surette başlıyor :

- Asıl söze geçmeden evel, evvelâ methiyenin planını arzedeceğim:

Bana öyle geliyor ki, benden evvel söz alanlar Eros'un methile az alâkadar olup, yalnız ilâhın lutfuna mazhar olan kimselerin saadetini sitayiş ettiler. Aramızda hiç biri hakikaten bu kadar hayırların sahibini lâyık olduğu gibi göstermedi. Halbuki her ne olursa olsun bir şeyi methetmenin hakikî usulü evvvelâ methedilmek istenilen şeyin bizzat kendisinin nasıl olduğunu tarif, sonra husule getirdiği neticeler arzetmektir. Bunun için Eros'u lâyık olduğu gibi methüsenada bulunmak için evvelâ doğrudan doğruya kendinden, sonra lûtuflarından bahsetmemiz lâzım gelir. Binaenaleyh ben Eros'un lütuf kâr ilâhlar içinde en mes'udu en âlâsı ve en güzeli olduğunu itiraf ederim. Evet Fedr, o, ilâhların en güzelidir, çünkü evvela ilâhların en gencidir. Sözlerinin en emin şahidi gene kendisidir, çünkü o, çabuk gelmekte olan ihtiyarlıktan koşarak kaçar. Eros tâb'an ondan nefret eder, ve ona yaklaşmaz, hatta pek uzaktan bile. Buna mukabil o daima gençlerle bulunur ve onlardan hoşlanır. Bakın şu söz ne kadar doğrudur: Her cins kendi cinsine meyleder [[211]]. Birçok noktalarda ben Fedrle birleşiyorum. Fakat Eros'un Kronos ve Japet'ten daha eski olduğunu söyleyince bunu kabul etmiyorum. Bilâkis onun ilâhların en genci olmasında ve daima genç kalmasında ısrar ediyorum. Parmenid ve Heziod'un nakline göre, ilâhların eski mücadelesi Eros'tan değil kaderden [[212]] zuhur etmiştir. Eğer Eros o vakit diğer ilâhlar arasında olsaydı o vakit ne hadımlık, ne birbirini parçalayıp eklemek ve ne de daha birçok feci şeyler olmaz, onların üzerinde aşk hükümran olduğu gündenberi bugünkü gibi dostluk ve sulh onları birleştirirdi. Binaenaleyh Eros'un genç olduğu ve gençliği hasebile de nazik olduğu mukakaktır. Bu ilâhın nihayetsiz nezaketini anlatmak için Homer gibi bir şair olmalıdır. Homer (Ate) hakkında der ki: O, nazik bir ilâhdı, ayakları narindi, asla yere basmaz, insanların başları üzerinde yürürdü.

Homer, (Ate) nin sert şeyler üzerinde yürümeyip yumuşak şeyler üzerinde yürüdüğünü söylemekle, onun narinliğine, letafetine güzel bir şehadette bulunmuş oluyor. Eros'un da lâtif olduğunu ben burada buna mümasil bir delil ile göstereceğim. O ne yerde ve ne de tepemizde yürümez, çünkü bunlar onun için pek yumuşak bir yer değildir. O, kâinatın en yumuşak şeyinde yürür ve mesken tutar. Binaenaleyh o, makarrını insanların ve ilâhların ruhlarında ve kalplerinde kurar. Fakat her ruhta değil; o, tesadüf ettiği katı yüreklerden kaçar ve ancak yumuşak kalplerde yer tutar[[213]]. Mademki onun ayakları ve bütün şahsı en nazik olan şeyler içinde en lâtif olan şeye temayül ediyor, o halde Eros'ın nihayetsiz bir letafette olması muhakkaktır. Bu ilâhın vücudu gençlerin en genci, yumuşakların en yumuşağı olmakla beraber, esir ve su gibi seyyaldir. Eğer vücudu sulp olaydı, herşeyin arasından kayabilir ve

---

211 **Eflâtun evvelce aşkın, zıtların mevzun birleşmesinden ibaret olduğunu söylemişti. Burada da benzerlerin birleşmesini söylemekle fikrini tevsi ediyor.**

212 Kaderin eseri bizim geçmişimizin nal üzerine çöken sıkletidir, yahut geçmişteki iyi, kötü arzularımızın oldurduğu semerelerdir. Proklus'a göre kader: intizamdan ayrılanları intizama sokandır.

213 Ploten der ki; ruh güzelse ancak güzeli görür. O halde, Allahı ve güzelliği temaşa etmek iştiyen kimse, evvelâ kendisi İlâhî ve güzel olmalıdır.

gizlice ruhlara girip gene çıkabilir miydi? Endamının mütenasip olması, onun şekil ve suretinin seyyal olmasına ve daimî bir ahenkte bulunmasına büyük bir delildir. Tenasüpsüzlükle aşk arasında itilâf yoktur. Bu ilâhın çiçekler arasında geçirdiği hayat ta, kendi renginin güzelliğine delâlet eder. O çiçek açmamış yahut çiçeğini dökmüş bir vücuda, bir ruha yahut bir şeye gitmez. O, ancak herşeyin çiçek açtığı ve kokular saçtığı yerde yerleşir kalır.

Filvaki söyleyeceklerimi bitirmedim, fakat bu ilâhın tabiî güzelliğini oldukça gösterdim. Şimdi biraz da onun faziletinden bahsedeyim.

Eros'un en büyük şanı ve meziyeti ilâhlara ve insanlara zarar vermemesi ve mütekabilen insanların ve ilâhların kendisine zarar eriştirmeyecek kabiliyette olmasıdır. Eğer muztarib olsa, her halde cebir ve tazyikten değildir; çünkü cebir ve tazyikin aşkla alâkası yoktur. Hareketinde daima serbesttir. Mademki Eros'a riza ve itaatle yaranılıyor, beldelerin kralları olan kanunlar da bunun için kendiliğinden rıza vermenin doğru olduğunu ilân ediyor. Bu ilâh sade adalete sahip olmakla kalmayıp aynı zamanda itidali de muhafaza eder. İtidal, ihtirasa ve zevklere galip gelen kudrettir. Sevmekten büyün bir zevk yoktur Eğer zevk ve ihtiraslar tecavüz edilirse, Eros onlara hâkim olmakla tam bir itidal gösterir. Kuvvetine gelince, buna (Ares) bile mukavemet edemez. Eros'a sahip olan Ares değildir; denildiği gibi Afrodit için şiddetli ilham vererek Ares'e tasarruf eden Erostır. Binaenaleyh temellük eden temellük edilenden daha kadirdir, tecavüz eden kudretin en kuvvetli kuvvet olması lâzım gelir. İlâhın adalet, itidal ve kuvveti hakkında bu kadar söyledikten sonra, şimdi de onun hikmetini izaha ve bu noktayı mümkün olduğu kadar eksik bırakmamaya gayret etmem lâzımdır. Eriksimak'ın yaptığı gibi ben de kendi san'atımı tebcil etmiş olmak için diyeceğim ki, bu ilâh herkese şair olmak kabiliyetini verebilecek surette hakîm bir şairdir. Bir kimse evvelce (Meusler) e yabancı da olsa Eros o kimseye temas etmekle hemen onu Muslerin hizmetkârı yapıverir. Bu bize Eros'un musikinin hâlikı olduğunu isbata yetmez mi? Çünkü kendinde olmayan bir şeyi vermiye, kendinin bilmediğini öğretmiye kimsenin kadir olmayacağı âşıkârdır. Sonra da, bütün canlı varlıkların hilkati onun hikmetinden olduğunu ve her canlının bu hikmet sayesinde husule gelip inkişaf ettiğini kim inkâr edebilir? San'atkârlar arasında da böyle değil mi? Bu ilâhın talim ettiği sanatkârların meşhur ve parlak olduğunu, onun talim etmediğinin ise daima gölgede kaldığını görmiyor muyuz? Apollon'a da ok atma, gayipten haber verme ve tababet san'atlarını ancak zevk ve aşk keşfettirmiştir. Apollon bu hususta Eros'un şakirdidir. (Muse) lere musikiyi, (Hefaestos) a demirciliği, (Atenie) e dokuma san'atını, (zeus) e insanları ve ilâhları idare etmek san'atını öğreten de Erostur. Demek oluyor ki ilâhların eserleri Eros'un eseridir ki bu da hüsünden ibarettir. Çünkü aşk çirkinlikte bulunmaz.

Evvelce de dediğimiz gibi, ilâhlar onun velâdetinden evvel kaza ve kaderin hükmü altında iken, çok ve şiddetli bir surette iztırab çekiyorlardı. Fakat Eros zuhur eder etmez güzellik aşkından insanların ve ilâhların mazhar oldukları bütün hayırlar da beraber doğdu.

İşte Fedr, bu sebeple Eros bence kendi aslında mevcutların en güzeli ve en âlâsı, bütün varlıklardaki faziletlerin, güzelliklerin en büyük sebebidir. Aşkı tebcil eden bir kaç mısra hatırına geldi:

«Aşkdır İnsanlara sulh, rüzgârlara denizlere sükün veren, bütün kederleri tatmin eden onlara daim rahat veren!» Aşk İnsanlar arasında dostluk vücuda getirip ruhumuza yük olan

hallerden bizi kurtaran hilm ve mülâyemete yol açarak sertlikleri, vahşetleri koğan ve uzaklaştıran bir ilâhtır. İyiliği sever, huşuneti istemez cömert ve halimdir, hâkimlerin ve ilâhların hayretini mucip olur. Ona malik olmayanların emeli, malik olanların da hazinesidir. İnsandaki bütün sehavetlerin iştiyakların, ihtirasların şuhlukların babası, iyilerin gözcüsü, fenaların kaçıcısıdır. Mesaimizde rehberimiz, korkularımızda istinatgâhımız; kederlerimizde en şahane kurtarıcımız ve ilticagâhımızdır. O, bütün insanlar ve ilâhlar arasındaki nizamdır, her fanı onun insanları ve ilâhları meftun eden fusunkâr bestelerini terennüm etmelidir. İşte ey Fedr, bu ilâha ithaf ettiğim medhiyede bazan hafif bazan da ciddi olmaya gayret ettim.

Agaton sözünü bitirir bitirmez, gerek kendine gerek ilâhın şanına lâyık bir surette söz söylediği için bütün oradakiler delikanlıyı alkışladılar. O vakit Sokrat Eriksimak' ın üzerine gözlerini dikerek şu sözleri söyledi:

Sokrat — Ey (Akumenos)un oğlu! Nasıl ben korkulmuyacak şey için mi korkmuşum ve Agaton'un beni müşkül mevkie düşürecek bir nutuk söyleyeceğini evvelden keşfetmemiş miyim?

Eriksimak — Sen Agaton'un güzel bir hitabe söyleyeceğini ihbar etmekle hakikaten güzel bir keşf ve keramette bulundun, maamafih senin bu yüzden müşkül mevkie düşeceğini aklıma bile getirmem.

Sokrat — Ey aziz dost, bu kadar güzel ve zengin kelimelerle ifade edilen bu methiyeden sonra söz söyliyecek insan nasıl müşkül mevkie düşmez? Bu benim için de, başkası içinde böyledir! Her parça ayrı ayrı hayrete lâyık! Hele nihayeti dehşete düşmeden dinlenemeyecek surette güzel sözler ve cümlelerle söylendi. Ben buna yakın bir tarzda bile söyleyemeyeceğime o kadar eminim ki, eğer bir çaresini bulsam utancımdan hemen kaçar giderdim. Agaton'un sözü bana Gorgias'ın, sözünü hatırlattı, kendimi Homer'deki adamın uğradığı dehşete uğramış zannettim. Agaton hitabesini bitirirken, dehşetli hatip (Gorgias) ın kellesini başımın üzerine uzatacak ta beni donduracak, taş edecek diye korktum. Bununla beraber, mevzuun esasını ve her hangi bir şeyi nasıl methetmek lâzım geldiğini bilmediğim halde Eros'un methinde size iştirak edeceğimi vadetmekle ne kadar gülünç olduğunu düşündüm. Safiyetimden, methiye söylemek istiyen kimsenin ancak doğru olabilecek bir şeyi sena etmesi lâzım geldiğini zannetmiştim. Esasın bu olduğunu ve sonra da bu hakikatlardan en güzellerini seçerek en muvafık bir surette tertip ve tanzim etmek kaldığını düşünüyordum. İşte yalnız hakikati bildiğim için, güzel söyleyeceğimden ziyadesile emindim. Fakat anlaşıldığına göre iyi bir hitabeden beklenen bu umumî tarz değilmiş, bilâkis hakikatte iyi olsun, olmasın bunu araştırmadan yalan da olsa sena edilecek şeye en güzel ve en iyi vasıfları atfetmek lâzım geliyormuş. Evvelden Eros'u methetmeyi beynimizde kararlaştırmıştık, fakat buna davetlilerimizden hiçbiri cesaret edememişti. İşte bunun İçin, sizin bütün methiyeleriniz her türlü tekâmülü Eros'a atfederek onu en büyük şeylerin müsebbibi olarak ilân etmiye, ve basiret ehlinin değil, cahillerin gözleri önünde mevcudatın en âlâsı ve en güzeli olarak göstermeye matuf olduğunu hissediyorum. Bu methü sena tarzı şahane ve pek güzel; fakat aşkın methüsenasını yapacağımı vadettiğim vakit ben bunu asla bilmiyordum. O halde bu vaitte bulunan kalbim değil, dilim oldu. Beni mazur görünüz, çünkü böyle bir methiyeyi söyliyecek vaziyette değilim, yapamayacağım. Maamafih eğer razı olursanız sizinle belagat mücadelesine kalkışmak gibi gülünç bir şey yapmadan, size hakikî şeyler hakkında kendi usulümle söz söyliyeyim. Bakalım Fedr, ben Eros hakkında kelimeleri ve ıstılahları istediğim yerde kullanacağım yalnız hakikati ihtiva edecek bu hitabeyi hoş

görecek misin? Fedr ve öteki davetliler istedikleri gibi söylemekte serbest olduğunu Sokrat'a söylediler. Sokrat sözü tekrar olarak dedi ki;

- Öyle ise Fedr, onunla mutabık kalmak ve onun bana tekit edeceği şey üzerinde söz söylemek için Agaton'u bazı noktalarda isticvap emekliğime bana müsaade ediniz.

Fedr — Müsaade ediyorum, sor.

Bunun üzerine sokrat hitabesine şu suretle başladı:

- Aziz Agaton, evvelâ Eros'un esasen kim ve nasıl olduğunu söyledikten sonra, eserlerini meydana koymak lâzım geldigini ifade etmekle hitabeni iyi tertib etmişe benziyorsun. Ben bu başlayışı kat'î surette beğeniyorum. Pekâlâ! Mademki sen Eros'un varlığından ve eserlerinden nekadar güzel ve yüksek bir şekilde bahsettin, bunuda bana söyle ki: «Eros kendiliğinden bir şeyin aşkı mıdır yoksa değil midir?» Bunu demekle sana Eros'un bir baba veya ana için duyulan aşk olup olmadığını sormuyorum, çünkü bu halde mesele pek gülünç olmuş olurdu. Fakat farzet ki ben sana: «Bir baba bir kimsenin babasımıdır, değilmidir diye sorsam, bana cevab olarak bir baba demek, bir oğlanın veva bir kızın babası demektir, demiyecek miydin? Bu sözü kabul ediyorsun değil mi ?

Agaton — Tabiî.

- Ayni şey bir ana hakkında da böyle değil midir?

- Öyledir.

- İstediğimi iyice anlayabilmen için seni biraz uzunca isticvap etmeme katlan. Eğer ben sana: «Bir kardeş, kardeş oldukça birinin kardeşi midir, değil midir desem ne dersin?

- Kardeşidir, derim.

- O, bir kardeşin veya hemşirenin kardeşi değil midir ?

- Öyle ya, ya birinin ya ötekinin kardeşidir.

- Öyle ise Eros hiç bir şeyin aşkı mıdır yoksa yalnız bir şeyin aşkı mıdır, onu bana söylemeye çalış.

- Tabiî bir şeyin aşkıdır.

- Öyle ise Eros'un bir şeyin aşkı olduğunu hatırında tut [214] Fakat buna da cevap ver ki Eros sevdiği şeyi ister mi, yoksa istemez mi ?

- Muhakkak ister.

- Öyle ise o, istediği ve sevdiği şeye malik midir, yoksa istediğine malik olmadan mı onu ister ve sever?

- Hiç şüphe yok ki istediğine malik değildir.

- Hiç şüphe yok! İstenen şey muhtaç olunan şeydir, muhtaç olunmayan şeyin de istenmeyeceği hiç Şüphesizdir. Agaton, bu neticeler bana kat'iyen zarurî görünüyor, sen ne dersin?

- Bana da zarurî görünüyor.

---

214 Agaton nutkunda demişti ki; Erosun güzelliğin aşkıdır.

– Çok iyi söyledin. Büyük olan büyük olmak, kuvvetli olan, kuvvetli olmak istemez.

– Elbette öyle.

– Demek ki insanın malik olmakta olduğu şey kendisinden ayrılmaz.

– Doğru söylüyorsun,

Eğer kuvvetli kimse kuvvetli olmak, çevik adam çevik olmak, sağlam bir kimse de sihhatte olmak isterse ve bir kimse bu gibi şeylere malik olan insanların malik oldukları şeyleri gene isteyebileceklerini zannederse, seni her türlü hatadan kurtarmak için ısrar ederim. Ey Agaton, eğer sen bu evsafa halihazırda malik olanların gerek isteyerek, gerek istemeyerek muhtaç olduklarına malik olduklarını düşünürsen, ihtiyacı olmayan şeyi kim arzu eder; söyle de görelim. [215] Bir kimse çıkıp ta bize: «Ben sağlamım ve sağlam olmak isterim; ben zenginim ve zengin olmak isterim, yani halihazırda malik olduğum şeyi isterim.» dese, biz ona: Sen zenginliği, sıhhat ve kuvveti arzu ediyorsun, halbuki bunlara sen şimdiki halde maliksin anlaşılan bunları istikbal için istiyorsun, senin halihazırda malik olduğun şeyi istiyorum, demen, bunları istikbal için istemek değil midir?

Agaton cevap olarak: — Evet öyle dedi.

– Pekâlâ, sevmek demek, malik olunmayan bir şeyi istemek değil midir? Elbette halihazırda malik olunan şeyi istikbal için istemek değildir?

– Muhakkak.

– Demek herkes kendinin olmayan ve temellük etmediği şeyi arzu ediyor. Bizde arzu ve aşk yaratan kendimizin olmayan, yani bizde eksik olan şey değil midir ?

– Tabiî.

– Cesaret! Şu tastik ettiğimiz şey de duralım: Evvelâ: «Eros bir şeyin aşkı mıdır» «İkincisi: kendisinde olmayan bir şeyin mi aşkıdır?» Sen şimdi Eros'un neyin aşkı olduğunu hatırla. İstersen ben senin hatırına getireyim, sen hitabende, güzellik aşkının ilâhlar arasında sulhu sükûnu tesis ettiğini ve çirkine karşı aşkın mevcut olmadığını söylememiş miydin ?

– Evet, bunları söylemiştim.

– Pek güzel söylemiştin, dostum. Fakat böyle olunca, demek oluyor ki, Eros güzelliğin aşkjjdır, çirkinliğin değil.

– kabul ederim.

– Binaenaleyh, biz demin sevmenin, insanın malik olmadığı ne ihtiyacı olduğu şeyi arzu etmesi olduğunu kabul etmemiş miydik.

– Evet, öyle.

– Demek oluyor ki, Eros güzelliğe malik değildir ye onda güzellik yoktur.

– Evet öyle.

– Ne demek! Sen güzelliği olmayan kimseye güzel mi diyorsun /

215 Bizim bulunduğumuz iyi veya kötü hallerimiz, geçmiş amellerimizin tabiî neticesidir. Evvelce ne ektinse onu biçtiğin gibi şimdi de ne ekiyorsun onu biçeceksin.

– Asla.

– Öyle olunca, Eros'un, güzel olmadığını tastik ediyor musun.

– Demin söylediklerimden hiç birşev anlamamış olduğundan korkuyorum, Sokrat!

– Maamafih iyi de söylüyordun, Agaton! Fakat şu suale de cevap ver, iyi mefhumu sence güzel mi demektir ?

– Evet.

– Mademki Erosta güzellik yoktur, güzellik iyi olunca, o halde onda iyilikte yoktur.

– Sana itiraz edecek halde olmadığımı gürüyorum,. Sokrat, nasıl diyorsan öyle olsun!

– Aziz Agaton'um, doğrusu senin itiraz edemeyeceğin şey, yalnız, hakikattir, yoksa Sokrat'a itiraz etmek hiç te güç değildir. Fakat artık seni bırakıyor ve (Mantine) nin zevcesi (Diotine)in Eros hakkında bana bir gün söylediği hitabeye geliyorum. Bu kadın aşkta ve daha birçok şeylerde âlimdi. Vaktile vebanın zail olması için Atinalılara kurbanlar[216] kesmelerini emredip, kendisi ilâhlara müracaat ederek bu musibetin on sene için izalesine muvaffak olan bu kadındır. Aşk hakkında bütün bildiklerimi de ben ona medyunum

Agaton'la birlikte kabul ettiğimiz esaslara binaen Diotim'in bana söylediği hitabeyi muktedir olduğum kadar size tekrarlamak cesaretinde bulunacağım. Agaton, senin metodunu takip etmek için evvelâ Eros'un kim ve nasıl olduğundan, sonra da eserlerinden bahsedeceğim. Fakat bana öyle gelivor ki söylediğini, o yabancı kadın gibi mubahasayı nasıl devam ettirdiğni size söylemek bana daha kolay ve muvafık olur. Ben Diodim'e Agaton'un demin bana söylediği sözlerin hemen aynını söylemiştim; yani ben Eros'un çok büyük ve güzelliğin aşkı olan bir ilâh olduğunu iddia etmiştim ve bu kadın da Eros'un benim sözlerime nazaran ne güzel ve ne de iyi olmadığını isbat için, benin Agaton'a ettiğim ayni itirazları bana etmişti. Onunla beynimiz de şu muhavere geçti:

– Diotim, öyle ise sen ne diyorsun? Eros fena ve çirkin midir?

– Şözlerini güzel tarzda söyle! güzel olmayanın mutlak çirkin olduğunu mu zannediyorsun ?

– Asla!

– Alim olmayan bir kimsenin tamamile cahil olması mı lâzım gelir? İlimle cehaletin arasında bir vasat olduğunu sezmedin mi?

Bu vasat nedir?

Bir kimse makul bir fikir sahibi olsa da onu izah edemese şüphesiz bu adama âlim denmez; çünkü delillere istinat etmeyen ilim manasız birşey olmuş olur.. Fakat o adam tamamile cahilde değildir, çünkü haki' katı bilmek cehalet değildir. Demek oluyor ki, makul fikir ilimle cehaletin arasında bulunuyor.

– Doğru söylüyorsun.

---

216 Eflâtun der ki : İlâhlar bazı kavimler üzerine eski kabahat ve asiliklerinden dolayı büyük hastalık ve musibetler verdiği vakit, mukaddes bir cezbenin kullardan bazıları üzerine gelerek bunları peygamber yaptığı ve bu felâketler için gerek dinî amellerle ve gerek kefaret adaklar ile bir deva buldurduğu vaki olmuştur.

– Öyle ise sakın güzel olmayan birşeyin çirkin, iyi olmayan her şeyin de mutlak fena olması lâzım geldiğini kabul etme. Her ne kadar sen bana Eros'un ne güzel ve nede iyi olmadığını söyledinse de, onu fena ve bundan dolayıda çirkin olmasını zannedecek kadar ileri gitme; onun belki bu iki zıddın ortası olduğunu düşün.

– Maamafih herkes, Eros'un muazzam bir ilâh olduğunu söylemekte müttefiktir.

– Herkesten maksadın, bilenler mi, bilmivenler

mi ?

– Tabiî herkesi murat ediyorum,

Diotim (gülümseyerek) Onun bir ilâh bile olmadığını temin edenler nasıl olur da onun muazzam bir ilâh olduğunu kabul eder ?

– Onlar da kim ?

– Kadın cevaben: Onlardan biri sen, biri de ben; dedi.

– Bunu nasıl isbat edersin ?

– Kolay bütün ilâhların mes'ut ve güzel olduklarımı sen söylemiyor muydun? Yoksa şimdi onların içinde biri mesut ve güzel değildir, demek cesaretinde mi bulunacaksın ?

– Zeus'e yemin ederim ki, hayır!

– Senin mes'ut dediğin güzel ve iyi olan kimseler midir ?

- Şüphe mi var?

– Fakat sen bana: Eros'un iyi ve güzel şeyleri arzu ettiğini ve arzunun da bir ihtiyaç olduğunu söylemiştin.

– Evet öyle demiştim.

– O halde kendinde güzellik ve iyilik olmayan nasıl ilâh olabilir, söylesene!

– Bunun hiç bir suretle olamayacağı, âşikâr.

—Eros'un ilâh olmadığını, sen de söylüyorsun değil mi?

– Öyle ise Eros ilâh değilse, nedir o, da bir fani midir?

– Asla.

– Nedir, öyle ise?

Söylediğim veçhile fanı ile bakî arasındadır,

– Fakat, rica ederim Diotim, nihayet o ne ise söyle.

Bu büyük bir jenidir [217] Sokrat, çünkü her jeni ilâhla beşer arasındadır.

– Pek âlâ bu jenilerin vazifeleri nedir?

---

217 (Homer) (Jeni) kelimesini tecessüm etmiş bir ilâhı ve fevkalbeşer bir kuvvet diye gösteriyor. Eflâtun'a göre, bunlar ilâhlarla insanlar arasında vasıta olup halaskârdırlar. Bunlardan bazıları bizi tasfiye ederler; bizi kendiliğimizden yükseklere çıkarırlar, bazıları bizi himaye ederler.
Fisagora göre hava, tasviye olmuş ruhlarla doludur, ki bunlar jenilerin ve kahramanların ruhlarıdır.

– İnsanlardan ilâhlara ve ilâhlardan insanlara haber getirip götürücüdürler, ilâhlara insanların dualarını ve ibadetlerini arz, insanlara da ilâhların emir ve lütuflarını iletirler. Jeniler insanı Allahtan ayıran arayı doldurarak kâinatı Allaha ulaştırır. Bütün gaybı bilme ilmi, rühbanî ibadet, sihir ve büyü ile teshir etmek san'atı bunlardan sudur eder. Allah insanlarla uykuda ve uyanıklıkta bu jeniler vasıtasile münasebet peyda eder. Bütün bu şeylerde âlim olan bir adam Allah'ın vahiy ve ilhamına mazhardır; başka şeylerde yani bazı san at ve hünerlerde muktedir olanlar ise, ancak bir işçidir. Bu Jeniler çoktur ve muhtelif nevileri vardır. İşte Eros'ta bunlardan biridir.

– Bunların babaları ve anaları kimlerdir?

– Bunları sana nakletmek uzun olur, maamafih buna gayret edeceğim.

Afrodit doğduğu vakit, ilâhlar (Metis) in oğlu (Poros) un huzurile bir ziyafet tertip etmişlerdi. Yemeği bitirdikleri vakit (Penia) bu şenliğe karışmaya gelir ve kapının etrafında dolaşır. Poros [[218]], o vakit şarap almadığı için, abıhayattan mest olarak, Zeus'in bahçelerinden çıkar ve mestliğin verdiği ağırlıkla uykuya dalar, (Penia) o vakit fakru ihtiyacının sevkile (Poros)'tan bir çocuk edinmeyi düşünür. Derhal onun koynuna uzanır ve Eros'a gebe kalır.

Eros, Afrodit'in doğduğu günde ilkah olunmuştur. O, tab'en her güzeli sever; Afrodit ise güzel olduğundan Eros'un hem hizmetkârı hem de refikası olmuştur. Eros hem servetin hem fakruihtiyacın çocuğu olduğundan kendisinde her ikisinin de mukadderatı mevcuttur. O, evvelâ fakirdir, bundan dolayı çok kimselerin düşündükleri gibi, onun nazik ve güzel olması mümkün değildir, bilâkis sert ve pistir: yalın ayak dolaşır, bir ocağı yoktur, çıplak toprakta yataksız yatar, açık havada kapuların eşiğinde yahut topraklarda uyur Hülâsa o, daimî bir fakru ihtiyaç içinde yaşamayı anasından tevarüs etmiştir. Babasının tabiatı cihetile ise. o daima iyi ve güzelin peşindedir, cessurdur, kuvvetlidir, avcılığı hayret edilecek derecededir, girgindir, gayet keskin görür, bütün hayatında felsefeye uyğun hareket eder, fevkalâde füsunkârdır, büyücüdür ve sofisttir. O bizatihi ne fenadır ne de lâyemuttur. Ayni günde bollukta olduğu vakit, tezehhür eder, yaşar, memnun olduğu vakit ölür fakat kanında babası olduğu için tekrar doğar. Bugün kazandığını yarın gaybeder, bunun için o, ne zengin ne de fakir olabilir. O, hikmetle cehalet arasında bir şeydir. İlâhlardan hiç biri ne ilmi arzu eder ne de filosofluğu, ilim ve hikmet kendi sıfatları olduğundan filosof olanın filosof olmaya ihtiyacı olmayacağı aşikârdır. Cahiller hakkında da aynı şey varittir, onlardan biri de ne hakîm ve ne de filsof olmak istemez, çünkü cehalet bunların güzel, iyi ve şuurlu olmayan şeylerin beyinlerinde güzel, iyi ve şuurlu olduğu kanaatında bulunmak gibi muvafık olmayan halleri vardır. Bundan dolayı bunların hiç biri kendilerinde olmayan bir şeye malik olmak arzu etmezler.

– Öyle ise, Diotim mademki filosofluğu ne cahiller, ve ne de hakimler istemiyorlar o halde bunu istiyenler kimlerdir.

– Bunu isteyenlerin ikisinin arasında olanlar olduğunu bir çocuk da bilir. *Eros*'ta bunların meyanındadır. Hikmet en güzel şeylerden biridir. Eros'ta her iyi olanın aşıkı olmak hasebile hikmetin aşıkı olur. Kendisi cahillerle, hakimlerin beyninde olduğu için de ortada bulunuyor. Bunun da böyle olması doğumu icabatındandır; çünkü babası hakîm ve zengin, anası da

---

218 Cümlenin ahengi ve hüsnü olan Afrodit doğduğu vakit ilâhlar» bolluk zenginlik, akıl, kuvvet ilâhı olan Poros'un da bulunduğu bir ziyafet tertip etmişlerdi. Poros, Metis in oğludur.

ümmî ve muhtaçtır. İşte aziz Sokrat'ın bu Jeninin [219] hilkat ve tabiatı budur. Senin Eros hakkındaki fikrine gelince bunda anlaşılmayacak bir şey yoktur, senin sözlerinden anladığıma göre sen *Eros'u* seven değil sevilen kimse zannediyordun, işte onun sana tamamile güzel görünmesinin de bu sebepten ileri geldiğini zannediyorum. Hakikatta sevilen bir şey hakikî

güzellik, tekâmül, ve büyük hayır ve parlaklık, u Seven ise demin gösterdiğim gibi başka bir şeydir.

– Dediğin gibi olsun, yabancı, sen çok iyi muhakeme ediyorsun. Fakat, *Eros* senin izah ettiğin gibi ise, o halde bunun insanlara ne faydası vardır?

– İşte sana öğretmeye çalışacağım şey de budur. Biz bu jeninin hakkını ve evsafını tanıyoruz, ne olduğuna gelince senin dediğin gibi güzel şeylerin aşkı olduğunu biliyoruz. Maamafih eğer bir kimse bize güzel şeylerin aşkı nedir veyahut daha açıkça söylemiş olmak için: Güzel şeyleri seven, neyi sever? Söylesenize ey Sokrat ey Diodim. dese.

– Onlara malikiyeti sever cevabını verirdim.

Peki amma bu cevabı, güzel şeylere malik olan

ne olur suali takip eder.

– Senin sualine kolayca cevap verecek halde değilim.

– Fakat sözün tarzını değiştirerek ve iyiyi güzel yerine koyarak sana bir kimse: Haydi Sokrat, iyiyi seven neyi sever? diye sorsa.

– Ona malikiyeti seviyor derim.

– Pekâlâ buna malik olana ne olmuş olur?

– Cevap bu sefer daha kolay ona malik olan mesut olur cevabını veririm.

Alâ. Demek oluyor ki bahtiyar kimselerin bahtiyarlığı iyi şeye sahip olmalarından ileri geliyor; bahtiyar olmak isteyen kimsenin niçin bahtiyar olmak istediğini aramaya da artık lüzum kalmıyor, çünkü burada bütün sual ve cevaplar nihayet buluyor.

– Doğru söylüyorsun.

– Fakat bu aşkın ve iştiyakın, bütün insanlarda müşterek olduğunu ve bunların hepsininde iyi olan şeye daima malik olmayı istediklerini mi zannediyorsun.

Bu aşkın bu iştiyakın bütün insanlarda müşterek olduğunu zannediyorum.

– Öyle ise, Sokrat, mademki bütün insanlar da daima ve aynı şeyleri seviyormuş niçin bütün insan* ların aşık olduğunu iddia etmiyoruz da yalnız bunu bazılarına atfediyoruz ?.

– Ben de bu tefrike şaşıyorum ya!

– Şaşma. Biz umumî aşk mefhumundan muayyen bir parça alıp bu parçaya bütünün ismini vererek ona aşk diyoruz mütebakisini ise başka isimlerle kullanıyoruz da ondan.

– Bu nasıl oluyor ?

– Bak. Sen şiir kelimesinin bir çok manaları olduğunu biliyorsun. O, alelumum, bir şeyi

219 Proklüs der ki: Eros büyük bir jenidir, zira sevenle, sevilenin arasındadır. O, aşıkla maşuku birbirine birleştirir ve bağlar.

yoktan varlık haline getiren her işi ifade eder. Bu suretle her san'atın vücuda gelmesine şiir ve her san'atın san'atkârıda bir şairdir.

– Doğru söylüyorsun.

– Maamafih her san'atkâra şair denmeyip başka muhtelif isimlerle çağırıldıklarını ve musikî ve ebyat san'atmı ayırınca bunlara türlü türlü isimler verdiklerini ve şiir namının ancak bu iki kısma verildiğini ve şairde bunlara malik olanlara dendiğini pekâlâ biliyorsun.

– Hakkın var.

Bu misâl aynen aşk mefhumu için de böyledir. Kendi en geniş manasında hayırlı olan ve bizi mes'ut edecek olan şeye aşk denir ki buna insanlar, muhtelif yollardan giderek vasıl olmak istiyorlar [220]. Kimisi çok para kazanmakla kimisi jimnastikle fakat bunların aşık olduklarını ve maşukları mevcut olduğunu iddia edemez. Aşkın bir muayyen nevine kendilerini veren bu kimselere muhtelif isimler verilir ve yalnız bütün mevcudiyetleri tek hedefe varmak için çalışanlara aşk va aşık kelimelerinin manası tatbik olunabilir.

– Doğru söylüyorsun.

- Denir ki sevmek, kendi yarısını aramaktır. Fakat ben de bunu iddia ediyorum ki ey dost, evvelce söylediğim gibi bu yarım ve bütün hayırlı değillerse, sevmek ohalde ne kendi yarısını ne de bütününü arar Bunun ispatı da, bacak veya kollardan biri insana zarar verdiği vakit bunların kesilmesine razı olmamızdır Fena bir şekle tahavvül edip te yabancılaştığı vakit kendilerine ait olan bu şeyleri bile insanlar sevmiyorlar; elverir ki her iyi olan şeyin kekdimizin olduğunu ve fena olan her şeyin de yabancı olduğunu bilelim. Hasılı insanlar iyiden başka birşey sevemezler, senin de fikrin bu değil mi?

Zeus'e and içerim ki ben de senin gibi düşünüyorum.

– İnsanların iyiyi sevdiklerini söylemek yeter mi ?

– Elbette.

– Nasıl olur! Buna iyi olan şeyin kendilerinin olmasını da istediklerini ilâve etmivelim mi ?

– Doğru onu da ilâve etmeli.

– Sade iyi olan şeyin onların olması değil, fakat daima onların olmasını da ilâve etmeyelim mi ?

Evvelâ onu da ilân etmeli

– Hulâsa, demek oluyor ki [221] aşk iyi olan şeyin daimî surette kendinde olmasını arzu etmektir.

– Bundan doğrusu olmaz.

– Diotim: Madamki aşk umumiyet itibarile böyle imiş, o halde aşk ne suretle tezahür ediyor. Bunu bana söyleyebilir misin? dedi.

– Eğer sana cevap verebileydim, Diotim, senin hikmetini takdir edip aşk hususundaki bu şeyi senden öğrenmeye gelmezdim.

---

220 Plotin der ki : Hayrı isteyen ruhun hassasıdır.

221 Aşk, hayatla ebedî güzelliği çalışarak yaratmak için, hayata iştirak etmek arzusudur.

– Öyle ise sana söyliyeyim: Aşk, güzel vücutlara ve necip ruhlara ilkah ile tezahür eder.

– Senin fikrini tefsir için bir kâhime lüzum vardır, ne demek istediğini anlayamıyorum.

– Öyle ise daha açıkça izah edeyim. Bütün insanlar cisim ve ruh cihetile semere vermek kudretini haizdirler. İnsanlar muayyen bir sinne gelince, tabiatleri doğurmak arzusunu duyar. Binaenaleyh bu doğurma çirkinde olamaz sırf güzelde vaki olur. Erkek ve kadının çiftleşmesi ise yaratmak demektir. Bu doğurma arzusu bir eseri İlâhidir, çünkü hami müddetile vazı hami her canlı ve ölüme mahkûm vücude lâyemutluğu temin eder. Bu gibi haller ise ahenkdar olmayanlarda husule gelemez, binaenaleyh çirkin, İlâhî olan şeyle mutabakatta değildir. Onunla ahenkdar olan güzeldir. Vaz'ı hamlettiren hüsündür. Bu sebepten dolayı bir kimse bir güzele tesadüf edince zevki inbisat eder, iştihası açık bir meydan bulur, müstakbel tevellüdü ilkah etmek ister. Fakat bir çirkine yaklaştığı vakit, kendisini hüzün ve keder tazyik eder, takallüs eder, döner, yaratmaz, fakat muhafaza ettiği tohumu elemle, taşır. Tohum işba haline gelen ve semeresi kemale gelen her kimsenin kendinde olanı tevlit etmek emelinden kurtulmak için güzeli aramak iştiyakı bundan ileri geliyor. Aşkın istediği şey, senin tasavvur ettiğin gibi, güzelin aşkı değilmiş Sokrat.

– Neymiş ya *?*

– Güzelde tevlit ve yaratış aşkı imiş !

– Öyle olsun.

– Bu hiç şüphe götürmez. Dediğim gibi tevlit aşkıdır, çünkü doğurma her fani doğanı lâyemut ve müebbet kılar. Binaenaleyh iyilik arzusuna lâyemutluk arzusunun da iltihak etmesi zarurîdir. Madamki kabul ettiklerimize göre aşk iyi şeyin daima bizim olmasını istemekten ibaret imiş, o halde bizim sözlerimiz ebediyetin de aşkın bir ayrılmaz lâzımı olduğunu ispat edivor.

İşte Diotinı aşktan bahsettikçe bana bu malûmatı vermişti. Nihayet dedi ki:

– Senin anlayışına göre, bu iştiyak ve aşkın sebebi nedir, Sokrat? Bütün hayvanların ilkah ve tevlit etmek istedikleri vakit bir hastalığa tutulur gibi olduklarını hiç görmedin mi ? Kuşlar ve ver hayvanları evvelâ çiftleşmek sonra da yeni doğanları beslemek içitı hepsi harekete gelir; ve hepside şehvetin şiddeti altında kıvranırlar. En zayif olanlar en kuvvetli olanlara karşı yavrularını cesaretle müdafaa ve hattâ bu uğurda belki canlarını feda ederler; ve yavrularına gıda temin için kendileri açlıktan ölmeye ve her şeye katlanmaya raz; olurlar. İnsanların bütün bunları akılları ile yaptıklarını farzedelim; fakat hayvanlarda bu âşıkane şefkat ve ihtimam nereden geliyor bana bunu söyliyebilir misin ?

– Sebebini bilmiyorum.

– O halde sen, bu şeyleri bilmeden aşklar ilminin ne olduğunu lâyıkile bilmeyi ümit ediyor musun?

– Sana evvelce de söylediğim gibi, bunu öğrenmiye ihtiyacın olduğunu bildiğim için senin yanma geldim Diotim. Onun için bu eserlerin esbabile aşkın husule getireceği bütün şeyleri bana tarif et.

– Eğer sen aşkın tabiatını bizim defaatla mutabık kaldığımız gibi kabul ediyorsan' benim bu suallerim seni taaccübe düşürmemeli, demiştik ki fani tabiat lâyemut olmak için mümkün

olduğu kadar temadiyi arar. Bu gayeye ancak eski bir ferdi daha yeni bir fertle mütemadi suretle istibdal eden tevlit vasıtasile muvaffak olur. Yaşayan hayyanlar görüyorsun ki küçük yaşından ihtiyarlığına kadar daima aynidir, fakat bunlar ayni ismi muhafaza etmekle beraber hayvanın kendisi ayni olarak kalmıyor; yenileşiyor, kılları, eti, kemikleri, kanı ve bütün vücudu fasılasız bir surette harap oluyor. Sade vücudu yenileşmekle kalmayıp ruhu da bu cereyana kapılıyor, hareketleri fikirleri, arzulan, zevkleri, zahmet ve korkuları, herbiri sıra sıra doğuyor ve ölüyor. Hulâsa hiçbir şey değişmeksizin kalmıyor. Bundan daha garibi de şu ki malûmatımızın bir kısmının bizim için bugün canlı, yarın cansız olarak kalması ve bizim bütün bilgimizi değiştirmesi değil bu bilgilerin de ayrıca ayni tahavvüle maruz kalmasıdır. Biz bilgilerimizden kaybedeceğimizi evvelden tahmin ettiğimiz içindir ki tahsil ediyoruz. Unutmak, bir fikrin ölmesi demektir, biz unutuyoruz ve ancak tahattür ve sayi suretile o kaybettiğimizi tekrar elde ediyoruz. Öyle ki onlar bize el'an ayni şeyler gibi görünüyor. Bütün fanî vucutlar bu suretle kendilerini muhafaza ediyorlar. İşte, Sokrat bunlar ilâhı olan şeyler gibi daimî surette kalmadıkları gibi, daima ayni surette de kalmazlar. Fakat ihtiyar olup buradan gidenler yerlerine, kendilerinden daha genç ve evvelce kendilerinin olduğu gibi bir şahis bırakırlar. İşte Sokrat, fanî olarak doğmuş olanlar lâyemutluktan bu suretle nasiplenirler. Cisme vesair şeye gelince lâyemutluk onlar için başka türlü imkânsızdır. Binaenaleyh bütün canlıların kendi yavrularına bu kadar kıymet vermelerine şaşma, çünkü, bu aşk ve gayret onlara lâyemutluk arzusundan ileri geliyor. Diotim'den bunları işittikten sonra hayretlerde kalarak kendisine dedim:

– Ey büyük hakîm Diotim, bu söylediklerin hepsi hakikat midir?

O vakit derhal kâmil bir sofist olarak bana cevap verdi:

– Buna şüphe etme, Sokrat! Eğer insanların hırsı üzerine nazarını çevirmek istersen, bizim kabul ettiğimiz prensipler üzerine bunun neticesiz olduğuna şaşacaksın. Elverir ki insanların gelecek zamanı lâyemut olarak muhafaza edecek bir şan için meşhur olmak istediklerinin derecesini düşünesin. Bu sebep için ve belki evlâtlarının muhabbeti için her tehlikeyi atlatmaya hazır olduklarını ve servetlerini ifnaya ve her türlü fenalığa karşı koymaya ve hattâ ölmeye hazır olduklarını bilesin.

Bizim aramızda el'an yaşayan bu lâyemut cesaret hatırasını kendilerinden sonra bırakmaya ümit etmeselerdi Alkest, Admet için; ölür müydü? Aşil Patroklu'n arkasından gider miydi. Bizim Codrus [222] çocuklarına hükümdarlığı temin etmek için hayatını feda eder miydi ? Ne gezer değil mi.

Herkes lâyemut olan şeyin aşkına maliktir, herkes her şeyi şöhret için yapmıştır; vücuda ilkah etmek isteyenler tercihen kadına temayül ederler ve bunların aşkı çocukların doğmasıyla namlarını lâyemutluğunu, ebediyetini ve bütün mütebaki zamanlar için saadeti temin etmeyi düşnürler. Fakat ruha ilkah etmek istiyenler de manevî tohumlarının ruhta doğmasını isterler. Ruhun tevlit edeceği nedir? Hikmet ve yaratış dehasile meçhul olan bütün şair ve san'atkârların sahibi oldukları ruhun evsafı değil midir? Hikmetin en güzel ve en yüksek şekilleri ise beldelerin ve ailelerin usul tertibi için kullanılanıdır ki; buna, hazmü ihtiyat ve adalet namı verilir. Çocukluğundan beri ruhunda faziletlerin tohumunu taşıyan bir delikanlı olgun bir sinne gelince yaratmak ve hasıl etmek arzusuna müptelâ olur. Bunu tevlit edecek

222 Codrus, Atinanın son kralıdır.

sebebi şurada burada arar, çünkü çirkine hiç bir vakit ilkah etmek istemez. Bu kimse vücudun bile güzelini tercihen ararken necip güzel ve iyi doğmuş temiz bir ruha tesadüf ederse, fevkalâde bir surette ruha da vücuda da tutulur [223] Böyle bir kimsenin yanında âşıktan bir hayır adamının nasıl olması ve ne yapması lâzım geldiğine dair çok sözler taşar; hasılı onu talime, yükseltmeye çalışır. Güzelliğe teması ve onunla ülfet ve ünsiyetile çok zamandanberi ruhunun taşıdığı tohum onda inkişaf ve tevellüd eder. Yakından, uzaktan kendi güzidesini artık unutmaz ve onun hamlinin yemişini birlikte besler. Bu iki vücudu biribirine rapteden tam münasebet ve ilahı aşk onları bir ocağa raptedebilecek olan maddî münasebet ve aşktan pek çok büyük ve kuvvetlidir [224] çünkü onlar daha lâyemût ve daha güzel çocuklar vücuda getirmek için birleşmişlerdir. *Homer, Hesiode* ve sair büyük şairleri hatta Lâkedemonyayı ve hülasa bütün Yunanistan'ı kurtaran çocukları vücude getiren *Lykürg'ü* kim görürde bunları maddi çocuklara tercih etmez. *Solon* da aynı suretle bizim aramızda kanunlar babası diye tebcil ve tazim olunur. Başka yerlerde de, gerek bütün Yunanistan'da, gerek Barbarlar da büyük ve güzel eserler vücuda getirmiş ve fazileti tevlit etmiş olan insanlar da aynı veçhile ibcal ve izaz olunmuştur. Bu gibi manevî çocuklar kendilerine bir çok mabetler inşa ve ihda ettirmiş; fakat hiç bir yerde maddî çocuklar böyle şeyler ihdasına hiç bir vakit muvaffak olamamışlardır. Belki, Sokrat, seni de aşkın esrarına vakfetmeye muvaffak oldum, fakat bu vukufun en âli ve son derecesine hatta bir iyi rehberi takip etmekle de yetişmiye muktedir olup olmayacağını bilmiyorum; benim şimdiye kadar söylediklerim bu vukuf için ihzari bir mahiyettedir [225]. Maamafih ben gene söylemekten vazgeçmeyeceğim, ve seni talim için hiç bir gayreti esirgemeyeceğim. Sen de muktedir olduğun kadar beni takibe gayret et. Hakikî yoldan bu gayeye ermek isteyen kimse, güzel vücutları aramaya başlamalıdır. Evvelemirde eğer onun rehberi onu doğru yola sevkediyorsa o, yalnız bir tek kimseyi sevmeli ve güzel hitabelerini onun ruhuna ilkah etmelidir. Sonra da her güzel cisimde bulunan güzelliğin hemşiresi olduğunu anlamaya vasıl olmalıdır. Filhakika, bizim edindiğimiz fikre göre güzeli arıyan kimse için her cismanî güzelliğin her güzelde tek ve aynı olmadığına inanmak büyük bir cinnet olmuş olur. Bu fikirde bulunan bir kimse o vakit bütün güzel vücutları sevmesi ve yalnız bir şey üzerine temerküz eden bütün şiddetli ihtiraslardan soyunması lâzım gelecektir. Bundan sonra da ruhların güzelliğine vücutların güzelliğinin en muazzamı olarak bakması lâzım gelecektir. Şu suretle ki bu güzelliğe malik olan bir güzel ruh, onun aşkını ve inzivasını cezbe ve gençliği daha âlâ kılmaya yarayacak sözlerle ona hitap edecek ve ona fazilet ilkah eyleyecektir. İşte bu suretle o, ef'alde ve kanunlarda güzeli görmeye ve bu güzelliğin her yerde kendisine müşabih olduğunu seyretmiye tabii olarak sevkedilmiş olacaktır. O, ef'al temaşasından zatî güzelliği edinmek

---

223 Eflâtun der ki seyrütemaşa edebilecek kimseler için manzaraların en güzeli ayni zamanda güzel olan ve yekdiğerine tam bir ahenk iie tevafuk eden evsafı havi bir vücudla, bir ruhtur.

224 Aşkın eseri, mükemmel olduğu vakit, maşukun âşıkın kendinde taşıdığı manevî tohumu zuhur ettirmektir. Ruh bu suretle lâyemutluğu istihsal için tevlit eder; bu lâyemutluk ruhun tevlit ettiği faziletlerdir. Büyük ruhlar, göze görünmez ve fena bulmaz rabıtalarla birleşmek için kendilerine benzer ruhları ararlar.

225 **Eflâtun der ki: delâleti tammeyi devamlı bir surette ahzeden, tahatturu müsülü iyi kullanmayı bilendir. Allaha rücu yolum bilmek ve sırası gelince kendileri de birer delil ve mürşit olmak bu mümtaz vücutlara aittir. Bunlar tahatturlarında az mes'ut olan ve mariz kaldıkları bulanıklık içinde hüsnü mutlakın farkında olmayan kimselere delalet ederler. Bunun gibi aşkı kendisini Allah'ına irca eden ve bu suretle kendi sevgilisinde yaşatmak isteyen kimselerde delalete mazhar olurlar.**

için ilimler güzelliğine yükselecektir. O vakit gözleri daha bir güzellikte olduğundan, bundan böyle bir oğlanın süfli bir muhabbetinin, âdi ve zelil bir esiri olmayacaktır; fakat güzelliğin nihayetsiz deryasına ve hayretlere dalmış olarak, birçok güzel ve lâtif hitabeler, yüksek ve bol felsefî fikirler yaratacaktır ki kuvvetlenmiş ve kemale gelmiş olan aklı o vakit tek bir ilmin [226] ancak ve ancak güzellik ilminin seyrütemaşasına dalıp kalacaktır. Şimdi burada olanca dikkatini vermiye gayret et Sokrat. Her kim ki aşkın esrarı içinde bizim bulunduğumuz noktaya kadar yani hususî güzelliklerin tam ve muntazam istiğrakına varacak surette yetiştirilmiş ve aşkın bu derecelerinden geçmişse evvelce bütün mücadelelerile varmak istediği gayeyi yani ansızın harikulade bir hal ve keyfiyette bir güzellik görecektir ki Sokrat, bu ebedî, yaratılmamış, bakî çok olmaktan, azalmaktan ârî ve burada güzel orada çirkin, bir zaman güzel başka zaman çirkin değil, bir görünüşte güzel diğer görünüşte çirkin, bazı kimseler için güzel bazıları için çirkin bir güzellik olmamakla beraber, yüzle, ellerle, ve cismani her hangi bir şeyle görünmeyen ve şu fiille, şu ilimle olmayan ve kendisinden başkasında, hayvanda, yerde, gökde ve herhangi bir şeyde bulunmayan ve yalnız kendinden kendisile ebedî surette aynı kalan ve diğer bütün güzelliklerin vücut veya fıkdanile artmayan, eksilmiyen ve bütün diğer güzelliklerin kendisinden hisse alan harikulade bir hal ve keyfiyeti içinde bir güzellik görecektir. İşte bir güzelin saf aşkı vasıtasile bu ebedî güzelliği temaşaya geçerse o vakit o kimse aşkın esrarı hakikatına varmış ve kemale irmiş demektir. Hakikaten gerek kendini aşka sevk etmenin, veya bir başkası tarafından sevk ve delalet edilmenin en doğru usulu evvelâ burada ki güzellikleri sevmekle başlar ki maksat burada kalmayarak ve yükselmenin bütün basamaklarını atlıyarak Hüsnü mutlakın aşkına yükselmektir; tek bir güzel vücut basamağından ikiye, ikiden diğer bütün vücutların güzelliğine geçilmek, sonra, güzel faaliyetlere, güzel ilimlere ve nihayet bu güzel ilimlerden hüsnün ilmine geçilip güzelliği hakikatle tanımaya muvaffak olmaktır. Aziz Sokratım, eğer hayatın insan için bir kıymeti varsa, yani yaşamak zahmetine değerse o kiymet Hüsnü mutlakı temaşa ettiği andır! Bu hüsnü gördüğün vakit sana altınların, ağır ve muhteşem elbiselerin, ve senin asla yanından ayrılmayıp daima kendisile bir vüdut olmak hatta mümkün ise yemeden içmeden yalnız onu temaşa etmek istediğiniz o güzel delikanlıların onun yanında hiç bir §ey olmadığını anlayacaksın. Acaba o hüsnü lâyemutun kendisini aşikâr, berrak ve insan vücudun da, ve her fanı olan ehemmiyetsiz şeylerde değil Hüsnü mutlakıla ve bütün uluhiyetile o ebedî güzelliğin bizzat kendisini göreydin ne yapardın? Sen bir faninin gözlerinin yalnız hüsne münatif olarak onu hayretle temaşasının ve böyle bir tekâmül içinde yaşamasının bir acınacak mukadderat mı zannediyorsun? Bu temaşada bulunan £Öz o vakit putlara değil hakikatlara dayandığı için hakikî faziletlere teveccüh eder. Binaenaleyh Allahın velisi olmak ve

---

226 Güzel de, hayır gibi doğanın ruhunu mevcut olana yükselten ilimdir. Bir vücutta bulunan güzelliğin diğerlerde bulunan güzelliğin kardeşi olduğunu bilen kimse bütün bu ayrı güzelliklerin bir güzelliğe ve bunları kendinde ihtiva eden bir vahdete yani görünen güzellikte toplamış olur. O vakit şekillere letafetlerini veren şeyin bunların maddenin sinesinde ruhun evsafını ifade etmeleri olduğunu farkeder. Bizim temaşa ettiğimiz hayat hareket, ve değişiklik çokluğu aynı zamanda vahdeein intizamıdır. Hayat ve vahdet eğer hareket ve ahengin esası olan ruhdan gelmezse başka nereden gelebilir. Öyle ise eserden müessire yükseliniz de muhabbetiniz cismin güzelliğine munatıf olacağına ruhun güzelliğine initaf etsin. Sonrada tekrar bütün güzel ruhların güzelliklerinin aynı güzellikten olduğunu biliniz ve manevî güzellik için umumî bir şekil kabul ediniz. Demek oluyor ki sevici ruhu kendinin sevgisine sebep olana yanı düşünce ve arzusunun, yüksek gayesi Hüsnü Mutlaka birleştirmek için aşk ve irfan lâzımdır. İşte aklı tatmin edecek bütün ilimlerin ve felsefenia asıl şumul ve ihata dairesi bundadır.

bu suretle lâyemut olmak bazı kimsenin nasibi olmuş ise, şüphesiz bu adam hakikî fazileti besliyen ve doğuran kimsedir. İşte benim aziz Fedr'im ve bütün siz dinleyicilerim, Diotim'in sözleri bunlardı. Bu sözler beni ikna etti ben de böyle büyük bir hayra ermek için Eros kadar kadir bir rehber intihap edilmesini iknaa çalışıyorum. Binaenaleyh Eros'u muazzez tutmak herkesin vazifesi olduğunu kabul ve tasdik ederim. Ben kendi payıma aşkları ziyadesile tebcil ve taziz eder, ve böyle yapmaları için başkasını da teşvik ederim. Eros un kudreti mutlakasını ve erlik kuvvetini şimdi tes'it ettiğim gibi daima da olanca vüsatimle tes'it edeceğim. Fedr, bu hitabeyi Eros'un bir methiyesi olarak telakki etmekte veya ona istediğin surette nam vermekte seni serbest bırakıyorum.

Sokrat sözünü bitirince, oradakilerin hepsi onu tebrik ettiler, Aristofan Sokrat'ın hitabesinde [227] yaptığı bir ima hakkında bir istizahta bulunmaya hazırlandığı sırada odanın kapısının kuvvetli kuvvetli vurulduğu ve surur çılgınlığıyla şarkılar söyliyen bir insan kalabalığı şamatası ve bir çalgıcı kızın sesleri işitiliyordu: O vakit Agaton, kölelere hitaben: baksanıza dişarda ne oluyor? Eğer gelenler dostlarımızsa, içeri alınız; değilse onlara artık işret etmediğimizi ve şimdi istirahat ettiğimizi söyleyiniz. Biraz sonra avlu içinde ziyade sarhoş olduğu halde Alkibiat'ın: «Agaton nerededir, beni onun yanına götürsünler!» diye olanca sesile haykırdığını işittik. Kendisini takip edenlerden bazıları onu bizim bulunduğumuz yere getirmek için kolları üzerine aldılar. Alkibiat menekşe ve taflanlarla yapılmış ve birçok şeritlerle süslenmiş bir çelenk ile başı tetviç olunduğu halde kapının eşiğinde durdu.

Dostlar, sizi selâmlarım! Tamamile sarhoş olan bir adamı birlikte içmek için kabul edecekmisiniz, yoksa gelişimizin sebebini teşkil eden Agaton'un tetviç merasimini yaptıktan sonra çekilmemizi müsaade edecek misiniz? Ben dün gelmek imkânsızlığında idim. Fakat işte başımda şeritler olduğu halde şimdi geliyorum. İzin verirseniz onları insanların en hakîm ve en güzelinin başına koyacağım.

Görüyorum ki benim sarhoşluk halimle eğleniyorsunuz. Zararı yok, gülün, eylenin, fakat buna rağmen söylediğimin doğru olduğunu pek iyi biliyorum.

Fakat bana derhal cevab veriniz: «Bu şerait içinde aranıza girebilir miyim, giremez miyim ? Benimle içecek misiniz, içmeyecek misiniz?

O vakit herkes Alkibiad'ı alkışladılar, ona masa başına geçmesini rica ettiler. Agaton da ayrıca onu davet etti. Arkadaşları tarafından yardım edildiği halde Alkibiad'a ilerledi. Fakat Agaton'u tetviç etmek için şeritlerini çözmekle meşgul olduğundan kendine bakmakta olan Sokrat'ı görmedi ve kendisi Sokrat'ın arasında olan Agaton'un yanma oturdu. Ona yer vermek için Sokrat biraz çekilmişti. Agaton'un yanına oturur oturmaz onu kucaklayıp şeritlerile süsledi. O vakit Agaton kölelere hitaben dedi ki:

– Alkibiad'ın ayakkablarını çıkarınızda onunla bu yatakta üç olalım. Alkibiad, bunun üzerine dedi ki:

– Pekâlâ, fakat bizim üçüncü içicimiz kimdir? sözlerini söylediği zaman idi ki gözleri Sokrat'a ilişti ve onu görünce derhal sedirden sıçrıyarak:

– Vay Herakles! Bu ne? Sokrat'ın kendisi âdetin veçhile bulunmadığını zemmettiğim yerlerde bana birdenbire görünmek için gizlendin ha! Bugün burada ne yapmaya geldin? Bu

---

[227] Sevmek demek kendinin yarısını aramak demektir,

yeri neden işgal ediyorsun, Aristofan'ın veya başka bir şakacının yanında oturacağına en güzelin yanında uzanmaya muvaffak olmak için mi bütün vasıtalara müracaat ettin de buraya geldin ?

Sokrat, Agaton'a:

– Beni müdafaaya gayret et! Bu adamın aşkı beni oldukça sıkıyor. O, beni sevmeye başlıyalıberi benim güzel bir delikanlıya bakmama ve onunla konuşmama imkân kalmadı. Onun kıskançlığından ve dehşetli ifratlarından yapmadığı kalmıyor, bana sövüp sayıyor ve hatta beni döğmek için ellerini kaldırmamak için kendini güç tutuyor. Bu saatta da böyle bir taşkınlığa kalkışmaması için dikkat et, aramıza gir, şayet şiddetli muameleye başlayacak olursa beni himaye et, çünkü onun kıskançlığının şiddetinden dehşetli korkarım.

Alkibiad — bizim aramızda barışmak imkânı yok. İntikamımı ileriye bırakıyorum. Agaton, şimdilik senin şeritlerinden bana bir kaç tane verde şu adamın güzel başını süsleyeyim. Hitabesile bütün insanlar üzerine zafer kazanan ve zaferi senin evvelki günkü bir defa olarak kazandığın zafere benzemeyen bu adamın başını tetviç etmediğimden dolayı beni muahaza etmesini istemem.

Bunları söyler söylemez, Alkibiad, Agaton'un şeritlerinden bir kaç şerit çıkarıp Sokrat'ın başına bağladıktan sonra sedirine yerleşerek şu sözleri söyledi:

– Dostlarım, siz bana pek kanaatkar görünüyorsunuz, ben buna razı olamam. İçmeli kavlimiz böyledir. Siz hepiniz kâfi derecede içinceye kadar ben kendimi şarap kıralı intihap ediyorum. Agaton eğer sende varsa bana geniş bir testi getir. Fakat benim bir şeye ihtiyacım yok. Köle bana bak, köle, şarabı soğutmak için bana şu kabı getir.

Bu kap iki litreden biraz fazla istiap ediyordu. Alkibiad, birinci olarak onu içti, sonra da onu Sokrat için doldurtarak:

– Dostlarım bana inanınız ki ben bunu yapmakla Sokrat'a bir tuzak kurmuyorum, o, ne kadar istenilirse o kadar içer ve böyle içmekle de şimdikinden daha fazla sarhoş olamaz.

Köle kabı doldurdu, Sokrat ta içti. O vakit Eryksimak:

– Alkibiad, ne yapacağız? Hep böyle konuşmadan ve şarkı söylemeden susamış kimseler gibi mi içeceğiz? Alkibiad:

– Ey en necib ve babaların en hakiminin en âlâ evlâdı Eriksimak seni selâmlarım!

Eryksimak:

– Ben de seni selâmlarım. Fakat ne yapacağız?

– Ne istersen onu yaparız, mademki bir hekim kendi başlı başına birçok ve muhtelif adamlardan kıymetlidir; O halde sana itaat etmek lâzımdır. İstediğini emret.

– Öyle ise dinle: Eros hakkında hitabelerde bulunmak ve onun methiyesini vapmak hoşunuza gittiği için sen gelmeden evvel soldan sağa sırayla söz alarak öyle yapıyorduk. Onun hakkında her şeyi söyledik. Madamki sen içtiğin halde bir şey söylemedin senin de söz alman doğru olur. Hitaben biter bitmez, Sokrat'a bir mevzu verirsin o da sağındakine söz verir istediklerini söyler.

– Eryksimak, söylediklerinin hepsi pekâlâ şeylerdir. Fakat sarhoş bir adamın aklı başında

adamlarla belagat mücadelesine kalkıştığını görmek bilmem ne kadar doğru olur, tali bu hususta müsavi değildir. Aziz dostum, Sokra'tın demin benim kıskançlığım hakkında söylediklerine inandın mı? Hakikat onun söylediğinin tamamen aksi olduğunu biliyor musun ? Eğer ben onun huzurunda ister adam ister ilâh olsun, kendinden bir başkasını sena edecek olursam bana ellerini kaldırmaktan kendini tutamaz.

Sokrat:

– Methiyelerine başla.

– Poseidon [228] şahidim olsun ki senin huzurunda senden bir başkasının tes'ite muktedir olamayacağımı iddia edersem bu iddiamı cerhedemezsin.

Eryksimak:

– Öyle olsun, istediğin gibi bize Sokrat'ın methiyesini yap.

Alkibiyat cevab vererek .

– Ne diyorsun Eryksimak. Bu methiyeden maksadın nedir ? bu adamın üstüne atılıp ta huzurunuzda öcümü alayım mı?

Sokrat:

– Alkibiyat, ne düşünüyorsun? Beni en gülünç şakalarla mı methetmek istiyorsun ? İstediğin nedir ?

– Doğruyu söylemek. Bakalım muvafakat edecek misin ?

– Hakikata karşı diyecek bir şeyim yok. senin söylemeni istiyorum. Alkibiyat cevap vererek:

– Kusur etmeyeceğim. Fakat sana da düşen bir şey var ki o de ben hakikati söylemediğim takdirde sözümü kes ve hatalarımı söylemekten korkma çünkü ben bilerek hiçbir yalan söylemeyeceğim, yalnız hatıralarıma binaen nakledeceğim şeyler seni biraz teşviş ederse, bundan dolayı hayrette kalma. Çünkü benim bulunduğum vaziyette senin garabetlerini güzel bir surette tasvir etmek benim için kolay olmayacaktır.

Alkibiyat'ın hitabesi:

Dostlarım, Sokrat'ı tes'it etmek için mukayeselere müracaat edeceğim. Sokrat belki benim bu mukayeselerimle alay ettiğimi zannedecek fakat bu mukayeseler esas cihetile şakayı değil, hakikati ihtiva edecektir. Ben evvelâ diyorum ki bu adam, heykeltıraşların atelyeleri içindeki bir flavta ile temsil olunmuş Silenelere benziyor. Bu Silenlerin [229] teşkil ettikleri iki kapıyı açarsanız içinde ilâhların statülerinin gizlenmiş olduklarını bulacaksınız. Sonra Sokratın hassaten Marsyas [230] namındaki Satyr benzediğini söyliyorum. Sen hariçten Silenlerinkine müşabih bir manzara arzediyorsun. Sokrat buna şüphe etmemelisin.

Başka müşabehetlere gelince, onları da söyliyeyim.

Dinle: Sen arsız bir alaycı değilmişsin ? eğer inkâr edersen şahit getiririm. Sen flavta çalıcı

228 Poseidon deniz mabududur.

229 Flavta çalmakta meşhur bir genç Firikyalı idi.

230 Firikyalıların bir mabudu idi.

değil misin? Marsyastan daha güzel çalarsın. Marsyas kudretli bir ağızla ve kamışlarından çektiği melodilerle insanları mestederdi, tıpkı Satyrin yaptığı flavta havalarını bugün de çalanlar gibi. Çünkü Olymposun çaldığı havaların kendisine Marsyas tarafından talim edilmiş olduğunu iddia ediyorum.

Demek oluyorki bu havaları çalan, ister güzel bir flavta ustası olsun, ister bir acemi olsun, ilhama ve ilâhlara muhtaç olanlara, ilham vermek faziletini ha* izdirler. Marsyasla senin aranda tek bir fark var, o da şudur ki, sen aletsiz olarak yalnız basit sözlerinle bize ayni tesiri yapıyorsun senden başka söyliyen, pek mahir bir hatıb de olsa onun hitabesi bizi hiçbir şeyde alakadar etmez. Fakat senin sözlerini söyliyen erkek, kadın, genç, ihtiyar kim olursa olsun aciz bir hatib te olsa hepimiz meftun ve mütessir olur ve sarsılırız.

Benim için, aziz dostlarım size çok sarhoş görünmekten korkmasam onun hitabeleri bana ne suretle tesir ettiğini ve şimdi de ne suretle tesiri altında kalmakta olduğumu size yeminle teyit ederdim. Ben onun sesini işittiğim vakit kalbim Koriban'tın [[231]] kalbinden daha şiddetli çarpıyor, onun sözleri gözlerimden yaşlar akıtıyor, dinleyicilerin çoğunun da aynî heyecan duyduklarımı görüyorum. Ben Periclis vesair büyük hatiplerimizi dinlerken onları, şüphesiz pek beliğ bulurum. Maamafih onların hutbelerinden hiç bir vakit buna benzer haller vaki olmadı, hiçbir vakit kalbim sarsılmadı. Sokrat'a karşı kalbim bir kölenin efendisine karşı olan hayatı gibi yaşamaktan incinmedi. Fakat şu Marsiyas'i işitmekle, hayatım bana birçok defalar tahammül edilmez bir hale gelmişti. Bu hisleri,. Sokrat, sen tekzip edemezsin, çünkü eğer şu esnada da seni dinlemem lâzım gelse senin sözlerine karşı kendimi tutamayıp ayni sarsıntıları duyacağımı anlıyorum.

Bu adam benim kusurlarla dolu olduğum halde kendimi ihmal ederek Atinalıların işlerine karışmakta kabahatli olduğumu söylüyor ve beni kendisine hak vermeğe mecbur ediyor. Yanında vaktinden evvel ihtiyarlamamak için kulaklarımı tıkıyarak kendisinden Sirenlerden kaçar gibi kaçıyorum. Hiç kimsenin benden arayamayacağı ve beni bundan mahrum zannettikleri şeyi yani utanmayı bu tek adamın yanında hissettim. Evet bu yegâne adamın yanında kızardığım zamanlar oluyor. Onun bana söz söylemiye başladığı vakit bana verdiği fikirlere hiçbir suretle itiraz etmek elimden gelmiyor. Onu terkettiğim vakit gene halkın hüsnü nazarlarına kapılıyorum. Onun için ondan kaçıyor ve çekiniyorum; fakat onu tekrar gördüğüm vakit kendisine verdiğim sözlerden utanıyorum. Hattâ ekseriya kendisini yaşıyanlar arasında görmemek istiyorum. Halbuki böyle bir şey de vaki olacak olsa o vakit daha çok betbaht olacağımı da biliyorum. Hasılı ona karşı nasıl hareket edeceğimi bilmiyorum [[232]].

İşte bu Satyrin flâvta havalarının benim ve birçoklarının üzerinde bıraktığı intibalar böyledir. Binaenaleyh Sokrat'ın mukayese ettiğim şeylere ne kadar benzediğini ve ne sarsılmaz bir kuvvete malik olduğunu benden öğreniniz. Emin olunuz ki hiç biriniz onu tanımazsınız. Bunun için onu size layikile tanıtmayı ben üzerime aldım. İşte söylüyorum dinleyiniz. Sokrat'ın güzel delikanlılara karşı gösterdiği meftuniyete bakınız. Onlarla nasıl mütemadiyen oyalandığına bakınız, hiç bir şey hakkında malumatı olmadığını iddia eder, hiç bir şey bilmediğini söyler durur onun bu halleri Silenlerin hali değil de nedir? Evet onun dışardan

---

231 Vahşî mizaçlı büyük ilahe.

232 Alkibyad en meşhur beldenin en asil aile çocuğu olup zamanının en güzeliydi karada ve denizde pek büyük bir kaptandı. Beliğ ve natuk bir hatipdi belagatta kimse onunla başa çıkamazdı.

görünüşü bu taştan yontulmuş Silenlere benzer fakat bir kerre de onun içini açtınız mı içinde ne hayret verici hikmetlerin gizli olduğunu görürsünüz. Cismin güzelliğinin onun nazarında ehemmiyeti olmamakla beraber aklınıza getiremeyeceğiniz surette ondan istikrahta eder. O halk nazarında magbut olan zenginliğe ve bu gibi menfaatlara da aldırış etmez. Bunlara bir kıymet vermediği gibi bizi de kendimizi beğenmiş telakki ederek hiçe sayar ve bu suretle, ömrünü bütün insanların ehemmiyet verdikleri şeylerle istihza ederek geçirir. Fakat bir kerre de açılmaya ve ciddî söylemeye başladı mı bilmem ki onun ruhuna nufuz ederek onun derunundaki gizlediği güzellikleri kimse görmemiştir; ben onları gördüm ve onları o kadar ilahı, o kadar kıymetli o kadar şahane güzel o kadar fusunkâr buldum ki onun daima bütün arzularını icraya rızamla hazır bulundum. Sokrat'ın gençliğimin çiçeğine göz koyduğunu farzederek bunu kendim için intizar olunmayan bir nimet ve taaccübe şayan bir servet addettim. Parlak olan güzelliğimden pek mağrur olduğum için ona ram olmaklığım bahsine onun müstesna hilkatine vakıf olacağımı ümit ediyordum. Bu büyük ümide düşünce onun yanında arkadaşsız bulunmamak itiyadından vazgeçerek onunla başbaşa yapyalnız kalmak için yanımdaki arkadaşı savdım. Size bütün hakikati söylemeliyim. Binaenaleyh dikkatli dinleyiniz, sen de Sokrat, yalanımı tutarsan beni tashih et. İşte dostlarım kendisile yapyalnız bulunuyordum. Dinleyici bir kimse bulunmadığı vakit bir dostun maşukuna söyleyeceği şeyleri ben de ondan beklemeye ve bu intizarımın verdiği ümitler içinde sevincimden çırpınmaya başladım. Beklediklerimden hiç bir şey olmadı ;

Sokrat adeti olduğu üzere bütün gün sohbet ettikten sonra, akşam olunca çekilip gitti. Bu bozgunluktan sonra ikinci def'asında benimle jimnastik yapmasını teklif ettim belki arzularıma bu suretle muvaffak olurum niyetile onunla mücadele ettim. O benimle birçok defalar ehemmiyetli mücadelelere mecbur oldu.

Bizi seyreden tek bir kimse yoktu. Fakat bilmem ki söylemeye lüzum var mı bu da kâr etmedi. Bu yoldan da bir şeye muvaffak olmayınca cebir ista'miline ve bir kerre kendisini sımsıkı yakaladığım vakit bırakmamaya azmettim. Bir dostun aldatmaya çalıştığı maşukuna yaptığı gibi, ben de onu evime yemeğe davet ettim. Evvelâ kabul etmedi. Fakat bir müddet sonra muvafakat etti. İlk geldiği vakit yemeğin akibinde çekilmek istedi, hicabım onu alıkoymaya mani oldu. Bir ikinci def'a ona yeni bir tuzak kurdum. Yemek yedikten sonra hiç arasını kesmeden tam gece yarısına kadar onu oyaladım. Gene gitmeye kalkıştığı vakit, onu kalmaya mecbur etmek için çok geç olduğunu bahane ettim. Bu def'a yemek yemiş olduğumuz yerde benim yanımdaki yatağa uzandı. İstirahat ettiğimiz dairede ikimizden başka kimse yoktu.

Buraya kadar olan hitabem doğrudur ve her hangi bir kimsenin yanında da söylenebilir. Bundan sonrasını şarap çocukla olsun çocuksuz olsun doğruyu söylemeyeydi [233] ve bir cihetten de eğer Sokrat'ın methini deruhte ettikten sonra onun has olan hareketini meskût bırakmak bana bir büyük insafsızlık görünmeyeydi bundan sonrasını benim ağzımdan işitmeyecektiniz. Esasen ben bugün bir engerek yılanı tarafından sokulmuş kimselerin ruhuna benzer bir haldeyim. Denildiğine nazaran bu gibi kimseler başlarına gelen felâketi ancak başına aynı şey gelmiş olan kimseden başka kimseye açmazlar; o ıztırabın nasıl olduğunu ve o acıları çekerken neler yaptığını yalnız onlara söylerlermiş, çünkü onların acı

---

233 Bu bir darbi meseldir; şarap ve çocuklar doğruyu söyler ve yahut da bu darbı mesele işaret olmalıdır ki şarab hakikattir.

içinde kıvranırken söylemeye cesaret ettikleri sözleri ötekilerin mazur ve makbul göreceklerini bilirlermiş, ben ki kalp veya ruhumdan yani en suzinak bir yerimden daha ziyade elem veren bir şey tarafından sokuldum, yani benki bahusus isabet ettikleri akıl ve genç bir ruhu herşeyi söyletmeye ve yapmaya kadir olan felsefe nutuklarile ısırılan ve esasen Fedr, Agaton, Eryksimak, Posanias Aristodem, Aristofan'ı Sokrat'tan ve başkalarından bahsetmiyerek felsefe için hepsini de meftuniyet ve şiddetle iptilâsını görerek sizin huzurunuzda hikâyemi ikmâl etmek için tereddüt etmeyeceğim, çünkü siz benim o vakit yaptıklarımı ve bugünkü söylediklerimi affedersiniz. Kölelere, vesair hizmetkârlara gelince, sizler ki mukaddesata lâzım gelen hürmete muhalif, ham ve kaba olabilirsiniz, sizler kulaklarınıza en ağır kapıları kapatınız. Lâmba söndükten ve köleler gittikten sonra, artık Sokratla taallüle lüzum görmeyerek ona fikrimi açıkça açmayı daha münasip gördüm, dürterek ona sordum:

– Sokrat uyuyor musun?

– Hayır daha uyumuyorum.

– Ne düşündüğümü biliyor musun?

– Ne düşünüyorsun?

– Senin bana lâyık yegâne bir âşık olduğun halde şu anda aşkını bana itiraf etmeğe tereddüt eder gibi göründüğünü düşünüyorum. Halbuki bana gelince, sana kendimi ram etmekle hoşnut etmez ve senin ihtiyacın olduğu halde gerek servetimden ve gerek dostlarımdan sana vermezsem kendimi tamamiyle budala addederim.

Benim yegâne arzum tekâmül etmektir. Bu gayeye vusul için de hiçbir yerde senden daha kâmil bir rehber bulamayacağıma eminim. Senin gibi bir insana teslim olmadığım takdirde hakimlerin tayibine mazhar olmakla duyacağım hicabı, teslim olduğum takdirde halk ile şuursuz kimseler huzurunda duçar olacağım hicabdan pek çok fazladır.

Bu sözler bitince Sokrat mutadı olan müstehzi tarzını değiştirmeyerek olanca şiddetile dedi ki:

– Aziz Alkibiat, hakkımda iddia ettiğin şey hakikat olup ta bende seni ıslah edecek bir kudret mevcutsa o halde ben de, senin gençliğinden nihayetsiz surette yüksek ve harikanüma bir güzellik keşfetmiş olman lâzım geldiği için cidden istidatsız olmak talisizliğinde bulunuyorsun.

Eğer böyle bir farzda bulunman seni bana ulaştırmağa ve güzelliğe karşı güzellik mübadelesi talebine seykediyorsa bu alış verişten en küçük menfaatleri bile elde edemezsin. Fakat zahir güzelliğin yerine, güzelliğin hakikatini almak yani bakırı altın ile mübadele etmek istiyorsan o başka. Fakat aziz çocuk benim hiç olan değerim üzerine aldanmamak için dikkatle düşünmelisin. Cisim gözlerinin keskinliği körleştiği vakit [234] aklın gözleri keskin görmeğe başlar. Sen ise yavrum bu andan daha çok uzaksın. Bunun üzerine ben de ona dedim ki:

Benim de duygularım bu idi. Ben sana düşündüğümden başka türlü söylemedim. Gerek benim ve gerek senin için hangisi muvafık görünmüyorsa onu istemek sana aittir.

Hah! işte bunu güzel söyledin. İkimizin de bu hususta nasıl hareket etmemiz lâzım geldiğini

---

234 Proklüs der ki: Ruhun güzelliği, cismin çiçeği solduğu vakit parlar,

ileride kararlaştırırız.

Bu sözlerin taatisinden sonra, ona attığım okun hedefe isabet ettiğini zannetmiştim. Ona başka bir kelime söylemeğe meydan vermeden, kış olduğu için ayni elbisemle kalkarak onun eski mantosu altına uzandım ve hakikaten garip ve ilâhı olan bu vücudu kollarımın arasına sardım ve doladım. Bütün gece onun yanında yattım. Bu yaptıklarımı tekzip edemezsin ya Sokrat. Bu gibi hamlelerden sonra ondan benim güzelliğim için nefret, istikrah ve alaylardan başka bir şeyle karşılaşmadım. Hâlbuki ey hâkimlerim ben güzelliğimin bir kıymeti olduğunu zannediyordum! **Ey hâkimler siz de Sokratın benim güzelliğime nefreti cüretinin hâkimi olunuz ve bütün ilâhlar ve âliheler namına and içerim ki onun baba veya kardeşle yatmış bir kimse gibi yanından kalktım.** İşte bundan itibaren, Sokrata karşı duygularımın ne olması lâzım geldiğini tasavvur edersiniz. Bir taraftan kendimin istikrah edilmiş olduğunu görüyor; diğer cihetten de onun fıtratını, perhizkârlığını, ruh kuvvetini hayretle takdir ediyor ve onda hiçbir vakit hiçbir kimsede tesadüf edemeyeceğim bir hikmet ve nefsine galibiyet görüyordum. Bundan dolayı ona karşı ne hiddet ediyor, ne onunla görüşmeği bırakıyor, ne de onu iğfale bir çare bulabiliyordum. Ajax'ın demire karşı mukavim olduğundan fazla, onun gümüşe karşı mukavim olduğunu biliyordum.

Bu yegâne tesir ve fusun da onun üzerinde hiçbir te*ir yapmadı. Ne yapacağımı bilmiyor ve hiçbir kölenin efendisine yapamayacağı bir surette kendisine bende ve üfkende olarak öteye beriye dolaşıyordum. İşte onunla benim münasebetlerim böyle idi. Bir müddet sonra Potit [235] seferinde onunla bir sofra arkadaşı olarak bulunmağa mecbur oluncuya kadar onunla münasebetlerimiz hep böyle geçti. O, orada evvelâ yorgunluğa mukavemet hususunda sade benim üzerime değil, fakat bütün başkalarına da galip geliyordu. Muharebede olduğu gibi burada da muvasele kesildiği vakit erzaksız kaldığımız olurdu. Onun açlığa cessurane mukavemetine karşı başkaları onun yanında hiç kalırdı. Fakat bollukta olunca yine o herkesten ziyade yerdi. O içmeyi sevmekle beraber susuz kaldığı vakitta tahammülü herkesten üst gelirdi. Bir kerrede de işrete başladı mı her kes sarhoş olur o içmekte devam ederdi [236]. Onu siz de şimdi gördüğünüz gibi sarhoş görmemiştir. Kışın şiddeti malûm olan memleketlerde kışın şiddetine karşı mukavemeti de bir harikadır. Çünkü bu memleketlerde çok kış olurdu. Muhariplerden hiç birinin dışarı çıkamadığı veyahut çıksa da fevkalâde giyinmiş ve ayaklarında keçe ve aba ile sarmış oldukları halde çıktıkları en dehşetli donlarda o onlarla birlikte hareketten evvel taşıdığı aynı mantoyu lâbis olarak ayakkabları pek sağlam olan kimselerden daha asude olarak yalın ayak buzlar üzerinde yürür ye bunu o kadar bir emniyetle yapardı kı askerler onu kendilerine mertlik satıyor zannile ona fena nazarla bakarlardı. İşte Potide de Sokrat böyleydi. Fakat bu cesur adamın yaptığı ve tahammül ettiği bir şey ki söylemeden geçemeyeceğim. Sevkıyat esnasında onu günün birinde şafakla beraber ayakta düşüncelere dalmış gördüler. Aradığını bulamadığı için yerinden kımıldamıyordu, fakat bu vaziyette hareketsiz kalmakta ısrar ediyordu. Öğlen olmuştu ye askerler bunu görüyor ve Sokrat'ın şafakla beraber düşünceye vardığını taaccüble biribirine söylüyorlardı. Akşam olunca, İonien'lerden bazıları hizmetlerini ve yemeklerini bitir-diklerinden ve yaz mevsimi olmak hesebile kamp yataklarını açık havada uyumak ve geceyi bu vaziyette geçirip geçirmeyeceğini görmek için onun bulunmakta olduğu mahallin yakınına

---

235 Potit, Makedonyanın bir şehri olup Atinalılara isyan Peloponez muharebesine sebep olmuştur ki, iki sene muhasaradan sonra Atinalılar tarafından istirdat olunmuştur.

236 En büyük hakimler şarapsız sarhoş olanlardır. Hayyam

getirdiler. Sokrat ertesi günü şafak atıp güneş dağılıncaya kadar o halde ayakta orada kaldı. Güneşe tahıyyatını arzettikten sonra gitti.

Bundan sonra Sokrat'ın muharebelerde nasıl hareket ettiğini bilmek isterseniz onu da şöyleyim çünkü söylemeden gidersem haksızlık etmiş olurum. Kumandan bana kahramanlık şerefini verdikleri bu muharebede, ben selametimi Sokrat'a medyunum. O beni yaralı gördüğü vakit beni ve silahlarımı tehlikeden kurtarmayınca beni bırakmadı. O vakit ben, Sokrat kahramanlık şerefini sana, vermelerini kumandanlardan rica ettim, işte bu da itiraz ve tekzip edemeyeceğimiz bir vak'a Sokrat. Fakat benin mevkiimi nazarı itibara alan kumandanlar bu şerefi bana verdiler. Senin yerine beni izaz etmeleri için sen onlardan ziyade müteheyyiç bulunuyordun. Ey dostlarım, De'lium [237] hezimetinden sonra ricat edildiği vakit Sokrat'ın hareketi de takdire şayandır. Ben orada süvari o da, ağır sıklet altında bir piyadeydi. Bütün askerlerimiz dağılmıştı. Sokrat Atina generallarından Lacheg [238] ile ricat ediyordu. Onları tesadüf eseri olarak gördüğüm vakit teşci ettim ve kendilerini terketmiyeceğimi vadettim. İşte Potide de Sokratı hayretle temaşa etmek fırsatı elime düştü. Ben atta bulunduğum için kendim için o kadar korkulacak şey yoktu. Evvela onun kuvvei maneviyesini muhafaza etmek hususunda Lakes'ı ne kadar çok geçtiğini gördüm. O vakit farkettim ki onun oradaki hareketi buradaki gibidir Ey Aristofan o, anut nazarları durmadan dönen gözlerile sağını solunu, dostunu düşmanını süzerek görüyordu O herkes tarafından ve pek uzaktan görülüyordu. Kendine tecavüz edene karşı nasıl müdafaada bulunacağını etvarile gösteriyordu. Bu sebat sayesinde o ve arkadaşı selâmetle ric'at ettiler. Harpta bu cins askerlere esasen sataşmazlar; düşmen, bilhassa kaçmakta acele eden şaşkınlara musallat olur.

Ben Sokrat'ın methiyesi hususunda daha hayret olunacak çok şeyler ilâve edebilirim. Onun yaptığı birçok şeyleri belki başka adamlarda yapabilir ve buna benzer kahramanlık sıfatları başkalarında da bulunabilir. Fakat Sokrat'ı hayrete şayan kılan şey ne eskilerde ne de bizim hem asırlarımızda ona benzer kimsenin bulunamamasıdır. Brasidas'ı [239] veya bir başkasını Achil'e Perikles'i Nestor [240] a ve Antenera[241] ve birçok kimselerde biribirine yakın gösterilebilir* Fakat eskilerde ve yenilerde istedikleri kadar aransın Sokrat'a ve onun nutuklarına, garabetine benzer hiç kimse bulunamaz. Şu farkla ki o kimse ona ve nutuklarını insanlara değil fakat Satirlere ve Silenlere teşbih etsin.

Nutukları diyorum, onlarda ayrı ayrı, o kapıları açılıp içerilerine bakılan Silen'lere benzediğini söylemeye unuttum. Onlar dinlenilmeye başlandığı vakit evvelemirde tamamile kaba şeylerden bahsolunuyor görünüyor. Kelimeleri ve ibareleri haricen bir haddini bilmez Satsir'in postuna bürünmüş olmasını andırır. O, yük eşeklerinden kunduracılardan, demircilerden dabbağlardan bahseden, aynı şeyleri ifade etmek için daima aynı kelimeleri kullanır gibi görünür o suretle ki bu sözler ahmak ve cahillerin eğlenmelerini mucip olur. Fakat bir kerre de o nutukların içini açsınlar o vakit evvelâ yalnız onların akılla dolu olduklarını bulacaklar sonra da onların en ilâhı sözler olduğunu ve faziletini en necip

237 Delium, Beotı şehirlerinden biri olup, 424 de Atinalılar burada mağlup olmuşlardı.

238 Lakes Atinalı generaldi.

239 Peloponez muharebesinin birinci kısmında en cesur olan Ispartalı bir kumandandır. O, anfifost tarafından öldürülmüştür. Antenor, Trova hükûmdarlanndandır; şimdiki Padova şehrini tesis etmiştir.

240 Nestor, Filos kraldır; uzun nutuklariyla meşhurdur.

241 Antenor, Trova hükûmdarlanndandır; şimdiki Padova şehrini tesis etmiştir.

tasvirlerini muhtevi bulunduğunu birçok mevzu değişikliklerini ihata ettiğini ve bahusus güzel ve iyi olmak isteyenlerin gözleri önünde bulundurmaları lâzım gelen şeylere ait olduğunu göreceklerdir.

İşte, dostlarım, Sokrat'ın leh ve aleyhinde söyleyeceklerim bunlardır. Aleyhinde diyorum, çünkü methiyeme onun bana yaptığı hakaretleri de ilâve ediyorum da ondan. Fakat onun rencide ettiği sade ben değilim Glokon'un oğlu Sarmidi, Diokles'in [242] oğlu Otidem'i ve daha birçok kimseleri de ayni şeye duçar etmiştir. Kendisi maşuk vaziyetinde iken onlara karşı âşık rolünü oynamıştır. Agaton bunları sana söylediğimin sebebi Sokrat'ın seni aldatmaması içindir. Benim felâketlerimden ibret alıp tetik durasın ve darbi mesel mucibince iş işten geçtikten sonra aklını başına alan budala gibi olmaman için söyliyorum. Sokrat'ın ayni şiddetle âşık olan Alkibiyat sözünü bitirince orada bulunanlar onun kabının saffetine güldüler.

Sokrat söze başlayarak:

– Alkibiyat sen bugün çok içmişe benzemiyorsun, yoksa başka türlü olaydı bu söylediklerini ne maksatla söylediğini bu kadar mahirane ve bu kadar ince dolambaçlarla gizleyemezdin. Bütün söylediklerinin nihayetinde asıl maksat beni ve Agaton'u biribirimizle bozuşturmak değilmiş gibi onu ehemmiyetsiz bir surette söyledin. Sen zannediyorsun ki ben yalnız seni sevmeye ve başkasını sevmemeye mecburum ve Agaton da senden başka kimse tarafından sevilmemelidir. Fakat senin hilen gözümüzden kaçmadı ve senin Sati ve Silano hikâyelerinden maksadın ne olduğu anladık. Binaenaleyh benim güzel Agaton'um öyle hareket edelim ki o, bizim üzerimize galebe çalmasın sende onun bizi yekdiğerimizden hiç bir vakit ayırmamasına dikkat et.

O vakit Agaton.

– Şüphesiz, sen doğruyu söylemek tehlikesine düştün, ve ben Alkibiyat'ın bizim ikimizin arasına gelip yatmasını bizi ayırmak için olduğuna şüphe etmiyorum. O, emeline muvaffak olamayacak çünkü ben senin yanına gelip uzanacağım.

Sokrat:

– Çok âlâ; gel benim sağıma uzan.

Alkibiyat — Ey Zeus! Bu adamın yüzünden ben daha nelere tahammül edeceğim? O her yerde bana tefevvük edeceğini zannediyor. Ey büyük Sokrat! Hiç olmazsa Agaton, un ikimizin arasına gelmesine müsaade et.

Sokrat — İmkânsız. Sen benim methiyemi yaptın,. şimdi de sağdaki komşunun methiyesini yapmak sırası bana geldi. Eğer Agaton sağıma gelirse ben onun methini yapmadan o benim methimi yapmayacak. Onun için ey İlâhî Alkibiyat bırak ta yapsın ve bu civan hakkında söyliyeceğim metihleri kıskanma çünkü onu methetmeyi şiddetle arzu ediyorum.

Agaton — Hayır, hayır Alkibiyat, benim bulunduğum yerde kalmaklığım mümkün değildir; ben Sokrat tarafından metholunmak için mutlak yerimi değiştireceğim.

---

242 Diotima'nın ifadesine nazaran Sokrat'ın aşkı, yalnız güzel bir delikanlıya ait olmayıp, güzelliğe tesadüf ettiği her vücuda aittir. Bunlardan o, ruh güzelliğini istişmam eder, çünkü cisim güzelliğinin onca ehemmiyeti yoktur ve bunlarla da görüşmesinden maksat onları fazilet ve zekâlarını inkişaf ettirmektir.

Alkibiyat — İşte her vakit vaki olan şey. Sokrât'ın bulunduğu yerde onun güzel delikanlıların yanından başka bir yeri yoktur. Şimdi de bakınız. Agaton kendi yanına gelip uzanması için kolaylıkla ne türlü behane icat etti.

Agaton, Sokrat'ın yanına gelip yerleşmek için kalkıyordu ki ansızın bir alay sarhoşlar kapının önünde belirdi. Kapıyı da açık bulduklarından doğruca bunlara kadar ilerleyip yataklara yattılar. Onun üzerine büyük bir gürültü başladı. Her şey intizamını kaybedip davetliler ifrafla içmiye başladılar. Aristodem Eriksimak, Fedr ve bazıları evlerine döndüler. Kendini uyku bastırmış o mevsimde geceler uzun olduğundan uzunca uyumuş. Ancak horozun sesile şafakta kalkmış. Gözlerini açtığı vakit medulardan (iliksi, ilikli) birçoğunun uykuda ve bazıların gitmiş olduklarının farkına varmış. Yalnız uyanık olanlardan Agaton, Aristofan ve Sokrat büyük bir kupadan içiyorlar ve biribirlerine teklif ediyorlardı Sokrat onlarla muhavere ediyordu. Aristodem bu muhavereyi tamamile hatırlamıyor, çünkü muhavere başladığı vakit uyuyordu, Fakat esasını bana şöyle, ihtisar ediyordu ki Sokrat, ayni kimsenin hem komik ve hem de trajedi şairi olmak lâzım geldiğine ve san'atile trajedi yapanın gene san'atile komediyi de yapması lâzım geldiğini onları ikna etmiş. Muhavereyi daha ziyade takip edemeyerek uyuklamaya başlamışlar. Aristofan ilk olarak uyumuş. Sonra gün doğduğu için Agaton da onu taklid etmiş. Sokrat bunların ikisini de uyuttuktan sonra kalktı ve mutadı olduğu veçhile Aristodemin refakatinde çıktı. Doğruca lise[243]ye gitmiş orada yıkanmış ve âdeti olduğu veçhile günün bakiyesini orada geçirmiş ve ancak istirahat için akşama doğru evine girmiş.

Kaynak: Semiha CEMAL, AŞK VEYA ZİYAFET- GORGİAS Devlet Matbaası, 1936, İstanbul

****

GORGİAS

Mütercimi: Semiha Cemal,
İstanbul Kız Muallim Mektebi
Ruhiyat Muallimi
1936

AŞK VEYA ZİYAFET

İKİNCİ KISIM

Kalikles — Zevkleri birbirinden ayırt etmek lâzım değil midir ?

Sokrat — Bizi bu mevzua götüren kim? Ben mi yoksa kemali huzurla, hangi kısımdan olursa olsun hazzın saadeti teşkil ettiğini söyleyen ve zevkler içinde iyileri kötülerden tefrik etmeyen sen mi? Bütün hazların iyilik hususunda müsavi olduğunu, bazı hazzın iyi bazısının fena olduğunu kabul edip etmediğini bana bir kerre daha söyle.

Kalikles — İkisinin de bir olduğunu inkâr etmekle ilk söylediğimi cerh etmemek için sözümde sabitim.

Sen ilk vaziyeti yıkıyorsun, eğer bu düşüncene muhalif bir şey söylersen, benimle beraber hakikati aramak sıfatını kaybedersin, Kalikles.

— Bunu yapan asıl sensin Sokrat.

---

243 Lise Atinanın eski üç jimnazlanndan biriydi. Ilissas sahilinde ve surların dışındaydı.

— Eğer bunu yapıyorsan, senin gibi ben de kabahatliyim. Fakat aziz dostum şunu hatırına getir ki, hayır, her türlü haz demek değildir; Çünkü eğer öyle olsaydı, demin ima ettiğim utanılacak neticeler, ve daha bir çokları yekdiğerini veylederdi.

— Bu senin fikrin Sokrat.

— ifadende cidden sabit misin.

—Elbette

—öyle ise onu ciddî surette münakaşa edelim.

Kalikles — Hiç şüphesiz.

Mademki böyledir, benim sualime doğru cevap ver: Senin ilim tesmiye ettiğin bir şey var mıdır?

— Evet

— ilimle beraber demin söylediğim cesaret te varımdır ?

Evet.

Sen bize ikisinden bahsederken cesaretin, ilimden ayrı olduğumu söylemek istedin.

Tamamıyla ayrı olduğunu.

Peki şimdi de bana şunu söyle, hazla ilim ayrı ayrı şeyler midir, yoksa ikisi de bir midir?

Ey mahir adam, hiç şüphesiz ayrı şeylerdir.

— Ya cesaret hazdan ayrı mıdır ?

— Meydanda !

— Öyle ise Aşarn'lı Kalikles'in, hayır ile hazzın aynı şey olduklarını, fakat ilimle esaretin birbirlerinden ve hayırdan ayrı olduğunu söylediğini hatırda tutalım.

— *Alopes'li* Sokrat bunu kabulden imtina mı ediyor?

— İmtina etmiyor; fakat zannediyorum ki Kalikleste onun fikrini daha yakından tetkik ederse oda bunu kabulden imtina etmeyecektir. Bana söylesene, saadetle felâket ayrı ayrı haller değil midir ?

— Evet.

Bunlar yekdiğerine sıhhatle hastalık kadar muhalif midir? Benim bildiğim insan aynı zamanda hem hasta, hem sıhhatte olamaz, ve ikisinden de birlikte kurtulamaz.

— Ne demek istiyorsun?

— Meselâ vücudun her hangi bir kısmını ayrıca nazarı itibara alabilirsin, insanın gözleri hasta olabilir ve buna göz iltihabı, derler.

— Şüphesiz

— Bu gözler, o halde iyi bir halde değildir

— Meydanda.

— Pekâlâ ! Eğer bir insan göz iltihabından kurtulacak olursa, gözlerin sıhhatinden da

mahrum olur, ve her iki şey de birden mi kaybolur?

Asla.

— Böyle olaydı, bu bir garibe, bir münasebetsizlik olurdu, değil mi?

— Tamamıyla

— Sıra ile, bu iki halden biri gelince biri gidiyor.

— Doğru.

— Bu, kuvvet ve zafiyet hakkında da böyle değil mi?

— Evet

— Sürat ve bataat ta böyle.

— Hayhay.

— Ya hayırla saadet ve onların zıttı olan fenalıkla felâket te münavebeyle kazanılıp kaybedilmez mi ?

— Bu aşikârdır.

— Eğer aynı zamanda sahip olduğumuz ve zayi ettiğimiz bir $ey varsa, elbette bu hayır, şer olmayacaktır, cevap vermeden evvel düşün.

Tamamıyla senin fikrindeyim.

— Şimdi geçen ifadelerimize gelelim; sen ne demiştin? Açlık binefsihi hoş mu, yoksa zahmetlidir mi demiştin ?

— Ben onun zahmetli olduğunu ve fakat acıkıldığı vakit yemenin hoş olduğunu söylemiştim
— Anlıyorum, fakat kat'î bir surette bir daha söyle açlık hoş mudur, zahmetli midir ?

Kalikles — Zahmetlidir.

Susuzlukta böyle mi ?

Tamamıyla.

Suallerimi daha uzağa götüreyim mi, yoksa, her arzunun, her ihtiyacın zahmetli olduğunu kabul ediyor musun?

— Kabul ediyorum; suallerini artık kes

— Peki, fakat susandığı vakit su içmenin hoş olmadığını söyleyebilir misin?

— Elbette söyleyemem.

— Maamafih senin söylediğin tarzda susamak hali, şüphesiz zahmetlidir, değil mi?

— Evet

— Fakat içmek işi, bir ihtiyacın ve bir hazzın tatmini değil midir?

— Evet — Demek ki, içildiği zaman haz duyuluyor.?

— Elbette.

— Fakat ancak susandığı vakit değil mi?

— Öyle.

— Yani iztırap duyulduğu vakit.

—Evet.

— Nereye vardığını görüyormusun? Susandığı vakit su içildiğini söylemekle, aynı zamanda hem haz hemde iztırap duyulduğunu söylemiş oluyorsun; zaten bir rüchaniyetleri olmadığından ister cisimde ister ruhta diyelim, bu muzaaf tesirin birden husule gelmesi vaki değil midir? Öylemi, değil mi?

— Doğru.

— Maamafih sen aynı zamanda hem mes' ut, hem karabahtlı olunamaz diyordum. Gene öyle diyorum. Fakat diğer taraftan bir insanın aynı zamanda hem haz, hem iztırap duyduğunu söylüyorsun.

Orası öyle.

— Demek ki, haz bir saadet, elem de felâket değil miş, bu halde hoş olan şeyde nihayet iyi ve güzel bir şey değil miş.

— Senin safsatalarından bir şey anlamıyorum.

— Pekâlâ anlıyorsun, Kalikles, yalnız anlamamazlıktan geliyorsun. Fakat ilerlemekte devam edelim.

— Bu saçmalar neye müncer olacak?

— Beni muahaze eden sana karşı ne mahir bir adam olduğunu isbat etmeye! Susamamız kesildiği vakit, içmekten lezzet duymadığımız doğru değil midir?

— Ne demek istediğini anlamıyorum.

Gorgias — Böyle söyleme. Kallikles, münakaşamızın gayesine varmak için, bizim menfaatimiz namına cevap ver.

Kallikles.— Fakat, Gorgias, bu Sokrat, hep aynı Sokrat; manasız bir çok sualler sorarak sizi sıkıyor.

Gorgias — Sana ne, onları takdir edecek sen değilsin ki onu, seni istediği gibi isticvap etmekte serbest bırak.

Kallikles — Pekâlâ Sokrat, mademki Gorgias böyle düşünüyor, âdı ve ehemmiyetsiz sorgularında devam et.

Doğrusu Kalikles, Küçük esrara mahrem olmadan büyük Esrara vakıf olduğun için çok bahtiyarsın; Ben buna müsaade edeceklerini zannetmiyordum. Her ne ise, işi bıraktığın yerden alalım, hepimizde içmek hazzının, susamanın kesilmesiyle bitip bitmediğini söyle.

Eyet.

Açlık ve sair arzuların nihayet bulmasıyla haz da beraber bitiyor, değil mi? Doğru.

O suretle ki, elem ve haz birlikte kayboluyor.

Evet.

Bilâkis hayır ve şer, bunlar, birden kaybolmuyor: bunu biraz evvel böyle biliyordun; gene öylemi düşünüyorsun?

Elbette. Sanki bundan da ne çıkarmak istiyorsun?

— Dostum, şunu çıkarmak istiyorum ki iyi hoşla, kötü zahmetli olan şeyle bir değildir. Filhakika bir halde iki zıt birlikte kayboluyor, bir başka halde ise tab'an aykırı olduklarından öyle birden kaybolmuyorlar. O halde hoşu iyiye, hoş olmayanı fenaya nasıl benzetmeli? Fakat eğer sen istersen, mes'eleyi bir başka şekilde tetkik et. Zannediyorum ki, burada vak'lar senin fikrine uymuyor. Güzel şeylerin güzelliği zatında olan iyilikten ileri geliyor değil mi?

–Şüphesiz. Öyle ise akılsız veya alçak bir kimseye iyi dermişin: Demin bunu reddediyordun ve iyinin mert ve akıllı olduğunu söylüyordun, değil mi, iyi diye, buna demiyor muydun?

Muhakkak.

Diğer taraftan, akılsız ve aynı zamanda mesrur bir çocuk gördün mü?

Gördüm.

Sokrat — Ya sürür hisseden akılsız bir insan?

Zannederim; fakat hangi neticeye varmak istiyorsun?

Hiçbir neticeye; sen sade cevap ver.

— Pekâlâ, gördüm.

— Yahut bilâkis elemli ve neş'eli elan akıllı bir adam gördün mü?

Evet.

Fakat elem ve sürura sebep olan hangisidir, akıllı olmak mı, akılsız olmak mı?

Aralarında büyük bir fark olacağını zannetmiyorum.

Bu bana kâfi.Ya sen hiç muharebede bir korkak gördün mü?

— Gördüm ya !

— Ric'at etmekte olan düşman karşısında korkaklar mı, yiğitler mi daha ziyade meserret duyar?

Bana kalırsa, her ikisi de ayni sürüru duyar, veyahut aralarında fark pek azdır.

Farkın ehemmiyeti yok; her ne olursa olsun, korkaklar bile bir sürür duyarlar değil mi?

— Hatta pek büyük bir sürür.

— Akılsızlar da böyle olmalı değil mi?

Evet.

Fakat düşman ilerlerse, yalnız korkaklar mı buna teessüf eder, yoksa mertler de müteesssir olur mu?

Hepsi kederlenirler.

— Ayni derecede mi?

Korkaklar belki daha çok.

Ya düşman ric'at ettiği vakit de böyle memnun olmazlar mı?

Belki.

Demek oluyor ki, sürür ve keder akılsızlarla akıllılar, korkaklarla yiğitler tarafından da ve senin fikrine göre korkaklar tarafından yiğitlerden daha fazla hissolunabilirmiş.

Evet.

Maamafih akıllılar ve yiğitler iyidirler. Halbuki akılsızlarla korkaklar kötüdürler.

Öyle.

Binaenaleyh sürür ve keder kötüler tarafından da iyiler tarafından da hemen ayni derecede hissolunabilirmiş.

Kabul ediyorum.

İyiler de, kötüler gibi hem iyi, hem kötü, hatta kötüler iyilerden biraz daha iyi olacaklar.

— Zeus'a yemin ederim, ne söylediğini anlamıyorum. Sen artık iyilerin iyi bir şeyin mevcudiyetiyle, iyi kötülerin de kötü bir şeyin mevcudiyetiyle kötü olduklarını, ve iyi şeylerin

hazdan, kötü şeylerin de elemden ibaret olduğunu bilmiyor musun?

Biliyorum.

İnsan sürür duyduğu vakit kendinde iyi bir şeye ve sevindiğine nazaran da bir hazza malik oluyor demektir.

Öyle ya.

İyi bir şeyin mevcudiyeti, sevineni de iyi yapıyor.

Evet.

Diğer cihetten, elem duyulduğu vakit, insanda kötü şey, yani ıztırap uyanmaz mı?

Şüphesiz.

Demek oluyor ki sen, kötü olanları kötü şeylerin mevcudiyeti kötü yapıyor, diyorsun. Bu ikrarında duruyor musun?

— Evet.

Öyle ise sevinenler iyidir, mükedder kimseler fenadır, öyle mi?

Elbette.

Bunların bu duyguları kuvvetlendikçe, iyilik ve kötülükleri de artar, az ise azalır, orta ise orta olur.

Evet.

Sen demek ki sürür ve kederin akıllılarda da, akılsızlarda da, mertlerde de, korkaklarda da, yalnız belki bunlarda hafif bir tefevvukla, hep bir olduğunu söylemek istiyorsun.

Evet, öyle diyorum.

Güzel şeyleri iki üç kerre tekrar etmek iyi olduğunu söyledikleri için, biz de sözlerimizi hulâsa edelim. Diyorduk ki, akıllı ve cesur iyi kimselerdir» değil mi?

Evet.

Halbuki korkak ve akılsız kimseler kötü kimselerdir.

Öyle.

Sürür duyan iyidir.

— Evet.

— Elem duyan fenadır.

Tabiî.

Bundan başka, sürür ve keder, iyi için de kötü için de birdir, yalnız belki kötü için hafif bir tefevvuk vardır.

Evet.

Bu halde, kötü de iyi kadar, yahut belki biraz daha fazla hem kötü, hem iyi olmuş olur. Evvelâ hoş ve iyinin ayni şey oldukları kabul olunduğu surette, kaziyenin suğra ile kübradan ibaret olan mukaddemlerinden yahut mukaddem ve taliden bu netice çıkmış olmuyor mu? Bu zarurî değil mi, Kallikles?..

İşte Sokrat, seni çoktan beri dinliyorum ve sana en küçük bir müsaade verildiği surette bir çocuğun sevinci gibi, hemen ona kapıldığını bildiğim için istediğini bahşediyorum. Sanki ne benim ne senin, ne de başka birinin az, çok hazları tefrik etmeyi unutmadığımızı bilmiyormuşsun gibi...

— Oh ! Kallikleş ne kadar hilekârsın! Beni bir çocuk yerine koyuyorsun! Beni şaşırtmak için bazan bir şey, bazan başka bir şey söylüyorsun. Mamaafih evvelce beni aldatmaktan zevk duyacağını tasavvur etmiyordum, çünkü seni dostum zannediyordum; fakat yanıldığımı görüyorum, bana düşen şüphesiz, söylendiği gibi sabretmek ve bana verdiğini almaktır. Şimdi eğer aldanmıyorsam hazların iyiside kötüsü de var diyorsun değil mi? Evet iyi olanlar, faydalı, kötü olanlarda muzırdır değil mi?

— Öyle ya!

Bir hayır husule getirene faydalı, bir şer hasıl edene de muzır diyoruz değil mi?

— Öyle düşünüyorum.

— Biraz evvel bahsettiğimiz yemeye içmeye müteallik hazları misal olarak alalım. Bunlar arasında sen, vücuda sıhhati, kuvvetli vesair maddî evsafı temin edenlere iyi ve aksi tesiri yapanlara da fena mı diyorsun?

— Tamamıyla böyle.

— Elemlerde ayni şerait içinde olup bazıları iyi, bazıları fenadır, değil mi?

—Tabiî.

— Demek ki aranılacak şeyler iyi hazlar ve iyi elemler olmuş oluyor.

— Şüphesiz.

— Fakat kötüler değil.

— Evet.

— Eğer hatırlıyorsan Polos la ben her şeyde iyiyi kastederek hartket etmemiz lâzım geldiğini kabul etmiştik: Bütün ef'alimizin son gayesinin hayır olduğunda ve hayra nazaran bütün sair hareketlerimizdeki maksatların madun olup, hayrın bu maksatların aşağısında olmadığında sen de bizimle mutabık mısın? Bu iki reyimize de iştirak ediyor musun?

— Evet.

— Demek oluyor ki hoş olan şey sairleri gibi hayır için aranır, yoksa hayır hoş olan şey için aranmazmış ne dersin?

— Elbette.

— Fakat hoş olan şeylerin içinde iyi olanlarla kötüleri tefrik etmek her önüne gelen kimsenin yapacağı bir iş midir? Yoksa bu ayrı bir ihtisas meselesi midir?

— İhtisas elzemdir.

— Öyle ise, benim Polos ve Gorgis'a söylediğimi hatırlıyalım. Ben diyordum ki, muhtelif san'atler arasında bazıları hazza irişir ve yalnız bunu hâsıl edebilip, âlâ ile betteri bilmez, halbuki bazıları hayrı ve şerri bilir.

Hayra müteallik olanlar arasına koyduğum tababete muhalif olmak ve hakikî bir san'at değil, bayağı pratik bir şey almak üzere hazza müteallik san'atler arasınada açıcılığı koymuştum. Muhabbet ilâhı namına, Kallikles, kendinde benimle eğlenmek ve bana aklına gelecek ilk fikrin aksine cevap vermek salâhiyetini görme, benim lisanımı bayağı bir eğlence talâkki etme çünkü şimdi mübahase ettiğimiz mevzuun azıcık aklı olanları düşündürecek kadar mühim ve vasî olduğunu gürüyorsun. Ne cins bir hayatı tercih edeceğimizi bilmek lâzım geliyor: Senin bugün yaptığın ve beni de teşvik ettiğin ve dediğin gibi insanca hareket ederek halka söz söylemek ilmi beyanı mütalaa etmek ve siyasetle meşgul olmak mı; yoksa benim gibi kendini felsefeye vakfetmek mi iyi? Belki en iyi cihet, benim denediğim gibi, bunları ayırmak, sonra da bu iki nevi hayatın ayrı ayrı şeyler olduğunu hep birden kabul olununca, bu ayrılığın neden ibaret olduğunu ve bu ikisinden hangisinin intihap edilmesi lâzım geldiğini tetkik etmektir. Fakat belki ne demek istediğimi iyice kavrayamıyorsun.

Evet hiç.

—Daha açık olmaya çalışacağım. Mademki ikimiz de iyi ve hoş olan şeyin mevcut olduğunda, ve hoşun iyiden başka bir şey olduğunda ve her birerinin iktisabı bir nevi usule bağlı olduğunda, biri süruru diğerinin de hayır takip ettiğinde mutabıkız yalnız bu birinci nokta hakkında benim gibi düşünüp düşünmediğini söyle. Haydi, evet mi ?

— Evet.

Şimdi benim Gorgias ve Polos'a söylediğim şeylerde hakikati söyleyip söylemediğimi bana temin et. Ben onlara diyordum ki aşçılık tababetten farklı bir sat'at değil, bilgi ve tecrübeyle kazanılmış bir meharettir, tababet bir hastayı tedavi ettiği vakit hastanın tab'ını mütalâadan başlar ve niçin, nasıl hareket ettiğini bilir ve bütün teşebbüslerini tahakkuk ettirebilir, halbuki bütün sa'yi, hazzı istihdaf eden öteki ise, kendi gayesine sanatsız, hazzın tab'ını ve onu husule getireni mütalâa etmeksizin sıf bir tesadüfe terk olunarak, hesaptan ari bir halde varabilir, ancak görenek bir pratikle, itiyatla yapılan şeyi hatırda tutarak ve aynı vasıtalarla

hazzı hâsıl etmek için o gayeye yürür.

Bak evvelâ şu sözümü doğru buluyor musun; yukarda söylediklerime mümasil ruha ait olmak üzere iki san'at daha vardır ki biri, san'attan sudur ederek ruhun en büyük hayrını tehiyye etmeyi düşünür, öteki de hayra karşı lâkayt ve burada ruha haz veren düsturlarla meşgul olur, hangi hazzın yüksek, hangisinin kötü olduğunu bilemez. Hatta bunu öğrenmek için sormaya bile lüzum görmez. Her vasıta ile zevklenmekten başka bir meşguliyeti yoktur, kendi hakikî menfaati ve ziyanı kaygusunda değildir. Bu hususta benim fikrimi kabul ediyor musun, yoksa etmiyor musun?

Kalikles — Onu reddetmiyorum, Sokrat, bilâkis Gorgias'a hoş görünmek ve münakaşayı ileriletmek için kabul ediyorum.

Bu bahsettiğim müdahene yalnız tek bir ruha mı, yoksa iki ve yahut bir çok ruhlara karşı mı yapılır?

İki ruha da bir çok ruhlara karşı da yapılır.

Demek ki bir insan kalabalığının menfaatları endişesinden uzak olarak onlara müdahene etmek istenebilir, öyle mi ?

Zannederim

— Bu şeyleri istihdaf eden mümareseleri bana söyleyebilir misin? Yahut istersen, sana bunları ben sorayım, söyleyeceğim mümaresenin bu makuleye girdiğine kani olursan, bana evet dersin yahutta hayır, dersin. Peşin flavta çalmayı ele alalım, o bu meyanda mıdır ? o sade bizim zevkimizi istihdaf edip başka hiç bir şeyi istihdaf etmez mi dersin ?

Benim fikrimde böyle mümareseler de böyle, meselâ konkurlarda gitara çalmak.

Evet.

Söyle bana; kara talimlerinde ve ditiramp [O vakitler şarap ilâhı Bakus için okunan şiirler.] şiirlerinde aynı karakteri bulmuyor musun? Melesin oğlu Binesiasın dinleyicilerine, yahut halka yalnız hoş gelebileni dinletmek endişesinde bulunduğunu kabul eder misin ?

— Sokrat, bu Binesias için bedihîdir.

— Ya babası, Meles gitara çaldığı vakit iyi ve hoş kaydında mıydı ? Doğru söylemek lâzımgelirse bu eğlence için bile denemez çünkü ahalinin başını ağrıtıyordu. Fakat düşün, bütün gitare ve ditramp şiirleri zevk ve haz husule getirmek niyetile vücude getirilmiştir.

— Evet.

Şiirin fevkalâde ve muhterem bir şekli olan trajedinin maksadı ne olduğunu da düşün. Yalnız benim zannettiğim gibi hoşa gitmek için mi; yoksa fena olup ta seyircileri eğlendirmeye ve okşamaya kabiliyetli bazı fikirleri susturmaya mı gayret eder ve bazı nahoş fakat faydalı fikirleri seyircilerin hoşuna gitsin, gitmesin söylemeye ve teganniye gayret mi eder? Trajedi bu iki türlü hareketten, sence hangisini takip eder ?

— Sokrat elbette o, seyircilerin eğlence ve zevkine matuftur.

— Bir ay evvel bunun bir müdaheneden ibaret olduğunu söylememiş miydik ?

— Tabiî.

— Fakat şiirden musiki vezin, ahenk kaldırılırsa, lisandan başka bir şey kalır mı ?

Kallikles — Tabiî öyledir.

Binaenaleyh bu lisan millete ve halka hitap etmiyor mu?

— Evet-Demek oluyor ki, şiir millete karşı nutuk olmuş oluyor.

Doğru.

— Öyle ise bu ilmi beyandan neş'et eden bir nutuktur; o halde, şair de hitabet san'atmı bilmiş oluyor.

Zannederim.

İşte erkeklerin yanında çocukların ve kadınların, hürlerin yanında esirlerin karma karışık oturdukları bir toplantıda kullanılan bir ilmi beyan; bizim için bir müdahenedir; o halde bu az itibar edilmesi lâzım gelen bir şey olmuş oluyor.

—Hakikaten oluyor.

Pekiyi, fakat Atina halkına ve sair beldeler ahalisine, yani hür adamların toplantılarına hitap eden ilmi beyan hakkında ne düşünmeliyiz? Hatiplerin büyük hayrı istihdaf ettiklerine ve daima nutuklar ile vatandaşları yükseltmek endişesile söylediklerine mi kalsın, yoksa avamın hatırını haşlayarak kendi menfaatları için umumun menfaatini feda ettiklerine, ve bu hareketlerile iyi veya fena yaptıklarını düşünmeyerek ahaliyi her şeyden evvel hoşlarına gitmek istedikleri çocuklar gibi tuttuklarına mı kanisin?

Bu mes'ele daha muğlak! nutukları ammenin menfaatlarıdan mülhem olan hatipler de vardır, senin dediğin gibi yapanlar da vardır.

Kâfi: Eğer iki nevi siyasî belâgat varsa onlardan biri müdahene ve çirkin bir şeydir; güzel olan öteki ise, vatandaşların ruhlarını ıslaha çalışan ve dinliyicinin hoşuna gitsin gitmesin, daima en âlâyı söylemiye gayret edendir. Fakat sen hiç bir vakit bu belâgata tesadüf ettin mi? Eğer hatipler içinde bunlardan misâl biliyorsan, bana çabuk söyle.

Bugünküler içinde sana gösterebilecek birini görmüyorum.

Pekâlâ ya eskiler içinde sözünü dinletmeye başladığı andan itibaren Atinalıları olduklarından daha iyi bir hâle getiren bir hatip söyleyebilir misiniz. Ben böyle bir hatip bilmiyorum.

Ne diyorsun? Temistokel, Simon, Miltiad ve yakında ölen ve bizzat senin de dinleyicisi olduğun Periklesin şöhreti ve liyakatlerini hiç işitmedin mi?

Kallikles eğer senin demin söylediğini yapmak, yani kendisinin ve başkasının ihtisaslarını tatmin etmek iyi bir meziyet ise, diyecek yok; fakat eğer böyle değilde, bizi daha fena değil, daha iyi yapan ve arzularımızı tatmin etmek iyi bir şey ise, buna da diyecek yok, bu hatibler içinde bu şartları haiz birini bana gösterebilir misin?

Sana ne söyleyeceğimi bilemiyorum.

—İyice ararsan bulursun. Bu halde sükûnetle tetkik edelim. Onlardan biri bunları tahakkuk ettirmiş mi görelim: Bütün dediklerini en büyük hayrı için söyleyen faziletli adam rastgele mi söyler, yoksa bütün sözlerinde muayyen bir gaye mi vardır?

O, sade kendi işine bakan, malzemesini rastgele alıp kullanmaktan uzak olarak bir plân

daresinde yapmak istediğini tahakkuk ettirmeyi istihdaf eden sair san'atkârlar gibi değil midir?

Meselâ ressamları, mimarları, gemi inşa edenleri vesair sanatkârlardan hangisini istensen ele al, bunlardan her birinin eserlerinin mütenevvi unsurlarını ne metin bir intizamla kullandıklarını ve nihayet heyeti mecmuanın güzellikle tertip ve tanzim olunması için biribirine ahenkle uydurmaya çalıştıklarını görürsün. Daha evvel bahsettiğimiz şekilde vücutle meşgul olan hekimler pedotripler de ayni suretle vücuda muvafık tenasüp güzelliğini vermeye gayret ederler. Bu maksada mutabık mıyız?

Öyle diyelim.

Demek oluyor ki, intizam ve tenasüp bir ev için iyi bir vasıftır ve intizamsızlıkla onun kıymeti kalmıyor değil mi ?

Evet.

Sokrat — Bir gemi içinde böyle, değil mi?

Evet. Vücutlarımız içinde böyle değil mi?

—Yine öyle.

—Ya ruhumuz? Ahlâk fesadile mi kıymetlenir, yoksa bir nevi intizam ve ahenkle mi?

— Evvelce kabul ettiğimiz şeylere nazaran intizam ve ahenkle kıymetlendiğini tasdik etmeli. —Vücutta tenasüp ve intizamı mucip olan şeye ne denir?

Şüphesiz kuvvet ye sıhhattan bahsetmek istiyorsun.

Tamamıyla. Ya ruhta bunları husule getirene ne denir? Ötekini nasıl söyledinse, bunu da öyle bulup söylemiye çalış.

—Onu sen kendin neye söylemiyorsun, Sokrat?

—Eğer münasip görürsen söylerim. Yalnız bakalım, sen benim söyleyeceğimi kabul edecek misin? Eğer kabul etmezsen hatıra gönüle bakmadan reddet. Ben diyorum ki, vücutta intizama sağlamlık denir ki diğer bütün maddî vasıflarla birlikte sıhhati husele getirir. Doğru mu, değil mi?

Çok doğru.

Sokrat — Ruhta, intizam ve ahenge disiplin ve kanun denir ki, namuslu adamlar ve iyi yurddaşlar meydana getirir, ki adil ve hikmeti vücuda getiren de budur, mutabık mıyız ?

—Evet.

—Pekâlâ bu söylediğim san'at ve hayır dairesinde hareket eden hatip, bunları nazarı dikkate almakla her fırsatta sözlerini ruhlara arzedecektir. Milletle alış verişi, daima yurttaşların ruhlarında adaleti tevlit, zulmü ve intizamsızlığı giderip hikmeti hâsıl etmekten ibaret olacak hâsılı yegâne maksadı, ona bütün faziletleri vererek kötülüklerini izale etmekten ibaret olacaktır. Bunu kabul ediyor* musun, etmiyor musun?

— Kabul ediyorum!.

— Kallikles, hasta ve düşkün bir vücude fayda temin etmeyen ve belki de bilâkis onu daha fena yapan bol gıdaları leziz içkileri, her türlü lâtif şeyleri vermek neye yarar ?

Zarardan başka bir şeve yaramaz.

—Sefil bir vücûtla yaşamak faydalı bir şey değildir. Çünkü bu suretle hayatta zarurî surette sefil olur. Sen de benim gibi düşünmüyor musun?

—Evet.

—Hekimlerin afiyette olan bir kimsenin arzularını tatmin etmesine, meselâ susadığı veya acıktığı vakit istediği kadar yiyip içmesine müsaade ettikleri halde alelumum hastaların bilâkis arzularını hemen icradan menetmeleri bundan dolayı değil midir? Sen de böyle mi düşünüyorsun?

—Evet, tabiî.

— Ruh hakkında da kaide ayni değil midir? O cehalet, ifrat, zulüm veya dinsizlikle bozulduğu vakit, onu arzu ettiğinden mahrum etmek ve ancak kendisini iyileştirecek şeyleri yaptırmak lâzım gelmez mi?

—Öyle.

—Ruh için iyi olan, bu değil midir?

—Hiç şüphe yok.

—Fakat onu arzusundan menetmek, onu cezalandırmak değil midir?

— Elbette.

— Demek oluyor ki, ruh için ifrattan senin demin tercih ettiğin mücazat daha iyidir.

Ne demek istediğini bilmiyorum, Sokrat; bana başka bir şey sor.

Bu Kallikles kendine hizmet edilmesine tahammül edemiyor! Beraber konuştuğumuz mücazatı bile kabul etmiyor!

— Doğrusu, senin söyleyeceğin şeyi merak bile etmiyorum, ben ancak Gorgias'a cemile olmak için sana cevap verdim.

Pekâlâ canım öyle olsun, fakat ne yapacağız, bir netice vermeden muhavereyi kesecek miyiz?

Nasıl istersen öyle yapalım.

Bir hikâye bile ortada bırakılamaz, münakaşamızın böyle başsız bir halde kalmaması için ona bir baş koymalı, onu tamamlamamız için sen bana cevap vermekte devam et.

Ne müstebitsin, Sokrat! Ya bu münakaşayı burada kes, yahut bunu takip edecek bir başkasını bul!

— Pekâlâ, kim gelecekse gelsin, ben sohbetimi yarım bırakmam.

Sen kendi kendine bir monologla, yahut ta sualini ve cevabını kendin söyleyerek bunu tamamlayamaz mısın?

Demek ki, sen bana Epişarm'ın dediği gibi iki kişilik işi yalnız tamamlatmak istiyorsun ha! Ben bu işten de kaçınmam. Fakat zannederim ki bizi meşgul eden meselede hakikatin veya hatanın nerede olduğunu keşfetmekte şiddetle rekabet etmeliyiz. Çünkü bu noktayı vazıh olarak görmekte her ikimiz için de ayni menfaat vardır. Ben bu hususta ne düşündüğümü arzadeceğim, eğer içimizden birimiz benim doğru olmayan bir reyde bulunduğuma

hükmederse müdahale etsin ve beni cerhetsin, çünkü ben, bir hakikat diye söylediğim şeyin mutlak hakikat olduğunda İsrar etmem onu sizinle birlikle ararım, o suretle ki eğer muarızının haklı olduğu bence tebeyyün ederse silâhlarımı ona en önce ben teslim ederim. Size bu teklifte bulunmamın sebebi, münakaşanın ikmali iyi olacağı zamanda bulunduğum için dir; eğer siz böyle düşünmüyorsanız, bunu bırakalım ve ayrılalım.

Gorgias — Hiç te ayrılmak taraftarı değilim, Sokrat fikrini bildirmeni isterim ve öyle zannediyorum ki, bütün burada hazır bulunanların reyleride böyledir. Ben, bu tetkiki bitmiyen şeyi senin tek başına meydana çıkarmanı çok istiyorum.

Sokrat — Ben de, Gorgias, Amfion'un şiirini Zetos'un şiirile mübadele edinciye kadar Kallikles'le dialoğu takip etmekten zevk duyacağım. Mademki, Kallikles sen muhavereyi nihayete erdirmeyi istemiyorsun, sonra doğru görünmeyecek bir şey söylediğim vakit sen yalnız özümü kesmekte kusur etme. Eğer benim hatamı isbat edersen, senin bana yaptığın gibi gücenmek şöyle dursun, seni en büyük velinimetim, sayarım.

Kallikles — Azizim, sen kendin söyle ve bitir.

Sokrat — Öyle ise beni dinle ve hepsini baştan almama müsaade et. Hoşla iyi aynı şeyler midir ? Kallikles'le beraber kabul ettiğimiz gibi, hayır değildir. Hoşu iyi niyetile mi, yoksa iyiyi hoş maksadile mi yapmalıdır. Hoş mevcudiyeti bizi mesrur eden şey midir ve iyide mevcudiyeti bizim iyi olmamızı temin eden şey midir ?

— Evet — Öyle ise iyi olan şeylerle biz bir nevi kalitenin mevcudiyetile iyiyiz bu böyle mi ?

Bu bana muhakkak böyle görünüyor. Kallikles..

— Fakat her şeye meselâ cisme ruha, herhangi bir hayvana hâsolan vasıf ona tesadüfi olarak gelmiyor. O bu şeyin tab'ına uydurulmuş bir nevi intizam, sıhhat ve san'attan ileri geliyor, doğru mu ? Ben kendi hisseme bunu tasdik ve kabul ediyorum.

—İşte bu suretle her hangi bir şeyin fazileti bir intizamdan ileri gelen mes'ut bir tertip ve kabiliyete mütevakkıftır. Ben bunda ısrar edeceğim.

Binaenaleyh, mevcudiyetile bir şeyi iyi yapan her şey, kendi tab'ına has olan bir güzellik ahengi değil midir?

Öyle zannediyorum.

Bu halde ruha muvafık olan intizamı ihtira eden bir ruh ta bu intizamın bulunmadığı diğer bir ruhtan daha âlâdır. Öyle mi?

—Tabiî.

halde intizama malik olan bir ruh, pek muntazam bir ruh demektir, değil mi ?

Şüphesiz.

Pek muntazam olan bir ruh ta perhizkâr ve akıldır, öylemi?

— Bütün zaruretile. Demekki perhizkâr olan bir ruh iyidir.

İşte aziz Kallikles'im, bunlar benim hiçbir noktasını değiştirmek istemeyeceğim mes'eleler, eğer senin bu hususta bir itirazın varsa, söyle.

Kallikles — Devam et azizim.

Sokrat — Diyeceğim ki, perhizkâr ve âkil olan ruh iyi ise, aksi, karakterde bulunan ruh ta fenadır. Binaenaleyh birinci ruha zıt olan ruh, intizamsız ve şuursuz olandır.

İtiraz yok.

Hakîm bir adam ilâhlara ve kendine uygun olanlara teveccüh eder; eğer kendine yakışanı yapmazsa akıldan mahrum olması lâzım gelecektir.

— Tabiî.

— İnsanlara karşı lüzumu olduğu veçhile hareket etmek, adalete riayet etmek demektir; İlâh-lara karşı yapılan bu hareket, takvada bulunmak demektir, binaenaleyh adalet ve takvayı göz etmek şüphesiz âdil ve mütekki olmaktır.

— Bu böyledir.

— Aynı zamanda cesur da olmak demektir; çünkü takip edilmesi lâzım gelen şeyi takip etmemek ve kaçılması icabeden şeyden kaçmamak, hakîm bir adamın kârı değildir. Hakim olan kimse, gerek insan gerek eşya, ve gerek sürür ve kederler içinde lâzım geleni takip ve lâzım gelmeyenden kaçar ve o, vazifesinin emrettiği şeye tahammüllü bilir. O kadar ki, Kallikles, gösterdiğimiz gibi, âdil, cessur ve mütteki olan hakim zatın tamamıyla iyi olması ve her şeyde hayır işlemesi lâzım gelir; o zatın böyle lâzım geldiği veçhile iyi hareket etmekle saadet ve muvaffakiyete erişmemesi kabil değildir, fena adam ise, fena hareket ettiği için sefildir. Binaenaleyh, bu fena adam ötekinin tamamıyla aksidir. O, intizamsız ve müfrit bir adamdır, halbuki sen onun saadetinden bahsederek, onu methediyorsun.

İşte benim kabul ve muhakkak telâkki ettiğim, budur. Eğer bu doğru ise, bana öyle geliyor ki, mesut olmak için perhizkârlığı aramamız ve onu kendimize iş edip ifrattan sakınarak, bir cezaya müstahak olmaktan. olanca kuvvetimizle kaçmamız lâzımgelir; fakat bizim, yahut bize mensup olanlardan biri için buna ihtiyaç görülmezse, o halde mesut olmanın yegâne vasıtası, hatalarımızın cezasını çekmemizdir.

İnsanın hayatını idare etmesi için daima gözlerinin önünde bulundurması lâzım gelen gaye, işte budur. Herkesin bütün kendi kuvvetlerini ve Hükümetin kuvvetlerini saadetin şartı olan adalet, ve perhizkârlık iktisabına sarfetmesi ve ona muvafık ef'alde bulunması iktiza ettiği gibi ihtirasların da Ölçüsüz hükümran olmasına müsaade etmemeli, ve, bir haydut hayat ı yaşamış olmamak için onların doymak bilmeyen hırslarını tatmine razı olmamalıdır.

Böyle bir adam ne ilâhlar ve ne de başkaları tarafından sevilmediği gibi bu adam aynı zamanda cemiyetsiz, gayri munis, dostluktan uzak bir adamdır. Kallikles, âlimler dostluk, intizama hürmet, itidâl ye adaletle birbirine bağ lıdırlar, ve bu sebepledir ki, onlar kâinata intizamı eşya tesmiye ederler, yoksa intizamsızlık, tertipsizlik demezler. Her ne olursa olsun, ya benim arzettiğim tezin yanlışlığına kail olmalı ve adil ile perhizkârlığın mesut olanların saadetine, fenalığın da karabahtlı olanların sefaletine sebep olmadığını isbat etmeli; yahut bu şeyler doğru ise, onlardan zuhur eden neticeleri tetkik etmelidir. Kalikles sen bana, hata vukuunda insanın kendini, çocuğunu ve dostlarını ittiham etmesi lâzım geldiğini ve ilmi beyanın bu hususta hâdim olacağını söylediğim vakit ciddî söyleyip söylemediğimi sordum, işte bu neticeler bu sualine karşı bir teyitdir. Bu sözler zulüm yapmanın ona maruz olmaktan daha çirkin olduğunu ve aynı zamanda muzır olduğunu ve hattâ Palos bunu kabul ettiği için muaheze ettiğin bu şeyin bir hakikat olduğunu sana isbat eder. Bu malûm olunca, şimdi senin haksız itaplarının değerini tetkik edelim. Sen benim büyük muhataralarda gerek ken-

dimi gerek dostlarımı ve yakınlarımı kurtarmaktan âciz olduğumu söylüyorsun. Kuvvetli ifadene göre başkaları tarafından tokatlanıp servetleri gaspedilen, şehirden sürülen ve nihayet öldürülen ve alçaklığile şöhret bulmuş alelâde insanların arzusuna tabi olduğumu ve bu halin pek ayıp olduğunu söylüyorsun. Senin fikrin bu. Şimdiye kadar bir çok def'a söylediğim halde, gene tekrarında mahzur görmediğim benim de fikrim, işte budur.

Bence Kallikles, bence bir insan için en utanılacak şey, haksız olarak tokatlanmak, yahut serveti gasbedilmek değildir. Ben iddia ederim ki, soyulmak, esir olmak eve süklüm püklüm dönmek hülâsa bana ait şeylerde her hangi bir haksızlığın kurbanı olmak, benden ziyade o haksızlığın faili için çirkin ve zararlıdır. Benim müdafaa ettiğim ve bütün şimdiye kadar

söylediğimiz sözlerle isbat ettiğimiz bu hakikatler biribirine merbut ve mahfuzdur. Eğer bu rabıtaları sen veyahut senden daha kuvvetli biri çözmiye muvaffak olamazsanız ohalde demek oluyor ki benim sözlerimden daha doğru bir söz olamaz. Ben aynı fikirde ısrar ederek tekrar ediyorum ki, tesadüf ettiğim muhataplardan hiç biri hiç bir vakit benimle gülmeden konuşmadı.

İşte hakikatin böyle olduğunu ilân ediyorum. Bu iki fenalık, yani haksızlığı irtikâp ve ona maruz kalmak fenalıkları malûm olduktan sonra, en büyük fenalığın onu işlemek ve en küçüğünün de ona maruz kalmak olduğunu söyledik, öyle ise haksızlığı irtikâp etmek, veya ona maruz kalmak fenalıklarından birine karşı, insanın kendi kendini kat'î bir surette müdafaa etmesine yarıyacak prensipler hangileridir? Kuvvet mi, irade mi? yani haksızlığı irtikâp etmemek için, onu istememek kâf imidir, Kallikles, yoksa içtinab için kuvvetli olmak mı lâzım gelir?

Kallikles — Kuvvetli olmak lâzım geleceği muhakkak.

Sokrat — Ya haksızlığı irtikâb eden için, nasıl? Onu irtikâb etmemek arzusu hakikaten irtikâb etmemiye kâfi midir? yoksa haksız fiillere sevk edilmemek için bilinmesi ve ihmal edilmemesi lâzım gelen bir sanat ve ya kuvveti elde etmek mi lâzım gelir ? Bu nokta hakkında bana cevap ver Kallikles, demin Polos'la ikimiz, istiyerek asla haksızlık yapılamayacağını ve fenalık yapanların bunu istemeyerek yaptıklarını kabul etmek mecburiyetinde bulunmuştuk bunda haklı olup olmadığımızı bana söyle.

Kallikles — Sokrat, bu noktayı kabul edilmiş farzet de nutkunu artık bitir.

Sokrat — Demek oluyor ki, bir haksızlık yapmamak için bir kuvvet veya san'atın iktisabı lâzım geliyormuş öyle mi?

Kallikles — Evet

Sokrat — Öyle ise haksızlığa ya hiç, veyahut mümkün olduğu kadar az duçar olmamızı temin edecek san'at hangisidir? Hadi bakalım, sen de benim fikrimde misin ? Bana kalırsa bunun için, memleket içinde iktidar sahibi olmak, ve hatta zulüm yapabilmek, yahut ta hiç olmazsa mevcut hükümetin bir dostu olmak lâzımdır.

Kallikles — Sokrat bak haklı olduğun vakit seni ne çabuk tasdik ediyorum! Bu şimdi söylediğini tamamıyla haklı görüyorum.

Sokrat — Bundan sonra söyleyeceklerimin de sana doğru görünüp görünmeyeceğini tetkik et. Ben öyle zannediyorum ki en sıkı dostluk, eski hâkimlerin söyledikleri gibi benzerin benzere karşı olan dostluğudur, sen ne düşünüyorsun ?

Tabiî öyle.

Bu halde, iptidaî ve kaba bir zalimin elinde iktidar bulunduğu vakit, şehirde kendisinden çok âlâ bir adama tesadüf edince korkacak ve onun samimî dostu olamayacaktır, değil mi ?

Doğru.

Fakat zalimden daha çok fena bir adam da yine onun dostu olamayacaktır; çünkü zalim ondan nefret edecek ve onun samimî dostluğunu istemeyecektir.

Bu da doğru.

Demek ki, onun dostluğuna kıymet verebileceği bir tek adam kalıyor; onun karakterinde olup, ayni şeyleri seven ve takbih eden. Binaenaleyh onun önünde eğilmeye ve ona itaata müheyya bir insan. Bu adam şehir içinde nafiz olacak ve bir kimse ona hakaret edecek olursa mutlak cezasını görecektir. Ne dersin ?

Öyle — Eğer bir delikanlı bu memleket içinde kendi kendine: « Ben nasıl nafiz olabileceğim ve kimseden korkmamıya muvaffak olacağım?» dese, anlaşıldığına nazaran mümkün olduğu kadar ona benzemek için ayni yolu takip etmeye –ve gençliğinden itibaren efendisinin hoşlandığını yap mıya ve hoşlanmadığı şeylerden kaçmıya alışacaktır. Doğru mu ?

Evet — İşte zulümden uzak olmaya ve dediğimiz gibi en nafizlerden olmaya muvaffak olacak kimse budur. —Tamamıyla— Zulmü yapmamakta da muvaffak olacak mıdır? Bilâkis bunun ihtimali yok gibidir. O, efendisinin her türlü lûtfuna mazhar olmuştur ve ona benzer. Bana kalırsa onun bütün mesaisi mümkün olduğu kadar zulüm yapmaya matuf olacak ve hatalarının cezasını çekmeyecektir. Doğru değil mi ?

İhtimal.

Demek oluyor ki en büyük fenalık onda olacak, yani efendisini taklit ettiği için, onun nüfuzu tesirile kötü ve murdar bir ruhu olacaktır.

Bütün muhakemeleri böyle altüst etmek için ne yaptığını bilmiyorum, Sokrat! Zalimin mukallidi, isterse bu taklide kail olmayan kimseyi mahvedeceğini ve onun servetini gasbedeceğini bilmiyor musun ?

Biliyorum Kallikles. Bunu birçok defalar senden, daha evvel de Polos'tan, Atinalılardan, ve hemen herkesten işitmemiş olmak için sağır olmalıyım. Fakat sen de bunu bil ki: hakikaten bu adam, isterse öldürür, fakat o, namuslu bir adamı öldüren bir şerir olur!

— İşi daha ziyade tahammül olunmaz bir hale koyan da bu değil mi ?

— İspatı kolay ise de hakkaniyet nazarında değil. Mahkeme huzurunda bizi müdafaa ettiği için öğrenmemi tavsiye ettiğin ilmibeyan gibi uzun bir ömür sürmemizi temin eden ve bizi tehlikelerden saklıyan san'atlar mı sâyimizi teşkil etmelidir ?

— Elbette, Zeuse yemin ederım ki, nasihatim pek yerindedir.

— Ey azizim, yüzmek san'ati sence mutena bir şey midir?

—Zeuse and içerim ki hiç değil

— Maamafih bu san'at yüzmek bilmeye ihtiyacı olanları ölümden kurtarır. Öyle ise gemicilik fenni ilmi beyan gibi sade ruhları değil, cisimleri ve servetleri de en büyük muhataralardan

saklar. Mısırdan, Pont'tan ve daha uzaklardan bize getirmek suretile bize yaptığı büyük hizmet için, demin de söylediğim gibi şahsımızı, çocuklarımızı, servetlerimizi, kadınlarımızı kurtarmış olmasına karşılık karaya çıkmak için bizden iki drahmi istiyor; ve o vakit bu büyük şeyleri san'atile tahakkuk ettiren kimse, karaya ayak basılınca, deniz kenarında yahut gemisinde hiçbir şey olmamış gibi gezinir durur. Yolcuların boğulmalarına mani olmakla hangilerine iyi, hangilerine fena hizmette bulunduğunu hiç kimsenin bilemeyeceğinden emindir. Hakikaten o, onları hem vücutça, hem ruhça evvelce gemiye aldığı vakitten daha iyi bir halde karaya çıkarmadığını bilir. İşte bu sebeplerdendir ki, süvari her ne kadar bizi kurtarsa da, san'atile övünmez. Bu böyle olduğu gibi, bazan memleketleri kurtaran ve yapabileceği hizmetin ehemmiyetile yalnız süvariden değil, hiç kimseden geri kalmayan makinacı da böyledir. Sen adlî hatip için bu kadar söz söyleyebilir misin?

Maamafih, Kallikles, bu makinacı sana imtisalen kendi san'atini tebcil etmeye kalkışsa, seni bir çok salâhiyetlerle ezebilir ve senin de kendi gibi hareket etmeni ister ve bunu tavsiye eder, bundan başka ne varsa boş olduğunu isbat eder. Onun bu hususta vesikaları da yok değildir. Buna rağmen, sen ondan istikrah ediyor, ve san'atini hor görüyorsun. Elbette oğluna onun kızını almayacak, kızını da onun oğluna vermeyeceksin. Senin övündüğün meziyetlere gelince, ne hakla makinistten ve biraz evvel söylediklerimden istikrah ediyorsun? Onlardan ve onların şeceresinden daha âlâ olduğunu istişhat edeceğini biliyorum. Fakat hakikaten âlâ olan şey benim söylediğimden başka ise, ve faziletin cevheri, nefsini kurtarabilmek ve servetini müdafaa etmekten ibaretse, san'ati selâmetimize bais olan makinisti, hekimi rüsva etmen gülünç olur.

Azizim, ruhun necabeti ile hayrın sade nefsini ve başkalarını tehlikeden kurtarmasını bilmekten ibaret olduğunu kabulden ihtiraz et. Hayat müddeti kısa veya uzun olsun, hakikaten insan olan bir adamı meşgul etmeye değmez. Ona aşkla merbut olmaktansa bütün bunların tedbirini ulûhiyete bırakmak muvafıktır, hatta kadınların dedikleri gibi, hiç kimsenin mukadderatından kaçamayacağına iman etmelidir. Sonra yaşayacağımız günleri en iyi surette kullanmanın çaresini aramalı ve yaşadığımız memleketin siyasî bünyesine kendimizi uydurup uydurmamak lâzım geldiğini kendimize sormalıyız, bu halde memlekete iyi görünmek ve beldede itibar kazanmak için mümkün olduğu kadar Demos'a benzemek lâzım gelecektir.

Tesalyalıların başına gelen musibetin bize de isabet etmemesi için, her ikimiz içinde böyle hareket etmenin faydasını düşünmeliyiz. Atinanın Demos'u ile ve hattâ Zeus ile, Pyrilamp'ın oğlu Demos'la metin ve cinsî bir dostluk kurmak istiyorsan onların huylarına benzemelisin. İşte seni istediğin gibi bir siyasî ve hatip yapacak olan şey seni onlara benzetecek olan şeydir. Zira onların hoşuna giden şeyin senin nutuklarında onların fikirleri bulunmasıdır. Her yabancı fikir onları gücendirir. Bu malûm olunca, ey aziz dost, senden muhalif bir rey zuhur etmeyince itiraz edecek bir şey kalır mı?

Niçin bana haklı göründüğünü bilmiyorum, Sokrat. Fakat ben diğerleri gibi kendimi tamamıyla mutmain hissetmiyorum.

Bu senin ruhunda yerleşmiş ve benimle mücadele eden Demos'un aşkından ileri geliyor. Fakat bu meselelerin derinliğine varacak olursak, mutmain olursun. Şimdilik, biri hazla, diğeri her türlü mülâyemeti reddedip şiddet istimal ederek âlâ ile meşgul olan cisim ve ruh için iki metod kabul ettiğimizi hatırla. Bunlara böyle karar vermemiş miydik?

Tamamıyla böyle.

Ve bunlardan birinin, yani hazzı istihdaf edenin haysiyetsiz bir müdahenede bulunduğunu söylemiştik değil mi?

Mademki böyle istiyorsun, böyle olsun.

Diğeri ise bilâkis, meşgul olduğu şeyi, gerek cisim, gerek ruh olsun, mümkün olduğu kadar mükemmelleştirmeyi istihdaf eder.

Evet.

— Biz de beldeye ve fertlere karşı gösterdiğimiz ihtimamlarla vatandaşları mümkün mertebe mükemmelleştirmek mecburiyetinde değil miyiz?

— Öyle istiyorsan, elbette öyledir. Şimdi Kailikles, umumun işlerile meşgul olmağa karar verdikten sonra, yekdiğerimizi inşaata yani duvar, tersane ve mabetler yapmağa teşvik ettiğimizi farzet; biz san'at, mimarlık ve bize bunları öğretenlerle kendi bilgi ve cehaletimiz hakkında kendimizi isticvap etmeğe mecbur değil miyiz? Böyle hareket etmemiz lâzım mı, değil mi?

— Evet, şüphesiz.

— Bundan sonra, evvelce dostlarımız veya kendimiz için hususî bazı inşaatta bulunup bulunmadığımızı ve bu inşaatın güzel olup olmadığını tahkik etmek lâzım değil midir? Nihayet bu tahkik neticesinde üstatlarımızın çok iyi ve meşhur kimseler olduğunu ve evvelce onlarla birlikte ve sonra da yalınız olarak birçok binalar inşa ettiğimizi anlarsak o halde umumî teşebbüslere makul olarak yanaşabiliriz. Eğer bu hususta gösterecek bir üstadımız, hatırlanacak geçmiş inşaatımız, yoksa, o halde umumî büyük işlere kalkışmak ve bu hususa teveccüh etmek manasız olurdu. Haklı mıyım, değil miyim?

— Tamamıyla haklısın.

— Her şey hakkında da böyle. Meselâ ikimizden birimiz halk doktoru vazifesini almak istesek buna karar vermezden evvel mütekabilen tetkik etmeye başlamamız lâzım gelecek. Evvelâ Sokrat'ın kendinin sıhhatini tahkik etmek, sonra da Sokrat'ın hür veya esirlerde hiç kimseyi tedavi edip etmediğini aramak lâzımdır. Ben şüphesiz senin hakkında da böyle muamele edeceğim. Bundan sonra, eğer yabancı olsun, Atinalı olsun, kadın, erkek bizim müdavatımıza medyun hiç kimse olmadığı kanaatına vasıl olursak, o vakit Kallikles, bir adamın böyle manasız bir projeye teşebbüs etmesi, bir istihza olmayacak mı?

— Evet öyle — Ya benim aziz dostum sen siyasî hayata henüz başlıyorsun, madem ki beni oraya davet ediyor ve ona iştirak etmediğimden beni muaheze ediyorsun, şimdi birbirimizi imtihan etmenin ve şu sözleri söylemenin tam vakti değil midir? Kallikles bir vatandaşı ıslah etmiş, mıdır? Ecnebî, vatandaş, esir, yahut hür insanlar içinde hiç biri evvelce namussuzluk, ifrat ve belâhatla muttasıf iken Kallikles'in sayesinde namuslu bir adam olabilmiş midir? Söyle bana Kallikles seni bu hususta imtihan etseler, ne cevap vereceksin ? Muarefede bulunduğun kimseler arasında ıslah ettiğin bir insanı söyleyebilir misin? Kendine mahsus bir eserin varsa, umumî hayata atılmadan evvel niçin cevap vermekte tereddüt etmeli ?

— Ne muzipsin, Sokrat!

— Hayır, sualim muziplikten ilham almıyor. Sadece, Atina'da siyasî hayatın ne olması lâzım geldiği hakkındaki fikrini bilmek istiyorum. İş başına gelince, bizi mümkün olduğu kadar

mükemmel vatandaş yapmak endişesile hareket etmeyecek misin ? Bir hükümet adamının vazifesi bu olduğunu, kaç defa beraber tastik etmedik mi ? Söyle ettik mi, etmedik mi? Ben senin hesabına cevab veriyorum: Evet tastik ettik. Namuslu bir adamın memleketine yapmaya mecbur olduğu iyilik bundan ibaretse, demin bahsettiğin insanlar hakkında söylediğin şeyleri hatırla, Perikles'ler, Simon'lar, Miltiadlar, Temistokl'lerin daima iyi vatandaşlar olduğunu kabul eder misin, bane söyle.

— Elbette kabul ediyorum.

— Eğer bunlar iyi isele, tabiî her biri kendi yurttaşlarını evvelki hallerinden daha iyi bir hale getire* çeklerdi. Onlar, bunu yaptılar mı?

— Evet — Atinalılar Perikles'in son nutuklarında, millete ilk nutuklarile hitap ettiği zamandan daha kıymetli idiler değil mi?

— Olabilir — Fakat bu konuştuğumuz şeylere nazaran eğer Perkles iyi bir yurttaş ise, burada imkânın değil zaruretin yeri vardır. —Bu ne biçim netice?

— Yalnız buna onu söyleki, Atinalılar Perikles tarafından ıslah edilmiş mi sayılır, yoksa o onları bozmuş mudur ? Ben kendi payıma, umumî memuriyetler için bir ücret koyduğu için Perikles'in Atinalıları, korkak, tembel, geveze ve para harisi yaptığını tekrar ederim. Bunu sanaj mutlak bizim kulağı yırtık, kısa sözlüler söylemiştir !

— Hayır, bunu ben işitmekle öğrenmedim onu senin gibi müsbet olarak biliyorum. Perikles'in evvelce şöhret ve itibari büyüklüktü ve Atinalıların kıymetleri az olduğu zannında, o kendini terzil edecek hiç bir hükme maruz kalmadı. Fakat onun gayretile Atinalılar namuslu insanlar olunca, kendisini hırsızlıkla mahkûm ettiler ve hatta az kaldı, fena bir vatandaş adderek, öldürmeye karar vereceklerdi.

— Pekâlâ bu Perikles aleyhinde neye delâlet eder ? Meselâ eşek, beygir veya öküzler evvelce çifte ve boynuzla vurmadıkları halde bu hayvanlara bakan adam tarafından bu hareketleri yapacak kadar vahşî bir hale getirildikleri isbat edilmiş olsa, bu adamın fena olduğunu her halde kabul edeceksin. Hakikaten bazı hayvanlara bakıp onları daha vahşî bir hale koyan bakıcı, senin fikrince fena değil midir?

— Seni memnun etmek için kabul ederim.

— Öyleyse şu suale de cevap vermek lûtfunda bulun: İnsan nev'i, bir hayvan cinsi midir, değilimdir?

— Şüphesiz hayvan cinsidir.

— Ya Perikes insanları idare etmemiş miydi?

— Evet.

— Pekâlâ eğer Perikles bu insanları idare etmek için siyasî faziletlere mâlik olmuş bulunsaydı, bizim düsturlarımıza nazaran onları daha muhik ve munsıf yapmış olmaz mıydı? Elbette. Demek oluyor ki, onlar, Hommer'e nazaran, mülayim adamlardır. Ne düşünüyorsun? Senin fikrin de böyle mi ?

— Evet.

— Halbuki, o onları evvelce aldığından daha vahşî bir halde terketti. Bu sözünü kabul etmemi

mi istiyorsun ?

— Beni haklı buluyorsan, öyle.

— Öyle olsun.

Eğer bunlar daha vahşî olmuşlarsa, demek ki daha zalim ve better oldular, değil mi ?

— Hiç olmazsa senin fikrince

— Fakat evvelki ifadene bakılırsa senin fikrince de böyle olması lâzımgelir. Şimdi Simon'dan bahsedelim. Simon idare ettiği kimseler tarafından on sene sükûte mahkûm edilmemiş miydi? Ya Temistokl, o da bu suretle muamele görüp hatta nefyedilmemiş miydi ? Maratom muzafferi, Miltiad'a gelince, bunun hakkında da Prytan şefinin mümaneati olmayaydı bununda çukura atılmasına pek az kalmıştı. Maamafih, bütün bu adamlarda senin atfettiğin liyakat mevcut olsaydı, bu yolda muamele görmemeleri lâzımgelirdi. Evvelâ mevkiini muhafaza edip te koşularını koştuktan ve bizzat tecrübe gördükten sonra yerinden veya attan düşen hiçbir iyi arabacı yoktur. Bu hal, hayvanları sevketmek hususunda olduğu gibi başka hallerde de böyle değil midir ? Aksini mi iddia ediyorsun ?

— Hayır

— Binaenaleyh, Atinanın hiçbir vakit iyi ve hakikî bir hükümet adamına malik olmadığını kabul etmekte haklı olduğumuz geçen sözlerimizle sabit oldu. Sen eskileri methediyor ve bugünküleri, bir tarafa bırakıyordun.

— Bugünkülerin geçmişlerden herhangi birinin eserine kıyas olunacak bir şey yapmaları ne kadar uzak, Sokrat!

— Azizim Kallikles, ben de onları hükümete hizmet ettikçe takbih etmiyorum. Hatta bugünkülerden daha çok hizmet ettiklerini ve beldenin istediği şeyi daha ziyade husule getirdiklerini de kabul ediyorum. Beldenin arzularını tadil ve mukavemet» yahut icbarla beldeyi ikna ve vatandaşları en âlâ kılacak en münasip vasıtalara sevketmekte doğrusu onlarla bunlar arasında hiçbir fark yok. İyi bir vatandaşın asıl vazifesi budur. Evet, gemi, duvar, tersane ve bu kabilden şeyleri vücuda getirmek için onların bugünkülerden daha mahir olduklarını itiraf ederim. Fakat biz münakaşamızda oldukça gülünç bir şey yapıyoruz. Çünkü muhavereyi bir uçtan bir uca kesip daimî bir anlaşılamamazlık dairesine sokuyoruz. Maamafih birçok defalar vücuda ve ruha ait ihtimamlar içinde birbirinden farklı iki tedavi usulü gördün ve anladın zannediyorum. Bunlardan biri süflî olup onun vasıtasile, vücudumuz aç olduğu vakit gıda, susadığı vakit içilecek şey, üşüdüğü vakit elbise, örtü» ayakkabı, hasılı vücut için bir arzunun sebebi olan her şeyi istihsal edebilir. İyi kavraman için ayni misalleri gelişi güzel kullanıyorum. Bu eşyayı toptan ve perakende meydana koyan tüccarlar ve bunlardan her birini hazırlayan sanatkârlardan fırıncılar, aşçılar, dokumacılar, kunduracılar ve debbağlardır. Jimnastik ve tababet san'atlarının vücudun hakikî kültürünü teşkil ettiğini ve diğer san'atlara hâkim olup onların mahsulünü kullandığını bilmiyen bu san'at sahiplerinin yalnız kendilerine itibar etmeleri tabiîdir. Vücut için kullanılması faydalı gıdaların ve içkilerin ne olduklarını bunlar bilirler, diğer san'atkârlar bunu bilmezler. Vücuda ait olan san'atlar içinde birincilerinin süflî olduğunu, halbuki jimnastik ve tababetin haklı olarak ötekilerin âmiri olduğunu teslim ediyoruz.

Ruha ait olan şey de ayni surettedir, bunu sana söylediğim vakit bazan fikrimi anlamış gibi

görünüyorsun, biraz sonra beldenin namuslu adamlarla dolu olduğunu söylüyorsun.

Ben sana desem ki: dostum, sen Atinalıların bütün arzularına hizmet etmekle onları eğlendiren adamları methediyorsun. Diyorlar ki, bunlar Atinayı yükseltmişlerdir. Fakat bu büyüklüğün zararlı bir şişkinlikten ibaret olduğunu görmüyorlar. Bizim eski büyük adam- larımız hikmet ve adaletle meşgul olmayarak, sade şehri limanlar, duvarlar, tersaneler, yergiler ve sair lüzumsuz şeylere boğmuşlardır; zaaf aksesi kendini gösterdiği vakit onları itham edecekler ve bütün fenalıkların müsebbibi olan fakat Temistokl, Simon ve Perikles'leri tebcil edeceklerdir. Yeni kazançlarla eski iyilikleri kaybedince ayağını denk almazsan sana ve dostun Alkibiyat'a da hücum edeceklerdir, hakikatta kabahatli olduğunuz için değil, yalnız yardakçılık ettiğiniz için bunu yapacaklardır.

Maamafih işte bugün şahidi olduğum ve geçmiş adamlar hakkında söylediğim manasız bir şey de bu dur ki: belde kendi hükümet adamlarından bazı kimseleri bazı hataları yüzünden dava ederse, müttehemlerin kendilerine karşı yapılan haksızlıktan dolayı infial ve isyan ettiklerini ve hükümete bu kadar hizmet ettikten sonra kendilerini mahvetmek istemelerinin bir cürüm olduğunu bağıra bağıra ilân ederler. İşte bu baştan başa yalan! Bir hükümet reisi kendinin riyaset ettiği belde tarafından mahkûm edilemez. Sofistler gibi sanki bir çok cihetlerde âlim olan bunlar bazan garip hatalar yaparlar, kendilerini fazilet hocası addederler, bunların şakirtlerini ücret vermediklerinden veyahut hayırhahlıklarına karşı minnettarlık göstermediklerinden dolayı kabahatli çıkardıkları nadir değildir. Böyle bir lisan kullanmak kadar mantıksızlık mı olur?

Kendilerini adaletsizlikten kurtaran ve bir hoca sayesinde iyi ve âdil olan şahıslar bir kere adalete tesahup ettikten sonra nasıl olur da kendi hocalarına karşı kabahat işleyebilir? Bunu garip görmüyor musun, azizim? Kallikles, bana cevap vermediğin için, bu sefer beni siyasî bir nutuk söylemeğe mecbur ettin.

Ben cevap vermeden sen kendin söyleyemez misin kuzum?

Fakat dostluk ilâhı aşkına, iyi yetiştirildiği iddia olunan bir adamın biraz sonra fena olduğu nasıl söylenebilir? Fazileti öğretmek iddiasında bulunan kimselerin ağzından bazan bu sözleri işitmiyor musun? Evet; fakat hiç ehemmiyetleri olmayan bu adamlara neden ehemmiyet vermeli? Peki, memleketin tekemmülüne delâletle mükellef oldukları halde, fırsat düştükçe onu bilâkis bütün seyyiatile ittiham eden bu şehir şefleri hakkında ne diyeceksin? Bunlarla onlar arasında küçük bir fark görüyor musun?

— Sofistlik ile ilmi beyan arasında her şey, veyahut Polos'a söylediğim gibi hemen hemen her şey bir örnektir. Senin bu iki şeyden birini, yani ilmibeyanı güzel bulup ta ötekinden nefret edişin yanlıştır. Esasen mevzu kanunlar usulü muhakemeden, jimnastik te tababetten nasıl üstün geliyorsa, sofistlik te öylece güzellik cihetiyle ilmibeyandan üst geliyor. Ben siyasî hatiplerin, mürebbisi oldukları kimseleri takbih etmek hakkını haiz olmayan Sofistlerle bir olduklarını zannediyordum Sofistler şakirtlerini fenalıkla ittihama kalkışsalar kendilerini ittiham etmiş olacaklardır, hem de bu suretle şakirtlerine yaptıklarını iddia ettikleri hizmeti hakkile ifa etmeyi bilmediklerini de isbat etmiş olacaklardır. Doğru değil mi?

— Öyle.

— Eğer vaitlerine bakılırsa bunlar ayni zamanda hizmetlerine mukabil kendilerine ücret verdirmeden itimat veren yegâne insanlardır. Predotripin muavenetine muhtaç olan, kimse koşmakta hafifliğe ve diğer hizmetlerde sür'ata karşı evvelce bir mukavele ile bir meblağ

tesbit etmemişse, talebenin hocaya verdiği itimat dersleri için şükran nimetinden mahrum etmek istediği anlaşılacaktır. Haksız olmanın sebebi, filvaki, koşuda betaat değil; haksızlıktır. Doğru mu?

— Evet.

— İşte böylece, hocanın haksızlığı kaldırdığı takdirde, kendi şakirdinin haksızlığından korkmasına mahal yoktur, ve eğer hoca hakikaten doğru bir adam yetiştirmeğe muktedirse, garantisiz bu cinsten bir hizmet ifasında iktidar sahibi olan yalnız o demektir. Kabul ediyor musun?

— Kabul ediyorum.

— Demek oluyor ki diğer hususlarda, meselâ inşaat veya sair işlerde de, nasihatlerine mukabil ücret verdirmek ayıp değildir. Öyle zannederim.

— Fakat namuslu adam olmak, evini veya beldeyi idare etmek için en iyi vasıtaları bilmek istiyen bir kimseye paraya mukabil nasihat verilse veyahut yol gösterilse efkârı umumiye böyle yapan kimseyi terzil eder. Doğru mu?

— Evet.

Sokrat — O halde beni Atinalılara karşı ne türlü hizmetlerde bulunmağa davet ediyorsun? İzah et. Onları, daha âlâ bir hale getirmek için bir hekim gibi mücadele etmeye mi, yoksa onlara karşı bir hizmetkâr ve müdahin vaziyeti almaya mı? Bana doğrusunu söyle. Kal'ikles, başladığın gibi benimle açıkça konuşmalısın; açık ve korkusuz söyle. Pek âlâ işte söylüyo-rum; millete hizmet.

Asıl dostum, demek ki sen beni bir müdahin vazifesi görmeğe davet ediyorsun ha?

İstersen, bir Mysien [Mysien esirleri bilhassa itibarsız kimselerdi. Kallikles, bu sözü ile burada her ne kadar nefret te etsen, gene bu vazifeyi yap! ödemek ister gibi görünüyor.] vazifesine Sokrat yoksa...

Bir kimse tarafından öldürüleceğimi bana artık tekrar etme, çünkü o vakit ben de sana bir alçağın namuslu bir adamı öldürmüş olacağını tekrar etmeğe mecbur olacağım, beni soyanın bir şey kazanmayacağını bir kere daha tekrar edeceğim, ben servetimden mahrum olsam da, o bunları haksız kazandığı için haksız olarak kullanacaktır; haksız ve meşum olduğu için de mâyup olacaktır.

Sokrat, böyle bir hâdiseden uzak yaşadığı için buna benzer bir şey başına gelmeyeceğinden ve her cihetle namussuz ve menfur bir adam tarafından mahkemeye cebredilmeyeceğinden pek garip bir surette emin olduğunu görüyorum!

— Kallikles, Atinada bir kimsenin böyle bir musibetten âri olabileceğine senin dediğin gibi inanabileydim, hakikaten akıldan mahrum olmuş olurdum. Fakat pekâlâ biliyorum ki bir gün senin bahsettiğin kabahatlerden birile ittiham olunup ta muhakeme huzuruna çıkarsam, beni oraya çıkartmaya sebep olacak kimse bir namussuz olacaktır, çünkü namuslu bir adamın masum bir adamı mahkeme huzuruna çıkartması kabil değildir. Ben ölüme bile mahkûm edilsem yine hayret etmeyeceğim, niçin olduğunu söyleyeyim mi?

Söyle ya!

Ben hakikî siyaset san'atına hizmet ettiğimi ve bu san'atı bugün tatbik eden yalnız kendisi

olduğunu söylemiyen nadir Atinalılardanım, ben hiç bir vakit lisanımla hoşa gitmiyi aramadığım ve gözümün önünde hoş olanı değil iyi olanı bulundurduğum için, bana tavsiye eıtiğm bu güzel şeyleri yapmaya razı olmuyorum, mahkeme huzurunda cevap verecek bir şeyim yok. Binaenaleyh Polos'a söylediğimi sana da tekrar ediyorumki,ben bir aşçı tarafından mahkeme huzuruna celbedilen bir hekim gibi muhakeme edileceğim. Böyle bir mahkûm böyle bir çocuk mahkemesine celbolunduğu vakit müddei: «Çocuklar, bu gördüğünüz adam hepimize birçok def'alar fenalık yapmıştır! o sizin içinizden en gençlerinizin bile, demir ve ateşle şeklini değiştiriyor, zayıflatıyor, size eziyet veriyor, sıkıyor! Acı şeyler içiriyor, açlık ve susuzluğa katlanmıya sizi icbar ediyor, o benim gibi değildir, ben size daima en leziz ve en değişik yemekler veririm!» diye iddiasını serdetse, mahkûmun buna karşı vereceği cevap fennen şudur. Böyle elemli bir sergüzeşti olan hekim başka ne ceyap verebilir? Doğruyu söyliyip: «Çocuklar, ben bunları hep sizin sıhhatiniz için yaptım!» dese mahkemede ne patırtı kopacak! Bu yaygaranın pek dehşetli olacağını zannediyor musun ?

— İhtimal.

— Onun kendini haklı çıkarmak için çok sıkılacağını kabul ediyorsun değil mi?

—Elbette.

— Öyle ise, bende hâkimlerin huzuruna çıkarsam, aynı şeye maruz kalacağımı biliyorum. Ben onlara karşı kendileri için iyilik ve hikmet addettikleri bu lezzetleri hasıl etmekle öğünemiyeceğim, ben onları husule getirenlere, ne de onların taliplerine gıbta etmeyeceğim. Eğer beni gençliği sorgularımla işkenceye koymak, onların şekillerini değiştirmek ne ihtiyarlara gerek hususî snrette, gerek halk içinde şedit tekliflerde iyi birşeylerde bulunmakla ittiham ederlerse: O vakit ben: «Ey hâkimler, benim söylerim doğrudur ve hareketim sizin menfaatlarınıza uygundur!» diye cevap veremeyeceğim ve başka türlüde söyleyemeyeceğim; çaresiz olarak mukadderatıma boyun eğeceğim.

— O halde sen bir kimsenin kendisini vatanında müdafaa edememesini iyi bir şey mi telâkki ediyorsun, Sokrat!

—Evet, Kallikles, şeninde birçok defalar tastik ettiğin gibi, insanlara ve ilâhlara karşı muahazeye lâyık hiç bir hatamız olmamak şartile! çünkü bu şekildeki nefsini müdafaa usulü, çok defalar mutabık kaldığımız gibi, usullerin en âlâsıdır. Eğer benim bu tarzı müdafaayı gerek kendi nefsime, gerek başkalarına karşı teminden aciz olduğum bana isbat edilirse, büyük veya küçük bir dinleyiciler zümresi önünde ve hatta başka başka bile olsak böyle itham edildiğim için kızarır ve bu aciz benim ölümüme sebep olacak olursa, meyus olurdum; fakat benim ölümüm ancak dinleyicilere karşı müdahale etmeği bilmemekten ileri geliyorsa; kısmetimi sükûnetle kabul edeceğimden eminim. Ölmek hadisesinin haddi zatında tevahhuş edilecek birşeyi yoktur; ondan ancak şuursuz ve alçaklar korkar. Ölümden ancak mücrim olanlar korkar. Çünkü eğer ruh cürümlerle yüklü olduğu halde Hades'e inerse felâketi nihayetsizdir. İstersen bunu şana isbat edecek bir hikâye söyleyeyim.

Pekâlâ, mademki öteki noktaları bitirdin, bunu da söylemekten geri durma.

— Belki senin bir masal diye kubul edeceğin, fakat benim hakikî diye telâkki ettiğim güzel bir hikâye nahlederler, dinle; söyleyeceğim şeyler doğrudur:

Homer der ki: Zeus, Poseidon ve Plüton imparatorluğu babalarından alarak, beyinlerinde taksim ettiler. Kronos zamamında olduğu gibi bu gün de ilâhlar arasında insanlara ait bir

kanun vardır; tamamıyla âdil ve kudsî bir hayat yaşadıktan sonra ölen bir adam ölümden sonra «Bahtiyarlar adası» na gider ve orada her türlü fenalıktan masun olarak mükemmel bir saadete kavuşur, hâlbuki dinsiz ve zâlim bir ruh Tartar ismindeki azap ve sıkıntı yerine gider. Keronos zamanında ve Zeus'ün hükümran olduğu vaktin başlangıcında, dirileri gene başka diriler muhakeme ederler ve cezalarını bunların ölecekleri gün verirlerdi. Halbuki o vakit hükümler fena veriliyordu. Hem Plüton, hem bahtiyarlar adasının bakıcıları her iki tarafa da buralarda bulunması lâzım gelmeyen kimselerin geldiklerini, gördüklerini haber verdiler. Zeus: «Ben bunun önünü alacağım, dedi. Eğer hükümler şimdiye kadar fena verilmişse, bu, şimdi hükmün insanlara giyinmiş oldukları halde verilmesinden ileri geliyor, çünkü onları hayatlarında muhakeme ediyorlar.

Böylece birçok adamlar, ruhları fena olduğu halde haklarında hüküm verileceği gün, güzel giyiniyorlar, zenginlik gibi şeylere bürünmüş olduklarından, kendilerinin adalete muvafık olarak yaşadıklarını işhat ede cek bir alay şahitlerde getiriyorlar. O vakit hâkimlar bu tezahür karşısında şaşıp kalıyorlar ve onların böyle bir cihaz içinde bulunduklarından ve ruhun karşısında gözler, kulaklar ve onları ihtiva eden bütün bir vücut bulunduğundan gerek bunların sahipleri gerek hükmedecekler için bütün bu şeyler bir mania teşkile diyor. Yapılacak ilk şey, insanlardan ölecekleri saatin bilgisini kaldırmaktır; çünkü onu şimdi evvelden görüyorlar. Ben Promete'ye buna nihayet yermesi için emirler verdim. Onları bütün bu cisimden mücerret olarak yani öldükten sonra muhakeme etmelidir. Hâkim de çıplak ve ölmüş olacak, onun ruhu başkalarının ruhunu ölümden sonra akrabalarının huzurundan ve arzda bırakacakları bütün debdebelerinden mücerret olarak doğrudan doğruya muhakeme edecektir; yoksa yaptıkları adalet olmaz. Ben bütün bunları sizden evvel taniyordum; bunun için hâkim olmak üzere kendi evlâtlarımı tâyin ettim ki bunlardan ikisi Asyada Minos ve Padamant, biri Avrupada Eak'tır. Bunlar öldükleri vakit hükmü kırda[Şüphesiz bu Asfodeles kın olmalıdırki Homerce de burası ruhların, ölülerin hayallerinin makarrı idi.] dörtyol ağzında göreceklerdir. Biri Bahtiyar adalarına giden; diğeride Tartara [Kaynar su nehri.] varan iki yol buradan gider. Radamant Asya'da Eak'ta Avrupa'da muhakeme edecektir; bu iki hâkim insanları bu tarafa, veya o tarafa göndermek hususunda tamamen âdilâne hükmetmekte tereddüt ettikleri vakit son hükmü vermek vazifesini Minos'a veriyorum.»

İşte, Kallikles. bana naklettikleri ve benim de doğru addettiğim hikâye bu. **Ben bundan şu neticeyi çıkarıyorum:**

Bence ölüm, iki muayyen şeyin, yani ruhle cismin biribirinden ayrılması ve ayrıldıktan sonrada her birinin oldukça hissolunacak bir surette hayattaki halini muhafaza etmesidir. Cisim maruz kaldığı kazaların görünen âlâmetlerini, gösterdiği müdavatla kazandığı hasiyyeti muhafaza eder. Meselâ insan hayatında gerek tab'an gerek iyi tagaddile yahut bu her iki sebepten dolayı uzun bir boy kazanmışsa, onun kadavrası da uzun boylu olarak kalır; şişman idise, öldükten sonra da şişman kalır ve ilh. Eğer saçları uzun ise gene uzunluğunu muhafaza eder; eğer üzengi kayışlarına maruz kalmışsa ve kamçının darbeleri üzerinde izler bırakmışsa, yahut başka yaralara maruz olmuşsa kadavrası da gene aynı manzarayı gösterir; azâlarından bazıları zayi olmuş, yahut şekli değişmişse aynı şeyler kadavrada da görülecektir; hülâsa, cismin hayatta iken kazandığı muayyen şeylerin hemen hepsi kadavrada da bir müddet görülür. Ruh için de böyledir, cisimden ayrılınca yaşayış suretlerine göre maruz olduğu ve bunlara nazaran her tesadüfte topladığı bütün tabiî hatlar ve değişiklikleri kendisinde görülür, ben böyle zannediyorum, Kallikles Ölüler hâkimin huzuruna geldiği ve

Asya'dakiler Radamant'ın huzuruna çıktığı vakit, Radamant onları tevkif eder, her ruhu kime ait olduğunu tanımaksızın nazarı itibara alır, ellerini ekseriya Büyük Hükümdarın yahut bir prensin üzerine koyarak onun ruhunda sâlim bir şey olmadığını ve yaptığı hareketlerin her defa da bıraktığı izlerle yarık ve çıbanlar içinde olduğunu görür ve onda, yalanla, tefahurla her şeyin bozulduğunu, hakikatten uzak yaşadığı için kendisinde doğru bir şey bulunmadığını nihayet hareketindeki hadden ziyade serbestlik rehavet, kibir ve itidalsizliği onu çirkinlikler ve intizamsızlıklarla doldurmuş olduğunu isbat eder, bu hesab görüldükten sonra onu kendisine tahsis olunan cezaları çekmek üzere hapse gönderir.

Binaenaleyh tecziye olunan her mahlûkun mukadderatı, eğer ceza doğru olarak tatbik olunmuşsa, bunun ya daha âlâ olması ve cezasından fayda görmesi yahut gördüğü cezaların korkusuyla halini düzeltmesi ve diğerlerine örnek olması içindir. Fakat, gerek ilâhlar, gerek insanlar tarafından verilecek cezaları çekip te bunlardan istifade edecek olanlar, ancak hatalarının tedavisi kabil olan mahkûmlardır. Maamafih bunlar arzda da, Hades te de iztırap ve elemlere mühtaçtır, çünkü bunsuz haksızlıklar tedavi olunamaz. **Büyük cürümler işliyenlere ve bundan dolayı şifa bulmayacak olanlara gelince, bunlar misal olmaya yararlar, kendileri şifa bulmaz bir halde oldukları için ıztıraplarından hiç bir istifadeleri olmazsa da başkalarının istifadesine sebep olurlar.** Hakikaten başkaları, onların cezalarından dolayı dehşetli ve nihayetsiz azaplara duçar olduklarını, ve Hades hapsında buraya girecek her yeni kimseye bir ihtar ve tenbih mahiyetinde olmak üzere bir korkuluk gibi asılı olduklarını görerek istifade ederler.

Bence, eğer Polos doğru söylemişse, Arkelaos ve ona benzeyen her gaddar va zâlim de işte bu sefillerden biri olacaktır. Esasen sairlerine ibret olmaya yarıyan bu mücrimler başlıça Müstebitler, kıratlar, küçük hükümdarlar, belde şefleri arasında bulunur; çünkü, onların nafiz kuvvet ve kudretleri onlara sair insanlardan daha iğrenç, daha ahlâk ve adalete mugayir cürümler işletir. Homer de buna şahid olarak Hades te nihayetsiz azaplar çekenlerin Tantal, Sisyf, Tütyos gibi kırallar ve prensler olduğunu gösteriyor. Terist'e gelince, bunu şifa bulmaz büyük cezalara duçar olduğunu gören yoktur, belki bunun fenalık yapmıya iktidarı yoktu ve bu suretle o, bu kudrete malik olanların hepsinden daha ziyade mes'ut oldu.

Maamafih, Kallikles, eğer en fena olanlar en çok iktidara sahip olanlar meyanında ise bu hal gene bunların arasında namuslu kimselerin bulunmasına mani olmaz ve bunları sairlerinden daha ziyade takdir etmek çok doğru olur; çünkü Kallikles bir insanın bütün hayatında fenalık yapmak için her iktidar ve kuvvete malik olduğu halde bunu yapmıyarak âdil kalması güç ve bilhassa takdire lâyık bir şeydir. Maamafih zannederim ki bunlar müstesnadır. Kendilerine tevdi edilen işleri adaletle icra edecek oldukça fazileti ve namuslu adamlara burada da, başka yerde de tesadüf olunur ve olunacaktır: Bunlardan en meşhuru bütün Yunanistan tarafından izaz edilmiş olan Sysimak ın oğlu Aristiddir; fakat aziz dostum, söylediğim gibi iktidar sahiplerinin çoğu, fenadır.

Sana demin de söylediğim gibi, Radamant bunlardan birini eline geçirdiği vakit, ne ismini ne de ailesini tanır; hiç bir şeyini tanımaz, onun hâin olduğundan emin olunca tedaviye kabiliyeti olup olmadığını işaretle Tartar'a gönderir; işte kabahatli burada istihkakı olan cezayı çeker.

Bazan hakikat ticaretinde, saf ve temiz olarak yaşamış, nüfussuz ve fakir bir vatandaşı, yahut bir başkasının ve zannederim Kallikles en ziyade kendi vazifesinden başka bir şeyle meşgul

olmamış etliye sütlüye karışmamış ve müddeti hayatında akim bir çarpışmayla kendini dağıtmamış bir filozofun ruhunu da görünce, güzelliğini takdir eder ve onu bahtiyar adalarına gönderir. Elinde bir değnek tutan Eak'ın da vazifesi Radamant gibidir. Bu hükümlere nezaret eden Minos'a gelince Ülysen'in bize gördüğünü söylediği gibi elinde altından bir asa vardı.

«Elde altundan asa,
mevtalara verir ceza»

Ben kendi payıma, Kallikles, bu rivayetlere inanıyorum ve mümkün olduğu kadar hâkime sâlim bir ruh göstermeye çalışıyorum. Birçok kimselerce makbul olan şereflerden müstağni olup hakikati arayarak, hayatta ve ölüm birden çattığı vakit te ölümde elimden geldiği kadar kendimi mükemmel bir halde bulundurmağa çalışacağım. Kudretim yettiği kadar bütün diğer insanları ve Kallikles bana verdiğin nasihatlara rağmen seni de bu nevi hayatı tâkip etmeye teşvik ediyorum. Çünkü biraz evvel söylediğim bu muhakeme ve davanın vakti gelip te sorguya çekildiğin vakit kendini müdafaadan âciz kalırsan seni kabahatli bulurum. Muhakeme olunmak üzere Egin'in oğlunun karşısına çıktığın vakit ağzın açık ve başın çevrilmiş bir halde kalacağını düşünmekle üzülüyorsun. Benim burada olduğum gibi, sen de orada tam bir ıskatı hak içinde tokatlandığını ve her türlü hakaretlere maruz kaldığını göreceksin.

Belki sen bu söylediğim şeyleri nefret ettiğin koca nine masalları gibi telâkki ediyorsun, eğer araştırmalarımız bize daha iyi ve daha kat'î neticeler buldurmuş olsaydı belki dediğin gibi onlardan nefret etmeye hakkınız olabilirdi. Halbuki bugünkü yunanlıların en alimi olan üçünüz, Gorgias, Polos, ve sen bundan daha iyi olmak üzere ölüler için bize faydalı bir başka hayat tarzı isbat etmekten uzaksınız. Siz bundan uzak olmakla beraber uzun münakaşalarımız, bütün nazariyeleri yıktığı halde, yalnız şuna ilişmedi ki: haksızlığa maruz olmaktan ziyade onu yapmaktan sakınmak lâzımdır, ve her fert, her şeyden ziyade gerek hususî, gerek umumî hayatında riya ve gösteriş yapmaktansa iyi olmaya gayret etmelidir. **Bir insan bir şeyde fenalık yaptıysa, mücazat görmeli ikinci hayır ve hatasını mücazat ile ödemelidir; gerek kendi nefsine gerekse başkalarına karşı az çok her türlü müdaheneden** (Münâfıklık) **çekinmeli; nihayet ilmi beyan da başka şeyler gibi hayır için kullanılmalıdır**

Binaenaleyh benim nasihatlarımı tut, ve bana aklın isbat ettiği gibi hem hayatta hem öldükten sonra saadeti bulacağın cihette bana refakat et. Bırak senden nefret etsinler, sana şuursuz desinler hatta ister* terse hakaret etsinler ve dövsünler; buna tahammül et.

Zeus'a and içerim ki, bu senin için haksız olmaktan iyidir. Eğer hakikaten fazilet icrasına çalışan bir adamsan, hiç bir elem duymayacaksın.

Biz ne vakit bunu kâfi derecede yaparsak, o vakit istediğimiz gibi siyasete yanaşabiliriz. Yahut başka bir §ey bizi tekrar cezbederse, bu günkünden daha kudretli bir halde müzakere edebiliriz. En ağır mes'elelerde bile mütemadiyen fikir değiştirecek kadar cahil olduğumuz halde kendimize bir süs verirsek, mahcup olmalıyız. **Bunun için önümüze çıkan ve hayatta da ölümde de en iyi yaşama tarzının**

adalet ve fazileti icrada olduğunu bize öğreten hakikatlere teslim olmalıyız. Onların davetlerine icabet edelim ve onları başkalarına da duyuralım. Fakat seni aldatan delilleri dinlemiyelim. Çünkü onlar değersizdir.

Kaynak: Semiha CEMAL, AŞK VEYA ZİYAFET- GORGİAS Devlet Matbaası, 1936, İstanbul

KEVİS'İN TABLOSU-[H A Y A T I B E Ş E R]

Commelin'den tercüme edilmiştir
Mütercimi: Semiha Cemal,
İstanbul Kız Muallim Mektebi
Ruhiyat Muallimi

ÖNSÖZ

(Thebes) şehrinin Rum feylesofa olan (Kevis), milâdı Isa dan beş asır evvel yaşıyordu, *kendisini (Phedon)un muhatapları arasına ithal eden sebep*, *Eflâtunun dostu ve şakirdi olması idi. Tablosu, o sâri içinde elimize geçen bir tek eseridir. Tatta bu tablo bazı mütebahhirler tarafından (Mark Örel)in muasırı olan (Cysique Cebes)e bile atfolunmuştur. Bu küçük risalenin metni içine hariçten bazı ilâvelerin girmiş olması ihtimali de vardır. Maamafih muhaverenin tarzı cereyanı ile umumi tanzim ve tertibinden Eflâtunun Sokrat'a mensup usulünü anlamak kolaydır. Bu küçük eserin mevzuu şudur: Kevis arkadaşlarının biriyle bir mabede giriyor*, *orada manasını anlayamadığı bir levha önünde duruyor*, *bir ihtiyar geliyor ve onlara bu levhanın sırrını anlatıyor.*

Mâbet neresidir?

Şüphesiz ya Atinada, yahut (Thebes) şehrinde...

Bu risaleyi evvelce tercüme ettiğim Fedon Epiktet, Apoloji ve kriton'un bir tetümmesi (tamalayıcısı) addettiğimden tercümesini ve bu kitaba ilâvesini faydadan hâli bulmadım.

Semiha Cemal

HAYATI BEŞER

YAHUT

EFLÂTUNÎ FEYLOSOF KEVİS'İN TABLOSU

(Saturne) mabedinde* geziyor ve buraya teberrü (bağış) olunan muhtelif hediyeleri gözden geçiriyorduk. ***Mabedin methalinde başlı başına garip hikâyeleri tasvir eden ve şeklinde bir hususiyet görülen bir tablo vardı. Biz bunun ne olduğunu ve nerden çıkarıldığını hiç anlayamamıştık. Bu tablo ne bir şehri, ne de bir kampı göstermiyordu. Bu, iki hisarı ihtiva eden bir surdu. Bu iki hisardan biri büyük, diğeri daha küçüktü. Birinci hisarın önünde bir kapı vardı. Bu kapıyı bir insan kalabalığı kuşatmıştı, içinde ise bir kadın kalabalığı görünüyordu. Birinci hisarın önünde içeri girmekte olan kalabalığa ayakta emir verir gibi görünen bir ihtiyar vardı.***

Saturn Tapınağı: 498 M.Ö. Dedicated, Saturn Tapınağı Vesta ve Jüpiter tapınakları sonra Roma'da eski kutsal bir yerdir. Arşitrav üzerine kaydedilmiş gibi, senato ve Roma halkı tarafından, dördüncü yüzyılda, yine 42 M.Ö. yeniden ve daha. Bu dönemde kendi kaydırılan volütler ile, İon sütunları kalan, tarih. Çünkü tarım ile Satürn bağlantı, Roma'nın zenginlik özgün kaynak, tapınak Devlet hazine için depo oldu, Aerarium Populi Roma (gelen aes yüksek podyum altındaki merdivenlerden altında bulunan, bronz). Ayrıca Roma hukuku yazılı edildiği bronz tablet içeriyordu. Cella bir fildişi heykel oldu ise, onun ayakları Satürn (17 Aralık) üzerinde gevşedi yünlü tahvilleri ile ayakbağı.

Tapınağın yeniden "sık sık yeni anıtlar kenti süslüyor ya da her yaptığı araçlara göre, eskileri restore ve süslemek için diğer ünlü erkekleri çağırdı" Augustus, teşvikiyle de, Lucius Munatius Plancus tarafından yapılmıştır (Suetonius, Hayat Augustus, XXIX.4-5) olarak.

yıl önce, o Galya Lyon kurmuştu. Bu onun diğeri (Plinius, IX.59 çözülür edemeden onu durdurma, Kleopatra, Antonius ile bahis olarak, impetuously şarap sirkesi içine onu inci küpe birini düştü ve onu içti hangi ziyafette officiated Plancus da oldu). Firar Antony (Velleius Paterculus, "değil o zaman hem düşman oldu, ama ihanet yüzünden onunla bir hastalık olduğunu için, hakkı seçimi, ne de cumhuriyetin veya Sezar herhangi aşk oldu, herhangi inanç üzerinden" Roma Tarihi , II .83.1), Plancus, Kleopatra'nın iradesine mührünü ekli vardı adamlarından biri olarak, Sezar (Dio, L.3.2) onun nerede ortaya çıkardı.O imparator (Dio, LIV.1.2) tarafından kaldırıldı önce o da, Octavian adı "Augustus" (Suetonius, VII 2) kabul önerdi ve sansür ofisi tutmak için son iki adamlardan biri oldu.

II

Bu tablonun mevzuu hakkında tereddüt içinde epeyce hayale daldıktan sonra orada bulunan bir ihtiyar bize yaklaşarak dedi ki:

— « Siz yabancı olduğunuz için, bu boyalı resmin mevzuunu anlayamazsanız, taaccüp etmeyiniz. Bu memlekette bulunan birçok kimseler bile bu hususta sizden daha âlim değildirler. Bu hediye, memleket ahalisinden biri tarafından takdim olunmamıştır. Vâsi ilim ve malûmat sahibi olan, hakimliği, tavsiyeye şayan sözleri ve amelleriyle Fisagor ve Parmenide'in gayyur bir şakirdi olarak bu memlekete gelen, bu mabedi ve tabloyu *Saturnee* ithaf eden bu akıllı adam bir yabancıdır».

Ben ona sordum:

—« Bu adamı şahsan gördünüz ve tanıdınız mı?.»

—«Her nekadar o vakit daha genç idisem de, onu gördüm ve takdir ettim. Yaşı ilerlemişti, ve sözleri derin fikirlerle dolu idi. Bu tablonun mevzuu hakkında onun çok def'alar söz söylediğini işittim..»

III

— «Jüpiter aşkına, eğer mühim bir işiniz yoksa bu levhanın muhteviyatını bize tâbir ve izah etmenizi, çok rica ederim, çünkü bu efsanenin ne olduğunu çok merak ediyoruz».

—«Yabancılar, buna muvafakat ediyorum, fakat şunu evvelâ size haber veriyim ki, bu merakınız, sizi bazı tehlikelere maruz bırakıyor», dedi.

— « Ne gibi tehlike?» dedim.

«Eğer dikkatle dinler, ve size söyleyeceğim şeyi anlarsanız hakim ve mes'ut olursunuz. Fakat söylediğimi dikkatsizce dinlerseniz, bilâkis akılsız ve bedbaht olur ve bütün hayatınızı mezahim ve cehaletler içinde geçirirsiniz. Bu muamma nev'ama Sfenks'in arzettiği muammaya benzer. Bilirsiniz ya, Sfenks bilmecesini bulan, tehlikeden kurtulur, fakat bulamayan Sfenks tarafından helâk edilirdi. İşte benim size vereceğim izahattan da hemen bu netice hasıl olacaktır, zira cinnet insanlar için Sfenks gibidir. Burada tasvirler içinde, iyi veya kötü olan ve yahut hayatta ehemmiyeti olmayan şeyler gösteriliyor. Bunu bulamayan biri zuhur ederse, o cinnetin istisâl ve tedmirine duçar olur. Her ne kadar bu tedmir, Sfenks'in felâketzedelerini birden bire öldürdüğü gibi değilse de, azar azar tedricî bir surette cefa ve ukubetlerle vaki olur. Eğer bilâkis bütün bunlar tamamıyla anlaşılmış ise, o vakit cinnet zayi

olur, insan ondan kurtulur ve bütün hayatını asudegî ve hakikî saadet içinde geçirir. Binaenaleyh dikkatli olunuz, ve gaflette bulunmayınız.»

IV

—« Eğer bütün bunlar dediğiniz gibi ise *Hercule* namına kasem ederim ki, bizim merakımızı arttırıyorsunuz».

—« Evet söylediğim gibidir».

—« öyle ise izah ve tefsirinize başlayınız; bizi bu hususta çok dikkatli bulacaksınız, çünkü bunu dinlemek, şüphesiz bizim için faydalı olacaktır.» O sırada ihtiyar eline bir değnek alarak ve bunu tablonun üzerine götürerek:

—« Bu hisarı görüyor musunuz?» dedi.

— «Evet, görüyoruz».

—« Evvelâ bilmelisiniz ki, bu mahallin ismi (Hayat) tır, ve bu kapı önünde tehacüm eden kalabalık, hayata davet edilecek olan kimselerdir. Bunların içinde diğerlerinden daha yüksek görünen ve bir elinde bir kâğıt tutan, diğer elile de işaretler veren ihtiyarın ismi, (Akıl perisi) dir. O, hayata girecek olanlara, yapacakları şeyi emir, ve mes'ut olmak için hayatta takip edecekleri yolu gösteriyor.»

V

— « Onun gösterdiği hangi yoldur, ve oraya nasıl girilir? »

— « Kalabalığın girdiği bu kapının yanında, büyük bir ikna kuvvetini haiz ve pek mülâyim görünen, elinde bir kâse tutan kadının oturmuş olduğu taht gibi şeyi görüyor musun ? »

— «Görüyorum, bu kadın kimdir?»

— «Buna (İğfal) namı verilir. Bütün insanları idlâl eden, yolunu şaşırtan odur.»

— «Sonra ne yapar?»

— «Hayata girenlerin hepsine kâsesi içindeki şerbetinden içirir.»

— «Bu, nasıl şerbettir?»

— «Bu şerbet hata ve cehaletten yapılmış bir şerbettir.»

— «Ya sonra?»

— «Bu şerbeti içenler hayata yürürler.»

— «Herkes bilâistisna hata şerbetini içer mi ? »

VI

— «Herkes içer, şu kadar var ki bazısı daha ziyade, bazısı daha az içer. Kapının üstünde muhtelif çehrelerde olmakla beraber hepsi şuh ve cazibedar olan kadınları görüyor musun?»

— «Evet, görüyorum.»

— «**Bunların adı da (Zan), (Hırs) ve (Şehvet) tir**. İnsanların çoğu hayata girdikleri vakit bu kadınların üzerlerine atılırlar, onları, kolları arasına alırlar ve sonra da birlikte götürürler.»

— «Nereye götürürler?»

— «Onlardan bazılarını emin bir yere götürürler. (İğfal) tarafından aldatılmış plan diğerlerini de imha ederler.»

— «Aman Allahım, bize ne garip bir şerbetten bahsediyorsunuz!»

— «İşte, söylediğimiz bu kadınlar bu kimselere, en büyük iyiliklere, asude ve mes’ut bir hayata sevkedeceklerini vâdederler; fakat bunlar İğfal kâsesinden içtikleri, hata ve cehaletle aldatıldıkları için hayat seyirlerinde iyi yolu bulamazlar, ve bunlardan evvel girenler gördüğünüz gibi rastgele şuraya buraya sevkedilirler.»

VII

— «Onları görüyorum, fakat bu köre benziyen ve bunamış gibi görünen, ayağı bir mermer kürre üzerinde olduğu halde ayakta duran kadın kimdir?»

— «Onun adı (Tâli) dir. O, sade kör ve çılgın değil, ayni zamanda sağırdır da.»

— «Öyle ise, onun ne gibi meşguliyetleri vardır?»

— «Rastgele her tarafa koşar. Bazı kimselerin, başkalarına verecek veya bırakacak oldukları şeyler için gönüllerini cezbeder; bir müddet sonra bunlardan da verdiğini alır. İhsanlarında istikrar etmeyerek onları gelişi güzel başkalarına verir; onun mütelevvin tabiatını gösterir bir alâmeti de vardır.»

— «Bu alâmet nedir?»

— «Üzerinde ayakta durduğu mermer küre.»

— «Bu alâmetin hakikî manası nedir?»

— «Ettiği ihsanlarda emin ve. müstakar hiçbir şey olmadığını ve ona inanmak kendini büyük ve tehlikeli sukutlara maruz bırakmak demek olduğunu anlatıyor.»

VIII

— «Maamafih, onun etrafında bir insan kalabalığı tehalükle koşuşuyor; bunlar ne istiyorlar; ve nasıl kimselerdir?»

— «Bu adamlara, (Sersemler) denir; bunların muhakemeleri noksandır. Herbiri (Tâli) in gelişi güzel dışarıya attığını kendisi için istiyor.»

— «Nasıl oluyor da bunların yüzlerinde ve tavru hallerinde bukadar farklar görünüyor? Bazıları hasret, bazıları neş’e içinde, diğerleri de ellerini uzatmış ye’se duçar olmuş görünüyorlar.»

— «Şâd ve mütebessim olanlar bu kadından birkaç lûtfa mazhar olanlardır ki, ona (Güzel tali) namını verirler. Diğer elleri uzanmış ve ye’se kapılmış gibi görünenler de malik oldukları şeyler başkalarına verilmek üzere kendilerinden geri alınan kimselerdir, bunlar da, ona (Tâlisizlik) veya (Kötü tâli) namını verirler.

— «O, bunlardan bazılarına bukadar mesrur olmaları için ne verebilir ve diğerlerinden de böyle meyus olmaları için ne alabilir?»

— «Onun onlara verdiği; insanların, hayır ve iyilik telâkki ettikleri şeylerdir.»

— «öyle ise bu hayır ve iyilikler nedir?»

— «Bunlar şüphesiz zenginlikler, şeref, asalet, aile teşkili, mesnet ve cah, krallıklar, imparatorluklar ve sair buna müşabih şeylerdir.»

—«Peki ama bunlar hakikî hayır değil midir?»

— «Bilâhara bu meseleyi gene tekrar görüşebiliriz. Şimdilik tablonun izahına devam edelim.»

— «Muvafık.»

IX

— «Bu kapının ötesinde, daha yukarda, diğer bir hisar ve bu hisarın dışında şuh kadınlar gibi süslenmiş birçok kadınları görüyor musun.»

— «Evet, tamamıyla.»

— «İşte bu kadınların adı (Sefahat), (Fısk u fücur), (Perhizsizlik), (Hırs) ve (Müdahene-Dalkavukluk) dir.»

— «Bunlar neden orada bulunuyorlar?»

— «Yolda (Tâli) tarafından bâzı lutuflara mazhar olanları gözlüyorlar.»

— «Ya sonra?»

— «Sonra, onların üstüne atılıyorlar, kolları arasına alıyorlar. Yaltaklanıyorlar, onlara her türlü kötü ve mezmura hallerden, zahmet ve meşakketlerden berî tatlı bir hayat vadederek kendilerile birlikte kalmaya davet ediyorlar. Eğer bunlardan biri onların vaitlerine aldanır da kendisini zevk ve safaya kaptırırsa, bu hayat peşin ona tatlı ve cazip gelir; fakat, onun sekri az zamanda dağılır ve o vakit yalancı ve sahte zevklere daldığını, afetzede ve mağdur olup kendisiyle eğlendiklerini anlar, tâliin kendisine verdiği şeyleri sarfettikten başka bu alüfetlerin esiri olduğunu, bin türlü tahkirlere, namussuzluklara maruz kaldığını, hâsılı onlara yaranmak için meselâ hırsızlık, küfür hainlik, haydutluk, hulâsa hiçbir cinayetten çekin-memek gibi bin türlü rezaletlerde 'bulunduğunu anlar.

İşte bu bedbaht, elinde bir şey kalmadığı vakit nıücazat ve ukubete terkolunur.»

— «Bu mücazat nedir?»

— «Arkada, biraz yukarda küçük bir kapı ve orada dar ve karanlık bir mahpes var, görüyor musun?»

— «Evet»

— «Bu mahpeste bir alay murdar, kerih, ve pis paçavralarla telebbüs etmiş kadınları da görüyor musun?»

— «Evet görür gibi oluyorum.»

— «İşte bunlardan biri, elinde bir kamçı tutan, (Mücazat ve terbiye) namını taşıyan kadındır. Başını dizleri üzerine koyan kadının ismi de (Gam ve hüzün) dür; Saçlarını yolan bir diğerinin ismi de, (Acı ve ıztırap) tır.»

— «Ya yanında kendinden daha zaif, kerih ve korkunç bir kadın bulunan bu çirkin, zaif ve ayni zamanda çıplak adam kimdir?»

— «Bu adama (Ahüenin) yahut (Nale ve fegan) ismi verilir. Yanındaki hemşiresi (Yeis ve ümitsizlik) tir. İşte o bedbaht adamı bu canavarlara verirler; bin türlü eza ve cefalara maruz kalarak hayalını onlarla geçirir. Sonra onu idbarın bulunduğu başka bir meskene atarlar, her nevi sefaletlere maruz kalarak kederli günlerinin bakiyesini o meskende geçirir, elverir ki töbe ve nedamet onun imdadına yetişsin.»

— «Eğer nedamet ve töbe imdadına yetişirse, ne olur?»

— «Onu mihnetlerinden kurtarır, ve ayni zamanda ona hüsnü niyetle beraber, fikir veya imânı arkadaş verir ki bu, onu hakikî yola ve hakikî bilgiye, bâzan da eğri yola veya irfansızlığa sevkeder.»

— «Ya bundan sonra?»

— «O vakit, eğer onu hakikî yola, yahut hakikî bilgiye sevkeden fikrin ayakalarına kendisini bağlıyacak kadar mes'ut ise, fikir onu batıl düşüncelerinden ve hatalarından kurtarır, ve bu suretle, o kimse de hayatının bakiyesini huzur ve saadet içinde tamamlar, fakat yanlış yolun, yahut yanlış bilginin onu tekrar dalâletlere atması imkânı da vardır.»

XII

— «Herkül'e kasem ederim, işte bu da bir korkunç tehlike! fakat bu yanlış yol ve yanlış bilgi nedir?»

— «Öteki hisarı görüyor musun,?»

— «Pek iyi görüyorum.»

— «Hisarın haricinde ve methalin yakınında ayakta bir kadın var, bütün temizlik ve intizamın müşahhası değil mi?»

— «Evet, temizlik ve ayni zamanda intizamın müşahhası.»

— «Avam ve teemmülsüz kimseler ona (Marifet) ve yahut (Bilgi) namını veriyorlar! Fakat bu isim ona yakışmaz, çünkü bu bir yanlış zehaptır. Maamafih hakikî bilgiye vasıl olmayı arzu eden en hakîm adamların bile onun yanında bir müddet eğlendiklerini görüyoruz.»

— «Peki, hakikî bilgiye sevkeden bir başka yol yok mudur?»

— «Hayır, bir tek yol vardır.»

XIII

— «Ya bu hisara giden ve gelenler kimlerdir?»

— «Bu adamlar yanlış yolun ve yanlış bilginin deli divanesi olan aşıklarıdır. Fakat bunlar hakikî yolda yaşadıklarını zan ve kıyas ediyorlar.»

— «Onların atları nedir?»

— «Bunlara şair, ilmi beyan muallimi, fenni münazara erbabı, musikişinaslar, hesabcılar, hendeseciler, hey'etşinaslar, münakkitler, hissiler, meşaîler, vesaire denir.»

XIV

— «Ya her tarafa koşuştuklarını ve demin söylediğiniz kadınlara cazip bir surette müşabih olduklarını ve aralarında Perhizsizliğin bulunduğunu söylediğiniz bu kadınlar kim?»

— «Aynı kadınlar.»

— «Onlar da bu ikinci hisara girerler mi?»

— « Evet, fakat nadiren; ve birincidekilerden daha başka türlü.»

— «Zanlar da bunlarla beraber midir?»

— «Şüphesiz. Bu gördüğünüz adamlar iğfalin kendilerine verdiği şerbetin el'an bakiyelerini hisseden adamlardır. Onlar henüz cehaleti ve bununla beraber bazan da cinneti muhafaza ediyorlar. Onlar ne vakit hatalarından ve diğer noksanlarından, yanlış bilgilerinden vazgeçerler, ve kendileri için bir panzehir olan hakikî ilim yoluna girerlerse ancak o vakit hatalarını ve sair yanıldıkları şeyleri tashih ederler. O vakit televvüs ettikleri cehaletten, yanlış zanlardan ve sair seyyielerden kurtulurlar. Fakat yanlış yolda kaldıkça; oradan aldıkları fena dersler hasebile tam bir serbestîye mazhar olamaz ve hiç bir seyyieden kurtulamazlar.»

XV

— «O halde hakikî yola sevkeden yol nedir?

— « Yukarıda gayrı meskûn ve tamamıyla ıssız bir yol görüyor musun?»

— «Evet görüyorum.»

— «Bir küçük kapı ve bu kapının önünde az işlek bir patika da görüyor musun? Bu patika taşlık ve belki hemen geçilmesi güç bir yer olduğu için oraya pek az kimse giriyor.»

— «Evet tamamıyla farkediyorum.»

— «Orada sarp, dik ve yaklaşılması güç bir tepe vardır ki, geçitleri dar ve derin uçurumlarla kuşanmıştır.»

— «Görüyorum.»

— «İşte hakikî yola sevk eden yol oradadır.»

— «Anlaşıldığına nazaran bu yol çok güç ve çetin olmalıdır.»

— «Tepenin zirvesinde her tarafı sarp ve dik, pek yüksek büyük kayayı görebiliyor musun?»

— «Görüyorum.»

XVI

— «Kayanın üzerinde şu metin ve vakarlı iki kadını da görüyor musun? Onlar, sanki ellerini pek ziyade sevinç ve sürür ile uzatıyorlar.»

— «Evet ben onları görüyorum, fakat onlara ne derler?»

— «Birinin adına, Riyazat, diğerinin adına Sabır derler ki, bunlar iki hemşiredir.»

— «Ellerini böyle neş'e ile niçin uzatıyorlar?»

— «Onlara yaklaşanları korkusuz ve cesaretle meydanı aşmaya teşvik ediyorlar, ve artık zahmet çekmek için çok zamanları kalmadığını ve onları iyi yola götüreceklerini temin ediyorlar.»

— «Kayanın yanına yaklaşanlar oraya nasıl tırmanıyorlar? Çünkü ben bu kadınlara götüren

hiç bir yol göremiyorum.»

— *«O* vakit bu kadınlar, bulundukları zirveden inerek onları kendilerine çekerler. Sonra bir müddet nefes almak için onları bir az istirahata bıraktıktan sonra, kendilerini hakikî yola sevkedeceklerini vadederek, onlara kuvvet ve itimat verirler, ve yolun nekadar iyi, düz ve mükemmel olduğunu, bir tehlike bulunmadığını gösterirler. Zaten bu söylediklerimi sen de görebilirsin ya!»

— «Jüpiter namına, ben de öyle hükmediyorum.»

XVII

İhtiyar sözüne devam ederek:

— «Bu korunun önünde lâtif manzaralı bir yer görüyor musun? Sanki tamamıyla ziyaya garkolmuş bir çayır, denebilir.»

— «Evet, evet görüyorum»

— «Bu çayırın ortasında diğer bir hisar, yahut diğer bir kapı da görüyor musun ?»

— «Evet, fakat bu yerin adı nedir?»

— « İşte mes'utların ikametgâhı, bütün Fazilet ve Saadetlerin meskeni oradadır.»

— «Oh! burası ne kadar lâtif görünüyor!»

XVIII

— «Kapının yakınında cazip bir güzelliği haiz olan kadını görüyor musun? Asaleti, yüzünün bütün hatlarında görünüyor. O, yaşça ilerlemiş, zinetsiz ve sade bir elbise giymiş; o, mermer bir küre üzerinde değil, fakat murabba şeklinde yontulmuş ve iyi yerleştirilmiş bir taş üzerinde duruyor. Bu kadının yanında iki genç kadın da var ki, bunlar hiç şüphesiz kızlarıdır.»

— «Evet öyle görünüyor.»

— «İşte bu kadınlardan ta ortada bulunanı Hakikî Yoldur. Yanındakilerden biri Hakikattir, öteki de, İkandır.»

— «Fakat bunlar niçin yontulmuş murabba bir ta§ üzerinde bulunuyorlar.?»

— «Bu, bir remizdir. Bu remiz, yolculara kendilerine doğru sevkeden yolun emin ve sabit olduğunu, ve eğer onlara ihsanlarda bulunacak olursa, bu atiyeleri alanların kat'î ve daimi surette onları kazanmış olduğunu anlatmak istiyor,»

•— «Bu atiyeler ne gibi şeylerdir.?»

— «Bunlar Huzuru kalp ve İtminandır;»

— «Bunlar nereden zuhur ediyor?

— «Bunlar emniyetten zuhur ediyor ki, burada bulunan kimse, bütün ömründe elemli bir hadiseye duçar olmaz.»

XIX

Hercule aşkına, işte hakikaten arzu olunacak atiyeler; fakat bu kadınlar niçin hisarın

haricinde bulunuyorlar»

— «Dışarda bulunan ve aynı zamanda oraya vasıl olan kimselere ihtimam etmek ve bunları pek kudretli ve tesirli devalarıyla tedavi etmek için. Onlar, bunları kuvvetlendirdikten sonra Faziletlere sevk ederler.»

— «Bu nasıl oluyor, anlayamadım ?»

— «Şimdi anlarsın, dinle. Eğer bir adam ağır hasta ise, şüphesiz bir hekim aramıya gider. Bu hekim onu hastalığını tevlit eden ahlatı rediyeden tathir ve sıhhatini iade eder; eğer tesadüfi olarak hasta, hekimin emirlerine tâbi olmayıp reddetse, hastalığından dolayı hatasının cezasını çekmiş ve belki hastalığın şiddeti altında zebun kalarak helâk olmuş olacaktır değil mi?»

— «Bunun böyle olması aşikâr.»

— «İşte bu böyle olduğu gibi, bir kimse hakikî yolun ikametgâhına vasıl olduğu vakit, bu ona ihtimamlarda bulunarak ilâçlarını verir, ve bu suretle o kimseyi evvelâ geldiği vakitki itiyatlarından tathir ve bütün seyyielerinden tahlis eder.»

— «Bu seyyieler ne gibi şeylerdir?

— «O kimsenin (İğfal) kâsesinden içtiği Cehalet ve Hatadır. Sonra Kibir, Hırs, Perhizsizlik, Gazep, Tama, Kin, Şehvet, hasılı birinci hisarda iken kendini telvis eden fenalıklardır.»

XX

— «O bunları tasfiye ettikten sonra bu adamı nereye gönderiyor?»

— «İlim ve sair Faziletlerin bulunduğu yerlere gönderiyor.»

— «Bu Faziletler nedir?»

— «Kapının iç tarafında bir kadın alayı görüyor musun? onların cazip güzelliğine edep ve terbiyelerine, süslerinin tevazu ve sadeliğine de dikkat et; onların bütün şahsiyetlerinde, öteki kadınlarda olduğu gibi hiç bir gösteriş, hiç bir tekellüf ve sahtelik yoktu.»

— «Evet, onları görüyorum, fakat isimleri nedir?»

— «Birinin adı, İlimdir; ötekiler de hemşireleridir ki : Kuvvet, Adalet, İsmet, Tevazu, Hürriyet, Riyazat ve Hilmiyettir.»

— «Aziz ihtiyar, bizde ne güzel ümitler uyandın yorsun.»

— «Evet, fakat eğer dediklerimi iyi anlar ve işittiklerinizi mevkii file koyarsanız..»

— «Bunu yapmaya çalışacağız.»

— «O halde selâmetiniz müemmen olacaktır.»

XXI

— «Onlar bir insanı terbiyeleri altına aldıkları vakit onu nereye sevk ederler ?»

— «Validelerine.»

— «Validelerine mi, o da kim?»

— «Saadet.»

— «Nasıl saadet?

— «Bu tepenin en yüksek noktası ve büyük hisarların da en yüksek mevkii olan bu yere götüren yolu görüyor musun?»

— «Evet.»

— «Bu en yüksek tepenin dehlizinde ihtişamlı güzelliği olan bir kadın, yüksek bir tahtta oturuyor. Giyinişi zarif ve kibarca, fakat debdebesiz.. Güzelliğini daha yükselten bir çelenk ile tetviç olunmuş.»

— «Bu tafsilâttan hiç birini kaçırmıyorum.»

— «İşte bu kadın, Saadettir.»

XXII

— «Bir kimse buraya vasıl olduğu vakit, ne yapar?»

— «Burada Saadet ve sair Faziletler, en büyük muharebelerde zafer kazanmış olan kimselere sakladıkları mükâfatı verirler ki, bu bir taçtır.»

— «Bu tacı ne gibi muharebelerde zafer kazanan kimselere veriyorlar?»

— «İnsanı evvelce okşıyarak kendilerine esir ve sonra da helâk eden mühlik canavarların en dehşetlisine karşı yapılan en azgın muharebelerde zafer kazananlara veriyorlar. İşte bu muharebede bu kimseler, bu canavarların hepsini mağlup ederek kendilerinden uzağa atmış ve nasıl evvelce onların esiri olmuşlarsa, şimdi de kendileri onları esirliğe mecbur etmiş ve efendi mevkiine geçmişlerdir.»

XXIII

— «Hangi canavarlardan bahsediyorsun? Öğrenmek için sabırsızlanıyorum.»

— «Evvelâ Cehalet ve Hatadan. Bunların canavar olduklarına inanmıyor musun?»

— «Evet, evet onlar dehşetli canavarlardır.)

— «Bundan başka Keder, Acı, Tama, Perhizsizlik ve diğer mesavi nasıl bu adamı evvelce zebun etmişse o da bunların hepsini şimdi öylece zebun ve mağlup etmiştir.»

— «Aman ne güzel muvaffakiyet, ne şanlı zafer! Fakat ona verilen tacın ne gibi hasiyeti vardır?»

— «Delikanlı, bu taç, saadetin zımânıdır. Bunu kazanan, şahane bir surette mesut olur, ümitlerini başkalarına bağlamıyıp ancak kendine bağlar, ve bütün hayırları da kendinde bulur.»

XXIV

— «Bune şanlı ve parlak zafer! Fakat tacı aldıktan sonra onlar ne yaparlar, ve nereye giderler?»

— «Faziletler onu alıp evvelce azimet ettikleri mahalle sevk ederler. Orada ikamet edenleri ve daima batmak tehlikesine maruz olup serseri bir surette şuraya, buraya dolaşan, bedbaht ve elîm bir hayat sürükliyenleri onlara gösterirler. Onlar mağlûp olmuşlar ve düşmanları tarafından bazıları Perhizsizlik, bazıları Kendini beğeniş, bazıları da Tama, yahut Tefahur,

hulâsa halâs olamıyacakları bütün seyyiat tarafından esir ve mahpus olarak kullanılmışlardır.

Kendilerini zincirliyen bağlarla bağlanmış oldukları halde bundan kurtulmaya ve buraya gelmiye muktedir değillerdir. Bütün hayatları daimî ıztıraplar içinde geçer, çünkü hakikî ve doğru zihaba sevkeden yolu bulamamışlar ve Akıl perisinin kendilerine verdiği nasihatleri unutmuşlar ve tutmamışlardır.»

XXV

— «Söyledıklerin pek makul görünüyor, fakat Faziletler bu kimselerin evvelce çıktıkları mahalleri ne sebeple tekrar gene kendilerine gösteriyorlar. Buna aklım ermiyor.»

— «Çünkü bunlar bariz bir surette arada ne olup

bittiğini bilmediklerinden İğfalin kâsesini içmekle kendilerini zehirleyen Cehalet ve Hata sebebile farziyata ram olmuşlar, şerri ve hayrı biribirine karıştırarak bunları yekdiğerinden ayıramamışlardı. İşte şimdi gene ayni yerde ikamet edenlerin hayatı gibi, onlar da bu sebepten bedbaht bir hayat yaşıyorlardı. Fakat, şimdi hakikî menfaatlerini tamamıyla bildikleri için tatlı bir mevcudiyetleri var. Diğerlerinin acınacak hallerini temaşa etmekle de onların maruz kaldıkları felâketlere ibret ve intibahla muttali oluyorlar.»

XXVI

— « Peki onları temaşa ettikten sonra bunlar ne yapacaklar ve nereye gideceklerdir?»

— «İstediklerini yapabilirler ve istedikleri yere gidebilirler. Bunlar herhalde (Gorycus) ün [(Kilikya) da ziraat perisi ile sair perileıe tahsis olunmuş bir mağaradır.] mağarasından daha emin bir yerde bulunacaklardır. Bundan sonra nereye gitseler mesut yaşıyacaklarına ve hiçbir felâkete maruz kalmıyacaklarına emindirler. Onlar heryerde hekimin hastalarını istikbal ettiği hahişle istikbal olunacaklardır.

— «Demin canavar tesmiye ettiğiniz bu kadınlardan korkmazlar mı? Onların kendilerine fenalık etmelerinden çekinmezler mi?»

— « Hayır, bundan sonra onları ne Keder, ne İztırap, ne Perhizsizlik, ne Tama, ne Fakır, ne de herhangi bir canavar iz’aç edemiyecektir; onlar artık kendilerinin efendileri olmuşlar ve bundan sonra onların tecavüzlerinden masun kalmışlardır. Yılan tutan kimseler için nasıl tehlike yoksa, onlar için de tehlike yoktur. Filhakika sokmaları herkes için mühlik olan zahifelerden yılan tutan kimselerin korkuları yoktur. Çünkü onlar panzehire maliktirler. Ayni suretle bahsettiğim adamlar için de korkacak hiçbir şey yok* tur. Çünkü bütün fenalıkların devası, kendilerindedir.»

XXVII

— «Sizin izahatınız bana pek doğru geliyor; fakat bu tepeden iner gibi görünen adamların kimler olduğunu da bana söyleyiniz. Bunlardan bazılarının başında taç var, mesrur ve şadan görünüyor; diğerlerinin ise taçları yok ve hüzne müstağrak olmuşlar, ümitsizliğe düşmüşler. Onların başları ve kalçaları parçalanmış, kendilerini hırpalıyan kadınlar da görülüyor.»

— « Taçları olanlar doğru yola mesut olarak vâsıl olmuş kimselerdir, işte meserretleri bundan ileri geliyor. Taçsız gördüğün kimseler ise, bu yoldan şiddetle ret ve Sabra kadar vâsıl olmak için cesarete malik olmadıklarından kederle meşbu ve derin bir surette bedbaht olarak avdet edenlerdir. İşte bunlar gerisin geriye gene yerlerine geliyorlar ve hangi yolu

takip edeceklerini bilmeyerek, şurada burada avare dolaşıyorlar.»

— «Ya onlara refakat eden kadınlar kimlerdir?»

— «Keder, Elem, Yeis, Ümitsizlikler, Rezalet, Namussuzluk ve cehaletlerdir.»

XXVIII

— «Desenize, bunlar bütün mesavi tarafından takip edilmişlerdir.»

— «Evet. Jüpiter namına, öyle ..»

« Maamafih Şehvet ve İğfalin ikametgâhı olan birinci hisara girdikleri vakit felâketlerinin sebebini asla kendi üzerlerine konduramazlar; doğru yolu ve onu arıyanları şiddet ve mübalâğa ile ret ve muaheze ederler. Onlar bu kimseleri kendilerinin yaşadıkları lâtif hayatı terkederek birçok güzelliklerden mahrum kaldıkları için, bedbaht ve sefil görürler.»

— «Ne gibi güzellikleri kastetmek istiyorlar?»

— «Sefahat, Fisku fücur ve Perhizsizlik. Çünkü onların bu dünyada en büyük zevk ve mazhariyetleri, yemek, içmek ve hayvanlar gibi yaşamaktır.»

XXIX

— «Ya bu kadar beşuş ve şatır olarak gelen şu kadınlar kimler?»

— «Bunlar Fikirlerdir. Şimdi faziletler içinde olan kimseleri doğru yola sevkettikten sonra, diğerlerini de getirmek için dönüyorlar ve getirdikleri kimselerin tamamıyla mesut olduklarını bildirmek istiyorlar.»

— «Acayip; onlar faziletlerin makamına kadar gidemiyorlar mı?»

— «Hayır, Fikir ve İrfana kadar nüfuz etmelerine müsaade edilmemiştir. Onlar yalnız insanları hakikî yola bırakırlar. Bir kere hakikî yol bunları aldı mı, ötekiler, hamulelerini boşaltan gemilerin başka hamule almak için geldikleri gibi, diğerlerini aramak üzere gerisin geriye dönerler.»

XXX

«Tavzihlerinizde hiçbir eksik yok; maamafih akıl perisinin hayata girenlere emrettiği şey hakkında bize henüz bir şey söylemediniz.»

— «O onlara cesaretle mücehhez olmalarını tavsiye ediyor. Siz de bu suretle cesur olunuz ki, bir şey atlamadan hepsini size bir bir anlatayım.»

— «Teşekkür ederim.»

İhtiyar ellerini tabloya doğru uzatarak:

— « Bir mermer kürre üzerine basıyor gösterilen şu kör kadını görüyor musun ? Buna, Tâli tesmiye olunduğunu daha evvel söylemiştim»

— «Görüyorum».

XXXI

— «Akıl perisi, ona itimat olunmasını ve verdiği atiyelerin payidar ve devamlı olduğuna inanılmamasını ve bu atiyeleri insanın kendininmiş gibi bilmemesini tavsiye ediyor, çünkü ekseriya yaptığı gibi bunu başkasına ikram etmek için bizden gaspetmesine kimse mâni olamaz. İşte bunun için Akılperisi onun atiyelerine aldanılmamasını ve bize bu ihsanlarda bulunduğu vakit fevkalâde sürür gösterilmemesini; bunları bizden aldığı vakit te mahzun olunmamasını, size evvelce söylediğim gibi herşeyi tesadüfi ve keyfî olarak yaptığı, şuurî surette hareket etmediği için onun hakkında ne muaheze ve ne medihlerde bulunulmamasını tavsiye ediyor. Akıl perisi onun yaptığını takdir ve itikatsız bankerleri taklit etmemeyi nasihat ediyor. Bu bankerler kendilerinin imiş gibi kendi avuçları içine konulan parayı tahassürle alırlar ve geri istenildiği vakit bunu evelce bir emanet olarak aldıklarını ve verenin daima bunu almakta hür olduğunu hatırlamayarak, derin surette müteessir olurlar. İşte Akıl perisi servet ve eltafın bu suretle kabul edilmesini, verdiği ihsanın akibinde daha ziyadesini vermek ihtimali de olduğunu ve biraz sonra sade verdiğini değil, fakat alanın nesi var nesi yoksa onu da beraber almayı kendine eğlence ittihaz ettiğini hatırlamayı da nasihat ediyor. Akıl perisi onun verdiği ihsanları kabul etmiyi ve fakat bunlardan ufaklaşıp payidar ve gaspedilemiyecek

olan atiyelere nazarlarını çevirmekte gecikmemeyi nasihat ediyor.»

XXXII

— «Bu payidar olan atiyeler ne gibi şeylerdir? »

— Eğer elde edilebilirse, «Hakikî yolun atiyeleridir.»

— Bu Hakikî yol nedir? »

— «Bize faydalı olan şey hakkında tam düşünmemizi temin eden ilimdir. Onun bize verdiği şey için bir tehlike yoktur, daima bizim malımızdır; bize hiç bir İstırap ve sıkıntı vermez. Akıl perisi hemen ona şitap etmiyi ve evvelce size söylediğim Şehvet ve Perhizsizlik tesmiye olunan bu kadınlardan uzaklaşmayı emrediyor. Kazara onlara yaklaşılmış olsa bile, yanlış yola sevkedecek olan vaitlerine asla itimat etmemelidir. Çabuk geçip tevakkuf etmeyerek istenilen şeyin hemen alınmasını ve onun nezdinde bir kaç zaman kalınıp derhal hakikî yola iltica edilmesini emrediyor. İşte Akıl perisi tarafından yapılan tavsiyeler bunlardır. Bunları nazarı itibara almayan ve yahut anlamayan kimse şerir olur ve sonu fena olur.»

XXXIII

— «Ey yabancılar ! İşte bu tablonun temsilî istiaresinin bize gösterdiği şey budur. Eğer bundan daha fazla tafsilât isterseniz, size vermiye ve bildiğimi söylemeye hazırım.»

— «Söyledikleriniz pek aşikâr. Maamafih; Akıl perisi yanlış yoldan ne alınmasını tavsiye ediyor?»

— «Faydalı olduğu görülen şeyleri.»

— «Onlar nedir ? »

— «Edebiyat ve Eflâtuna nazaran gençliğe gem olan ve onu vâhi şeylere dalmaktan meneden bâzı ilimler.»

— «Hakikî yola vasıl olmak için bu malûmatı kazanmak elzem midir?»

— «Asla, bunlar yalnız bu yola yaklaşmayı kolaylaştırır. Fakat, insanların daha faziletli olmasına yaramaz.»

— «Acayip, siz bu malûmatın hayırlı adamlar yetiştirmeye mi yarayacağı kanaatindesiniz? »

— «Her ne kadar bu malûmatın nev'ama yardımları olsa da, bunlar olmaksızın da insan faziletli olabilir. İşte size bir mukayese yapayım: Bir tercüman vasıtasıyla ecnebî lisanla yapılan bir muhavereyi tâkip edebiliriz, değil mi? Maamafih, ibarelerin manası, daha âlâ kavranabileceği için, o lisanın, kendisini bilmek elbette faydalıdır. İşte bunun gibi şu söylediğim malûmatın muaveneti olmadan, tamamıyla faziletli olmak mümkündür [Burada bir metin noksanı görülüyor.].»

XXXIV

«Ulumu fünun sahibi olanlar hayırlı adam olmak için diğerlerinden daha iyi şerait altında mı bulunuyorlar? »

— «Diğerlerinden daha iyi şerait altında nasıl bulunabilirler? Çünkü onlar da ötekiler gibi hayır ve şer hakkında yanlış fikirlere sahip, ve onlar gibi her türlü seyyielere karışmşlardır. Edebiyatta tefevvuk etmek ve bütün ilimlere malik olmakla beraber ötekilerden daha az

müfrit, fâsık, tamâkâr, haksız, alçak, ve akılsız değildirler.»

— «Doğru onlarda bu nakise ekseriyetle görülür.»

— «O halde, bu adamlar malik oldukları ilimlerden dolayı nasıl olur da diğerlerinden daha kolay fazilet sahibi olabilirler?»

XXXV

— «Bunun mümkün olmadığını şimdi ispat ettiniz; fakat bunlar hakikî yola yaklaşıyorlarmış gibi niçin ikinci hisarda ikamet ediyorlar ?»

İhtiyar cevap vererek: — «Oturmalarının ne faydası var? Bir çok kimselerin ekseriya Perhizsizlik ve buna mümasil mesavi içinde olmakla beraber birinci hisardan çıkarak bu âlimleri çok geride bıraktıkları ve Hakikî Yola kadar gitmek için defaten üçüncü hisara girdikleri görülür. Bir daha söyliyorum bulundukları yerde çok ihmal ve az itaat göstermekten başka bir şey yapmıyan bu âlimlerin diğerlerine karşı ne rüçhanları olabilir?»

— «Bu nasıl olur?»

— « İkinci hisarda olanlar bilmediklerini öğrendiklerini zannederek sâde toplıyorlar; bu batıl itikat, yahut yanlış zan onları daha ihmalci yapıyor ve Hakikî Yola hahişle atılmıya mani oluyor. Farkında değilmisin ki, onlar, onlara vasıl olmak için birinci hisarı aşıyorlar. Demek oluyor ki, bunlar diğerlerinden daha faziletli değildirler. Onları ikaz ve irşat etmek ve Hakikî Yolda olmadıklarını ve yanlış malûmatla aldatıldıklarını kendilerine bildirmek için nedamet imdatlarına yetişmezse, diğerlerinden şüphesiz daha faziletli olmuş olmazlar. Binaenaleyh bunlar bulundukları halde kaldıkça mes’ut olamayacaklardır. «ihtiyar sözüne devam ederek:

— «Yabancılar! bu vesayayı mevkii file koymanızı ve bunlar sizde halloluncaya kadar devamlı bir surette onlara kendinizi alıştırmanızı sizlere tavsiye ve bu hususta sizi teşvik ederim. Onları daima teemmül ediniz, daima nazarlarınız altında tutunuz, bundan başkalarına ehemmiyet vermiyiniz. Eğer böyle yapmazsanız, bütün bu işittikleriniz sizin için faydasız olmuş olacaktır.

XXXVI

— « Nasihatlarınızı tutacağız. Faket Talihin insanlara, meselâ hayat, sıhhat, zenginlikler, zafer ve zinet şanu şeref ve sair bu cinsten verdiği şeyleri niçin hayırlar zümresine dahil etmediğinizi ve bunların zıddını da niçin fenalık ve şer diye telâkki etmediğinizi bize söyleyiniz. Halbuki, sizin bu hususta bize söyledikleriniz, bizim evvelce edindiğimiz bilgiye muhalif olmakla beraber doğru da görünmiyor.»

— « Eh! öyle ise, sana soracağım suallere doğru cevap ver.»

— « Çalışırım.»

— « Fena yaşıyan bir kimse için hayatın bir hayır olduğunu zannediyor musun?

— « Hayır bilâkis bu halde hayatın hakikî bir fenalık olduğunu zannediyorum.

« O halde bu adam için bir şer olan hayat, bizatihi nasıl bir hayır olabilir.»

— « Düşünüyorum ki, hayatı fena surette kullananlar için, hayat bir şer ise, onu iyi suretle istimal edenler için de bir hayırdır.»

— « Demek oluyor ki, sen bu suretle yaşamanın ayni zamanda şer ve hayır da olabildiğini anlıyorsun, değil mi?»

— «Evet.»

XXXVII

— « Böyle yekdiğerini nakzeden cümleler dermeyan etmekten sakınmıyor musun? Öyle ya, ayni şeyin iyi veya kötü o'ması nasıl mümkün olur. Çünkü bunun ayni zamanda hem faydali hem zararlı olması hem sevilmesi hem sevilmemesi lâzımgelir. Bu zıddiyet bir araya gelebilir mi? Mamafih kötü yaşıyan bir kimse için de hayatın bir şer olduğunu nasıl kabul etmemelidir? Eğer hayat bu adam için bir şer ise, o halde hayat ta zatında bir şerdir.»

— «Doğru.»

— « Fakat yaşamak ve kötü yaşamak, bunların ikisi de ayrı ayrı şeylerdir. Sen de böyle düşünmüyor musun?

— « Şüphesiz ki ayrı ayrı şeylerdir.»

— « Demek oluyor ki kötü yaşamak bir şerdir, fakat yaşamak bir şer değildir. Zira o vakit iyi yaşıyanlar için de hayatın bir şer olduğu anlaşılmış olacaktır.»

— « Bu bana çok doğru görünüyor.»

XXXVIII

— « Madem ki hayata iyiler de kötülerde iştirak

ediyorlar, o halde hayatın kendi zatında ne hayır, ne de şer olduğuna hükmetmelidir. Cerrahide yapılan ameliyeler de bunun gibidir. Hastalara sıhhi olan yarmalar ve yakmalar, afiyette olanlara muzırdır. Onun gibi yaşamak bir fenalık değildir; fakat fena yaşamak fenadır.»

— « Doğru. »

— « Eğer bu muhakeme doğru ise, hicap içinde yaşamıyı mı, voksa şerefle ve mertçe ölmeyi mi tercih edersin?

— « Tereddütsüz olarak şerefle ölmeyi tercih ederim.»

— «O halde ekseriya yaşamaktan ise, ölmenin daha faydali olmasına nazaran, ölmenin de bir kötülük olmadığı anlaşılıyor.»

— « Kabul ediyorum.»

— « Sıhhat ve hastalıklarda böyledir. Öyle zamanlar vardır ki sıhhatin devamı zararlıdır.

XXXIX

— « Aynı düşünceleri zenginlikler üzerinde de tatbik edelim. Servetlere gark olduğu halde kederli ve bedbahtça hayat süren kimseleri her gün görmüyor musunuz?

— « Jüpiter namına onlardan bir çoklarını görüyoruz.»

— « Kendilerinin daha mes'ut olmalarına zenginlikleri faide etmiyor değil mi?

— « Hayır şüphesiz, çünkü onlar kötülüklerle bulaşmışlardır.»

— « Böyle olunca, demek oluyor ki, fazilet ve saadeti husule getiren zenginlik değil, fakat doğru ve Hakikî Yoldur.»

— « Bunun şüphe götürür yeri yoktur.»

— « Şu neticeye varıyoruz ki, zenginlikler insanlarm daha faziletli ve mes'ut olmalarına imdat etmediği cihetle bir hayır değildir.»

— « Bu neticenin kabuli zarurîdir.»

— « Demek oluyor ki, zenginliklerinden iyi bir temettü çıkarmıyı bilmedikleri için bazı kimselere zengin olmak faydalı değildir.»

— « Bana da öyle geliyor.»

— « Buna binaen malik olunmaması ekseriya faydali olan şey nasıl olur da hakikî bir hayır diye telâkki edilebilir.»?

— « Evet hakikaten bu mantıksız bir şey olurdu.»

— « Hulâsa zenginliği namusluca ve iyi bir surette kullanmayı bilen kimse mes'ut, bilmeyenler ise acınacak bir adamdır.»

— « Bu netice bana tamamıyla doğru geliyor.»

XL

— « insanların duygularına intizamsızlık ve teşevvüş veren onların bu şeyler hakkında ayrı ayrı fikirleri olmasıdır. Bazıları bunları bir hayır gibi telâkki edip ararlar. Bazıları ise bir şer gibi bilip onlardan kaçarlar. Bunları hayır olarak telâkki edenler bunlara malik olmakla mes'ut olacaklarını tasavvur ederler. Binaenaleyh bunlara malik olmak için her şeye razı olurlar, ahlâka, adalete mugayir olan hiç bir kötü fiilin önünden çekinmezler; bunları, mahveden hakikî hayır hakkmdaki cehaletleridir. Bunlar, hayrın hiç bir vakit prensip olarak şerre malik olamadığını bilmiyorlar.

Çok kimselerin hicap veren cinaî ef'al ile, yani haydutluk, hiyanet, katil münafıklık, sirkat ve sair bu gibi fena ahlâklar ile nihayetsiz zenginliğe vasıl oldukları görülmüyor mu?»

— « Çok görülüyor.»

— «O halde şerrin, hayır prensipi olmayacağı doğru ise ki, bu itiraz kabul etmez bir hakikattir, zenginliğin de membaı fena âmelde bulunabileceği cihetle bundan zenginliğin de bir hayır olmadığı neticesi tabiî olarak çıkar.»

— «Sizin muhakemeniz ret ve cerh olunamayacak surette doğrudur.»

— « Kötü âmelde bulunmakla hikmet ve doğruluk iktisap edilemeyeceği gibi methe şayan ve faziletli ef'alde bulunmakla da fena ve ahlâksız bir adam olmak kabil değildir. Binaenaleyh, mücrim ve canilerin de zenginlikler elde etmeleri yani büyük bir şöhret almaları, zaferlere nail olmaları hulâsa hayatın bütün eğlence ve letafetlerine mazhar olmaları vaki olabildiğine nazaran bütün bu şeyleride hakikî hayırlar sırasına koymamak lâzım geldiği neticesi çıkarılmalıdır. Bunlar kendi zatında ne iyi ve ne de kötüdürler; asıl hakikî hayır marifet ve hikmete malik olmak ve asıl hakikî şer de buna mâlik olmamaktır.»

«İşte bana da kalırsa, bu oldukça doğru bir hükümdür

[Rumca metin burada bitiyor ve (kevis) le ihtiyar arasındaki muhavereye burada bitmiş nazarile bakılabilir. Maamafih (Kevis) tablosunun arapça tercümesi vardır ki. Bunun iki son faslı fena bir lâtince ile tercüme edilmiş olarak birçok eserler içinde bulunmaktadır. Bu fasıllar evvelce söylenmiş olan fikirleri ihtiva etmekle beraber, fazla kimseler ve tabirlerle söylenilmiş olduğunu da gösterir; fakat son cümle hiç olmazsa pek tabiî gözüküyor ki buda ihtiyarın samilerinden ne suretle müsaade aldığını bilmektir. İşte biz de lâtinceden bunu aldık.]

XLI

— «Öyle ise kötü ef'alin hakikî hayırları husule getirdiğini zannetmek, hatalı ve idlâl idici bir fikir olur.»

XLII

Evvelce dediğimiz gibi, bu hayır zannolunan şeyler ne iyi ve ne de kötüdürler. Maamafih eğer bunlar fena amelden husule geliyorsa; onlardan kötülük beklemelidir. Fakat hepsi iyi amellerden olduğu gibi, kötü amellerden de husule gelir. Meselâ uyku ve uykusuzluk, gezinme veya istirahat, bunlar bambaşka şeyler olduğu gibi rastgelen bir adamın eline, yani âlime olduğu gibi cahilin de eline geçebilir şeylerdir. Alim için şahsî olan şey hayırdır. Cahile hassolan şey de şerdir. Adalet ahlâkı muntazam olan ve akılla muttasıf olan kimselerde bulunur. Zulüm ise, mahdut ve intizamsız akıllarda bulunur. Bu iki zıttın ayni kimsede bulunması imkânı yoktur. Bir kimse ayni zamanda hem uyumuş hem uyanık hem âlim ve cahil olmıyacağı gibi, evvelce de söylediğimi zannettiğim veçhile, yekdiğerine de mütebayin evsafa da malik olmaz.»

— «Evet bu nokta anlaşılmıştır. Bizim bütün mubahasalarımızdan bu netice çıkıyor.

XLII1

— «Öyle ise bütün bunlar hakikaten İlâhî bir prensip üzerine ibtina ediyor.»

— «Söylemek istediğimiz prensip nedir?»

— «Hayat ve ölüm, sıhhat ve hastalık, zenginlik ve fakır, hasılı ayni zamanda hayır ve şer olarak telâkki ettiğin bütün bu şeyler: farksız olarak insanların heyeti umumiyesine aittir.»

— «Evet, biz bu neticeye vasıl olduk ki, bu şeyler ne büsbütün hayır, ne de büsbütün şerdir, fakat bu prensipi tasdik ve teslim etmek için azıcık güçlük çekiyorum.»

— «Eğer buna mutmain olmıyorsan, demek oluyor ki ne bu fikirlere nufuz etmek ve ne de bu prensiplerden bunların bütün neticelerini çıkarmak hususunda senin alışkınlığın yoktur. Bunun için bütün hayatın müddetince bu arzettiğim hakikatları gözünün önünden uzaklaştırmamaya ve belki onları zihnine hakketmeye ve onlara alışmıya seni teşvik ederim. Eğer sende bazı vesvese ve kuruntular uyanırsa, benimle müşavere etmek için tekrar buraya gelirsin; ben de senin bütün şüphelerini gideririm.»

Kaynak:, Kevis'in Tablosu, Mütercimi: Semiha Cemal İstanbul Kız Muallim Mektebi Ruhiyat Muallimi, Commelin'den tercüme edilmiştir, Devlet Matbaası, 1932, İstanbul

ALKİBYAT [Eflâtunun Külliyatından] Semiha Cemal

Maurice Croiset'den tercüme edilmiştir
Mütercimi: Semiha Cemal,
İstanbul Kız Muallim Mektebi
Ruhiyat Muallimi

Bu hatip, büyük humandan [insan, beşer] Alkibyat, Yunanistanın bu devlet adamı kablelmilât (M.Ö) Atina'da 450 senesinde tevellüt etmiştir, meşhur (Alcmeonide) lerin neslinden idi. Bitynie'de 404 te vefat etmiştir.

Pek küçük iken yetim kalan Alkibyat, amcası Pericles tarafından yetiştirilmiş ve daha gençliğinde iken ruhunun kahraman, taşkın mizacila bir çok muharebelerde temayüz etmiştir. Alkibyat arzularının şiddeti, hayatının intizamsızlığıyla vatanın da, kendinin de felâketini mucip olmuştur. Sokrat kendisinden istikrah eden ve onu dinlemeye ehemmiyet vermeyen Alkibyatı ele geçirmeye muvaffak oluyor, ve en derin şevki tabiîsine, müfrit ihtirasatına yardım edeceğini kendine vadederek ona söylemek istediği şeyleri dinletiyor. Sokrat, ona sualleriyle iki nevi cehalet olduğunu öğretiyor; biri, bir şeyi bilmemek; diğeri, evvelkinden daha çok ağır ve hicapaver [Hicab verici, utandırıcı] olmak üzere bilmediğini bilir zannetmek. Sokrat genç muhatabile birlikte cehaletlerinden ne suretle halâs olabileceklerini araştırıyor.

Sokrat, haricimizdeki şeyleri tanımak için insanın kendisini bilmesi lâzım geldiğini anlatıyor. Sokrat kendini bilmek demek, cismini ve cismine ait olan şeyi bilmek değildir. İnsan, ruh demektir. İşte hepimizin tanımamız lâzım gelen şey budur. Fakat ruh ta bizatihi karışıktır. Onda ulvî ve İlâhî bir şey vardır ki, ona akıl denir; bu bizde Allah'ın sureti münakisesidir. Biz onda, aynada görünür gibi, sureti İlâhiyi görürüz. İşte her şeyden evvel öğrenilecek şey budur. Çünkü bizim kendimizi ve başkalarını muhakeme etmemiz ancak onunla mümkündür, diyor. Bu kısmın diyalogun esası fikrini muhtevi olduğuna şüphe yoktur.

Sokrat, insana asıl tek bir şeyin lâzım olduğunu öğretmiştir ki, bu da insanın ruhunu tasfiye etmesi, doğru olanı bilip onun üzerine amel eylemesidir. Bu* nun haricindeki endişeler onun için ikinci derecede veya beyhude şeylerdi. Eflâtun da bu mesleği kaytsız ve şartsız kabul etmiş, hatta bu fikrin Apologie de üstadının ve kendisinin düşüncelerinin icmali esasatını teşkil ettiğini talâkatle izah etmiştir. [Bu mukaddime telhis [Kısaltılarak] olunarak yazılmıştır. (Semiha Cemal)]

ALKİBYAT

YAHUT

TABİATI İNSANİYE

SOKRAT ALKİBYAT

Sokrat, Alkibiyata ne gibi hizmetler yapabileceğini anlatıyor.

Sokrat — Sen *Clinias**ın oğlu, şüphesiz şaştın: görüyorsun ki, seni ençok seven ben olduğum gibi, başkaları tarafından terkedildiğin vakit te sana merbut kalan gene yalnız benim. Onlar seni sohbetleriyle tâzip ve rencide ettikleri halde ben, bu kadar senelerden beri, sana tek bir söz bile söylemedim. Şüphesiz buna şaşıyorsun değil mi? Beni bu hususta, alıkoyan beşerî bir sebep değil; ilâhı bir mümanaat idi; biraz sonra bu kuvvetin ne olduğunu anlayacaksın. Bu gün bu mümanaat hitama erdi, sana geliyorum; istikbalde de bu kuvvetin beni alıkoymayacağım kuvvetle ümit ediyorum. Şimdiye kadar senin takdirkârlarma karşı ne yolda hareket ettiğini tetkik ettim, ve bak ne buldum Bunlar ne kadar çok ve mağrur olsalar da, hiç biri yok ki senin azametin ve ademi tenezzülünle şiddetle reddedilmiş olmasın, bu azametin sebebi de şu: Sende mevcut olanın cismen olduğu gibi, ruhen de kendine bol bol yetiştiğini ve bundan dolayı katiyen hiç kimseye ihtiyacın olmadığını zannediyorsun. Evvelâ sen kendi kendine çok güzel ve çok büyük olduğunu ve bunda aldanmadığını, bunu herkesin tasdik edeceğini söylüyorsun, sonra Yunan şehirlerinden en büyüğü olan

bir şehrin en cesur ve fa'al ailelerinden birine mensup olduğunu ve baba cihetinden icabında sana hizmete müheyya çok kudretli dost ve akrabaya, ana cihetin* den ise nufuz ve adet cihetile bunlardan aşağı kalmayan daha bir çok kimselere malik olduğunu [Alcibiade'ın babası *Clinias, Eupatride'* lerin ailesine mensuptu, bunlar kendilerinin *Oreste* den ve binaenaleyh *Agamemnon* neş'et ettiklerini söylüyorlardı. *Clinias.* büyük malikânelere sahip olmakla beraber, bununla mütenasip nüfuzu da vardı. (446) senesinde *Coronee* muharebesinde telef oldu. O vakit henüz 4 yaşında olan Alcibiade kardeşi Clinias'la beraber yakın akrabasından olan *Perieles* in vesayetine tevdi olundu. Alkibyat'ın validesi olan *Dinomache Alcmeonideler* ailesinden idi. *Pisistratid'i* mağlup eden *Megacles'in* kızı ve *Clisthene'va.* hafidesi idi.], nihayet fazla olarak ta babanın sana ve kardeşine vasî bıraktığı ve sade bu şehirde değil, bütün Yunanistanda ve bir çok büyük barbar milletleri içinde istediğini yapabilen *Xanthippe*'in oğlu *Pericles*'in kudretine sahip olduğunu zannediyorsun. Buna, senin zenginler meyanında olduğunu da ilâvae edeceğim. Bütün bu şereflerden, gururlardan takdirkârlarına faik oldun ve bunlar da kendilerini senden aşağı hissederek bunu kabule mecbur oldular. İşte başkaları seni terkettikleri halde benim muhabbetimden niçin rücu etmediğimi ve ne ümitle bu hususta sebat ettiğimi kendi kendine sorduğunu biliyorum.

Alkibiyat — Sokrat, yalnız bilmediğin bir şey var, sen, beni pek az şeyden haberdar ettin. Ben de seninle sen gelmeden evvel temas ederek ne istediğini öğrenmek fikrinde idim. Beni böyle rahatsız etmek ve her yerde takipte ısrar etmekle nihayet ne ümit ediyorsun? Hakikaten bunun sebebini bilirsem memnun olacağım.

Sokrat — Pekâlâ, mademki düşündüğümü bu kadar öğrenmek istiyorsun, şüphesiz beni dinleyeceksin. Bu hususta senin dikkat ve sabrına güvenerek işte söylemeye başlıyorum.

Alkibyat — Evet evet, söyle bakalım.

Sokrat — Maamafih daha pek emin olma. Çünkü başlamak için bu kadar zahmet ihtiyar

olunursa, bitirmek için de bir o kadarına daha katlanmak lâzım gelmesi hayrete şayan değildir.

Alkibyat–Haydi azizim Sokrat, seni dinliyorum.

Sokrat — Pekâlâ, öyle ise konuşalım. Alkibyat hiç bir aşkı kabul etmeyen bir adama aşık olarak kendini takdim etmek muvafık değilse de, zararı yok, zihnimde olanı cesaretle söylemem lâzım geliyor, eğer sen evvelce tâdat ettiğin şereflerden memnun görünmüş ve bütün hayatında bunlarla iktifaya karar vermiş olaydın seni sevmekten çoktan vazgeçerdim, buna şüphe yok. Fakat senin maksatlarının başka olduğunu sana isbat edeceğimi iddia ediyorum, ve bu suretle seni nasıl ihtimamla tarassut altında bulundurmaktan geri durmadığımı anlıyacaksın. İşte benim fikrim şu: eğer mabudun biri sana «Alkibyat, şimdi malik olduğun şeylerle yaşamakta devamı mı, yoksa bunlardan başka bir şey kazanamayacağına emin olunca hemen ölmeyi mi tercih edersin?» derse, oh Alkibyat senin ölmeyi tercih edeceğini zannederim. O halde seni yaşatan ümit nedir? Onu sana söyleyeceğim. Sen düşünüyorsun ki, günün birinde milletin huzurunda söz alırsan, ki buna yakında muvaffak olacağından eminsin, Atinalıları vehlei ulâda [İlk İrkilme] *Pericles* ve ondan evvel gelenlerden daha ziyade liyakat ve itibara lâyık olduğuna ikna edecek ve o vakitten itibaren bu şehirde en kudretli olduğunu itiraf edeceksin ve sen bizce kudretli olduğun takdirde Yunanlıların arasında da öyle olacaksın. Ne söylüyorum ? Sade Yunanlıların arasında değil, bizim gibi aynı ülkeyi iskân eden barbarlar indinde de böyle olacaksın. Yalnız eğer aynı mabut bunu müteakip sana; burada, Avrupa'da hüküm sürmekle iktifa edeceksin. Asyaya geçmene ve orada teşebbüslerde bulunmana müsaade edilmiyecektir, diyecek olsa, öyle tasavvur ediyorum ki hemen bütün arrı şöhret ve kudretinle imlâ edemiyeceğin için bu şartlarla da yaşamak istemeyeceksin. Evet zannediyorum ki sana nazaran *Cyrus* ve *Xerxes*'ten maada hiç bir kimse hakkile itibara lâyik olmamıştır. İşte senin ümitlerinin bunlar olduğundan şüphe etmiyorum; bundan eminim. Fakat doğru söylediğimi bildiğin için belki bana soracak, diyeceksin ki: «Sokrat, bütün bu söylediğin sözlerle, beni terketmemek hususunda vaki olan ısrarın hakkında bana söylediğin sözler arasında ne münasebet var?» *Clinias* ve *Dinomache*'nin aziz oğlu, ben de sana, senin menfaatin ve şahsın hakkında malik olduğumu zannettiğim kudret çok büyük olduğu için, bütün bu projeleri bensiz tahakkuk ettirmen mümkün olmadığı, cevabını vereceğim. İşte eğer aldanmıyorsam, mabudun bir çok zamandan beri seninle konuşmama mani olmasının ve benim de bu hususta onun müsaedesini beklememin sebebi bu suretle izah edilmiş oluyor. Zira, sen millete karşı kıymettar olduğunu isbatı ve busuretle derhal onun üzerinde tam bir kudret sahibi olacağını düşünerek bütün ümitlerini ona bağlıyorsun. Ben de kendimce, şüphesiz Allah'ın inayetile, benden başka ne vasinin ne de akrabalarından bir kısmının sana bu arzu ettiğin kudreti kazandıracak vaziyette olmadığını ve bu hususta senin için ne kadar kıymettar olduğumu isbat ettiğim vakit, senin yanında pek kuvvetli olacağımı ümit ediyorum. Sen çok genç bulunduğun için bu ümitler henüz kalbini doldurmadığı vakitler, mabut seninle konuşmama müsaade etmiyordu; bunu beyhude yere yapmamı istemiyordu. Artık beni dinlemiye hazır olduğun için, şimdi beni serbest bırakıyor.

Alkibyat — Hakikaten Sokrat, bir şey söylemeksizin beni takip ettiğin zamana nisbetle benimle konuşmaya başladığmdan beri daha garip görünüyorsun. Maamafih sen o vakit te oldukça gariptin. Ya şimdi bana atfettiğin fikirlere ben malik miyim, değil miyim ? Bana kalırsa, sen bu ciheti iltizam ettiğin için nekadar inkâra kalkışsam, gene seni iknaa muvaffak

olamıyacağım. Hadi öyle olsun. Benim bu tasavvurlarda bulunduğumu kabul edelim. Bunların senin lütfunla nasıl tahakkuk edeceklerini ve sensiz nasıl vücut bulamayacaklarını bana izah edebilir misin?

Sokrat — Bunları senin adetin olduğu veçhile uzun nutuklarla söylemeye muktedir olup olmadığımı mı soruyorsun? Bu, benim adetim değil. Mâhâza, sana söylediğim şeyi isbat edebileceğimi zannediyorum, yalnız bana küçük bir lütufta bulunmalısın.

Alkibyat — Pek müşkül bir şey değilse, kabul ediyorum.

Sokrat — Sorulan suallere cevap vermek senin için güç müdür?

Alkibyat — Oh, bu kolay bir şey.

Sokrat — Ala; öyleyse, bana cevap ver.

Alkibyat — Hadi, sor.

Sokrat — Şüphesiz, hakkında tasavvur ettiğim şeylerin hakikaten sende olduğunu kabul ederek, seni isticvap ediyorum.

Alkibyat — Dediğin gibi olsun, ne söyliyeceğini anlamak için bunu kabul edelim.

ALKİBYAT AZ OLAN BİLGİSİNİN BİR ŞEYE YARAMIYACAĞINI İTİRAFA MECBUR OLUYOR

Sokrat — Pekâlâ; iddia ettiğim gibi, sen Atinalılara nasihat vermek için yakında söz söylemek niyetindesin. Farzedelim ki hitabet kürsüsüne çıktığın sırada sana: «Alkibyat, Atinalıların müzakere edecekleri mevzu nedir, ve sen niçin onlara buna dair nasihat etmek istiyorsun ? Bunun sebebi, mevzuun, onlardan daha iyi bildiğin bir mes'eleye ait olması değil midir?» diye sormak için seni durdursam, bakalım bana ne cevap verirdin ?

Alkibyat — Filhakika onlardan daha iyi bildiğim bir mes'eleye dair olduğu için söylüyorum, derdim.

Sokrat — O halde demek oluyor ki; senin nasihat edebileceğin şeyler, sence malum, değil mi?

Alkibyat — Öyle ya.

Sokrat — Bu bildiğin şeyler şüphesiz ya başkalarından öğrendiğin, yahut kendin yalnızca bulduğun şeylerdir, öyle değil mi?

Alkibyat — Böyle olmasa, ne bilmiş olurdum ki?

Sokrat — Şimdi, sen öğrenmek istemeden, aramadan ve arzu etmeden her hangi bir şeyi öğrenmiş ve ya bulmuş olabilir midin?

Alkibyat — Hayır, mümkün değil.

Sokrat — Yahut, bildiğini zannettiğin şeyi aramıya ve ya öğrenmeye razı olur midin?

Alkibyat — Hiç olmazdım.

Sokrat — öyle ise şimdi senin bildiğin şeylerin onları bilmediğini düşündüğün bir zamanı geçirmiş olmaları lâzım gelmez mi?

Alkibyat — Tabiî lâzım gelir.

Sokrat — O halde, senin öğrendiğin şeyleri hemen hemen ben de sana söyliyebilirim, eğer bir

şey unutursam, bana hatırlat. Demek oluyor ki, hatırımda kaldığına göre, sen okuma, yazma, müsaraa öğrendin; flauta çalmıya gelince, onu istemedin. İşte doğru olarak bildiklerin bunlar, yalnız benim haberim olmadan başka bir şey öğrendinse onu bilmem; ve bu da olsa olsa, gece gündüz evinden dışarı çıkmamak suretile olmuştur.

Alkibyat — Hayır başka ders almadım.

Sokrat — Bu halde Atinalılar bir imlâ mes'elesi müzakere ettikleri vakit mi fikrini söylemek için orada kalmıya hazırlanırsın?

Alkibyat — Hayır, Zeus'e kasem ed irim, katiyen bunun için değil.

Sokrat -— Yoksa bir sirkat mes'elesini konuştukları vakit mi?

Alkibyat — Oh, o da değil.

Sokrat — Içtimada güreş hakkında müzakere etmeleri de hiç mutatları değildir.

Alkibyat — Elbette değil.

Sokrat — öyle ise, onların müzakere mevzuları içinde senin söz söylemek istediğin hangisi? Şüphesiz inşaaat hakkında değil.

Alkibyat — Hayır, değil.

Sokrat — Zira bir mimar, bu mevzu hakkında elbette senden daha iyi fikir verecektir.

Alkibyat — Elbette.

Sokrat — Tabiî bir falcılık mes'elesi hakkında müzakere ettikleri vakit te karışmıyacaksın.

Alkibyar — Öyle ya!

Sokrat — Çünkü bunu bir falcı senden daha ziyade bilir.

Alkibyat — Şüphesiz.

Sokrat — Bu, ister büyük, ister küçük, ister çirkin tster güzel olsun, zuhur cihetile alçak, yahut yüksek olsun, gene böyle değil mi?

Alkibyat — Evet itiraz kabul etmeyecek surette, böyledir.

Sokrat — Filhakika, her mes'elede bir nasihat vermek, zenginin değil, bilgi sahibi kimsenin kârıdır.

Alkibyat — Şüphe yok.

Sokrat — Demek oluyor ki Atinalılar nasihat sahibinin zengin ve ya fakir olmasına az ehemmiyet verecekler, sıhhat hakkında bir şey müzakere ettikleri vakit, fikrini alacakları kimsenin elbette hekim olmasını istiyeceklerdir.

Alkibyat — Tabiî.

Sokrat — öyle ise, sen de iyi bir tarzda nasihat /vermek iktidarını haiz olarak milletin huzuruna çıkınlıya yelteniyorsun.

Alkibyat — Evet, Sokrat, kendi menfaatleri hakkında müzakere ettikleri vakit.

Sokrat — Peki, İnşaatı bahriyede hangi gemileri inşa etmek lâzım geldiğini tetkik ettikleri zaman mı, demek istiyorsun?

Alkidyat — Hayır, Sokrat. Benim söylemek istediğim, bu değil.

Sokrat — Hakikaten sen bir şey inşa etmek san'atını bilmiyorsun, zannederim. Seni orada kalmaktan alıkoyacak sebep bu değil mi?

Alkibyat — Evet bu.

UMUMİ SİYASET MES'ELELERİNE GELİNCE BUNLAR DOĞRU OLANIN BİLİNMESİNE MÜTEVAKKIFTIR

Sokrat — O halde senin müdahale etmek istediğin münakaşanın nevi açıkça nedir?

Alkibyat — Muharebe ve sulh mes'eleleri ve alelumum cumhuriyete ait işler.

Sokrat — A, evet, anlıyorum. Kiminle sulh aktolunacağı, kiminle muharebe edileceği ve nasıl edileceği hakkında karar vermek icap ettiği vakit, değil mi?

Alkibyat — Tamam.

Sokrat — Muharebe kime karşı yapılacak, lâzım gelene karşı yapılmadığı surette kiminle yapılacak.

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Bunu da ne vakit yapmak daha muvafık olacak.

Alkibyat — Doğru.

Sokrat — Ve ne kadar uzatılmak, lâzım gelecek, değil mi?

Alkibyat –Evet.

Sokrat — Fakat Atinalılar, güreşte kiminle ve ne suretle savaşıp savaşmayacaklarını, boğuşup boğuşmayacaklarını birbirlerine sordukları vakit, bu hususta senin nasihatlerini mi yoksa güreş edecek kimsenin nasihatlerini mi daha muvafık görecekler?

Alkibyat — Tabiî güreş edecek kimsenin reyini.

Sokrat — Peki, şimdi güreş edecek kimsenin bunlara şu ve ya bu kimse ile güreşmek yahut güreşmemek lâzım geldiğine ve bunun suret ve zamanı hakkında nasıl hareket etmek iktiza ettiğine dair edeceği tavsiyeleri bana söyliyebilir misin? Yahut daha açıkçası, bu gibi şeyleri musaraaya [Pehlivanlık. Güreşmek] muktedir kimselerle görüşmek muvafık olmaz mı? öyle mi, değil mi?

Alkibyat — Evet öyle.

Sokrat — Böyle hareket etmek doğru olmaz mı?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Tabiî bu da münasip bir zamanda değil mi?

Alkibyat — Şüphe yok.

Sokrat — Bunun gibi kitareye refakat eden muganninin de oyununu ve ayaklarını kitareye uydurması lâzım gelmez mi?

Alkibyat — Şüphesiz.

Sokrat — Fakat bunu en iyi bir tarzda yapacağı müddetçe değil mi?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Ve bu en iyi olduğu müddetçe.

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Mademki sen bu «en iyi» tabirini bu iki misale, yani şarkıcının kitareye refakatile musaraaya tatbik ediyorsun, bana kitara çalmak hususunda «en iyi» nin sence ne olduğunu, benim için de musaraa fenninde «en iyi» olanın ne olduğunu söyle. Bunu nasıl tavsif ve tabir edersin?

Alkibyat — Pek iyi bilmiyorum.

Sokrat — Benim yaptığımı yapmaya çalış. Bunun

cevabı bence hemen hemen şudur. Bana göre en iyi demek, bir şeyin tamamıyla hatasız olması demektir, ve bir şeyin hatasız olması da, onun san'at noktai nazarından dürüst olması demektir. Bunu kabul ediyor musun?

Alkibyat — Evet.

Sokrat ;— öyle ise benim bahsettiğim san'at jimnastik değil midir?

Alkipyat — öyle.

Sokrat — Ben musaraa hakkında en iyi olan şeye musaraa ilmine aittir, diyorum.

Alkibyat — Doğru söylüyorsun.

Sokrat — Doğrusu da bu değil mi?

Alkibyat — Bana da öyle geliyor.

Sokrat — Şimdi sıra sana geldi, zira lâyıkı veçhile muhakeme etmek sence de muvafıktır. Bana evvelâ, kitare çalmanın, şarkının ve ayakların hatasız temposunun tevellüt ettiği san'at hangisidir ve bu san'atın nev'i nedir, onu söyle. Ay cevap verecek bir şey bulamıyor musun?

Alkibyat — Hakikaten bulamıyorum.

Sokrat — öyle ise benimle beraber ara. Bu san' ata riyaset eden ilâheler hangileridir?

Alkibyat — Sokrat, Muse [Mus'ler, esatiri Yunaniyede ulum ve fünun ve nefis san'atlarin hamileri olan dokuz peridir.] lerden mi bahsetmek istiyorsun?

Sokrat — Evet. İyi dikkat et, bahsolunan san'at bunlardan hangi ismi aldı?

Alkibyat — Oh, sen şüphesiz musikiden bahsetmek istiyorsun.

Sokrat — Tamam, öyle ise musikide sehivsiz olan nedir? Sen de şimdi benim demin bahsettiğim san'at yani jimnastik hakkında sehivsiz olanı bildirmek için yaptığım gibi yap. Bu san'ata muvafık olana ne isim veriyorsun?

Alkibyat — Zannederim, musikiye ait san'at diyorum.

Sokrat — Pek alâ. Devam et. Muharebe veya şulh hakkında en iyi tarzda hareket edildiği vakit, bu «en iyi» yi nasıl tesmiye edersin? Ben her şeye kendi asıl ismini vererek, musikide en iyi olanı musikiye ait olanların en alası diye, ve egsersizler hakkında en iyi olanı musaraa ilmine ait olanların en alası diye tavsif ediyordum; şimdi sen de bahsolunan şeyin en alâsını

bir kelime ile tavsife çalış.

Alkibyat — Hakikaten bilmiyorum.

Sokrat — Oh, ne hacalet! Umuma erzak ve mühimmat tedariki hususunda fikir verir ve bundan bahsederken, bu, şundan daha âlâdır, şimdi daha âlâdır, şu veya bu miktarda daha âlâdır, dediğini farzet. Biri sana: «Daha âlâdır demekten ne anlarsın, Alkibyat?» dese, bir hakim olduğunu iddia etmesen bile,, gene cevap olarak: Ben bundan, en salim olanı kas– tediyorum, demez misin? Ya, bilâkis seni bildiğini farzettiğin ve bildiğin cihetle reyini vermek istediğin birşey hakkında isticvap edecek olsalar, cevap vermediğinden dolayı mahcup olmıyacak mısın, bu mucibi hacalet değil midir?

Alkibyat — öyle.

Sokrat — Öyle ise vakti münasibinde sulha riayet edildiği veya muharebe yapıldığı zaman, en iyinin ne demek olduğunu tefsire gayret et ve düşün.

Alkibyat — İstediğim kadar düşüneyim, bulamıyorum.

Sokrat — Nasıl, bizim muharebe ettiğimiz vakit yekdiğerimiz aleyhinde ne şikâyetlerde bulunduğumuzu ve ne gibi tâbir ve ıstıllahlar kullandığımızı bilmiyor musun ?

Alkibyat — A! Evet; bizi aldattıklarını, yahut şedit muamele ettiklerini ve bize ait olanı almak istediklerini söyleriz.

Sokrat — Düşüncende devam et. O vakit, bize nasıl muamele ediyorlar, deriz? Bunu izah edecek bir kelime ile tarife çalış.

Alkibyat — Haklı veya haksızca mı, demek istiyorsun, Sokrat?

Sokrat — öyle ya.

Alkibyat — Fakat bu herkesin noktai nazarına göre değişir.

Sokrat — öyle ise, Atinalıları hangi muhasımlara karşı nuharebe etmeye sevk ve icbar edeceksin? Haksız olanlara mı, yoksa haklı olarak muamele edenlere karşı mı?

Alkibyat — Bu meselede aldanılabilir. Zira haklı hareket edenlere karşı muharebeye karar vermekten ihtiraz olunacaktır.

Sokrat — Şüphesiz. Çünkü bu doğruluğa muvafık değildir.

Alkibyat — Şüphesiz, değildir, hatta ben şerefli de değildir, fikrindeyim.

Sokrat — O halde, senin de nasihatlerinde nazarı dikkate alacağın şey, adalettir.

Alkibyat — Başka ne olabilir?

ALKİBYAT, DOĞRUNUN NE OLDUĞUNU BİLMİYOR

Sokrat — Bu halde, muharebenin ne zaman yapılıp ne zaman yapılmayacağı ve kime karşı yapılıp kime karşı yapılmıyacağı kararı kendisine istinaden verilecek olan bu « en iyi » sözünü tayin etmeni istiyorum. Bu, sadece, en doğru olan, değil midir?

Alkibyat — Böyle olduğu aşikâr.

Sokrat — Fakat o vakit, benim aziz Alkibyatım, bu esası olan şeyi sen farkına varmadan mı bilmemiş olacaktın, yoksa, haklıyı ve haksızı sana öğretmekte olan bir muallime devam ile

onu öğrenmekte olduğunu ben mi farketmemiş olaacktım? Bu muallim kimdir? Rica ederim, bana onu söyle ve beni şakirtleri meyanına idhal et.

Alkibyat — Benimle istihza ediyorsun, Sokrat.

Sokrat — Kat'iyen değil. Bizimle beraber olan ve kendisini beyhude yere istişhat etmekten en ziyade çekineceğim dostluk ilâhı namına, yemin ederim! Eğer bu muallim mevcutsa, bana kim olduğunu söyle.

Alkibyat — Fakat mavcut değilse haklı ve haksızı başka türlü bilemeyeceğimi mi düşünüyorsun?

Sokrat — Şüphesiz. Eğer bunu buldunsa, ancak o vakit muktedir olabilirsin?

Alkibyat — Peki onu bulmadığımı mı zannediyorsun*

Sokrat — Onu aramış olmak şartile, bulabilirsin.

Alkibyat — Aramış olduğuma ihtimal vermiyormusun.

Sokrat -— Eğer sen onu bilmediğini zannedeydin, ancak o vakit arıyabilirdin.

Alkibyat — Pek âlâ, bunu zannettiğim bir an olmamış mıdır?

Sokrat — A, muhakkak. Haklı ile haksızı bilmediğini zannettiğin bu zamanı bana bildirir misin? Söyle, geçen sene mi, bunu arayıp ta bulunmadığını zannediyordun, yahut şimdi mi böyle zannediyorsun? Musahabemizi neticelenebilmek için bana samimî olarak cevap ver.

Alkibyat — Ben onu evvelden bildiğimi zannediyordum.

Sokrat — Uç, dört, beş sene evvel de gene böyle düşünmüyor muydun ?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Fakat o vakit, sen bir çocuktun değil mi

din?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — O vakitler de, iyice biliyorum ki, sen onu bildiğini zannediyordun.

Alkibyat — Ay bunu nereden biliyorsun?

Sokrat — Çünkü çocukluğunda mektepte yahut başka bir yerde ekseriyetle aşık ve sair oyunlar oynamakla meşgul olduğunu işitmiştim; binaenaleyh, o zaman haklı ve haksız hususunda hiç bir şüphe izhar etmiyordun. Bundan kat'ı nazar daha evvel küçük arkadaşlarından her hangi birinin hain ve haksız olduğunu ve sana karşı kabahat işlediğini cesaretle ve yüksek sesle söylüyordun. Doğru değil mi?

Alkibyat — Bana karşı kabahat işlendiği vakit başka ne yapmalıydım Sokrat?

Sokrat — O vakit sana karşı kabahat işlenildiğini bilmiyorduysan, bu halde ne yapmak lâzımgeldiğini benden nasıl soruyorsun?

Alkibyat — Şüphesiz bilmiyor değildim; bana karşı kabahat işlenildiğini pek ala biliyordum.

Sokrat — Şu halde hiç şüphesiz haklı ve haksızı çocukluğundan beri tanıdığını zannediyordun.

Alkibyat — Zannediyordum, ve filen de biliyordum.

Sokrat — O halde bunu sen ne vakit bulmuştun. Şüphesiz onu bildiğini zannettiğin bu zamanlarda değil.

Alkibyat — Şüphesiz değil.

Sokrat — Fakat bunu ne vakit bilmediğini zannettin, ne kadar düşünsen bu zamanı bulamıyacaksm.

Alkibyat — Hakikaten, Sokrat; Zeus namına kasem ederim, onu söyleyemeyeceğim.

Sokrat — Bu halde, sen bu şeyleri bulduğunu bilmiyorsun.

Alkibyat — Evet bilmiyorum.

Sokrat — öyle ise, bunları kendi kendine öğrenerek bulmadığını söylüyorsun, fakat mademki bunları ne kendin buldun ve ne de öğrendin, o halde nereden ve nasıl biliyorsun?

Alkibyat — Sana bunları kendimden bildiğimi söylediğim için belki kusur ettim.

Sokrat —Ya başkanasıl cevap vermek lâzımgelirdi?

Alkibyat — Herkes gibi ben de onları öğrendim, demeliydim zannederim.

Sokrat — Ölye ise, işte aynı noktaya avdet ettik. Onları kimden öğrendin, bana çab ık söyle.

Alkibyat — Umumdan.

Sokrat — O! Senin istinat ettiğin umum, maruf bir hoca değildir.

Alkibyat — Ne demek? Halk talim etmek iktidarını haiz değil midir?

Sokrat — Her halde tavla oynamıya bile muktedir değildir. Maamafih bu doğruluktan daha az nazik bir şeydir. Bunu düşünemiyor musun?

Alkibyat — A, avet!

Sokrat — Demek oluyor ki, bu suretle en kolay şeyi öğretmeyi bilmiyenler en gücü öğretmeye muktedir olacaklar, öyle mi?

Alkibyat — Niçin olmasın? Onlar kumar markası rakkammdan daha güç olan nice şeyleri öğretebilirler.

Sokrat — Rica ederim, hangilerini?

Alkibyat — Rumca konuşmayı ben onlardan öğrenmedim mi? Fakat bana onu hangi muallimin öğrettiğini söyleyemeyeceğim. Ve ben hakikatte senin az ehemmiyet verdiğin kimselere itibar ediyorum.

Sokrat — Benim mert dostum, o halde umumun talim ettiği bir şeyden bahsediyorsun, yalnız halkın bu şey hakkındaki derslerini methetmek kalıyor.

Alkibyat — Bu da neden ?

Sokrat — Çünkü bunlar bu hususta iyi muallimler için elzem olan şeylere malik değildirler de ondan.

Alkibyat — Ne demek istiyorsun?

Sokrat — Her hangi birşeyi öğretmek için evvelâ talim edenin o şeyi bilmesi lâzım gelir Bunun böyle olduğunu bilmiyor musun ?

^lkibyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — Bilen kimseler de beyinlerinde mutabık kalmalı ve fikirce birbirinden ayrılmamalıdır.

Alkibyat — Doğrudur.

Sokrat — Eğer herhangi birşey hakkında biribirlerinden ayrılırlarsa, bu şeyi biliyorlar mı diyeceksin?

Alkibyat — Şüphesiz bilmiyorlar, diyeceğim.

Sokrat — O halde bunlar bunu nasıl talim edebilirler ?

Alkibyat — Hiç bir suretle.

Sokrat — Öyle ise, insanlar arasında taş veya odun tesmiye edilen şeyler hakkında mübayenet olduğunu zanneder misin? Ve bunlardan her hangi birini isticvap etsen bunların bepsi de aynı cevabı vermeyecekler mi? Bir taş veya odun almak istedikleri vakit aynı şey üzerine ellerini uzatmayacaklar mı ? Buna müşabih başka şeyler hakkında da böyle değil mi ? O halde eğer aldanmıyorsam, senin Rumca konuşuyorum, demekten maksadın da bu kabilden olsa gerek.

Alkibyat — Evet, öyle.

Sokrat — Bunun üzerinde hepsi dediğimiz veçhile beyinlerinde mutabık kalıyorlar ve gene her biri de kendisile mutabık kalıyor; devletler bile bu gibi şeylerde münazaa etmiyorlar ve fikirce muhalif bulunmuyorlar.

Alkibyat [1]— Hakikaten bulunmuyorlar.

Sokrat — Binaenaleyh bu hususata hepsinin de iyi muallim olmaları tabiîdir*

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Eğer bir kimseyi bunu bilecek bir hale koymak isteseydik, bunu onların yani halkın mektebine göndermekte kabahat etmiş almayacağız, değil mi?

Alkibyat — Hayır.

Sokrat — Bilâkis, eğer onun sade insan ve beygiri bilmesini değil, fakat koşuda hangi adam ve hangi beygirlerin iyi veya fena olduklarını öğrenmesini istemiş olsaydık, bunu öğretecek te, halk mı olacaktı?

Alkibyat — Asla

Sokrat — İşte halkın bu hususta hakikî muallim olmadığının delili, bu mevzuda asla yekdiğeriyle mutabık kalmamaları, değil midir? Buna kani oluyor musun ?

Alkibyat — Hakikaten kani oluyorum.

Sokrat — Ya şimdi, gene o kimsenin sade insanı temyiz eden şeyi bilmesini değil, fakat hangi insanların salim hangilerinin hasta olduğunu bilmesini istersek, bunu tâlim edecek te halk mı olacak ?

Alkibyat — Hayır.

Sokrat — Bu işte bunların fena muallim olduklarını isbat edecek delil, senin fikrine göre, onların mutabakatsızlığı değil mi?

Alkibyat — Kabul ediyorum.

Sokrat — Alâ, o halde haklı veya haksız kimseler ve şeyler hakkında insanların çoğunun kendilerile ve yahut başkalarile mutabık kaldıklarını zannediyor musun ?

Alkibyat — Oh, Zeus namına, buna mümkün olduğu kadar az ihtimal veriyorum.

Sokrat — Ve hatta asıl bu hususata en fazla mutabık kalmadıklarını kabul ediyorsun, değil mi?

Alkibyat — Dünyada her şeyden ziyade.

Sokrat — Diğer cihetten salim ve gayri sâlim olan şey hakkında şiddetle münazaa eden ve hatta yekdiğerini telef eden adamlar olduğunu hiç görmemiş veya işitmemiş olduğunu da farzetmiyorum.

Alkibyat — Şüphesiz.

Sokrat — Haklı veya haksız hakkında böyle kavgaları gördüğünü farzetmesem bile bunlardan birkaçını hiç olmazsa Homer'den olsun işittiğini bilirim. Odysee'nin ve İliade'ın hikâyelerini de tanırsın.

Alkibyat — Evet, hakikaten Sokrat, bilirim.

Sokrat — Bunlar haklı ve haksız hakkında hissi ve fikrî mubayenet mavzularını havi manzumelerdir.

Sokrat — Acheerler, Troyenler ve hatta ***Penelope*** ve ***Ulysse****in heveskârları için yapılan muharebelerin ve katillerin başka sebepleri yoktur.

Alkibyat — Hakkın var.

Sokrat — Eğer aldanmıyorsam, Tanagm'da öldürülen Atinalılar ve *Lacedemonien* 1er, *Beotien* ler ve bilâhara baban ***Clinias*** da dahil olduğu halde hep ***Coronee*** de helak olanlar da bunun için telef ve makhur olmuşlardır; ancak haklı ve haksız hakkındaki fikir ve his mübayeneti bu ölümlere ve muharebelere sebep olmuştur, doğru değil mi?

Alkibyat — Tamamen doğru.

Sokrat — O halde insanların o kadar şiddetle gayri mutabık kaldıkları ve bu hususta mütemadiyen birbirine muhalifet etmekle hiddetin son derecesine vardıkları şeyleri bildiklerini söyleyebilir miyiz ?

Alkibyat — Tabiî söyleyemeyiz.

Sokrat — Maamafih bunların bu bilgiden tamamıyla mahrum ve buna muhtaç olduklarına kendin de mutmain olduğun halde, bilgini isnat ettiğin muallimler işte bunlar.

Alkibyat — İhtimal.

Sokrat — Sen mütemadiyen cevapların içinde dolaşıp kaldığın ve onu kimseden öğrenmemekle beraber kendi kendine de bulmadığın aşikâr iken, o vakitten beri haklı olanla olmayanı bildiğini nasıl düşünebiliyorsun.

Alkibyat — Söylediğine nazaran bunun hiç ihtimali yok.

Sokrat — Oh Alkibyat ne fena söz söylüyorsun, görmüyor musun?

Alkibyat — Ne hususta ?

Sokrat — Bunu benim söylediğimi iddia ettiğin vakit.

Alkibyat — Nedir ya; hakikaten haklı veya haksızı bilmediğini söyleyen sen değil misin?

Sokrat — Hayır asla.

Alkibyat.— Öyle ise ben miyim?

Sokrat — Elbette.

Alkibyat — Nasıl?

Sokrat — Dinle. Farzet ki, sana bir ve iki adetlerini vererek bunlardan hangisinin kuvvetli olduğunu sorsam, elbette ikinin kuvvetli olduğunu söyleyeceksin.

Alkibyat — Bu malûm.

Sokrat — İki neden kuvvetli ?

Alkibyat — Birden.

Sokrat — Öyle ise ikinin vahitten kuvvetli olduğunu ikimizden hangimiz söyledi?

Alkibyat — Ben söyledim.

Sokrat — Demek oluyor ki, ben soruyordum, sen de cevap veriyordun.

Alkibyat — Öyle ya.

Sokrat — Bu mevzua ait şeyleri, sorduğum zaman ben mi söylüyorum, yoksa cevap verdiğin vakit sen mi söylüyorsun ?

Akibyat — Ben.

Sokrat — Ya sana, Sokrat ismi nasıl yazılır, diye sorsam da sen cevap versen, onu ikimizden hangimiz söylmiş oluruz ?

Alkibyat — Ben.

Sokrat — O halde, her vakit ve her yerde sual ve cevap mübadelesi olduğu vakit, sözü söyliyen kimdir? Soran mı, cevap veren mi?

Alkibyat — Bana öyle geliyor ki Sokrat, cevap veren.

Sokrat — öyle ise, demin daima soran ben değil midim ?

Alkibyat — Filhakika öyle.

Sokrat — Cevap veren de şendin, değil mi?

Alkibyat — Tamamıyla.

Sokrat — öyle ise, söylenen şeyi ikimizden hangimiz söyledik?

Alkibyat — Sokrat, fikrimce, benim söylediğim aşikâr.

Sokrat — Haklı veya haksız hakkında: ***Clinias*** ın oğlu güzel (Alkibyat) ın cehalet içinde

olduğu, fakat kendisini âlim zannettiği ve içtimaa gidip tamamıyla cahili olduğu şey hakkında Atinalılara nasihat vermiye hazırlandığı söylenilmiş olduğu neticesini kabul edelim. Doğru değil mi ?

Alkibyat — Böyle olduğuna şüphe yok.

Sokrat — Bu halde, Alkibyat, biz burada *Euripide* in: «senin ağzından, benimkinden değil» sahnesini temsil ediyoruz. Bunu söyleyen ben değilim, sensin, bunları sehven bana isnat ediyorsun. Ve şüphesiz bunu itiraf etmekle doğru söylemiş oluyorsun. Aziz dostum, bilmediğin ve öğrenmeyi ihmal ettiğin bir şeyi talim etmek istemen, senin için bir cinnettir.

DOĞRU İLE FAYDALININ AYNİYETİ

Alkibyat — Doğrusu Sokrat, Atinalıların ve sair Yunanlıların doğru olanla olmayanı pek nadiren yekdiğerine sorduklarını zannediyorum. Bunun beyandan müstağni olduğunu kabul ediyorlar. Hatta bu mütalâaları bir tarafa bırakarak yalnız icrası faydalı olanı tetkik ediyorlar. Çünkü doğru ile faydalı, benim fikrime göre, ayrı ayrı iki şeydir; ne kadar kimseler vardır ki büyük haksızlıklar işlemekle büyük menfaate nail olmuşlardır. Halbuki doğru olarak hareket edenler ise, zannıma göre, bir fayda görmemişlerdir.

Sokrat — Doğru ve faydalının cezrî surette iki ayrı şey olduğunu farzetmekle, ne demek istiyorsun? Şüphesiz insanlar için faydalı olanı ve bunun ne sebeple faydalı olduğunu öğrenmiyi hatırından geçiriyorsun, değil mi?

Alkibyat — Sokrat, eğer gene kimden öğrendiğimi ve kendiliğimden onu nasıl bulduğumu sormak istemezsen, niçin bilmek istemeyeyim?

Sokrat — Bununla bana ne teklif etmek istiyorsun? Eğer doğru olmayan bir şeyi söyler ve bu hususta gösterilen deliller ile kani olmak mümkün olduğu halde her şeye rağmen başka deliller istersen, bu suretle eski delilleri giyemeyeceğin eski elbiseler gibi kullanılmış addediyorsun demektir ; bunun için sana taptaze, lekesiz bir delil getirmek lüzumu hasıl olur. O halde yazık; senin taleplerini reddeder, faydalı olmak üzere bildiğin şeyi kimden öğrendiğini, muallimin kim olduğunu, hulâsa geçmiş suallerimin hepsini birden yeniden sana sorarım.. Fakat hayır.. Senin ayni ifade ve ikrarlara avdet edeceğin aşikâr. Bunu ne kendin bularak bildiğini, nede öğrendiğini bana asla göstermeyeceksin. Haydi, madem ki sen bu kadar naziksin ve ayni şeylerin iki defa kullanılması hoşuna gitmeyecek. Ben de Atinalılara faydalı olan şeyi bildiğini veya bilmediğini tetkikten vazgeçiyorum. Fakat doğru ile faydalı ayni şeyler midir, yoksa başka başka şeyler midir? Niçin bu hususta söylediğini gerek seni isticvap ettiğim gibi beni istediğin tarzda isticvap ederek, gerek fikrini bizzat kendin izah ederek isbat etmedin?

Alkibyat — Sokrat, bunu senin önünde izaha muktedir olacağımı iyice bilmiyorum.

Sokrat — Fakat, dostum, benim cemaat ve millet olduğumu tasavvur etmen kâfidir; çünkü cemaatta da ıer bir ferdi ikna etmen lâzım gelecek, değil mi?

Alkibyat — Şüphesiz.

Sokrat — Binaenaleyh bir insan bildiği şeyler hakkında münferiden tek bir kimseyi yahut bir kalabalığı mütesaviyen ikna edebilir; meselâ sarfiyundan biri mevzuun manası hakkında bir çoğunu ikna ettiği gibi, tek bir talebeyi de ikna eder.

Alkibyrt — Doğru.

Sokrat — Bunun gibi ayni adam adetler üzerinde bir çok şakirtleri ikna ettiği gibi bir tek bir şakirdi de ikna eder.

Alkibyat — Hakikaten öyle.

Sokrat — Elverir ki bu işte bilici, yani riyazi olsun.

Alkibyat — Tamamıyla.

Sokrat — Binaenaleyh, sen de bir çok kimseleri ikna edebildiğin şey hakkında, bir kimseyi de ikna edebilirsin.

Alkibyat — İhtimal.

Sokrat — Tabiî, bu bildiğin şeye ait olursa.

Alkibiyat — Hakikaten öyle.

Sokrat –öyle ise, milletin huzurunda nutuk söyleyen kimse ile bizimki gibi bir musahabede nutuk söyleyen kimse arasında ne fark var ? Biri şakirtlerini toplu olarak ikna ediyor, öteki her birini münferit olarak ikna ediyor.

Alkibyat — Mümkün.

Sokrat — Öyle ise, mademki, bir çok şakirdi ve ya bir tek şakirdi ikna etmek aşikâr surette, aynı adamın işidir, şu halde sen de bunu benim üzerimde tecrübe et ve bana doğru olan şeyin daima faydalı olmadığını ispat etmeye çalış.

Alkibyat — Ah, bu pek güç, Sokrat.

Sokrat — öyle ise işte daha gücü: Sen beni ikna edemediğin şeyin aksi ile ben seni ikna edeceğim.

Alkibyat — O! Söyle.

Sokrat — Yalnız benim suallerime cevap ver.

Alkibyat — Hayır; yalnız sen söyle.

Sokrat — Ne! Mümkün mertebe ikna edilmek isteyen sen değil misin?

Alkibyat — Evet mümkün olduğu kadar.

Sokrat — Benim dediğim gibi, en ziyade seni ikna edecek şeyi sen kendin bildirsen, daha iyi olmaz mı?

Alkibyat — Belki.

Sokrat — Bu halde, cevap ver. Haklı ile faydalı olanı kendin ifade etmek istemiyorsan, bunu başkasının söyleyebileceğine ihtimal vermiyor musun ?

Alkibyat — Şüphesiz vermiyorum! O halde benim cevap vermem lâzım geliyor; esasen bunun bana ne hususta zararı olacağını anlamıyorum.

Sokrat — Filhakika sen fevkalâde tahminde bulunuyorsun. öyle ise bana söyle: sana göre doğru şeyler içinde bazan faydalı ve faydasız olanları var mıdır?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Ya bunların içinde bazılarının güzel olup, bazılarının güzel olmadığı da vaki midir?

Alkibyat — Ne demek istiyorsun?

Sokrat Bir insanın çirkin ve aynı zamanda doğru bir şey yaptığını gördün mü, diye soruyorum, Eğer öyle ise, her haklı güzeldir.

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Şimdi bütün güzel şeyler iyi midir, yoksa yalnız bazıları iyidir de, bazıları değil midir?

Alkibat — Bana kalırsa, Sokrat, ben güzel şeylerin bazılarının fena olduklarını düşünüyorum.

Sokrat İyi olan çirkin şeyler de vardır, değil

mi ?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Böyle söylerken ne düşünüyorsun? Meselâ, bir çok askerlerin harpte arkadaşlarına veyahut bir akrabanın imdadına şitap etmek için mecruh ve maktul oldukları halde, bunu yapmak mecburiyetinde bulunan sair kimselerin bunu yapmayıp sağ salim işten çekildiklerini düşünüyorsun değil mi?

Alkibyat — Evet bunu düşünüyorum.

Sokrat — Bunların tahlis etmeye mecbur oldukları kimseleri tahlise şitap suretile imdat etmeleri, güzeldir. Çünkü, bu bir cesarettir, öyle değil mi?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Bu aynı fili, sen diğer cihetten ölüm ve cerhe sebebivet verdiği için fena telâkki ediyorsun, Fikrin bu değil mi?

Sokrat — Fakat cesaret başka şey, ölüm de başka eydir.

Alkibyat — Evet öyle.

Sokrat — Bundan anlaşıldığına nazaran, dostlara imdat etmek aynı münasebetle ne güzel ve ne de fenadır.

Alkibyat — Aşikâr.

Sokrat — O halde güzel olan bu işin, güzel oldukça iyi olmadığını düşün. Ayni usulü tâkip edelim.

Şimdi cesaretin bizatihi iyi mi, fena mı olduğunu kendi kendine sor ve bunu düşün! Sen iyiyi mi isterdin fenayı mı?

Alkibyat — İyiyi.

Sokrat — Ve şüphesiz en büyük iyiyi isterdin.

Elkibyat — Evet.

Sokrat — En az mahrum olmak istiyeceğin de gene budur.

Alkibyat — Buna ne şüphe.

Sokrat — öyle ise meselâ cesaret hakkında ne düşünüyorsun, bundan mahrumiyeti neye mukabil kabul ederdin?

Alkibyat — Bütün hayatımda cebin olmayı istemezdim.

Sokrat — Demek oluyor ki, senin nazarında cebanet [Korkaklık, ürkeklik.] fenalıkların en büyüğüdür.

Alkibyat — Benim hissim bu.

Sokrat — Demek, ölümden de büyük?

Alkibyat — En küçük bir şüpheye bile mahal yok.

Sokrat — Alâ, fakat ölümün ve cebanetin aksi hayat ve cesaret değil mi?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — İşte her şeye tercihen malik olmak istediğin ve hiç bir bahaya mukabil aksini istemediğin şeyler bunlar.

Alkibyat — Mukakkak.

Sokrat — Sana bu şeylerden biri iyi, biri fena göründüğü için böyle düşünüyorsun.

Alkibyat — Evet*

Sokrat — Demek oluyor ki, cesaret senin için en alâ olan şeylerden, ölüm ise en fena olan şeylerdendir.

Alkibyat — Öyle.

Sokrat — Bu halde muharebede dostlarına imdat etmek fili, iyi olan cesareti tahakkuk ettirdikçe güzeldir. Sen bunu iyi diye tavsif ediyorsun değil mi?

Alkibyat — Tabiî.

Sokrat — Fakat ölümde olan ziyanın tahakkukunu fenalıkla tavsif ediyorsun.

Alkibyat — Evet.

Sokrat — O halde bizim efalimizin her birini tavsif etmek doğru olur; bu efali fenalık husule getirdikçe fena, iyilik husule getirdikçe iyi tesmiye etmek lâzım gelir.

Alkibyat — Evet, benim fikrim de öyle.

Sokrat — İyi oldukça güzel, fena oldukça çirkin, değil mi ?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — O halde muharebede dostlarına imdat etmek güzel, fakat fena bir iştir.

Alkibyat — Söylediğin bana doğru görünüyor.

Sokrat — Güzel olan hiç bir şey, güzelliğini tevlit eden şeyde fena değildir. Çirkin olan hiç bir şey, çirkinliğini tevlit eden şeyde iyi değildir; neticesine varalım.

Alkibyat — Bu bana bedihî görünüyor.

Sokrat — Başka bir mülâhaza daha. Güzel bir iş yapmak, iyi hareket etmek değil midir?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — O halde iyi hareket edenler mes'ut değil midirler ?

Alkibyat — Bundan nasıl şüphe etmeli?

Sokrat — Bunlar kendilerinde olan iyilik hasebile mes'utturlar.

Alkibyat — Tamamıyla.

Sokrat — Onlarda bu iyiliğin bulunması hareketlerinin iyi ve güzel olmasından değil mi?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Demek oluyor ki iyi hareket etmek, iyidir*

Alkibyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — İyi hareket güzeldir de.

Alkibyat — Evet.

Sokat — İyi ve güzelin ayni şey olduğu bizce yeniden sabit oldu demektir.

Alkibyat — Aşikâr.

Sokrat — Netice olarak, muhakememize nazaran, bir şeyi güzel bulduğumuz vakit, onu gene ayni sebeple iyi de bulacağız.

Alkibyat — Netice kendini gösteriyor.

Sokrat— Fakat iyi olan da faydalı değil midir?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Doğru hakkında hakikî olarak ne kabul ettiğimizi şimdi hatırladın mı?

Alkibyat — Doğru olan hareketlerin tabiatile güzel olduğunu kabul ettik, zannederim.

Sokrat — Ayni sebeple güzel hareketlerin de iyi olduğunu, değil mi ?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — İyi olanın ise faydalı olduğunu.

Alkibyat — Evet.

Sokrat — öyle ise bundan doğru olanın faydalı olduğu neticesi çıkıyor, Alkibyat.

Alkibyat — Bana da öyle geliyor.

Sokrat — Bunu sen söylüyorsun değil mi? Halbuki soran benim.

Alkibyat — Benim söylediğim aşikâr.

Sokrat — Mademki sen de, doğru ile faydalının ayni şey olduğunu tasdik ediyorsun; o halde bir kimse gerek Atina ahalisine; gerek *Peparethe* ahalisine

haklı ile haksızı tefrik etmeyi bildiğini zannederek nasihat vermeye ve haklı olan şeylerin bazı defa fena olduklarını söylemeye kalkışsa onun ile eğlenmez misin?

Alkibyat — Mabutlar namına, Sokrat! Ben ne söylediğimi bilmiyorum ve hakikaten sersemleşen bir adam gibiyim, zira sana cevap verirken bazan bir fikirde, bazan da başka bir

fikirde bulunuyorum.

ŞÜPHE VE TELEVVÜN, KENDİNİ TANIMAMAK CEHALETİNDEN İLERİ GELİR

Sokrat — Ah azizim Alkibyat, bu karışıklığın nereden ileri geldiğini bilmiyor musun?

Alkibyat — Asla.

Sokrat — Sana gözün iki midir, üç müdür, iki elin mi dört elin mi var, dedikleri ve yahut buna mümasil başka bir şey sordukları vakit, bazan bir cevap bazan başka bir cevap mı, yoksa aynı cevabı mı vereceksim?

Alkibyat — Hakikaten böyle bir suale maruz kaldığım vakit şaşıracağımdan korkmıya başladım; maamafih sorulunca cevap verebileceğimi zannediyorum.

Sokrat — öyle ya sorulan senin bildiğin şeye ait olursa, neye şaşırasın?

Alkibyat — Doğru ya!

Sokrat — O halde demek oluyor ki istemeyerek haklarında mütebayin cevaplar verdiğin şeyler, bilmediğin şeylerdir.

Alkibyat — öyle olsa gerek,

Sokrat — Ya haklı ve haksız, güzel ve çirkin, iyi ve kötü, faydalı ve faydazız şeyler hakkında cevaplarını değiştirdiğini itiraf etmiyor musun ? Ve bu da bilmediğinden dolayı değil midir?

Alkibyat — Filhakikat öyle.

Sokrat — İşte müsbet bir şey; bir insan bir şeyi bilmediği vakit, fikrini değiştirir.

Alkibyat — Çok tabiî.

Sokrat — Maamafih bakalım göğü aşmak için nasıl haraket etmek lâzım geldiğini biliyor musun?

Alkibyat — Oh: Zeuse kasem ederim hiç bilmiyorum.

Sokrat — Senin hükmün bu hususta da tegayyür eder mi ?

Alkibyat — Hayır, etmez.

Sokrat — Sebebini bilmiyor musun? Yoksa o sebebi sana söylememi mi istiyorsun ?

Alkibyat — Sen söyle.

Sokrat — Çünkü dostum, o şeyin cahili olduğun için bilmediğine kani oluyorsun.

Alkibyat — Ne demek istiyorsun?

Sokrat — Birlikte düşünelim. Eğer sen bir şeyin cahili olursan ve onu bilmediğini de bilirsen bu hususta tehalüf eder misin? Meselâ yemek pişirmek bilmediğini şüphesiz biliyorsun.

Alkibyat — Evet, şüphesiz.

Sokrat — Fakat yemek pişirmek hakkında bir fikrin olduğunu iddia eder ve bu mevzu hakkında fikrini değiştirir misin? Yoksa bir bilene mi müracaat edersin ?

Alkibyat — Tabiî bilene müracaat ederim.

Sokrat — Yahut, denizde sefer ettiğin vakit geminin sureti seyri hakkında bir fikirde

bulunabilecek ve bunu bilmediğin halde hissini değiştirecek misin ? Yahut bu vazifeyi pilota bırakarak kendin müsterih mi olacaksın ?

Alkibyat — Tabiî pilota itimat edeceğim.

Sokrat — Binaenaleyh, eğer bilmediğini bilirsen bilmediğin şeyler üzerinde fikrini değiştirmeyeceksin.

Alkibat — Hayır, şüphesiz.

Sokrat — Öyle ise hattı hareket hatalarının da tu gibi cehaletlerden, yani bilinmiyen şeylerin bilindikleri zannından ileri geldiğini görmüyor musun?

Alkibyat — Açıkçası, ne demek istediğini anlamıyorum.

Sokrat — Biz bir şey yapmaya teşebbüs etsek, yaptığımız şeyi iyice tanıdığımızı zannetmez miyiz?

Alkibyat — Evet..

Sokrat — O şeyin bilinmediği zannında bulunan bir kimse tabiî onu başkalarına havale eder değil mi?

Alkibyat — Şüphesiz.

Sokrat — İşte bu zümrenin cahilleri bu suretle aldanmaktan ihtiraz ederler.

Alkibyat — Filhakika öyle.

Sokrat — Ya aldananlar kimlerdir? Elbette bilindiği zannında bulunanlar değil mi?

Alkibyat — öyle tabiî.

Sokrat — Öyle ise bu aldananlar ne bilenler ve ne de bilmediklerini bilen cahiller olmadığına göre kimlerdir, elbette bilmedikleri halde bildiklerini zanneden kimselerdir.

Alkibyat — Evet, hakikaten onlardır.

Sokarat — İşte tayibe şayan olan da, yapılan fenalıkların sebebini teşkil eden bu nevi cehalettir.

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Demek oluyor ki mevzuları ne kadar ehemmiyetli ise bu cehalet te o derece muzır ve hicap verici olur.

Alkibyat — Pek doğru.

Sokrat — Fakat nasıl? Sen haklıdan, güzelden, iyi ve faydalıdan daha mühim bir şey tanıyor musun ?

Alkibyat — Hayır.

Sokrat — Maamafih senin üzerinde fikrini değiştirdiğin şeyler bunlar değil midi?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — öyle ise, mademki sen fikrini açıkça bu söylenenden dolayı değiştiriyorsun o halde bütün bu mühim şeyleri sade bilmemekle kalmıyorsun; bilmemekle beraber onları bildiğini de zannetmiş oluyorsun.

Alkibyat — İhtimal.

Sokrat — Ah, aziz Alkibyatım, senin halin, ne acınacak hal; hakikaten onu tavsifte mütereddidim; maamafih mademki yalnızız, açık söylemek lâzım, benim biçare dostum, sen cehaletlerin en fenası içinde yaşıyorsun; seni ikna eden bizim muhakemelerimiz mi, yoksa sen kendin misin ? İşte sen daha politika tahsil etmeden ona atılıyorsun. Maamafih bu fenalık sade sana mahsus değildir.

Belki bu, senin vasin Perikles gibi bir kaçı müstesna olmak üzere, bize hizmet edenlerin ekserisinin hassasıdır.

Alkibyat — Sokrat, söylenene nazaran, o bu mehareti yapyalnız kazanmamış, belki ***Anaxagore, Pythalides*** gibi bir çok mahir adamlarla beraber bulunmakla kazanmıştır. Şimdi bile bu yaşta olduğu halde bu sebepten dolayı *Damon* ile münasebetlerde bulunuyor.

Sokrat — Dinle: her hangi bir hususta mahir olup ta kendi ihtisası dairesinde diğer birine meharet kazandırmıya muktedir olmayan bir kimse gördün mü? Meselâ sana okumak öğreten kimse, okumak bildiği için seni de o hale getirdi. Senin gibi başkalarını da arzu ve mizaçlarına göre bu hale getirmişti. Doğru değil mi?

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Ya sen ondan öğrendiğin şeyi başkasına öğretmiyor musun ?

Alkibyat — Evet, öyle.

Sokrat — Kitare çalan bir muallim, bir jimnastik muallimi de böyle değil mi?

Alkibyat — Elbette.

Sokrat — Her ne hakkında olursa olsun bilenlerin en iyi delili, bunu hakikaten bir başkasına da öğretmeye muktedir olmalarıdır.

Alkibyat — Zannederim.

Sokrat Peki, Pericles'in kendi çocuklarından başlamak üzere, kimi yetiştirdiğini söyliyebilir misin?

Alkibyat — Bu nasıl sual Sokrat! Onun iki çocuğu da ahmak idi.

Sokrat — Ya kardeşin Clinias'a ne yaptı?

Alkibyat — Clinias karışık zihinli biridir.

Sokrat — Fakat eğer Clinias'ın aklı azsa, ve Pericles'in çocukları ahmaksa, hiç olmazsa seni yetiştirmeyi ne hakla ihmal ediyor?

Alkibyat — Ah, buna gelince, zannerim ki bu benim kabahatimdir. Onun söylediğine dikkat etmiyorum.

Sokrat — öyle ise ben sana Zenon'a verdikleri yüz min mukabilinde onun tarafından talim ve terbiye edilerek meşhur ve muktedir olan ***İsoloque***'un oğlu ***Pythodore***'u ve Calliades'in oğlu ***Qallias'ı*** yadedeceğim gibi, sen de bana Atinalı veyahut yabancı, köle veya hürler içinde iktidarını ***Pericles*** ile münasebetlerine medyun olmuş bir kimseyi göster.

Alkibyat — Zeuse kasem ederim, bilmiyorum.

ALKİBYATIN HAKİKÎ HASIMLARI, SPARTANIN VE FARİSİN KIRALLARI

Sokrat — Geçelim. Fakat, sana avdet etmek için nihayet projelerinin ne olduğunu söyle? Böyle, olduğun gibi mi kalmak istiyorsun?

Yoksa bir şeye çalışacak mısın?

Alkibyat — Bunu birlikte tetkik edeceğiz, Sokrat. Esasen senin bu söylediğin şeyleri ben de düşünüyorum ve seninle mutabık kalıyorum. Evet, bizim siyasilerimiz bir kaçı müstesna olmak üzere hep terbiye görmemiş adamlardır.

Sokrat — Bundan ne netice çıkarmak istiyorsun?

Alkibyat — Şu neticeyi çıkarmak istiyorum ki, eğer bunlar terbiye görmüş olsalardı, bu gibi atletlerle muhasama edecek kimsenin de onlara karşı çıkmadan evvel talim görmesi ve egzersisler yapması lâzım gelecekti. Halbuki bunlar, mademki biraz olsun hazırlanmadan siyasete atılıyorlar, o halde talim ve terbiye görmiye, çalışmak zahmetine katlanmıya ne lüzum var? İstidat ve ehliyet cihetile onlardan çok değerli olduğuma eminim.

Sokrat — Aman aziz dostum, bu ne mezellet! Bu kadar güzel, böyle maddî, manevi nimetlere malik olan bir adama bu hal yakışır mı?

Alkibiyat — Sokrat, ne demek istediğini anlamadım, beni neden muaheze ediyorsun?

Sokrat — Muhabbetim namına, sana gücendim.

Alkibiyat— Niçin?

Sokrat — Bizim buradaki abamlarımızı muhasımların olarak telâkkî ettiğin için.

Alkibiyat — Peki, benim muhasımlarım, rakiplerim kim?

Alkibiyat — Büyük bir ruha malik olduğunu zanneden bir abam bunu sormalı mı?

Alkibiyat — Ne demek Sokrat? Benim muhasama edeceğim kimseler bunlar değil mi?

Sokrat — Dinle, eğer sen musaraa için hazırlanmış bir güreş meydanını idareye niyet etseydin, koşum beygirlerinin en muktedir pilotu olman bu işte kâfi gelecek midi? Bu elzem olan tefevvukla iktifa edeceğine, kendini şimdi yaptığın gibi muavinlerinle değil, hakikî muhasınlarınla mukayese etmeyecek midin? Eğer sen hakikaten kendine ve memlekete lâyık iyi bir siyaset temin ettiğini zannediyorsan, bunlara karşı

o kadar mütefevvik olmalısın ki, hatta onlar seninle rekabete bile cesaret edemesinler. Onları aşağı tutmalısın ki o vakit düşmanlarına karşı yardım etsinler.

Alkibiyat — Ben de tamamıyla böyle düşünüyorum.

Sokrat — O halde eğer gözlerinin önünde, seni kendilerinden daha değerli olmak için muatalâaya ve kendilerini geçmek için tâlimler yapmıya sevk edecek muhasım milletlerin şefleri olmazsa, bizim zavallı askerlerimize mutefevvik olmakla iktifa edeceksin.

Alkibiyat — Sokrat, bu kastettiğin muhasımlar kimler?

Sokrat — Memleketimizin mütevaliyen *Lacedemoni*en'lerle ve büyük Kral ile muharebe etmekte olduğunu bilmiyor musun?

Alkibiyat — Hakkın var.

Sokrat — Binaenaleyh, eğer bizim milletimizin şefi olmıyı kafana koymuşsan o vakit *lacedemonien*'lerin yahut ta Farislerin krallarile rakabette bulunman lâzım geldiğini sana söylemek icap ediyor, çünkü bu elzemdir.

Alkibiyat — Çok haklı olabilirsin.

Sokrat — Hayır dostum, hayır! Demin, bıldırcın yetiştiren Midias'ı ve ayni zamanda kadınların dediği gibi, henüz başlarında esirlerin başındaki yuvarlak traş olduğu halde politikaya atılan bu neviden diğer kimseleri tedkik etmen lâzımdır. Bu adamlar ham, kaba ve kendi aslî seyyielerile damgalanmış oldukları halde milleti idare değil, müdahene [Dalkavukluk. Menfaat beklediği bir kimseyi yüzüne karşı medhetmek.] edecek kadar bile rumca konuşmasını bilmeksizin bize gelmişlerdir. Evet nazarlarını bunların üzerine çevir ve istersen gene bu kadar ciddî bir mücadeleye atılmak lüzumu karşısında talimin icap ettiği hususlarda mümarese etmeksizin ve ahalinin işlerini üzerine almadan evvel tamamıyla hazırlanmıya ehemmiyet vermiyerek öğrenilmesi istenilen şeyden hiç birini öğrenmiyerek, ihmalinde devam et.

Alkibiyat — Hakkın var Sokrat! Yalnız ne *Lacede* monien'lerin şeflerinin, ne de Faris kralının hiç bir hususta başkalarından farklı olmadığını zannediyorum.

Sokrat — öyle düşünüyorsun, benim aziz Alkibiyatım. O halde, biraz bu hükmün kıymetini araştır.

Alkibiyat — Ne hususta?

Sokrat — Her şeyden evvel şunu bilelim, sen bun-

Alkibiyat — 5

lardan korktuğun ve onların kendinden daha dehşetli olduğuna hükmettiğin surette kendini ikmal için daha ziyade ihtimam göstereceğine kani misin?

Alkibiyat — Şüphesiz eğer onlardan korkarsam kendime daha ziyade ihtimam ederim.

Sokrat — Bu ihtimamdan sana ne hususta olursa olsun, bir zarar dokunabileceğine ihtimal veriyor musun?

Alkibiyat — Asla; hatta bunun bana büyük faydası olacağını zannediyorum.

Sokrat — Bu halde hiç olmazsa onlar hakkındaki hükmün, seni evvelâ bu istifadeden mahrum ediyor.

Alkibiyat — Hakkın var.

Sokrat — Saniyen, bu hükmün yanlıştır; bak doğruluğa benzer bir ciheti varsa düşün.

Alkibiyat — Ne demek?

Sokrat — En iyi tabılar en asil cinsler içinde olduğu kuvvetle muhtemel değil midir ?

Alkibiyat — Elbette en asil olanlar içinde.

Sokrat — İyi tabiatlar da eğer iyi terbiye görmüşlerse, fazilette tekemmül etmeye devam ederler.

Alkibiyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — öyle ise bunların ve bizim ne olduğumuzu, mukayese ederek tetkik edelim, evvelâ *Lacedemonien* ve Faris krallarının aşağı cinsten olup olmadıklarını tetkik edelim. Bunlardan birinin *Heracles* neslinden olduğunu, diğerlerinin de A*chemenes* neslinden geldiğini ve Achemenes'in nesli de *Zeus*'in oğlu *Persee* den ayrıldığını bilmiyor muyuz?

Alkibiyat — Sokrat, bizimki *Eurysakes'e* müntehi olur. Eurysakes'inki de Zeus'e müntehi olur.

Sokrat — Bizimki de, asil Alkibiyat, *Dedale'e, Dedale*'inki Zeus'in oğlu *Hephaistos'*a müntehi olur. Fakat onların silsilesi kendilerinden başlıyarak Zeus'e kadar kral oğlu krallar silsilesinin mabâdidir. Bir kısmı Argos ve *Lacedemone* krallarına; diğerleri, daima Faris üzerine ve hatta bugünkü gibi bütün Asyaya hâkim olmuşlardır. Halbuki biz âdi şahıslarız, babalarımız da böyle. Eğer sen ecdadına ve yahut *Eurysakes'in* vatanı *Salamine* ve A*jax'ın* vatanı Egine'e, Xerxses'in oğlu *Aritaxerxes'* in yanında kıymet verdirmek istiyorsan bundan dolalayı ne kadar istihzaya maruz kalacağını düşün. Binaenaleyh nesil ve zürriyet şevketi ve terbiye hususunda onlardan aşağı kalmamaya dikkat et. Zevcelerinden *Heraclides* in kanından olmayan bir kralın gizlice doğmaması için mümkün olduğu kadar takayyüdatta bulunmak üzere, hükümet tarafından kilise heyetlerinin muhafazası altına konmuş olan Lacedemone krallarının büyüklüğünü bilmiyor musun? Faris krallarına gelince, ötekilerden daha yüksek olan haşmetmeap, böyle bir hükümdarın kıraldan başka bir babası olacağında şüpheye bile yer bırakmaz. Esasen kraliçe de kendini muhafaza edenlerin korkusu altındadır. Meşru varis olan ilk çocuk doğduğu vakit, kraliyetin bütün ahalisi ve tebası derhal şenlikler yapar. Sonra her sene bu doğum gününde bütün Asya, kralın velâdetini sürurla ve birçok fedakârlıklıklarla tes'it eder. Alkibiyat, bizim doğduğumuzu ise, mizah şairlerinin dediği gibi, komşularımız bile ya duyar, ya duymaz. Sonra da çocuğa sadece gelişigüzel bir süt nine değil, kralın etrafında bulunanlar arasından seçilen en mükemmel hadimler bakar. Bunlar yeni doğanın bütün ihtiyaçlarına nezaret ederler ve küçücük azasım terbiye ederek, mümkün olduğu kadar güzel olmasına gayret ederler. İşte bu ihtimamlarından dolayı bu hadimler pek çok izaz edilir. Bu çocuklar yedi yaşında ata binmiye başlar ve binicilikdersleri alırlar. O vakit ava da başlarlar. Bu yaşın iki misline vasıl oldukları vakit, «kral çocuklarının muhafızları» denilen kimselere tevdi edilirler ki bunlar, en iyi ve âlim, en doğru, en mutedil ve en cesur olmak üzere intihap edilmiş yaşlı acemlerdir.

Bunlardan birincisi, simya ilmini öğretir ki bu ilim, *Horomasde*'ın oğlu *Zaroastre*'a aittir; bu da filen ilâhlara ibadet talim eder. Çocuklara saltanat sürmek usulünü de öğretirler. Bu mürebbilerden en doğrusu, çocuğa bütün hayatında doğru söylemiyi öğretir. En mutedili, hiçbir zevka esir olmamıyı ve nihayet hür ve mükemmel bir kral olmıyı, bunun için de evvelâ sevkı tabiisine hükmetmiyi ve ona esir olmamıyı öğretir. İçlerinde en cesuru ise her korkunun esaret olduğunu göstererek onu korkudan âri, cesur yapar. Alkibiyat, sana gelince, P*ericles* sana, köleleri meyanında sin cihetile kendisinden hiç istifade edilemiyen *ZopyreV*yi muhafız olarak tayin etti, işte müstakbel muhasımlarının terbiyesi hususunda sarfediLn bütün ihtimamlar bunlar. Eğer uzun sürmese ve söylediklerim söyliyeceklerimi sana göstermek için kifayet etmeseydi, sözlerimi daha uzatabilirdim. Alkibiyat, esasen hemen hiç kimse sana aşık olmaktan başka bir şey yapmamış, yani ne senin, ne Atinalıların velâdet ve terbiyenize hiç kimse ehemmiyet vermemiştir. Şimdi, eğer, farislerin zenginliklerini, şatafatlarını, el-biselerini, yerde sürünen fistanlarını, ıtriyat itiyatlarını, hizmetçiler alayını ve hayatlarının bütün inceliklerini nazarı dikkate alacak olursan, bu hallerden tamamıyla uzak olduğun için kendi mevkiinden utanacaksın. Bunun gibi, eğer *Lacedemonieri*[1] lerin itidalini, kıyafet ve

tavru hareketini, letafet ve nezaketlerini, onların neş'esini, ruh büyüklüğünü, disiplin, cesaret ve metanetlerini, talimlere olan heveslerini, muvaffakiyetlerini, şereflerini gözünün önüne getirecek olursan, bunların hepsinde senin bir çocuk mevkiinde kaldığını anlıyacaksın. Hatta eğer zenginliğine güveniyor bununla mağrur oluyorsan, senin ne olduğunu sana göstermiyi tecrübe için bundan da bahsetmekten çekinmeyelim. *Lacedemonien'lerin* servetlerini düşün. Bütün burada mevcut servetin mecmuu ondan daha az olduğunu göreceksin. Kölelerinden ve belli başlı *Heliyot* larından, beygirlerinden, ve M *esserıien* arazisinde yetiştirilen bütün hayvanlarından sarfı nazar, aramızda hiç kimse, onların M*esseniada* da temellük ettikleri arazi ile kendi arazisini ne kemiyet, ne keyfiyet cihetile mukayese edemez.

Sonra da bunları bir tarafa bırakalım, *Lacedemon*ienlerin yalnız efradı naşının malik olduğu servete bütün rumların birlikte malik oldukları altın ve gümüş tekabül etmez. Zira bir çok batından beri oraya bütün Yunan memleketlerinden ve ekseriya barbarlardan adamlar gider ve bir daha da dışarı çıkmazlar. Şimdi *Esope* un hikâyesinde tilkinin aslana söylediği şeyi ha– tırlamanın sırası geldi. *Lacedemone* memleketlerine giren para izleri görülebilir, fakat oradan akan paranın izlerini kimse keşfedemiyecektir. İşte bu suretle ora ahalisinin ve bu meyanda bilhassa krallarının altın ve gümüşçe rumlardan çok daha zengin olduklarından şüphe edilemez. Zira buraya giren servet içinde en büyük ve en mebzul hisseyi kırallar tasarruf eder ve bundan başka da krala mahsus ve çok miktarda *Lacedemonien'*lerin tediye ettikleri vergi vardır.

Lacedemonien'lerin bu zenginlikleri yunanlılarınkine nisbetle muazzamdır. Fakat farislerle ve krallarmınkile mukayese edilince, hiç kalır. Kralın sarayına giden itimada şayan bir şahitten işittim; takriben bir günlük yürüyüşle katedilen bir kıta üzerinde ahalinin «kraliçenin kuşağı» tesmiye ettikleri bir araziden, daha başka bir yerde «kraliçenin örtüsü» ve gene «kraliçenin elbisesi» tesmiye ettikleri büyük araziden ve her biri kraliçenin bir tualet eşyasının ismini taşıyan daha birçok yerlerden gezmiş. Alkibiyat, benim fikrime göre, eğer bir kimse kralın A*mestris* te Xerxes'in karısı olan validesine: «İşte senin oğlunla rekabete kalkışan bir adam, bu, topu topu elli min (yüz dırahmi) kıymetinde bir elbisesi olan *Dinomache'*nin oğludur.» deseydi, bu kadın: *Artaxerxes* ile mücadeleye yeltenen bu Alkibiyat nesine güveniyor? diye kendi kendine taaccüp edecek ve ihtimal ki; böyle bir teşebbüste bulunmak için bu adam ancak yunanlıların tefahür etmekte haklı oldukları gayret ve meharet gibi şeylere istinat edebilir, diyecektir. Fakat eğer bu Alkibiyat'ın yirmi yaşını tamamlamamış ve her türlü bilgiden muarra olduğu halde buna teşebbüs ettiğini öğrenir, ve bundan başka da onu seven, ona kral ile mücadeleye girmezden evvel tahsil ve tekemmül etmesi lâzım geldiğini söylediği vakit, o bunu reddederek; kendisine lâzım olan her şeye malik olduğunu söylediğini öğrenirse, zannederim ki şaşakalacak ve: «Öyleyse küçük delikanlı neye güveniyor?» diye soracaktır. İşte o yakit biz ona, güzelliğine, boyuna, tevellüdüne, servetine ve tabiî evsafına güveniyor dersek, bu söylediğimiz şeyleri kendindeki şeylerle mukayese ettiği surette, bizi deli zannedecektir. Kezalik *Leotychid.es'in* kızı *Lampido* ki *Archidamos**un zevcesi ve Agis'in validesidir ve bunların hepsi de kıral mevkiindedirler, o da hiç şüphesiz, faziletlerini nazarı dikkate alarak, bu kadar mutavassıt surette yetiştirilmiş olduğun halde kendi çocuğile mü– cadeleye girişmek niyetinde olduğunu gördüğü vakit teaccüp edecektir. Hakihaten kadınların bizim hakkımızda bizden daha iyi hüküm verdiklerini ve düşmanlarımızla savaşmak için bizim ne olmamız lâzımgeldiğini daha âlâ bildiklerini görmekle mahcup olmaz mısın?

Haydi pek masum çocuk, bana itimat et, *Delphes* te hakkedilmiş şu kelimelere de inan:

«nefsini bil» ve bil ki senin rakibin bunlardır, düşündüklerin değil. Bunlar öyle muhasımlardır ki biz kendilerine ancak gayret ve bilgi ile galebe edebiliriz. Sen bu iki şeyi kazanmazsan yunanlılar ve barbarlar içinde nam da kazanamıyacaksın ve eğer aldanmıyorsam, dünyada her keşten ziyade sen bunu istiyorsun.

İNSAN TEKEMMÜL ETMEK İÇİN NE YAPMALIDIR.

Alkibiyat — Sokrat, neye itina etmeli, bana söyleyebilir misin ? Her şeyden ziyade senin düşüncelerin doğrudur, zannediyorum.

Sokrat — Söyliyebilirim; fakat nasıl tekemmül edeceğimizi ikimiz birlikte aramalıyız. Çünkü terbiye hakkında sana söylediğim, bana da sana da racidir. Aramızda, yalnız bir tek fark var.

Alkibiyat — Ne gibi?

Sokrat — Benim mürebbimin, senin mürebbin olan Perikles ten daha âlâ ve daha âlim olması.

Alkibiyat — Senin mürebbin kim, Sokrat?

Sokrat — Bugüne kadar seninle müsahabeme müsaade etmeyen bir Allah, Alkibiyat. Benim ona olan imanım, senin terbiyenin yalnız benim vasıtamla tahakkuk edebileceğini bana söyletiyor.

Alkibiyat — Alay mı ediyorsun, Sokrat?

Sokrat — Belki. Maamafih bizim ve bahusus ikimizin bu ihtimama oldukça ihtiyaç gösterdiğimize hükmetmekle doğru söylüyorum.

Alkibiyat — Bana ait olan şeyde ben aldanmıyorum.

Sokrat — Bana ait olan şeyde de, hiç.

Alkibiyat — öyle ise ne yapmalıyız?

Sokrat — Aziz arkadaşım, yolumuzda cesareti bırakmamalı, iradede zaaf göstermemeliyiz.

Alkibiyat — Hakikaten Sokrat, böyle olmak lâzım gelir.

Sokrat — Böyle olmalı değil mi ? Öyle ise kendimizi düşünelim. Mümkün olduğu kadar kendimizi ikmal etmeye karar verdik, öyle değil mi, söyle.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Hangi fazileti istersin?

Alkibiyat — Şüphesiz, kıymetli adamlar meydana getiren fazileti.

Sokrat — Ne hususta?

Alkibiyat — Şüphesiz işlerde mahir olmak hususunda.

Sokrat — Hangi işlerde, birincilikte mi?

Alkibiyat — Oh, hayır.

Sokrat — Zira, o yakit binici muallimlerine müracaat etmemiz lâzım gelir.

Alkibiyat — Tabiî.

Sokrat — O halde gemicilik san'atını mı kastediyorsun?

Alkibiyat — O da değil.

Sokrat — Zira o vakit gemicilere müracaat etmemiz icap edecektir.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — O halde hangi işler kastolunuyor ve onları tatbik edenler kimlerdir?

Alkibiyat — Atinalıların en yüksekleri.

Sokrat — En yüksekten maksadın akıllı adamlarını, yoksa akılsızlar mı?

Alkibiyat — Akıllılar.

Sokrat — Her insan aklını gösterdiği şeyde yüksek değil midir?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Aklını gösteremediği şeyde ise hiç bir işe yaramaz, öyle mi?

Alkibiyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — Şimdi, kunduracı kundura yapmak hususunda akıl sahibi bir kimse değil midir?

Alkibiyat — Hakikaten öyle.

Sokrat — O, ayni zamanda bu hususta iyidir de.

Alkibiyat — Tabiî öyle.

Sokrat — Fakat kunduarcı manto yapmak hususunda az akıllı değil midir?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Şu halde kunduracı bu hususta hiç bir işe yaramaz.

Alkibiyat — Hiç.

Sokrat — Bu muhakemeye nazaran, aynı adam hem iyidir, hem de hiç bir işe yaramaz.

Alkibiyat — öyle gömüyor.

Sokrat — Maamafih kıymetli adamların hiç bir şeye yaramadıklarını mı söylemek istiyorsun?

Alkibiyat — Hayır.

Sokrat — Peki, senin kıymetli adamlar demekle kastettiğin kimler?

Alkibiyat — Şehirde icrayı hükümet edebilecek kimseler, demek istiyorum.

Sokrat — Hayvanları idareye muktedir kimseler, demek istemiyorsun değil mi?

Alkibiyat — Elbet.

Sokrat İnsanları murat ediyorsun, değil mi?

Alkibiyat — Eyet.

Sokrat — Hasta insanları mı?

Alkibiyat — Oh, hayır.

Sokrat — Gemide seyahat edenleri mi?

Alkibiyat — Onları da değil.

Sokrat — Hasatla meşgul olanlar mı?

Alkibiyat — Hayır, hayır.

Sokrat — O halde, bir iş yapanları mı, yapmıyan^ ları mı?

Alkibiyat — Bir iş yapanları murat ediyorum.

Sokrat — Ne yapanlar;? Bunu bana anlatmaya çalış.

Alkibat — Pekâlâ. Ben yekdiğerile muamelede bulunan ve başka insanlarla işi olanlardan, hemşeriler arasında bizim yaşadığımız gibi yaşıyan insanlardan bahsediyorum.

Sokrat — Bu suretle, başkalarına iş gördüren kim-* selere kumanda etmekten bahsediyorsun değil mi?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Meselâ kürek çekenlere kürek çektiren kimselere mi?

Alkibiyat — Hayır, asla.

Sokrat — Şüphesiz değil. Çünkü onların kabiliyeti pilotluk san'atındadır.

Alkibiyat — Tabiî.

Sokrat — Belki sen mugannileri idare eden flavtacılara kumanda etmekten, bahsediyorsun.

Alkibiyat — Oda değil.

Sokrat — Sahi, bunların kabiliyeti (korodidaskal) san'atındadır.

Alkibiyat — öyle.

Sokrat — öyle ise, başka adamlara işgördüren kimselere kumanda edebilmeyi bilmekten maksadın nedir?

Alkibiyat — Ahalinin işlerine iştirak eden ve yekdiğerile muamele eden adamlardan bahsediyorum. İşte şehirde kumanda edilmesi lâzım olan kimseler bunlardır.

Sokrat — Bu san'at, nedir? Yahut deminki misalimizi anlamak için bir kimseye bir geminin şevkine iştirak edenlere kumanda etmek iktidarını kazandıran san'at nedir ?

Alkibiyat — Pilot san'atı.

Sokrat — Ya demin bahsettiğimiz musikiye iştirak eden kimseleri idareye insanı muktedir kılan san'at nedir ?

Alkibiyat — Demin söylediğin (korodidaskal) san'ati.

Sokrat — İyi. Ya politikaya iştirak edenlere tealluk eden ilme ne isim veriyorsun ?

Alikibiyat — İyi hükmetmek ilmi, Sokrat.

Sokrat — Acayip! Pilotların san'atı sana hükümden arî mi görünüyor ?

Alkibiyat — Oh ! hiç bir vakit

Sokrat — Bir pilotun iyi kumanda etmesi lâzımdır, değil mi ?

Alkibiyat — Gemide olanların emniyet ve selâmetini temin etmek için böyle olduğunu düşünüyo-

Sokrat — Fakat senin bahsettiğin (iyi kumanda) neyi istihdaf ediyor?

Alkibiyat — Şehrin iyi idaresile emniyet ve asayişin teminini.

Sokrat — Ya mevcudiyet ve ademi mevcudiyeti şehrin az çok idare edilmesine, emniyet ve asayiş içinde bulunmasına sebep olan şeyler nedir? Söylediğimizi iyi düşün, eğer bana: «Birinin mevcudiyeti ve diğerinin ademi mevcudiyeti vücudumuzla, sıhhatinin iyi idaresini temin eden iki şeyi bana göster.» deyeydin ben sana: Sıhhatin mevcudiyeti ve hastalığın ademi mevcudiyetidir, cevabını verirdim. Senin fikrin de bu değil mi ?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Ya: «Bizim gözlerimizin iyi bir halde bulunmasına bais olan hangi şeyin mevcudiyetidir?» diye bana sorsan, gene sana aynı suretle, bu, basıra kuvvetinin mevcudiyeti ve körlüğün ademi mevcudiyetidir, diye cevap verirdim. Kulaklar için de, bunları en âlâ halde muhafaza eden ve bunların en âlâ harekette bulunmalarına sebep olan şeyler, samia kuvvetinin mevcudiyeti ve sağırlığın mevcut olmamasıdır, cevabında bulunurdum,

Alkibiyat — Doğru.

Sokrat — Şimdi bir şehri nazarı mütalâaya alalım. Bunun en iyi bir halde işlemesine, en iyi bir halde bulunup idare olunmasına hangi şeylerden birinin mevcudiyet ve ademi mevcudiyeti sebep olur?

Alkibiyat — Aldanmıyorsam, Sokrat, vatandaşlar arasında dostluğun mevcut olması, kin ve garezin mevcut olmaması, derim.

Sokrat — Senin dostluk tesmiye ettiğin şey, bir muvafakat mi, yahut ademi muvafakat midir ?

Alkibiyat — Muvafakat, demek istiyorum.

Sokrat — O halde, hükümetlerin adetler üzerinde mutabık kaldıkları ilmin hangisi olduğunu bana söyler misin ?

Alkibiyat — Hesap ilmi.

Sokrat — Fertler için de böyle değil mi ?

Alkibiyat — Tabiî.

Sokrat — Ya herkesin yekdiğerile mutabık bulunması da gene bununla değil mi ?

Alkibiyat — Öyle, şüphesiz.

Sokrat — ölçülerin nisbî uzunluğuna dair her ferdin kendisile mutabık kalmasını mucip olan ilim nedir ? Mesaha fenni değil mi ?

Alkibiyat — Muhakkak.

Sokrat — Fertlerin ve hükümetlerin yekdiğerile muvafakatini tesis eden de gene bu değil mi ?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Tartı huşunda da böyle değil mi?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat —O halde senin bu bahsettiğin muvafakat neye dairdir? Onu tesis eden ilim nedir?

Bunu hükümete hasıl ettiren ilim efrada da, gerek şahsî olsun gerek beyinlerinde olsun, hasıl ettirir mi ?

Alkibiyat — Hasıl ettireceğini zannediyorum.

Sokrat — öyle ise hangisi? Benim suallerimden yorulma, bana cevap vermeye çalış.

Alkibiyat — Benim bahsettiğim dostluk ve muvafakat, zannıma kalırsa, evlâtlarını seven bir baba ve annenin evlâtlarile, kardeşin kardeşile, kadının kocasile olan muvafakatleridir.

Sokrat — O halde Alkibiyat, bir zevcin, iplik bükmesini bilmediği halde bunu bilen zevcesile bu hususta mutabık kalbildiğini zannediyor musun ?

Alkibiyat — Hayır.

Sokrat — Bu, esasen bir kadın bilgisi olduğu için buna lüzum da yok.

Alkibiyat — Hiç şüphsiz.

Sokrat — Kadın da bilmukabele öğrenmediği müsellâh piyade talimleri hakkında kocasile mutabık kalabilir mi ?

Alkibiyat — Hayır

Sokrat — Bunun bir erkek işi olduğunu senin de kabul edeceğin aşikârdır.

Alkibiyrt — Tamamıyla.

Sokrat — O halde senin dediğine göre, bazı bilgiler kadına, bazı bilgiler de erkeğe hastır.

Alkibiyat — Şüphesiz.

Sokrat — Kadınla erkeğin beynindeki muvafakat ise bundan dolayı değildir.

Alkibiyat — Hayır.

Sokrat — Binaenaleyh dostluk ta öyle. Çünkü dostlukla muvafakati sen tevhit ettin.

Alkibiyat — Şüphesiz.

Sokrat — Demek oluyor ki, kadınlar erkeğe müteallik işi yaptıkları vakit, erkekler tarafından sevilmezler

Alkibiyat — Böyle görünüyor.

Sokrat — Erkekler de kadın işi yaptıkları vakit, kadınlar tarafından sevilmezler.

Alkibiyat — Evet.

Sokrak — O suretle ki, bu ikisinden biri kendine ait olanı yapmadığı vakitte şehirler de iyi idare edilmiş olmaz.

Alkibiyat — öyle zannederim, Sokrat.

Sokrat — Söylediğimiz gibi, şehirlerin iyi bir tarzda idaresine sebep olan dostluk mevcut olmazsa, iyi idare başka suretle mümkün olmaz.

Alkibiyat — Maamafih bana öyle geliyor ki, dostluğu mevcut kılan, her bir kimsenin kendisine ait olanı yapmasıdır.

Sokrat — öyle ama demin senin fikrin bu değildi, neyse geçelim. Şu esnada ne diyorsun?

Uygunluk olmamakla beraber dostluk mu vardır, demek istiyorum, yoksa bazılarının bildiği ve bazılarının bilmediği şeyler hakkında muvafakat olur, mu demek istiyorsun?

Alkibiyat — Olabilir.

Sokrat — Fakat herkes kendine ait olanı yaptığı halde, doğru mu yoksa haksız mı hareket etmiş oluyor?

Alkibiyat — Doğru hareket ettiği itiraz götürmez.

Sokrat — Bu halde, bir şehrin vatandaşları doğru hareket ederlerse, aralarında dostluk var demektir, öyle mi?

Alkibiyat — Bunun elzem bir netice olduğunu görüyorum, Sokrat.

Sorat — O halde, itibar sahibi adam olmak istediğimiz vakit ilmimizin ve iyi hükümlerimizin müsebbibi olması lâzım gelen senin bu bahsettiğin dostluk ve muvafakat, nihayet nedir? Ben bunların ne olduğunu ve kimde bulunduklarını anlayamıyorum. Senin söylediklerine göre bunlar bana aynı kimselerde bazan mevcut bazan da mevcut olmadığı görünüyor.

Alkibiyat — İlâhlara kasm ederim, Sokrat, ben de ne söylediğimi bilmiyorum; ve hakikaten çok zamandan beri farkına varmaksızın utandırıcı bir cehalet içinde yaşamış olduğumu hissediyorum.

Sokrat — İnsan cehaletten, ancak nefsini bilmekle kurtulabilir. Fakat üzülme. Eğer bu senin başına elli yaşında gelmiş olaydı, kendini ıslah için yapacağın sayü gayret sana güç gelirdi bilâkis, şimdi bunun tam farkına varacak bir çağdasın.

Alkibiyat — Bunun farkına varıldığı vakit ne yapmalı, Sokrat?

Sokrat — Suallere cevap vermeli, Alkibiyat ilâhlar isterse ki buna kalbimin şehadetile, eminim sen de ben de bunu yapmakla daha iyi olacağız.

Alkibiyat — Eğer bu işin husulüne .yalnız benim cevap vermem kifayet ederse, bu bence güç değil.

Sokrat — Bu halde kendini bilmek için ihtimam, ne demektir? Çünkü çok defalar bunu yaptığımızı zannetmekle beraber, yapmamış olmamızdan korkmalıyız.

Bir adam kendisine ne vakit ihtimam etmiş olur? Vazifesine dikkat etmekle, aynı zamanda kendine de ihtimam etmiş olur mu?

Alkibiyat — öyle zannediyorum.

Sokrat — Bir insan ayaklarına ne vakit ihtimam eder. Ayaklarına ait olan şeylere ihtimam ettiği vakit mi?

Alkibiyat — İyi anlamıyorum.

Sokrat — Fakat insanın elinde kendine ait olmak üzere bir şeyi yok mu, dersin? Meselâ bir yüzüğün parmaktan başka vücudun hangi kısmına ait olduğu söylenebilir?

Alkibiyat — Hiç bir yerine.

Sokrat — Bu böyle olduğu gibi, ayakkapları da ayağa ait değil midir?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Elbiseler, Örtüler de vücudun başka kısımlarına ait değil mi?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Binaenaleyh biz ayakkaplarımıza ihtimam ettiğimiz vakit, ayaklarımıza da ihtimam etmiş mi oluyuruz?

Alkibiyat — Tamamıyla anlamıyorum, Sokrat.

Sokrat — Nasıl, Alkibiyat? Sen bir şey hakkında yapılan bir muamele için o şeye lâyıkile ihtimam etmek, sözünü kabul etmiyor musun?

Alkibiyat — Tabiî ediyorum.

Sokrat — Ayakkaplarını ıslah eden san'at nedir?

Alkibiyat — Kunduracılık.

Sokrat — Demek oluyor ki, kuuduracının san'atile biz ayakkaplarımıza ihtimam ediyoruz.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Ya ayaklarımıza da bu san'at vasıtasile mi ihtimam ediyoruz^ Yoksa onları iyi bir hale koyan başka bir san'at vasıtasıla mı?

Alkibiyat — Elbette, iyi bir hale koyan san'at vasıtası ile.

Sokrat — Bu san'at, vücudun diğer kısımlarını da. iyi bir hale koyan san'at değil midir?

Alkibiyat — Bana da öyle geliyor.

Sokrat — O halde bu, jimnastiktir.

Alkibiyat — Aşikâr.

Sokrat — Demek ki biz jimnastikle ayaklarımıza, kunduracının san'atile de ayaklarımıza ait olan şeye ihtimam etmiş oluyoruz.

Alkibiyat — Evet öyle.

Sokrat — Yine jimnastikle ellerimize bakıyoruz, yüzük hakkâkinin san'atile de ellere ait olan şeye bakıyoruz.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Hasılı, jimnastikle vücudumuza; dokuma ve sair san'atlarla da vücudumuza ait olan şeylere ihtimam ediyoruz değil mi?

Alkibiyat — Bu tamamıyla doğru.

Sokrat — Demek oluyor ki, herhangi bir şeye ihtimam etmemize vasıta olan san'at, bu şeye ait olanın san'atı değildir; bunlar, ayrı ayrı şeylerdir.

Alkibiyat — Hayhay.

Sokrat — Bundan şu neticeyi çıkaralım ki: sana ait şeye ihtimam etmekle kendine ihtimam etmiş olmuyorsun.

Alkibiyat — Hakikaten öyle.

Sokrat — Zira, şimdi gördüğümüz veçhile, kendimize ettiğimiz ihtimamla bize ait olan şeye

vaki olan ihtimamımız ayni san'atla olmuyor.

Alkibiyat — Mes'ele aşikâr.

Sokrat — Şimdi kendimize ihtimam etmeye vasıta olan san'at nedir?

Alkibiyat — Bunu, bilmiyorum.

Sokrat — Herşeyden evvel, bir noktada mutabıkız; kendimize, bize ait olan bir şeyi ıslaha müsait olacak herhangi bir san'atla değil, fakat bizi ıslah edecek san'atla ihtimam edebiliriz.

Alkibiyat — Hakkın var.

Sokrat — Gelelim başka cihete, ayakkabının ne demek olduğunu bilmekle, ayakkaplarını ıslah eden san'atı tanımış olur mıydık?

Alkibiyat — Mümkün değil.

Sokrat — Bir yüzüğün ne demek olduğunu bilmeseydin, yüzükleri hangi san'atın ıslah ettiğini bilir miydin ?

Alkibiyat — Şüphesiz bilmezdim.

Sokrat — öyle ise, nefsini ıslah etmek san'atını, kendimizi tanımadan bile bilir miyiz?

Alkibiyat — Hayır, bu imkânsızdır.

Sokrat — Yalnız kendi kendimizi tanımak kolay nudır? Ve bu ahlâkî dersin düsturumu ***Pytha*** mabedine koyan lâalettayin bir kimse midir? Yoksa bu herkesin kârı olmayan güç bir iş midir?

Alkibiyat — Bana kalırsa, Sokrat; ben çok defalar bunun herkesin kârı olduğunu, bazan da pek güç olduğunu zannediyorum.

Sokrat Güç olsun, kolay olsu Alkibiyat, daima şu hakihatin karşısındayız ki: biz kendimize bakmak, ihtimam etmek usul ve tarzını ancak nefsimizi bilmekle bulabileceğiz; bu olmadığı takdirde, buna muktedir olamayız.

Alkibiyat — öyle.

NEFSİNİ BİLMEKTEN NE ANLAŞIMALI?

Sokrat — Fakat bir insanın kendinin tamamıyla ne olduğunu nasıl bulmalı? Zira b***iz*** onu tanırsak belki ne olduğumuzu da bulabiliriz; fakat onu bilmedikçe, buna imkân yoktur.

Alkibiyat — Hakkın var.

Sokrat Zeus aşkına, cesaret! Bakalım **Ş**u anda kime hitap ediyorsun? Bana değil mi?

Alkibiyat — Evet»

Sokrat — Ya ben de sana hitap etmiyor muyum?

Alkibiyat — Öyle.

Sokrat — Söyleyen Sokrat değil mi?

Alkibiyat — Aşikâr.

Sokrat — Dinleyen de Alkibiyat değil mi?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Sokrat söylemek için lisanını kullanmıyor mu?

Alkibiyat — Tabiî.

Sokrat — Söylemek ve lisanını kullanmak, sence, bir şeye mahsus iki şey değil mi?

Alkibiyat — Tamamıyla.

Sokrat — Fakat kullanan ile kullanılanda ayni şey mi?

Alkibiyat — Ne demek istiyorsun?

Sokrat — Meselâ bir kunduracı, kunduracı bıçağı, biz ve sair aletler kullanarak kundurayı keser.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Bak, burada kesen amele ile kesmeye yarayan aleti ayırıyoruz.

Alkibiyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — Bunun gibi kitareci ile çaldığı aletler de böyle değil mi ?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — öyle ise benim de demin sorduğum şey tamamıyla bu idi, bir aleti kullananla onun kullandığı aleti daima ayırmak kabil midir?

Alkibiyat — Elbette kabildir.

Sokrat — Fakat kunduracı yalnız aletleriyle mi kesiyor, yaksa elleriyle de kesiyor mu?

Alkibiyat — Elleriyle de kesiyor.

Sokrat — Demek ki onu da kullanıyor.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Ya gözlerini de kullanmıyor mu?

Sokrat — öyle ise bir şeyi kullananla, o kimsenin kullandığı şeyi temyiz hususunda mutabıkız.

Alkibiyat — Öyle.

Sokrat — Binaenaleyh, kunduracı ve kitarecinin elleri de, gözleri de kullandıkları şeyden ayrılmalıdır.

Alkibiyat — Elbette.

Sokrat — Şimdi insan bütün vücudunu kullanmıyor mu ?

Alkibiyat — Muhakkak.

Sokrat — Bir şeyi kullanan kimsenin o kullandığı şeyden ayrıldığı tekarrur etti değil mi ?

Alaibiyat — Evet.

Sokrat — Binaenaleyh, insan vücudile zahir oluyor,

Alkibiyat — Öyle görünüyor.

Sokrat — öyle ise insan nedir ?

Alkibiyat — Ne cevap vereceğimi bilmiyorum.

Sokrat — Her halde vücudunu kullanan demek olacak ?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Peki ruhunu da kullanan o değil mi?

Alkibiyat — Doğru.

Sokrat — O, ruhunu kendine itaat ettirmek suretile idare eder.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Fikrimizin ihtilâfına mütahammil olmayan bir şey daha var.

Alkibiyat — Hangisi?

Sokrat — Bir insanda kendi de olmak üzere üç vücut tefrik edilemez mi?

Alkibiyat — Ne gibi vücutlar?

Sokrat — Ruh, cisim ve bunların ittihadından teşekkül eden bir kül.

Alkibiyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — Cisme hükmedenin aşikâr olarak insan olduğunu kabul etmiştik değil mi ?

zünden, kendilerine has olan şeyden daha ziyade uzaklaşmışlardır. Onların bildikleri şeyler, yalnız • cisme ait olan ve bunu muhafazaya yarayan şeylerdir.

Alkibiyat — Evet kabul ettik.

Sokrat — Kendi kendine emirler veren cisim midir ?

Alkibiyat — Asla.

Sokrat — Filhakika biz onun bu emirleri aldığını söyledik.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Demek ki bizim aradığımız cisim değildir, öyle değil mi?

Alkibiyat — Şüphesiz değil.

Sokrat — O halde cisme kumanda edecek şeyin kül, yani cisim ve ruhtan ibaret bulunan insan olması lâzım gelmeyecek mi?

Alkibiyat — Belki öyle.

Sokrat — Belki değil, muhakkak öyle; zira eğer bu iki kısımdan biri kumandaya iştirak etmezse küllün bunu yapması katiyen imkânsızdır.

Alkibiyat — Doğru.

Sokrat öyle ise mademki ne cisim ve ne de kül insan değildir bunların ya bir şey olduklarını veya olmadıklarını bilmek kalıyor, bundan şu netice çıkıyor ki insan ruhtur [**Ne cisim yalnız olarak, ne de cisim ve ruh birlikte olarak insanı teşkil etmediği surette, hepsi ayrı şeyler olduğuna göre, hakikî bir vücut olmak üzere ruha insan demek lâzım geleceği şüphesizdir.**].

Alkibiyat — Tamamıyla.

Sokrat — Ruhun insanın kendi olduğunu daha kat'î delillerle sana ispat etmeye lüzum var mı?

Alkibiyat — Zeus namına, hayır, bu isbat bana kâfi görünüyor.

Sokrat — Delil çok şiddetli olmasın da kanaat versin, elverir; bir müddet bir tarafa bıraktığımız şeyi şimdi çok mülâhazaya mütevakkıf bir şey olmak üzre, daha yakından tetkik edeceğiz.

Alkibiyat — Neden bahsediyorsun?

Sokrat — İnsanın kendi nefsinin ne olduğunu araması lâzım geldiğine dair bir az evvel söylediğimiz şeyden bahsediyorum. Biz alelıtlak nazarı itibre alınan bu nefisten, hususî olarak her nefsin ne olduğunu aradık [**Sokrat, her insanda yalnız cisim ve ruhu nazarı itibare almaktansa, ruhun bizatihi kendisinde diğer akşamını ve başlıca aklı nazarı itibare almalı demek istiyor.**]. Belki bize bu kâfi gelebilir. Zira bizde hâkim olan kısmın ruh olduğu aşikârdır.

Alkibiyat –Hakikaten öyle.

Sokrat — Netice olarak şu noktada duralım ki, sen ve ben konuştuğumuz, söz teatî ettiğimiz vakit, ruh ruha söylüyor.

Alkibiyat — Pekâlâ.

Sokrat — Tıpkı demin söyldediğim gibi: Sokrat Alkibiyat ile söz teatisi suretinde müsahade ettiği vakit, senin yüzüne söylemiyor, Alkibiyatın asıl kendisine hitap ediyor. O halde, Alkibiyat, senin ruhundur.

Alkibiyat — Ben de senin gibi düşünüyorum.

Sokrat — Öyle ise nefsini tanımak düsturuyla, bize ruhumuzu tanımak tavsiye edilmiş oluyor.

Alkibiyat — Öyle olmalı.

Sokrat — Kendi vücudunun akşamını tanıyan kimse, kendisine ait olanı tanımış oluyor, fakat kendini değil.

Alkibiyat — Doğru.

Sokrat — Meselâ biç bir hekim hekim oldukça, bir güreş muallimi de güreş muallimi oldukça nefsini tanımaz.

Alkibyat — öyle zannederim.

Sokrat — Bu anlaşılınca, o halde çiftçilerden ve alelumum san'at adamlarından ne kadarı nefislerini tanımazlar. Bunlar kendilerine ait olanı bile adamakıllı bilmezler; demek oluyor ki bunlar, vazifeleri yürütürler.

Alkibvat — Doğru söylüyorsun.

Sokrat — Binaenaleyh eğer hikmeti ahlâkiye insanın nefsini tanımasına mütevakkıf ise, bunlardan hiç biri kendi vazifeleri hususunda hakim değildirler.

Alkibyat — öyle zannederim.

Sokrat — İşte bunun için bu san'atlar o kadar az nazarı itibare alınmış, kıymetli bir adamın bunları öğren meşine itibar edilmemiş ve bunlara kıymet verilmemiştir.

Alkibyat — Bu pek doğru.

Sokrat — Kendi cismine ihtiman eden kendine ait olana ihtimam edip, kendine ihtimam etmiş olmadığı bahsına tekrar geleceğiz.

Alkibyat — Öyle görünüyor.

Sokrat — Servetine ihtimam eden kimseye gelince bu kimse ne kendine, ne de kendine ait olana ihtimam etmiş olmuyor. Belki kendisine has olandan daha uzaklaşmış oluyor.

Alkibyat — Ben de öyle zannediyorum.

Sokrat — Binaenaleyh, bir banker hakikî surette kendi işlerini yapmıyor.

Alkibyat — Öyle.

Sokrat — Buna binaen, eğer bir kimse Alkibyatın cismine âşık olmuşsa, bu kimsenin sevdiği Alkibiyata ait olan şeylerden biridir, demek oluyor.

Alkibyat — Doğru söylüyorsun.

Sokrat — Seni seven, ancak senin ruhunu sevendir.

Alkibyat — Bu söylenmiş olanın bedihî bir neticesidir.

Sokrat — Senin cismini seven de, cisminde gençlik çiçeği solunca uzaklaşır ve seni terkeder.

Sokrat — Fakat senin ruhunu seven, o ruh daha âlâ olmaya çalıştıkça seni bırakmayacaktır.

Alkibyat — İhtimal.

Sokrat — Cismin çiçeğini kaybettiği ve başkaları senden uzaklaştığı yakit, işte ben seni terketmiyorum.

Alkibyat — Çok iyi ediyorsun, Sokrat; beni bırakmamanı temenni ederim.

Sokrat — öyle ise mümkün olduğu kadar iyi olmıyı candan iste.

Alkibyat — Evet bunu bütün kalbimle istiyeceğim.

Sokrat — Hasılı şimdi şu anlaşılıyor ki, Clinias'ın oğlu Alkibiyata, Sophronisque ve Phainarete'in oğlu Sokrat'tan başka kimse aşık olmamıştır.

Alkibyat — Bu hakikattir.

Sokrat — Seni pekaz şeyden haberdar ettiğimi, yoksa böyle olmasaydı seni terketmediğimin sebebini öğrenmek için bana ilk gelen t»en olacağını söylemiyor miydin?

Alkibyat — Eyet benim düşüncem bu idi.

Sokrat — Başkaları sana ait olana aşık oldukları halde ben yalnız sana aşıktım. Binaenaleyh sana ait olan bugün soluyor, bilâkis sen tezehhür etmeye başlıyorsun. Şimden sonra, eğer Atina ahalisi tarafından ahlâkının bozulmasına, baştan çıkarılmana müsaade etmeyecek olursan ve güzelliğini de bu suretle kaybetmezsen seni terk etmeyeceğimden emin ol. Benim bilhassa korktuğum şey, halka aşık olarak kendini bozmaklığındır ki bu, bizim içimizdeki kıymetli adamların çoğuna vaki olmuştur. Zira büyük kalpli ***Erechtee*** ahalisinin zevahiri lâtiftir. Fakat ne olduklarını görmek için onları soymalıdır. Binaenaleyh sana tavsiye edeceğim ihtiyatlara tevessül et.

Alkibyat — Bunlar nasıl şeyler?

Sokrat — Evvelâ benim genç dostum, politikaya karışmak için bilinmesi lâzım gelen şeyi öğren

ve o vakite kadar ondan ihtiraz et, sana hiç nahoş bir şey gelmemek için tehlikeye atılmazdan evvel panzehirler tedarikine dikkat et.

Alkibyat — Haklı olduğunu anlıyorum, Sokrat. Hangi usul ile kendimize ihtimam edebileceğimizi bana izah etmeye çalış.

NEFSİMİZİ TANIMAK İÇİN KENDİMİZDE ALLAHI BULMALIYIZ

Sokrat — Belki ilk adımı atmış sayılırız. Ne olduğumuzu ikimiz de hemen hemen anladık. Hâlbuki biz onu bilmediğimiz müddetçe, biz olmayan bir başka şeye tereddütsüz ihtimamda bulunmaktan korkmakta hakkımız olabilirdi.

Alkibvat — Doğru.

Sokrat — Bu anlaşılınca, ihtimam ve istihdaf edilmesi lâzım gelen şeyin ruhumuz olduğuna kani olduk.

Alkibyat — Tamamıyla.

Sokrat — Cisim ve servet hakkındaki ihtimamlara gelince, bunlarla uğraşmak başkalarına aittir.

Alkibyat — Au anlaşılıyor.

Sokrat — Şimdi tamamıyla vazıh olarak nefsin aslının ne olduğunu nasıl bilmeli. Eğer biz onu bir kere bileydik, şüphesiz kendi nefsimizi de tanımış olurduk. Fakat ilâhlar namına, biraz evvel bahsettiğimiz Delphes'in o kadar doğru olan bu düsturunu iyice anladığımıza emin miyiz ?

Alkibivat — Ne demek istiyorsun Sokrat ?

Sokrat — Bu düsturda hissettiğim manayı ve ihtarı sana izah edeceğim. Yalnız bunları anlatmıya yarayacak fazla mukayese tabiri bulamıyorum; belki yalnız basıra bunu temin edecektir.

Alkibiyat — Sen bundan ne anlıyorsun?

Sokrat — Beraber düşünelim. Bu düsturun insanlara olduğu gibi gözlerimize de hitap ederek «kendinize bakınız» dediğini farzetsek, bu hitabı nasıl anlayabiliriz? Gözleri, kendilerini içinde görebilecekleri bir şeye bakmaya davet ettiğini düşünemez miyiz?

Alktbiyat — Elbette.

Sokrat — öyle ise, hangi şeydir ki, ona bakmakla kendimizi de görmüş olalım?

Alkibiyat — Ayna, Sokrat, yahut bu cinsten bir şey.

Sokrat — Pekala. Fakat görmemize yarayan göz içinde de buna benzer bir şey yok mudur ?

Alkibiyat — Var şüphesiz.

Sokrat — Karşımızda olan bir kimsenin gözüne baktığımız vakit, gözbebeği tabir olunan şey içinde yüzümüzün tıpkı bir aynadaki gibi münakis olduğunu ve bakanın orada suretini

gördüğünü elbette fark etmişsindir.

Alkibiyat — Doğru.

Sokrat — İşte böylece, göz, diğer bir göze dikkatle baktığı ve nazarını bu gözün en âlâ olan kısmına atfettiği vakit orada kendinizi de görür.

Alkibiyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — Eğer bunun yerine göz, göze benziyen şeyden başka (Ayna, su sathı ve alelumum bütün mücellâ satıhlar gibi eşyanın suretini in'ikâs ettirmek hassasına malik olan her şey.) cismin diğer bir kısmına ve yahut başka bir şeye baksa kendini göremeyecektir.

Alkibiyat — Doğru söylüyorsun.

Sokrat — öyle ise, göz kendini görmek istediği vakit, bir başka göze ve bu gözün içinde bu uzva has olan melekenin bulunduğu kısma bakması lâzım gelir. İşte bu meleke, hasıradır.

Alkibiyat — Hakikaten öyle.

Sokrat — Binaenaleyh, benim aziz Alkibiyatım, ruh ta, kendini tanımak isterse, bir ruha ve bu ruh ise ruha has olan melekenin mevcut olduğu kısma, yani akla veyahut buna benzeyen başka bir şeye bakmalıdır.

Alkibiyat — öyle zannederim, Sokrat.

Sokrat — Bu halde ruhun içinde mevcut olan bilgi ve düşünceden daha İlâhî bir şey bulabilir miyiz?

Alkibiyat — Hayır bu mümkün değil.

Sokrat — Bu kısım hakikaten pek İlahî görünüyor ve ona baktığı vakit bu İlahî şeyi yani ilâhı ve fikri keşfetmeyi bilen kimse de, kendini tanımak hususunda en talili kimsedir.

Alkibiyat — Aşikâr.

Sokrat — Şüphesiz aşikâr. Çünkü, hakikî aynalar nasıl gözün aynasından daha parlak, daha saf ve daha ziyadar ise, aynı suretle ilâh ta ruhumuzun en âlâ kısmından daha saf ve daha ziyadardır.

Alkibiyat — Demek oluyor ki, bakılmak lâzım gelen ilâhtır: o, ruhun vasfı hakkında hüküm vermiyi isteyen kimse için beşerî şeylerin en âlâ aynasıdır ve kendimizi en iyi görebilmek ve tanıyabilmek onun sayesinde mümkündür.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Nefsini bilmek meselesine hikmeti ahlâkiye ismini vermek hususunda, mutabık kaldık değil mi?

Alkibiyat — Tamamıyla.

Sokrat — Nefsimizi bilmeksizin ve bu hikmet olmaksızın bizde ki iyi ve ya fena şeyleri bilebilir miyiz?

Alkibiyat — Nasıl bilebiliriz, Sokrat ?

Sokrat — Alkibiyat'ı tanımıyan kimsenin, Alkibiyat'a ait olan şeyin hakikaten ona ait olup olmadığını bilmesi mümkün olmadığı sana mukakkak görünüyor değil mi?

Alkibiyat — Zeus namına, bu tamamıyla imkânsızdır.

Sokrat — Kendimizi bilmediğimiz vakit, bize ait olanın bizim olup olmadığını bilmemiz de tıpkı boylerdir ?

Alkibiyat — Hiç şüphe yok.

Sokrat — Eğer biz bizim olanı bilmezsek, tabiîdir ki ona ait olanı da iyice bilemiyeceğiz.

Alkibiyat — Elbette.

Sokrat — Fakat o halde demin: kendilerini tanımadıkları halde kendilerinin olan şeyleri tanıyan adamlar olduğunu, söylediğimiz vakit, bir az aldanmış oluyoruz. Çünkü bütün bu bilgilerin bir adamdan ve ayni bilgiden tevellüt ettiği ve bu adamın asıl süjeyi ve bu süjenin olan şeyleri ve bu şeylere ait olanları kavradığı anlaşılıyor.

Alkibiyat — Bu doğru görünüyor.

Sokrat — Eğer bu böyle ise, kendine ait olanı bilmeyen bir kimse, şüphesiz başkalarına ait olan şeyleri de bilmez.

Alkibyat — Muhakkak.

Sokrat — Ve eğer o başkalarına ait olan şeyleri bilmezse, aynı suretle hükümete ait olanı da bilemez.

Alkibyat — Bu zarurîdir.

Sokrat — Bu halde böyle bir adam, hükümet adamı olamayacaktır.

Alkibyat — Hakikaten öyle.

Sokrat — İyi iktisatçı da olamayacak değil mi?

Alkibyat — Tabiî olamayacak.

Sokrat — Hatta kendi yaptığını da bilmeyecek.

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Fakat bilmeyen kimse, aldanmaya mahkûm değil midir?

Alkibyat — Şüphesiz.

Sokrat — Aldandığı için de, kâh hususî, kâh umumî hayata dönerek kendini fena bir surette idare etmiş olmayacak mı?

Sokrat — Ya kendini fena bir surette idare ettiği için bundan bedbaht olmayacak mı?

Alkibyat — Elbette.

Sokrat — Ya menfaatlerini gözetenler?

Alkibyat — Onlar da öyle olacak.

Sokrat — Demek oluyor ki, hakîm ve faziletkâr olmadıkça, mes'ut olmanın imkânı yoktur.

Alkibyat — Bu mümkün değildir.

Sokrat — O halde fasit adamlar bedbahttır değil

mi ?

Alkibyat — Pek betbahttır.

Sakrat — Felâketten kurtulmak, zengin olmakla değil, hakîm olmakladır.

Alkibyat — Bundan şüphe edilemez.

Sokrat Binaenaleyh, Alkibyat, fazilet olmadıktan sonra, şehirleri ne duvarlar, ne tezgâhlar, ne ahali, ne de büyüklük mes'ut eder.

Alkibyat — Elbet.

Sokrat Bunun için eğer cumhuriyetin işlerine lâzım olduğu veçhile nezaret etmen lâzım gelirse, vatandaşlarına vermek mecburiyetinde olduğun şey, fazilettir.

Alkibyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat— Fakat kendinde olmayan bir şeyi vermek mümkün müdür ?

Alkibyat— Nasıl mümkün olur?

Sokrat — Bu halde, evvelâ senin fazilet kazanman lâzım gelir. Yalnız kendi şahsını ve kendi menafiini değil, ayni zamanda bütün memleketi ve umumun menafiini idare edecek her hangi bir kimsenin vazifesi, budur.

Alkibyat Doğru söylüyorsun.

Sokrat — Bu sebeple senin için temini lâzım gelen şey, mutlak bir amir gibi hareket ederek kendin ve cumhuriyet için hoşuna giden şeyi yapmak hürriyetini temin etmek değil, adalet ve hikmettir.

Alkibyat — Muhakkak.

Sokrat — Zira, doğruluk ve hikmetle hareket edersen, sen de cumhuriyet te amellerinizle ilâhların hoşuna gitmiş olursunuz.

Alkibyat — Bu düşünce doğrudur.

Sokrat — Ve demin dediğimiz gibi, hareketlerinde daima ilâhı ve nuranî olan şeyi istihdaf edeceksin.

Alkibyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — O halde, bunu gözünüzün önünde bulundurmakla, kendinizi ve sizin için iyi olan şeyi biz* zat görmüş ve tanımış olacaksınız.

Alkibyat — Evet.

Sokrat — Bu yüzden mes’ut olacağınızı tereddütsüz size tekeffül ederim.

Alkibyat — Tekeffül için, bir tehlike yok.

Sokrat — Halbuki haksızlığı, dine, ahlâka mugayir ve muzlim şeyleri istihdaf ederseniz, kendinizi tanımadığınız için işleriniz de böyle olacaktır.

Alkibyat — Öyle zannederim.

Sokrat — Hasılı, aziz Alkibyatım, fert olsun, millet olsun, kendisine hoş gelen şeyi yapabilen akıldan mahrum kimsenin talihi ne olacaktır? Meselâ her istediğini yapmakta serbest olan bir hasta, eğer kendini şifayap edecek aklı yoksa ve bir zalim gibi haraket ederse, yani icabında kendini menetmeyi bilmezse ne olacaktır? Sıhhatini harap etmesi muhtemel değil midir?

Alkibyat — Doğru söylüyorsun.

Sokrat — Ya bir gemide bir yolcu, bir pilot gibi tecrübe ve duygu sahibi olmaksızın her istediğini yapsa, onun ve arkadaşlarının başına ne geleceğini görmüyor musun?

Alkibyat — Şüphesiz hepsi telef olacaktır.

Sokrat — İşte bunun gibi bir memlekette ve alelumum bütün mutlak iktidar ve otorite tecrübelerinde lâzım gelen evsafı haiz olmayan kimse, kendini eğri yola sevketmeye mahkûmdur.

Alkibyat — Bu mukadderdir.

Sokrat — öyle ise benim mert Alkibiyatım, kendinin ve memleketinin mes’ut olmasını istersen tamâ edeceğin şey mutlak iktidar değil, fazilet olsun.

Alkibyat — Doğru söylüyorsun.

Sokrat — Buna malik olmayan kimsenin, ister yetişkin bir insan, ister bir çocuk olsun, kumanda etmesindense kendinden yüksek olana itaat etmesi daha iyidir.

Alkibyat — Aşikâr.

Sokra} — Demek oluyor ki, daha yüksek olan, ayni zamanda daha güzel olandır.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Ve daha güzel olan da daha elverişlidir.

Alkibiyat — Hiç şüphesiz.

Sokrat — O suretle ki faziletsiz adama bir başkasına hizmet etmek yakışır. Zira o bunun hakkında daha iyidir.

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Fazilet noksanı süflî bir tabiata mahsus değil midir?

Alkibiyat — Elbet.

Sokrat — Halbuki fazilet, hür adamın hassasıdır değil mi?

Alkibiyat — Evet.

Sokrat — Şüphesiz dostum, her süflî olan şeyden kaçmak lâzım gelir.

Alkibiyal — Dünyada her şeyden evvel bundan kaçmalıdır, Sokrat.

Sokrat — öyle ise şimdi halinin ne olduğunu anladın mı? Sen hür adam olmak için lâzım olan şeye malik misin, evet mi, hayır mı?

Sokrat — Bu halde şu halinden kurtulmanın çaresini biliyor musun? Zira senin gibi güzel bir adamdan bahsederken bu halin ismini telâffuz etmek istemiyorum.

Alkibiyat — Evet, biliyorum.

Sokrat — Bunun çaresi nedir?

Alkibiyat — Sokrat, eğer sen istersen, kurtulurum.

Sokrat — Böyle dememelisin, Alkibiyat.

Alkibibat — Ne diyeyim ya!

Sokrat — İnşallah de!

Alkibiyat — Peki öyle derim. Fakat bak şunu da ilâve edeyim. Rollerimizi değişmek ihtimali var, Sokrat. Ben şeninkini alırım, sen benimkini alırsın. Zira hiç şüphe yok ki, bugünden itibaren ben sana nezaret edeceğim ve sen de benim nezaretim altında bulunacaksın.

Sokrat — Bu halde, mert Alkibyatım, benim aşkım leyleğin aşkına çok benzeyecek. O aşk yuvada, yani senin ruhunda kanatlı küçük bir aşk yetiştirecek ki, nihayet bu ona ihtimam gösterecek.

Alkibiyat — Her halde, şu mukarrer: şimdiden doğruluğa gayret etmeye başlayacağım.

Sokrat — Sebat etmeni temenni ederim. Fakat senin tab'ından şüphe ettiğimden değil, halkın kudretini gördüğüm için, bu kudretin beni de seni de sürüklemesinden çok korkuyorum.

ALKİBYAT [Eflâtunun Külliyatından] Mütercimi : Semiha Cemal -İstanbul Kız Muallim Mektebi Ruhiyat Muallimi [Maurice Croiset'den tercüme edilmiştir], Devlet Matbaası, 19 3 2, İstanbul

APOLOJI-METHİYE VE KRİTON VAZİFE

Maurıce Croıset,

Semiha CEMAL,
Fransızcadan Tercüme Eden
İstanbul Kız Muallim Mektebi
Ruhiyat Muallimi-1932

SOCRATE IN APOLOJISİ-METHİYE

BİRİNCİ KISIM

SOCRATE'IN MUDAAFANAMESİ

Apoloji: savunma, müdafaa (yazılı), haklı gösterme

Atinalılar, üzerinizde müddeilerimin ne tesir hasıl edebildiğini iyice biliniyorum. Bence hitabeleri o kadar mukni idi ki, onları dinlerken az kaldı kim olduğumu unutuyordum. Maamafih mübalâğasız söylüyorum ki, onlar doğru olarak tek bir kelime söylemediler. Lâkin bu kadar icatlar içinde beni en çok taaccübe düşüren şey, beni mahir bir lâfzen gibi göstererek, sakınmanızı ve bana aldanmamanızı size ihtar etmeleri oldu. Ben güzel söz söylemekten katiyen âciz bir adam iken, beni hemen utanmadan yalanla ittiham etmeleri, ne derece saygısızlığı müştekimdir! Belki hakikati söyleyen herhangi bir kimseyi söz söylemekte mahir tesmiye ederlerse, ona diyeceğim yok. Eğer onlar bunu böyle biliyorlarsa, o vakit ben de hatip olduğuma kani olacağım; yalnız onların telakki [anlama, anlayış, kabul etme.] ettiği gibi değil. Herhalde, tekrar ediyorum, onlar doğru denecek hiç bir şey, yahut hemen hemen hiç bir şey söylemediler. Bilâkis, ben size ancak hakikati söyleyeceğim. Oh! Zeus'e kasem ederim Atinalılar, bu, onlarınki gibi güzel bir nefasetle ve vâkifane tanzim edilmiş isim ve fiillerle müzeyyen zarif bir lisanla söylenmeyecektir. Hayır, ben tabirleri iyi kötü, gelişi güzel söyleyeceğim. Benim bütün söyleyeceğim doğrudur, işte emin olduğum şeyde budur. Benden başka birşey beklemeyiniz. Hâkimler! Ben yaşta bir adamın, huzurunuzda ibarelerini gençlerimiz gibi tanzim ve tertip etmesi çok edebe mugayirdir.

Atinalılar, sizden ne istediğimi, musirrane ne iltimas ettiğimi görüyor musunuz, şunu istiyorum: Eğer adetim olduğu veçhile umumî mahallerde, tacirlerin dükkânları yanında hakkımı müdafaa etmek için söz söylediğim gibi konuştuğumu işitirseniz, bundan dolay ıbana gücenmeyiniz ve beni protesto etmeyiniz. Zira iyi biliniz ki, bugün birinci defa olmak üzere bu mahkeme huzuruna çıkıyorum. Halbuki yaşım da yetmiştir. Binaenaleyh buranın lisanına tamamıyla yabancıyım. Eğer ben Atina'da hakikaten bir ecnebi olaydım, çocukluk şive ve lehçemle konuşmaklığımı nasıl mazur görecek idi iseniz, istediğim tarzda ifadeyi meram etmeme gene öylece müsaade etmenizi istirham etmeye muvafık görüyorum. Bu, elbette fena bir şey olmayacaktır. Ehemmiyetle nazarı dikkata alacağınız şey, müddealarının doğru olup olmadığıdır. Hâkimin has meziyeti bu olduğu gibi; hatibinki de, hakikati söylemektir.

SOKRAT MUTTEHİMLERİ İKİ KISMA AYIRIYOR'

Atinalılar, söze başlamak için evvelâ aleyhime tevcih olunan en eski ittıhamlarla benim en eski müttehimlerime cevap vermeliyim; sonra da, en yeni ittihamlarla yeni müttehimlerime cevap vereceğim. Filhakika, beni eskiden, çok seneler evel, doğru olarak hiçbir şey söylememek şartile, huzurunuzda ittiham etmiş olanlar çoktur. Anytos ve şerikleri de korkulacak kimseler olmakla beraber, ben ötekilerden daha ziyade korkarım. Evet, hâkimler evvelkiler daha korkuludurlar ; zira bunlar sizden bir çoğunuza daha çocukluğunuzda benim hakkımda ihbaratta bulundular. Socrate namında biri olduğuna ve bunun bir büyük âlim olup hadisatı ceviye ile meşgul bulunduğuna, yerin altında olup bitenleri araştırdığına ve şerri terviç ettirmiye muktedir olduğuna sizi yanlış olarak inandırmışlardı. İşte Atinalılar bunlar, bu söylediklerimi işaa eden, korktuğum müttehimlerdir. Çünkü bunları işitenler, bu gibi taharriyatla meşgul olan kimselerin ilâhlara itikat etmedikleri kanaatındadırlar. Fazla olarak bu müttehimlerin çok olup beni uzun zamandan beri ittiham ettiklerini ve bundan başka da size en kolay inanabilecek bir yaşta olduğunuz ve bazılarınız da henüz çocuk veya genç bulunduğunuz bir zamanda müracaat ettiklerini ve nihayet hiç kimsenin müdafaa etmediği bir kimseyi gıyabında ittiham ettiklerini de bu sözlerime ilâve ediniz. İnsanı en ziyade teşviş eden bir şey varsa o da, bunlardan yalnız bir komediya muharririnden mâadasının isimlerini bilmek ve yadetmek mümkün olmamasıdır. Fakat gerek kıskançlık ve hiyanet sebebile size bu iftiraları ilka edenler olsun, gerek bunlara inanan veya etrafındakileri inandıranlar olsun, bunlar daha müziçtirler. Burada bunlardan hiç birini mukayese veyahut reddü iptal etmek kabil değildir. Kendime hak verdirmek için adeta gölgelerle çarpışmam ve her kese bir tek sual irat edemeden cevap vermem lâzım geliyor. Binaenaleyh iyi anlaşılsın ki, benim müttehimlerim iki kısımdır: bir kısmı, bu şikâyeti pek yakında yapanlar, bir kısmı da şimdi bahsettiğim müttehimlerdir ki, bunlar beni çoy zamandanberi ittiham ediyorlar; evvelâ cevap vereceğim bunlar olduğunu da iyi biliniz. Sonradan gelen bir çoklarından evel, ilk işittiğiniz onlardır. Atinalılar, bu malûm olunca, işte kendimi müdafaaya başlıyorum. Fikirlerinizde kökleşmiş bir eski iftirayı imha etmeye çalışmam lâzım geliyor ; bunu yapmak için de pek az vaktim var. Bu eğer sizin ve benim hakkımızda iyi ise, bu hususta muvaffak olmamı ve muvaffakiyetle kendimi tebriye etmemi isterdim; fakat bunda güçlük hissediyorum ve vaki olan şeyden hiç bir şey gizlemek istemiyorum. Ne olursa olsun, hadisat Allah'ın istediği gibi cereyan etsin; benim vazifem, kanuna itaat ve hakkımı müdafaa etmektir.

Eski ittihamlar

Meletosun benim hakkımda bu davayı ' ikame etmek için istinat ettiği iftiranın hakikî olarak hangi ittihamdan neş'et ettiğini, mebdee rücu ederek tedkik edelim. Bakalım, bana iftira edenler ne diyorlardı? Usulü dairesinde olan bir ittiham imiş gibi muamele edelim, onun için asıl metni okumamız lâzımdır: «Socrate mücrimdir: Yer altında ve gök yüzünde olup bitenleri pervasızca araştırıyor, o, şerri ve ahlâksızlığı tercih ettiriyor ve başkalarına da kendi gibi hareket etmeyi talim ve tavsiye ediyor». İşte metin bu, yahut aşağı yukarı hemen bu. Aristophane komedyasında kendi gözlerinizle gördüğünüz şunlardır: Socrate namında biri sahneye konuyor ve ona benim bilmediğim her türlü saçma sapan şeyler rivayet ettiriliyor ve havalarda gezdiğim söyletiliyor. Benim söylemek istediğim belki bir kimsenin malik olduğu bu ilmi rüsva etmek değildir, hiç olmazsa Meletos beni böyle bir cüretle ittiham etmemelidi. Fakat Atinalılar, hakikaten benim bu şeylerden en küçük bir malumatım bile yoktur. İçinizden birçoklarını istişhat ederim ve mütekabilen malumat almanızı sizden rica eder ve içinizden

bütün beni dinleyenleri söz söylemeye davet ederim; burada bulunanlardan bir çoğu beni işitmişlerdir. Birbirinize sorunuz, pek az da olsa, hiç bu gibi şeyler hakkında mubahasede bulunduğumu, ve bu bapta ağız açtığımı içinizden biri işitmiş ise söylesin. Bu suretle benim hakkımda avam arasında rivayet edilen şeylerin bu kabilden olduğunu anlayacaksınız.

Hayır, hakikaten bunlardan hiç biri ciddî değildir. Eğer bir kimse de size ücret mukabilinde talim vazifesinde bulunduğumu söylemişse, bu da doğru değildir. Hâkimler, Leontin li Qorgias Ceoslu Brodicos, Elisli Hippias gibi başkalarını talim edebilmenin ne kadar iyi olduğunu bilmiyor değilim. Bir çok gençleri intihap edecekleri vatandaşlarından ücretsiz olarak ders almaları mümkün iken, onları şehirden şehire giderek cezbetmeye bilen bu kimseler nasıl muallimlerdir şaşıyorum ! Bunlar birçok gençleri ücret almıyanlarla münasebet peyda etmekten alıkoyar ve kendilerine gelerek ücret vermeye onları ikna ederler. Ne diyorum ? Burada, bile Paros hemşehirlerinden bir başka alim daha var ki, öğrendiğim veçhile, şu sırada aramızdadır. Yalnız bu âlime başkalarının mecmuundan fazla ve sofistlere verilen vergiden daha ziyade veren Hipponicos un oğlu Qallias'ın nezdine tesadüfen gitmiştim. Onu isticvap ettim, — biliyorsunuz ki onun iki çocuğu var — ona: «Qallias, eğer iki çocuğunun yerine iki tay, iki dana yetiştirmiş olaydın ücret mukabilinde bunların tabılarına müsait olan şeyleri inkişaf ettirmek için onları kime tevdi ve emniyet edeceğimizi pekâlâ bilirdik, dedim. Elbette beygir ystiştiren kimselerden veya çiftçilerden birini intihap ederdik. Fakat çocukların insan oldukları için bunları sen kimlere emniyet etmek fikrindesin? insana ve şehirliye has olan evsaf ve meziyeti inkişaf ettirmekte mahir olan kimdir? Çocukların mevcut olduğu için böyle düşündüğünü tahmin ediyorum. Bana söyle, bize lâzım olan kimse mevcut mudur değil midir? —Evet şüphesiz mevcuttur — öyle ise kimdir hangi memlekettendir, derslerinin ücreti nedir? diye sordum. — Bana «Socrate, bu Paros lu Evenostur; beş min alır» dedi. Eğer bu Evenos hakikaten bu san'ata sahip olup bu kadar bir değerle talim ediyorsa, bunun mümtaz bir adam olduğunu zannediyorum. Bana gelince, eğer ben de bu kadarını hileydim pek mağrur ve kendimden pek memnun olurdum. Fakat, açıkça söylüyorum, Atinalılar, ben bunu bilmiyorum.

SOKRATIN İLMİ NEDEN IBARETTİR

Bunun üzerine içimizden biri belki bana sorabilir ve diye bilir ki: «Fakat nihayet bocrate, sen neyle meşgulsun?

Senin maruz kaldığın bu iftiralar nerden geliyor? Zira her şeyden sarfı nazar eğer sen istisnaî bir şey yapmamışsan senden bu kadar nasıl bahsedebilirlerdi? Eğer sen herkes gibi yaşayaydın, ya bu şöhretin nerden ileri gelirdi? Kendimizce bir tabir bulmamızı istemezsen, ne olduğunu sen kendin bize söyle». Bunun tamamıyla haklı bir sual olduğunu kabul ediyorum. Bana bu müellim iştiharı veren şeyi esasen size izaha çalışacağım, öyleyse dinleyiniz. Hakikaten belki bazıları benim lâtife ettiğimi tasavvur edeceklerdir. Hayır, iyice emin olunuz ki söyleyeceğim şey tamamıyla hakikattir. Atinalılar, benim iştiharıma sebep olan ilmi biliyorum. Bu nasıl bir ilimdir? Zannıma kalırsa bu ilim, insana has olan ilimdir. İhtimal ben bu ilme malikim; halbuki demin söylediğim kimselerin şüphesiz daha ziyade İnsanî olan başka bir ilimleri vardır; ben ise buna malik olmadığım için buna ait ne söyleyebilirim? Eğer bir kimse bana bunu atfederse yalan söylüyor ve bana iftira etmek istiyor.

Şimdi, Atinalılar, eğer ben size mağrur ve hotpesent görünüyorsam, sızlanmayınız. Size

dermeyan edeceğim şey, benden değildir. Bu hususta sözüne itimat olunur bir kimseye kendimi havale edeceğim. Eğer benim bir ilmim varsa, onu ve ne olduğunu tasdik edecek bir şahidim var ki, o da Delphe’te ki ilâhtır. — Şüphesiz Cherephon’u tanırsınız O vc ben çocukluk dostlar idik. O aynı zamanda milletin de dostlarındandı; o bildiğimiz menfada sizinle beraberdi, ve gene sizinle buraya avdet etti [Bu gurbet, demokratların Trante'lar idaresi altında iken 404 te firarlarıdır.]. Onun ne seciyede olduğunu, taahhüt ve iltizam ettiği hre şeye nasıl aşık olduğunu bilmez değilsiniz. Binaenaleyh onun Delphes'e gittiği bir gün idi, Cherephon, ilâha şu suali irada cesaret etti: — hâkimler, lütfen şu söylediklerime itiraz etmeyiniz, — benden daha âlim bir kimsenin mevcut olup olmadığını, sordu. Pythie ona daha âlim hiç bir kimsenin olmadığı cevabında bulundu, Cherefhon öldüğü için bu cevabi burada mevcut olan kardeşi huzurunuzda tasdik edecektir.

Şimdi size bundan bahsedişimin sebebi, bu yalancı şöhretin bana nerden geldiğini izah etmek içindir. Ben bu hatifi gaybı öğrendiğim vakit kendi kendime dedim ki: «Bakalım ilâhın sözünün manası nedir? Bunda ne mana gizlidir? Ben ne az, ne çok âlim olmadığıma kaniim. O halde benim en âlim olduğumu iddia etmekle kastettiği nedir? Maamafih hakikat hilâfına da söylemiyor; çünkü bu, onun için imkân dahilinde değildir.» Uzun müddet bundan hiç bir şey anlamaksızın öylece kaldım. Nihayet mes’eleyi kerhen atideki veçhile tahkika karar verdim. Her yerden ziyade hatifi gaybı kontrol edebileceğim ve sonra da ona açıkça: «İşte benden daha âlâ olan kimse budur, hâlbuki sen ise beni en âlim ilân ettin», diyebileceğim âlim addolunan adamlardan birini aramaya gittim. Bu adamı derince imtihan ettim; — onun ismini söylemek faydasızdır: hükümet adamlarımızdan biriydi; — binaenaleyh Atinalılar, tecrübe etmek şartile müsahabe ederken, edindiğim intibâ işte şudur; bir çok kimselerce âlim addolunan ve bahusus kendi kendine âlim görünen bu zatın asla böyle olmadığı bana zahir oldu. O vakit ona, âlim olduğunu zannettiği halde olmadığını isbata çalıştım. Neticede, onun ve bir çoklarının adavetini celbetmiş oldum. Kendi kendime: «Herhalde ben ondan daha âlimim. Filhakika her ikimiz de doğru olarak bir şey bilmiyebiliriz; yalnız o bilmediği halde bildiğini zannediyor.

Halbuki ben, bir şey bilmesem bile bunu bildiğimi de zannetmiyorum. Hulâsa hiç olmazsa bilmediğimi biliyorum zannetmediğim için, ondan daha âlim olduğumu tahmin ediyorum.» diyerek çekildim. Bundan sonra, daha âlim addedilen kimselerden İkincisini aramaya gittim. İntibaım gene aynı oldu. Derhal bunun ve daha bir çoklarının adavetini celbettim.

Maamafih, kendime düşmanlar peyda ettiğimi teessür ve endişe içinde anlamakla beraber gene aramakta devam ediyordum; fakat ilâhın hizmetini her şeyin fevkinde tutmıya kendimi mecbur görüyordum. Binaenaleyh, hatifi gaybın manasını daima araştırmak için bilgi sahibi addedilen kimselere gitmem lâzım geliyordu. Atinalılar, size doğruyu söylemeye mecburum. İşte bana vaki olan hemen şudur: İlâhın ilhamına göre, onları tetkik ederken, pek azı müstesna olmak üzere en meşhurlarının en hatalı olduklarını gördüm; halbuki bunlardan daha aşağı addolunan diğer kimseler ise, bana fikren daha salim göründüler. Bu anket seyyahatını size anlatmak istiyorum. Zira hatifi gaybı tahakkuk ettirmek için bir çok mesaide bulundum. Hükümet adamlarından sonra, bilgimi filen daha aşağı addedebileceğim şairleri, trajedi müelliflerini heyecanı mucip olan methiyeler tertip edenleri ve diğer kimseleri bulmaya gittim. Üzerinde en çok çalışarak yazdıkları manzumeleri beraber götürerek, bunları bana izah etmelerini kendilerinden istedim; bu, aynı zamanda benim onların nezdinde malûmat edinmemede bir vasıta idi. Hâkimler, size burada hakikati hemen söylemek

cesaretini gösteriyorum. Çünkü bu lâzımdır. Bütün oradada mevcut olan kimseler bu müelliflerin kendi eserleri hakkında söyleyebileceklerinden daha iyi söyleyebilirlerdi. Binaenaleyh, kısa bir zamanda şairler hakkında da şunu düşünmeye mecbur oldum: Onlar icatlarını bilgilerine değil, fakat tabiî bir ihsana, peygamber ve kâhinlerinkine müşabih ilâhı bir ilhama medyundular. Bunlar da çok güzel şeyler söylüyorlar, fakat söylediklerinin ilmine malik değiller. İşte, kani olduğum veçhile şairlerin hali de böyle. Bu suretle insanların kendi hünerlerine nazaran hiç âlim olmadıkları halde aynı zamanda çok şeylerde en âlim olduklarını zannettiklerini de gördüm. O vakit hükümet adamlarında olduğu gibi onlara karşı da aynı galibiyeti haiz olduğumu düşünerek onları terk ettim.

Buna nihayet vermek için, sanatkârların yanına gittim. Zira hemen hiç bir şey bilmediğime ve çok güzel şeyler bilen adamlara rasgeleceğime kanidim. Bu noktada aldanmadım. Hakikaten benim bilmediğim şeyleri biliyorlardı. Ve bu hususta benden daha âlimdiler. Atinalılar, yalnız bu san'atkârlarda şairler gibi bana aynı noksanı haiz göründüler. Çünkü onlar san'atlarını çok güzel bir tarzda icra ediyorlar, ve her biri en güç şeylere varıncaya kadar her şeyi tanıdıklarını zannediyorlardı. Bu rüyet, onların hakikî bilgilerine hicap oluyordu. O suretle ki, hatifigaybı tahakkuk ettirmek için, onlar gibi bilgile cehalete malik olmaktansa, ne ilim ve ne cehaletlerine malik olmayarak olduğum gibi kalmayı isteyip istemediğimi kendi kendime soracak hale geldim ve bu suretle hatifigayba da, kendime de olduğum gibi kalmanın benim için daha iyi olacağı cevabını verdim.

İşte Atinalılar, hakkımda bu kadar iftiralarda bulunan ve beni âlim namile telkip eden bu çok hasut, çok muzır düşmanları kazanmama sebep olan anket böyle olmuştur. Çünkü ben bir kimseyi her ne vakit cehaletle ittiham etsem, orada bulunanlar onların bütün bilmediklerini benim bildiğime zahip olurlar. Hakikatta hâkimler, onu bilen Allah, bu hatifi gayble ilmi beşerin az bir şey olduğunu ve belki de hiç bir şey olmadığını bildirmek istemiştir. Onun Sokrat'ı yadetmekten maksadı, benim ismimi misal olarak kullanmaktan başka bir şey olmadığı âşikârdır. Bundan şu anlaşılıyor ki : «Ey insanlar, içinizde Socrate gibi bilgisinin neticede hiç olduğunu bilen adam en büyük âlimdir,» Ben bu ankete bugün de şehrin içinde devam ediyorum. Vatandaş olsun, yabancı olsun bana âlim görünen her hangi bir kimseyi Allahın ilhamına göre isticvap ediyorum. Alim olmadığını anlıymca Allaha hak vermek için onun cehlini meydana koyuyorum. Her ne kadar benim ne şehrin işlerile, ne de kendime ait işlerle ciddî olarak meşgul olmaya vaktim kalmamışsa da, bütün zamanım bununla geçiyor. Şiddetli bir fakır içinde yaşıyorum, bu da Allah'ın hizmetinde olduğum içindir.

HUSUMETLER AZAR AZAR NASILTOPLANMIŞTI

Bunu da ilâve ediniz ki: Bana kendi arzuları ile merbut olan delikanlılar ki bunlar zengin ailelerin çocukları olup en ziyade boş vakitleri olanlardır. bu imtihana tâbi olan kimseleri görmekle zevk alırlar. Hatta ekseriya beni taklit bile etmek isterler ve kendileri de başkalarını tetkika çalışırlar. Bunlar bir şey bildiklerini zannedip az bir şey bilenlere veya hiç bir şey bilmeyenlere kesretle tesadüf ederler. O vakit, bu tetkiklerin mesuliyeti kendilerine hamledileceğine bana atfedilerek: delikanlıların ahlâkını bozan Sokrat namında sefil bir kimse olduğu beyan edilir. Acaba bu Socrate'ın gençlerin ahlâkını bozmak için ne yaptığını ve ne talim ettiğini onlara soruyorlar mı? Eğer sorulsa ne cevap vereceklerini bilmezler ki. Fakat boş görünmemek için, havalarda ve yeraltında geçenleri bildiği mütalaasında bulunan ve ilâhlara inanmayan, şerri tercih ettirmek için felsefeyle meşgul olanlar hakkındaki esbabı

şikâyeti dermeyan ederler. Doğrusu, onlar bir şey bilmedikleri halde kendilerini bilir gibi göstermeye azmetmiş olduklarını, hiç bir baha mukabilinde itiraf etmezler. İşte onlar iştihara haris, bu hususta musir ve adetleri çok kimseler olup, aynı zamanda benden bahsederken yekvücut olarak çok zamandanberi benim hakkımda azgın iftiralarile başınızı şişirmişlerdir. İşte Meletos, Anytos ve Lycon benın üzerime de böyle atıldılar, Meletos kendi hesabına şairlerin, Anytos san'atkârların ve politika adamlarının, Lycon da hatiplerinkinini üzerine aldı, iptidada da söylediğim gibi, sizlerde bu suretle toplanan bir iftirayi az zaman içinde imha edebilirsem, hayrette kalacağım.

İşte hulâsa Atinalılar, asıl hakikat budur. Sizden kat'iyen hiç bir şey saklamıyorum; her ne olursa olsun hiç bir şeyi gizlemiyorum. Maamafih ayni evvelki esbaptan dolayı kendimden nefret ettirdiğimi de bilmiyor değilim. Bu, benim tamamıyla doğru söylediğimi, ve filen üzerime tahmil olunan iftiranın bu olduğunu ve mebdeinin de bunlardan ibaret bulunduğunu ispat eder. İsterseniz bunları şimdi ve yahut ilerde arayınız. Bulacağınız şey gene budur.

MELETOS'UN ŞİKÂYETİ

Burada benim ilk müttehimlerimin icatlarına nihayet verelim: bu hususta söylediğim şey sizin için kâfi gelmelidir. Şimdi Meletos denilen bu namuslu adama, kendi tavsifine göre beldenin bu fedakâr dostuna, ve benim şimdiki müttehimlerime cevap vermeye çalışacağım. Mademki bunlar evvelkilerden farklıdır, buna nazaran biz de onların şikâyetlerinin metnini ele alalım. Bu Şikâyet aşağı yukarı şudur: **«Sokrat, delikanlıların ahlâkını bozmak, beldenin inandığı ilâhlara inanmıyıp onları başka ilâhlarla istibdal etmekle müttehemdir.»** Şikâyet böyledir. Bunu her noktasından tetkik edelim.

Şu halde o, benim gençlerin ahlâkını bozmakla töhmetli olduğumu iddia ediyor. Pekâlâ, Atinalılar, bende Meletos'un ciddî şeyleri istihfafla müttehem olduğunu iddia ediyorum. Hakikate gelince kendisinin asla endişe etmediği şeyler hakkında büyük bir alâkaya malikmiş gibi görünerek insanları muhakeme ediyor. İşte size bunun böyle olduğunu ispat etmeye çalışacağım.

Meletos, yaklaş ve bana söyle [Atina kanunu müttehemin ittiham eden kimseyi bizzat isticvap etmesine müsait olduğu gibi, müddeiyi serdolunan suallere cevap vermeyede mecbur ederdi.]: gençlerimizin mümkün olduğu kadar iyi yetiştirilmesine sen de en büyük ehemmiyeti vermiyor musun?

— Şüphesiz, veriyorum

— Bu böyle olunca, bu hâkimlere onları daha âlâ yapmak kabil olduğunu söyle. Senin bunu bildiğinden şüphe edilmez, çünkü düşüncen budur, sen bizzat söylediğine göre, bu gençlerin ahlâkını bozanı keşfettin: bu benim; ve işte bunun için, beni buraya müttehem olarak davet ediyorsun.

Onları en âlâ yetiştirenleri zikret, kim olduklarını söyle. Nasıl Meletos, susuyorsun, ne söyleyeceğini bilmiyorsun. Bunun senin için şeref verici bir şey olmadığını, ve bu kimseler hakkında hiç bir suretle fikrin olmadığını temin ettiğimi söylediğin vakit, sükûtunla bunu tasdik etmiş olduğunu hissetmiyor musun ? Hadi, dostum, onları daha âlâ yetiştirenler kimlerdir, söylesene.

— Kanunlar.

— Oh, lâtif delikanlı, bu benim sualime cevap değildir. Ben evvelemirde onları iyi surette yetiştiren, senin bahsettiğin bu kanunları iyice tanıyan adamı soruyorum

— Sokrat, buraya bak, bunlar işte bu hâkimlerdir.

— Ne diyorsun, Meletos? Bu hâkimler gençleri terbiye etmeye ve onları daha âlâ kılmaya muktedir midir?

— Evet, muktedirdirler ya!

— Fakat hepsi mi öyle, yoksa bazıları öyle de bazıları değil mi?

— Hepsi öyle.

— Hera namına, işte güzel bir söz: bize iyilik yapacak kimselerden mahrum kalmayacağız. O halde, bizi dinleyenlerin onları yetiştirmeye de kadir olup olmadıklarını bana söyle.

— Ona da iktidarları vardır.

— Meclis azası?

— Onlar da öyle.

— Ya cemiyet teşkil eden vatandaşlar, rahipler, bunlar da kazara gençlerin ahlâkını bozar mı, yoksa hepsi onları daha iyileştirir mi?

— Evet onlar da iyileştirir.

— Demek oluyor ki, benden maada bütün Atmalılar gençleri terbiye edebilirler, yalnız ben onların ahlâkını bozuyorum; senin söylediğin bu değil mi?

— Tamamıyla bu.

— Hakikaten bana ne fena bir tali isnat ediyorsun! Haydi bana cevap ver: bu söylediğin terbiye beygirlelerin yetiştirilmesine ait olsa sana göre gene böyle midir? dünyada herkesin bunları yetiştirecek bir halde olduğunu ve yalnız bir kişinin onları bozacağını mı, yoksa bilâkis, yalnız san'at sahibi olan bir veya birkaç kimsenin onları yetiştirmeye muktedir olup diğerlerinin bunlarla meşgul oldukları ve bunlara bindikleri vakit onları bozmaktan başka bir şey yapmayacaklarını mı zannediyorsun?

Meletos, bu hal beygirler ve sair hayvanlar hakkında da varit değil midir? Evet Anytos, sana rağmen, bu böyledir; gençler için onların ahlâkını bozan tek bir kişi olsaydı da bütün sairleri onlara iyilik etseydiler, bu, gençler için büyük bir saadet olacaktı. Fakat hayır, Meletos senin gençlerle hiç bir vakit alâkan olmadığını kâfi derecede gösterdin; vazıh olarak ispat ettiğin şey, beni ittiham ettiğin şeyler hakkında kat'î kayıtsızlığındır.

Meletos, başka bir sual, daha; Zeus namına, bana söyle ki namuslu adamlarla mı yaşamak iyidir, yahut şerirlerle mi?. Haydi, dostum, bana cevap ver; seni iz'aç edecek hiç bir şey sormuyorum. Şerirlerin kendilerine yaklaşan kimselere daima fenalık, halbuki iyilik adamlarının ise iyilik yaptıkları doğru değil midir?

— Kabul ederim. — Şimdi, ülfet ve münasebette bülunduğu kimseler tarafından iyi muamele görmektense kötü muameleye maruz kalmıyı seven bir adam var mıdır?... Gevap versene, dostum; kanun senin cevap vermeni emreder. Fena muamele görmeyi istiyen bir

adam var mıdır? — Elbette yoktur— ala. Diğer cihetle, gençlerin ahlâkını bozmak ve onları fenalığa sevketmekle beni ittiham ederken, bunları isteyerek mi yoksa istemeyerek mi yaptığımı iddia ediyorsun? — Tabiî isteyerek. — Bu ne demek, Meletos? Sen, gençsin, ben yaşlı olduğum halde beni tecrübe cihetile geçiyor musun? Ne? Seri, şerir adamların kendilerine takarrüp edenlere fenalık ettiklerini, halbuki iyilik adamlarının da onlara iyilik ettiklerini bilesin de, ben benimle yaşıyanlardan birini şerir yaptığım takdirde ondan fenalık görmek tehlikesine maruz kaldığımı bilmeyecek kadar cahil olayım ve böyle hareket etmekliğimde sana göre ihtiyarî olsun? Hayır, Meletos buna sen ne beni, nede zannıma göre, dünyada hiç bir kimseyi inandıramayacaksın. Demek oluyor ki ya ben bir mesavii ahlâkı mucip bir kimseyim, yahut birinin ahlâkını bozuyorsam, bu ihtiyarî değildir. Öteki şıkta olduğu gibi bu şıkta da sen yalan söylüyorsun. Esasen eğer istemeyerek ben bir kimsenin ahlâkını bozuyorsam, kanuna nazaran bunun bu mahkemeye ait ciheti yoktur; bu yalnız failinin hususî surette tekdir ve ya ihtar edilmesi lâzım gelen ihtiyarsız hatalardan biridir. Çünkü bu suretle tenvir edilmiş olursam istemeyerek yaptığım şeyi bir daha yapmıyacağım tabiîdir. Mamafih sen benimle konuşmaktan, beni bu hususta haberdar etmekten ve bana müracaatten iyice sakındın, sen bunu yapmak istemedin; ve tenvir edilmek lâzım gelenler gibi değil; kanunen tecziye edilmeleri lâzım gelenler gibi beni ihbar ederek muhakemeye dâvet ediyorsun.

İşte, Atinalılar, size demin Meletos'un bütün bunlarla hiç bir alâkası olmadığını isbat için kâfi sözler söylemiş oldum. Maamafih Meletos, benim gençlerin ahlâkını ne suretle bozduğumu iddia ediyorsun, bunu bize izah et, senin şikâyetinin metninden onlara beldenin tanıdığı ilâhlara itikat etmeyep başka yeni ilâhlara itikat etmelerini tâlim ettiğim anlaşılıyor. İşte ben sana nazaran bunların ahlâkını bu suretle ifsat ediyormuşum değil mi ?

— Filhakika bunu şiddet ve kat'iyetle tasdik ederim.— Ohalde, Meletos, fikrini mevzuu bahsolan ilâhlaı namına, bize, bu hâkimlere ve bana daha açıkça izah et. Benim iyi anlamadığım bir şey var: Sen benim bazı ilâhların mevcudiyetini öğrettiğimi mi kabul ediyorsun? Bu halde, ben bizzat ilâhlara itikat etmekle, hiç bir suretle kâfir olmamış oluyorum, ve bu sebeple davaya girmiyorum. Fakat sen yainız benim ilâhlarımın beldenin ilâhları olmıyıp başka ilâhlar olduklarını mı iddia ediyorsun, ve beni bu cihetle mi şikâyet ediyorsun ? Yoksa hiç bir ilâha itikat etmediğimi, ve buna itikat etmemelerini talim ettiğimi mi iltizam ediyorsun ?

— Evet işte iltizam ettiğim şey, senin hiç bir ilâha inanmamaklığındır. — Bu fevkalâde bir cesaret, Meletos ! Fakat nihayet, ne demek istiyorsun ? Ben her kes gibi ilâh diye kamere ve güneşe de inanmıyor muyum ?

— Hayır, hâkimler, o onları ilâh diye tanımıyor; o güneşin bir taş ve kamerin bir toprak olduğunu iddia ediyor. — Fakat, sen benim aziz Meletos'um Anaxogore*u ittiham ettiğini zannediyorsun. Filhakika sen bu hâkimleri, Anaxogore ve Clazomen'in kitaplarının bu nazariyelerle dolu olduğunu bilmeyecek kadar ümmi ve kıymetsiz mi telâkki ediyorsun ? Ve gençler bu kitapları icabında orkestralardan en çok bir drahmi mukabilinde satın alabilmeleri kabil iken, tahsil etmek için benim yanıma gelip sonra da Sokrat'la, bu fikirleri kendisine atfediyor, diye eğlenecekler mi ? Fazla olarak bu fikirler adi şeyler de değildir. Nihayet, Zeus namına kasem ederim ki, senin fikrin şu : Ben hiç bir ilâha inanmıyorum, öyle değil mi ? — Zeus namına kasem ediyorum, kat'iyen hiç birine !

— Bu ne itimatsızlık, Meletos ? Zannıma kalma, sen kendine bile inanmayacaksın. Almalılar, benim fikrime göre, o bizimle küstahane eğleniyor; kendisinin kaleme aldığı veçhile ittihamında biedebane bir surette sinninin nifakcu ve teemmülsüz cesareti görünüyor. Adeta onun beni müteessir etmek için bir muamma vücuda getirmek istediğini zannediyorum. O, kendi kendine demiştir ki, «âlim denilen Sokrat bakalım benim alay ettiğimin ve kendi sözlerimle bizzat kendime muhalif olduğumun farkına varacak mı ? Yoksa onu ve onunla beraber samilerimizi kapana sokacak mıyım?» Çünkü bence: «Sokrat ilâhlara inanmamakla müttehemdir. Halbuki o inanıyor» maalinde hulâsa edilen sözlerile şikâyetinde kendi kendine muhalefet etmiş oluyor. Bu âdi bir istihza değil midir ? hâkimler, siz de benimle beraber onun söylediğini ne sebeple şerh ve izah ettiğimi tetkik ediniz; sen de Meletos, bize cevap var. Yalnız, başlarken sana ne sorduğumu tahattur et ve mutat olan tarzımla seni isticvap edersem, itiraz etme.

Meletos, tek bir adam var mıdır ki beşerî ahvalin Hakikatine, insanların hakikatine inanmadan inansın?, hâkimler, haydi bana cevap versin, ve düşünmeden bana itirazda bulunmasın. Bir kimse varımdır ki, biniciliğe inanmakla beraber beygirlere inanmasın ? Flauta [flüt] çalanların san'atine inansın da flauta çalanlara inanmasın? Hayır azizim, hayır. Madem ki sen cevap vermek istemiyorsun, gerek sen gerek onlar için ben söyleyim. Hiç olmazsa sana şimdi sorduğuma cevap ver: bir kimse varımdır ki cinlerin [Bu cin tabirinden maksat o vakit beynelavam, ilâhlarla insanlar beyninde hiç bir fenalık fikri olmayarak vasıta oldukları farzedilen vücutlardır.] kudretine inansın da cinlere inanmasın ?

— Hayır, yoktur. — Sen bu defa kerhen ve bu hâkimlerin icbarile de olsa cevap vermekle bana ne güzel hizmet etmiş oluyorsun ! Sen bu suretle benim cinlerin kudretine iman ettiğimi, ve onların ister yeni cin olsun ister eski cin olsun, mevcudiyetlerini tâlim ettiğimi beyan ediyorsun. Evet, ben cinlerin kudretine inanıyorum, bunu sen söyledin, hatta bunu şikayetinde yeminle tasdik ettin. Fakat ben eğer cinlerin kudretine iman edersem, şüphesiz cinlere de inanmak' lığım lâzım gelir, öyle değil mi ? Bu itiraz götürmez. Mademki cevap vermiyorsun, o halde buna kani olduğunu kabul etmeliyim. Şimdi, biz cinleri ilâhlar veya ilâhların evlâtları gibi telakki etmiyor muyuz ? Ya evet de, ya hayır de ? — Evet, tabiî — Öyle ise ben eğer senin söylediğin gibi cinlerin mevcudiyetini kabul ediyorsam, ve eğer diğer cihetten cinler de her ne nam ile olursa olsun ilâh iseler, sana senin muamma tarzında konuştuğunu ve bizimle alay ettiğini söylemekte haklı değil miyim ? Sen peşin benim ilâhlara inanmadığımı dermeyan ediyorsun, sonra da mademki cinlere inandığımı kabul ediyorsun, öyle ise ilâhlara da inandığımı bu suretle tasdik etmiş oluyorsun !

işte bir başka faraziye daha: naklolunduğuna göre eğer cinler ilâhların, perilerden ve ya başka validelerden doğmuş melez çocukları ise [Misâl olarak Apollon ve peri Coronis'in oğlu Asclepios; Zeus ve Alcmene in oğlu Heracles yahut Zeus ve Semele' in oğlu Dionysos olduklarını hatırlatalım,] ilâhların çocukları olsun da kendileri olmasın, bunu kim kabul eder? bu tıpkı merkep ve kısraklardan zuhur etmiş katırlar olduğunu, fakat ne merkep ne de kısrak olmadığını söylemek gibi olmaz mı? Hayır Meletos sen şikâyet se~ bebinin nerede olduğunu bilmeyeydin ve bunu biz s hissettirmek istemiyeydin, şikâyetnameni kaleme almaz^ din. Akıldan bir az nasibi olan bir adama, aynı kimsenin hem cinlerin ve ilâhların kudretlerine inandığını, hem bilâkis ne cinlere ne ilâhlara, ne kahramanlara inanmadığını kabul ettirmiye gelince, işte bu, büsbütün gayri mümkün bir şeydir. Atinalılar, bu sabit olunca, Meletosun ittihamının hiç birşey üzerine istinat etmediğini daha uzun isbata ihtiyacım olmadığını

zannediyorum, bu hususta söylediğim yeter.

SOKRATIN VAZİFESİ

Demin kendime çok husumet celbettiğimi hatırlatmıştım. Binaenaleyh bundan doğru bir şey olmadığını iyi biliniz, ve eğer mahkûm olmam lâzımsa, beni mahvedecek ne Meletos, ne Anytos'tur. Belki buna sebep, bir sürü iftiralarla bedhahlıktır. Bunlar bir çok hayır adamlarını mahvettikleri gibi, daha da edeceklerdir. Zira bundan muztarip olacak sonuncu kimse ben olmadığım mâlumdur. Belki bana diyecekler ki: «Bu ne hal, Sokrat, sen kendini bugün ölüm tehlikesine koyan bir hayat sürmüş olmaktan utanmadın mı?» Buna şu cevabı vermek hakkım olacak: «Dostum, oldukça kıymet sahibi bir adamım yalnız yaptığı şeyin doğru olup olmadığını ve namuslu bir adam gibi mi, yoksa namussuz bir adam gibi mi hareket ettiğini düşünecek yerde, senin yaptığın gibi hayat veya ölüm ihtimallerini hesap ettiğini ifade etmek fena bir şeydir. Senin hesabına göre, şerefsizliğe nisbetle tehlikeyi ehemmiyetsiz sayan Thetis'in oğlu gibi Troie önünde ölen ve ilâh zümresine geçirilmiş bu kahramanların az takdir edilmesi lâzım gelecekti. Bir ilâhe olan validesi bunun Hector'u öldürmek için sabırsızlandığını gördüğü vakit, iyi hatırımda kaldisa, ona hemen şu sözleri söylemişti:

«Oğlum, eğer sen dostun Patrocle'ün ölümünün intikamını alıyor ve Hector 'u telef ettiriyorsan, sen de Hector'u müteakip öleceksin: hükmü kader böyledir.»

Fakat validesinin bu nasihatlerini alan Thetis, dostlarının intikamını almıyarak namussuzca yaşamaktan korktuğundan, ölüm ve tehlikeyi istihfaf ederek: «bu istihzaya lâyık gemilerin yanında arzın lüzumsuz bir yükü halinde kalmaktansa, katili cezalandırayım ve derhal öleyim.» dedi. Sen onun ölüm ve tehlikeden endişe ettiğini mi zannediyorsun?

Atinalılar, doğru olan prensip işte budur. Bana göre, bir makam işgal eden her hangi bir kimsenin vazifesibunu gerek kendisi en şerefli olmak üzre bizzat intihap etmiş olsun, gerek bir şef tarafından oraya getirilmiş olsunnamusunu feda etmektense, ne muhtemel olan ölümü, ne de hiç bir tehlikeyi nazarı itibara almıyıp orada sabit kalmaktır.

/vtinalılar, binaenaleyh, ben başka türlü hareket etmekle çok mücrim olacaktım. Nasıl; Potide' de, Amphipolis'te Delion' da tarafınızdan intihap edilmiş bir vazifeye beni tayin ettikleri vakit, muayyen yerde ölümü istihfaf ederek, hiç bir kimse muvaffak olamadığı halde ben sabit kaldım; ya bir ilâh beni, iman ettiğime göre felsefeden bahsederek, gerek kendim ve gerek başkaları hakkında derin tahkik ve teftişlerde bulunmak suretile yaşamak vazifesine tayin ederse, benim ölüm ve yahut her hangi bir korku yüzünden vazifemi terketmem çok fena olmaz mıydı? işte o vakit haklı olarak beni adalete davet edeceklerdi ve ilâhlara itikat etmemekle ittiham edeceklerdi. Çünkü bilmediğimi bilir zannederek ölüm korkusu ile hâtifi gayba itaatsizlik etmiş olacaktım. Hâkimler, ölümden korkmak, kendisinde asla mevcut olmayan bir bilgiyi nefsine isnar ve hamletmekten başka nedir? Cahili olduğu şeyi bildiğini tahayyül etmek değil midir? Zira nihayet hiç kimse ölümün ne olduğunu ve belki insan için en büyük bir hayır olduğunu bilmiyor. Bunun için ondan fena^ lıkların en büyüğü olduğunu biliyorlarmış gibi korkuyorlar. Bu hakikaten bilinmeyen bir şeyin bilindiğini zannetmek gibi şayanı tayip bir cehalet değilmidir? Hâkimler, belki diğer bir çoklarından bu mes'elede ayrılıyorum; ve eğer bilgice birine mütefevvik tanınman lâzım gelseydi, bu, Hades' te ne olup bittiğini kâfi derecede bilmediğim halde onu bildiğimi tahayyül etmem hususunda olacaktı. Bilâkis bildiğim bir şey varsa, oda gerek ilâh, gerek nisan için fenalık yapmanın, ve kendinden daha iyisine itaatsizlik etmenin kötü ve hicabaver olduğudur. Binaenaleyh hiç bir

vakit iyi veya kötü olduğunu bilmediğim bir şeyin korkusu ile kötü olduğunu bildiğim bir şeye muvafak at ev ondan ihtiraz etmeyeceğim. Esasen «ya Sokrat sizin huzurunuza çıkmamalı idi, yahut çıkınca da mutlaka ölmesi lâzımdı zira o eğer beraet ettirilmiş olsa onun tâlim ettiğini mevkii file koyacak olan evlâtlarınız tamamıyla kendilerini mahvetmekten geri kalmayacaklardır » sözlerini size söyleyen Anitos'un hilâfına beni tebriye ettirmiş olduğunuzu farzedelim. Buna rağmen sizin bana: « Sokrat biz Anitos<a inanmak istiyoruz; biz seni bir daha insanları bu suretle tetkik etmemek ve felsefeden bahsederek vaktini geçirmemek şartile tebriye edeceğiz. Eğer yakalanırsan öleceksin.» sözlerini söylediğinizi kabul edelim. Hâkimler, eğer siz beni tebriye etmek için bu şartı dermeyan edecek olursanız ben size: Atinalılar, ben sizi severim ve sizden hazzederim; fakat size itaat edeceğime Allaha itaat ederim ve hayattan bende bir nefes kaldıkça, ben muktedir oldukça, emin olunuz ki felsefeden bahsetmekten, sizi iyiliğe teşvik etmekten ve tesadüf edeceğim her hangi birinize ders vermekten vazgeçmem ve ona âdetim olduğu veçhile: nasıl, aziz dost, sen Atinalısın, ilmi ve kudreti cihetile her bir şehirden daha büyük ve maruf olan bir şehrin vatandaşı olduğun halde servetini, iştihar ve şerefini mümkün olduğu kadar çoğaltmak için ihtimamlarda bulunmaktan utanmıyorsun; fakat mütemadiyen islahı lâzımgelen aklına, ruhuna ve hakikate gelince hiç bir endişe ve düşüncede bulunmuyorsun! derim, içinizden biri buna itiraz ederek, ona, ihtimam ettiğini beyan etsede, onu bırakıp derhal gideceğimi zannetmeyiniz; hayır onu isticvap ve imtihan edeceğim ve onunla derince münakaşa edeceğim. İşte o vakit fazilete malik olmadığı hakkında bana emniyet gelirse, fazileti ziyade olana az kıymet verip, fazileti az olana çok kıymet verdiğinden dolayı ne söylese kendisini tayip ve muahaza edeceğim. İhtiyar olsun genç olsun, yabancı olsun, vatandaş olsun, tesadüf edeceğim her kim için olursa olsun, bilhassa kan cihetile bana daha yakin olduğunuz için siz vatandaşlarım hakkında böyle hareket edeceğim. İyi dinleyiniz çünkü bunu bana Allah emrediyor, bence de belde için bu emri icra hususundaki gayretimden daha faydalı bir şey vaki olmadığını düşünüyorum.

Benim yegâne işim ruhunuzu mümkün olduğu kadar daha iyi bir hale getirmek hususunda göstereceğiniz aşk ve şevkle ne cisminiz ne servetiniz üzerinde meşgul olmamanız lâzım geldiğine, genç ve ihtiyar, hepinizi ikna için sokaklarda dolaşmaktır: evet, benim vazifem, servetin fazileti vücuda getirmediğini ve gerek ferdlere gerek hükümete faydalı olan bütün her şeyin ve servetin faziletten husule geldiğini size söylemektir. Eğer ben gençlerin ahlâkını bu lisanla bozuyorsam, o halde bunun muzır olması lâzım gelir. Benim söylediğim bu olmadığı iddiasına gelince, bunu her kim tasdik ederse, faydalı bir şey söylemiş olmaz.

Binaenaleyh Atinalılar, Anytos'a ister inanın ister inanmayın beni ister tebriye edin, ister etmeyen, fakat bunu da iyi biliniz ki, bin kere ölüme maruz kalsam da gene hattı hareketimi asla değiştirmeyeceğim.

MEVZUU BAHS OLAN ATİNANILILARIN MENFAATIDIR, SOKRATIN DEĞİL

Atinalılar, şimdi sözümü kesmeyiniz; her ne söylersem, sizden evvelce de istediğim veçhile itiraz etmeyiniz, ve beni lütfen dinleyiniz. Bundan istifade edeceğinizi zannetmekte haklıyım. Şüphesiz söyleyeceğim bazı şeylerin size itiraz arzusunu vermesi mümkündür. Lütfen hiç bir itirazda bulunmayınız.

Size ilân ederim ki, eğer şu halimle beni ölüme mahkûm ederseniz, zararı daha çok bana değil, kendinize ika etmiş olacaksınız. Ne Meletos ne Anytos; velev azıcık ta olsa, beni izrar

edemez. Çünkü benim fikrime göre kıymet sahibi bir adam değersiz bir adam tarafından izrar edilemez. Oh, şüphesiz bir müttehime beni öldürtmek ve ya nefyettirmek yahut medenî haklarımdan mahrum ettirmek kabildir. Belki o, yahut her hangi bir adam bunların büyük bir felâket olduğuna kani olur. Ben böyle düşünmüyorum ve onların şimdi yaptıkları gibi bir adamı haksız yere mahvettirmiye çalışmalarını daha müellim buluyorum. Bu anlaşılınca, bu esnada kendimi müdafaa eden zannedildiği gibi ben değilim; ne kadar uzak! Ben sizi müdafaa ediyorum; zira beni mahkûm etmekle ulûhiyetin size ihsan ettiği şeyi takdir etmemekle kendinizi ittiham etmiş oluyorsunuz.

Düşününüz ki: bunu güleceğinizi göze alarak söylüyorum büyük ve iyi cinsten fakat vücut cihetile bir az gayretsiz olan bir atın mehmuzla sevkedilmesi gibi, sizi de ilâhların iradesile sevk ve ikaz etmekle meşgul olan bir adamı kolay bulamayacaksınız, beni Allah'ım memleketinize bu vazife ile memur kıldı, ve işte bunun için sizi sevk ve ikaz etmekten, iyiliğe teşvik etmekten, ve sabahtan akşama kadar her birinize musallat olarak sizi tedip ve terbiye etmekten vazgeçmiyorum. Hayır hâkimler, benim mislimi kolayca bulamayacaksınız ve binaenaleyh eğer bana inansanız bana kıymet vererek beni muhafaza edeceksiniz. Yalnız, uyuklayan kimseler uyandırıldıktan vakit gazebe uğradıkları gibi, sizin de bir hiddet anında sabırsızlanıp Anitos,u dinlemeniz ve beni teemmülsüzce öldürtmeniz mümkündür. Bundan sonra hayatınızın bakiyesini uyumakla geçireceksiniz; elverir ki, Allah sizi düşünüp benim yerimi tutatacak birini göndersin. Herhalde benim ulûhiyet tarafından şehre ihsan edilmiş bir adam olduğumdan mutmain olabilirsiniz. Kendinize sorunuz, her birinize karşı bir baba, yahut bir ağabey rolü alarak daha iyi olmanıza dikkat ile sizi tazyik ederek, sırf sizinle meşgul olmak için bir çok senelerden beri netayice intizarla, bütün şahsî menfaatlerini benim gibi insaniyet nokta-î nazarından ihmal etmek mümkün müdür? Oh! eğer bu hususta benim bir istifadem olsaydı, bu nasihatleri size ücret mukabilinde verirdim, hattı hareketimde anlaşılmış olurdu. Fakat siz kendiniz de pek ala görüyorsunuz ki hakkımda esbabı şikâyeti bu kadar edepsizce toplamış olan müttehimlerim hiç bir vakit para aldığıma, yahut bu hususta bir talepte bulunduğuma dair buraya bir şahit çıkaramadılar. Ben ise doğru söylediğimi kâfi derecede ispat eden bir şahit ikame edıyorumki, o da fakrımdır.

SOKRAT UMUMA AİT İŞLERE KARIŞMAKTAN NİÇİN İHTİRAZ ETMİŞTİR?

Bununla beraber istiğrap edilecek bir şey var: herkese şurada burada şahsî suret(:e ve biraz da her şeye karışarak nasihatlerimi ibzal ettiğim halde alenen millete karşı söz söylemeye ve şehre nasihatler vermeye cesaret etmemem nerden ileri geliyor?

Bende Meletos'un eğlenerek ittihamda bulunmasına sebep olan bu hal, size birçok yerlerde söylediğim ve birçok defalar işittiğiniz veçhile bir ilâhın, yahut İlâhî bir ruhun bende zuhurundan ileri geliyor. Bu bende çocukluğumdan beri başlamış bir şeydir. Bu ses, kendini işittirdiği vakit, beni asla harakete sevketmeksizin yapacağım şeyden daima meneder. işte poletikaya karışmama muhalefet eden de budur. Maamafih bu mümanaatın çok hayırlı olduğunu zannediyorum. Zira Atinalılar, iyi biliniz ki: eğer ben kendimi evvelce poletikaya vermiş olaydım, çoktan ölmüş olacaktım, ve bu suretle ne size, ne de kendime faydalı olmayacaktım. Oh, hakikati söylediğimi işiterek gücenmeyiniz: gerek size ve gerekse halka mahsus herhangi bir içtimada ulüvvücenapla muhalefette bulunduğu ve beldesindeki haksızlıkları ve kanunsuzlukları men'e çalştığı için mahvolmaktan içtinap edebilecek hiçbir kimse yoktur. Evet, adalet için hakikaten mücadele etmeye bilen bir kimsenin bir müddet

hayatını muhafaza etmesi istenilirse o kimsenin yalnız şahsî kalması ve umuma karışmaması lâzım gelir. Bu söylediğim şeyler hakkında size şifahî değil, sizin de ehemmiyet vereceğimiz vak'alarla kuvvetli deliller vereceğim. Başıma geleni size nakletmeme müsaade ediniz. Ben ölüm korkusundan dolayı haksız olarak bir şeye razı olacak bir adam olmadığım, ve bundan asla vazgeçmediğim için, muhakkak surette kendimi mahvetmiş olacağımı göreceksiniz. Burada müdafi tarzında hazmü ihtiyatsız, fakat ciddî sözler söyleyeceğim.

Atinalılar, ben sizin aranızda umumî tek bir vazifeden başka hiçbir vazife icra etmedim. Ben meclis azasından idim[On kabileden her birinin Beşyüzler meclisinde elli azası vardı. Bunlar nöbetle Prıytanie de bulunurlardı. Aza, meclisin daimî komitasını teşkil ederbi. Sokratm zamanında cemiyetin reisi bunlar arasından seçilmiştir.]; Antiochide kabilesi, bizim kabile, Atina hükümeti meclisinin hâkim olduğu vakitti, bahrî muharebeden [Arginuse'lerin bahrî muharebesi (406) Kanun müttehemlerin ayrı ayrı muhakeme olunmasını istilzam ediyordu. Bunlar üzerine tehevvüre gelen millet, bunları birden mahkûm etmek istiyordu.] sonra ölmemiş olan rüesadan seçilmiş on askerî kumandanı birden muhakeme etmek istiyordunuz. kendiniz de sonradan anladığınız veçhile bu gayri kanunî bir usulü muhakeme idi. Maamafih o vakit bu azadan yalnız ben kanunu hetketmenize kafa tutmuştum ; arzunuz hilâfına reyveren yalnız bendim. Hatipler, hakkımda beyhude şikâyet ederek beni tevkif ettirmiye müheyya olduklarını biribirlerine söylüyorlardı. Siz de bağırıp çağırmanızla onları bu hususa davet ediyordunuz; ben hapis ve ölüm korkusu ile sizin haksız arzunuza iştirak etmekdense, kanun ve adaletle tehlikeye galebe etmek mecburiyetinde olduğumu takdir ediyordum.

Bu vak'a beldenin henüz demokrat olduğu bir zamanda cereyan ediyordu: Oligarşi teessüs edince Trente'lar diğer dört kimse ile beraber beni Tholos'a getirttiler ve bize Salomirıe' de Leon' u öldürmek için ara* mıyı emrettiler, bu türlü emirler ekseriya onlar tarafından verilirdi; zira onlar mümkün olduğu kadar vatandaşları kendi cinayetlerine iştirak ettirmek isterlerdi. Bu halde kelimelerle değil, fakat ef'alimle teklifsizce söylediğimden dolayı beni mazur görünüz ölümden hiçbir şey değilmiş gibi endişe etmediğimi, fakat haksız ve küframiz her ne olursa olsun yapmak istemediğimi ve her şeyden evel bundan endişe ettiğimi izhar ettim. Hatta bu iktidar, çok kuvvetli olmakla beraber korkudan dolayı beni haksız bir işi yapmak için icbara muvaffak olamamıştır. Tholos' tan çıkdığımız vakit dört arkadaşım Saiamin'e gittiler ve oradan Leon,u getirdiler; ben ikametgâhıma avdet ettim. Eğer (Otuzlar) hükümeti kısa bir zamanda devrilmemiş olaydı, belki bu halimi hayatımla ödeyecektim. Bu vak'alar size birçok şahitlerle isbat ettirilecektir.

Ya şimdi, bana söyliyiniz: Ben eğer politikaya karışmış ve namuslu bir adam gibi her şeyin fevkinde olması lâzımgelen adaletin müdafaa etmiş olaydım, bu uzun hayatı yaşıyabileceğimi ümit eder miydiniz? Ne kadar uzak! Atinalar, buna benden daha ziyade hiç kimse muyaffak olamayacaktı. Zira bütün müddeti hayatımda daima tesadüfi olarak yapmış olduğum umuma ait vezaifte, benim böyle göründüğümü ve şahsî hayatımda, hatta müfterilerimin, benim müridim ismini verdikleri kimselerden hiç birine karşı adalete münafi bir imtiyaz ve müsaadede bulunmadığımı göreceklerdir.

SOKRATIN IDDIA VE FARZ OLUNAN MÜRİTLERİ

Sözün doğrusu, ben hiçbir vakit tek kir müride malik olmadım. Söz söylediğim vazifem olan şeyi ita ettiğim vakit, genç veya ihtiyar herhangi bir kimse beni dinlemek isterse bu hakkı ondan reddetmedin!. Ben para verdikleri vakit söyleyen, vermedikleri vakitte söylemeyen

kimselerden değilim. Hayır ben zenginin olduğu kadar, fukaranın da emri altındayım. Elverir ki benden bir şey sorsunlar ve eğer isterlerse ben onlara sorayım ve söyleyeceğim şeyi dinlesinler. Bunlardan bir kimse iyi veya kötü olursa, ben hiçbir kimseye ders vermemiş ve vermeği de vadetmemiş olduğum halde ne hakla bunu benim derslerime isnat edeceklerdir? Ve eğer bir kimse hususî olarak başkalarının işitmediği bir şeyi benden öğrendiğini veya işittiğini söyleyecek olursa, biliniz ki doğru söylemiyor. O halde, bazı sâmiler vakitlerinin çoğunu benimle geçirmekten ne sebeple zevk alıyorlar? Bana inanınız Atinalılar, size bunu ben olanca açıklığı ile söyledim; beni dinlerken kendilerinin âlim olduklarını veya olmadıklarını zanneden kimseleri imtihan ettiğimi görmek hoşlarına gidiyor da onun için. Bu da eğlencesiz birşey değil. Fakat benim için, bu vazifenin ulûhiyet tarafından hâtifi gayıplar, rüyalarla ve herhangi bir kudreti ilâhiyenin bir insana bir şey vermek için kullandığı ve sizin bilmediğiniz bütün vasıtalarla bana emrettiği bir vazife olduğunu ikrar ederim. Atinalılar, benim bu söylediklerim doğru ve tahkiki kolay şeylerdir. Zira hakikaten eğer ben bazı gençlerin ahlâkını bozmakta isem, ve başkalarının ahlâkını da bozmuşsam, bunların içinde bazıları kemale geldiklerinden gençliklerinde kendilerine kötü nasihatler verdiğimi öğrenecekler, ve bugün de beni cezalandırmak için hazır bulunacaklardı. Yahut farredelim ki, bunu bizzat kendileri yapmak istemesinler, eğer ben onların akrabasına fenalık yapmışsam, babaları, kardeşleri veya akrabalarımdan sair azalar bunu hatırlamaktan ve tamirini istemekten geri kalmayacaklardı. Maamafih, bunlardan bir çoğu buraya geldiler; görüyorum: Evvelâ benim nahiyemden ve çocukluk dostum Critobüle ün babası Criton buradadır; Esehine'nin pederei Spehettos'lu Lysanias' ta burada, Epigene'nin pederi Kephisia'lı Antiphone ve Theodode* un kardeşi Thozotedis1 in oğlu Nikostratos ki Theodode öldüğünden dolayı artık ricalarile size icrayı nüfuz ve tesir edemezdi sonra Demodocos'un oğlu ve Theages'in kardeşi Paralos, Ariston'un oğlu ve burada mevcut olan Eflâtun'un kardeşi Adimant ve yine burada bulunan Apollodor'un kardeşi Aïantodor gibi daha tadat edebileceğim bir çokları da burada! Meletos ittihamnamesinde bunların meyanında şahit olarak birini zikredemez midi? Eğer unutmuşsa, bunu şimdi yapması için kendisine müsaade ederim. Evet, bu cinsten bir tek şahit yadedebilirse söylesin. Fakat bilâkis, hâkimler, Meletos ve Anitos'un ifadesine nazaran, akrabasının ahlâkını bozan, onları ifsat ve ihlâl eden bana karşı hepsinin aynı suretle muavenet ettiklerini göreceksiniz. Ahlâkı bozulmuş olanların bana isnadatta bulunmalarına bir sebep olabilir. Fakat ahlâkı bozulmuş olmayan bu kemale gelmiş adamları ve bunların akrabası, Meletos'un yalan ve benim doğru söylediğimi bildikleri için bana istikamet ve adaletten başka ne isnat edebilirler?

SOKRAT TAZARRU VE İSTİRHAMLARDA BULUNMAYA KAİL OLMUYOR

Hâkimler, işte bu kadarı kâfi; müdafaam için söyleyebileceklerim hemen bunlarla, yahut belki aynı cinsten buna benzer mülâhazalarla telhis olunabilir. Yalnız, benimkinden daha az ağır bazı şahsî vak'alar tahaddüs ettiği vakit çocuklarını ve akraba ve taallukatını bir çok dostlar ile birlikte getirerek hâkimleri daha çok merhamete getirmek için bol göz yaşlarile onlara tazarru ve ricada bulunan kimseleri tahattur ederek benim zahiren en büyük tehlikeye maruz kaldığım halde bu hareketlerden hiç birini yapmamaklığıma aranızdan bazılarının canı sıkılmış olabilir. Belki bu düşünce, benim aleyhimde onları münfeil edecek, ve onlar benim bu hattı hareketimden hiddete gelerek hakkımda gazubane rey vermiş olacaklardır, Eğer böyle ise ki buna inanmak istemiyorum ona şüphesiz bu sözleri söylemeye hakkım olacaktır: «aziz dostum; benim de akrabam var; zirâ Homere in dediği gibi» ben ne bir meşeden ve ne

de bir kayadan doğmadım » Fakat insanlardan doğdum; binaenaleyh benim de akrabam ve üç tane olmak üzre evlâdım vardır ki bunlardan biri daha şimdiden büyük bir oğlandır. Diğer ikisi de henüz pek küçüktür.» Atinalılar, buna rağmen beni tebriye etmeniz için ne onlardan birini buraya getireceğim ve ne de size tazarru ve ricada bulunacağım. Bunu niçin yapmıyacağım Oh! Atinalılar, tehditâmiz bir kavi ve fiilde bulunmuş olmak veya istihfaf ve hakaret etmek için değil. Ben ölümden korkuyum, korkmayım, o ayrı mes'ele. Fakat eğer ben bu yaşımda, haklı veya haksız olarak kazandığım bu şöhretle, bu tarzda hareket edersem, gerek kendi şerefimin, gerek sizin ve beldenin şerefinin muztarip olacağına zahip oluyorum. Ne yapalım ? Socrate'm bir çok kimselerden bazı şeylerle temayüz ettiği kabul edilmiş bir fikirdir. Binaenaleyh gerek bilgi,gerek cesaret ve gerek başka bir liyakat hususunda içinizde temayüz edenler bu yolda hareket etseydiler, ayıp olacaktı. Maamafih, ben kıymet adamı diye telakki edilen ve ölmeleri icap ettiği halde garip bir surette hareketle, muhakeme huzurunda şiddetli şikâyette bulunmayı muvafık görenleri çok gördüm. Bunlar, sanki siz öldürmezseniz, lâyemut olacaklarını farzediyorlar. Ben, bunların memleketin şerefini payimâl ettiklerini kabul ediyorum: bunlar, âdeta yabancılara, vatandaşları arasında itibar ile temayüz etmiş Atinalılar içinden hâkimlik ve şeref tevdi etmek üzre intihap ettikleri kimselerin, kadınlardan daha cessur olmadıkları zannını vereceklerdir, işte, Atinalılar, eğer azıcık olsun şeref sahibi isek bunu yapmamalıyız.

Eğer biz bunu yaparsak, siz buna muvafakat etmek şöyle dursun, karşınızda bu ağlatıcı dramları oynıyanları, ve hüsnü suretle hareket edenlere mukabil memleketi gülünç bir hale koyanları, mahkûm etmek hususunda daha kat'î karar vermiş görünmelisiniz» Zaten haysiyet meselesi bertaraf, hâkimlerden vak'aların esbabı mucibesile ve kendi kanaatlerile istihsal edilmesi lâzımgelen bir tebriyenin, ricalarla koparılması bana doğru gelmiyor.

Hahır, hâkim adaleti bir lütuf ve inayet haline koymak için değil, doğru olana karar vermek için o mevkii işgal etmiştir. Filân ve filânı keyif ve hevesine göre tesahüp için değil, kanunlara göre hükmetmek için yemin etmiştir. Hulâsa, alışmamanız lâzım gelen yalan yere yemine sizi alıştırmamalıyız; çünkü o vakit her iki taraf ta ilâhlara karşı günah işlemiş olur.

İşte Atinalılar, burada hazır bulunan Meletos tarafından küfürle ittiham olunduğum halde ilâhlar ve bahusus Zeuz namına bana şerefli, doğru, hoş ve lâtif görünmeyen bir tarzda size karşı hareket etmemi istemeyiniz. Zira ricalarım kuvvetile sizi ikna edecek, ve yemininizi bozmanıza sebebiyet verecek olursam, o halde, ilâhların mevcut olmadığı itikadında bulunmayı size talim etmiş olurum. Kendimi bu tarzda müdafaa etmekle, açıkça ilâhlara inanmadığıma hükmettirmiş olacağım. Fakat Atinalılar, buna müttehitlerimden hiçbiri itikat etmediği halde, ben inanıyorum, işte bu sebeple gerek benim, gerek sizin hakkımızda en müsait kararı vermeniz için, kendimi size ve Allaha havale ediyorum.

İKİNCİ KISIM

SOKRAT'A TERETTÜP EDEN CEZA

HÜKÜM HAKKINDA MÜLAHAZALAR

Atinalılar, beni mahkûm ettiğiniz için muğber olmayışımın birçok sebepleri var. Esasen bunu beklemiyor da değildim. En çok reylerin tevziindeki nispet beni hayrete düşürüyor. Hakikaten aleyhimde rey vereceklerin bu kadar zayıf bir ekseriyet teşkil edeceğini düşünmüyor ve çok daha kuvvetli olacağını zannediyordum. Eğer iyi sayabiliyorsam beraetim için otuz rey kâfi

gelecekti . Bundan şu neticeyi çıkarıyorum, işte Meletos'a ait olan kısımda ben beraet ettim. Fazla olarak, Anytos ve Lycon beni ittiham etmek için buraya gelmemişlerse beşinci reyi kazanamadıkları için bin drahmi cezayı naktîye mahkûm olacaklarından şüphe edilemez.

VERİLMESİ MÜMKÜN MÜHTELİF CEZALAR HAKKINDA MÜNAKAŞA

Şimdi o beni, idam etmelerini teklif ediyor, öyle olsun. Atinalılar, ben de Ebette istihkakımı teklif edeceğim. Benim istihkakım nedir ? müsterih bir hayattan, servet, şahsî menfaat, askerî kumandanlıklar, hitabet kürsüsü muvaffakiyetleri, hâkimlikler, ittihatlar, politika işleri gibi birçok insanların candan istedikleri şeylerden vazgeçmek lâzımgeldiğini zannettiğimden ve vesveselerimle kendimi mahvedeceğime kani olduğumdan, size ve bana hiç faydası olmayan bir yola girmeyi istemediğimden, kendi şahsımı kendime ait olan şeyden ziyade düşünmeyerek âlâ ve şuurlu olmak için beldeye ait olan şeyleri beldenin kendinden daha az tefekkür ettiğimden ve hulâsa bütün bu ayni prensipler üzerinde çalışmak için sizden herbirinize karşı ifa için kendimce hizmetlerin en büyüğü telakki ettiğim hizmeti tercih etmiş olduğumdan dolayı ne muamele ve ne gibi cezayı naktîye müstahak oldum, soruyorum? Atinalılar, eğer doğru olmak istiyorsak, doğru muamele edelim. Ve bu, şüphesiz benin için muvafık bir muamele olsun. Sizi iyiliğe teşvik için müsait vakte muhtaç olan benim gibi fakir bir hayırhaha yakışacak nedir? Atinalılar, böyle bir adam için Prytanee'de beslenmekten daha muvafık bir şey olamaz. Evet bu, bir koşum beygirile, iki yahut dört atlı araba ile olimpiyatta galip gelen bir kimseden daha çok o hayırhaha yakışır. Böyle bir galibin sizde uyandırdığı memnuniyet zahirîdir; benim hâsıl ettiğim memnuniyet ise, hakikîdir. Fazla olarak, onun beslenmiye ihtiyacı yok; benim ise, ihtiyacım var. Binaenaeleyh bana haklı ve liyakatime göre muamele etmek istiyorsanız, İşte size teklif ettiğim şu, beni Prytanee'de besliyiniz.

Belki kullandığım bu lisanı, gözyaşı ve ricalar hakkında kullandığım lisan gibi tehdidâmiz telakki edeceksiniz. Hayır, Atinalılar, hiç böyle değil; bakınız nasıl? Ben hiç kimseye karşı isteyerek bir kabahat yapmadığıma kaniim. Yalnız sizi ikna edemiyorum. Biribirimizle anlaşmak için, pek az vaktimiz oldu. Ah, eğer başkalarında olduğu gibi sizde de bir idam davasının, bir günde bitirilmiyip uzun müzakerelerden sonra icrası usul olsaydı, sizi ikna edebilecektim. Burada, böyle az bir zamanda bu kadar muazzam iftiraları nasıl izale etmeli? Şüphesiz ki, ben kimseye karşı bir hata işlemiyorum. Nerede kaldı ki, kendime bu hatayı işleyim; o halde bunun doğru olduğunu söylemeyeceğim. Bana bir ceza tâyinini teldif etmeyeceğim. Nihayet korkacak nem var?

Meletos'un teklif ettiği şey başıma gelmesin diyemi? Size bir az evel, bunun bir hayır mı, yoksa şer mi olduğunu bilmediğimi söylemiştim. O halde, tercihan fena olduğunu bildiğim bir şeyi ve ona kendimi mahkûm ettirmeyi mi intihap etmeliyim? Pıranga, yahut kalebentliği mi tercih edeyim? Niçin mahbeste onbirlerin beni sıra ile muhafazaya memur edilmiş adamlarına esir olarak yaşıyım ? Hepsini tediye edinciye kadar mahbus olmak şartile cezayı nakdiyi mi kabul edeyim ? Bu da aynı hesaba gelecek, size söyledim, kendimi tebriye ettirecek vesaite malik değilim. O halde nefyimi mi teklif etmeliyim? Belki bunu kabul edeceksiniz. Fakat Atinalılar, eğer bu mülâhazada bulunmak için bu derece teemmülsüzlük edersem, hakikaten hayata karşı büyük bir aşkım olmak lâzım gelecek: siz benim vatandaşlarım olduğunuz halde, sohbetlerime ve sözlerime tahammül edemediniz; bunlar o kadar canınızı sıktı, sizi o kadar hiddetlendirdi ki, şimdi artık kurtulmak istiyorsunuz; ya başkaları buna kolayca tahammül edecekler mi ? ne gezer, Atinalılar !

Benim yaşımda bir insan için memleketi terkedip bir şehirden diğerine gitmek, ve her taraftan kovulmak, ne şerefli bir hayat ! zira çok eminim ki, her nereye gitsem, burada olduğu gibi bütün gençler beni dinlemiye gelecek Eğer ben onları uzaklaştırırsam, o vakit daha yaşlı vatandaşlarını ikna edecekler, bu sefer de onlar beni kovacaklar. Eğer onları barıştırmazsam, bundan dolayı babaları ve akrabaları kovacak.

İhtimal bana denecek ki; «Socrate, nasıl? Bizi huzurundan halâs edip, hitabette bulunmaksızın rahat yaşaman kabil değil mi ? » İşte bazılarınıza anlatması en güç olacak hakikat bence budur. Bu, Allaha karşı itaatsizlik olacağı için, bundan vaz geçmeyeceğim. Size söylesem, bana inanmayacaksınız ve istihza ettiğimi zannedeceksiniz. Diğer taraftan hem başkalarını, hem kendimi her gün tetkik ettiğim vakit, gerek fazilet ve gerek bahsettiğim diğer mevzular hakkında müsahabede bulunmanın bir insan için en büyük hayır olduğunu size söylesem, ve tetkiksiz bir hayatın yaşanmaya değeri olmadığını ilâve etsem, bana itimadınız daha azalacak. Mamafih hâkimler, bu, size kabul ettirilmesi kolay olmayan bir hakikattir. Lâyık olduğum her hangi bir cezaya kendim hükmetmem adetim değildir.

SOKRAT UZLAŞMA ŞEKLİYLE KÜÇÜK BİR NAKDİ CEZA VERMİYİ TEKLİF EDİYOR

Maamafih, eğer param olaydı, verebileceğim bir cezayı nakdîyi bana bir zararı olmayacağı size tediye etmeye teklif edecektim. Fakat siz ne istiyorsunuz? benim param olmadığı için servetime göre bir nakdî cezayı kabul ediniz.

Belki size birimine [Eski Yunanistan'da kullanılan yüz drahmilik sikkedir]» tediye edebilirim. İşte teklif ettiğim bir min !

Ah Atinalılar, burada hazır bulunan Eflâtun ve onunla beraber Criton ve Critobule, Apollodor da size otuz minle beraber onların kefalet ve taahhüdünü teklif etmem için beni tazyik ediyorlar. Pekâlâ size bu meblağı teklif ediyorum. Bu söylediğim kimseler arasında her türlü emniyete layık kefiller de bulacaksınız.

ÜÇÜNCÜ KISIM

MAHKÛMUN HAKİMLERİNE KARŞI KISA NUTKU

SOKRAT'IN KENDİ İDAMINA REY VEREN HAKİMLERE KARŞI HITABESİ

Atinalılar, işte bir az sabırsız davrandığınuz için beldemizi rüsva, etmek istiyenler ilmi ile müştehir olan Socrate'ı idam ettirdiğinizden dolayı, sizi ittiham ve takbih edeceklerdir. Onlar sizi zemmetmekten zevk aldıkları için, âlim olmadığım halde olduğumu söyleyeceklerdir.

Maamafih intizara lüzum yoktu; ahvalin tabiî cereyanı sizi memnun edebilir. Yaşımı görüyorsunuz, hayatta ilerledim, son zamanlarıma yaklaşıyordum. Bu söylediğim şeyler sizin hepinize râci değildir, yalnız beni idama mahkûm edenlere aittir.

Daha onlara söyleyeceğim başka şeyler de var. Atinalılar, eğer sizin hükmünüzden kurtulmak için her şeyi sövlemek ve yapmak lâzım geldiği zannında bulunsaydım belki sizi ikna edecek kimselerin parlak nutuklarından mahrum olduğumu düşünebilirdiniz. Halbuki bundan yanlış bir şey olmaz. Benim tebriyem için noksan olan şey, hitabeler değil, cür'et ve tedbirsizlik ve Sokrate'ın ağlıyıp inleyerek ve kendime lâyık görmediğim şeyi yaparak ve söyleyerek sizin daha ziyade hoşunuza gidecek şeyleri size dinletmek arzusu, hasılı diğer müttehemlerden işitmeye alıştığınız her şeyi yapmamamdır. Fakat hayır, ben demin tehlikeden kurtulmak için

alçaklık ve korkaklık telakki edilebilecek hiç bir harekette bulunmıyı kabul etmedim, ve şimdi ue kendimi bu tarzda müdafaa ettiğim için nedamet etmiyorum.

Ah, böyle değersizce yaşamaktansa, bu müdafaadan sonra öimiyi ne kadar isterim! Ne ben, ne de benden başka hiç bir insan gerek mahkeme huzurunda, gerek muharebede bütün vesaitile ölümden kurtulmıya çalışmamalıdır. Muharebelerde, silâhları atmak, tazyik eden düşmandan aman talep etmekle ekseriya daha çok yaşamak tâliine mazhar olunacağı aşikârdır, ve hatta, diğer bütün tehlikelerde her şeyi söylemeye ve yapmıya karar verilirse, ölümden kurtulmak için bir çok vasıtalar mevcuttur. Hâkimler, yalnız şundan sakınınız ki, güçlük ölümden değil, belki fena hareketten içtinaptadır. Görüyorsunuz ki, fenalık ölümden daha sür'atle arkamızdan koşuyor. Bundan anlaşılıyor ki ben ihtiyar ve batiyim, iki koşucudan en ağırı tarafından yakalanmıya kendimi terkettim. Halbuki, benim kavi ve çevik müttehimlerim bu iki koşucudan en hızlı giden fenalık tarafından yakalanmışlardır.

Esasen buradan, ben sizin tarafınızdan ölüme mahkûm, onlar ise hakikat tarafından tezvir ve haksızca mücrimiyete mahkûm olarak çıkacağız. Pekâlâ, ben kendi kanaatimi muhafaza edeyim, onlar da kendi kanaatlerini muhafaza etsinler.

Şüphesiz böyle olmak icap ederdi. Ahvalin lâzım geldiği gibi cereyan ettiğine kaniim. İstikbale gelince, size, beni mahkûm eden sîzlere karşı bir kehanette bulunmak istiyorum. Çünkü insanların istikbalde olacak şeyleri daha iyi söyledikleri hayatın şu saatinde, yani son nefesten bir az evvelki an içinde bulunuyorum.

Size, beni öldürten sizlere haber veriyorum ki, ben hayattan münkati olunca Zeus tarafından sizin bana tâyin ve hükmettiğiniz cezadan daha ağır bir cezaya mazhar [olacaksınız. Beni mahkûm etmekle, hayatınız hakkında hiç bir teftişte bulunulmayacağını zannediyorsunuz; hayır, sizi temin ederim ki bunun aksi vaki olacaktır. Evet, siz hiç farkında olmadığınız halde benim önlerine geçtiğim bir takım anketcilerle uğraşmanız lâzım gelecektir. Bu anketciler, genç oldukları kadar muaccizdirler, bunlar sizi daha ziyade iğzap edeceklerdir. Zira, insanları öldürmekle fena surette yaşadığınızdan dolayi sizi muaheze edecek bir kimsenin bulunmasına mani olacağınızı farzediyorsanız aldanıyorsunuz. Sansürlerden bu tarzda kurtulmak, iyi biliniz ki, ne şâfi, ne de şereflidir. Yalnız şerefli ve bahusus kolay olan bir tarz varsa, oda: başkalarının ağzını kapamak değil, fakat hakikî surette hayır adamı olmaktır. İşte beni içinizden mahkûm edenlerin istikbalde başlarına gelecek şeyler hakkında söyleyeceğim bundan ibarettir. Bu anlaşılınca onlardan artık müsaaade istiyorum.

SOKRATIN ADEMİ MES'ULİYETİNİ TECVİZ EDENLERE KARŞI SÖZLERİ

Beni tebriye eden sizlere gelince, hâkimlerin meşgul oldukları şu sırada, ve beni öleceğim yere götürecekleri vakte kadar, olup biten şey hakkında sizinle

ERİ konuşmaktan zevkiyap olacağım. Az bir müddet daha lütfen benim yanımda bulunmanızı rica edeceğim. Mümkün olduğu kadar birlikte konuşmamıza hiç bir mani yoktur. Size, dostça başıma gelen şeyi nasıl izah ettiğimi arzetmek isterim.

Hâkimler size bu namı hakkınız olduğu için veriyorum, bana vaki olan fevkalâde bir halden malûmatınız olsun. Allah tarafından bana vaki olan mutat ses bu güne kadar kendini sık sık işittirir ve beni ehemmiyetsiz de olsa yapacağım fena bir işten alıkoyardı. Binaenaleyh, şimdi, sizin de gördüğünüz veçhile en büyük felâket telakki edilebilecek bir şey başıma geldiği halde, bu İlâhî ses ne bu sabah evden çıkarken ne muhakeme huzuruna çıkarken, ne de söz

söylediğim esnada söyleyeceğim şeyi evvelden haber vererek beni alıkoymadı. Halbuki bu ses başka vakitler beni sözümün ortasında sustururdu. Fakat bu gün işin cereyanı esnasında ne olursa olsun söylemekten ve yapmaktan bir saniye beni menetmedi. Bunu neye hamletmem lâzım geldiğini size söyleyeceğim. İşte bu bana vaki olan şeyin hakkımda iyi olduğuna ve ölümün bir fenalık olduğunu tasavvur ettiğimiz vakit muhakkak surette aldandığımıza işarettir. Evet bu benim için kat'î bir delildir. Eğer benin yapmış olduğum iyi olmayaydı, mutat olan işaretimin beni alıkoymaması kabil olamazdı. Hakikaten düşünelim: ölümün bir hayır olduğunu ümit ettirecek ne kadar sebepler var. Zira iki şeyden biri: ya ölen bir kimse artık hiç bir şey değildir, bu halde her hangi bir şey hakkında şuuru yoktur; yahut söylenildiğine nazaran ölüm, bir harekettir, ruhun bu mahalden diğer mahalle geçmesi demektir.

Eğer mevt şuurdan tamamıyla mahrumiyetse, eğer içinde hiç rüya görülmeyen bir uykuya benziyorsa, ölmek ne büyük bir kârdır! Tamamıyla ruyasız uyku ile geçen bir geceyi düşününüz; bunu hayatın diğer gece ve günlerile mukayese ediniz; iyice düşündükten sonra söyleyiniz, bundan daha tatlı ve daha mes'ut kaç gün ve gece geçirdiniz. Em inim li değil yalnız adî bir fert, hatta muazzam bir hükümdar bile bunların diğerlerine nisbetle pek az olduğunu görecektir. Eğer mevt böyle bir uyku ise, tereddütsüz bu büyük bir menfaattir derim, çünkü o vakit zamanım mütebakisi bize tek bir gece gibi görünmüş olur.

Diğer cihetle, ölüm eğer bu mahalden başka bir mahalle bir azimet gibi ise, eğer hep ölenlerin orada toplu olduklarına dair söylenilen sözler doğru ise, hâkimler, size soruyorum, bundan daha alâ ne tasavvur edebiliriz? Hadese'e vasıl olduğumuz vakit kendilerini hâkim ilân eden bu kimselerden halâs olmıyı, ve orada söylendiğine göre adaleti icra eden Minos, Rhadamante, Eaque, Triptoleme gibi hakikî hâkimlerle, hayatlarında doğru olmuş bu yarım ilâhlarla beraber bulunulacağını farzediniz.

Bu seyahatin zahmete değmeyeceğini mi tasavvur ediyorsunuz? Ya orada Orphee, Musee [Orphee ve Musee, ye atfedilen şiirler o vakitler Orphee' ye ait içtimaların dinî edebiyatını teşkil ediyordu.], Hesiode ve Homere'le içtima edilecek olursa, buna mazhar olmak için neler feda etmezdiniz? Bana gelince, eğer bu doğru ise, bir çok defalar ölmek isterdim. Orada Palamede ve Telamon un oğlu Ajax'la. [Ajax, Aşil'in silâhlarından mahrum edildiği için intihar etmişti; Palamede haksız olarak casuslukla mahkûm edilerek] ve yahut geçmiş zamana ait haksız bir hüküm neticesinde ölmüş bir başka kahramanla geçirilecek bir zaman, bilhassa benim için ne fevkalâde güzel bir zamandır. Kendi tâliimi onların tâlilerile mukayese benim için zevksiz olmayacağı gibi, orada bulunanlardan hangisinin âlim olduğunu ve hangisinin âlim olmadığı halde kendini âlim farzettğini anlamak için burada yaptığım gibi, geniş geniş imtihan etmekle zevk duyacağım. Hâkimle, bu büyük orduyu Troieya karşı şevketmiş olan adamı, yahut kadın ve erkekten tâdat edilebecek Ulysse ve Sisyphe gibilerini imtihan için neler feda edilmez ? Onlarla sohbet etmek, onların cemiyetinde yaşamak, ne olduklarını tetkik etmek tarife gelmez bir saadettir.

Fazla olarak bu muhitte bunun için ölüme ilka edilmek tehlikesi de yoktur. Şayet söylenen doğru ise, orada bulunanların bize tefevvuk eden menfaatlerinden biri de, bâdema lâyemut olmaktır. Hâkimler, hayır adamı için ne bu hayatta, ne de orada bir fenalık olmadığını ve ilâhların bu kimsenin mukadderatı hakkında kayıtsız olmadıkları hakikatini idrak etseniz, benim gibi ölüm hakkında bu itimadı hissetmeniz lâzım gelirdi. Benim düşüncem de bir tesadüf eseri olmaktan çok uzaktır. Çünkü şimdi benim için ölmenin ve bu suretle zahmetten

halâs olmanın daha iyi olacağını beyandan müstağni görürüm.

İşte bunun içindir ki, derunî sedam, beni tevkif etmedi, beni mahkûm edenlere ve müttehimlere gücenmemekliğim de bundan ileri geliyor. Onların beni mahkûm ve ittiham ettikleri vakit, başka fikirde bulundukları doğrudur; yani bana zazar vereceklerini zannediyorlardı, bu cihetle onlar zemme lâyıktırlar.

Maamafih ben onlardan ancak bir şey istiyorum. Atinalılar, çocuklarım büyüdükleri vakit, pek cüz'î de olsa faziletten ziyade para veya her hangi bir şey hakkında endişe ettiklerini görürseniz, benim sizi iz'aç ettiğim gibi siz de onları iz'aç ediniz. Eğer onlar kendilerinin olmayan bir kıymeti nefiselerine atfederlerse benim sizi tedip ve terbiye ettiğim gibi, siz de onları terbiye ediniz, ve bu suretle aslı ihmal ederek, kendilerini hakikatte mahrum oldukları bir ehliyete sahip zannettiklerinden dolayı onları muaheze ediniz, eğer bunu yaparsanız gerek benim ve gerekse evlâtlarım hakkında doğru hareket etmiş olacaksınız.

Fakat işte benim ölüme, sizin de hayata gideceğimiz zaman çattı.

Hangimizin daha talihli olduğunu ise Allahtan başka kimse bilmez,

KRİTON

KRİTON'UN ŞAHSİYETİ

Bu diyalogda Sokramın yegâne muhatabı olan Kriton, bize Diogene Laerce nin bir tercüme-i halile tanıtılmıştır. Apolojisinde, bizzat Sokrat, şu ifadelerle bunu hâkilmlerine arzediyor: «işte evvelâ benim nahiyemden ve muasırım Critobule ün babası burada.» Criton, gene bir az daha ötede mütteheme tâyin olunabilecek naktî cezayi teklif edenler arasında zikrolunuyor. İşte Sokrat'ın eski bir çocukluk dostu ve bütün hayatında ona merbut kalmış olan bu zengin ve namuslu Atinalı, onun felsefesile şahsî surette alâkadar olmuş ve Critobule, Hermogerıe, Epigene ve Ctesippe isimlerindeki dört çocuğunu derslerinden istifade etmeleri için, ona getirmişti. Herkesten fazla o Sokrat'ın hikmetinden istifade ediyor, onun prensiplerini tasdik ediyor, sıkıntı ve mihnetlerde nasihatlerini memnuniyetle kabul ediyordu.

Binaenaleyh biz Eflâtun'un tanıyıp isticvap edebildiği tam ve hakikî bir şahısla meşgul oluyoruz. Sahnaya vazolunan müsahabenin mevsuk olduğu ve müellifinin sadece Kriton'un kendisine nakletttği şeyi ifade ettiği kabul edilebilir mi? Hakikatin sadık suretleri şeklinde gösterilmiş olan Apaloji ve Fedon teliflerinin itibarî karekterleri ilk nazarda tabiî görünebilecek bir faraziye aleyhinde bulunabilmekten bizi menetmelididir: değil ki oradaki fikri esasî bir icat gibi telakki edilebilsin.

Şüphesiz Sokrat kaçmıya teşvik edilmiş; dostları ona vasıta göstermişler; o reddetmişti. Eflâtun bunu icat edemezdi. Hocasına şeref vermek için bir roman tahayyül etmek ona yakışmazdı. Lâkin birçok zatlar tarafından muhtelif def'alar bu dostane ısrarlarda bulunduğundan ve bunların bir çok kereler ve muhtelif şekiller altında tecdit olunduğundan nasıl şüphe edilebilir? Şüphe yok ki Kriton bu ısrarlara iştirak etti. Bundan daha doğru görünen bir şey olmaz. Her kes namına teşebbüste bulunmak için Sokrat'a karşı meb'us olmasında, her iki taraftan dermeyan olunan sebeplerin bir müsahabede teksif edilmiş olmasında tereddüt edilebilir. Hakikatin bu sadeliği san'atın hassasıdır, ve müsahabeyi meydana getiren de budur. Eflâtun az çok değişen ve tekerrür eden münakaşalara,

mükâlemelere, ricalara sebep olan şeyleri, Sokrt'ı ikna etmeye çalışanların karakterlerine göre, hayalî bir sahnede ihtisar etmek istemiştir. Eflâtun'un kaleme aldığı bu münakaşa için, mahkûmla eski dostu Criton arasında samimî bir muhavere şeklini intihap etmiştir. Bu sade şekil, kendi itiyatlarına muvafıktı. İlerde Charmides, Lysis ve onu takip eden dialoglarda olduğu gibi sahneye bir çok şahıslar koymıya çalışmamıştı Esasen bu, hem mevzua, hem de kendi maksadına mutabık geliyor. Sokrat bütün hayatının mahremi esrarı ve bütün efkârının şahidi ile müsahabet etmekle nevama kendi vicdanile müsahabet etmiş gibi oluyordu. Sokrat'a dostlarına ve ailesine karşı yapmıya mecbur olduğu şeyi hatırlatmakta Critorı kadar hiç kimse salâhiyettar değildir. İhtiyat ve tedbirin en son haddine varıncıya kadar ısrar etmekte ondan ziyade kimsenin hakkı olmadığı gibi, kalbini rikkate getirmekte de onun kadar kimse muktedir değildi. Aynı zamanda Sokrat'm ölümden kaçmıyı reddetmekle kendi prensiplerine veyahut daha iyi söylemiş olmak için kendilerinin müşterek prensiplerine sadık kalmaktan başka bir şey yapmadığını ondan ziyade bilen de yoktu. O, Sokrat'ın dostlarını ısrarlarına bütün kuvvetini verebilecek ve kezalik ifadelerindeki hulûsu niyeti sebebiyle Sokrat'ın, bu dostun kendisine serddettiği sebepleri göstermek hususunda en iyi seçilmiş bir şahsiyetti. Onun tabiî hisleri, halis tabiatı, seciyesinin hâkimiyeti müellifi haddi zatında kari üzerinde tesir yapacak unsurlar koymıya ve mevzuun felsefî kıymetine dramatik bir hisse mezcetmeye teşvik ediyordu. Fflâtun bunları ihtiyat ve hakikatin ince hissile esere koymasını bildi.

KRİTON

SOKRAT — KRİTON

BAŞLANGIÇ

Sokrat — Seni böyle bir saatta buraya getiren hangi sebeptir, Kriton? Daha çok erken değil mi?

Kriton — Hakikaten öyle.

Sokrat — Saat kaç?

Kriton — Güneş henüz doğuyor.

Sokrat — Mahpes kapıcısının seni buraya bıraka ışına hayret ediyorum.

Kriton — Oh, ben buraya devam edelidenberi onunla iyi tanışıyoruz Sokrat, benden bazı bahşışlar da aldı.

Sokrat Hemen şimdi mi geldin? Yoksa çoktan beri mi buradasın?

Kriton — Hemen biraz evvel.

Sokrat — Beni neden daha evvel uyandırmadın ya? Bir şey söylemeden böyle durmak, niçin?

Kriton — Zeus'e kasem ederim Sokrat, senin uzun müddet ve o kadar zahmetli bir uykusuzluğa katlanmanı istemediğimden iyice rahat etmen için mahsus uyandırmadım; hakikaten senin sakin uykun çoktan beri beni taaccüpte bırakıyor. Esasen, bütün geçmiş hayatında neşenin ekseriyetle değişmediğini hayretle gördüm. Fakat bu kadar sükûnet ve huzur ve bu kadar mülâyemetle mukavemet ettiğin bu şimdiki felâketindeki kadar neş'eni görmedim.

Sokrat — Kriton, benim yaşımda bir adam için ölümden müteessir olmak pek gülünç olurdu.

Kriton — Ah, aziz Sokratım, senden ne kadar yaşlı kimseler böyle bir tecrübeye tâbi oldukları vakit, bu hususta yaşlarının tesiri olmayarak kaderlerine karşı isyan etmişlerdir.

Sokrat — Bu doğrudur. Fakat bir kere daha soruyorum, bu kadar erken neye geldin?

Kriton — Sana acıklı ve tahammülsüz bir havadis getirmek için; oh, senin için değil, bunu pek iyi görüyorum; fakat benim ve bütün dostlarım için; evet, benim için bundan ziyadesi olmayacak kadar acıklı ve tahammülsüz.

Sokrat — Nasıl havadis? Geldiği vakit ölmem mukarrer olan geminin Delos'tan avdetini mi ihbar edeceksin? [Bu gemi her sene Minotaure'un galibi olan Thesee tarafından bir kurban olmak üzere bir hediye götürürdü. Bu geminin azimet ve avdeti arasındaki zamanda hiçbir idam cezası vaki olmazdı.].

Kriton — Daha o burada değil; fakat, eğer aldanmıyorsam, bugün gelecek; Sonnion'dan gelen gemiyi orada bırakanlar söylüyorlar. Bunların şehadetlerinden anlaşıldığına göre bugün limana girecektir; ve bu itibarla Sokrat, tabiî yarın yaşamaya nihayet vereceksin.

Sokrat — Pekâlâ, Kriton, hüsnü talih! Eğer ilâhların yazıları böyle ise, böyle olsun. Maamafih, geminin bugün geleceğini zannetmiyorum.

Kriton — Bu fikir sana nereden geliyor?

Sokrat — söyleyeyim: geminin geldiğinin ferdası günü öleceğim.

Kriton — Esasen bu işle alâkadar olan kimseler de böyle söylüyorlar.

Sokrat — İşte ben de geminin bugün gelmivip ykrm geleceğini tahmin ediyorum. Bu gece, biraz evel gördüğüm bir rüyaya itikadımdan bu tahminde bulunuyorum. Ve bu sebeple, beni uyandırmadığına çok iyi ettin.

Kriton — Bu rüya nasıldı?

Sokrat — Bana ismimle hitap eden büyük ve güzel ve beyazlar giymiş bir kadın gördüm bana: «Sokrat, Phtie'in mebzul [Bol. Çok sarf olunan. Ucuz] bağlarına öbür gün geleceksin» dedi.

Kriton — İşte garip bir rüya, Sokrat.

Sokrat — Zannıma göre pek manidar bir rüya, Kriton.

Kriton — Evet, benin için de pek manidar. Fakat, benim asil dostum son defa olmak üzere, nasihatimi tut ve selâmetini temin et. Zira görüyorsun ya, eğer sen ölürsen, hiçbir vakit mislini bulamayacağıma hiç şüphe etmediğim bir dosttan mahrum olmakla kalmayacağım; fazla olarak ikimizi de fena tanıyan birçok kimseler senin için lâzımgelen parayı tediye etmeye razı olsaydım, seni kurtarabileceğimi ve bunu yapmadığımı düşüneceklerdir. Onun için, bana söyle, dostlarından ziyade parayı sevmekten daha hicabaver bir şey var mıdır. Görüyorsun ki halk, biz candan istediğimiz halde, senin buradan çıkmıya reddettiğine inanmayacaklar.

Sokrat — Fakat hakikaten, benim güzel Kritonum, halkın rey ve fikrinin bizim için bu kadar ehemmiyet ve kıymeti var mıdır?

Bunların en iyileri yani hükümleri bizi alâkadar edenleri, hadisatın hakikatte geçmesi lâzım

geldiği gibi geçmiş olduğuna şüphe etmeyeceklerdir.

Kriton Sokrat, hangi hususta halkın düşüncelerinden meraka düşmeye lüzum olmadığını kabul ediyorsun? Şu hâdise halkın çok fenalık yapmak iktidarını haiz olduğunu kâfi derecede ispat ediyor. Bunlara bir de iftira için meydan verilirse, bu fenalığı bir kere tasavvur et.

Sokrat — Kriton, Allah verede bu adamlar çok fenalık yapmaya muktedir oldukları gibi, çok iyilikler de yapabilsinler.

O vakit mükemmel olur. Bu olmadığı takdirde ne buna, ne de ona muktedir olacaklardır. Bunlar bir adamı ne akıllı ve ne de akılsız yapmıya muktedir değildir, bunlar tesadüfün istediğini yapıyorlar.

Kriton Böyle anlıyorsan böyle olsun. Fakat bana söyle, Sokrat. Seni durduran şey, benim ve diğer ahbaplarının başımıza gelebilmesi muhtemel felâketin endişesi değil midir? Eğer sen buradan çıkarsan, gammazların seni kaçırmakla bizi ittiham ederek bazı fena işler ihdas etmesinden ve bu veçhile bütün servetimizi yahut hiç olmazsa bir çok paramızı kaybedeceğimizden ve belki de bundan başka meşakkatlere maruz kalacağımızdan korkuyorsun. Eğer korktuğun bu ise, bu endişeyi bırak. Zira, seni kurtarmak için icabederse bu tehlikeye ve daha büyüğüne de maruz kalmak bizim vazifemizdir. Bana inan ve senden istediğimi yap.

Sokrat— İşte beni de durduran, bu ve bu gibi sebeplerdir Kriton.

Kriton — Böyle şeylerden korkma, rica ederim. Hakikatte, bazı kimseler ehemmiyetsiz bir meblâğa mukabil seni buradan kurtarmaya, çıkarmaya müheyyadırlar. Sonra da bu gammazları, görmüyor musun ki bunlar pek ucuz elde ediliyor, ve bunlar için de sarf edilecek çok bir şeye lüzum yok. Binaenaleyh sen benim servetimi kullanabilirsin ve zannederim ki bu hususta kifayet eder. Esasen sen bana dostluğun namına benim paramı sarf etmek, senin için bir kuruntu, bir vicdan ajabı teşkil ediyorsa, burada fidye verecek ecnebiler de var. Bunlardan biri, Thebes'li Simias lâzım olan parayı getirmiş bile; Cebes ve daha bir çokları da senin emirlerine tabidir. Binaenaleyh, sana tekrar ediyorum, selâmetini temin etmive mani olan bu korkuyu at. Ve mahkeme huzurunda söylemiş olduğun gibi, memleketi terkettiğin surette geçireceğin hayatın güçlüğü ile de meşgul olma. Ecnebi memlekette ve gideceğin her yerde dostların olacaktır. Bahusus eğer gidecek olursan Tesalya' da, seni çok muazzez tutacak ve kimse sana bir fenalıkta bulunmayacak surette emmniyet ve rahatını temin edecek zengin dostlarım var.

Sokrat, selâmetin elinde olduğu halde, kendi kendine hiyanetlik etmiş olmakla, bir hata işlemekte olduğunu görüyorum. Bir çok kimselerin seni imha etmek için aleyhinde istedikleri ve istiyecekleri şeyi tahakkuk ettirmiye çalışıyorsun. Sade bu mu? Çocuklarına da hiyanetlik ettiğine kani oluyorum. Sen onları yetiştirecek, terbiyelerine tahsillerine bakabilecek iken, onları terkediyorsun. Ve bu suretle sana, ait olanlar, işte tesadüfe bırakılmış oluvor ve bunların tâlileri, tabiî olarak yetimlerin tâlii olacaktır. İki şeyden biri: ya çocuk sahibi olmamalı, yahut onları yetiştirmek için eziyete katlanmalı. Fakat sen, az eziyet vereni intihap etmiş görünüyorsun. Bahusus bütün hayatta faziletten başka bir şeye ehemmiyet vermemeyi vazife itiyat edenler yapacakları işi namuslu ve cessurbir adam gibi intihap etmelidirler. Bana gelince, görüyorsun ya, gerek ikimiz, gerek dostların hesabına mahcup oluyorum. Ve sana vâki olan her hangi bir şeyin bizim tarafımızdan bir. nevi denaate hamledilmesinden

korkuyorum. Senin mah ceme huzuruna çıkmaman kabil iken oraya çıkman davanın olduğu gibi cereyanı, nihayet gülünç bir netice olan bu son hadise, eğer faydalı bir şey yapmaya müstait olaydık seni kurtarmak mümkün ve tahakkuku kabil bir netice olduğu halde ne bizim tarafımızdan, ne de senin kendi tarafından hiç bir şey yapılmayarak alçakça ve vicdansızca gizlendik zannını aleme verecektir. Sokrat, iyi düşün, böyle bir hareket aynı zamanda hem senin, hem de bizim için hicap aver ve töhmetli olmayacak mı? Haydi, düşün!—Hayır, hayır düşünecek vakit te değil, şimdiye kadar düşünmüş olmak lâzım dı— işe yarayacak yalnız bir düşünce var. Bu gece her şeyin bitmiş olması elzemdir; eğer daha gecikecek olursak, artık bir şey yapmak mümkün olamayacaktır. Hasılı Sokrat hiç tereddütsüz, benim nasihatimi tut ve söylediğimi yap.

SOKRATIN PRENSİPLERİ

Sokrat —Benim Aziz kritonum, bu gibi ısrarlar eğer vazifeyle tevafuk etmiş olsa, çok kıymettar olurdu; yoksa bunlar mübrem ve müstacel olduğu nisbette de, müellim ve şayanı teessüftür.

Binaenaleyh, hakikaten bu suretle hareket edip etmemek lâzım geldiğini tetkik etmek bizim için bir mecburiyettir. Benim bu güne mahsus değil, her vakit kabul ettiğim bir prensibim var ki, bu da tetkik neticesinde en alâ tanınan tek bir haktan başka hiç bir şeyle mülzem olmamaktır. Bu güne kadar kıymet verdiğim ve itibar ettiğim delilleri, şimdi atamam; hayır, elân bunların hissolunacak surette değişmediklerini görüyorum. Dün bana hürmet telkin edenler, bugün benim için gene aynı nufuz ue itibarı haizdirler, Eğer biz şimdiki vaziyetimizde söyleyecek daha güzel bir söz bulamıyorsak, korkutucu şeyleri tezyit edilen, cezalara, müsaderelere çarpılan çocuklar gibi halkın kudreti bizi tethiş ve tehdide de çalışsa, bilki gene sana muvafakat göstermeyeceğim. Bakalım, bu tetkiki mümkün olduğu kadar iyi bir şekilde nasıl yapacağız?

Evvelâ insanların hükümleri hakkında ifade ettiğin şeyden fikir alarak bu tetkiki yapacağız deği mi? Nazarı itibare alınacak veya alınmayacak hükümler olduğunu tekrar etmekte haklı mı idik, haksız mı idik? Yoksa, ölmek üzere bulunmadığım bir zamanda bana iyi görünen bu ifadeyi, şimdi bir natıka perdazlık davası, bayağı birçocuk oyuncağı ve havaî bir lâf olarak mı kabul edeceğiz? Hakikaten, bu ifade ve iddianın benim vaziyetime göre yeni bir şekil ve Suret alıp almayacağını ve yahut bunu reddettiğimiz veya onu kendimize ait kanun olarak kabul ettiğimiz surette olduğu gibi kalıp kalmayacağını beraberce tetkik etmemizi isterim, Kriton. İşte eğer aldanmıyorsam, bu hususta benim ve sair benim gibi ciddî adamlarını kabul ettiği şey hemen şunlardır: İnsanların hükümleri arasında, nazarı itibare alınacak ve alınmayacak hükümler mevcut olduğu gibi, iyi addedilecek veya edilmeyecek hükümler de mevcuttur. İlâhlar aşkına, Kriton bu iddianın daima muvafık olduğunu görmüyor musunuz? Zira, bir insanın kaderi her ne kadar evvelden hissedilebilecek olsa da, sen, yarın ölmeye müheyya değilsin. Bununla beraber muhakkak olan bir tehlikenin görünüşünün senin hakikati tanımana mani olmasından korkulmaz. Öyle ise karar ver. Senin fikrine göre insanlara bütün hükümlerinin nazarı itibare alınmaya lâyık şeyler olmadığını ve bunlardan bazılarının nazarı itibara alınıp diğerlerinin alınmadığını, ve bütün bunların içinde bazı kimselerinki nazarı itibara alınıp diğerlerinin alınmadığını söylemek doğru mıdır? Bu hususta ne diyorsunuz? Bu söylediğim doğru değil mi?

Kriton — Hakikattir.

Sokrat — Nazarı itibare alınmıya lâyık olanlar iyi olanlardır. Fenalar da lâyık olmayanlardır değil mi?

Kriton — Öyle.

Sokrat — İyi hükümlerin akıllı adamların hükümleri olduğu, fena hükümlerin de akılsızlara ait olduğu doğru değilmi!

Kriton — Bu itiraz götürmez.

Sokrat — öyle ise bunu söylemekle ne kastedilmiş oluyordu ? Jimnastik yapan ve onun müptelâsı olan kimse, her önüne gelenin medihlerini, tenkitlerini ve fikrini nazarı itibara alır mı, yoksa yalnız hâkimin, yahut pedotribe [Pedotribe, güreşte çocukların ve delikanlıların tâlimlerini idare eden kimselerdir.], inkine mi ehemmiyet verir.

Kriton — Elbette yalnız bunlarınkine ehemmiyet verir.

Sokrat — Demek oluyor ki, bu kimse halkın değil, yalnız bir tek kimsenin tenkitlerinden korkar, ve ancak bunun meth ve sitayişini hüsnü kabul eder.

Kriton — Tabiî.

Sokrat — Bu suretle bu kimse jimnastik, yemek, içmek rejimi hususunda bütün ötekilerin hükümlerine değil, yalnız kendine rehber edindiği, anlaştığı bir kişinin hükmüne göre hareket etmelidir.

Kriton — Kabul ediyorum.

Sokrat — Alâ. Fakat o kimse eğer yalniz bu kimseye itaatsizlik ederse, onun fikrini, medihlerini istihkar eder de, bir şeyden haberi olmayan halkın hükümlerini nazarı itibare alırsa, hiç bir fenalık görmez mi?

Kriton — Elbette görür.

Sokrat Bu, ne gibi fenalıktır ve ona ne zarar verecektir? Hakkı dinlemeyen ne zarar görür?

Kriton — Tabiî bu zararı vücudünü azar azar tahrip etmiş olmakla vücudunda görecektir.

Sokrat — Çok alâ Kriton, bu zikrine hacet olmayan diğer şeyler hakkında da doğru değil midir? Demek oluyor ki, haklı veya haksıza, güzel ve çirkine, iyi ve kötüye ait bir şey vaki olduğu vakit ki bizim münakaşamızın da esası budur korkumuzdan avamın fikrini mi takip edeceğiz? Yoksa bunları tanıyan tek bir hâkim varsa ona hörmet etmek ve bütün diğerlerinden ziyade ondan korkmak mı lâzım gelecktir? Evvelce dedimiz gibi, fenalık vermeden, ızrar etmeden itaatsizlik edemeyeceğimiz bu kimse, doğrulukla düzelen haksızlıkla bozulan kimsedir.

Bu, bir boş fikir midir?

Kriton — Ben de senin gibi düşünüyorum, Sokrat.

Sokrat — Pek alâ, sâlim bir rejim ile düzelen ve gayri salim bir rejim ile bozulanı anlayışlı, dirayetli kimselere ait olmayan bir fikre itaat etmekte ısrar edecek olursak, bu harabî ile yaşayabilir miyiz?

Bunun cisimle münasebeti vardır değilmı ?

Kriton — Evet.

Sokrat — Böyle harap olmuş sefil bir vücut ile hayat kabil midir?

Kriton — Hayır, şüphesiz.

Sokrat — Haksızlıkla bozulmuş olanı tahrip ettiğimiz vakit, bunda doğruluğun mevcut olduğunu iddia edebilecek miyiz ? yoksa cisimden ziyade doğruluk ve haksızlığın merbut olduğu lâalettâyin diğer bir kısmımıza mı kıymet atfedeceğiz [Eflâtun ruhu ifade etmek için hu edebî lisanı kullanarak, ruhun da cisim gibî zarar görebileceğini izhar etmek istiyor, demektir.],

Kriton — Elbette, hayır.

8okrat — O daha kıymetli değil midir ?

Kriton — Tabiî pek çok.

Sokrat — Binaenaleyh aziz dostum, halkın hükümlerine ehemmiyet vermektense, haklı ve haksıza, hulâsa, yalnız asıl hakikate [Hakikattan maksat, Allah olması muhtemeldir.] vakıf olan, kimsenin hükmüne ehemmiyet vermemiz lâzımdır. İşte böylece sen doğru, güzel, iyi ve onların akisleri olan şeyler varken bizi halkın düşündüğüne ehemmiyet vermeye davet etmekle evvelâ yanlış yola götürüyorsun. Belki onlar, diyecekler ki halk mahv ve helak etmeye muktedir dir.

Kriton — Elbette, öyle diyecekler, Sokrat.

Sokrat — Evet, benim mert dostum, fakat bizim dermeyan ettiğimiz sebepler, bana olduğu gibi görünüyor. Gayesi yaşamak değil, iyi yaşamak olan bir diğer prensip mevcut mudur, değil midir ?

Kriton — Hakikaten, mevcuttur.

Sokrat — Ya iyi, güzel ve doğrunun bir olduğu itikadı mevcut değil midir?

Kriton — Mevcuttur.

Sokrat — öyle ise mutabık kaldığımız bu fikirlere nazaran, buradan Atmalıların müsaadesi olmadan çıkmak teşebbüsünde bulunmamın doğru olup olmadığını tetkik edelim. Eğer bunu doğru bulursak, tecrübe edelim; yoksa, burada kalalım. Çocuklarımın terbiyesine, masraf ve fikrine ait mülahazalara gelince, Kriton, bunların insanları kolayca öldürtenlerin ve iktidarları

olsa, bunların hepsini tekrar düşünmeksizin diriltecek olanların işine yarayacak mülâhazalar olmasından ihtiraz edelim; halktan bahsetmek istiyorum. Mademki akıl bunu icap ediyor, bizim için tetkik olunacak yegâne mes'ele, bir az evel söylediğim değil midir ? beni buradan götürecek kimseleri satın alarak kazan» mamız, ve bu suretle kaçmamızı teshil etmemiz ve yahut kaçmamız doğru mudur ? yahut açıkça söylemiş olmak için, bu hattı hareket töhmetli olmayacak mıdır? eğer bu töhmetli görünecekse, maksat fenalık yapmamak olduğuna nazaran burada oturarak ve bir şey yapmıyarak ölüme ve yahut diğer meşaka katlanmak lüzumunu kendimizden istememiz iktiza etmez mi?

Kriton — Senin sözlerin bana doğru görünüyor, Sokrat. İşte yapmamız lazım gelen şey budur.

Sokrat — Onu birlikte tetkik edelim, dostum; ve sonra eğer buna itiraz için her hangi bir haklı sebep bulursan, itiraz et ben sana tabı olacağım yoksa, Atinalıların ademi

muvafakatlerine rağmen buradan kaççmak hakkındaki bu aynı nasihati bana tekrar etmekten vazgeç benim kâmil Kriton'um. Zira görüyorsun ya, sana hattı hareketimi tasdik ettirmek ve sana mugayir hareket etmemek hususlarına çok dikkat ediyorum. Binaenaleyh bizim esas mutabakatlarımızın seni memnun edip etmediğini mülahaza et, ve suallerimize kemali samimiyetle cevap vermeyi tecrübe et.

Kriton Tecrübe edeceğim.

Sokrat — İhtiyarî olarak hiç bir vakit fenalık yapılmadığını mı, yoksa bunun bazı şeraitle yapılıp bazı şeraitle yapılamayacağını mı kabul ediyoruz ? ve yahut fenalık yapanın bir az evel ve daha bir kaç defalar kani olduğumuz veçhile hiç bir vakit güzel olmadığını mı kabul ediyoruz ? Acaba bizim şimdiye kadar kani olduğumuz bütün bu prensipler, bu bir kaç gün içinde zailmi olmuş olacak ? Hakikaten, Kriton, şu ihtiyar yaşımızda çok zamandan beri çocuklar gibi konuştuğumuzun hiç farkında olmaksızın, ciddî surette musahabe edebildik mi ? Bu ikrarlar halk tarafından kabul edilmiş ve ya edilmemiş te olsa, aynı şey olarak mevcut kalmıyorlar mı ? İster daha beter, ister daha ala bir talie intizar etmek lâzımgelsin, haksız olarak hareket etmek, bunu yapan için, daima bir fenalık ve hicap değil midir ? Bunu böyle kabul ediyor muyuz, yoksa etmiyormuyuz;

Kriton — Böyle kabul ediyoruz.

Sokrat — Demek oluyor ki, hiç bir vakit haksız olarak hareket etmemelidir.

Kriton — Hayır, tabiî.

Sokrat — Hatta mademki hiç bir vakit haksız olmamak lâzımdır, avam gibi haksızlığa karşı haksızlıkla muamele etmemelidir.

Kriton — Bu aşikârdır.

Sokrat — Ya bir kimseye fenalık yapmalı mıdır, yapmamalı mıdır, Kriton?

Kriton — Şüphesiz yapmamalıdır Sokrat.

Sokrat Fakat fenalığa karşı fenalık yapmak avamın dediği gibi, doğru mudur, değil midir?

Kriton — Hayır, bu doğru değildir.

Sokrat — Çünkü bir kimseye fenalık yapmak haksız olmaktan başka bir şey değildir.

Kriton — Doğru söylüyorsun.

Sokrat — Demek oluyor ki ne haksızlığa karşı haksızlıkla cevap vermeli ne de kimseye hatta bize karşı fena lık yapanlara bile fenalık yapmamalıdır. Kriton, buna razı olmakla kendi düşüncene muvafakat etmemiş olduğuna iyi dikkat et; çünkü bunu, az kimsenin itiraf ve teslim ettiğini ve edeceğini biliyorum. Binaenaleyh itiraf edilsin, edilmesin, iki hissin mümessilleri kendi hattı hareketlerinin tarzı cihetiyle yekdiğerine itibar etmeyerek, muhtelif tarzlarda karar verirler. Sen de benim fikrimde olduğunu benimle tamamıyla mutabık kaldığını, kat'iyyen haksız hareket etmemek lâzım olduğunu, haksızlığa haksızlıkla cevap vermemeyi ve kötülüğe karşı kötülük yapmamayı her münakaşadan evvel prensip olarak vazedip etmediğimizi iyi düşün. Yoksa fikrini değiştiriyor ve bu esas olan prensibi ret mi ediyorsun? Bana gelince, bunu çok eskiden olduğu gibi şimdi de aynen muhafaza ediyorum. Fakat sen, başka bir histe isen, onu söyle ve fikrini izah et. Yoksa, ayni fikirde duruyorsan, bundan çıkacak neticeyi dinle.

Kriton— Ayni fikirde duruyorum ve senin fikrine iştirak ediyorum. Söyleyebilirsin.

Sokrat — Bu halde, bundan hâsıl olan şeyi sana söyleyeceğim. Evvelâ sana soruyorum: Birisile bir şeyin doğru olduğu hakkında mutabık kalınırsa, bunu yapmalı mı, yoksa sözünde durmamalı mı?

Kriton — sözünde durmalı.

Sokrat — Şimdi, dikkat et. Eğer biz buradan beldenin rızasını tahsil etmeksizin çıkarsak, bir kimseye ve bahusus daha ziyade yapmamakla mükellef olduğumuz kimselere karşı kabahat işlemiş, hem de itiraf ve tasdik ettiğimiz şeyi düşünmüş olur muyuz, olmaz mıyız?

Kriton — Sualine cevap vermeyeceğim Sokrat; çünkü anlamıyorum.

KANUNLARIN TECSİM VE TEŞHİSİ

Sokrat — Pekâlâ şunu düşün. Kaçmak üzere iken, kanunların ve hükümetin bizim karşımıza gelip dikildiğini: «Sokrat, bize söylesen e, ne yapmak niyetindesin? Tasaddi ettiğin şeye muktedir olduğun surette, bu yaptığın, bizi ve kanunlarımızı, bütün hükümeti mahvetmekten başka bir şey midir? Hahikaten, verilen hükümler kuvvetsiz olur ve bunlar eşhas tarafından tay ve nüfuzları imha edilirse, hükümetin devrilmeyip devam edebilmesine ihtimal veriyor musun?» diye bizi bu suretle isticvap ettiğini farz et. Bu ve bunun gibi suallere ne gibi cevap vereceğiz, Kriton? Bizim tarafımızdan imha edilmiş olan bu kanunun müdafaası için, hükümler sadır olduğu vakit infazını isteyenler ne kadar deliller dermeyan edebileceklerdir. Bahusus bu delilleri serdeden bir hatip olursa.. O vakit: «Ne yapalım, hükümet bize karşı kabahat etti, hakkımızda yanlış hüküm verdi» mi diyeceğiz?

Kriton — Söyle Sokrat.

Sokrat — Fakat o vakit kanunları bize: «Sokrat, seninle bizim aramızda kararlaştırılan bu mıydı? Hükümetin hükümlerini ne olursa olsun, muta olarak kabul etmeyecek miydin?» dediğini farz edelim. Eğer biz bu sözlere taaccüp edecek olursak, onlar bize pekâlâ diyebilirler ki:

«Sokrat, mademki sual sormak ve cevap vermek âdetindir, bizim sözlerimize taaccüp etme, cevap ver, böyle mahvımıza tasaddı etmek için bizi ve hükümeti neyle muaheze ediyorsun? Söyle bakalım. Evvelâ, sen doğumunu bize borçlu değil misin? Babanı anana biz tezviç etmedik mi? Ve bu sebeple seni tevlit etmelerine biz sebep olmadık mı? Söyle, onların izdivaçlarını tanzim eden bizlerden birimize yapılacak tenkidin var mı? Onları fena mı addediyorsun?»

Buna karşı ben « Asla» cevabını verirdim. Onlar gene: — «Ya çocuklar hakkındaki takayyüdatı ve bu meyanda senin terbiyeni tanzim eden kanunlara ne dersin?

Bunlara ait olan ve sana musiki ve jimnastik öğretmeye babana emreden kanunlar fena mı idi?» deseler: «— İyi idi!» cevabını vereceğim. Ve gene:

— «Âlâ. Sen dünyaya geldikten, beslendikten, yetiştirildikten sonra bizim olmadığını, bizden neş'et ve tevellüt etmediğini, senin asl ü neslinin de bizim esirimiz olmadığını iddia edebilir misin? Bu böyle olunca, bizimle hak cihetile müsavi olduğunu ve sana yapmak istediğimiz herşeyi, bize yapmakta haklı olduğunu mu düşünüyorsun? Sen, baban ve yahut üstadınla, eğer bunlardan birine malik isen, hukukan müsavi olmaktan uzak olduğun için

onların sana yaptığını sen onlara yapmayacaksın, yani şetimlerine karşı şetimle, seni dövmelerine karşı dövmekle mukabelede bulunmayacaksın. Ya vatanına, onun kanunlarına karşı, sana her şeyi yapman için sana müsaade mi olunacak, o suretle ki eğer bize haklı göründüğü için seni öldürmek istesek, sen vesaitinin vüs'ati dahilinde, bizi ve bizimle beraber vatanını imhaya mı yelteneceksin? Sen ki fazilete candan, malik olduğun halde, bu suretle doğru mu hareket ettiğini söyleyeceksin? Senin hikmetin, irfanın, vatanını bir ana, bir babadan ve bütün ecdattan daha ziyade izaz ve tevkir etmek lâzım geldiğini ve vatanın onlardan daha muvakkar, daha mukaddes ve ilâhlarla akıllı insanların indinde en yüksek bir dereceyi haiz olduğunu tanınmamaya müsait midir? Evet, o gücendiği vakit bir babadan ziyade onu tevkir etmek, ona rıza vermek, cemile göstermek lâzımdır; ve yahut, onun fikrini değiştirmek, bu olmadığı surette emrettiğini icra etmek, ıztırap çektirmek istediği vakit ise buna sükûnetle katlanmak, vurulmak, zincirlenmek, yahut yaralanmak, ölmek için muharebeye sevk edince de ona tâbi olmak lâzım gelir; çünkü doğru olan budur; kaçmak, geri dönmek, vazifeyi terketmek muvafık değildir. Vazife, muharebede, muhakemede, her yerde hükümetin ve vatanın emrettiğini yapmaktır. Bu olmazsa, kanunî vasıtalarla onu fikrinden vazgeçirmektir. Şiddete gelince, bunun bir valideye, bir pedere ve fazla olarak vatana karşı ifası, ahlâk ve adalete mugayir değil midir? Buna ne diyeceğiz, Kriton? Kanunların hakkı var mı, yok mu?

Kriton — Haklı olduklarını zannederim.

Sokrat — Onlar sözlerine ilâve ederek deseler ki: «Sokrat, bize ettiğin muamele tarzının pek haksız olduğunu itiraf etmek hakkımız değilse, biz ki seni dünyaya çıkardık, besledik, baktık ve bizim malik olduğumuz bütün iyiliklere diğer vatandaşlar gibi seni de iştirak ettirdik, her Atinalı, kendi medenî hukukuna malik olduktan, umumî hayatı, bizi ve kanunları, öğrendikten sonra, biz eğer onun hoşuna gitmiyorsak Atina'dan çıkabilir, kendine ait olanı beraber götürebilir ve nereye isterse gidebilir, diye ilân etsek ve bizden hiç birimiz bizimle veya hükümetle muvafakat üzere olmamasından dolayı sizlerden birinin bir müstemlekeye gitmenize veyahut ecnebî bir memlekette yerleşmenize ve uzağa istediğiniz yere sizin olan her şeyle gitmenize mani olmaz. Fakat sizden biri burada kalıp adaleti nasıl icra ettiğimizi, hükümeti nasıl idare ettiğimizi görürse bu kimse hakkında biz filen emirlerimize itaati tekeffül ettiğini iddia ederiz. Bunu yapmadığı surette o kimseyi üç kerre mücrim addederiz; çünkü bu kimse bizlere ve gününün amirlerine isyan ediyor. Onu yetiştiren bizlere itaati deruhte ettiği halde itaat etmiyor ve eğer biz kendisince kabahatli isek bizi ikna ederek tashih te etmeye gayret etmiyor. Maamafih, biz şiddetle muamele edeceğimiz yerde, itiraz ve itaat beyninde intihap hakkını kendisine bırakarak emirlerimizi tetkik etsek ve bu kimse de ne münakaşayı ve ne de itaati kabul etmese, ne olur? İşte Sokrat, senin duçar olacağın bütün muahazeleri sana söylüyoruz. Eğer düşündüğünü yapacak olursan, her Atinalıdan ziyade bilhassa, sen bu muahezelere duçar olacaksın, ve eğer o vakit bunlara ben: «Bunun sebebi ne?» diye soracak olsam, belki bana haklı olarak şiddetle muamele edecekler ve benim daha hususî olarak bu mecburiyet ve taahhüt altında bulunan Atinalılardan biri olduğumu hatırlatacaklardır. Bana diyeceklerdir ki: «Sokrat, gerek bizim ve gerek hükümetin senin hoşuna gittiğimizi isbat eden kuvvetli delillerimiz var. Eğer sen, yalnız Tarent boğazında icra olunan oyuna bir kere gitmekten başka bir şenliğe, asker sevkiyatı ile olandan başka da bir yabancı memlekete gitmemek için bizden ve hükümetten tamamıyla hoşnut olduğun ve merbutiyetinsence herkesten ziyade mukarrer olmasaydı, başkalarının yaptığı gibi hiç bir

yere seyahat etmeksizin ne başka bir memleket ve başka kanunlar tanımak arzusunu beslemeksizin, bu şehirde kapalı kalmazdın, bizi herkese tercih ettiğin için de bizim hüküm ve nüfuzumuz altında yaşamayı da kat'i olarak tercih etmiş oldun. Sen çocuklarını bu memlekette vücuda getirdin ve bu suretle bize muvafakatini bununla da işhat ettin. Eğer sen isteyeydin çok evel hatta dava esnasında bile kendini nefye hükmettirirdin ve bu suretle bu gün memleketin hilâfına olarak yapmayı düşündüğünü o vakit onun rızasıyla yapmış olurdun. Halbuki, o vakit sen cesurluk taslıyor, ölüme karşı kayıtsız görünüyor ve onu nefye tercih ettiğini söylüyordun; bugün ise bu sözlerden kızarmayarak, bizi kanunları düşünmeyerek imha etmek fikrinde bulunuyorsun; beynimizde olan ittifak ve vatandaş gibi yaşamak için ettiğin taahhüt hilâfına kaçmak fikrinde bulunmakla en alçak bir esir gibi hareket ediyorsun. Bize evvelâ cevap ver, bizim iddia ettiğimiz gibi, hâkimiyetimiz altında yaşamak hususunda ettiğin taahhüdün kavlen olmayıp filen olduğunu bize söyle; bu teklifimiz doğru değil mi?» Kriton, buna ne cevap vermeli? Bunu tasdik ve kabul etmemek kabil midir?

Kriton — Teslim ve tasdik etmek tabiîdir, Sokrat.

Sokrat — Bunlar gene devam ederek: «Eğer bizi muvafık bulmamışsan, bizim vıfaklarımız sana hoş gelmemişse, biz seni icbar ve iğfal etmeksizin ve süratle karar vermeye seni mecbur etmeksizin başka yere gitmeni düşünmen için yetmiş senelik bir zamanın olduğu halde, seninle yaptığımız vifaklan ve taahhüdatmı şimdi bozmakla nasıl bir harekette bulunmuş oluyorsun? Demek oluyor ki, sen ne usulü hükümet ve teşekkülünü durmadan methettiğin Lacedemone une Giridi, ne de Yunan ve ya barbar hükümetlerinden bir başkasını tercih etmeyerek; sakat ve kötürümlerin ve malullerin yaptıklarından daha ziyadesini yaparak uzaklaşmıya karar verdin. Bu şehir ve binaenaleyh kanunları olan bizler, sair Atmalılardan ziyade senin hoşuna gidiyorduk, çünkü bir kimse kanunlarını sevmediği bir şehirden nasıl hoşlanır? Ya, şimdi sen taahhüdatını tutmıyor musun? Eğer bize itimadın varsa, Sokrat sen bunu yapmayacaksın ve şehirden uzaklaşmakla kendini gülünç bir mevkie koymayacaksın.»

«Bir az düşün; sen bizim vifaklarımızı hetkedersen, eğer bu hatayı işlersen, nefyolmak, şehrin hukukundan mahrum olmak, servetini kaybetmek, tehlikesine maruz kalacak olan dostlarına ne iyilik etmiş olacaksın? Fakat sen evvelâ Tehebes yahut Megare gibi iyi kanunları olan en yakın şehirlerden birine gidecek olsan bile, onların usulü hükûmet ve teşekkülüne düşman olduğun halde gideceksin ve bütün orada kendi memleketlerine ehemmiyet veren kimseler sana kanunları bozucu bir kimse nazarile bakacaklar, böylece sen, senin hâkimlerini tasdik edenlere hak verecek ve iyi hükmetmiş olduklarını göreceksin. Filhakika kanunları imha eden kimse, delikanlıları ve zaif fikirlileri şaşırtmaya muktedir bir kimse gibi telakki olunabilir.

O halde senin iyi kanunları ve iyi itiyatları olan adamlardan ihtiraz etmen mi lâzım gelecek ? Bu şerait içinde, yaşamak zahmetini ihtiyar etmeye ne lüzum var? Yoksa onlara gidip te ben açık alınla burada dediğim gibi:« fazilet ve adaletin ve kanuniyet ile kanunların dünyada en muteber şeyler olduğunu tekrar edbilecek misin? Ya şimdi Sokrat tarafından oynanılan bövle bir rolün hicap aver [Hicab verici, utandırıcı] telakki olunmayacağını mı düşünüyorsun? Bundan kim şüphe eder?» «Fakat belki bu memleketten Tesaliya'ya Kriton'un ahbabları nezdine gitmek için uzaklaşacaksınız; burası en ziyade intizamsız ve ahlâkı bozuk bir yerdir, orada belki senin ne gülünç surette hapsinden kaçtığını, bir deri kazağı giyerek, yahut firarı esirlere yakışacak surette ve bir başkasının tavrını yalandan takınarak hangi tenekkür [Kendini bildirmeme. Tanınmıyacak kılığa girme] altında kaçtığını nakletmeni dinleyerek

eğleneceklerdir. İhtiyar olduğun ve burada geçireceğin az bir zamanın kaldığı halde en mühim kanunların hilâfına bu türlü yaşamıyı kabul etmekten korkmadın mı? Bundan kimse bahsetmeyecek midir? Belki kimseyi teşviş etmiyorsun yoksa Sokrat bir çok nalâyık sözler işitmen lâzım gelecek. Demek oluyor ki, herkese yaltaklanarak ve herkese esir olarak yaşayacaksın ? Yoksa Tesalia'da gûya bir ziyafete davet olunmuş gibi giderek cümbüş içinde mi yaşayacaksın ? öyle değil mi ? O vakit adalet, fazilet hakkındaki bizim güzel nutuklarımız ne olacak? Fakat sen çocukların ve onların terbiyeleri için yasamak istediğini mi söylemek istiyorsun? Onları Tesalya'ya götürüp orada yetiştirmek, terbiye etmek, ecnebi yapmak vasfını sana medyun olmalarını mı düşünüyorsun? Yahut sen hayatta olduğun için yanlarında bulunmasan da onların burada yetişeceklerini, daha iyi bakılıp terbiye göreceklerini mi zannediyorsun ? Onlara dostların bakacak. Fakat dostlarının Tesalya'ya gidince bunlara bakıpta Hades'e gittiğin vakit bakmamaları ihtimâli varımdır, bize söyle. Eğer hakikaten sen senin dostun olduklarını söyleyenlerden bir şey beklemek hakkını haiz isen, onların senin çocuklarına bakacaklarını da düşünmelisin.

«Haydi Sokrat, seni olduğun gibi yapan bu kanunlara itimat et, ne çocuklarını, ne de hayatını ve hiç bir şeyi, doğru olanın fevkine koyma. Taki Hades'e [ahret demektir.] gittiğin vakit kendini haklı çıkarman için orada icrayı hükümet edenlere bunları söyleyebilesin. Zira aşikârdır ki, burada bile bu hattı hareket ne senin ve nede seninkilerden hiçbiri için ala, doğru ve diyanetkârane bir iş olamaz. Sen oraya gittiğin vakitte de gene bundan fazlası olmayacaktır.

Eğer bugün hayatı terkedersen, bizim bulunduğumuz mevkideki kanunlar tarafından değil, fakat insanlar tarafından haksız hükmolunarak hayatı terketmiş olacaksın; eğer bilâkis sen bize karşı olan zatî muvafakat ve taahhütlerini kırarak ve az izrar etmen lâzım gelen kimseleri yaralayarak, yani kendini, dostlarını ve nihayet bizi yaralıyarak haksızlığa karşı haksızlık, fenalığa karşı fenalıkla mukabele ederek bu kadar hicap verici bir surette kaçarsan, o vakit bu hayatta sana gazaplanacağız ve Haeds'te, oranın kanunları olan hemşirelerimiz, aksini yapmak senin elinde olduğu halde bizi imha ettiğini bilmekle seni hüsnü istikbal etmeyeceklerdir. Hayır Kriton tarafından ikna edilmeye razı olma, bize İtaat et!»

İşte, benim aziz Kritonum bunu iyi bil ki, arz ilahesi rahiplerinin esrarına mahrem olup, flauta sesi işittiklerini zanneden kimseler gibi, ben de öyle işittiğimi zannediyorum; evet, bu sözlerin tanini bende aksediyor ve benim başka bir şey dinlememe mani oluyor. O halde bu sözlerimin hilâfına dermeyan edeceğin her şeyin boş bir zahmet olacağını kendine söyle. Maamafih, muvaffak olacağını, zannediyorsan; söyle.

Kriton — Hayır, Sokrat, söyleyecek bir şeyim yok.

Sokrat — **Öyle ise bunu bırakalım Kriton, ve dediğimi yapalım, çünkü bu yol, bize Allah'ın gösterdiği yoldur.**

Kaynak: Semiha CEMAL, Apoloji-Methiye Ve Kriton Vazife, Maurıce Croıset, Fransızcadan Tercüme Eden İstanbul Kız Muallim Mektebi Ruhiyat Muallimi, Devlet Matbaası 1932, İstanbul

Divertimento

Bektaşî Dedesi, zengince bir hocaya misafir olmuş. Yemekten sonra hoca ellerini çarpmış: "Getirin ibrik-i şerifimi abdest alayım!". İbrik gelmiş. Dede de elini çalkalamış. Arkasından "getirin seccade-i şerifimi, namaz kılayım!" diye seslenmiş. İki seccade serilmişse de bizim Dede'de herhangi bir hareket yok!

"Kıç-ı şerifimde çıban çıktığından mâzurum" demiş...

"Estağfurullah, kıçın şerifi olur mu?"

"Yaa, Ayşe'nin dokuduğu seccade, Artin'in yaptığı ibrik «şerif» oluyor da Allah'ın yarattığı benim kıçım neden «şerif» olmuyor?"...

> Kaynak: Burhan Oğuz. Türk halk düşüncesi ve hareketlerinin ideolojik kökenleri , c 3. Sh: 91. 1997

DONNİE DARKO- Karanlık Yolculuk (2001)

Yönetmen: Richard Kelly

Senaryo: Richard Kelly

Ülke: ABD

Tür: Dram, Gizem, Bilim-Kurgu

Vizyon Tarihi: 13 Haziran 2003 (Türkiye)

Süre: 113 dakika

Dil: İngilizce

Müzik: Michael Andrews

Nam-ı Diğer: Donnie Darko | Donnie Darko: The Director's Cut

Oyuncular: Jake Gyllenhaal, Holmes Osborne, Maggie Gyllenhaal, Daveigh Chase, Mary McDonnell

Özet

Dünyanın sonuna şu anda 28 gün 6 saat 42 dakika 12 saniye var...

Donnie, sorunlu bir ergenlik geçiren ancak buna karşın güçlü bir karaktere sahip, görünürde sıradan bir Amerikan gencidir. Ancak Donnie'nin iç dünyası, tahmin edilenden daha karmaşıktır. Donnie uzun süredir şizofreni tedavisi görmektedir. Donnie, bir yandan şizofrenisi ile savaşırken öte yandan okullarına yeni gelen Gretchen adında güzel bir kızla duygusal açıdan bir yakınlaşma yaşamaktadır.

Donnie'nin gündüzleri normal bir seyirde ilerleyen hayatı geceleri sekteye uğrar. Donnie'nin geceleri de gündüzleri kadar renklidir, çünkü Donnie bir uyurgezerdir... Donnie geceleri gizemli bir gücün rehberliğinde, kendi kontrolünün dışında şeyler yapmaktadır. Geleceği gören ve kendisini tehdit eden bu güç, her geçen an Donnie'yi daha çok ele geçirir. Donnie zamanda yolculuğun mümkün olduğu, çevresindeki insanlardan kanalların yayıldığı paralel bir evrene adım atmıştır. Sona yaklaşıldığında, zaman ve gerçeklik yitmiş, Donnie daha önce varlığından haberdar bile olmadığı bir boyutla karşı karşıya kalmıştır

THE PHILOSOPHY OF TIME TRAVEL :

Donnie Darko'nun dünyayı yok olmaktan kurtarırken elinden ayırmadığı başucu kitabıdır. Roberta ann Sparrow'un bir rahibe iken, bir gün zamanda yolculuğa takması sonucu oturup bu kitabı yazar. Kitaba göre zaman dokusunu zedeleyerek oluşan 'teğet evrenler' asıl evreni yok edebilecek kara delikler meydana getirirler. Tek çözüm, bir 'Can alıcı' yardımıyla esas evrene dönüşü sağlamaktır. Burada alıcılara ' Manipüle-ölü 'ler rehberlik eder.

Donnie Darko ile tavşan frank halüsü arasında da anlaşılacağı üzere Manipüle-ölü ile münasebeti vardır.

Kitabı buradan okuyabilirsiniz.

OKU

BAK

Filmden

"Dövüş bahisleri düzenleyen yetişkin çeteleri, hatta arabacı çocuklar bile İhtiyar Misery'nin evinin nasıl yerle bir olduğunu saygıyla dinleyecekler. Bu plan, sanki tüm hayatı boyunca yanındaymış mevsimler gelip geçerken sürekli onu ölçüp tartmış, nihayet 15. yılın sonunda ergenliğin verdiği acıyla billur bir hâl almış gibiydi. Graham Greene bu bölümde neyi vurgulamaya çalışıyor?

Neden çocuklar İhtiyar Misery'nin evine zorla girdiler.

- Joanie.

- Onu soymak istiyorlardı.

- Topu topu 13 sayfalık şu kısa hikâyeyi okumuş olsaydın çocukların yatağın altında büyük miktarda para bulduğunu sonra da hepsini yaktıklarını hatırlardın.

Donnie Darko,

- belki de gerçek bir yıkımla karşı karşıya kaldığın için bizimle düşüncelerini paylaşmak isteyebilirsin. Aslında evi basarak ve etrafı talan ederek anlatmaya çalıştıkları şey yıkımın da bir çeşit üretkenlik olduğuydu. Parayı yakmaları ise ironikti. Merak ettikleri tek şey, ortalığı karıştırdıkları zaman ne olacağıydı. Farklılık yaratmak istiyorlardı.

**

Tüm hayatım boyunca, kendi korkularımın esiri oldum.

*Sevgi.

Korkularımı yemek yiyerek bastırmaya çalışıyordum.

* Korku.

Korku kontrolü

Bölüm 1

OKU

350 Yazılar

Sonunda aynaya bakacak cesareti buldum. Sadece aynaya bakmadım, aynanın içindekini gördüm. Gördüğüm şey, egomun yansımasından başka bir şey değildi. İki yıl önce on yaşındaki bir çocuğun altını ıslatmasını normal sanıyordum.

- Her şeyi denedik. Meğer cevap hep oradaymış. Artık korkmuyorum. Amerika'nın dört bir yanından gelen insanlar, el ele verdiler. İnsan hayatının kesinlikle çok önemli, çok değerli ve korku tarafından kontrol edilemeyecek kadar narin olduğuna inanan insanlar Dikkatli ol. Bir şeyleri gözden kaçırabilirsin.

**

Sam. Bir fırtına geliyor der Frank. Çocukları peşinde sürükleyerek. Onları acının krallığına götürecek Çocukları evinin önüne götürecek, canavarları yer altına gönderecek onları kimsenin göremeyeceği yere götürecek olan yine benim. Sadece benim görebileceğim. Çünkü bendeniz Donnie Darko. Frank kim?

1.70'lik bir tavşan.

**

Bu modern zamanlarda tutumumuz ve inançlarımız o kadar narin o kadar kırılgan ki. Bu videolardan birini seyrettim, beni özgürlüğüme kavuşturan da o oldu. Nefes alabilelim diye, yaşam çizgimizi yenilememiz gerçekten çok önemli. Nefes alma zamanı geldi. Nefes alma zamanı geldi. Teşekkürler, **Jim Cunningham. Teşekkürler, Jim Cunningham.** Yaşam çizgisi alıştırmalarının ilkine başlayalım. Lütfen durdurunuz. Sizin de görebileceğiniz üzere, yaşam çizgisi iki ana kutba ayrılmıştır. **Sevgi ve korku.** Korku negatif enerji izgesini ifade eder.

- Sevgi ise pozitif enerji izgesidir.

- Yapma ya. Affedersin. "Yapma ya" korkunun bir eseridir. Her kartta yaşam çizgisine uyacak bir karakter çatışması bulunmaktadır.

Lütfen Al şunu.

Teşekkürler.

KORKU-----------------------------SEVGİ

Lütfen her karakter çatışmasını yüksek sesle okuyup yaşam çizgisinin uygun bölümüne çarpı işaretini koyunuz. Cherita. "Juanita'nın bugün çok önemli bir matematik sınavı mevcuttur." "Birkaç haftadır sınavdan haberdar olmasına rağmen çalışmamıştır." "Sınavdan kalmamak amacıyla Juanita kopya çekmeye karar verir."

Güzel, güzel. Çok güzel.

KORKU--X--------------------------SEVGİ

Bay Darko. "Ling Ling içi para dolu bir cüzdan bulur." "Ehliyette yazan adrese cüzdanı götürür ama parayı geri vermez." Üzgünüm Bayan Farmer ama buna anlam veremiyorum. Uygun yere çarpı işareti koyacaksın. Ne yapılması gerektiğini biliyorum ama her şeyi öylece 2 kategoriye ayıramazsınız. Yaşam çizgisi bu şekilde ayrılır. Hayat bu kadar basite indirgenecek bir şey değildir. Yani Ling Ling'in parayı alıp almamasının korku ya da sevgiyle" ne alakası var?

Korku ve sevgi en derin insani duygulardandır. Tamam da beni hiç dinlemiyorsunuz. Hesaba katılması gereken başka şeyler de var. İnsani duyguların tüm boyutları gibi. Her şeyi 2

kategoriye ayırıp geri kalanları da ihmal edemezsiniz. Eğer bu ödevi tamamlamazsan sıfırı alacaksın.

**

– Dr. Monnitoff.

– Donnie. Bu size biraz tuhaf gelebilir ama zaman yolculuğuyla ilgili bir şeyler biliyor musunuz?

Einstein

–Rosen köprüsündeki küçük solucan tünellerinden bahsediliyor. Teorik olarak bu tüneller, insanlar tarafından kontrol ediliyor. Hawking'e göre, bu tüneller uzay zaman sürekliliğinin belli bölgelerine zıplayabilmek için kestirmeler sağlıyor olabilir. Yani zamanda geriye doğru yolculuk yapabilmek için ışık hızını geçebilecek bir uzay aracı gibi bir şeyin içinde olman gerekmez mi?

– Teorik olarak.

– Ve bir de tünel bulmak. Zaman yolculuğunun temel kuralları bunlar işte. Bir alet ve bir de rota. Aletin her şey olabilir.

– DeLorean* gibi mi? [Geleceğe dönüşte kullandıkları araba. Bakmak isteyenlere. http://redlightnaps.files.wordpress.com/2007/08/delorean1.jpg]

– Metal olan her şey olabilir. O filme bayılırdım. Çok gelecekvariydi. Dinle Sana bunu verdiğimi kimseye söyleme. Bunu yazan kadın eskiden burada öğretmendi. Ondan önce de bir rahibeymiş. Ama bir gecede aniden çok daha farklı birisi olmuş. Kiliseyi bırakmış, bu kitabı yazmış. Burada, Middlesex'te fizik öğretmeye başlamış. "Zamanda yolculuk felsefesi" Roberta Sparrow mu?

Aynen. Yapma ya Roberta Sparrow. Roberta Sparrow. Gidici nine.

Bölüm 1

Paralel evren Dördüncü boyutun yapısının bozulduğu olaylar nadiren gerçekleşir. Paralel evren oluşunca, o kadar dengesizdir ki bir kaç haftadan fazla yaşama destek olamaz. Nihayetinde çökecek ve ana evrende varlığını silecek bir kara delik oluşturacaktır.

"Zamanda Yolculuk Felsefesi" adında.

– Felsefenin bununla ne alakası var ki?

– Tahmin edin kim yazmış. Kim?

Roberta Sparrow. Kitap bile yazmış.

– Gidici nine kitap yazmış.

– Ne kadar kötü bir takma ad o. Geçen gün az kalsın arabanın altında kalacaktı. O kadar zengin olmasına rağmen, hâlâ o çöplükte yaşıyor.

– Haklısın.

– Onun mücevher koleksiyonunu herkes bilir. Çocuklar sürekli oraya gidip, kadının neyi varsa çalmaya çalışırlardı. Kadın iyice inzivaya çekildi. Ona az kalsın çarpıyor olmasaydık, hâlâ

yaşıyor olmasından bile bir haber olacaktım. Yolun ortasında öylece donakalmıştı. İyi olup olmadığına bakmak için arabadan indim. O da kulağıma fısıldadı.

– Ne dedi?

– Galiba Frank onunla konuşmamı istiyordu. Çünkü onu son gördüğümde zaman yolculuğuyla ilgili bir şey bilip bilmediğimi sormuştu. Kadın da bu konuda bir kitap yazmış, bu sadece bir tesadüf olmamalı. Roberta Sparrow sana ne dedi?

"Dünya üzerinde yaşayan her canlı tek başına ölür." dedi.

Peki bu konuda ne hissettin?

Köpeğim Callie aklıma geldi. Sekiz yaşındayken öldü, verandanın altına doğru sürünüyordu. Ölebilmek için. Tek başına olmak için. Şu an kendini yalnız mı hissediyorsun?

Bilmiyorum Yalnız olmadığıma inanmak istiyorum ama Bunu destekleyecek hiçbir kanıt bulamadım, bu yüzden artık kafama takmıyorum. Tüm hayatımı bunu tekrar ve tekrar düşünerek heba etsem bile sonunda elimde yine hiçbir kanıt olmayacaktı. Artık düşünmekten vazgeçtim. Saçmalığın daniskası. **Saçmalık olan Tanrı'yı aramak mı?**

Eğer herkes tek başına ölecekse, evet. Peki bu seni korkutuyor mu?

Tek başıma kalmak istemiyorum.

**

Bölüm 2

Su ve Metal

Su ve metal zaman yolculuğunun temel öğeleridir. Su paralel evrenler arasında açılan zaman kapıları için sınırlayıcı niteliktedir. Zamanda geri gidip, geçirdiğin tüm acı ve karalık dolu saatleri daha iyileriyle değiştirebilsen nasıl olurdu?

OKU

**

Beyninde seni istediğin yere gönderebilecek bir güç olduğunu düşün. Manipüle Canlı, kendi varlığını idame ettirmek için her şeyi yapacaktır. Bildiğin bir yere mi giderdin?

Hayır ama her defasında evden daha uzak bir yerde uyanmak isterdim.

**

– Günaydın, mongreller!

– Günaydın. Bu kadarcık mı sesiniz çıkıyor?

Size günaydın dedim.

– Günaydın.

– Bu birazcık daha iyi oldu. Aramızda hala günaydın demeye korkan öğrencilerim olduğunu hissediyorum. Günaydın. İşte duymak istediğim de buydu. Çünkü birçok genç bay ve bayan korkuları tarafından felç edilmiş durumdalar. Bedenlerini uyuşturucu, alkol ve evlilik öncesi seks ile harap etme günahına giriyorlar. Şimdi size ufak bir hikâye anlatacağım. Hayatı

korkunun bu unsurları tarafından yok edilen bir genç hakkında, iç burkucu bir hikâye. Sevgiyi hep yanlış yerlerde arayan bir genç. Onun adı Frank.

– Zamanda yol alıyoruz.

– Ne?

Selam, kız kardeşim, şey Bazen çok yediği konusunda endişeleniyorum.

– Kes sesini, Kim!

– Sadece yardım etmeye çalışıyorum. Tatlım lütfen. Bundan utanman için bir sebep yok ki. Çoğu zaman egomuzla yüzleşmekten korktuğumuz için yemek yeriz. Kendimizi aynadakine değil, aynanın kendisine bakarken buluruz. Aynadakine bakabildiğimiz zaman, işte o zaman gerçek güzelliğimizi görebiliriz.

– Teşekkürler.

– Ne demek. Hadi, yanıma gel. Çekinme. Büyüdüğüm zaman ne olacağıma nasıl karar verebilirim?

İşte bu zor bir soru. Kendi içine, kalbinin derinliklerine bak. Sana saf, karşılıksız sevgiyi hissettiren neyse, onun peşinden git. Çalışmalarında, yaptığın sporda, ilişkilerinde hep sevgiden yana ol.

– Teşekkürler.

– Hadi sen de gel. Sıradaki.

– Dövüşmeyi nasıl öğrenebilirim?

– "Dövüşmeyi nasıl öğrenebilirim?

" demek. Çocuğum, şiddet korkunun bir ürünüdür. Kendini sevmeyi öğren. Gerçekten kendini sevdikten sonra, dünya ayaklarının altındadır.

– Pekâlâ.

– Sen de buraya gel. Hadi.

– Günaydın.

– Günaydın. Buraya gelmek için ne kadar para aldın?

Affedersin.

– Adın ne çocuğum?

– Gerald. Bak Gerald, bence gerçekten korkmuş bir haldesin. Kitaplarından almamızı mı isteyeceksin?

Bundan kötü bir öneride bulunamazsın zaten.

– Ne kadar üzgün olduğunu göremiyor musunuz?

– Kardeşinin kilo vermesini mi istiyorsun?

Ona sürekli abur cubur yemeyi bırakmasını ve biraz spor yapmasını söyle. Kimse gelecekte ne olacağını bilemez. Bunu zaman gösterecektir, değil mi, Jim?

Ve sen Evet sen. Eğer pisliklerin kafanı tuvalete sokmalarından bıktıysan, biraz kas çalış. Karate dersi falan al ki, gelecek defaya bacaklarının arasına tekmeyi geçirebilesin. Gördünüz mü?

İşte kitaplarda öfkenin esiri diye tabir ettiğimizin ta kendisi.

- Esir mi?

- Korkusunu hissedebiliyor musunuz millet?

Bu çocuk ölümüne korkmuş. Bunu söylemek benim de canımı yakıyor ama ama bence sen kafası karışmış, sorunlu bir delikanlısın.

- Cevapları hep yanlış yerlerde arıyorsun.

- Aslında haklısın. Cidden sorunlarım var, kafam da karışmadı denemez. Korkuyorum da, gerçekten korkuyorum. Korkuyorum ama bence Bence sen allahsızın tekisin.

-Gerçekten aklım almıyor.

-Gerçeği söylediğini sanıyor ama her şey yalandan ibaret. Söylediği her şey yalan. Herkes onu radikal sanıyor ama manyak egoistin teki.

**

http://ruinedeye.com/cd/time3.htm

Gidici nineyi duydun mu?

Kimi?

"Zamanda Yolculuk Felsefesi". Bu da ne?

O yazmış. Bazı şeyleri görüyorum. Gerçekten çok saçma sapan şeyler. Bu kitap, gördüğüm o şeyleri tarif ediyor, tesadüften öte bir şeyler olmalı.

**

Bölüm 4

Yapay Olgu ve Yaşam

Bir paralel evren oluştuğu zaman, girdaba en yakın olanlar, kendilerini yeni ve bir o kadar da tehlikeli bir dünyanın ortasında bulurlar. Yapay olgular paralel evren oluştuğunun ilk kanıtıdır. Bir yapay olgu ortaya çıkınca Canlı büyük bir ilgiyle onunla ilgilenir. Yapay olgular metalden oluşurlar tıpkı eski maya ok uçları veya orta çağdan kalma kılıçlar gibi.

OKU

**

http://ruinedeye.com/cd/time5.htm

Her araç uzay-zaman boşluğunda, ağırlık merkezinden çıkan bir vektörle yol alır. Aynı bir mızrak gibi.

- Affedersin?

– Göğsünüzden çıkan bir mızrak gibi. Tabi. Zamanda yolculuk yapabilmesi için de bir kapı, başka bir tabirle bir solucan tüneli bulmalıdır. Bu kapılar, herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda ortaya çıkabilir mi?

Bu pek de olası bir şey değil. Bu bahsettiğimiz şey Tanrı'nın işi.

Eğer Tanrı zamanı kontrol ediyorsa ve kaderimiz de belliyse

– Sana katılmıyorum.

– Her canlı daha önceden belirlenmiş bir yolu takip eder. Eğer yolunu görebilirsen, geleceğini de görebilirsin.

– Bir nevi zaman yolculuğu.

– Kendi kendinle çelişiyorsun.

Eğer geleceğimizi görebilecek olsaydık, kaderimiz kendisini açığı çıkarsaydı o zaman kaderimize ihanet etme fırsatına sahip olurduk. Bu seçme hakkının bile olması, daha önce bildiğimiz kader tanımını yok etmeye yeter.

Eğer Tanrı'nın yolunda yolculuk etmezsen olmaz.

Bu konuşmayı devam ettirebileceğimi sanmıyorum.

– Neden?

– İşimi kaybedebilirim.

**

Bölüm 6

Canlı Alıcı

Canlı alıcı, yapay olguya ana evrene seyahatinde yol göstermesi için seçilir. Ama alıcının nasıl seçildiği konusunda kimsenin bir fikri yoktur. Canlı alıcı, 4. boyutun güçleriyle kutsanmıştır. Buna, inanılmaz güç telekinezi, zihin kontrolü ateş ve suya hükmetme de dâhildir. Canlı alıcı, paralel evrende bulunduğu zaman dâhilinde korkunç rüyalar ve duysal halüsinasyonlarla ıstırap çeker.

OKU

**

. Şu aptal tavşan kostümünü neden giyiyorsun?

Peki neden sen şu aptal insan kostümünü giyiyorsun?

**

Bölüm 10

Manipüle Ölü

OKU

**

Yangın dün akşam saat sekiz sularında kontrol altına alındı. İtfaiyeciler çocuk pornosuyla dolu bir zindan buldular. **Son zamanlarda kitaplarıyla şöhreti yakalayan Cunningham**

- Aman Tanrım.

- "Sarasota Heights Bölge Kulübüne girerken yakalandı. " Hâlâ kundaklama ihtimali üzerinde duruluyor.

- "Bir grup Cunning Vision çalışanı "

- Babam o herifle golf oynardı. çocuk pornosu dağıtım zinciriyle hiçbir ilişkilerinin olmadığı iddia ettiler. Bu ahlaksız durum sonrası, Cunningham itfaiyecilere saldırdı.

**

Yerel yazarın çocuk pornosu zinciri ortaya çıktı.

- Başımızın büyük belada olduğunu hissediyorum.

**

- Başımızın büyük belada olduğunu hissediyorum.

- Nasıl yani?

Tarla, tarlanın her tarafı kanla kaplanmış.

Kan mı?

Saçmalama. Hava kararmaya başladı, yuvamıza dönsek iyi olacak.

Yuvamıza mı dönelim?

O her yerde, yuvamıza da gelecektir.

- Kes şunu, Fiver.

- Artık gitmeliyiz. Diğer tavşanlar, Fiver'ın onlara gördükleri anlattıktan sonra ona inandılar mı?

Donnie

Neden umursayalım ki?

Çünkü tavşanlar aslında bizleriz, Donnie. Neden bir tavşan için yas tutayım ki?

Sence bir türün ölümü, diğerinden daha mı az trajiktir?

Tabi ki. Sonuçta bir tavşan bizim gibi değildir. Tarih kitapları, fotoğrafları, pişmanlık ve üzgünlük gibi duyguları yoktur. Affedersiniz, yanlış anlamayın. Tavşanları severim. Sevimli ve sevişgendirler. Eğer sevimli ve sevişgenseniz, büyük ihtimalle mutlusunuzdur. Kim olduğunuzu ve neden yaşadığınızı bilmeseniz de. Ölmeden önce olabildiğince çok sevişmek için çabalarsınız. Ölümden bihaber olan bir tavşan için yas tutmanın amacı ne anlamıyorum. Yanılıyorsun. Bu tavşanlar yazarın hayal gücünün bir ürünü. Yazar tavşanları önemsiyordu, biz de önemsemezsek en önemli kısmı atlamış oluruz. Hikâye anlatmanın mucizevî yanını unutur mu olduk?

Hızır. Tanrı faktörü.

İşte tavşanları kurtaran da buydu.

**

Mahzen kapısı da ne?

Ünlü bir dilbilimci, bunca yıllık tarihimizde şimdiye kadar kurulan en güzel tamlamanın mahzen kapısı olduğunu söylemişti.

"Mahzen kapısı".

**

Okulu su bastırdım, ve o sapığın evini yaktım. Birkaç gün içinde beni yakalayacaklardır.

– Bu şeyleri yapmanı sana Frank mi söylüyor?

– Dinlemek zorundayım, hayatımı kurtarmıştı. Ya ona uyacağım ya da bir başıma kalacağım. Ondan sonra da, bunların ne ile ilgili olduğunu asla öğrenemeyeceğim. Gerçek planının ne olduğunu asla öğrenemeyeyim. Tanrı'nın ana planını mı?

Tanrı'ya inanıyor musun?

Bir zaman makinesi yapabilirim. Bu nasıl mümkün olabilir ki?

Zaman yolculuğu nasıl mümkün olabilir Donnie?

Frank zamanımın dolduğunu söyledi.

– Peki bu ne zaman gerçekleşecek?

– Yakında. Ne olacak?

– Frank öldürecek.

– Kimi öldürecek?

– Kimi öldürecek?

– Onu görebiliyorum. Gökyüzü yarılacak. Eğer gökyüzü aniden yarılırsa, ne kural kalır ne yasa. Geriye sadece hatıraların yaptığın seçimler ve ilgilendiğin insanlar kalacak. Eğer bu dünya sona erecek olursa, sadece sen ve o kalacaksınız. Başka kimse olmayacak.

**

Donnie Bir ateist Tanrı'nın varlığını tamamen reddeden birisidir. Sen bir agnostiksin. Agnostikler Tanrı'nın var olduğuna dair kanıt olmadığını söylerler ama Tanrı'nın varlığını tamamen reddetmezler.

**

OKU

OKU

Bölüm 9

Emniyet Tuzağı

"Manipüle ölü" bir emniyet tuzağını kuracaktır. "Canlı alıcı" ise tüm insanlığın kaderini güvence altına alacak kişidir.

**

Sevgili Roberta Sparrow, kitabınızın sonuna ulaştım ve size sormak istediğim o kadar çok şey var ki. Bazen bana söyleyebileceğiniz şeyler bile ödümü koparıyor. Bazen tüm bu olanların kurgudan öte bir şey olmasından korkuyorum. Tek umudum aradığım cevapları uykumda bulmam. Bu dünya sona erdiği zaman Yaşanacak o kadar şey varken, bir nebze bile rahatlayabilsem ne mutlu bana.

**

Bölüm 12

Rüyalar

Manipüle canlı, paralel evrene olan yolculuğundan uyandığı zaman rüyasındaki tecrübelerini hayal meyal hatırlar. Birçoğu ise hiçbir şey hatırlamaz.

OKU

OKU

“ERDEMLİ TOPLUM VE DÜŞMANLARI”- İlhan KUTLUER

QUO VADİS: DEĞİŞİMİN RÜZGÂRIYLA

Ülkemizin birçok düşünen kafası ilm-i siyasetin konulasılarına iyice dalmış görünüyor. Devlet, rejim, ideoloji, sivil toplum, özgür birey kavramları sürekli gündemde ve çeşitli fikrî kesimler bu kavramları kendine göre tanımlama, kendi yönlendirici ana fikirleri doğrultusunda kabul edilebilir ve anlamlı bir teoriye veya projeye dönüştürme peşinde. Türkiye’de hukukî ve siyasî reform talebi uluslararası konjonktürün de dayatmasıyla çok belirgin hale gelmiş durumda. Zihinleri Batı düşüncesiyle meşbû [doymuş] durumda olanlar da, çağdaş bir İslâm düşünce söylemi geliştirmek isteyenler de kendilerine göre bu talebin muhtevasını şekillendirmek, belli bir telaffuza kavuşturmak istiyor.

Bizim delikanlılığımızda 68 kuşağının dünyayı değiştirme tutkusundan artakalan saiklerin de yardımıyla “rejim” değişikliği öneren ve bu öneriyi daha ziyade dayatıcı yöntemlerle sıcak tutmaya çalışan ideolojiler modaydı. Millî (national) devlet, güçlü iktidar; ya devlet başa ya kuzgun leşe sloganlarına devlet-merkezli bir sosyalizme veya yerine göre komünizme sevkedici devrim çığlıkları karışıyor; bütün bu hercümerc içinde “İslâm devleti” haykırışları da kendini duyurmak istiyordu. Bu ideolojiler içinde demokratik liberalizme dayalı, ferdin yeniden keşfi fikrinden hareket eden, mutlak özgürlükleri vurgulayıcı temalar yok gibiydi. —Bağımsızlık temasının sıkça işlenmesine rağmen— vurgulanan şey özgürlükten çok sorumluluk idi. Yer yer çığrından çıkarılan yaygın bir ödev duygusu, idealler uğruna her türlü fedakârlığa katlanma tavrı, baskın bir “ethik” bilinç, rejimin değişmesiyle herşeyin düzeleceği inancını pekiştirmekteydi. **Aslında rejimi değiştirmek, bir şekilde devleti ele geçirmekle aşağı yukarı aynı anlama geliyor;** devlet yalnızca yönetenlerin kullanma imtiyazında olduğu bir “güç” (kudret/iktidar) olarak bir kez ele geçirildiğinde toplumda sağlanması düşünülen değişmenin bilinen geleneğe uygun olarak tepeden inme gerçekleştirilebileceği tasarlanıyordu. Devlet öngörülen değişmeyi sağlayacak biricik imkândı. Yönetilecek insanların neyi nasıl düşündüğü önemli değildi. Devleti ele geçirenler yeniden şekillendirilen ama gücü kaçınılmaz olarak daha da arttırılacak olan bu aygıtın “emir âlemi”nden buyruklarını yollayacak ve toplum değişmek zorunda kalacaktı. Belli bir yönde değişmeye direnen güçler ise yine devlet marifetiyle uslandırılacaklardı. Ancak ideolojik ortamın iyice ısınan mekanizmi, devletin “gadabî” güçlerince kırıldı ve 80’li yıllara girdik.

Bu tecrübeyi yaşayan aydınlar devlet ve rejim kavramları yanında asker kavramını da popüler hale getirdiler. Yaygın kabul gören eğilim askerî inisiyatiflerden arındırılmış, gücünü tamamen sivil toplum örgütlenişinden alan, siyasal toplumun belli alanlardaki gücünün azaltıldığı bir projeye doğruydu. Gerçi Kemalist aydınlar çoğu kere karınlarından konuşarak istenmeyen sivil gelişmelerin yine “zinde güçler” teriminde ifadesini bulduğu şekliyle genelde devlet, özelde asker marifetiyle engellenmesi gerektiği düşüncesindeydiler ama terazinin ağır basan kefesinde sivil toplum fikriyatı bulunuyordu. Liberal fikir ve uygulamalar da doğrusu terazinin bu tarafının ağır basmasına ciddî katkılarda bulundu—ve iş 90’lı yılların meşhur II. Cumhuriyet tartışmalarına kadar uzadı.

Sivil toplum arayışları devletin temellerini daha demokratik esaslara bağlamak, onu gerçekten insan haklarına dayalı mutlak bir hukuk devleti haline getirmek, siyasi toplumun

yalnızca meşruiyetini sağlamakla kalmayıp sürekliliğini mümkün ve anlamlı kılan ilkeleri halkın tercih ve desteğinde aramak, nihayet halkın yönetime iştirakini pekiştirip yöneten-yönetilen ilişkisini bir ikilem olmaktan çıkarmak gibi temalara yönelirken askerî kesimin inisiyatifi de sorgulandı. Özellikle 12 Eylül'de mağdur duruma düşmüş siyasî liderler, ortalık yatıştıkça, halkın oyuyla işbaşına gelmiş meclis ve hükümeti anayasayla birlikte lağveden bu inisiyatifi her fırsatta sorgulamayı sürdürdü. Bunlar da sivil toplum arayışlarına ivme kazandırdı. Hatta denilebilir ki bu arayış "politik" bir bilinç halini aldı ve değişim taleplerini daha belirgin şekilde yönlendirmeye başladı.

Türkiye'nin geleceğine oynamanın örgütlü sivil demokratik mücadeleden geçtiğine inanan her kesim —müslümanlar da dahil— halkın tercihlerinin belirleyiciliğini zımnen veya açıkça zaten benimsemiş olduğundan "oyunun kuralları"na uygun tavırlar geliştirmeyi sürdürdüler. Benim müşahedeme göre 90'lı yıllarla bu kesimlerin "halk gerçeği"ni daha fazla nazarı itibara aldıkları bir döneme girilmiş oldu. Bütün kesimler bakımından hakikatin zihinlerde ve vicdanlarda muhafaza edilen asıl ölçülerine halkın eğilimleri, yönelişleri, tercihleri ve nihayet "onayı" daha bir iştirak ettirilmiş oldu. Zaten demokrat olmanın kendiliğinden felsefesi, hakikatin ölçüsünün halk olduğu, daha doğrusu halkın sağduyusu (common sense) denilen şeyin, "çoğunluğun" yönelişinde bir şekilde tezahür edeceği ve bu sağduyunun eninde sonunda doğruyu bulacağı şeklinde ifade edilebilecek olan psikolojik ilkeye dayanır.

Günümüzde daha bir canlılık ve neşve kazanan sivil toplum tartışmaları Müslümanların da gündemine girdi. Demokrasinin dayandığı "çoğunluk" ilkesinin âdeta postmodern bir eğilimle "çoğulculuk" ilkesine dönüştürüldüğüne tanık olduğumuz şu günlerde "çoklukta birlik" denilen zor formülün nasıl gerçekleştirileceği meselesi müslüman fikir erbabını da epeyi meşgul ediyor.

Özellikle 80'li yıllardan beri bazı solcu aydınların Müslümanlara yönelttiği "Müslümanlar gelince kesecek mi?" sorusu, kendisini bu Islamofobiyi zihinlerden izale etmek zorunda hisseden bazı Müslümanları haklı olarak çoğulculuk fikrinin esasen İslâm'ın toplum projesinde yer aldığı temasını işlemeye yöneltti.

Değişim talebinin âdeta mutlaklaştırıldığı ve neredeyse kendisi için istendiği durumlarda değişmenin "tarzı", "yönü" ve "saikleri" konusunun tabiatıyla önem kazanacağı izahtan vârestedir. Sivil toplum retoriği içinde yer alan tartışmacılar, değişmenin anlam kazandığı bu vecheleleri meselenin özüne yerleştirmelidirler. Aksi takdirde ortaya öyle bir çoğulcu demokrasi korosu çıkar ki, netice, değişme taleplerinin giderek mütecanisleştiği anlamsız seslerden ibaret kalır; bu mütecanis sivil toplum arayışları, isterse ülkedeki insanları değişmeden yana olanlar/olmayanlar diye ayırıyor olsun, esasen böyle bir ayırımı elverişsiz kılacak kadar herkesin felsefî olarak kabullendiği (veya kabullenmiş göründüğü) bir "hiss-i müşterek'e kendiliğinden yönelmiş olur. Bütün çoğul farklılıklar bu formel gaye içinde erir; geriye tek bir hedef kalır: Demokrasimizi Batının aktüel standartları seviyesine; çoğulcu, laik, sivil, örgütlü, yöneten-yönetilen ikileminin şeffaf bir ortamda eritildiği, kabul edilmiş olan hukukun üstünlüğüne dayalı bir demokrasi seviyesine ulaştırmak.

Böyle formel bir ortak hedefin tamamıyla muhtevadan yoksun olduğunun söylenemeyeceği bir tarafa, çağdaş İslâm düşüncesinin insanlığın sorunlarının çözümüne bulunması gereken asıl katkının gözardı edilmesine yol açabileceği belirtilebilir. Bu katkı herhalde Batı medeniyetinin aktüel standartlarına ivme kazandırmaktan çok, modern dünyanın

bunalımlarının kökenini işaretle, isabetli teşhislerde bulunmak ve tedaviyi öz-değerler sistemimizde aramak olmalıdır.

Liberalist felsefenin Pragmatizmle birlikte ciddî bir teorik zafer kazandığı ülkemizde "değerler" planının uğradığı tahribatın, hangi tarzda, hangi yönde ve hangi saiklerle gerçekleşecek bir değişimle giderilebileceği sorusu anlamlıdır. Liberalizmin getirdiği özgürlük ortamında ortaya atılan fikirlerin, Pragmatizmin ileri aşaması olan "Enstrümantalizm"in elinde muhteva ve etkiden yoksun bir "enstrüman" haline getirilebileceği ve/veya getirilebildiği düşünülmelidir.

70'li yıllardan boşuna sözetmedim. Toplumcu rejim değişikliği talebinin toplumun dinamik bir kesimi tarafından bayraklaştırıldığı dönemde bazı Müslümanlar, basbayağı sosyalist bir jargona sahipti. **Toplumcu İslâm devleti projeleri pek revaçtaydı. Telaffuz edilişi reddedilse de neredeyse bir tür İslâmî Sosyalizm'den söz ediliyordu. Sivil toplum diye birşey yoktu; ümmet yoktu; devlet vardı.**

Şimdi ise Liberalizmin devlet ve özgürlük kavramlarına getirdiği tanımlar Müslüman düşünce çevrelerinde pek revaçtadır. Gerçi bütün kesimler bakımından üç aşağı beş yukarı durum böyledir (üç aşağısı ile beş yukarısı dışında her kesimin —liberallerin deyimiyle— dinazorları yer alır) ama bu tanımların İslâm hakkında düşünceler beyan eden ve etmeye başlayan çevrelerdeki yansıması çok daha ilginç olmuştur. Düşünce özgürlüğü dinde reform ihtiyacının vurgulanmasına, inanç özgürlüğü laikliğin İslâmî bir ilke olduğu iddiasına, teşebbüs özgürlüğü ise İslâmî Kapitalizm kavramının zımnen meşrulaştırılmasına varabilecek eğilimlere zemin hazırlamaktadır. Oysa ilk iki özgürlüğün, liberal ekonominin üknûmu [Asıl, unsur] olan teşebbüs özgürlüğünün mutlaklaştırılmasına yarayan birer "enstrüman" oldukları ortadadır. Hey gidi İslâmî Devletçilik, hey gidi İslâmî Toplumculuk hey!.

İmdi, değişim ve onu talep etme hassas bir konu. Bir kere bu kavramı bütün tan, yön ve saiklerinde soyutlayarak mutlaklaştırmak, sosyolojinin **"toplumun en değişmez yasası toplumsal değişme yasasıdır"** formülüyle dayattığı birşeydir. Değişme kendisi için talep edilemez. Hele hele modernist ilerleme inancının gizli/açık bir yansıması olarak doktriner bir sorgulamaya iyiden iyiye muhtaç bir kavramdır değişme. Ancak konu bu değil; asıl dikkat çekmek istediğimiz şey, arzu edilen değişmenin "paradigma-içi" normal istihalelerden ibaret olup olmadığı ve bu değişmenin eninde sonunda nereye varacağı, kimlere yarayacağı meselesidir.

Bütün Müslümanlar kabul eder ki, değişim hakikî, sâbit ve evrensel değerlere "doğru" ise anlamlıdır. Değişmenin başkalarının çizdiği çerçeveler içine hapsolarak, başkalarının kavramlarıyla (kelimeleriyle değil), başkalarının hedef ve ideallerine doğru, başkalarının realitesini pekiştirici tarzda bayraklaştırılması ve sorgulanamaz bir felsefî üknûm haline getirilmesi durumunda veyl o değişim talebine! Şunu açıklıkla belirtmek istiyorum: Toplumumuzda modernizmin kazandığı, gebelere çocuğunu düşürtecek o korkunç sürat, istim kazanlarını patlatır seviyedeyken artık asıl önemli olan hakikî, sabit ve evrensel değerlere toplumda sebat ve işlerlik kazandırmaktır. Ayrıca muhasebesi doğru yapılmamış bir değişim talebiyle leğendeki kirli suyu dökerken bebeği de fırlatma tehlikesi söz konusudur.

Bunca kelâmı niye ettin diyecekseniz toparlayayım: Demokrasi mücadelesi ve/veya demokratik mücadele için stratejiler üretmek bambaşka bir konudur ve tanım gereği

"stratejiktir". Ancak problemin özü Popperyen "Açık Toplum"u savunmak "ve Düşmanlarını" etkisiz hale getirmeye çalışmak değildir; mesele "Erdemli Toplum"u oluşturmak "ve Düşmanlarıyla mücadele etmektir. Değişim tarzlarından hangisini talep ettiğimiz hususunu zihnimizde netleştirmeden bu konuda anlamlı bir tavır almak ise zor görünüyor.

Sh:21-26

DEĞİŞİMİN ÜÇ TARZI: Evrim, Devrim, Diriliş

Antik Yunan medeniyetindeki köklerine dönerek, semavî olana sırt çevirişini Yeniden Doğuş olarak isimlendiren Batı zihniyeti, Fransız devriminin hercümercini de yaşadıktan sonra sanayi devrimini gerçekleştirdi. 19. yüzyılın sonlarına doğru kavram dünyası sihirli bir kelimeyle çınladı: Evrim. Tabiat, tarih ve bilincin algılanışında yaşanan sarsıcı değişikliklerin ifadesiydi bu kelime. Herbert Spencer organizmacı bir "sosyal evrim" fikri ortaya atarak toplumun ve kültürlerin basitten karmaşığa doğru, artan bir farklılaşmayla geliştiğini ileri sürdü. Bu evrim anlayışında sosyal yapıların daha mükemmele doğru zorunlu olarak nasıl ilerlediği açıklanmaya çalışılıyordu. Daha önce August Comte Pozitivizminin ünlü "üç hal kanunu"nuyla, bu sosyal evrim fikri için gerekli bir kaziyye-i muhkeme(!) olarak ilerleme inancı, açıkça bir kateşizm tarzında ortaya konmuştu. Spencer'i okuyarak onun düşüncelerinden **"en güçlü olan hayatta kalır"** hipotezini ödünç alan Darwin, evrim fikrini tabiatın biyolojik süreçlerine tatbik etti. Spencer'le başlayan evrimci gelenekte nicel plandaki değişme vurgulanıyordu. Bergson bu tür bir evrim anlayışını fazla mekanik ve maddî bularak **"yaratıcı evrim"** fikriyle asıl evrimin nitel değişmeler ile gerçekleştiğini öne sürdü; insana ait evrimi rûhî planda ele alıp ileri adımların sezgi ile atılabileceğini, zihnin ise sonuçta alet yapmaya yarayan basit bir analiz aracı olduğunu savundu. Spencer'in aksine Bergson için gelişme yaratıcı bir karakter taşımaktaydı ve fizikî nedenlerle açıklanamazdı. Onun izinden yürüyen Teilhard de Chardin evrim fikrine teolojik-kozmolojik bir karakter kazandırarak bu akışın tanrısal bir plana göre gerçekleştiğini savundu.

Zamanın mutlaklaştırılarak tarih, bilinç ve tabiat üzerinde hükmünü icra eden kanunlarıyla bir özne şeklinde kavranıp evrim fikrinde somutlaşması, insanın manevî tercihlerine veya Tanrı'nın iradesine bir yer arama çabalarına rağmen, özündeki "dehrî" karakterini sürdürdü. Evrim'in bizâtihî kanun oluşu ve kendiliğindenliği daima vurgulandı. Tabiatın inkâr edilmez sürekliliği, tarihin karşı konmaz ilerleyişi, insan zihninin tabiat ve tarihle zorunlu alışverişinden doğan gelişmesi başlıca temalar olarak işlendi. Bu anlayıştan seküler bir din halinde evrimci Hümanizm doğdu. Değişmeyi tahrik eden herşeyin iyi, onu engelleyen veya geciktiren herşeyin kötü olduğu düşünülmeye başlandı. Manevî ve ahlâkî değerlerin evrim geçirdiği (geçirmesi gerektiği) telakkisi de fıtrat kavramının terkedilmesine yol açtı.

Değişmenin temel tarzının evrim olduğu iddiası Marksizm tarafından kaba ve/veya metafizik ilan edilerek devrim kavramı vurgulandı, ancak evrim kavramı dışlanmadı. Buna göre devrim, evrimin zorunlu sonucuydu. Evrimin niceliksel birikim sağladığını söyleyen evrimciler haklıydı, ama onu mutlaklaştırırken haksızdı. Evrimin sağladığı nicel birikim tarihsel ve toplumsal şartları öyle bir noktaya ulaştırıyordu ki orada bir sıçrama oluyor ve nitel bir değişme meydana geliyordu. Bu ânî sıçramanın adı devrimdi ve Evrimciliğin de iddia ettiği gibi tarih ve toplumun yürüyüşünde 'ileri' ve mükemmel bir aşamayı işaret ediyordu. Azar azar gelişen nicel birikim birden bire ve köklü bir devrime yol açıyor, yeni eskiyi köklü

biçimde yıkarak ama onun bazı sağlam yanlarını içererek diyalektik bir ilerleme, sarmal bir gelişme sağlanıyordu.

Marks'ın daha ziyade toplumsal, Lenin'inse siyasal boyuta ağırlık vererek formüle ettiği devrimci teoriler, yalnızca devrimin mahiyeti hakkındaki açıklamalardan ibaret değildi; devrimin nasıl gerçekleşeceğini de tespit ediyordu. Tarihsel ve toplumsal şartlar objektif bir kanunluluğun hükmüne tabi olduğuna göre öndenebilirdi; bu yüzden de 'ne yapmalı' sorusu anlamlıydı. Söz konusu şartlar silahsız veya silahlı mücedele şekillerini de belirliyordu; çünkü bilinç ve iradeyi belirlemekteydi. Lenin, devrimi gerçekleştirecek objektif şartları "parti" olgusuyla sübjektifleştirerek devlete el koyma iradesi olarak tanımladı devrimci bilinci.

Bugün birçok insan üretim tarzındaki ânî ve köklü değişmeleri (endüstri devrimi, teknoloji devrimi), sosyal, entellektüel ve kültürel hayattaki ânî değişmeleri (bilimsel devrim, kültür devrimi) evrim mi yoksa devrim olarak mı değerlendirmek gerektiğinden pek emin değildir. Fakat politik ve sosyal sistemdeki ânî ve köklü değişmeleri (Fransız devrimi, Rus devrimi) devrim olarak kavramak hususunda bir tereddüt yoktur. ***Marksist teorinin dayandığı diyalektik ve tarihsel materyalizm ise "tez-antitez-sentez", "alt yapının belirlediği üst yapı" ve "nicel birikimin nitel sıçramaya yol açması" gibi kavramlarla evrim ve devrim süreçlerini daha açık seçik yorumlamayı başarmıştır.***

Görüldüğü üzere evrim ve devrim kavramları Batıda putlaştırılan ve kendisi için istenen değişimin hangi tarzlarda gerçekleştiği ve/veya gerçekleşmesi gerektiği konusunda getirilen ve aslında biri diğerinden çıkmış açıklama biçimleridir.

Bu açıklama biçimleri İslâm dünyasında da Batılı fikriyatla girişilen temasın o veya bu nisbetteki sonuçları olarak çağdaş müslüman düşünürlerin bazılarını etkilemiştir. Biz bu etkinin tezahürlerini incelemek niyetinde değiliz. Amacımız İslâm düşüncesinin dayanması gereken değişme ilkesinin hem özgün (öze uygun) hem de çağdaş bir ifadesi üzerinde yeniden yoğunlaşmak, diriliş kavramını vurgulamaktır. Günümüzün büyük fikir, sanat ve siyaset adamı **SEZAİ KARAKOÇ'**un formüle ettiği bu kavram özgündür, çünkü esas itibariyle İslâm'ın kutsal metni ve tarihî uygulamalarının özünden çıkarılmıştır. Çağdaştır, çünkü yirminci yüzyıla damgasını vurmuş olan iki değişme teorisiyle hesaplaşma içindedir.

Her şeyden önce İslâm, Allah'ın "bir toplum nefsinde olanı değiştirmedikçe o toplumda bir değişiklik yaratmayacağı" mesajını vererek değişmeyi rûhî bir ilkeye bağlamıştır. Bunu toplumun ruhunda ve zihniyet dünyasında ne varsa aktüel gerçeğinde o vardır şeklinde de anlayabiliriz. Yani bir toplumun (medeniyetin) içinde bulunduğu şartlar sahip olduğu zihniyetin sonucudur. **Batının ve çağdaş müslümanların içinde bulunduğu şartlar da ruh durumlarının ve zihniyet dünyalarının sonucu. Batı medeniyeti çok ciddi bir kriz içindeyse sahip olduğu zihniyet nedeniyledir. Müslümanlar bîçâre, güçsüz ve dağınık ise rûhî nitelikleri ile herşeye rağmen hâlâ varolabilmelerinin sebebi olan İslâm arasındaki uçurum nedeniyledir.** Batı rûhî şartlarını ve zihniyet dünyasını köklü şekilde değiştirmediçe, evrim ya da devrim, hangi değişim tarzıyla kendini kandırırsa kandırsın iyi, güzel ve doğru, kısaca hakikat istikametinde hakikî bir değişiklik sağlamayacak, attığı hiçbir adım onu içine düştüğü çıkmazdan kurtaramayacaktır. Zulmet içindeki bir ruh, Varlık ve Hakikat'ın Nuruna yönelmedikçe nasıl değişecek, neyi değiştirecektir? Bu haliyle durmadan yeniden ve yeniden formüle ettiği hangi kuram, kural ve kurum, asıl gerekli ve anlamlı değişmeyi sağlayacaktır? Ve onun peşine takılmış, zihniyet dünyasını ona ayarlamış müslüman ülkeler bu ölümcül ve

ayartıcı serüvenin sarhoşluğundan ayrılıp 'özünde olana' yönelmedikçe hangi evrim ve devrim umutla beklediği değişmeyi temin edecektir?

Sezai Karakoç'un Diriliş çağrısı işte bu noktada anlam kazanmakta; evrim ve devrim kavramları bu noktada Diriliş ile mukayese edilmeye lâyık olmaktadır. Üstad'a göre Batı Rönesans'la birlikte büyük tercihini yapmıştı ve bu büyük metamorfoz kendi imkânlarını tükete tükete 'evrimini' tamamlamaktadır. Evrimin tabiî akışı içinde ortaya çıkan tıkanıklıkları reformlar, bu da yetmezse devrimlerle aşmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla bu değişim ve yol alış tarzları uzun vadede ve esasta köklü bir değişikliğe yol açmamışlardır. Ve bu süreçler başlangıçtaki büyük metamorfozun girdabından insanlığı çekip çıkarmaya yetmediği gibi asıl gerçekleşmekte olan ve Batıyı hakettiği kozmik ve tarih ötesi akibete yaklaştıran Değişme'nin üstünden akıp gitmektedir. Ruhunu maddeye boğduran bir medeniyet için tam bir karşılık; anlamlı bir akibet.

İslâm maneviyat düşüncesinin karakteri etikokozmolojiktir. Ruhun kesbettiği "ethos", o ruha iştirak eden toplumun üzerine kozmik değişmeleri çağırır. İşte evrim bu çöküş şartlarını yakınlaştırdıkça ve devrim bu akibeti hızlandırdıkça neyi değiştirmektedir? İnanç, fikir, niyet ve ameller sferinde radikal bir değişme olmadıkça kozmik akibet kaçınılmazdır Batı için. Değişme odur ki bir medeniyeti ölümcül akibetten kurtara. **Ölü bir ruh için en radikal değişme dirilmedir.** Bu yüzden bir diriliş radikalizminden bahsolunabilir. Ölü kendi kendine evrilerek veya kendi üzerine devrilerek bu radikal değişikliği yapamaz. Dirim ölüde kuvve halinde mevcutsa bile onu ancak hiç ölmeyen, ölmeyecek olan bir Diriltici, bir Muhyî diriltebilir. Ölüden diriyi çıkaran, ölümden sonra dirilişi yaratan bir Muhyî. Diriliş, O Rahmân'ın nefesinin Cibril'den ve/veya Cibril'le üflenmesiyle olabilir ancak. Ruhu'l-Kuds ve onunla gönderilen diriltici mesajla. Batı medeniyetinin, bu semavî mesaja ruhunu açmadıkça dirilmesi, yani asıl radikal değişikliği yakalaması mümkün değildir. ***Ruhun ölümünü Nietzsche'nin çığlığında ilan eden Batı için başka kurtuluş yoktur.***

İslâm medeniyetine gelince. Bu medeniyet tam mânâsıyla ölmemiştir. Hayatiyet belirtisi olan bazı kımıldanışlardan ibaret olan bir bitkisel hayat yaşamaktadır. Bu noktaya gelmesi hakikat medeniyetinin gerektirdiği bilinç uyanıklığını, tefekkür derinliğini ve ruh diriliğini yavaş yavaş kaybetmiş olması yüzendendir. Bu durumun muhasebesi çilelidir ve yine Diriliş mantığı içinde doğru değerlendirmelere yol açabilir. Ancak kesin olan şudur ki, yeniden ve yepyeni bir tezahürüyle İslâm medeniyetinin dirilişi için müslüman ruhun dirilişi gerekecektir. Ruhun derinliklerindeki bu nitelik değişimi vahyin ve aklın aydınlığında İslâm'ın (onun medeniyetinin) dirilişi demek olacaktır. Bu gerçekleşince insanlığın dirilişi aşamasına gelinecektir. Ruhun, İslâm'ın ve insanlığın Dirilişi... Büyük Diriliş aşamaları bunlardır. Büyük ve radikal değişme budur. Ruhun ve İslâm'ın dirilişi gerçekleşmeden, evrimin öylesine, günlük sularından; yahut aniden doğuveren kanlı devrim şafaklarından medet ummak hep fecr-i kâziblerle oyalanmak olacaktır. Evrimci oportünizmden devrimci maceracılığa kadar uzanabilecek marazî ruh hallerinden ve bunların kötü sonuçlarından sakınabilmenin en emin yolu Diriliş mantığı ve ahlâkıdır. Bu mantık ve ahlâkın ilkeleri saf anlamıyla İslâm'dadır. Zaten İslâm'ın kendisi bambaşka bir hakikat getirmemiş, kendinden önceki mesajları özgün şekilleriyle diriltmek için gelmiştir. Kendi iç mantığı Diriliş'e dayalıdır, Diriliş'i öngörmektedir. Şu halde mantık da, metod da İslâm'ın gönderiliş hikmetinde, İslâm'ın içerdiği hikmettedir.

Bu hakikatler Âdem'e de öğretilmişti. Nuh'a da inmişti. İbrahim'e ve Ya'kûb'a da (aleyhimusselâm)... İnsanın bu hakikatı kavrama ve kabul kabiliyeti değişmediği gibi, bu

hakikatin telaffuz edilen bilgi ve değerleri de özde aynıdır. İnsan'ın fıtratı bağlamında esas itibarıyla evrim yoktur. İlkeler vardır ve sabittir; evrensel değerler vardır ve sabittir. Onlar tabiata uygun, onu aşan, onun maverasından kaynaklanan; tarihin sünnetullah bağlamındaki kanunluluğu içinde şartlarını oluşturan ama tarih ötesi olan ilkelerdir. Dolayısıyla evrimci ve devrimci teorilerin dayandığı felsefî temeller bu açıdan sorgulanmalıdır. Evrim ve devrim kelimelerinin çağdaş İslâmî jargona yedirilmiş olması herhalde itibarîdir; öyle olmalıdır. Evrim olgusu ve devrim serüveni içindeki değişme, Diriliş imkânına zemin hazırladığı ölçüde bir kıymete sahiptir. Diriliş ise değişimin asıl radikal şekli, hakîkî tarzdır. Bu bakımdan evrensel, sâbit, tabiat ve tarih ötesi ilkelere doğru yönelmeyen hiçbir değişmenin Hakikat açısından bir anlamı yoktur. Bütün o değişme denen şeyler **"lâ Gâlibe İllallah"** ilkesince Hak tarafından sonunda fethedilecektir.

Sh:27-33

KUŞLAR MASALI

Geçmiş zaman içinde, günlerden bir gün kuş avcıları kurak bir iklimde ağlardan oluşan tuzaklarını kurarlar çöle. İçine cazip yemler koyarak bekleşmeye başlarlar. Bir kuş grubunun yaklaşmakta olduğunu görünce dikkatlerini çekecek sesler çıkararak onları tuzağa celbetmeye çalışırlar. Kuşlar bakar; çekici yiyeceklerle dolu bir yer. Ortada onları tedirgin edecek bir alâmet de göze çarpmamaktadır. Hep birlikte oraya seğirtirler, konarlar ve ağlara dolanırlar. Boyunlarından, kanatlarından ve ayaklarından sımsıkı yakalanırlar. Kurtulmak için her çırpınışlarında tuzağın pençeleri daha sıkıca kavrar onları. Sonunda güçleri tükenir, çırpınmaktan vazgeçerler. Kuşlardan her biri artık kendi esaret acısıyla başbaşadır ve öteki kardeşlerini düşünecek durumda değildir. Herkes nasıl kurtulacağını düşünürken kendisiyle başbaşadır; yalnız, çaresiz ve ümitsizdir. Bu ümitsiz durum giderek sıradanlaşır; zaman geçtikçe de başa gelenler unutulur. Sanki bu kafesin tuzağına düşmemişler, esir olmamışlar gibi öylece yaşamaya başlarlar.

Bir gün birkaç kuşun, ayaklarına dolanan iplerden olmasa da boyun ve kanatlarına dolanan ağdan kurtulmayı neredeyse başarabileceği fark edilir. Bunu gören bazı kuşlar birden esir olduklarını, özgürlükler yurdundan buraya düştüklerini hatırlarlar. Yeniden kurtulma ümidiyle onlara yalvarırlar; "Bize de öğretin bunun yolunu" diye. Özgür kalmak üzere olan kuşlar, kurtulma iradesi gösteren öteki kuşlara acır ve onlara bu işin yolunu öğretir. Başlar ve kanatlar kurtulmuş tur; ama hâlâ tuzağın ipleri ayakbağı olmaya devam etmektedir. Sonunda ayaklarında tuzak artığı iplerle birlikte kafesten kurtulmayı başarırlar ve uçmaya başlarlar.

Önlerinde bir ülke vardır. Bilmektedirler ki, kendilerini oradan ayıran mesafeyi aşmadıkça başka tuzaklardan, başka avcılardan emin olamayacaklar. Uçarlar, uçarlar... Zümrüt yeşili, verimli bir vadiden geçerler. Bu vadiden yukarı yükselip, önlerindeki dağ silsilelerinden ilkinin zirvesine ulaşırlar. Burası da kuşlar için çok çekici nimetlerle doludur. Ancak içlerindeki tedirginlik ve kuşku onları daha yükseklere, daha ilerilere uçmaya zorlamaktadır.

Amaçları tam anlamıyla güvenilir bir yerde konaklamaktır. Çektikleri meşakkat ile tehlikeli nimetler arasında doğru tercihi yapmak için kendileriyle mücadele vere vere altı dağın zirvesini daha aşarlar. Yedinciye gelirler. Tam onu da güç bela aşmak için çabalarken artık dayanamayacaklarını anlarlar. Yedinci dağın yemyeşil bahçelerle, gözalıcı saraylarla, meyve dolu ağaçlarla, gürül gürül ırmaklarla bezeli zirvesinde konaklamayı göze alırlar. Zira birazcık dinlenmezlerse maksatlarına ulaşma ihtimalleri iyice ortadan kalkacak, helâk olacaklardır. Yerler, içerler, dinlenirler, nimetlenirler. Ancak yine de içleri tam anlamıyla mutmain değildir. Menzil-i maksudlarının daha ötelerde olduğu inancıyla yine yola koyulurlar. Yola çıkış çok zor olmuştur. Âdeta kendilerini zorla koparmışlardır o cennet ortamından. Sekizinci dağın zirvesi de bir başka âlemdir. Hiç görülmedik renkler, şekiller, hiç duyulmadık nağmeler vardır orada. Candan dostlar karşılar onları. Katlandıkları eziyetleri ve amaçlarını anlatırlar onlara. Bu can dostlar can kulağıyla dinlerler onları ve şöyle derler: "Bu dağın ardında bir şehir var. Orada Yüceler Yücesi Melik oturmakta. Himâyesini isteyen, kendisine teslim olan herkese kudretiyle yardım eder, bütün zulüm ve eziyetlerden onları emin kılar".

Bu tavsiyeye uyarak Yüce Melik'in şehrine yollanırlar. Sarayına ulaşırlar. Huzura alınmak için bekleşirler. Kabul edildiklerinde perdeler kaldırılır; tarifi imkânsız manzaralara şahit olurlar. Yüce Melik'in cemâli karşısında dilleri lâl olur. Dertlerini unuturlar. Ancak Melik onların derdini ve isteklerini zaten bilmektedir. Yine de başlarına geleni dinler ve şöyle der: **"Ayaklarınıza dolanan bağları ancak onu bağlayan çözer. Şimdi geride bıraktığınız kardeşlerinize bir Elçi göndereceğim. Onunla birlikte dönün. Mutlu ve mutmain olarak. Haydi."**

Yine yoldadırlar. Ancak bu kez kendilerine Yüce Melik'in Kutlu Elçisi eşlik etmektedir.

İmdi, bu masalı bize İbn Sinâ anlattı. Yeryüzü sürgününün farkına varmış bir ârifin semâvî yolculuğunu ve tekrar geriye dönüşünü remizlerle sunmak istedi biz âdemoğluna. Yatay boyuta takılıp kalmış, durmadan o yanını arttıran, bütün bir hayatın ondan ibaret olduğu vehmi içinde dikey boyutu unutmuş, nisyân içindeki insana bir hatırlatma olsun diye...

Sh:213-215

Kaynak: İlhan KUTLUER, Erdemli Toplum Ve Düşmanları, İz Yayıncılık, 1996, İstanbul

HAYIZLI VE NİFASLININ CİNSİ MÜNASEBETİ

- **Çocuğumuz olmuyordu ve bunun üzere yardım aldık ve biri bir ilaç verdi bunu adet döneminde kulanın dedi ve sonra ilişkiye girin dedi adetli olduğu içinde ilacı kulandık ve ilişkiye girdik. Günah mıdır?**

Kur'an-ı Kerim'de bu açıkça belirtilmektedir. Şöyle ki:

"Sana adet görmeden soruyorlar. Deki: "O eziyettir" Adet halinde kadınlardan çekilin, temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman Allah'ın emrettiği yerden onlara varın. Allah tevbe edenleri sever, temizlenenleri sever." (Kuran-ı Kerim, Bakara: 222.).

Hayızlı Kadınlarla Ailevî Münasebetin Yasaklığını Bildiren Hadisler:

Hz. Peygamber (s.a.v.): "Bir kimse, hayız halinde olan kadına şeriat bakımından da, tıp bakımından da zararlı olan, çocuk yatağından yakın olsa, yahut bunun dışında başka bir yerden yaklaşsa, yahut gaibden haber veren bir kahini -falcıyı- tasdik etse, (helal kabul ederek yaparsa) kendisini Kur'an ile sünnetten, yani: Muhammed dininden uzaklaştırmış olur" buyurmuşlardır. (Feyzü'l-Kadir, Camiu's-Sağir Şerhi, C.6,S.23. Tac,C.l ,S.103.).

İslam bu konuda da aşırılıklardan uzak bir orta yolu öğretir: Cahiliyet dönemindeki Araplar adetli kadınlara arkadan cima ederlerdi. Hrıstiyanlar adetli kadınlara, bu hallerinde iken önden cima ederlerdi. Yahudilerle Mecusiler ise, tam tersine, adetli kadından son derece uzak kalır, hatta adetleri bittikten sonra bir hafta daha onlarla bir arada bulunmazlar, onlarla beraber yemezler, içmezler ve oturmazlardı ve kitaplarındaki emrin bu olduğunu söylerlerdi.(Müslim, Hayız:16.)

İlk ikisi temizliğe dikkat etmeme ve sıhhat bozucu bir davranış, diğeri de kadınları küçük düşürücü ve dışlayıcı bir uygulama idi.

İslam geldi, "hayız, eziyet verici bir haldir, dolayısı ile hayızlı iken kadınla cima etmeyin..." (Kur'an-ı Kerim, Bakara:222.) ayeti gönderildi. Hiç mi yaklaşmayacağız diye soranlara, bunu Yahudilerden etkilenerek sormuş olabilecekleri için, Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz; "her şeyi yapın fakat cima etmeyin" buyurarak, (Müslim, Hayız:16. Nesaî, Taharet:180. İbn Mace, Taharet:124.) kadının adetli iken kirli bir çaput gibi bir kenara atılamıyacağını öğretti. Çünkü adetlilik, pislik demek değildi. Kur'an ondan "pisliktir" diye değil, "eziyettir" diye söz etti. Yani adetli iken kadınla cima, hem erkek için, hem de kadın için bir eziyettir ve sağlığa zararlıdır.

Peygamberimiz bunu, uygulayarak da öğretti: O, annelerimiz olan hanımları adetli iken göbekle dizkapağı arasını bir peştemal (izar) ile örtmesini söyler ve geri kalan yerlerinden yararlanır, okşar ve ilgilenirdi. (Buhari, Hayız:5, Taharet:1 75.). Bunu elbette kendisi cinsel tatmin aramak için yapmazdı. Çünkü hanımlarının hepsi bir anda adetli olmayacağına göre cinsel ihtiyacını adetli olmayan hanımlarıyla normal yoldan giderebilirdi. Durum bu iken böyle davranmasının iki önemli nedeni vardı:

1- Bunu yapmakla, bu konudaki batıl inançları yıkmış ve bunun caiz olduğunu bildirmiş oluyordu.

2- Adetli iken bedensel ve psikolojik rahatsızlık duyan kadını, itilmişlikten ve yalnızlık duygusundan kurtarmış ve ona eskisi gibi insan olmakta devam ettiğini göstermiş oluyordu. Çünkü Peygamberimizin bütün hanımları adetli iken kendilerine böyle davranıldığını haber vermişlerdir. (Müslim, Hayız:3.).

Bunu bir de onların, görüşüp konuştukları her kadına bunun normal ve caiz olduğunu anlatmaları ve yaygınlaşması için yapıyordu.

Hz. Ömer (r.a.) Allah'ın Rasulü'ne geldi ve şöyle dedi:

- Mahvoldum ya Resulallah!

- Seni ne mahvetti (Ya Ömer!)

- (Ya Resulallah!) palanımı ters çevirdim; (döl yatağından fakat arkadan yaklaşarak karımla münasebette bulundum).

Hz. Peygamber ona bir cevap vermedi. (Bu sırada) Bakara suresinin ikiyüz yirmi üçüncü ayeti Allah'ın Rasülü'ne vahyedildi:

"Kadınlarınız (çocuk yetiştiren) tarlanızdır. O halde (ön organ olan) tarlanıza ne şekilde isterseniz o şekilde varın. Nefisleriniz için ileriye hazırlık yapın. Bir de Allah'dan korkun ve bilin ki siz, şüphesiz O'na kavuşacaksınız. (Ey Peygamber! Haramlardan kaçınan kulları) müjdele."

(Bu ayeti tebliğ ettikten sonra Allah'ın Rasulü her bir mü'mini muhatap tutarak şöyle buyurdu):

- "Önden (veya) arkadan yaklaş(arak fakat mutlaka döl yatağından temasta bulun). Arka uzuvdan (anüs) ve adet (gören eşinle münasebette bulunmak)dan sakın." (Sünen-i Tirmizi, K. Tefsiril-Kur'an, Hn:2984.).

Başka bir hadiste'de şöyle buyurulmaktadır. "Kadınlarınızla ay hallerinde cinsî temasda bulunmayınız. Ancak cinsî temasın dışında sevişme dahil onlarla her türlü ilişkiye girebilirsiniz." (İbn Kesir, Bakara:222 (1/257).

Adet halinde cinsel temasta bulunmak Rabbimizin ve Peygamberimizin buyruklarıyla yasaklanmış bulunduğu için eşler isterseler ve faraza bedenî ve ruhî zararlarından korunabilmiş olsalar bile cinsel temasta bulunamazlar. Zira karşılıklı anlaşma haramı helal kılmaz. Bu sebeble bu ilahî yasağı çiğneyen eşler günahkar olurlar.

Adet (Regl - Hayız) Ve Lohusalık Halinde Cinsel İlişkide Bulunmak:

İnsanları yaratan ve onların bedenî ve ruhî yapılarım en iyi bilen yüce Allah, adet halinde cinsî temasda bulunulmasını şöylece yasaklamıştır:

"(Ey Muhammed!) Sana kadınların ay halini (hayız) soruyorlar. De ki; o bir ezadır. Ay halindeyken onlardan ayrılın; temizleninceye kadar onlara yaklaş(ıp cinsî münasebette bulun)mayın. İyice temizlendikleri zaman Allah'ın emrettiği yer (vagina)den onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah (her ay temizlendiklerinde kadınlarına) dönenleri sever. (O) İyice temizlenenleri (ay halinde önden ve arkadan cinsel ilişkiye girmekten kaçınanları da) sever." (Kur'an-ı Kerim, Bakara:222.)

Hiç şüphesiz Yüce Allah, bütün yasakları olduğu gibi adet hali cinsî münasebet yasağını da zararlı olduğu için koymuştur. Üstelik bu zarar vericilik sebebini diğer yasaklarından farklı olarak da "eza"sözcüğü ile açıklamıştır: "... O, bir eza'dır..."

"(Helal görerek veya sakıncasız bularak) adet halindeki karısıyla cinsel temasda bulunan kimse, ona arka organından temas eden kişi ve bir de gelecekten haber verdiğini iddia eden adama bilgi almak için gelip de onun sözlerini doğrulayan şahıs Muhammed'e indirilen Kur'an'a îman etmemiştir." (Nesaî: 2/87. Darimî: 2/408.)

Nifas halinde olan kadınla temasta bulunmanın haramlığı kıyasla sabittir. Zira fakihler; hayız ile nifas illet ve sebep bakımından aynı olduğundan, nifası hayıza kıyas etmişlerdir. Ayrıca bu haramlık alimlerin icmaı ile de sabittir.

Bu haramlığın hikmeti ise, nefsi emmareyi, şer'an yasak ve bedene zararlı olan şeylere düşmekten alıkoymaktır. Zira korunmuş bir yerin etrafında dolaşan kimsenin oraya düşmesi muhtemeldir.

Müslümanın, dini ve sağlığı için ihtiyatlı olması gerekir. Ahlakında, muamelelerinde ve diğer davranışlarında daima takva olanını tercih etmelidir.

Adet halinde cinsel temasda bulunmak Rabbimizin ve Peygamberimizin buyruklarıyla yasaklanmış olduğu için eşler isteseler ve -bilfarz- bedenî ve ruhî zararlarından korunabilmiş olsalar bile cinsel temasda bulunamazlar. Zira karşılıklı anlaşma haramı helal kılmaz. Bu sebeple bu ilahî yasağı çiğneyen eşler günahkar olurlar. Allah'tan bağışlanmalarını dilememeleri ve verebilir durumda iken günahlarını örtecek bir dinar (4.25 gr altın) sadaka vermemeleri halinde ilahî azaba uğrayabilirler.

Zekat'ın nisabı 20 dinar= 85 gr. altın olduğuna göre bir dinar 4.25 gr. altındır.(Y. Kardavî Fikhüz-Zekati 1/257, 261.)

Adet Halinde Sevişmek İse Sünnettir.

Hz. Aişe (radiyallâhü anha) anlatıyor: Eşleri olan bizlerden biri adet gördüğü zaman Allah'ın Resulü, (adet gören eşine göbekle dizler arasını örten) genişçe bir örtü örtünmesini emreder, sonra da onun göğüslerine yönelirdi." (Nesai: 1/189.)

Arzulanmaya ve şehvetsiz de olsa sevilmeye muhtaç olan kadın, her ay belirli bir süre adetli günlerinde ilgisiz kalmaktan ve sevimsiz olduğu şeklindeki üzücü şartlanmalardan ötürü bunalabilir. Onun için bu günlerinde kadınları ilgisiz bırakmak doğru değildir.

Ay halinin başladığını kadının açıklaması lazımdır. Eğer açıklamaz da cinsel temasda bulunulursa, bunun günahı yalnızca kadının olur.

Kadın, ay halinin başladığını bildirmemekle günaha girebileceği gibi, bittiği halde bitmediği veya bitmediği halde bittiği izlenimini vermekle de günaha girebilir.

Hele hele ay hali başlamadığı halde başladı diyerek kocasını aldatan kadın, pek büyük bir günah işlemiş; ilahî la'net gölgesi altına girmiş olur.

Adet hali ile ilgili olarak açıkladığımız bilgiler ve hükümler aynen lohusalık için de geçerlidir. Lohusalık halinde cinsel ilişki haram, sevişmek helaldir.

Adet ve Lohusalık sırasında cinsel birleşmeksizin sevişmek isteyen çiftler, önce en azından cinsel organlarını ve ellerini yıkamalıdırlar. Böylece mikrop kapma imkanı azalmış olur.

Kadının göğüslerinden kocasının ağzına yutulacak şekilde süt gitmesinin dinî bir sakıncası yoktur.(Hanefî müctehidlere göre iki buçuk, Şafiî müctehidlere göre iki yaşını aşmış çocukların üst emmesiyle süt akrabalığı oluşmaz.)

Sezeryanla doğumlarda cinsel organlardan kan gelmemesi halinde kadın, lohusalık hükümlerine tabi olmaz.

Anlaşılacağı üzere adet hali gibi lohusalık hali de cinsel organdan gelen kanla ilgili bir haldir.

Tıbben Hayız Ve Nifas Günlerinde Yapılan Cinsel Temastan Şu Zararlar Meydana Gelir:

* Aybaşı kanaması geçiren kadınlar, diğer günlere göre daha şiddetli cinsel arzu duyarlar. Bunun nedeni organlarına kanın diğer günlerden daha fazla dolup tazyik etmesidir.

Adet kanaması ülkemizde halk arasında kirlenme adı altında geçmektedir. Belki de bu deyim nedeniyle kadınların pek çoğu o günlerde kendini kirli, pis bir varlık olarak görmektedir. Pek çok kadının bu şekilde kendini bu fizyolojik nedenle aşağılaması doğru değildir. Çünkü bu hal, kendi isteğiyle olan birşey değildir.

Bu olaya bakış açışı böyle olduğundan zaten kadınlar adet günlerinde cinsel istekleri olsa da cinsel birleşmeden kaçınırlar. İslam Dini, adet günlerinde cinsel birleşmeden kaçınmayı emreder. Modern tıbbî seksolojik görüşler bizim dînî kurallarımızla paralellik göstermektedir. Adet günlerinde cinsel birleşme sonucu özellikle cinsel organların çeşitli iltihapları çok kolay oluşabilir. Çünkü adet kanının etkisiyle o günlerde dölyolunun dışarıdan gelecek mikroplara karşı koruyucu ortamında bir zayıflama olur. Mikroplar kolayca dölyolundan adet nedeniyle genişlemiş olan dölyatağı kanalından geçer, yumurta kanalları ve yumurtalıklara kadar çıkarak o bölgenin iltihaplanmalarına neden olurlar. Pekçok kadında yumurta kanalı iltihapları, kanalın tıkanmasına ve kadının kısırlaşmasına neden olur.

* Kadının tenasül uzvunda ağrıların olması, öyle ki bu ağrılar rahim ve yumurtalıkta veya havuzda iltihaplanma meydana getirir ve kadının sağlığına ciddi bir şekilde zarar verir. Hatta; yumurtalığın yok olmasına sebep olup kısırlık dahi meydana getirebilir.

* Adet kanı, pek çok mikrop için üremeye elverişli ortamdır. Bu mikroplar erkekde de hastalık yapabilir.

Netice olarak; hayız ve nifas devresinde yapılacak cinsel temastan erkek veya kadının kısır kalmaları, tenasül uzuvlarının iltihablanması ve sağlıklarının bozulmasına yol açar. Zaten zarar olarak da bu yeterlidir.

Bu sebepledir ki; dünyanın dörtbir yanındaki modern tıp uzmanları hayız ve nifas dönemlerinde kadından uzaklaşmanın gerekli olduğunda karara varmışlardır.

Her şeyi bilen ve hikmet sahibi olan Allah tarafından indirilen Kur'an-ı Kerim'de bu hakikat şöyle dile getirilmiştir:

"Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun." (Kur'an-ı Kelim, Bakara 222.)

Eşi hayız veya nifas olduğu halde, onunla cinsi temas yapmaya mübtela olan kimse cumhuru'l fukaha'ya göre işlediği bu günahı, bir daha yapmamak üzere samimi ve gerçek bir tevbe île bırakmalı, pişmanlık duyarak Allah'a tevbe ve istiğfarda bulunmalıdır.

İbni Abbas, Katade, Evzai, İshak'ın mezheblerinde, İmam Ahmed ikinci rivayetinde, Şafii ise kavli kadiminde; fakirlik-zenginlik, kanın kırmızılık veya sarılık durumlarına göre bir ya da yarım dinar [Bir dinar: 12 dirhem gümüştür. Bir dirhem ise 3 gramdır. (Bir dinar: 12X3= 36 gram gümüş eder.)] değerinde sadaka vermeleri gerekir.

İbni Abbas (r.a) rivayet ediyor: Peygamber'e (s.a.v): Eşi hayızlı iken ona cinsi temasta bulunan kimse hakkında soruldu. Şöyle cevap verdi:

"Bir veya yarım dinar tasadduk etmesi gerekir." (Ebu Davud. Nesai. Tirmizi. İbn Mace.)

Tirmizi'nin rivayetinde ise: "Kan kırmızı ise bir dinar, sarı ise yarım dinar" şeklinde geçmektedir.

Bu konuda ihtiyatlı olan: Hayız veya nifas halinde olan kadınla cima yapan kimsenin, hem tevbe ve istiğfar etmesi, hem de sadaka vermesidir. Bu vesile ile umulur ki, Yüce Alah bu kimsenin hatasını affeder ve günahımnı da bağışlar.

Hayız ve Nifaslıya Ailevi Münasebetin Yasaklığının Sebep ve Hikmeti:

Hayız -adet- kanı; kadının rahminden gelen kan, vücuttaki bir çok zehirlerin süzülmesini ve dışa atılmasını temin eder. Adet halinde kadın yorgun ve hasta olur. Ve bazende sancılı olur.

Adet zamanında rahim yollarındaki kan damarları açık ve kadın az çok yaralı olduğundan, cinsi yakınlık kadını hırpalar, rahim yollarında uyuşuk ve sinsî bir halde bulunan mikroplar, uyanarak bir çok kadın rahaksızlıklarına sebebiyet verir.

Kadınlar ne kadar temiz olsalar, ay halinde iken umumiyetle ağır bir koku yayarlar. Bu sebeble bu sırada meydana gelen yakınlık, erkeği tiksindirir ve araya soğukluk, nefret girer. (Dr. Cemal Zeki Önal, Evlilik ve Mahremiyetleri, S:169.).

Bu yasak müddet zarfında kadın ve erkek de istirahat etmiş oluyorlar. Bu istirahat esnasında birbirlerinden istifade edemiyen eşler, adetin bitiminde birbirlerine karşı yeni kavuşmuş gibi özlemle dolarlar. Cenab-ı Allah'ın lutfuyla her ay tekrarlanan bu olay sayesinde eşler arasındaki bıkkınlık ve doygunluk önlenmiş, bunun yerini özlem almış oluyor. Bu da ilahi bir hikmettir. Kadın lohusa iken kırkını geçirmeden erkekle yakınlıkta bulunmaktan sakınmalıdır. Lohusalık en fazla 40 gündür, daha az da olabilir. 40 gün sakınmadaki hikmet kadının sağlığı içindir. Zira doğum esnasında üreme organları, bilhassa rahim, hazne berelenir, çok defa yırtıklar meydana gelir. Bu sırada kadınla yakınlıkta bulunmak, kadını pek fazla örseler, mikropların hemen faaliyete geçmesine birçok ehemmiyetli kadın rahatsızlıklarının oluşmasına sebep olur. Onun için rahim ufalmadan, kadının üreme organı tabii halini almadan kat'iyen kadına yanaşmamalıdır.

Hayızlı ve Nifaslıyla Cinsel İlişkinin Sakıncaları:

Böyle kadınların rahminden zaman zaman gelen kirli kan, insan için pek büyük bir eziyettir. Yani yaklaşma iğrenme ve eziyet verecek murdar bir şeydir. Çünkü kokusu fena, rengi bozuk, pis, acı ve yakıcı bir akıntıdır. Bundan dolayı, bu halde bulunan kadınlara,

tamamen temizleninceye kadar, Cenab-ı Hakk'ın yasağına uyarak yaklaşmamalıdır. Yani onlarla ailevi münasebette bulunmamalıdır. Kurtuluş doğruya uymaktır. Şu halde din tarafından da, tıp tarafından da yasaklanan ve insanında iğrendiği bu kötü işi muhakkak terketmek, insaniyet ve medeniyet icabıdır. Çünkü birçok hastalıklara sebep olduğu için normal yaratılışta olanlar, ondan büsbütün nefret ederler. Bu şekildeki kadınla münasebette bulunan erkekler de çok çeşitli iltihaplar ve hastalıklar meydana gelmektedir.

Hayızlı ve Nifaslının Kanı Kesilince Gusletmesi Vacibtir.

Hayız müddetinin en son müddeti olan, on gün geçtikten sonra, ister ilk defa hayız gören kadın olsun, isterse adetli bulunsun, yıkanmadan önce, ailevi münasebette bulunması helal olur. Yıkanana kadar münasebette bulunmaması müstehabdır.

On günden daha az bir sürede kan kesilirse, yıkanana kadar veya üzerinden bir namaz vakti geçene kadar, münasebette bulunmak caiz olmaz. Çünkü namaz, ancak vaktin sonunda yıkanacak kadar bir vakit bulanın üzerine farz olur. Bir kadının hayız kanı, adetinden daha az bir sürede kesilmiş olsa, o kadın için münasebette bulunmak (adeti geçene kadar, yıkanmış bile olsa) mekruh olur. Fakat o kadının bu durumda, ihtiyaten namaz kılması ve oruç tutması gerekir. (Fetevayı Hindiyye, Ank. Akçag Y. C.1,S.139.).

Hayızlı kadınla ailevi münasebette bulunmanın haramlığını bilerek (kasten) helal gören kimse kafir sayılır. Allah'ın yasakladığını helal saymakla ilahlıkda bulunmuş oluyor. Lohusa kadında aynıdır.

Zira bu hallerde kadınla münasebet, kadına eziyettir ve tehlikelidir de... İslam kadını koruduğu için bunu yasaklamıştır.(İbn-i Abidin, ist. Şamil Y.C.1,S.489, 490.).

Hayızlı kadınla bilerek kasten münasebette bulunmak büyük günahtır. Mecbur edilerek veya unutarak yapılırsa günah değildir. Tövbe lazım gelir. Bir veya yarım altın sadaka vermesi mendub olur.

Ancak bilmeyerek hayızlıyla münasebette bulunursa İslam memleketlerinde şer'i hükümleri bilmemek özür değildir. Sorsun, araştırsın, öğrensin.

Düğünlerde kız hayızlı ise, kocasına bunu bildirmesi gerekir. Ve erkeğinde hayzın bitimini beklemesi gerekir. Kız bildirmezse, erkekde beklemezse ikisi de mes'üldür. (İbn-i Abidin, İst. Şamil Y.C.1.S.491.). Bir de düğünlerde kızdan çeşitli sebeplerden dolayı kızlık kanı gelmeyebilir. Bazı kızlık zarları kalın ve esnektir. Kanama olmayabilir. Bazen de kızlık zarı yırtılmasına rağmen kanama fazla olmayabilir. Çünkü her kadında kızlık zarının şekli, kalınlığı ve damar yapısı farklıdır. Böyle durumlarda kızı itham etmeden önce ihtiyatlı davranılarak önce doktora kontrol ettirilirse ailevi münasebetler, tamiri mümkün olmayan yaralardan önlenmiş olur...

Kadın adet halini gizlediğinde günahkar olduğu gibi, adeti bittiği halde de bitmediği izlenimini vermekle de günaha girer. Zira, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah, müfessile kadına lanet etsin. Onu rahmetinden uzak düşürsün" buyurdu ve Müfessile'yi şöyle tanıttı:

"Müfessile; kocası kendisini arzuladığı zaman, adet görmeye başlamadığı halde, "adet görüyorum" diyerek kocasını aldatan kadındır." (M. Zevaid: 4/296. El-Metalibü'l-Aliyyetü: Hn: 1559).

Karı-koca, kadın hayızlı haldeyken rıza ile ailevi münasebette bulunurlarsa her ikisi de günahkar ve asi olacaklarından Tövbe-i Nasûh ile (bir defa aynı hatayı işlememeksizin) tövbe ve istiğfar etmeleri icap eder. Ve bir fakire sadaka vermeleri gerekir.

Eğer bir taraf kendi rızası ile, diğer taraf da zorla kabul ederse, yalnız zorlayan taraf asi ve günahkar olmuş olur. (Kadın İlmihali, H. Cemal Öğüt, İst. Bahar Y. S.100.103,104.).

Hayzın Bitimi ve Ailevi Münasebetin Helal Olması İçin Şu Üç Şey Gerçekleşmelidir:

Bir kadının her zamanki adeti tamam olup da, hayzın en çok müddeti olan 10 günden ve nifasın en çok müddeti olan 40 günden evvel bir zamanda kan gelirse, şu üç husustan biri tahakkuk etmedikçe, o kadına kocasının yakın olması helal olmaz.

1- O kadın boy abdesti almış bulunmalıdır, hatta bu boy abdesti ile namaz kılmamış olsa bile. Zira hayzın en az müddetinden sonra kanın kesilmesi, yıkanma zamanı demek ise de, bu zaman, hayızdan sayıldığından yıkanınca ondan kurtulmuş ve sonra da cinsi münasebette bulunmak ona helal olmuş olur.

2- Gerçekten özür sahibi olduğundan dolayı teyemmüm ederek namaz kılmış olmalıdır. Kıldığı namaz nafile de olsa olur. Bu teyemmüm namaz için yapılmış olmalıdır. Çünkü bu hususta yalnız teyemmüm etmek boy abdesti almak yerine geçmez. Halbuki boy abdesti böyle değildir. O namaz kılmak gibi bir yardımcıya muhtaç değildir. Çünkü asıldır. Teyemmüm ise aslın yerine geçen bir şeydir.

3- Kan kesildikten sonra yıkanmaya ve namazın ilk tekbiri olan "Allah-u Ekber" demeye ve bunların sonralarını, mesela yıkandıktan sonra elbiselerini giyinmek gibi şeyleri yapmaya vakit varken yıkanmayıp veya teyemmüm etmeyip ilk namaz vaktini geçirerek namaz, o kadının boynuna borç olarak kalmış olmalıdır. Bu halde o namaz vaktinin sırf çıkmasıyle, onun, kocasıyle münasebette bulunması -yıkanmış olmasa bile- helal olur.

Çünkü o vaktin namazı, kadının boynuna borç olmuştur ki, bu da temizlik hükümlerinden bir hükümdür. Yani o kadın hükmen temizlenmiş demektir. Bundan dolayı, diğer şer'i hükümler de buna bağlı bulunduğundan, o hükümlerden birisi de kocasiyle cinsi münasebette bulunmasının helal olmasıdır. (İbn-i Abidin, İst. Şamil Y.C.1,5.486. Dürer Terc. İst. Eser Y.C.1 ,S.79.).

Önemli Bir Hatırlatma:

Müslüman kadınlardan bazıları, adetleri kesildikten sonra namaz kendilerine borç olmuyor zannederler. Ve, ne zaman boy abdesti alırsam o zaman bana namaz farz olur; ben de ondan sonra namazlarımı kılmaya başlarım, derler. Halbuki, bir kadının adeti sekiz gün olup, mesela cuma günü öğleden sonra adeti kesilse, eğer ikindi namazının vaktine kadar yıkanmak ve namaz kılmak mümkün ve zaman uygun olursa, o günün öğle namazı o kadına borç, yani farz olur. Bu namazı, dediğimiz gibi, o vakitte kılabilirse ne güzel, eğer vakit varken, yani zaman müsait iken yıkanmayıp namazı kazaya bırakırsa günahkar olmakla beraber o namazı sonra kaza etmek o kadına farz olur ve özürsüz namazı vaktinden geçirdiği için de tövbe etmesi gerekir. (Kadın ilmihali, H. Cemal Öğüt, İst. Bahar Y. S.11 6,11 7.).

En doğrusu, bütün İslam erkekleri ve bilhassa bu temizliğe daha çok muhtaç ve mecbur olan İslam kadınları, zamanı gelince, özür ve rahatsızlıkları bilince şer'i bir engel de yoksa,

hiç bir vakit geçirmeden derhal yıkanmaları gerekir ki, bu farzdır. O imanlı ruhlar bu kabustan, manevi kirliliğin en kötüsü olan bu durumdan kurtulmalıdırlar ki, rahmet meleklerinin sohbetine erişebilsinler.

Hayzı on günden daha azda, nifas kanı kırk günden daha azda kesilen kadının yıkanmadıkça, yahut üzerinden bir vakit namaz geçmedikçe cinsi münasebeti helal değildir. Vakit geçerse helaldir. Hayız, on günden sonra da devam etse, hükmen temiz ve cünüb hükmündedir. (Gurer ve Dürer Terc. İst. Eser Y.C.1 ,S.79.). Yani, hayızdan temizlenmiş fakat yıkanmadığından cünüp hükmünde olduğundan cinsi münesebeti caizdir, namazdan da mesuldür.

Adet günleri belirli bir kadının hayzi, adetinden daha az bir zamanda kesilirse yıkanmış bile olsa cinsi münasebet helal olmaz. Zira adet günlerinde hayzin tekrar gelmesi ihtimali fazladır.

Böyle kadın, yıkanarak namazını müstahap vaktin sonunda kılar. Burada namazını müstahab vakte bırakması vaciptir. Ama hayızı adetinin tamamında kesilirse müstehap vakte geciktirmesi müstehab olur.

Hayz, Adetinde (normal vaktinde) kesilirse, kadın ehl-i kitaptan olduğu takdirde cinsi münasebet derhal helal olur. Velev ki yeni hayız görenlerden olsun. (İbn-i Abidin, İst. Şamil Y.C.1,S.484.).

Hayzı, adetinde (normal vaktinde) kesildiğinde üzerinden bir namaz vakti geçerse ve namaz boynuna borç olduğunda, temiz kadınlardan olup cünüp hükmünde bulunduğu için yıkanmasa bile kocasının onunla cinsi münasebette bulunması helal olur.

Mesela; Öğleden önce veya öğle vaktinin başında hayızdan kesilirse, ikindinin vakti girmedikçe cinsi münasebet helal olmaz. Çünkü öğle vaktinin sonunda bir namaz miktarı vakit geçince, namaz kadının boynuna borç olur. Namaz boynuna borç olunca kadın hükmen temiz sayılır. Cünüp hükmündedir. Ve münasebet bu vakitten sonra helal olur.

Keza vaktin sonunda kesilir de hayzın kesilmesiyle ikindinin vakti arasında bir namazlık zaman kalırsa ikindinin vakti girdikten sonra münasebet caizdir.

İki vakit arasında (namaz kılacak kadardan) daha az zaman kalırsa güneş batmadıkça münasebet helal olmaz. Çünkü ancak ikindi namazı güneşin batmasıyla kadına borç olmuştur. (İbn-i Abidin, İst. Şamil Y.C.1 ,S.486.).

Kadının kanı, tam on günde kesilirse yıkanmadan kocasının ona yakınlık etmesi helal olur. (İbn-i Abidin, İst. Şamil Y.C.1 ,S.488.).

Müslüman bir erkek gayri müslim bir kadınla evli olsa, hayızlı ve nisaflı günlerinde o kadınla münasebette bulunması müslüman erkeğe yasaktır. (Kadın İlmihali, H. Cemal Öğüt, İst. Bahar Y. S.118).

Hayızlı Kadın Pis Değildir:

Hayızlı kadının yatağını ayırmak kadına zulümdür. Yahudiler, böyle kadınların yataklarını ayırdıkları gibi, aynı sofrada yemek bile yemezlerdi, havlularını dahi ayırırlardı. Cahiliye arabları da böyle davranırlardı. (İbn-i Abidin, İst. Şamil Y.C.1.S.478.). Hristiyanlar da böyle

kadınlarla Yahudilerin aksine ailevi münasebette bulunuyorlardı. İslam akla ve tıbba uygun olan kadını koruyucu yolu tavsiye ediyor.

Hz. Aişe (r. anha) anlatıyor: "Ben ay halinde iken, Rasul-i Ekrem hazretleri mübarek başını kucağıma yaslar, sonra Kur'an okurdu."(Buhari.).

Cünüp ve Hayızlı Kadın Çocuğunu Emzirebilir mi?

Emzikli bir kadın, adet halinde çocuğunu emzirebildiği gibi cünüp iken de emzirebilirse de cünübken mecbur kalmadıkça emzirmemesi daha iyidir. Bu hususta ihtilaf yoktur. (Günümüz Meselelerine Fetvalar, Halil Gönenç, İst. İlim Y. C.1,S.31.). Abdestli kadının çocuğunu emzirmesi abdesti de bozmaz. Abdestli emzirmek daha iyidir.

Hayız Kanı Bulanmış Elbiseyi Temizlemek:

Ebubekir kızı Esma (r. anha)'dan yapılan rivayette diyor ki:

"Bir kadın peygamber (a.s.) Efendimize gelerek dedi ki:

"Bizden birinin elbisesine ayhali kanından dokunuyor, ne yapmalıyız?"

Efendimiz ona şöyle buyurdu: "Kanı kazıyıp atarsın, sonra su ile çitilersin, sonra da üzerine (bol) su dökersin ve onunla namaz kılarsın." (Buhari, Hayız:19. Müslim, Hacc:382.).

Tıp İlminin Bu Konudaki Tavsiyeleri

"Aybaşı zamanında çamaşır değiştirmeye ve vücut temizliğine çok dikkat etmek lazımdır. Bu durumdaki kadının günü gününe yıkanması suretiyle, vücut temizliğine diğer zamanlardan daha çok itina etmesi gerekir. Bir kadın, müstesna vakalarda birkaç defa, fakat normal zamanlarda günde bir defa tenasül organlarım iyice yıkamak zorundadır. Yıkanmadan önce idrarını boşaltmak icabeder. Tenasül organlarına mümkünse lavanta çiçeği gibi kokular sürmek lazımdır. Çünkü lavanta çiçeği vücut kokusunu en iyi örten bir vasıtadır." (Dr. Frits Kahn, Tercüme Prof. Dr. Tevfik Remzi, Tenasül Hayatımız,S.28.).

Bazı tembel ve miskin kimselerin yaptıkları gibi halk arasında pis kokuları yaymak ve halkı rahatsız etmek İslamiyete aykırıdır. Cehaletten doğan ve dinimize de şiddetle aykırı olan bu gibi adet ve davranışları terketmek her müslümanın vazifesidir.

Ayrıca yıkanma amacıyla veya temizlik düşüncesiyle bazı hanımlar vaginaya ellerini sokarak yıkamaya kalkışırlar. Eller her zaman mikrop taşıyan organlardır. Sonra tırnaklar vaginayı ve rahim ağzını tahriş edebilir. Bu sebeple eller gelişi güzel içeriye sokulmamalıdır. Zaten rahim ağzından salgılanan sıvı hazneyi temizler. Nasıl başaşağı tutulan bir bardak içerisinde birşey kalmıyorsa, vaginada da fazla birşey kalmaz, akar.

KAYNAK: Asım UYSAL, "Evlilik ve Cinsel Hayat", Uysal Yayınevi, İstanbul 2001 Hazırlayan: A.Kerim MELLEŞ

http://www.sumeyyediyari.com/cinsel/c9.html

SON SÖZ

"Eğer hayızlı ilişkiye girerse ne olur?" diye sorana direk "günah ve haramdır" demek işin kolay tarafıdır. Cinsellik insanın birçok yönüyle alakalı bir durumdur. Bu nedenle sorunun cevabı da kişilerin durumlarıyla alakalı olmalıdır. Yukarıdaki bilgiler umumun uyması gereken hususlardır. El cevap haktır. Ancak hususi haller vardır ki, herkes için farklıdır. İnsanlar bu durumlarını kalplerinin yöneldiği ve mazeretlerinin giderilmesini baz alarak hareket edilince, zaruretler çıkmakta, cevap vermekte o kadar müşkil olmaktadır.

Mesela; **"kocası zinaya düşcek korkusu olan bir kadın", "doktorun tedavi amaçlı ilişkiye girilmesi için tavsiye etmesi durumu", "psikolojik baskılar/hastalıklar", tek evliliklerde erkeğin/kadının adet günlerine sabredememe durumu veya kendilerine hâkim olamamaları",** vb…

Bu gibi durumlar zarurete girdiğinden hükümlerin içeriği kendi içinde ayrışması gerekir. Ayetteki eza hükmü erkek/kadın tarafından illet olmaktan düşünce hüküm ona göre değişmesi gerekir. Nitekim, Hz. Ömer radiyallâhü anh, bir kıtlık döneminde hırsızlık yapanlara el kesme cezasını uygulamamış ve: "İnsanların karnını doyurmadan, onlardan kanunlara uymayı istemeyiz" demiştir.

(İslam tarihinde, bu cezanın âdil bir şekilde uygulandığı ilk üç asırda, hırsızlık suçundan ötürü, kesilen ellerin sayısı yalnız altıdır. (İsmail el-Fehranî, "eş-Şeriatü beyne's-salihin ve'l-Murcifin" el-Ehram, 17 Yenayır, 2011))

Unutmayalım ki yukarıda çıkarılan hükümler dört evliliğin serbest olduğu ortamlarda çıkarılmıştır. Zamanımızda cinsellik hususu arttığı gibi açlığını da fazla bir şekilde hissettirmektedir. (Bunu siteye gelen sorulardan anlıyoruz.)

Şartlar günümüzde değişmiştir. Hükümlerin tarihselliği olmaz. Ancak zaruretler arttıkça mahzurların mubahlaşması o oranda artar.

Mecellede :

21- "Zaruretler, memnu olan şeyleri mübah kılar."

Zaruret: Yasak olan şeyin işlenmesini caiz kılan özür

Memnu: Yasaklanmış

Mübah: Yapılıp yapılmaması serbest olan

Not: İslam hukuk usulünde, yasak olan şeylerin mübah kılınmasına "ruhsat" adı verilmektedir ki, bir özür sebebiyle sonradan meşru kılınan şey demektir. Fakat ruhsatta yalnızca hukuki sorumluluk kalkar, haramlık ise devam eder.

Örnek: Muhtaç ve zor durumda kalınması ve başka çare bulunmaması hali, faizle borç almayı mübah kılan bir zaruret sayılmıştır.

22- "Zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunurlar."

Yani: Zaruret sebebiyle caiz olan şey, yalnızca zarureti giderecek kadar işlenebilir.

Örnek:

Canının telef olmasını önleyecek ekmek varken, et veya tatlı gibi pahalı bir gıdayı sahibinden izinsiz almak, gasp hükmünde sayılmıştır.

Gerek sünnet, gerekse tıbbi bir tedavi ihtiyacı bir zarurettir ve sünnetçi veya doktor konumunda olan kişinin kullanacağı ruhsat, işini gereği gibi yapabileceği bir alanla sınırlıdır.

23- "Bir özür için caiz olan şey, ol özrün zevali ile batıl olur."

Caiz: Uygun, mahzursuz

Zeval: Ortadan kalkmak

Batıl olmak: Geçersiz olmak

Örnek:

Su bulunduğunda veya suyu kullanabilecek duruma gelindiğinde teyemmüm batıl olmuş olur.

Kiralanan bir malda bir kusur meydana geldiğinde, kiralayan kişinin bu akdi fesih yetkisi doğar. Ancak mal sahibi akdin feshedilmesinden önce söz konusu kusuru giderirse, kiralayanın akdi feshetme hakkı kalkar.

Allah Teâlâ hayız ayetini "haram" kelimesi ile değil "uzak durun/yaklaşmayın" ile getirmesi cinsel ilişkide insanların sınırları aşacağını göstermiştir. Sabırlı olmak için Allah Teâlâ'dan yardım niyaz ederiz.

İhramcızâde İsmail Hakkı

TARİHTE YAHUDİLER-DÜŞMANLIK VE SEBEPLERİ

"Yahudiler hakkında her şeyi bilmek isteyenler için okunması gereken bir yazı"

Yazan: Rıza ÇAVDARLI

Endülüs hükümetinin inkirazından [son bulma, yıkılma.] sonra, İspanya'da bin bir çeşit zulüm. ve işkence içinde kalan Yahudiler; Türk bazusunun kuvvetiyle, kendilerini kahredenlerin ellerinden kurtarılmış ve Türkiyeye getirilmişti.

O zamandan bu güne kadar geçen asırlar zarfında, burada bir ahenk içinde yaşamadığımızı hiç kimse iddia edemez. Bu gün de aynı his muhafaza edilmektedir.

Vatanımızda, bizim gibi birer vatandaş olan Musevileri göz önünde tutanlar; yabancı ülkelerde neden bir Yahudi düşmanlığı bulunduğunu pek haklı olarak soruşturuyorlar. « Neden ve ne için Türkiyede böyle bir düşmanlık yok» diyorlar.

Türklerle Yahudiler arasındaki dost ve dürüst hayatın görenler için böyle bir sualin tevcih edilmesi pek haksız bir şey değildir.

Bunu Türkün seciyye ve karakterinin yüksekliğinde, hakkı kabul ve tesliminde aramak daha doğru bir şey olur.

Siyasî, İktisadî, İçtimaî her şeyde, her varlığımızda her şeyden evvel bir insan olduğumuzu düşünmeliyiz. Hayatta iddia ettiğimiz bir fazilet varsa; bu kelimenin bizden istediği insanlık, bitaraflık, merhamet ve adâlet gibi sözleri buna rüşvet diye sunmamamız lâzım gelir. Bu sebepten karilerimin (okuyucularımın) bu küçük tarihi, benim gibi, benim hissimle okumaları lâzımdır. Yani ne Yahudi dostu, ne de Yahudi düşmanı sıfatıyla.

Dünyada salhaneye [mezbaha] götürülen koyun sürülerinin vaziyetinden daha elim bir sürü peyda oldu. Bu sürüyü bilâ tereddüt Yahudi muhaceret sürüsü diye tevsim [İsimlendirme] edebiliriz. Mezbahaya götürülen koyunlarla bunlar arasındaki fark insan olmaları, anî bir ölümle kurtulmayarak en katı ıstırapları bütün acılarıyla, bütün dertleriyle çekmeleridir. Bu feci levha karşısında kalplerimizde küçük bir sızı peyda olmuyorsa, bunu insan zümresine mensup fakat en vahşi, en iptidaî ırkının kalplerine sahip olmamızda aramalıyız. Çünkü medeniyet beşerî her ıstırap önünde bizden merhamet ve adâlet talep eder.

Denecek ki sebebe müstenit olmayan günahlar yoktur. Doğrudur. Yalnız tahrik edilmeden yapılmış, işlenilmiş bir günah, bir cinayet de mevcut değildir. Kötü huylu bir insan, huyunda sebat ile onu terk etmediği için ne kadar muhatap tutulursa ; onun her zaman izzeti nefsini rencide ederek bu huyun muhafazasına sebebiyet verenler de aynı derecede muhatap tutulurlar. Bu satırları Yahudi düşmanları ve Yahudiler hakkında pek güzel istimal [kullanmak] edebiliriz.

Yahudi düşmanları, Yahudileri Sami bir ırk olarak kabul eder ve bunun için çok pis görür, Yahudi ırkı dediğimiz, halk kitlesi bir ırk mıdır ? Ve Yahudi düşmanları bu ırk ile mi mücadele etmektedirler ?

Antisemitlerin, yani Yahudi düşmanlarının iddialarına bakacak olursak, Yahudiler Samî bir ırk olmak üzere kabul edilmektedirler ! Bu yüzden de aşağı ve bayağı olmaları icap etmektedir! Bu antisimitlerin ellerinde yegâne «ethnologique» bir şikâyet dolabıdır. Bunu antropolojik

esaslar üzerine ittikâ ettirmek isterler. Diğer ittikâ etttikleri nokta da dünün tefessüh etmiş, bu gün doğru olmadığı tahakkuk eden tarihidir.

Bizim bu hususu iki noktadan tetkik etmemiz icap eder. Eğer bir dindâr gibi her şeyi dinî düşüncelerle göz önünde tutacak olursak «nıonogenisme» in iddia ettiği gibi, insan nesillerinin bir adamdan geldiğini kabul etmek icabedecektir.

> Monogenesis:(i.), (biyol.) bütün canlı organizmaların tek bir hücreden oluştuğu kuramı; (biyol.) metamorfoz olmadan büyüme; bütün insan ırkların aynı soydan geldiği öğretisi.

Yani insanlar aynı kandan, aynı cismanî ve ruhî hasletlere sahip olarak meydana çıkmışlardır. Şu hâlde ırkları ve insanları tefrika hiç lüzum yoktur. Bunun, aksine olarak, «poligenisme» yani büyük insan ırklarının bugün malûm olan esas seciyelerle bir birinden ayrılmış oldukları kanaatini besleyecek olursak ırklar arasında da mümtazlık ve aşağılık gibi şeyleri aramamamız lâzımgelir. Gumplondez'in şu sözü buna en doğru bir cevaptır :

> **« Tarihin ilk aydınlanmağa başladığı devirlerde bize en iptidaî gibi görünen bütün milletler, bizim için inkişaf eden bir hali tanın mahsulleridirler ki, gayrı mütecanis etnik (Ethnique) unsurlar arasında bulunurlar. »** (La lutte des races)

Bunu böyle kabul ettikten sonra ***«Alexandre de Humboldt»*** mı şu kat'i neticesine varmamız zaruri bir keyfiyyet olur :

« Diğerlerinden daha asil olan etnik bir nesil mevcut değildir. »

Hayatta bir ırkın mevcudiyyetini kabul edecek olursak, ırklar arasında aşağılık ve yükseklik gibi hususların bulunmaması icabedecektir.

Topipard'ın da iddia ettiği gibi : **« birlik yoktur. Irklar, binlerce asırlardan beri her istikamette, her vüs'atte ayrılmışlar, karışmışlar, dağılmışlar, karşılaşmışlardır. Bunlardan bir çokları galiplerin şereflerine lisanlarını terk etmişler, yeni kabul ettikleri lisanı da bir üçüncü veya dördüncü şerefine aynı surette bırakmışlardır. Esas kitleler kaybolmuşlardır. Bu sebepten artık ırklar değil, fakat halklar mevcuttur. »** (L'anthropolegie)

Yani antropoloji müflis bir mevkide kalmaktadır. Antropolojik bir tasnif olarak gözümüzün önüne konan, beyaz ırk, sarı ırk ilâh... gibi sözlerde iflâs eden bu ilmin, tabiatı tetkik etmeden ortaya attığı bir nazariyedir. Çünkü insanların renkleri, kıyafetleri, kafa tasları, hatta telaffuz ve sesleri antropolojiye değil, fakat tabiata, iklime, toprağa bağlıdır. Her insan grubu; düştüğü toprağın, düştüğü iklimin talep ve şartlarına göre ilk iklimden getirdiği rengi, kıyafeti, dimağı yeni iklimin istediği şartlara uygun olarak değiştirir.

Şu hâlde Yahudileri «Samî ırk» diye diğer halk kitlelerinden ayırmak, onları daha aşağı, daha süflî bir mevkide görmek ilmin düşünemeyeceği bir şey olduğu gibi, ilimle iştigal eden dimağların da kabul edemeyeceği boş, vahî bir nazariyedir. Yani Yahudiler de bütün insanlar gibi insan, binlerce asırlardan beri devam eden karışmalarda hemcinsleriyle karışmış bir varlık, gayrı mütecanisi etnik unsurların inkişaf eden halitası içinde diğerleriyle beraber yaşamış bir zihayattır.

Şu hâlde neden son seneler, antisemitizm dediğimiz Yahudi düşmanlığına en canlı bir sahne teşkil etti ?

İşte bizim umdemiz bunu bitaraf bir surette göstermektir.

Bu husustan bahsetmek isteyen fakat edemeyen, etmedikten başka da edebî ve nezih olmayan birçok eserler intişar etmiştir. İlmi, tarihî hakikatlere, tetkiklere istinat etmeyen bu yazılar, ilim ve nezahetle kabili telif olmayan birer söğüntü kumkumaları mevkiinde kalmışlardır. Halkın bilmek, öğrenmek istedikleri şeyi de verememişlerdir. Bizim arzumuz, bunu öğretmek ve bildirmektir.

Burada istitrat kabilinden şunu da söylemek lâzımdır. Bu yazılarımızla biz Türkiyede bir « **Yahudilik** » meselesinin bulunduğunu ileriye sürmek istemiyoruz. Birçok büyüklerimizin de itiraf ve tasdik ettikleri gibi, Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde bir «Yahudi meselesi» mevcut değildir. Bu sebepten bu kitabı Türkiye müstesna olarak okumak icap eder.

Bizim gibi birer insan olan bu kitlenin, bugün maruz kaldığı felâketlere bakıp acımamak mümkün olamıyor. Fakat milattan evvel başlayan bu düşmanlığın da birer sebebe istinat ettiğini söylememek bitaraf bir kalem için büyük bir günah olur.

Hiç kimse iddia edemez ki Yahudi cemiyeti, ilk teşekkülü anında, medenî ve İnsanî gayeler üzerine kurulmuş olsun. Bunu bu halkın tabi bulunduğu akidede, dinde aramak lâzımdır. Fakat bu kusur yalnız Yahudi dininde mevcut değildir. Hemen her din, teşekkülünde sade kendisine tapanları, taabbüt edenleri himaye etmiş, diğer insan kitlelerini kendi hududu haricinde bırakmıştır. Zamanla dinlerde yapılan ıslahat, veya ondan büsbütün tecerrüt, bizde insanlık dediğimiz gayelerin inkişaf ve tekemmülüne sebep olmuştur.

Yahudiler ise, münevverlerinin büyük bir hatası neticesi, geniş bir taassupla, ilk akidelerine sadakatle bağlı kalmağı tercih etmişler ve bu yüzden bir Yahudi düşmanlığı meselesini ihdas (ortaya çıkarmışlar) etmişlerdir.

Fakat burada onları bir dereceye kadar mazur görmemiz lâzımdır. . Çünkü vatansız kalan bir halkın mevcudiyetini muhafaza ve idame edebilmesi ancak bu suretle mümkün olabilirdi.

Milattan evvel doğan, ve milattan sonra da bütün dehşetiyle yaşayan Yahudi düşmanlığının tarihini üç noktadan tetkik etmelidir :

a— Dinî,

b— İçtimaî,

c— İktisadî.

Milattan evvel başlayan düşmanlık, dinî sebeplerden ziyade, İçtimaî ve İktisadî, bilhassa siyasî hâllerden husule gelmiştir.

Fakat milattan sonraki düşmanlık, uzun asırlar din kisvesini bir türlü terk etmeğe muvaffak olamamıştır, ve bize ciltlerle miras kitaplar bırakmışlardır ki ; bu eserlerin, daha ilk bakışta, kin ve garez ile dolu olduklarım, iftiralarla süslenmiş bulunduklarını der'akap [Hemen arkasından, hemencecik, derhâl] görürüz.

Yani, bu eserler elimizde hakiki bir me'haz olmaktan ziyade, asırların zihniyyet ve telakkilerini kıyasa bir miyardırlar.

Yahudilerin aleyhinde ilk yazılan eserlerin tarihini, miladî **üçüncü ve** dördüncü asırlara oturtmak icabeder. Fakat bunlar **umumiyyetle** dinî gaye takip etmişlerdir. Birisi Hristiyan itikat **ve** sembollerini müdafaa etmek, diğeri de Yahudiliğe karşı din **maskesi** altında hücum

eylemek... birer klişe müdafii olmaktan **başka** bir şey olmayan Hristiyan doktorları, filozofları, rahipleri ; **Yahudileri** her zaman, **bahtiyar kuzuları yemek için etrafında dolaşan kurtlara teşbih etmişlerdir.** Böyle bir teşbihte ileriye gittiklerini söylemekle beraber, bütün Yahudi aleyhdarı yazıcılar; da aynı tesir altında bıraktırmışlardır.

Cendrenus'ün « Disputatio contra judoeos » u ; Theophane'ın « **Contra** judoeos » u ; Westminster papası Gilbert Crepin'in « Dis **pulatio judei cum** christiano de fide christiana » namındaki eser**leri bu** cümleden olarak gösterilebilir.

Yedinci asırda yazılmış olan İsidore de Seville'in neşrettiği üç eser de, yakasını bunların birer muakkibi olmaktan kurtaramamıştır. Hatta bunların içinde daha az söğen Anselme de Cantor Bery'nin eseri « De fide san de incamatione verbis contra judoeos » da başka bir varlık gösterememiştir.

Bütün bu dinî söğüntü kitaplarının içinde pek iyi düşündüğüne hükmedilen Raymond Martin de iki eser yazmıştır. Bun**lardan** birisi, **«** Capistrum judoerum **»** yani **(Yahudi bürunduraği),** diğeri de **«** Pugio Fidei **»** yani **(Dinin hançeri)** dir.

İsimleri bile daha ilk hamlede kendilerini gösterirler. Alim **ve** âkil tasavvur ettiğimiz bu zatın ikinci eserinde en merhametli **sözü** şudur : « **Hristiyanlar ellerine düşmanları Yahudilerin kılıçlarını alarak onları kesecek olurlarsa çok iyi bir iş olur. »**

Demek oluyor ki bütün bunlar gayrı İnsanî, sırf dinin verdiği bir tesir ile yazılmış kitaplardan başka bir şey değildirler, ve dinî devre aittirler.

Yahudi düşmanlığının İktisadî ve İçtimaî bir cephe aldığı zamandan sonra yapılan neşriyatta, diğerlerinden pek o kadar büyük bir farka sahip değildir. Bunlarda da ·— İktisadî ve İçtimaî cephelerden tetkik edilmelerine rağmen — asırlarca devam eden taassup ve dinî telkinlerin, el'an hükümran olan izlerini pek açık biı surette görmek mümkündür. En liberâl olduklarına hükmettiğimiz insanların bile kalemlerinden, bu eski iptidaî düşmanlık, hahamhane ile kilisenin veya camiin yekdiğeriyle olan münakaşalarının neticesi olan bir garaz, bir hiddet, bir şiddet akar.

Yahudiler büsbütün masum olmadıkları gibi karşılarındakiler de hiç günahsız değildirler. Bu hususu biz bizzat bir Yahudi muharriri olan ***Bernard Lazar'ın*** ağzından da işitiriz. « Antisemitisme » namındaki kitabında bu muharrir bunu pek açık göstermiştir. Bu satırları aynı muharrirden hülâsatan alıyoruz :

« Bunu böyle düşündüğümüz gibi, bunun yanında diğer mühim noktayı da ihmâl etmememiz icabeder : Bütün bu düşmanlıklar da boş yere ve hiçten meydana çıkmamıştırlar. » Bunun da bir sebebi vardır ki; tarih işte bu sebebi bitaraf bir kalem ile bulup çıkartacak ellere muhtaçtır.

Yahudi düşmanlığı bir Yahudi olan Bernard Lazar'ın dediği gibi, milâdî asırlardan evvel her zaman, her yerde meselâ İskenderiye'de, Roma'da, Antakya'da, Arabistan'da, İran'da, tek bir tabir ile bu halkın yayıldığı her yerde mevcuttu. (L'antisemitsme ; I, 40)

Muharrir der ki : « Böyle bir söz bir fantezi olmadığı gibi, bunun tamamıyla dinden ayrı sebeplerden de husule geldiğine bir delildir. » (Op. cit.=adı geçen eserde)

« Yahudiler tavattun ettikleri her yerde hürriyyet ve istiklâllerini müdafaa etmeğe hazırlanmaları yüzünden Yahudi düşmanlığı dediğimiz · hissiyatın doğmasına ve inkişaf etmesine sebep olmuşlardır.

Eğer bu düşmanlık yalnız bir yerde, bir tarihte ve bir halk arasında gösterilmiş olsaydı, bunun sebeplerini arayıp bulmak pek kolay bir iş olurdu. Hâlbuki Yahudi dediğimiz halk, aksine olarak, hangi halkın arasına ve vatanına bir mülteci, bir misafir sıfatıyla yerleşmişlerse orada muhakkak bir Yahudi düşmanlığının vücut bulması sebeplerini kendileri hazırlamışlardır. Hâlbuki Yahudi düşmanları, yekdiğerinden pek ziyade uzak yaşayan, başka başka kanunlarla idare edilen, birbirlerine makûs nizamlara sahip bulunan halklar dipler. Ve hepsinde de aynı his, aynı ruh, aynı düşmanlık vardır.

« Bu da gösteriyor ki hak, yalnız ve her zaman Yahudilerin tarafında değildir. Az veya çok, halklar abrasındaki bu düşmanlıkları bizzat Yahudiler kendileri vücude getirmişlerdir. Ve yahut ta vücut bulmasına yardım etmişlerdir. (Op.cit.)

Yahudilerle diğer halklar arasında başlayan dinî muharebeyi vahdaniyet ile çok ilâhların, Hristiyan teslisi ile tek ilâh Jahova'nın birbiri eriyle olan mücadelesi gibi kabul etmemek lâzımdır. Yine Yahudi Bernard Lazar'ın dediği gibi ; **hristiyan halkları gibi müşrik halklar, tek ilâh akidesiyle değil, fakat Yahudilikle mücadele etmişlerdir.**

Yahudilere karşı olan bu umumî kin ve düşmanlık neden, nereden neş'et etmektedir?

Neden Babililer, Mısırlılar, İskenderiyeliler, Romalılar, İranlılar, Araplar ve Hristiyan halklar bu kavme karşı düşman kesilmişlerdir?

Bunun sebebi gayet basittir. Bernard Lazare'ın da gösterdiği gibi bunu Yahudilerin gayrı muaşşerî bir halk olmasında aramalıdır. (L'antisemitisme: 43)
Bunlar neden gayrı muaşşerîdirler? [Birlikte yaşanılanlar. * Sünnet dâiresinde insanlarla iyi münâsebet.]

Neden diğer bir cem'iyet ile ünsiyet peyda edemezler ?

Bu, imtizaç etmemek hastalığıdır. Bu imtizaçsızlık da hem siyasî ve hem dinî sebeplerden, daha doğru bir tabir ile, dinlerini siyasi-dinî bir kanun üzerine kurmalarından neş'et eder.

Hayatta mağlup milletlerin tarihlerini tetkik edecek olursak, bütün bu mağlupların, galiblerin itikat ve kanunlarına itaatla dehalei ettiklerini görürüz. Yahudilerde ise bu aksinedir. Galiplerin hüküm ve nufuzları hatta satırları altında bile, kendi itikat ve ananelerini muhafaza etmişlerdir. Spinoza'nın da pek iyi dikkat ettiği gibi : ***« Allah tarafından verilen kanunlar, İbranilerin husussî hükümet kanunlarından başka bir şey değillerdi. »*** **(Tractatus theologie politique' ; Mukaddime)**

Hz. Musa aleyhisselâm bunları kendi kavmine söyledi. İlâh « İahave »(Yahve) İbranilere yalnız : « Tek bir ilâha itikat edeceksiniz, putlara tapmayacaksınız » demiyordu. Aynı zamanda sıhhî ve ahlakî kanunlar da vaz etmişti. Sadece kurban kesecekleri toprakları tesbit etmejnişti. bunun yanında o toprakların idaresi şekillerini de göstermişti. Bir halka gönderilmiş olan bu kanunlar, o halkın her ferdini çiftçilik, ticaret, din ve ahlâk noktasından da tenvir ediyordu. Fakat bu muhtelif kanunlar birleşerek sert ve şiddetli bir huzme, bir şebeke vücude

getiriyordu ki onu birbirinden ayırmak mukaddesatı tahkir olarak kabul ediliyordu. Böylece Yahudiler, dünyada hiç kimsenin yenemeyeceği ve onunla dövüşemeyeceği bir kuvvetin, İahve'nin idaresi altında yaşamakta idiler. Bu da yalnız ve sade tek bir şey bilirdi. O da kanunlardı. Bir kanun ki, İahve **bunu bir gün Musaya** vermeği **düşünmüştü.** Ve **bu İlâhî mükemmel kanuna, ezelî ve ebedî olan nizama sade ve sadece Yahudiler sahip olabilmişlerdi!**

Tevratın vaz etmiş olduğu bu kanun ile Yahudilerin, ecnebî halkların kanunlarına itaat etmeyecekleri pek tabii bir işti. Fakat bu kanunlar her yerde mukaddes denir bir şekilde değildi. Bunların İçtimaî ve siyasî olan maddeleri Yahudi ırkının eza ve ıztırabını hazırlıyor, fakat bu gözler onu görebilmek kuvvet ve iktidarına sahip bulunamıyorlardı. Yahudiler, Kudüs'ü ve beni İsrail krallığını terk etmelerine ve diğer halkların esareti altına düşmelerine rağmen yine bu eski, İlâhî akideleri terk edemezlerdi.

Bu yüzden Yahudiler nereye gidüp yerleşmişlerse, nereye götürülmüşlerse yalnız o idareden dinî merasimlerini ifa etmek talepleriyle kalmamışlar; iltica ettikleri halkın içinde onların adât ve an'anelerinden hariç, kendilerine, hâs olan kanunlarla idare edilmelerini de istemişlerdir.

İskenderiye'de, Roma'da, Antakya'da, Adalar denizi, İzmir, Bursa havalilerinde hatta Bythinie'de yani bugünkü İzmit ve İstanbul boğazları mıntakasında da an'ane ve dinlerine sadık kalarak yaşamağa başlamışlardı. Cumartesi günleri mahkemeye çagırılmazlardı. İmperatorluk kanununa göre değil, fakat kendi kanunlarına göre hüküm almalarına da müsaade edilmişti. (Code Theod.: I, II, t. VIII, 2. Code just. : I, II, t. IX, 2.) Hatta huhübât tevziatı Cumartesiye isabet edecek olursa onların hisseleri ayrılarak ertesi günü verilirdi. (Philon, Legat. acai.) İskenderiye'de olduğu gibi her yerde de, kendi reisleri, kendi meclisleriyle yaşıyorlar, mahallî idarenin emri altında bulunmuyorlardı. Yani her yerde Yahudi olarak kalmak ve hükümet içinde diğer bir hükümet yaratmak istiyorlardı. Bundan başka içinde yaşadıkları şehir halklarından de vergi vesaire gibi hususlarda daha mümtaz bir mevkie sahip bulunuyorlardı. Böylece çabuk zengin olabilmek imkân ve iktidarına sahip olmuşlardı. Bu da kendileri hakkındaki ilk kıskançlık ve kini doğurttu. Bu hâl de kendilerini daha biraz vahşiliğe, daha ziyade ayrılığa, daha ziyade kibir ve gurura sevk ediyordu. Spinoza bu hususu şu suretle tasvir eder :

(Bir çok senelerden beri bunların muhtelif topraklara yayılarak hükümetsiz bir hâlde yaşayabilmeleri hayret edilecek bir şey değildir. Çünkü bütün diğer halklardan ayrı yaşarlar, yalnız işittiğimiz dinî dualarla değil, bundan hariç olan sebeplerle, bu ayrılık yüzünden bir kin, bir nefret uyandırmışlardır.) (Tractet, B. III.)

Bu kanuna itaat mecburiyetinde kalan Yahudiler pek tabii olarak mütebaki diğer halklardan uzaklaşıyorlar ve ayrılıyorlardı. Çünkü, Yahudiler, « Allahın kendileriyle bir muahede akdettiği yegâne temiz ve iyi bir halk idi. » (Bu sözler Tevrattandir.)

(Diğer halklar tamamıyla bunların yani : « İbranîlerin aşağısında olan insanlardı. »

« Diğer halklar yeryüzünde küçük bir atıfete sahip olmuşlarsa bunu yaptıran merhametti. »

« Hâlbuki sade Yahudi ve Yahudilerin ruhu ilk insandan geliyordu. »

« Diğer halklara verilen refah ve saadet, servet hakikatte Yahudilere aitti. »

Hatta İsa bile İsa olmadan evvel, bu tesir altında, bir Yunan kadınına şu sözü söylemiştir :

« Çocukların ekmeğini alıp onu küçük köpeklere (Yunan çocuklarına) atmak doğru bir şey değildir. » (Marc ; VII, 27.)

Bütün bunlar Yahudilerde pek tabii olarak bitmek tükenmek bilmeyen bir gurur, bir kibir uyandırdı. Yahudi olmayanlara nefretle bakmağa başladılar. Buna dinî ve vatanî sebepler de karışınca bu his daha ziyade büyüdü. Yahudiliği bütün insanlığın düşmanı bir hâle soktu. Bunda en ziyade amil olanlar münevverler, dinî kendi menfaatlerine bir varidât yapmak isteyenlerdi. Pek tabii olarak iltica ettikleri ecnebi halkların topraklarını artık pis olarak görüyorlardı.

Bir Yahudi'nin başka bir insan ile münasebet tesis etmesi ; kirlenmesi, pislenmesi, günahkâr olması demekti. Hatta Şamaite'ler bu ayrılığı temin edecek — Onsekiz maddelik — bir nizam vücude getirmişlerdi. Antakya'da toplanan büyük konseyde bu hususlar açıktan açığa gösterilmişti :

« Putperestlerle hiç bir alâkada bulunmayarak onların haricinde Yahudi muhitinde yaşamak lâzımdır, ve onlarla olacak alâka ve irtibatı, daha zor olamadağı takdirde, gayrı mümkün bir hâle sokmak icabeder. » (Derembourg; geographie de la Palestine.)

Bu ayrılık yeni yeni nizamlarla elbiselere, meskene, gıdaya kadar teşmil ediliyor, dinin istediği **« mukaddes bir ayrılık »** oluyordu.

Yahudilerin mühim takatlerinden olan (Farizi) ler ve (Rabbani) 1er bu ayrılmayı daha ziyade ileriye götürmüşlerdir. Bunlar Yahudileri diğer halklardan yalnız vücut ile ayırmak istemiyorlar, bu ayrılığı ruhî hususlara da teşmil ediyorlardı.

Bunlar bu arzularını tahakkuk ettirmeğe muvaffak oldular. Yahudi muharriri Bernard Lazar'ın dediği gibi : « Böylece küçük ve ruhan süflileşmiş bir halk, ayrılıktan zayıflamış bir unsur, her zaman vurulmaktan demoralize olmuş bir kitle meydana koydular. » (Antisemitisme.)

İşte bu zamandan sonra, yani Yahudi ruhunun da tamamen değişmesini müteakip, resmî cebir ve tazyikler başladı. Bu zamana kadar Yahudi düşmanlığı mevzu bir hâlde kalıyor, Sistematik bir organizasyonla tahrik edilmiyordu. (Rabbanî) lerin bütün Yahudi ruhuna hakim olmaları, tehcirleri, katliâmları, doğurttu. ***Artık Yahudilik şu şekilde tecelli ediyordu.***

1.) Ayrı bir yerde yaşamak;

2.) Diğer halklardan ayrılmak.

3.) İçinde yaşadıkları halklardan nefret etmek ve düşmanlık yapmak.

Böylece Yahudilerde iki ruh hasıl oldu. Birisi mistik, değeri de müsbet. işte bu iki ruhun birbiriyle bir kuvvei elektrikiye gibi yaptığı iltisaktan müdhiş bir cereyan hâsıl oldu. Diğer « sefil halklardan » daha üstün olabilmek için ticaret ve para lâzımdı. Bu para ve altın hırsı, ve bunu tahrik eden dinî bir cem'iyet Yahudi itisafının başlıca âmillerinden birisi olarak gösterilebilir.

Bütün bu sebepler, ayrı ayrı halkları umumî ve tek bir hedefe, Yahudiliğe karşı seferber bir hâle sokmuştur. Ve Yahudi düşmanlığı bu cem'iyetin aldığı şekillere göre —umumî denmesine rağmen — yine her yerde, ve her asırda aynı surette meydana çıkmamış, başka başka şekiller ve suretler göstermiştir.

Bunun sebeplerini, bu iptidaî cem'iyetin fena teşekkül etmiş bünyesinde aramak icap etmektedir ki; bugün milyonlarca insana hatır ve hayale gelmedik cefa ve işkenceleri çektirtmekte, onları tam bir tabir ile, «vatansız» bir hâlde bırakmaktadır.

Günahkâr kimdir ?

Bu cümleyi basit bir hüküm ve düşünce ile tahlil etmek doğru olamaz. Halkların ve insanların ruhî hallerini tetkik etmek ve bunların ne gibi telkinler ve tesirler altında kaldıklarım göz önünde tutmak icabeder.

Fertlerin ve onların iştirakiyle hâsıl olan kitlenin, üzerinde ruha hitap eden bir tesirin en büyük günahkâr olmadığını kim inkâr edebilir ?

Bir Yahudi bütün diğer insanları kendi madununda, pis, mülevves, Allah tarafından ken-dilerine hiç bir hak verilmemiş gibi görürmüş !

Bunda kabahatli olmak üzere ferdi ve dolayısıyla kitleyi ittiham etmek doğru bir haraket olabilir mi ?

Bizce tesirler altında haraket eden bu kitle günahkâr olmasa bile, yine bunların içinde, bugün günahkâr olanlar mevcuttur. Onlar da bunların münevver tabakasıdır ki; dinde ve cem'iyette yapacakları her hangi bir inkilâp ile, bu kavmi de beynelmilel hayat içinde İnsanî bir kürsüye sahip kılabilirlerdi.

Yahudilerin mazideki entellektüel başları, kurdukları bu iptidaî cem'iyyetin ebediliğini muhafaza edebilmek için, halkın İlmî mütalaa ve tetkiklere koyulmasını bile men'etmişlerdi. Hatta Josephe pek açık olarak şunları söylüyordu :

« Bizim aramızda birçok lisan öğrenenler makbul değildirler. » (Ant. jud. XX, 4.)

Fakat müsbet ruhun yarattığı ticaret ve altın aşkı yavaş yavaş bunu sildi. Birçok lisan öğrenmeğe başladılar. Yalnız bu öğrenilen lisanlar, ilim için değil, altın elde etmek için öğreniliyordu. Mahâza bu öğrenme bunlar arasında da yavaş yavaş İlmî adamların da çıkmasına yardım etti.

İşte bizce günahkâr olanlar, bu İlmî insanlardır ki; mensup olduğu halkın dinî ve İçtimaî hayatında bir inkilâp vücude getirerek onları muhakkak bir ölümden kurtarmak istemiyorlar. Ve bütün insanları kalben sızlatan bir akibet hazırlatıyorlar.

Açık bir tabir ile söylemek icap ederse Yahudi düşmanlığından ne düşman olanlar, ne de bu düşmanlığı fena bir tesirin düşmanlığı ile hazırlayan Yahudiler günahkâr değildirler. Bundan kanun ve hayat şartlarını değiştirmek istemeyen Yahudi münevverleri mes'uldür.

Yahudiler bu fena an'anelerine sadık kaldıkça, İnsanî gayelerle mücehhez olan insan cem'iyyetinin daima haricinde kalacaklardır. Bu hariçte kalmak belki dün onlara yardım ve bir menfaat temin ediyordu. Hâlbuki bugünkü asrî şartlar içinde hariç kalmak bir millet için en büyük bir felâkettir. Yirminci asır, vatansız hiç kimseyi yaşatmıyor. Yaşatsa bile öyle feci akıbetler ihzar ediyor ki; bu dilsuz [gönül yakan, yürek yakıcı.] levhayı kalbe sahip bir insanın görüpte bir acı duymaması mümkün değildir.

Ortada salhanaye düşen koyunların hayat şartlarından daha müellim [Acı ve elem veren.

Acıtan, ağrıtan] kurban bir kitle hâsıl oldu. Bunu tek ve umumî bir tabir ile ifade etmek icabederse **sadece « Yahudiler » demekle iktifa edebiliriz.** Bizim gibi birer insan olduklarına hiç şüphe edilmeyen bu insanlar, cem'iyyetin bir kurbanı değil; fakat mevhum bir itikadın, sefil bir muhit tesirinin kurbanıdırlar.

Bundan kurtulabilmek, sade ve sade hayat şartlarını tebdil ile mümkün olabilir.

Bugünkü cem'iyyetleri, tarihin bütün safhasında, kendilerine zarardan başka bir şey getirmemiştir.

Bunu bu suretle tetkik etmemiz, Yahudi düşmanlarını haklı gösterdiğimiz gibi bir zihap (görüş) uyandırmamalıdır. Yahudiler ne kadar günahkâr iseler bunlar da o nisbette günahkârdırlar.

Yahudiler, iptidaî olan dinlerinin etrafında toplanmışlar, akidelerine tabi olan bu kitleden bir halk meydana çıkarmışlardır.

Biz bu halkı milattan evvelki devirlerde, Kudüs'te ve civarında toplanmış bir hükümet olarak buluruz. Birdenbire, fatihlerin bitmek tükenmek bilmeyen hırslariyle kurulan bu hükümet yıkılıverir. Bu vatansız kalan Yahudilerin dağınık ve perişan bir hâlde etrafa yayıldıkları tarihin başlangıcıdır.

İlk Vatanı mağlup terk etmek mecburiyetinde kalan bu halk, ne gibi hislerle, yuvasından ve mukaddesatından ayrılmıştır?

Bunu Yahudi masal ve menkibeleri, edebiyatı bize pek güzel bir surette gösterir. Bundan böyle bunlarda ilk akide her mağlup millet gibi intikam ve tekrar zafer düşüncesi olmuştur. Bunun temini mağlup ve perişan, bir mülteci gibi iltica ettikleri topraklarda, ancak an'ane ve itikatlarını muhafaza etmek, koyu mutaassıp bir milliyeti idame edebilmek, diğer halklarla temas etmemek, gaip ettikleri vatanı daima hatırlamakla mümkün olabilirdi.

Böyle bir düşüncü, bütün insanlık tarafından her halkla verilmiş bir hak olarak görülmektedir. Fransa Alsas Loren'in dert ve aşkı ile yanarken, onu bu yanmasından dolayı kimse tezyif etmiyordu. Bilakis bunu insanlığın en kudsî faziletlerinden birisi olan vatanperverlik diye tavsif ediyorlardı.

Şu hâlde pek tabii olan bu hak neden Yahudiler üzerinde tanınmadı?

Milattan evvelki putperestlik zamanında, Yahudi akidesi bu kökleşmiş dinler arasında bambaşka bir şekilde tecelli edivermişti. Yahudi itikadı onlara putlara tapmağı, onların karşısında eğilmeği menediyordu. Hâlbuki putperest haklar; milletlerini, sitelerini temsil eden putlara sahip idiler. Bunların karşılarında eğilmek, putları selâmlamak, bütün bir milleti ve onların hürmetli hakânlarını selâmlamak demekti. Yahudiler bunu, dinlerinin men etmesi hasebiyle yapamıyorlardı. İşte bu, ilk münaferetin esas temelini attı. Çünkü içinde yaşadıkları halkın an'ane ve adâtından hariç bir an'aneye, bir adete sahip idiler.

Bundan başka milliyeti muhafaza ve idame ettirebilmek için biran evvel söylediğimiz gibi Yahudiliği bütün taassup ve itikadı ile muhafaza etmek lâzımdı. Yahudi tarikatları, ve bu tarikatları idare eden Sinagokları, Yahudiliği diğer insanlardan ruhen ayırmak suretiyle bunu temine muvaffak olmuşlardı. Bunların; ayrı yaşamaları, yerli halklarla münasebete girişmemeleri yüzünden, umumî bir tecessüs ve merak genişledikçe genişliyor, Yahudiler aleyhinde yüz bin çeşit efsanelerden uydurulmuş gayrı mantikî masallar, hikâyeler

uyandırıyordu.

Mantıkî düşünecek olursak, bir milletin kendi dertleriyle yanması, ayrılması ve milliyeti muhafaza için ihtilât ve münasebâtta bulunmaması bir hak değil midir ?

Böyle olmasına rağmen bu, düşmanlığın ikinci basamağını vücuda getirmiştir. .

Milattan evvelki devirlerde düşmanlığın birinci sebebi de İktisadî hususlar yüzünden meydana çıkmıştı. Meselâ İskenderiye'de. Roma'da ve diğer yerlerde olduğu gibi.

Fakat buraya ilk muhaceretlerde gelen Yahudiler, bütün İktisadî hilelere vakıf bir unsur olarak mı gelmişlerdi ?

Bu sualin cevabını tetkika koyulduğumuz zaman, bambaşka hadiseler ile karşılaşırız.

Tarih bize ilk muhacir olarak gelenlerin, toprağa merbut birer çiftçi olduklarını göstermektedir. Bütün diğer insanlar gibi canlarını, sapanın arkasında yürümekte, tarlada bulan insanlardı.

Fakat muhaceretten sonra bu hâl birdenbire tahavvül ve tebeddül etti. Daha Hristiyanlıktan evvel Yahudilik, İktisadî bir unsur olarak karşımıza göçer. Acaba bunların bu hâli almalarına yerdim eden sebep nedir ?

MİLATTAN EVVEL İLK İBRANÎ CEMİYETİ NE GİBİ ESASLAR ÜZERİNE KURULDU ?

İbranîlik, Yahudilik başlangıcı olarak telâkki edilir. Bu sebepten Yahudi tarihini İbranîlikten tetkik etmek icap eder.

İbranîlerin ilk babası olarak gösterilen (İbrahim) peygamberin Babilden neden ve ne için çıkarıldığını bugün lâyıkiyle ve kat'i bir surette tayin edebilmek kuvvetinden mahrumuz.

Fakat yer altından çıkan vesikalara bakacak olursak, bunun bir Allah akidesinden ve bu akideyi müdafaadan da ileriye gelmediği anlaşılmaktadır. **Çünkü İbrahim'den evvel, Babilde ve bilhassa Kildanî Türkleri arasında tek Allah akidesi mevcuttu.** Zaten İbrahim aynen bu akideyi hamil olduğu hâlde Babil'den ayrıldı. Kabilesine Suyun öte yakasından gelenlere verilen (İbranî) ismini verdikten sonra Filistin topraklarına indi, ve burada yine Sümer Türklerinden bir parça olan yerli halklarla, yani Tevratın (Div insanlar) ismini verdiği halklarla karşılaştı. Gerek lisan, gerekse akide itibariyle bunlarla anlaşmakta hiçte güçlük çekmedi (İlk Türkler) namındaki eserimde bu hususta tafsilat vardır)

Demek oluyor ki; Babil'den bu çıkışta dinî sebeplerden başka sebepleri araştırmak icap etmektedir. Yer altından çıkan eserler ise İbrahim'in ayrıldığı zamanlarda, Babil'in İktisadî büyük bir faaliyette sahne olduğunu, fakat bir unsurun bu İktisadî faaliyeti baltalamağa teşebbüs ettiğini göstermektedir.

Tarihte bu nokta henüz tenevvür etmediği için bu hususta fazla söz söylemek lüzumunu his etmiyoruz. Yalnız ilk İbranî cem'iyyetinin ne gibi esaslar üzerine kurulduğunu söylemekle ik-tifa edeceğiz.

Tevrat'ın bizce sahih olduğu şüpheli olan bir masalı, ilk İbranî cem'iyyetinin nelere istinat ettiğini pek güzel gösterir.

Tevrat'a göre İbrahim, yanında son derece güzel karısı, Sara, olduğu hâlde, kabilesiyle beraber Filistin'e gelmiş ve oradan da Mısıra geçmiştir. Mısırda « Allah'ın emriyle » İbrahim,

karısı Sarâ'yı Firavuna hemşiresi diye takdim etmiş ve böylece Sara, Firavunun sarayında birkaç ay kaldıktan sonra, birçok giranbahâ [Pahada ağır, değerli (olan):] mücevherlere sahip olmuş, ve bu servet ile tekrar kocası İbrahim'in yanına avdet (dönmüş) etmiştir. '

Zengin olan İbrahim, tekrar Filistin topraklarına dönmüştür. Fakat masal bu kadarcıkla bitmez. Filistin'de bir yere, bir araziye sahip olmak için İbrahim bu sefer Filistin kralına da karısı Sara yı, yine « Allahın emriyle » hemşiresi gibi takdim etmiş, karısını bir kaç ay kralın sarayında bıraktırdıktan sonra, kralın fermanıyla tavattun [Bir yeri vatan edinmek. Bir yerde yerleşmek] edecek bir yer, bir toprak elde etmiştir.

Biz, Tevrat'ın bize anlattığı bu masala inanmağı hatır ve hayalimizden bile geçiremeyiz. Hiç şüphe yoktur ki; İbrahim, menfaat için karısını sermaye gibi kullanmak zilletini irtikâp etmemiştir. Bu masalı İbranî cem'iyyetinin teessüsünden sonraki zamanlara oturtmak ve bil'ahare uydurulmuş birşey olduğunu söylemek daha doğru ve daha mantıkî bir hareket olur.

Yalnız bu masal bize İbranî dediğimiz cem'iyyetin ittikâ ettiği esasları göstermeğe yardım etmektedir. Demek oluyor ki; Bu cem'iyyet ilk kuruluşunda sade menfaat hissi üzerine teessüs etmiş ve bunun için en kudsî olması icabeden ahlâk düstur ve kaidelerini bile bir hiç olarak telakki etmiştir. Belkide bu, yerleştikleri Filistin topraklarının Fırat ve Dijle halkları ile Nil halkları arasında, her zaman kanlı kavgalara sahne olması yüzündendi. Çünkü bu düelloda İbranîler, istemeye istemeye her hangi bir kısmın tarafını iltizam ediyorlar, bu beliyeden [Felâket, keder, tasa] yakalarını hile ve tabasbus ile, her gün biraz daha ahlâklarından gaybetmek suretiyle bus [Etek öpen] ile, her gün biraz daha ahlâklarından kaybetmek suretiyle kurtarabiliyorlardı.

Biz Yahudilerin Mısıra hangi tarihte ve ne gibi şerait altında girdiklerini de bilmiyoruz. Hürriyet ve serbestîlerine sahip olarak mı, yoksa esir olarak mı geldikleri de malûm değildir. (Will Durant: Histoir de; la civilisation, II, 10.) Fakat tarihî izler, Hiksos'ları Mısırı işğale sevk edenlerin Yahudiler olduklarını göstermektedir.

Yahudiler bunların kuyruğunda, onları kendilerine hami edinerek Mısıra girmişlerdir. Ve ilk defa pek az miktarda bulunuyorlardı. Yahudilerin girişleri milattan evvel (1650) dir. (Joseple works ; II, 466.)

Fakat daha ilk girişlerinde yerli halkı ızrar [Zarar vermek. Zarara uğratmak] hususunda baş vurdukları binlerce dalavere, riya ve tabasbusları sayesinde elde ettikleri monopoller, tababet ve sihirbazlığa daha ziyade atılmış oldukları için, halkı soymak yolunda kasten vücude getirdikleri hastalıklar; civar komşulara Mısır aleyhinde yaptıkları casusluklar bunları pek az zaman zarfında burada bir esir menzilesine indirmişti.

> Milattan evvel üçüncü asırda yaşamış olan **Mısır muharriri Manotho** bize bu hususu pek açık bir surette gösterir. Der ki : « Sefil ve pis bir hayat içinde yaşayan Yahudiler, Mısıra vebayı sokmak isterlerken buna kendileri tutulmuşlardı. O zaman bir Mısır rahibi olan (Musa) da, Yahudiler, Lepreuş ler — ki veba demektir — arasına sıhhî şartları tatbik etmek üzere Mısır mabedi tarafından gönderilmişti. (Schneider ; History of world civilization ; I, 285.)
>
> Filhakika lisanı noktadan tetkik edecek olursak, **Mois kelimesi bir Yahudi kelimesi olmaktan ziyade bir Mısır kelimesidir.** (United Press Dispatch from London, Jan, 28,

1132.) Bundan başka, Profesör Garstang'ın, Jericho kral mezarında bulduğu vesikalarda, Musa'nın milattan evvel 1527 tarihinde bilahare kraliçe olan Hatshapsut'un sarayında büyüdüğünü, fakat bundan sonra kraliçenin düşmanı (Thoutmes 111) ün tahta çıkması üzerine kaçmak mecburiyetinde kaldığını ve başına Yahudileri toplandığını göstermektedir. (Will Durant, II, 19.)

Bu da gösteriyor ki, Musa'nın Mısırdan firarı dinî sebeplerden değil, fakat doğrudan doğruya siyasî sebeplerden neşet etmiştir.

Bunu bundan sonra Filistin'de gelip yerleştikleri zamanda da görmek mümkündür. Musa o zaman Mısırda bazıları arasında hükümran olan tek Allah akidesine salik olduğu hâlde, kabilesi Yahudiler; boğalara, koyunlara, kuzulara tapmaktan vazgeçemiyorlar, Musa bunları altın buzağıya tapmaktan bir türlü men edemiyordu. (Will Durant: II, 12.) Hatta bütün dağınık Yahudileri bir araya toplamağa ve onları bu yeni dine alıştırmağa muvaffak olan (Salomon) dan sonrada daha bir asır aynı hayvanlara tabbüd Yahudiler arasında kalmıştı. (Joseple, Oeuvres ; VIII, 12.)

İlk Yahudi hayatının esaslarını vazeden Salomon idi. (Will Duran : II, 13.) Binaenaleyh Yahudiler Hyksos'ların kuyruğunda bir fatih gibi girdikleri Mısırda gördükleri eza ve cezayı dinî sebeplerden çekmemişlerdi.

Hariçte bulundukları hâlde, ecnebi halkları Mısır üzerine teşvikten geri kalmıyorlar. Mısırda kalan küçük cüz'ü tamlarıyla güzel bir casus şebekesi vücuda getiriyorlardı. Musa'yı kaçırtan (Thoutmes III) den sonra, tahta çıkan (Amenhotep III ün varisi (İkhnaton) ismini alan ve tek Allah'a mutedik bulunan (Amenhotep IV) zamanında, Yahudi projesi tahakkuk ediyordu. Yahudiler bu sefer de (Etilleri) Mısırın başına musallat edivermişlerdi.

İkhnaton'un elinden bütün Vilâyetleri zaptettiler. Bu büyük dindar, ahlâklı imparator milattan evvel 1362 senesinde, ümitsizlik içinde iman ettiği ve Aton ismini verdiği tek, büyük Allah'ın kudsiyetine iman, ile ona iltica etti. Ölürken bile bu tek Allah'ın ismini, o dakikada dudakları arasından çıkarmamıştı.

Bu da Yahudilerin kendilerini müdaffa için her zaman dinî sebepleri ileriye sürmemeleri lâzım geldiğini gösterir. Eğer ortada din meselesi mevzuu bahis olsaydı, Yahudilerin Ikhnaton'a yardım etmeleri icap ederdi. Hâlbuki Yahudiler dinden ziyade kendi şahsî menfaatlerini gözetiyorlar, bir paralık bir kâr için halkların hayatlarıyla oynuyorlardı. Fakat ondan bir saltanat sonra tahta çıkan (Ramses II) Yahudiler den onun intikamım almağa muvaffak olmuştu. Büyük ordusuyla Filistin'in üzerine yürüdü. Ve oradan Mısıra saldıran Etililere dokunmayarak Yahudilerin bir kısmını esir alıp Mısıra getirdi. (Will Durant, I, 270) İşte bu ikinci Ramses ; Exode firavunu namıyla şöhret bulan imparatordur.

İkhnaton'un mezarından çıkan vesikalar, Yahudi hıyanetinin ne olduğunu açık gösteren levhalardırlar. (Breasted, History 446.) Bilhassa kabartma resimler o zamanlarda bunların karakter ve hâllerini de göstermeğe yardım eder. Bu resimler riya ve tabasbusun en büyük timsalidirler, ye aynen bu günkü karaktere sahiptirler.

İkhnaton'un tek Allah akidesini müdafaa etmeğe başladığı zamanda, Yahudilerin Mısır rahipleriyle teşriki mesai ettiklerine şahit oluruz. Böylece temin ettikleri büyük menfaatlerin elden gideceğini anlayan Yahudiler, müşrik ve pis halk diye telâkki ettikleri, Mısır rahipleriyle uyuşmakta bir zarar görmemişler ve o zaman Mısırda yayılmakta bulunan (tek Allah)

akidesini kökünden yok etmişlerdir. Bilhassa (Salomon) dan sonra Yahudilerdeki ahlâk telâkki ve mefhumunun, daha iğrenç bir şekle girdiğine şahid oluruz. Yani ilk Yahudi cem'iyeti "hile ve hud'a üzerine kurulmuş, (Salomon) dan sonra ise bu akideler, daha iğrenç ve sefil bir hâl almıştır.

MİLATTAN EVVEL YAHUDİ DÜŞMANLIĞI

Bugünkü Yahudi düşmanlarının ellerinde yegâne bir silâh vardır. O da milattan evvelki asırlarda Mısırda ilk defa Yahudiler aleyhine yapılan kıyamdır.

Bize bu husustan Tevrat kitabı da bahseder. Ve derki : « Mısırlılar, İbranîlerle beraber yemek yiyemezler. » (Tevrat, XLIII, 32.)

Buna karşılık olmak üzere de Exode'da da şu okunur : « İşte beni İsrail evlâtları bizden daha kuvvetli, daha nüfuzlu, daha külliyetli bir halk vücuda getiriyorlar. » (Exode, I, 8, 10.) **Ve bunlara mani olmak yollarını araştırır.**

Şurası muhakkakdır ki ; Yakubun evlatları, Mısıra firavun Afobis'in zamanında girdikleri vakit, Mısırlılar tarafından fena ve menfur bir şekilde karşılanmışlardı. Hatta Hiyeroglif yazılarında Leprö diye tesmiye edilen ve bu kelime ile (veba) manasında gösterilen Hyksos'ların bir kardeşleri olarak telakki edilmişlerdi. (Histoire de peuple d'israel, I, 53.)

Fakat asıl Yahudi düşmanlığı tarihini, Yahudilerin vatanları Filistini terk ile çekilmek mecburiyetinde kaldıkları zamandan başlamak lâzımdır. (Amman) tarihi bunu bize pek açık bir surette gösterir.

Her ne kadar (Ester) in yazdığı bu tarihe tamamıyla itimad etmek caiz değilsede, bu tarihde Amman ağzından söylenilmiş gayet ehemmiyetli bir kaç satıra tesadüf ederiz. Bu satırları buraya aynen alıyoruz :

« Amman, krala dediği, krallığın bütün vilâyetlerine dağılmış bir halk vardır ki ; asıl yerli halktan ayrı yaşayan bu halk, yerli halkın itaat ettiği kanundan başka bir kanuna sahip olup kralın kanununu tanımamaktadırlar. » (Esther, 11, 8.)

Aynı söz orta çağlarda ve son asırlarda de aynen tekrar edilmektedir. Bu hâle her yerde, her zaman tesadüf edilmiştir.

Böylece Yahudi düşmanlığı milattan evvel dördüncü asırlarda başlamıştır. Milattan evvel 331 senesinde (İskenderi Kebîr) Yahudileri İskenderiyeye yerleştirmiş ; Ptolémée bunları (Syrenai'que) e göndermiş, Selenkos da Yahudileri toplayıp Antakyaya getirmiştir.

İsa doğduğu zamanlarda, Yahudilik her tarafta şa'şaa ile parlıyordu. Mısırda, Fenikede, Suriyede, Silisyada, Bitinide, Tisalyada, Makedonyada, büyük adalarda, Giritte, Kıbrısta, Roraada Yahudiler bol bol yerleşmişlerdi. Miladî asırların başlangıcında Strabon, bunlardan bahis ederken, aynen şu cümleyi söyler :

« Dünyada hiç bir yer yokdur ki, bu ırkı kabul etmemiş olsun.

Yahudi muharrir Bernard Lazar, ırkının bütün dünyada yayıldıkları noktaları ayrı ayrı izah ettikten sonra, şu suali sorar :

« Bütün bu yerlerde, şehirlerde neden Yahudiler nefretle karşılaştılar ? » Bunun cevabını yine kendisi verir ve der ki :

« Çünkü, Yahudiler hiç bir yere ne bir vatandaş, ne de bir mülteci hissiyle girmediler » (Ant.Sm.) der.

Bernard Lazar, bu hususu şu suretle nakletmektedir : « Bunlar yerli halklardan dualarla, adetleriyle ayrılıyorlardı. Bu ecnebi halkların topraklarını pis telakki ediyorlar ; ve her şehirde, ayrı ve mukaddes bir toprak vücuda getirmek istiyorlardı. Ayrı oturuyorlar, hususî vücuda getirdikleri mahallelerde kendi kendilerine kapanıyorlardı. Kendi aralarında evleniyorlar, ve evlerinin pislenmemesi için hiç bir ecnebiyi içeriye sokmuyorlardı. Bunların böyle esrarengiz bir hayat sürmesi tecessüs ve aynı zamanda da nefreti uyandırmıştı. » (L'antisemitisme, I. 73.)

Bu zamanda en külliyetli miktarda Yahudi, İskenderiyede oturmakta idi. Philon'un bize anlattığına bakılırsa, o sıralarda İskenderiye beş mahalleye taksim edilmişti. (Inflaccum.) Bu beş mahalleden ikisini Yahudiler işgal ediyorlardı. Sezar'ın bunlara vermiş olduğu hukuk, itina ile muhafaza ettiriliyordu. Ve bu hukuk sütunlar üzerine hâk ettirilmişti. Bir hahamın reyaseti altında, sade Yahudi işleriyle iştigal eden bir meclisleri vardı. Bu Yahudilerin kısmı azami; gemi sahipleri, tüccarlar, zürralar yani zengin insanlardı. Ptolémée, bunlara çiftçi vergileri toplamak hakkım da vermişti. Bu, halkın nefretini üzerlerine cezbetmeğe en canlı bir vak'a oldu.

Fazla iltifat ve müsamahadan cesaret alan Yahudiler, Nil nehri üzerinde gemilerle seyrü sefer edebilmek imtiyazını da ellerine almışlardı. Bu sayede büyük bir servete sahip olmuşlardı. İşte bu dakikadan itibaren, Latinlerin « L'invidia auri judaîci » dedikleri Yahudi düşmanlığı meydana çıktı. Artık yerli halk, aralarına karışan bu halka isyanlarla hücum etmek istiyor, Germanikus vesaire gibi insanlar, Yahudileri güçlükle müdafaa ve himaye edebiliyorlardı.

Fakat Mısırlılar, onların dinî adetleriyle eğlenmek suretiyle intikam almağa başlamışlardı. Bir defa şehirde Karabaş namında bir deliyi gezdirmişler, başına papirüsten bir tac, üstüne de bir kral elbisesi giydirmişler, ve bu deliyi Yahudilerin kralı namına selamlamışlardı. Bunu takiben Filadelf'in zamanında, Helyopolis mabedinin baş rahibi, Manethon beyanatiyle, halkın nefretini teşdide muvaffak olmuştu. Bu rahip, Yahudileri Mısır topraklarını berbat eden Hyksos'ların kardeşleri olarak gösteriyordu. Aynı sözleri bil'ahara Seremon ile Lysmaque da tekrar etmişti.

Yahudiler yalnız halkın düşmanlığı ile karşı karşıya kalmamışlardı. Karşılarında bir de Stoiciens'lerle Sofist'ler hasıl oldu.

Bu düşmanlık da dinî sebepten ileri geliyordu. Çünkü, Stoicienler, Yahudiler gibi tek bir Allaha itikat ediyorlardı. Buna rağmen bunlar Yahudileri dinsizlikle ittiham etmişlerdi. Ve en ziyade hücumları Yahudilerin içinde misafir yaşadıkları vatanın Allahına karşı hürmetkar bulunmamaları idi. Ve şöyle diyorlardı : « **Bunlarda bir eşek başı vardır, ve bu onlara bir şerefi verir. » (L'antisemıtisme, I, 74)**

Daha sonra da bunların her sene ormanda, bir insanı kurban ettiklerini, etlerini aralarında paylaştıklarını, ve bunun kanı üstünde ecnebilere karşı ihanet etmek için yeminler ettiklerini ilâve ediyorlardı. Hatta « Appolonins Molon » şu satırları yazmıştı :

« Yahudiier, bütün halkların düşmanıdırlar. » (Op. cit)

Posidonins de bu söze şunu ilâve ediyordu : **« Onlar, bütün insanların en fenasıdır. »** (Op. cit)

Bernard Lazar, Etoıcien'lerle Sofist'lerin bu düşmanlık sebeplerini, dinî olarak görmemektedir. (Op. cit.) Ve bu düşmanlığı edebî bir sahaya atar.

Filhakika bunlardan Oppson, yazdığı Yahudilik aleyhindeki eserinde, Musaya son derecede hücum ediyor, ve onun kanunlarını tenkit ederek hayatta **(Bundan daha kötü ve bundan dahil tehlikeli hiç bir teşekkül bulunmadığını)** iddia ediyordu. (Josephe, contre Appion

I, II. Ch- IV))

Fakat bu zamanda da Yahudilerin müdafileri vardı. Bunlardan birisi Filon, diğeri de Joseph idi. Bu Yahudi müdafilerden Jozef, Appion'u bir köpeğe benzetiyordu. Ve bu köpeğin de milletin taptığı ilâhlardan olduğunu söylüyordu.

Filon ise, ırkından olan Yahudilere hücum edenlere şiddetle hücum ediyor, fakat kavmine nasihatlerde bulunarak saburla büyük Yahudi imparatorluğunun teessüs edeceği günü beklemelerini söylüyordu.

Neticede, hiçbir şey kurtulamamış, İskenderiye'deki müthiş Yahudi katliamı meydana çıkıvermişti.

Bunda da görülüyor ki, İskenderiye vak'asında da halktan ziyade münevverler günahkârdırlar. Ve netice itibariyle, bitaraf bir surette muhakeme edecek olursak, kabahat daha ziyade Yahudilere teveccüh etmektedir. Çünkü; Yahudiler, hahamlarının sözlerine uyarak, batıl ve insaniyet için tehlikeli olan cemiyetlerine sadık kalarak, misafir ve mülteci gibi sığındıkları topraklarda yerli halkı tahkir etmemeleri. Onların mukaddesatına dokunmamaları, onların zararına istismar yollarını tutmamaları icap ederdi. Fakat bunda kitlenin ne kabahati olabilirdi? Biz bu kabahati, daha ziyade, dini ellerinde tutan reislerine atfederiz.

Eğer bunlar, şahsî menfaatlerini göz önünde tutmayıp da, kitlenin menfaatini nazarı itibara almış olsalardı, ilk günlerde İskenderiye'de büyük bir hürmetle karşılanan Yahudilerin batıl itikatlarında küçük küçük fedakârlıkta bulunurlar, onları yerli halk ile kaynaştırırlar, misafir ve mülteci olduklarını hiçbir zaman da unutmazlardı.

ROMA'DA

Biz aynı Yahudilere, aynı devirde Roma'da da tesadüf ederiz.

Yahudiler milattan evvelki asırlarda, Roma'da, zengin ve haizi ehemmiyet koloniler tesis etmişlerdi.

Bunlar Roma'ya milattan 139 sene evvel gelmişlerdi. Bunu Valere Maxime'in zamanına veyahut da Cains Calpurnins'in zamanını oturtanlar vardır. (Valere Maxime. I, 3. 2.)

Muhakkak olan bir şey varsa, milattan evvel 160 senelerinde, Roma Cumhuriyeti ile Suriyeliler aleyhine bir ittifak akdetmek için Yahudi Judo Makhabe namında bir murahhasın gelmesidir. Bunu takiben milattan evvel 143 ve 139 senelerinde diğer sefirler de gelmiştir. I. (I.Mahab, VIII, II, 17. 32)

Bu dakikadan itibaren Yahudiler Roma'da yerleşmeğe başlamışlardı. Pompei'nin zamanında ise, adetleri arttıkça artmış, milattan 58 sene evvel, haizi ehemmiyet bir yekûne baliğ olmuştu. Ve Roma'da Yahudi cem'iyeti, siyasî büyük bir rol oynayor, dehşetli bir nufuza sahip bulunuyordu. Sezar onlara birçok lutufarda bulunmuştu. Onları askerî hizmetten affetmişti. Aügust de Sezarı takliden birçok hukuk vermişti. Filistine para göndermelerine ve Kudüste bir mabet tesis etmelerine müsaade etmişti. Tibere hükümeti eline aldığı zaman, Roma'daki Yahudi adet: tam 20.000'e baliğ oluyordu.

Fakat buna rağmen, büyük Yahudi ailelerinden Herode ve Agrippa müstesna olmak üzere, Yahudi kitlesi halktan tamamıyla çekilmiş ve ayrı yaşıyordu. (Antisemitisme. I, 82.) Bunların kısmı azami Roma'nın en pis fakat en ticaretgâh yerlerinde oturuyorlardı.

Roma'da da, aynı İskenderiye'de husule gelen hâller husule gelmeğe başladı. (Op.cit.) Bunların Topladıkları servet, bazılarının yaşadığı lüks hayatı, ayrılık, halkın umumî bir nefretini uyandırmağa başladı. (Op.cit.) Bunun yanında daha ehemmiyetli sebepler de mevcuttu. ***Bu sebeplerden en mühimmi tamamıyla dinî idi. Yahudiler, bunların mukaddesatına hürmetkâr olmuyorlar, ve hatta tezyif [Aşağılamak] ediyorlardı.*** İlâhlarına son derecede merbut olan bir dakika onların huzurundan ayrılmak istemeyen Romalıların karşısında bu hâller pek fena tesirler husule getirmeğe başlamıştı. Bu yüzden Romalılar, Yahudileri bir misafir olarak aralarına aldıklarına artık nedamet ediyorlardı. Sermaye meselesi de bunun üzerine inzimam edince bu nedamet, nefret haline munkalip (dönmeye) olmağa başladı. Bernard Lazar, bu hususu şu suretle tasvir eder :

« Yahudilerin zenginleri, siyasî nufuzları, ve vaziyetleri Roma'da Yahudi aleyhtarlığının husul bulmasına sebep oldu. Ciceron'dan itibaren Latin ve Yunan muharrirlerinin yazdıkları, bu ruhî hâle tamamiyle şehadet eder. » (Op. cit, I, 87.)

Ciceron, işte bu sırada feryad etmeğe başlamıştır. Bir gün birdenbire : **« Bunların vahşi akideleriyle mücadele etmek lâzımdır »** (Pro. Flacco) diye bağırır. Ve sonra daha ileriye giderek bu halkın şüpheli bir halk olduğunu ve bunların Roma'nın azametine karşı bir kin ve nefret beslediklerini söyler.

Bundan sonra birçok muharrirler, aynı yolu tutmuşlar, aynı sözleri tekrar etmişlerdir. Suetone ile Juvenal de eserlerine başka bir şey ilâve edememişlerdir. Derlerki : **« Bunların kendilerine mahsus bir akideleri, kendilerine mahsus bir kanunları var. Bunlar Roma kanunlarını tahkir ediyorlar. »** (Juvenal, sat, XIV, 96, 104)

Stoicien olan, yani tek Allaha itikat eden Seneque de aynı nakaratı terennüm etmiştir, ve derki : **« mağluplar, galiplere kanunlar veriyorlar. »** (De la inpartition, frag. XXXVI)

Bundan sonra cumhuriyet ve imparatorluk, Yahudi nufuzunun daha ziyade ilerlemesine mani olmak için tedbirler, çareler aramağa başlar. **Milattan evvel 22. senelerinde, Tibere reyaseti altında teşekkül eden bir mecliste, Sezar'ın Yahudilere verdiği bütün hukuk lağvedilmekle beraber, dört bin Yahudi de Sardikaya sürülmüştü.** Artık bu dakikadan itibaren Yahudiler, Roma'da tamamıyla bir esir muamelesi görmeğe başlamışlardı. Yahudilere ve Yahudi hayatı yaşayanlara müthiş bir vergi vaz edilmişti. Antonin le pieux, kanın karışmaması için, Yahudi kızlarının kendi oğlanlarından başkalarıyla evlenmelerini men etmişti.

Artık Roma'da da İskenderiye'de olduğu gibi, Yahudi düşmanlığı bütün dehşetiyle hükümferma idi. Yukarıda da dediğimiz gibi bu hem dinî, hem İktisadî, hem de İçtimaî sebeplerden doğmuştu. **Yahudiler vatanperver Romalıların karşısında Onların vatanlarına hürmet etmeği bir zaman olsun akıllarından geçirmemişlerdi. Her yerde yaptıkları gibi birdenbire toplamak, her şeye sahip olmak, vatanın asıl sahiplerini bir esir mevkiinde bırakmak istemişlerdi.** Yerli halka, nefretli nazarlarla bakıyorlar, onların millî varlıklarına dokunacak sebepler ihzar ediyorlardı. Roma'da yaşadıkları hâlde vatanın lisaniyle tekellüm etmeğe bile tenezzül etmiyorlardı. **Yabancı lisanlar konuşarak bunları iğzab** [Gazaba getirme, hiddetlendirme, kızdırma, öfkelendirme] **ediyorlardı.** Yani aynen bizdeki bugünkü hal !

Bu hâller pek tabii olarak, umumî bir nefret ve galeyanı uyandırdı. Ve bilahare de devam edecek olan Yahudi düşmanlığının temelini tarsin etti.

BABİLDE, İRANDA VE SAİR YERLERDE

Babil'de ve İran'da Yahudiler, esir olarak götürüldükleri zamandan beri kalmışlardı. Kudüsün tahrip edilmesinden sonra, bu münbit toplaklara daha birçok Yahudiler gelip yerleşmişlerdi.

Artık Arsasides'lerin devrinde bahtiyar yaşıyorlardı. Arapların bütün toprakları kendilerine verilmişti. Vasi' bir imtiyaza sahip idiler. « Sora » de, «Nehardea» da, «Pumbaditha» da mektepler açmışlar, birçok insanları ihtida ettirerek Yahudi yapmışlardı. Yani dinî hususda da pek büyük bir serbestiye sahip bulunuyorlardı.

Yahudiler bu vasi imtiyazlan İktisadî cephelerde de kullanmağı unutmamışlardı. Bütün ülkenin servetini topluyorlar, yerli halkın fakirleşmesine rağmen kendileri o nispette bir zenginlik elde ediyorlardı. Fakat üçüncü asrın ortalarına doğru, Arsacides'ler sukut ettiler. Ve «Erdeşir» yeni sülâlenin Sasanîlerin birinci hükümdarı oldu. Bu İranda, millî ve dinî bir hareketin baş göstermesi idi. Yeni İranlılar Yunanlılaşmış Arsecides'lerden nefret ediyorlardı. Onları, mukaddes ateş mezhebini terk etmekle tahtia [barışma, uzlaştırma, huzura kavuşturma] ediyorlardı.

Bunların kazanmaları, tekrar Maj'ların kazanması olmuştu. Yunanlılaşmak isteyenlere, Edesse Hristiyanlarına bunlarla beraber Yahudilere karşı da mühim bir cidal baş gösterdi. Bu halklar için artık yeniden uzun ıztırap seneleri meydana çıkıyordu.

Üçüncü asrın nihayetine doğru, ikinci Şapur, 70.000 esir Yahudiyi Isfahana ve Ermenistana sevk etmişti. Bununla beraber Yahudiler daha bir iki asır rahatsız edilmeyerek yaşayabilmişlerdi. Fakat beşinci ve altıncı asırlarda, ikinci (Şapur) in zamanında ve onu takiben Kavadh'ın devrinde iş tamamıyla değişiverdi. Artık Yahudilere Cumartesi gününü tesit [haz almak, tadını çıkarmak, tatil yapmak] etmek hakkı verilmiyordu. Bütün mektepleri kapatılmış, kurdukları Yahudi mahkemeleri lağvedilmişti. (Zendik) ve (Mazdak), yeni neşrettikleri mezhebi ile Yahudilerin kadınlarını ve mallarını zapt ediyorlardı. Nihayet Yahudiler bu hâllere karşı isyan edebilmişler, Maj taraftarlarını mağlup ederek, İranın Yahudiliği kabul etmiş bir şehri olan Mahuza'da birde hükümet tesis edebilmişlerdi. Fakat bu hükümeti kuran Marzutra'nın yedi sene sonra maktulen düşmesi üzerine bu istiklâl de o dakikaden itibaren havaya uçtu. **Bu sebepten Yahudiler, İranda sulhün bir düşmanı olarak kabul edildiler. (Hüsrevi nev Şirvan) nın ve ikinci (Hüsrev) in zamanında bahtiyar ve zengin olan Yahudiler, Hormisdas IV ün zamanında bedbaht ve sefil oldular, ve bu hâl bu toprakları Arap ordularının istilâsına kadar devam etti.**

Bu devirde Yahudi düşmanlığı yalnız bu yerlere münhasır değildi. Yalnız Roma'da, İskenderiye'de, İran'da, Babil'de görülemiyordu. Daha milattan evvelki asırlarda Antakyada da bunlara karşı mühim katliamlar yapılmıştı.

Lybie'de; kral Katullus, halkı Yahudiler aleyhine tahrik ile kıyam ettirmişti. Auguste'ün zamanında İonie'de Yahudiler ya itikatlarını terk etmeğe ve yahutta bütün umumî hizmeti yüklenmeğe mecbur tutulmuşlardı.

Bütün bunların sebepleri, dinden ziyade, İktisadî sahalarda beliriyor, bütün bu felâketleri, imtizaç edememek hastalığı hazırlıyordu.

MİLATTAN SONRA

Tabir caiz ise kilise, havranın bir kızıdır. Onun sinesinde doğmuş, onun arasında büyümüş,

onun mabedi altında yükselmiş ve nihayet annesine karşı isyan etmiştir. Bu isyan, kilise ile havrayı asırlarca kanlı bir boğuşma arasında bırakmıştır.

Hıristiyanlığın intişarı zamanında, Roma'da çoktan başlayan Yahudi düşmanlığı ilerledikçe ilerlemiş, ve Sezar'ın ülkeye bunları bir belâ olarak getirdikleri kanaati yaşamağa başlamıştı. Halkın ağzında sade şu söz dolaşıyordu : **« Sezar'a ait olan her şeyi, Sezar'a veriniz ».**

Hıristiyanlığın başlangıcında da; Hristiyanlar, Yahudiler gibi fena muamelelere maruz kalmışlardı. Fakat yavaş yavaş Roma asilzadelerinin Hristiyanlığı kabul etmeleri ve bu Hristiyanlığa girişte beraberlerindeki Yahudi düşmanlığını da getirmeği unutmamışlardı.

Miladın ilk bin senelerine kadar Yahudiler, pek o kadar mühim hadiselerle karşılaşmıyorlar, dinî bir düşmanlığa rağmen, ufak tefek vak'a ve hadiseleri kapatıyorlardı. Felâket miladî XI. inci asırdan sonra başladı.

Bu tarihte fena hâlde şiddetlenen düşmanlıkta evvela esas olarak elde din tutuluyordu. Bu zamana kadar Yahudilerin kendi lehlerinde yaptıkları ve yaptırdıkları propagandalar, kilise ve tevabiini son derece kışkırtmıştı. 1215, de toplanan IV üncü Latoran konsili, Yahudiler için felâketin habercisi oluyordu. Bütün dünya halkları Yahudilerden fena hâlde nefret etmekte idiler. Ayrı evleri, tuhaf ve garip adetleri, iltica ettikleri toprakların dillerini kabul etmedikleri için görüştükleri anlaşılmayan dilleri, tuhaf elbiseler ve bu hâlin husule getirdiği korkunç çehreleri, bunları meş'um bir şekil ve kıyafette göstermekte idi. (Robert de Beauplau, le drame juif; p. 7)

Bizzat kendileri, (Talmut) un ruhî tesiri altında, hasıl olan bu hayatlarıyla nefreti celp ediyorlardı. (Op. cıt) Bunlara her türlü cinayetler atfedilmeğe başlanmıştı. Hamursuz bayramındaki ekmeklerini öldürdükleri Hristiyan çocüklarının kanlarıyla yoğurdukları, doktorlarının kralları zehirledikleri, kuyuları pislettikleri, harp zamanında düşmanlara casusluk ettikleri söyleniyordu.

Doğru veya yalan olan bu şayialar, halkı igzab ediyor, netice itibariyle de bu gazaplar ancak sürgünler, katliâmlar, hapislerle teskin edilebiliyordu.

XI. inci asırdan sonra, bu dinî düşmanlıklara, o zamana kadar pek az görülen İktisadî düşmanlıklar da ilâve edildi.

İbranî cem'iyyeti ilk teşekkülü anında toprak ile uğraşır, çiftçi bir halk idi. Bunlar, ticareti Yunanlılardan görmüş ve öğrenmişlerdi. Bunda temel tutturmaları ve daima onun üzerinde kalmaları da doğrudan doğruya kilisenin bir hatası olarak gösterilebilir. Çünkü kilise bunlardan her türlü hukuku gasp etmiş, sadece para ve ticaret işini bunlara bırakmıştı. Yahudilere sadece ticaret ve tababet gibi işler kalmıştı. Böylece Yahudiler yavaş yavaş faizciliğe veya tefeciliğe başladılar.

Bunların faizci olmalarında diğer mühim bir sebep de, kilise kanunlarının Hristiyanlara faizcilik yapmasını men etmesi idi. Bu hâl iktisadî vaziyette pek tabii olarak bir durgunluk vücude getiriyordu. Diğer taraftan, Yahudiler, kendi dinî kanunlarıyla başkalarına faizle para ikraz etmek [Borç veya ödünç verme] hakkına sahip idiler. Böylece Yahudiler, para ticaretinde adeta bir monopol elde etmeğe muvaffak oldular. Gerçi bu hâl kendileri için bir menfaat vasıtası olduysa da, aynı zamanda faizciliğin pek tabii olan fahiş şekli de yine umumi kin ve nefreti celbe bir vasıta idi. Fakat hükümetler bile ihtiyaç hâlinde bu Yahudiier e müracaat ediyorlar, onların delâletiyle istikraz akdediyorlardı.

1096 dan itibaren ilk ehli salipler, Yahudiler üzerine atılmağa ve çullanmağa başladılar. Bu ehli salip Moselle'deki, Ahin'deki, Danub'deki Yahudileri yağma ve imha ettiler. Aynı hadisât 1146. da Almanyada da oldu. 1189. da ise İngiltere'de tehaddüs [Yok iken peyda olmak. Ortaya çıkmak. Meydana gelmek. Olmak] etti.

İnnocent III. ün ruhanî reisliği zamanında (1198-1216 daha şiddetli bir hâl aldı. IV. üncü Latran konsili artık engizisyonları vücude getiriyor, **Yahudi kanlarını akıtıyor, fakat Yahudilerde de büyük bir inat ile an'ane ve tinetlerinden küçük bir fedakârlıkta bile bulunmak istemiyorlar, altın ve paraya sahip olarak ölmeği tercih ediyorlardı.** Fakat bu sırada, XIII. üncü asrın son senelerinde, Moğolların istilası da Yahudilerin bir işi olarak görülmüş bu yüzden ta (Alsas) a kadar bütün Yahudilerden intikam alınmıştı. Asıl müthişi kara vebanın zuhuru idi. (1350-1348). Yahudiler kuyuları zehirlemekle ittiham ediliyorlardı. İspanyadan başlayarak İsviçreye, Macaristana, Avusturyaya, Almanyaya kadar bütün bu geniş saha üzerinde binlerce Yahudiler katil olunuyorlardı.

Bunu daha iyi tesbit edebilmek için her yerdeki düşmanlığı ayrı ayrı gösterelim

İSPANYA'DA:

İspanya'da Yahudilerin vaziyeti başlangıçta tamamıyla başka bir şekilde idi. Daha ilk muhaceret zamanında bu topraklara gelmişler, buralarda serbestçe yerleşebilmek imkânını bulmuşlardı. Vespasien'in, Titus'ün ve Hadrien'in zamanında külliyetli bir halk olarak bulunuyorlardı. Bu topraklarda son derecede zengin olmuşlar, büyük bir nufuz kazanmışlardı. VI. inci aşıra kadar tam bir saadet içinde yaşamışlardı. İspanyada başka bir vatan vücuda getirmişlerdi.

Visigoths'ların zaferinde ise, Yahudiler hiç birşey gaip etmemişlerdi. Eski hayırhah, İspanyolları unutmuşlar, bunlardan gördükleri lutuf ve insaniyeti bir tarafa atmışlar, yeni galiplerle İspanyollar aleyhine anlaşıvermişlerdi.

Hâlbuki İspanya onlar hakkında, Romalıların kanunlarını tatbik etmemiş, Elvire konsilinin verdiği kararı, yani Hristiyanların Yahudilerle alâkada bulunmamaları hususundaki emrini bile tanımamıştı.

Şimdi vahşi Got sürülerine karışmış olarak İspanyaya düşmanlık ediyorlardı. Galipler kadar siyasî ve İdarî hukuka sahip bulunuyorlardı. Hatta ordularına bile girmişler. Yahudi grupları vücude getirmişler, bu truplar Pirene hududunu muhafazaya memur edilmişlerdi.

Fakat kral Rekkared'in Hristiyanhğı kabul etmesi, mağlup İspanyolların bu suretle tekrar vatan sahibi ve evlatları hesap edilmesi (M. SM. 588.) işleri büsbütün değiştiriverdi. Şiddetli kanunlar vücuda getirildi ki ; bu kanunlar, 652. de Reseswinth tarafından neşir edimiştir. XII. inci Tolede konsili ise (680), bunları daha şiddetli şekillere bağlamıştı. (Leges, visigoth. GXII, tit, II, 5) Yahudilerin sünnet olmaları men edildi, yemeklerde bir fark aramalarına müsaade yoktu. Yani eti haham kesemedi. Bunlardan başka altıncı batından aşağı akrabalarla evlenmeleri, Hristiyanlar tarafından men edilen kitapları da okumaları yasak edilmişti.

Hristiyanlar aleyhinde şahadetleri de makbul değildi. Sonra bunlara karşı dava ikame hakkından da sakıt idiler. Ve hiç kimsenin yanında bir iş, bir memuriyet alamayacaklardı.

DÖNMELER

İşte bu tarihte İspanyada Marranes denen dönmeler meydana çıkmıştır. God prenslerinin ve İspanya halkının bu tazyiklerinden daha fazla şiddetle hareket eden kilise, bütün Yahudileri ya Hristiyan etmeğe ve yahut da öldürmeğe karar verdi.

Bu hâl karşısında Yahudiler için yegâne çare Hristiyan olmaktı, ve kiliseyi aldatmak icap ediyordu. Artık hepsi yakayı kurtarmak için fevç fevç vaftiz olmağa başladılar. Hemen hemen ortada Yahudi kalmamış gibi bir şey olmuştu. Kilise bunların vaftiz edilmelerine inanıyor, Yahudi meselesini kökünden hallettiğine kani bulunuyordu. Fakat aldatıldığını pek çabuk anladı. Çünkü; dönmeler, kendilerinden başkalarıyla evlenmiyorlar, aynı Yahudi akide ve an'anelerini muhafaza ediyorlar, bilakis Hristiyan ismi altında İspanyayı daha ziyade istismar edebiliyorlardı. Mamafih mesele pek çabuk anlaşılmış, Yahudi Hristiyanların mahiyeti ortaya çıkıvermişti ki, bilahare kurulan engizisyon, bu Marranes denen dönmeleri temizlemek gayesiyle vücuda getirilmiş ve temizlemişti. (Antisemitisme, I, 159)

Bundan sonra İspanyol dönmeleri ve Yahudileri sekizinci asıra kadar bu hâlde yaşadılar. Tarik'in İspanyayı fethi, (711) Yahudilere bir parça rahat bir nefes aldırtabildi.

Fakat İspanyanın tekrar istiklâlini kazanması, bunları büsbütün fena hâle soktu. 1480. de engizisyon bütün dehşetiyle işlemeğe başladı. 1492. Ferdinand ve İsabelle, Yahudilerin sürgün edilmelerini emretmişti. 200.000, 300.000 Yahudi kafilesi Yollara düştü.

İşte bu vakitlerde TÜRKİYE bunlara şefkatli aguşunu açtı. Donanmasını göndererek alıp topraklarına getirdi.'

PORTEKİZ'DE

Yahudiler Portekiz'de de yerleştikten sonra mühim bir müsaadekârlığa nail olmuşlardı. Siyasî büyük bir hüriyetet ve hatta nufuza sahip bulunuyorlar, yedi mıntıkada kendilerinden tek bir reisin emir ,ve idaresi altında yaşıyorlardı. Bütün Portekizin iktisadiyatı bunların ellerinde idi. Yerli halkın fakirleşmesine rağmen Yahudiler, o nisbette bir servet ve sâmana sahip oluyorlar, faizcilikleri ve bankalarıyla halkın ellerindekini topluyorlardı.

Nihayet Ferdinand le Katolik'in müdahalesi ile kral Manuel, Yahudiler hakkında yeni bir tedbir almak lüzumunu hissetti. Zaten bu sırada İspanyadan kaçan Yahudi mültecileri de gelmiş bunların Portekiz millî iktisadiyatı üzerindeki tesirleri bir anda kendisini gösterivermişti. Kral her şeyden evvel büyük bir memnuniyetsizlik içinde kalan halkı teskin etmek zaruretinde bulunuyordu. 1496. da neşrettiği bir emirname ile bütün Portekiz topraklarını Yahudilere kapadı. Artık hiç bir Yahudi mülteci kabul edilmiyordu. Yeni bir emirname ile bütün Yahudilerin Hristiyan olmaları ve vaftiz edilmeleri ileriye sürülüyordu. Nihayet ikinci Filip tarafından Portekizin fetih ve istilâsı meselesi işi kökünden hâllediverdi.

Portekizde, İspanyada olduğu gibi dönmeler dolu idi. Fakat Portekizde de bu (Hristiyan Yahudilere) itimat edilmiyordu. Bu Yahudi Hristiyanlar, vaftiz edilmelerine rağmen bir türlü Yahudiliği terk edememişlerdi. Böylece tamam XVI. ıncı asıra kadar bu (Yahudi Hristiyanlar), yani dönmelerin — Marranes — muhacereti devam etti. Rahatça yaşayabilecek bir toprak bulabilmek için Amerikaya ve daha başka yerlere hicret ediyorlardı. (İtalya, Fransa, Türkiye, Holanda gibi.)

Bu dönmelerle dolmuş, ve yerleştikleri dakikadan itibaren, açıktan açığa yine ecdat dinlerini takibe başlamışlardı. (Le drame juif, 9)

FRANSA'DA

Fransa'da da bir zamanlar Yahudiler için, saf ve güneşli bir hava açmıştı. Gollerin memleketlerinde birçok koloniler vücuda getirmişlerdi. Bu koloniler, Sezar'ın yani Roma cumhuriyetinin Yahudilere bir vatandaş hakkım verdiği zamanda gelip yerleşmişlerdi.

Büyük bir servete malik bulunuyorlar, her işi ellerinde tutuyorlar, Gollerin büyük siyasî uzuvları olarak hesap ediliyorlardı.

Bu vaziyet Fransa'nın Burgonde'lar tarafından ideresiyle de değişmedi. Yani tıpkı İtalya'da ve İspanyadaki tarihlerini burada da takip ediyorlardı.

Fakat Burgondeların kralı Sigismonde'un anî bir kararı her şeyi değiştirdi. Birdenbire bir Yahudi düşmanlığı hasıl oldu, ve Yahudileri, Yahudilikten ayrılarak Hristiyan olmağa tazyik ettiler. (Les Burgundionum, tit, XVI, 2-3)

Franklara gelince, bunlar Yahudilerin mevcudiyetinden bile haberdâr değildiler. Hâlbuki en ziyade Yahudi iktisadiyatı esareti altında kalan bu cahil halkdı. Gözlerini biraz açmaları, bunlar arasında da Yahudilere karşı müdhiş bir ceryan husule getirdi. Ve böylece beşinci asırdan sekizinci aşıra kadar bu yerlerde de bir Yahudi tazyiki baş gösterdi.

Bu üç asır zarfında kilise de bütün kuvvetiyle çalışıyor, Yahudileri Hristiyanlardan ayırıyor, Hristiyanları Yahudileştirmekten uzaklaştırıyor, ve Yahudi ayin ve ibadetlerinin yapılmamasına çalışıyordu. Hatta sekizinci asırda artık ne Yahudiler için, ne de Yahudileşenler için rahatça nefes alabilecek bir delik bırakmamıştı. Nihayet Yahudileri ya vaftiz olmak veyahut da sürgünleri, katliâmları tercih etmek zaruretinde bıraktı.

Buna rağmen Yahudiler, yine yaşayabilecek kadar ittika (sığınabilecek) edecek kuvvetler bulabiliyorlardı. Çünkü, en büyük senyörlerin müşterileri veyahut da tüccarları olmuşlardı. Bunu, Sidoine Apollinaire'in iki mektubu pek güzel gösterir. (Sidoine apollinaire, I, III.)

Birçok zamanlar, büyük rahipler kendilerini ziyaret ediyorlar, kilisede aleyhinde bulunmalarına rağmen, hahamhanenin hahamları ile pek güzel anlaşabiliyorlardı.

İlk asırlarda Fransa içinde, hatta köylere kadar yayılmış olan Yahudiler, toprak ve çiftçilikle uğraşıyorlar, Fransızlasıyorlar, ve hatta İbranî isimlerini terk ederek Fransız isimleri alıyorlardı, (Le drame juif, 9.) Daha bu zamanda henüz para ticaretine başlamamışlar, sadece esir ticareti ile iştigal ediyorlardı. Fakat para ticaretine girişleri, büsbütün işi açığa vurdu. 1182. de Filip Ogüst bunları bütün krallık topraklarından kovdu. Fakat Fransa'yı bir türlü unutmayan, ve oraya daima avdet etmek isteyen Yahudiler, ne yapıp bir kolayını bulmuşlar, tekrar geriye dönmek müsaadesini kraldan alabilmişlerdi. Aynı tehciri 1250. de Sent Luvi'de yaptı. XIII. üncü asrın sonlarında ise Fransa Yahudilerinin vaziyetleri büsbütün tehlikeli bir şekil aldı. Artık Yahudiler bir esir ad ve itibar ediliyorlar, efendilerinin izni olmadan bağlı bulundukları toprakları terk edemiyorlar, arabaya binemiyorlardı. Nihayet 1306. da Filip le Bel'in bir iradesiyle yani tamamen mallarının zaptı ile ve sürgün edilmeleriyle bu işten yakalarını kurtarabildiler. Bu sırada tamam 100.000 Fransız yahudisi de öldürülmüştür.

Fransa yine tamamen boşalmamıştı. Yine bir yolunu bulup kalanlar vardı. Fakat 1394. de VI. inci Şarl mütebaki kalanları da tebid etti. Sürgünler, İtalya ve Almanya'nın yolunu tuttular.

Fakat Fransada, vaftiz olmak suretiyle, Yahudi Hristiyanları bıraktılar.

XII. üncü Lui zamanında ise bu dönmeler hakkında da yeni bir karar ve sürgün kararı verilmiştir. (1615)

Fakat 1648 de yine bir yolunu bularak tekrar Fransaya avdet etmişler, ve nüfuslarını mümkün olduğu kadar tezyit etmek yollarım bulabilmişlerdi.

İNGİLTERE'DE

İngiltere'de Yahudi düşmanlığı XI. inci asır ortalarında başlar. Birdenbire Birinci Henri'nin bir emirnamesi bunlar üzerindeki tazyikin başlamasıdır.

Bundan evvelki asırlarda İngiltere'de Yahudiler büyük bir refaha sahip olmuşlardı. Her ne kadar zaman vergileri tezyid edilmiş ise de bu ağır vergileri vermek imkânını bulmuşlar, yine rahatça yaşamışlardı.

Fakat Birinci Henri'nin emriyle Yahudiler artık hiç bir milk sahibi olamıyorlardı. 1290. da ise Birinci Edvard'ın bir emri ile bütün Yahudiler umumî bir sürgüne tabi tutuldular. İçlerinden 16.000 kadarı krallığı terk ettiler. Bunların tekrar İngiltere'de görünüşleri 1655. de Kromwell'in zamanında olmuştur. XVIII. inci asırda İngiltere'de Yahudiler tamamıyla bir ecnebi gibi telakki edilmişlerdir. 1753 de kendilerine İngilizleşmek hakkı verilmiş ise de bu hak bir sene sonra tekrar ref edilmiştir.

ALMANYA'DA

Almanya'da Yahudilerin mevkii her zaman sefil bir hâlden kurtulamamıştır. Birçok facialar görmüşlerdir. 1906. daki ilk ehli salip; 1146 daki ikinci ehli salip; 1928 deki Alsas Yahudi katliamı ; 1336 da Frankoni, ve onu takip eden sepede Friburg, Spir, Strasburg, Worms, Frankfort, 1348 deki siyah veba zamanı Mayence deki Katliamlar, Almanya'da Yahudilerin ne zor bir hayat geçirdiklerine şehadet eder. Buna rağmen Yahudiler bir türlü Almanya'yı terk edip çıkmak istememişlerdir.

XIV üncu asırdan sonra Almanya'daki Yahudi düşmanlığı, tamamıyla dinî sebeplerden ayrılarak İktisadî sebepler üzerine kurulmuştur. XVI. inci asrın nihayetlerinde üç ehemmiyetli Yahudi mıntıkasına hücum ediliyordu : **Fürth, Worme, Frankfort.**

Artık Yahudilerin evleri, kapılarının üzerine konan işaretlerle ayrılıyor, ve gösteriliyordu.

Biz aynı düşmanlığı İsviçre'de, Avusturya'da, Macaristan'da ve ilâh... her yerde aynı şekil ve surette görürüz.

Acaba bütün bu düşmanlıkları izhar eden sebep ne idi ?

Bunda dinî en büyük sebep göstermekle beraber, hunim yaranda İktisadî vaziyeti de bir sebep olarak göstermemek bir günah olur.

Yahudiler bulundukları her yerde nizamı İçtimaîye karşı geliyorlar, onu ihlâle çalışıyorlardı. Çünkü, bu nizamı İçtimaî, Hristiyanlık akide ve as asları üzerine dayanıyordu. (Antisemitisme, I, 171)

Yahudiler gittikleri yerlerde yalnız dinlerini düşünmemişler, onu neşretmek gayret ve sevdasına kapılmamışlardı. Belki bunun kadar, bunun yanında, ticarî ve İktisadî bir hakimiyet temin etmek istiyorlardı.

VIII. inci asrın nihayetine doğru, İspanya halifeleri ve Şarlman tarafından büyük bir himayeye mazhar olan Yahudiler, ticaretlerini son derecede tevsi etmişler, bütün esir alım satımını kendi ellerine almışlardı. Bu esir ticareti ve ellerinde bulunan güzel cariyeler, onlara fevkal'ade bir mevki bahşetmekte idi. (Op. cit, 173.) Zenginlikleri çoğaldıkça hırsları da o nisbette artmış, onları yeni ve hususî bir ticarete sevk etmişti. Bu da altın ticareti idi. '(Op. cit 174) Sonra bu ticareti, dinleri istiyordu. Altın aşkını faizciliği içinde bulundukları-dinî cemiyet vermekte idi. Bu din onlara şu emri veriyordu :

« Kendi kardeşine faizle hiç bir şey vermeyeceksin. Ne para ve ne saire... Yalnız ecnebilere faizle borç verebilirsin. » (Deuteronane : XXIII, 19,20) Buna Hristiyan bugzu da ilâve edilince bunlar az zaman zarfında altın ticaretinde büyük bir ihtisasa sahip olmuşlar, böylece yerleştikleri her memleket altınlarını kendi nam ve hesaplarına toplamışlardı. Ve onu Yahudiliğin menfaatından başka bir yere sarfetmemişlerdi. Çünkü, aynı dinî cemiyet onlara şunun da yapılmasını emir ediyordu :

« Eğer bir kardeşin fakir olursa, ve sana titreyerek ellerini uzatırsa, ecnebî ülkesinde otursan bile sen onu tutacaksın. Tâki o da seninle beraber yaşayabilsin. Ondan ne bir faiz, ne bir menfaat istemeyeceksin. » (Levitique, XXV, 35)

Pek tabii olarak bu hâller, yaşadıkları halkların de gözlerinden kaçınıyordu. Sahibi bulunduğu ülkede yabancı bir ırkın İktisadî esaretinde kalmak hepsinin gurur ve izzeti nefsini kırıyordu. Bunu daha iyi anlayabilmek için Yahudi dinini derin bir şekilde tetkik etmek icabeder.

Yukarıda izah ettiğimiz dinî ve İktisadî sebeplerden Antisemitisme dediğimiz « Yahudi düşmanlığı » nın doğduğunu gördük.

Bundan sonra Yahudilik, düşmanları tarafından ihtilâlci bir ruh ile meydana çıkarılır. Bu ne dereceye kadar doğrudur ?

Son asrın cemiyet hayatlarım tetkik edecek olursak, birçok gizli müesseseler ve teşkilâtın bunların elleriyle meydana çıktıklarına şahid oluruz.

Bernard Lazar'ın da itiraf ettiği gibi, (Frank-Masoneri) yani masonluk beşiğini Yahudiler arasında aramak lâzımdır. (Antisemitisme, II ,196) Ve biraz aşağıda da şunları ilâve eder : **« Bu gizli cemiyetler, Yahudi ruhunu iki cihetten temsil eder : Amelî akıl, Vahdeti mutlaka. Bu vahdeti mutlaka, bir Allaha itikad eden metafizikin bir eseridir. »** (Op. cit)

Bu gizli cemiyetlerde bunlar iki hassayı tavhide muvaffak olmuşlardır. Fransız ihtilâlinde de büyük rol oynamışlardır. Meselâ ihtilâlciler arasında nezaret mevkiini işgal edenler meyanında (Josef Ravel, İsak Kalmer, Jakop Preyra...) gibi bir çokları bulunur. Bernard Lazar, yine şu sözleri söyler :

« Hiç şüphesizki Yahudiler altını ile, enerjileriyle, talanları ile Avrupa ihtilâlini tutmuşlar ve onda ikinci bir âmil olmuşlardır » Belki de bu, Liberalizmi tesis ve bu suretle cemiyetler dahilinde bir hakka sahip olmak arzusundan ileri geliyordu. Bunun bir intikam gayesiyle yapıldığım kabul etmek akla yakın olmayan bir harekettir.

Yahudilerin Sosyalizmi tesis ettikleri fikrine gelince; bu hususi herkesden ziyade yine Bernard Lazar'ın ağzından söylemek daha doğru olacaktır. Bernard Lazar diyorki

« Yahudiler, hâli hazır cemiyetinin iki kulpunu işgal ederler. Bunlar malî ve sinaî sermayenin müessisleri arasında bulundukları gibi, bu sermayeye karşı koyanların da en müfritleridirler.

Para için muharebe ve paraya karşı muharebe ve borsa muameleciliğinin kozmopolitliğini, beynelmilel işçiliği ve ihtilâli meydana çıkarmışlardır. İlk defa Marx 1847 de manifestile beynelmilelciliğin bir müşevvikidir. Engels, onun tesiri altında beynelmilelciliği vücude getirmiştir. Bu sebepden gizli bir cemiyet gibi olan beynelmilelcilik reisleri olmuşlardır. » (Op. cit: 202)

Filhakika bütün memleketlerdeki sosyalist teşkilâtını tetkik edecek olursak bunların, Yahudilerin elleriyle kurulduklarına şahid oluruz. Almanya'da bunu ilk vücude getiren **Marş ile Lassalle dır. Avusturyada Aaron Libermann, Romanyada D. Obrojann Ghera, Amerikada Gampers, Kahu, Leon** kurmuşlardır. Bunların hepsi de Yahudidir.

Rusya Yahudilerine gelince, bunlar ilk zamanlarda nihlist olmuşlardı. Bunlardan kaçan mülteciler Nevyorkta, Londrada da büyük işçi teşkilâtı vücude getirmişlerdir. Bunlar hem sosyalist, hem de anarşist komünist propagandası yapmışlardır. 1891 senesi Nisanında ihtilâlci Yahudiler Londrada Berner Street kulubunun yıl dönümünü tesid ederken bir hatip şu sözleri söylemiştir :

« Yedi senedenberi Yahudilerin İçtimaî hareketleri tarihî bir hadise oldu. İhtilâlci Yahudiler meydana çıktı. Her nerede olursa olsun, Yahudi bulunan her yerde, Londra'da, Amerika'da, Avustralya'da, Polonya'da, Rusya'da anarşist ve ihtilâlci Yahudiler vardır. » (Op. cit, 203)

Bu yedi sene Yahudi proletaryasının ihtilâlci hareketlere girdiği tarihdir.

Fakat bu ihtilâlcilik onları dinsizliğe doğru sevk etmişimdir?

Bu suretle cemiyet için fena olan batıl itikatlardan kurtulmuşlardır ?

Bunun cevabım verebilmek için Yahudi ruhunun ne olduğunu bilmek lâzımdır. Bunun için de bir Yahudi olmak icabeder.

Bu sebepten tekrar Yahudi muharriri Bernard Lazar'ın fikrini ve söylediklerini almak mecburiyetinde kalıyoruz :

« Umumiyetle Yahudiler, ihtilâlci da olsalar, Yahudi ruhunu muhafaza ederler. Bütün din ve itikadı terk etseler bile, terbiyevî ve ecdadı olan Yahudi milliyeti nufuzundan azacık bile kurtulamazlar » (Op. cit, 204) der. **Ve son asrın ilk ortasında yaşayan Yahudi ihtilâlciliğini misâl olarak gösterdikten sonra (Karl Marx) ile (Henri Heine) in iki güzel numune olduğunu ilâve eder.** (Op. cit, 205) Ve derki, « Almanya'da bir Fransız olduğu zannedilen, Fransada da bir Alman telakki edilen (Heine), her şeyden evvel bir Yahudidir. »

Ve bunu takiben Heine'in felsefesini tetkik ederken şu sözleri söyler :

« Heine'in mistisizmisi eski Job'undur. » (Op. cit, 206)

Karl Marks için de aynı şeyi düşünür. Bunun da felsefesini tetkik ettikten sonra, bunun eski Yahudi (Rabbani) akidesine dayandığını söyler ve derki : **« Karl Marx tam açık, vazıh bir Talmudcudur. »** (Op. cit. 206) Onun gözü önünde Marx, Talmud'u bu günkü sosyolojik esaslara uydurmuş ve eski Yahudi materyalizmasından yeni bir ekonomi politik meydana çıkarmıştır. **Yani bu Yahudi muharririne göre bu günkü komünizm'in ceddi ve babası Yahudiliktir.** Müellif bundan sonra da bu Yahudi ruhunun Spinoza ile Montaigne zamanında da mevcut olduğunu söyler. Müellif bütün bunları göz önünde tuttuktan sonra, Antisemistlerin Yahudileri ahlâksız insanlar olarak kabul ettiklerini anlatır ve şu sözleri

söyler:

Vaktiyle olduğu gibi bu gün de bütün ülkelerde Yahudiler cemiyet haricî kalmağı muhafaza etmişler, bu cemiyette yalnız Talmud'un terbiyesini almışlar; nefretler, ademi memnuniyetler, (memnuniyetsizlikleri) tahkir ve tezlil edilmekler, tazyikler karşısında kalmışlardır. Bunlar için bir insan olarak tanınmak haslatı kabul edilmemiştir.

Yahudiler bu vaziyetlerini bizzat kendileri, haricî sebeplerden ve kendisine öğretilen kanun ile ruhunun bu maya ile yoğrulmasından vücude getirmişlerdir. » (Antisimitisme, II. 229)

Biz bu sözlere başka bir şey ilâve edecek değiliz. Bizzat Yahudi olan bir muharrir tarafından ileriye sürülen bu hükümleri tenkid etmek hakkını da kendimizde göremiyoruz. Çünkü o, içinde yaşadığı cemiyetin ruhunu bizden daha iyi tetkik etmiş, ve bizden daha iyi görebilmiştir.

Ancak unutmamalıdır ki, Yahudiler de insandır. Onların bugünkü sefil vaziyetlerini görüp de acımamak elden gelemez. Eğer beşeriyet, hakikaten böyle bir dilsüz [gönül yakan] levhayı görmek istemiyorsa buna bir nihayet vermek icap eder. Her iki cemiyet de varlıklarından bir fedakârlıkta bulunmalıdırlar. Ve Yahudiliği, yanlış anlaşılmasın, halkını değil Yahudi itikadını ortadan kaldırmalıdır. Ve bunda en ziyade âmil olacak olanlar, bizzat yine Yahudilerin kendileridirler.

Biz sırf İnsanî gaye ve noktalardan hesap ederek bu nazariyeye varıyoruz. Cemiyet içinde bir muhrip olarak telakki edilen Yahudiler de ihtilâlleri bir tarafa bırakıp sükûn ve sükûneti idameye tevessül etmelidirler. Beşeriyetin gözü çoktan açılmıştır. İttikâ ettiği cemiyeti paralamak ve baltalamak isteyenlerin kimler olduğunu görmeyen bir muhit kalmamıştır.

Bu sebepten her iki cemiyet de, evvelâ insan olduklarım düşünmeli, an'aneyi değil, fakat insanlığı göz önünde tutarak bu işleri yoluna koyacak bir hâl çaresi bulmalıdırlar. **İnsaniyetin her iki cemiyetten de beklediği bu yolu temin edecek olan şey fedakârlıklardır.**

Kaynak: Rıza ÇAVDARLI, Tarihte Yahudiler-Düşmanlık Ve Sebepleri, Rızzo Basımevi Galata – 1939, İstanbul

VENEDİK TACİRİ W. SHAKESPEARE

ÖNSÖZ

Nurettin Sevin

Shakespeare'i tetkik edenler eserlerini başlıca dört devreye ayırırlar, bu devrin dramatik olgunluk bakımından olduğu kadar lisan cihetinden de birtakım hususi vasıfları vardır. Hamlet'in sırrına eren, Macbeth'in zehrini tadan, Lear'in kahrını duyan dinleyiciler, *Yanlışlıklar Komedisi'ni, Yaz Dönümü Gecesi Rüyasını On İkinci* Gece'yi görünce irkiliyor, aktörün, rejisörün Shakespeare'i anlayamadığını, o büyük sanatkârı yaşatamadığını iddiaya kalkıyor. *On İkinci Gece'in* bizde ilk temsilinde, yanımdaki locayı dolduran seyirciler, **"Shakespeare böyle mi oynanır? Bu ne saçma şey? Orta oyunu mu bu?"** diye oynanan oyunu bir türlü beğenemiyor, yüksek felsefi sözlü Şair Shakespeare in bu eserde bu kadar hafif olabileceğini bir türlü aklına sığdıramıyor, *Olivia'*da *Lady Macbeth'in* ihtirasını, *Malvolio'da Polonius*'un bunak felsefesini, *Sir Toby'*da Kral *Lear* in inadını bulamadıkları için kabahati aktöre, rejisöre, hattâ belki de mütercime yüklüyorlardı.

Buna benzer sözleri, Şarkın, hele bilhassa garbın kültürüyle bağdaşmış, tiyatro edebiyatıyla az çok temasa gelmiş münevverlerimizin birçoğundan duydum Yunan klâsiklerinin kaidelerini bellemiş, Fransız üslûpçularının zaman mekân vahdetine bel bağlamış kimseler Shakespeare'in bütün bağlardan kurtulmuş kendi âleminde, kendi dünyasında, kendi halkıyla haşir neşir olan, şimdi felsefenin en yüksek şâhikalarına çıkan, şimdi cehaletin en âdi emeklemelerini önümüze döken, şimdi bir deliyi, şimdi bir katili, şimdi bir küstahı dile getiren, coğrafyanın sınırlarını keyfine göre bir kalemde değiştiren, tarihin dünyayı kasıp kavuran simalarına hükmeden Shakespeare'in sırrına eremezler.

Onun her sözünü, her gecesini inceliye inceliye kılı kırk yaran şanlı şöhretli âlimlerden acaba hangisi düşünüşünün içini kavrayabilmiştir?

O âlim değil ki âlim gözüyle tetkik edilsin, onun ruhunu, ancak sanatını duyabilen anlar.

Cümlelerini eksik zannedip tamamlamak için ömür tüketenler o yanlışları kasden yaptığını niçin aklına getirmezler?

Launcelot gibi her işittiğini öğrenip yerli yersiz sarf eden papağan hevesli bir soytarıdan retorik hocasının belâgatini istemeye ne hakkımız var?

Yanlış Shakespeare'in değil, Launcelot'un; eğer Launcelot'un sözlerinin seri bünü olsaydı, Shakespeare'den bu Shakespeare çıkmaz, o da adı sanı unutulan Elizabeth devri tiyatro muharrirlerinden herhangi birinden başka bir şey olamazdı. Her sözde, her satırda, her şahısta kendini gösteren bir tiyatro muharriri sanatkâr değildir, eserindeki bütün fikirler onun kendi fikirleri değildir. Ancak on dokuzuncu asrın sonunda kitaba geçen bu hakikat, üç yüz bu kadar senedir dünyanın en büyük tiyatro muharriri olarak Shakespeare'i ayakta tutan kuvvetin ta kendisidir; sanatkâr kendi kendisini tekrar etmemelidir. O halde onun eserlerini, karakterlerini, sözlerini bir kalıpta görmediğimiz için şaşmamalıyız. Asıl o devirde bu sırra nasıl erebildiğine hayret etmeliyiz. Yarattığı yüzlerce tipten hiçbirinin benzerini diğer eserinde bulmanın imkânı yoktur. Elbette güzel söz söylemesi icabedenin sözleri güzel,

cahilin lâfları çirkindir ve yanlıştır. **Niçin hatip *Antonius'un* sözleri kitaba tesadüfen yanlış geçmiyor da cahil bir soytarının, İngilizcesi bozuk olan Shylock'un sözlerinde mürettip hatası oluyor? Bunlar tesadüf müdür?** Kaldı ki tabilerin("I remember the players often mentioned it as an honour to Shakespeare that in his writing, whatsoever he penned, he never blotted a Üne. My answer had beenn would he had blotted a thousand! which they told a malevolent speech." Discoveries by Ben Johnson.) onun müsveddelerinde yanlış bir noktanın, çizilmiş bir kelimenin bulunmadığnı söyledikleri tarihe geçmiş hâkikattir. Hattâ Klâsik mektebin zavallı çömezi Ben Jonson, eserlerini ilk defa oynamak suretiyle kendisini ortaya çıkaran bu büyük tiyatro tanrısı hakkında söylenen bu sözler için, **"Keşke birçoklarını çizseydi."** demek anlayışsızlığını ortaya vurmak gafletinde bulunuyor. Geçici modalara, klâsik nizamlara, hizip anlayışlarına bağlı kalmadığı için bir sanatkâra kıymet vermeyen kalem sahipleri, **"Yüce sahnesini daha kaç asır henüz doğmamış memleketlerde, daha bilinmeyen dillerde tekrar oynatacak**(Julius Caesar, sahife 116 satır 7, Dünya Edebiyatından Tercümeler, İngiliz Klâsikleri No. 1. Maarif Matbaası 1942.)" olan Shakespeare'in sayesinde ancak onun adı zikredilirken yâd edilen isimlerini bize kadar yetiştirilebileceklerini acaba akıllarına getirirler miydi?

Acaba "Azıcık Lâtincesi ve daha az Yunancasından" dolayı Shakespeare ne kaybetti?

Ben Johnson mükemmel Lâtincesi, üstün Yunancasıyla kafa tasının çukurunu dolduran toprakları("Is this the fine o his fines and the recovery of his recoveries to have his fine pates foll of fine dirt?" Hamlet V.1.114.) boşaltabildi mi?

Âlimler Shakespeare'i araştırmak arzusuna düşmeseydi onun bu sözlerini bizim öğrenmemize imkân olur muydu?

Shakespeare'in noktalama usullerine vâkıf olmadığım zannedenler gramer bilmediği için büyük harfleri yersiz kullandığını farz edenler, bazı matbaalarda harf eksikliğinden dolayı büyük harflerle küçük harflerin yersiz dizildiğini, nokta yerine soru işaretleri konduğunu, görenler bunları kendi anlayışlarına göre düzeltmeye kalkmışlardı. Bazı nüshaların bugün bile kaçınamadığınız birtakım matbaa kusurlarıyla yanlış dizilmiş olması muhakkaksa da, nispeten daha itinalı basılmış eserlerine bakılınca gramere uymayan bir noktalanmanın mevcut olduğu göze çarpar. Jül Sezar'daki Antonius'un nutkunu *Julius Caesar* el kitabında buna misal olarak göstermiştim: *Brutus ve Caesar* kelimeleri aktörün bu şahıslara verdiği kıymete göre nutkun başından sonuna kadar büyüyor, küçülüyor; insan bunu görünce âdeta Shakespeare'in bir okuma notası çizdiğine hükmediyor. Eserlerinin birçoğunda (:) işareti durulmayacak bir nokta mânasına kullanılmıştır, âdeta birinci cümlenin son kelimesini söylerken hemen akla gelen ikinci bir cümleye başlamak heyecaniyle gösterilen aceleyi ifade etmek için (:) işareti kullanılmıştır. Sonra birbirini gayet çabuk takibeden küçük suallerin hecelerinde sual yükselişi olduğu halde, takibeden suale hemen geçebilmek için sual işaretinden sonra küçük harf kullanması, bazı nidalardan sonra gene küçük harfe geçilmesi elbette tesadüf eseri değildir. Bir suali takibeden müspet bir cümlenin sonuna nokta koymak icabederken sual işaretinin gelmesi, sual cümlesinin o cümleye tesir eden entonnasyonu içindir. Fransız mütercimlerinden görebildilerim bu noktalamaya hemen hiç riayet etmemiş; belki yaptıkları dil bakımından doğrudur. Fakat aktöre yardım için her halde aslına benzemek daha faydalı olur.

Şimdi bu hakikatlar meydandayken doğrusu böyle olacak diye içtihada kalkışmak Shakespeare'e yardım etmek olamaz; bütün tenkidleri, bütün fikirleri okumak elbette

faydalıdır; hattâ lüzumludur, çünkü her şeyi öğrenmek hiç bilmemekten iyidir, fakat yalnız öğrendiklerinin izine hapsolmak dünyanın en korkunç hapishanesinde kalmaktır.

Bütün bunlar gözümüzün önündeyken ona tercüme yoluyla yaklaşmak ancak onun her devrini o devrenin karakterine göre tercüme etmeye girişmekle kabil olur.

Shakespeare yirmi altı yaşından otuz yaşına kadar nasıl bir inanışla, nasıl bir sanat sezişiyle yazı yazmıştı?

İlk devrenin eserlerindeki başlıca vasıflar nedir?

Otuz yaşından sonra ikinci devresinin eserlerindeki görüşü nedir?

Lisanı, düşünceleri, kelime oyunları, nazmı, nesri, kafiyeleri cinasları, imaları, muhtelif karakterlerin konuşma tarzları, vokabûlerleri, araştırmaya değer, dilimizde karşılanması icabeden meselelerdir. İlk devirlerinde güzel cümleler, bol kafiyeler, tumturaklı mısralar eserlerin dramatik vasfım örten edeb! süsler gibidir, âdeta edebiyat endişesi tiyatronun eteğini çekmektedir. Onun için bu ilk iki devrin eserlerini Jül Sezar lisaniyle tercüme etmek doğru olamaz, İkinci devrede kafiyeler azalmıştır, fakat yer yer tumturaklı, tek kafiyeli manzumeler eserlerin ötesine berisine serpiştirilmiştir(Venedik Tacirinde mahfazalardan çıkan manzumeler; Yaz Dönümü Gecesi Rüyası'nda II. i. 1114II. ü. 1246; 7993; III. ü. 100124; beşinci perdedeki bütün oyun içindeki oyun ve epilog. AS You Like itte . ii. 80146; IV. iii. 5064; V. iv. 102109; 130140. V. S.). Hele her sahnenin son üç dört beyti mutlaka kulağa çarpan kafiyelerle süslüdür, böyle kafiyeli kuvvetli mısralar bazı sahnelerin ortalarında da vardır. Mensur kısımlar uşakların, cahil halkın sözleriyle samimi hasbihaller ihtiraslar ve hazırlıksızlığı gösteren konuşmalar mensurdur. Fakat bilhassa tiyatro bakımından lâfız sanatlarıyla bol bol bezenmiş olan mühim parçalar kafiyesiz nazım şeklindedir. Bunlar ölçüleri hissettirmeden, kulakları çınlatmadan yükselişleri alçalışları esrarlı bir senfoni havası almak içindir. Shakespeare gümbürtülü tiyatroculuktan hoşlanmaz, noktalara virgüllere itina etmeden okuyan aktörle alay eder, inliye inliye goygoyculuk eden manzume inşatçılarından nefret eder. Onun için nazım bir musiki eserinin ölçülerinden başka bir şey değildir: Nasıl bir orkestra şefi fülütünün nefes gibi hafif sesinden davulun gümbürtüsüne, kontrbasın en kalın telinden kemanın son pozisyonuna kadar *forte*'den *piyano*'ya *ağır'dan süratli'ye* geçe geçe altmış yetmiş sazın muhtelif vazifelerle bir ahenk halinde yarattığı senfoniyi bize dört dörtlük veya altı sekizlik usulün tempolarım duyurmadan tattırıyorsa, tiyatro nazmının, hattâ şiir nazmının heceleri, ölçüleri de gizlenmeli, silinmeli, kelimelerin öz mânaları, renkleri, coşkunlukları, rikkatleri ön plâna çıkmalıdır: bunları inşadeden, oynıyan aktör kelimelerin ifade ettiği girift hisleri duymalı, yaşamalı ki sözleri de Shakespeare'in karakteri gibi yepyeni, taptaze, hiç başka bir aktörü, başka bir rolü, başka bir kimseyi hatırlatmayan bir duyuş doğuşiyle ilk defa doğan bir heyecanla çıksın.

İşte bu maksatla Shakespeare'in kafiyesiz nazımla yazdığı en büyük kısmı kafiyesiz vezinle tercüme etmeyi ona yaklaşmak için en doğru yol bulduk; yalnız okullarımızda nazım kuyu çıkrığı takırtısiyle, yahut muayyen kararlı inlemelerle okunmasına, daha doğrusu terennüm edilmesine meydan verilmemeli; vezin tertiplere nizam vermek için yalnız yazanı alâkalandıran bir şeydir: Shakespeare'e yaklaşmak istiysen vezinleri, kafiyeleri, takırdatmamalı, kelimelerin öz mânalarını yaşatmalıdır.

Sh:512

Kaynak: w. Shakespeare, VENEDİK TACİRİ,
Çeviren NURETTİN SEVİN, MEB. 1992, İstanbul

OYUNDAKİ ŞAHISLAR

VENEDİK DUKASI.

MERAKEŞ EMİRİ — ARRAGON PRENSİ—Portiayı istiyenler.

ANTONIO — Venedikli bir tacir.

BASSANİO — Dostu.

GRATIANO—SALANIO— SALARINO —Antonio'yla Bassanio nun dostları.

LORENZO —Jessica'nın aşığı

SHYLOCK (ŞAYLOK) — Zengin bir Yahudi.

TUBAL —Dostu bir Yahudi.

LAUNCELOT GOBBO — Shylock'un uşağı, bir soytarı.

İHTİYAR GOBBO — Launcelot'un babası.

LEONARDO —Bassanio'nun uşağı.

BALTASAR STEPHANO Portia'nın uşaklan.

PORTIA — Miras sahibi zengin bir kız.

NERISSA — Nedimesi.

JESSICA — Shylock'un kızı.

Venedik Cumhuriyeti erkânı, Mahkeme memurları, Zindancı, Portia'nın hizmetine bakanlar ve başka maiyet adamları.

SAHNE — Kâh Venedik'te, kâh Portia'nın kıta üzerindeki ikamet yeri olan Belmont'ta.

VENEDİK TACİRİ

(Not: 1931**Mehmet Şükrü** çevirisi. hzl)

BİRİNCİ PERDE

SAHNE I.

Venedik. Bir sokak

ANTONYO, SALARİNO ve SOLANYO girerler

ANTONYO — Doğrusu, niye böyle kederli olduğumu ben de bilmiyorum. Bu hem beni, hem de dediğiniz gibi sizi üzüyor. Bu hüzün bana nereden geldi, onu nasıl kazandım, sebebi ne,

nasıl şey, bunu hâlâ öğrenemedim. Bu keder beni öyle budala yaptı ki, kendimi tanımak İçin güçlük çekiyorum.

SALARİNO — Aklınız, dalgaların asil ve zengin efendisi gibi, ufak ticaret gemilerinin ketenden kanatlarüe eğilip selâmladıkları, muhteşem yelkenli gemilerinizle beraber engin denizlerde dolaşıyor.

SOLANYO — İnanınız, eğer ben de böyle bir işe girişmiş olsaydım, düşüncelerimin çoğu ümitlerimle beraber gezerdi. Günlerimi, rüzgârın ne taraftan estiğini anlamak için yerden ot koparıp havaya savurmak; harita üzerinde limanları, rıhtımları, yolları tetkik etmek ile geçirir, ve beni endişeye düşürebilecek her ihtimali düşünerek kederlenir idim.

SALARİNO — Çorbamı soğutmak için üflerken, büyük bir rüzgârın denizde yapabileceği felâketleri hatırlıyarak, titrerdim. Bir kum saatine bakarken, deniz altındaki kumları ve sığ yerleri gözümün önüne getirir, zengin Andre [gemi] min, mezarını kucaklamak ister gibi, büyük direğini omurgasından daha aşağılara eğerek, oraya gömüldüğünü görür gibi olurdum. Nazik gemime çarpınca, baharatımı dalgalara saçıp, ipek kumaşlarımı azgın sulara giydirecek, hulâsa servetimi bir anda mahvedecek olan tehlikeli kayaları hatırlamadan, kiliseye gidip, bu mukaddes taş binanın manzarasını görebilir miydim? Bunların yalnız düşüncesi bile beni müteessir edebilir idi. Şu halde ısrar etmek faidesiz. Antonyo'nun kederi hiç şüphesiz gemileri ve malları yüzünden.

ANTONYO — İnanınız ki hayır. Çok şükür benim ümit ve taliim ne yalnız bir gemiye inhisar ediyor, ne de yalnız bir sefere. Servetim bu senenin tesadüflerinden müteessir olamaz. Beni kederli eden gemilerim ve eşyam değil.

SOLANYO — Öyle ise, âşıksınız!

SOLANYO — Öyle ise, âşıksınız!

SOLANYO — Âşık değil misiniz? O halde, şen olmadığınız için kederlisiniz diyelim; gülüp sıçramak ve kederli olmadığınız için şen olduğunuzu söylemek te elinizde. İki yüzlü Janus hakkı için tabiatin garip mahluklar vücude getirdiği bir za mandayız. Bazüarı gayda çalan birini görünce, papağanlar gibi, mütemadiyen gülerle, bazıları ise, çatık bir çehre takınarak, Nestor'un bile gülünç olduğunu teslim ettiği bir lâtifeye gülümseyip, dişlerinin ucunu göstermezler.

(BASANYO, LORENZO ve GRAÇYANO girerler)

SOLANYO — İşte asü akrabanız Basanyo, Graçyano ve Lorenzo ile beraber geliyor. Allaha ısmarladık, sizi daha sevgili arkadaşlarınızla bırakıyoruz.

SALARİNO — En aziz dostlarınız gelmemiş olsaydı, yüzünüzdeki bulutları dağıtmaya kadar burada kalırdım.

ANTONYO — Çok teşekkür ederim. Ben, işleriniz var da fırsattan istifade ediyorsunuz diyeceğim.

SALARİNO — Bonjur, asil efendilerimiz.

BASANYO — Sevgili efendilerim, ne vakit güleceğiz? Söyleyiniz, nevakit? Gittikçe acayipleşiyorsunuz. Bu hep böyle mi gidecek?

SALARİNO — Müsait vakitlerimizde emrinize amadeyiz.

(SALARİNO üe SOLANYO çıkarlar)

LORENZO — Senyör Basanyo, mademki Antonyo ile buluştunuz, artık sizi bırakıyoruz. Öğle yemeğinden sonra buluşacağımızı unutmayınız.

BASANYO — Hayır unutmam.

GRAÇYANO — Keyifsiz görünüyorsunuz, senyör Antonyo. Dünya işlerile çok uğraşıyorsunuz. Bu kadar gaile mukabilinde kazanmak kaybetmekten başka bir şey değil. İnanınız, şaşılacak kadar değişmişsiniz.

ANTONYO — Ben dünyaya ancak lâyık olduğu kadar ehemmiyet veririm, Graçyano. O herkesin kendi rolünü oynıyacağı bir tiyatrodur: Benimki kederli olmak.

GRAÇYANO — Öyle ise benimki de delilik olsun. Ben ihtiyarlık buruşuklarını eğlence ve kahkahalarla kazanmak isterim. Kalbimi hazin iniltilerle soğutacağıma, bağrımı şarapla kızdırırım daha iyi! Kanı kaynıyan bir adam, neden dedesinin alçıdan heykeli gibi hareketsiz kalsın? Neden uyanık iken uyusun? Niçin benzini hırçınlıkla soldursun? Dinle Antonyo, ben seni severim, söyleten de muhabbetimdir. Yüzleri durgun sular gibi kabuk bağlamış bazı adamlar vardır ki, akıllı, vekarlı ve derin görünmek için kendilerini daimî bir hareketsizlik ve sükûne mahkûm etmişlerdir. «Efendi, ben mucizeyim, ağzımı açtığım vakit, dikkat ediniz, köpek havlamasın!» Demek ister gibidirler. Ah, Antonyocuğum. Hiç bir şey söylemedikleri için adları akıllı çıkan bu adamları ben bilirim. Bir şey .söylemiş olsalar, eminim ki kendilerine deli muamelesi etmeğe mecbur olacaklarından dolayı dinleyenleri cehennemlik ederlerdi. Başka vakit daha uzun söylerim. Şimdilik, melankoli salyangozile budalaların tatlı su balığı olan bu türlü şöhret avlamaktan çekin. Hadi, sevgili Lorenzo. Allaha ısmarladık.. Vazımı yemekten sonra bitiririm

LORENZO — Öğle yemeğine kadar sizden ayrılıyoruz. Mademki Graçyano bana söz bırakmıyor, benim de dilsiz akıllılardan olmam icap edecek.

GRAÇYANO — Ne âlâ. İki sene daha benimle arkadaşlık et, kendi sesini tanıyamazsın.

ANTONYO — Uğurlar olsun. Beni de geveze etmek istiyor.

GRAÇYANO — Daha iyi ya! Sükût, pişmiş sığır dilüe, henüz el değmemiş kızlara yakışır.

(GRAÇYANO ile LORENZO çıkarlar)

ANTONYO — Bunlar da lâf mı?

BASANYO. — Graçyano Venediğ’in en çalçene adamıdırSözlerinde işe yarıyan noktalar, iki ölçek saman arasındaki iki buğday tanesine benzer. Bütün bir gün ararsınız, bulduğunuz vakit te, zahmetinize değmez.

ANTONYO — Çok doğru. Şimdi, söyleyiniz bakalım, kendisine gizli ziyaret vadettiğiniz genç kız kim? Bugün anlatacağınıza söz vermiştiniz.

BASANYO — Antonyo, olduğundan fazla görünmek için servetimi israf ettiğimi biliyorsunuz. Bu debdebe ve ihtişamı devam ettiremeyeceğime değil; israf neticesi olarak, mühim borçlarımı namuskârane bir surette ödeyemeyeceğime müte essirim. dostluk hususunda olduğu gibi para cihetinden de en ziyade borçlu olduğum sizsiniz, Antonyo; bununla beraber, bütün borçlarımı ödemeğe müsait projelerimi size anlatmak suyetile, yine sizin dostluğunuza iltica ediyorum.

ANTONYO — Aziz Basanyo, rica ederim, bu projeleri benden gizlemeyiniz. Onlar da sizin gibi hürmete lâyık ise, emin olunuz, kesem, şahsım ve bütün emvalim emrinize amadedir.

BASANYO — Mektebe giderken, okumun birisini kaybettiğim vakit, gözümü iyice açarak, ayni istikamete bir ok daha atar ve bu suretle ekseriya ikisini birden bulurdum. Çocukluğumun bu misalini zikrediyorum, çünkü söyleyeceğim şeyler masumanedir. Size çok borcum var. Ve hevesatma tabi delikanlıların ekseriya başlarına geldiği gibi, aldıklarımın hepsini kaybettim. Fakat, ilk attığınız ok istikametinde bir ok daha, atmayı göze alırsanız, düştüğü yeri gözden kaçırmıyarak, ikisini birden bulacağıma eminim. Hiç olmazsa, birincisi için müteşekkir ve sadık bir borçlunuz kalmakla beraber, İkincisini getireceğime şüphe etmiyorum.

ANTONYO — Beni pek iyi bilirsiniz, dostluğumu tahrik lüzumunu hissetmekle vakit kaybetmiş oluyorsunuz. Fedakârlığımı mevzuu bahsetmek, bütün elimdekilerini israf etmekten ziyade beni mütessir eder. Sizin için ne yapabileceğimi söyıeyiniz, kâfi; elimden geleni yapmakta bir an bile tereddüt etmem. Söyleyiniz.

BASANYO — Belmon da güzel, bu kelimenin anlatamıyacağı derecede güzel ve bulunmaz faziletlere sahip zengin bir kız var. Vaktile bakışları bana tatlı ümitler vermişti. Adı,, Porçıya. Katonun kızı ve Brütüsün Porçıyasmdan hiç aşağı değil. Değerini bütün dünya biliyor; dört taraftan esen rüzgârlar her memleketten kendisine namdar âşıklar getiriyor. Saçları, altın kıvrımlarla şakaklarına dökülüyor, ve bu Belmonu bir Colchos haline koyup, bir çok Jazonları perestişkârları araşma c^kuyoı*. Ah Antonyocuğum, bir kere onlarla müsabakaya girebilsem, içimde bir his pek çabuk beğenilip, ona sahip olacağımı söylüyor.

ANTONYO — Bütün servetimin deniz üzerinde olduğunu biliyorsun. Hazır param olmadığı gibi böyle mühim bir meblâğı derhal bulmak ihtimali de yok.. O halde, her yere baş vur, ve itibarımın Venedikte neler yapabileceğini tecrübe et. Belmona, güzel Porçiyanın yanma, muhteşem bir alayla gidebilmen, için son akçeye kadar sarfedeceğim. Hadi, nerede para varsa öğren; ben de ararım. Şahsım ve itibarım sayesinde bunu bulacağımıza emin ol.

SAHNE II

Belmon Porçiyanın evi

PORÇİYA ile NERİSA girerler

PORÇİYA — İnan olsun, Nerisa, benim küçücük vücudüm, şu koca dünyadan usandı.

NERİSA — Sevgili hanımcığım, ya mihnet ve sefaletiniz servet ve saadetiniz kadar çok alsaydı ne yapardınız! Bununla beraber, görüyorum ki açlık nasıl öldürüyorsa, çok beslenmek te insanı hasta ediyor. Saadetin sırrı orta halli olmaktadır. Refah saçları çabuk ağartıyor, ihtiyaç ise uzun bir hayat temin ediyor.

PORÇİYA — İyi ifade edilmiş hakimane sözler!

NERİSA — İstifade edilse daha iyi olurdu!

PORÇİYA — Eğer yapmak yapılması icap edeni bilmek kadar kolay olsaydı, küçük mabetler kiliseye ve fakir kulübeleri prens

saraylarına tahavvül ederdi. En iyi vaiz, söylediklerini yapandır. Ben kolaylıkla, yirmi kişiye, nasıl hareket etmeleri icap ettiğini anlatabilirim de, bu nasihatleri tutan yirmiden biri olamam. Dimağ, beyhude yere coşkun kanları cezalandırmak için kanunlar tertip ediyor;

hararetli bir mizaç soğuk emirlerin üstünden sıçrar. Çılgın gençlik, iyi nasihatler tuzağından aşan bir tavşandır... Fakat koca intihabı zamanında bu türlü düşünceler münasip değil. İntihap etmek! Heyhat! Ne istediğimi intihap edebilirim, ne de nefret ettiğimi red! Yaşıyan bir kızın arzusu ölü bir babanın emri önünde iğilmeye mecbur. Berikini seçip, öbürünü red edememek korkunç değil mi, Nerisa?

NERİSA — Babanız melek gibi bir zattı. İyi adamlar öleceklerine yakın mes'ut ilhamlara mazhar olurlar. Altın, gümüş ve kurşundan üç sandıkla kur'a tertip edip, arzusu dairesinde intihap edenin size malik olacağını söylemek suretile kızına iyi bir koca hazırlamanın yolunu bildiğinden emin olunuz. Bu gelen üç prensten birine karşı hususî bir temayül hissediyor musunuz?

PORÇİYA — İsimlerini söyle, sen söylerken ben de tasvirlerini yaparım; bu sana hissiyatım hakkında bir fikir verebilir.

NERİSA — Evvelâ, Napolili prens.

PORÇİYA — Yalnız atından bahseden ve onu bizzat nallamakla iftihar eden bir tay! korkarım, annesi bir nalbantla kabahat işlemiş olmasın!

NERİSA — Kont Palaten.

PORÇİYA — «Beni istemiyorsanız, söyleyiniz» diyecekmiş gibi, daima kaşları çatık. Şen hikâyeleri hiç gülümsemeden dinler. Gençliğindeki somurtkanlığına bakılacak olursa, ihtiyarlayınca göz yaşları döken bir feylesof olacak. Kemik ağızlı bir ölü kafasile evlenmeyi onlarla evlenmeye tercih ederim. Allah beni ikisinden de muhafaza buyursun!

NERİSA — Fransız Senyörü Mösyö Löbona ne dersiniz?

PORÇİYA — Eğer Allah yaratmış olmasaydı, insan olduğundan şüphe ederdim! İstihzanın günah olduğunu biliyorum, fakat ne yapayım! Napolilinin atından daha iyi atı var, ve kaşlarını Prens Palatinden daha ziyade çatıyor. Bir adam bile olamadığı halde bir çok adam. Ardiç kuşu ötecek olsa, yerinden sıçrar! Gölgesile kavga eder! Onunla evlenen yirmi kocaya varmış sayılır. Bana hakaret etse affederdim, çünkü beni çıldırasıya sese bile, asla karşılığını göremezdi.

NERİSA — Genç İngiliz baronu folkonbriç hakkında ne düşünüyorsunuz?

PORÇİYA — Onun hakkında ne düşünebilirim? Ne o beni anlar ne ben onu. Ne lâtince bilir, ne fransızca, ne de İtalyanca. Sen de benim iki paralık İngilizce bilmediğime, gidip, mahkeme huzurunda yemin edebilirsin. Bu güzel bir delikanlı tasviri. Fakat dilsiz bir resimle konuşulmaz ki. Sonra pek garip giyiniyor. Zannedersem, mantosunu İtalyadan, potorunu Fransadan, şapkasını Almanyadan ve tavırlarını her yerden almış.

NERİSA — Ya komşusu İskoçya'lı Lord?

PORÇİYA — Komşuları için çok merhametli; İngiliz'den bir tokat yedi ve elinden geldiği vakit iade edeceğine yemin etti. Zannederim, Fransız da kefil olarak, bir başkasını iade etmeyi üzerine aldı.

NERİSA — Dük Dösaksm yeğeni genç Alman nasıl?

PORÇİYA — Sabahleyin, kahve altı ederken sevimsiz, öğleden sonra sarhoş olunca iğrenç, en iyi vaktinde, insandan biraz aşağı, en fena vektinde ise hayvandan biraz yukarıdır. Başıma gelecek felâket ne olursa olsun, ondan kurtulmanın yolunu bulabileceğimi ümit ederim.

NERİSA — Taliini dener ve doluyu seçerse, babanızın arzusuna muhalefet mi edeceksiniz?

• PORÇİYA — Böyle bir felâkete uğramamak için, boş sandıklardan birinin üzerine, bir bardak Ren şarabı koy. Eğer içinde şeytan olana rast gelirse, iğvası da üzerinde olduğu için, eminim ki onu intihap eder. Bir süngerle evlenmekten ise her şeyi gözüme alırım, Nerisa!

NERİSA — Korkmayınız, bu efendilerin hiç birisile evlenmeyeceksiniz. Onlar, size malik olmak için, bu sandık usulünden başka bir çare yoksa, sizi daha fazla rahatsız etmeyip, memleketlerine dönmiye karar verdiklerinden beni haberdar ettiler.

PORÇİYA — Sibil kadar çok yaşasam bile, Diyan gibi bakir olarak öleceğim; fakat babamın tertip ettiği şekil haricinde

kat'iyyen evlenmeyeceğim. Taliplerimin böyle bir firaset göstermelerine memnunum. İçlerinden biri yok ki, Tanrı'ya yal vararak, kendisine hayırlı yolculuklar temenni etmiş olmıyayım.

NERİSA — Efendim, daha babanız sağ iken, Markiz Dömon Ferra ile beraber gelen malûmaltlı ve cesur Venedikli zabiti hatırlıyor musunuz?

PORÇİYA — Evet, evet, Basanyo; adı böyle idi zannederim.

NERİSA — Evet, madam. Benim mütevazi nazarlarımı celbeden delikanlılar arasında güzel bir kadına en lâyik olanı o.

PORÇİYA — Unutmadım; medihlerine lâyik olduğunu hatırlıyorum.

CBir hizmetçi girer)

Ne o, ne haber?

HİZMETÇİ — Dört ecnebi veda etmek için sizi arıyorlar. Bir beşinci yani Merakeş hâkimi tarafından gönderilen haberci de, efendisinin bu akşam burada olacağını söyliyor.

PORÇİYA — Dördünü teşyi ettiğim huzurla beşincisine sefa geldiniz diyebilseydim, gelmesine sevinecektim. Eğer bir veli ahlâkma ve bir şeytan rengine malik ise, benimle evleneceğine günahlarımı çıkarsın daha iyi. Gel Nerisa. (Hizmetçiye) git karşıla, serseri. Biz âşıkların birine kapıyı kaparken, öbürü çalıyor!

SAHNE III

Venedik. Umumî bir meydan.

BASANYO ile SHYLOCK girerler

SHYLOCK — Üç bin altın iyi.

BASANYO — Evet, üç ay vade ile.

SHYLOCK — Üç ay vade ile, iyi.

BASANYO — Dediğim gibi, Antonyo da kefil olacak.

SHYLOCK — Antonyo kefil, iyi.

BASANYO — Bu iyiliği yapıp, beni sevindirebilir misiniz? Lütfen bir cevap veriniz.

SHYLOCK — Üç bin altın, üç ay vade ile, Antonyo da kefil.

BASANYO — Cevabınız?

SHYLOCK — Antonyo namuslu bir adam.

BASANYO — Aksini söyliyeni duydunuz mu?

SHYLOCK — Yok, hayır, hayır! Namuslu bir adam demeklekefaletinin kâfi olduğunu söylemek istedim. Amma onun zenginliği talie bağlı. Trablus yolunda bir gemisi, Hint yolunda başka bir gemisi var. Üçüncüsünün Meksika, dördüncüsünün İngiltere, ötekilerinin de uzaklarda olduğunu Riyalto'da duymuştum. Gemiler tahta parçası, gemiciler insan parçası. Kara faresi var, deniz faresi var, kara hırsızln var, deniz hırsızları var. Yani korsan demek isterim. Deniz tehlikeleri, rüzgârlar, kayalar var. Böyle olmakla beraber sağlam bir adam. Üç bin altın! Kefil olduğuna senet verecek, değil mi?

BASANYO — Buna emin olunuz.

SHYLOCK — Ya, ben de emin olmak isterim, eıhin olmak için de düşünmeli. Antonyo'nun kendisile görüşebilir miyim?

BASANYO — Akşam yemeğine gelir misiniz?

SHYLOCK — Domuz koklamak için! İçinde şeytanın gizlendiği pis hayvanın etini yemek için! Sizinle alış veriş ederim, konuşurum, gezinirim, bu türlü işlerde bulunurum. Fakat sizinle yemek, içmek,yahut ta dua etmek! Bu olur iş mi? Riyalto'dan ne haber? O gelen kim?

BASANYO — Sinyor Antonyo.

SHYLOCK — (Ortaya) Mürai, hrekes kendini ne de iyi gösterir! Ondan nefret ediyorum, Çünkü hıristiyandır; alçak bir sadelik içinde kârsız ödünç para verir, bu suretle Venedik'te faizi düşürür. Bir kere çengele takabilsem, eski kısgançlığın acısını çıkarırım! Mukaddes kabilemizden nefret eder; tacirlerin toplandıkları yerlerde bana, alış verişime, kendisinin faiz diye tahkir ettiği helâl kazancıma karşı ağzına geleni söyler. Eğer onu affedersem, kabileme lânet olsun!

BASANYO — SHYLOCK işitiyor musunuz?

SHYLOCK — Sermayemi düşünüyorum, çabucak üç bin altınlık akçeyi nasıl bulacağım, bunun zorluğunu hesap ediyorum. Zararı yok! Bizim kabileden Tubal isminde zengin bir İbranî var; üst tarafını o tamamlar. Amma durun, yavaş yavaş kaç ay vade ile istiyordunuz? (Arıtonyo'ya) Allah ömürler versin, efendim. İyiliklerinizden bahsediyorduk. ~

ANTONYO — SHYLOCK, ben şimdiye kadar ne faizle para aldım, ne de para verdim, arkadaşımın âcil ihtiyaçlarını temin için bu sefer itiyadımı bozacağım. (Basanyoya) ne istediğinizi biliyor mu?

SHYLOCK — Evet, evet, üç bin altın.

ANTONYO — Üç ay vade ile.

SHYLOCK — Unutmuştum... Üç ay mı dediniz. Kefalet senedini yapın... Göreyim. Beni dinleyin. Şimdiye kadar faizle para alıp vermediğinizi söylediniz, sanırım.

ANTONYO — Evet, asla.

SHYLOCK — Yakup amcası Laban'm sürülerini otlatırken. Bu Yakup bizim Hazreti İbrahim'den sonra üçüncü peygamberdir. Evet, evet, üçüncü, tam üçüncü.

ANTONYO — Ne münasebetle ondan bahsediyorsunuz? Faizle para mı verirdi?

SHYLOCK — Hayır, faizle para vermezdi. Yani sizin bildiğiniz gibi faizle para vermezdi. Yakup şöyle yapardı. Laban ile aralarında, doğacak kuzulardan benekli ve alaca olanlarının ücret mukabili Yakuba ait olmasını kararlaştırdüar, güz sonunda, koyunlar toplanarak koçlara • katıldı, bu yünlü hayvanlar tarafından neslin bakası için lâzım olan muamele yapılırken, kurnaz çoban ne yaptı bilir misiniz? Değneklerin kabuklarını soyarak, koyunların önlerine koydu. Onlar da bu suretle gebe kalıp, vakti gelince, hep Yakuba ait olan alaca kuzu doğurdular. Bu bir kazanç yolu idi; Yakup takdis edildi. Demek isterim ki, çalmadıktan sonra, insanların bütün ka zandıkları helâldir.

ANTONYO — Yakup çok tehlikeli bir işe girişmiş; Allahın yapacağı bir işi yapmak onun haddine mi düşmüş. Bu faizin helâl olduğunu gösterebilir mi? Sizin altınlarınız, paralarınız, koyun ve koç mu?

SHYLOCK — Bunu diyemem; amma onları bu kadar çabık doğurturum. İyi dinleyiniz, senyör...

ANTONYO — (Basanyo'ya) bak, Basanyo, iblis, kitabı nasıl işine geldiği gibi tefsir ediyor. Mukaddes misallerden istifade eden bir şeytan ruhu, yakışıklı, mütebessim fakat kalbi çürümüş bir caniye benzer. Güzel bir vücut bazan ne iğrenç hileler saklıyor!

SHYLOCK — Üç bin altın! Toparlak bir para! Yüzde on

iki faizle üş ay için!... Biraz da kâra bakalım.

ANTONYO — Söyleyiniz SHYLOCK, bize bu iyiliği edecek misiniz?

SHYLOCK — Senyör Antonyo, kaç defa beni, Riyaltoda, param ve faizim için azarladınız? Ben bunlara omuz kaldırarak tahammül ettim; çünkü sabır bizim kabilemizin! en birinci alâmetidir. Malımı istediğim gibi kullandığım için, bana, dinsiz, köpek, yankesici dediniz, Yahudi Sakomun üzerine tükürdünüz. Bugün, yardımıma muhtaçsınız, gelmiş: «SHYLOCK, para isteriz.» Diyorsunuz. Evet, böyle söyliyorsunuz, siz ki burnu nuzu sakalıma siler ve beni kapınızın önünde oturan yabancı bir köpek gibi tekme ile koğardmız, şimdi para için yalvarıyorsunuz. Size ne cevap vereyim? «Köpekte para olur mu? Bir köpek üç bin altın ödünç verebilir mi?» Diye mi cevap ve reyim; yoksa, yerlere kadar eğilerek nefes bile almadan, bir köle gibi, korkak mırıltılarla: «Sevgili efendim, geçen cumartesi üstüme tükürdünüz; başka bir gün ayağınızla tekme vurdunuz, başka bir gün de köpek dediniz, bütün bu iyiliklerinize karşı, size istediğiniz kadar para verebilirim.» mi diyeyim?

ANTONYO — Şimdi gene köpek diye haykırır, suratına yeniden tükürür, ayağımla da tekmelerim! Bize ödünç para vereceksen, bir dost gibi değil, (çünkü pis bir maden üzerine dostluk ihtikârı yapılmaz.) Bir düşman gibi ver. Sözünde durmazsa, daha çok sevinir, kendisini cezaya çarptırırsın.

SHYLOCK — Amma kuzum, ne de çabuk hiddetleniyorsunuz! Ahbap olasınız diye ben size iyilik etmek, derdinize çare bulmak, ve sizden hiç faiz almamak istiyordum. Siz beni dinlemiyorsunuz bile! Teklifim! o kadar iyi.

ANTONYO — İyiliğin kendisi!

SHYLOCK — Size delilini de göstereceğim. Benimle beraber notere gelin, kefalet senedinizi hazırlayın ve şaka olarak, eğer borcunuzu müddeti bitince, filân mahalde ödeyemezseniz, vücudünüzün istediğim yerinden kesilip alınmak şartile, bana kendi etinizden bir okka et vermeyi taahhüt edin.

ANTONYO — İnan olsun, ben razıyım! Böyle bir senedi derhal imzalar ve bundan sonra, Yahudilerin içinde de iyi adamlar varmış derim.

BASANYO — Benim için kat'iyyen böyle bir taahhüde girmeyeceksiniz! Ben zaruret içinde kalmayı tercih ederim.

ANTONYO — Korkma, azizim. Ben imzamın şerefini muhafaza ederim. İki aya kadar, yani mühlet bitmezden bir ay evvel, bu taahhüdün dokuz mislini ele geçireceğime eminim.

SHYLOCK — Ah babamız İbrahim! Ben bu hıristiyanları pek iyi bilirim! Kalplerinin fesatlığı, onları, başkalarının niyetlerinden şüphe ettirir! Söyleyiniz bana, eğer vaktinde parayı ödeyemezse ben bundan ne kazanacağım? Bir okka insan eti o ağırlıkta koyun, sığır yahut keçi eti kadar para eder mi? .Sırf ahbaplığını kazanmak için, bu iyiliği yapıyorum. İşinize gelmezse, uğurlar olsun. Güzel hatırınız için beni daha ziyade üzmeyiniz!

ANTONYO — SHYLOCK, ben senedini imzalarım.

SHYLOCK — Öyle ise çabık notere gidiniz, bu şakacıktan .senedin içindekileri tasdik ettiriniz; altınlarınız hazır. Ben zevzek bir uşağın muhafazasına bıraktığım evime gidip, bir göz gezdireyim,, biraz sonra gelir sizi bulurum.

(Çıkar)

ANTONYO — Çabuk ol, sevgili Yahudi! Bu İbrani hıristiyan olacak. Epey terakki var.

BASANYO — Ben bir alçağın tatlı sözlerine itimat ede miyorum.

ANTONYO — Bunda korkacak hiç bir şey yok. Mühletten bir ay evvel gemilerim limana gelmiş bulunacak.

(Çıkarlar)

BİRİNCİ PERDENİN SONU

İKİNCİ PERDE

SAHNE I.

Belmon. Porçiya nın evi.

Nefir sesleri. Maiyetile beraber MERAKEŞE HÂKİMİ,

PORÇİYA, NERİSA ve tevabii girerler.

MERAKEŞ HÂKİMİ — Komşumuz olan ve altında doğup büyüdüğümüz yakıcı güneşin kararttığı rengimden çekinmeyiniz. Febüsün ateşlerile ancak buzlarını eritebildiği şimal ço cuklarımn en güzelini getiriniz, şerefinize, vücutlarımızı birer çizgi ile kanatalım, onun kanı mı, yoksa benimki mi daha kırmışı görürsünüz. Güzelim, bu renk cesurları korkuttu, diyebilirim. Sevgimin üzerine yemin ederim ki, diyarımızın en namdar kızları onu sevdiler! Ben rengimi, sizin teveccühünüzden başka hiç bir şeyle değişmeye razı olmam, güzel melikem!

PORÇİYA — İntihap benim genç kız gözlerime bırakılmış değildir. Taliimin kur'ası, beni kendi arzumla intihaptan menediyor. Eğer babam intihabımı kendi anlayışı ile tahdit etmemiş olsaydı; eğer söylediğim tarzdan başka suretle bir kimsenin karısı olabilseydim, namdar Prens, buraya gelenlerin hepsinden ziyade, muhabbetime siz lâyık görülürdünüz.

MERAKEŞ HÂKİMİ — Minnettar olmama bu kadarı kâfi. Öyle ise, rica ederim, taliimi denemek için, beni sandıklara götürünüz. Sofi ile bir Acem şehzadesini öldüren, Sultan Süleymana karşı çıkmaya cesaret eden şu şimşir hakkiçin, sizi elde edebilmek ümidile, en cür'etkâr bakışları ve en cesur kalpleri istihfaf ederdim; ayı yavrularını annelerinin memelerinden ayırır, şikârının ardmdan gürleyen arslanlara meydan okurdum! Fakat, heyhat! Her gül ile Lihas, hangisinin daha kuvvetli olduğunu anlamak için zar atacak olurlarsa, tesadüf zayıf olana yardım edince Alsit [1] uşağına mağlûp olabilir! Bunun jibi ben de kör talie esir olarak, daha liyakatsiz birinin kazanacağını kaybetmek suretile kederimden ölebilirim.

PORÇİYA — Taliinize atılmaya mecbursunuz. Ya intihaptan vaz geçecek, yahut ta intihaptan evvel, istediğinizi seçeme diğiniz takdirde, bir daha izdivaçtan bahsetmeyeceğinize yemin edeceksiniz. İyi düşününüz.

MERAKEŞ HÂKİMİ — Düşünmeyeceğim. Hadi, beni taliime kavuşturunuz.

PORÇİYA — Evvelâ, mabede gidelim. Taliinizi yemekten 3onra denersiniz.

MERAKEŞ HÂKİMİ — Tali yardımcım olsun! Ya insan larm en bahtiyarı yahut ta en bedbahtı olacağım!

(.Nefir sesleri, çıkarlar)

SAHNE II.

Venedik. Bir sokak.

LANSELOT GOBO girer

LANSELOT — Hiç şüphesiz, vicdanım beni yahudi efendimin evinden kaçıracak. Şeytan iki yanımdan: «Gobo, Lanselot Gobo, iyi Lanselot, yahut iyi Gobo, yahut ta iyi Lanselot Gobo, hadi bacaklarını aç, tüy» Diye fısıldıyarak beni kandırmağa çalışıyor. Öbür taraftan vicdanim: «Hayır, dikkat et, namuslu Lanselot; dikkat et, namuslu Gobo» yahut deminki gibi «namuslu Lanselot Gobo, kaçma, zillet te arkadan gelir.» Diyor. Bunun üzerine habis ruhların er, cesuru, piliyi pırtıyı topla diye beni sıkıştırıyor. Habis ruh: «Haydi!» Diyor. Habis ruh: «daha ne duruyorsun, Allah aşkına, cesaretini topla, kendini kurtar.» Diyor.

O vakit, vicdanım, kalbimin boynuna sarılarak, akıllıca: «namuslu dostum Lanselot, sen namuslu bir adamın oğlusun...» Diyor. Yahut daha doğrusu namuslu bir kadının... Çünkü,

babam... Nasıl söyliyeyim... Bazı zevkler... Yani bir nevi iptilâ... Ne ise, vicdanım «kımıldama Lanselot» diyor. Şeytan «kımılda»

[I] Hergülün öbür adı

diye dürtükliyor. Vicdanım «kımıldama» diyor. Ben de «vicdan, doğru söylüyorsun» diyorum. «Şeytan, sen de doğru söylüyorsun» diyorum. Vicdanımı dinliyecek olursam, (Allah taksiratımı affetsin) bir nevi şeytan olan efendimin yanında kalmalıyım. Yahudiden kurtulmak için de (sözüm meclisten dışarı) iblisin ta kendisi olan habis ruhun sözünü dinlemeliyim. Ama, hiç şüphesiz yahudi de şeytanın tecessüm emiş bir şekli, Vicdanen düşünecek olursak, benim vicdanım adî bir vicdan. Yahudinin yanında kalmamı istiyor. Habis ruhun nasihati daha ahpapça. Öyle ise, ben de kaçacağım, habis ruh; tabanlarım emrine amade; ben de kaçacağım.

(Bir sepetle ihtiyar GOBO girer)

GOBO — Genç efendi, rica ederirp., söyleyiniz, zengin yahudinin evine giden yol hangisidir?

LANSELOT — (ortaya) aman yarabbi! Benim öz babam! Gözlerinde kum hastalığı olduğu için beni tanıyamadı! Dur onu bir tecrübe edeyim.

GOBO — Genç centilmen, rica ederim, zengin yahudinin evine giden yol hangisi?

LANSELOT — İlk dönemeçte sağa saparsınız; sonra en yakın dönemeçte sola dönersiniz; daha sonra asü dönemeçte ne sağa saparsınız, ne sola saparsınız, doğruca yahudinin evine inersiniz.

GOBO — Süphanallah! Bu hayli uzun bir yol! Zengin yahudinin yanında çalışan Lanselot isminde birinin gene orada olup olmadığını bana söyliyebilir misiniz??

LANSELOT — Genç centilmen Mösyö Lanselottan mı bahsediyorsunuz? (Ortaya) dikkat ediniz, suyu bulandıracağım... (Yüksek sesle) Genç centilmen Mösyö Lanselottan mı bahsediyorsunuz?

GOBO — Centilmen değil, fakir bir adamın oğlu; babası, dediğim gibi her ne kadar fakir ise de gayet namuslu bir adamdır. Ve allaha çok şükür hâlâ yaşıyor.

LANSELOT — Babası canı nasıl isterse öyle olsun, biz genç Mösyö Lanselottan bahsedelim.

GOBO — Kölenizin ismi, kısaca Lanselot, efendim.

LANSELOT — Binaenaleyh, ihiyar, ria ederim, binaenaleyh istirham ederim, genç mösyö Lanselottan mı bahsediyorsunuz?

GOBO — Müsaadenizle, sade Lanselot, Mösyö.

LANSELOT — Binaenaleyh, Mösyö Lanselot. Baba artık Lanselottan bahsetmeyiniz, çünkü genç centilmen (taliine, mukadderatına ve daha buna benzer acip tabirata itaat ederek, üç hemşireler ve ilmin üç şubesi gibi) vefat etti; yahut sözün kısası, ahirete gitti!

GOBO — Allah esirgesin! Bu çocuk benim ihtiyarlığımın direği, benim biricik desteğim idi!

LANSELOT — Baksana, benim hiç direğe, bastona, desteğe benzer yerim var mı? Tanıdın mı beni baba?

GOBO — Heyhat! Sizi tanıyamadım, genç centilmenim. Fakat, rica ederim, oğlum (Allaha emanet) sağ mı, yoksa öldü mü?

LANSELOT — Beni tanımıyor musunuz, baba?

GOBO — Heyhat, gözlerim bozuktur, sizi tanımıyorum.

LANSELOT — Doğrusu, gözleriniz olsa da, beni daha fazla tanıyamazdınız. Akıllı baba oğlunu tanımaz. İhtiyar, oğlunuzdan haber alacaksınız. Bana hayır dua ediniz. Hakikat er geç tenevvür etmelidir. Bir cinayet uzun müddet saklı kalamaz. Adam oğlu bunu yapabilir; fakat nihayet hakikat meydana çıkar.

GOBO — Rica ederim ayağa kalkınız. Eminim ki siz benim oğlum Lanselot değilsiniz.

LANSELOT — Rica ederim, bu hususta artık budalaca şeyler söylemeyiniz de, bana hayır dua ediniz. Ben sizin dün çocuğunuz, bugün oğlunuz, yarın da evlâdınız Lanselotum.

GOBO — Oğlum olduğunuza inanamıyorum.

LANSELOT — Ben de neye inanacağımı bilmiyorum, fakat ben yahudinin hizmetçisi Lanselotum, ve eminim ki karınız Margerit te annemdir.

Gobo — Sahi adı Margerit idi! Eğer Lanselot isen, yemin ederim ki sen benim öz etimden ve öz kanundansın! Tanrıma çok şükür! Bu sakal ne böyle! Yüzünde, arabaya koştuğum Dobenin kuyruğundaki kıllardan daha fazla kıl var!

LANSELOT — Anlaşılan, Dobenin kuyruğu tersine büyüyor. Eminim ki, son görüşümde, kuyruğunda, yüzümdekinden daha fazla kıl vardı.

GOBO — Senyör, ne kadar değişmişsin! Efendin ile nasıl geçiniyorsun? Ona bir hediye götürüyorum. Şu saatte aranız nasıl?

LANSELOT —İyi, iyi. Fakat ben artık kaçmaya ve iyi bir sokak başı bulunciya kadar durmamaya karar verdim. Efendim tam bir yahudi. Ona hediye götürmek mi! Kendini boğmak için bir urgan götür daha iyi! Hizmetinde açlıktan ölüyorum; parmaklarınızla kaburgalarımı sayabilirsiniz! Baba, geldiğinize ne iyi ettiniz. Hediyenizi bana veriniz, muhteşem kıyafetli yeni hizmetçiler alan Basanyo ismindeki centilmene takdim edeceğim. Eğer onun hizmetine giremezsem, Allah ne kadar yer yarattı ise o kadar uzaklara kaçacağım. Bulunmaz tesadüf! İşte kendisi geliyor. Hadi baba, ilerleyiniz, zira daha ziyade yahudiye hizmet edecek olursam, ben de yahudi olacağım.

(BASANYO, LEONARDO ve diğer hizmetçilerle girerler)

BASANYO — Dediğim gibi, bunları yaparsınız. Mümkün olduğu kadar sür’atle... Yemek nihayet bir saate kadar hazır nima.ii Bu mektupları göndermeyi de unutmayınız. Uşakları yollar, Graçyanoya, derhal evime gelmesini rica edersiniz.

(Bir hizmetçi çıkar)

LANSELOT — Yanaş, baba.

GOBO — Allah efendimize uzun ömürler versin!

BASANYO — Teşekkür ederim. Bir şey mi istiyorsunuz?

GOBO — İşte oğlum, fakir bir çocuk...

LANSELOT — Fakir bir çocuk değil, zengin yahudinin hizmetçisi, ve babamın söylemek istediği gibi...

GOBO — Hani dedikleri gibi çalışmak için adeta kaşınıyor..

LANSELOT — Filhakika, velhasıl, yahudiye hizmet ediyorum, ve babanım söylemek istediği gibi...

GOBO — (Sözüm ona) yahudi ile aralarında, dördüncü derecede bile bir karabet yok.

LANSELOT — Hulâsa, hakikaten, yahudi bana hakaret ettiğinden, ben de.. İhtiyar babamm izah etmek istediği gibi...

GOBO — Efendimize takdim, etmek arzusunda bulunduğum bir çift güvercinim var, ve şunu rica ediyorum ki...

LANSELOT — Söylemek haddim değilse de, efendimizin ihtiyar, fakir ve fazla olarak ta babam olan şu namuslu ihtiyardan öğrenecekleri gibi...

BASANYO — Yalnız biriniz söyleyiniz. Ne istiyorsunuz?

LANELOT — Hizmetinize girmek, efendim.

GOBO — İşte işin kötüsü de bu ya.

BASANYO — Seni pek iyi tanırım. İstediğine nail olacaksın. Efendin SHYLOCK demin bana bundan bahsetmişti. Eğer zengin bir yahudiyi bırakıp ta, benim gibi fakir bir centilmenin hizmetine girmek bir terakki ise, bu terakkiyi sana vadediyorum.

LANSELOT — Eski bir atalar sözü SHYLOCK ile size pek yakışır. Siz Allahın lütfüne mazharsmız, o ise mallarınmkine.

BASANYO — İyi söyledin. Baba, sen, de oğlunla beraber git... — Eski efendine veda et ve evimin nerede olduğunu öğren. (Hizmetçilere) ona arkadaşlarımnkinden daha şık bir hizmetçi elbisesi veriniz, ve hiç bir şey esirgemeyiniz.

LANSELOT — Hadi gidelim, baba. Ah! İş istemenin yolunu hiç bilemiyorum, hayır, işte gördünüz, başımda dilim yok. (avucunun içine bakarak) bütün İtalyada, elini açıp İncil üzerine yemin edenler arasında benimkinden daha güzle bir avucu olan varsaTaliim ne açıkmış; bakınız, işte hayat çizgisi. Alay alay karım olacak! On beş kadın, hiç bir şey değil. On biri dul, dokuzu kız; adam olmak için iyi bir başlangıç! Boğulma tehlikesinden üç defa uzaklaşmış bulunacağım. Tehlike hayatımı kuş tüyünden bir yatakta tehdit edecek. Pek korkulacak bir şey değil. Eğer tali bir kadın ise, bu hiç şüphesiz güzel bir kızdır. Geliniz baba. Göz açıp kapaymcıya kadar yahudi ile vedalaşalım.

(LANSELOT ile GOBO çıkarlar.)

BASANYO — Kahraman Leonardom, rica ederim, iyi dikkat et. Bu söylediklerimi alıp, yerleştirdikten sonra, çabuk, gel beni bul. Bu gece en sevgili arkadaşlarıma ziyafet veriyorum. Hadi, çabuk ol.

LEONARDO — Elimden gelen her şeyi yapacağım.

(GRAÇYANO girer)

GRAÇYANO — Efendin nerede?

LEONARDO — Şurada geziniyor.

(LEONARDO çıkar)

GRAÇYANO — Senyör Basanyo...

BASANYO — Graçyano!

GRAÇYANO — Sizden bir şey rica edeceğim.

BASANYO — Buyurunuz.

GRAÇYANO — Bunu benden esirgemeyeceksiniz. Belmona giderken benim de sizinle beraber gelmem icap ediyor.

BASANYO — Madem; icap ediyormuş, peki! Fakat dinle, Graçyano, sen çok vahşi, çok sertsin, sözlerin de pek amirane... Bu sana oldukça yakışıyor, ve bizim gözümüze kusur gibi görünmüyor. Fakat seni tanımayanlar için bunlar biraz serbest tavırlardır. Gideceğim yerde, tavırlarının huşuneti, fena tefsir edilerek, bana ümitlerimi kaybettirmemek için, rica ederim, garabetini bir kaç tevazu damlasile tadil etmeğe çalış.

GRAÇYANO — Beni dinleyiniz, SinyorBasanyo. Eğer vakarlı bir tavır takınarak, hürmetkârane konuşmazsam; arasıra yemin edip, cebimde bir dua kitabı taşımaz, Tanrının lütuf lanndan bahsolunurken, içimi çekip amin diye mırıldanarak, gözlerimi şöyle şapkamla örtmezsem bir daha hiç bir sözüme inanmayınız. Haminnesinin hoşuna gitmek için vakur tavırlar takınmayı öğrenmeye çalışan adamlar gibi, ne kadar zarafet kaidesi varsa hepsini tetkik edeceğim.

BASANYO — Peki. Nasıl hareket edeceğini görürüz.

GRAÇYANO — Fakat bu gece müstesna. Bu akşam yapacaklarımıza bakarak hüküm vermeyeceksiniz.

BASANYO — Yok, bu felâket olurdu. Btt'akis bu gece her vakitten daha şen olmanı isteyeceğim. Nöş'e ümit eden davetlilerimizi eğlendirmeliyiz. Bunun üzerine; Allaha ısmarladık. Benim bitirilecek bazı işlerim var.

GRAÇYANO — Ben de gidip, Lorenzo ile arkadaşlarını bulayım; yemek vakti ziyaretinize geliriz.

SAHNE III.

Venedik. SHYLOCKun evi.

JESİKA ile LANSELOT girerler

JESİKA — Babamın yanından ayrıldığına çok müteessirim. Evimiz cehennem, şen şeytan, bu sıkıntılı havayi sen biraz neş'e ile dağıtıyordun. Hadi, Allah selâmet versin. Al sana bir de altın. Şimdi gidip, yeni efendinin misafiri olan Lorenzoyu, yemekte görür, şu mektubu, gizlice kendisine verirsin. Uğurlar olsun, babanım seninle görüştüğümü görmesini istemiyorum.

LANSELOT — Allaha ısmarladık!... Benim yerime göz yaşlarım söylesin!... Allaha ısmarladık, güzel kâfir.. Sevgili yahudi!... Eğer seni ele geçirmek için bir hristiyan çapkm sergüzeştlere atılmazsa, ben de hiç bir şey bilmiyorum. Allaha ısmarladık! Türlü hislerle göz yaşlarına garkoluyorum. Allaha ısı marladık!

(Çıkar)

JESİTA — Uğurlar olsun, yiğit Lanselotum! Babamın kızı olduğuma kızarmakla kim bilir ne büyük bir günah işliyorum! Fakat onun kanından ve onun kızı olsam da, huyum onunkine hiç benzemiyor. Ah Lorenzo, vadinde durursan, artık bu mücadeleye nihayet verecek; ve hristiyanlığı kabul ederek, senin sevgili karın olacağım.

(Çıkar.)

SAHNE IV.

Yine Venedik. Bir sokak.

GRAÇYANO, LORENZO, SALARİNO ve SOLANYO girerler

LORENZO — Yemek yenirken, sıvışıp, bizim evde kıyafetimizi değiştirdikten sonra, bir saate kadar yine geliriz.

GRAÇYANO —Biz hazırlanmadık.

SALARİNO — Meş'alecilerden hiç bahsetmedik.

SOLANYO — İyi idare edilmezse, bu pek tatsız oluyor. Bana kalırsa, en iyisi, ondan vaz geçelim.

LORENZO — Saat daha altı, iki saatimiz var.

(LANSELOT, elinde bir mekupla girer)

Ne o, dostum Lanselot, ne haber?

LANSELOT — Lütfen zarfı açarsanız, öğrenirsiniz.

LORENZO — Yazıyı tanıdım. İnan olsun, güzel bir yazı. Yazan elise yazılan kâğıttan daha beyaz.

GRAÇYANO — Eminim ki, aşk haberleri.

LANSELOT — Müsaadenizle, efendim.

LORENZO — Nereye gidiyorsun?

LANSELOT — Eski yahudi efendimi, yeni hristiyan efendimin bu akşamki ziyafetine davet etmeğe.

LORENZO — Dur. Al, şunu... Güzel Jeskaya, vadimde kusur etmeyeceğimi söyle... Ama yanında kimse olmasm...

(.LANSELOT çıkar)

Efendiler, bu geceki maskara alayına hazırlanmak istiyor musunuz? Ben bir meş'aleci buldum.

SALARİNO — Sahi, ben gidiyorum.

SOLANYO — Ben de.

LORENZO — Bir saate kadar gelip, Graçyanonun evinde, bizi bulursunuz.

SALARİNO — En iyisi bu.

(.SALARİNO ile SOLANYO çıkarlar)

GRAÇYANO — Mektup, güzel Jesikadan değil mi?

LORENZO — Her şeyi sana anlatmalıyım. Bana babasının evinden kendisini kaçırmanın yolunu öğretiyor; yanma alacağı altınlardan, mücevherattan ve kaçmak için hazırladığı hizmetçi elbisesinden bahsediyor. Babası cennet yüzü görürse, hiç şüphesiz sevimli kızı hürmetinedir. Talisizlik, kâfir bir yahudinin kızı olmaktan başka bir behane üe ona yaklaşmaya cesaret edemez. Hadi, gel. Yolda mektubu okursun. Güzel Jesika benim meş'alecim olacak.

SAHNE V.

Yine Venedik. SHYLOCKun evi.

SHYLOCK — Peki, görürsün sen; ihtiyar SHYLOCK ile Basanyo arasındaki farkı anlarsın... Hey, Jesika!... Evimdeki gibi patlayıncıya kadar yiyemezsin... Hey, Jesika!... Uyuyamazsın, horlayamazsın, elbiselerini yırtamazsın! Jesika!

LANSELOT — Hey, Jesika!

SHYLOCK — Onu çağır diye sana kim söyledi? Ben öyle bir şey demedim.

LANSELOT — Bana, ekseriya, söylemeden bir şey yapmazsın diye darılırdınız da!

JESİKA — Beni mi çağırdınız? Ne istiyorsunuz?

SHYLOCK — Ben ziyafete davetliyim, Jesika. İşte anahtarlarım; Fakat neye gidecekmişim? Onlar beni dostluklarından çağırmadılar; bana eziyet etmek istiyorlar! Gideceğim, ama düşmanlıkla ve müsrif bir hristiyanın yemeklerini yemek için gideceğim! Jesika, kızım, eve iyi dikkat et... Canım hiç te gitmek istemiyor... Rahatımı bozmak için bazı fena teşebbüsler var, bu gece rüyamda para torbaları gördüm!

LANSELOT — Rica ederim, gidiniz, yeni efendim sabırsızlıkla inmenizi bekliyor.

SHYLOCK — Ben de onunkini bekliyorum.

LANSELOT — Hep kararlaştırdılar... Bir maskara alayı göreceğinizi söylemek istemiyorum; fakat onlardan birini görürseniz, paskalyanın son salısının saat altısında burnumun kanamasının boş olmadığını anlarsınız; dört sene evvel Sandr yortusunun cumartesisinde de, öğlen üzeri gene böyle kanamıştı.

SHYLOCK — Nasıl! Maske de mi var? İşitiyor musunuz, Jesika. Kapıları kapayınız. Eğer trampete, yahut kıvrık boyunlu düdüklerin çığırtkan sesini duyacak olursanız, merak edip te, yüzünü gözünü boyamış çügın hristiyanları görmek için, pençereden eğilmeyiniz. Evimin kulaklarını, pençerelerini demek isterim, dahasıkı kapayınız. Bu kuru gürültülerin, sessiz evimin sükûnetini bozmasına müsaade etmeyiniz... Yakubun asası hakkiçün, bu gece şu ziyafete gitmeyi hiç te canım istemiyor!.. Ama gideceğim... Git haber ver, zevzek! Gideceğim, diyorum.

LANSELOT — Ben de haber vermeğe gidiyorum' (ortaya) hanımcığım, pencereden bakmayı unutmayınız:

Musevi gözüne lâyık Bir hristiyan gelecek.

(LANSELOT çıkar)

SHYLOCK — Bu Hacer neslinden budala ne dedi.

JESİKA — «Allaha ısmarladık, hanımcığım» dedi. Başka bir şey değil.

SHYLOCK — Bu şapşal fena oğlan değil, ama obur, ve bir kaplumbağa kadar ağır, yaban faresi gibi bütün gün uyur. Eşek arasının benim kovanımda işi yok. Ondan ayrılıyorum, Ödünç aldığı parayı daha çabuk bitirmesini istediğim bir adama bırakmak için, ondan ayrılıyorum. Hadi içeriye, Jesika. Ben belki de hiç durmadan dönerim. Dediğim gibi, üzerine kapıları kapamayı unutma. «Eyi sakla, eyi bul.» tutamaklı adamlar için eskimez bir darbi meseldir.

(Çıkar)

JESİKA — Uğurlar olsun. Eğer talih ters gitmezse, ben bir baba kaybedeceğim, sen de bir kız.

(Çıkar)

SAHNE VI

Yine orası.

Maskeli olarak GRAÇYANO ve SALARİNO girerler

GRAÇYANO — İşte Lorenzonun beklememizi söylediği yol.

SALARİNO — Vakit geçiyor.

GRAÇYANO — Bu kadar gecikmesi şaşılacak şey, çünkü âşıklar daima saatinden evvel gelirler.

SALARİNO — Venüsün güvercinleri yeni bir aşkın bağlarını dokumak için, edilmiş vaitleri hatırlatmaktan on kat daha sür'atle uçarlar.

GRAÇYANO — Kim bir ziyafetten, sofraya otururken duyduğu iştiha ile kalkar? Geçtiği sarp yoldan, gittiği hızla dönen at nerede? hiç bir şeyde takip ederken duyduğumuz harareti nail olduktan sonra duyamayız. Donanmış bir halde limandan çıkıp, nevazişkâr rüzgârların kucağına atılan bir gemi toy bir delikanlıya veya bir deliye ne kadar benzer! Sonra, bir de onun müsrif bir çocuk gibi, kaburgaları fırtınadan delik deşik, yelkenleri yırtık, harap, berbat, ve serseri rüzgârlarla yıpranmış bir halde limana dönüşünü görünüz!

(.LORENZO girer)

SALARİNO — İşte Lorenzo geliyor, bundan başka vakit gene bahsederiz.

LORENZO — Aziz dostlarım, geciktiğim için beni mazur görünüz. Sizi bekleten ben değilim, işlerimdir. Kadın hırsızlığına kalktığınız vakit ben de sizi böyle beklerim. Yaklaşalım. Yahudi kaynatamın oturduğu yer işte burası. Hey! Kim var orada?

(Uşak elbisesile JESİKA pencereden görünür)

JESİKA — Kimsiniz? Sesinizden tanımış olduğuma yemin etsem büe, daha ziyade emin olmak için kim olduğunuzu söylemelisiniz.

LORENZO — Lorenzo, sevgilin.

JESİKA — Lorenzo, doğru; sevgilim, hiç şüphe yok. çünkü onun kadar kimi seviyorum? Ve Lorenzo yu sevdiğimi ondan başka kim biliyor?

LORENZO — Sevgilim olduğuna gök yüzü ve kalbin de şahit.

JESİKA — Şu çekmeceyi alınız. Ettiğiniz zahmete değer. Bereket versin, gece de, beni görmüyorsunuz, kılığımdan utanıyorum. Fakat aşk kördür, ve âşıklar, yaptıkları güzel çılgınlıkların farkında olmazlar. Yoksa uşak kıyafetine girdiğimi görse, Küpidonun kendisi bile kızarırdı.

LORENZO — Hadi in aşağıya, benim meş'alecim olacaksın.

JESİKA — Nasıl kendi hacaletimi kendim mi aydınlatacağım? Ah, yemin ederim ki, benim için, o zaten aydınlık! sevgilim, nasü, ben kendimi gizlemek için karanlıklar ararken, siz beni meş'aleci mi yapmak istiyorsunuz?

LORENZO — Siz bu güzel uşak elbiseniz altında, karanlıktasınız, cicim. Hadi, gece geçmeye başladı; Basanyonun ziyafetinde bizi bekliyorlar.

JESİKA — Kapüarı kapayıp, yanıma bir kaç altın daha aldıktan sonra, sizinim.

CPencereden çekilir)

GRAÇYANO — Külâhım hakkiçün, bu yahudi değil, yahudiden başka her şey.

LORENZO — Ne derseniz diyiniz, onu bütün kalbimle seviyorum! Eğer anlıyabiliyorsam, akıllı; gözlerim beni aldatmıyorsa, güzel; ve bir çok delillerini gösterdiği gibi sadıktır. Akıllı, güzel ve sadık bir kız olarak ebediyen gönlümde yaşıyacak!

(JESİKA girer)

Geldin mi? Efendiler, hadi gidelim. Arkadaşlarımız ve maskara alayı bizi bekliyor.

(JESİKA ve SALARİNO ile beraber çıkar)

(ANTONYO girer)

ANTONYO — Kim o?

GRAÇYANO — Senyör Antonyo?

ANTONYO — Allah müstahkım versin, Graçyano! Ötekiler nerede? Saat dokuz, arkadaşlar bizi bekliyor. Bu akşam maskara alayı yapılmıyacak. Rüzgâr çıktı, Basanyo gemiye biniyor. Sizi aramağa belki yirmi kişi gönderdim.

GRAÇYANO — Çok iyi! Bu gece yelken açıp, enginlere açılmaktan başka hiç bir arzum yok.

(Çıkarlar)

SAHNE VII

Belmon Porçiyanın evi.

Nefir sesleri. PORÇİYA ile MEAKEŞ HÂKİMİ ve maiyetleri girerler

PORÇİYA — Hadi, perdeleri çekip, sandıkları bu asil prense gösteriniz... Buyurunuz, intihap deiniz.

MERAKEŞ HÂKİMİ — Evvelâ, altın sandık; üzerinde şöyle yazıyor: «Beni seçen, bir çok kimselerin arzu ettiğini kazanır.» Sonra, gümüş sandık, üzerinde şu vait var: «Beni seçen, lâyık olduğuna nail olur.» Nihayet, madeni kadar kaba bir ifade ile kurşun sandık: «Beni seçen, bütün elindekilerini verir, tehlikeye koyar.» Verir. Niçin? Kurşun için mi? Kurşun içinmi

tehlikeye koyar? Bu sandık korkutuyor. Elindekilerini tehlikeye koyanlar, bunu büyük bir kâr ümidile yaparlar. Altın bir kalp, işe yaramaz bir madenin iğfaline kendini kaptırmaz. Öyle ise. ben de kurşun için hiç bir şey vermeyecek, ve hiç bir şeyimi tehlikeye koymayacağım. Gümüş sandık, bakir rengile ne diyor? «Beni seçen, lâyık olduğuna nail olur.». Lâyık olduğuna. Merakeşli, bir dakika düşün, ve insaflı bir el ile neye lâyık olduğunu tart. Eğer kendi liyakatlerini göz önüne getirecek olursan, oldukça meziyet sahibisin; fakat bu meziyetlerinin, bu kadını elde etmeğe kâfi olduğunu söyliyemezsin. Bununla beraber liyakatimden şüphe etmek, kadrimi kendi elimle tenzil etmek olur. «Lâyık olduğuna!» Yani bu kadına. Asaletim, servetim, cazibem, tahsil ve terbiyem, ve nihayet aşkımla ben bu kadına lâyıkım. Daha fazla tereddüt etmeden, gümüş sandığı intihap etsem, ne olur? Altın sandığın üzerinde ne yazılı idi. Bir daha bakalım. «Beni seçen, bir çok kimselerin arzu ettiğini kazanır.» Yani kadını. Herkes onu arzu ediyor. Dünyanın dört köşesinden bu aziz vediayi ve burada yaşıyan mukaddes faniyi öpmek için koşuyorlar. Hirkani yaylaları ile, geniş Arabistanın ıssız çölleri şimdi, güzel Porçiyayi görmeğe koşan prensler için birer büyük cadde. Gökyüzüne saldıran engin denizlerin kudreti yabancı talipleri durduramıyor. Güzel Porçiyaya kavuşmak için onu bir dere gibi geçiyorlar, ,3u üç sandıktan biri onun semavî tasvirini ihtiva ediyor. Bunun kurşun sandık olması hiç yakışık alır mı? Böyle bir ihtimali düşünmek bile kendini hüsrana mahkûm etmektir. Bu kaba madeni, mezar karanlıkları içinde, onun muattar naşını ihtivaya lâyık görmek bile büyük bir hakarettir. Kıymeti saf altından on kat daha az olan gümüşte olmasını farzedebilir miyim? Ah ne ayıp düşünce! Bu kadar kıymetli bir pırlanta, hiç altından daha değersiz bir madene konulur mu? İngiltere'de bir melek tasvirini ihtiva eden altın bir para var; faka resim onun üstünde, halbuki burada, melek, altın bir yatakta dinleniyor. Veriniz anahtarı, ne olursa olsun, ben şu altın sandığı intihap ettim.

PORÇİYA — Alınız, prens; eğer tasvirim çıkarsa, sizinim.

(Altın sandığı açar)

MERAKEŞ HAKİMİ — Eyvah! Cehennem! Bu ne? Göz çukurunda bir kâğıt tomarı bulunan bir iskelet! Okuyalım.

Her parlayan altın değil,

Bunun pek çok işittin.

Dışa bakan pek çokları,

Tatlı candan oldular;

Kurt doludur, altın mezar!

Vücudün genç, fikrin ihtiyar,

Cesaretin kadar aklın olaydı,

Bulduğun cevap başka olurdu.

Uğurlar olsun, ümidin bitti.

Doğrusu, iyi bitti. O kadar zahmetler boşa gitti! Öyle ise, uğurlar olsun aydınlık! Soğuk karanlık, sen gel! Allaha ısmarladık, Porçiya! Sizinle uzun uzun vedalaşmıyacak kadar kederliyim. Kaybedenler böyle giderler.

(Çıkar)

PORÇİYA — İyi kurtulduk! Çekiniz perdeleri. Onun renginde olanlar böyle intihap etsinler!

(Çıkar)

SAHNE VIII

Venedik. Bir sokak.

SALARİNO ile SOLANYO girerler

SALARİNO — Evet, Basanyonun yelken açtığım gördüm. Graçyano da onunla beraber gitti, fakat, eminim ki yanlarında Lorenzo yoktu.

SOLANYO — zevzek Yahudi yaygaralarile düku uyandırıp, onunla beraber Basanyonun gemisini aramıya gitmiş.

SALARİNO — Geç kalmış; gemi demir almıştı. Fakat Lorenzo ile sevgilisi Jesikayı bir gonolda görenler var. Esasen Antonyo da onun Basanyo ile beraber gemide olmadığını Düke söylemişti.

SOLANYO — Ben şimdiye kadar Yahudinin sokaklarda kopardığı yaygara gibi karışık, garip, şiddetli mütehavvil bir hiddet görmedim: Kızım! — Ah altınlarım! — Ah kızım! bir hıristiyan kaçırdı! Ah benim, hıristiyan altınlarım! Adalet! Kanun! Altınlarım ve kızımj! Kızımın çaldığı bir torba altın, benim ikilik altınlarım! Mücevherlerim! iki taş, iki bulunmaz ve kıymettar taş! Adalet! Kızımı bulunuz! Üstünde taşlar, altınlar

SALARİNO — Venediğin bütün yaramaz çocukları kızım, altınlarım, taşlarım, diye bağırarak, arkasından koşuyorlardı.

SOLANYO — Mert Antonyo, vadesinde parayı veremezse, korkarım acısını ondan çıkarır.

SALARİNO — Hakkınız var! Dün bir Fransızla konuşuyordum. Fransa ile İngiltere'yi ayıran boğazda bizim memlekete ait zengin hamuleli bir gemi battığını söylüyordu. O söylerken aklıma Antonyo geldi. Ve içimden «Allah verede onun gemisi olmasa dedim.

SOLANYO — Bunları Antonyoya da söyleseniz pek iyi edersiniz. Fakat fazla müteessir etmemek için birdenbire söylemeyiniz.

SALARİNO — Yer yüzünde ondan daha iyi bir adam yokur. Basanyo ile Antonyoyu ayrılırlarken gördüm. Basanyo (Çabuk dönmeğe gayret edeceğini) söylerken, Antonyo şöyle cevap veriyordu: (Basanyo sakın acele edipte, benim için işlerinizi bozmayınız, ne kadar icap ederse o kadar kalınız.. Yahudinin senedine gelince, sizin âşık ruhunuz onunla hiç meşgul, olmasın. Neş'eli olunuz, ve bütün düşüncelerinizi, beğenilmeğe ve muvaffakiyete götürecek yollarla aşkınızı izhara sarfediniz.) Bu esnada gözleri yaşlarla dolu, yüzünü çevirip, elini arkaya uzatarak, müşfik bir muhabbetle Basanyonun elini sıktı ve ayrıldılar.

SOLANYO — Dünyayı onun için seviyor, denilebilr. Hadi, reca ederim, kendisini bulup, bazı eğlencelerle kederini tadile çalışalım.

SALARİNO — Evet, hadi!

(Çıkarlar)

SAHNE IX.

Belmon. Porçiyanın evi

NERİSA bir hizmetçi kadın ile girer

NERÎSA — Çabuk, çabuk, rica ederim, perdeyi çek. Aragon prensi yeminini etti, intihaba geliyor.

(Nefir sesleri. ARAGON PRENSİ, PORÇİYA ve maiyetleri girerler)

PORÇİYA — Asil prens, işte sandıklar burada. İçinde tasvirim bulunanı seçerseniz derhal izdivacımız tes'it edilecek; fakat, aldanacak olursanız, bir kelime söylemeden hemen burayi terketmelisiniz.

ARAGON PRENSİ — Yeminimle üç şeye riayet etmeyi taahhüt ettim. Birincisi, intihap ettiğim sandığı hiç kimseye söylememek; İkincisi, istediğim sandığı bulamazsam, bir daha hiç bir kıza izdivaç teklifinde bulunmamak, üçüncüsü de, doluyu intihap edemezsem derhal çekilip gitmek.

PORÇİYA — Lâyık değilsem de, taliini denemezden evvel herkes bu şartların ifasına yemin eder.

ARAGON PRENSİ — Ben hazırım. Tali ümitlerimin yardımcısı olsun! Altın, gümüş ve adi kurşun. «Beni seçen, bütün elindekilerini verir, tehlikeye koyar.» Senin için her şeyimi verip tehlikeye koymazdan evvel daha cazip bir görünüşün olmalı idi! Bakalım, altın sandık ne diyor? «Beni seçen, bir çok kimselerin arzu ettiğini kazanır.» Bir çok kimselerin arzu ettiğini. Bu «Bir çok kimseler» görünüşe aldanan, kamaşmış gözlerinin kendisine gösterdiğinden ötesini göremiyen, ve dağ kırlangıcı gibi yuvasını tehlikeli yollarda, rüzgârlara karşı, duvar yüzlerine yapan budala kalabalığı kastedebilir. Ben bir çok kimselerin arzu ettiği ni intihap etmeyeceğim. Adî ruhlu kaba insanlara karışmak istemem. Gümüş define, sıra sana geldi. «Beni seçen, lâyık olduğuna nail olur.» Çok doğru. Liyakati olmadan, talii aldatıp, şeref sahibi olmayı kim istiyebilir? Hiç kimse lâyık olmadığı bir şerefle örtünebileceğini zannetmesin! Eğer mal, mevki, unvan ve memuriyetler haksız yollarla ele geçirilemeyip, şeref ve itibar yalnzı haiz olanın liyakatile kazanılmış olsaydı, ne kadar çıplaklar örtülür, ne kadar amirler emir altına girerdi! Büyüklükte ne küçüklükler, küçüklükte ne büyüklükler keşfedilirdi! Kulübe ve harabeler altında gizlenmiş ne liyakatler bulunup, yeni bir şaşaa ile parıldardı! İntihabımıza gelelim. «Beni seçen, lâyık olduğuna nail olur» Ben lâyık olduğumu anlamak istiyorum. Bana bu sandığın anahtarını veriniz, daha ziyade gecikmeden taliimin kapısını açayım.

PORÇİYA — Orada bulacağınıza göre çok bile beklediniz.

ARAGON PRENSİ — Bu ne? Göz kırparak, bir kâğıt uzatan bir deli tasviri. Porçiyaya ne kadar da az benziyorsun! Ümit ve liyakatimden ne kadar başkasın! «Beni seçen, lâyık olduğuna nail olur.» Ben deli kafasından başka bir şeye lâyık değil miyim? Lâyık olduğum bu mu? Bundan daha iyisine liyakatim yok mu?

PORÇİYA — Kabahat yapmakla, hükmetmek başka başka ve hatta birbirine zıt şeylerdir.

ARAGON PRENSİ — Bakayım üstünde ne yazılı?

Ateş bunu yedi defa denedi;

Bir hüküm de, yanılmamak isterse,

Yedi defa tecrübeden geçmeli.

Bazıları gölgeleri kucaklar;

Buldukları: Saadetin gölgesi.

Benim gibi gümüş ile örtülü Milyonlarca budala var yaşıyan.

Yatağına istediğin kızı al;

Şunu bil ki, her zaman,

Benim başım sana lâyık olan baş.

Anladın mı? Hadi arş!

Burada daha fazla kalacak olursam, daha ziyade deliye benzeyeceğim. Taliimi denemeye bir deli başı ile geldim, iki deli başı ile gidiyorum. Allaha ısmarladık, güzel sevgili! Yeminimde durup, felâketime sabırla tahammül edeceğim

(ARAGON PRENSİ maiyetile beraber çıkar)

PORÇİYA — Mum pervaneyi yaktı! Ah! Bu akıllı deliler! intihap ederken, her şeyi düşünerek kaybetmek dirayetini gösteriyorlar.

N ERİ S A — Eski atalar sözü pek te yanlış değildir: Asılmak ta, evlenmek te baht işi.

PORÇİYA — Perdeyi indir, Nerisa.

(Bir hizmetçi. girer)

HİZMETÇİ — Madam nerede?

PORÇİYA — Buradayım. Efendimiz yine ne emrediyorlar?

HİZMETÇİ — Madam, kapınıza genç bir Venedikli indi. Size kıymettar hediyelerle beraber, manidar selâmlar yani ruhnüvaz fısıltılar takdim edecek olan efendisinin vürudunu haber veriyor. Ben ömrümde onun kadar güzel bir aşk elçisi görmedim. Hiç bir nisan günü muhteşem' yazın vürudunu, efendisinin gelmekte olduğunu haber veren bu müjdeci kadar hoş bildirememiştir.

PORÇİYA — Yeter, rica ederim; bu kadar methettiğine bakılacak olursa, korkarım, sonunda, akrabamdır diyeceksin. Gel, Nerisa. Bu kadar güzel bir alayla gelen aşk habercisini görmek için sabırsızlanıyorum.

NERİSA — Ah aşk, ya bu Basanyo ise!

(Çıkarlar)

İKİNCİ PERDENİN SONU

*****

ÜÇÜNCÜ PERDE

SAHNE I.

Venedik bir sokak

SOLANYO ile SALARİNO girerler.

SOLANYO — Riyaltodan ne haber?

SALARİNO — Antonyo nun, boğazda zengin hamuleli bir gemi kaybettiği söylendiği halde, hiç bir taraftan tekzip edilmiyor. Bir çok gemi enkazlarının gömülü bulunduğu Godvin ismindeki tehlikeli ve meş'um sığlıkda batmış olacak. Eğer şayia, yalan söylemez namuslu bir kadın ise, işte haber bu.

SOLANYO— Bu haberin, zencefil çiğneyen, yahut komşularını üçüncü kocasının ölümüne ağladığına inandırmaya çalışan kadınlar gibi yalancı olmasını temenni ederim! Fakat uzun lâfla vakit kaybetmemek, ve her şeyi olduğu gibi, kaçamaksız söylemek lâzım gelirse, şu bir hakikat ki, iyi Antonyo, namuslu Antonyo... İsmile beraber zikredecek münasip bir tabir bulamıyorum!

SALARİNO — Peki, sonra?

SOLANYO — Hi..m!.„ Ne diyorsun? Sonu şu ki gemisini kaybetmiş.

SALARİNO — Barı bundan başka zararı olmasaydı.

SOLANYO — Şeytan sözümü kesmeden, dur âmin diyeyim, çünkü işte Yahudi kıyafetinde geliyor...

(.SHYLOCK girer)

Ne. o SHYLOCK? Tüccar arasında ne hevadis var?

SHYLOCK — Kızımın kaçtığını siz herkesten iyi bilirsiniz.

SALARİNO — Bu muhakkak. Bana sorsan, ben onun

uçtuğu kanatları yapan terziyi bile tanırım.

SOLANYO — Kendisine gelince, SHYLOCK ta kuşun bütün tüyleri yerinde olduğunu, ve bu hale gelince, onların yuvayı „j terketmeleri tabiatları iktizasından olduğunu bilir.

SHYLOCK — Cehenneme kadar yolu var!

SALARİNO — Hükmeden şeytan olursa, çok doğru.

SHYLOCK Benim öz etim, öz kanım bana böyle isyan , + etsin!

SALARİNO — Böyle söyleme, ihtiyar tirit! Senin yaşında J mı isyan edeceklerdi?

SHYLOCK — Kızım, etim ve kanimdir, demek istiyorum.

SALARİNO — Onun etile seninki arasında kara cam ile fil dişi; senin kanınla onunki arasında da, kırmızı şarapla Ren şarabı arasındaki farktan daha çok fark var. Söyle bakalım, Antonyonun denizde hiç bir zarara uğradığını duydun mu?

SHYLOCK — İşte bana ağır bir muşta daha! Müflis, müsrif herifin biri! Çarşıda her gün zarafet taslıyan bir dilenci!... Senedini iyi gözetsin!... Bana müıabahacı demeyi adet etmişti. Senedini gözetsin!...Hıristiyanlık merhametile ödünç para verirdi!... Senedini gözetsin!

SALARİNO — Borcunu ödeyemezse, eminim ki etini almazsın, ne işine yarar ki?

SHYLOCK — Balık yemi yapmaya! Başka şeyi beslefiıese bile hiç olmazsa kinimi besler! İtibarımı düşürdü, beni yatım milyon dolandırdı, zararlarıma güldü, kârımla eğlendi, milletimi tahkir etti, dostlarımı soğuttu, düşmanlarımı kışkırttı!

Sebebi ne? Çünkü ben Yahudiyim! Yahudinin gözleri yok mü?

Elleri yok mu? Yahudinin azası, boyu bosu, duyguları, sevgi leri, arzuları yok mu? Aynı gıda ile beslenmez mi?

Aynı silâh ile yaralanma/ miı? Aynı hastalıklara tutulup, aynı ilâçlarla iyi olmaz mı? O da bir hıristiyan gibi yaz gelince ısınıp, kış gelince üşümez mi? Batırsanız, kanamaz mıyız? Gıdıklasanız, gülmez miyiz? Zehirleseniz plmeft miyiz? Hakaret etseniz öc almaz mıyız? Mademki her şeyde sizin gibiyiz, bunda da size benzeyeceğiz. Bir Yahudi bir hıristiyana hakaret etse bu hıristiyan nfe yapar? İntikam almaz pil?

Bir Hıristiyan bir Yahudiye hakaret edince, misal meydanda iken, nasıl tahammül edebilir? Bana ne öğretti iseniz, ben de onu yapacağım. Öğrettiklerinizi geçmezsem, yazıklar olsun bana!

(Bir hizmetçi girer.)

HİZMETÇİ — Efendiler, Senyör Antonyo, evinde, ikinizle de görüşmek istiyor.

SOLANYO — Biz de onu arıyorduk.

(TÜBAL girer)

SALARİNO — İşte kabilesinden biri daha. Onların cinsinden bir üçüncüsü zor bulunur; meğer ki şeytan Yahudi kılığına gire.

(SOLANYO, SALARİNO ve hizmetçi çıkarlar)

SHYLOCK — E, Tübal, Ceneveden ne haber? Kızımı buldun mu?

TÜBAL — Çok yerde lakırdısını işittim, amma kendisini ele, geçiremedim.

SHYLOCK — Oh! Oh! Oh! Frangfortta bana iki bin altına malolan elmasımı götürdü! Kabilemizin üzerine şimdiye kadaî musibet çökmemişti! Onun tesirini bu güne kadar duymamıştım. Bir taşta iki bin altın! Öbürleri de başka! O kıymetli mücevherleri! Kulaklarındaki elmaslarla ayaklarıma düşüp geberemedi! Kefeninde altınlarla, gözümün önünde yerin dibine gömülemedi! Hiç haber yok ha! Onları aratmak için de kim bilir ne kadar masraf edeceğim? Zarar zarar üstüne! Hırsız o kadar götürdü, hırsızı bulmak için de bu kadar gidecek! Sonra ortada ne sevinilecek bir .haber var, ne de intikam! Bütün felâketler benim omuzlarımda, bütün hıçkırıklar benim boğazımda, ve bütün göz yaşları benim gözlerimde!

TÜBAL — Başka adarhlarm başında da felâket var. Cenevrede işittiğime göre Antonyonun...

SHYLOCK — Nasıl, nasıl, nasü? Bir felâket mi, bir felâ ket mi? "

TÜBAL — ...Gemilerinden biri Trablusgarptan gelirken batmış...

SHYLOCK — Şükürler olsun! Allaha şükürler olsun! Sahimi? Sahi mi?

TÜBAL — Kazadan kurtulan gemicilerin bir haçile görüştüm.

SHYLOCK — Sağ olasın, sevgili tübal. İyi havadis! İyi havadis! Oh, oh! Nerede? Cenevede mi?

TÜBAL — Cenevede kızınızın bir gecede seksen altın harcadığını da duymuştum.

SHYLOCK — Bana hançer saplıyorsun! Paralarımı bir daha göremeyeceğim! Bir gecede seksen altın! Seksen altın!

TÜBAL — Venediğe, Antonyonun bir çok alacaklıları ile beraber geldim; hepsi de, iflâstan başka çaresi kalmadığını söylüyorlar.

SHYLOCK — Çok iyi. Ona eziyet edeceğim! İşkence edeceğim! Buna çok memnun oldum!

TÜBAL — İçlerinden biri, bana bir sjizük gösterdi, bir maymun vererek kızından almış.

SHYLOCK — Allah belâsını versin! Bana işkence ediyorsun, Tübal! Bu benim firuzem idi; onu daha çocukken Liyadan almıştım! ben onu maymun dolu bir ormanla değişmezdim.

TÜBAL — Fakat, şüphe yok Antonyo mahvoldu.

SHYLOCK —f Oh! Bu muhakkak; bu muhakkak. Tübal, bir zaptiye memuru bulup, bir hafta evvel haberdar et. Parayı vermezse, yüreğini çıkaracağım. Bir kere Venedik vücudünden kurtuldu mu, istediğim gibi alış verişime bakarrm. Koş, Tübal, sonra bizimı sinagogda gel beni bul. Hadi, sevgili Tübal. Sinagogda, Tübal.

(Çıkarlar)

SAHNE II.

Belmon. Porçiyanın evi

BASANYO, PORÇİYA, GRAÇYANO, NERİSA ve maiyetleri girerler

PORÇİYA — Rica ederim, kalınız. Kendinizi tesadüfe terketmezden evvel, bir iki gün burada oturunuz. Çünkü iyi seçemezseniz refakatinizi kaybetmiş olacağım. Onun için bir müddet bekleyiniz. Bir şey (lâkin aşk de ğil.) sizi kaybettiğime müteessif olacağımı söylüyor. Bu türlü tahminleri kinin ilham edemeyeceğini siz de bilirsiniz. Maksadımı yanlış anlamanızdan korkarak (çılgın bir kız söylediğinden daha iyi düşünür) taliinizi denemezden evvel, sizi bir iki ay burada alıkoymak isterdim. Size iyi intihap etmenin yollarını öğretirdim, fakat o vakit yeminimi bozmuş olurdum, hayır bunu yapamam. Böyle olunca, intihabınızda yanılabilirsiniz, ve beni kaybedecek olursanız, yeminimi bozmak günahını işlemediğime beni pişman edersiniz. Kabahat, beni böyle şaşırtıp, ikiye bölen gözlerinizde. Mevcudiyetimin yarısı sizin, öbür yarısı da sizin... Yani benim demek istiyorum. Fakat, benim ise sizin demektir, ve bu suretle tamamen sizinim! Ah sahiplerile malları arasına set çeken fena asır! Görüyorsunuz'ya, sizin olduğum halde, sizin olamıyorum. Ma' dem ki böyle, benim yerime taliim cehenneme gitsin! Çok söyliyorum, fakat, vakti uzatmak, sürüklemek, intihap saatinizi geciktirmek için.

BASANYO — Bırakınız, intihap edeyim. Zira, şu dakikada azap içindeyim!

PORÇİYA — Azap içinde mi, Basanyo? Öyle ise aşkınıza hiyanet karıştığını itiraf ediniz?

BASANYO — Aşkıma nail olacağım anda beni titreten korkunç itimatsızlıktan başka hiç bir hiyanet! Karla ateş dostolup bir arada yaşayabilirler, fakat aşkım ile hiyanetin sevişip bir arada yaşadıklarını göremezsiniz!

PORÇİYA — Evet, amma, sakın size bunları söyleten çek tifiniz azap olmasın.

BASANYO — Bana hayat vadediniz, size hakikati itiraf edeyim.

PORÇİYA — Peki. İtiraf ediniz ve yaşaymız.

BASANYO — İtiraf ediniz ve seviniz demiş olsaydınız, itirafımı hulâsa etmiş olurdunuz. Sevgili cefakârım, bana halâs cevaplarını öğretecek olduktan sonra azap saadettir! Bırakınız, taliimi deneyip, sandığımı intihap edeyim.

PORÇİYA — Peki öyle ise, onların birinde ben varım. Eğer beni seviyorsanız, onu bulursunuz. Nerisa, siz hepiniz bir kenara çekilniz. O intihap ederken musikî çalsın. Kaybederse, bu, nağmelerde can veren kuğu kuşunun ihtizarı olacak. Teşbihin daha tam olması için, gözlerimden akan seller ona göz yaşlarımdan bir ölüm, yatağı hazırlıyacak. Ya kazanırsa? O vakit musiki ne olur? O vakit musiki, yeni tetviç olunan bir hükümdarı hürmetle selâirflıyan sadık tebaanın sevinç seslerine tahavvül eder. Sabahın ilk ışıkları arasında, rüyalara dalmış bir nişanlının ruhuna sokulup, kendisini gelin olmaya davet eden tatlı nağmeler gibi sihirli bir şey olur. İşte, ağlıyan Truvayı, deniz ejderine verdiği bakire vergisinden kurtarmıya giden genç Alsit gibi asil bir tavır fakat ondan daha büyük bir aşkla ilerliyor. Ben kurban .edilmeye hazırlanan bakireyi temsil ediyorum; ötekiler de, uzaktan bu teşebbüsün neticesini görmek için, yaşlı gözlerle sûr haricine koşan Truva kadınlarını... Haydi Hergül! Sen yaşarsan, ben de yaşıyacağım. Yaptığın mücadeleyi ben senden daha büyük bir endişe ile takip edeceğim.

(.Musiki, BASANYO sandıkları tetkik ederken terennüm olunur) Şarkı

Söyle, sevgi nerde yaşar,

Gönülde mi, başta mı?

Nasıl doğar, beslenir?

O, gözlerde doğarak,

Bakışlarla beslenir;

Ve orada can verir.

Aşkın ölüm çanına Başlayınız. Ding, dong.

Hepsi

Ding, dong çalınız!

BASANYO — İşte böyle, dışından parlak görünenler, çok defa görünldükleri gibi çıkmıyorlar. Dünya, tezyinata aldanıyor. Mahkeme huzurunda, teveccühe mazhar biri tarafından müdafaa edilince, daha iyi görünmeyecek kadar fena ve iğrenç dava varıdır? Dinde, zahit bir sima tarafından müdafaa edilip, kitapta yeri gösterilerek, çirkinliği güzel sözlerle gizlenen hangi kabahat günah addolunur? Yanlış bir tevil ile fazilete benzetilemeyecek hiç bir fenalık yoktur. Kumdan basamaklar kadar çürük kalpleri ve süt kadar beyaz kara ciğerlerile Hergül sakalı taşıyan, yahut Mars gibi kaşlarını çatan ne kadar korkaklar vardır? Korkunç görünmek için, dışarıya verdikleri palavradan başka hiç bir cesaret ve kıymetleri yoktur. Güzelliğe bakınız,

ağırlıkları nisbetinde kıymetleri olduğunu anlar, ve tabiatin şu mucizesini görürsünüz: en ziyade parlıyanlar en hafif olanlardır. Yılan gibi kıvrılıp, geçici bir güzellik üstünde açık saçık uçuşan bu altın saç büklümleri de, ekseriya mezarda olan bir başka başa aittir. Böyle süsler, tehlikeli bir denizin aldatıcı kıyılarına benzer; basma güzelliğini örten atlas parlaklığı. Bir kelime ile, bu en akıllıları tuzağa düşürmek için hilekâr bir devri örten sahte bir hakikattir. Velhasıl, parıldıyan altın sandık, Midasm sert gıdası, seni istemiyorum. Ne de, insanlar arasında mübadele vasıtası olan soluk ve adi maden, seni. Zavallı kurşun, ben seni seçeceğim. Vaitten ziyade tehdit ediyorsun, fakat senin sadeliğin beni belâgatten daha fazla tehyiç ediyor, sonu saadet olsun!

PORÇİYA — Kararsız düşünceler, çılgın ümitsizlikler, titretici korkular ve yeşil gözlü kıskançlık, bütün bu ihtiraslar havada nasıl dağılıyor. Ah aşk vecdü neşveni biraz tadil et, biraz teskin et, neş'eni yavaş yavaş boşalt, lûtfünü biraz azalt! Bahtiyarlığını çok duyuruyorsun, onu biraz tahfif et ki altında ezilip mah volmıy ayım!

BASANYO — (Kurşun sandığı açarak) ah, ne görüyorum? Güzel Porçiyamn tasviri! Hangi mahir san'atkâr aslına bu kadar yaklaşabilir? Bu gözler kımıldıyorlar mı? Yoksa, bebeklerinde benimkilerin aksini gördüğüm için mi onları kımıldıyor zannediyorum? İşte, aralarından tatlı bir nefes intişar eden yarı açık dudakları. Böyle sevgili dostları, hiç bir vakit bundan daha tatlı bir mania ayırmamıştır. Ressam, saçlarında, örümceği taklit ederek, altın büklümler dokumuş; örümcek ağlarının sinekleri yakaladığmdan daha çabuk, insan kalplerini avlasın diye. Ya gözler! Onları resmederken nasıl bakabilmiş? Bana öyle geliyor ki, birincisini bitirince ötekini resmedemeyecek kadar gözleri kamaşmış olmalı. Bakınız, medihlerimin kifayetsizliği şu gölgeyi nasıl gücendiriyorsa, bu resim de hakikat karşısında o kadar soluklaşıyor. İşte tali imin hulâsasını ihtiva eden parşömen tomarı.

Görünüşe aldanmıyan, intihabın kutlu olsun!

Bu talie mazhar olan, başka bir şey aramaz.

Neticeden memnun isen,

Eğer buysa beklediğin saadet,

Hanımına dönerek

Bir buseyle kendisini talep et.

Ne şirin kâğıt! Güzel hanım, müsaadenizle, (öper) yazı elimde, onu vermeye ve almaya geliyorum. Umumî takdir nidaları duyunca, mübarezesile halkı memnun ettiğini düşünen, ve bu alkışların kendisine ait olup olmadığını anlamak için, baş dönmeleri arasında bir an duruksayan bir cirit oyuncusu gibi, ben de, üç defa güzel kadın, bu sevinçli hâdisenin tarafınızdan tekit, imza ve tasdikine intizaren, şu gördüğümün hakikat olup olmadığım bilemiyerek, endişe içinde bekliyorum.

PORÇİYA — Senyör Basanyo, ben nasıl görünüyorsam öyleyim. Kendim için, bundan daha güzel olmak arzusunu fazla bir hırs telâkki ederdim; fakat, sizin için, olduğumdan yirmi defa daha değerli, bin defa daha güzel, on bin defa daha zengin olmayı ister; ve takdirinizi daha ziyade celbedebilmek için sayısız faziletlere, güzelliklere, zenginliklere ve doslara malik olmayı arzu ederdim.Fakat heyhat!Benim size verebileceğim şeylerin hepsi, tahsili az, tecrübesiz, basit bir kızdan ibaret. İyisi şu ki öğrenebilmek için henüz gencim, muvaffak

olmak için de oldukça zekâm vardır; daha iyisi muti ruhumu, bir efendi, bir müdür, bir hükümdar gibi idare etmeniz için, iradenize teslim edeceğim. Artık ben ve benim olanların hepsi sizindir. Biraz evvel bu güzel evin sahibesi, hizmetçilerimin hanımı ve kendimin melikesi idim; Bundan sonra, bu ev, bu hizmetçiler, ve bizzat ben, hepimiz size aidiz. Şu yüzükle beraber her şeyi size veriyorum. Onu iyi muhafaza ediniz. Eğer kaybeder, yahut birisine verecek olursanız, bu aşkımızın mahvına delâlet edecek, ve bundan dolayı size gücenmiye hakkım olacak.

BASANYO — Madam, size cevap vermek kuvvetini benden aldınız. Size yalnız damarlarımdaki kanım cevap verebilir: Sevgili bir Prensin asil nutkundan sonra, meşhur bir kalabalığın sevinç ifade eden karışık fısıltıları gibi varlığımın bütün kudretleri müphem bir hareketle kımıldıyorlar. Bu yüzüğe gelince, parmağımdan ayrıldığı gün, hayatın da beni terkettiğine emin olarak, Basanyonun öldüğünü söyliyebilirsiniz!

NERİSA — Efendimiz ve hanımefendimiz, arzularımızın tahakkukunu görmek saadetine eren bizlerin, sizleri, tebrik edip «büyük sevinç» diye bağırmamızın zamanı! Büyük sevinçler ve saadetler efendilerimiz!

GRAÇYANO — Senyör Basanyo ve nazik madam. Sizin için bütün arzu edebileceğiniz saadetleri temenni ederim; çünkü, bundan hiç bir şey kaybetmeyeceğimi biliyorum. Efendilerimizin şerefli izdivaç merasimi tes'it edilirken, benim de evlenmeme müsaadenizi rica edeceğim.

BASANYO — Memnuniyetle. Bir kadın ayırabilirsiniz.

GRAÇYANO — Efendimize teşekkürler ederim,; ben bir tane buldum. Benim gözlerim de, efendimizinkiler gibi çeviktirler. Siz hanımını gördünüz, ben nedimesine baktım. Siz seviyordunuz, ben de sevdim. Çünkü ben de sizin gibi işi uzatmaktan hoşlanmam. Sizin saadetiniz şu sandıklara bağlı idi, hâdisatın isbat ettiği gibi, benim de öyle idi. Ben burada terleyinciye kadar kur yaptım. Ve damağım kuruyuncıya kadar aşk yeminleri ettim. Nihayet, eğer vadinde duruyorsa, ben de şu güzeli elde ettim. Hanımını kazanmanız şartile, bana aşkın vedetti.

PORÇİYA — Öyle mi, Nerisa?

NERİSA — Evet madam, razı olursanız.

BASANYO — Ya siz Graçyano, sözünüzde duruyormuşu nuz?

GRAÇYANO — Evet, efendimiz.

BASANYO — Öyle ise, düğünümüz sizinkile bir kat daha güzelleşecek.

GRAÇYANO — Bin altına bahse girişelim, bakalım daha evvel kimin oğlu olacak.

NERİSA»— Nasıl. Para da mı yatıracaksınız?

GRAÇYANO — Hayır, bu oyunda yalnız para yatırmakla kazanılmaz. Fakat, bu gelen kim? Lorenzo ile gâvurcuğu mu? Ne o! Eski dostum Venedikli Saleryo!

(LORENZO, JESİKA ve SALERYO girerler)

BASANYO — Lorenzo, Saleryo, henüz pek yeni olan vaziyetim bana böyle bir temennide bulunmak salâhiyetini veriyorsa, bu eve safa geldiniz. Sevgili Porçiya, dostlarım ve hemşehrilerime, müsaadenizle safa geldiniz, temennisinde bulunuyorum.

PORÇİYA — Ben de öyle diyeceğim, efendimiz. Hepsi safa geldiler.

LORENZO — Teşekkürler ederiz. Efendim, ben buraya gelip sizi görmek niyetinde değilim. Yolda Paleryoya rasgeldim, kendisine refakat etmem için ısrar etti, ben de reddedemedim.

SALERYO — Evet, efendimiz; çünkü sebebi vardı.(Basanyoya bir mektup vererek) Senyor Antonyo size vaziyetini anla, tıyor.

BASANYO — Mektubu açmazdan evvel, söyleyiniz, sevgili dostum nasıl, iyi mi?

SALERYO — Hasta ise yalnız ruhu hasta efendimiz; iyi ise yalnız manen iyi. Bu mektup vaziyetinden sizi haberdar eder.

GRAÇYANO — Nerisa, bu yabancıları iyi karşıla ve kendilerine iyi muamele et. Elinizi verdiniz Saleryo. Venedikten ne haber? Tacirler kralı iyi Antonyo nasıl? Muvaffakiyetimize sevineceğine eminim. Biz Jazonlar altın postu kazandık.

SALERYO — Onun kaybettiği altın postu kazanabilir misiniz?

PORÇİYA — Bu mektubun içinde bazı fena haberler olmalı ki, Basanyonun yanakları soldu. Hiç şüphesiz sevgili bir arkadaşın ölümü. Böyle metin bir adamın vaziyetine, dünyada başka hiç bir şey, bu derece tesir edemez. Nasıl! Daha mı fena! Müsaade ediniz, Basanyo ben sizin yarinizim; teklifsizce, bu mektubun ihtiva ettiklerini sizinle paylaşmalıyım.

BASANYO — Ah sevgili Porçiya, şimdiye kadar hiç bir kâğıdı bunlardan daha hazin kelimeler kirletmemiştir! Size aşkımdan ilk bahsettiğim vakit, açıkça, bütün servetimin damarlarımda dolaştığını ve bir centilmen olduğumu söylemiştim. O vakit bu hakikat idi. Sevgili hanım, size hiç olduğumu söylemekle kendimi ne kadar methetmiş olduğumu şimdi göreceksiniz. Malî vaziyetimin hiçe indiğini söyledikten sonra, bunun hiçten daha aşağı olduğunu da ilâve etmeli idim. Para tedarik etmek için, kendimi sevgüi bir dostuma, dostumu da en insafsız bir düşmanına karşı taahhüt altına sokmuştum. İşte mektup, madam. Bu kâğıt, her kelimesi, hayat kanı sızan ağzı açık bir yarayı temsil eden, dostumun vücududur. Fakat, sahi mi, Saleryo? Bütün gemileri battı mı? Nasü! Hiç birisi gelmedi mi? Trablus garpta, Meksika'da, İngiltere'de, Libanda, Berberistan ve Hintteki gemilerinden hiç birisi tacirlerin mezarı olan meş'ura kayalardan kendini kurtaramadı mı?

SALERYO — Hiç biri, efendimiz. Bundan başka, Antonyonun senedi ödeyecek parası olsa bile, yahudi almak istemeyecek' gibi görünüyor. Ben şimdiye kadar bir insana eziyet etmeyi bu kadar seven insan şeklinde bir mahlûk görmedim. Sabah akşam Dükü taciz ediyor; adalet icra edilmediği takdirde, hükümetin emniyetini mevzuu bahsediyor. Yirmi tacir, bizzat Dük, Venediğin bütün büyükleri kendisini o kadar kandırmaya çalıştılar, fakat hiç birisi onu, verilmiş söz ve edilmiş bir taahhüde istinat eden bu cinayete benzer davadan vaz geçiremediler.

JESİKA — Ben yanında iken, hemşehrileri Tübal ile Cüs'e Antonyonun etini, ödünç verdiği paranın yirmi misline tercih ettiğine yemin ederken işittim. Eğer kanun ve hükümet mâni olmazsa zavallı Antonyonun işi çok fena.

PORÇİYA — Ve bu sıkıntılı vaziyette olan sizin aziz dostunuz?

BASANYO — En aziz dostum, insanların en iyi ve en asil kalplisi. İyilik etmekten en ziyade zevk duyan ve eski Roma'şerefini, bugün İtalya'da yaşıyanların hepsinden daha ziyade temsil eden bir zat!

PORÇİYA — Yahudiye ne kadar borcu var?

BASANYO — Benim için üç bin altın.

PORİÇYA — Ne! Hepsi bu kadar mı? Altı bin veriniz, senedi kurtarınız. Böyle bir dostun, Basanyo yüzünden bir kılma bile halel gelmeden altı binin iki mislini, üç mislini veriniz. Evvelâ kiliseye gidip, bana zevcem diye hitap ediniz, sonra, derhal Venediğe koşup dostunuzu bulunuz. Porçiyanm yanında muztarip bir ruhla dinlenmenizi istemiyorum. Size bu küçük borcu yirmi defa ödemeğe kâfi altın vereceğim. Gelirken fedakâr dostumuzu da beraber getiriniz. Bu müddet zarfında Nerisa ile ben bakireler yahut dullar gibi yaşıyacağız. Hadi, düğün gününüz de olsa bile gene gideceksiniz. Dostlarınıza iyi muamele edip, güler yüz gösteriniz. Bana gelince, pahalıya mal olduğunuz için, sizi çok seveceğim. Fakat, arkadaşınızın mektubunu okusanız a.

BSANYO — (Okuyarak) svgili Basanyo, bütün gemilerim battı; alacaklılarım insafsız oldular; vaziyetim ümitsizdir. Yahudiye olan senedi vaktinde ödiyemedim, ödeyecek olsam, yaşa-mama imkân yok. Ölmezden evvel sizi görebilseydim, Aramızdaki bütün borçlar silinirdi. Bununla beraber, arzu ettiğiniz gibi hareket ediniz. Gelmek isterseniz bunun saiki, mektubumdan ziyade dostluğunuz olsun.

PORÇİYA — Ah sevgilim, işimizi çabuk bitirelim de, gidiniz.

BASANYO — Mademki müsaade ediyorsunuz, acele edeceğim. Buraya dönünciye kadar, hiç bir yatak beni geciktirmekle itham edilemeyecek ve hiç bir istirahat aramıza giremeyecek.

(*Çıkarlar)*

SAHNE III.

Venedik, bir sokak.

SHYLOCK, ANTONYO, SALERYO ve bir zindancı girerler ,

SHYLOCK — zindancı, onu iyi gözetiniz... bana merhametten bahsetmeyiniz... Bedava ödünç para veren budaladır.. Zindincır onu iyi gözetiniz

ANTONYO — İyi SHYLOCK, bir kelime daha...

SHYLOCK — Senedim ödenmeli. Senede karşı söz söylemeyiniz Senedimi ödemeğe yemin ettim. Hiç hakkınız yok iken, bana köpek diyordunuz. Mademki köpek mişim, azı dişlerimden sakınınız.. Dük istediğim adaleti icra edecek... Zevzek zindancı, senin de ondan yana çıkmak beyinsizliğinde bulunmana şaşıyorum..

ANTONYO — Rica ederim, beni dinleyiniz.

SHYLOCK — Senedimin ödenmesini istiyorum! Başka şey dinliyemem.. Senedimin ödenmesini istiyorum! Fazla lâf dinliyemem. Hıristiyan yalvarmalarına kanıp ta, merhametle kafa sallıyan,

mağmum gözlü, yufka yürekli budalalardan olamam. Arkamdan gelme. Başka sözüm yok. Senedim ödenmeli.

(SHYLOCK çıkar)

SOLANYO — İnsanlar arasında yaşıyan köpeklerin en duygusuzu!

ANTONYO — Birak gitsin. Beyhude yalvarmalarla, arkasına düşmeyeceğim. Hayatımı istiyor. Sebebini de pekâlâ biliyorum Borçlulardan çoğunu, yardım edip, elinden kurtardım.

O vakittenberi bana garez oldu.

SOLANYO — Dük, böyle bir taahhüdün icrasına asla razı olamaz.

ANTONYO — Dük, kanundan dışarıya çıkamaz.. Ecnebilerin Venedik'te müstefit oldukları kolaylıklar tahdit edilecek olursa, devlet mutazarrır olur. Memleketin ticaret ve serveti bütün milletlerin burada bulacakları emniyete bağlıdır. Ne olacak is olsun! Kederlerim ve zararlarım beni o derece bitirdi ki, yarın, kanlı alacaklıma vermek için ancak bir okka etim kalacak. Zindancı, hadi gidelim. Borcunu öderken Basanyo orada bulunsun, başka bir şey istemem.

(Çıkarlar)

SAHNE IV.

Belmon. Porçiyanın evi

PORÇİYA, NERİSA, LORENZO, JESİKA ve BALTAZAR girerler)

LORENZO — Mâdam, zevcinizin gaybubetine böyle tahemmül edebilmeniz için dostluğu pek asil ve yüksek bir tarzda telâkki eden müstesna bir kalp sahibj olduğunuzu huzurunuzda söylememe müsaade ediniz. Fakat bu iyiliği kime yaptığınızı, yardım ettiğiniz zatin ne âlicenap bir centilmen olduğunu ve zevcinizi ne kadar fedakâr bir muhabbetle sevdiğini bilseniz, hareketinizden, alelade bir iyilikten daha ziyade bir iftihar duyardınız

.PORÇİYA — Ettiğim iyiliklerin hiç birisine nadim olmadım, bugün de pişman olacak değilim. Her gün bir arada yaşayıp, kalpleri ayni muhabbet boyunduruğunu zevkle taşıyan arka-daşların ruh, fikir ve tabiat itibarile birbirlerine uyğun olmaları icap eder. Antonyonun kocamı sevmesi için ona benzemesi lâzımdır. Böyle olunca, sevgilime bu kadar benziyen bir zatı böyle elim bir vaziyetten kurtarmak için verdiğim pek ehemmiyetsiz bir şeydir! Fakat bu kendimi methetmek gibi oluyor, artık bundan bahsetmiyelim. Şimdi dinleyiniz. Lorenzo efendimin avdetine kadar, evimin idare ve neza jetini size bırakıyorum. Nerisa ile beraber, kocalarımız gelinciye kadar, dua veibadetle vakit geçirmeğe ahdettik. Buraya iki mil mesafede bir manastır var, oraya iltica edeceğiz. Dostluğumun ve vakayiin lüzum gösterdiği bu vazifeyi reddetmemenizi rica ederim.

LORENZO — Maalmemnuniye madam, emirlerinizin ifasına, her vakit hazırım.

PORÇİYA — Kararımdan haberdar olan adamlarım, Senyör Basanyo ile bana olduğu gibi size ve Jesikaya itaat edecekler. Tekrar buluşuncıya kadar afiyetle kalınız.

LORENZO — Güzel düşünceler ve mes'ut saatler arkadaşınız olsun.

JESİKA — Efendimize gönül şenlikleri temenni ederim.

PORÇİYA — Çok tşekkür eder, ben de sizin için ayni te mennide bulunurum. Uğurlar olsun, Jesika

(.JESİKA ile LORENZO çıkarlar.)

Baltazar, seni şimdiye kadar namuslu ve fedakâr bir hizmetçi olarak tanıdım; bundan sonra da öyle görmek isterim, şimdi çabuk paduya gidip, şu mektubu kendi elinle amcazadem doktor Bellâriyoya ver. Sana teslim edeceği kâğıtlarla elbiseleri alınca, mümkün olduğu kadar sür'atle Venediğe giden gemilere binilecek yere getir. Lâkırdı ile vakit kaybetme. Ben senden evvel orada bulunacağım

BALTAZ.AR — Elimden geldiği kadar sür'atle, emirlerini» ifaya çalışacağım, madam.

(çıkar.)

PORÇİYA — Dinle Nerisa, yapmak istediğim işten senin riaha haberin yok. Hiç ümit etmedikleri bir zamanda gidip, kocalarımızı göreceğiz.

NERİSA — Onlarda bizi göreceklerini?

PORÇİYA — Evet, fakat bizde olmıyan bir şeyi var zanettiren bir elbise altında. İstediğin şeye bahsederim ki, delikanlılar gibi giyindiğimiz vakit, hançerimi öyle gösterişli bir zarafetle ta-kacağım ki, bu iki güzel süvariden en yakışıklısı ben olacağım. Erkekle çocuk sesi arasında ahenktar bir sesle konuşacak, ve küçük adımlarımı erkek adımlarına benzeteceğim. Genç bir farfara gibi, muharebelerden bahsederek, bir çok güzel yalanlar uyduracağım! Yüksek mevki sahibi bir çok kadınların bana vurulup yüz bulmadıkları için, hastalandıklarım, ve hatta kederlerinden öldüklerini söyleyeceğim! Hepsini birden memnun edemezdim ya! Sonra pişman olacak, onları bu suretle öldürdüğüme teessüf edeceğim. Nihayet, o kadar çok yalan söyleyeceğimki, erkekler, daha mektepten çıkalı on iki ay bile olmadığına yemin edecekler. Gençlerimizde gördüğüm bunun gibi daha milyonlarca tavurların hepsini tecrübe edeceğim.

NERİSA — Nasıl, erkekmi olacağız?

PORÇİYA—Hadi oradan! Sorduğu şeye bak! Ya bunu ters mana veren biri duysaydı! Daha başka düşüncelerim de var. Gel bahçe kapısında bizi bekliyen arabaya binelim, hepsini anlatırım. Hadi çabuk. Bugün yirmi mü yol alacağız.

SAHNE V.

Yine orası. Bir bahçe

LANSELOT ile JESİKA girerler.

LANSELOT — Evet, ciddi söyliyorum, inanınız bana, ba baların günahları çocuklarının omuzlarına çöker. Ben doğrusu sizin için korkuyorum. Size karşı daima açık davrandım; ak lıma ne gelirse hepsini söyledim. Bu husustaki endişelerimi de gizlemeyeceğim. Metin olunuz; çünkü ne yalan söyliyeyim ben sisin cehennemlik olduğunuzu zannediyorum. Sizi kurtarabilecek yalnız bir ümit var, amma o da piç bir ümit.

JESİKA — Nasıl bir ümit, rica ederim?

LANSELOT — Babanızın, yani bir yahudinin kızı olma manız ümidi.

JESİKA — Hakikaten piç bir ümit. Ama o vakit te annemin günahlarını yüklenirdim.

LANSELOT — Korkarım hem babanız hem anneniz tarafından iki kat cehennemlik olurdunuz. Babanız Scylla'dan kaçarken, anneniz Charybde'e düşüyorum. İki taraftan da kaybediyorsunuz.

JESİKA — Kocam kurtarır, beni hıristiyan etti

LANSELOT — Kabahatin büyüğü de onda ya. Biz hıristiyanlar, tam birbirimizle rahat geçinecek kadardık. Bu hıristiyan etme gayreti domuz fiatını artıracak! Hepimiz domuz yiyicilerden olursak, yakında domuz kızartacak para bulamıyacağız!.

.*(LORENZO girer.*).

JESİKA — Lanselot, söylediklerini kocama anlatacağım. İşte geliyor.

LORENZO — Karımı böyle gizli köşelere çekecek olursanız, yavaş yavaş sizi kıskanmıya başlıyacağım, Lanselot.

JESİKA — Korkacak bir şey yok, Lorenzo. Lanselot ile geçinemiyoruz. Yüzüme karşı, Yahudi kızı olduğumdan dolayı, ahirette benim için kurtuluş ümidi olmadığını söylüyor. Siz de Yahudileri hristiyan ederek, domuz fiatını yükselttiğiniz için fena bir vatandaşmışsınız.

LORENZO — Ben herkese karşı, sizin habeş karıcının karnını şişirmenizden daha kolaylıkla haklı olduğumu isbat edebilirim. Kara kız sizin marifetinizle gebe kalmış, Lanselot.

LANSELOT — Fazilete gebe kalsa daha iyi ederdi. Namuslu bir kadından aşağı olsa da, zannettiğimden fazladır. [Kelime oyunu,]

LORENZO — Bir deli, ne kadar kolaylıkla kelime oyunları yapabiliyor! Bundan sonra, akıllı adamlara diksen susmaktır. Belâğat yalnız papağanlara kalacak. Haydi zevzek, git, içeriye söyle, yemeğe hazırlansınlar.

LANSELOT — Hazırdırlar, efendim. Hepsinin karnı aç.

LORENZO — Allah, allah! Ne patlak körük bu Böyle! Gidip söyleyiniz, yemeği hazulasmlar.

LANSELOT — O da hazır, efendim. Sofrayı kursunlar mı demek istiyorsunuz?

LORENZO — Lütfen sofrayı kurar mısınız, efendim?

LANSELOT — Hayır, mösyö. Beh iğimi bilirim, [1]

LORENZO — Şimdi bir de kelime kavgası! bir anda zekânın bütün servetini mi göstermek istiyorsun? Öyle ise, rica, ederim, basit bir adamın sözlerini basit olarak anlayınız. Arkadaşlarını bul, söyle: Sofrayı kursunlar, yemekleri hasırlasınlar, yemek yemiye ineceğiz.

LANSELOT — Scîra hazırlanacak, yemekler kurulacak, yimek bahsine gelince, canınız ve keyfiniz nasıl isterse öyle olsun.

(LANSELOT çıkar.)

LORENZO — Ne zekâ! Şu budalalar nasıl da birbirlerine benzerler! Salak ayak üstünde bir alay kelimenin belini büktü Bunun gibi kelime kumkuması, mühim mevkiler işgal eden bir çok budalalar bilirim ki, onları kullanabilmek için musahabe^ nin zeminini değiştirirler. Mes'utmusun, Jesika? Cicim söyle "bakayim; Basanyonun karısını nasıl buluyorsun?

JESİKA — Bütün tabirlerin fevkinde! Senyör Basanyo bulunmaz bir hayat geçirecek. Böyle bir kadına malik olmak saadetine ererek, yer yüzünde cennetin bütün nimetlerHe îîiütelezziz

olacak; kıymetini bilmezse, bunları bir daha cennete bile istemiye hakkı olamaz. Semavî bir bahis için, ortaya, dünya kadınlarından ikisihi koysalar, bunlardan biri de Porçiya olsa, İkincisine bir çok şeyler ilâve etmek icap ederdi, Çünkü su fakir ve kaba dünyada onun bir eşi daha bulunamaz.

LORENZO — O nasıl bir karı ise, ben de öyle bir kocayım.

JESİKA — Bu husustaki fikrimi öğrenmek istec misiniz?

LORENZO — Elbette, fakat evvelâ yemeğe gidelim fi I Kelime ovunu.

JESİKA — Hazır iştiham varken, bırakınız sizi methedeyim.

LORENZO — Hayır, rica ederim, bunu sofraya bırakalım. Ne söylerseniz hepsini fazlasile hazmederim.

JESİKA — Peki, ben de o vakit söylerim.

(Çıkarlar.)

ÜÇÜNCÜ PERDENİN SONU
***

DÖRDÜNCÜ PERDE

SAHNE I.

Venedik. Bir mahkeme.

DÜK, VENEDİK BÜYÜKLERİ, ANTONYO, BASANYO, GRAÇYANO, SALARİNO, SOLANYO ve başkaları girerler

DÜK — Antonyo burada mı?

ANTONYO — Hazırım, efendimiz.

DÜK — Senin için çok müteessirim. Taş yürekli, insandan başka her şeye benziyen, ve bir paralık duygusu olmıyan bir hasım karşısmdasm!

ANTONYO — Hakkmdaki şiddetli takibatın tahfifi için, efendimizin pek çok zahmetler ihtiyar buyurduklarını işittim. Madamki inadında ısrar ediyor ve madamki beni onun ki ninden kurtaracak meşru bir vasıta yoktur, tehevvürüne sa bırla mukabele edeceğim. Zulüm ve ihanetine müsterih bir taîple tahammül etmek için icap eden cesaretle müsellâhım.

DÜK — Yahudiyi mahkeme huzuruna çağırınız.

SOLANYO — Kapıda bekilyor, efendimiz; işte geliyor.

(SHYLOCK girer.)

DÜK — Yol veriniz, karşımıza geçsin. SHYLOCK, herkes .gibi ben de, maksadının son dakikaya kadar bir muziplik yapmaktan ibaret olduğunu zannediyorum. Bu görülmemiş insafsızlığından daha garip olarak, nihayet lütuf ve merhamet göstermeni bekliyoruz. Şu zavallı tacirin bir okka etini isteyeceğin yerde, yalnız bundan vaz geçmek değil, insanlık şefkat ve muhabbetinin tesirile, büyük bir taciri mahvedebilecek zayiatını nazarı itibara

alarak, taşa tesir edip, tunçtan kalpleri açındıran haliiie hürmeten, ana borcun da yarısını terkedeceğini ümit ediyoruz.

SHYLOCK — Ben kararımı efendimize söyledim. Senedde şart küinmış olan taahhüdü icra ettirmek için mukaddes Sebt günümüze yemin ettim. Eğer bu hakkımı vermek istemezseniz, hanedanınıza ait imtiyazlar ile beldenizin hürriyetini ^tehlikeye koymuş olursunuz! Niçin bir okka ölü etini üç bin altına tercih ettiğimi soruyorsunuz. Buna cevap verecek de ğilim. Yalnız: «Keyfim öyle istiyor.» Diyeceğim. Bu cevap oldu mu? Bir fare evimi altüst etmiş olsaydı, onu zehirletmek için üç bin altın vermez mi idim? Bu cevap ta oldu mu?

Bazı adamlar vardır ki, bir domuzun esnediğini görmek istemezler; bazüarı da bir kedi görünce çıldırırlar; bir çokları da, gaydanm hımhım sesini duyunca, çişlerini tutamazlar. Duygularımıza hâkim olan mizacımızdır. Bize beğendirip nefret ettiren odur. Cevabıma geleyim. Berikinin ağzı açık bir domuzdan, ötekinin kedi gibi zararsız bir hayvandan, öbürlerinin de şişmiş bir gaydadan nefret etmelerinin sebepleri akılla izah edilemez. Gene bunun gibi, önüne geçemediğiniz bir hisle, size tecavüz edene siz de tecavüz edersiniz. Böyle masraflı bir davada inadımı izah için, ben de, kökleşmiş bir garezden ve Antonyoya karşı duyduğum yenilmez bir nefretten başka bir sebep göstermeyeceğim. Göstermek niyetinde de değilim. Nasıl beğendiniz mi bu cevabı?

BASANYO — Kalpsiz herif, bu cevap gaddarlığını mazur gösteremez.

SHYLOCK — Hoşuna gidecek tarzda cevap vermiye mec bur mıyım?

BASANYO — Herkes sevmediği şeyi öldürür mü?

SHYLOCK — Bir adam öldürmek istemediğinden nefret eder mi?

BASANYO — Her tecavüzü doğuran kin değildir.

SHYLOCK — Bir yılanın seni iki defa sokmasını ister misin?

ANTONYO — Rica ederim, bir Yahudi ile münakaşa ettiğinizi unutmayınız. Deniz kenarına gidip, dalgalara sükûnet bulmalarını söyliyebilirsinis; Kurda koyunjı yavrusunun ar dından neye bağırttığını sorabilirsiniz; dağ çamlarından gök yüzünün fırtmalarile kamçılandığı vakit, korkunç hışırtılarla tepelerini sallamamalarını istiyebilirsiniz, bunlar gibi bir çok güç teşebbüslerde maksadınıza erebilirsiniz; fakat bir yahudi kalbini (ondan katı ne var?) merhamete getiremezsiniz! çok rica ederim, artık teklif ve münakaşaları bırakıp, derhal hükmünüzü veriniz, Yahudi de maksadına ersin.

BASANYO — Üç bin altın yerine işte sana altı bin.

SHYLOCK — Bu altı bin altının her biri altı parçaya bölünüp te, her parça bir altın olsa, gene istemem, ben senedim dekini isityorum.

DÜK — Kendin merhamet etmedikten sonra, nasıl merhamet ümit edebilirsin?

SHYLOCK — Kabahatim olmadıktan sonra, hangi hüküm den korkacakmışım? Sizin bir çok esirleriniz var; para ile satm aldık diye, zavallıları eşekler, köpekler, katırlar gibi en âdi işlerde kullanıyorsunuz. Ben kalkıp ta size, onlara da hürri yet veriniz, kızlarınızla evlendiriniz, dedim mi? onları niye yük altında terletiyorsunuz, onları da kendi yataklarınız gibi yumuşak yataklarda yatırınız, onların, ağızlarını da, yediğiniz etle lezzetlendiriniz, dedim mi? Bana: «Bu esirler bizim malımız.» Diye cevap verecektiniz. Şimdi ben de size ayni cevabı

vereceğim. İstediğim bir okka et bana pahalıya maloldu, o benimdir, istiyorum. Reddedecek olursanız, kanunlarınıza lânet olsun! Demek Venedik senatosunun iradelerinin hiç kuvveti yokmuş. Hükmünüzü bekliyorum. Söyleyiniz, hakkımı vere cek misiniz?

DÜK — Bellaryo isminde âlim bir doktora mes'eleyi tetkik edip, mahkemeyi tenvir etmesi için adam göndenniştim, o gelinciye kadar mahkemeyi dağıtmıya salâhiyettarım.

SALARİNO — Efendimiz, Padudan, doktor Bellaryonun mektubunu getiren bir haberci kapıda bekliyor.

DÜK — Mektubu getiriniz, haberciyi de çağırınız.

BASANYO — Merak etme, Antonyo! Cesur ol! Sen benim için bir damla kanını kaybetmeden, Yahudi benim etimi, kanımı, kemiğimi her şeyimi alabilir!

ANTONYO — Sürünün içinde, ölmesi en münasip hasta koyun benim. Zayıf yemişler daha evvel düşer; bırakınız ben . de düşeyim. Basaııyo, siz benim sergüzeştimi yazmak için yaşa

yınız.

(.Avukat kâtibi kıyafetinde NERİSA girer) '

DÜK — Padodan, Bellaryo tarafından mı geliyorsunuz?

NERİSA — Evet, efendimiz, *(bir mektup vererek)* Bella ryo, zati asilânelerine arzı hörmet ederler.

BAS AN YO — Böyle telâşla bıçağını niye biliyorsun?

SHYLOCK — Bu müflisten payımı kesmek için.

GRAÇYANO — Bıçağını kösele tabanında değil, yüreğinin üstünde bile! Hiç bir şey, cellât satırı bile, gayzınm yarısı kadar keskin değildir. Sana hiç rica tesir etmez mi?

ŞAYI^K — Hayır. Tesirlisini bulacak kafa sende yok.

GRAÇYANO — Yerin dibine gir, merhametsiz köpek! Senin yaşaman adalet namına bir zül! Nerede ise itikadımı bozacaksın. Fisagor ile beraber ben de hayvan ruhunun insan vücu düne girebileceğine inanacağım. Senin köpek ruhunu idare eden insan öldürdüğü için asılmış bir kurt olsa gerek. Onun darağacında verdiği canı, anlaşılan, kâfir ananın karnında iken, sen yuttun. Onun içinkalbinde kanlı ve yırtıcı bir kurt arzusu yar.

SHYLOCK — Senetten imzayı silemedikten sonra, böyle | i yaygara ile, nafile yere ciğerlerini yoruyorsun. Aklını başına devşir, delikanlı; kaçırırsan bir daha ele geçmez. Ben burada adalet bekliyorum, fc. *Dük* — Bellaryo'nun bu mektubu mahkemeye genç ve âlim bir doktor tavsiye ediyor. Kendisi nerede?

NERİSA — Burada, efendimiz, kabul etmenizi bekliyor.

DÜK — Memnuniyetle. İçinizden üç dört kişi karşılayıp hürmetle buraya getiriniz. Bu esnada mahkemei aliyeleri de Bellariyo'nun mektubunu dinler.

NERİSA — Okuyarak:

Zatı asilâneîerinin mektuplarım aldığım zaman hasta idim, memurun vürudunda, yanımda, ziyaretile müşerref olduğum, Baltazar isminde Roma'lı genç bir doktor bulunuyordu. Tacir

Antonyo ile Yahudi arasındaki davanın hususiyetini kendilerine anlattım. Beraberce pek çok kitap karıştırdık; müşterek bulunduğumuz fikri, şahsî tetebbularile (ihatalarını tariften acizim.) Daha mütekâmil bir hale getirerek, rica ve İsrarım üzerine, sorulan mes'eleye, benim yerime cevap vermek için, oraya gitmeyi kabul ettiler. Gençliklerinin, lâyık olduktan hürmet ve itibarı görmelerine mani olmamasını rica ederim, hürmetkârımz şimdiye kadar böyle genç bir vücutte bu derece olgun bir baş görmedim. Bu vesile ile liyakatlerini efendimize göstereceklerinden emin olarak kendilerini zatı asilânelerine takdim ederim

DÜK — Bellariyo'nun yazdıklarını duydunuz mu? Zannedersem, işte doktorda geliyor.

(Tabibi adlî kıyafetinde PORÇİYA girer)

Elinizi veriniz. İhtiyar Bellariyo tarafından mı geliyorsunuz?

PORÇİYA — Evet, efendimiz.

DÜK — Safa geldiniz. Yerinize oturunuz. Mes'eleyi biliyor musunuz?

PORÇİYA — Hepsini biliyorum. Hani, tacir ile Yahudi neredeler?

DÜK — Antonyo, ihtiyar SHYLOCK, ikinizde yaklaşınız.

PORÇİYA — Adınız SHYLOCK değil mi?

SHYLOCK — Adım, SHYLOCK.

PORÇİYA — Giriştiğiniz dava pek garip bir mahiyette. Böyle olmakla beraber, Venedik kanunu, sizi ondan menedemez.

(*Antonyo'ya*) Siz de hasmısımz değil mi?

ANTONYO — Evet, öyle diyor.

PORÇİYA — Senedi taniyor musunuz?

ANTONYO — Tanıyorum.

PORÇİYA — O halde Yahudi merhamet etmeli.

SHYLOCK — Söyleyiniz, bana bunu zorla kim yaptırabilir?

PORÇİYA — Zorla merhamet olmaz. O gökten yağan rahmet gibi hükmettiği yere damla damla düşer. Hem veren, hem de alan için iyi olduğundan dolayı iki kat hürmete lâyıktır. Kudretini kudretli olanlar arasında gösterir. Tahtında oturan birhükümdarı tacmdan daha ziyade tezyin eder; eğer hükümdarlık asası cismanî kudreti temsil ediyor, korku ve ihtişama delâlet ediyorsa, tahtını hükümdarların kalplerinde kuran afıtda bizzat Allahı hatırlatan iyi sıfatlardan biridir. Adalet af ile taı dil edildiği zaman fanî kudretler ezeliyetinkini andırır. Yahudi, her nekadar kanun talebine hak veriyorsa da, düşün ki: Hiç birimiz yalınız adalet ile selâmete eremeyiz; hepimiz affe nail olmak için yalvarıyoruz, ettiğimiz dua bize merhametli olmayı öğretmeli. Bütün bu söylediklerim icrasını istediğin adaletin tadili içindir. Israr edecek olursan, Venedik mahkemesi tacir aleyhine hükmünü verecek.

SHYLOCK — Vebali boynuma olsun! Ben kanunun tatbikini ve senetteki şartın ifasını istiyorum.

PORÇİYA — Para vermek imkânsız mıdır?

BASANYO — Mahkeme huzurunda, parasının iki mislini vermeyi teklif ediyorum. Bu kâfi gelmiyorsa, ellerimi, başımı, kalbimi rehin koyarak, on mislini vermeyi taahhüt ediyorum! Bu da yetişmiyorsa, onu, böyle namuslu adamlara saldırmaya sevkeden hissin suiniyet olduğu meydana çıkar. Çok rica ederim, büyük bir adalet icrası için, bir dafacık kanunun ruhuna muhalefeti göze aldırınız. Ufak bir adaletsizlik yaparak, şu gaddar ifritin kanlı arzusunun önüne geçiniz!

PORÇİYA — Bu olamaz. Teessüs etmiş bir kanunu değiştirebilecek, Venedik'te, hiç bir kuvvet yoktur. Bu fena bir misal olur, ve ileride bir çok suiistimallere yol açar. Hayır, bu olamaz.

SHYLOCK — Davamıza hükmetmek için gelmiş yeni bir Dan yel! Evet, bir Danyel! Ah, genç ve akıllı hâkim, seni ne kadar tebcil ediyorum!

PORÇİYA — Rica ederim, müsaade edinizde, bir defa se nedi göreyim.

SHYLOCK — İşte, pek muhterem doktor, işte.

PORÇİYA — SHYLOCK, sana, bu paranın üç mislini veriyorlar.

SHYLOCK — Yemin ettim! Allaha karşı ahdettim! Vicda nıma karşı ettiğim yemini bozayım mı? Hayır, bütün Venedik için bile bunu yapamam!

PORÇİYA — Mühlet geçmiş, onun için, kanunen, yahudi, kendi elile tacirin kalbine en yakın yerinden keseceği bir okka eti istiyebilir. Merhametli ol! Paranın üç mislini kabul ederek, şu senedi yırtmama müsaade et.

SHYLOCK — İçindeki şart ifa edilsin, o zaman. Liyakatli bir hâkim olduğunuz anlaşılıyor. Siz kanunu bilirsiniz, davayı herkesten iyi anladınız Size, kanun namına, hüküm vermenizi ihtar ediyorum. Tatlı canıma yemin ederim ki, hiç bir insan dili beni kararımdan döndüremez. Ben yalınız senedimde yazılı olanı istiyorum.

ANTONYO — Kalbimin bütün samimiyetile, mahkemenin derhal bir karar vermesini rica ediyorum.

PORÇİYA — Pek âlâ. Öyleyse, göğsünüzü bıçağına uzat maya hazırlanınız.

SHYLOCK — Ah asil hâkim! Ah bulunmaz delikanlı!

PORÇİYA — Çünkü kanunun ruh ve maksadı, senette şart kılınmış olan cezayi istemenize tamamen müsaittir.

SHYLOCK — Çok doğru. Ah akıllı .ve adaletli hâkim! göründüğünden ne kadar tecrübelisin!

PORÇİYA — Hadi, göğsünüzü açınız!

SHYLOCK — Evet, göğsünü. Senette böyle yazüı. Öyle değil mi, asil hâkim? Kalbine en yakın yerinden; senette aynen böyle yazıyor

PORÇİYA — Doğru. Eti tartmak için teraziniz var mı?

SHYLOCK — Hazır.

PORÇİYA — Beraber bir de cerrah getirdiniz mi, SHYLOCK ? Yarayı bağlasın da, öldürecek derecede kanamasın.

SHYLOCK — Bu senette var mı?

PORÇİYA — Hayır, senette yok. Fakat ne olur? Merhameten öyle yapsanız daha iyi.

SHYLOCK — Ben hiç o fikirde değilim. Senette öyle bir şart

yok.

PORÇİYA — Tacir, yaklaşınız. Söyleyecek sözünüz var mı?

ANTONYO — Pek az. Sabırla müsellâh ve' tamamen hazırım. Veriniz elinizi, Basanyo. Allaha ısmarladık. Sizin için düştüğüm felâkete müteessir olmayınız; çünkü bu suretle, tali her vakitkinden daha merhametli davranıyor. O ekseriya, betbahtları, servetlerini kaybettikten sonra, çukur gözler ve bu ruşuk bir alınla, fakir bir, ihtiyarlıkta bırakmak adetindedir. Beni böyle bir sefaletin sürekli işkencesinden kurtarıyor. Muhterem zevcene benden bahset, Antonyo davasının nasıl bittiğini, ve nasıl öldüğümü tamamile hikâye et; seni nekadar sevdiğimi söyle, hikâyeni bitirdiğin vakit Basanyo'nun nekadar sevildiğini anlasın. Böyle bir sebeple arkadaşınızı kaybettiğinize hiç müteessir olmayınız, çünkü o borcunuzu bu suretle ödediği ne lıat'iyyen nadim değildir. Yahudi bıçağını istediğim kadar de rinlere batırabilirse, onu o anda bütün kalbimle ödeyeceğim.

BASANYO — Hayatım aziz bir kadınla evlendim; fakat hayatım, karım, dünyada hiç bir şey, nazarımda senin vücudun kadar kıymetli değildir. Seıii kurtarmak için bunların hepsini kaybetmiye, hepsini şu ifrite feda etmiye razıyım.

PORÇİYA — Refikanız teklifinizi işitmiş olsaydı, size pek az teşekkür ederdi.

GRAÇYANO — Bir zevcem var, yemin ederim ki çok sevi yorum. Fakat şu Yahudi köpeğinin fikrini değiştirebileceğini bilsem, gökyüzünde olmasını arzu ederdim.

NERİSA — Bereket versin bunu yanında söylemiyorsunuz, yoksa bu temenniniz evinizin rahatını bozabilirdi.

SHYLOCK — ***(Ortaya)*** İşte hınstıyan kocalar hep böyle ! Bir kızım var hıristıyan ile evleneceğine Baraba soyundan birile evlensin daha iyi! ***(Yüksek sesle)*** vaktimizi israf ediyoruz. Rica öderim, hükmü icra ettir.

PORÇİYA — Bu tacirin etinden bir okkası senin. Mahkeme hükmediyor ve kanun bunu sana veriyor.

SHYLOCK — Ah hâkimlerin en âdili!

PORÇİYA — Ve bu eti göğsünden keseceksin. Kanun müsaittir, mahkeme de hükmediyor.

SHYLOCK — Ah, hâkimlerin en âlimi! İşte hüküm verildi. Hadi, hazırlanınız?

PORÇİYA — Dur biraz. Daha bitmedi Bu senet sana bir damla kan vermiyor. İbare aynen: «Bir okka et» diyor. Hakkın olan bir okka etini al. Fakat onu keserken, bir damla hıristiyan kam dökecek olursan, arazi ve emvalin,Venedik kanunu mu cibince, hükümet tarafından müsadere edilecek.

GRAÇYANO — Ah hâkimlern en adili! Yahudi, iyi dinle. Ah hâkimlerin en âlimi!

SHYLOCK — Kanun böyle mi?

PORÇİYA — İbareyi görebilirsin. Mademki adalet istiyorsan, istediğinden ziyadesine nail olacağına emin ol.

GRAÇYANO — Ah, âlim hâkim! İyi dinle yahudi. Âlim bir hâkim!

SHYLOCK — Öyle ise teklifi kabul ediyorum. Senedimin üç mislini versinler, hıristiyan kurtulsun.

BASANİYO — İşte para .

PORÇİYA — Yavaş! Yahudi, tam bir adalete mazhar olacak. Acele etmiyelim. Senedile hak ettiğinden başka bir şey görmeyecek.

GRAÇYANO — Hâkimlerin en âdili! Âlim bir hâkim!

PORÇİYA — Hadi, eti kesmiye hazırlan. Bir damla kan dökmeyeceksin. Bir okkadan ne az n£ de çok gesmeyeceksin. Bir okkadan az veya çok keser, muayyen miktardan, bir gramı» yirmi de biri kadar eksik veya ziyade koporacak olursan, eğer terazinin gözü kıl kadar ağnarsa, kendini ölmüş, bütün emvalini de müsadere edilmiş bil.

GRAÇYANO — Bir Danyel, Yahudi, ikinci bir Danyel! Kâfir seni şimdi yakaladım!

PORÇİYA — Ne duruyorsun, Yahudi? Hadi, alacağını al.

SHYLOCK — Paramı veriniz, gideyim.

BASANYO — Hazır işte, al.

PORÇİYA — Mahkeme huzurunda onu reddetti. Yalnız senedindekine ve adalete nail olacak.

GRAÇYANO — Diyorum ya, bir Danyel! İkinci bir Danyel! Eksik olma Yahudi, bu kelimeyi bana öğrettin.

SHYLOCK — Nasıl! verdiğim parayı da alamıyacak mıyım?

PORÇİYA — Payından ve zarar ve ziyanı kendine ait olmak üzere hakkından başka bir şey alamıyacaksın, Yahudi.

SHYLOCK — Pek âlâ. Borcu da senedi de şeytanın olsun! Artık burada kaybedecek vaktim yok!

PORÇİYA — Dur, Yahudi. Kanunla aranızdaki hesap daha bitmedi. Venedik kanunlarına göre, bir ecnebinin doğrudan doğruya veya bilvasıta vatandaşlardan birinin hayatına kastetmek istediği sabit olursa, tehdit edilen vatandaş, o ecnebinin emvalinin yansını zabtetmek hakkına maliktir. Diğer yarısı da hükümetin hâzinesine kalır. Mütecavizin hayatı yalınız asaletli Dük Hazretlerinin iradelerile kurtulabilir. Şimdi sen bu vazıyette bulunuyorsun. Çünkü bilvasıta, hatta doğrudan doğruya müddeaaleyhin hayatına kasdettiğin meydanda. Bu suretle söylediğim cezayi hak etmiş oluyorsun. Diz çök de, Dükten affını dile.

GRAÇYANO — Evet gidip kendini aşabilmen için affini iste! Fakat, bütün servetin hükümete ait, bir ip alacak paran bile yok! Bu sebepten hükümet masrafüe asılsan daha iyi!

DÜK — Ahlâkımız arasındaki farkı anlaman için, sen daha istemeden, hayatını bağışlıyorum. Servetine gelince, yarısı Antonyo’ya diğer yarısı da hükümete ait olacak; fakat nedametin bu müsadereyi cezayi nakdiye tahvil edebüir.

PORÇİYA — Yalnız hükümete ait olanı, Antonyo'ya ait olam değil.

SHYLOCK — Hepsini alm, canımı da beraber, hiç merhamet etmeyin! Evimin direğini alıyorsunuz, kendisini de alın! Yaşayacak şey bırakmıyorsunuz, canımı da alın!

PORÇİYA — Kendisine nasıl bir lütufta bulunulmasını istiyorsunuz, Antonyo?

GRAÇYANO — İnan olsun, bedava bir ip veriniz, başka şey istemez!

ANTONYO — Asaletti Dük Hazretleri ve mahkemei aliye leri tensip buyururlarsa, emvalinin nısfı cezayı nakdisiz kendisine iade edilsin. Diğer nısfını, ölümünden sonra, kızım kaçıran centilmene ait olmak üzere, faizle bana ikraz etmesine razıyım. Bunun için iki şartım var: Birincisi, hıristiyan olacak, İkincisi, öldükten sonra bütün servetinin kızı ile damadı Lorenzoya kalacağına dair, mahkeme huzurunda, bir hibename tanzim edecek.

DÜK — Evet bunu yapmalı; yoksa deminki affimi geri alırım.

PORÇİYA — Razımısın, Yahudi? ne diyorsun?

SHYLOCK — Razıyım.

PORÇİYA — Kâtip efendi, bir hibename tanzim ediniz.

SHYLOCK — Gözünüzü seveyim, bırakınız da artık gideyim. Üzerime fenalık geliyor. Senedi gönderiniz, imza edeyim.

DÜK — Hadi git, fakat imzayı unutma.

GRAÇYANO — Vaftizinde iki babalığın olacak. Eğer hâkim ben olaydım, seni vaftiz kurnalarına değil, on babalıkla sehpaya gönderirdim. [Tarihi bir vakaya telmih]

(SHYLOCK çıkar)

DÜK — Rica ederim doktor, yemeği bizde yiyelim.

PORÇİYA — Efendimizin aflerini istirham ederim, bu akşam Paduya avdet etmek mecburiyetindeyim. Onun için derhal yola çıkmalıyım.

DÜK — Vaktimizin müsait olmadığına müteessirim. — Antonyo, bu centilmene teşekkür ediniz, zannedersem, kendilerine çok borçlusunuz.

(DÜK, VENEDİK BÜYÜKLERİ ve maiyetleri çıkarlar.)

BASANYO — Pek asil centilmen! Ben ve arkadaşım bu gün, zekânız sayesinde büyük cezalardan kurtulduk. Yahudiye borcumuz olan şu üç bin altını lütfen kabul buyurunuz. Bizi minnettar bırakan iyiliklerinize mukabil bunu size takdim edebilmekle mes'uduz.

ANTONYO — Bundan başka, size ebediyen medyunu şükran kaldığımızı unutmıyacağız.

PORÇİYA — Memnun olan, ücretini almış demektin Size yardım edebildiğime memnunum; bu suretle ücretimi almış oluyorum. Şimdiye kadar hiç ücret için çalıştığımı bilmiyorum. Sizden yalınız karşılaştığımız vakit beni tanımanızı rica ederim. Sağlığınızı diliyerek, müsaadenizi istirham ederim.

BASANYO — A?i? efendim, çok rica ediyorum, bir ücret olarak değil, minnettarlık borcu ve bir hediye gibi kabul buyurunuz. Sizden iki şey rica ediyorum: Reddetmeyiniz ve beni mazur görünüz.

PORÇİYA — O kadar İsrar ediyorsunuz ki, kabule mecbur oluyorum. *(Antonyo'ya)* Eldiveninizi veriniz, sizin bir hatıranız olmak üzere saklıyacağım. *(BasWı&/o'ya)* Dostluğumuzun alâmeti olmak üzere, sizden de şu yüzüğü alacağım. Elinizi çekmeyiniz, başka şey istemem, bunu benden esirgemezsiniz zannederim.

BASANYO — Bu yüzük... Ah! bu size lâyık değil.Size böyle bir hediye vermiye utanırım.

PORÇİYA — Başka şey istemem, şimdi onu daha ziyade arzu ettiğimi hissediyorum.

BASANYO — Bu yüzüğün manevi kıymeti benim için maddi değerinden çok büyüktür. Size Venediğin en güzel yüzüğünü buldurup, takdim edeyim. Fakat bunun için lütfen beni mazur görünüz.

PORÇİYA — Görüyorum ki, yalınız vadetmekte cömertsiniz. Bana istemeyi öğrettiniz, şimdi de istiyene nasıl cevap verilir onu öğrediyorsunuş.

BASANYO — Sevgili efendim, bu yüzüğü bana karım verdi, parmağıma takarken de, hiç bir vakit satmayacağıma, kimseye vermeyeceğime, ve kaybetmeyeceğime yemin ettirdi.

PORÇİYA — Bu, hediye vermek istemiyen bir çok kimselerin işine yarıyan bir mazerettir. Karınız deli değilse, bu yadigâra nekadar lâyık olduğumu öğrenince, onu bana verdiğinizden dolâyı size kat'iyen gücenmez. Hoşça kalınız.

(.PORÇİYA ile NERİSA çıkarlar.)

ANTONYO — Senyör Basanyo, ver şu yüzüğü; ettiği iyiliklerle, dostluğum birazda karınızın emirlerine galebe çalsın.

BASANYO — Koş, Graçyano, arkasından yetişip, şu yüzüğü kendisine ver; ve muvaffak olursan, Antonyo'nun evine davet et. Hadi çabuk.

(GRAÇYANO çıkar.)

Artık biz de gidelim. Yarm sabah ikimiz de Belmona uçacağız. Geliniz, Antonyo.

(Çıkarlar.)

SAHNE II.

Venedik. Bir sokak.

(PORÇİYA ile NERİSA girerler)

PORÇİYA — Yahudinin evini öğrenip, şu senedi kendisine imza ettir. Bu akşam hareket edeceğiz, kocalarımızdan bir gün evvel Belmon'da bulunmalıyız. Bu senet Lorenzcyu kim bilir nekadar sevindirecek.

(GRAÇYANO girer)

GRAÇYANO — İyi ki sizi bulabildim. Efendim Basanyo bir çok düşündükten sonra şu yüzüğü yolladı ve sizi yemeğe davet etti.

PORÇİYA — Yemeğe gitmeme imkân yok. Fakat yüzüğü memnuniyetle kabul ediyorum; bunu kendisine söyleyiniz. Birde, rica ederim, şu delikanlıya ihtiyar SHYLOCKun evini gösteriniz.

GRAÇYANO — Baş üstüne.

NERİSA — Mösyö, size bir şey söylemek istiyordum. (*Por çiya'ya*) Bakayım, ben de onun yüzüğünü alabilir miyim?

PORÇİYA — Temin ederim ki, alırsın. Onlar bize bu yüzükleri erkeklere verdiklerini söyliyerek, bir çok yemin edecekler; biz de aksini iddia ederek, onlara kafa tutacağız. Hadi, çabuk ol. Seni nerede bekleyeceğimi biliyorsun.

NERİSA — Hadi efendim, lütfen şu evi gösteriniz.

(Çıkarlar)

DÖRDÜNCÜ PERDENİN SONU

******

BEŞİNCİ PERDE

SAHNE I.

Belmon Porçiyanın evine giden bir yol.

LORENZO ile JESİKA girerler

LORENZO — Ay parıldıyor. Hafif bir rüzgârın, ağaçları sessiz buselerle okşadığı böyle bir gecede, Troilüs, Truva surları üzerine çıkıp, Kresidanm dinlendiği Yunan çadırlarına ruhunun tahassürlerini göndermişti!

JESİKA—Böyle bir gecede korkak Tizbe şebnemler üzerinde kayarken arslandan evvel gölgesini görerek, çılgın gibi kaçmıştı!

LORENZO — Böyle bir gecede, Didon, elinde bir söğüt dalı, coşkun bir denizin ıssız sahilinde durarak, sevgilisini işaretle kartacaya çağırmıştı!

JESİKA — Böyle bir gecede Mede, ihtiyar Ezonu gençleştiren sihirli otlar toplamıştı!

LORENZO — Böyle bir gecede Jesika, zengin Yahudinin evini bırakıp müsrif bir âşıkla, Venedik'ten Belmona kaçmıştı!

JESİKA — Gene böyle bir gecede, genç Lorenzo ona âşkını »adetmiş, ve hiç birisi ciddî olmıyan sadakat yeminlerile kalbini çalmıştı.

LORENZO — Gene böyle bir gecede, güzel Jesika, küçük bir yaramaz gibi, kendisini affeden âşıkma iftira etmişti!

JESİKA — Kimsenin gelmeyeceğini bilsem, sizi bütün gece burada tutardım. Dinleyiniz, bir ayak sesi duyuyorum.

(Bir hizmetçi girer.)

LORENZO — Gecenin sessizliği içinde böyle hızlı hızlı gelen kim? ^

HİZMETÇİ — Bir dest..

LORENZO — Bir dost mu? Nasıl dost? Rica ederim, dostum, adınız?

HİZMETÇİ — Adım, Stefano, size bir şey söyleyeceğim. Gün doğmadan, hanımım Belmon'da olacak. Civarda, mukaddes putlar önünde, diz çöküp, izdivacının hayırlı ve mes'ut olmasını temenni ederek, dolaşıyor.

LORENZO — Yanında kim var?.

HİZMETÇİ — Muhterem rahip ile, nedimesinden başka kimse yok. Rica ederim, söyleyiniz, efendimiz geldiler mi?

LORENZO — Hayır; kendisinden henüz bir haber yok. Jesika, haydi içeriye gidip, evin hanımını hürmet ve merasimle karşılamağa hazırlanalım.

(LANSELOT girer.)

LANSELOT — Sel, la! Sol, la! Hey! Sol, la!

.LORENZO — Kim bu?

LANSELOT — Sol, la! Lorenzo ile hanımını gördünüz mü? Hey! Sol, la..

LORENZO — Kes, şu sollayi. Burada işte.

LANSELOT — Sol, la! Nerede? Hani?

LORENZO — Burada.

LANSELOT — Efendimiz tarafından, külahı iyi haberlerle dolu bir haberci geldiğini söyleyiniz. Efendim sabahtan evvel burada bulunacak.

(Çıkar)

LORENZO — Hadi yavrum, içeriye gidip, bekliyelim. Hayır, rahatımızı niçin bozalım? — Dostum Stefano, rica ederim, köşke gidip, hanımınızın gelmek üzere olduğunu haber veriniz. Musikişinaslara da söyleyiniz, bahçede çalsınlar.

(Hizmetçi çıkar)

Ay aydınlığı şu sıranın üzerinde ne tatlı oyuyor! Şuraya oturalım, musiki nağmeleri, kulaklarımıza girsin. Sessizlik ve gece, tatlı bir musikinin, ruhu okşıyan nağmelerine ne kadar yakışıyor. Otur, Jesika.. Bak, gök yüzü nasıl mukades altın vazolarla işlenmiş. Şu gördüğün kürreler arasmda, bir tanesi yoktur ki, genç gözlü kerûbilerin konserine İlâhî bir terennüm ile iştirak etmesin! Bu musikiyi yalnız lâyemut ruhlar duyar, ruhlarımız, şu kaba ve katı balçık kap içinde mahpus bulundukça, biz, onu işitemeyiz.

(Musikişinaslar girerler.)

Haydi, Diyani uyandıracak bir kaside terennüm ediniz! Hanımınızın kulağını en tatlı nağmelerle okşayıp, kendisini, musikinizin sihrile evine cezbediniz.

(Musiki)

JESİKA — Ben, güzel bir musiki dinlerken; hiç neş'eli •lamam.

LORENZO — İnce bir ruhunuz va;r da, ondan. Vahşi ve şen sürülere, yahut, insan eli değmemiş, genç aygırlara bakınız; kanları kaynadığı için, çılgınca sıçrıyarak, büğürür ve kişnerler.. Tesadüfen bir boru sesi işitirlerse, yahut kulaklarına her hangi bir ahenk ilişecek olursa, derhal durduklarını, ve vahşî gözlerinin tatlı bir ifade aldığını görürsünüz. Onun için şairler, Orfenin ağaçları, taşları ve dalgaları teshir ettiğini tehayyül ğ etmişlerdir; çünkü tabiatta, mûsikinin zamanla değiştiremiye

ceği kadar duygusuz, sert ve kaba hiç bir şey yoktur. Ruhunda musikiye bir incizap hissetmiyen, nağmelerin tatlı ahenginden müteessir olmıyan bir insan hiyanete, hile ve fesada maildir; ruhu, gece kadar karanlık, duygulan gayya kadar korkunçtur. Öyle bir adama asla itimat etmeyiniz. Musikiyi dinliyelim.

(PORÇİYA ile NERİSA girip, uzakta dururlar.)

PORÇİYA — Şu gördüğümüz ışık, bizim evde yanıyor. Bu küçük meş'ale, ne kadar uzakları aydınlatıyor! Mütefessih bir dünyada, iyi bir iş te böyle parlar.

N ERİ S A — Ay aydınlığı varken, meş'aleyi göremiyorduk. *PORÇİYA* — Büyük bir şöhret, kendinden küçüğünü göl

gede bırakır. Hükümdar görününciye kadar, vekili bir hükümdar gibi parlar, fakat yanına hükümdar gelince, veküin şaşaası, engin denizlere karışan bir dere gibi kaybolur. Dinle! Musiki!.

NERİSA — Sizin musikiniz, madam, bakınız, sizin evden geliyor.

PORÇİYA — Her şeyi güzelleştiren, bulunduğu hale uygunluğudur. Bu musiki bana, gündüzünkinden daha ahenkli geliyor.

NERİSA — Ona bu sihri veren sessizliktir, madam.

PORÇİYA — Dikkat edilmezse, karganın ötüşü de, çayır kuşununki kadar güzeldir; eğer bülbül de gündüzün, kazlar ka kırdaşırken, ötmüş olsaydı, çalı kuşundan daha mahir bir mu-sikişinas sayılmazdı. Bir çok şeyler, güzelliklerinden mühim bir kısmını muhitlerine borçludurlar. Sus!. Ay, Andimyon ile uyuyor, uyandırmıyalım.

(Musiki durur.)

LORENZO — Bu Porçiyanın sesi, yahut bana öyle geliyor.

PORÇİYA — Körlerin kuğu kuşunu tanıdığı gibi, o da beni çirkin sesimden tanıdı.

LORENZO — Sevgili efendimiz, evinize sefa geldiniz.

PORÇİYA — Kocalarımızın saadeti için duâ ettik. Dualarımız belki avdetlerini tesrî etmiştir. Geldiler mi?

LORENZO — Daha gelmediler, madam. Fakat bir haberci gelmek üzere olduklarını söyledi..

LORENZO — Hadi git, Nerisa, gaybubetimize dair kimseye bir şey söylememelerini hizmetçilerime tenbih et. Bundan siz de bahsetmezsiniz, Lorenzo; siz de Jesika.

(Boru sesleri)

LORENZO — Zevciniz uzakta değil, boru sesi işitiyorum. Gevezelik etmeyiz, madam, hiç korkmayınız.

PORÇİYA — Bu gece, hasta bir güne benziyor; yalnız ondan biraz daha soluk. Güneşin gizlendiği günleri andırıyor. *İBASANYO, ANTONYO, GRAÇYANO ve maiyetleri girerler.)*

BASANYO — Güneş olmadığı zamanlar siz böyle görünecek olursanız, dünyanın öbür cihetindekilerle beraber, bize de gündüz olur.

PORÇİYA — Aydınlatayım, ama hafif olmıyayım. Çünkü hafif bir kadın, kocasını ağırlaştırır! Basanyonun benim yüzümden böyle olmasını hiç istemem! Allah iyilikler versin! Evinize sefa geldiniz, efendimiz.

BASANYO — Teşekkür ederim, madam. Arkadaşımı iyi karşılayınız. İşte Antonyo, işte kendisine o kadar borçlu olduğum adam..

PORÇİYA — Hakikaten kendilerine her itibarla borçlusunuz. Çünkü sizin için pek mühim teahhütler altına girdiklerini işitmiştim.

ANTONYO — Ödenilmeyecek derecede mühim değil.

PORÇİYA — Senyör, evimize büyük sefalar geldiniz. Bunu size sözden başka suretle ispat etmek istediğimden, hatırnüvazlık nutuklarını kısa keseceğim!

(GRAÇYANO ile NERİSA yavaşça bir kenarda konuşurlar.)

GRAÇYANO Şu gök yüzündeki aya yemin ederim ki, haksızsınız. İnan olsun, onu hâkimin kâtibine verdim. Sevgili ruhum, mademki bu kadar üzülüyorsunuz, dilerim, şu oğlân hadım olsun!

PORÇİYA — Ne o, daha şimdiden kavgaya mı başladınız? Zorunuz ne?.

GRAÇYANO — Bir altın halka, geçen gün verdiği, bıçakların üstündeki, bıçakçı şiirleri gibi, herkese hitaben: «*Sev beni, bırakma*» yazılı, ehemmiyetsiz bir yüzük.

NERİSA — Yazısından yahut kıymetinden bahseden var mı? Onu size verdiğim vakit, ölünciye kadar taşıyacağınıza ve hattâ mezarınıza bile beraber götüreceğinize yemin etmiştiniz. Bana değilse bile, yemininize‘olsun hürmet edip, onu saklamalı idiniz.. Hâkimin kâtibine vermiş! Bu kâtibin çenesinde sakal biteceğini hiç zannetmem.

GRAÇYANO — Erkek olacak kadar yaşarsa, pek âlâ biter!

NERİSA — Bir kadın, çok yaşamakla erkek olsa!

GRAÇYANO — Elim hakkı için, onu bir delikanlıya... Nasıl söyliyeyim, ufak, tefek, sen boyda, çelimsiz bir çocuğa, hâkimin kâtibine verdim; çıtır pıtır bir çocuk, zahmetine mukabil ; onu istedi. Benim de reddetmeğe vicdanım razı olmadı.

PORÇİYA — Doğrusunu isterseniz, karınızın ilk hediyesini, yeminlerle parmağınıza takıp, bir sadakat remzi olmak üzere etinize gömülmüş böyle bir hediyeyi, kendi elinizle başkasına verdiğiniz için, çok çirkin bir harekette bulunmuş oluyorsunuz! i Ben de sevgilime bir yüzük verip, hiç bir zaman yanından ayırmıyacağmı vâdettirdim. İşte kendisi, onun yerine ben yemin edebilirim ki, dünyanın bütün hâzinelerini verseler, onu parmağmdan çıkarmaz. İnan olsun, Graçyano, karınızı pek ziyade müteessir ettiniz, onun yerinde ben olsam, çıldırırdım.

BASANYO — Keşke sol elimi kesse idim de, yüzüğü müdafaa ederken kaybettiğimi söylese idim.!

GRAÇYANO — Sinyor Basanyo, yüzüğünü, bir hatıra olmak üzere bunu istiyen ve hakikaten lâyik ta olan hâkime vermişti. O vakit, küçüğü, bir çok yazılar yazmak zahmetine katlanan kâtibi de, benim yüzüğümü istedi. Efendisi olsun, kâtibi olsun, bu iki yüzükten başka hiç bir şey kabul etmediler.

PORÇİYA — Nasıl bir yüzük verdiniz, efendimiz? Ümit

ederim ki, benden aldığınız değil.

BASANYO — Kabahatime bir de yalan ilâve edebilseydim, inkâr ederdim. Fakat işte görüyorsunuz, parmağımda yüzük yok

PORÇİYA — Öyle se, kalbinizde de sadakat! Tanrı hakkı için, yüzüğümü görmedikten sonra, yatağınıza girmeyeceğim!

NERİSA — Ben de kendiminkini görmedikten sonra, yatağınıza girmeyeceğim!

BASANYO — Sevgili Porçiya,' yüzüğü kime verdiğimi, niçin verdiğimi, başka bir şey kabul etmeyeceğini söylediği vakit, yüzükten ne kadar istemiyerek ayrıldığımı bilseydiniz, hiddetinizi biraz teskin ederdiniz.

PORÇİYA — Siz de, yüzüğün tılısımını, yüzüğü verenin kıymetini ve yüzüğü muhafaza etmenin, sizin için nasıl bir namus

meselesi olduğunu bilseydiniz, hiç bir vakit bu yüzükten ayrılmazdınız. Reddettiğiniz halde, sizden mukaddes bir vediaya benzeyen böyle bir şeyi ısrarla isteyecek kadar akılsız ve vicdansız bir adam tasavvur olunabilir mi? Nerisa, söyle şimdi ne yapayım? Eğer yüzüğümü alan kadınsa, ben ölürüm!.

BASANYO — Namusum hakkı için madam, hayatım hakkı için, kadm değil, üç bin altını reddedip, benden yalnız yüzüğü istiyen, namuslu bir doktor. Evvelâ, reddettim, hattâ arkadaşımın hayatını kurtardığı halde, gönlü kırık olarak, ayrıldığını görmek metanetini gösterdim! Daha ne söyliyeyim, sevgili güzelim! Hicap ve minnettarlık hisleri altında ezilerek, bunu, kendisine göndermeğe mecbur oldum; namusum üzerinde böyle kara bir nankörlük lekesi bırakmak istemedim. Beni affediniz, sevgili karıcığım! Gecenin mukaddes meşaleleri şahidim olsun ki, siz orada olsaydınız, bu yüzüğü asil doktora vermemi kendiniz benden isteyecektiniz.

PORÇİYA — Bu doktor, benim evime yaklaşmasın! Mademki, aşkım için muhafazasına yemin ettiğiniz âziz mücevherim ondadır, kendisine karşı, size olduğu kadar cömert davranmağa mecburum. Elimden gelen hiç bir şeyi, evet, ne vücudümü, hattâ ne de kocamın, yatağını ondan esirgiyemem! Hiç şüphesiz onu tanıyacağım. Size, geceleri dışarda geçirmemenizi, ve bir Argüs gibi beni nezaret altında bulundurmanızı tavsiye ederim; bunda kusur eder ve beni yalnız bırakacak olursanız, henüz benim olan namusum hakkı için, bu doktoru kendime yatak arkadaşı yaparım!.

NERİSA — Ben de kâtibini! Evet, yalnız bırakacak olursanız, benim yapacağım da bu!

GRAÇYANO — Siz, istediğinizi yapınız, fakat yok mu, kâtibi bir ele geçirecek olursam, alimallah kalemini kıracağım!

ANTONYO — Bu kavganın talisiz müsebbibi benim.

PORÇİYA — Siz hiç müteessir olmayınız, efendim. Siz her halde sefa geldiniz.

BASANYO — Porçiya, Lstemiyerek yaptığım bu kabahatten dolayı beni affet, bütün dostlarımın huzurunda, bebeklerinde kendimi gördüğüm, güzel gözlerine yemin ederim ki

PORÇİYA İyi dikkat ediniz. İki gözümde, iki görünüyorsunuz; her birinde bir Basanyo. Yemininizi her ikisi için ederseniz, daha sağlam olur.

BASANYO — Beni dinle. Kabahatimi affet; hayatım hakkı için, bundan sonra yeminimi hiç bozmıyacağım!.

ANTONYO — *(Porçiyaya)* Arkadaşımın talii için, vücudumu rehin koymuştu Zevcenizin yüzüğünü alan zat olmasaydı, şimdi dünyada yoktum. Bu sefer de, kocanızın hiç bir vakit kendi ihtiyarile yeminini bozmıyacağına ruhumu rehin veriyorum

PORÇİYA — Peki. Öyle ise, kefili sizsiniz. Şu yüzüğü kendisine verip, ötekinden daha iyi muhafaza etmesini tembih ediniz..

ANTONYO — Senyör Basanyo, bu yüzüğü saklıyacağnıza yemin ediniz.

BASANYO — İnan olsun, bu, benim doktora verdiğim yüzük!.

PORÇİYA — Ondan aldım. Affet beni, Basanyo! Bu yüzüğü vermek için, doktor geceyi benimle geçirdi!

NERİSA — Beni mazur gör, sevgili Graçyanom! Hâkimin kâtibi, o çelimsiz oğlan da, şu yüzük için dün gece benimle yattı.

GRAÇYANO — Henüz sağlamken, yazın, büyük caddeleri de böyle tamir ederler! Nesil!. Daha lâyik olmadan boynuzlu mu olduk?

PORÇİYA — Böyle kaba şeyler söylemeyiniz. Hepiniz şaşırıp kaldınız. Şu mektubu alın, boş zamanınızda okursunuz. Bellâriyonun imzasile Padudan geliyor. Göreceksiniz ki, Porçiya doktor, Nerisa da kâtibi imiş. Lorenzoya sorunuz, sizin arkanızdan derhal ben de hareket ettim. Döneli de pek az oldu. Daha eve bile girmedim. Antonyo, gözünüz aydın. Size İliç um-madığınız iyi haberler getirdim. Şu mektubu açınız; göreceksiniz ki, gemilerinizden üçü, zengin hâmülelerile beraber limana girmek üzere. Bu mektubu, ne garip bir tesadüfle ele geçirdiğimi tasavvur edemezsiniz.

ANTONYO — Ne diyeceğimi şaşırdım.

BASANYO — Doktor sizdiniz de, ben tanıyamadım, ha?

GRAÇYANO — Siz de beni boynuzlu yapacak kâtiptiniz, | eyle mi?

NERİSA — Evet, fakat erkek olacak kadar yaşamadıktan [sonra, böyle bir şeyi, hiç akima getirmiyen kâtip.

BASANYO — Sevimli doktor, yatak arkadaşım olacak, bulunmadığım zamanlar da, karımla beraber yatacaksınız.

ANTONYO — Aziz madam, bana hem hayat, hem de hayatımı temin edecek şeyler verdiniz. Bu mektup, hakikaten gemilerimin limana vâsıl olduklarını haber veriyor.

PORÇİYA — Lorenzo, kâtibimde, sizi de memnun edecek haberler var.

NERİSA — Hem de müjdesini istemeden söyleyeceğim. İşte, size, zengin Yahudinin öldükten sonra, bütün servetini kızı ile damadına terkettiğine dair imzaladığı senet.

LORENZO — Güzel hanımlar, aç insanların yollarına, gökten maideler yağdırıyorsunuz.

PORÇİYA — Nerede ise sabah olacak. Eminim ki, bu vak'aların hikâyesine, daha tamamile kanmadınız. İçeriye girelim, orada siz sorarsınız, biz de her şeyi olduğu gibi anlatırız.

GRAÇYANO — Pek âlâ. Nerisaya ilk sualim, tâ akşama kadar beklemeği mi, yoksa, hazır gün doğalı daha iki saat bile olmamış iken, derhal yatmağa gitmeği mi, tercih ettiğini sormak olacak. Bana gelince, eğer gündüz sayılıyorsa, doktorun f kâtibi ile yatabilmek için, ortalığın çabuk kararmasını dileyerek adaklar adayacağım. Evet, ömrüm oldukça, Nerisa'nın şu yüzüğünü muhafaza edememek kadar hiç bir şeyden korkmayacağım.

(Çıkarlar.)

BEŞİNCİ PERDENİN SONU

trc: Mehmet Şükrü

Haziran 1308 (1930)

Cumhuriyet Matbaası1931

THE MERCHANT OF VENİCE- Venedik Taciri (2004)

Yönetmen: Michael Radford

Senaryo: William Shakespeare, Michael Radford

Ülke: ABD, İtalya, Lüksemburg, İngiltere

Tür: Dram, Romantik

Rating:7.1

Vizyon Tarihi: 12 Mayıs 2006 (Türkiye)

Süre: 138 dakika

Dil: İngilizce

Müzik: Jocelyn Pook

Nam-ı Diğer: The Merchant of Venice | William Shakespeare's The Merchant of Venice

Oyuncular: Al Pacino, Jeremy Irons, Joseph Fiennes, Lynn Collins, Zuleikha Robinson

Özet

1700'lerin Venedik'inde, genç Bassanio güzeller güzeli Portia'nın kalbine giden yolu fethetmeye kararlıdır. Ama talibi çok olan bu genç hanımı elde etmek için çıkacağı yolculukta ona para lazımdır. Bunun üzerine tacir dostu Antonio'ya gider. Oysa iyi niyetli adam tüm parasını seyahatteki gemilerine bağlanmıştır.

Dostuna yardım etmeye kararlı olan Antonio, faizsiz borç verdiği için nefretini kazanmış olduğu Yahudi tefeci Shylock'a başvurmak zorunda kalır. İntikam vaktinin geldiğini anlayan Shylock belki de hayatında ilk kez faiz işletmeden borç vermeyi kabul eder ama eğer parayı zamanında geri alamazsa her gecikme için Antonio'nun etinden bir parça almak üzere anlaşır.

Shakespeare'in her yaştan okur için unutulmaz bir olay örgüsü sunan ve -her zaman olduğu gibi- insan ruhunda -karanlık kıyılarını da ihmal etmeksizin- başarıyla gezinen eserinden uyarlanan filmde Al Pacino ve Jeremy Irons gibi güçlü isimler var. |

Filmden

“Venedik 1596" Yahudi karşıtlığı, 16'ncı yüzyılda, Avrupa'nın en güçlü ve en liberal şehir devleti olan Venedik'te bile mevcuttu. Yasalara göre, Yahudiler şehrin Getto denilen, etrafı duvarla çevrili bölümünde yaşamak zorundaydı. Güneş battıktan sonra Getto'nun kapısı, nöbetçi Hıristiyanlar tarafından kilitlenirdi. Gündüzleri, Getto'dan çıkan herkes Yahudi olduğunu belirten kırmızı bir şapka takmak zorundaydı.

**

! Tefeci! Taşınmaz mal edinmesi yasak olan Yahudiler bu yüzden çoğunlukla tefecilik yapardı ve bu da Hıristiyan inancına aykırıydı. Eğitimli Venedikliler bu durumu görmezden gelirken Yahudilerden nefret eden dinci fanatikler için durum farklıydı. "Bir insan dürüstse sadece doğru olanı yapıyorsa " " asla tefecilik yapmamış faiz almamışsa " " kendini bütün günahlardan arındırmışsa " " yasanın emrettiği doğrultuda bir yaşam sürüyorsa " " haksız kazanç sağlamamışsa ve buna tanıklık eden " " kimse varsa, o zaman aramızda yaşayabilir." "Ama tefecilik yapmış ve faiz almışsa " " yaşama hakkı var mı?

" "Hayır, yaşama hakkı yoktur. Bu günahlardan herhangi birini " " işlemişse, ölmesi gerekir. Rabbimiz böyle emrediyor." Ama her gün hırsızlık yaparak günah işliyorsunuz.

**

Üç bin duka mı?

Evet. Sadece üç ay için. Sadece üç ay mı?

- Aslında

- Söylediğim gibi Antonio kefilim olacak. Demek Antonio kefil olacak Pekâla Yardım edecek misiniz?

İsteğimi kabul edecek misiniz?

Cevabınızı bekliyorum. 3 bin düka 3 ay vadeli ve Antonio kefil. Cevabınız nedir?

Antonio iyi biridir. Bunun aksini söyleyen birini mi duydunuz?

Yo yo yo yo yo. Onun hakkında iyi demekteki amacım piyasada iyi kredisi olduğu anlamındaydı. Ancak mali durumu şüpheli. Bir gemisi Tripoli'ye, diğeri doğuya gidiyor. Duyduğum kadarıyla bir gemisi Rialto'dan Meksika'ya diğeri de İngiltere'ye hareket etmek üzereymiş. Daha önce gemileri başarılı yolculuklar yaptı. Ama gemiler sonuçta tahtadır gemiciler de insan. Kara fareleri vardır, su fareleri vardır. Kara hırsızları, deniz hırsızları Yani korsanlar. Deniz tehlikeli bir yerdir. Rüzgar, kayalar Ama yine de Antonio güvenilir bir adam. 3 bin düka Kefil olmasını kabul ediyorum.

- Pişman olmayacaksınız.

- Antonio ile konuşabilir miyim?

İsterseniz bizimle yemek yiyebilirsiniz. Hayır. Domuz eti kokar. Nasıralı peygamberinizin içinden şeytanı kovduğu yaratığı yiyorsunuz. Sizinle iş yaparım, alışveriş yaparım, yürüyüş yaparım, sizinle konuşurum. Ancak sizinle yemek yemem, içki içmem ve dua etmem. Buraya doğru gelen kim?

Bu Signior Antonio. Antonio! Antonio. Çok saygın bir vatandaşa benziyor. Shylock! Shylock, duyuyor musunuz?

Şu andaki para durumumu hesaplıyorum. Eğer yanılmıyorsam, üç bin dükanın tamamını bir anda temin etmem sanırım mümkün değil. Ama Tubal, benim oymağımdan zengin bir Yahudi kalanı tamamlar. Benjamin. Git Tubal'ı çağır. Kaç ay vadeli demiştik?

Rahat olun sayın bayım. Sizin peygamberiniz bizim soyumuzdan geliyor.

- Ne kadar vereceğini kararlaştırdı mı?

- Evet 3 bin düka. 3 ay vadeli. Ah, unutuyordum Üç ay dediniz değil mi?

Ama önce faizle para alıp vermediğinizi söylememiş miydiniz?

- Asla tefeciden borç almam.

- Evet. 3 bin düka. Yuvarlak bir rakam. Launcelot. Faizler. 3 ay 12'den Oranlara bir bakalım. Evet, Shylock Demek sana borçlandık?

Signior Antonio Rialto'da birçok defa beni aşağıladınız. Tefecilik yaptığım için suçladınız. Ama her seferinde, omuz silkip geçtim. Çünkü biz Yahudiler, zulüm görmeye alışığız. Bana inançsız diyebilirsiniz fırsatçı diyebilirsiniz. Yahudi olduğum için üstüme tükürebilirsiniz ama şimdi bende olana ihtiyacınız var. Evet, yardımıma ihtiyacınız var. Bana gelip Shylock, diyorsunuz, "Bize biraz para ver." Bunu söylerken, aslında bana karşı duygularınız hâlâ aynı. Ben sizin kapınıza gelseydim, yüzüme bakmadan kovardınız. Tek derdiniz para. Şimdi ne demem gerekiyor?

Şöyle mi demeliyim?

"Köpeğin parası var mıdır?

" "Bir köpekten 3 bin düka para istenir mi?

" Ya da önünüzde eğilip bir köle edasıyla yavaşça fısıldamam mı gerekiyor?

"Efendim, geçen Çarşamba günü bana tükürdünüz " " aynen daha önce de yaptığınız gibi. Ayrıca bana köpek de demiştiniz." "Bu iyiliğinizin karşılığı olarak size istediğiniz parayı vereceğim." Sana yine köpek diyeceğim, yine üstüne tükürüp aşağılayacağım. Eğer borç vereceksen, sakın dostlarına verme. Çünkü en büyük kazık, dost kazığıdır öyle değil mi?

Düşmanlarına borç ver. Böylece geri ödemezlerse, cezasını çekebilirler. Ne kadar da öfkelisiniz! Sizinle dost olabilirim. Sizi sevebilirim. Beni aşağıladığınızı bile unutmaya çalışabilirim. Size istediğinizi verebilir, verdiğim borçtan hiçbir faiz istemem. Ama yine de beni dinlemezsiniz. Size iyilik sunuyorum.

- Size iyilik yapıyorum.

- Hayır Bu bir iyilik. Size göstereceğim. Birlikte notere gidelim. Aramızda bir antlaşma yapalım. Eğer sözleşmede belirtilen günde bana olan borcunuzu belirtildiği miktarda ödemezseniz karşılığında bir kilo etinizi bana vereceksiniz. Vücudunuzun istediğim kısmından bir bölüm kesip alacağım. Kendime güveniyorum. Anlaşmayı yapacağım. Diğerleri gibi iyi kalpli bir Yahudi. Benim için böyle bir anlaşma yapamazsın. Yokluk içinde yaşamayı tercih ederim. Üzülme dostum. Hiçbir şey olmayacak. İki ay içinde, yani sözleşmenin bitimine bir ay kala aldığım borcu üç kat fazlasıyla ödeyebileceğimden eminim. Oh yüce İbrahim, şu Hıristiyanlar inanılmaz. Kendi kötülükleri yüzünden herkesin iyi niyetinden şüphe ediyorlar. Yalvarıyorum, söyleyin. Eğer parayı ödemezse sözleşmenin şartlarına uyarak ne elde edeceğim?

Bir insandan alınmış bir kilo insan etin, ne değeri var ki?

Hiç para etmez. Dana eti, kuzu ya da keçi değil. Banan güvenmesini istiyorum, onun dostluğunu istiyorum. Kabul ediyorsa, tamam Etmiyorsa, elveda Bir tek şey için dua ediyorum, beni utandırmasın. Shylock Sözleşmeye sadık kalacağım.

**

- Duyduğuma göre Antonio'nun içi kargo dolu gemisi boğazı geçerken batmış. Sanırım yerin adı Goodwins imiş. Çok tehlikeli bir kayalık olduğunu söylediler. Orada bir sürü gemi batmış Ne diyorsun?

Bence bu kayıp onun sonu olabilir. Shylock ne olacak?

Tâcirlerden bir haber var mı?

Kızımın kaçtığını biliyordunuz. Bu hiç iyi değil. Onun gittiğini biliyordunuz. Shylock bir gün kuşun yuvadan uçacağını biliyordu ama böyle bir şeyin olacağına asla inanmak istemiyordu. Bunun için onu lanetliyorum. Söylesene Antonio'nun gemisinin batıp batmadığı hakkında bir şey duydun mu?

Öyleyse sözleşmeyi okusun. Bana tefeci olduğumu söylemişti. Sözleşmeye baksın. Tefeciliğin Hıristiyan ahlakına uygun olmadığını söylemişti. Şimdi sözleşmeye baksın. Merhaba, Yahudi! Borcunu ödeyemezse etini almayacaksın değil mi?

Eti ne işine yarar ki?

Balıklara atacağım. Hiçbir işe yaramasa bile intikam duygumu tatmin edecek. Beni aşağıladı defalarca bana küfretti kayıplarımla alay etti. Ulusuma hakaret etti. İşime burun kıvırdı dostlarımı beğenmedi, düşmanlarımı alkışladı. Bunları neden mi yaptı?

Yahudi olduğum için! Yahudinin gözleri yok mudur?

Yahudinin elleri yok mudur?

Organları, mantığı duyguları, sevgileri, tutkuları?

Aynı yemeği yiyoruz. Aynı silahlarla vuruluyoruz. Aynı hastalıklara yakalanıyoruz. Aynı ilaçlarla iyileşiyoruz. Hıristiyanlarla aynı kışlarda üşüyüp, aynı yazlarda terliyoruz. Etimizi kesseniz kanamaz mı?

Gıdıklasınız gülmez miyiz?

Zehirleseniz ölmez miyiz?

Ve haksızlık yapsanız intikam almaz mıyız?

Diğer konularda aynıysak bu konuda da aynıyız demektir. Bir Yahudi Hıristiyana haksızlık yapsa cezası ne olur?

İntikam mı?

Bir Hıristiyan Yahudiye kötülük yapsa?

Onun cezası ne olmalı?

İntikam. Sizden öğrendiğim kötülüğü size yapacağım. Gerekeni yapacağım; ama daha da ileri gideceğim.

**

"Sevgili Bassanio bütün gemilerimi kaybettim. Alacaklılar peşimde. "Yahudiyle yaptığımız sözleşme bağlayıcı." "Eğer borcumu ödersem, artık yaşamam imkânsız." "Ama bana karşı hiçbir borcun olmadığını bilmelisin." "Ölmeden önce seni son kez görmek isterim." "Ama gelmek için lütfen kendini zorlama. Eğer dostluğumuz " " gelmen için yeterli değilse bu mektup da olmamalı." Oh hayır! Bütün işinizi bırakıp hemen gidin. Ama önce kiliseye gidip benimle evlenin. Sonra Venedik'e dostunuzun yanına dönün. Çünkü ruhunuz huzur bulmadan, Portia ile asla mutlu olamazsınız. Borcunuzu ödemek için gerekenden 20 kat fazla altınınız olacak. Ödedikten sonra arkadaşınızı da alıp geri dönün. Bu arada ben ve Nerissa, dul eşler olarak yaşayacağız. Ama geri dönün çünkü eşlerinizi düğün gününüzde yalnız bırakıyorsunuz. Gardiyan ona bak. Sakın merhamet isteme. Parasını etrafa saçan aptal bu işte. Ona bak gardiyan. Shylock'un sözlerine kulak ver. Sözleşme yaptık. Sözleşmeye uymak zorundasın. Sözleşme koşullarını yerine getireceğime yemin ettim. Bana köpek dedin oysa hiçbir neden yoktu. Ama köpek olduğuma göre dişlerime dikkat et. Dük adaleti yerine getirecek. Neden bu kadar neşeli olduğunuzu anlamıyorum şeytan gardiyanlar.

- Yoksa ondan yana mısınız, söyleyin!

- Yalvarıyorum beni dinle. Elimde sözleşme var. Konuşmak istemiyorum. Elimde sözleşme var. O yüzden konuşman boşuna. Hıristiyan zalimlerin her sözüne boyun eğen, iç çekip kabullenen aptallar gibi davranmayacağım. Seninle konuşacak bir şeyimiz yok. Elimde sözleşme var. Zulme zulümle karşılık verirsen, eline bir şey geçmez. Onu rahat bırak. Fikrini değiştirmesi için sadece dua edeceğim. Hayatımı istiyor. Ve onu anlıyorum. Dükün sözleşme şartlarını uygulamayacağından eminim! Dük yasanın gerektirdiğini yapmak zorunda. Venedik'te mülk alan yabancılar yasanın korumasında adalet yerini bulmazsa, devletin prestiji sarsılır. Git artık. Oh! Oh Yaşadığım kayıplar ve acılar beni öylesine tüketti ki yarına kadar borcumu ödemek için bir kilo etim bile kalacağını sanmıyorum.

**

Antonio ve ihtiyar Shylock, ikisi de öne çıksın.

- İsminiz Shylock mu?

- Shylock, ismim bu. İddianız şimdiye kadar alışılmadık bir durum. Ancak Venedik yasalarına göre, bunu yapmaya hakkınız var.

- Hayatınız onun kararına bağlı, değil mi?

- Öyle söylüyor.

- Sözleşme yaptığınızı kabul ediyor musunuz?

- Evet. Öyleyse Yahudi merhamet göstermeli. Neden merhamet göstermeliyim?

Açıklayın. Merhamet yoruma açık bir kavramdır. Göklerden düşen bereketli yağmur gibi aşağıdakileri ıslatır. İ ki kez kutsanmıştır. Merhamet göstereni kutsar, göreni de kutsar. En yüce varlık ve de insan Bazılarıysa kraldan çok kralcı olur. Onların ibresi geçici güçten yana kayar. Oysa gerçek kralı gördüklerinde korkudan sinerler. Ancak gerçek merhamet, her şeyden üstündür. Kralların yüreğinde taht kurmuştur. Ve Tanrı'nın özü merhamettir zaten. Dünyevi güçler ancak merhamet adaletle birleşince, güç olur. Bu nedenle Yahudi adalet istemene rağmen şunu düşün. Adaleti sağlamak uğuruna, hiçbirimiz merhametsiz davranmamalıyız. Merhamet için dua ediyoruz. Ve bu dualarımız her birimizin yüreğini merhametle doldurmalı. Sözlerimin amacı, adalet istemendeki haksızlığı vurgulamaktır. Eğer fikrini değiştirmezsen, Yüce Venedik mahkemesi orada oturan tâcir aleyhinde karar vermek zorunda kalacak. Ben kararımı çoktan verdim. Adalet istiyorum! Sözleşemedeki ceza yerine getirilmelidir.

- Cezasının karşılığını parayla ödeyemez mi?

- İşte, burada. Cezanın bedelini iki kat fazlasıyla ödemeye hazırım. Eğer bu da yeterli olmazsa, bedelin on katını ellerimle ruhumla ve yüreğimle ödemeye hazırım. Bu da yeterli değilse o zaman amaç adalet değil sadece intikam peşinde koşmaktır. Size yalvarıyorum yetkilerinizi kullanarak, büyük bir yanlışı önleyin ve doğru olanı yapın. Bu acımasız şeytanın isteğine boyun eğmeyin. Bu imkânsız. Venedik'te bir sözleşmenin kararını değiştirebilecek hiçbir güç yok. Eğer sözleşme hükümlerine karşı gelirseniz, devletin yüce adaleti, bundan böyle kendini yanlışlar selinden kurtaramaz.

- Bu yapılamaz.

- Adeta Davut peygamber konuşuyor. Evet, bir Davut. Oh bilge yargıç, önünüzde saygıyla eğiliyorum Lütfen izin verin de sözleşmeye bakayım. Saygıdeğer doktor, işte burada. Shylock, sana paranın iki katı teklif ediliyor. Yemin, yemindir. Tanrı adına yemin ettim. Yeminimden dönüp cehenneme mi gideyim?

Hayır. Venedik için olmaz. Bu sözleşme bağlayıcı ve Yahudi karşı tarafın etinden bir kilo kesmeyi talep edebilir. Tâcirin yüreğine yakın bir yerden. Merhamet et. Paranın iki katını al, sözleşmeyi yırtalım. Ancak sözleşme koşulları yerine getirildiğinde. Yüce mahkemeye adaletli davranması için yalvarıyorum. Öyleyse karar verildi. Göğsünüzde onun bıçağını hissetmeye hazır olun. Oh asil yargıç, saygıdeğer delikanlı. Yasaların başlıca hedef ve amacı gerekli cezanın verilmesidir. Böylece sözleşme şartları yerine getirilecek. Çok doğru. Oh yüce ve adil yargıç Yaşınızdan çok daha deneyimli ve bilgesiniz.

- Bu durumda göğsünüzü açın.

- Evet, göğsü. Sözleşme böyle demiyor mu saygıdeğer yargıç?

Yüreğine yakın yerden.

- Aynen böyle yazıyor.

- Evet. Eti tartmak için teraziler hazır mı?

Evet getirdim işte. Bir cerrah hazır olsun Shylock, ücretini sen ödeyeceksin. Çünkü yarası tedavi edilmezse kanamadan ölebilir. Sözleşmede böyle bir madde var mı?

Hayır bu madde yok. Ama ne farkeder?

Bu kadar iyilik yapabilirsin. Hayır yapamam. Sözleşmede yazmıyor. Siz tâcir, söyleyeceğiniz bir şey var mı?

Çok az. Başıma geleceklere hazırım. Bana elini ver, Bassanio. Elveda dostum. Başıma gelenler için sakın kendini suçlama. Senin kaderinin benimkinden daha güzel olması için dua ediyorum sevgili dostum. Sevgili eşine saygılarımı ilet. Ona Antonio'nun nasıl öldüğünü anlat. Seni sevdiğini söyle. Beni hep iyi hatırla. Eşine her şeyi anlattıktan sonra Bassanio'nun nasıl bir dostu olduğuma bırak o karar versin. En iyi arkadaşını kaybedeceğin için, kendimi suçluyorum. Ancak senin diyetini ödediğim için kendini suçlama. Çünkü Yahudi yeterince derin keserse bedeli hemen, yüreğimle ödeyeceğim. Antonio, ben bir kadınla evlendim ve karım benim için hayat kadar değerli. Ancak hayat, karım ve tüm dünya benim için senin hayatın kadar değerli olamaz Bütün bu saydıklarımı, bu iblis seni öldürürse kaybedeceğim. Çok sevdiğim bir karım var. Eğer bu lanet Yahudi, onun hayatını bağışlarsa karşılığında karımı cennete feda edebilirim. Bir kızım vardı! Bir Hıristiyanla evleneceğine Barabbas'ın soyundan gelen biriyle evlenmesini yeğlerim. Vakit kaybediyoruz, yalvarıyorum. Ceza gerçekleştirilsin. Devam edebilirsiniz. Sözkonusu tâcirin bir kilo eti senindir. Mahkeme izin veriyor. Yasalar izin veriyor. Doğru söylediniz efendim. Ve sen bu eti onun göğsünden kesmek zorundasın. Hem mahkeme hem de yasalar izin veriyor. Saygıdeğer yargıç. Karar verildi. Haydi. Hazır ol.

- Durun biraz!

- Aah! Bir şey daha var. Sözleşme sana kan akıtma hakkı vermiyor. Burada sadece bir kilo et yazıyor. Şartları yerine getir ve bir kilo eti kes. Ama keserken, bir damla Hıristiyan kanı akarsa bile Venedik yasasına göre toprakların ve tüm malların Venedik devletinin olacaktır. Oh yüce yargıç! Evet Yahudi. Bilge yargıç! Yasa böyle mi?

Sonuçlarına katlanmak zorundasın. Adalet için ısrar ediyorsun. Öyleyse aynı adalet sana da uygulanacaktır. Öyleyse teklifi kabul ediyorum. Bedelin iki katını ödeyin ve Hıristiyan kurtulsun.

- İşte istediğin para.

- Durun. Yahudi adalet istiyordu değil mi?

Acele etmeyin. Artık tek seçeneği cezayı uygulamaktır. O yüzden, eti kesmeye hazır ol. Ama hiç kan akmayacak! Ve sadece bir kilo et olacak, ne eksik ne de fazla. Eğer bir kilodan az ya da çok kesersen İsterse bir kilodan bir gram az olsun veya bir kilodan bir gramın yirmide biri kadar fazla olsun farketmez. Çünkü terazi bir saç telini bile tartabilir. Öleceksin ve bütün mallarına el konulacak. Davut peygamber gibi! Hadi hain, şimdi konuş da duyalım! Yahudi neden konuşmuyor?

Sadece parayı almam mümkün değil mi?

Vazgeçersen, alabileceğin tek şey cezadır. Böyle olmasını kendin istedin Yahudi. Şeytanın tâcirden yana olduğu anlaşılıyor.

- Öyleyse davadan vazgeçiyorum.

- Dur, Yahudi. Yasanın henüz seninle işi bitmedi. Venedik yasasında açıkça belirtilmiştir ki eğer bir yabancı, isteyerek veya istemeyerek bir Venedik vatandaşının canına kastederse bu eylemi gerçekleştirdiği kişi onun mallarının yarısını alır. Diğer yarıysa o andan itibaren artık devletin malı olur. Ve davacının hayatı artık Dük'ün merhametine kalmıştır. Son karar onundur. Bu koşullarda sana tek önerim şudur. Alçak gönüllü ol ve Dükün merhametine sığın. Yalvar da asil dük kendini asmana izin versin. Seninle aramızdaki farkı anlayabilmen için sen yalvarmadan hayatını bağışlıyorum. Mal varlığının yarısı Antonyo'nun olacak Diğer yarısınaysa, devlet tarafından el konulacak. Hayır hayatımı alın ama mallarıma el koymayın. Çünkü mallarıma el koyarsanız zaten yaşamam imkânsız. Hayatımı alın çünkü mallarımı benden alırsanız hayatım biter. Ona merhamet göstermeniz mümkün mü Antonio?

Tanrı aşkına ona merhamet göstermeyin. Yalvarıyorum, saygıdeğer dük ve yüce mahkeme mallarının yarısını kendim için istemiyorum. Diğer yarısının da bir fonda toplanıp Yahudi öldükten sonra kızını elinden alan beyefendiye verilmesini rica ediyorum. Bir talebim daha var. Kendi iyiliği için Hıristiyan olmasını talep ediyorum. Talep yerine getirilecek. Yoksa az önce gösterdiğim hoşgörüyü bir daha göstermem. Şimdi mutlu musun Yahudi?

Ne diyeceksin?

Ah Mutluyum. Mübaşir bağış antlaşmasını hazırla. Lütfen mahkemeden gitmem için izin verin efendim. Ah İyi değilim. Antlaşmayı sonradan gönderirseniz imzalarım. Öyleyse gidebilirsin; ama imzala. Mahkeme sona erdi. Saygıdeğer beyefendi arkadaşım ve ben bugün mahkemede sergilediğiniz bilge davranışla hayatını kurtardığınız için Yahudiye vermek için hazırladığımız üç bin dükayı izin verirseniz size sunmak istiyoruz. Size olan borcumuz, parayla ödenmez. Sonsuza kadar hizmetinizdeyiz. Alınan iyi bir sonuç, en iyi ücrettir. Sizi kurtarmakla iyi bir sonuç aldığım için ücretimi ödenmiş kabul ediyorum. Hoşçakalın

Yahudi SORUNU- "Yahudi DÜŞMANI"- "Antisemitin PORTRESİ" -JEAN PAUL SARTRE

Çeviren : Emin Türk ELİÇİN

YAHUDİ SORUNU ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

> "Yahudiler bütün çağdaş uluslarca özümlenmeye hazır ve elverişli iken salt istenmemeleri yüzünden Yahudi kalmış bir halk olarak tanımlanabilir. İsa Peygamberin öldürülmüş olmasının günahı ta baştan beri Yahudi'nin omzuna yüklenmiş ağır bir yüktür. **Kilise Ortaçağ'da Yahudileri zorla özümlemeye çalışacak, ya da yok edecek yerde onlara göz yummuş ise bunun da nedeni onların çok önemli bir ekonomik görev yüklenmiş olmalarıdır.** Ortada yine ancak lanetlenmişler tarafından yapılması gereken lanetlenmiş bir uğraş vardı: Para alışverişleri.
> **Bir Hıristiyan, kendini lekelemeden bu işle uğraşamayacağından, toprağı olmayan, askerlik hizmetinden uzak tutulan Yahudi için para ticareti biçilmiş kaftandı.** Böylece eski dinsel lanete, yeni bir ekonomik lanet katılmış, günümüze dek gelen bir çifte lanet halkası olarak Yahudi'nin omzunda asılı kalmıştı. **Hıristiyanlar, Yahudi'yi kendileri yaratmıştır, demekte hiç abartma yoktur, çünkü onu, özümlemekten ansızın vazgeçip, giderek büyük ustalık kazanmaları pek doğal olan bir göreve iradesi dışında onlar yöneltmişlerdir.**
> Kimi sivri akıllılar, Yahudilerin ardında enternasyonal kapitalizm, tröstlerle silah fabrikatörlerinin emperyalizmi saklıdır, sanıyorlar. Bir bakıyorsunuz, tam tersine, dişleri arasında hançer tutan bir Bolşevik hayali! Şurada bir Yahudi bankerini -ki komünizmden şeytandan kaçar gibi kaçması pek belli bir şeydir- komünist tehlikesinden sorumlu tutarken orada Rosier sokağını dolduran yoksul Yahudileri uluslararası kapitalizmden sorumlu sayarlar.
> Zengin-yoksul, işçi-patron, yasal güçler-karanlık güçler, köylü-kentli., vb. çelişki ve ayrıntılar yalnız Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki karşılıkta toplanıp yerelleştirilmeye çalışılır. Bundan anlaşılıyor ki, antisemitizm sınıf kavgasının burjuvaca ve mistik bir şeklidir, onun için de sınıfsız bir toplumda yok olması pek doğaldır."

I

Antisemitizmin Psikanalizi

Bir kişi, yurdunun mutsuzluğundan ya da kendi özel talihsizliğinden toplumdaki Yahudi elemanları sorumlu tutar, bu kötülükleri ortadan kaldırmak için Yahudilerin bazı haklarını kısmak, onları kimi ekonomik ve sosyal görevlerin dışında bırakmak; yurttan kovmak ya da büsbütün yok etmek gerektiği düşüncesini savunursa, o kişinin antisemitçe "görüşler" beslediği söylenir.

Bu "görüşler" sözcüğü düşündürücüdür.

Evin hanımı soysuzlaşmaya yüz tutan bir tartışmayı kesmek için onu kullanır, bu bununla

demek ister ki: Bütün görüşler eşit değerlidir. Bu, düşüncelerin incitici tonunu yumuşatır, çünkü onları bir beğeni, bir zevk meselesi yapar. Her beğeni doğaldır, her görüş caizdir; beğeni, renk seçimi ve görüşler üstüne çekişilmez. Demokrasi adına, düşünce özgürlüğü adına Yahudi düşmanlığı etmeyi antisemit kendisi için her yerde bir hak sayar. Büyük devrimden bu yana, bizler (çözümsel) analit bir düşünme, bir görüş yöntemi benimsemişizdir; her şeyi bileşik görür. Katmanlarına ayırmak isteriz; insanları ve karakterleri, her taşı yanyana gelmiş, iç varlığı etkilemeyen, mozayikler gibi alırız. Onun için, antisemitik düşünüş bize, aslında değişikliğe sebep olmadan, herhangi başkalarıyla birleşip kaynaşabilen bir molekül gibi görünür: Bir kişi iyi bir koca ve baba, örnek bir yurttaş, kültürlü ve insancıl olur da öte yandan yine antisemit olabilir sanırız. O sevgi heyecanlarına açık olabilir, oltayla balık avlamaktan hoşlanabilir, din konularında hoşgörülü olur, Orta Afrika yerlilerinin yaşayışları üzerine yüce düşünceler besleyebilir de öte yandan Yahudilere de kin bağlamış bulunabilir. O eğer Yahudilerden hoşlanmıyorsa, denemeleri kendisini onların kötülüğüne inandırmış istatistikler Yahudi tehlikesini meydana çıkarmış, belirli tarihsel etmenler yargısını etkilemiş olmalı denir.

Demek ki bu görüş, görünürde yalnız dış nedenlere bağlanmış oluyor: Kim isterse onu, antisemitin kendisiyle uğraşmadan, inceleyebilir, istatistiklere başvurarak 1914'te orduya giren Yahudilerin yüzdesini çıkarabilir; bankerler arasında, endüstri beyleri, doktorlar ve avukatlar arasında tuttukları yere bakabilir ve nihayet Yahudilerin Fransız tarihindeki yerlerini gözden geçirebilir. Bu inceleme, söze nesnel bir durum; antisemitizm denilen duygu-düşünce yönüne yine tamamıyla nesnel olarak açıklayan, grafiklerle belirtilebilir bir gerçek durum ortaya çıkarır; 1870 ile 1914 arasındaki gelişmeyi bütün ayrıntılarıyla göz önüne serebilir. Buna göre antisemitizm, görünürde bir yandan salt

öznel, bir beğeni, başkalarıyla birlikte kişiliği yaratan bir beğeni sayılırken; öte yandan da rakamlar ve ortalama sayılarda dile getirilen ekonomik, tarihsel ve politik verilerle koşullu bir sosyal olay gibi açıklanmak istenir. Bu iki görüşün birbirine aykırı olduğunu söylemek istemiyorum; yalnız onların tehlikeleri, çok tehlikeli yanlışlar olduğunu söylüyorum. Hükümetin bağcılık politikası üstüne özel düşünceler beslenebilir, yani düşünüp taşındıktan sonra Cezayir'den Fransa'ya üzüm içertilmesi beğenilir ya da beğenilmez; çünkü burada söz konusu olan, bir yönetim tedbiri üstüne düşüncesini söylemekten ibarettir. Ama belirli varlıkları hedef aldığı açıkça belli olan, onları haklarından yoksun etmek ya da büsbütün yok etmek amacı güden bir dogmaya bir görüş deyip geçemem. Antisemitizmin hedef aldığı Yahudi, yalnız yönetimsel ya da tüzel görevleri ve yurttaşlık hakkıyla nitelenen şematik bir varlık değildir. O Yahudi oğlu Yahudi, dış görünüşünde, saç renginde, belki giyiminde ve sözde karakterinde kendini belli eden bir insandır. Antisemitizm düşünce de değil, düpedüz bir tutkudur. Onun bir öğreti kılığına bürünmesine aldanılmamalıdır. Ilımlı antisemit kibar, çoğu zaman nazik bir adamdır; o size yumuşak bir sesle der ki: <u>"Ben Yuhudilerden nefret etmiyorum, yalnız ulusal yaşayışta daha az pay almaları gerektiğini söylüyorum."</u> Ama biraz sonra şöyle biraz kızışmca, dilinin altında sakladığı baklayı çıkarır: "Çevrenize dikkatle bakacak olursanız, Yahudilere karşı beslenen duyguların pek hoş olmadığını anlarsınız. Adamlar bende bayağı fizik bir hoşnutsuzluk uyandırıyorlar." Belki yüz kere duyduğum bu kanıt üstüde durulmaya değer:

O, her şeyden önce tutku mantığına dayanır. Bütün ciddiliğiyle şöyle diyebilen adam, tutkudan başka neye dayanabilir? "Domateste bir hal var* yemeye kalktım mı tüylerim diken

diken oluyor!" Bununla birlikte, görülüyor ki antisemitizm en ılımlı, en ince biçimlerinde bile, bir bakıma akıllıca sözlerle dile gelen, ama fizyolojik değişmelere dek varabilen bir kafa bozukluğudur da. **Kimi erkekler, sevişticikleri kadının Yahudi olduğunu anlar anlamaz iktidarsızlığına düşmektedirler.** **Kimi insanlar Yahudilerle karşılaşınca tiksiniyorlar; tıpkı Çinliler ya da zenciler karşısında tiksinti duyanlar bulunduğu gibi.** Ne var ki bu tiksinti asla organik bir nedenden ileri gelmez, ırkı üstüne bir şey bilmeşeydi, o erkek Yahudi sevgilisiyle düşüp kalkmaya rahatça devam edecekti. O tiksinme duygusu beden ancak ruhtan geçerek ulaşabilir. O, ruhsal bir tutumdur, ama kökü öyle derindir ki histeri sayrılığında olduğu gibi kolayca fizyoloji alanına atlayabilir. Bu tutum deneye, yaşantıya dayanmaz. Belki yüz kişiden antisemitliğinin nedenini sordum, çoğundan aldığım cevap genel olarak Yahudilerde bulunduğu öteden beri ileri sürülen kusurları saymak şeklinde oldu: "Onlardan nefret ederim, çünkü bencildirler, entrikacı, yapışkan ve kabadırlar.." gibi.

- Ama hiç değilse birkaç tanesiyle düşüp kalkıyorsunuzdur?
- Allah göstermesin!

Bir ressam, bana şöyle dedi: "Yahudilerden hoşlanmam, çünkü beğenmeyen, eleştirici tutumlarıyla hizmetçilerimizi saygısızlığa, disiplinsizliğe alıştırıyorlar."

Ama, kimisi daha elle tutular kişisel yaşantılardan söz açtılar, Yeteneksiz bir genç aktör, tiyatro kariyerinin Yahudilerce berbat edildiğini, çünkü hep küçük roller oynamak zorunda bırakıldığını söyledi. Bir genç kadın da şöyle dedi: **"Kürkçülerle başım belada. Beni aldattılar, en güzel kürkümü on paralık ettiler. Bunların hepsi Yahudiydi!"** Bu genç bayan neden hoşnutsuzluğunu, öfkesinin vurgusunu daha çok Yahudiler üstüne bindiriyor da yalnız kürkünün üstüne koymuyordu? Koymuyordu, çünkü antisemitizme bir tanıklığı vardı.

Bir okullu genç, Yahudilerin kendisini kızdırdıklarım, çünkü "Yahudi doldurulmuş kurumların Yahudi adayları kayırmak için alabildiğine haksızlık ettiklerini" söyledi. Bu yıl ben giriş sınavında elendiğim halde bir Yahudi arkadaşım kazandı. Hiç kimse iddia edemez ki, babası Krokau ya da Lenberg'den gelmiş olan bir herif Ronsard'dan bir şiiri ya da Virgil'den bir idi benden daha iyi anlar?". Ama o aynı zamanda "kalem tilkiliği" diye horladığı sınava hiç de hazırlıklı girmemiş olduğunu itiraf etti. Demek ki bu genç başarısızlığım iki birbirini tutmaz yorumla açıklıyor, bu bakımdan, delilik nöbetlerinde kendilerini Macar kralı sanan, ama sertçe azarlanınca kundura tamircisi olduklarını itiraf eden ruh hastalarına benziyordu. Hiç tedirgin olmadan kafasını iki ayrı yola işletebiliyordu. Dahası var: Tembelliğini mazur göstermek için Yahudilerin önünde verilecek bir sınavda hazırlanmak için boşuna yorulacak kadar enayi olmadığım da sözüne ekledi; Yahudi adayların en iyi Fransızlara üstün sayılacağı belli oluyormuş: Oysa bu genç son listede 27. yeri alıyormuş. Kendinden önce 12 kazanan, 14 te elenen vardı. Yahudi rakipleri bulunmasaydı o kazanacak mıydı sanki? Elenenler arasında başta gelseydi, hatta geçmiş olanlardan biri çıkarılarak buna giriş şansı verilseydi bile, neden Normon Mathieu ya da Breton Arzell'den önce Yahudi Veil dışarıda bırakılacaktı? Dostumu böylesine kızdırmak için Yahudilerin sosyal durumuna ve insancıl niteliğine karşı kökü derine giden bir peşin yargısı bulunmak gerekti. 26 talihli yarışmacıdan onun elen- mesine sebep olanın tam da o Yahudi genci olduğu sonucunu çıkarmak için bizim arkadaş kendi hayatına tutkularını kılavuz etmeyi önceden kararlaştırmış olmalıydı.

Yahudi kavramam yaratan deneme değildir ya da denemeyi peşin yargı bozmaktadır. Yahudi olmasa antisemit onu uydururdu, yaratırdı. Peki, denecek, somut denemeler ortaya

sürmeden de antisemitizmi belli birtakım tarihsel gerçeklerle açıklamak gerekmez mi? O nihayet gökten düşmedi ya! Bu itirazı karşılamak kolaydır. Çünkü Fransız tarihi Yahudiler üstüne hiçbir şey söylememektedir. Yahudiler 1789'da değin ezgi-baskı altında bulunuyordu, ancak daha sonraları ulusun hayatında ellerinden geldiğince rol almışlardır.

Serbest yarışmadan elbet faydalanıp zayıfların yerlerini almışlar, ama bunu benzeri Fransızlardan ne daha çok, ne daha az yapmışlardır. Fransa'ya karış suçları da yoktur, hayinlikleri de. 1945'te orduya katılan Yahudilerin azlığı hatırlatılacak olursa derim ki, bu sonuca istatistikler karıştırılarak varılmıştır, yoksa durumda bu aykırılık yoktur. Cephe askerlerinin her birini kendi daracık sektöründe Musevi vatandaşa pek seyrek rastlaması ise şaşılacak şey değildir.

İsrailoğulları üstüne tarihin söylediği şeyler hep kendi tarih anlayışımıza bağlı olduğundan, açık bir "Yahudi hayinliği" örneğini yabancı bir ulusun tarihinden almayı daha uygun buluyorum: 19. Yüzyılın kanlı Lehistan ayaklanmalarında Varşova Yahudileri, Çardan gördükleri politik kayırmalar dolayısıyla, pasif kalmışlardı. Ayaklanmalara katılmaktan başka, yola getirme ve tepeleme hareketleriyle sarsılıp hırpalanan ülkede ticaret işlerini büsbütün ellerine geçirip zengin olmuşlardı. Bunun tarihsel gerçeğe ne kerte uygun olduğunu bilmem, ama birçok Polonyalı bunun böyle olduğuna inanıyor, Yahudi düşmanlığının artışında bu olayın önemli payı olduğunu belirtiyorlar. Oysa, ben olaya daha yakından baktığımda bir kısır döngü karşısında bulunduğumu anladım. Çarlar kendi ülkelerinde Yahudilere karşı bilerek ve isteyerek "Programlar" yaptırdıkları halde, politik bu tutarsız davranışın başlıca nedeni şu idi: Polonyalllar arasına geçimsizlik sokmak! Rus hükümetinin her yerde özümlenmez, yabancı ve zararlı bir eleman saydığı Yahudileri Kiev ve Moskova'da kılıçtan geçirtirken Varşova'da kayırtması politikasının gereklerine uyuyordu. Bu yüzden asıl Polonya'lılar Yahudi yurttaşlarına kızıp diş biliyor, onları, tıpkı Rusya'da olduğu gibi topluma mal olmaz, yabancı ve düşman bir eleman sayıyordu. Çarlarca ve Polonya'lılarca aynı gözle görülüp, aynı muameleye uğratılan İsrailoğulları, kendilerini gerçekten yabancı topluluklar arasında görmeye alışır da, yalnız Yahudi çıkarları peşinde koşmaya başlar ve zamanla, kendilerine, yakıştırılan sıfatlara gerçekten uygun huylar, tutum ve davranışlar edinirse, buna şaşmak gerekir mi? Görülüyor ki, burada Daşrolü oynayan etmen; "tarihsel gerçekler"den daha çok, tarihin iplerini elinde tutanların Yahudilerle ilgili tasarımlarıdır. Yahudilerin o zamanki işlerini, başlarına kakan bugünkü Polonyalllar bile, aynı duygu ve düşüncelerin etkisindedirler. Ataların kusurlanndan torunları sorumlu saymak için insanın pek ilkel bir sorum anlayışı taşıması gerekmez mi? Ancak böyle bir zihniyettir ki evlatların hep atalara benzediğini, gençlerin de yine ihtiyarlar gibi davranmak zorunda olduğunu, Yahudi karakterini kuşaktan kuşağa değişmez bulunduğunu kabul edebilir.

İşte böylece 1940 Polonyallları da Yahudileri yine "Yahudi" saydılar ve onlara tıpkı 1848'deki gibi davrandılar. Bu köklü, bu değişmez Yahudi tasarımı, benzer koşullar altında, bugünkü Yahudileri de 1848'deki ataları gibi davranmaya zorlarsa şaşacak ne var? Görünüşe bakılırsa, burada tarihsel gerçekler düşünceleri değil de Yahudi ile ilgili düşünceler tarih gerçeklerini belirliyor. Biraz derine kaydınrsak, yine bir kısır döngü ile karşılaşırız: Pek çok Yahudi avukatı vardır, deniyor, ama pek çok Norman avukatı bulunduğundan söz edildiği ya da yakmıldığı duyulmuş mudur? Breton'lann hepsi hekim olsaydı, "Fransa'nın bütün hekimleri Bretagne'den çıkar"dan başka ne söylenirdi? İkisi arasında çok fark var, denecek. Şüphesiz var, ama asıl göze çarpan nokta işte budur: Normanı Norman, Yahudiyi de Yahudi saymamız! Böylece bir

yol daha meydana çıkıyor ki ne yöne dönsek Yahudi ile ilgili peşin yargı en önemli etmen olarak karşımıza dikiliyor. Antisemitin Yahudi düşmanığı hiçbir dış etmene bağlı değildir. O düşmanlık kişinin kendi seçtiği bir tutum, yalnız Yahudiye karşı değil, genelde insanoğluna, tarih ve topluma karşı alınmış bir durumdur. O hem bir tutku, hem bir dünya görüşüdür.

. Kimi antisemitte şu, kiminde de bu özellikler baskın olabilirse de gerçekte hepsi bir arada bulunur ve aynı ipi çeker.

Şimdi bütün bu düşünce karmaşasını gözden geçirelim:

Antisemitliğin bir tutku olarak belirdiğini yukarıda söylemiştim. Bu tutkunun özelliği kin ve öfke şeklinde belirir. Kin ve öfkenin özelliği ise genel olarak bir kışkırtmaya karşı tepki şeklinde gözükmektedir. Filandan nefret ederim, çünkü bana acı çektirmiştir, sövmüş ya da alay etmiştir. Ama antisemitizmde bu nitelik yoktur, o tutku kendini kışkırtması gereken olaylardan öncedir. Kışkırtıcı nedenleri o kendisi arar bulur. Onların gerçekten incitici, öf-kelendirici olmasını, içinde keyfince yorumlar. Öyle iken eğer antisemitle konuşursanız adamakıllı heyecanlanıp coştuğunu görürsünüz. Bir hiddetin patlaması için insanın isteyerek kendini ona kaptırması gerektiğini de düşünürsek, antisemit denilen kişinin hayatını isteyerek o tutkuya bırakmış ya da ona göre ayarlamış olduğunu anlarız. Kaldı ki hayatını tutkunun hizmetine bırakanlar, aklın buyruğuna verenlerden zaten daha çoktur. Kadın, ün, er, para biriktirme.. gibi tutku konuları genel olarak daha çok sevilir, antisemit kin ve tutkusunu seçmiş olduğuna göre o tutumu seviyor da olmalıdır. Bilindiği gibi duygulu olmanın bu türlüsü hoş karşılanmaz. Bir kadını pek arzulayan o kadından dolayı ve tutkuya inat alevlenmiştir. Aşk, kin ve kıskançlığın dikte ettiği bir düşünceyi her çareye başvurarak savunan tutkusal tanıtlara güvenilmez. Tutkulu yanıltılardan ve “monodeizm” dedikleri saplantılardan sakınılır. Ama antisemit, tam tersine, bunlardan hoşlanır. Peki, insan bilerek nasıl yanlış yargılar? Saltıka (mutlaka) karşı duyulan özlemden!

Düşüne» insan bilir ki düşünceler yalnız olanaklan dile getirir, kesinlikleri değil! Başka düşüncelere her şeyi yeniden şüpheli kılar. O nereye varacağını bilmez. Her şeye “açıktır”, bu yüzden de dünya onu bir savsak sayar. Buna karşılık, kimi insanlar taşların sonsuz durgunluğundan hoşlanır, kaya gibi sarsılmaz ve nüfuz edilmez olmak ister. Her değişiklikten ürker: Bu yol (değişiklik) onları nerelere götürür yoksa? Bu “ben” önünde duyulan köksel korku, hakikat karşısında yürekleri saran ürküdür. Sezgi ile bile farkında olmadıkları iç gerçekten daha çok, o gerçeğin ele gelmez, ulaşılmaz gölgesinden ürkerler. Varlıkları kendilerine bu suretle belirlenmiş gözükür, ama onlar koşuntusuzca günü gününe yaşamak isterler. Edinilmiş, kazanılmış niteliklere hiç heves etmezler, bunları yolları üstünde hazır bulmak isterler. Mantıktan korkarlar, onun için de mantık ile araştırmanın ikinci derecede rol. oynadığı bir yaşayışı özlerler. Öyle bir hayat şekli ki orada her şey çoktan bulunmuş ve yerleşmiş olsun, eskiden beri ne olunmuş ise hep öylece kalınsın! Geriye tutkudan başka hangi çıkar yol kalır öyleyse? Şimşek gibi keskin ve kesin inanç sağlayan, mantığı dizgin altında tutan, denemeye boşveren, ömür boyu avutan ancak güçlü bir duygu ile başı dönmüş olmaktır. Kin antisemitin kendini seve seve bıraktığı işte böyle inançtır. Mantık ve akıl yönünden gelecek itiraz seslerine kulağını önceden tıkamış olduğundan, Yahudilerin insanlık hakları üstüne açılan tartışmaları dinlemez bile. O bu halinde kendini pek beğenir. Görüşünü savunmak zorunda kalırsa bunu terbiye ve nezaket gereği yapar, pek önemsemeden, şöyle dil ucuyla ya da bu konuşmanın tek bir amacı vardır: Kesin sezgisel inancma yakışan söz kalıpları bulmak!

Antisemitlerin birkaç zeka incisini yukarıda vermiştim: "Yahudilerden nefretim hizmetçilerimi dikbaşlılığa alıştırmaları yüzündendir. Kürkçüler bana oyun ettiler de ondan.." gibi. Antisemitlerin bu sözlerin boşluğuna akıl erdıremediklerine inanılmaz. Sözlerinin soyalığını, tutarsızlığını bile bile, eğlence için öyle konuşurlar. Sözlere değer veren konuşukları varsın onların değeri üstüne kafa yorsun; onlar hu sözleri yalnız oyun olsun diye söylemişlerdir. Söyleşi ile hokkabazlık bile ederler, konuştuklarının sözlerini tartışır görünerek maskaralık yaparlar. "Kötü inanç" şevki ile doludurlar, çünkü amaçları dayanıklı kanıtlarla tez savunmak değil, yalnızca ürkütmek ya da şaşırtmaktır. Çok sıkışınca susar, kapanır ve burun kıvırarak, artık tanıtlama çağının geçmiş olduğunu söylerler. Kandırılıp, inandırılmaktan değil, gülünç olmaktan ya da kendilerince kazanmak istedikleri üçüncü kişilerin yanında utanmaktan çekinirler.

Görülüyor ki antisemitin tanık ve kanıtlara karşı kapalı oluşu inancının güçlü olmasından değil, ta baştan kapalı kalmaya kararlı olmasından ileri gelmektedir.

Antisemit korkunç görünmeye bayılır. Onu hiç kızdırmaya gelmez. Tutkusunun kargaşalığı onu nerelere sürükler, kendisinden başka kimse bilemez, çünkü bu tutku dışarıdan uyarılmış ya da kışkırtılmış değildir. O peşin olarak kendi elinde bulunduğundan dizgini bir kısar, bir bırakır, işine nasıl gelirse öyle kullanır. Kendinden emindir ve sözleriyle jestlerini hasmının gözünde okuduğu korku derecesine göre ayarlar. Elin gözümde gördüğü bu korkutucu hayali kendi kişiliğinin bir yansısı olarak benimser ve böylece içinde asıl benliğini aramak zahmetinden kurtulur. Dışarı dönük olarak yaşamaya karar vermiştir, kendini hiç aramayacak, yalnız başkasına verdiği korkuda yaşayacaktır. Ama bu onun kendinden, kendi üzerine gizlice bildiği hakikatten ürkmesine engel değildir, akıl ve mantık kanıtlarına kulaklarını tıkamaya çalışması bu yüzdendir.

Ama bu adam, belki yalnız Yahudi konusunda böyledir de başka yerde akıllıca davranır, denecek. Hayır, böyle bir şey olamaz! **Buna örnek olarak 1942'de sahte kimlikle yaşayan rakip iki Yahudiyi Almanlara jurnal eden balık tüccarını ele alalım.** Bana temin ettiler ki, bu adam hep yumuşak huylu, dost, iyi ve iyilikçi bir adamdı. Ben bundan şüpheliyim. Suçsuz insanları cellada teslim etmekten çekinmeyen bir adamın, insanla insan değeri üstüne bizim görüşümüzü paylaşacağına inanamam. Bakıp beslediği insanlara karşı bile başka türlü olacağını sanmam. O bizim gözümüzle göremez, onun yumuşak başlılığı bizimkine, gönül yüceliği bizimkine benzeyemez: Tutku engel ve sınır tanımaz!

Antisemit Yahudinin akıllı ve çalışkan olduğunu bu bakımdan kendinden üstün olduğunu itiraftan çekinmez. Ama bu itiraf ona pahalıya mal olacak değildir. O bu özelliği adeta tırnak içinde anar. Çünkü onun değeri sahibine göre ölçülür. Yahudinin erdemleri ne denli çoksa, tehlikesi de o kerte büyüktür. Antisemit, kendi üstüne hayale kapılmaz. O orta sınıftan, hatta aşağı orta sınıftan olduğunu bilir. Demek ki ortadan bir adam! Yahudilere üstünlük iddia eden antisemit görülmemiştir. Ama o, bu ortadan oluşla böbürlenir de utanmaz.

Antisemit, yalnızlıktan korkan bir adamdır, dahinin yalnızlığından da katilin yalnızlığından da! O tipik sürü hayvandır, ne kerte ufak olsa da yine göze çarpmak ve kendisiyle karşılaşmak korkusuyla başını eğer ve büzülür. O antisemit olmuşsa, Yahudi düşmanlığının moda olduğu toplum içinde bulunmasındandır. "**Yahudılerden nefret ediyorum**" sözü en iyi koro içinde bağırılır; böyle bağırdın mı bir geleneğe, bir topluluğa tutunmuş olursun: Ortalama insanların topluluğuna. Ortadan adam olmayı kabul etmek ne alçakgönüllü olmayı

gerektirir ne de iddiasız olmayı! Tam tersine, ortadan oluşun meydan okuyucu gururu vardır, antisemitlik ortada oluşu değerlendiren, ortadan olanlara bir seçkinler zümresinden olmayı sağlayan bir akımdır.

Antisemit için akıl ve zeka bir Yahudi erdemi olduğundan bütün öteki Yahudi nitelikleriyle birlikte kolayca hor görülebilir. Bu Yahudinin her zaman yoksun kalacağı dengeli orta hiza için bir "ersatz" [ivaz, taviz, bedel, ödün] dır. Yurdunda, ocağında köklü gerçek Fransız iki bin yıllık tarihten ve sayısız ataların bilgeliğinden kuvvet almaktadır, denenmiş göreneklere ve törelere bağlıdır. O zekayı ne yapsın? Onu çevreleyen her şeyde yüz kuşağın emeği vardır, ona düşen bu şeylerle kaynaşmak ve bütün erdemi onlara sahip olmakta görmektir. Gerçek değeri olan, işte bu atalardan kalanlardır; parayla alınıp satılanlar değil! Antisemit, para, hisse senedi ve benzeri mülkiyet biçimlerini anlamaz, çünkü onları hor görür. Bu gibi değerler soyut semitik zekaya uygun düşen soyutluklar, zeka uydurukları dır. Hisse senedi her ele geçebileceğinden, kimsenin malı sayılamaz, O zenginlik imgesi olabilir, ama somut, elle tutulur bir mal, asla!

Antisemit yalnız ilkel, köylüce bir mal sahipliğinden anlar, bu sahiplik o malla gerçek ve sinirli bir ilintiyle bağlanmış, mal ile mal sahibi karşılıklı etkilerin mistik bağıyla kopmaz bir şekilde kaynaşmış bulunmalıdır. O, toprağın şair sahibidir. Bu hal, sahibini içinden değiştirmiş, ona belli bir özel duyarlık vermiştir. Bu ince duygunun tabii sonsuz gerçeklerle, evrensel değerlerle ilgisi yoktur. **Evrensel olan Yahudiye özgüdür, çünkü zeka işidir.** Antisemitin o ince anlağı ancak zeka dışında kalan şeyleri kavrar. Başka bir deyişle antisemitizmin temel kuralı odur ki belirli bir nesneye sahip olmak demek, gizli bir yoldan o nesnenin özüne, içyüzüne ulaşmak demektir. Maurras'm belirttiği gibi bir Yahudi Racine'in şu koşuğunu asla kavrayamaz: **"Dans L'orient descert, quuel devient mon ennui"** En yırtık, en gelişmiş zekanın kavramadığı şeyi ortadan bir adam olan ben neden mi anlıyorum? Çünkü Racine bendedir, onun dili de tıpkı Fransız toprağı gibi benimdir. Yahudi belki benden, daha temiz Fransızca konuşuyordur. Grameri ve sözdizimini belki benden daha iyi biliyordur, hatta belki bir yazardır; ama bundan ne çıkar! O bu dili yirmi yıldan beri, ben ise bin yıldan beri kullanıyoruz. Onun üslup doğruluğu soyuttur, öğrenmedir, benim yanlışım bile dilin ruhuna uygundur.

Burada akla Barres'in borsacılar üstüne eleştirisi geliyor. Ama bunda şaşılacak bir şey yok ki! Yahudiler ulusun borsacıları değil mi zaten? Para ya da aklın kazanabileceği ne varsa onlara bırakılmıştır, ama bu yalnız mavi dumandır. Orada yalnız ve ancak o elle tutulmaz değerler sayılmakta, daima elden kaçan değerler geçmektedir.

Böylece antisemit ta baştan pratik bir us-dışçılık (irrationalisme) tanımış oluyor. Onun Yahudiye karşı koyuşu, duygunun akla, tek kişinin kumaya, geçmişin bu zamana, somutun soyuta, çiftlik ağasının taşınır değerler sahibine karşı oluşuna benzer. Birçok antisemitin - belki çoğunluğundaha çok şehirlerin küçük burjuvaları arasından çıktığına da dikkat edilmelidir. Memurlar, hizmetçiler, ufak tüccarlar, yani bankalar yoluyla bir şeyi bulunmayanlar! Ama Yahudilere karşı ayaklandıkları anda akıllarına hemen mal sahibi oldukları düşüncesi geliyor. **Yahudiyi hırsız olarak düşündüklerini, kendilerini soyulabilecek bir adamın imrenilerek durumuna sokmuş olurlar. Yahudi, Fransa'yı soymak isteyince, onların öz malını çalmak istemiş olur.** Demek ki antisemitizmi kendilerini mal sahibi hissetmenin bir aracı olarak seçmişlerdir. Yahudinin daha çok parası varsa, daha iyi ya işte; zaten para Yahudiye yaraşır, akıl gibi onu da hor görmeleri tabiidir. Onlar gerçi Perigord'lu

düşük derebeyinden, Deauce'lu köy ağasından daha az servet sahibidirler. Ama ne zararı var, Yahudi haydutlarına karşı diş bilemeye başladılar mı bütün Fransa'yı kendi yanlarında bulacaklarından emindirler. İyi ve gerçek Fransızlar hep birbirine eşittirler. Çünkü her biri ayrı ayrı tek ve bölünmez Fransa'nın sahibidir.

Ben antisemitizme yoksulların snopluğu [züppe: Seçkin görünmek için, bazı çevrelerdeki düşünceleri benimseyen, hayranlık duyan ve onlar gibi davranmaya özenen (kimse),] adını takacağım. Gerçekten öyle görünüyor ki, zenginlerin çoğu bir tutkuya gönülden katılmaktan ziyade, onu öz çıkarları için sömürmekle yetiniyorlar. Onların daha önemli işleri var.

Yahudi düşmanlığı genel olarak aşağı orta sınıfta yayılıyor. Çünkü orada toprak mülkiyeti, saraylar, hatta evler yok, az çok para ile bankada birkaç hisse senedi! 1925 Alman küçük burjuvalarının antisemit olmaları bir tesadüf değildir. Bu "kolalı yakalı proleterya"nın yalnız bir kaygısı vardı: Asıl proleteryaya benzememek! Büyük endüstri dayak yemiş, Junker'lerden hakaret görmüş olmasına bakmadan bütün gönlüyle onların yanında bulunuyordu. Alman küçük burjuvazisi nasıl büyük burjuvazi gibi giyinmeye heves ediyorsa, aynı hevesle kendini antisemitizme veriyordu, çünkü işçiler uluslarüstü bir platformda bulunuyorlar ve çünkü Junkerler Almanya'ya hükmediyor, sonuna kadar da hükmetmeye azimli görünüyorlardı. Ayrıca antisemitizm yalnız kinleri doyurmakla kalmıyor, olumlu zevkler de sağlıyordu. Yahudiyi değersiz ya da zararlı varlık olarak gördüğü anda kendini bir seçkinler takımına mal etmiş olurdu. Üstelik bu, çalışma ve iyi hizmet karşılığı olan bugünkü serbest seçkinlikten daha çok, her noktada bir doğumsal soyluğu andırmaktadır. Onu elde etmek için çalışmak gerekmediği gibi yitirmeye de imkan yoktur. O, soyluluk insana her zaman için verilmiştir. O Ding an sich'tir.

> Numen (Noumenon) veya Ding an sich, yani "kendinde olan şey", Kant felsefesinde fenomenin ötesindeki bilinemez ve tanımlanamaz "gerçeklik", "gerçek bilgi" manasındadır. Bilginin imkânı ya da imkânsızlığına yönelik düşünceler çerçevesinde, özne'nin ilişki kurduğu nesnenin görüntüsünün ardındaki gerçek özünü tanımlama çabası olan numen, somutun ifade bulduğu "fenomen"'in karşıtı olup, varoluşsal özü ifade eder. Herhangi bir varlığın algımızdan bağımsız, kendi içinde oluşur.

Ama biz bu kendiliğinden önceliği herhangi bir değer yargısıyla karıştırmayalım. Antisemitizm değer ihtiyacı yoktur. Değer de hakikat gibi arayıp bulunmak ister. Bu zor bir iştir; elde edilince de değer kolay kolay zaptolunmaz, şüpheli bir hale gelir. Ufak bir sürçme, bir yanlış ve o uçar gider. Biz beşikten mezara kadar kendimizden ve değerimizden sorumluyuz. Antisemit kendi vicdanından nasıl kaçarsa, bu sorumdan da öyle sakınır. O, benliği için kaya durgunluğu ahlakı için de eski değerlerden bir merdiven benimsemiştir. Ne yapsa, ne etse hep o merdivenin üst basamağında kalacağını düşünür. Oysa, ağzıyla kuş tutsa Yahudi, yine alt basamakta kalacaktır.

Antisemitizmin ruhsal art nedenleri oldukça aydınlanmıştır sanırım. Antisemit, kendi istem özgürlüğünden ürkerek değişmeze, yalnızlıktan korkarak ortadanlığa sarılır ve onulmaz ortadanlıktan kendisine bir soyluluk putu yapar. Bütün bu yapmacıklar için Yahudi ona gereklidir, Yahudi olmasa o kimden üstün olacaktı? Antisemitin dilediği gibi, bütün Yahudiler yok oluverse o yine birden bire sıkı hiyerarşik bir toplumda kapıcı ya da eskici kertesine düşer, , "gerçek Fransız" olma değeri de herkes öyle olacağı için değerinden çok şey yitirirdi.

Yurdu üstünde kutsal hakları olduğu duygusu uçar giderdi; çünkü ortada bunu yok sayacak kimse bulunmazdı. Kendini gizlice zenginlere, güçlülere bağlayan anlaşma da çözülürdü. Çünkü aslında o da olumsuz niteliktedir. Yahudilerin dürüst olmayan yarışma şekillerine yorduğu kendi başarısızlıkları için başka nedenler aramak, ya da içine eğilip bakmak zorunda kalırdı. Umutsuzluğa düşer, yukarı katlara karşı amansız bir kin bağlardı. **Antisemit, yok etmek istediği bir düşman bulmadıkça, yaşayamayan bir tiptir.**

Antisemitin ulaşmaya çabaladığı bu eşitleştirmenin demokratik anlamdaki eşitlikle bir ilgisi yoktur. Onunki, ekonomik katları olduğu gibi kalan bir toplumda gerçekleşil-eli ve görevlerin çeşitliliğiyle uzlaşır olmalıdır... Antisemit, bütün aryaların eşitliğini ister, yeter ki görevler merdiveni olduğu gibi kalsın! O iş bölümünden bir şey hakkı istemesi kendi yerinde, mesleğinde herkesle birlikte ulusun ekonomik ve kültürel yaşayışında emekdaşlık etmesinden değil, tüm ve bölünmez yurt üstünde herkes gibi doğumsal, onun için de su götürmez hak sahibi olmasından dolayı yerindedir. Antisemitin görünüşüne uygun toplum – bizim de kabul edebildiğimiz gibibir yanyana bulunuş toplumudur, çünkü onun mülkiyet ideali toprak mülkiyetidir. Antisemitler çok olduğundan, bunlardan her biri, düzenli devlet içinde kör bir dayanışma topluluğu meydana getirmeye yardım eder. Her antisemitin bu topluluğa bağlılık derecesi ile benzeşme derecesi, deyiş yerinde ise bu topluluğun ısı derecesi ile uşağını nasıl birbirine yaklaştırdığını, yine bu düşmanlık sayesinde burjuva ailelerinin, Bey konaklarına nasıl kabul edildiğini Proust'tan okuyabilirsiniz. Bunun böyle oluşu, antisemitin dayandığı eşityönlü (akordu) topluluğun yığın toplulukları tipinde olmasından, ya da bir linç ve iskandal sırasında ansızın ortaya çıkan, geçici topluluklar çeşidinden olmasındandır. Eşitlik burada görevlerin ayrışmamış olmasından doğar. Sosyal bağ öfkedir. Topluluğun belli kişilere karşı geniş cezalandırma tedbirleri almaktan başka bir amacı yoktur. Üyelerin ayrı ayrı özel görevler almış olmaması, yığm güdülerinin ve tasarılarının daha yeğin yayılmasına ve sarsılmasına sebep olur. Bireyler yığm içinde belirsiz olarak kümenin düşünüş ve tepkileri tamamıyla ilkelleşir. Bu gibi toplulukları ortaya çıkaran elbet yalnız antisemitizm değildir. Bir ayaklanma, bir cinayet, pek göze batıcı bir haksızlık onları ansızın yeryüzüne çıkarabilir. Ancak bu hallerde topluluk pek gevşek olur. Doğduğu kadar hızla silinir gider. Oysa, antisemitizm kin ve öfke taşkınlıklarıyla birlikte çekilip sönmez, yandaşlarının kurduğu bir topluluk olarak normal zamanlarda bile gizlice yaşar ve her antisemit ona dayanmakta olduğunu bilir.

Antisemit çağdaş toplum düzeninin anlayamaz, bunalım sürelerini dörtgözle bekler ki, ilkel topluluk yine ansızın ortaya çıksın ve kaynama derecesini bulsun. O zaman küme ile kaynaşacak ve kendini yığınların akıntısına kaptırıp sürüklenecek. "Bütün Fransızlar birleşin!" diye haykırırken, gözü önünde işte bir program havası vardır. Bu anlamda antisemitizm yurttaşın devlet gücüne karşı gizli bir savaşı demektir. Bir arka sokakta kıstırdıkları yalnız bir Yahudiyi döven ve bu uğurda kanunu çiğnemekten çekinmeyen şu zıpır delikanlılarımızdan birini sorguya çekerseniz size, kendisini özgür düşünme yolunda can sıkıcı sorun duygusundan kurtaracak güçte bir hükümet istediğini söylemesi pek mümkündür. Cumhuriyet bir sıkı elin yönetimi olmadığından boyun eğme ihtiyacı tersine dönerek isyan şeklini almıştır. Delikanlı, gerçekten otoriter bir hükümet mi istiyor? Hayır! O gerçekte başkaları için sert bir düzen, ama kendisi için sorumsuz bir düzensizlik istemektedir. Yasa dışına çıkmak, hem de yalnızlıktan ve irade serbestliğinden sakınmak istiyor. Bunun için bir hileye başvuruyor: Yahudi seçimlere katılıyor, hükümet koltuklarında oturuyor; demek ki,

devlet kökten çürüktür, belki ortada devlet bile yoktur; o halde onun yasalarının hiçe saymak doğrudur. Devlet olmayınca, yasatanımazlık suç sayılamaz, isyan sayılamaz. Şu halde antisemit için iki çeşit Fransa vardır: Biri, “gerçek” ama bulanık ve organsız hükümetli Fransa; biri de soyut, resmi ve Yahudileşmiş Fransa. Bu İkincisine saygı göstermemek, hatta ona karşı gelmek yerindedir, doğrudur. Bu sürekli karşı gelme elbette grupça sahneye konur, çünkü antisemit hiçbir durumda kendi başına düşünmeye ve iş yapmaya yetenekli değildir. Grupta kendini bir azınlık partisi gibi görmek istemez. Yoksa, bu sıfatla bir program ortaya koyması, kendine bir yön çizmesi gerekirdi. Bu ise girişkenlik, sorumluluk şevki ve irade özgürlüğü ister. Antisemit birlikleri hiçbir şey yapmak istemiyor, her sorumu reddediyor, kamuoyunun bir parçası olmayı asla kabul etmiyorlar. Çünkü bu halde dahi bir program yapmak ve yasal tedbirler önermek zorundadırlar. Onlar “gerçek” ve bölünmez Fransa’nın duygularına tercüman olan ve katkısız bir grup olarak görünmeyi yeğ buluyorlar. Böylece her antisemit, az çok düzenli devlet düşmanıdır. O disiplinsiz bir grubun itaatli üyesi olmak istiyor. O düzeni sayıyor, ama “sosyal” düzeni. Politik düzensizliği kışkırtması sanki Yahudileri dışarıda bırakacak ilkel, tekyönlü ve ateşli bir sosyal düzeni yeniden kurmak istemesinden ileri gelmektedir. Bu esaslar ona, benim sapkın hürriyet demek istediğim türü kendine özgü bir bağımsızlık sağlar. Gerçek hürriyet sorum yüklendiği halde, antisemitin hürriyeti her sorumu reddeder. Antisemit daha var olmayan otoriter bir toplumla yadsıdığı resmi ve hoşgörülü toplum arasında bocaladığı halde, kendisine anarşist denilmesinden ödü kopar.' Niyetlerinin hiçbir söz ve eylemin ifade edemediği derin ciddiyeti ona belli bir şak-labanlık hakkı verir. Evet o bir şaklabandır, maskaralıklar eder, döver, “arıtır”, çalar: Hepsi o iyi amaç uğruna.

Kuvvetli bir yönetim antisemitizmi azaltır, meğer ki o hükümet programına girmiş olmasın! Bu takdirde antisemitizm biçim değiştirir. Antisemit, adı üstünde bir Yahudi düşmanı olduğu halde, nasıl Yahudilerin varlığına muhtaç ise bir antidemokratik olduğu halde, demokrasinin de öz yavrusudur. Ancak bir cumhuriyetin koşulları altında serpilir ve iş görür.

Anlıyoruz ki, antisemitizm düpedüz bir “görüş” olmayıp, ilgili insanın bütün kişiliğine sinmiş bir şeydir. Ama bununla da onun tasvirini tamamlamış değiliz, çünkü o yalnız moral ve politik yön çizgileri çekmekle kalmaz, başlıbaşma bir felsefe, bir dünya görüşüdür de. Onu gereği gibi anlamak için bazı psikolojik kurallara el atmak zorundayız.

Antisemit der ki: Yahudi, Yahudi olarak kötüdür. Kötülüğün ta kendisidir. Şayet bazı erdemler edinmişse bile, bunlar da salt Yahudi oluşundan ötürü, onda kötülüğe, kusura dönüşmüştür; elinin emeği onun uğursuz damgasını taşır, bir köprü yapmışsa, muhakkak ilk ayağından son ayağına kadar uğursuzdur, çünkü Yahudi, elinden çıkmıştır; aynı iş bir Hıristiyanm elinden çıkarsa başkadır, bir Yahudinin elinden çıkarsa başka. Yahudi dokunduğu her şeye bir kötülük, ne bileyim ancak şeytanın bildiği öğrenç bir şey bulaştırır. Almanlar her yerden önce, hamamlarla, plajları Yahudilere kapamışlardı. Bir Yahudinin bedeni girerse, bütün su mundar olur sanıyorlardı. Yahudi soluklandığı havayı bile zehirler, vebalardı. Dayanılan temel ilkeleri soyut iddialarla formüllemek istersek, şu sonuçlara ulaşırız:

Bir bütün parçalarının toplamı olmaktan daha çok ve daha başka bir şeydir. O bütün parçaların anlamını ve iç varlığım belirler.. Aynı oksijen, azot ve argon gazlarıyla havayı, hidrojenle birleşince suyu yaptığı gibi yiğitlik erdemi bir Hıristiyan ile bir Yahudi de aynı şey değildir. Her birey, bölünmez bir bütündür. Yiğitliği, büyüklüğü ve düşünüşüyle; gülüşü, yiyişi ve içişi ile çözülmez, bölünmez bir bütün. Antisemit dünyayı anlamak için sentetik

düşüncede sığmak aramıştır, demek gerekiyor. O sayede bütün Fransa ile kopmaz bir birlik oluşturduğuna inanmıştır. Sentetik düşünce adına İsrailoğullarının salt analizi, eleştirici zekasını yeriyor. Bir zamandır gerek sağda, gerek solda; hem tutucular hem sosyalistler arasında, buıjuva demokrasisinin kuruluşu sırasında saygın analizci düşünceye aykırı olarak sentetik ilkelere önem verildiği doğrudur. Ama gerçekte hepsinde eşit ilkeler söz konusu değildir, hiç değilse; uygulama, kullanma farkları vardır. Antisemit bunlardan ne şekilde yararlanmaktadır.

Antisemitizm işçiler arasında yok gibidir. Onlar arasında Yahudi yok da ondan, denecek belki. Durum böyle olsaydı, işçiler herhalde sızlanırlardı; demek ki bu açıklama yersizdir. Naziler bunu çok iyi bildiklerinden, propagandalarını proletarya üstünde topladıkça hep “Yahudi Kapitalizmi” sloganım kullanırlardı. İşçi sınıfı ne de olsa durumu sentetik olarak gördüğünden, antisemitizm metotlarını benimsemiyor. O işin tümünü uydurma ölçülere, terimlere göre kesip biçecek yerde, ekonomik görevlere göre değerlendiriyor. Onun uğraştığı bu sentetik terimler ise burjuvazidir, köylülüktür, proletaryadır. Bunlar da ayrıca işçi ve işveren sendikalarına, sonra tröstler, karteller ve partiler gibi bağlı birliklere ayrılır. Böylece işçilerin tarihsel olayları açıklayışları işbölümüne dayanan bir toplumun örgütsel yapısına tamamıyla uygun düşer. Onlara göre tarih, ekonomik kurumlarla birbiri içine giren sentetik grupların güçleri arasındaki sınaşmadan doğar.

Antisemitlerin çoğunluğu, dediğimiz gibi sınıfta bulunur, yani Yahudilerle eşit ve hatta üstün yaşama düzeyinde bulunanlar arasında, başka bir deyişle; işverenler, tüccarlar, serbest meslek erbabı, asalak yaşayanlar gibi üretim dışı elemanlar arasında görülür. Burjuva yönetir, alır-satar, dağıtır, ama gerçekte üretim süresi dışında kalır. Onun görevi daima tüketiciyle karşı karşıya bulunmak, bütün işi onunla alış-veriş yapmaktır. İşçi de her türlü uğraşmalarında daima nesne ile başbaşadır, tarih yargıları kendi mesleksel durumu ile sıkıca ilgilidir. Maddeler ve nesnelerle sürekli uğraşmasının kazandırdığı kafa yapısı, dolayısıyla toplumda daima sıkı sıkı yasalara göre etkileyen gerçek güçlerin verimini, sonucunu görür. Onun “Diyalektik Materyalizmi” maddi dünya gibi sosyal dünyayı da aynı gözle gördüğünün ifadesidir.

Buıjuva, hele antisemit burjuva ise, tarihi bireysel istemlerin etkisi olarak görmek ve açıklamak ister. Meslek görevlerini yaparken bağlı bulunduklarım hissettikleri hep aynı istem eylemleri değil midir?(Burada mühendisleri, bilim adamlarını, yapı-işleri üstencilerini (müteahhit) dışta bırakıyorum. Kaldı ki onlar arasında antisemıte pek rastlanmaz.) Sosyal olaylar karşısında bunlar tıpkı, Ayın Güneşin ardında küçük bir Tanrı varsayan ilkel budunlar gibi davranırlar. Evrenin gidişi gibi onların işlerini yöneten güçler de hep aynıdır: entrikalar, dolanlar, birinin vicdan karası ile ötekinin gönül yüceliği ya da yiğitliği... vb. Burjuva sınıfından doğan antisemitizm bize böylece, yığın olaylarını tek tek kişilerin inisiyatifiyle açıklamak istemek gibi gözüküyor.

İşçilerin duvar ilanlarında ve gazetelerinde burjuvayı, antisemitin Yahudiyi tasvir ettiği şekilde göstermesi bizi şaşırtmasın; işçiye göre burjuvayı burjuva yapan onun sosyal durumu, yani dış etmenlerin birleşik bir sonucudur. Başka bir deyişle gözle görülür bazı niteliklerin sentetik birliği, davranışlarının bir toplamıdır. Antisemite göre Yahudiyi yapan şey ise, ondaki Yahudilik ilkesidir, tıpkı Phlogiston (18. yüzyılda, yanan cisimden çıktığı sanılan ruh) ya da haşhaşın uyutucu gücü gibi. ***Aldanmayalım, kalıtımla ve ırkla açıklama teorileri sonradan ortaya çıkmıştır, bunlar da, öteden beri süregelen inanca bilimsel bir***

manto giydirme çabasından ibarettir. Mendel'lerden, Gobineu'lardan çok önceleri de Yahudiden tiksinirlerdi. Bu tiksintiye tanık olanlar, onu ancak Montaigne'in La Boetie'ye dostluğunu dile getiren şu sözüyle belirtebilirlerdi: "Çünkü o, o (şey) dir; çünkü ben o (şey) im".

Bu metafizik eğilim hesaba katılmadan antisemitlerce Yahudilere mal edilen şeylerin anlaşılması olacak şey değildir. Hayat ve kazancının borçlu olduğu bir ülkenin kalkınıp geliştiğini görmek ve yalınç mantık ölçüsünün bir gereği iken, Yahudi tüccarın onu bastırmak istediğini düşünebilmek metafiziksiz nasıl anlaşılıp açıklanır? Bunun gibi ailesi, duyguları, alışkanlıkları kadar servetinin değeri ve kaynağı ile de belli bir ülkeye bağlı bulunun bir adamın entemasyonalist olabileceğine nasıl inanılır? Kimi sivriakıllılar, Yahudilerin ardında enternasyonal kapitalizm, tröstlerle silah fabrikatörlerinin emperyalizmi saklıdır, sanıyorlar. Bir bakıyorsunuz, tam tersine, dişleri arasında hançer tutan bir Bolşevik hayali! Şurada bir Yahudi bankerini -ki komünizmden şeytandan kaçar gibi kaçması pek belli bir şeydir-komünist tehlikesinden sorumlu tutarken orada Rosier sokağını dolduran yoksul Yahudileri uluslararası Kapitalizmden sorumlu sayarlar. Eğer Yahudiyi akıl yolundan ayrılmaz, yarar ve çıkarlarına uygun davranan bir adam sayacak yerde bütün durumlarda "kötülük yapmaya mahkum", neredeyse metafizik bir "kötülük ilkesi"nin kölesi kabul ederseniz o zaman bütün bu çelişkiler ortadan kalkar. Ancak bu takdirde, Yahudi kendinin de mahvına sebep olacak işleri yapmaktan çekinmez. Bu ilke, tahmin edileceği gibi sihirli, büyülü bir şeydir: O bir yandan bir özdür, bir varoluş biçimidir, ateş nasıl yakmaktan vazgeçemezse, Yahudi de ne yapsa, o kötülük ilkesini değiştiremez. Öbür yandan aynı büyülü güç bir özgür iradedir de. Çünkü Yahudiyi yaptığından sorumlu tutmadıkça ondan nefret etmek nasıl mümkün olur? Yer depreminden ya da bir üzüm biti salgınından nefret edilmez ya!

Yalnız unutulmasın ki burada söz konusu olan irade, özgürlüğü sınırlıdır, dardır. Yahudi, ancak kötülük yapmakta hürdür. İrade özgürlüğü Yahudiye suçlarını, cinayetlerini sonucundan sorumlu olsun diye tanınmıştır, yoksa kendini düzekmek ve eğitmek için değil! Bu ne tuhaf bir irade özgürlüğü ki öz biçim'den önce gelip onu yapacak, yaratacak ve de kendisi tamamıyla ona bağlı ve bağımlı kalıyor, o özün ama yine de irade özgürlüğü olarak kalıyor? Benim bildiğime göre bu anlamda özgür olan yalnız bir yaratık vardır: Kötülüğün ruhu demek olan şeytan! Demek ki Yahudi eşit şeytan ya da öteki adıyla Habis-ruh! Yahudinin iradesi, Kant'takinin tersi olarak salt ve nedensiz kötülüktür, kötülük iradesinin ta kendisidir. Böyle olunca dünyanın bütün kötülükleri (bunalımlar, harpler, açlıklar, ayak-lanmalar, devrimler..) dolaysız hep ona yükletilebilir.

Antisemit dünyanın aslında kötü olduğu düşüncesini benimsemez, hatta ondan korkar, çünkü o takdirde arayıp bulmak, eğitip düzeltmek gerekir, Ademoğlu kaderini, bütün tedirgin edici ve sürekli sorumuyla birlikte, kendi eline almak zorunda kalırdı. Ana kötülüğü Yahudide bulmak kolaylığı varken öyle tedirginlere kapılmak doğru olur mu? Eğer bugün uluslar birbiriyle boğuşuyorsa nedeni, rasyonalizmin bugünkü şekliyle emperyalizmi doğurmuş ve çıkar çatışmalarım savaşa kadar azıştırmış olması filan değil, hükümetlerin gerisinde saklı Yahudilerin kavga alevini tutuşturmuş olmasıdır. Eğer ortada bir sınıf kavgası varsa, bu ekonomik düzenin bozukluğundan filan değil, Yahudi elebaşların, çarpık burunlu kışkırtmacıların, işçilerimizi baştan çıkarmış olmalarından ileri gelmektedir. Görüldüğü gibi antisemitizm eski Manicheizm dinine benzer. Ona göre, acun iyilik ve kötülük ilkeleri arasındaki sürekli kavgadan ibarettir. Bunlar arasında uzlaşma olamaz, biri yenecek, biri

yenilecek: Başka çare yoktur?

Okuyun Geline'i, göreceksiniz ki çizdiği gelecek zaman tablosu korkunçtur. **Yahudinin burnunu sokmadığı yer kalmamış, yeryüzü berbat olmuştur.** Arya (Avrupalı) açık vermemeye bakmalı, hiç pazarlığa yanaşmamalıdır. Ne yazık ki iş işten geçmiş, Avrupallnın soluduğu hava bile Yahudi vebasıyla pislenmiştir. Nasıl, bu bir Katharer (Manichizme yakın-ve yeğin bir Zühd (askitlik) yolacı (11-12. Yüzyıl).) papazının vaazına benzemiyor mu? Rasyonal-sosyalistlerin tezini böylesine savunan Celine, herhalde satılmış olmalı, yoksa ona yürekten inanamaz. Bu yazara göre tek çıkar yol; yığın halinde intiharlardır, döllenmekten vazgeçmektir, ölümdür. Maurras gibiler yine daha az umut kırıcıdır. Bunlar iyinin son zaferine değin sürüp gidecek, yeneni yenileni belirsiz, bir sıra savaşlar haber veriyorlar: Hürmüz ile Ahrıman kavgası.

Görülüyor ki, antisemit Maniheizmi bir anlatma-açıklama aracı olarak kullanmıyor, hayır, eski Maniheizm inancı antisemitizmi açıklıyor belirtiyor. Şimdi soralım öyleyse: Peki, bu eski dinin bugünkü insanla ne ilişiği olabilir?

Sınıf kavgası düşüncesiyle antisemitik Maniheizmi birbiriyle karşılaştırmak istiyorum: Marksistler için sınıf kavgası asla iyi ile kötü arasında bir çarpışma olmayıp, türlü insan grupları arasında bir çıkarlar çatışmasıdır. Devrimci, proleterin görüşünü benimser, çünkü o kendi öz sınıfının görüşüdür; sonra da, o sınıf ezilen sınıftır, sınıfların en kalabalığıdır, en önemlisi de toptan insanlığın kaderi bugünkü sıkı sıkıya proleteryanmkine bağlıdır, onun zaferi sınıf ayrıklıklarının ortadan kalkması demek olacaktır.

Toplum düzenini değiştirmek devrimcinin amacı olduğuna göre, eski rejimi yıkmak istemesi doğaldır, ama bu yetmez, yeni bir düzen tasarlaması da gerekir. Ayrıcalıklı yukarı sınıflar sosyalist kuruluşta gönüllüce pay alsalar ve iyi niyetlerinin kanıtlarını açıkça gösterselerdi, onları zorla yerlerinden, koparmak için hiç sebep kalmazdı. Gerçi, bunların gönülden sosyalistlere hizmet sunmaları hiç beklenmez, ama bu onların ayrıcalıkla sosyal durumlarını sonucu olup, yoksa içlerinde bulunan, kimbilir nasıl bir şeytanın kendilerini bundan alıkoyması yüzünden değildir, onları istemeye istemeye kötülüğe sürüklemesinden de değildir. Üst sınıflardan kopanlar, kolayca ezilenler arasına katılırlar ve kendilerine davranışlarına göre değer biçilir, ama "özlerine" bakılmaz. Politzer, bir gün bana: "Öz dediğiniz şeye zırnık önem vermem" dedi.

Antisemit Mahieist için ise başlıca önem yıkım üstündedir. Söz konusu olan, çıkarlar arasında bir çatışma değil, kötü ruhun topluma verdiği zarardır. Ona göre iyilik her şeyden önce kötülüğü yok etmektedir. Antisemitin öfkeli tafrası gerisinde şu iyimser inanç saklıdır ki, eğer kötülük kovulursa iyilik, uygunluk kendiliğinden gelir. Demek ki onun olumsuz bir görevi vardır:-Yeni bir toplum kurmak değil, yalnızca eldekini ayıklayıp arıtmak gerek! Bu amaca ulaşmak içinse, "İyi niyetli" Yahudinin yardım etmesi faydasız, hatta zararlıdır. Kaldı ki, bir Yahudi iyi niyetli de olamaz. Antisemit iyilik savaşçısı olarak kutsaldır, ama Yahudi de tıpkı parya gibi tıpkı sömürge yerlileri gibi tabu altında bir çeşit kutsallık taşır. Kavga dinsel-inansal bir alanda olduğundan, ister istemez kutsal savaşın faydaları vardır. Gördük ki o, çağdaş toplumdan bir şey anlamaz, bir kalkınma planı tasarlayamaz. Hep tutkuların etkisi altında bulunduğundan, davranışı hiçbir zaman yapıcı olamaz. Malaya' lıların Tanrısı Amok gibi onun için de bir öfke köpürmesi uzun hesaplar isteyen bir girişimden daha iyidir. Kafa çalışması yorumculuktan öteye gitmez, tarih olaylarında yalnızca Habis-Ruh'un izlerini arar.

Paranoya sayrılarını andıran karmakarışık ve çocukça buluşlara varması bundandır. Öte yandan antisemitizm devrimci akımları şaşırtarak, kurumlan yıkmaktan daha çok, kimi insanları yok etme yoluna saptırır. Birkaç Yahudi öldürüldü, birkaç Havra ateşe verildi mi antisemit kalabalık ödevini yerine getirdiğini sanır. Demek ki, bu akım teşvik gördüğü zengin sınıflara bir subap hizmeti yapmakta, rejim için tehlikeli olabilecek bir öfke ve kin dalgası bu suretle tek tek adamlara yöneltilerek savuşturulmaktadır. Bu çocukça ikicilik (düalizm) antisemitin tembel ruhuna ferahlık verir:

Öyle ya, kötülüğü kaldır, iyilik kendiliğinden gelir! Artık uzun boylu aramaya, bulup ortaya çıkarmaya, sabır ile emek harcamaya gerek yoktur; etkisini denemek, sonuçlarını düşünmek, kendi moral seçme sorumunu yüklenmek hiç gerekmez. Büyük antisemitin taşkınlıklarının ardında belli bir iyimserlik sezilmesi boşuna değildir: Antisemit iyiden işkillenmemek için kötülüğü seçmiştir. Açıkça söylemese de antisemitin düşünceleri ve sözleri ardında şu inanç saklıdır: Bir kutsal yıkıcı olarak o ödevini yerine getirdi mi yitik cennet yeniden bulunacaktır. Yalnız şu anda uzun boylu düşünmeye vakti yoktur. O istihkâm gerisinde durmuş, dövüşmektedir. Gerçekte bütün bu tafraların, öfke taşkınlıklarını başlıca amacı kendi tedirgin vicdanıyla baş başa kalıp iyiliği daha başka yerde aramak ihtiyacı duymamaktadır. Ama bu davranışın ardında daha çok şeyler vardır. Öyle ki, bunların aydınlığa çıkarılması için psikanaliz alanına girmemiz gerekiyor. Antisemitte Manheizm köklü bir kötülük eğilimini pençelemektedir. Kötü ile uğraşmak antisemitin hem alınyazısı, hem ödevidir. Sonra başkaları gelip iyilik savaşına devam edebilirler. O şimdilik toplum öncüsü olarak çalışmaktadır, uğruna kavgaya girdiği arı erdemlere şimdilik sırt çevirebilir. Onun gözü önünde yalnız kötülük hedefi vardır, bu hedefi açıp göstermek, ölçülerini alıp saptamak görevi onundur. Yahudinin açgözlülüğünü, kaypaklığını, yalan dolandırıcılığım, türlü hainliklerini belirten dedikoduları, fıkra ve hikayeleri toplamalı ve kamuya duyurmalıdır. Onun durmadan pislik eşelemesi bundandır.

Dumont'un "Yahudileşmiş Fransa" adlı kitabı bir daha okunsun, görülecektir ki "yüksek Fransız töreselliği"nin bu örnek yapıtı töreye aykırı iğrenç hikayelerin bir dergisinden başka bir şey değildir. Antisemitin karmaşık doğasım hiçbir şey bu kitaptan daha iyi bilemez. İyilik kavramını kendisi yapmak istemeyerek ürkü ile yan çizmekte, orta malı iyilik kavramıyla yetinmektedir. Antisemitin ahlakı ne değerleri tanıyıp tanımlama ilkesine, ne Eflatun anlayışında sevgiye dayanır. O, yalnız en keskin aforoz ve sürgün kararlarıyla, en katı yürekli ve yolsuz buyruklarla kendini belli eder: Durmadan düşündüğü ve üzerine bir çeşit kendine özgü seziş ve biliş kazandığı şey kötülüktür. Sapık eğilimleri ile heyecanlarını doyurmak için hep çılgınca edepsizdirler, canice hareketler tasarlar ve bunları hep yüzsüz Yahudilere mal ettiğinden, vicdan tedirgin olmaz, o yüzden kendinde bir günah bulmaz.

Berlin'de tanıdığım bir Protestanda cinsel tutku kadınlara karşı bir kin kılığına bürünmüştü, onları banyo trikotları içinde gördü mü tepesi atıyordu. Ama bu öfkeleri doğuran vesileleri kendi arar bulur, sözgelimi yüzme banyolarından ayrılmazdı. Antisemit de tıpkı böyledir. Onun Yahudi düşmanlığını bir katmanı onların kendi üstüne yaptıkları cinsel etkidir. Ama kötülük etme tutkusu ve merakı ne de olsa başta gelir, bu ise fikrimce daha çok sadizm alanına düşer.

O kerte çirkin ve kınama ve kargaşalara konu olan Yahudinin gerçekte büsbütün suçsuz ve zararsız olduğunu göz önünde tutmadan antisemitizmi gereği gibi anlamak yine mümkün değildir. Bunu bilen antisemit, Yahudilerin gizli birlikleri, tehlikeli gizli Masonlukları üstüne

söylentiler yayar ve dedikodular yapar. Oysa, karşılaştığı Yahudilerin çoğu zayıf, güçsüz insanlardır, zor kullanmak şöyle dursun, kendilerini savunacak halde bile değildirler. Antisemit bunu da bilir ve onların bir pogrom sırasında nasıl debeleneceklerini hayal ederek için için sevinirler.

Antisemitteki Yahudi kini, İtalyanların 1830'da Avusturyalllara karşı, Fransızların 1942'de Alınanlara karşı duyduklarına benzemez. Bu iki halde söz konusu olan sert, zalim, soğukkanlı ezgici ve baskıcılardı: Ellerinde silahları, paralan ve siyasal güçleri vardı, ayaklananların onlara yapabileceği kötülük görecekleri yanında hiç kalırdı. Böylesine bir düşmanlıkta sadist duygulara yer bulunmaz. Antisemit için böyle kahramanlık durumuna düşmek tehlikesi yoktur, çünkü kötülük silahsız pusatsız, görende korku değil, acıma duygusu uyandıran zavallı insanlar üstünde toplanmıştır. Antisemit olmak bir şaka, bir eğlenmedir. Yahudileri dövmek, işkence etmek tehlikesizdir, onların yapabilecekleri tek şey, resmi makamlara yanıp yakılmaktır ki, kanunların yumuşaklığı karşısında çekilmeye bile değmez. Antisemitin Yahudiye karşı beslediği sadistlik duygusu ya da eğilimi öylesine güçlüdür ki, birtakım yeminli antisemitlerin Yahudi dostlarla çevrili yaşadıktan bile olur; mazeretleri çoğun, "Bunlar başka Yahudilerdir, asıllarma hiç benzemezler" şeklindedir. Başlarda andığım ressam Lubbin, Yahudi kırımını kötülemiyor, mahkum etmiyordu, ama atölyesinin ocaklık gezinde GESTAPO'ca temizlemiş bir Yahudi dostunun resmini bulundurmaktan da vazgeçmiyordu. Ne de olsa, antisemitlerin dostluktan içten, özden değildir. Dedikodularında "İyi Yahudileri" bile ayırt etmezler. Kendileri bazı Yahudi tanıdıklarında birkaç iyi nitelikli başka Yahudiler tanımış olabileceğine inanmazlar. Tanıdıkları birkaç iyi Yahudiyi tersine dönmüş bir sadizm ile korur görünmekten hoşlanırlar ama nefret ettikleri o halkın canlı tasvirini hiç gözden uzak tutmazlar. Antisemit kadınların Yahudi erkekleri hem çekici hem de itici buldukları çok görülür. Ben bir Polonyalı Yahudi ile gizlice düşüp kalkan bir antisemit kadın tanıdım. Bu kadın ara sıra Yahudinin yatağına gelip, omuzlarını memelerini okşatıyor, ama daha fazlasına razı olmuyordu. Yahudi erkeğin saygısından, yumuşak ve zelil halinden, itilip, incitilmiş erotik isteğin gizlice kıvranışından hoşlanıyordu. Bu kadının başka erkeklerle yatıp kalkışı ise normaldi. "Güzel Yahudi Kadını" sözünde pek gıcıklayıcı bir erotik anlam vardır ki, bu özel anlam örneğin "güzel Romanyalı", "güzel Çinli", "güzel Amerikalı" sözlerinde bulunmaz. Çünkü kan dökme, zorla ırza geçme gibi sadistçe tasarımlar ancak birinci halde rol oynamaktadır. Güzel Yahudi kadın, Kazakların saçlarından sürükleyerek yan köyden dışan götürdükleri kadındır. Kırbaçlama sahneleriyle zengin romanlar Yahudi kadına ayrı bir değer ve şeref kazandırmıştır. Bunun açık seçik edebiyatı karıştırmaya hiç hacet yoktur: "Ponson du Terraü"inkileri bir yana bırakırsak bile "Ivanhoe"nin Rebekka'sından "Gilles"in Yahudi kadınına kadar en ciddi romanlarda onlar önemli, özel bir rol oynarlar. Çoğunlukla ırzları yırtılıp insafsızca dövülen bu kadınlar ya ancak ölümle şerefsizlikten kurtulur ya da itaatli, horlanmış ama yine de seven hizmetçiler olarak Arya kadınlarla evlenen Hıristiyan efendilerinin yanında kalırlar. Folklarda Yahudi kadının oynadığı rolü belirtmek için bu kadar yeter sanırım.

Profesyonel yıkımcı "iffetli" sadist olan antisemit ruhunun derinliğinde bir canidir. Düşündüğü ve istediği Yahudinin ölümüdür. Bütün antisemitler güpegündüz Yahudi kırımı istemezler elbet, ancak önerdikleri tertipler, gizlice istedikleri öldürüm için Ersatz yerine geçen alçaltma, ezgileme ve sürgün etme tedbirlerinden başka bir şey değildir İmgesel öldürüm! Bu ona günah duygusu yüklemez, vicdanı dinsiz kalır, yapılan cinayetse bile iyilik uğruna yapılmıştır. Kötülük kötülükle yok edilmek gerekmişse o ne yapsın? Fransa, "gerçek"

Fransa ona yargıçlık görevi vermiştir. Bu görevi her gün yerine getirmeye fırsat bulmuyorsa aldanmayın, ansızın başgöstei en hiddet köpürmeleri, “domuz Yahudilere” karşı gürlemesine haykırdığı sözler hep idam hükümleri yerine geçer. Halk ağzı, “Yahudi yiyen” deyimini isabetle uydurmuştur.

Antisemit kendini bir cani olarak seçmiştir, ama “suçsuz” bir cani! O bu seçmeden de sorum yüklenmez. O kendindeki öldürme içgüdüsünü tanımış, ama onları kendine itiraf etmeden doyurmanın yolunu bulmuştur. Yaptığının kötü olduğunu bilmekte, ama ona iyilik uğruna yaptığından ve bütün bir ulus kurtuluşu ondan beklediğinden, kendini adeta bir kutsal kötülükçü saymaktadır. Bütün değerleri ters indirerek, örneğin bir kutsal orospuluk tanıyan kimi Hint yolaçlarında olduğu gibi öfke ve kinin, yağmanın ve cinayetin, kısacası her türlü zorbalık biçimlerinin saygı görüp allaş toplayabileceğine inanır. Alçakların en coşkun ve kızgın anlarından ise temiz vicdanla ve ödevi yerine getirmiş olmanın tatlı bilinciyle kendini kanatlanmış hisseder.

Antisemitin portresini burada tamamlamış oluyoruz.

Yahudilerden nefret ettiklerini söylemekten hoşlananlardan bazıları sonra bunu anımsamaz görünürlerse nedeni kinlerinin gerçek olmayışıdır. Bunlar Yahudileri ne sevdiler ne de kıllarına dokundular; ama onları savunmak için de parmaklarını oynatmazlar. Bunlar, gerçekten antisemit değildirler, hiçbir şey değildirler, “hiç kimse” değildirler. Ama bir şey gibi görünmek de gerektiğinden yankı olmayı, megafon olmayı benimsemişlerdir. Kötülük düşünmeden, hiçbir şey düşünmeden ortada dolaşır ve yaydıkları ezberlenmiş beylik sözlerle bazı salonların kapısını açmayı başarırlar. Boşboğazdan başka bir şey olmadıkları, kendilerinin olmayan, onun içinde daha çok beğendikleri iri, cafcaflı sözlerle kafaları dolu olduğu halde kabara böbürlene gezip yürürler. Burada antisemitizmin rolü yalnızca desteklemek, haklı çıkarmaktır. Üstelik bu hık deyiciler öylesine kofturlar ki, antisemitizmin yerine herhangi başka bir haklı çıkarma aracını da kabullenebilirler, elverir ki “kibarca” olsun: Antisemitizm, yığın psikolojisinin konservatif bir Fransız yaratmak için yararlı bütün belirtileri gibi “kibar” sayılır. Bütün bu hoş kafalar sanıyorlar ki, eğer Yahudi bir yurt zararlısıdır diye haykırmada birbiriyle yarış ederlerse, kendilerini toplumun itibar yerlerine ve ısı kaynaklarına yaklaştıran kutsal bir töreden geçmiş olurlar. Bu anlamda antisemitizmin insan kurban edilen çağlardan bir şey sakladığı söylenebilir. Derin iç boşluklarını sezen bu zavallılara antisemitizm ne de olsa çok yararlı olmaktadır. Bu sayede onlar kendilerine bir tutku gölgesi sağlamış oluyor. Romantizm’den beri tutkuyu kişilikle karıştırdığımızdan, bu ikinci elden antisemitler kolayca bir savaşçı ünü kazanabiliyorlar. Dostlarımdan biri, bu konuda benimle görüşürken sık sık onlara gelip birlikte yemek yiyen bir kuzeninden söz açardı. “Jules, İngilizleri hiç sevmez” denirmiş onun yanında, biraz da aile gururuyla. Dostum, kuzeni üstüne bundan başka bir şey söylendiğini de hatırlamıyordu. Jules ile aile arasında sanki bir anlaşma varmış gibi, yanında hiç İngiliz lafı edilmezmiş. Bu dikkat ve sakınma kuzeni garip bir hayat ışığıyla bezer, aile üyelerinde, bir çeşit töreye katılmışçasına, ciddi ve tatlı bir duygu yaratırmış. Bazı olağanüstü hallerde ve yerlerde birisi Büyük Britanya ya da sömürgeleri üstüne dikkatle seçilmiş bir düşünce ortaya atar ve kuzen de öyle dehşetli bir öfke gösterisine girişirmiş ki, o anda büyük bir yaşama hazzı duyar ve bütün aile de bundan memnun olurmuş. Birçokları işte bu anlamda antisemitlerdir. Ama tıpkı İngiliz düşmanlığı numarası yapan kuzen Jules gibi bunlar da davranışlarının anlamı üstüne düşünmezler ve kendilerine bunun hesabını vermezler. Eğer bilerek isteyerek hesaplayarak antisemit olanlar

bulunmasaydı bu yansıklar, bu yelde sallanan borular dünyada onu akıl edemezlerdi. Ne var ki antisemitizm biyol bulunmuştur, onlar canla başla çalışıp antisemitizmi yaşatacak, kuşaktan kuşağa aktaracaklardır. Artık antisemiti iyi anlıyoruz sanırım. O tedirgin, korkulu bir adamdır: Kendinden, kendi istem özgürlüğünden, içgüdülerinden, sorumlu olmaktan, yalnızlıktan, her türlü değişiklikten, dünyadan ve insanlardan, kısacası her şeyden korkar, yalnız Yahudiden korkmaz!.. O gizli bir korkak, öldürme tutkusunu altbilince itmiş bir öldürgendir. Ya imgesel (sembolik) olarak öldürecek ya da kalabalık içinde kim vurduya getirerek öldürecektir. Bir hoşnutsuzdur, hatta bir isyancıdır, ama davranışının sonuçlarından çekinerek kendini tutar. Antisemit olmakla bir düşünce, bir görüş benimsemiş olmaz, yaptığı yalnızca bir kendini belirlemektir. O kendi "Ben"i için kayanın nüfuz edilmezliğini, subayın emrini yerine getiren bir erin sorumsuzluğunu seçmiştir. Ne var ki onun komutanı, buyuranı yoktur. O kendi çabasıyla bir şey elde etmek istemiyor, her şeyi doğuştan hazır bulmak isti-yor. Ona göre iyi, standart mal gibi hazır ve her kuşkunun üstünde olmalı, ellenmez ve yoklanmaz olmalı. Belki beğenmeyip başka bir iyi aramak zorunda kalırım korkusuyla başını kaldırıp ona bakmaz bile. Bu tip insan için Yahudi yalnız bir bahanedir, zenci ya da Çinli başka yerde aynı rolü oynar. Yahudinin antisemite başlıca yararlığı onun tedirgisini daha doğarken boğmaktır, o bunu dünyadaki yerinin, kendisi daha ana karamda iken hazırlanmış olduğuna, o yeri almaktan kendisini hiçbir şeyin alıkoyamayacağma inanarak sağlar. ***Bir tek sözle; antisemitizm insan olmak korkusudur, diyebiliriz. Antisemit kaya gibi vurdumduymaz, sel gibi sürükler, yıldırım gibi yakıcı olmak ister. Evet, her şey olur, elverir ki insan olmasın! O insan türünün soylu bir dölü değildir!***

II

Ne de olsa Yahudilerin bir dostu vardır toplumda: Demokrat. Ama zavallı bir savurgandır. O bütün insanların hak eşitliğini ilan etmiş, hatta inan hakları birliğini kurmuştur; kurmuştur ama çıkardığı bildiriler onun durumundaki güçsüzlüğü belirtmekten başka bir işe yaramamıştır.

18. Yüzyılda analitik ruha kendini kaptırdığından bu yana demokratın gözü tarihin sentetik olaylarına karşı kör olmuştur. O ne Yahudi, ne Arap, ne zenci, hatta ne burjuva ve iş tanır; ona göre her zaman ve her yerde özdeş kalan tek bir insanoğlu vardır. Bütün toplumları yalnız bireylerden yapılmış sayar, tıpkı cisimlerin moleküllerden yapılmış olması gibi. Bireyden anladığı da, insan doğasının genel çizgilerinden oluşan kendine özgü bir gelişim, bir kişileşim'dir. Bundan ötürü, demokratla Yahudi ne kadar konuşsalar, söyleşseler anlaşamazlar, aynı şeyden söz ettiklerini sanırlar, ama değildir.

Antisemit, Yahudinin cimriliğini mi kargıyor, demokrat hemen cömertlerin de bulunduğunu söyler. Ne var ki antisemit öyle kolay inananlardan değildir, onun demek istediği bir Yahudi cimriliğinin bulunduğudur, yani şu "Yahudi kişiliği" denilen sentetik birliğin etkisiyle meydana gelen özel cimriliktir. O cimri Hıristiyanlar bulunduğunu da bilir ve söyler, ancak bir Yahudinin cimriliği başka, bir Hıristiyanınki yine başkadır. Demokrat için ise, böyle bir şey asla olamaz, onca cimrilik bireyin karakter çizgileri arasında bulunan genel, değişmez bir nitelik olup, her türlü koşullar altında hep aynı kalır. İnsan ya cimridir, ya değildir. İşte o kadar! İki türlü cimrilik boş laftır. Demokrat, bilim adamının yaptığı gibi tek insanı göremez, çünkü birey ona göre genel niteliklerin bir toplamından başka bir şey değildir. Bundan şu sonuç çıkar ki, demokratın savunması Yahudiyi insan olarak kurtarırken Yahudi olarak batırır.

Antisemitin tersine, demokrat kendinden korkmaz, onun başlıca korkusu içinde silinmekten çekindiği büyük yığın örgütlerdir. Analitik düşünmeye bağlılığı bu yüzdendir, çünkü çözümcü kafa bu gibi sentetik şemaları görmez. Yahudide bir "Yahudi bilinci", yani ayrı bir İsrailoğulları topluluğu düşüncesi doğmasını hoşgörmez, tıpkı işçide "sınıf bilinci" doğmasını istemediği gibi. Demokrat, elinden gelse, herkesi yalnız kendisi olduğuna, yalnız kendisi için varolduğuna inandırmak ister. Ona göre "Yahudi yoktur", demek ki, bir "Yahudi Sorunu"da yoktur. O Yahudiyi dininden, ailesinden, halkından kopararak demokratik ergitme potasına atmak, oradan çıplak ve yalnız, bütün öteki insanlara eşit bireysel bir varlık olarak çıkarmak gerektiğini düşünür: Amerika Birleşik Devletleri'nde buna *özümleme* politikası adını vermişlerdir. Göç yasağı koyan kanunlar bu politikanın suya düştüğünü gösterdiği gibi doğrusunu isterseniz, bütün demokratik görüşün iflas ettiğini de ortaya koymuştur. Başka nasıl olabilirdi ki? Gerçek bir Yahudi elbet İsrailoğlu olduğunda direnecek ama bundan dolayı yüklenmiş olduğu ulusal ödevlerden de yan çizmeyecektir. Yahudi için demokrat ile antisemit arasında bu bakımdan fark yoktur: Birisi onu insan olarak yok edip yalnız Yahudi –parayı– alıkoymak isterken, öteki de Yahudiyi yok edip onu yalnız insan olarak yani yurttaşlık ve insanlık haklarının genel ve soyut öznesi olarak yaşatmak istemektedir.

En liberal demokrat bile antisemitizmden büsbütün uzak değildir, çünkü Yahudi kendini Yahudi olarak tanıyıp tanıtmaya cüret ediyor. Demokratın bu düşmanlığı bir çeşit şen ve hoşgörülü ironide kendini belli eder: Sözgelimi Yahudiliği kolayca fark edilen bir dosttan konuşulurken gülerek: "Yalnız pek Yahudidir haa!" ya da: **"Benim Yahudilerde zoruma giden tek şey; sürüsel içgüdüleridir, birini işe almaya gör, bütün manga ardından sökün eder"** denir.

Alman salgını sırasında demokratlar, Yahudi kovuşturmalarından nefretlerini saklamıyorlar, ama ara sıra şöyle iç çekmekten de geri durmuyorlardı: "Yahudilerimiz sürgünden öyle bir hınçla geri dönecekler ki, antisemitizmin yeniden hortlamasından korkulur." Asıl korktuğu ise kovuşturmaların Yahudide, Yahudilik bilincini daha da keskinleştireceği düşüncesi idi. Antisemit Yahudiye Yahudi olmasını çok görürken, demokrat onun kendini Yahudi olarak tanımasını hoşgörmez. Yahudi böylece dostu ile düşmanı arasında eli böğründe kalakalmıştır. Bana öyle gelir ki, Yahudi için kızartılmaktan haşlanmaktan birini seçmekten başka yapacak şey yoktur!

Şimdi bize şunu sormak düşüyor: Yahudi var mıdır/ Varsa nedir? Yahudi mi başta gelir, yoksa özümlenmesinde mi? En nihayet, soruyu bir başka türlü koyup, başka bir çözüm yolu aranabilir mi?

III

Biz bu noktada antisemitle birleşiyoruz: Her ikimiz de insan doğasına inanmıyor, bir toplumu yalıtılmış ya da yalıtılabilir (tecrit) moleküllerin bir toplamı olarak görmüyoruz. İnanıyoruz ki biyolojik, fizik ve sosyal olayları bireşimsel (sentetik) bir ruhla kavramak gerekir. Bu bireşimsel görüş ya da yöntemin uygulanmasına sıra geldiğinde yollarımız birdenbire ayrılıyor.

Biz ekzistansiyalistler bir "Yahudi ilkesi" tanımayız, Maniheist değiliz, "Gerçek" denilen Fransızın, atalarının deneylerinden ya da geleneklerinden öyle emeksizce yararlanabileceğine de inanmıyoruz. Fizik niteliklerin kalıtım (irsiyet) yoluyla geçtiğinden çok şüpheliyiz, etnolojik terimleri ancak elde bilimsel belgeler bulunduğu yerlerde kullanırız: Yani Biyoloji ve

Patolojide. Bize göre insan her şeyden önce "durumu" ile *belirlenen* bir varlıktır; biyolojik, ekonomik, politik, kültürel... v.b... durumlarıyla bireşimsel bir *bütün* oluşturur. İnsan üstüne yargı verirken *durumunu* gözönünde bulundurmak şarttır, çünkü olanaklarını belirleyen, onu biçimleyen bu durumdur. Ama öte yandan tutum ve davranışlarıyla o duruma anlam kazan–dıran da kendisidir.

Belirli bir durumda bulunmak demek bizce o durumu *seçmek* demektir. İnsanlar durumlarına ve bu durumlar karşısındaki tutumlarına göre, birbirinden ayırt edilir. İnsanlarda ortak olan belirli bir töz, bir nitelik değil, belirli yaşama koşulları, yani bir sıra engeller (yasaklar) ve buyruklar toplamıdır: Ölmek zorunu, yaşamaya çalışmak zorunu, başkalarıyla paylaşa oturduğu bir dünyada onlarla düşüp kalkma zorunu gibi. İnsanın durumu denilen şey aslında işte bu koşullardır. Ya da bir başka türlü söylemek istenirse, bütün durumlarda özdeş olan soyut ayırmaçların tümüdür. Bu halde, Yahudiyi bütün başkaları gibi bir insan sayan demokrat haklıdır. Ancak bu yargı bana, Yahudinin de başkaları gibi hem sert, hem bağımlı olduğunu, ana–babadan doğup, acı tatlı günler gördüğünü sevip nefret ettiğini ve nihayet ölüp gittiğim söylemekten daha çok bir şey öğretmez. Bu pek genel ve bayağı bilgiler başka ne öğretebilirdi ki zaten? "Yahudi"nin kim olduğunu öğrenmek istersem onun bir insan olarak içinde bulunduğu durumu daha yakından tanımalıyım. Burada hemen şunu söylemeli–yim ki, konumuz bütün dünya Yahudileri değil, yalnız Fransız Yahudileridir. Bir Yahudi ırkı bulunduğu doğrudur. Ama birbirimizi iyi anlayalım: Eğer ırk kavramından şu tensel (somatik), tinsel (ahlaksal ve zihinsel) niteliklerin rastgele karıştığı "Türlü Yemeği" kastediliyorsa ben böyle bir şeye inanmam. Benim faute de mieux;(Sıkışınca, daha iyisi olmadığı için) etnolojik nitelikler demek istediğim daha çok Yahudilerde görülen kalıtsal beden biçimleridir. Ama bunda da çekinceli olmak, daha iyisi, tek bir Yahudi ırkından değil, Yahudi ırklarından söz açmaktadır. Bilindiği üzere, bütün Semitler Yahudi değildir. Böyle oluşu sorunu büsbütün karıştırıyor. Öyle sarışın Rus Yahudileri var ki, kıvırcık saçlı bir Cezayirli Yahudiden daha çok Doğu Prusyalı bir "Arya"ya benzer. Gerçekte her ülkenin Yahudisi ayrıdır. Biz Fransızların İsrailoğlu üstüne kafamıza yerleştirdiğimiz tasarım (hayal) komşularımızınkine hiç uymaz.

Nazi rejiminin ilk zamanlarında Berlin'de bulunduğum sıralarda yanımda iki Fransız dostum vardı: Bunlardan biri Yahudi idi ve tam Yahudi tipinde bir görünüşü vardı: Eğri burun, yaprak kulaklar, kaim dudaklar... Bir Fransız onu ilk bakışta Yahudi olarak tanırdı. Ama o hem sarışın ve ince uzun boylu, hem de telaşsız tavırlı olduğundan, Almanlar, Yahudiliğini sezemiyorlardı. O da ara sıra SS'lerle dolaşmak ve birlikte kır gezintisi yapmakla eğleniyordu. Bir gün SS'lerden biri ona, Yahudiyi yüz metre uzaktan görse hemen tanıyacağını söyleyerek, onu bıyık altından güldürmüştü. Öteki dostum ise Korsikalı eski bir Katolik ailedendi. Kara ve hafif kıvırcık saçları vardı, kısa boylu ve şişmandı. Sokak çocukları onu gördükçe: "Jud, Jud!" diye bağırırlar ve arkasından taş atarlardı, çünkü belli bir doğulu Yahudi tipini andırıyordu ve Almanların Yahudi tasarımlarına uyuyordu.

Üstelik diyelim ki bütün Yahudilerde belirli ortak beden çizgileri vardır. Bu onların aynı karakter çizgilerine sahip olduklarını –birkaç dayanıksız karşılaştırma bir yana bırakılırsa tanıtlamaya yeter mi? Kaldı ki saptanabilir semitik tip özellikleri birbirine bağlı da değildir. Bu fizik beden ayırmaçlarını ayrı ayrı bir "Arya"da da bulmak kaabildir. Böyledir diye o aryanın, aynı bedensel özelliğe uyan, Yahudiliğe özgü, ruh niteliğine sahip olması gerekir mi? Elbet hayır, değil mi? Öyleyse ırk temeline dayanmak isteyen bütün teoriler boştur. İlk teorisi

Yahudinin bölünmez bir bütün olduğu varsayımından kalktığı halde, ondan her parçası kendi yerinden kaldırılıp bir başka yere konabilen, bir mozaik meydana getirmektedir. Oysa ne fizikten psişiğe sonuç lama olabilir, ne de psiko-fızyolojik koşutluk vardır. Somatik yapı çizgilerini "toptan" almak gerektiğini söyleyeceklere cevabım şuuur: Bu "Toptanlık" ya etnolojik çizgilerin bir toplamıdır, ki asla tam bir psişik senteze eşdeğer olamaz, bir küme beyin hücresinin bir düşünceye uyduğunu söylemekten daha çok değer taşımaz, ya da Yahudilerin fizik görünüşlerinden söz ederken beden ve ruh özelliklerini ancak sezgi yoluyla kavranabilen bir bütün halinde kaynaştırmak murat ediliyor demektir. O zaman ortaya Kohler anlayışında bir "Geştalt" çıkar. Antisemitler bir Yahudiyi "korkusundan" bildiklerini söylerken ya da Yahudiler için özel bir "korkma yetisi" taşıdıklarım iddia ederken bunu kastediyor olmalılar... Ne var ki bedensel elemanları ilgili ruhsal elemanlardan ayrıca gözlemleyip incelemek mümkün değildir.

İşte orada, Rue des Rosier'de evinin eşiğine oturmuş bir Yahudi görüyorsunuz. İlk bakışta, ben onun Yahudiliğini okuyorum: Kara kıvırcık sakalı, eğrice burnu, yaprak kulakları, demir çerçeveli gözlüğü, gözlerine inen kalıplı şapkası, sinirli ve telaşlı jestleri tuhaf bir şekilde acı ve iyicil bir gülümseyişi var. Belli ki adamda bedensel ve ruhsal elemanlar kopmaz şekilde birleşmiştir. Sakalı kara ve kıvırcıktır, dedik, doğru, bu bir bedensel ayırmaçtır; ama beni asıl şaşırtan, adamın bu sakalı isteyerek bırakmasıdır. Bununla açıkça demek istiyor ki; o Polonyadan gelen ilk göçmen kuşağındandır ve Yahudi topluluğunun geleneklerine bağlı kalmak niyetindedir. Sakalını tıraş eden oğlu sanki ondan daha mı az Yahudi? Öteki beden çizgileri, burun biçimi, yaprak kulakları., v.s. salt anatomik özelliklerdir. Ama kılık ve gözlük, yaz mimikleri, jestler gibi zihinsel ve toplumsal olanlar da vardır. Yahudiyi ayırmaçlayan bütün o bedensel, zihinsel, dinsel, toplumsal ve kişisel özelliklerin bölünmez tümü değilse; evet, elbet kalıtsal olmayan ve aslında yalnız tek bir kişi ile tüm özdeş bulunan bu canlı sentez değilse, başka ne olabilir? Biz Yahudinin bedensel ve kalıtsal ayırmaçlarını onun durumunun etmenlerinden ancak biri olarak görüyoruz, ama doğasının bir temel koşulu olarak değil! Yahudiyi ırkıyla belirlemek olamayınca, şu halde onu dini inancı ile ya da salt Yahudi ulusal topluluğuna bağlı oluşuyla belirlemekten başka çaremiz yoktur. îşte burada iş daha çok çatallaşıp karmaşık hale giriyor.

Çok eski bir çağda şüphesiz *İsrail* denilen bir dinsel ve budunsal topluluk vardı. Ama bu topluluğun tarihi iki bin beş yüz yıldan beri süregelen bir çözülme ve dağılma tarihi olmuştur. O ilkin egemenliğini yitirdi, sonra başına Babil tutsaklığı geldi, arkasından Fars boyunduruğu, en sonunda da Roma salgını çattı. Bu serüvende bir "kargınmışlık" görmek coğrafık kargınmışlıklar olabileceğini kabul etmekten farklı değildir. Oysa, Filistin'in durumu, antik ticaret yollarının kesiştiği yerde, iki güçlü Cihan devletinin arasında sıkışmış bulunması o sürekli kamulaştırma olayını yetesiye açıklar. Dağılan Yahudilerle anayurtta kalanlar arasındaki dinsel bağ, biricik olanaklı bağ olarak gittikçe kuvvetlendi ve başka yerlerdeki ulusal bağların yerini tuttu. Ama bu "aktarım" ortak bağların bir tinselleşip zihinleşmesi, dolayısıyla soyutlaşması demekti. Nitekim çok geçmeden Hıristiyanlık gelip Yahudiler arası ayrılığı, kopuşukluğu tamamladı. Yeni dinin ortaya çıkması Yahudi dünyasının en ağır bunalımını doğurdu, yerli Yahudilerle dağılmış olanlar arasında keskin bir çatışma yarattı. İlk çıkışından beri Hıristiyanlığın gösterdiği dev gücü karşısında Musa peygamberin dini zayıf düşüyor, çözülüp dağılmaya mahkum görünüyordu. O yalnız karmaşık bir hoşgörü politikasıyla ve inatla tutunabilmekte idi. Ortaçağın bütün Yahudi kovuşturmalarına ve

tedirginliklerine dayandı, ama *Aydınlık* çağının ve eleştiri ruhunun baskısına pek dayanamadı. Bizim çevremizin Yahudileri dinlerine artık yalnız töre saygısıyla ya da topluluğun hatırı için riayet ediyorlar. Dostlarımdan birine oğlunu niçin sünnet ettirdiğini sorduğumda, "Annemin hatırı için bir, bir de temizlik olsun diye" şeklinde cevap verdi, –Peki anneniz bu işe neden önem veriyor? Dostları ile komşularından çekindiğinden dolayı.

Bana öyle geliyor ki, ama, bu pek ayık ve soğuk açıklamalar geleneklere sarılmak, ulusal bir geçmişin yokluğu dolayısıyla törelerle göreneklerin geçmişinde kök salmak yolunda duyulan bulanık ve derin ihtiyacı örtmek için yapılmaktadır. Bu bakımdan din en elverişli imgesel araç olsa gerektir. Musevilik, hiç değilse Avrupa'da, rasyonalizm ile Hıristiyanlık ruhunun ortaklaşa saldırısına dayanamamıştır. Düşüncelerini sorduğum ateist Yahudiler, Tanrı konusu üstüne tartışmalara daha çok Hıristiyanlığı göz önünde tutarak katıldıklarını söylediler. Saldırdıkları, kendilerini baskısından kurtarmak istedikleri, Hıristiyanlıktır. **Onların Tanrıtanımazlığı ile, Katolikten "kopmak" istediğini söyleyen Martin du Gard'ınki arasında fark yoktur.** Yahudi aydınları asla "Tevrat'a karşı" ateist değildirler, kötüleyip horladıkları din adamı da haham değil rahiptir. Buna göre, sorunun verileri şöyle özetlenebilir: Tarihsel bir topluluk ilkin ulusal ve dinseldir, ama ilkin hem öyle hem böyle olan Yahudi topluluğu giderek somut özelliklerini yitirmiştir. Dağılmaları ortaklaşa geleneklerin çözülmesini doğurduğu gibi, iki bin yıllık göçebelik ve güçsüzlük onları bir tarih geçmişinden de yoksun kılmıştır. Hegel'in dediği gibi, eğer bir topluluk tarihini hatırladığı ölçüde tarihsel ise denilebilir ki, Yahudi topluluğu en az tarihsel topluluktur. Çünkü, o ardında yalnız sürekli bir ezgi, uzun bir eylemsizlik çağı bırakmıştır. O halde, Yahudi topluluğuna bir birlik görünüşü kazandıran nedir? Bu soruyu yanıtlamak için yine *Durum* kavramına el atmak zorundayız. İsrailoğullarını birleştiren ne varsa, eğer hepsi aynı adı özellikte bir "Yahudilik durumunda" yaşamaları, yani kendilerini Yahudiliğe mıhlayıp damgalayan bir ortamda yaşamak zorunda bulunmalarıdır. Yahudiler bütün çağdaş uluslarca özümlemeye hazır ve elverişli iken salt istenmemeleri yüzünden Yahudi kalmış bir halk olarak tanımlanabilir. İsa Peygamberin öldürülmüş olmasının günahı ta baştan beri Yahudinin omuzuna yüklenmiş ağır bir yüktür. (Oysa, dağılış zamanlarında Hıristiyanlarca uydurulmuş ve giderek inanılmış masallardan başka bir şey yoktur. Bilindiği gibi çarmıha germe Romalıların idam usullerinden biri idi ve İsa bir siyasal asi olarak öldürülmüştü.) Sorun duygusu mantık öncesi çağlardan kalmış bir toplumun anlayışına göre öldürenle öldürülenin soyundan olmak arasında ayrım yoktur, yani ikisi de kargınmış (lanetlenmiş) sayılır. Ne de olsa bu, günümüzün antisemitizmini açıklamaya yetmez, bugün antisemit Yahudiyi, dinsel buğuzun desteklediği, bir kin konusu olarak seçmiştir. Bu buğuz ve tiksinti ilgi çekici bir ekonomik olguya kaynaklık etmiştir: Kilise Ortaçağda Yahudileri zorla özümlemeye çalışacak yerde, –ya da yok edecek yerde–göz yummuş, katlamış ise bunun da nedeni onların çok önemli bir ekonomik görev yüklenmiş olmalarıdır. Ortada yine ancak kargınmışlarca yapılması gereken kargınmış bir uğraş vardı: Para alışverişleri. Bir Hıristiyan, kendini lekelemeden bu işle uğraşmayacağından, toprağı olmayan, askerlik hizmetinden uzak tutulan Yahudi için para ticareti biçilmiş kaftandı. Böylece eski dinsel kargışa, yeni bir ekonomik kargış katılmış, günümüze dek gelen bir çifte lanet halkası olarak Yahudinin omuzunda asılı kalmıştı. Üretimsel olmayan bir işle uğraşmayı Yahudinin başına kakınç edenler unutuyorlar ki, kendisine toplum içinde sözde bağımsızlık sağlayan bu işe onu zorla sokanlar kendi öz atalarıdır. Bütün kapıları Yahudinin yüzüne kapatarak! Hıristiyanlar, Yahudiyi kendileri yaratmıştır, demekte hiç abartma yoktur, çünkü onu, özümlemekten ansızın vazgeçip, giderek büyük ustalık kazanımları pek doğal olan bir

göreve iradesi dışında onlar yöneltmişlerdir. Kaldı ki, bugün bu gerçekten ortada kalan bir anıdan başka bir şey değildir, ekonomik görevlerde ayrımlaşma artık öylesine ilerlemiştir ki Yahudilere herhangi özel bir uğraşı alanı kalmamıştır. Artık olsa olsa şöyle denebilir: Belirli alanlarda uzun süre alışıklık ve uzmanlık kazanan Yahudiler, sonra kendilerine de açılan bazı iş kollarına heves etmemişlerdir. Ne de olsa çağdaş toplumlar, eski anıları unutmuyor, onları bugünkü antisemitizmleri için kullanıp değerlendiriyorlar.

Bugünkü Yahudinin ne olduğunu anlamak için asıl Hıristiyan vicdanı sorguya çekilmelidir. Ama soru "Yahudi nedir" şeklinde değil de "Yahudiden sen ne yaptın" şeklinde olmalıdır.

Gerçek odur ki, Yahudi onu Yahudi sayan insanların bir yaratmasıdır. ***Çıkış yapılması gereken yalınç gerçek işte budur. Antisemite demokratın dediği bu anlamda çok doğrudur: Yahudiyi yapan yalnız antisemitizmdir!*** Ne de olsa Yahudiye karşı beslenen bu kuşkuyu, gözetleme merakını, o maskeli düşmanlığı tek tek bağnazların arasıra yaptıkları taşkınlıklara vermek elbet doğru değildir. Antisemitizm buraya kadar açıkladığımız gibi her şeyden önce, hukuk devletinin bağrında gizlice yaşayan ilkel, kör ve karanlık bir topluluğun bir tepkisi, bir belirtisidir. Böyle olduğundan dolayı da onu büyük sözler ve jestlerle, öğütler ve uyarmalarla yenmek, yok etmek oluşlu değildir. Bu, neye benzer bilir misiniz? Korkunç sonuçlarını bir kitapta toplayıp insanlara okutunca savaşın ortadan kalkacağını sanmaya...

Yahudi, kendisine gösterilen yakınlığın, duygudaşlığın değerini bilir. Bilir ya, yine de antisemitizmin, içinde yaşadığı ülkenin tamamlayıcı bir parçası olduğunu hiç unutmaz. Pek iyi bilir ki demokratlar ve bütün öteki savunucuları gerçekte antisemitizmi yok etmek niyetinde değildirler. İlkin, düşünce özgürlüğüne saygı besleyen bir toplumda bir cumhuriyette yaşıyoruz; sonra kutsal birlik (Union Sacree) miti Fransızları hâlâ öyle etkiliyor ki -hele uluslararası bunalımlar sırasında azgınlığı artan antisemitizme alabildiğine ödün vermekten geri durmuyor. Böyle ödün vermek yatkınlığı gösterenler elbet yalnız iyi niyetli ve iyi yürekli demokratlardır, yoksa antisemit daima durduğu noktadan ayak bile sekitmez. O bir bağnazın bütün avantalarından yararlanır. "Onu kızdırmayalım, kışkırtmayalım" derler, yanında yüksek sesle konuşmaktan sıkınırlar.

1940'ta birçok Fransızlar, belli art düşüncelerle, Birlik (Union) öğüdü veren Petain'in hükümeti başına toplanmışlardı. Sonra bu hükümet, aritisemitik tedbirler almaya başlayınca iyi niyetli "petainist"ler ses çıkarmadılar. İçlerinden biraz tedirgin olsalar bile, ne yapabilirlerdi? Eğer Fransa birkaç Yahudi kurban ederek kurtalacaksa, buna göz yummak daha iyi değil miydi? Onlar antisemit değillerdi, -hayır, haşa!...rastladıkları Yahudilere selam verip konuşuyorlardı bile! Acılarını ve üzüntülerini paylaşıyorlardı bile! Ama bu Yahudilerden birleşik ve ataerkil (patriarkal) bir Fransa düzenleme hayali uğruna kendi hayat ve kederlerinin feda edildiğini anlamamaları beklenir miydi? Almanların yırtıcı pençelerinden ya da ölüm kamplarından nasılsa kurtulanlar şimdi Fransa'ya dönüyorlar (Yazı 1944'te çıkmıştır.) Çokları ta baştan beri direnmeci (resistantes) idiler, birçoklarının Leclerc ordusunda oğulları, kuzenleri vardı. Şu anda Fransa coşkunluk içinde, sokaklarda kucaklaşıyor, kardeşlik antları içiliyor. Sınır kavgası bile şu anda unutulmuştur. Gazeteler harp tutsakları ile sürgünler üstüne sütunlar dolduruyorlar. Peki, niçin hiç Yahudilerden söz eden yok? Kurtulup yurda dönen Yahudiler, kutlanacak nu? Lublin gaz odalarında can verenler anılacak mı? Günlük gazetelerimizde bu konu ile ilgili bir satır bile görülmüyor!

Sebebini sorsanız, antisemitleri kızdırmamak için, derler; oysa Fransa'nın şimdi her zamandan çok birliğe ihtiyacı var, derler. "Şimdi kendilerinden söz edilmemesi Yahudilerin de hayrına olur. Fransız toplumu dört yıl onlarsız yaşardı, onların yine içimize dönüşünü göze çarpacak biçimde belirtmek doğru olmaz!" İyi niyetli gazetecilerimiz işte böyle düşünür.

Sanır mısınız ki, gerçek durum üstüne Yahudiler düşünüp taşınmaz? Sanır mısınız ki, bu susuşun sebebini onlar anlamaz? Bu tutumu beğenerek "bizden ne kerte az konuşulursa o kerte iyi olur" diye düşünenler yok değildir. Ama bu sözdeki burukluğu, acılığı, kendini bilen, ırkına ve inancına güvenen bir Fransız sezebilir mi? İnsanın böyle bir feragat felsefesine, bir saklambaç politikasına varması için anayurdunda yıllar yılı düşmanlık sezmesi, her an uyanık kötü niyetin delillerini görmesi, daima sataşıp saldırmaya hazır bir sözde kayıtsızlık ile karşılaşması gerekir. Yahudiler yurda gizlice dönüyor, ulusal kurtuluşun sevincini herkesle birlikte yaşayamıyorlar, ne acı! Ben "Letres Française"de şöyle, fazla bir şey düşünmeden, harp tutsaklarının, sürgünlerin, politik tutuklularm ve Yahudilerin acıları üstüne birkaç satır yazdım diye bazı Yahudilerden dokunaklı teşekkür sözleri duydum. Bir yazar yalnız Yahudi adını andı diye ona böylesine sıcak minnet duymaları için ne yaman bir yalnızlık, bir kimsesizlik duygusu içinde yaşamalı bu adamlar? Besbelli ki, Yahudi onu ille de Yahudi sayan bir toplumda belirlenmiş (koşullanmış) bir "Yahudi durumunda" bulunmaktadır.

Yahudinin bağnaz düşmanları, ılıman savunucuları vardır. Demokrat ılımanlığı kendine bir meslek yapmıştır, uyarır, çıkışır, ama havra yakanlara hiç dokunmaz. Yürekten hoşgörülür, hoşgörülüğü snopluk (züppe) derecesindedir, demokrasi düşmanlarını bile içine alacak kadar geniştir.

Mauras'nın neredeyse bir deha sayılması bu bakımdan ilgi çekicidir. Demokrat antisemite karşı hoşgörüden ayrılmaz, çünkü kendi kuyusunu kazanlara bir çeşit hayranlık duyar. Belki kendi elinden gelmeye zorbalığa, güç gösterisine karşı bir zaafı, bir özlemi vardır.

Üstelik bu eşit olmayan güçlerin bir karşılanmasıdır. Demokratın Yahudi haklarını daha sıcakça savunması için, onun da maniheist olması ve Yahudiyi iyilik ilkesi olarak kabul etmesi gerekirdi. Bu nasıl olabilirdi? Demokrat aklına kaçırmamıştı ya. O Yahudinin avukatlığını yapıyorsa, bunu onda insanlığın bir parçasını gördüğü için yapıyordu; ama insanlığın aynı şekilde savunulması gereken başka parçaları da vardı. O vakit buldukça Yahudi davasıyla uğraşırdı, oysa antisemit tek bir düşman tanıyordu, bütün gücünü onun üstünde toplayabildi. Onun üstünlüğünü sağlayan bu idi. Azgınca saldıran ve gevşekçe savunulan Yahudi antisemitizmi her an canlandırıp ayaklandırması mümkün bir toplumda yaşamak zorundadır. Daha yakından yapacağımız gözlemlerde bu çıkış noktasını hiç gözden ırak etmeyelim. Fransız Yahudilerinin çokluğu küçük, büyük burjuvalardan bileşiktir. Bunların işlerini, uğraşlarım ben "iyi ünlü" diye niteleyeceğim, çünkü başarı denilen şey, kişisel ustalık ve beceriklilikten daha çok kazanılan üne, başkasının o adamla ilgili düşüncelerine bağlıdır. Avukat, ya hazır elbise tüccarı mısınız, müşteriniz ancak hoşa gittiğiniz, beğenildiğiniz oranda bol olur. Demek ki bu meslekler, yol, yordam bilmek ister. Kandırmak, yaltaklanmak, sempati ve güven kazanmayı gerektiriyor. Giyim kuşamda kusursuzluk, onurlu ve kibar görünüş, müşterileri çeken sayısız gösterişler ve oyunlar arasında bulunur. Hepsinin başında adı iyiye çıkmış olmak gelir. İyi ad da, ancak iyilik ederek kazanılır. Demek ki adı geçen işlerde başarının koşulu, insanlarla düşüp kalkmada başarı kazanmaktır. Yalnız toprağıyla uğraşan köylü ile yalnız elindeki madde ile uğraşan işçinin bu gibi hünerlere ihtiyacı yoktur. Yahudi, böylece kendini çelişik bir duruma sokmaktadır: Herhangi başka bir ad yapıyor, ama

bu iyi ad ya da ün, baştan beri taşıdığı ve ne yapsa silkip atamayacağı kötü Yahudilik ünüyle çatışıyor. Maden ocağında, arabası üstünde, döküm evinde çalışan bir işçi Yahudiliğini kolayca unutabilir, ama bir Yahudi tüccar bunu dünyada unutamaz! O dürüstlüğün, elçiliğinin, binbir kanıtını verse, ağzıyla kuş tutsa, yine ancak ve yalnız “iyi bir Yahudi” ünü kazanabilir. O Yahudidir ve Yahudi kalacaktır. Yahudi, namuslu, namussuz diye anıldığını duyunca, bunun ne demeye geldiğini, övülme ya da yerilmeye hangi tutum ve davranışlara borçlu olduğunu çok iyi bilir ve hatırlar, ama ona sadece Yahudi dedikleri zaman bu belli bir durum değil, yaptığı ve yapmadığı her şeye yapışık olan belirli bir tutumdur. Ona durmadan telkin edilmiştir ki, bir Yahudi daima Yahudice düşünür, uyur, yer içer. **O dürüst ise Yahudice dürüst, dolandırıcı ise yine Yahudice dolandırıcıdır.** Ne var ki Yahudi ne kadar arasa ve denese davranışlarında, dendiği gibi bir özellik bulamaz. Biz kendimiz yaşayışımızın biçimini bilir miyiz? Bilemeyiz, çünkü nesnel bir gözlem yapamayacak kadar kendi kendimizle karışmışızdır. Ama Yahudi için durum aynı değildir: Bir gün ansızın kafasına yerleşiveren “Yahudi” sözcüğü bir daha oradan çıkmaz. Kimi çocuklar, ilkokul sıralarında kendilerini yumrukla bu damgadan korumaya çalışırlar, çünkü “Yahudi suratlı” sövüntüsünü duyunca deliye dönerler. Ne fayda, ırklarını daha ne süre bilmezlikten gelebilirler? Tanıdığım ailelerden birinde bir kız çocuğu on beş yaşına dek Yahudi sözcüğünün anlamını öğrenmemişti: Fontenblö’lü bir hekim, düşman yaygını sırasında torunlarını kökleri, asılları üstüne hiçbir şey öğretmeden büyütmeyi becermişti. Ama ne yazık ki, bir gün acı gerçeği onlar da öğreneceklerdi. Kimi zaman çevrelerinde gördükleri anlamlı bir gülümseme buna yeter, olmazsa bir tepeden bakış ya da bir dedikodu bütün kuşkuları dağıtırdı. Bu öğreniş ne denli geç olursa çok tabii o denli yeğin olurdu! Ansızın anlarlardı ki onlar üstüne kendilerinin bilmediği bir şey bilinmektedir, evde duymadıkları bir sıfatla anılmaktadırlar. Birden bire kendilerini alargada bulur, çocuk toplumundan dışarı atıldıklarını hissederler. Oysa öteki çocuklar rahatça birbiriyle düşüp kalkmaya devam eder, özel adlarından başka ayrı Mr lakap ya da sıfat kullanmazlar. Kafaları allak bullak olan bu yavrular evlerine dönünce babalarının yüzüne dikkatle bakar ve düşünürler: **“Demek bu da bir Yahudi!”** ve bütün baba saygıları uçar gider. Bu çocuklar, ömürleri boyuca o ilk bilinç şokunun etkisini duyar, silinmez bir şekilde damgalandıklarını düşünürlerse buna şaşılır mı? Ana-babasının cinsel ilişkisini ansızın öğrenen çocuğun tepki ve sapkıları üstüne çok şey söylenmiş ve sayısız örnekler gösterilmiştir. Ana-babasını dikkatle süzüp ilk defa, **“Aa! Bunlar Yahudi imiş!”** diyen mini-mini bir yavruda benzer tepki ve sapkılar olmaz mı? Ona Yahudi olmanın ayıp olmadığını, o sıfatla övünmesi gerektiği söylenir şüphesiz, ama çocuk artık neye inanacağını şaşırmıştır, küçümsenip horlanma korkusuyla, övünüp gönenme isteği arasında bocalamaya başlar. Sapada kaldığını görür, nedenine aklı ermez; çalışıp çabalar, ama ne yapsa başkasının gözünde Yahudilik barajım aşmadığını, aşamayacağına inanmak zorunda kalır.

Alman hükümetinin; Yahudileri, “sarı yıldız” takmaya zorlaması halkta haklı bir öfke ve tiksinti yarattı. Bu tedbir, Yahudi denilen insanı hor bakışlara çıplakça sunmak, türlü anlamlara gelen bakışların kurşunlarıyla delik deşik ederek kanlarım içlerine akıtmak demekti. Fransız toplumunda bu öylesine bir tepki yarattı ki o zavallı damgalılara duygu-daşlık gösterebilmek için elden gelen yapılıyordu. Ama iyi niyetli yurttaşlardan gördükleri aşırı iltifatlar, kolboyu şapka çıkarmalar onu daha çok sıkıyor, ağlamaklı ediyordu. Hele yaşlı gözlerin patetik bakışları altında büsbütün eziliyor, kendilerini açınılan sakat yaratıkları gibi hissederek kahroluyorlardı. Acınma konusu olmak çoklarının sandığından daha yaralayıcıdır. **Yahudilere düşen rol, bu erdemli liberal yurttaşlara bir şekilde kendilerini göstermek fırsatı**

vermekten ibaretti, yüce duyguların türlü jestler ve mimiklerle gösterilmesine vesile olmaktı. Liberaller ise hürdü, isterlerse Yahudinin elini sıkar, isterlerse suratına bir tükürük atabilirlerdi. Ahlaklarına, kendilerine seçtikleri yola göre bir karar verirlerdi. Ama Yahudi, Yahudi olup olmamakta serbest değildi. Güçlü karakter sahibi Yahudiler için kin ve tiksinme belirtileri görmek, iyilik ve acınma işleri görmekten yeğdi. Çünkü kin, çoğun bilinçsiz bir tutku olduğu halde iyilik ve acınma bilerek ve "lütfen" yapılan bir gösteridir. Biz, bu psikolojik halleri öyle iyi biliyorduk ki, yıldızlı Yahudilere rastladıkça başımızı çevirmeyi yeğ bulurduk. Onlara değen bakışlarımızdan utanıyorduk, çünkü biz istemesek de bu bakışlar onları yine de damgalamaktan geri kalmıyordu. Yapılacak en dostça hareket hiçbir şey görmüyormuş gibi davranmaktı. Yalnız insana yaklaşmak için ne yapsak yine Yahudi ile karşılaşıyorduk.

NAZİ buyruklarının, aslında önceden var olan, bir durumu daha çok belirtmekten, gerçekte kendimize tamamıyla uyan bir davranışı resmileştirmekten başka bir şey yapmadığını bilmiyor muyduk sanki? 1940 Yahudisi gerçek yıldızlı değildi. Ama adıyla, yüzü ve jestleriyle, daha bilmem kaç çeşit özellikleriyle kendini Yahudi olarak tanıtıyordu, sokakta dolaşır bir kahve, salon ya da tecimevine girerken Yahudi olarak tanılıp damgalandığını hemen hissetmiyor muydu? İçten ve sevimli jestlerle karşılansalar bile, yine bir hoşgörü gösterisine vesile yapıldığını biliyor, tanıdığının bu vesile ile çevresindekilere şöyle demek istediğini seziyordu: Ben öyle küçümen, dar kafalı adam değilim, geniş bir görüş ufkum var, antisemit değilim, ben insanlarda yalnız insanı görürüm, ırklarına bakmam.

Yahudinin kendine gelince, o her şeye karşın kendini bütün öteki insanlardan aşağı görmez. Düşünür ki, o da aynı dili konuşmakta, aynı ulusal emelleri besleyip aynı sınıf çıkarlarına hizmet etmekte, herkesle birlikte seçimlere katılıp aynı gazeteleri okumakta, aynı görüş ve düşünceleri anlamakta ve paylaşmaktadır. Ama ona, iş aslında hiç de öyle değildir, sen de okur konuşur, geçersin lâkin bütün bunları hep "Yahudice" yaparsın diyorlar. Ne demek Yahudice yapmak diye soracak olsa alacağı cevap: "Hele dön de bir aynaya bak" olacaktır. O da gerçekten dönüp aynaya bakar ve kendi hayalini tanır; tanır ya herkesin onda varsaydığı "Yahudi niteliği"ni bir türlü göremez. Ne yapmalı öyleyse? Daha sonra göreceğiz ki Yahudi tedirginliğinin kökü bir yanıtsız soruyu durmadan tekrarlamasında, o belirsiz ama bildik, ama ele gelmez ama çok yakındaki görüntü (fantom) ile hesaplaşıp, cenkleşip durmasındadır. Onu bir musallat düş gibi habire kovalayan bu görüntü başkalarının önünde sezdiği kendi hayalidir. Denecek ki bu hemen hepimiz için doğrudur, hepimizin kendi gözümüzden kaçan, ama çevremizde yerleşmiş bir karakteri, bir tipi vardır. Evet öyledir, o da yakın çevremizle ilişkilerimizin doğurduğu bir tasarımdan başka bir şey değildir. İçinde yaşadığı toplumda, – hiç değilse normal zamanlarda yurttaşlık haklarını serbestçe kullanabilmesi Yahudi için durumu daha da şaşırtıcı bir hale koyar. Acısı kat kat artsa da bunalım zamanlarında kendini hiç değilse elde silah savunabilir, "Efendi ile Köle" de Hegel'in anlattığı gibi diyalektik bir tutumla baskıya karşı ayaklanarak özgürlüğünü yeniden kazanabilir, kargınmış Yahudi doğmasını onu omuzuna yükleyenlere karşı silah gücüyle yoksayabilir. Ama her şeyin susuk ve normal olduğu dönemlerde ne yapsın, kime karşı ayaklansın? O zaman kendini çevreleyen toplumla uzaklaşmaktan, törelerine uyup, partilerine karışmaktan başka çıkar yolu yoktur. Artık o da herkesle birlikte aynı namus ve şeref karışma sağlayan bir devletin hür vatandaşıdır. Bundan dolayı da her türlü toplum rütbeleri ve devlet kapıları ona da açıktır. Onur nişanları alabileceği gibi büyük avukat ve bakan da olabilir. Ama legal haklarının doruğuna çıktığı anda karşısına ansızın şekilsiz ve karışık, bambaşka bir toplum çıkarak onu

öfke ile aşağı iter. O zaman adam acı ile anlar ki, gördüğü bütün saygılar dışındadır, bütün mutluluk görünürleri boştur. En büyük başarılar bile onu şu "gerçek" denilen topluma mal edemeyecektir. Bakan da olsa yine Yahudi bakan sayılacak, bir yandan ekselans, bir yandan da parya muamelesi görecekti. Gerçi açık ve özel bir direnme ile karşılaşmaz, ama yine de her şey ondan çekinir gibidir; çevresinde bir boşluk, bir oyuk meydana gelir, elini neye sürse, sanki kimyasal bir etkiye tutulmuşçasına, değişir ve bozulur.

Burjuva toplumunda değerler, insanların durmadan birbirine karışması, yığınsal akımlar, töreler ve modalarla yaratılır. Şiirlerin, möblelerin, evlerin, toprakların değerleri daha çok, hafif bir çiğ gibi nesnelerin üstüne çöken o kendiliğinden yoğunlaşma ile meydana gelir. Değerler tamamıyla ulusal nitelikte olup, geleneksel ve tarihsel bir toplumun, normal işleyişinden doğar. Fransız olmak yalnız Fransa'da doğmuş olmak seçimlere katılıp vergi ödemek demek değildir; o daha çok, Fransa'nın değerlerini kavrayıp, kullanmayı bilmek demektir. Hele onların yaratılmasında payın varsa bu benlik bilincini yükseltir, bütünle bir olma duygusunu derinleştirerek var oluşa anlam ve hürriyet kazandırır. Bir XVI. Lui möblesini, bir Chamfort özdeyişini, bir Ile-de France toprağını, bir Claude Lorrain tablosunu beğenip değerlendirmek demek kendini Fransız toplumundan hissetmek ve ona bağlılığı sessiz bir toplum antlaşması ile yenileyip pekitmek demektir. Bulanık ve raslantısal varlığımız birden bire tüzel bir varoluş değeri kazanır. Bir Villon'u okuyarak ya da Versay sarayım göz-den geçirerek işten sarsılan her Fransız devletin bir parçası ve değişmez hakların bir öznesi olur. Ama Yahudiysen bu değerlere yaklaşmak yasaktır. Bu gerçi işçi için de böyledir, ama ne de olsa, onun durumu yine başkadır, işçi burjuva kültürünü hor görürken, yerine kültür değerleri koymayı tasarlar. Yahudi ise gerçekte kendini yadsıyan adamların smıfındandır, onların beğenisini, yaşayışını paylaşmakta, elini onların değerlerine doğru uzatmaktadır; ama bu el nedense onlara ulaşmaz, bu göz onları göremez, bu insan onları gerçekten edinmez ve benimseyemez.

Gerçek elbet böyle değildir. Kim inanır ki Bloch, Cremieux, Suares, Cchwob, Bende Fransız yapıtlarını bir Hıristiyan bakkaldan ya da polisten daha az anlar? Kim inanır ki Max Jacob bizim dilimizi "Arya" olan bu belediye yazıcısından daha az biliyordu? Yarım Yahudi Proust, Rasin'i bundan dolayı yarım mı anlıyordu? Stendhal'i kim daha iyi anlıyordu: Ünlü bir yazar bozuntusu olan "Arya" Chuquet mi yoksa Leon Blume mu? Bütün bu doğrular ne yazık ki pek yaygın olan yanlıştan hiçbir şey değiştirmez. Bunun yanlış ya da doğru olduğuna Yahudi kendisi karar vermek, hatta kanıtını bulup göstermek zorundadır. Bu kanıt, bulunsa da onu reddetmek yine karşı tarafın elindedir. O bir yapıtın, bir törenin, bir çağın, bir stilin anlayışında kendinden pek ileri de olsa, nesnelerin gerçek değerini, yalnız gerçek Fransa'nın Fransızlarına nasip olanı, bayağı sözlerle deyişlendirilmesi mümkün olmayanı kavrayamaz, bu onun bütün "yeteneklerini aşar". O okumuşluğunu, yaptıklarını boşuna ortaya serer, çünkü asıl bu okumuşluk ve yapıtlardır ki, Yahudinin gerçek değerleri kavramaktan ne kerte uzak olduğunu belli eder! Yahudi inanmalıdır ki, nesnelerin içerik anlamları ona daima kapalı kalacaktır, çünkü kendinin olmayan gerçek Fransa, gerçek değerleri, gerçek takıtı, gerçek ahlakı ile onu bir duman gibi sarmıştır. O, dünyanın malını ele geçirmiş, isterse saraylar ve geniş topraklar edinmiş olsun: Tapu senetlerini cebine indirir indirmez, sanki büyülenmiş gibi mülkler bambaşka bir anlam kazanır. Gerçek mal sahipliği ancak bir Fransızca, bir Fransız oğluna, köylü çocuklarına yaraşır. Bir köyde sefil bir barınağı ak akçe ile ödemiş olmak bile gerçekten ona sahip olmaya yetmez. Bütün komşuları, ana-babalarını ve atalarını,

yöredeki tarlaları kayın ve meşelikleri tanımak; ekip biçmiş, avlanmış ve balık tutmuş olmak; ağaç kabuklarına çentilmiş adları sonra irileşmiş harflerle yeniden bulmuş olmak gerekir. Yahudinin bu koşullan yerine getirmediğine ise ant içilse baş ağrımaz. Belki Fransız da bu koşulları yerine getirmemiştir, ama o başka, kural dışına çıkmak bir Fransıza hoşgörülebilir! Arpa ile yulafı birbirine karıştıran bir Yahudi olabileceği gibi bir Fransız da olabilir, ama Fransız başka türlü karıştırır, Yahudi başka türlü! Böylece Yahudi toplum içinde sipsivri bir yabancı, bir dağdan bağa inmiş, bir dıştan giden olarak kalır. Elde edemeyeceği şey yoktur, ama hiçbir şeye gerçekten sahip olması mümkün değildir. Şimdi gerçek mülk parayla satın alınamaz. Yahudinin dokunduğu, satın aldığı her mülk eli altında yozukur, değerden düşer. İçinde yaşadığı, -ama manen dışında bulunduğu-toplumun geleceğine o da herkes kadar pay kattığını Yahudi bilir, hatta Fransız da bilir; bilir ama Yahudiye geleceği bağışlasa bile geçmişi esirger. Öyle ya, ne Fransız kralları, ne onların danışman ve komutanları, ne kodaman derebeyleri, ne bilim ve sanat adamları Yahudi değildi. Büyük Devrimi de Yahudiler yapmadı. Bunu Yahudi de çok iyi bilir ve hiçbir diyeceği yoktur. Nasıl olsun ki, 19. Yüzyıla değin onlar da tıpkı kadınlar gibi vasilik altında yaşıyorlardı; sosyal ve siyasal hakları da bu bakımdan yine kadınlarınki gibi yenidir. Einstein, Charly Chaplin, Bergson, Chagell, Kafka... gibi birkaç ad sıralamak bile, eğer daha erken azat edilmiş olsalar Yahudilerin dünyaya neler verebilecek olduklarını göstermeye yeter. Yığınsal bellekleri korkunç programlar, Getto'lar, sürgünler, ardı arkası gelmeyen baskı ve işkencelerle doludur. Ellerindeki gibi sürekli bir gelişme ve yükselme yerine iki bin yıllık bir yerinde sayma ya da tekrarlamaktan başka bir şey olmayan tarihleri üstüne donuk, bulanık anılar, angılar saklamışlardır. Yahudiler belki en eski budun oldukları halde hâlâ tarihsel değildirler. Bir yandan sonsuz derecede kocamış, bir yandan da dünkü çocuk görünmelerinin nedeni budur. Yahudilerin bilgeliği vardır ama tarihleri; hayır! Varsın öyle olsun, bu hal onların bizim içimize karışıp gitmelerini belki daha da kolaylaştırır, onları koşulsuz koşuntusuz içimize kabul edersek bizim tarih aynı zamanda onların, hiç değilse çocuklarının olur, diye düşünülecek; iyi ama onlardan asıl esirgenen de işte budur. Yahudi yalnız bu yüzden yalpalanıp gezmektedir. O yeniden İsrail'e dönüp Fransa'da kendinden esirgenen geçmişi orada yeniden bulmayı aklından geçirmemelidir. Bugünkü Fransa'da olsun, ne ulusallığa, ne toprağa, ne dine, ne ekonomik çıkar ayrılığına dayanmayan, yalnız eşit-ortak durumdan doğan bir Yahudi topluluğu pekala bir sevgi bağı, bir kültür ve dayanışma bağı olabilirdi. Ne çare ki İsrailoğullarının düşmanları hiç böyle düşünmüyor, sayılan ulusal bağların asla Yahudileri kapsayamayacağını söylüyorlar. O zaman Yahudi de belki doğru bir terim bulamadığından dolayı, ırk kelimesini kullanmayı yeğliyor, bununla da antisemite hak vermiş oluyor: "Baksanıza, kendileri de bir Yahudi ırkı bulunduğunu kabul ediyorlar, her yerde de soydaşlarıyla bululup kafa kafaya veriyorlar. Yahudiler bu topluluktan haklı bir övünme payı çıkarmak isterlerse, yine ırk ayırmasına sarılmak zorundadırlar, çünkü bunu ne özel bir Yahudi yapıtları bütününden, ne Yahudilere özgü bir uygarlıktan ne de genel bir mitten çıkarabilirler. Antisemit böylece her cephede üstünlük sağlamış olur. Fransız toplumuna dışarıdan sokulan Yahudi orada yalıtılmış kalmalıdır. Buna razı olmazsa hakarete uğrar, baş eğerse yine makbul olmaz ve özümlenmez; olsa olsa yalnız katlanılır ve her yerde karşılaştığı "güvensizlik sınavını" sabırla geçiştirmesi istenir.

Harp ve ayaklanma dönemlerinde gerçek Fransızın hiç sınanmaya ihtiyacı yoktur, o süel ve sivil ödevlerini yerine getirir, işte o kadar! Ama Yahudi için öyle değil. O bilir ki ordudaki, Yahudi sayısı bir bir hesaplanacaktır. Dindaşlarıyla birleşmesin, dayanışmasın da ne yapsın Yahudi?

Yüküm çağını aşmış olsa bile Yahudi yine kışlalara başvurmak zorundadır, çünkü Yahudilerin kaytardıkları iddiasından çekinir. Kaytardıktan sanki yanlış mı diye soranlar bulunabilirse karşılığı şudur: Evet, temelinden yanlıştır! Steckel'in, daha sonra üstünde durmak istediğim, ırk kompleksi üstüne bir analizde bir Yahudi kadının ağzından şu tümceyi okudum: "Hıristiyanlar Yahudilerin imkan buldukça kaytardığını ileri sürüyorlar. Kocam onun için orduya gönüllü olarak katıldı." Burada 1914 Dünya Savaşı söz konusudur. Yani Avusturya 1866'dan beri savaş görmemiş, o savaşı da bir meslek ordusuyla yapmıştı. Demek bu çağrı hem Avusturya'da hem de Fransa'da Yahudilere güvenilmediğinin peşin bir ifadesi idi. 1938 bunalımında ise ki, sonra Münih'te çözülecekti, Fransız hükümeti yedeklerin daha yalnız birkaç sınıfını silah altına almış bulunuyordu. Öyle iken Belleville'de tanıdığım bir Yahudi tüccarın vitrinini taşlamışlardı: Sözde kaytarmacı diye! Onun için Yahudi elden önce silah altına koşmak zorunda bulunuyordu. Kıtlık olursa herkesten çok Yahudi açlık çekmeliydi, bir afet olursa yine o daha çok zarar görmüş olmalıydı... Fransız olduğunu durmadan tanıtlamak zorunda kalması Yahudide ister istemez bir suç kompleksi doğurmaktadır. Kendini her fırsatta ortaya atmayan her yerde herkesten çok koşup yardım etmeyen Yahudi suçlu sayılmayı, pis Yahudi diye sövülmeyi göze almalıdır. Beaumrchais'nin bir cümlesi öykünerek şöyle denilebilirdi: Gerçek Fransız sayılmak için bir Yahudiden istenen erdemlere bakılınca, insanın, acaba kaç Fransız kendi öz yurdunda Yahudi olmaya layıktır, diye soracağı geliyor. Yahudi uğraşlarında, haklarında, yaşayışında hep başkalarının görüşüne bağlı olduğundan durumu pek oynaktır, gerçek denilen toplumun keyfine kalmıştır. Bundan ötürü Yahudinin sevgisi antisemitizm dalgalarına, bunalımlara, yeraltı akımlarına karşı son derece duyarlı, algılıdır. Dış olayların kendi özel durumuna etki derecesini durmaksızın hesaplamak ihtiyacı hisseder. Yasal garantilere, onurlamalara, zenginliklere boğulmuş olsa bile, hatta bunlar yüzünden, daha çok saldırıya uğrayacağını bilir. Ona bir yandan bütün çabaları başarıyla sonuçlanacakmış gibi gözükür, çünkü ırkının şimşek hızıyla yükselişlerini bilir; öte yandan bu çabaların yakasını bir uğursuzluk bırakmaz. Onda en zavallı bir Hıristiyanın güvenci bile yoktur. **Bu belki de Yahudi yazar Kafka'nın "Duruşma" adlı romanında anlatılan şeyin aynıdır**: Tıpkı romanın kahramanı gibi Yahudi bitmek bilmez bir duruşmanın çıkmazına düşmüştür. Yargıçlarını da avukatlarını da hemen hemen tanımaz, suçlamanın ne olduğunu anlamaz. O kendisini savunmak için kırk dereden su getirerek tanıtlarını toplar, ama neye yarar! Bulduğu en su götürmez tanıtlar onu su götürmez suçunun bataklığına daha çok gömmekten başka bir şeye yaramaz. Dış durumu ne kerte parlak olsa bu bitmez dava onu durmadan kemirecek, özünü söyleyen yabancı insanlarca kenar semtlerinden birine götürülüp kurşuna dizilecektir.

Yahudinin Yahudice yiyip içtiği, uyuduğu ve öldüğü iddiası yalan değildir. Başka nasıl olabilirdi ki? Yemeği, uykusu ve ölümü kahpece zehirlenen adam her an bu zehirlenme korkusuyla yaşarsa şaşılır mı? Ayağını eşikten dışarı bastığı, sokakta ya da toplulukta ellerle karşılaştığı, bir gazetenin "Mahutlar" diye andığı insanların ürküntü, küçümseme, suçlama ve insan sevgisi karışık bakışlarını üstünde hissettiği zaman karar vermek zorundadır: Kendine yüklenen rolü oynamak istiyor mu istemiyor mu? İstiyorsa nereye dek, istemiyorsa bütün öteki İsrailoğullarıyla her türlü akrabalığı ya da bir halktan olmayı temelli ret mi ediyor? Ne yapsa, nereye gitse hep bu dörtyol ağzına varmak zorunda bulunuyor. Yiğit ya da korkak olmak, şen ya da üzgün olmak. Hıristiyanları sevmek ya da öldürmek elindedir; yalnız Yahudi olmamak elinde değildir. Hatta dünyada Yahudi olmadığını söylese kendi içindeki Yahudiyi yoksa, işte asıl bundan dolayı, Yahudi sayılmaktadır. Yahudi olmayan ben hiçbir şeyi yoksamak, hiçbir şeyi tanıtlamak zorunda değilken ırkının varlığını yok saymaya karar veren

bunun tanıtını göstermek zorundadır. Yahudi olmak Yahudinin durumuna atılmak demek, kendi kişiliğinde bütün Yahudi halkının yazgısından, hatta doğasından sorumlu olmak demektir. Yahudi ne yapsa, ne dese, sorumluluğunun bilinç aydınlığı ne olursa olsun, eğilimlerini, işlemlerini sanki daima bir Kant "salt buyruğuna" uydurmak ve her olayda kendine sormakla yükümlüdür: "Bütün Yahudiler benim gibi davransa Yahudiliğin hali nice olurdu?" Bunun gibi daha bir sürü soruyu (örneğin bütün Yahudiler sıyonist olsalar ne olurdu ya da hepsi vaftiz edilselerdi ya da Yahudiliklerini inkar etselerdi) gibi yalnız başına yanıtla-mak ve ona göre gideceği yolu seçmek zorundadır. Eğer insanoğlunun öz durumuyla koşullu bir "istem özgürlüğü" olduğu üstünde anlaşmış isek, bunun gerçek ya da sahte olduğunu, kendini tam vaktinde gösterip göstermediğine bakarak kolayca anlayabiliriz. Kendiliğinden anlaşılacağı üzere, bir şeyin gerçekliği (doğruluğu), durumu açıkça kavramış olarak onun birlikte getirdiği bütün tehlikeleri göze alıp sorumları yüklenmekle ve ister gurur ve gönül al-çaklığı ile ister kin ve tiksinti ile bu uğurda kendini ortaya koymakla belli olur. Bilindiği gibi doğruluk ve gerçekseverlik insanda yürek ister, hele yaygın olan yalancılık ve eğrilik karşısında yürek pekliğinden öteye bir şeyler gerektirir. Çoğunluk genel olarak yalancıdır, şu anlamda ki, durumlarını burjuva ya da Hıristiyan olarak bütün sonuçlarıyla benimseyip katlanacak yerde bu durumun bazı acılarını kendilerinden bile saklarlar. Komünistler programlarına "yığınları radikalleştirmek" sloganını yazmışlar ve Marx proleterlerin kendilerini bilmesi gerektiğini söylemişse, bu işçilerin de ilkin doğru olmadığını kabul etmek demektir. Yahudi de elbet bu kuralın dışında değildir: Yahudi için doğru olmak Yahudilik durumunu sonuna dek yaşamak demek ise yalancı olmak da o durumdan sakınmak ya da onu büsbütün yoksamak demektir. Bu bakımdan Yahudinin yalana kapılmak tehlikesi öteki insanlarınkinden çok daha büyüktür, çünkü durumunu benimseyip yaşamak işkenceyi göze almak demektir.

Kaderin en hor üvey çocuklarını bile sıkı bir dayanışma bağı öteki insanlara kenetler. Gerek sağlam ücret alanların (devrimci görüşten yaşanınca), ekonomik durumunda gerek kovuşturma altındaki bir yolaç (mezhep) üyesinin derin bir maddi manevi menfaat ortaklığı vardır, ama Yahudiler arasında böyle bir çıkar ortaklığı bulunmadığını gördük. Onları birbirine bağlayan genel bir inan da yoktur. Ortak bir yurtları, bir tarihleri: Yine öylesine. Şu halde içten, doğru bir Yahudi gördüğü saygısızlığa, yergiye katlanandır; barış zamanlarında dayanılması pek güç olan durumu eksiksiz kavrayıp, yaşamayı göze alandır. Bir manevi hava, yüzlerde sezilip sözlerde gizlenen bir anlam, her şeyin arkasında saklı bir tehdit, bir soyut bağ onu başkalarıyla, başka hallerde kendine hiç benzemeyen insanlarla birleştirir. Onun kendini bayağı bir Fransız hissetmesine karşı her şey antlaşmış, sözleşmiştir sanki! Oysa Yahudinin kendi genlik ve zenginliği ne denli yurdunkine bağlı ise çocuklarının talihi de o denli Fransa'nın büyüklük ve esenliğine bağlıdır. Konuştuğu dil, aldığı eğitim ve kültür onun bütün düşünce ve hesaplarını ulus ve ülkenin temel kurallarına uydurmasına elverişlidir; öylesine elverişli ki, Yahudiliğini tümden unutması için kendini şöyle biraz bırakması yeterdi: Eğer her yerde o gizli zehirle, çehresinin düşmanca tutumuyla karşılaşmasaydı! Bizi utançlı Yahudilerin bulunması değil, utanç Hıristiyanlara oranla daha az sayıda utançlı Yahudinin bulunması şaşırtmalıydı. Antisemit, Yahudi ile ilgili mit'ini utançlı Yahudilerin özel tutum ve davranışından çıkarmıştır oysa ki!

Yahudilere asıl özellik, özgürlük veren gerçek ise durumdan sakınmalarıdır; onu yalanlamaya, sorumundan kaçmaya ya da onlara dayanılmaz gelen yalnızlığı (bırakılmışlığı)

inkâra karar vermiş olmalarıdır. Bu belki Yahudi kavramasını büsbütün yok etmek ya da bir Yahudiliğin varlığını açıkça yadsımak değildir, ama jestleri, duygulan ve davranışlarıyla onu sanki dünyadan dışan atmak istediklerini sezdirirler. Sözün kısası, utançlı Yahudiler Yahudi sayılmakta inat edilen, edildikçe de o dayanılmaz durumdan kaçmaya çabalayan kişilerdir. Bu çaba türlü biçimlerde kendini gösterir. Antisemit o müthiş tipik Yahudi tablosunun bütün o ayrıntılı, çoğu birbirine aykırı kaçma çabalarını toplayıp birleştirmek için İsrailoğullarının gösterdiği bu gönüllü çaba antisemite göre onlarda pek derine giden, kalıtsal, onun için de silinmez, düzelmez bir karakter özelliğidir.

Biz işin içyüzünü daha aydın görebilmek için antisemitin tablosunu bozup dağıtalım ve kaçış çabalarının türlü biçimlerini doğal özellikler sayacak yerde belli bir durumdan doğan psikolojik olaylar gibi değerlendirelim. Bu kaçış çabalarıyla ilgili terimler takımı, kendiliğinden anlaşılacağı gibi yalnız utançlı Yahudiler için olup, -ki utançlı burada üstelik bir değer yargısı değildir doğru, içten Yahudinin tasviriyle tamamlamak ister. Ayrıca unutmayalım ki bütün hallerde bize yol gösterecek olan Yahudinin durumudur. Bu yöntem iyi kavranır ve aynen kullanılırsa o büyük maniheist mitin yerine belki çok daha aydın, ama ne de olsa henüz eksik, gerçekler konulabilecektir.

Antisemit mitolojinin ilk sözü ne idi? Aşağı yukarı şu: Yahudi öyle karmaşık bir yaratıktır ki, vaktini durmadan kendini analiz ederek ve sivri aklıyla sürekli yanıltmacalar bularak geçirir. Onun böyle "kılı kırk yarmak" ile suçlamaktan hoşlanılır da, bu analiz ve içe-bakma düşkünlüğünün, öte yandan ona yükletilen para-canlılığı ve yükselme azgınlığı ile uyuşup uyuşmadığına dikkat bile edilmez. Bize kalırsa deriz ki, kendi durumundan kaçmak çabası Yahudilerin çoğunda, hele aydınlarda, sürekli bir derinleme, bir ince düşünme eğilimi yaratıyor. Ama bu asla atalardan geçme bir huy değildir. O kaçmayı kuruyor, doğru ama onu hallerde bir "ırk kompleksinden" söz ederler, Yahudilerin çoğu da bu bakımdan bir aşağılık duygusu beslediklerini itiraf ederler. Bu kompleksin dış etkilerinden ileri gelmeyi, Yahudi gizlemeye karar verdiği anda ona yakalandığı görüşünde ısrar edilirse bu deyimin (ırk kompleksi teriminin) kullanılması etkinmiş, onun propagandasının ilk kurbanı olmuştur. O da antisemite uyarak eğer dünyada bir Yahudi varsa, elbet halkın şom ağzında anıldığı gibi olmak gerektiğine inanmış, ondan sonra bütün çabasını kendini martir, tam anlamıyla bir inan kahramanı olarak göstermeye yöneltmiştir. Böylece kendi şahsında "Yahudi"nin yokluğunu kanıtlamak istemektedir. Tedirgi çoğun onda özel biçimlere bürünür. Başlıcalarından biri Yahudi olarak düşünmek ve davranmak korkusudur. Öldürmek, pencereden atlamak, çirkin sözler haykırmak gibi saplantıları olan psikopatları tanırız, bunaltıları seyrek olarak patolojik ölçüyü bulsa da kimi Yahudiler onlara benzer. Bunlar başkalarının kendileriyle ilgili düşünce ve kanılarından öylesine etkilenmişlerdir ki, davranışlarının o kanıya uygun düşmesinden ödleri kopar. Yukarıda geçen bir deyimi tekrarlayarak bu Yahudilerin içten dışa aşırı belirlenmiş olduklarını söyleyebiliriz. Bunların davranışları gerçekten de yalnız çıkarcılık, tutkusallık, elçilik, gibi Yahudi olmayanlara da uyacak etmenlerle açıklanamaz. Bu davranışlar ayrıca "tipik Yahudi" sayılan hallere benzememek istek ve çabasıyla da belirlenirler, nitelenirler. Paracan sayıldıkları için pek çok Yahudi isteyerek cömert, özveren, hatta beyce davranır. Bunun bir "cimrilik yenme çabası" olarak değerlendirmek yerinde değildir, çünkü bir Yahudinin, bir Hıristiyandan daha kısnık olması için hiçbir sebep yoktur. Ancak bu beyce görünme hevesi Yahudinin sahiden beyce tutumlarını bozar, zehirler. Kendiliğinden olan, içten gelenle isteyerek yapılan onda sarmaş-

dolaştır. Burada bir yandan somut bir sonuca varılmak murat ediliyor, bir yandan da gerek kendi gerek başkasına ispat edilmek isteniyor ki "tipik bir Yahudi doğası" yoktur? Utançlı Yahudiler, Yahudi olmamak oyununu işte böyle beceriksizce oynuyorlar.

Birçok Yahudi ilgi çekici tepkilerini silahlar sustuktan sonra bana anlattılar. Onların direnme (Resistance) hareketindeki parlak rollerini bilmeyen yoktur. Komünistler daha meydana atılmadan önce ilk karşı-koyma kadrolarını kuranlar onlardı. Dört yıl süresince öylesine bir yiğitlik ve azimle dövüştüler ki, insan ancak sevinç ve övünç duyabilir. Ne var ki birçokları ilkin kararsızdı, çünkü direnme hareketine katılmanın ne denli Yahudiliğin yararına olduğunu daha kestirememişlerdi. Ama Yahudi olarak değil de Fransız olarak görüşebilseler buna canla başla hazırdılar. Bu ilk şaşkınlık onların düşünce ve davranışlarındaki özelliği belirtmeye yeter. Yahudilik gerçeği her şeyde işe karışmakta, yalnız çıplak gerçeklere bakarak karar vermelerini engellemektedir. Sözün kısası, Yahudiler ilkin kendi kendileriyle hesaplaşmak zorunda kaldılar. Bayağı korkağın ya da çekingenin yaptığı gibi Yahudi öyle içinden gelen sese uyarak hareket edemez ve düşünemez: O kendini hareket eder ve düşünür bir halde bulur.

Yalnız şu noktaya işaret etmeden geçmeyelim: Bu Yahudice kendini kollama ne salt irdeleme içgüdüsüne yorulabilir ne de moral bir doğru-yola-sokma arzusuna; o tamıyla belli bir amaç gütmektedir. Yahudi gözünü içe çevirmekle oradaki insanı tanımak, bilmek istiyor denilemez; o asıl orada bulduğu Yahudiyi nasıl yokumsayacağını düşünüp taşınıyordun Eksikliklerini, kusurlarını öğrenip gidermeyi değil, nasıl davranırsa onlara hiç sahip değilmiş gibi gözükeceğini tasarlıyordun Kendilerini durmadan göz hapsinde tutmak şeklinde beliren ve çoğu yerde kendilerine zarar veren bu bağıl (izafi) Yahudi ironisi işte böyle anlaşılıp açıklanmalıdır. Kendini sürekli yabancı göz altında bilmesi yüzündendir ki daha önce davranıp kendinde ne olduğunu bilmek istemektedir, içine elin gözüyle bakmaya çalışmaktadır. Bu kendine dönük nesnellik (objektiflik) başka bir gizlenme kurnazlığıdır. Kendini bir başkasının "serbest bakışıyla" gözetlerken kendinden kurtulmuş, ayrılmış olur, o artık bir başkasıdır, bir tanıktır.

Öte yandan Yahudi çok iyi bilir ki bu kendi dışına çıkma, ancak başkalarınca tanınıp onandığı takdirde bir işe yarar. Çevreye uyma yeteneğinin çok gelişmiş olması bu yüzdendir. Her şeyi öğrenmek için duyduğu o doymaz kafa açlığını yalnız bilim aşkına veremeyiz. Onun her şeyden önce ve hepsinin üstünde istediği "insan" olmak, herkes gibi bir insan olmaktır. Onun için beynini insanlığın bütün düşüncelerine açmış, evrensel dünya görüşleri edinmeye can atmıştır. Kendini böyle eğitmekle içindeki Yahudiyi yok etmeyi ummaktadır. Terenz'in sözünü biraz değiştirip ona uygulasalar memnun olurdu: Nil humani mihi elienum putoerog homo sum. Yahudinin bir istediği de Hıristiyan kalabalıklara karışıp belirsiz olmaktır. Hıristiyanların kendilerini Yahudiler gibi bir ırk değil, düpedüz insan, öz insan olmak iddiasını ileri sürmek kurnazlık ve cesaretini göstermiş olduklarını yukarıda görmüştük. Eğer Yahudi, Hıristiyanların büyüsüne kapılmışsa, hiç de beğenmediği erdemlerinden dolayı değil, anonimliklerinden, ırksız yalın insanı temsil ettiklerinden dolayı kapılmıştır. Kibar çevrelere sokulmak için duyduğu hırs, hep başına kakıldığı gibi ikbal severliğinden değil, çok daha başka bir sebeptendir: Her yerde aradığı, onun da bütün öteki insanlardan ayrı ve geri olmadığını gösterip kabul ettirmektir! Her yere burnunu sokmaya çalışıyorsa bunu, kendine kapalı bir çevre bulundukça, kendi gözünde temize çıkamamasından ve başkasının gözünde Yahudi kalmak korkusundan dolayı yapıyordur. Özümlemek, benimsemek amacıyla yarışa

çıkmak değilse bu ya nedir? Yahudi Fransızlık hakkı kazanmak için yarışıyor, didiniyor. İşte bütün dava bu!

Ne yazık ki davası, ta baştan başarısızlığa mahkumdur. O yalnız "insan" olma hevesindedir, ama içine sokulabildiği çevrelerde dahi yalnız Yahudi olarak kabul edilmektedir. Sözgelimi o zengin bir Yahudi ise "ister istemez" kendisiyle düşülüp kalkılacaktır, yok "iyi, özge" bir Yahudi ise dostluk hatırı için ırkına göz yumulacaktır. Yahudi bunu bilir, bilir ya itiraf etmez, çünkü aksi halde bütün çabasının boş olduğunu kabul etmesi, umudunu tüm yitirmesi gerekir. Onun için umudunun temelsiz olduğunu bile bile, başını kuma sokarak, çabalamaya, ter dökmeye devam eder. Bir yeri ele geçirip bol olanaklarla (tabii Yahudi olanakları) elde tutulabilir, ama her yeni başarı onun için özümlenme savaşında bir yeni basamaktan bir yeni aşamadan başka bir anlam taşımaz. İçine girdiği her çevre hemen antisemitik eğilimini belli eder. O bunlara göz yumup, hoş gördükçe düşmanlık gösterilerinin dozu artar, rengi koyulaşır. Tuhafı şu ki, antisemitlerin saldırışları Yahudiyi sürekli yeni çevreler ve başka gruplar ele geçirmeye kışkırtır, çünkü onun şeref düşkünlüğü aslında güven aramaktan, snopluğu (şayet snopsa) ulusal tabloları, kitapları., vb. benimsemek ve özümsemekten başka bir şey değildir. Toplumun bütün katlarını bir kuyruklu yıldız gibi dolaşır dolaşır ya, her çevrede yeni erimez, sindirilmez bir çekirdek olarak kalır. Özümlenir görünmesi parlak olur, amâ geçicidir. Bu geçicilik de suç olarak yine ona yüklenir. Stegfriet'e bakılırsa, Amerikan antisemitizminin başlıca nedeni, sözde pek çabuk özümlenen Yahudi göçmenlerinin ikinci üçüncü kuşakta yeniden Yahudi olarak horlanmalarıdır. Bununla denilmek isteniyor ki, Yahudi gerçekte özümlenmeyi istememekte, yalnız münafıkça bir uysallık göstererek gizlice ırkının geleneklerine bağlı kalmaktadır. Oysa, durum hiç de böyle değildir. Yahudinin özümlenmez oluşunun tek nedeni, her yerde olduğu gibi orada da Yahudi muamelesi görmekten başka bir şey olamaz.

Bu durum yeni bir sözde çelişme (paradoks) doğurur: Utançlı Yahudi bir yandan Hıristiyan dünyasında belirsiz olup gitmek isterken bir yandan da Yahudilikte çakılıp kalmak istiyor. Hayır, bu çelişki aldatıcıdır, gerçek, yukarıda söylendiği gibi şu olguda aranmalıdır: Yahudi Yahudilikten kaçmak için nereye yönelse, hangi kapıya başvursa yine Yahudi muamelesi görmekte, daima o gözle görülmektedir. Hıristiyanlar arasında yaşamak ondaki gerginliği giderip aradığı anonimliği sağlamak şöyle dursun, tam tersini yaratmaktadır. O, insanlara doğru kaçmakta, o uğursuz Yahudi hayali de hep peşinden gelmektedir. Yahudileri kendi aralarında bağdaşık, dayanışık yapan etmen işte budur, yani durum tıpkılığıdır; yoksa çıkarlarda ve davranışlarda birlik değil, Yahudileri iki bin yıllık işkenceden daha çok birleşik kılan, Hıristiyanlardan gördükleri bugünkü düşmanlıktır. Aynı semtlerde oturup aynı kira evlerinde barınmaları, hatta aynı girişimlerde birleşmiş olmaları bir tesadüftür, diyenler aldanıyor. Hayır, Yahudiler arasında zorlu, ilgi çekici bir bağ bulunduğuna şüphe edilemez. Yahudi biz zamiri kullanırken Yahudileri düşünmekte haklıdır. Onları (hiç değilse utançlı Yahudileri) toptan birleştiren "kendini başka insanlardan ayrı" düşünme saplantısı, başkasının düşünceleri önünde duydukları başdönmesi, bir de bu saplantıdan kurtulmak için yaptıkları körükörüne ve umutsuzca savaştır. Ama kendi evlerinde, yani yabancı gözü bulunmayan yerde, Yahudi gerçeğini tamamıyla unuturlar, unuturlar ya, kendilerini o hallerinde görmeye muvaffak olan Hıristiyanlara da her zamankinden daha çok Yahudi görünmekten kurtulamazlar. Bu kendilerini gevşetmelerinden ileri gelir, yoksa iddia edildiği gibi asla kendilerini seve isteye "Yahudi doğasına" kaptırmalarından değil; tam tersine, evin gizliliği

içinde bu doğayı büsbütün akıldan çıkarıp rahatlarlar da ondan. Kendi aralarında her Yahudi, gerek kendi önünde gerek ırktaşlarının gözünde düpedüz insandır. Bu olayı tanıtlamak için şunu söyleyelim ki bir ailenin üyeleri çoğu zaman akrabalar arasındaki etnolojik ayırmaçların farkında bile olmamaktadır (etnolojik ayırmaçlardan anladığımız kalıtsal biyolojik olgulardır).

Tanıdığım Yahudi bayanlardan birinin oğlu 1934 yılında işinin zoruyla Almanya'ya gidip gelmekte idi. Üstelik bu genç, Fransız Yahudilerinin tipini temsil ediyordu: Eğri burun, yaprak kulaklar... vb. Gidişlerinden birinde başına bir felaket gelmesinden korkulduğu bir sırada, kendi annesi, dostlarını şu sözle avutmak isterdi: "Çok şükür benim kaygım yok, oğlum Yahudiye benzemez ki!"

Ancak bu eve sığınma, bu bir Yahudi içkinliği (immanenz) yaratma çabası ki her Yahudi, ötekinin tanığı olacak yerde, bir genel öznellik içinde belirsiz olup gitsin Hıristiyanların bakışlarından korunmak için uğraşmazlar... Sözün kısası bütün bu kaçıp kurtulma denemeli Yahudi olmayanın arasız-amansız varlığı yüzünden hep aramızdadır. Üstelik bu birbiriyle düşüp kalkma eğiliminin Hıristiyanlarca kendilerini Yahudiliğe mıhlayan başlıca sebeplerden olduğunu, din kardeşleriyle dayanışma halinde yaşamalarını bir suçmuş gibi yüzlerine vurulduğunu bilir ve bundan gerekli dersi de çıkarırlar. Bu Hıristiyan evinde başka bir Yahudiye rastlayan Yahudi, yadellerde bir yurttaşına rastlayan bir Fransıza çok benzer, ancak şu farkla ki, Fransız yabancılar arasında Fransızlığıyla övündüğü halde, Yahudi, Yahudi olmayan bir toplumda kendini öyle hissetmemeye ve öyle göstermemeye çalışır, daha doğrusu bir ikinci Yahudinin orada bulunuş onun bu çabasını boşa çıkarır. Az önce oğlunda ya da yeğeninde Yahudi çizgilerini fark bile etmeyen adam şimdi buradaki dindaşım neredeyse bir antisemitin bakışıyla dikiz etmeye başlar. Bir korku ve kadercilik karışımıyla onda ortak soylarının göze çarpan özelliklerini arar ve sanki Hıristiyanların sezmesinden telaşlanmış gibi onları uyarmakta acele eder: Telaş ve sabırsızlığı yüzünden orada, başka Yahudilerin zararına, antisemit rolü oynar. Ötekinde bulduğu her Yahudi çizgisi ona bir ok gibi batar, çünkü onların kendinde de bulunmasından kuşkulanır: Bulanık ama gerçek bir hal, onulmaz bir gocuntu! Onun için Yahudi ırkının bir utanç gibi sırıtmasına kimin sebep olduğu önemli değildir, onca asıl önemli olan Yahudiliğini yoksama konusundaki çabalarının, bu canlı tanık karşısında, boşa gitmesidir. İsrailoğulları düşmanlarının görüşlerini desteklemek için, "Yahudiden beter antisemit yoktur" demekten hoşlanmaları boşuna değildir. Antisemitik, Hıristiyanlardan Yahudilere de bulaşmıştır. Bu hastalığın başlıca belirtilerinden biri, ona tutulmuş olanların, bütün güçleriyle üstlerinden atmaya çalıştıkları kusurların ana-babada ya da yakınlarında bulunması korkusudur. Yukarıda adı geçen Steckel'in analizinden okuyalım: "Evdeki ön-eğitim her noktada Yahudi kocanın buyruğuna göre verilir. Toplumda ise durum daha da beterdir: Koca eşini (psikanalize giden karısını) amansız bir dikkatle gözetler ve onu öylesine eleştirir, didikler ki kadın büsbütün çıldırır. Oysa kızlığında kendine güvenirdi, herkes kibar ve güvenli davranışını överdi. Şimdi ise yanlış yapmaktan ödü kopuyor, kocasının gözünde fark ettiği azar dayanılır gibi değildir... En küçük bir tökezlemesinde onu Yahudice davranmakla suçluyor."

Şu aile dramını insan sanki yanlardaymışçasına, seyretmiyor mu? Küçümen, güç beğenir, biteviye düşünün bir koca, eşini durmadan Yahudice davranmakla suçluyor, neden, çünkü kendisi de öyle görünmekten korkuyor da ondan! Bu amansız, bu düşmanca bakışların altında ezilen kadın, elinde olmayarak hep, "Yahudi soyunda çakılı" kaldığını, her söz ve hareketinde kökünü herkese belli eden bir uygunsuzluk göründüğünü sanarak kahroluyor.

Hayat artık hem karı, hem koca için cehennemdir.

Ayrıca bilinmeli ki, Yahudinin antisemitizminde "ırkının" sözde kusurlarından uzaklaşıp, nesnel gören bir yargıç ya da tanık rolü oynaması çabası vardır. Kendi üstüne derin ve acı hükümler veren insanlara sık sık rastlanır ya, bunun psikolojik nedeni "otokritik"in kişiliği çiftleştirici bir etki yapması ve kendini kendi üstüne yargıçlık durumunda hisseden insanın suçlu durumundan çıkar gibi olmasıdır. Ne de olsa "Yahudi gerçeği"nin başkalarında göze batan varlığı utançlı Yahudinin yüreğinde, –o ne denli görmemeye çalışsa daötekilere bağlılığının gizli ve mistik bir sezgisini doğurur. Bu sezgi ve duygu, aslında bir kader birliğinin tanınması, bilinmesidir. Yahudilerin her biri ayrı ayrı bir ötekine bağlıdır, birinin hayatı sakınılmaz şekilde ötekine karışmıştır. Öyle ki utançlı Yahudi, Yahudiliğini yoksamak yolunda ne kerte çabalarsa, bu mistik bağ da o kerte güçlenir. Kanıt olarak yalnız bir ömek vereceğim: Bilindiği gibi yabancı ülkelerde pek çok Fransız orospusubulunur. Bir Alman genelevinde ya da Cezayir'de böyle bir Fransız kadınına rastlamak bir Fransız erkeğini daima üzer, ama belirli bir ulustan olma duygusu onda çok başka bir nitelik gösterir: Fransız ekonomik, kültürel, askeri kurum ve eylemleriyle öyle gerçek ve tüm bir toplum, bir ulus oluşturur ki, herhangi bir yurtsever onun ikincil, gölgesel kusurlarına kolayca göz yumabilir. Ama aynı durumda bir Yahudi hiç öyle düşünmez. O, orospu Yahudi kadının alçalışında bütün İsrailoğullarının alçalışını görür ve içi kan ağlar. Özel bir yaşantı olarak bana anlatılan bir olayı bu bakımdan pek ilginç bulduğumdan dolayı, size de bildiriyorum: Bir Yahudi, girdiği bir genelevde gözüne kestirdiği bir kadınla içeri çekilir. Yatakta sevişme cilveleri sırasında kadın Yahudi olduğunu söyler söylemez, adamın erkekliği hemen bağlandıktan başka, Öyle dayanılmaz bir alçalış duygusuna kapılır ki şiddetli öğürtülerle kusmaya koyulur. Adamı böylesine tiksindiren elbet bir Yahudi kadınıyla yatmak olamaz, çünkü Yahudiler çokluk birbiriyle evlenirler. Hayır, onu böyle şiddetle sarsan, orospu kadında ve dolayısıyla kendinde bütün Yahudi ırkım alçaltmış, aşağılatmış olma duygusu ve düşüncesidir. Zina yüzünden alçalan kendisi, kendisiyle birlikte de bütün Yahudi halkıdır...

İşte böyle, utançlı Yahudi ne yapsa ne etse Yahudilik bilinciyle dolu kalıyor. Kendi üstüne tasarlanmış olan Yahudi hayalini içinden söküp atmak için olanca gücünü harcadığı sırada bir de ansızın görür ki, aynı uğursuz hayal çiğ ışıkla daha çok belirmiş çirkin çizgileriyle yeniden oraya doluşmaktadır. Yahudi dindaşlarından hem kaçar, hem kovalar. Bir yandan yalnız insan herkes gibi bir insan olduğuna inanmak ister, bir yandan da ilk rastladığı Yahudinin tutum ve durumuyla yalancı çıktığını hissedip, üzülmekten kurtulamaz. O antisemittir, Yahudi topluluğu ile bütün ilgilerini kesmek ister, ama ruhunun derinliklerinde, o ilgilerin ne denli sağlam olduğunu sezip itiraf etmekten de geri kalmaz. Geri kalmaz, çünkü herhangi bir Yahudinin bir antisemitten gördüğü saygısızlık ve hakaretin iliklerine kadar işlediğini, hakaret acısının kendi yüreğini de kor gibi yaktığını duyar. Gurur ile aşağılık duygusu arasında bu sallanış ırkının çizgilerini üstünden silmek için duyduğu istekle Yahudiliğe içinden bağlılık duygusu arasında bocalayış utançlı Yahudinin tipik bir ayırmacıdır. Bu yürek ezici, bir özümsüz durum, kimi Yahudileri mazohizme götürür. Çünkü mazohizm geçici bir özüm, bir erteleme, bir mola gibi gözükür.

Yahudiyi ezip kahreden, o da herhangi bir insan gibi kendinden sorumlu olduğu, özgür irade ve duru vicdanla hareket ettiği halde, düşman bir toplumca her yapıtının Yahudi pisliği ile bulaşık sayılmakta ayak diremesidir. Sürekli kaçmaya çalıştığı Yahudiliğe sırtüstü geri düşüp durması bu yüzdendir. Öylesine eşit olmayan bir savaşa tutulmuştur ki, daima yenilecek ve

yenilmenin hıncını da bu zorla oranlı olarak hem öteki Yahudiler hem de Hıristiyanlar karşısında Yahudiliği kabullenmek ve hatta onunla övünmek azabını çekip duracaktır. Yahudilik kendisiyle ve kendisine inat, var olmaya devam edecektir.' Mazohizm, konu (obje) olarak muamele görmek isteği ve zevkidir, Mazohist incinmiş, horgörülmüş ya da yalnız görmezlikten gelinmiş olarak bir nesne, bir mal gibi oradan oraya atılmaktan, itilip kakılmaktan, sövülüp sayılmaktan derin bir haz duyar. .Değersiz bir nesne sayılmak isteği de başarı sağladığı oranda sorum duygusunun azabından da kurtulmuş olur. Bu her şeyden vazgeçiş, kimi Yahudilere pek çekici gözüküyor, çünkü o bulutsu ve işkenceli, o sürekli ta-zelenen Yahudiliğe karşı savaşta yorgun düşmüşler, o bitmeyen kavgadan bıkıp usanmışlardır. Gerçi, Yahudiliğinin bilmek içten, özden Yahudi olmak anlamına gelir, ancak içten Yahudiliğin yalnız savaş sırasında belireceğini Yahudiler anlamamışlardır; istedikleri yalnız, başkalarının bakışları, saldırışları ve horlayışlarıyla her zaman için Yahudi damgasını giyerek, sağlam bir yeri ve değişmez nitelikleri olan bir taş gibi durakalmıştır. Böylece, kısa bir süre için de olsa o netameli irade hürriyetinde kurtulmuş olurlar: Onlara yazgılardan kurtulma şansı bırakmayan, olanca güçleriyle karşı koydukları şeyden onları sorumlu kılan kişi özgürlüğünden.

Tabii bu arada Mazohizmin öteki nedenlerini de gözden kaçırmamalı. Sofokles "Antigone"nin insafsız bir cümlesinde şöyle der: "Sen felakete uğramış bir insan için pek mağrursun." Antigone'nin tümcesini tersindirerek Yahudilere şöyle uygulayabilirdik: Yüzyıllar boyu felaketle içlidışlı olmak sabrı ve gönül alçaklığını onların karakter çizgisi haline getirmiştir. Bundan Yahudinin başarıda şımarık başarısızlıkta alçakgönüllü olduğu sonucu çıkarmamalıdır, o bambaşka bir şeydir. O, gerek bilgeliğinin Ödipus ağzından kızma verdiği o unutulmaz öğüde uyarak, anlamıştır ki, felakete yaraşan sabırdır, susmak ve alçakgönüllü olmaktır, çünkü insanların gözünde bir erdem değil, bir suç, bir günahtır. Böyle düşünmek ister istemez mazohizme, acıdan hoşlanmaya götürür. Ne var ki burada asıl önemli olan, bireysel benlikten sıyrılıp, her zaman için Yahudi gözüyle ve Yahudi yargısıyla başbaşa kalma özlemidir, bu özlem onu her çeşit sorumdan ve savaşma yükümünden beri kılar. Utançlı Yahudide antisemitizm ile mazohizm kaçma çabasının iki kutbunu meydana getirir. Birinci halde o insanlar arasında damgasız yaşayabilmek için ırkını yoksayama kadar gider. İkinci halde ise Yahudi olmak utancıdan kurtulmak ve cansız bir nesnenin duygusuzluğuna ve pasifliğine sığınmak suretiyle insanlık onurunu da kurban eder.

Ama antisemit, tabloya yeni renkler katmaktan geri durmaz. Yahudi, bir soyut aydındır, der, salt bir zihin adamı! Hemen hissederiz ki aydın, soyut, zihin sözcükleri onun ağzında horgören bir ton kazanmıştır. Eh, doğrusu başka türlü de olamazdı: Eğer onun 'Tanrı kayrasiyle" ulusun bütün varlığına sahip çıktığım düşünürsek... Bize gelince, biz zihin gücünün (aklın) insanın özgürleşmesinde başrolü oynadığını düşünerek onun salt bir kafa oyunu gibi görünmesini reddeder, tam tersine, onun yaratıcı gücüne inancımızı belirtmek isteriz. Yüzyılların en iyilerinden iki tanesi bütün umutlan ona (akıl gücüne) bağlamış, bilimleri ve fenleri onunla, onun bayrağı altında yaratmıştır. Akıl o sıralarda hem bir ideal, hem bir tutku idi. Akılcılık (rasyonalizm) insanları barıştırmaya, bulduğu sayısız gerçekler üstünde onları birleştirmeye çalışıyor, içe dokunan çocukça bir iyimserlikle kötü kavramım yanlış ile bir ve özdeş sayıyordu. Yahudilerdeki akılcılık dünyada anlaşılmaz: Eğer gerçekte olduğu gibi alınmaz, yani Yahudinin insanlara karşı beslediği taze, canlı sevgide aranacak yerde onun tartışma düşkünlüğüne ve diyalektik zevkine yorulursa... Yalnız bu da bir kaçma

yolu hem de belki ana kaçma yoludur.

Buraya dek yalnız, bedenleri ve ruhlarıyla Yahudilik durumlarını yokumsayan İsrailoğullarını göz önünde tuttuk, ama öyleleri de var ki, ırk fikrine hiç yer bırakmayan dünya görüşleri benimsemeyi yeğlemişlerdir. Gerçi bunlar, daima Yahudi olmak durumuyla maskelenirler, ama aslında istedikleri gerek kendilerini, gerek başkalarını, Yahudi kavramının boşluğuna inandırmaktır. Öyle bir dünya görüşleri düzeni yaratmalı ki, orada gözler -tıpkı kırmızı ya da yeşili olmayan renk körleri gibi-Yahudi gerçeğine kapalı kalsın! İşte ancak öyle bir dünyada "insanlar arasında insan" olduklarını duyar ve rahatça ilan edebilirlerdi. Akılcılık Yahudilerde bir tutkudur dedik; evet, bütün bütün kavrayıcı ve kapsayıcı bilgilere karşı ateşli bir tutkudur. Bu tutkuyu doğuran ve besleyen de o evrensel görüşlerle kendilerini yabancı varlıklar yapan ayrıca akımlara karşı savaşmak heves ve ihtiyacıdır. Akıl insanlar arasında en adaletli dağıtılmış bir değerli maldır, o herkesin ve hiç kimsenindir, çünkü herkeste eşit olarak vardır. Bu bakımdan eğer bir akıl varsa, gerçeklerin bir Fransızı, bir Alman olamaz; bir zenci ve bir Yahudi gerçeği de olamayacağı gibi. Gerçek, eğer gerçekten gerçek ise, bir tanedir ve onu ilk bulan insanların başı ve birincisi olmayı hak eder. Sonsuz dünya yasaları (gerçekleri) karşısında insan, ancak dünya yurttaşı sayılabilir. Ne Polak vardır, ne Yahudi! Yalnızca Polonya denilen ülkede yaşayan insanlar vardır ki, bunlardan bazılarının kimliğinde "dini Musevidir" diye yazar, bütün fark bundan ibarettir. Evrensel değerler söz konusu olduğu yerde bu insanlar arasında bir anlaşma ve uyuşmaya varılmama olanağı yoktur. Eflatun'un "Phadon"da tasarladığı filozof hayali gözönüne getirilsin: Bu filozofta aklın uyanmasıyla bedensellik, karakter özgülükleri ölür, yalnız soyut ve saltık bir gerçek arayıcısı olarak kalan filozof ruhlaşmış filozof bütün kişisel özelliklerini yitirerek yalnız dünyanın gözü olur. Yahudiler işte böyle içlekleşip, tinselleşip gitmek istiyorlar. Kendini Yahudi olarak hissetmemenin en iyi yolu salt mantıkla düşünmektir, çünkü mantık orta malıdır ve herkes orada kendi yolunu bulabilir. Matematiğin Yahudicesi olamayacağı gibi matematikçi sıfatıyla sonurgularını çıkaran Yahudi de Yahudi olmaz, yalnız evrensel insan olur. Öyle ki bu düşünceleri doğru bulup benimseyen antisemit bile Yahudi ile kardeş olmuş sayılır. Görülüyor ki Yahudinin aşk ve zevkle sarıldığı akılcılık bir kendini gitme bir iç-arıtma temrini ve bir evren enginine kaçış denemesidir. Soyut ve parlak sonurgulardan hoşlanmayı öğrenen genç Yahudi bedeninin yoklamaya başlayan bebeğe benzer. Dünya yurttaşının durumunu inceleyip eleştirirken Yahudi tıpkı o bebek gibi sevinir. Toplum alanında kendine tanınmayan anlaşma ve birleşmeyi o daha yüksek bir alanda gerçekleştirmiş olur. Akılcılığı seçmek Yahudi için insan yazgısı ve doğası üstüne karar verme yetkisi kazanmak demektir. "Yahudi Hıristiyandan daha akıllıdır" demek bu bakımdan hem doğrudur, hem yanlış. Ben şöyle demeyi yeğ bulurum: Yahudi salt aklı sever ve her vesilede onu sınamak ve göstermek ister. Üstelik akıl onda, Hıristiyanı hâlâ etkileyen, sayısız tabularla sınırlanıp engellenmiş de değildir. Yahudi olmayanın daha inatla üstünde durup savunduğu birçok ayırısı, ayrılıkçı duygusallıklardan o uzaktır. Yahudinin bir çeşit tutkulu akıl emperyalisti olduğu da söylenebilir. O herkesi haklı olduğuna inandırmaya çalışmakla kalmıyor, akılcılığın koşuntusuz ve saltık değerini de kanıtlamak istiyor. Kendini evrensellik misyoneri sayan Yahudi, yanaştırılmadığı Katolik dinine karşılık olmak üzere salt akıl katolikliğini kurarak onu insanlar arasında hem bilgi temeli, hem de anlaşma aracı yapmak istiyor. Yahudi filozof Leon Bruncshwing boşuna mı aklın ilerleyişini fikirlerin ve dolayısıyla inanların birliğine giden biricik yol saymaktadır?

Antisemit, Yahudiyi yaratıcı olmayan çözücü, dağıtıcı ve zekaya sahip olmakla suçluyor ve bu suçlamanın ne denli yerinde olduğunu belirtmek için de şu adları sıralıyor: Spinoza, Proust, Kafka, Darius, Milhaud, Chagell, Einstein, Bergson.. Yahudi zekasının daha çok eleştirici bir eğilim gösterdiği doğrudur ya, burada görülen de yine beyin hücrelerinden özel bir oluşumu değil, belli bir silahın bilerek seçilmesidir.

Geleneğin, ırkın, ulusal yazgının ve içgüdünün bütün güçleri seferber edilmiştir. İddiaya bakılırsa, bu güçler anıtlar dikmiş, bir tarih ve bir kültür yaratmıştır: Bunlar daha usdışı (irrasyonel) doğuşlarının damgasını taşıyan ve yalnız savunmak zorunda kalan Yahudi, sevzgiyi de usdışı bütün güçleri de yok sayarak doğanın temel yasalarına uymayan, ayrılık ve ayrılık sayılabilecek sihir ve benzeri bütün olayları değerden düşürmeye çalışır. Hıristiyan ruhunun yer yer ortaya çıkardığı toptancı bloklara hiç güveni yoktur, onları "yadsır", hiçe sayar. Bu anlamda bir Yahudi yıkıcılığından söz edebilir şüphesiz, ancak onun yıkmak istediği şeyler belli: Şu sınırlayan usdışı yetiler ve değerlerin tümüdür. Yahudi haşininin her iddiası için bir tanıt, bir güven isterken gerçekte nefsini savunmaktadır. Sezgiye güvenmez ve itibar etmez, çünkü tartışmaya gelmez ve sonunda insanları birbirinden uzaklaştırır. O hasmıyla ateşli bir tartışmaya koyulursa bilin ki, bunu bir anlaşma elde etmek emeliyle yapar ve her tartışmadan önce, çıkış noktası olacak temel ilkeleri bulup koymaya çalışır. Böylece önceden saptanmış bir anlaşma zemininden hareket ederek insan doğasının genel eşitliğine dayanan yeni bir toplum düzeni tasarlayıp önermek ister. Başına kakınç olan bu sürekli eleştirme hevesi, gerçekte hasımlarıyla bir ilişkilerden zorun, zorbalığın hiç gerekli olmadığı yolundaki çocukça inancını da içerir. Antisemitler, faşistler ve benzeri bağnazlar dile gelmez sezgilerden hareketle sıkışınca zora başvurdukları, inandırmayınca korkutmayı yeğledikleri halde, utançlı Yahudi, insanları ayırıp zorbalığa sürükleyecek ve ilk kurban olarak da kendini tepeleyecek şeyleri ve konuları eleştirel bir analizle durmadan aydınlatmaya uğraşır.

Spinoza, Husserl ve Bergson öğretilerinden sezgiye önemli yer vermişlerdir, biliyorum, ancak ilk ikisinde sezgi rasyonel, yani akla uygun ve eleştiriye dayanıklıdır. O hiçbir bakımdan Pascal'ın ince duygusuna benzemez. Yahudinin en yaman düşmanını gördüğü işte bu çürütülmez, canlı ve kırk çeşit gizli algılara dayandırılan ince duygudur.

Bergson'a gelince: Onun felsefesi gerçekten, en ince eleştiren, en mantıklı bir zeka tarafından yaratılmış olmasına karşın zeka düşmanı bir öğretinin ilginç bir örneğidir. Bergson, mantık sonurgularıyla kanıtlamaktadır ki, bir salt zaman ve bir filozofik sevgi vardır. Zaman ile hayatın anlamını kavrayan bu "sezgi"nin kendisi de herkese açık olmak bakımından ve ayrıca konularını kavrayıp adlandırmak mümkün olması yönünden evrensel ile ilgilidir. Duyduğuma göre Bergson dili istemeyerek kullanmakta ve kullanmak zorunda kalınca da sözlere ancak yol gösterici ve yarı güvenilir haberciler olarak bakmaktadır. Daha fazla ne isteniyor ondan? Çatışmadan ne denli hoşlandığını görmek isterseniz, o ünlü Denemesini bir daha okuyunuz, hani şu araçsız veriler ve olgular üstüne yazdığı, psiko-fizyolojik koşutluk üstüne o klasik eleştiriyi içeren, ayrıca söz yitimi (aphasie) ile ilgili Broea teorisini gözden geçiren yazısını... O zaman Poencare ile birlikte şöyle denilebileceğini anlayacaksınız: Oksidel olmayan geometri bir tanımlama işi olup, kavislerin belli bir biçimine, örneğin bir küre yüzeyine çizilen çevre (çember) çizgisine doğru denildiği anda ortaya çıkmıştır. Bergson felsefesi işte böyle bir akılcılık (rasyonalizm) olup dili de tam kendine özgüdür. Önceki felsefenin "süreklilik" dediğine Bergson dirim der, salt zaman, der., vb. "Süreklilik" anlayışının adı da "sezgi" olur. Ne var ki bu anlayışa götüren yol araştırmalar ve

ussal eleştirmeler üstünden geçtiği bunlar ise aktarılır (dile gelir) ayrıntıları değil, ancak evrenseli içerdiği için" buna usdışı sezgi demekle aklın bireşimsel görevi demek arasında ayrım yoktur. Bir Kierkegaard ile bir Novals'ın düşün ürünlerine haklı olarak usdışıcılık (irrasyonalizm) denebilirse de, Bergson sistemine olsa olsa adı değişmiş bir usçuluk denir. Bana sorarsanız ona bir koğuşturuların başvurduğu son savunma çaresidir, derim: Savunmak amacıyla saldırmak, hasmın usdışçılık silahını elinden düşürüp zararsız kılmak ve yapıcı bir aklın potasında eritip yok etmek. Gerçekten bir Sorel'in usdışsallığı düpedüz zora, zorbalığa götürdüğü halde Bergson'unki tehlikesizdir ve ancak genel kardeşliğe hizmet edebilir.

Bu evrensellik, bu eleştirel usçuluk genel olarak yalnız demokratta bulunur. Onun soyut liberalizmi Yahudilerin, Çinlilerin, zencilerin öteki toplum üyeleriyle eşit haklı olduğunu savunur, ama bu hakları onların insanlık onuru adına ister, yoksa evrimin özgül sonuçları olmak sıfatları için değil. Kimi Yahudiler bunun için demokratların ilgisin çekmeye çalışır. Kavgası, ayrılıkçı toplum biçimlerinin hâlâ sindirilmemiş artıkları demek olan zorun, zorbalığın umacısıyla tedirgin Yahudi antlaşması bir topluluk düşü görmektedir. O toplumda düşünce (ide) antlaşmanın temeli ve şekli olacağından, yanıtlar da baştan o temeller üstünde anlaşmış bulunacak, yani "toplumsal antlaşma" insanlar arasında biricik bağı oluşturacaktır. Yahudi insanların en yumuşak başlısı, zordan, zorbalıktan en çok nefret edenidir. En azgınca kovuşturmalarda bile korudukları o sarsılmaz yumuşakları, kaba, haksız ve düşman bir topluma karşı tek silah olarak kullandıkları o adalet ve feraset ruhudur ki Yahudilerin insanlığa belki en iyi muştuları, kendi büyüklüklerinin de aldatılmaz belirtisidir.

Ama antisemit, Yahudilerin dayanmak ve duruma hakim olmak yolunda bu içten çabalarının keyfince yorumlamakta gecikmez: Ona göre bu hal, Yahudinin özümlenmezliğinin, nasıl sert bir karakter çekirdeğine sahip olduğunun belirtisidir. Yahudi, onca bir usçu (rasyonalist) değil, bir kılı-kırk yarandır; durmadan araştırması evrenseli bulmak uğrundaki olumlu isteğinin bir kanıtı değil, dirimsel, ırksal ve ulusal değerleri kavrayabilmekten ne kerte uzak olduğunun kanıtıdır. Onun inantılara ve mitlere karşı kendini savunmak için kullandığı serbest eleştirme ruhu, antisemitin fıkrince Mefıstodaki zehirli ve bölücü ruhtan başka bir şey değildir. O Yahudinin bu eğilimini çağdaş toplumun ortasında doğup gelişen bir kendi kendini eleştirme saymaz, onda ulusal bağların ve özgül Fransız değerlerinin bir tehdidini sezer. Onun için biz Yahudi usçuluğunu açıklamayı, onlarda gerçek sevgisi olmadığını iddia etmekten daha akıllıca bulduk.

Kimi Yahudilerin kendi bedenlerine karşı tutumunda bir ikinci kaçış denemesi görmekteyiz. Yahudinin başlıca etnolojik çizgileri elbet bedende belirir. Antisemit bu gerçeğe dayanarak mitini yarattığı gibi onu ilk bakışta tanımak iddiasını da yine ona güvenerek yapmaktadır. Kimi Yahudiler kendilerini böyle ele veren bedenlerini hor görür ve ihmal ederler. Yahudilerin genel olarak bedenlerini sevmedikleri, birçok "Arya"ların yaptığı gibi onun şımartmadıkları şüphesizdir. Aryalar indinde beden, Fransız toprağından doğmuş, onun için de aynı mübarek toprağın uğur ve bereketini, büyülü kültürünü doğuşta birlikte dünyaya getirmiştir. Şu halde o da mübarektir ve sahibine haklı bir övünç verir. Kendini böyle bir öğünçle dolduran ve gövdeye, özgül yaşam ideallerinin ifadesi olan usdışı değerler yüklerse çok görülür mü? Scheller bunlara haklı olarak "dirimsel değerler" demiştir. Bu dirimsel değerler ne bedenin ilksel ihtiyaçlarını karşılar, ne de ruhun isterlerini; onlar ancak belirli bir gelişme tarzına, görünürdü organizmanın en gizli çalışmalarına, organların uyuşum ve bağımsızlığına, hücrelerin sürüm ve aktarımına ilişkin biyolojik bir stildir, ki bu stil her şeyden önce "yaşama

isteminde", bütün yaşayanların varlık hizmeti olan o kör ve amansız istem gücünde kendini gösterir. Alımlı, çekici kedi diyoruz; çalımlı onurlu kartal diyoruz. Bu gibi biyolojik değerlerden birçoğunu ırk kavramına sokuşturanlar elbette eksik değildir. Irk da dirimsel (vital) bir değer değil mi?

Temellerinde bir değer yargısı taşımıyor mu? -Hele ırkın eşitsizlik kavramını da içerdiği göz önünde tutulursa-, Hıristiyan arya onun için bedenini bir başka türlü hisseder. Onda yalnız yalınç organ duyguları yoktur, bedenin ona ulaştırdığı bütün duyumlar ideal renklere bürünür, dirmsel değerlerin az-çok imgeleri sayılır. Hıristiyan arya biyolojik idealine yaklaşmak için zaman ve emek harcamaya da hazırdır. Modacı gençlerimizin umursamazlığı, kimi zaman moda sayılan "uçarılık" ve canlılık, İtalyan faşistlerinin öfkeli çalımları, kadınlann incelik ve zerafeti... Bütün bu tutum biçimlerinin tek amacı bedenin soyluluğunu belirtmektir. Bu değerlere karşılık, şüphesiz bazı değersizlikler de vardır: Bedenin aşağı görevlerinin kötü sanılması, bazı davranışlar, utanma gibi birkaç sosyal duygu bu aradadır. Gerçeğe bu yalnız ut yerlerini göstermekten ileri gelen bir utanç değildir, o bedeni kutsal saymanın bir çeşididir de; onu yalnız bir gereç saymaya karşı örtük bir protestodur ve nihayet giysiler içinde saklanan bir aziz emanet yerine koymadır.

Hıristiyan, Yahudinin elinden işte bu dirimsel değerleri almıştır. Yahudi gövdesini aklına getirince hemen ırk ifriti karşısına dikilir, değerlerini hep aryalar kiralamış ve tekellerine almışlardır. Yahudi, bunları tamsa, halk üstünlüğü kavramını da bütün sonuçlarıyla birlikte yeniden gözden geçirmesi gerekecektir. Onun için evrensel insan fikri adına gövdesinin kendine özgü duyumlarına boşverir, akıl adına bütün usdışı değerleri yok sayarak yalnız içlek (manevi) değerlere yer verir. Evrenseli böylece en yüce yere oturttuğundan akla uygun bir şekilde örgütlenmiş bir çeşit evrensel beden tasarlar. Bedeni zahitçe hor görüp, bir "boş görüntü" ya da bir "yırtıcı hayvan" saymaz, ama bir tapınç konusu da yapmaz. Onu büsbütün aklından çıkarmadığı zamanlar, yalnız bir gereç gibi bakar ve amaçlarına hizmet ettirir. Akıldışı dirim ve değerlerini nasıl tanımazsa doğal görevler arasında bir derece düzeni de tanımaz. Bununla güttüğü amaçlardan biri; İsrail'in antik özelliğini yoksamak ise biri de Hıristiyanları gövdelerinin basbayağı bir gereç olduğuna inandırmaktadır. Antisemitin Yahudilerde kınadığı utanmazlık yine aynı tutumdan doğar: Eğer beden yalnız bir mekanizma ise onun dışkıları ya da dışkılama ihtiyaçları neden ayıp olsun? Gövdeyi sürekli kollamak, göz hapsinde tutmak neden gereksin? Bedeni bir makineye bakar gibi heyecansız, sevgi ve sevinçsiz, ama utanç da duymadan temizlemeli, sağ esen tutmalıdır. Ne var ki bu utanmazlığın bazı hallerde bir çeşit umutsuzluktan, umarsızlıktan doğduğuna şüphe yoktur: Aryaların her zaman için soyup çıplak koydukları bedenin ar ve ut yerlerini örtmeye kalkmak boş değil mi? Onların gözünde Yahudi olmak çıplak olmaktan daha ayıp değil mi sanki?

Oysa, bu akılcılık hiç de tipik Yahudice değildir. Birçok Hıristiyanlar, hele hekimler vardır ki, hem kendi vücutlarını, hem de çocuklarının vücutları için bu görüşe katılmaktadırlar. Evet ama bunda çoğu zaman bir zafer duygusunun kalıtsal geleneklerinden bir kurtuluş isteğinin rol oynadığı da unutulmamalıdır. Yahudi dirimsel değerlerden bir şey anlamaz, anlamak da istemez.

Antisemite hatırlatılmalı ki, bu öz bedeninden hoşlanmayış tersine etkiler de yapabilir ve aşırı utangaçlığa, aşırı iffetseverliğe de götürebilir, nitekim ben iffetçe Hıristiyanlara çok üstün Yahudilere de rastlamışımdır. Bunlardan kimi sıkı sıkı örtünüyor, kimi de gövdesini yüceltmeye çalışıyordu. Bunun anlamı dirimsel değerleri yoksanan bedeni içlek (manevi)

değerlerle donatmak istemektir. Kimi Yahudiler de Hıristiyanları utandıracak ya da tedirgin edecek kadar yüzlerinde ve jestlerinde kibardırlar. Bunlardan çevrelerine sürekli bir iyilik, feraset, feragat ve acılık yayılır.

Yahudilerin sık ve hızlı jestlerle konuşmalarıyla çok alay edilir. Oysa bu mimik canlılık sanıldığı kadar aşırı değildir. Sonra bunları başka el kol oynatma biçimlerinden, örneğin Marsilya'lılarınkinden ayırmak gerekir. Marsiya'lıda, ateşli ivedi ve zengin mimik içten gelen bir ateşe, sürekli sinirliliğe, görüp duyduğu her şeyi bütün gövde ile dile getirme eğilimine alamet olduğu halde, Yahudiye her şeyden önce önemli görünmek isteği hakimdir. Organizmasını bir gerçek belirtisi olarak düşüncenin hizmetine vermek, kendini rahatsız eden bedeni yücelterek onu ruhun sunduğu algı ve bililere yardımcı kılmak. Bana öyle gelir ki, o dillerde dolaşan Yahudi densizliğini ya da savrukluğunu işte böyle açıklamak yerinde olur. Üstelik bu suçlamanın yarı yarıya bühtan olduğu daha unutulmasın! Evet, denlilik (takt) denilen şey, Yahudinin hiç güvenmediği "ince duygu"ya dayanır. Denli olmak demek, durumu bir bakışta kavramak, bireşimsel olarak üstten görmek, çözümlemekten çok sezinlemek demektir. Daha, daha: Davranışı bir sıra bularak ilkelere ayar etmek demektir ki bunların birazı dirimsel değerlere ilgili, birazı da büsbütün kof, aşınmış, eski nezaket şekilleriyle törelerdir. Şu halde, denli olmanın, savruk olmamanın ilk koşulu "varsayımı" geleneksel, bireşimsel ve töresel bir dünya görüşüdür. Taktı, denliliği mantıkla açıklayanlayız, o gerektiği anda psikolojik iklimi hissettirmek için özel bir algı, bir yeti ister. O eleştirici değildir ve tam itibarını ancak kendine özgü idealleri, töreleri ve görenekleri olan sıkıca sınırlı bir toplumda bulur. Yahudi de herhangi biri kadar normal takta sahiptir: Eğer bu sözcüğün altında yakınımıza karşı göstermemiz gereken ilksel (köklü) seziş ve anlayış kastediliyorsa... Ama Yahudi takatli, denli görünmeye çabalamaz. Denli takatli, davranmaya çalışmak aklın insanlararası ilişkilerde yeterli bir önder olmadığım kabullenmek, gelenekler ile gizli sezgi güçlerinin çevreye uymada ve insanlarla düşüp kalkmada akla üstünlüğünü itiraf etmek olurdu. Bir mantık ukalalığına kapılıp bir ayrık ahlaka oy vererek, genel tepkilerle birlikte, bir genel insan doğası fikrinden de vazgeçmek anlamına gelirdi. İtiraf etmek gerekirdi ki, ne somut durumla, ne de bireyler eşit değildir, öyle olunca da ayrılıkçılık doğrudur. Yalnız bu denlilik uğruna antisemit kendisini özge, ayrık bir hal sayıp, ulusal topluluktan dışarı atmak isterken Yahudi nasıl bu hatayı işlerdi, bu bindiği dalı kesmek olmaz mıydı? Yahudi, akıl yoluyla çözümleyecek sorun, yenilmeyecek güçlük olmadığına inanmak zorundadır. Us dışı olanı, gizemliyi, esrarlıyı, özel ve özge ayrıntıları görmezlikten gelecek, duygu inceliklerine inanmayacaktır. Hayatı başkalarının düşüncelerine bağlı bu adam, anlaşılır bir protesto ile özel düşüncenin değerini yok sayacak, cansız nesnelere uyan bir mantığı insanlara da uygulamakta ayak direyecektir. Böylece, mühendis ile işçinin akılcılığına yaklaşması onlarda olduğu gibi nesnelerin eğitip biçimlenmesinin sonucu değil, toplum dışı sayılmaya karşı bir tepki, bir protestodur. Onun çözümsel (analizci) ruhu, psikolojik bireşimler (sentezler) yerine menfaatlerle içgüdülerin yarışmasını ve eğilimlerin cebirsel toplamını koymaktan hoşlanır. Üstün ve yengin gelmek, kandırmak, inandırmak hüneri onun için artık bir matematik işlemidir. Yalnız şu var ki, insan davranışlarını genel kavramlara bağlamak ve bu kavramlarla açıklamak ister istemez soyutluğa götürür. Bu soyutluk sevgisi, Yahudinin paraya özel ilgisini de açıklar. Halk ağzı Yahudiyi pek para-canlı ve aç-gözlü sayarken çok yerde onu masalların ünlü hasisleriyle karıştırır, oysa antisemit bile Yahudiyi daha çok israf düşkünlüğü ile suçlar ve kınar. Gerçekte, Yahudinin paraya düşkünlüğü maden ve kağıt paraları elinde ve cebinde bulundurmak zevkiyle ilgili değildir, onda para kavramı hisse senetleri, çekler ve banknotlar

biçimine bürünmüştür, yani soyutlaşmış ve yalnızca satın-alma gücü anlamına gelir olmuştur. Yahudi, bu türlü mülkiyeti arar ve yeğler, çünkü genel ve evrenseldir. Satın alma yoluyla elde etmek, alıcının ırkıyla ilgili olmaksızın, serbest olup sevi ile sevisizlikle (idiosynkrasie) hiç değişmez. Malın, nesnenin değeri yalnız bir koşula bağlıdır: Ödeyebilmek! Ödeme işlemi tamamlandığı anda alıcı o mal ya da nesnenin yasal sahibidir. Satın alma ile elde edilen mülkiyet şu halde genel ve soyut bir mülkiyet şekli olup, bu nitelikle öteki özel ve usdışı biçimlerden ayrılır.

Burada karşımıza bir kısır-döngü (fasit daire) çıkmaktadır. Yahudi ne denli zenginleşirse antisemit de iddiasını o denli yeğinleterek, gerçek mal-sahipliğinin kanunun tanıdığı ve tanımladığı olmayıp, insanın beden ve ruhuna sıkı sıkıya bağlı kalan bir şey olduğunu ileri sürmektedir. Bununla güttüğü amaç meydandadır: Fransa topraklarını ve içlek (manevi) haznelerini yalnız öz Fransızlara mal etmek! Antisemit edebiyatta, erdemli yetimlerin ya da düşkün aristokratların zengin Yahudilere karşı, hep aynı kalan, şu laytmotif ile böbürlendikleri görülür: Namus, Onur, Sevgi, Erdem, Beğenç.. para ile satın alınamaz! Yahudiyi toplumdışı tutmak isteyen antisemit, mülkiyetin bu çeşidi üstünde ne kerte ayak direrse, Yahudi de o kerte bir inatla biricik mülkiyet şeklinin kanuna uygun olarak satın alman şeyden ibaret olduğunu savunur. Kendinden esirgenen, hatta satın aldığı şeylerin yasallığını bile şüphe altına sokan o gizemsel, büyülü mülkiyete karşı protesto olmak üzere adsız evrensel insanın haklı satın alma gücünü temsil eden-satın alma hakkını savunurken bir yandan da mal ile sahibi arasındaki bağı ussallaştırmak (rasyonelleştirmek) suretiyle mülkiyet kavrammı ussal dünya görüşünün çevresine sığdırmaya çalışır. Ussal ve tecimsel bir işlem olan satın alma mülkiyeti yasallaştırır ve onu düpedüz kullanma hakkı olarak tanımlamış olur. Satın alman değer Tanrı bilir nasıl bir put sayılacak yerde, ki bu da ancak gizli yetileri olan bazı kişilerce bilinir, resmi fiyata eşit olur. Yahudinin para sevgisi bir açıkla-manın ışığı altında kolayca anlaşılır. Değer para ile belirlendi mi, artık kamusal geçerlik kazanır, ussaldır, toplumun bilmem hangi karanlık kaynaklarından fışkıracak yerde her elin ulaşabileceği bir yerde bulunur. İşte böyle bir toplum düzeninde Yahudiyi toplumdışı etmek oluşlu değildir, o artık bir müşteri, bir adsız tüketmen (müstehlik) olarak rahatça içeride kalabilir. “Para her şey demek değildir”, “Her şey para ile alınmaz” gibi boş laflara tam tersini savunan özdeyişlerle karşılık verir: “Bütün ruhlar satılıktır, sen paradan haber ver!” Bu tutum onun köpeksiliğini (şinikliğini) ya da duygu bayağılığını değil, savunma ya da karşı hücum arzusunu gösterir. Bu suretle antisemite demek ister ki usdışsal değerler kuruntudan başka bir şey değildir ve onları seve seve paraya çevirmeyecek kimse yoktur. Antisemit satılmaya yanaştı mı dava kanıtlanmış olur. Çünkü böylece o da aslında para ile mal edinme şeklini gizemsel (mistik) ilişkilere dayanan mal sahipliğine üstün tutuyor demek olur. Böylece kalabalığa dalıp belirsiz olan Yahudi artık genel bir insandır ve ancak satın alma gücüyle ellerden ayrılır ve seçilir. Bu hem ondaki “zengin olma tutkusunu” hem de gerçek gönül yüceliğini gösterir. “Para sevgisi” insanların nesnelerle ilişkilerinin yalnız ussal, soyut ve genel bir değer taşıyabileceği yolundaki inancının nedenim açıklar.

Yahudi, faydacıdır, doğru, ama ondan, düpedüz kullanma zevki dışında, her şey esirgeniyor da ondan. Kendinden kıskanılan, esirgenen toplum haklarını, o para gücüyle satın almaya çabalarsa şaşılır mı? Parasından ötürü sayılıp sevilmek zoruna gitmez, ama açık kesesi sayesinde kazandığı saygı ve övgünün gerçekte yalnız şu ve şu satın alma gücünün adsız sahibine olduğunu bilir. O da zaten bu adsızlığı aramakta değil miydi? Toplumda parmakla

gösterilir bir adam olması zenginliğe bağlı ise neden zengin olmaya çabalamasın?

Yahudi gönlüne yeteri kadar ışık tuttuğumuzu sanıyorum. Bu gönül kendi için yaptığı seçim ve durumunun önemi ile orantılı olarak iyice belirmiş bulunmaktadır. Ama biz burada bir portre resmetmek istemiyoruz. Amacımız yalnız Yahudinin sabrına, kovuşturmaları bekleyişine, iyi yıllarda bile içinde sakladığı felâket sezgisine, sonra bu felaketlerin gerçekten, gökyüzü bulutlanırcasına ansızın kopmasına işaret ederek insanlığındaki özel biçimi ve en dar kafalı bir ayrılıkçılık ile karşılanan genel kardeşlik istemini ve en nihayet onu adam yerine koymak istemeyenlere göstermekten geri kalmadığı o garip sevgi, nefret, hayranlık ve güvensizlik karışımını hatırlatıp belirtmektir.

Onun sütten ağzı yanmış, en çağırtkan liberal parolalar altında bile nasıl sinsi bir antisemitizm saklı olduğunu görmüştür. Onun Hıristiyanlara karşı güvensizliği işçinin "Halk dostu" burjuvalara güvensizliğine pek benzer. Faydacı psikolojisi tek tek kişilerin seyrek sevi (sempati) gösterilerinin gerisinde özel çıkar hesapları ve iki yüzlü hoşgörü saygı gösterilerinden yine de hoşlanır, bu gözle görülür sempati ve iyi niyet belirtileriyle o müzmin güvensizlik ve tedirginliğinden kurtulmayı umar ya da hayal eder; engelleri aşarak herkesle birlikte, herkesin ortasında bulunmaya can atar.

Bu iki kutuplu dünyayı, bu kopuk parça insanlığı tasvir ederek, Yahudinin biri Hıristiyana, biri Yahudiye karşı olmak üzere nasıl iki çeşit duygu beslediği görülmeliydi! Yahudinin bu Hıristiyan kadını ile bir Yahudi kadınına karşı duyduğu istek bile özdeş değildir. Onun yüreği genel insanlık sevgisi altında derin bir çatlak saklamaktadır.

Nihayet Yahudinin dünyayı düzeltmek için beslediği arzunun bozulmamış kökselliğini, her dem tazeliğini de söylemeliyiz. Gizlenen, utançlı Yahudi duygularını çözümleyebilir ama eğitip yüceltemez. Belki bir Proust olur, ama bir Barres olamaz, çünkü duyguların ve özbirliğin bakılıp tımar edilmesi bir gelenek sezgisine, anlaşılmaza karşı bir önseziye bağlı olduğu gibi ampirik yöntemlere bir geri dönüşü, namuslu kazanılmış haklardan gönül esenliğiyle yararlanabilmeyi gerektirir. Aristokrat bir gönlün temel çizgileri işte bunlardır. Bu görüşten kalkan Hıristiyan kendine bir ser bitkisi gibi bakar ya da şu şarap fıçıları gibi ki Hindistan'a yüklendiği halde geri getirilmişlerdir, çünkü deniz havası içlerindeki şaraba pek hoş bir tat, bir aroma kazandırmıştır, "Ben" bakımı hem esrarlı hem aristokratça bir hünerdir, ama kendi benine gösterilen sürekli dikkat ve özen giderek meyvelerini verir. Kendinden kaçıp kurtulmaya çalışan Yahudi de ruh olaylarını bir organizmanın gelişmesinden daha çok, nesnel bir mekanizma saysa dahi içinde eğilimlerin oynaşmasını ilgi ve merakla seyreder şüphesiz, çünkü onlara nesnel bir gözlem platformundan bakmaktadır, ama onlar üstünde uzun boylu durmaz ve emek harcamaz. Onların gerçek anlamım kavradığından da emin değildir. Mantıksal analiz, ruh irdelemesinde en iyi yöntem değildir. Akılcı daima duyumların ve tutkuların baskısı altındadır. O özgün bir gönlü zihinsel bir kültürün incelikleriyle birleştirmiştir. Yahudinin dostluk gösterilerindeki açıklık, tazelik ve sıcaklığa geleneklere biçimciliğe gömülmüş Hıristiyanlarda pek seyrek raslanır. Bütün acıların en acısı olan Yahudi acısına o çaresizliği, o dokunaklığı veren budur. Ama bu noktada daha çok eğlenmek istemiyorum, Yahudilerin saklanma, gizlenme olanakları ile sonuçlarına değinmekle yetiniyoruz.

Yazımızı bağlamadan önce Yahudinin çok anılan telaşçılığım ana çizgileriyle biraz daha yakından görelim. Yahudiler gerçekten dur durak nedir, bilmezler. Ne yerlerinden emindirler, ne hallerinden. Hatta yarın aynı memlekette olup olmayacaklarını bile kesin olarak bilmezler.

Çalışma yerleri, kazançları, hatta yaşama haklan sürekli tehdit altındadır. Düşman yığınlarca tasarlanmış olan kendi uğursuz hayalince durmadan kovalanması da cabası! Yahudi tarihi, iki bin yıllık bir işkence ve alçalış yolu, sonu gelmez bir yanlış yoldur, o yanlış yolda her duraklamadan sonra yine değneğine sarılmak zorundadır. İliklerine dek tedirgi dolu, öz gövdesini amansız düşmanı, durmadan boşuna özümlenme düşü görerek "Arya'nın sahip olduğu güven hedefine yaklaştıkça uzaklaşarak koşar ve emekler, o arya ki toprağının üstünde yapışık gibi sapasağlam oturmakta, kefilli ve tapulu malından öylesine emin bulunmaktadır ki, başka bir şık aklına bile gelmez, yurdu ile bağlılığını doğal bir gerçek bilir. Ne var ki Yahudinin tedirginliğini metafizik bir nedene bağlamak doğru olmadığı gibi insanlığın toptan durumunu düşündükçe bize çullanan o sorucu, beyin yakıcı, ürpertici tedirgi ile de karıştırmamalıdır. O metafizik kaygı bugün için ne işçinin ne de Yahudinin iltifat edeceği bir lüks değildir. İnsanın evrendeki yerini ve boyun eğdiği yazgıyı merak etmek için yeryüzüne iyice yerleşmiş olmak, güçsüzlerle ezilenlerin gündelik ekmeği demek olan sayısız tasa ve korkudan azat olmak gerekir. Sözün kısası metafizik felsefe bugün için egemen arya sınıfların bir ön hakkı, bir ayrıcalığıdır. Öyledir ama bu düşünce yine de metafiziğin değerini yok edemez; yeryüzündeki kurtuluştan hemen sonra insanların baş kaygısı bu olacaktır.

Yahudinin bugünkü başlıca sorusu metafizik değil, sosyaldir. Onu kaygılandıran insanın evrendeki durumu değil, toplumdaki kendi durumudur. Her kişinin ayrı ayrı ses vermez evrendeki yalnızlık ve bırakılmışlığı daha onun gözüne çarpmıyor, çünkü insan topluluğundan sıyrılıp evren boşluğuna açılmaya daha fırsat bulamamıştır. O yalnızlık ve bırakılmışlığı henüz insanlar arasında hissetmekte, ırk sorusu ufkunu daraltmaktadır. Tedirgisi sürekli inceleme ve araştırma ile yaşayıp gelişen bir tedirgi değil, sıkıntı veren, kurtulmak için can atılan bir tedirgidir. Fransa'da sürrealistler arasında hiçbir Yahudinin bulunmadığına dikkatimi çektiler. Gerçekten sürrealizm insanın alınyazısı üstüne kendi türünde birtakım sorular sorar. Yıkıcılığı, gürültücülüğü ile sürrealizm Büyük Savaştan kazanarak çıkmış bir ülkede her şeyi kendilerinin sayan şımarık burjuva gençlerinin lüks bir eğlencesi idi. Yahudi yıkıcı olmadığı gibi insanlığın umutsuzluğu üstüne derin düşünceye dalmaktan da hoşlanmaz. O salt toplum adamıdır, çünkü bütün derdi toplumdur. Onu Tanrı buyruğu değil, toplum Yahudi yapmıştır, Yahudi sorununu ortaya çıkaran, Yahudiyi bütün benliği ile ona karşı direnmeye ve savaşmaya mahkum eden odur. Yahudi var oluşunu toplumda ve toplum aracılığı ile seçer. Ulusal topluma katılma çabası sosyal, başka insanlarla kaynaşma isteği sosyal, acıları ve sevinçleri hep sosyaldir, çünkü omuzunda taşıdığı kargış (lanet) sosyaldir, yani toplumca yaratılmıştır. Metafizik ilgisizliğini ya da sürekli tedirginliğinin kökel pozitivizmine yakışmadığını Yahudinin başına kakmak, unutmayalım ki ancak bu kakınca yapanları utandırır. Sürekli izlenen, kovuşturulan bir adam olarak Yahudi "BEN"ini yanlış problemler üstünden yanlış bir durum içine seçer, çevrenin tehditleri ve düşmanlığı yüzünden metafizik duyarlığını, algısallığını (idrak yetisini) yitirerek bir umutsuzluk rasyonalizmine düşer. Hayatı hep kendinden ve başkalarından kaçmakla geçer. Ona her şeyi, hatta çıplak bedenini bile çok görmüşler, gönlünü kırmışlar, kafasındaki dünya kardeşliğini gerçekleştirme idealinden başka ona bir şey bırakmamışlardır. Kabahat kimin? Yahudi bizim gözlerimize bakınca orada, kaçıp kurtulmak için boşuna çabaladığı kendi hayalini görmektedir. Bütün sözlerimiz ve jestlerimizle antısemitizmimiz kadar tepeden bakan liberalizmimizle onun kalbini habire zehirlemekteyiz. îster yılsın, ister göğüs gersin, onu herhalde Yahudi kalmaya zorlayan biziz. Ona ya utançlı ya da içten Yahudi olmaktan gayri şık bırakmayan yine biziz. Kapitalist ya da feodal toplumun bir ürünü olan ve yalnız o koşullarda

yeri olabilen bu insan türünü biz yarattık ve ona, daha mantık tanımayan bir toplulukta şamar oğlanlığı rolü verdik. Hem bunu öyle bir insan materyalinden yarattık ki başka bütün türlerden daha çok gerçek insanoğluna tanıklık etmektedir; etmektedir, çünkü insanlığın kucağında ikincil (tali) tepkilerden doğmuş ve oluşmuştur: Bu horlanan, kökünden kopmuş olan, ta baştan beri gizlenmeye ya da baskıya katlanmaya zorlanan insan türü!... Bu işte hiçbirimizi suçsuz değiliz; suçluyuz, caniyiz. Nazilerin döktüğü suçsuz kanlardan sorumluyuz!...

Yahudi serbesttir, içten Yahudi olmakta özgürdür, denecek. Evet öyledir, ama unutulmasın ki, onun için bizde de pek seyrek rastlanan, demir bir yürek ister. Tutuklu da kaçmakta serbesttir, ama bu serbestliğin ağır bir pahası var. Kelleyi koltuğa almak! Tutuklunun durumundan zindan bekçisi daha mı az sorumludur? İçten, doğru Yahudi olmak demek bütün sonuçlarını göze alarak kendini açıkça Yahudi bilmek demektir. Doğru Yahudi dünya yurttaşlığı idealinden vazgeçerek bile-isteye, tarihin kargınmış Yahudisinin rolünü alacak, ne kendinden kaçıp ne de yakınlarından dolayı utanıp arlanacak: Nasıl bir babayiğit olmak gerek bunun için? İçten, doğru Yahudi dünyanın bozukluğunu anlamış olduktan başka, utançlı Yahudi gibi çocukçasına birciliğe (Monizme) inanmaz, yalnız toplum güçlerine inanır. Sapada kaldığını, dokunulmaz (parya) olduğunu, kargınmış bulunduğunu bilir ve bilerek katlanır. Akılcı iyimserliğinden bir çırpıda yüz çevirip dünyanın aptalca parçalanmış olduğunu görür ve orda kendine düşen talihe razı olarak bundan gerekli dersleri alır. Kardeş ve arkadaşlarını hep öteki Yahudilerden seçer ve olanca umudunu beşeri büyüklüğe bağlar, çünkü dayanılmazlığı ispatlanabilir olan yaşama koşullarını isteyerek omuzlamış, kendine "minnetten zevk", acıdan, incinmeden gurur çıkarmıştır. Pasif durumdan ayrılmakla öte yandan antisemitin gücünü de kısmış olmaktadır, çünkü utançlı Yahudi Yahudilikten kaçmak istedikçe antisemitten damga damga üstüne yiyordu. O, özden Yahudi, herkese karşı Yahudiliğini açıkça kabullenmiş ve kurbanlığa (martirliğe) kadar varan bütün sonuçlarını da göze almış olduğundan antisemit bir bakıma silahsız kalmıştır, ona olsa olsa söver, ama dağlayıp damgalayamaz. Böylece özden Yahudi, her açık yürekli insan gibi karikatür konusu olmaktan çıkar. Utançlı Yahudilerin ortak çizgileri ortak gizlenişlerinden, kaçışlarından doğar, onun için de özden Yahudide bulunmaz. Özden Yahudi ne olmak istediyse odur, o olmuştur, üstüne artık ne söylenebilir? O artık özgür yalnızlığında bir insan olur, insanlığın durumuna uygun gelen metafizik çevren (ufuk) ile çevrili tam bir insan!

İyi niyetli kişiler bu sözlere bakıp, "eh, öyleyse ne duruyorlar? Madem ki özgür iradeleri var, hepsi de özden, doğru Yahudi olsunlar da biz de dedikodudan kurtulalım" diyemezler. Onlar Yahudiliği açıkça kabullenseler de, bu Yahudi sorununun sosyal çözümü olmaz, bireysel bir sözüm bile olmaz.

Gerçi içten, özden Yahudiler bugün daha çoktur, son yılların amansız acıları gözlerini öylesine açmıştır ki, bugün açık yürekli Yahudilerin sayısı bu gibi Hıristiyanların sayısından fazla bile olabilir. Ne var ki böyle bireysel davranışlar, yazgıya rıza göstermeler Yahudilerin genel hayat savaşlarını kolaylaştırmaktan uzaktır, bu yüzden o kavganın daha da güçleştiği bile söylense yeridir. Sözgelimi: 1940'ta birlikte dövüşmüş bir Yahudi yurttaş Fransa'nın Alman çizmesi altında bulunduğu sıralarda Londra'da bir Fransız propaganda dergisi çıkarıyor. Fransa'da bıraktığı "Arya" eşinin başım belaya sokmamak için de yazılarında takma ad kullanıyor. Aynı şeyi birçok Fransız göçmeni de yapmış, bundan dolayı da kimse onları kınamamı ştır. Ama Yahudi yazar pek ayıplanıyor ve: **"Aha, işte size kendini gizleyen bir pis**

Yahudi daha!" deniyor. Bu adam dergisine aldığı yazıları yalnız değerlerine bakarak seçmekte, yazanın kimliğine önem vermemektedir. Eğer kasıtsız olarak dergide daha çok Yahudi yazarlar yer almışsa: "Gördünüz mü, soy sop hep bir arada!" dendiği gibi tersine, bir Yahudinin yazısı geri çevrildi mi damga yine hazır: "Adam antisemitizm yapıyor!"

"Madem ki adam özü doğru bir Yahudidir, bu gibi dedikodulara kulak asmayıversin denecek belki. Bunu söylemek kolay, yapmak zordur, sonra da onun işi gücü propagandadır, yani başkalarının düşüncesine sıkı sıkıya bağlıdır, kulağını tıkayamaz. "Öyleyse bu iş onlar için değildir, uzak dursunlar" denirse asıl o zaman yaraya parmak basılmış olur. Şu halde siz, yani böyle diyenler, içten Yahudiliğin yolu doğruca Getto'ya çıktığı takdirde beğeniyor, uygun görüyorsunuz. Davanın gerçek çözümünü baltalayan sakın siz olmayasınız?

Sosyal bakımdan da durum daha iyi değildir. Bizim kendi elimizle yaratığımız koşullar Yahudiler arasında ayrılık, anlaşmazlık doğurmaktadır. Açık yürekli Yahudi olma kararı birbirine aykırı politik yönelimlere meydan veriyor. Yahudi, Yahudi olarak yerini Fransız toplumunda görüp bütün hakları ve yükümleriyle birlikte Fransız Yahudisi tanınmayı isteyebileceği gibi gerçek Yahudiliğin ancak bir Yahudi devletince korunabileceğini düşünerek öz toprağı üstünde Yahudi ulusunun yeniden yaratılmasını da isteyebilir. Bu iki görüş içten, özden Yahudiliğin iki ayrı yönden görünüşü demek olduğundan birbiriyle uyuşup uzlaşmaları gerek gibi gelirse de insana, konuyu rahatça tartışabilmeleri için Yahudilerin kuşku ve baskı altında olmamaları, düşmanlarının eline sonra kendilerine çevrilecek silahlar vermekten çekinmemeleri gerekirdi. Yahudiyi kendi özgül Yahudi durumuna iteklememiş olsaydık, iş yalnız Filistin ve Fransa arasında serbest bir seçim davasından ibaret kalırdı. O zaman Fransız Yahudilerinin ezici çoğunluğu hiç şüphesiz Fransa'yı seçer, pek azı bağımsız bir Yahudi devleti hayali uğruna Filistin'e göç etmeyi göze alırdı. Bu asla Fransız toplumunda kalan Yahudilerin Tel-Aviv ile sıkı bağ kuracakları anlamına gelmez, olsa olsa Filistin kendileri için bir sembol, bir ideal olur, bağımsız bir Yahudi devletinin varlığı Fransız toplumunun bütünlüğü için hiç itirazsız kabul ettiğimiz Roma'ya bağlı bir Katoliğin varlığından daha tehlikeli olmazdı. Ne yazık ki çağın ruhu böyle haklı bir seçim davasından Yahudiler arası bir kavga konusu çıkarmıştır. Bir Yahudi ülkesinin kuruluşunda bizim antisemit, Yahudinin Fransa'ya yabancı oluşunun kanıtını görmek istiyor. Bir zaman ırkları başkalarına kakılıyordu, şimdi de yabancı sayılıyorlar. Bu yabancıların bizde ne işi var, çekip gitsinler kendi Filistinlerine! Görülüyor ki Yahudiliği açık yürekle kabullenmek siyonizme götürdüğü takdirde oturduğu yerde kalmak isteyen Yahudi bundan çok zarar görür, çünkü antisemit iddialarını sözde doğrulanmış sayarak işi daha da azıtır. Fransız Yahudisi bunun için siyonizme içerlemektedir, çünkü zaten güç olan durumu bir de bu yüzden daha kötüleşiyor, karmakarışık oluyor.

Şimdi iyice anlamış bulunuyoruz ki, içten, özden Yahudi olmak kararı Yahudiye belki ahlak bakımından bir onur, bir kuvvet kazandırır, ama asla sosyal ve politik bir çözüm sağlamaz. Zavallının durumu öylesine bozuk ve çapraşık ki ne yapsa, ne etse yine hep zararlı çıkıyor.

IV

Buraya dek söylenenler, kendiliğinden anlaşılacağı üzere, Yahudi sorununun çözümüne götürmez, ama bir çözümün ciddi olarak düşünülmesine elverişli koşulların aydınlanmasına yaradığı söylenebilir.

Yaygın inancın tersine, antisemitizmi yaratan Yahudi'nin karakteri değil, Yahudi'nin karakterini yapan antisemitizmdir, bunu yetesiye belirttik. Bu suretle baş olay, ilk etmen olarak beliren antisemitizmin daha mantık aşamasına ulaşmamış bir sosyal ortamda doğan gerici bir dünya görüşü olarak nitelenebilir. Bu saptamadan ne çıkar?

Şu çıkar ki sorunun çözümü, amacı tanıyıp araçları bilmeye bağlıdır. Çoğu yerde amaç tanınmadan araçlar üstüne tartışma koparılır. Peki, bu davada gerçekten nasıl bir amaç güdülebilir ya da güdülmelidir?

Özümleme mi?

Boş umut, çünkü söylediğimiz gibi özümlemenin baş düşmanı Yahudi değil, antisemittir. Azatlıktan beri, demek ki aşağı yukarı yüz elliyıldır, Yahudi bütün içtenliği ile topluma mal olmaya çalıştığı halde durmadan geri itiliyor, çabası boşa çıkarılıyor, Yahudinin elinden sürekli kaçan bu özümlenme ve bütünlenme olanağını yine onun yardımıyla yeniden destekleyip hızlandırmak elimizdedir. Antisemitizm yaşadıkça Yahudiye özümleme kapılarının kapalı kalacağını gördük. Bu işin bazı zorlama ve dayatma önlemleriyle yürütülmesini salık verenler var. Kimi Yahudiler bile dindaşlarını adlarını değiştirip Durand, Dupon gibi Fransız adları takınmaya zorlamak istiyorlar. Bu tedbir tek başına etkin olamaz, ama karışık evlenmeler çoğalır, Yahudi törenleri, hele çocuk sünnet etme geleneği yasaklanırsa iş değişir sanırım. Ne var ki bütün bu önlemler bence insanlık ilkelerine aykırı düşer. Napolyon bunları uygulamayı tasarlamış olabilir, ama o bireyi devlete kurban etmek isteyen bir zorba idi. Hiçbir demokrasi, Yahudileri özümleme bahanesiyle öyle önlemler düşünemez ve alamaz. Kaldı ki Yahudi ırkının bölünmesinden başka pek bir işe yaramayacak olan bu önlemler yalnız antisemitik psikoz altında acı duyan utançlı, gizli Yahudilerce öğütleniyor. **Nihayet bu görüş, "insan" adına Yahudiyi yok etmek isteyen demokratta gördüğümüz eğilimdir.** Gerçek dünyada "öz insan, soyut insan" yoktur, Yahudiler Protestanlar Katolikler, Fransızlar İngilizler Almanlar, aklar karalar sarılar vardır. Sözün kısası, Yahudi sorununa böyle bir çözüm yolu göstermek, gelenek ve göreneklerden, duygulardan meydana gelen bir topluluğu ulusal bir toplum yararına ortadan kaldırmak istemek demektir. Bu yolda bir özümleme denemesini Yahudilerin büyük çoğunluğunun reddedeceğine şüphe yoktur. Onlar ulusun içine girmek, katılmak istiyorlar ama yine Yahudi olarak bunu kim kınayabilir? Adamları kendilerini Yahudi görmeye zorla, birbirine tutunup dayanışmaya alıştır, ayrı bir tür olma duygusunu içlerine göm, sonra İsrail gerçeğini göz göre göre yok saymaya ya da yok etmeye kalkış!

Olacak şey mi bu?

Haksız bir itirazla Yahudilerin "Ulus içinde ulus" oldukları söylenecektir. Biz göstermeye ve tanıtlamaya çalıştık ki Yahudi topluluğu ne ulusal, ne uluslararası, ne dinsel, ne törel, ne de siyasaldır; o yalnızca bir sözde tarihsel toplumdur. Gerçek dünyada Yahudiyi yapan, yaratan etmen ise onun özel durumu, Yahudiler arası durum eşitliğidir. Yahudilik denilen bu sanki tarihsel kurum, içinde yaşadığı topluma yabancı bir eleman sayılamaz, tersine, toplumu

tamamlar ve işe yarar, Gücü sınırsız olduğu çağlarda bile kilise Yahudilere katlandıysa sebebi, onların kendilerini bazı ekonomik görevlerle pek yararlı ve vazgeçilmez kılmalarıdır. O görevler bugün gerçi herkese açıktır, ama bu asla demek değildir ki, Yahudiler yine de bir içlek (manevi) etmen olarak Fransız ulusuna kendine özgü karakterini ve dengesini kazanmak yolunda yardım etmemiştir ve etmiyor! Utançlı Yahudinin karakter çizgilerini keskin ve belki biraz sert çekmiş olduk. Ama bunlar arasında bir tanesi bile çıkmaz ki, bu nitelikle Fransız ulusuna katılmayı ve özümsemeyi reddetsin!" Tam tersine onun akılcılığı, eleştirici zekası, anlaşmalı bir toplum anlayışı ve dünya kardeşliği kuruntusu ve hümanizmi kendisini bir toplum için uyarıcı, silkeleyici ve dolayısıyla çok yararlı bir öğe haline getirmiştir.

Biz burada gerçek bir liberalizm salık vereceğiz: Diyeceğiz ki emekleriyle bir ülkenin büyüklüğüne, onur kazanmasına pay katan her insan o ülkede yurttaşlık hakkı isteyebilir. Hem de soyut, ne idiğü belirsiz bir "insan doğası" adına değil, toplumun hayatına kattığı emek payına dayanarak. Demek ki Yahudi, Arap, zenci, kim olursa olsun, ulus davalarda herkesle dayanışma halinde bulunan her kişinin bu davalarda bir oyu ve bir itiraz hakkı olmalıdır. Bu da devletin uyruğu, ülkenin yurttaşı olmaya eşittir. Ne var ki onlar bu hakları Yahudi, zenci ve arap olarak kullanırlar. Kadınlara seçim hakkı tanıyan bir toplumda sandık başına giderken onlardan cinsiyet değiştirmeleri istenemez, onların oyu erkeklerinkine eşit sayılır; onun gibi Yahudinin yasal hakları ve -hiçbir yasa kitabına yazılı olmasa bile-, bu yüzden daha az önemli olmayan bütün öteki insanlık hakları söz konusu olunca da bu hakları ona yalnız, kendinde varsayılan gizli (potansiyel) Hıristiyanındaki kadar tanımak olamaz; o bu hakları Fransız Yahudisi olarak kısıntısız, koşuntusuz kullanmalıdır. Onu karakteri, ahlakı, beğenisi, dindar ise dini, kendi adı ve dış, görünüşüyle olduğu gibi kabul etmek zorundayız. Eğer bu kabul ediş içten ve sakıncasız ise Yahudinin içten Yahudi olması da kolaylaşacak, giderek zorsuz bir tarihsel evrinme ve gelişme ile önceleri zorla varılmak istenen özümleme amacına ulaşılacaktır. Ne var ki tanımladığımız biçimdeki bu somut liberalizm yalnız bir dilek, bir yürekten isteyiş olduğundan, amaca giden yolu gereği gibi belirtip aydınlatmazsak, çabucak, kuruntu olarak kalır ya da yozlaşır. Gösterdiğimiz gibi dava Yahudilerce ele alınamaz. Yahudi sorunu antisemitizmden doğduğuna göre çözümünün baş koşulda antisemitizmi ortadan kaldırmaktır. O halde antisemitizmi ortadan kaldırmanın yolu yöntemi nedir? İşte bütün sorunun özü, çekirdeği bu noktada bulunuyor. Propaganda, eğitim gibi denenmiş yöntemler elbette ihmal edilmemeli, öğrencilerimizi tutkusal yanıltılardan korumalıdır. Ancak korkarım ki bu yoldan varılacak sonuç yalnız bireysel değer taşıyacaktır. Fransızların belli bir takımını söz ve tutum edepsizliklerinden dolayı açık yasa hükümleriyle etkin bir şekilde cezalandırmak gerektiği de muhakkaktır. Ne var ki bu türlü önlemlerin etkisi bakımından hayale kapılmak da doğru değildir. Yasalar antisemiti ürkütmemiştir, ürkütmez de. Çünkü o kendini yasaların ötesinde mistik bir topluluğun ürünü saymaktadır. Buyrukları, yasakları istediğiniz kadar çoğaltın, bunlar yalnız resmi Fransa'nın malı olacaktır, antisemit ise kendini "gerçek" Fransa'nın temsilcisi biliyor. Antisemitizmin maniheist, ilkel bir dünya görüşü olduğunu ve Yahudi düşmanlığının eski kayıptan bilicilik mitosunun yerini aldığını unutmayalım. Ancak burada söz konusu olan görüşler arasında bir görüş değil, belirli durumdaki bir insanın bütün beni ile nasıl tutum aldığı ve dünya görüşünü nasıl seçtiğidir. Bu kendi toprağı için duyulan o mistik ve taşkın duyguya benzer. Bu tutumu oluşsuz kılmak için propaganda, eğitim yetmediği gibi antisemitin serbest iradesini kanun yasaklarıyla etkilemeye kalkmak da yetmez. Onda da her insan gibi ancak durumla koşullu bir irade

özgürlüğü bulunduğundan, temelinden değiştirilmesi gerek işte o durumdur. Antisemitin ben seçimini değiştirmek için o kendi kendine belirleme şansını kökten değiştirmek gerekir. Bununla özgür iradeye dokunulmuş olmaz, ama özgür irade başka verilere dayanarak ve başka oluşumlara (formasyonlara) bakarak karar verir.

Öte yandan politikacı, yurttaşların özgür istemlerini asla etkileyemez, onun bulunduğu yer bile yurttaşla olumlu bir ilişkiye elvermez; o özgür iradeyi engellemeye çalışır, yalnız durum ile uğraşır. Yine saptamış bulunuyoruz ki, antisemitizm toplumun sınıflara bölünmesine karşı ulusal birliği sağlamak amacıyla girişilen umutsuzca bir denemedir; toplumun birbirine düşman gruplara ayrılmasını kızıştırılan kamusal tutkuların ateşinde eritmek arzusudur. Ancak toplumsal olaylar ya da buluntular ekonomik ve sosyal nedenleri kaldırmadıkça oldukları yerde duracaklarından hepsi birleştirilip tek bir tanesinde akaçlanarak savuşturulmak isteniyor: Zengin yoksul, işçi patron, yasal güçler karanlık güçler, köyle kentli., vb. çelişki ve ayrıntıları yalnız Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki karşılıkta toplanıp yerelleştirilmeye çalışılıyor. Bundan anlaşılıyor ki, antisemitizm sınıf kavgasının burjuvaca ve mistik bir şeklidir, onun için de sınıfsız bir toplumda yok olması pek doğaldır. O insanların birbirinden kopuşlarını, toplum içinde yalnız kalışlarım, çıkar ve tutku çatışmalarını açığa vurur. O ancak, zayıflamış bir dayanışmanın çok parçalanmış çoğunlukları birleştirdiği topluluklarda var olabilir, bir sosyal çokluk (pluralizm) olayıdır. Bütün yurttaşların dayanışma halinde bulunduğu bir toplumda, yani çıkar çelişmeleri bulunmayan yerde, antisemitizme yer yoktur. Antisemitizm nihayet, insanoğlu ile malı mülkü, Nazilerin ağzıyla, kanı ile toprağı arasında varsayılan, mülkiyetin bugünkü şekline uygun, belki mistik ilintiyi gösterir, dile getirir.

Belit (mütearife) sayılmak gerekir ki üretim araçlarının ortaklaşa kullanıldığı bir toplumda insanoğlu ilkel çağlardan beri sürdürüp getirdiği kurgu ve kuruntularından kurtularak kendini gerçekten layık olduğu uğraşa, yani yeryüzü cennetini kurmaya verecek ve o cennette şüphesiz antisemitizm bulunmayacaktır. O toplumda antisemitizm köklenilmiş bir ağaç gibi kuruyacaktır. Antisemitizm sayesinde kendini Yahudi hisseden içten Yahudinin özümlenmeye karşı duruşu, sınıf bilinçli işçinin sınıfların kaldırılmasına karşı direnmesinden farklı değildir; her iki halde de kendini bilme süreci ne denli hızlanırsa ırk ve sınıf kavgasının sonu da o kerte yaklaşacaktır. Açık yürekli Yahudi kendi adına bugün için özümlenmekten vazgeçebilir, ama bu mutluluğu, antisemitizmin kökten temizlenmesi sayesinde, çocukları için ummakta ve beklemektedir. Bugünkü Yahudi kavganın ta göbeğinde bulunuyor. Bundan şu sonuç çıkar ki, antisemitizmi kökünden kurutmayı sağlayacak olan sosyal devrim onun için de gereklidir. Biz devrimi Yahudiler için de yapmış olacağız.

Ya o zamana değin ne olacak? Yahudi sorunun çözümünü devrime bırakmak, doğrusu biraz kaytarmacılık olurdu! Bu hava hepimizi ilgilendirir, hepimiz Yahudilerle omuz omuzayız, çünkü antisemitizm giderek, aşırı ulusçuluğa, nasyonal sosyalizme varır. Biz İsrailoğlunun kişiliğine saygı göstermezsek, bizimkine kim gösterir? Bu tehlikeleri görüyorsak, bizi cellat yapan antisemitlerle istemeye istemeye paylaştığımız utancı derinden derine duyuyorsak, anlarız ki bizler kendimiz ki dar Yahudiler uğruna da dövüşmek zorundayız.

Duyduğuma göre antisemitizmle savaşmak üzere yeni bir Yahudi demeği kurulmuştur. Buna çok sevindim, çünkü bir içten Yahudilik ruhunun İsrailoğullarında yeniden geliştiğini göstermektedir. Ama bu demek bir iş başarabilir mi? Birçok Yahudiler hem de iyileri, bir çeşit gönül alçaklığıyla derneğe katılmaktan çekiniyorlarmış. Bunlardan biri bana şöyle dedi: “Bu

da iş mi canım" ve biraz salakça, ama içten ve derin bir utançla ekledi: "Antisemitizm ve Yahudi kovuşturmaları sanki pek önemli şeyler mi?"

Yahudilerde bu ürkeklik anlaşılır şeydir, ama bizlerin onu paylaşmamız doğru mu? Zenci yazar Richard Wright son zamanlarda şöyle dedi: **Birleşik Devletlerde bir zenci sorunu değil, bir beyaz insanlar problemi vardır."** Biz de öyle, diyebiliriz: Antisemitizm bir Yahudi meselesi değil, bizim kendi meselemizdir. Biz, suçsuzların da kurban gitme tehlikesini bile bile bu davayı kendi üstümüze almazsak gözümüz kör olmuş demektir.

Antisemitizme karşı ilk demeği kurmak Yahudiye değil, bize düşerdi. Böyle bir derneğin Yahudi problemini ortadan kaldıramayacağı belli duruyor, ama bütün Fransada dalbudak salar, devletçe tanınıp desteklenirse, başka ülkeler de giderek bu örneğe uyarlarsa ve sonunda bunların hepsi bir uluslararası örgütte derlenip toplanırsa, bu büyük birlik nerden taşkınlık ve haksızlık haberleri alırsa, alsın protesto eder, işe el koyarsa, ayrıca kendisi basın yolu, radyo ve benzeri araçlarla sıkı propaganda yaparak eğitsel etkiler yaratıp yayarsa... Büyük sonuçlar elde edilebilir. Her şeyden önce antisemitizm düşmanlarına birleşip, çalışkan bir örgüt içinde görevlenmek fırsatı verir, böyle geniş ölçülü birliklerden yayılması doğal olan çekicilik ışınlarıyla Yahudi davası üstüne pek kafa yormamış savsakları da kervana katabilin Sonra böyle bir organ "gerçek yurdu" devlete karşı ve devlete üstün sayan kimi hasımlara, devletin genel soyutlaması dışında, kendi ideal kavgasını yürüten gerçek bir işbirliği örneği vermiş olur. Böylece, antisemitin elinden gerçeklik mitine dayanan en sevgili kanıtını da almış olur.

Eğer yandaşları, savunanları, düşmanlarının ortaya koyduğu tutku ile dayanma gücünün bir parçasını gösterebilmiş olsalardı, Yahudi davası yarı yarıya kazanılmış olurdu! Bu tutkuyu kızıştırıp alevlendirmek için "Aryaların gönül yüceliğine başvurmak boşunadır. En iyilerinde bile bu erdem kıt bulunur, ama herkese ayrı ayrı anlatmaya çalışmalı ki, Yahudinin kaderi kendi kaderiyle birdir, özdeştir.

Yahudiler bütün haklarına kavuşmadıkça hiçbir Fransız hür olamaz! Fransada ya da bütün dünyada bir Yahudi hayat korkusu içinde titredikçe hiçbir Fransız kendini güven altında sayamaz!.

Kaynak: Jean Paul Sartre Yahudi SORUNU , orj: Réflexions sur la question juive ,Çeviri: Emin Türk Eliçin 1. Baskı: Ataç Kitabevi, 1958-1965

ÖZGÜR OLMAK-Antisemit'in Portresi -2. Baskı: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1995 3. Baskı: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998 İstanbul

Ek 1: AVRUPA SOLUNUN "YAHUDİ SORUNU"

Twitter, geçtiğimiz hafta Fransa'da popüler olan bir hesabı, anti-semitik mesajlar paylaştığı için kapattı. Bu olay, Paris yakınlarındaki bir sinagoga yapılan silahlı saldırıdan, bir koşer restoranına atılan el bombasından sonra ortaya çıkartılan aşırı İslamcı bir suç ağının keşfinden ve geçen sene Toulouse şehrinde bir öğretmenin ve öğrencilerin bir Yahudi okulunda öldürülmelerinin ardından geldi. Tüm bu saldırılar Fransa'daki Yahudilere karşı yükselişte olan bir şiddet kampanyasının parçası olarak zikredilebilir.

Bugünlerde, Avrupa Solunun büyükçe bir kısmı anti-Siyonizm'in, anti semitizm'e döndüğü anlarda açık bir tavır sergilemek hususunda isteksiz. 1990'lardan başlayarak, Avrupa solundaki birçok hareket büyümekte olan Müslüman nüfusları, memleketlerinin yeni proletaryası olarak görmeye başladılar; Filistin meselesi ise bu noktada taraftar toplama rolü oynadı. Filistin meselesi bilhassa kimlikler arasında sıkışıp kalan göçmen çocukları için harekete geçirici bir etmen oldu.

Kapitalizm, mükemmel İslam toplumunun altını oyan bir unsur olarak resmedilirken, kültürel emperyalizmin de İslam'ı yozlaştırdığı düşünüldü. Bu taktik güzide bir devrimci soydan gelir. Hatta öyle ki "Yaşasın Sovyet gücü, yaşasın şeriat" naraları 1920lerde Lenin devrimi Avrupa'ya yaymakta başarısız olduktan sonra Sovyetlerin doğusundaki Müslüman milliyetçileri kendi safına geçirmeye çalışırken Orta Asya'da duyuluyordu. Şu soru yine de baki kalıyor: Avrupalı sosyalistler neden bugün kendilerini aslında fikri olarak birkaç ışık yılı mesafede olan İslamcılarla özdeşleştiriyor?

Son yıllarda Yahudi, Siyonist ve İsrailli terimlerinin farkları giderek bulanıklaşıyor. Hizbullah grubunun lideri Hasan Nasrallah'ın şu meşhur deyişine dikkat çekmekte fayda var: "Şayet tüm dünyada daha korkak, daha adi, ruhen, aklen, fikren ve dinen daha çürük ve zayıf bir şahıs ararsak, Yahudi gibisini bulamayız. Dikkat edin, İsrailli bile demiyorum."

Hıristiyanlık ile mukayese edildiğinde, İslam tarihsel olarak Yahudilere çok daha müşfik davranmış olsa da, günümüzde birçok çağdaş İslamcıda "ezeli Yahudi" fikri uyandırılmıştır. Mesela, 629'da Peygamber Muhammed'in Yahudi aşiretlerine karşı yaptığı Hayber savaşı Hizbullah'ın mitinglerinde zafer marşı olarak geçmekte: "Hayber, Hayber, Ey Yahudiler, Muhammed'in ordusu geri dönecektir" ve bazen de Hayber ismi menzillerinde İsrail olan Hizbullah roketlerini şereflendirir.

Günümüzün çoğu İslamcısı için yedinci yüzyıl Arabistanında peygamberin muhalifi olan Yahudilerle, bugünün Yahudileri arasında çok az fark vardır. Avrupa antisemitizminin eski sembollerini ithal etmek böyle bir Yahudi imajının sağlamlaşmasına yardım etmektedir: mesela Yahudileri Tanrının düşmanı ilan etmek yahut dünya çapında bir Yahudi komplosunu iddia etmek gibi. Şayet İslami Yahudi karşıtlığı ile modern antisemitizm arasından bir fark vardıysa da bu fark Fransız İslamcılar için kaybedilmiş görünüyor.

Orta Doğu'da bir Yahudi üstünlüğünün korkusu, İslamcı medyada durmadan tekrar edilen bir mesele haline geldi ve tabi bu Arap baharının neticesi olarak bir zemin kazanan dinci partilerin gelmesiyle daha da tesirli olmaya başladı. İşte bu durum Hizbullah ve Hamas gibi militan grupların kamuya açık buluşmaları reddetmelerinde bir faktör oldu; 1993'de Beyaz Saray'ın çimenlerinde Yitzhak Rabin ve Yasir Arafat'ın isteyerek el sıkışması, Filistin milliyetçileri ve İsrailli barışseverlerinin hatırası olarak artık uzak bir hatıra.

Avrupa'daki eski Sol 1930'larda yerel faşistlerle mücadele ederken şeklini şemalini almıştı. Avrupa'nın büyük bir kısmı vahşi bir Nazi işgalini tecrübe etti ve Holokostun mezalimlerine tanıklık etti. Avrupa solu Yahudilerin çektiği acılarla kendi kimliğini tanımladı ve bu yüzden de 1948'de İsrail devletinin kurulmasını hoş karşıladı. Bazı solcular, İsrail için verilen mücadeleyi İspanyol İç Savaşında özgürlük için verilmiş mücadeleye benzeterek algıladı.

Ancak Avrupa solunun bir sonraki kuşağı meseleleri bu şekilde idrak etmedi. Bir sonraki kuşağın derdi anti-kolonyalist çekişmelerdi ve ilgi alanları Vietnam'da, Güney Afrika'da,

Rodezya'da ve daha birçok yerdeki koloni çözülmelerine kaydı. Bu kuşağın ilahi ikonu Franco'ya karşı İspanya'da mücadele veren Enternasyonal tugay değil Che Guevara'ydı ve Che Guevera'nın resmi sayısız öğrencinin yatak odasını süsledi. Anti-kolonyalizm daha birçok şeye sebep oldu: 1960'larda ki Amerikan Kara Panterlerinden (Black Panthers) Hugo Chávez'in Venezuela'da gerçekleştirdiği bugünkü devrimine kadar.

Tüm bunlar İsrail'in "Bağlantısızlar Hareketi"nden [Ne Amerikan ne de Sovyet kutbuna ait olmayan ülkelerin kendi aralarında yaptığı antlaşma. ç.n.] 50 sene evvel dışlanmasıyla başladı. O zaman Arap devletleri Endonezya'da 1955'de düzenlenecek olan Bağlantısızlar Konferansı'na bir İsrailli delegenin katılması durumunda iştirak etmeyeceklerini söylemişlerdi. Yahudi devleti Suudi Arabistan, Libya ve Yemen gibi birkaç feodal krallık uğruna hakir görülmüştü. Ertesi sene, İsrail'in Süveyş Krizi esnasında Britanya ve Fransa gibi emperyalist güçlerin yanında olması da, İsrail'in dışlanmışlığını pekiştirdi.

Kolonyal dönemdeki kabahatlerin yarattığı derin vicdan azabından dolayı, 1960'ların Yeni Solu için ortaya çıkmakta olan milli Filistin meselesiyle özdeşleşmek, zaten kurumsal tesisini bitirmiş sosyal ve demokratik İsrail ile özdeşleşmekten daha kolay oldu. Avrupa'da, İsrail'e karşı giderek derinleşen düşmanlık 1967 Arap-İsrail savaşından da, Batı Şeria'da yerleşimlerin yapılmaya çalışılmasında da önce mevcuttu.

İsrail'e karşı artan düşmanlığın tam da ortasından, Fransız filozof ve siyasi aktivist Jean-Paul Sartre başka bir çıkış yolunu savunuyordu. Sartre, İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudilere ne olduğunun -ayrımcılık, ihanetler, tehcirler ve yok etmeler- hatırasıyla korkmuş durumdaydı. Sartre, İsrail'in bağımsızlık savaşının meşruiyetini anladı ve bir ara İsrail devletinin tesis edilmesini "umudumuzu korumamıza yardım eden" birkaç olaydan biri olarak değerlendirdi. Aynı zamanda Sartre Cezayir'in Fransa'ya karşı verdiği bağımsızlık savaşını da kuvvetlice destekliyordu.

İsrail ve Cezayir meselelerinin ikisinin birden desteklenmesi durumu savaş sonrası tüm Avrupa Solunun çıkmazdaki durumunu sembolize ediyordu. Sartre, solun iki ahlaki ilke arasında seçim yapmaya zorlanmamasını savunuyordu ve ona göre Filistin meselesi Yahudilerin ve Arapların kendi aralarında tartışma ve müzakere ile çözmeleri gereken bir meseleydi. ***Sartre, diyalog için bir alan yaratmaya çalıştı, bunun için kendi ismini ve itibarını taraflar arasında özel ve kamuya açık toplantılar düzenlemek için kullandı, mesela 1970lerde Comité Israël-Palestine'i [Israil- Filistin Komitesi] kurdu.*** Onun bu yaklaşımı Avrupa'da İsrail ve Filistinliler arasında birçok kamuoyuna yansımayan toplantının gerçekleştirilmesiyle zirveye ulaştı ve nihayetinde bu durum Oslo antlaşmalarına kadar uzandı.

Ancak Sartre'ın bu vizyonu, 1977'den sonra İsrail'in yerleşim yerleri iyice arttıktan sonra değişiverdi, zira bu yerleşimler solun emperyalist ve kolonyal-yerleşimci İsrail figürünü güçlendirmişti. Avrupa solunda bazı önde gelen sesler eski muteber anti-semitik kinayeleri Filistin meselesine destek veriyor görünmek için kullanmaya tekrar başladılar. Sabık bir gazete editörü ve Londra'nın eski belediye başkanı Ken Livingstone, Yahudiler hakkında duyarsız açıklamaları hususunda uzun bir hikâyeye sahip; Livingstone bir karikatür köşesinde 1982 yılında İsrail'in o zamanki başbakanı Menachem Begin'in Gestapo üniforması içindeki resmini yayınlatmıştı. Resimde, İsrail başbakanı Filistinlilerin kafataslarından oluşan yığının üstünde Yahudi bir gazeteciye "bir toplama kampı bekçisi"ni andıracak şekilde

duruyordu. Livingstone, bugün Press TV için çalışmakta, Press TV İran hükümetinin İngilizce yayın yapan yan koludur.

Sol görüşlü insanlar bazen katledilmiş korumasız Yahudilerle sonradan oluşan İsrail'deki "Prusyalılar" arasında ayrım yapmaktalar. Ancak bir tarafta da Yahudi olan İsraillilerin çoğunluğu devletlerinin gayri meşru ilan edilmesi ile beraber, o devletin insanlarının da aynı şekilde gayri meşru ilan edilecek olmasından korkmaktadırlar.

Avrupa Sol'unun bazı kısımları tarafından ileri sürülen bu şekil bir İsrail korkusu, açıkça Filistinliler ve Arap dünyasında yükselişe geçen İslamcılıkla birebir örtüşüyor. "Yahudi"nin İslamcılık tarafından kuşatılması birçok Avrupalı Marksistin gözünü kamaştırmıştır. Birçok Yahudi ve Müslümanın İsrail-Filistin meselesindeki farklı görüşlerini bir kenara koymaya yönelik iyi niyetli çabasına rağmen, "Saldıran Yahudi" imajı Batı Avrupa'da birçok göçmen topluluk arasında kalmaya devam ediyor. İslamcılar, sosyalistlerle ve ateistlerle platformlarını paylaşmaya sıcak bakarken, Siyonistlerle platformlarını paylaşmayı düşünmüyorlar.

"Yeni Sol"un Amerikan gücüne yönelik büyük muhalefeti ve tepkisel İslamcılarla sorgulama yapmayan solcuların yakınlaşması 2003 yılında Irak'ın işgalini protesto etmek için Londra'da milyonlarca insanın iştirak ettiği gösteride ortaya çıkmıştı. **Bu gösteri Britanya Müslüman Birliği, Troçkist Sosyalist İşçi Partisi ve Britanya Stalinist Komünist Partisi tarafından organize edilmişti.** Bazı Müslümanlar gayri-Müslimlerle bir protestoya katılmak hususunda çekincelerini bildirince, Britanya Müslüman Birliği yönetimi helal yiyecek sağlandığı takdirde ve kadınlarla erkeklere ayrı yerler tahsis edilebilirse gösteriye katılmanın dinen caiz olduğunu açıklamıştı. Erken Bolşeviklerin "reaksiyonist dincilik" olarak düşünecekleri bu neviden bir şey örtbas edilip geçildi.

Sartre çatışmanın basit bir şekilde İsrailliler ile Filistinliler arasında olmadığını anladı, çatışma esasen barışı savunanlar ile bunu ret edenler arasında idi ve bu gruplar her iki tarafta da vardı. İşte bu çatışma içindeki çatışma, çoğu Avrupa solcusunun içerlerinde bulundukları tatsız ittifaklardan ötürü hala anlayamadıkları bir meseledir.

İsrail ve Filistin'deki barışçı tarafların siyasi kutuplaşma yüzünden tüketilmesi, yenilikçi akılların da hızla sönüp gitmesini doğurdu. Durağan bir kadercilik anlayışı sinagogda ibadet edenlere saldıranların ve küçük çocukların katilinin yaratılan güç boşluğunu doldurmasını sağladı.

Çeviren: Mehmet Yılmaz AKBULUT

(**The New York Times, The European Left And Its Troubles With Jews**, Colin Shindler, Londra Üniversitesi Oryantal ve Afrika Çalışmaları Bölümü Emekli Profesörü ve "İsrail ve Avrupa Solu: Dayanışma ile Gayrimeşruiyet Arasında" *("Israel and the European Left: Between Solidarity and Delegitimization")* Kitabı Yazarı, 27 Ekim 2012)

Ek-2: JEAN-PAUL SARTRE'NİN MİRASI

Joseph MASSAD
Çeviren: Ferhat SARI

Siyonizmin doğasında, onun ırkçılığında ve kolonyal politikalarında ne bulunmakta ki, pek çok solcu Avrupalı entellektüelin zekasını atlatmaya devam etmekte?

Filistinlilere Jean-Paul Sartre ve Michel Foucult gibi önde gelen solcu entellektüellerden çok az miktarda destek gelmiş olmasının ya da Jacque Derrida, Pierre Bourdieu, Etienne Balibar ve Slavoj Zizek gibilerinin Filistinlileri sadece koşullu bir şekilde desteklemiş olmasının sebebi nedir? Edward Said bir keresinde Sartre, Foucault (ikisi de Filistin karşıtı) ve Gilles Deleuze (anti-Siyonist) ile bu bağlamdaki buluşmaları hakkında yazmıştı. Siyonizm yanlısı Sartre tarafından başlatılmış ve Said tarafından gözlemlenmiş olan entellektüel ve politik bağlılık bugünün solcu ve liberal Avrupalı aydınlarının pek çok tutumunda sembol olarak yaşamaya devam ediyor.

Bu aydınların çoğu ırkçılığa ve beyazların üstünlüğüne karşı açık bir duruş sergilemelerine, Nazizme ve Güney Afrika'daki apartheid rejimine muhalefet etmelerine, eskisiyle ve yenisiyle sömürgeciliğe karşı çıkıyor görünmelerine rağmen, hala Avrupa'da sadece Holokost mağdurları olarak sunulan Avrupalı Yahudilerin statüsünde bir değişiklik görmeyi reddeden Sartreci mirası paylaşıyorlar. Avrupalı Yahudilerin Filistin halkına karşı geçtiğimiz yüzyıl boyunca ırkçı sömürgeci şiddete başvurmuş bir sömürgeciye dönüştüklerini kabul etmeyi reddediyorlar ve hararetli bir şekilde buna direnmeye devam ediyorlar. Bu entellektüellerin bir kısmı İsrailli Yahudilerin Batı Şeria'daki ve Gazze'deki zorbalığını, bu toprakların İsrail tarafından işgal edildiğini açıkça kabul ediyorlar, fakat Yahudi devletinin silahlı kolonyal yerleşimciler tarafından değil de Holokost mağdurları tarafından kurulduğu şeklindeki eskiden kalma görüşe tutunmaya devam ediyorlar.

HOLOKOST, İSRAİL'İ HAKLI ÇIKARMAZ

2000 yılında Filistin Çalışmaları Dergisi'nin kendisiyle gerçekleştirdiği bir mülakatta merhum Pierre Bourdieu şunları söylemişti: "Kamusal bir duruş sergileme konusunda her zaman tereddüt ettim... Çünkü, hiç kuşku yok ki, çağımızın en zor ve en trajik sorusu (ırkçı şiddetin alasının kurbanı olanlar ile bunların kurbanları arasında nasıl seçim yapılacağı) hakkında sahici açıklamalar sunacak kadar kendimi yetkin hissetmedim."

Eğer Bourdieu bununla Holokost mağdurlarını kast ediyordu ise, o durumda kendisi de Siyonist propagandanın kurbanı olmuş. Siyonizm Filistinlilere yönelik şiddetinin bahanesi olarak bu konuyu ne kadar hortlatmaya ve iddia etmeye devam ederse etsin, Holokost, İsrail'in ırkçı doğasını haklı çıkarmaz. Eğer Bourdieu bunu kabul etseydi, İsrail ile onun kurbanları arasında seçim yapma ikilemi kolaylıkla çözülürdü.

Diğer bir örnek olarak Jacques Derrida'yı ele alalım. Kendisi işgal altındaki Kudüs'te ders verirken meseleye dair duruşunu şöyle açıklamıştı: **"Bu topraklarda; şiddetin son olmasını savunan, terörizmin, ordunun ve polisin işlediği suçları kınayan, İsrail'in işgal edilen bölgelerden çekilmesini destekleyen, ayrıca –şimdi hiç olmadığı kadar zorunlu olan– Filistinlilerin müzakereler için kendi temsilcilerini seçme hakkını tanıyan herkesle dayanışma içinde olduğumu derhal ilan etmek istiyorum."** Ne var ki, Derrida söz konusu konuşmasında,

"İsrail Devleti'nin varlığının, söylemeye gerek bile yok, bundan sonra herkes tarafından tanınmak zorunda olduğunu" belirtmeyi de gerekli görmüştü.

Derrida, açık bir biçimde, İsrail'in işgal gibi bazı eylemleri nedeniyle saflığını kaybettiği fikrine bağlı kalıyor. Derrida, bu noktada, birbirini takip eden İşçi Partisi hükümetleri dönemlerinde Filistinlilerin uğradığı katliamları ve yaşadığı zulmü önemsemeyen, yalnızca Likud hükümetleri İsrail'in Lübnan istilaları sırasında benzer bir yol izlediği zaman mahçup olan Siyonist liberallerden güç bela ayrılıyor.

Al-Hayat gazetesi tarafından 2000 yılının Mart ayında ders anlatmak için Mısır'da bulunduğu sırada kendisi ile yapılan röportajda, Derrida, İsrail işgaline olan devamlı suretteki muhalefetini ve Filistin direnişine yönelik desteğini ifade etti. Bununla birlikte, Derrida, bu desteğe anti-Yahudi eğilimlerin tarafında olmadığı şeklinde bir şerh de düştü. Derrida, ırkçı zalimlik karşısındaki Filistin direnişi ile "anti-Yahudi eğilimler" arasında gördüğü bağları hiçbir zaman açıklamadı.

BALİBAR'IN ANTİ-BOYKOTÇULUĞU

Derrida'nın İsrail'e yönelik duruşu, Bourdieu'nünki gibi, hiç de benzersiz değil. Solcu Fransız aydını Etienne Balibar kısa bir süre önce çok sayıda meslektaşına, ders vermek üzere İsrail'e gidişini haklı çıkarmaya çalışan bir açıklama gönderdi. Bu açıklamada bazı Fransız akademilerin ve kurumların İsrail'e yönelik uyguladığı akademik boykotun iyi yanlarını ve kötü yanlarını tartışan Balibar'ın tavrı, öyle demese bile, anti-boykot cephesine denk düşüyor. Boykotu desteklediğini iddia etmesine rağmen, İsrail'i ziyareti ve orada ders vermesi bu iddia ile çelişiyor. Söz konusu gerekçelendirmede, Balibar, bu konudaki tutumunun bir "çelişkiden" ziyade bir "açmaz" olduğunu iddia ediyor. Bir yandan hükümetlerinin işgal politikasına karşı çıkan İsrailli akademisyenleri izole etmek istemiyor, fakat öte yandan böyle İsraillilerin çok az olduğunu belirtiyor.

Balibar, İsrail'de ders vermenin nasıl olup da bahsi geçen az sayıdaki İsraillinin tecrit edilmişliklerini kırmalarına yardım ettiğini açıklamıyor. Balibar, söz konusu ziyaretlerin -basitçe söylemek gerekirse- İsrail'in meşruluğunu arttırıp arttırmadığını; İsrail'i kendi topraklarında bile eleştirebilen, dünyanın önde gelen entelektüellerinin bu şekliyle yaptıkları ziyaretlerin İsrail'in "Ortadoğu'nun tek demokratik devleti" olduğu şeklindeki propagandif imajını pekiştirip pekiştirmediğini açıklamıyor. Balibar, açıklamasının hiçbir yerinde İsrail'in ırkçı bir Yahudi devleti olduğuna işaret etmiyor. Onun muhalefeti sadece Batı Şeria'nın ve Gazze'nin işgaliyle sınırlı kalıyor. Balibar, Filistin akademik kurumlarıyla ve Filistinli akademisyenlerle buluşarak veya izleyicilerinin arasına onları dahil ederek, İsrail ziyaretinin meşrulaşacağına inanıyor görünüyor.

Balibar'ın İsrail devletinin doğasından ve onun ırkçı politikalarından bihaber olmadığı açıkça görülüyor. Örneğin, Balibar İsrail'i Güney Afrika'daki apartheid rejimine benzetiyor. Ne var ki, acaba Balibar 1980'li yılların ortasında Güney Afrika'daki apartheid rejimini ziyaret eder miydi, Güney Afrika birliklerinin Angola'dan ve Namibya'dan çekilmesi çağrısı yapar mıydı ve Güney Afrika devletinin ırkçılığı hakkında bütün bir zaman boyunca sessiz kalırken Namibyalı akademisyenler ile buluşma isteğinde bulunur muydu? Böylesi bir gerekçelendirmede ne tür bir etik devreye sokuluyor? İnsan, "Balibar bunu bir çelişki olarak mı yoksa bir açmaz olarak mı görürdü?" diye merak ediyor.

ZİZEK'İN NATO UMUDU

Slovenyalı meşhur sosyalist entellektüel Slavoj Zizek "Gerçeğin Çölüne Hoşgeldiniz" adlı son kitabında Filistin sorununu oldukça bayağı bir tarzda ele alıyor. Onu en çok endişelendiren şey; ne Siyonizmin yapısal ırkçılığı ve onun somut çocuğu olan ırkçı Yahudi devleti, ne İsrail okullarının ırkçı müfredatı, ne İsrail medyasının Filistinliler hakkındaki ırkçı yayınları, ne sağcı ve solcu İsrailli liderlerin ırkçı açıklamaları, ne de Siyonizme, İsrail'in devlet hukukuna ve politikalarına yön veren -Yahudilerin üstünlüğünü temel alan- haklar ve ayrıcalıklar. Bütün bunlar Zizek'i çok az kaygılandırıyor görünüyor. Bunun aksine, Zizek'i Arapların "anti-semitizmi"nin hoş görülmemesi ilgilendiriyor.

Zizek, Hitler'in hala çoğu Arap ükesinde bir kahraman olarak düşünüldüğü ve bu ülkelerdeki ilkokul ders kitaplarında "Siyon Liderlerinin Protokolleri" ile diğer anti-semitik mitlerin bulunduğu şeklinde, gerçeklikle ilgisi olmayan ve Siyonizmden ilham alan propagandif iddialar ortaya atıyor. Zizek, İsrail'in kendi yurttaşı olan Filistinlilere yönelik uyguladığı ayrımcı politikalara ve Batı Şeria ile Gazze'de yaşayan Filistinlilerin maruz kaldığı günlük İsrail terörüne işaret ediyor görünürken, İsrail-Filistin çatışmasını rekabet halindeki milliyetçilikler sorunu olarak görüyor ve söz konusu çatışmanın olası bir NATO müdahalesiyle çözülebileceğini düşünüyor. Zizek, Arapların tepki verdiği ve direndiği şeyin Siyonist Yahudi sömürgeciliği ve bu sömürgeciliğin Yahudilik kisvesi altında Avrupalı beyazların üstünlüğü fikrine bağlılığı olmadığını, aksine mevcut çatışmayı karakterize eden şeyin -Yahudi "kozmopolitanizmi"nin tetiklediği- İslam'ın modernizm reddiyeciliği olduğunu belirtiyor. Zizek çalışmasında İsrail'in neo-sömürgeci rolüne işaret ederek, "İsrail'in Batı'nın liberal hoşgörü ilkesinin savunucusu" olduğu düşüncesinin değerini düşürüyor fakat bu onu belli ki ırkçı Yahudi devletini ziyaret etmekten alıkoymuyor. **Geçtiğimiz hafta ders vermek üzere İsrail'e giden Zizek, Ha'aretz gazetesinin haberine göre, bu derslerin hiçbirinde bir kez bile Filistinlilerden, İsrail'in ırkçılığından veya terörden bahsetmedi. Jean-Paul Sartre'dan birçok Avrupalı solcu aydına kalan miras böyle bir şey işte!**

Sartre'nin, Holokost mültecileri olarak Avrupa'yı terk etmiş Yahudilerin silahlı koloniciler halinde Filistin'e geldiklerini göremediğini varsayarsak, Zizek'in yaklaşımı daha sinsi bir hal alıyor. Zizek, Holokost ile Filistin-İsrail çatışması arasında bir bağ olmadığında ısrar ederken, Yahudi kolonicileri Holokost'tan geriye kalan mülteciler ve sözde Arap anti-semitizminin muhtemel kurbanları olarak görmeye devam ediyor. Zizek'in, söz konusu Yahudilerin -ırkçı şiddetlerine direnenler tarafından- maruz kaldıkları "anti-semitizme" karşı çıkma takıntısı burada yatıyor. Zizek'in kendisi anti-semitik bir şekilde Yahudileri "kozmopolitan" olarak tanımlıyor. Onun anti-semitizmi, Yahudiliği anti-semitik bir kavram olan "Yahudi-Hristiyan" geleneğine indirgemesinde açığa çıkıyor. Kendi anti-semitizmini Filistinlilere yansıtan Zizek, bu durumun bir türlü farkına varmıyor.

SİYONİST KOLONİCİLİK

Bahsi geçen Avrupalı aydınlar Avrupalı Yahudilerin statüsünü Holokost'tan sağ kurtulanlar olarak dondururken, Siyonist koloniciliğin büyük oranda Holokost'tan yarım yüzyıl önce başladığını ve Yahudi kolonicilerin 1936-1939 yılları arasında, Hitler'in Alman Yahudilerine karşı Kristal Gece saldırısını başlattığı dönemde, Filistinli devrimcileri katleden İngiliz ölüm mangalarının parçası olduklarını göremiyorlar. Siyonizmin anti-semitik projesi (Diasporadaki Yahudilerin kültürünü ve dilini; hiçbirisinin konuşmadığı, uydurulmuş bir

dil olan İbranice için ve bahsi geçen Yahudileri Avrupa'dan çıkarıp daha önce hiç bulunmadıkları bir Asya toprağına götürme amacıyla yok etmek) bu entelektüeller tarafından asla incelenmedi. Siyonizm hareketinin başlangıcından bu yana onunla anti-semitizm arasındaki ideolojik ve pratik danışıklı dövüş de hakeza.

Zizek, başka bir yazısında, Siyonist Yahudilerin Filistinlileri tarif ederken anti-semitik kavramları kullandığını fark edecek kadar dikkatli görünüyor. Fakat Zizek bundan Siyonizmin her zaman anti-semitizme ve Siyonistler ile anti-semitik emperyalistler arasındaki ittifaka dayandığı sonucunu çıkarmıyor. **Daha ziyade, Zizek, bugünün Siyonistlerinin anti-semitizm kuvvetleriyle olan ittifakını "Yahudi bir devletin kurulmasının maksimum bedeli" şeklinde algılıyor.**

Bu aydınlar İsrailli yerleşimcilerin kolonilerine zarar veren anti-semitizm konusunda kaygı duyarlarken, İsrail'in en büyük başarısını -Yahudilerin anti-semitiklere, Filistinlilerin Yahudilere dönüşümünü- görmezden geliyorlar. Yahudi devletinin ırkçı temeline muhalefet etmedikleri sürece bu kesimlerin Filistin direnişine olan destekleri hiçbir zaman inandırıcı olmayacak. Merhum Gilles Deleuze'ün bir zamanlar belirttiği gibi, Siyonistler ırkçı şiddetlerini haklı göstermek için durmadan **"Biz başka hiçbir halk gibi değiliz"** diye haykırırken, Filistin direnişinin çığlığı her zaman **"Biz diğer herkes gibiyiz"** şeklinde oldu. Avrupalı aydınlar Filistin sorunu üzerine eğilirken hangi çığlığa kulak vereceklerini seçmek zorundadır.

**** Columbia Üniversitesi Siyaset Bilimi Öğretim Üyesi***

Ek-3: YAHUDİLERE DAİR

Mehmed Şevket Eygi
28 Temmuz 2006 Cuma

1962'de haftalık **Yeni İstiklâl** Gazetesini yayımlıyordum. Adnan Menderes'in idamının yıldönümünde **"Zulümlerin en şenii ve alçakçası kanunların gölgesinde yapılandır"** başlıklı bir başmakale yayınlamıştım. Onun yanında meşhur şair Şükûfe Nihal hanımefendinin **"Git!"** şiirini basmıştım. Hemen tutuklandım. Sultanahmet Hapishanesi'ne atıldım. O tarihte hapishaneler bugünküne nisbetle çok insanî idi. Gazeteci olduğum için beni **"Beşinci Kısım"**a verdiler. Yassı Ada'dan gelme İstanbul Milletvekili İbrahim Bey, Eminönü Emniyet Amiri Zeki Şahin, Adnan Menderes'in korumalarından Bumin Yamanoğlu, döviz kaçakçısı Ruben Asa...Malî suçlardan yatan **Max Frumkin** isminde bir Yahudi de vardı o kısımda. Türk vatandaşı değildi. Haymatlos idi. Birgün elimde Cevat Rifat Atilhan'nın Siyonistler aleyhindeki bir kitabını görünce bana şu soruyu yöneltmişti:

-Şevket Bey, Dünya'nın en büyük Yahudi düşmanı kimdir biliyor musunuz?

Ben:

-Herhalde Mısır Devlet Başkanı Abdünnasır'dır cevabını vermiştim.

Frumkin:

-Birincisi benim... demişti.

-Nasıl olur siz Yahudisiniz!..

-Öyle ama Yahudilerden o kadar çok çektim ki, şu anda onlara en fazla düşman olan benim.

Max Frumkin daha sonra **"Yahudilikten Niçin Çıktım?"** başlıklı bir kitap yazmış ve yayınlatmıştır.

Ben ondan önce tahliye edildim. O daha sonra çıktı, lakin hayli yüklü bir tazminat ödemesi gerekiyordu. işleri bozulmuş, malî gücü kalmamıştı. Bir gün Yunanistan'dan bir mektup geldi. Frumkin'dendi. Edirne civarında Pityon istasyonunda trenden inmiş, Yunanistan'a iltica etmişti (o tarihlerde Edirne'ye giden tren Pityon civarında Yunan topraklarından geçiyordu, sonradan hattı dahile aldılar...)

Max Frumkin, Yahudiliği bırakmış Protestan olmuştu. Niçin Müslüman olmadığını sorduğumda, **"Siz Müslümanlar birbirinizin gözünü oyuyorsunuz nerede kaldı ki bana yardım edeceksiniz. İstanbul'daki Hollanda kilisesinin papazı bana yardım ediyor. Anlatabildim mi?"** cevabını vermişti.

Yahudiliği ve Museviliği bırakıp İslâmiyet'i kabul eden kimseler de vardır. Bunların bir kısmı hakkında internetteki **"www.jewsforallah.org"** sitesinde bilgi bulabilirsiniz.

Max, bir ara İstanbul'dan İsrail'e gitmiş, orada iş bulacak, çalışıp kazanacak, hayatını tanzim edecek...Ber-Şeba'da çok sıcak bir gün bahçesini sulayan bir ırkdaşından ve dindaşından bir içim su istemiş adam, "parasız vermem" demiş!..

Birkaç ay önce dış ticaret işleri ile uğraşan bir dostum, İsrail'e gitmişti. O anlattı:

-Kudüs'te kalabalık bir sokakta bir İsrail askeri, çelik yelek takmış, pür silâh bir setin üzerine oturmuş kucağında da bir kız ve gelip geçenlerin, kadınların, çocukların, halkın arasında öpüşüyorlar, sevişiyorlar.

Seks konusunda sanırım Dünya'nın en "özgürlükçü" ülkesi İsrail'dir. Ondan sonra şu malum karikatürleri yayımlayan Danimarka gelir. Bundan bir yıl kadar önce İngiltere'deki dostlarımdan bir zat 276 sayfalık ilmî ve ciddi bir kitap getirdi. Yazarı Danny Kaplan, isminden anlaşılacağı üzere bir Yahudi'dir. Kitabın ismi şu **"Brothers and Others in Arms. The Making of Love and War in Israeli Combat Units."** Bu kitap İsrail ordusundaki seks faaliyetlerini, özellikle homoseksüelliği anlatıyor. Öyle hayalî, uydurma bir kitap değil. İlmî araştırma ve anket şeklinde hazırlanmış, kitabın arka kapağında üniversitelerin, uzmanların, yetkili kişilerin tahlillerinden alınmış cümleler var. (Southern Tier Editions Harrington ParkPress)

İsrail ordusunun saldırganlığını anlamak ve izah etmek için İsrail'deki seks anlayışını ve cinsel faaliyetleri bilmek gerekir. Amerikalıların Irak'ta Guantanamo'da yaptıklarını anlamak için de bu gereklidir. Sivil halka, kadınlara, çocuklara, ihtiyarlara, hastalara, yaralılara merhametsizce saldıranların psikolojik sorunları vardır. İsrail halkının büyük kısmı, ordusunun büyük kısmı (tamamı demiyorum) erotik ve sadik bir pislik içindedir.

II.Dünya Savaşı'nda Almanlarda böyle bir durum görülmemiştir. Binde bir istisnai bir vakıa olsa bizzat Alman ordusu ve Alman devleti tarafından en şiddetli şekilde cezalandırılmıştır. Jean Paul Sartre **"Situations"** adlı kitabında, işgal altındaki Paris metrosunda oturan bir Alman subayının yaşlı bir Fransız kadınına yer vermesi gibi vak'aların çok görüldüğünü anlatır. Fransızca bir kitapta Rusya'dan çekilen Alman ordusu Karpat dağlarını geçerken kendi askerlerinden birini Askerî Mahkeme kararı ile bir ağacın dalına asarak idam etmiştir. Suçu? Bir elma bahçesinden izinsiz elma koparmasıdır.

1915 Çanakkale Savaşı'nda müttefik (İngiliz, Fransız vs.) kuvvetlerin başkumandanı olan İngiliz generalinin hatıralarında okumuştum. Günlük şeklinde yazılmış, bir yerde şu küçük cümle yer alıyor: **"Çerkes asıllı bir Osmanlı zabiti yaralı bir İngiliz'i sırtına almış sahra hastanesine götürmüş..."** Düşman generalinin bu cümlesinde hayret vardır, hayranlık vardır, takdir vardır.

Amerikan ve İsrail ordusu Lübnan'da, Irak'da, Afganistan'da arslanlar gibi değil sırtlanlar gibi çarpışıyor.

İsrail'in acımasız, uluslararası savaş hukukunu ayaklar altına alarak, masum çocukları öldürerek yaptığı kuralsız ve etiksiz savaşı bir kısım (İsrailli ve Diaspora'ya mensup) Yahudiler de lânetliyor. Yazık ki çoğunluk sırtlanlıklara alkış tutuyor.

İsrail Hahamlar Konseyi'nin Talmut'a göre savaşta kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar ve siviller de öldürülebilir fetvası, Yahudi olmayanların gözlerini açmalıdır. 2007'ye kalmaz Ortadoğu Savaşı genel bir yangın haline dönüşecektir. İsrail'in Türkiye'nin tamamını vurabilecek nükleer veya nükleer olmayan füzeleri bulunmaktadır. Bunları ateşleyip fırlattıkları zaman ne asker dinleyecekler, ne sivil.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışında Yahudilerin büyük rolü olmuştur. Yahudiler **"Katırlı Lejyonlar"** meydana getirerek İngilizlerle birlikte, velinimetleri Türklere karşı savaşmışlardır. Filistin, Osmanlı ülkesinin bir parçası iken Aaronsohn adında bir Siyonist, Nili gizli teşkilatını kurmuş ve Türkler aleyhine casusluk yapmaya başlamıştı.

Nili, Kahire'deki İngilizlerle gizli bağ kurmuş, aylarca Osmanlılar aleyhine bilgi göndermiştir. Türkler 1917 Eylül'ünde Mısır'dan Yahudi casuslarına haber getiren bir posta güvercini yakalamışlar ve casusluğu öğrenmişlerdi. Teşkilatın üyelerinden biri olan Na'aman Belkind, Osmanlı otoriteleri tarafından yakalanmış, teşkilatın bir takım üyeleri tutuklanmıştı. Bunların bir kısmı sürülmüş, bir kısmı idam edilmiştir. İsrail devleti daha sonra, Osmanlı'nın çöküşüne yol açan casusluk faaliyetlerinde bulunan bu kimselerin kabirlerini araştırmış ve onları millî kahraman ilan etmiştir.

İsrail'in kurulması için Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve Filistin'in İngiliz mandası altına konulması gerekiyordu. Yahudiler bu işi becermişlerdi.

Türkleri mânevî bakımdan çökertmek aliéné etmek, bir millet olmaktan çıkartıp, bir sürü haline getirmek için onların İslâm'a olan bağlılıklarının da zayıflatılması konusunda bir takım Yahudiler çok çalışmışlardır. Bunlardan, Selanik Hukuk Mektebi muallimi (profesörü) Moiz Kohen Efendi, buram buram Oğuz Türklüğü kokan **Tekin Alp** takma adıyla Türkçülük ve milliyetçilik kitapları yazmış, bunlardan birine **"Kahrolsun Şeriat!"** başlıklı bir bölüm koymuştur. Bugün (hakiki Türkçüleri ve milliyetçileri tenzih ederek beyan ediyorum) İslâm'a sövüp sayan, Müslümanlara gerici ve yobaz diyen bir takım sahte Türkçüler ve milliyetçiler işte bu Tekip Alp nâm-ı diğer Moiz Kohen'in çömezleridir.

Ek-4: ÇATIŞAN KÜLTÜRLER-Keşifler Çağında Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler

Bernard Lewis
Princeton, Şubat 1994

1492'nin çeşitli yıldönümleri ve 1492'nin farklı yerlerde, farklı insan gruplarınca algılanmasında ve anılmasında görülen keskin karşıtlıklardı. **Amacım başta İber Yarımadasındaki Müslüman iktidarının son ileri karakolu Gırnata'nın (Graneda) Hıristiyanlarca fethedilmesi ve birkaç ay sonra İspanya'nın her yanındaki Yahudilerin ülke dışına sürülmesi olmak üzere aynı yıl içinde meydana gelen başka bazı olaylara dikkat çekmek,** görünüşte birbirinden farklı olan bu olayların nasıl birbiriyle bağlantılı olduğunu göstermek ve bunu yaparken de üç süreci, yani fetih, ülkeden çıkarma ve keşif süreçlerini uluslararası, dinlerarası ve hatta denebilirse kıtalararası tarihin oluşturduğu daha geniş bir çerçeve içine oturtmaktı.

Avrupa'nın batı ucunu geri almaya ve yeniden fethetmeye yönelik uzun mücadelenin tamamlandığının işareti olan Hıristiyanların Gırnata'yı ele geçirmesi, Avrupa'nın büyük karşı saldırısına da zemin hazırladı. Derin bir anlamda bu karşı saldırının başlangıç noktası İspanyol ve Portekiz denizcilerinin seyahatleriydi.

1492'ye gelindiğinde İber Yarımadası'nın her yanında Hıristiyan yönetimi hüküm sürmekteydi; ama Yahudiler ve çok daha büyük sayıdaki Müslümanlar olmak üzere geride Hıristiyan olmayan birçok insan kalmıştı. İspanya'nın ve birkaç yıl sonra da Portekiz'in Hıristiyan hükümdarları, yeniden fetih ve karşı saldırı sürecinin zorunlu bir parçası olarak bunları tasfiye etme işini yerine getirdi. İki azınlıktan daha küçüğü ve daha zayıfı Yahudilerin kovulması atılan ilk adım oldu. Daha büyük çapta, daha karmaşık ve daha tehlikeli bir iş olan Müslümanların ülkeden atılması ise biraz daha uzun bir zaman aldı.

Avrupa'nın yayılması her iki uçta aynı anda meydana geldi ve her ikisinde de yüzyıllar boyunca sürmüş Müslüman egemenliğini ortadan kaldırma çabasıyla başladı. Doğuda Ruslar uzun bir mücadelenin ardından sonunda tarihçilerinin deyişiyle "Tatar boyunduruğu"ndan kurtulmayı başardı. Batıda Hıristiyanlar sekiz yüzyıl önce kurulmuş olan Mağribi egemenliğine ve hatta zaman içinde Mağribi varlığına son verdiler. Avrupa'nın hem doğusunda, hem de batısında yeniden dirilen Hıristiyanlar bu mücadeleyi düşman kampın içlerine taşıdılar. Doğuda Ruslar Tatarları önlerine katarak Tatar topraklarına girdiler, Orta ve Kuzey Asya üzerinde bir egemenlik kurdular. Batıda daha sonra öteki denizci halkların da izlediği İspanyollar ve Portekizliler, kovaladıkları Mağribilerin peşinde Afrika ve Asya'ya yöneldiler ve neredeyse tesadüfen Amerika'yı "keşfedip" sömürgeleştirdiler.

Kaynak: Bernard LEWIS, Çatışan Kültürler-Keşifler Çağında Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler, Özgün Adı: Cultures in Conflict Christians, Muslims and Jews, in the Age of Discovery, Çeviren Nurettin Elhüseyni, TARİH VAKFI YURT YAYINLARI, Dördüncü Basım: Ekim 2002,İstanbul